

Təhsilə dair axtardığınız bir çox kitabın elektron versiyasını “Telegram” kanalımızda tapa bilərsiniz (<https://t.me/eSources>).

Telegram:

Kanal: [@eSources](https://t.me/eSources)

Reklam, təklif və iradlarınız üçün: [@n4hkro](https://t.me/n4hkro)

- Kitablar ödənişlidir?
✓ Xeyr, təbii ki.
- Paylaşdığınız kitabları öz kanalımda paylaşa bilərəm?
✓ Bəli. Könül istərdi ki, paylaşarkən mənbə bildirəsiniz, amma təbii ki, heç kim sizi buna məcbur etmir.
- Bədii kitablar da paylaşırırsınız?
✓ Xeyr, amma həmin kitab sizə dərs üçün lazımdırsa, istisna edərik.
- Azərbaycan Milli Kitabxanasından kitab yükləyirsiniz?
✓ Bəli. Onlayn şəkildə oxunulması mümkün olan istədiyiniz kitabı yükləyirik.
- Sizə kitab göndərsəm qarşılığında nə alacağam?
✓ Kanaldan maddi qazancımız olmadığı üçün, bizə göndərdiyiniz kitablara görə ən yaxşı halda sizin kanalınızı reklam edə bilərik.

EYNULLA MUSAYEV

KARGÜZARLIQ VƏ ARXIV İŞİ

TƏKMİLLƏŞDİRİLMİŞ YENİ VERSİYA

- Nəzəriyyə
- Sənəd nümunələri

Əsasnamələr

Təlimatlar

Əmrlər

Aktlar

Etibarnamələr

Müqavilələr və s.

EYNULLA MUSAYEV

**KARGÜZARLIQ VƏ
ARXIV İŞİ**

**TƏKMİLLƏŞDİRİLMİŞ
YENİ VARIANT**

109820

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

QN – 2017

2-11(20), 09.21 X621.01(20)-8.32497

Elmi redaktorlar: Fəxrəddin AĞAZADƏ, b.e.f.d.
Mihəd Qəfərov, h.e.d., dos., BDU

Rəyçilər: Zəhid Məmmədov, i.e.d. (RF, TC, AR), prof., ADIU
Aliş Qasimov, h.e.d., prof., BDU
Hikmət Eyyazov, h.e.f.d., AR DIN Polis Akademiyası
Həsən Həsənov, AR MAİ şöbə müdiri

Eynulla Əlifəğa oğlu MUSAYEV, Kargüzarlıq və arxiv işi. Dərs vəsaiti.
Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2017. 584 səh.

Kitabda təşkilatı-sərəncamverici sənədlərin və xidməti sənədlərin, müqavilələrin yazılmasının üsulları izah edilir. Bununla yanaşı, sənədlərin təsnifatı, hazırlanması, dövriyyəsinin təşkili, sənədlərin saxlanması qaydaları, beynəlxalq, maliyyə, kommersiya, kadr sahəsi üzrə sənədləşmələr, məxfi kargüzarlıq, e-kargüzarlıq haqqında məlumat verilir, sahibkarlıq fəaliyyətində kargüzarlığın təşkili formaları aydınlaşdırılır və sənəd formaları əsasında izahlı nümunələr verilir. Vəsait arxiv işinin təşkilinin vahid prinsiplərinin müəyyən olunmasını, arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, uçotu, mühafizəsi və onlardan istifadə qaydalarına əməl olunmasını, bu sənədlərlə bağlı müxtəlif məsələlərin tənzimlənməsini, idarə arxivlərinə sənədlərin verilməsini, işlərin tərtibini, MAF-da sənədlərin təsnifatını və digər arxiv işlərinin icrasını aydınlaşdırır.

Kitabdan təkcə ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinin müəllimləri, tələbələri deyil, həmçinin idarə, müəssisə, firma, bələdiyyə və digər təşkilatların rəhbərləri, sənədlərlə iş şöbəsinin müdirləri, kargüzərləri, arxiv işçiləri və başqa idarəetmə üzrə kadrlar faydalana bilərlər.

Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin 12.02.2016-cü il tarixli 121 sayılı əmri ilə dərs vəsaiti kimi təsdiq edilmiş və qəfif verilmişdir.

Q 1300130004
AB 022051

© Qanun Nəşriyyatı, 2017

M Ü N D Ə R İ C A T

ÖN SÖZ 9

KARGÜZARLIQ

ÜMUMİ HİSSƏ

I BÖLMƏ

KARGÜZARLIĞIN TƏŞKİLİ KURSUNUN ANLAYIŞI, PREDMETİ, PRİNSİPLƏRİ VƏ SİSTEMİ

1. Kursun predmeti, prinsipləri və sistemi 10
2. Kargüzarlıq haqqında anlayış və onun növləri 12

II BÖLMƏ

İDARƏETMƏ APARATINDA MƏLUMATLARIN SƏNƏDLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ TƏNZİMLƏNMƏSİ

1. Sənədlərin yaranması və istifadə edilməsi prosesinin hüquqi tənzimlənməsi 15
2. Sənəd haqqında anlayış və onun əhəmiyyəti 19
3. İdarəetmə fəaliyyəti prosesində sənədlərin təsnifatı və növləri 25

III BÖLMƏ

XİDMƏTİ SƏNƏDLƏRİN HAZIRLANMASI, RƏSMİ ŞƏKLƏ SALINMASI VƏ ÇOXALDILMASI

1. Xidməti sənədlərin hazırlanmasında ümumi tələblər 29
2. Texniki üsul ilə hazırlanan sənədlərə qarşı tələblər 40
3. Kargüzarlıq proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması 42
4. Elektron sənədlərlə bağlı kargüzarlığın aparılmasının xüsusiyyətləri 50
5. Elektron sənəd və elektron imza 52
6. Elektron sənədlərin mübadiləsi 60

IV BÖLMƏ

KARGÜZARLIQ XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ

1. İdarəetmədə kargüzarlığın quruluş bölmələri 63
2. Kargüzarlıq işçilərinin ümumi vəzifələri 67
3. Kargüzarlıq işçilərinin iş şəraitinin təşkilinə olan tələblər 73
4. "ASAN xidmət"nin təşkili və kargüzarlıq fəaliyyəti 74

V BÖLMƏ

TƏŞKİLATI – SƏRƏNCAMVERİCİ SƏNƏDLƏR, ONLARIN TƏRTİBİ VƏ RƏSMİLƏŞDİRİLMƏSİ

1. Təşkilatı - sərəncamverici sənədlərin və normativ hüquqi sənədlərin tərtib olunmasının ümumi qaydaları 78
2. Təşkilatı sənədlər 81
2.1. Əsasnamə 83
2.2. Nizamnamə 90
2.3. Təlimat 100
2.4. Qaydalar 107
3. Sərəncamverici sənədlər 108

3.1. Fərman	108
3.2. Əmr və onun tərtib edilməsi	109
3.3. Sərəncam	118
3.4. Göstəriş	119
3.5. Qərar	120
VI BÖLMƏ	
MƏLUMAT-ARAYIŞ SƏNƏDLƏRİ	
VƏ ONLARIN TƏRTİB QAYDASI	122
1. Məlumat-arayış sənədlərinin xüsusiyyətləri və tərtibi	122
1.1. Protokol sənədləri	122
1.2. Kollegial orqanların fəaliyyətinin sənədləşdirilməsi	123
2. Xidməti məktublar, teleqramlar, fakslar	132
3. Məlumat və izahat vərəqələri, arayışlar, vəsiqələr, qəbz	139
VII BÖLMƏ	
AKTLARIN İDARƏETMƏDƏ	
ROLU VƏ RƏSMİLƏŞDİRİLMƏSİ	160
1. Aktlar və onun tərtib edilmə qaydaları	160
VIII BÖLMƏ	
İDARƏLƏRDƏ SƏNƏDLƏRİN DÖVRİYYƏSİ,	
QEYDİYYATI VƏ İCRASINA NƏZARƏT	167
1. Sənədlər dövriyyəsinin təşkili	167
1.1. İdarələrarası elektron sənəd dövriyyəsi sistemi	171
2. Sənədlərin qeydiyyatının təşkili	174
3. Sənədlərin icrasına nəzarətin aparılması	177
XÜSUSİ HİSSƏ	
IX BÖLMƏ	
KADR KARGÜZARLIĞI	181
1. Kadr xidməti işinin sənədlərlə təşkili	181
2. Kadr məsələlərinə dair sənədlərin rəsmiləşdirilməsi qaydası	226
X BÖLMƏ	
MƏXFİ KARGÜZARLIQ VƏ DÖVLƏT SİRRİ	228
1. Məxfi sənədlərlə iş	228
2. Dövlət sirri və məxfilik rejimi	243
3. Məlumatların məxfiləşdirilməsi	247
4. Məlumat daşıyıcılarının rekvizitləri və məxfiliyin açılması qaydası	251
5. Dövlət sirrinin mühafizəsi	254
6. Buraxılışın rəsmiləşdirilməsi	264
7. Dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının saxlanma yerləri	274
8. Xüsusi məlumatların uçotu	278
9. Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi	281

XI BÖLMƏ	
VƏTƏNDAŞLARIN MÜRACİƏTLƏRİ ÜZRƏ KARGÜZARLIQ	285
XII BÖLMƏ	
MALİYYƏ-HESABAT, BANK VƏ VERGİ ƏMƏLİYYATLARI	
ÜZRƏ SƏNƏDLƏŞMƏLƏR	293
1. Sənədlərin hazırlanması və onların tərtibində tələblər	293
2. Müxtəlif növlü maliyyə, bank və vergi sənədlərinin rəsmiləşdirilməsi	298
3. Nağdsız hesablaşmalar və pul köçürmələrin sənədləşdirilməsi	309
4. Akkreditiv üzrə hesablaşmaların rəsmiləşdirilməsi	320
XIII BÖLMƏ	
KOMMERSİYA SAHƏSİ ÜZRƏ SƏNƏDLƏR	
VƏ ONLARLA İŞİN TƏŞKİLİ	326
1. Kommersiya sahəsi üzrə sənədlərin növləri	326
1.1. Müqavilələr və onların tərtibi	326
1.2. Publik hüquqi şəxs və onun yaradılması	327
XIV BÖLMƏ	
YERLİ İCRA HAKİMİYYƏTİ ORQANLARINDA	
VƏ BƏLƏDİYYLƏRDƏ KARGÜZARLIQ İŞİ	356
1. Yerli icra hakimiyyətində və bələdiyyələrdə kargüzərlik işlərinə rəhbərlik	356
2. Daxil olan xidməti sənədlərin qəbul edilməsi, qeydiyyatı, hərəkəti və icrası	360
3. İclaslar və müşavirələr üçün materialların hazırlanması	365
4. Xidməti sənədlərin uçotu, onlarla işləmə və nəzarət	366
XV BÖLMƏ	
BEYNƏLXALQ İŞGÜZAR YAZIŞMALAR	373
1. İşgüzar yazışmaların tərtibi qaydaları	373
2. Sənədin məzmunu, üslubu və cavabın verilməsi	374
3. Sifarişlər və ödəmələr	376
4. Şikayət və onun baxılma qaydasının tənzimlənməsi	377
5. Kredit və bank işi	377
6. Agentlik və orta agentlik	378
7. Yüklərin daşınması və sığorta işi	378
XVI BÖLMƏ	
SƏNƏDLƏRİN, İŞLƏRİN	
SAXLANILMA QAYDASI VƏ MƏXFİLİK	379
1. Sənədlərin saxlanılmasının hüquqi əsasları və onların qruplaşdırılması	379
2. Qovluqların formalaşdırılması və arxivə təhvil verilmək üçün hazırlanması	389
ARXIV İŞİ	
XVII BÖLMƏ	
ARXIV İŞLƏRİNİN TƏŞKİLİ VƏ METODİKASI KURSUNUN ANLAYIŞI,	
SİSTEMİ, METODİKİ VƏ NORMATİV HÜQUQİ BAZASI	392
1. "Arxiv işlərinin təşkili və metodikası" fənni bir elm kimi onun əsas prinsipləri, metodları, arxivin növləri və funksiyaları	392

2. Arxivin inkişaf tarixi.....	397
3. Arxiv işləri üzrə metodiki, normativ hüquqi baza və arxiv işləri üzrə qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət.....	405
XVIII BÖLMƏ	
MİLLİ ARXIV FONDUNDA SƏNƏDLƏRİN TƏSNİFAT ANLAYIŞI.....	408
1. Təsnifat və sistemləşmə anlayışı.....	408
2. Arxiv fondunda sənədlərin təsnifatı.....	409
3. İdarənin arxiv fondu.....	410
4. Arxiv sənədlərinin fond mənsubiyyətinin müəyyən edilməsi.....	410
5. Dövlət Arxiv Xidmətinin strukturu.....	412
6. MAF-nin şəbəkələri.....	417
XIX BÖLMƏ	
İDARƏ ARXİVLƏRİ VƏ ONLARIN MAF-İN FORMALAŞDIRILMASINDA ROLU.....	421
1. İdarə arxivlərinin əsas iş qaydaları.....	421
2. İdarə arxivinin növləri.....	421
3. İdarənin kargüzarlığında işlərin (saxlama vahidlərin) formalaşdırılması qaydaları.....	423
4. Arxivdə işlərin tam tərtib olunması.....	424
5. Arxivə qəbul edilən işlərin (saxlama vahidlərinin) formalaşdırılmasına (tərtib edilməsinə) qoyulan tələblər.....	425
6. İşlərin (saxlama vahidlərinin) siyahılarının tərtib edilməsi və rəsmiləşdirilməsi qaydaları.....	428
7. İş nomenklaturası.....	431
8. İşlərin sənədləşdirilməsi prosesinin ardıcılığı.....	435
9. Dövlət idarələrinin arxivləri onların vəzifəsi və funksiyaları.....	439
10. Təşkilatların arxivləri (idarə, departament arxivləri) və onların Milli Arxiv Fondunun formalaşmasında rolu.....	443
XX BÖLMƏ	
MİLLİ ARXIV FONDUNUN TƏRKİBİ VƏ TƏŞKİLİ.....	447
1. İstifadə olunan əsas anlayışlar.....	447
2. Arxiv fondu daxilində sənədlərin təşkili.....	450
3. Arxiv və arxiv fondlarının hüdudunda sənədlərin təsnifatı.....	452
XXI BÖLMƏ	
SƏNƏDLƏRİN DƏYƏRİNİN EKSPERTİZASI.....	454
1. Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının normativ-metodiki əsasları.....	454
2. Sənədlərin dəyərinin ekspertizası işinin təşkili.....	455
3. Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının keçirilməsi qaydaları.....	458
4. Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin (Dövlət Arxivi fəaliyyətinin) ekspert-yoxlama komissiyaları.....	460
5. Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi.....	464
6. Sənədlərin dəyərliliyinin ekspertizasının nəticələrinin sənədləşdirilməsi.....	464
7. Arxiv sənədlərinin məhv edilməsi.....	467

8. Sənədlərin saxlanma müddətləri göstərilməklə nümunəvi Siyahının tətbiqi qaydası.....	467
XXII BÖLMƏ	
DÖVLƏT ARXİVLƏRİNİN KOMPLEKTLƏŞDİRİLMƏSİ.....	472
1. Dövlət arxivlərinin komplektləşdirilməsinin hüquqi əsasları.....	472
2. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi.....	473
XXIII BÖLMƏ	
MİLLİ ARXIV FONDUNUN SƏNƏDLƏRİNİN UÇOTU.....	475
1. Arxivdə sənədlərin uçotu anlayışı.....	475
2. İdarə arxivinin uçot sənədləri sistemi.....	476
3. Fond kartları.....	482
4. Fond işi.....	483
XXIV BÖLMƏ	
ARXİVDƏ (MAF-DA) SƏNƏDLƏRİN MÜHAFİZƏSİNİN TƏMİN EDİLMƏSİ.....	483
1. Sənədlərin mühafizəsinin təmin olunması anlayışı.....	483
2. Arxiv sənədlərinin mühafizəsinin təmin edilməsi.....	488
3. Sənədlərin saxlanılmasının temperatur-rütubətlik rejimi.....	490
4. Sənədlərin saxlanılmasının sanitar-gigiyenik rejimi.....	490
5. Sənədlərin fiziki vəziyyətinə nəzarət.....	491
6. Mühafizəxanalarda sənədlərin yerləşdirilməsi. Topoqraflaşdırma.....	493
7. Mühafizəxanalara buraxılış rejimi.....	493
8. Arxiv işlərinin və onların vəziyyətinin yoxlanılması.....	494
XXV BÖLMƏ	
MAF-DA EMA SİSTEMİ: ANLAYIŞI, MƏQSƏDLƏRİ VƏ STRUKTURU.....	497
1. Arxivin elmi-məlumat aparatı anlayışı.....	497
2. Arxiv sənədlərinin elmi-məlumat aparatı.....	499
3. İşlərin siyahıya alınması, yenidən işlənməsi.....	499
4. Annotasiya.....	499
5. Arxiv kartotekası və katoloq.....	499
6. Göstəricilər.....	503
7. Sənədlərin icmalları.....	504
8. Sənədlərin və işlərin siyahısı. Arxiv siyahısının tərtib.....	505
9. Fondların siyahısı, sənəd kolleksiyası və xülasə.....	507
10. Tarixi arayış.....	507
11. Arxivin avtomatlaşdırılmış elmi-məlumat aparatı.....	508
XXVI BÖLMƏ	
ARXIV SƏNƏDLƏRİNDƏN İSTİFADƏ QAYDALARI.....	509
1. Arxiv sənədlərindən istifadə olunma anlayışı.....	509
2. Arxiv işlərinin mühafizəxanalardan istifadəyə verilməsi.....	511
3. İdarələrin sorğularının və vətəndaşların müraciətlərinin icrası.....	511
4. İdarəetmə orqanlarının arxiv sənədləri barədə məlumatlandırılması.....	515
5. Dövlət arxivlərinin oxu zallarında sənədlərdən istifadə qaydaları.....	516

XXVII BÖLMƏ

ARXİVDƏ İŞİN TƏŞKİLİ	522
1. Arxivdə sənədlərlə işin təşkili.....	522
2. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin Apellyasiya Şurası.....	523
3. Milli Arxiv İdarəsində çalışan dövlət qulluqçularının etik davranış qaydası.....	529
ƏLAVƏLƏR	532
ƏDƏBİYYATLAR	583

ÖN SÖZ

Elmə əsaslanan dövlət idarəetmə orqanlarının fəaliyyəti, arxiv işlərinin, iqtisadiyyatın sahələrinin idarə olunması, formalaşdırılması və yeniləşdirilməsi hüquqi sənədlərin hazırlanmasından, sənədləşdirmədən, sənədlərlə işin təşkilindən və onların saxlanmasıdan asılıdır. Dövlətin inkişafı ilə bağlı dəyişən yeni idarəetmə formaları ilə əlaqədar olaraq idarəetmənin əsasını və hərəkət formasını təşkil edən sənədləşdirmə sahəsində çətinliklər meydana çıxır ki, bunlar da yeni qanunlar və təlimatlar qəbul edilməklə aradan qaldırılır. Bu hallar təşkilati-sərəncamverici, məlumatverici, maliyyə, mühasibat, notariat, kommersiya, biznes, beynəlxalq yazışmalar, kadr sahəsi üzrə sənədlər və bank sənədləri sahəsində özünü göstərir. "Kargüzarlıq və arxiv işi" kitabında bu məsələlər araşdırılaraq onlara aydınlıq gətirilir. Dərs vəsaiti ümumi və xüsusi hissədən ibarətdir. Vəsait təhsil müəssisələrində nəzərdə tutulan proqramlara əsasən tərtib olunmuşdur. Burada kargüzarlıq işinin təşkili və arxiv işi ayrılıqda verilmişdir. Kargüzarlıq işinin təşkili və arxiv işi məsələləri araşdırılmış, təcrübədə tətbiq olunma qaydası sxem və sənəd formaları əsasında izah edilmişdir. "Kargüzarlıq və arxiv işi" kitabında bütün növ sənədlərin tərtibinə, rəsmiləşdirilməsinə, sənədlərin yeri və əhəmiyyətinə, onların təsnifatına və şərtlərinə, sənədlərin hazırlanmasında ümumi tələblərə dair geniş məlumatlar verilir. İşlərin arxivdə saxlanması prosesləri, onlara nəzarətin edilməsi qaydaları və mühafizəsinin təşkili aydınlaşdırılır.

Rəsmi sənədlərin hazırlanmasından əlavə, kitabda habelə, sənədlərin dövriyyəsinin təşkili, sənədlərin qeydiyyatının aparılması, kargüzarlıqla məşğul olan işçilərin ümumi fəaliyyəti haqqında müfəssəl məlumat göstərilir. Bunlarla yanaşı, təşkilati-sərəncamverici, məlumat, müxtəlif idarəetmə fəaliyyətinə aid olan və digər xidməti sənədlərin tərtib edilməsi qaydalarına dair məlumatlar verilmişdir. Vəsaitdə kommersiya işlərinin aparılması haqqında olan yazışmalara xüsusi yer ayrılmışdır və sənəd nümunələri izahla analiz edilmişdir. E-kargüzarlığın tətbiqi və aparılması qaydaları aydınlaşdırılır. Məxfilik rejimi şərtləri göstərilir. Kitabda müasir işgüzar yazışmaların aparılması qaydası nümunə kimi göstərilən sənədlər əsasında aydınlaşdırılır və bu sənədlər ayrı-ayrılıqda tərtib edilir. Kitabda birbaşa qərarların, sərəncamların, əmrlərin yazılması, müxtəlif növ protokolların tərtib olunması, əsasnamələrin, nizamnamələrin, qaydaların hazırlanması, akt, arayış, məlumat vəərəqəsinin və digər xidməti sənədlərin yazılması üsulları, rəsmiləşdirilməsi qaydaları göstərilir və izah edilir.

Rəsmi halda vəsaitdə məlumatların verilməsi və sənədlərin tərtib olunma qaydaları qanunların, təlimatların, vahid dövlət kargüzarlıq sisteminin tələbləri əsas götürülərək qüvvədə olan dövlət standartlarına istinadən şərh edilir. Yaranma mənbəyindən, mühafizə yerindən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasının arxiv sənədlərinin Milli Arxiv Fonduna daxil edilməsini, dövlət mülkiyyətində olan arxiv fondları və arxiv sənədləri MAF-nun dövlətə məxsus hissəsinin təşkil edilməsini, dövlət mülkiyyətində olmayan arxiv fondları və arxiv sənədləri MAF-nun qeyri-dövlət hissəsinin təşkil edilməsini, MAF-nun kompleksləşdirilməsi, mühafizəsi və ondan istifadə qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən Əsasnamə ilə müəyyən edilməsini, MAF-na daxil edilən sənədlərin təsnifatını və digər məsələləri aydınlaşdırır.

Rəsmi qaydada işlərin tərtibini, formalaşdırılmasını, sənədlərin dəyərinin ekspertizası, idarənin kargüzarlığında iş nomenklaturasının tərtib edilməsini, işlərin nomenklatura üzrə formalaşdırılmasını, sənədlərin idarə arxivinə təhvil verilməsi üçün hazırlanmasını, həmçinin idarə arxivində saxlanılan işlərin daimi dövlət mühafizəsinə təhvil verilməsi üçün hazırlanması qaydalarını, MAF-ın fəaliyyətini öyrədir. Vəsaitdə göstərilmiş müəssisə adları, ünvanlar, soyadlar şərtidir. Kitabdan kargüzarlıq və arxiv işlərinə marağı olan bütün şəxslər istifadə edə bilərlər.

Müəllif

KARGÜZARLIQ ÜMUMİ HİSSƏ I BÖLMƏ

KARGÜZARLIQ İŞİNİN TƏŞKİLİ KURSUNUN ANLAYIŞI, PREDMETİ, PRİNSİPLƏRİ VƏ SİSTEMİ

1. Kursun predmeti, prinsipləri və sistemi

İqtisadiyyatın idarə edilməsində və onun çevikliyinin təmin olunmasında mühüm yerlərdən birini sənədləşdirmə və sənədlə işin təşkili tutur. Dövlət idarəetmə aparatında idarəetmə mədəniyyətinin yüksəldilməsi aparatın işinə təsir göstərir və idarəetmənin sənədlə təmini əməliyyatlarını sürətləndirir. Dövlət quruculuğunun təməl əsasını ilkin kargüzərliq əməliyyatları təşkil edir. Kargüzərliq işinin təşkili öyrənciləri, dövlət qulluqçularını və digər sahələrdə çalışan işçiləri kargüzərliqin aparılması haqqında məlumatların alınmasını öyrədir. Eyni zamanda dövlət aparatında və xüsusi müəssisələrin fəaliyyətində sənədlərin yaranmasını, onların üzərində işləmə qaydalarını, idarəetmə fəaliyyəti prosesində sənədlərin qəbulunun təşkilini, icrasını və məlumatların uçotunun gedişini aydınlaşdırır. Vəsaitdə sənədləşdirmə, idarəetmənin sənədlə təmini, sənədlə işin təşkili, hərəkəti, qeydiyyatı, uçotu, o cümlədən işgüzar yazışmaların aparılması və vətəndaşların qəbulunun təşkili məsələləri əks olunmuşdur.

"Kargüzərliq işinin təşkili" kursunun predmetini dövlət idarəetmə orqanları arasında, idarəetmə aparatının vəzifəli şəxsləri arasında, xüsusi müəssisələr arasında və bu təşkilatlarla vətəndaşlar, işçilər arasında sənədlə işin aparılmasını, onların hərəkətinin nizamlanmasını, istifadə olunmasını və saxlanması qaydalarını təşkil edir, hüquqi münasibətlərin formalaşdırılması məsələlərini tənzimləyir. Tənzimləmə qaydaları hüquq normaları əsasında aparılaraq, təşkilatların, vətəndaşların hüquqları və vəzifələri kargüzərliq işlərinin yerinə yetirilməsi zamanı əks olunur. Burada hüquq münasibətlərinin subyektinə dövlət qulluqçuları (vəzifəli şəxslər), onlara müraciət edən şəxslər aid edilir. Kargüzərliq prosesində amala gələn hüquq münasibətləri aşağıdakı konkret vəzifələrin icrası zamanı baş verir:

- sənədlərin hazırlanması və tərtib olunmasında;
- səlahiyyətli icraçı tərəfindən sənədləri vizalaşdırmada;
- təsdiq edilmiş xidməti sənədlərin icrası prosesinin gedişində;
- sənədlərin icrasına nəzarətdə;
- sənədlərin formalaşdırılmasında və saxlanmasında.

İdarəetmə aparatında kargüzərliq prosesinin gedişi qanunlarla, normativ aktlarla, vahid dövlət kargüzərliq sistemi ilə və xidməti sənədlərin hazırlanmasında istifadə olunan təlimatlarla, dövlət standartları ilə tənzimlənir. Dövlət idarəetmə orqanının qəbul etdiyi yeni iqtisadi - hüquqi istiqamətlər, sosial-iqtisadi inkişafın müasir iqtisadi qanunlarla təşkil olunması, mülkiyyətin formalaşması idarəetmə sisteminin yeni standartlara əsasən qurulmasına gətirib çıxarır. Belə halda kargüzərliqin təşkili prinsipləri dövlət orqanlarında və xüsusi müəssisələrdə kargüzərliq aparatının fəaliyyəti üçün vahid sənədləşmə xidmətinin qurulması tələb olunur. Qoyulmuş tələblər qanunlarla möhkəmləndirilir.

Kargüzərliq işinin təşkili prinsipləri iki əsas qrupa bölünür:

1. Kargüzərliqin qurulması istiqamətlərini müəyyən edən ümumi prinsiplər.
2. Kargüzərliqin təşkilinin xüsusi prinsipləri.

Ümumi prinsiplər dedikdə, idarəetmə fəaliyyətinin xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq, bütün dövlət idarəetmə aparatında, idarə, müəssisə və təşkilatlarda kargüzərliq əməliyyatlarının eyni formada aparılması başa düşülür. **Xüsusi prinsiplər** isə kargüzərliqin hansı iqtisadi idarəetmə sahəsinə aid olduğu istiqaməti konkretləşdirir və bilavasitə o sahəni əhatə edir. Kargüzərliqin qurulması zamanı kargüzərliqin prinsiplərinə aid olan işlər görülməlidir. İdarəetmədə yeniləşən kargüzərliq qaydalarının tətbiq edilməsi, vəzifələrin icrasında sənədlərlə işləmənin formaları daqiq qurulmalı, təşkilatı-texnika, kompyuter sistemlərinin imkanlarından geniş istifadə etməyə şərait yaradan vahid, birtipli və asanlıqla idarə edilən, müasir kargüzərliq sistemi yaradılmalıdır.

Dövlət kargüzərliqin prinsiplərinin formalaşdırılmasında əsas məsələlər, idarəetmə aparatının çevikliyinin möhkəmləndirilməsi, idarəetmə sisteminin daha da təkmilləşdirilməsi və yeni yaradılan idarəetmə sahələri üzrə qaydaların hazırlanmasıdır. Dövlət kargüzərliqində elektron kargüzərliq sistemindən geniş istifadə olunmalıdır. Müasir kargüzərliq sisteminin prinsipləri onu göstərir ki, idarələrdə kargüzərliq aparatını düzgün qurmaq və möhkəmləndirmək idarəetmə aparatının işini sürətləndirir. Kargüzərliq xidməti təşkilinin gedişi aşağıdakı prinsiplərə də cavab verməlidir:

1. İxtisaslaşma prinsipləri, yəni kargüzərliq əməliyyatlarında və sənədlərlə işləmədə əməkdaşlar arasında iş bölgüsünün aparılması.
2. Paralellik prinsipləri, yəni iş proseslərinin icra müddətinin qısaldılması məqsədi ilə ayrı-ayrı kargüzərliq əməliyyatlarının paralel yerinə yetirilməsi.
3. Nizamlama prinsipləri, yəni sənədlərin hazırlanma yerindən onların icra yerinə mane-siz olaraq lazımsız mərhələ keçmədən çatdırılması.
4. Fasiləsizlik prinsipləri, yəni sənədlərlə iş prosesində işlərin çevikliyini təmin etmək məqsədi ilə lazımsız bir sıra fasilələrin aradan qaldırılması.
5. Ritmlik prinsipləri, yəni idarəetmə aparatı qarşısında qoyulmuş məsələlərin eyni vaxtda icra olunması.

Dərs vəsaitində qoyulmuş məsələlər təcrübədə öz yerini tapmış, özünü doğrultmuş metod, tapşırıqlar və materiallar əsasında qurulmuşdur. Burada sənədləşmə sisteminin aparılması üç istiqamətdə müəyyən olunmuşdur:

1. Dövlət hakimiyyət orqanlarında işlərin sənədləşdirilməsi;
2. İdarəetmə orqanlarında işlərin sənədləşdirilməsi;
3. Müəssisələrdə və digər təşkilatlarda işlərin sənədləşdirilməsi.

Dövlət hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətini əhatə edən əsas sənədlər qrupunu hüquqi aktlar: qanunlar, fərmanlar, qərarlar, protokollar və s. təşkil edir. Buna görə də kargüzərliq aparatının düzgün qurulması sahəsində qəbul olunmuş normativ sənədlər tamamilə istisnasız olaraq bütün dövlət idarələrinə, yerli, mərkəzi idarəetmə orqanlarına, hüquq mühafizə orqanlarına, notariat, tədris, arxiv, gömrük, xüsusi müəssisələrə və s., idarələrə aid olunur.

1918-ci il mayın 28-də Milli Şura İstiqlal Bəyannaməsini əsas sənəd olaraq qəbul etdi və müstəqil Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaradıldığını elan edərək rəsmiləşdirdi. Azərbaycan Demokratik Respublikasının qurulduğu ilk günlərdən bütün dövlət aparatı işçilərindən kargüzərliq işlərinin milli formada qurulması və tətbiq edilməsi

tələb edilirdi. Hökumətin işlərində kargüzarlığın sənədləşdirmə hissəsinin daha daqiqə aparılması gənc demokratik dövlətin idarəetmə orqanlarının ümumi vəzifələrindən biri idi. Yerlərdə kargüzarlığın səmərəli təşkil olunması dövlət idarəetmə sisteminin qurulmasına bilavasitə müsbət təsir göstərirdi. İdarəetmə işlərində vətəndaşların müraciətlərinə, ərizələrinə, şikayətlərinə, təklif və məktublarına diqqətlə yanaşıaraq onların rəsmiləşdirilməsi aparılmalı, müraciətlərin məzmunu öyrənilməli, analiz olunmalıdır. Bunların əsasında vətəndaşların məktublarına tez və vaxtında cavab verilməlidir.

Kargüzarlığın texniki təşkili və onun mədəni səviyyədə aparılması müəssisənin idarəetmə fəaliyyətinə müsbət təsir göstərir. O, sadə və çevik olmalıdır. İdarəetmə sistemində kargüzarlıq əməliyyatlarını icra edərkən səliqəli olmaq tövsiyə edilir. Sənədlərin qeydə alınması işlərində və onların doldurulmasında diqqətli olmaq tələb olunur. Hər dəfə idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi kargüzarlığın inkişafına mühtün təsir göstərir və kargüzarlıq fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üzrə əsaslı hüquqi işlərin aparılması vəzifələrini qarşıya qoyur. İdarə aparatının fəaliyyətinin səmərəliliyi sənədlərlə işin düzgün təşkili ilə qırılmaz surətdə bağlıdır. Faktiki olaraq məlumat mənbələri əsasında qərarların hazırlanması və qəbulu ilə əlaqədar olan bütün idarəetmə məsələləri sənədləşdirmədən, sənədlərin yaradılması, icrası və rəsmiləşdirilməsindən kənarda qala bilməz. İdarə aparatının bütün işçilərinin, texniki icraçılardan tutmuş struktur bölmələrinin rəhbərlərinədək fəaliyyəti sənədlərlə əlaqəlidir. Bir hissə sənədləri yaradır, digərləri sənədlərin rəsmiləşdirilməsini və çatdırılmasını təmin edir. Məlumatlara əsasən qərarlar qəbul edilir və icraya yönəldilir.

2. Kargüzarlıq haqqında anlayış və onun növləri

İdarəetmə aparatında iş proseslərinin gedişi kargüzarlıq əməliyyatlarında əks olunur. İdarə aparatı işçilərinin işinin təşkilində kargüzarlığın düzgün qurulmasının böyük əhəmiyyəti vardır. Müasir dövrdə idarəetmənin yeni formalarına keçilməsi, müəssisələrlə dövlət idarələri arasında münasibətlərin yaradılması sənəd, e-sənəd və sənədlər dövriyyəsinin həcmünün artmasına səbəb olmuşdur. Çoxlu sayda yazışmaların aparılması kargüzarlığın düzgün və səmərəli təşkil olunmasını qarşıya qoyur.

"Kargüzarlıq" anlayışı dedikdə, dövlət aparatında və müəssisələrdə sənədlərlə işləmə prosesi, sənədlərin hazırlanması, onların qəbulu, təsnifatı, icra üçün verilməsi, icrasına nəzarətin aparılması, sənədlərin saxlanması kimi başa düşülür. Kargüzarlıq işləri kortəbii şəkildə deyil, normativ sənədlər əsasında aparılır. Qısa tərif versək, **kargüzarlıq** – idarəetmə prosesində idarəetmə funksiyasını yerinə yetirən sənədləşdirmə və sənədlərlə işin təşkilidir. "Kargüzarlıq" sözü "kar" – iş, "güzar" – görmək, yəni idarəetmədə dəftərxana işlərini görmək sözündən ibarətdir və yaxud "kargüzar" (fars sözü olub) idarə və müəssisədə dəftərxana işlərini aparan xidmətçi və ya işlər müdiri kimi anlaşılar.

İdarəetmədə və məişətimizdə "kargüzarlıq" məfhumunu tez-tez işlədirik. Bu da sənədlərlə işləmə kimi başa düşülür. Ona görə ki, işimizin bütün mərhələləri sənədlərdə əhatə olunur. İdarələrdə və müəssisələrdə işçilərin ümumi iş həcminin əksər hissəsi kargüzarlıq əməliyyatlarına sərf edilir. Mütəxəssislər iş günü ərzində sənədlərlə işləməyə 20-80 faiz vaxt ayırırlar.

Kargüzarlığın təşkili idarəetmə aparatının çevikliyinə, etibarlılığına, idarəetmə işçilərinin əməyinin təşkilinə və mədəniyyətinə təsir göstərir. Sənədlərin yaranması, yəni onun hazırlanması, razılaşdırılması, qanuni şəkildə salınması kargüzarlığın əsasını təşkil

edir. Kargüzarlıq sənədlərin dövriyyəsinə təşkil etməklə yanaşı, onların mühafizəsini də təmin edir. Sənədlərin tərtibindən başlayaraq icrası başa çatdırılanadək, idarədaxili və idarəxarici hərəkətləri ilə sənəd dövriyyəsinə yerinə yetirir. Sənəd dövriyyəsinin sürəti idarə aparatındakı kargüzarlığın təşkilindən çox aslıdır. İdarəetmədə kargüzarlığın sənədləşmə hissəsi iki hissəyə bölünür:

1. **Sənədləşdirmə işi**, icra etməkdən ötrü alınmış məlumatların hər hansı bir materiallar üzərində göstərilməsidir. Burada əsas funksiya ancaq müxtəlif sənəd formalarının qanunauyğun hazırlanmasının qarşıya qoyulmasıdır.

2. **Sənədlərlə işin təşkili**, sənədləşdirmə əməliyyatlarından sonra iş prosesini yerinə yetirməkdən ötrü sənədlərin hərəkəti, icrası, qeydiyyatı və axtarışının təmin olunmasının təşkilidir.

Kargüzarlıqla məşğul olan işçilər çıxarılmış qərarların çevik şəkildə rəsmiləşdirilməsini bilavasitə yerinə yetirirlər. Kargüzarlıq əməliyyatları sənədin tərtibi işinin başlanğıcından, layihədən tutmuş son nəticəyə qədər bütün prosesləri əhatə edir. Sənədlər vasitəsi ilə idarəetmə işinin təkmilləşdirilməsi və yaxşılaşdırılması, ümumilikdə bu işin təşkili, kompyuterləşməsi və mexanikləşdirilməsi kargüzarlığın başqa amilləri ilə sıx bağlıdır. İdarəetmə fəaliyyətində kargüzarlıq xidmətinin əhəmiyyətli amillərindən biri onun universal və geniş olmasıdır. İdarələrdə kargüzarlığın ayrılması kargüzarlıq xidmətinin əlaqəli qurulması ilə bağlıdır.

İdarəetmə quruluşundan, habelə sənəd dövriyyəsinin həcmindən asılı olaraq, kargüzarlıq sistemi mərkəzləşdirilmiş və mərkəzləşdirilməmiş formada qurula bilər. Struktur bölmələrinin sayı az, sənəd dövriyyəsi isə ildə 25000 sənəddən çox olan təşkilatlarda kargüzarlıq mərkəzləşdirilmiş qaydada aparılır. Strukturu mürəkkəb, sənəd dövriyyəsi isə ildə 25000 sənəddən çox olan, habelə struktur bölmələri ayrı-ayrı ərazilərdə yerləşən təşkilatlarda kargüzarlıq mərkəzləşdirilməmiş qaydada aparılır. Sənədlərin qəbulu, göndərilməsi, uçotunu, struktur bölmələrinə paylanması, habelə sənədlərin qeydə alınmasını, rəsmiləşdirilməsini, işlərin formalaşdırılmasını kargüzarlıq xidməti həyata keçirir.

Mərkəzləşdirilməmiş kargüzarlıq sistemində isə sənədlərin və qeydə alınması tələb olunmayan korrespondensiyanın qəbulunu, göndərilməsini, uçotunu, sənədlərin struktur bölmələrinə paylanması kargüzarlıq xidməti, sənədlərin qeydə alınmasını, rəsmiləşdirilməsini, işlərin formalaşdırılmasını isə struktur bölmələri həyata keçirirlər. Sənədlər üzərində əməliyyatların gedişi ancaq idarənin kargüzarlıq xidmətində və ya belə səlahiyyətə malik olan bölmələrdə cəmlənir.

Quruluş bölmələrində sənədlər qeydə alınır, rəsmi şəkildə salınır və qovluqlarda saxlanılır. Quruluş bölmələrinin vəzifəli şəxsləri arasında sadə məsələlər üzrə xidməti yazışmanın aparılması məsləhət görülür. İdarə və ya təşkilatın fəaliyyəti xüsusi sənəd növlərində öz əksini tapır. İdarələrdə kargüzarlıq əməliyyatlarının aparılması xüsusiyyətləri üzrə kargüzarlıq işi iki növə bölünür:

1. İnzibati kargüzarlıq

2. Xüsusi kargüzarlıq

İnzibati kargüzarlıqda sənədləşdirmə idarəetmənin inzibati fəaliyyətini bilavasitə özündə əks etdirir. Bütün idarələrdə bu növ kargüzarlıq idarənin fəaliyyətindən asılı olmayaraq eyni formada təşkil olunur. Bunu nəzərə alaraq idarəetmə və müdiriyyətlə əlaqədar inzibati sənədlərin

tartibi, göndərilməsi, qeydiyyatı, icrasına nəzarət, onlardan istifadə etmək, işlər idarəsinə, kargüzərlik xidmətinə, kordinasiya şöbəsinə, dəftərxanaya, kargüzərə həvalə edilir.

Xüsusi kargüzərlikdə idarənin öz iş sahəsinə və iş xüsusiyyətinə uyğun olaraq sənədləşmə aparılır. Bura mühasibat, notariat, maliyyə, məhkəmə, istintaq, sosial təminat, statistika, uçot, kommersiya sahəsi üzrə kargüzərlik daxildir. Bu növ kargüzərlik işi bilavasitə sahəvi işlərlə məşğul olan əməkdaşların fəaliyyəti ilə bağlıdır.

Xüsusi kargüzərliyin fərqləndirici cəhəti sənəd formalarının, nomenklaturunun və onların hazırlanmasının müxtəlif olmasıdır. İnzibati və xüsusi kargüzərlik idarəetmədə prosesində bir-birini tamamlayır. Kargüzərlik işinin düzgün təşkil olunması gələcəkdə sənədlərdən istifadə edilməsinə zəmanət verir. Kargüzərlik işi elmi əsaslar üzərində düzgün qurularsa, heç bir rəsmiyyətçiliyə və süründürməçiliyə yol verilməz. Kargüzərliyin qurulması hər zaman dövlətin fəaliyyətindən asılıdır.

Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində kargüzərliyin inkişafını aşağıdakı mərhələlərə bölmək olar:

1. Böyük Azərbaycan dövlətçiliyinə qədər olan dövrdə kargüzərliyin inkişafı (tarixi mərhələlər, formasıylar üzrə);
2. Böyük Azərbaycan dövləti dövründə kargüzərliyin və inzibati sənədləşmənin inkişafı;
3. Azərbaycan Demokratik Respublikasına qədər sənədləşmənin inkişafı;
4. Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranması və fəaliyyəti müddətində kargüzərliyin inkişafı;
5. Azərbaycan Demokratik Respublikasının süqutundan sonra kargüzərliyin inkişafı (sovetlər dövründə);
6. Müasir (müstəqillik) dövrdə kargüzərliyin inkişafı.

Bu dövrlər ərzində dövlətçiliyin xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq kargüzərlik aparatı formalaşmış, ayrı-ayrı kargüzərlik xidməti sahələri yaradılmışdır. Hal-hazırda idarələrdə kargüzərliyin sənədli hissəsinin təşkilinə və sənədlərin saxlanması təmin edilməsinə ümumi nəzarəti idarə rəhbərləri və yerli arxiv orqanlarının işçiləri həyata keçirirlər. Buna görə idarə arxivlərinin müasir formada təşkil olunması vacib şərtlərdən biridir.

Bütün idarələrdə olduğu kimi məhkəmələrdə də kargüzərliyin düzgün təşkili ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi, hökm və qətnəmələrin icrası, məhkəmə işlərinə vaxtında baxılması, prosessual normalara əməl edilməsi, məhkəmə işinin təşkilinin mühüm şərtlərindəndir.

Xüsusi kargüzərlik hüquq-mühafizə orqanlarında təlimatlarla tənzimlənir. Burada sənədlərin rəsmiləşdirilməsi, tərtib edilməsi, hazırlanması, uçotu, qeydiyyatı, işlərin dövriyyəsi, məlumatların axtarışı, icrası üzərində nəzarət, sənədlərə əsaslanan materialların ardıcılıqla saxlanması və onlardan istifadə edilməsini müəyyən edir.

Kargüzərlik işlərinin təkmilləşdirilməsinə, təşkilatı texniki prinsiplərin yeniləşməsi, kargüzərliyin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması, sənədlərlə işləmənin yeni forma və metodlarının tətbiq edilməsi daxildir.

II BÖLMƏ

İDARƏETMƏ APARATINDA MƏLUMATLARIN SƏNƏDLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ TƏNZİMLƏNMƏSİ

1. Sənədlərin yaranması və istifadə edilməsi prosesinin hüquqi tənzimlənməsi

Kargüzərlik prosesinin hüquqi rəqlamentləşməsi sənədlərin tərtibi və rəsmiləşdirilməsindən ibarətdir. İdarəetmə sahəsində sənədlərin rəsmiləşdirilməsi, hazırlanması, qaydası, sənədlərlə işləmə, ümumilikdə kargüzərlik prosesi hüquqi cəhətdən tənzimlənəlməlidir. İdarələrdə, müəssisələrdə və təşkilatlarda kargüzərliyin aparılması qaydaları qanunlara, qərarlara, dövlət standartlarına, kargüzərliyə dair təlimatlara və digər normativ hüquqi aktlara cavab verməlidir. "Normativ hüquqi aktlar haqqında" AR Qanununun tələblərinə uyğun olaraq sənədləşmə prosesi aparılır. Bu Qanun Azərbaycan Respublikasının qanunlarının və başqa normativ hüquqi aktlarının hazırlanması, qüvvəyə minməsi, şərh və bunlarla əlaqədar müvafiq dövlət orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyət qaydalarını müəyyən edir.

Normativ hüquqi aktlar səlahiyyətli dövlət orqanı tərəfindən qəbul edilmiş, göstərişləri ümumi məcburi xarakter daşıyan, hüquq normalarını müəyyən edən, dəyişdirən və ya ləğv edən, dəfələrlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş rəsmi yazılı sənəddir. Azərbaycan Respublikasının normativ xarakterli aktları aşağıdakılardır:

1. Konstitusiyə Məhkəməsinin qərarları;
2. Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarları, təlimatları və izahları;
3. Yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının qərarları;
4. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının qərarları;
5. Milli Televiziya və Radio Şurasının qərarları;
6. Məhkəmə-Hüquq Şurasının qərarları.

Normativ hüquqi aktlar qəbul etmək səlahiyyəti olan orqanlar və bu səlahiyyətlərin həddləri AR Konstitusiyası və digər qanunlar ilə müəyyən edilir. Normativ hüquqi aktlar Konstitusiyaya və onlardan daha yüksək hüquqi qüvvəsi olan başqa normativ hüquqi aktlara uyğun olmalıdır. Bu zaman müxtəlif hüquqi qüvvəyə malik olan normativ hüquqi aktlar arasında ziddiyyət olduqda daha yüksək hüquqi qüvvəyə malik olan akt tətbiq olunur. Eyni hüquqi qüvvəyə malik olan normativ hüquqi aktlar arasında ziddiyyət olduqda isə daha sonra qüvvəyə minmiş normativ hüquqi akt tətbiq olunur. [6]

Qanunvericilik işləri üzrə planlarının təsdiqi Milli Məclisin Daxili Nizamnaməsi ilə tənzimlənir. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanları özələrinin hazırlayacaqları normativ hüquqi aktların layihələrinin hazırlanması haqqında planları təsdiq edirlər.

Normativ hüquqi akt layihələri razılaşdırılmaya və ya təsdiq olunmağa göndərildiyi andan onu hazırlayan orqanın internet informasiya ehtiyatında açıqlanır. Layihələr həmçinin kütləvi informasiya vasitələrində, rəsmi nəşrlərdə, kitabxanalarda, ictimai informasiya mərkəzlərində, kütləvi istifadənin mümkün olduğu digər yerlərdə layihələrlə tanış olmaq üçün şərait yaradılması yolu ilə, habelə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər üsullarla açıqlana bilər.

Layihələr onların işlənilib hazırlanması zərurətini əsaslandırmaqla, gələcək aktların məqsədlərinin, əsas müddələrinin və qüvvədə olan qanunvericilik sistemində onların yerinin, onların tətbiqindən gözlənilən sosial-iqtisadi və başqa nəticələrin geniş xarakteristikası, habelə bu layihələrin qəbul edilməsi ilə qüvvədə olan qanunvericiliyə dəyişikliyi nəzərdə tutan aktın la-

yişəsi ilə birlikdə baxılmaq və təsdiq üçün təqdim edilir. Bu zaman, həm də layihələrin hazırlanmasında iştirak etmiş və layihə barədə razılığı alınmış kollektivlər və şəxslər, ortaya çıxan ixtilafatlar və onlar barədə motivli rəy göstərilir. Həyata keçirilməsi olava maddi və başqa məsələlər tələb edən layihə təqdim edilərkən onun maliyyə-iqtisadi əsasları da olava olunur.

Bütün idarə, müəssisə və təşkilatlar üçün ümumi bir akt qanunlar və vahid dövlət kargüzarlıq sistemində aid olan təlimatlardır. Bəla təlimatlardan birinə nümunə olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 27 sentyabr tarixli, 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində kargüzarlığın aparılmasına dair" Təlimatı göstərmək olar. Bu Təlimata 14 iyul 2015-ci il tarixli 569 nömrəli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə əlavələr və dəyişikliklər edilərək "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat" təsdiq edilmişdir.

Fərman dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılması işinin daha da təkmilləşdirilməsi, onun vahid sistemə və formaya salınması məqsədi ilə verilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat"ın tələblərinə riayət edilməsinə ümumi nəzarəti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Sənədlər və vətəndaşların müraciətləri ilə iş şöbəsi həyata keçirir.

Bu Təlimat dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılması işini, o cümlədən sənədlərin hazırlanmasını, qeydiyyatını, hərəkətini, icrasını, uçotunu və arxivə verilməsini tənzimləyir. Yerli icra hakimiyyəti orqanlarında kargüzarlıq "Azərbaycan Respublikasının rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon icra hakimiyyəti başçılarının aparatlarında sənədlərlə iş barədə Təlimat" əsasında aparılır.

Təlimatın müddəaları təşkilatlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlığın aparılmasına şamil edilmir. Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə baxılması üzrə kargüzarlığın aparılması və rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon icra hakimiyyəti orqanlarında sənədlərlə iş qaydası Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir. Kargüzarlıq proseslərini düzgün təşkil etməkdən ötrü hər bir təşkilat özünün kargüzarlığının aparılmasına dair sahəvi təlimatını hazırlayır. Bunlara "Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrində kargüzarlığın aparılmasına dair" Təlimat və digərləri daxildir.

Kargüzarlıq - təşkilatın, öz vəzifələrini həyata keçirməsi ilə əlaqədar sənədləşdirmə və sənədlərlə işin təşkilat üzrə fəaliyyətidir. Təşkilatlarda kargüzarlıq Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində aparılır. Təşkilatlarda kargüzarlığın aparılması dəftərxana və ya xüsusi olaraq bu məqsəd üçün ayrılan əməkdaşlar (kargüzarlıq xidməti) tərəfindən həyata keçirilir.

Kargüzarlıq xidməti tərəfindən Təlimatın tələblərinə riayət edilməsinə nəzarəti təşkilatın rəhbərliyi icra edir. Təbət təşkilatlarda kargüzarlığın aparılması qaydalarına riayət olunması üzərində nəzarətin həyata keçirilməsi vəzifəsini onların baş təşkilatları daşıyır. Kargüzarlıq xidmətinin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Poçt, elektron poçt, faks, telefonqram, feldyeger rəbətəsi vasitəsilə və kargüzarlıq xidmətinə bilavasitə daxil olan sənədləri qəbul etmək, qeydə almaq, aidiyyəti üzrə bölüşdürmək və icraçılara çatdırmaq;
2. Sənədləri göndərmək;
3. Sənədlərin icra müddətinə, Təlimatın tələblərinə uyğun tərtibinə və arxivləşdirilməsinə nəzarət etmək;
4. İcra edilmiş sənədləri struktur bölmələrindən tələb etmək;
5. Sənədlərin surətlərini çıxarmaq, çoxaltmaq və stenoqrafiya işlərini həyata keçirmək;
6. Sənədləri işlərin nomenklaturu üzrə formalaşdırmaq və arxivə təhvil vermək;
7. Sənədləri qoruyub saxlamaq və xidməti zərurətlə əlaqədar onlardan istifadəni təmin etmək;
8. Kargüzarlığın müntəzəm surətdə təkmilləşdirilməsi məqsədilə təşkilatın bütün fəaliyyət sahələrində kargüzarlıq işinə metodiki rəhbərliyi həyata keçirmək, kargüzarlığı aparan işçilərin peşə hazırlığını müntəzəm artırmaq;
9. Təbət təşkilatlarda kargüzarlığın aparılmasına nəzarət etmək.

Vahid dövlət kargüzarlıq sisteminin yaradılması indi və gələcəkdə idarəetmə işlərinin və onların təşkilatı fəaliyyətinin sənədləşdirilməsinin təkmilləşdirilməsidir. Müasir şəraitdə kargüzarlıq prosesinin qanunauyğunluqla aparılması sənədləşdirmənin bilavasitə optimallaşdırılması məsələsidir. Kargüzarlıq sisteminin əsas qaydalarını icrası üzrə normativləri kargüzarlığın kompleks qaydaları və idarəetmə sənədlərinin hazırlanması, onların arxivlərə təhvil verilməsi prosesini müəyyən edir.

Vahid dövlət kargüzarlıq sistemində dair qanunların və təlimatların məqsədi xidməti məlumatların hazırlanma forma və metodlarını təcrübədə özünü doğrultmuş ümumi norma-lara çatdırmaqdan ibarətdir. VDKS, Beynəlxalq Yazışmalar Sistemi ilə birlikdə tətbiq olunmalıdır. Burada ümumi dövlət sistemində uyğun olaraq Beynəlxalq Yazışmalar Sistemi qarşılıqlı aparılmalı, milli kargüzarlıq prosesi pozulmamalıdır.

BYS və VDKS ümumi hissədən, ayrı-ayrı mövzu bölmələrindən ibarətdir. BYS və VDKS tətbiq etməzdən əvvəl dövlət aparatının ayrı-ayrı sahələrini, idarəetmə sənədlərinin ümumi qanunauyğunluğunu bilmək lazımdır. BYS və VDKS-nin ümumi hissəsində kargüzarlıq haqqında məlumatlar verilmişdir. Burada qeyd olunur ki, kargüzarlıq – idarəetmə prosesində idarəetmə funksiyasını yerinə yetirən sənədləşdirmə və sənədlərlə işin təşkilidir. BYS və VDKS-nin ümumi qaydaları bütün idarələrdə hazırlanan təşkilatı-sərəncamverici sənədlərin hazırlanmasına tətbiq edilir. İnzibati və xüsusi kargüzarlığın aparılmasında birinciden fərqli olaraq, xüsusi kargüzarlıq üçün ayrıca normalar, qaydalar, təlimatlar işlənir. BYS və VDKS-nin başlıca məqsədi sənədləşmə əməliyyatının təkmilləşdirilməsinin aşağıdakı formalarda aparılması təklif edilir. Bunlara aiddir:

- sənədlərlə işləmənin forma və metodlarının təkmilləşdirilməsi;
- sənədlərin vahid forması və standartlaşdırılması;
- kargüzarlıq prosesinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması.

Təlimatlar və VDKS idarələrdə sənədlərlə işin təşkilatı, kargüzarlıq xidmətinin birləşli quruluşunu və funksiyasını, işçilərin vəzifə nomenklaturasını, kargüzar heyətinin sayını, iş normalarını, əmək şəraitini və təşkilatı texnika sistemlərinin ümumi qaydalarını müəyyən edir. Təlimatlar və Vahid Dövlət Kargüzarlıq Sistemi əsasında sənəd dövriyyəsi təşkil edilir. Sənəd dövriyyəsinə uyğun olaraq idarələr dörd dərəcəyə bölünür. İdarələr texniki baxımdan

sənədləşdirmə işlərinin həcmindən və ərazi bölgü sahəsindən asılı olaraq kargüzərliq prosesi bütöv və hissə ilə mərkəzləşdirilir. Nazirliklər və digər baş idarələr qanunlar və VDKS əsasında özlərinin idarəetmə xüsusiyyətinə uyğun olaraq kargüzərliqin aparılmasına dair təlimatlarını hazırlayırlar. Bu təlimatda konkret qaydalar əks olunur. İdarənin xüsusi kargüzərliqinə ayrıca yer verilir. Kargüzərliqə dair təlimatın və VDKS-nin mövzu bölmələri aşağıdakılardan ibarətdir:

- xidməti sənədlərin hazırlanması qaydaları;
- sənəd dövriyyəsinin təşkili;
- sənədlərin qeydiyyatı və məlumat aparınının qurulması;
- sənədlərin icrasına nəzarətin təşkili;
- işlərin formalaşdırılması və nomenklaturasının təşkili;
- saxlamaq və istifadə etməkdən ötrü sənədlərin hazırlanması;
- kargüzərliq heyətinin işinin təşkili;
- kargüzərliq prosesinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması. E-kargüzərliq.
- elektron sənədlərlə bağlı kargüzərliqin aparılmasının xüsusiyyətləri.

İdarələrdə BYS və VDKS-nin müasir tətbiqinin böyük əhəmiyyəti vardır. Burada idarəetmə prosesi sürətlənir, idarəetmə mədəniyyəti yüksəlir və ümumilikdə sənədlərlə iş prosesi qanunauyğun olaraq icra edilir. İdarələrdə və müəssisələrdə vahid dövlət kargüzərliq sisteminin tətbiqi üzrə təşkilati tədbirlər aşağıdakı kimi olmalıdır:

- bütün idarələrdə bilavasitə VDKS-nin tətbiqinə, kargüzərliq bölmələrinə dair əsasnamə hazırlanmalı və müxtəlif kateqoriyalı kargüzərliq işçiləri üçün vəzifə təlimatları tərtib edilməlidir.
- VDKS-nin tətbiqi üçün material – texniki təminat olmalı, yeni sənəd blankları dövlət standartlarına uyğun hazırlanmalı, qeydiyyat formaları, yeni saxlanma qaydaları tətbiq edilməli, müasir texniki vasitələrdən istifadə olunmalıdır;
- milli kargüzərliqin aparılması qaydaları öyrədilməlidir;
- beynəlxalq kargüzərliq sisteminin tətbiqi qaydalarından lazım olarsa istifadə olunmalı və nəzarətə götürülməlidir.

Sənədləşmə işlərinin aparılmasının vahidliyini təmin etmək üçün dövlət standartlarından istifadə olunur. Dövlət standartları aşağıdakı prinsiplərə,

- idarəetmə sənədlərinin üzərində rekvizitlərin qoyulması qaydalarına;
- sənədlərin tərtibində kompyuter proqramlarından istifadə edilməsinə;
- vahid sənəd formalarının tərtib olunmasına;
- sənədlərin tərtibində iş sərfinin azaldılmasına və elektron sənəddən istifadəyə əsaslanır.

Digər idarəetmə sahələrinin özünəməxsus sənədləri vardır ki, onlar xüsusi təlimatlarla tənzimlənir. İdarələrdə məxfi kargüzərliqin icrası üçün ayrıca normativ aktlar fəaliyyət göstərir. Buna Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 yanvar 2005-ci il tarixli 179 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzərliqin aparılması Qaydası"dır.

Bu Qayda da "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində kargüzərliqin aparılmasına dair Təlimat"la və 14 iyul 2015-ci il tarixli 569 nömrəli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə əlavələr, dəyişikliklər edilmiş "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzərliqin aparılmasına dair" Təlimata əsasən hazırlanmışdır. Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzərliqin aparılması, o cümlədən dövlət sirri təşkil edən məlumatın daşıyıcılarına rekvizitlərin və əlavə qeydlərin qoyulması, vəzifəli şəxsin və ya vətəndaşın dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılması qaydasını müəyyən edir.

Təşkilatlar qanunvericiliklə onların üzərinə qoyulmuş vəzifələrin daha səmərəli həyata keçirilməsi üçün öz səlahiyyətləri daxilində müvafiq Qaydaya uyğun olaraq, idarədaxili qaydalarını hazırlaya bilərlər.

Məxfi kargüzərliq – dövlət sirri təşkil edən məlumatın sənədləşdirilməsinin təmini və onlarla işin təşkili üzrə fəaliyyət sahəsidir. Məxfi kargüzərliq təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsi (DSMB) və ya xüsusi olaraq ayrılmuş əməkdaşı tərəfindən qaydaya uyğun olaraq həyata keçirilir. Əgər nəzərdə tutulmuş qayda ilə hər hansı istisna müəyyən edilməmişdirsə, məxfi kargüzərliqin DSMB tərəfindən həyata keçirilməsi barədə müddəalar həmçinin məxfi kargüzərliqin xüsusi olaraq ayrılmuş əməkdaşları tərəfindən həyata keçirilməsinə də şamil edilir.

2. Sənəd haqqında anlayış və onun əhəmiyyəti

Müasir işgüzar dünyanı informasiya axını olmadan təsəvvür etmək mümkün deyildir. Bu məlumatların çatdırılması sənədlər üzərində aparılır, bu da müxtəlif növlü sənədlərin hazırlanmasına gətirib çıxarır. Hər il idarəetmə sahəsində milyarddan çox sənəd tərtib edilir. Sənədin köməkliyi vasitəsi ilə məlumatlar saxlanılır və təyinatı üzrə çatdırılır. Sənəd idarəetmənin güzgüsünü təşkil edir. Yazılı sənədləşmələr insan fəaliyyətinin gedişini, dövlətçiliyin, sivilizasiyanın, mədəniyyətin inkişafını bütövlüklə göstərir və gələcək nəsillə çatdırır. Sənədlər idarəetmənin ilk həlqələrində də daha çox yayılmışdır. Xüsusi müəssisələr, fermer təsərrüfatları da öz kargüzərliqini təşkil etmişdir.

İdarələrdə hər bir sənədin tərtib edilməsi, yenidən yazılması, oxunması, uçotu (qeydə alınması), mühafizəsi, axtarışı, daşdığı məlumatın yenidən işlənməsi, surətinin çoxaldılması, məlumatların başqa yere köçürülməsi, idarənin daxilində və xaricində çatdırılması, müxtəlif məlumatların alınması, ötürülməsi və s. üzrə böyük işlər aparılır. Sənədlərdən müxtəlif idarəetmə məqsədləri üçün istifadə edilməsinə baxmayaraq bu sözün mənasının əhəmiyyəti daha genişdir, yəni:

1. Sənəd hər hansı faktların sübutudur.
2. Sənəd tarixi mənbədir.
3. Sənəd idarəetmə qərarlarının qeydi və çatdırılmasıdır, informasiya daşıyıcısıdır.

"Sənəd" sözünün rəsmi anlayışı dövlət standartında və digər normativ hüquqi aktlarda verilmişdir. Bunlar "kargüzərliq və arxiv işi" terminologiyası məsələlərini müəyyən edir. Sənəd insan fikrindən yaranan məlumatların, hadisələrin, faktların hər hansı bir xüsusi materiallar üzərində qeyd olunmasına deyilir. Sənəd xüsusi materialda faktlar, hadisələr, obyektiv həqiqət halları və insanın təfəkkür fəaliyyəti haqqında məlumatı müxtəlif üsullarla möhkəmləndirib, daşıyan vasitədir. Sənəd sözü (ərəb sözündən götürülüb) *səbüt*, *dəlil* deməkdir, başqa sözlə, bir şeyi, faktı təsdiq, bir şeye olan hüququ sübut edən rəsmi kağızdır. Elə sənədlər vardır ki, onlar bir vəziyyətdə əhəmiyyətliyərlər, digər vəziyyətdə isə əhəmiyyət daşıyırlar. Məsələn, adi şəxsə göndərilmiş əl vasitəsi ilə yazılmış məktub əhəmiyyətsiz olsa da, məhkəmə prosesində bundan sübut kimi istifadə edilə bilər. Sənədlərin idarəetmədə aşağıdakı əhəmiyyəti vardır.

1. Sənədlər dövlət əhəmiyyətlidir, yəni sənədlər ictimai münasibətləri, dövlət quruluşunu, dövlət institutlarının məhiyyətini, qarşılıqlı əlaqəsini möhkəmləndirir və qarşılıqlı

münasibətləri əks etdirir. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri sənədləri araşdıraraq, öyrənərək ölkənin daxili və xarici siyasətini işləyib hazırlayır, bilavasitə sənədlərlə iş prosesini icra edirlər.

2. Sənəd hüquq əhəmiyyətlidir, yəni sənədlərlə idarələrin, müəssisələrin, vətəndaşların hüquqları rəsmiləşdirilir və nizama salınır. Sənədlərdən istifadə edərkən dövlət müəssisələrinin məmurları vətəndaşların konstitusiyası ilə təmin olunmuş hüquqlarını müdafiə edirlər.

3. Sənəd iqtisadi əhəmiyyətlidir, yəni sənədlər vasitəsi ilə dövlətin iqtisadi fəaliyyəti təhlil edilərək göstərilir. Sənəd təsərrüfat fəaliyyətinin sənədlərlə təşkili rolunu oynayır və bütün müəssisələrin iş proseslərini rəsmiləşdirir.

4. Sənəd tarixi əhəmiyyətlidir, yəni sənədlər vasitəsi ilə tarixi faktlar araşdırılır və tarixi məlumatlar saxlanılır.

Müəssisələrin gündəlik işlərində istehsalın, təsərrüfatın, maliyyə və ictimai fəaliyyətin müxtəlif məsələləri üzrə sənədlər yaranır. Bunlar əmrələr, qərarlar, məktublar, aktlar, müqavilələr, protokollar, teleqramlar, arayışlar, fəxrlər və sairədən ibarətdir. Müəssisələrdə tərtib edilən və digər müəssisələrə çatdırılan sənədləri "yazışmalar" adlandırmaq qəbul edilmişdir. Kommersiya işlərinin aparılmasında yazışmalar ən mühüm rol oynayır. Yazışmalar sadə və texniki üsullarla hazırlanır. Bunun üçün hazırlanmış xidməti sənədlərin forma və məzmunu bütün tələblərə cavab verməlidir.

İşgüzar yazışmaların rəsmiləşdirilməsi qaydaları bütün idarəetmə sahələrinə aid edilir. Xidməti məktublar və yazışmaların əsasını xidməti korrespondensiya təşkil edir. Məktublar əsasında işgüzar əlaqələr, maliyyə və bank işləri, sifarişlər, daşımalar və digər işlər aparılır. Sənədlərin yaradılması, hərəkəti, onların qeydə alınması, təsnif edilməsi, uçotu və mühafizəsi ilə əlaqədar olan işlərin cəmini sənədlərlə iş təşkil edir.

Müəssisə və təşkilatlarda sənədləşmələr qanuna və kargüzarlığa dair təlimata, hüquqi aktlara əsasən aparılır. Bu, sənədləşmə işində artıq təkrarlanmanın qarşısını alır. Sənədlərin hazırlanması, sənəd dövriyyəsinin təşkili, məlumatın uçotu və axtarışı, sənədlərin icrası üzərində nəzarətin həyata keçirilməsi, onların işlərdə qruplaşdırılması məsələləri üçün vahid tələblər qoyulmuşdur. İdarəetmədə sənəd hüquqi münasibətlərin tənzimlənməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Bunlar hüquq normaları ilə rəqləmentləşdirilir. İdarəetmə sənədlərinin digər sahələrə aid olan sənədlərlə fərqləndirici cəhətləri bunlardır:

1. İdarəetmə sənədlərindəki məlumatların xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq onlardakı məlumatlar son nəticədə ictimai münasibətləri tənzimləyir (müəssisələr arasında, müəssisələr və onların işçiləri arasında, müəssisə və vətəndaşlar arasında münasibətləri və b.).

2. Başqa informasiya daşıyıcılarından fərqli olaraq idarəetmə sənədləri rəsmi mənbələrdən alınır, bunlar müəssisələrin, təşkilatların və vəzifəli şəxslərin səlahiyyətlərinə daxildir. Rəsmi idarəetmə sənədləri xüsusi blankda hazırlanmalı, imza və möhürlə təsdiq edilməlidir.

3. İdarəetmə sənədlərinin hazırlanması qaydaları, onların formaları, məzmununun xüsusiyyətləri və istifadə sahəsi hüquq normaları ilə rəqləmentləşdirilir.

Ümumilikdə sənədləşmə işləri sənədsünaslıqla bağlı olmaqla onun əsas hissəsini formalaşdırır. Sənədsünaslıq insan fəaliyyəti sahəsində sənədlərin yaranma qanunauyğunluğunu öyrənən, kargüzarlıq və sənədləşmə sisteminin qurulması prinsiplərini işləyən elmdir. Bu üç sistemdən: sənəd dövriyyəsi, kargüzarlıqdan, sənədlərlə təminatdan ibarətdir. Sənədləşmədə təşkilat texnikasının köməyi vasitəsi ilə sənədlərin tərtib olunması və

təşkil edilməsi idarəetmə işinin gedişini sürətləndirir, idarələrdə məlumatların işlənməsi və çatdırılması şəbəkəsinin yaradılması işinin səmərəliliyini artırır. Bu vəzifələrin icrası məlumat bazasının qaydaya salınması, sənədləşmə proseslərinin təkmilləşdirilməsi ilə uyğun gəlməlidir. Kompüter texnikasından istifadə edilməklə əlaqədar kütləvi daşıyıcı olan sənədlərdə bütün çıxış məlumatları E-kargüzarlıqla aparılır. İnformasiya texnologiyaları vasitəsi ilə məlumatın işlənməsi metodlarının tətbiq edilməsi idarə aparatı işçiləri tərəfindən sənədlərin hazırlanması işini yüksəldir, yaradıcı, analitik və iş keyfiyyətinin yaxşılaşdırır. Geniş internet sistemi tətbiq olunmaqla beynəlxalq sənədləşmə sistemi ilə işgüzar əlaqə qurulur. E-sənəd xidməti idarəetmənin bütün sahələrində geniş tətbiq olunur.

Hər il idarəetmədə və onun sahələrinin idarə edilməsində külli miqdarda təşkilati, sərəncamverici, məhkəmə, statistik və s. sənədlər tərtib edilir. Bunların hamısı idarə aparatı işçilərinin iş yerlərindən keçir. Onların iş vaxtının əsas hissəsi sənədlərdə olan lazımı məlumatların axtarılmasına sərf olunur. Sənədlərlə iş funksiyasını mühasiblər, iqtisadçılar, kadrlar üzrə mütəxissirlər və digər mütəxəssislər yerinə yetirirlər.

Sənəd idarəetmənin bütün mərhələləri və təsərrüfatın idarə edilməsi üçün məlumat mənbəyidir. İdarə, müəssisə və təşkilatın fəaliyyəti zamanı müxtəlif hadisələrin və faktların qeyd olunması və saxlanılması zərurəti meydana çıxır. Bu məqsədlə müxtəlif məlumat daşıyıcılarından istifadə olunur.

Məlumat daşıyıcılarının içərisində ən çox yayılan kağız üzərində tərtib olunmuş məmli sənədlərdir. Bunlar idarəetmənin təşkilində və təkmilləşdirilməsində mühüm rol oynayır. Bu sənədlərdə qeyd olunan məlumatın əhəmiyyətliyi ilə müəyyən edilir. Kağız üzərində həkk olunmuş məlumatlardan uzun müddət ərzində istifadə etmək olar.

Sənədlərlə müxtəlif idarə və təşkilatlar, ayrı-ayrı şəxslər arasında əlaqə yaradır. İşlərin uçotunu saxlayan və hüquqi əhəmiyyətə malik olan sənədlər məhkəmə və istintaq orqanlarında, habelə təsərrüfatın bütün sahələrində əsas mənbə kimi istifadə edilir. Bunlar idarəetmə işlərinin əlaqələndirilməsində ünsiyyətin yaradılması vəzifəsini yerinə yetirirlər. Beləliklə, kağızda, kino, foto, elektron daşıyıcılarda və səs yazılarında hazırlanan sənədlər müəyyən fakt və hadisələrin, insan zəkasının fəaliyyətini əks etdirən məlumatların mənbəyi hesab olunurlar. Sənədlər dövlət, ictimai və şəxsi həyat hadisələrinin, faktların təsbit olunmasıdır.

Sənəd formaları müəyyən qaydada tərtib olunmuş, hüquq normasına cavab verən, özündə müəyyən məlumatı əks etdirən yazılardır. Sənəd növlərinin köməyi ilə idarə və təşkilatın bütün fəaliyyətini təhlil etmək olar. Sənədləşmə prosesi sənədləşmə prinsiplərini özündə birləşdirir və aşağıdakılardan ibarətdir:

1. **Məqsəduyğunluq prinsipi** – lazım gəlməyən sənədlərdən idarəetmədə istifadə edilməməsi;

2. **Etibarlılıq prinsipi** – hər bir sənədin obyektiv informasiyalar, göstəricilər, faktlar əsasında tərtib edilməsi;

3. **Kifayətçilik prinsipi** – sənəddə məlumatların tərkibi və həcmi qənaətbəxş olması, idarəetmə obyektinə haqqında fikir yürütmək, zəruri olduqda sənədlər vasitəsilə ona təsir etmək üçün kifayətləndirici olması;

4. **Sistemlilik prinsipi** – sənədlərin hazırlanmasında vahid sistemli tələblərə əməl olunması;

5. **Cəvklilik prinsipi** – qabaqcadan təyin olunmuş yollarla və əks əlaqə formalarında

sənədlərin ləngimədən, konkret müəyyən olmuş vaxtlarda çevik icraya yönəldilməsi. Əks halda bu idarəetmə qərarlarının keyfiyyətinə mənfi təsir göstərə bilər.

Sənəd növləri sənəd kimi insanların həyat və fəaliyyətində böyük rol oynayır. Öz əhəmiyyətinə görə də sənədin hazırlanması siyasi, tarixi, hüquqi, elmi, iqtisadi, istehsal-texniki, sosial əhəmiyyətə malikdir. Sənəd növlərində dövlət orqanlarının və hökumətin qəbul etdiyi qərarlar öz əksini tapır, bunların da icrası idarəetmə aparatında həyata keçirilir. İdarə, müəssisə, şirkət və təşkilatın fəaliyyətinin nəticələri idarəetmə sənədlərində öz əksini tam tapmalıdır.

Sənədlərlə işin yüksəldilməsi, informasiya texnologiyalarından istifadə etmə, idarəetmənin avtomatlaşdırılması, daxili və xarici ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsi, həm də vətəndaşların bu işlərdə fəal iştirakından ötrü, sənədlərdən istifadə etmə bacarığı təmin edilməlidir. Belə bir şəraitdə rəhbərlik üçün qəbul olunmuş qərarlar, təşkilati – sərəncamverici sənədlər, son nəticəni göstərən digər sənədlər obyektiv və məqsədəuyğun olmalıdır.

Düzgün hazırlanmamış, əsaslandırılmamış, idarəetmənin xüsusiyyətlərində zaman, məkan və şərait nəzərə alınmadan, işin kim tərəfindən yerinə yetirilməsi göstərilmədən tərtib edilmiş sənədlər idarəetmə işinin çevikliyinə təsir edir.

İdarəetmə fəaliyyətində sənədləşdirmənin təkmilləşdirilməsinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır.

1. İdarəetmə aparatında sənədləşmə üzrə işin səmərələşdirilməsi. Buna nail olmaq üçün aşağıdakı qeyd olunan tədbirlər görülməlidir;

- sənədləşmə xidməti dəqiq qurulmalıdır;
- şöbələrle sənədləşmə xidməti arasında düzgün əlaqələr təşkil olunmalıdır;
- işçilərin hüquq və cavabdehliyinin təyini əsasında onların başqa işçilərlə qarşılıqlı əlaqələri müəyyənləşdirilməlidir;

– iş mədəniyyəti və ixtisas səviyyəsi artırılmalıdır;

– iş şəraiti və iş yerləri səmərəli təşkil edilməlidir.

2. Sənədlərin vahid formasının hazırlanması əsasında sənəd axınının ixtisarlaşdırılması.

3. Sənədlərin icrasına nəzarətin texniki təminatı.

4. Sənədlər üzrə məlumat-axtarma sisteminin çevik aparılması.

5. Sənədlərlə işləmədə tam texniki vasitələrdən istifadə edilməsi.

6. Geniş formada e-kargüzərliqdan, e-sənəddən, e-arxivdən, e-imza və e-sənəd dövriyyəsindən istifadə olunmalıdır.

Sənədlər icra olunduqdan sonra onların saxlanması və mühafizəsi təmin olunmalıdır. Sənədlər daimi və müvəqqəti saxlanılan sənədlərə bölünür.

3. İdarəetmə fəaliyyəti prosesində sənədlərin təsnifatı və növləri

Sənədlərin təsnifatı ümumi əlamətlərinə görə ayrı-ayrı sənəd qruplarının bir yerdə birləşməsidir. Bununla əlaqədar olaraq, idarəetmə sənədlərinin iki əsas əlaməti diqqəti cəlb edir: birincisi, idarəetmə sənədlərində məlumatların təyinatı üzrə verilməsi, ikincisi, onların hüquqi xüsusiyyətləri üzrə təsiri.

Birinci əsaslarla sənədlərin təsnifatı bunlarda olan məlumatın məzmununa görə müəyyənləşdirilir (maliyyə, məhkəmə, inzibati və s.). İkinci əsaslarla bütün idarəetmə sənədləri iki qrupa bölünür: hüquqi sənədlər və fərdi idarəetmə sənədləri. Sənədlərin

təsnifləşməsi sənədlərlə uçuğun aparılması işinin düzgün təşkilinə, həmçinin dövlət və xüsusi mülkiyyətin mühafizəsinə kömək edir. Yazılma xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq idarə və təşkilatlardakı sənədləri aşağıdakı qruplara bölmək olar:

– **yazılı** – əl və texniki vasitələrlə yazılan, surətçixaran maşınlar və mətbəə yolu ilə hazırlanan sənədlər bunlara aiddir. Bu növ sənədlər ümumi sənəd dövriyyəsinin həcmnin 95 %-ni təşkil edir;

– **qrafiki** – bu sənədlərə layihələr, cizgilər, sxemlər, planlar, xəritələr, qrafiklər, rəsmlər və s. daxildir. Bu sənədlərin üstünlükləri ondan ibarətdir ki, bunların oxunması bütün mütəxəssislər üçün əlverişlidir, bunlardan istifadə zamanı heç bir xarici dili bilmək tələb olunmur. Ona görə də bu sənədlərdən idarəetmənin bütün sahələrində geniş istifadə olunur;

– **kinofotofonosənədləri** – bunlar sənədin ələ müxtəlif növlərindəndirlər ki, bu və ya digər obyekt və prosesləri başqa üsulla çatdırmaq mümkün olmadıqda tətbiq edilir. *Fotosənədlər* obyekt və prosesləri hərəkətsiz vəziyyətdə, *kinosənədlər* isə obyekt və prosesləri hərəkətdə göstərir, onlar haqqında məlumat verir. *Fonosənədlər* fonogramma, yəni səs yazı sənədləridir və həmişə inkişafda olan təsbitetmə vasitəsidir.

– **Elektron sənədlər** – informasiya sistemində istifadə üçün elektron formada təqdim edilən və elektron imza ilə təsdiq olunmuş sənəddir. Hər hansı bir faylı elektron sənəd adlandırmaq üçün bu fayl e-imza ilə kodlaşdırılmalıdır. Elektron sənəddə dəyişiklik etməyə icazə verilmir. Elektron sənəd vasitəsilə rəsmi və qeyri-rəsmi yazışmalar, hüquqi məsuliyyət və öhdəliklər doğuran sənəd və informasiya mübadiləsi aparıla bilər.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə sənədin notariat qaydasında təsdiqi və dövlət qeydiyyatı tələb olunduğu hallar istisna olmaqla, elektron sənəd kağız daşıyıcıda olan sənədə bərabər tutulur və onunla eyni hüquqi qüvvəyə malikdir.

Elektron sənəd dövriyyəsi – informasiya sistemində elektron sənədin nizamlanmış hərəkəti ilə bağlı informasiya proseslərini nəzərdə tutur. Elektron sənəd dövriyyəsində istifadə olunan proqramlar, texniki vasitələr və texnologiyalar isə elektron sənəd dövriyyəsi vasitələri hesab olunur.

Qeyd olunma vasitələrindən asılı olmayaraq inzibati idarəetmənin bütün sənəd növləri aşağıdakı beş böyük qrupa bölünür:

1. Təşkilati – sərəncamverici sənədlər;
2. Maliyyə – hesabat əməliyyatları üzrə sənədlər;
3. Kommersiya sənədləri;
4. Kadr sənədləri;
5. Vətəndaşların müraciətləri üzrə sənədlər.

Təşkilati – sərəncamverici sənədlər xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bunlarda ümumi rəhbərliyə dair məsələlər əks olunur. Bu sənədlər idarə və təşkilatın bütün şöbələri tərəfindən tərtib edilir.

Maliyyə – hesabat əməliyyatları üzrə sənədləri əsasən maliyyə və mühasibat işləri ilə məşğul olan işçilər tərtib edir və hazırlayırlar. Düzgün tərtib olunmuş maliyyə-hesabat sənədləri pul kütləsinin xərclənməsinə nəzarət etməni rəsmiləşdirir. Bunun üçün Maliyyə və Vergilər Nazirlikləri tərəfindən müxtəlif növlü birtipli sənəd formaları hazırlanaraq təsdiq edilmişdir.

Kommersiya sənədləri, kommersiya sahəsində istifadə olunan bütün sənədlərdir, onlar surf kommersiya xarakteri daşıyır və kommersiya əməliyyatlarında tətbiq edilir.

Kadr sənədləri müəssisədə çalışan işçilər üçün hazırlanan sənədlərdir, bunlara şəxsi işə daxil olan sənədlər, şəxsi vərəqələr daxildir.

Vətəndaşların müraciətləri (ərizə, şikayət və təklifləri) üzrə sənədlərə isə vətəndaşların dövlət orqanlarına, müəssisələrə yazılı formada etdiyi müraciətlər aiddir.

Sənədlər adlarına görə təsnif edirlər. İdarə və təşkilatın sənədlərinin tərkibini onun şöbələrinin adlarına görə müəyyənləşdirmək düzgün deyil, çünki şöbələrin adlarının ümumi olmasına baxmayaraq, oradakı sənədlər müxtəlif ola bilər. Hazırlanma yerinə görə tərtib olunan sənədlər *daxili* (həmin təşkilatın işçiləri tərəfindən) və *xarici* (başqa təşkilatlarda tərtib olunan və müəssisəyə daxil olan) sənədlərə bölünür. Məzmununa görə sənədlər sadə və mürəkkəb ola bilərlər. *Sadə sənədlərdə* ancaq bir məsələdən bəhs olunur. *Mürəkkəb sənədlərdə* isə bir neçə məsələ əhatə olunur.

Formasına görə sənədlər: **fərdi** – yəni hər bir sənədin məzmununun özünəməxsus xüsusiyyəti olur və işçidən şəxsi yaradıcılıq tələb edir (məs. məlumat vərəqəsi); **trafaret** – sənədin bir hissəsi blank üzərində çap olunur, digər hissəsi isə əl və texniki vasitələrlə yazılır (bela sənədlərin doldurulması iş prosesini yüngülləşdirir); **nümunəvi** – eyni xüsusiyyətli təşkilatlar üçün tərtib edilir və onların hamısına şamil edilir (məsələn, daxili əmək qaydaları). Bütün nümunəvi və trafaret sənədlər, bir qayda olaraq, çoxaldıcı aparatlarda və tipografiya yolu ilə çap olunur. Bu formaların bir çoxu müvafiq dövlət orqanları tərəfindən təsdiq olunur.

İcra müddətləri üzrə sənədlər təcili və təcili olmayan sənədlərə bölünür. *Təcili sənədlərdə* icra müddəti qanunla, təlimatla, əmr ilə müəyyənləşdirilir. *Təcili olmayan sənədlərdə* müddətlər göstərilir, amma bu onun icra olunmamasına şərait yaratmamalıdır.

Buna baxmayaraq, təcili olmayan sənədlər üçün idarə və təşkilatlarda müəyyən müddətlərdə icra edilməli olan sənədlərin siyahısı tərtib edilir. Qanunvericilikdə sənədlərin son icra müddətləri tənzimlənir.

Mənşəcə sənədlər xidməti və şəxsi sənədlərə bölünür. *Xidməti sənədlər* idarənin fəaliyyətini əks etdirir, bir qrup işçinin mənafeyindən bəhs edir, *şəxsi sənədlər* isə konkret şəxsə aid olan sənədlərdir.

Təyinatı üzrə sənədlər sənədin əslinə, surətinə, sənəddən çıxarışa, dublikata ayrılır. **Sənədin əsl** i birinci dəfə lazımı qaydada tərtib olunan, imzalanan sənəddir. **Sənədin surəti** bu sənədin eyni ilə təkrar olunmuş əslidir. Bu zaman sənəd üzərində mütləq "surət" sözü qeyd olunmalı, idarə rəhbəri və ya notarius tərəfindən lazımı qaydada təsdiq edilməlidir. Sənədin əsl i idarə, təşkilat və ayrı-ayrı şəxslərə göndərilən zaman onun surəti göndərən təşkilatın işində saxlanılmalıdır.

Xidməti sənədlərin üzərində mütləq idarə rəhbərinin möhürü və imzası olmalıdır. Lazımı hallarda sənədlərdən çıxarış tələb olunur. Çıxarışı tərtib edən zaman onun hansı sənəddən edildiyi mütləq göstərilməlidir.

Çıxarışın düzgünlüyü isə vəzifəli şəxsin imza və möhürü ilə təsdiq olunmalıdır. Sənədin əsl i olmadığı hallarda (itirildikdə, məhv edildikdə) idarə və təşkilata icazə verilir ki, üzərində "dublikat" yazılmış, əslin qüvvəsinə malik olan sənəd versin. İdarəetmə sahəsində hüquqi sənədlər qrupu xüsusiyyətlərinə görə fərqlənirlər. Onların özünəməxsus əlamətləri vardır, bunlara aiddir:

1. İdarəetmə sahəsində hüquqi aktlar dövlət orqanları və onların səlahiyyətli vəzifəli şəxsləri tərəfindən verilir.

2. Dövlət idarəetmə aktları qanun əsasında qəbul edilir və icra olunur.

3. Məqsədindən və məzmunundan asılı olaraq aktlar özləri ilə hüquqi nəticələr əmələ gətirir (hüquqi münasibətlərin yaranması, ləğv edilməsi və s.).

4. İcra olunmamış idarəetmə aktları özlüyündə sanksiyalar əmələ gətirir.

Hüquqi aktlar elə aktlardır ki, onlar idarəetmə sənədlərinin ən əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir, idarə olunan obyektə öz qüvvəsi ilə təsir göstərir. Məlumdur ki, normativ hüquqi akt, səlahiyyətli dövlət orqanı tərəfindən qəbul edilmiş, göstərişləri ümumi məcburi xarakter daşıyan, hüquq normalarını müəyyən edən, dəyişdirən və ya ləğv edən, dəfələrlə tətbiq olunan üçün nəzərdə tutulmuş rəsmi yazılı sənəddir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi tərəfindən 21 dekabr 2010-cu il tarixində qəbul edilən Normativ hüquqi aktlar haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanunun 1.0.1-ci maddəsində Normativ hüquqi akt anlayışı verilmişdir.

Normativ hüquqi akt – tənzimlənməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə, qanunla və ya fərmanla dövlət orqanının səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlər üzrə həmin dövlət orqanı tərəfindən və ya referendum yolu ilə qəbul edilmiş, həmi üçün məcburi davranış qaydalarını əks etdirən, qeyri-müəyyən subyektlər dairəsi üçün və dəfələrlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş müəyyən formalı rəsmi sənəddir.

Normativ hüquqi aktı qəbul edən dövlət orqanına ictimai münasibətlərin müəyyən sahəsinin tənzimlənməsində xüsusi səlahiyyət verilsə, həmin dövlət orqanının qəbul etdiyi normativ hüquqi akt eyni kateqoriyalı dövlət orqanının həmin sahə üzrə qəbul etdiyi normativ hüquqi aktına münasibətdə daha yüksək hüquqi qüvvəyə malikdir. Bundan əlavə, sənədin növlərini əmr, təlimatlar, əsasnamələr, protokollar və digər sənədlər tutur. İdarə aparatında istifadə olunan sənədlər funksional təyinatına görə:

- təşkilati sənədlərdən (təlimatlar, əsasnamələr və s.);
- sərəncamverici sənədlərdən (əmr, sərəncamlar, qərarlar, fərmanlar və s.);
- məlumat sənədlərindən (protokollar, aktlar, məlumat vərəqələri, hesabatlar və s.);
- kadr sənədlərindən ibarətdir.

4. Sənədlərin rekvizitləri və formulyarları

Sənədlərin hazırlanmasında və tərtib olunmasında müəyyən tələblər irəli sürülür. Bunlar sənədlərin qanuni formada olmasından və hazırlanmasından irəli gəlir. Sənədlər ayrı-ayrı elementlərdən təşkil olunmuşdur ki, buna *sənədin rekvizitləri* deyilir. Sənəd xüsusi ünsürlərdən ibarət olaraq rekvizitlərlə (latın sözü olub *rekvizitum* – tələb olunan, lazımlı deməkdir) formalaşır.

Rekvizitlər sənədin formasını müəyyənləşdirir. Deməli, sənəd elə tərtib olunmalıdır ki, özünün təyinatına cavab versin. Sənədin hüquqi cəhətdən tam və keyfiyyətli hazırlanması konkret fakt və hadisələrin təsdiq olunmasını artırır. Bütün rekvizitlər məcburi və qeyri-məcburi qruplara bölünür. Amma elə hallar da ola bilər ki, eyni rekvizit bir sənəddə məcburi olduğu halda, başqa bir sənəddə qeyri-məcburi olsun. Rekvizitlər daimi və dəyişən olurlar.

Daimi rekvizitlər elə rekvizitlərdir ki, sənədlər hazırlanarkən onların üzərində vahid formada olur və ya blankda daimi göstərilir.

Dəyişən rekvizitlər elə rekvizitlərdir ki, bunlar sənəd tərtib edilərkən onların üzərində

yazılır. Sənədlər ağ vərəqdə və ya blanklarda tərtib edilə bilər. *Blank* – fransız sözü olub, ağ deməkdir. Blank – üzərində təşkilatın adı, ünvanı və telefon nömrəsi göstərilmiş, sənədin mətni üçün boş yer qoyulmuş ağ kağız vərəqidir.

Rekvizitləri tərtib edərkən iki cür blankdan istifadə olunur:

1. Ümumi blankdan (əmrin, protokolların, aktların və b.)
2. Məktub üçün blankdan.

"Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzarlığın aparılması Qaydası"nın təsdiq edilməsi haqqında 19 yanvar 2005-ci il tarixli 179 nömrəli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanına qədər olan müddət ərzində idarələrdə təşkilatı-sərəncəmverici sənədlər tərtib edilərkən 31 rekvizitdən istifadə olunmuşdur. Bu rekvizitlərlə hazırlanmış sənədlər idarələrin quruluş bölmələrində və arxivlərdə gələcəkdə istifadə edilmək üçün saxlanılır. Sənədlər üzərində müəyyən olunmuş qaydada və ardıcılıqla rekvizitlərin yerləşməsinə **formulyar** deyilir. Rekvizitlərin tərkibi və ölçüləri formulyar – nümunə ilə möhkəmləndirilir.

Kütləvi hazırlanan sənədlər üçün birtipli formulyar tətbiq olunur (məsələn, əmrin, protokollar üçün). Sənəd üzərində rekvizitlər blankların yuxarı hissəsində eninə, bir qayda olaraq, Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində çap edilir. Xarici dildə çap edilmiş rekvizitlərə malik blanklardan istifadə edilməsinə yalnız sənədin mətni həmin blankı göndərən təşkilat tərəfindən xarici dildə yazılıqda yol verilir.

Sənədlərin tərtib edilməsi onlarda qəbul olunmuş tərtibat şərtlərinin həllinə cavab verən formulyarlara əsaslanmalıdır. Sənədlər tərtib edilərkən onun formulyar və şərtlərinə düzgün riayət etmək kargüzar və dəftərxana işçilərinin başlıca vəzifələrindən biridir. Sənədlərin düzgün tərtib edilməsi onların hüquqi qüvvəsini artırır, sənəd dövriyyəsinə sürətləndirir, idarəetməni səmərələşdirir, icra üzərində nəzarət işini asanlaşdırır, elmi, əməli və təsərrüfat əhəmiyyəti olan sənədlərin arxivdə mühafizə edilməsi işini yaxşılaşdırır.

Sənədlərin tərtibinə olan tələbləri nəzərə alaraq iş zamanı bunları tərtib etmək üçün xüsusi qaydalardan istifadə olunur. Sənədlər xüsusiyyət və əlamətlərinə görə çox olduğu üçün bunları bir-birindən ayıran cəhət və ünsürlər (rekvizitlər) vardır. Sənəddə olan dövlət gerbi, ünvan, tərtib olunduğu yer, məzmun, tarix, imza, indeks və s. həmin sənədin ünsürlərini təşkil edir.

Sənəddə bütün ünsürlər olduqda onun tərtibinə olan tələblərə tam cavab vermiş olur. Həmin ünsürlər dövlət aparatı sistemində sənədin yerini müəyyən edir, kargüzar onlara əsasən sənədi və orada olan məlumatı harada axtarmağı müəyyən edir.

Xidməti məktubu göndərən təşkilatın adı və ünvanı, onun nömrəsi və tarixi, habelə məktubu alan təşkilatın adı və ünvanı, cavab məktubunun nömrəsi və tarixi, ünsürlərin işlənməsi və onların sənədlərdə xüsusi qayda ilə düzülməsi dövlət aparatının idarə olunmasında və kargüzarlığın təşkilində böyük əhəmiyyət kəsb edir.

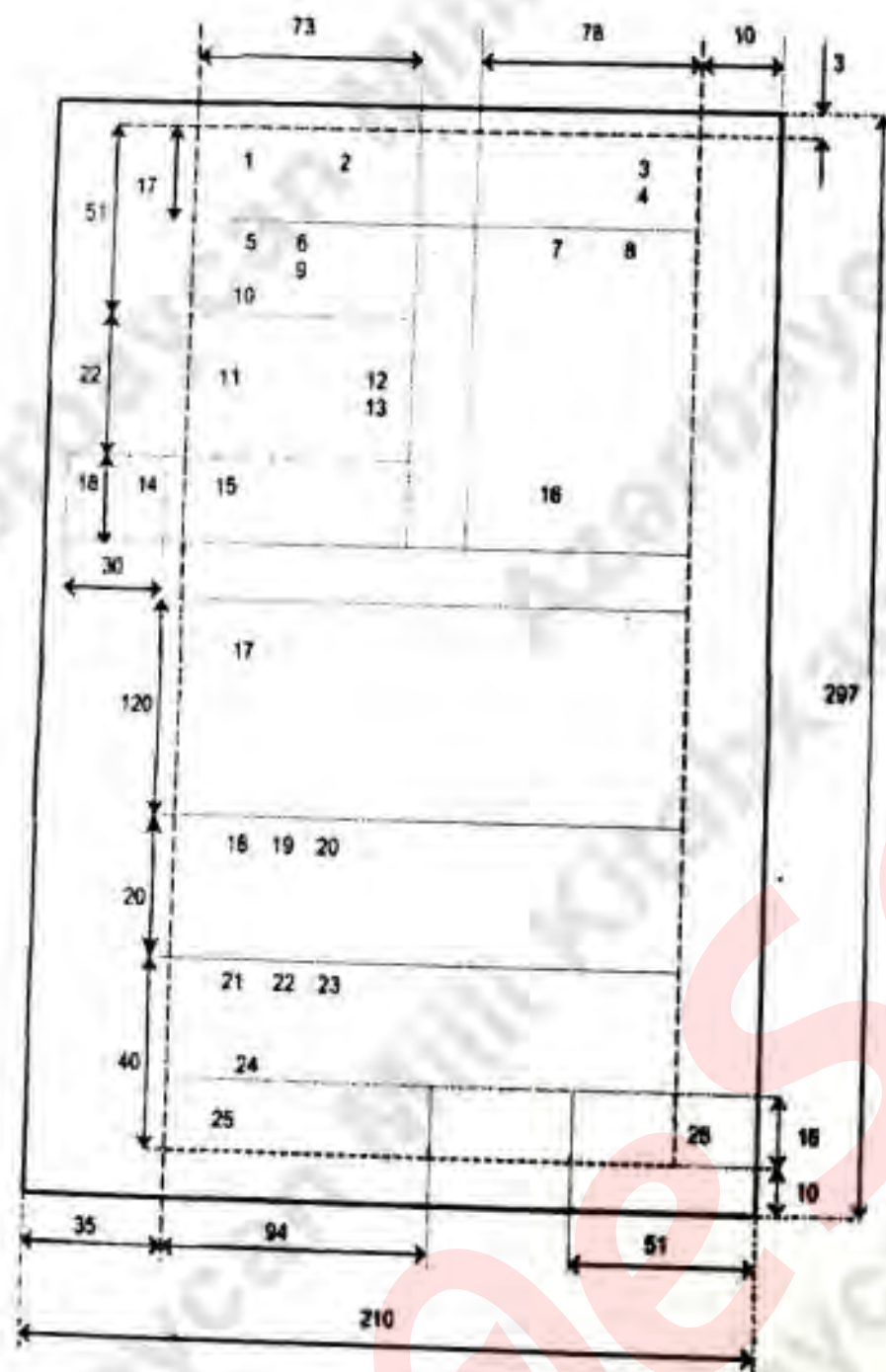
Beləliklə, bütün sənədlər onların müxtəlifliyi nəzərə alınaraq formulyarlara uyğun olaraq tərtib olunmalıdır. Hazırlanmış hər bir sənədin, sənədləşdirilmiş informasiyanın (lazımı qaydada müxtəlif daşıyıcılarda yazılmış informasiyanın) mövcud standartların tələblərinə uyğun yerləşdirilmiş müəyyən tərkibdə rekvizitləri (sənədin mətnini və xarici

əlamətlərini əks etdirən mütləq elementləri) olmalıdır.

"Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzarlığın aparılması Qaydası"na əsasən idarəetmə orqanlarında hazırlanmış sənədin növündən asılı olaraq ona aşağıdakı rekvizitlər qoyula bilər, bunlar 26 rekvizitdən ibarətdir:

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi;
2. təşkilatın emblemi (əgər varsa);
3. sənədin məhdudiyyət qıfı (qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq hazırlanmış məlumatlar siyahısının müvafiq bandına istinadla sənədin məxfilik qıfı, zəruri hallarda konkret şəxsə ünvanlandığını, literliyi bildirən digər məhdudiyyət işarələri);
4. sənədin nüsxəsinin nömrəsi;
5. təşkilatın adı;
6. təşkilat haqqında sorğu məlumatları (poçt ünvanı, telefon və faks nömrələri, elektron poçtunun ünvanı və s.);
7. təşkilatın ünvanı;
8. sənədin təsdiq edilmə qıfı;
9. sənəd formasının təsnifat üzrə kodu;
10. sənəd növünün adı;
11. sənədin tarixi;
12. sənədin nömrəsi;
13. sənədin hazırlandığı və ya nəşr olunduğu yer;
14. nəzarət haqqında qeyd;
15. sənədin adı (başlığı);
16. müvafiq vəzifəli şəxsin dərkənanı;
17. sənədin mətni;
18. qoşmanın mövcudluğu haqqında qeyd;
19. imza;
20. möhür;
21. sənədin razılaşdırılma tarixi;
22. sənədin razılaşdırılma vizaları;
23. surətin təsdiqlənməsi haqqında qeyd;
24. icraçı barədə qeyd (icraçının adının baş hərfi, soyadı, vəzifəsi və telefon nömrəsi);
25. sənədin icrası və işə daxil edilməsi barədə qeyd (sənədin icra edildiyini bildirən sənədin tarixi və nömrəsi, belə sənəd olmadıqda isə icra barədə qısa məlumat və onun daxil ediləcəyi işin (cildin) nömrəsi);
26. sənədin elektron surətinin eyniləşdirilməsi üçün qeyd.

Sənəddə xüsusi qayda ilə yerləşən ünsürlərin cəmi əsasında formulyarlar qurulur. Buna görə də hər bir sənədin özünəməxsus ünsürləri vardır. Rekvizitləri müəyyən edilmiş və ardıcılıqla düzülmüş qərar, sərəncam, əmr, protokol və s. sənədlər üçün nümunəvi formulyarlar hazırlanmışdır. Bunlar A4 (210x297 mm) və A5 (148x210 mm) blanklarında tərtib olunur. Blank üzərində rekvizitlərin yerləşdirilməsi qaydası (sxem 1).

Sxem 1

III BÖLMƏ

XİDMƏTİ SƏNƏDLƏRİN HAZIRLANMASI, RƏSMİ ŞƏKLƏ SALINMASI VƏ COXALDILMASI

1. Xidməti sənədlərin hazırlanmasında

ümumi tələblər və blank üzərində rekvizitlərin yerləşdirilməsi qaydası

Xidməti sənədlərin hazırlanması Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 sentyabr 2003-cü il tarixli, 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında karguzarlığın aparılmasına dair" Təlimata əsasən müəyyənləşdirilir. Bu Təlimat təşkilatlarda sərəncam məhiyyətli sənədlərin (qərarlar, sərəncamlar, əmrilər) yaranmasının hüquqi əsaslarını, sənədlərin qüvvədə olan normativ hüquqi aktların tələblərinə uyğun hazırlanmasını, yuxarı təşkilatların konkret tapşırıqlarını, təşkilat tərəfindən üzərinə düşən vəzifələrin icra edilməsini, səlahiyyətləri daxilində cari təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat fəaliyyətinin həyata keçirilməsini, təşkilat aparatının işinin hüquqi tənzimləmək zərurətinin yaranması hallarının təşkil edilməsini aydınlaşdırır.

1. -Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi (Azərbaycan Respublikasının 1993-cü il 23 fevral tarixli Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi haqqında» Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş təsvirə uyğun olaraq) blankın ortasında yerləşir. Dövlət gerbi Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyi rəmzidir. Dövlət gerbi palıd budaqlarından və sünbüllərdən ibarət qövsün üzərində yerləşən şərq qalxanının təsvirindən ibarətdir. Qalxanın üstündə Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağının rəngləri fonunda səkkizguşəli ulduz, ulduzun mərkəzində alov şəklində təsvir edilmişdir.

Dövlət gerbinin rəngli təsvirində ulduz ağ, alov qırmızı, palıd budaqları yaşıl, sünbüllər sarı rəngdədir. Qalxanın və ulduzun sağaqları, habelə qalxanın düymələri və palıd qozaları qızılıdır.

- Azərbaycan Respublikasının (Naxçıvan Muxtar Respublikasının) adı;
(eninə)

Sərəncam məhiyyətli sənədlər üçün blanklar «Sərəncam sənədləri sistemi. Formulyar-nümunə» — 6.38-90 dövlətlərarası standart üzrə hazırlanır. Blanklar 1 nömrəli ağ yazı kağızından hazırlanmalıdır. Müstəsna hallarda açıq rəngli, zəif boyalı kağız işlətməyə yol verilir.

2. Təşkilatın emblemi (əgər varsa);

Bu rekvizit dövlət idarələrinin sənədlərində Dövlət gerbi ilə bərabər vurula bilməz. Sənəddə iki rekvizitdən biri göstərməlidir. Əgər idarə öz fəaliyyət istiqamətlərini geniş reklam etmək istəyirsə o özünün emblemini sifarişli blankda həkk etirir. Bu emblem onun istehsal etdiyi məhsul üzərində göstərilir.

(eninə) **ERRR**

3. Sənədin məhdudiyyət qریفi (qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq hazırlanmış məlumatlar siyahısının müvafiq bəndinə istinadla sənədin məxfilik qریفi, zə -

ruri hallarda konkret şəxsə ünvanlandığını, literliyini bildirən digər məhdudiyyət işarələri);

Üç məxfilik qrifindən biri müəyyənləşdirilir: "xüsusi əhəmiyyətli", "tam məxfi" və "məxfi" yazılır və ya ştamplı vurulur. Müəyyən halda "Şəxsən", "Xidməti istifadə üçün", "Təcili" və digər məhdudiyyət işarələri göstərilir.

4. Sənədin nüsxəsinin nömrəsi;

Sənədin neçə nüsxədən ibarət olduğu qeyd edilir, məsələn 5 və s. nüsxə.

Sənəddə imzadan aşağıda nüsxələrin göndərildiyi şöbələr (yerlər) qeyd edilir.

Nüsxələr göndərilir:

1. Ümumi şöbəyə.

2. Maliyyə şöbəsinə.

3. Mühəsibat şöbəsinə və s.

5. Təşkilatın tam adı;

Rekvizit blankın yuxarı hissəsində "eninə" bir qayda olaraq, dövlət dilində çap edilir

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

Xarici dildə çap edilmiş rekvizitlərə malik blanklardan istifadə edilməsinə yalnız sənədin mətni həmin blankı göndərən təşkilat tərəfindən xarici dildə yazıldıqda yol verilir.

Sənədlər hazırlanarkən təşkilatın adı sənəd blankında əks etdirilir.

6. Təşkilatın poçt indeksi, ünvanı, məlumat almaq üçün telefon nömrəsi, faksın nömrəsi və elektron poçtu (əgər varsa). Sənədlərə ünvan yazılması sənədin hazırlandığı yeri bildirir və cavabın verilməsində, istiqamətləndirilməsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Poçt indeksi _____, Bakı şəhəri, _____ küç., _____,
Tel: _____ Faks: _____ Elektron poçtu _____

7. Təşkilatın ünvanı

Göndərilən sənədlərdə (məktublarda, məlumat xarakterli arayışlarda, məlumat vərəqələrində) ünvan sahibinin rekvizitləri dəqiq göstərilir. Bu məqsədlə aşağıdakı tələblərə əməl edilməlidir:

- sənəd göndərilən təşkilatın, onun struktur bölməsinin adı, vəzifəli şəxsin adı və soyadı yazılır;

**"Qanun nəşriyyatı" MMC-nin
direktoru Şahbaz Xuduoğluna**

- sənəd təşkilata və ya onun struktur bölməsinə göndərilirsə, təşkilatın və ya onun struktur bölməsinin adı yönük halda yazılır məsələn:

**Azərbaycan Respublikasının Yanacaq və
Energetika Nazirliyinə**

-sənəd konkret vəzifəli şəxsə ünvanlınırsa, o zaman təşkilatın adı yiyəlik halda, sənədin ünvanlandığı vəzifəli şəxsin adı və soyadı isə yönük halda yazılır (məsələn:

**Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
_____ (struktur bölməsinin rəhbəri)**

cənab _____);

- məktub göndərilənin poçt ünvanı (poçt indeksi, şəhər (rayon), qəsəbə (kənd), küçə

və evin nömrəsi) tam şəkildə göstərilir.

**AZ1000, Bakı şəhəri Xətai rayonu,
Əhmədli qəs., Vəqif Əhmədli küç., ev 14a**

Əgər sənəd xüsusi şəxsə göndərilirsə, əvvəlcə ünvan sahibinin poçt ünvanı bütünlüklə, sonra soyadı yazılmalıdır.

**AZ1000 Bakı şəhəri, Babək küç., ev 14,
məh.01 cənab (səkinə) Əli Məmmədliyə**

Sənəddə dördədən çox ünvan olmamalıdır. Sənəd dördədən çox ünvana göndərilərkən göndəriş siyahısı tərtib edilir və hər sənəddə yalnız bir ünvan göstərilir.

8. Sənədin təsdiq edilmə qریف

Aşağıdakı sənədlər təsdiq edilir: təşkilatın və onların struktur bölmələrinin əsasnamələri, nizamnamələri, perspektiv və cari planlar, yoxlama-təftiş xarakterli aktlar, işlərin qəbulu və təhvil aktları, ayrı-ayrı protokol növləri və təşkilat rəhbərliyinin zəruri hesab etdiyi digər sənədlər.

TƏSDİQ EDİRƏM

Tədris işləri üzrə direktor müavini
(imza) _____ Sabir Süleymanlı
« _____ » 201 _____-ci il

Sənəd təsdiqetmə qریفi ilə və ya müvafiq sərəncam məhiyyətli sənəd qəbul etməklə təsdiq olunur.

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2003-cü il 27 sentyabr tarixli, 935
nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş
Təlimata 1 nömrəli əlavə**

Təsdiqetmə qریفinin elementləri aşağıdakılardır: «Təsdiq edilmişdir» və ya «Təsdiq edirəm» sözləri, sənədi təsdiq etmiş şəxsin vəzifəsinin adı, şəxsi imzası, adı və soyadı, təsdiqetmə tarixi.

**Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin
Kollegiyasının «30» noyabr 2012-ci il tarixli
Q67-001-12 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.**

Sənədin tətbiqi üçün əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsi tələb olunduğu hallarda, həmin sənədin təsdiq edilməsi sərəncam məhiyyətli sənəd qəbul edilməsi vasitəsi ilə həyata keçirilir.

**Azərbaycan Respublikası Nazirlər
Kabinetinin 2012-ci il 3 avqust
tarixli 171 nömrəli qərarı ilə
təsdiq edilmişdir**

Əgər bir sənəd iki və daha artıq eyni vəzifəyə malik olan şəxslər tərəfindən təsdiq edilirsə, onda təsdiqetmə belə yazılır:

TƏSDİQ EDİRƏM

Əmək və Əhalinin Sosial

Müdafiəsi naziri

(adı, soyadı)

00.00.00 №

TƏSDİQ EDİRƏM

Maliyyə naziri

(adı, soyadı)

00.00.00 №

9. Sənəd formasının təsnifat üzrə kodu

sənəd formasının təsnifat üzrə kodunda sənədlərin rəqəmlərlə kodları verilir: kod 1234567 idarəetmə sənədləri və kod 15201211300067 «Daxili işlər orqanlarında xidmətə qəbul üçün müraciətin və sənədlərin qəbulu üzrə inzibati rəqlament»-in təsdiq edilməsi barədə kollegiyanın Qərarı.

10. Sənəd növünün adı

Təlimat, Əmr, Protokol, Akt, QƏRAR

Sənəd dövryyəsi böyük olan təşkilatlarda ayrı-ayrı sənəd növləri üçün blanklar tətbiq edilir və onların üzərində mətbəə üsulu ilə sənəd növünün adı (qərar, protokol, əmr və s.) yazılır. Sənəd növünün adının (məktublar istisna olmaqla) yazılması zəruridir.

Təşkilatlarda tez-tez təkrarlanan birtipli sənədlər (bildiriş, məktub və s.) tərtib edilərkən sənədlərin mətbəə üsulu ilə hazırlanan trafaret mətnli blankları tətbiq edilə bilər.

Təşkilatların mətbəə üsulu ilə hazırlanan blanklarında müvafiq rekvizitlər çap edilir.

11. Sənədin tarixi

Sənədin imzalanmasının və ya təsdiq edilməsinin tarixi sənədin tarixi hesab edilir. Sənədin tarixi onu imzalayan və ya təsdiq edən vəzifəli şəxs tərəfindən qoyulur. Sənədin tarixi, həmçinin sənədin məzmununda olan tarixlər rəqəmlə yazılmalıdır. Tarixin elementləri eyni səfirdə ardıcılıqla yazılır: ayın tarixi, ay, il (məsələn: 15.12.17., 15.12.2017-ci il və ya 15 dekabr 2017-ci il). « » 20 il

12. Sənədin nömrəsi

Sənədin qeydiyyat nömrəsi işin nomenklatur nömrəsindən və sənədin qeydə alınmasının sıra nömrəsindən ibarətdir, sənədin qeydə alınması zamanı verilir və qeydiyyat stampında vərəqlərin sayından və tarixdən əvvəl əks etdirilir. İdarə yeni fəaliyyətə başlayan zamanı qeydiyyat nömrələrinin neçə rəqəmdən ibarət olmasını qabaqcadan razılaşdırıb sənədləşdirə bilərlər.

№ 12-87 və ya №2-2456, Q67-001-12

Sərəncam məhiyyətli sənədlərə və protokollara müstəqil olaraq hər sənəd növü daxilində verilən qeyd nömrələri onların nömrələridir.

13. Sənədin hazırlandığı və ya nəşr olunduğu yer

Sənədin hazırlandığı və ya nəşr olunduğu yer idarənin yerləşdiyi ərazi vahidi nəzərdə tutulur. Bakı, Sumqayıt şəhəri, Xətai rayonu.

14. Nəzarət haqqında qeyd

Sənədlərdə olan təkliflərin, tapşırıqların və məsələlərin icrasına daim nəzarət edilməlidir. Nəzarətin məqsədi sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli icrasına nail olmaqdır. Sənədlərin və onlarda olan tapşırıqların icrasına nəzarəti təşkilatların, struktur bölmələrinin rəhbərləri həyata keçirirlər.

Elektron sənəd dövryyəsi sistemi tətbiq edilən təşkilatlar istisna olmaqla, nəzarət vərəqlərində, habelə nəzarətdə olan sənədlərdə (birinci vərəqin yuxarı sağ kənarında) nəzarət işarəsi («N») qoyulur və ya «Nəzarətdədir» ştamptı vurulur, bundan sonra sənəd icraçıya verilir, vərəqənin əlavə nüsxəsi isə nəzarət kartotekasına qoyulur. Sənədlərin icrasının gedişi haqqında məlumat «icra haqqında qeyd» sütununda qeyd edilir.

15. Sənədin adı (başlığı)

Sənədin başlığı vərəqin ortasında məndən əvvəl yazılır. Sənədin başlığının (mətni A5 (210x148) formatlı kağızda çap olunan sənədlər, teleqramlar və bildirişlər istisna olmaqla) göstərilməsi, tarix və nömrə qoyulması, mətnin razılaşdırılması haqqında qeydlər yazılması, sənədin rəsmiləşdirilməsi, habelə sənədin hərəkəti və icrası haqqında qeydlərin yazılması zəruridir.

Sənədlərin başlığı maksimum qısa, dəqiq olmalı və «nə haqqında» və «nə barədə» sualına cavab verməklə fəli ismin köməyi ilə ifadə edilməlidir («... ciddi nöqsanlar haqqında», «...tədbirləri haqqında», «...yerinə yetirilməsi haqqında», «... işinin təşkil edilməsi haqqında» və s.).

16. Müvafiq vəzifəli şəxsin dərkənarı

Ərizələrin, rəsmikağızların kənarında, adətən solbucagında bir idarənin, təşkilatın rəhbəri tərəfindən yazılan mülahizə, göstərişi, sərəncamı, qeydidir. Dərkənardə birinci göstərilən şəxs sənədin əsas icraçısıdır.

İnsan resursları departamentinin rəisi

Mahmud Muradlı

X.e qanunvericiliyin tələblərinə uyğun icra edin.

Direktor imza Adil Paşalı

12.02.17.

Əsas icraçı sənədin icrası ilə əlaqədar rəhbərliyə məlumat üçün hazırlanmış arayışı digər icraçı (icraçılar) ilə razılaşdırılmalıdır. Digər icraçı (icraçılar) arayışla razı olmadıqda, ayrıca arayış tərtib edir və rəhbərliyi məlumatlandırmaq üçün kargüzərlik xidmətinə təqdim edir.

Sabir Əlili,

Qurban Mehdili,

Gülüstan Əsədli

İki gün ərzində məlumat verin.

Direktor imza Adil Səfərli

17.01.2017-ci il

Sənədin müştərak icraçıları əsas icraçıya lazım olan materiallar (məlumatlar) təqdim etməli və digər zəruri kömək göstərməlidirlər. İcraçılar sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli hazırlanması üçün eyni dərəcədə məsuliyyət daşıyırlar.

17. Sənədin mətni

Bir qayda olaraq, sənədlərin mətnləri iki hissədən ibarət olur. Birinci hissədə sənədin hazırlanması üçün əsas götürülmüş faktların və hadisələrin təsviri verilir. İkinci hissədə nəticələr, təkliflər, qərarlar və sərəncamlar ifadə olunur.

Nümunə,

Bank sistemində arxiv işinin normativ tənzimləmə mexanizmlərinin

təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının İdarə Heyəti "Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 22.0.17-ci və "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 39.1-ci maddələrinə əsasən

QƏRARA ALIR:

1. "Azərbaycan Respublikasının bank sistemində arxiv işinin aparılması haqqında Təlimat" təsdiq edilsin (əlavə olunur);

2. Hüquq departamentinə (Rəhimə Mənsurluya) tapşırılsın ki, bu Təlimatın 3 gün müddətində Azərbaycan Respublikasının Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edilməsi üçün Ədliyyə Nazirliyinə təqdim olunmasını təmin etsin;

3. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin 07.04.2009-cu il tarixli qərarı ilə (9 nömrəli protokol) təsdiq edilmiş (20.04.2009-cu il tarixli 3442 nömrəli şəhadətnamə) "Azərbaycan Respublikası bank sistemində arxiv işinin aparılması haqqında Təlimat" ləğv edilsin.

Sənədin yaranması üçün başqa sənəd əsas olduqda, birinci hissədə bu sənədin hazırlanması üçün əsas götürülmüş sənəd növünün adı (adlıq halda), nömrəsi, tarixi və mətnin başlığı göstərilir. İkinci hissənin mətni hərəkətlərin xarakterinə, icraçılara, müddətlərə görə və başqa meyarlar əsasında ərəb rəqəmləri ilə nömrələnmiş bəndlərə və yarımbəndlərə bölünə bilər. Ayrı-ayrı hallarda sənədin mətni yalnız son hissədən (əmrədən, göstərişdən və s.) ibarət ola bilər.

Nümunə,

Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılması işinin daha da təkmilləşdirilməsi, onun vahid sistemə və formaya salınması məqsədi ilə qərara alıram:

1. «Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat» təsdiq edilsin (əlavə olunur).

2. Müəyyən edilsin ki, «Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat»ın tələblərinə riayət edilməsinə ümumi nəzarəti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Sənədlərlə və vətəndaşların müraciətləri ilə iş şöbəsi həyata keçirir.

Sənədlərin mətnləri, mətn hissələri və ya ayrı-ayrı cümlələri vahid şəkllə salına bilər. Mətnlərin vahid şəkllə salınması tam oxşar və daim təkrarlanan məlumat sənədləri üçün dil trəfərlərinin işlənilib hazırlanmasından ibarətdir.

Nümunə,

Abşeron rayonu Məmmədli kəndində qeydiyyatda olan _____ oğlundan (10.04.1953-cü il tarixində doğulmuş, AZE N000000000 Abşeron RPŞ tərəfindən 10.05.2005-ci il tarixində verilmiş şəxsiyyət vəsiqəsi) Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Abşeron Ərazi İdarəsi tərəfindən 19.05.2012-ci tarixdə verilmiş 3000 N-

li Arayışa əsasən mülkiyyətində olan Abşeron rayonu, Məmmədli kəndində yerləşən ümumi sahəsi 0.06 ha olan torpağını mənə satmış və Daşınmaz əmlakın alqı-satqı Müqaviləsi AN-N 0280000-li 20 may 2012-ci ildə Abşeron rayonu Notariat Kontoru tərəfindən təsdiqlənmişdir. Satılan torpaq sahəsi Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Abşeron Ərazi İdarəsi tərəfindən verilmiş 02.02.2010-cu il tarixli, Reyestr nömrəsi 308013023000, qeydiyyat nömrəsi 1610000001 olan Cıxarış əsasında oğluna mülkiyyət hüququ ilə məxsus olmuşdur.

Mətnin hər tərkib hissəsi dövlət standartına görə ərəb rəqəmləri ilə nömrələnir. Hər hissənin nömrəsinə bölgünün daha yüksək dərəcələrinə aid tərkib hissələrinin bir-birindən nöqtə ilə ayrılan nömrələri daxil olmalıdır. Məsələn, bölmənin nömrəsi bir rəqəmdən (1, 2, 3 və s.), yarımbölmələrin nömrəsi isə bölmə nömrəsindən və yarımbölmənin sıra nömrəsindən ibarətdir. Bəndin nömrəsi müvafiq surətdə bölmənin, yarımbölmənin və bəndin nömrələrindən ibarət olmalıdır: 1.2.1, 1.3.2 və s. Daha xırda bölgüdə də nömrələnmənin eyni prinsipi saxlanılır. Sənədlərin mətnləri vahid şəkllə salına bilər. Mətnlərin vahid şəkllə salınması tam oxşar və daim təkrarlanan məlumatlı sənədlər üçün dil trəfərlərinin işlənilib hazırlanmasından ibarətdir. Sənədlərin ayrı-ayrı cümlələri, mətn hissələri, bütöv mətnləri vahid şəkllə verila bilər.

18. Qoşmanın mövcudluğu haqqında qeyd

Qoşma və əlavələr əsas sənədlə birlikdə ünvan sahibinə göndərilir. Sənədlərə aşağıdakı əlavələr ola bilər:

1. müvafiq sərəncam mahiyyətli sənədlərlə təsdiq edilən əlavələr;
2. əsas sənədin məzmununu izah edən və ya tamamlayan əlavələr;
3. müstəqil sənəd olaraq müşayiət məktubu ilə göndərilən əlavələr.

Müstəqil sənəd olaraq müşayiət məktubu ilə göndərilən əlavələrdə sənəd üçün zəruri olan elementlərin hamısı (adı, başlığı, məzmun üçün məsul olan şəxslərin imzaları, razılaşdırma, təsdiqetmə haqqında qeydlər və s.) olmalıdır.

Sərəncam mahiyyətli sənədin mətnində adı çəkilən və həmin sənədlə təsdiq edilən əlavələrdə birinci vərəqin yuxarı sağ küncündə aşağıdakı formada qeyd yazılır:

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi sədrinin «___» _____ 2017-ci il tarixli _____ nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir

Sərəncam mahiyyətli sənədin mətnində adı çəkilən, lakin həmin sənədlə təsdiq edilməyən əlavələrdə birinci vərəqin yuxarı sağ küncündə aşağıdakı formada qeyd yazılır:

Azərbaycan Respublikası vergilər nazirinin «___» _____ 2017-ci il tarixli _____ nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş Təlimata 1 nömrəli əlavə

Sərəncam mahiyyətli sənədə həmin sənədlə təsdiq edilməyən bir neçə əlavə olduqda, onların sıra nömrələri ardıcılıqla yazılır («... 2 nömrəli əlavə», «...3 nömrəli əlavə» və s.).

Əgər sənədlərə (sərəncam mahiyyətli sənədlər istisna olmaqla) mətnə adı çəkilən

qoşmalar vardırsa, qoşmanın mövcudluğu haqqında qeyd mətnində sənəddəki imzadan əvvəl aşağıdakı formada tərtib edilir:

Qoşma: 20 vərəq, 3 nüsxə.

Əgər sənədə mətnində adı çəkilməyən qoşmalar əlavə edilmişsə, onların adları qoşma haqqında qeyddə vərəqlərin və nüsxələrin miqdarı göstərilməklə sadalanır (məsələn:

Qoşma:

1. _____ illərə aid daimi saxlanan işlərin siyahısı — 5 vərəq, 4 nüsxə.

2. _____ illərə aid vaxtı keçmiş sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında akt — 2 vərəq, 3 nüsxə).

Əgər əsas sənədə qoşması olan sənəd əlavə edilirsə, əlavənin mövcudluğu haqqında qeyd aşağıdakı formada tərtib edilir:

Qoşma: (sənəd növünün, təşkilatın və ya sənəd tərtib edəninin adı, sənədin tarixi və nömrəsi) və ona əlavə: cəmi 5 vərəq.

Əgər qoşmalar kitab şəklində bağlanmışdırsa, vərəqlərin miqdarı göstərilir.

19. İmza

İki və ya daha artıq təşkilat adından hazırlanan sənədlər blanksız tərtib edilir. Həmin sənədlər təşkilat rəhbərinin imzası və təşkilatın gerbli möhürü ilə təsdiqlənir. Sənəd, ona rəsmi xarakter və hüquqi qüvvə verilməsi məqsədi ilə rəsmiləşdirilməlidir. Rəsmiləşdirmə sənədin imzalanması, təsdiq edilməsi, qeydə alınması və ona möhür vurulması vasitəsi ilə həyata keçirilir. Sənədin bütün nüsxələri imzalanır. İmzanın tərkibinə sənədi imzalamış şəxsin vəzifəsinin adı, onun şəxsi imzası, adı və soyadı daxildir. Sənədi imzalamalı olan vəzifəli şəxs müvəqqəti işdə olmadıqda, sənədi onun müavini və ya səlahiyyətini icra edən şəxs imzalayır. Bu zaman sənədi imzalamış şəxsin faktiki vəzifəsi, adı və soyadı göstərilməlidir. Sənədi "əvəzinə" sözünü yazmaqla və ya vəzifənin adının qabağına xətt çəkməklə imzalamaq qadağandır. Dövlət orqanının rəhbərinə göndərilən sənədlər göndərən dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən, o olmadıqda isə onun vəzifəsini icra edən müavini tərəfindən imzalanır.

Əgər sənəd blankda tərtib edilmişdirsə, sənədi imzalamış şəxsin vəzifəsi qısa şəkildə göstərilir (məsələn:

Sədr (imza) (adı və soyadı).

Əgər sənəd blankda tərtib edilməmişdirsə, sənədi imzalamış şəxsin vəzifəsi tam şəkildə göstərilir (məsələn:

Azərbaycan Respublikası

Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin

sədri (imza) (adı və soyadı)

(tarix)

Kollegial orqanların sənədləri, habelə məzmununa görə iki və ya daha artıq şəxsin məsuliyyət daşıdığı sənədlər müvafiq olaraq iki və ya daha artıq imza ilə rəsmiləşdirilir (protokollar, maliyyə sənədləri və s.). Belə hallarda imzalar şəxslərin tutduğu vəzifələrə uyğun olan ardıcılıqla bir-birinin altında (vəzifələrin adları biri digərindən iki-dörd sətirarası intervalla ayrılmaqla) yerləşdirilir. Əgər sənədi eyni dərəcəli iki və ya bir neçə vəzifəli şəxs imzalayırsa, onların imzaları bir səviyyədə yerləşdirilir.

Komissiyanın tərtib etdiyi sənədlər imzalanarkən sənədi tərtib etmiş şəxslərin

vəzifələri deyil, komissiya üzvləri arasında vəzifələrin bölgüsü göstərilir (məsələn:

Komissiyanın sədri: (imza) (adı və soyadı)

Komissiyanın üzvləri: (imza) (adı və soyadı)

(imza) (adı və soyadı)

(imza) (adı və soyadı və s.).

Əsilliyyəti xüsusi olaraq təsdiq edilməli sənədlərə imza qoyulmasından sonra möhür vurulur. Təsdiq möhürü maddi-maliyyə xarakterli sənədlərə, arayışlara, vəsiqələrə, əsasnamələrə, nizamnamələrə, əmək kitabçalarına, bəzi aktlara, habelə lazımi hallarda digər sənədlərə vurulur. Bir qayda olaraq, sənədin birinci nüsxələri imzalanır. Sənədin imzalanmasında onu imza edən şəxsin vəzifəsi, adı, atasının adı, soyadı, şəxsin imzası və imza qrafı olmalıdır. Bəzi hallarda sənədi vəzifə səlahiyyətinə malik olan eyni idarədə işləyən bir neçə vəzifəli şəxs də imzalayır. Onda imza rekviziti tutduğu vəzifəyə uyğun olaraq yerləşir:

Direktor

Kamil Əsədli

Baş mühasib

Xalid Məmmədli

Əgər eyni vəzifəyə malik olan vəzifəli şəxslərdirsə, onda imza rekviziti sənəddə paralel yazılır.

Şöbə müdiri

Şöbə müdiri

Kamil Məmmədov

Saleh Salmanoğlu

20. Möhür.

Əgər sənəd təşkilatın blankında tərtib edilməmişdirsə, ona möhür vurulmalıdır. Əslə təsdiq edilməli olan maliyyə sənədlərinə, arayışlara, vəsiqələrə, nizamnamələrə, əsasnamələrə, əmək kitabçalarına, sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması aktlarına, habelə lazımi hallarda başqa sənədlərə imza qoyulması ilə bərabər Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi aks olunmuş möhür vurulur. Dövlət gerbi aks olunmuş möhürü olmayan təşkilatlar əsas möhürdən istifadə edirlər. Daxili cənəd dövriyyəsində imza olduqda möhür vurulmasına ehtiyac yoxdur. Burada imza əsas götürülür. Müəyyən sahələrdə vəzifə stampından istifadə etmək olar.

Möhür vəzifə adının və şəxsi imzanın üstünü tutmamalıdır.

21. Sənədin razılaşdırılma (qrifi) tarixi

Sənədlərin müxtəlif təşkilatlar arasında razılaşdırılması müvafiq təşkilatların rəhbərləri tərəfindən razılaşdırılma qrifinin qoyulması, razılaşdırılma sənədinin alınması və ya kollegial orqanın iclasında sənəd layihəsinin müzakirəsinin protokolunun təqdim edilməsi vasitəsi ilə həyata keçirilir. Razılaşdırılma qrifi «Razılaşdırılmışdır» və ya «Razıyam» sözündən, sənədin razılaşdırıldığı şəxsin vəzifəsindən, adından və soyadından, şəxsi imzasından və tarixdən ibarətdir (məsələn:

«Razılaşdırılmışdır»

Azərbaycan Respublikasının səhiyyə naziri

(imza) (adı və soyadı)

(tarix).

Razılaşdırılma qrifi sənədin titul vərəqinin yuxarı sağ küncündə yerləşdirilməlidir.

RAZILAŞDIRILIB

Azərbaycan Respublikası

Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta
Nəzarəti Xidmətinin rəisi

Rəfiq Qurbanlı

(imza)

M.Y.

" " 2017-ci il

22. Sənədin razılaşdırılma vizaları

Sənədin məqsədəuyğunluğunu və ya əsaslılığını qiymətləndirmək zəruri olduqda, sənədin razılaşdırılması tələb olunur. Razılaşdırma təşkilat daxilində və ya müxtəlif təşkilatlar arasında həyata keçirilir. Bunun üçün sənədlər imzalanmazdan əvvəl, onlara müvafiq vəzifəli şəxslər tərəfindən viza verilməlidir. Təşkilat daxilində razılaşdırma müvafiq struktur bölmələrinin rəhbərləri arasında həyata keçirilir. Sərəncam məhiyyətli sənədlərin layihələrində icraçı tərəfindən birinci nüsxədə mətnin axırıncı vərəqinin arxasında viza qoyulur. Göndərilən sənədlərdə vizalar təşkilatda qalan nüsxədə qoyulur. Vizanın tərkibinə viza verən şəxsin soyadı və adı, onun şəxsi imzası və tarix daxildir.

Sənədi (layihəni)

tərtib etdi (hazırladı).

Dövlət sığorta

şöbəsinin müdiri _____ Emil Musalı

Razılaşdırılmışdır

İqtisadiyyat şöbəsinin

müdiri _____ Davud Musalı

(tarix) (imza)

Maliyyə şöbəsinin

müdiri _____ İslam Məmmədli

(tarix) (imza)

Sənədlə əlaqədar qeydlər ayrıca vərəqdə yazılır. Bu zaman viza aşağıdakı kimi göstərilir:

(imza) (adı və soyadı)

(tarix)

Qeydlər əlavə olunur.

23. Surətin təsdiqlənməsi haqqında qeyd

Sənədlərin surətlərinin çıxarılması üçün müvafiq rəhbər vəzifəli şəxsin göstərişi və ya icazəsi tələb olunur. Struktur bölməsinin rəhbəri surətlərin miqdarını, göndəriş ünvanlarını müəyyən edir və sifariş blankını imzalayır. Sənədlərin surətlərinin aidiyyəti tərəflərə verilməsi təşkilat rəhbərliyinin icazəsi ilə həyata keçirilir. Sənədin surətləri kompyuter (makina) üsulu ilə təşkilatın blankında deyil, adi vərəqdə hazırlanarsa, blankın rekvizitləri daxil edilməklə, sənədin mətni tam şəkildə köçürülür. Surətin birinci vərəqinin yuxarı sağ küncündə «Surət» qeydi yazılır.

Əsli ilə düzdür. Dəftərxana müdiri (imza) Xəlid Məmmədli

və ya

DÜZDÜR

Dəftərxana müdiri

(imza) Rauf Musagil

06.01.17

Əsli imzanı eynən təkrarlamayan, kompyuter (makina) üsulu və surətçoxaldıcı texniki

vasitələrin köməyi ilə əldə edilmiş surətlər, onların əsli ilə düz olmasını təsdiq edən vəzifəli şəxs tərəfindən imzalanır və müvafiq hallarda möhürlənir.

Əsli ilə düzdür. Sənədlərlə iş şöbəsinin müdiri (imza) Emil Musalı

28.02.2017-ci il

Surətlərin təsdiq edilməsi üçün sənədin «imza» rekvizitindən aşağıda sol sahədə «Düzdür» təsdiqləyici imza əlavə edilir, surəti təsdiqləmiş şəxsin vəzifəsi, onun şəxsi imzası, adı və soyadı təsdiq edilmə tarixi göstərilir və möhür vurulur (məsələn:

Düzdür:

Kargüzərliq xidmətinin rəhbəri (imza) (adı və soyadı)

(tarix).

Surətçixaran texniki vasitələrin köməyi ilə çoxaldılmaq üçün sənədin əsli verilir, surətləri çıxarıldıqdan sonra qaytarılaraq işlərə daxil edilir. Sənədin əsli və çoxaldılmış əlavəsinin nüsxələri eyni nömrə ilə qeydə alınır.

Əli Məmmədlinin «Kargüzərliqin təşkili» fənn
proqramına verdiyi Rəyi təsdiqləyirəm.

Müdür

(imza)

Məhəmməd Kosalı

24. İcraçı barədə qeyd (icraçının adının baş hərfi, soyadı, vəzifəsi və telefon nömrəsi)

Sənədin düzgün tərtibi, məzmununun aydın ifadə edilməsi və üslubu, tapşırığın vaxtında və keyfiyyətlə yerinə yetirilməsi bilavasitə icraçının vəzifəsidir. Rəhbərlik bununla icraçı barədə məlumata malik olur.

İcra etdi və yaxud (icraçı)

Adil Məmmədli

Hüquqi xidmət şöbəsinin müdiri

tel. iş _____ mob. _____ e-mail _____

və ya

İcraçı: A. Məmmədli mütəxəssis tel. (012) 4310000

25. Sənədin icrası və işə daxil edilməsi barədə qeyd (sənədin icra edildiyini bildirən sənədin tarixi və nömrəsi, belə sənəd olmadıqda işə icra barədə qısa məlumat və onun daxil ediləcəyi işin (cildin) nömrəsi)

İcra olundu

12-144 N-li işə tikildi

Daxil olma haqqında qeyd.

Daxil olmanın qeydiyyat ştamplı vurulur.

Təşkilatın adı

Daxil olma № _____

vərəq

« » il

5,5 X 2,5 sm. ölçüdə

26. Sənədin elektron surətinin eyniləşdirilməsi üçün qeyd

elektron sənədin surətinə əl və ya çap üsulu ilə «Elektron sənədin surəti, _____ vərəq» sözləri yazılır və təşkilatın kargüzərliq xidmətinin gerbsiz möhürü ilə təsdiqlənir.

2. Texniki üsul ilə hazırlanan sənədlərə qarşı tələblər

İndiki şəraitdə sənədlərlə işləri sürətləndirməkdən ötrü müxtəlif texniki vasitələrdən istifadə olunur. Bura əsasən sənədlərin intervalla yazılışı, miqyasının təyini, sətirlənməsi və mətnləri üzərində işlərin operativ aparılması daxildir. Azərbaycan Respublikasının "Dövlət dili haqqında" qanuna və idarələrdə kargüzarlığın aparılmasına dair təlimata əsaslanaraq sənədlərin rəsmiləşdirilməsində qanunla və təlimatla nəzərdə tutulmuş qaydalara əməl olunmalıdır. Sənədlərin mətnləri hazırlanarkən idarələrin, vəzifə adlarının və ixtisasların yazılışında müəyyən qaydalara riayət edilir. Sənədlər çap olunarkən vərəqdə aşağıda göstərilən qədər sahələr saxlanılır. Sənədlərin kompüter (məkinə) üsulu ilə hazırlanması 6.38-90 dövlətlərarası standartın tələbinə uyğun surətdə həyata keçirilir. Kompüter üsulu ilə yazılan sənədlərin (məliyyə, statistik və digər cədvəllər istisna olmaqla) mətni "Arial" 12 şrifti ilə A4 formatda bir və ya bir yarım sətirlərarası intervalla yazılmalıdır.

- soldan – 25 mm;
- sağdan – ən azı 8 mm;
- yuxarıdan – 20 mm;
- aşağıdan:
- A4 formatlı kağızlar üçün – azı 19 mm;
- A5 formatlı kağızlar üçün – azı 16 mm.

– 9327-60 dövlətlərarası standart üzrə A5 formatlı sənədlərin mətni bir sətirlərarası intervalla, mətbəə üsulu ilə nəşr edilən sənədlərin mətni iki sətirlərarası intervalla, qalan sənədlərin mətni isə bir yarım sətirlərarası intervalla çap edilir. Sənədin hər abzasının birinci sətiri sol sahənin hüdudundan beş-səkkiz çap işarəsi intervalı ilə çap edilir. Təşkilatın adlarında köməkçi sözlərdən başqa, bütün sözlərin və onların tərkibinə daxil olan xüsusi isimlərin baş hərfi böyük yazılır (Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Ticarət – Sənaye Palatası və s.). Təşkilatların struktur bölmələrinin adının yalnız baş hərfi böyük yazılır (məsələn: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin Aparatı).

Struktur bölmələrinin tərkibindəki ayrı-ayrı struktur vahidlərinin adı kiçik yazılır (məsələn: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi Aparatının əmək statistikası şöbəsi).

Rayon (şəhər) icra hakimiyyəti orqanlarının adlarında bütün sözlərin baş hərfi böyük yazılır (Nərimanov Rayon İcra Hakimiyyəti, Lənkəran Şəhər İcra Hakimiyyəti və s.).

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 5 avqust tarixli 108 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydalarına" uyğun olaraq birinci hərfi böyük yazılan vəzifələrin adları (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və s.) istisna olmaqla, qalan vəzifə adları kiçik hərflə yazılır (Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri, Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkətinin sədri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, Beyləqan Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı və s.). Başlanğıc hərflərindən yaradılmış mürəkkəb ixtisar adları böyük hərflə yazılır (məsələn: Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti – DTX).

İki və daha artıq sahifəsi olan sənədlər ikinci sahifədən başlayaraq nömrələnməlidir.

Nömrələr ərəb rəqəmləri ilə yazılır. Sənədlərdə nömrə anlayışı "N" işarəsi və ya "nömrə" ("nömrəli") sözü ilə ifadə olunur. Sənədlərin mətninin bir yarım sətirlərarası intervalla çap edilməsi daha məqsədəuyğundur. A5 formatlı sənədlərin mətninin bir sətirlərarası intervalla çap edilməsi işçidən asılıdır və buna yol verilir. Hər abzasın birinci sətiri sol sahənin hüdudundan beş işarə aralı çap edilir. Mətbəə üsulu ilə hazırlanan sənədlərin mətnləri dövlət standartı üzrə iki sətirlərarası intervalla çap edilməlidir.

Baş hərflərlə çap olunan "TƏSDİQ EDİRƏM" və "RAZILASDIRILMIŞDIR" sözlərindən başqa, bir neçə sətirdən ibarət olan rekvizitlər: "ünvan sahibi", "təsdiq qrafı", "əlavənin mövcudluğu haqqında qeyd", "imza", "razılaşdırma qrafı" bir sətirlərarası intervalla adi hərflərlə çap edilir. Bu zaman rekvizitlərin tərkib hissələri bir-birindən bir yarım və iki sətirlərarası intervalla ayrılır. Sənəd növünün adı baş hərflərlə çap edilir. "İmza" rekvizitində imzanın açılmış şifrə vəzifə adının sonuncu sətiri bərabərində çap edilir. Bir-birinin altında yerləşdirilən bir neçə imza olduqda vəzifə adları və açılmış imza şifrələri bir-birindən 2-4 sətirlərarası intervalla ayrılır. Sənədlər çap edilərkən tabulyatorun 5-8 standart vəziyyətindən istifadə olunur. Bu vəziyyət kompüter proqramı əsasında avtomatik yerinə yetirilir:

- 0 – sol sahənin hüdudu;
- 1 – sol sahənin hüdudundan 5 çap işarəsi sonra;
- 2 – sol sahənin hüdudundan 16 çap işarəsi sonra;
- 3 – sol sahənin hüdudundan 24 çap işarəsi sonra;
- 4 – sol sahənin hüdudundan 32 çap işarəsi sonra;
- 5 – sol sahənin hüdudundan 40 çap işarəsi sonra;
- 6 – sol sahənin hüdudundan 48 çap işarəsi sonra;
- 7 – sol sahənin hüdudundan 56 çap işarəsi sonra.

Klaviaturanın tabulyatorun sıfır vəziyyətindən aşağıdakı rekvizitlər çap edilir: "tarix", "daxil sənədin indeksinə və tarixinə istinad", "mətnə başlıq", "mətn (abzassız)", "əlavənin mövcudluğu haqqında qeyd", "imza rekvizitində vəzifənin adı", "razılaşdırma qrafı", "təsdiqləyici", "düzdür" imzası, surət təsdiq edilərkən tarix. Tabulyatorun 1-ci vəziyyətində mətnə abzasın əvvəli çap olunur. Tabulyatorun 4-cü vəziyyətində "ünvan sahibi" rekviziti, 5-ci vəziyyətində "təsdiq qrafı", 6-cı vəziyyətində imzanın açılmış şifrə çap edilir. Tabulyatorun 2-ci, 3-cü və 7-ci vəziyyətindən cədvəllər tərtib olunanda və tərəfət mətnli blanklar hazırlananda istifadə edilir.

Əgər sənədin mətnində qeydlər və ya onun qəbulu üçün əsas görülən sənədə ayrıca abzas şəklində istinad varsa, "qeyd" və "əsas" sözləri tabulyatorun birinci vəziyyətindən bir sətirlərarası intervalla çap edilir. Sənəd qolçəkəndən öncə redaktə edilməlidir. Bunu icraçı edir. Məzmunu ilə tanış olmaq, təkrar və məntiqi uyğunsuzluğu tapıb aradan qaldırmaq üçün sənəd diqqətlə oxunur. Sənədlə bütövlükdə tanış olmadan onu redaktəyə başlamaq düzgün deyil. Redaktə zamanı sənədin mətni ixtisar edilir.

Təkrar, oxşar misallar, faktlar çıxarılır. Mətnə əlavəyə ehtiyac olarsa, böyük əlavələr ayrı vərəqlərdə yazılır və yerləşdiriləcəyi sahifələr göstərilir. Kiçik əlavələr sahifənin qırağında edilib, oxla yazılacağı yer göstərilir. Yanlış sözün üstündən xətt çəkilir. Gərəkli söz sətirlər arasına yazılır. Səhv cümlələrin düzgün mətni kağız kəsində səlhiqə ilə yapışdırılır. Redaktə edilmiş mətn yenidən çapa verilir.

Korrektura, redakta olunmuş sənəddə tapılan səhvlərin düzəldilməsinə deyilir. Mətbəə üsulu ilə hazırlanan sənədlər xüsusi işarələrlə düzəldilir. Çoxaldılmış sənəddə səhv gedibsa, nüsxələrin hamısı düzəldilməlidir və onlar yenidən hazırlanmalıdır.

3. Kargüzarlıq proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması

Kargüzarlığın mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması üçün lazımı vasitələrin tərkibi və miqdarı kargüzarlıq işlərinin həcmi və xarakterindən asılı olaraq müəyyən edilir. Kargüzarlıq xidməti sahəsində əmək məhsuldarlığını yüksəltmək məqsədilə kargüzarlıq proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması həyata keçirilir. Kargüzarlıq proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması bütövlükdə idarəetmə aməyinin təkmilləşdirilməsi işi ilə eyni zamanda həyata keçirilməlidir.

Ən çox səmərəyə nail olmaq üçün kompleks mexanikləşdirmə və avtomatlaşdırma tətbiq edilir ki, bu da daxil və xaric sənədlər ilə aparılan əməliyyatların bütün ardıcılığından ötrü texniki vasitələrin işlədilməsindən ibarətdir. İdarələrdə sənədlər dövriyyəsinin həcmələrinə uyğun olaraq tətbiq edilən texniki vasitələrin dastları vahid kargüzarlıq sisteminin əsas qaydalarının tövsiyələrinə əsasən seçilir.

Kargüzarlığın avtomatlaşdırılmasında yazı və surət çıxaran maşınlardan, kompyuterlərdən, radio, rabitə aparatlarından, müxtəlif çap maşınlarından və digər təşkilati texnika vasitələrindən geniş istifadə edilir. Hal-hazırda kompyuterlər sürətlə inkişaf etməklə kargüzarlıq əməliyyatlarına da kütləvi daxil olmuşdur. Kargüzarlıq işləri üzrə aşağıdakı işlər kompyuterlər vasitəsi ilə aparılır:

- sənədlərin hazırlanması, tərtibi, çapı, çoxaldılması və düzəlişlərin edilməsi;
- sənədlərin icrasına nəzarətin aparılması;
- sənəd arxivinin təşkili və s.

Windows sistemi daxilində mətn redaktoru mövcuddur ki, bunun vasitəsi ilə müxtəlif formada sənədlər hazırlamaq və onları çap etmək olar. **WordPad** proqramından istifadə etməklə müxtəlif formada mətnlər, sənədlər hazırlamaq, onları redakta etmək, yazı tiplərini seçmək və s. əməliyyatları yerinə yetirmək mümkündür. Print əmri ilə mətni çap etmək üçün istifadə olunacaq çap qurğusunun tipini, onun parametrlərini, kağız formatını təyin etməklə onu çap etmək olar.

Digər əmrlər əsasında sənədlər rəsmi formaya salınır. İstifadəçi tərəfindən kompyuter işə salındıqdan sonra Windows əməliyyat sistemi yüklənir. Word proqramını işə salmaq üçün Start düyməsi basılır və Programs menyusundan Microsoft Word seçilir. Bu proqramın Notepad proqramından fərqli xüsusiyyətləri olmağına baxmayaraq, hər iki proqram eyni məqsəd, mətn yığmaq üçün istifadə olunur.

Yəni Notepad proqramında olduğu kimi, Word proqramının da əsas hissələrini mətn daxil edilən ərazi və menyular təşkil edir. Menyulardan əlavə burada müxtəlif funksiya daşıyan pəncərə-ələtlər düymələri də mövcuddur. Bu düymələr əsasən menyularda olan əməliyyatları daha rahat və tez işə salmaq üçün istifadə olunur.

Yeni sənəd yaradıqdan sonra, yaranmış əvvəlki sənədə bir neçə üsulla qayıtmaq olar, bundan əlavə hər iki sənədi eyni zamanda ekranda görmək və asanlıqla onlarla işləmək

mümkündür. Bir sənəddən başqasına keçmək üçün Windows menyusundan istifadə edilir. Həmin menyunun aşağı hissəsində olan sənədlər siyahısından lazım olan sənədin adı seçilir, hər hansı bir sənəd yaddaşa verilməyibsə onda sənədin adı əvəzinə Dokument 1 və s. kimi standart adlardan istifadə olunur. Çoxlu sayda sənədlərlə işləmək üçün sənədlərin yerləşdiyi pəncərələrin başlığında olan düymələrdən istifadə edilməlidir.

Word proqramının pəncərəsini idarə etmək üçün Close, Minimize və Maximize düymələri mövcuddur. Məsələn: Word proqramını bağlamaq lazım olarsa, pəncərənin yuxarısındakı düyməsindən istifadə olunur. Düymələrdən istifadə edərək sənədlərin yerləşdiyi pəncərələrin ölçülərini dəyişmək və sənədlərin yerləşməsi qaydasını müəyyən etmək olar. Əməliyyatları Window menyusunda yerləşən Arrange All sətri ilə yerinə yetirmək də mümkündür.

Word proqramının Notepad-dan fərqləndirici əlamətlərindən biri odur ki, onda müxtəlif dillərdə, yəni ingilis dilindən əlavə, rus və azərbaycan dillərində mətn çap etmək mümkündür. Bunu etmək üçün klaviaturanın dil rejimini dəyişmək lazımdır. Start zolağının sağında yerləşən piktogramdan və ya klaviaturada Ctrl+Shift (bəzi sistemlərdə Alt+Shift) düymələrindən istifadə edilməlidir.

Hər hansı bir əməliyyat aparanda kompyuter əməliyyatı mətnin seçilmiş hissəsinə tətbiq edir. Məsələn: bir sözü seçmək üçün mouse-u (siçanı) sözün əvvəlinə qoyub düyməni basılı saxlayaraq sözün axırına gətirmək lazımdır.

Seçilmiş söz qaralır və Delete düyməsi basılırsa həmin söz dərhal silinir. Əgər söz seçildəndən sonra, klaviaturadan hər hansı bir işarə daxil olunarsa seçilmiş söz silinir və həmin işarə ilə əvəz olunur. Seçilmiş mətni silmək üçün Backspace düyməsindən də istifadə olunur. Tərtib olunmuş mətni müxtəlif yaddaş qurğularında saxlamaq olar.

Ümumiyyətlə mətnlər əsasən əsas yaddaş diskində (vinçesterdə) saxlanılır. Word proqramı fayl saxlamaq üçün J. diskində yerləşən My documents (Mənim sənədlərim) qovluqundan istifadə edir. Mətni yaddaşa vermək üçün File menyusundan Save seçilməlidir. Burada sənədin adını File name sətrinə daxil etməli və Save düyməsi basılmalıdır.

Bunu etdikdə mətnə verilmiş ad ilə My documents qovluğuna yazılmış olur (Şəkil 1). Həmin qovluğun içində yeni bir qovluq da əlavə edilə bilər. Bir neçə qovluğu sənədlərin məzmununa əsasən yerləşdirmək lazım olur. Məsələn, arizələri bir qovluqda, arayışları isə başqa qovluqda saxlamaq olar.

Yeni qovluq yaratmaq üçün Save açılan pəncərəsində Create New Folder düyməsi basılır. Görünən yeni pəncərədə Name sətrinə qovluğun adı yazılmalı və OK basılmalıdır. Bundan sonra yeni adda qovluq yaradılacaqdır və sənədləri həmin qovluqda yadda saxlamaq mümkün olacaqdır.

Sənədin və ya qovluğun adını kompyuterlərdə proqramın işlədiyi dildə və ya istifadəçinin başa düşdüyü formada yazmaq olar. Faylın adında *,?/, \, " işarələrinin işlənməsinə yol verilmir və qadağan olunur.

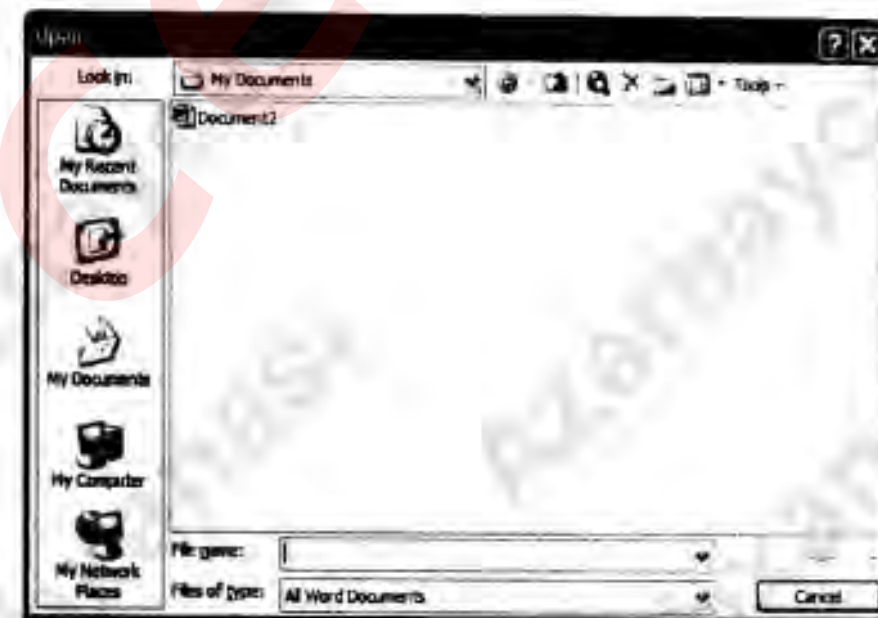
Şəkil 1. Sənədin kompyuterin yaddaşına köçürülməsi

Yaddaşa verilmiş sənəddə edilmiş dəyişiklikləri yenidən yaddaşa vermək üçün yenə File/Save sıxılır. File/Save əvəzinə ön paneldə olan Save düyməsindən istifadə edilir. Digər halda Ctrl+S düymələri basılır. Hər hansı bir mətnin əsasında başqa bir mətn yaradılsa, onu başqa adla yaddaşa vermək üçün File/Save As seçilir, açılan pəncərədə faylın adı dəyişdirilir və ya başqa qovluq seçilir (yaradılır) və Save düyməsi basılır. Sənədi informasiya daşıyıcısına yazmaq üçün File/Save As menyusundan istifadə edilir. Açılan pəncərədə Savein siyahısından informasiya daşıyıcı qurğu seçilir. Məsələn: Floppy 3 ? (A:), seçilir və Save düyməsi basılır. Budan əlavə müxtəlif növ informasiya daşıyıcılarından istifadə etmək olar. Məsələn üçün bura USB Flash, CD/DVD diskə aid etmək olar. Bütün bu informasiya daşıyıcıları vəstələri istifadəçinin həmin informasiyanın saxlanılmasını, daşınmasını asanlaşdırır və gələcəkdə onun rahat istifadəsini təmin edir. İnformasiya daşıyıcılarına xüsusi nəzarət olunmalıdır. Onların saxlanması şəraitinə diqqət edilməlidir.

1. İstifadəçi informasiya daşıyıcısından istifadə etdikdə, istehsalçı tərəfindən verilən xüsusi istifadə təlimatlarını rəhbər tutmalıdır.
2. İstifadəçi informasiya daşıyıcısını rütubətli və tozlu yerdə saxlamamalıdır.
3. İnformasiya daşıyıcısını maqnit seli olan qurğuların yanında saxlamaq qadağandır (məsələn: monitor və ya televizorun üstünə qoymaq olmaz).
4. İnformasiya daşıyıcısı qurğusu üzərində olan indikator yandıqda onu daxil etmək və ya çıxartmaq qadağandır.
5. İnformasiya daşıyıcısını yalnız bir istiqamətdə daxil etmək olar ki, bu da onun üzərində olan ox şəklində əsasən müəyyən olunur.

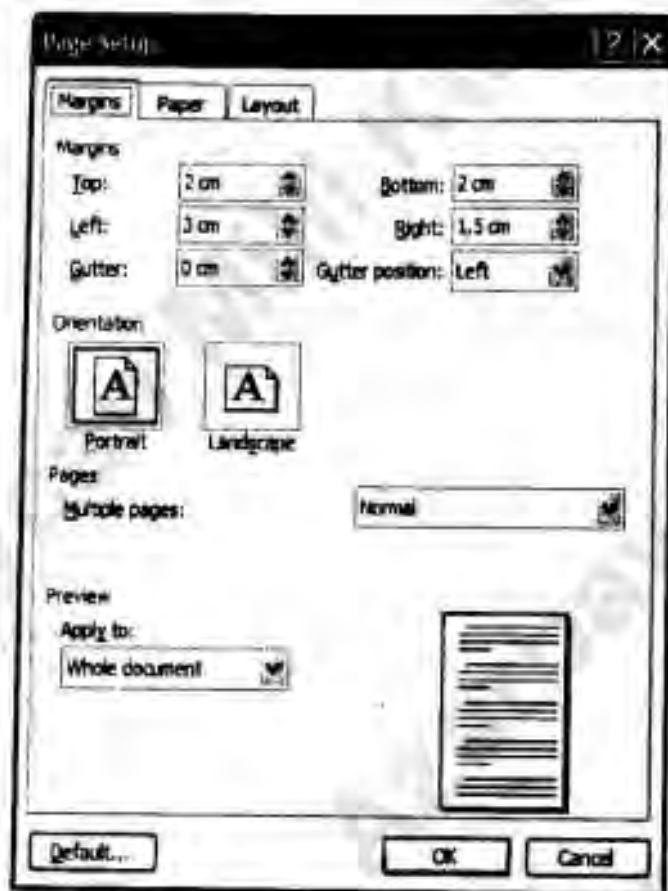
İstifadəçi tərəfindən kompyuterdə olan xüsusi məlumatları toxunulmaz saxlamaqdan ötrü sənəddə məxfi söz (parol) qoymaq olar. Məxfi söz (parol) qoymaq üçün sənədi yaddaşa yazmamışdan əvvəl Tools menyusundan Options seçilməlidir. Açılan pəncərənin Save hissəsinə keçməli və burada faylı açmaq üçün (Password to open) ya da onu dəyişmək üçün

(Password to modify) məxfi söz qoyula bilər. Məxfi söz qoyduqdan sonra OK basın və qoyduğunuz məxfi sözü açılan pəncərədə bir də təkrar edin. OK düyməsi basıldıqdan sonra həmin parol qüvvəyə minəcəkdir və sənədi açmaq üçün sizin bu parolu xüsusi açılan pəncərəyə daxil etməyiniz zəruridir, əks təqdirdə sənəd açılmayacaqdır. Artıq bir dəfə yaddaşa verilmiş mətni tapmaq üçün onun adını və yerləşdiyi qovluq bilmək lazımdır. File menyusundan Open seçilir, əvvəlcə qovluq tapılır və qovluqda yerləşən lazımı sənəd mouse (sıçan) vastəsi ilə seçilir və Open düyməsi basılır (Şəkil 2). Bundan sonra yaddaşa saxlanmış sənəd Word mətn redaktorunun əsas pəncərəsində görünəcəkdir.

Şəkil 2. Sənədin yaddaşdan Word programına yüklənməsi

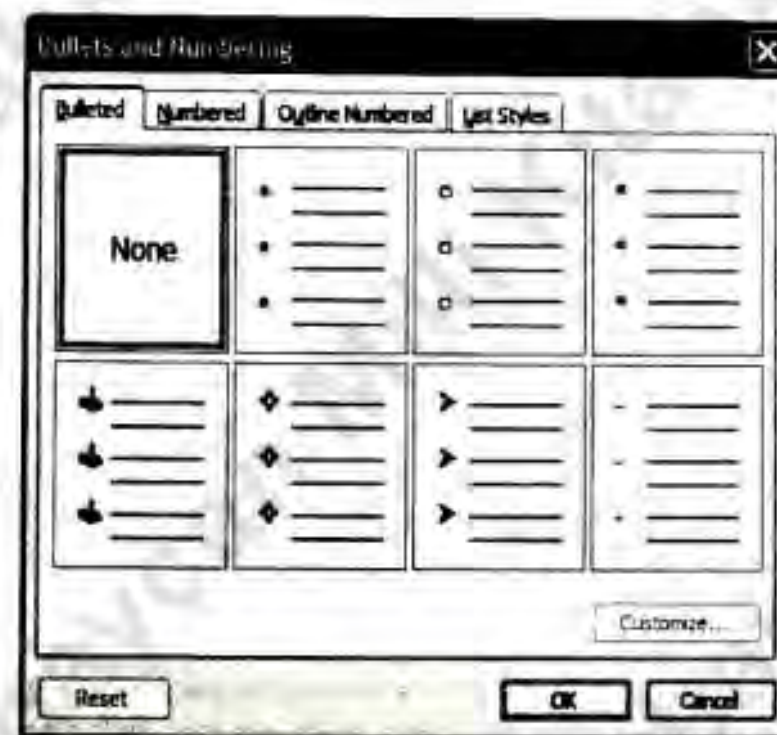
Word programının pəncərəsində real bir səhifənin maketi göstərilir. Mətnin yığılması zamanı bu maketin real səhifə olması təşəvvür edilir. Müasir printerlərin çoxunda A4 (210x297 mm) formatında kağız istifadə olunur, ona görə də səhifə həmin format ilə düzəlməlidir. Bunun üçün File menyusundan Page Setup, açılan pəncərədən Paper hissəsi seçilir. Paper Size siyahısında müxtəlif kağız ölçüləri göstərilir. Onlardan istəniləni seçmək olar, amma kağız ölçüləri seçdikdə printerin işlətdiyi standartı bilmək lazımdır. Printerlər əsasən A4 kağız formatı ilə işləyir, yəni başqa (A4-dən böyük) format seçilsə, onda printerdə həmin səhifəni çapı qeyri-mümkündür və kompyuterlə printer arasında "münafiqə" formalaşır. Buna baxmayaraq bəzi formatlardan (A4-dən kiçik) həmin printerdə istifadə edilə bilər, çünki onun ölçüsü A4 formatlı kağızın ölçüsündən kiçik olur. Bəzən səhifəni şaquli deyil, üfüqi yerləşdirmək lazım olur. Bunun üçün Page Setup menyusunu Field bölməsində Orientation parametrində Landscape variantı seçilir. Səhifəni adi vəziyyətə qaytarmaq üçün Portrait variantı istifadə olunur (Şəkil 3). Hər hansı bir variant seçib "OK" düyməsini basmaqla cari sənədin parametrləri dəyişir. Pəncərənin aşağı hissəsində görünən Default düyməsi edilmiş dəyişiklikləri gələcəkdə yaradılan bütün sənədlərə aid edir (bu düyməni basdıqdan sonra şablonu dəyişmək haqda suala cavab verilməlidir). Edilmiş dəyişiklikləri tətbiq etmədən pəncərəni bağlamaq üçün Cansel düyməsi basılır.

Şəkil 3. Sənədin parametrlərinin dəyişdirilməsi

Page Layout rejimində sahifənin real ölçüsünü görmək üçün xüsusi xətkəş istifadə olunur. Bu xətkəş miqyasdan asılı olmayaraq mətnin ölçüsünü də müəyyən edir. Xətkəşi işə salmaq üçün View menyusundan Ruler sətri seçilir. Yaradılmış hər bir sənəd üçün kağızın kənarında mütləq boş yer (sahə) qalmalıdır. Bu sahələr sənədin rahat oxunması üçün, eləcə də sahifələrin bir-birinə tikilməsi (cildlənməsi) üçün lazım olur. File menyusunun Page Setup pəncərəsində sahə qurmaq üçün Margins hissəsi istifadə olunur. Burada sahifənin yuxarı (Top), aşağı (Bottom), sağ (Right) və sol (Left) kənarları qurmaq üçün müvafiq rəqəmləri dəyişmək olar. Rəqəmləri dəyişmək üçün xüsusi düymələrdən istifadə edilir və ya lazım olan rəqəmlər klaviatura ilə daxil edilir. Əgər kağızda cildləmək üçün xüsusi bir yer varsa, həmin yerin enini Gutter sətrində göstərmək olar. Sənədlərin iki tərəfli çapı üçün Mirror margins parametri istifadə olunur. Yəni sahifələrin birincisinin sağ sahəsi 2 sm, sol sahəsi 1 sm olsa ikinci sahifənin sağ sahəsi 1 sm, sol sahəsi isə 2 sm olur. Hər hansı bir variant seçib "OK" düyməsini basmaqla işlədilən cari sənədin parametrlərini dəyişmək olur. Pəncərənin aşağı hissəsində Default düyməsi edilmiş dəyişiklikləri gələcəkdə yaradılan bütün sənədlərə aid edir (bu düyməni basdıqdan sonra şablonu dəyişmək haqda suala cavab verilir). Edilmiş dəyişiklikləri tətbiq etmədən pəncərəni bağlamaq üçün Cancel düyməsi basılır. Yaradılmış sənəd bir neçə sahifədən ibarətdirsə, sahifələri avtomatik olaraq nömrələmək olar. Bunun üçün Insert menyusundan Page Numbers seçilir. Sahifə nömrələrini sahifənin müxtəlif yerlərində yerləşdirmək olur.

Açılan pəncərədə sahifə nömrələrini şaquli və üfüqi yerləşməsi təyin olunur. Şaquli yerləşdirmə variantları Position siyahısında, üfüqi yerləşdirmə variantları isə Alignment siyahısında seçmək olar. Mətnə əlavə funksiyalardan istifadə etmədən sətirlər siyahısı işçi tərəfindən nömrələnirsə, Word onda bu nömrələnməni avtomatik olaraq davam etdirəcəkdir, yəni sətir "1" nömrələsək, növbəti sətir avtomatik olaraq "2" ilə qeyd olunacaqdır. Eyni zamanda sətir "-" işarəsi ilə başlasa, bütün növbəti sətirlər də eyni işarə ilə siyahı şəklində yaradılacaq. Bu rejimi başqa üsul ilə aktivləşdirmək olar. Format menyusunda yerləşən Bullets and Numbering sətrindən istifadə olunur. Siyahıların bir sıra əlavə parametrləri vardır. Bu parametrlərdən istifadə etmək üçün yenə də Bullets and Numbering sətri bizə kömək edəcəkdir. Açılan pəncərənin Numbered hissəsində nömrələnmiş siyahının istifadə etdiyi nömrələrin formatı seçilir. Burada sadə rəqəmlər (nöqtə və ya mötərəzə ilə), Roma rəqəmləri, ingilis alifbasının böyük və ya kiçik formatlı hərfləri və s. formatlar seçilə bilər. Siyahı rejimindən çıxmaq üçün həmin düymələri birdə basmaq və ya Enter düyməsi ilə boş sətir yaratmaq lazımdır. Əgər sənədin əvvəlində nömrələnmiş siyahı artıq mövcuddursa, onu davam etmək üçün Continue previous list sətrini aktivləşdirmək olar. Nömrələnməni əvvəldən başlamaq üçün Restart numbering seçmək lazımdır. Daha geniş dəyişikliklər etmək üçün Customize düyməsi istifadə oluna bilər. Bullets and Numbering pəncərəsindən Bulleted hissəsini seçərək sadə siyahının parametrlərini dəyişmək olar. Pəncərədə verilmiş 7 işarəni siyahıya tətbiq etmək olar (Şəkil 4). Başqa işarələri seçmək üçün Customize düyməsini basıb çıxan pəncərədə Bullet düyməsini basmaq lazımdır. Sonra bir işarə seçib bütün açılan pəncərələrdə OK düyməsi basılır.

Şəkil 4. Siyahıların tərtibi

Mətnin bir hissəsindən bir neçə dəfə istifadə olunacağı nəzərdə tutulubsa, həmin mətni xüsusi yaddaşa yazıb ondan istənilən qədər istifadə etmək olar. Bu xüsusi yaddaş Clipboard və ya Mübadilə buferi adlanır. Ondan istifadə etmək üçün lazım olan mətn seçilir və Edit menüsündən Copy seçilir. Bunu etdikdən sonra Edit / Paste komandası ilə həmin mətni istənilən yere daxil etmək olar. Copy düyməsi əvəzinə Cut istifadə etsək, yaddaşa yazmaq üçün seçdiyimiz mətn silinəcək, yəni biz Cut düyməsini yerdəyişmə üçün istifadə edə bilərik.

Drag and Drop yerdəyişməsindən istifadə etmək üçün mətn seçilir, sonra ox seçilmiş mətnə yaxınlaşdırılır. Ox işarəsi yarananda sağ düyməni basılı saxlayaraq mətni istənilən yere keçirmək olar. Mətnin yerini seçmək üçün xüsusi kursor mətnin gələcək yerini bildirir, sağ düyməni buraxdıqdan sonra açılan menyudan lazım olan əməliyyat seçilir.

Windowsun bütün proqramlarında müxtəlif şriftlərdən istifadə etmək mümkündür.

Tətbiq edilmiş üzrə şriftlər üç növ olur :

1. Printer üçün şriftlər
2. Ekran üçün şriftlər
3. True Type şriftləri

Printer üçün şriftlər yalnız printerdə istifadə üçün yaradılıb və ekranda onlara yaxın başqa şriftlərlə əks olunur. Ekran şriftləri isə printerdə başqa şriftlərlə əvəz olunur. Yəni ekran və printer şriftləri ilə işlərkən mətnin çapa çıxanda necə olmasını əvvəlcədən bilmək çətindir. Bundan başqa bu şriftlərin ölçüsünü dəyişmək olmur. True Type şriftləri həm printer üçün həm də ekran üçün eynidir, True Type şriftlərinin ölçüsünü istənilən qədər dəyişmək olur.

Şriftlərin əksəriyyəti üç formada yazıla bilər. Bunun üçün şriftlər siyahısının yanında olan (Bold, Italic, Underline) düymələri işlədilir (Şəkil 5).

Şəkil 5. Şriftlərin formalarının dəyişdirilməsi

Basılı düyməni yenidən basıb adı mətn yazmaq mümkündür. Şriftin ölçüsünü də dəyişmək mümkündür. Bunu etmək üçün şriftlər siyahısından sağda yerləşən siyahıdan lazım olan rəqəmi seçmək olar. Bu siyahıda 8-dən 72-ə qədər şrift ölçüsünü seçmək olar. Siyahıda lazım olan ölçü yoxdursa, rəqəmi klaviaturadan daxil edib, Enter düyməsi basılır.

Mətnin növündən asılı olaraq, onun sətirləri sağdan və ya soldan onların bərabər yerləşməsi lazım ola bilər. Bundan əlavə bəzən başlıqların mərkəzdə yazılması gərəkdir. Bütün bunları sətirlərin yerləşmə usullarını dəyişməklə yerinə yetirmək olar. Bunu Formatting sırasında yerləşən düymələr ilə etmək mümkündür (Şəkil 6).

Şəkil 6. Formatting sırasında yerləşən düymələr.

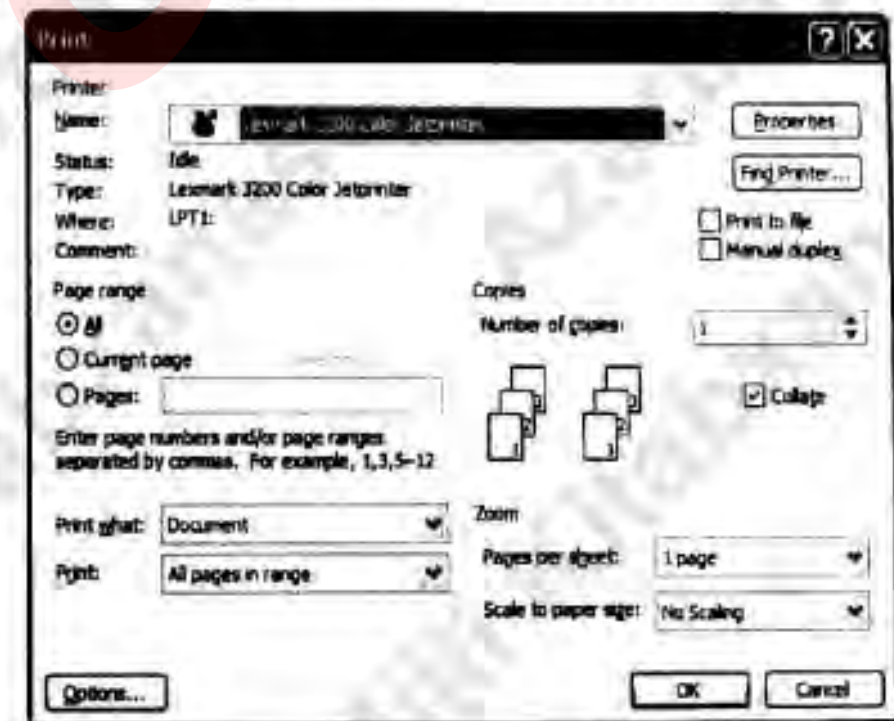
Klaviaturada Shift düyməsini basılı saxlayarkən böyük hərflər çap olunur, lakin CapsLock düyməsi Shift düyməsinin funksiyasını dəyişir, yəni Shift düyməsi ilə kiçik hərflər çap olunur. Ona görə də, mətn çap edəndə CapsLock indikatoruna fikir vermək vacibdir. Təsəvvür edin ki, təsadüfən CapsLock düyməsi səhv olaraq basılıb və ekrana

baxmadan bir neçə sətir yazılıb. Məsələn, belə bir sətir göründüyü kimi, CapsLock səhv olaraq basılı olanda yaranı bilər. Bu vəziyyətdən çıxmaq üçün həmin mətn seçilir və Format (Format) menüsündən ChangeCase (Reqlir) əmrinə müraciət edilir.

Açılan pəncərədən istənilən variant seçilir, OK basılır. Bir sənədin tərkibinə başqa sənəd daxil etmək mümkündür (əlbəttə ki, həmin sənədlər eyni proqramda yaradılmış olarsa). Bunun üçün əlavə ediləcək mətnin yeri təyin edilir (kursor yerləşdirilir) və Insert (Daxil et) menüsündən File (Fayl) seçilir.

Açılan pəncərədə mətnin yerləşməsi göstərilir, OK düyməsi basılır. Mətn kursor durduğu yerdən aşağı yerləşəcək. Mətnə cari vaxtı və ya tarixi daxil etmək üçün Insert (Daxil et) menüsündən Date and Time seçilir.

Burada lazım olan variant seçilib OK basılır. Update automatically işarəsini seçdikdə, seçilmiş vaxt və ya tarix avtomatik olaraq dəyişəcək, yəni, məsələn: 22/10/16 seçilibsə, həmin mətnə bir gün sonra baxdıqda orada 23/10/16 olacaq.

Şəkil 7. Sənədin çap olma parametrlərinin seçilməsi

Word ilə işin əsas məqsədlərindən biri yaradılmış mətni çap etməkdir. Bunu etmək üçün File menüsündən Print seçilir (Şəkil 7). Bu pəncərədə printerin adını yoxlamaq (Printer) və səhifələrin sayını göstərmək olar.

Əgər çap zamanı səhifələrin sayı lazım olandan artıq verilibsə, onda pəncərənin aşağı künçündə olan Print işarəsi və yaxud File menüsündən Print seçilərək ləğv etmək əmri verilir. Sənəd, hazır edərkən onu lazım olan sürətdə çap etməyi dəqiqləşdirmək lazımdır. Çap edildikdən sonra sənəd imzalanmaq üçün idarə rəhbərliyinə istiqamətləndirilir.

4. Elektron sənədlərlə bağlı kargüzarlığın aparılmasının xüsusiyyətləri

Təşkilatlar kargüzarlığı elektron formada aparmaq hüququ vardır. Sənəd elektron formada qəbul edildikdə, təşkilat Təlimatın 144-cü bəndində göstərilən informasiya sistemini tətbiq etməlidir. Təşkilatlarda elektron sənədlərin hazırlanmasına dair ümumi tələblər aşağıdakılardan ibarətdir:

1. elektron sənəd "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilən tələblərə cavab verməlidir;
2. elektron sənəd "Unicode" standartını, "UTF-8" formatını dəstəkləməlidir;
3. elektron sənədin cədvəl, təqdimat, mətn, grafik və arxivləşdirmə redaktorlarında oxunma və redaktə olunma imkanları olmalıdır;
4. elektron sənəd "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 22-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş quruluşda olmalıdır;
5. elektron sənədin razılaşdırılması müvafiq vəzifəli şəxsin elektron və ya gücləndirilmiş elektron imzasının əlavə edilməsi yolu ilə həyata keçirilməlidir;
6. elektron sənədə qoşulan bütün əlavələr vahid elektron faylda birləşdirilməli və fəmin sənədi təsdiq etmək səlahiyyəti olan şəxsin elektron və ya gücləndirilmiş elektron imzası ilə təsdiqlənməlidir;
7. elektron sənəd dövriyyəsi sistemi tətbiq olunan təşkilatlarda kağız daşıyıcıda daxil olan sənədlər və onların əlavələri skan edilərək, eyni formada olan vahid elektron fayla çevrilir.

Elektron sənədin əslə və surəti, aşağıda göstərilən tələblər də nəzərə alınmaqla, "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hazırlanır və təsdiq edilir:

1. elektron sənədin surəti kağız daşıyıcıda olur;
 2. elektron sənədin surətində onun yaradıldığı tarix və sənədi qəbul edən informasiya sisteminin adı göstərilir;
 3. elektron sənədin surətinə əl və ya çap üsulu ilə "Elektron sənədin surəti. __vərəq" sözləri yazılır və təşkilatın kargüzarlıq xidmətinin gerbsiz möhürü ilə təsdiqlənir.
- Təşkilatlarda elektron sənədlərlə kargüzarlığın aparılması üçün aşağıdakı funksiyaların həyata keçirilməsini təmin edən informasiya sistemi tətbiq olunur:

1. elektron sənədin yaradılması;
2. rekvizitlərin və gücləndirilmiş elektron imzanın əlavə edilməsi;
3. elektron sənədin göndərilməsi;
4. elektron sənədin həqiqiliyinin yoxlanılması;
5. elektron sənədin alınmasının təsdiqi;
6. daxil olan və ya göndərilən elektron sənədin qeydiyyatı;
7. elektron sənədin yaradılması, qeydə alınması, göndərilməsi və saxlanması zamanı kollektiv işin təmin edilməsi;
8. elektron sənədin icrasına nəzarət;

9. elektron sənədin axtarışı;

10. elektron sənədin saxlanması.

Elektron sənəd aşağıdakı məlumatlar yoxlandıqdan sonra qəbul edilir və qeydə alınır:

1. elektron imza vasitələrindən istifadə etməklə, yoxlama məlumatları əsasında elektron sənədi təsdiq edən gücləndirilmiş elektron imzanın həqiqiliyi;
 2. elektron sənədin bütün rekvizitləri;
 3. gücləndirilmiş elektron imzadan istifadə etmiş imza sahiblərinin səlahiyyətləri.
- Elektron sənəd çap edilərkən avtomatik olaraq birinci səhifənin üz tərəfində aşağıdakıları özündə əks etdirən qeydiyyat şifrəsi və ya ştrix-kod yerləşdirilməlidir:

1. təşkilatın tam adı;
2. təşkilatın hüquqi ünvanı;
3. elektron sənədin qeydiyyat nömrəsi və qeydiyyat tarixi.

Elektron sənəd göndərilməzdən əvvəl göndərən onun düzgün tərtib edildiyini (elektron imzanın, əsas və əlavə rekvizitlərin olmasını) və ünvanlanmasını yoxlayır. Elektron sənədin qəbul edilməsi və qeydiyyatı onu göndərənə informasiya sistemi tərəfindən aşağıdakıları özündə əks etdirən elektron bildirişin göndərilməsi ilə təsdiq olunur:

1. bildirişi göndərən haqqında məlumatlar;
2. elektron sənədin qəbul edilməsi tarixi və vaxtı;
3. elektron sənədin qeydiyyatı tarixi və nömrəsi.

"Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanunun 27.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilmiş hallarda alan elektron sənədi göndərən tərəfindən göndərilməmiş hesab etməlidir. Göndərən tərəf elektron sənədin qəbul edildiyi barədə elektron bildirişi alanadək, "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanunun 27.4-cü maddəsinə əsasən elektron sənəd alınmamış hesab olunur. Elektron sənədin göndərilməsindən sonra göndərən göstərdiyi və ya tərəflərin razılığı ilə müəyyən edilmiş müddət ərzində bildiriş alınmadıqda, göndərən bu barədə alanı məlumatlandırır və digər rabitə vasitələrindən istifadə etməklə elektron sənədin məzmununu ona çatdırır. **Elektron sənəd kimi qeydə alınmış sənəd kağız daşıyıcıda da daxil olduqda, onun üzərinə elektron sənədin qeydiyyat nömrəsini və tarixini əks etdirən ştamp vurulur.** Elektron sənəd dövriyyəsi sistemi tətbiq olunan təşkilatlarda alınan və göndərilən elektron sənədlər, o cümlədən nəzarətdə olan sənədlər hərəkətin bütün mərhələlərində elektron qeydiyyat jurnalında müvafiq qeyd aparılmaqla qəbul edilir və təhvil verilir. Elektron sənədlərin və onların arxivlərinin saxlanması qaydasına daxildir:

1. elektron sənədlər "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanuna uyğun olaraq elektron informasiya daşıyıcılarında onların bu daşıyıcılarda bütövlüyünü yoxlamağa imkan verəcək formada saxlanılmalıdır;

2. elektron sənədlərin elektron informasiya daşıyıcılarında saxlanması müddəti müvafiq sənədlərin kağız daşıyıcıları üçün "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda müəyyən edilmiş müddətdən az olmamalıdır;

3. elektron sənədlərdə olan informasiyadan gələcəkdə istifadə, həmçinin elektron sənədlərin kağız daşıyıcıda surətlərinin çıxarılması mümkün olmalıdır;

4. elektron sənədin onun yaradıldığı, göndərildiyi və ya alındığı formatda bərpası mümkün olmalıdır;

5. elektron sənəddə onun mənbəyini və təyinatını, onu göndərən, qəbul edən, göndərilmə və qəbul edilmə vaxtını və tarixini müəyyənləşdirməyə imkan verən informasiya saxlanılmalıdır;

6. "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanunda və ya iştirakçılar arasındakı müqavilədə başqa hal nəzərdə tutulmadıqda, elektron sənədlər onların yaradıldığı, göndərildiyi və ya qəbul edildiyi formatda saxlanılır;

7. elektron sənədlər daimi saxlanılmaq üçün dövlət arxivinə elektron informasiya daşıyıcısında saxlandığı formatda təhvil verilir;

8. elektron sənədlərin arxivləri icazəsiz daxilolma, məhv edilmə və təhrif edilmə hallarından mühafizə olunmalıdır.

Elektron sənədin mühafizəsi "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa və "İdarələrarası elektron sənəd dövriyyəsi haqqında Əsasnamə"yə uyğun olaraq təmin edilir.

5. Elektron sənəd və elektron imza

Elektron imza və elektron sənədlər idarəetmənin əsas informasiya mübadiləsinə təşkil edərək, idarəetməni sürətləndirir. Bunun normativ-hüquqi bazasını "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu tutur. Bu sahədə iş prosesini çevik tənzimləməkdən ötrü bir sıra qaydalar işlənərək təsdiq edilmişdir.

"Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanun həm də elektron sənəddəki elektron imzanın yoxlanılma qaydasını müəyyən edir. Elektron imza və elektron sənədin istifadə sahələri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, elektron imza və elektron sənəd müvafiq vasitələr tətbiq olunmuş bütün fəaliyyət sahələrində istifadə oluna bilər. Elektron sənəd vasitəsilə rəsmi və qeyri-rəsmi yazışmalar, hüquqi məsuliyyət və öhdəliklər doğuran sənəd və informasiya mübadiləsi aparıla bilər.

Elektron formada və ya sertifikatlı olduğuna, sertifikatlaşdırılmamış imza vasitələri ilə yaradıldığına görə elektron imza etibarsız sayıla bilməz. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, sertifikatlaşdırılmış imza vasitələri ilə yaradılmış və qüvvədə olan təkmil sertifikatlı gücləndirilmiş imza əl imzası ilə bərabər hüquqi qüvvəyə malikdir. Təkmil sertifikatda imza sahibinin səlahiyyətlərinə dair məlumatlar göstərildikdə bu müvafiq olan gücləndirilmiş imza şəxsin kağız daşıyıcısı üzərindəki və möhürle təsdiq edilmiş əl imzasına bərabər tutulur.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə sənədin yazılı şəkildə təqdim olunması tələb olunduqda müvafiq qaydada imzalanmış elektron sənəd bu şərtlərə cavab verən hesab edilir. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə sənədin notariat qaydasında təsdiqi və dövlət qeydiyyatı tələb olunduğu hallar istisna olmaqla, elektron sənəd kağız daşıyıcıda olan sənədə bərabər tutulur və onunla eyni hüquqi qüvvəyə malikdir.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə sənədin notariat qaydasında təsdiqi və ya dövlət qeydiyyatı tələb olunduqda elektron sənəd Qanunun tələblərinə cavab verən surəti Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq qeydiyyata alınır və ya təsdiq

edilir. Məlumat bildirişinin və elektron sənədin istifadəsi Qanunla və digər normativ hüquqi aktlarla tənzimlənir. "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi kompleks Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsindən, "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanundan, "Dövlət sirri haqqında", "Informasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunlarından və digər normativ hüquqi aktlardan ibarətdir. Elektron imza yaratma məlumatlarından istifadə etməklə imza vasitələri ilə yaradılan elektron imza yalnız öz sahibinə məxsusdur.

İmza sahibi bir neçə imza yaratma məlumatlarına malik ola bilər və onlar sertifikatlarında göstərilən münasibətlərdə istifadə edilir. Elektron sənədin və elektron imzanın həqiqiliyini təsdiq etmək və imza sahibinin şəxsiyyətini identifikasiya etmək məqsədilə imzanın yoxlanılması həyata keçirilir. Yoxlama imza vasitələrindən istifadə edilməklə elektron imzanı yoxlama məlumatları əsasında aparılır.

Elektron imzanın yoxlanma qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir. İmza sahibi sertifikatı olmayan elektron imzadan istifadə edərkən qarşı tərəfi xəbərdar etməlidir. Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının informasiya sistemlərində elektron sənəd mübadiləsi üçün ancaq gücləndirilmiş imzadan və sertifikatlaşdırılmış imza vasitələrindən istifadə edilir. Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları sahə üzrə akkredita edilmiş Mərkəzin xidmətlərindən istifadə etməlidir. Dövlət hakimiyyəti və ya yerli özünüidarəetmə orqanlarına fiziki və ya hüquqi şəxsin göndərdiyi məlumat bildirişi onun gücləndirilmiş imzası ilə təsdiqlənməlidir. Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları tərəfindən elektron imzadan istifadə qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilir.

Elektron imza - digər verilənlərə əlavə edilən və ya onlarla məntiqi əlaqəli olan, imza sahibini identifikasiya etməyə imkan verən verilənlərdir. Elektron imzanın yoxlanılması elektron sənədin və elektron imzanın həqiqiliyini təsdiq etmək və imza sahibinin şəxsiyyətini identifikasiya etmək məqsədi ilə həyata keçirilir. Yoxlama imza vasitələrindən istifadə etməklə, elektron imzanı yoxlama məlumatları əsasında elektron sənədi almış şəxs və ya üçüncü şəxs tərəfindən həyata keçirilir. Elektron imzanın yoxlanılması zamanı sertifikatlar, vaxt göstəriciləri, sertifikatların ləğv olunması və ya qüvvəsinin dayandırılması barədə və digər əlavə məlumatlar istifadə oluna bilər. Elektron imzanın yoxlanılması 3 mərhələdə həyata keçirilir:

1. Elektron imzanı yoxlama məlumatlarının sertifikatla uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi;
2. Sertifikatın etibarlı olmasının müəyyənləşdirilməsi;
3. Elektron imzanın yoxlanılması prosedurunun yerinə yetirilməsi.

Elektron imzanı yoxlama məlumatlarının sertifikatla uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi zamanı sertifikatda göstərilmiş imzanın yoxlama məlumatları ilə eyniliyi, həmçinin bu məlumatların bilavasitə imza sahibinə mənsub olması və elektron imza yaratma məlumatlarına uyğunluğu yoxlanılır. Sertifikatın etibarlılığının yoxlanılması zamanı onun elektron

sənəd imzalananda qüvvədə olması, sertifikatı vermiş Sertifikat Xidmətləri Mərkəzinin gücləndirilmiş imzasının həqiqiliyi, sertifikatın qüvvəsinin dayandırılması və ya ləğv edilmiş olması, sertifikatın onda qeyd olunmuş münasibətlərdə istifadə edilməsi yoxlanılır. Vaxt göstəricisi istifadə olunduqda, elektron sənəddə vaxt göstəricisini qeyd etmiş mərkəzin təkmil sertifikatı, vaxt göstəricisinin istifadə edilməsi ilə bağlı məhdudiyyətlər yoxlanılır.

Elektron imzanın yoxlanılması üçüncü şəxsə həvalə edildikdə, yoxlanılma məhz həmin şəxs tərəfindən yerinə yetirilməlidir. Elektron imzanın yoxlanılması proseduru elektron sənəddəki imzanın və imza sahibinin imzanı yoxlama məlumatları ilə əlaqələndirilən münasibətin yoxlanılmasından ibarətdir. Elektron imzanın yaradılması və yoxlanılmasının konkret proseduru istifadə olunan texnologiyalar və standartlarla müəyyən olunur. Gücləndirilmiş elektron imzanın yoxlanılması proseduru gücləndirilmiş elektron imzanı, yoxlanılan sənədin heş-funksiyasının qiymətini və imza sahibinin imzanı yoxlama məlumatlarını əlaqələndirən münasibətin yoxlanılmasından ibarətdir. Heş funksiya (Heşləşdirmə, ing. – hashing, rus - хеширование) – istənilən uzunluqlu giriş verilənlərin sabit uzunluqlu ikili sətirə ələ çevrilməsidir ki, giriş verilənlərdə hər hansı dəyişiklik (hətta ən kiçik dəyişiklik də) çıxış sətirində ciddi dəyişiklik etsin. Bu çevirmə adətən heş funksiya və ya bürünmə funksiyası, onun nəticəsi isə heş, heş - kod və ya məlumatın daycesti (ingiliscə message digest) və ya "məlumatın izi" (rus dilində "отпечатка сообщения") adlanır. Gücləndirilmiş elektron imzanın yaradılması və yoxlanılması proseduru, həmçinin heş-funksiyanın qiymətinin hesablanması proseduru qəbul edilmiş standartlarla müəyyən olunur. [3]

Elektron imzanın etibarlı yoxlanılması bu prosesin müəyyən olunmuş standartlara və digər tələblərə uyğun həyata keçirilməsini, alınmış nəticələrin və imzası yoxlanılan elektron sənədin istifadəsiyə təhrif olunmadan təqdim edilməsini nəzərdə tutur. Elektron imzanın etibarlı yoxlanılması prosesində istifadə edilən elektron imza vasitələri aşağıdakı şərtləri təmin etməlidir:

1. Elektron imzanın yoxlanılması üçün istifadə olunan məlumatlar yoxlayan şəxsin istifadə etdiyi kompyuterin displeyində göstərilən məlumatlarla eyni olmalıdır;
2. Elektron imzanın yoxlanılması aparılmalı və onun nəticəsinin bilavasitə istifadə olunan kompyuterin displeyində göstərilməsi təmin edilməlidir;
3. İmzalanmış elektron sənədin məzmunu istifadə olunan kompyuterin displeyində göstərilməlidir;
4. Yoxlama anında sertifikatın həqiqiliyi yoxlanılmalıdır;
5. Elektron sənəd imzalayan şəxsin adı (soyadı) displeydə göstərilməlidir;
6. Sertifikatda təxəllüs istifadə olunduqda, bu fakt göstərilməlidir;
7. Elektron sənəddəki istənilən dəyişikliklərin aşkar olunması təmin edilməlidir.

Gücləndirilmiş elektron imzanın yoxlanılması zamanı sertifikatlaşdırılmış elektron imza vasitələrindən istifadə edilməlidir. Elektron imzanın yoxlanılmasının nəticəsi birqiymətli olmalı və dəyişdirilməməlidir. Nəticə müsbət, mənfi və ya natamam ola bilər. Nəticə müsbət olduqda, elektron imza həqiqi hesab edilir. Elektron sənəddə istifadə edilmiş gücləndirilmiş imzanın yoxlanılmasının müsbət nəticəsi eyni zamanda elektron sənədin həqiqiliyini təsdiq edir. Elektron sənəddəki elektron imzanın yoxlanılmasının mənfi nəticəsində bu sənəd həqiqi

hesab edilmir. Əgər elektron imzanın yoxlanılmasının nəticəsi natamamdırsa, elektron imzanın həqiqiliyini müəyyən etmək üçün əlavə məlumatın toplanılması tələb olunur və bundan sonra yenidən yoxlanılma proseduru istifadə edilə bilər. Sənəddə bir neçə elektron imza olduqda, hər bir elektron imzanın ayrı-ayrılıqda yoxlanılması aparılır.

Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları ancaq sahə üzrə akkredito edilmiş mərkəzin xidmətlərindən istifadə etməlidirlər. Hər hansı digər Mərkəzin verdiyi elektron imza yaratma məlumatlarından və sertifikatlarından istifadə oluna bilməz. Elektron imza yaratma məlumatlarından istifadə edərək, imza vasitələri ilə yaradılan elektron imza yalnız öz sahibinə məxsusdur. İmza sahibi bir neçə imza yaratma məlumatlarına malik ola bilər və onlar sertifikatlarında göstərilən münasibətlərdə istifadə edilir. Dövlət hakimiyyəti və ya yerli özünüidarəetmə orqanlarına digər fiziki və ya hüquqi şəxs tərəfindən göndərilən məlumat bildirişi onun gücləndirilmiş imzası ilə təsdiqlənməlidir.

Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarında gücləndirilmiş imzadan istifadə edilə bilər. Dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarında gücləndirilmiş imzadan istifadənin təşkilinə bu orqanın rəhbəri məsuliyyət daşıyır. Dövlət hakimiyyəti və ya yerli özünüidarəetmə orqanında gücləndirilmiş imzanın tətbiqini informasiya texnologiyaları üzrə struktur bölmə həyata keçirir. Bu bölmə olmadıqda isə həmin vəzifələrin icrası orqanın rəhbəri tərəfindən digər bölməyə və ya şəxsə həvalə edilə bilər. Struktur bölməsi aşağıdakı xidmətləri yerinə yetirməlidir:

- təkmil sertifikatların hazırlanması üçün tələb olunan məlumatların hazırlanması və Mərkəzə təqdim edilməsi;
- imza yaratma və yoxlama məlumatlarının yaradılması üçün imza sahiblərinə məsləhət verilməsi;
- təkmil sertifikatların qüvvəsinin dayandırılması, bərpa edilməsi və sertifikatın ləğv edilməsi üçün Mərkəzə müraciət edilməsi;
- imza sahiblərinin Mərkəzlə telekommunikasiya şəbəkəsi vasitəsi ilə əlaqəsi olmadıqda, öz iş yerindən onlara bu imkanın yaradılması;
- orqanda istifadə edilən imza vasitələrinin uçotunun aparılması;
- imza sahiblərinin imza yaratma məlumatları daşıyıcılarının uçotunun aparılması;
- imza sahiblərinə təkmil sertifikatın verilməsi üçün əsas sənədlərin saxlanması;
- imza vasitələri və imza yaratma məlumatlarının imza sahibləri tərəfindən istifadə olunmasına nəzarət edilməsi. [16]

Dövlət hakimiyyəti və özünüidarəetmə orqanının əməkdaşlarına gücləndirilmiş imzadan istifadə hüququnun verilməsi, həmçinin təkmil sertifikatların qüvvəsinin dayandırılması, bərpa edilməsi və sertifikatın ləğv edilməsi barədə Mərkəzə müraciət olunması orqanın rəhbərinin qərarı ilə həyata keçirilir. İmza yaratma və yoxlama məlumatlarının yaradılması imza sahibi tərəfindən orqanın daxilində və ya Mərkəzdə həyata keçirilə bilər. Təkmil sertifikatda imza sahibinin məxsus olduğu orqanın adı və tutduğu vəzifə də göstərilməlidir. Qanunvericiliklə sənədin möhürlə təsdiqlənməsi tələb edildikdə, təkmil sertifikatda imza sahibinin səlahiyyətlərinə dair məlumatlarda qeyd olunmuş gücləndirilmiş imzadan istifadə

edilir. Bu imza şəxsin kağız daşıyıcı üzərindəki və möhürlə təsdiq edilmiş əl imzasına bərabər tutulur. Möhür kimi istifadə edilən gücləndirilmiş imzanın təkmil sertifikatında əlavə olaraq bu imzanın xüsusi təyinatı, onun istifadə sahəsi və möhür üzərindəki mətn qeyd edilir. Möhür kimi istifadə edilən gücləndirilmiş imzanın qoyulma hüququ orqanda buna səlahiyyəti olan imza sahibinə verilir.

İmza sahibi vəzifədən azad edildikdə, orqan ona məxsus olan təkmil sertifikatın ləğv edilməsi barədə Mərkəzə müraciət edir. İmza sahibinin imza yaratma məlumatları onların bərpa olunmasını istisna edən üsullarla məhv edilir. İmza sahibi vəzifə səlahiyyətlərinin icrası üçün yalnız bu məqsədlə hazırlanmış imza yaratma məlumatlarından istifadə edir. Bu imza yaratma məlumatlarından xidmətdənkənər məqsədlərlə istifadə edilə bilməz. Səlahiyyətinə uyğun olaraq imza sahibinin istifadəsində yalnız bir imza yaratma məlumatı ola bilər. İmza sahibi imza yaratma məlumatlarının mühafizəsini təmin etməlidir.

İmza yaratma məlumatlarının konfidensiallığının pozulduğu hallarda imza sahibi bu barədə dərhal orqanın müvafiq struktur bölməsinə (şəxsə) məlumat verməlidir və müvafiq imza yaratma məlumatlarından istifadə etməməlidir. Bu halda struktur bölməsi (şəxs) müvafiq sertifikatın qüvvəsinin dayandırılması üçün təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirir və mümkün imkanlardan istifadə edərək Mərkəzi bu barədə məlumatlandırır. Struktur bölməsi (şəxs) bir gün ərzində sertifikatın ləğv edilməsi barədə Mərkəzə rəsmi müraciət edir.

Aşağıdakılar imza yaratma məlumatlarının konfidensiallığının pozulması halları hesab edilir:

- imza yaratma məlumatları daşıyıcısının itməsi;
- imza yaratma məlumatları daşıyıcısının itməsi və sonradan tapılması;
- orqanın informasiya sistemində konfidensial informasiyanın sızmasına və ya təhrif olunmasına ciddi şübhələrin yaranması;
- imza yaratma məlumatları daşıyıcılarının saxlanıldığı vasitələrə müdaxilə şübhələrinin və ya əlamətlərinin olması;
- imza yaratma məlumatlarının və onların aktivləşdirilməsi kodunun digər şəxslərə bəlli olması;
- imza yaratma məlumatlarının yaradılmasında iştirak etmiş əməkdaşların vəzifədən azad edilməsi.

İmza sahibi imza yaratma məlumatlarının mövcud tələblərə uyğun istifadəsinə məsuliyyət daşıyır və zərurət olmadan imza yaratma məlumatlarının surətinin çıxarılması, onların digər şəxsə verilməsi qadağandır. İmza yaratma və yoxlama məlumatlarının istifadə müddəti şərti olaraq bir ildir və Mərkəz tərəfindən müəyyən edilir. Bu müddət bitdikdə, imza yaratma və yoxlama məlumatları dəyişdirilməlidir. Dəyişdirilmə planlı və ya plan-dan kənar qaydada aparıla bilər. İmza yaratma və yoxlama məlumatlarının dəyişdirilməsi onların yaradılması qaydalarına uyğun aparılır.

"Tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar olan elektron sənədlərin tərtibi, emalı və mübadiləsi üçün istifadə olunan informasiya sistemlərinin ekspertizasının keçirilməsi Qaydası"ı təsdiq edilmişdir. Qayda "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanunun tətbiq edilməsi dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarında, təşkilati-hüquqi

formasından və mülkiyyət növündən asılı olmayaraq, bütün müəssisə, idarə və təşkilatlarda tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar olan elektron sənədlərin tərtibi, emalı və mübadiləsi üçün istifadə olunan informasiya sistemlərinin informasiyanın təhlükəsizliyi sahəsində mövcud olan tələb və standartlara uyğunluğu üzrə ekspertizasının təşkili və aparılması qaydasını müəyyən edir. Təşkilati-hüquqi və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, müəssisə, idarə və təşkilatların informasiya sistemlərinin ekspertizasının nəticəsi "Dövlət sirri haqqında" Qanunun müvafiq maddəsinə əsasən dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin görülməsi üçün icazə verildikdən nəzərə alınır. Ekspertiza aşağıdakı istiqamətlər üzrə aparılır:

- məxfilik rejminin yoxlanılması;
- texniki kəşfiyyata qarşı tədbirlərin görülməsi;
- informasiya sızmasının texniki kanallarının müəyyənəşdirilməsi.

Ekspertiza ekspert komissiyaları tərəfindən həyata keçirilir. Bu komissiyaların yaradılması üzrə səlahiyyətli orqan Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətidir. Dövlət mühafizə obyektlərinin və mühafizə olunan obyektlərin informasiya sistemlərinin ekspertizasının həyata keçirilməsi məqsədi ilə ekspert komissiyalarının yaradılması üzrə səlahiyyətli orqan Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətidir. Ekspert komissiyaları müvafiq səlahiyyətli orqanın, eləcə də digər təşkilatların nümayəndələrindən təşkil olunur. Ekspertiza üç ildə ən azı bir dəfə və ya bu müddət ərzində informasiya sisteminin tərkibi, strukturu və istismar şəraitində, təhlükəsizliyin üsul və vasitələrində dəyişikliklər baş verdikdə, habelə informasiya sistemlərinin fəaliyyəti zamanı informasiya sızmasına dair məlumat və ya əsaslı şübhələr olduqda aparılır. Ekspertizanın keçirilməsi üçün informasiya sisteminin mülkiyyətçisi tərəfindən müvafiq səlahiyyətli orqana rəsmi müraciət edilir. Müraciətdə aşağıdakılar göstərilir:

- müraciət edəninin adı;
- təşkilati-hüquqi forması;
- hüquqi ünvanı;
- bank hesabının nömrəsi.

Ekspertiza müraciət edənle səlahiyyətli orqan arasında bağlanmış müqavilə əsasında aparılır. Müqavilədə ekspertizanın keçirilməsi ilə bağlı bütün xərclər nəzərə alınır. Müraciət daxil olduğu tarixdən sonrakı yeddi iş günü ərzində komissiya təşkil edilməli və müqavilə bağlanmalıdır. Müqavilə bağlandıqdan sonrakı on beş iş günü ərzində ekspertiza aparılmalı və başa çatdırılmalıdır. Xüsusi hallarda bu müddət beş iş gününədək artırıla bilər. Komissiya üzvləri ekspertizanın nəticələri barədə akt tərtib edir və onu imzalayırlar. Bu aktla informasiya sisteminin təhlükəsizlik üzrə tələb və standartlara uyğunluğu, habelə tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar və digər konfidensial informasiya olan elektron sənədlərin tərtibi, emalı və mübadiləsi üçün istifadəyə hazırlığı barədə yekun rəy verilir. Yeni yaradılan informasiya sisteminin ekspertizası həmin sistemin layihələndirilməsi mərhələsində həyata keçirilir. Bu zaman informasiya sisteminin ekspertizasının keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş müraciətə aşağıdakı sənədlər əlavə olunur:

- informasiya sisteminin texniki tapşırığı və layihəsi;

– informasiya sistemində istifadəsi nəzərdə tutulmuş informasiyanın mühafizəsi vasitələrinin texniki sənədləri.

Zəruri hallarda yekun rəydə ekspert komissiyası texniki tapşırıq, layihəyə əlavə və dəyişikliklər barədə təkliflər verə bilər. Ekspertizaya aşağıdakı tədbirlər daxildir:

- informasiya sistemində dair məlumatların ilkin təhlili;
- informasiya sisteminin fəaliyyəti ilə əlaqədar tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar olan informasiyanın mühafizəsinə dair normativ hüquqi aktlarının tələblərinə riayət edilməsinin qiymətləndirilməsi;
- informasiya sistemləri ilə bilavasitə tanışlıq;
- informasiyanın mühafizəsi sahəsində işləyən mütəxəssislərin say həddinin və ixtisas səviyyəsinin qiymətləndirilməsi;
- tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar və digər konfidensial informasiya olan elektron sənədin mühafizəsi üzrə həyata keçirilən təşkilati və texniki tədbirlərin səviyyəsinin qiymətləndirilməsi;
- informasiyanın mühafizəsi vasitələrinin yoxlanılması;
- informasiya sistemlərində real şəraitdə kompleks sınaqların keçirilməsi;
- aktın hazırlanması.

Yeni yaradılan informasiya sisteminin ekspertizasına aşağıdakı tədbirlər daxildir:

- informasiya sistemində dair texniki tapşırıq və layihə üzrə informasiya mühafizəsi sahəsində normativ hüquqi aktların tələblərinə riayət olunmasının qiymətləndirilməsi;
- informasiya sistemində istifadəsi nəzərdə tutulmuş informasiyanın mühafizəsi vasitələrinin sənədlərinin yoxlanılması;
- aktın hazırlanması.

Informasiya sisteminin fəaliyyəti ilə əlaqədar tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatların və digər konfidensial informasiyanın mühafizəsi üzrə normativ aktların tələblərinə riayət olunmasının qiymətləndirilməsi aşağıdakıların yoxlanılmasını nəzərdə tutur:

- informasiyanın mühafizəsinə, məxfilik rejminə, texniki kəşfiyyat fəaliyyətinə qarşı tədbirlər və texniki kanallarla məlumatın sızmasının qarşısının alınmasına dair normativ metodiki sənədlərin mövcudluğunu;
- informasiyanın mühafizəsi üzrə fəaliyyəti tənzimləyən sənədlərin mövcudluğunu və hazırlanma səviyyəsini;
- informasiyanın mühafizəsi üzrə müvafiq struktur bölmənin və ya mütəxəssislərin olmasını.

Informasiyanın mühafizəsi sahəsində işləyən mütəxəssislərin sayı və ixtisas səviyyəsi onların aşağıdakı tələblərə uyğunluğu ilə müəyyən edilir:

- texniki kəşfiyyat və ona qarşı tədbirlər barədə məlumatlı olmaq;
- informasiyanın sızmasının texniki kanallarını müəyyən etmə qabiliyyətinə malik olmaq;

– informasiyanın mühafizəsi sahəsində zəruri tədbirləri həyata keçirməyi bacarmaq.

Informasiyanın mühafizəsi vasitələrinin yoxlanılması onların mövcudluğunu, işə yararlılığının qiymətləndirilməsini və uyğunluq sertifikatının qüvvədə olmasını, informasiya sistemlə-

rində real şəraitdə sınaqların keçirilməsi bu sistemlərdə mühafizə olunan informasiya prosesinin müxtəlif texnoloji mərhələlərə uyğunluğunun müəyyən edilməsini nəzərdə tutur. "Giriş-çıxış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi, xüsusi təyinatlı dövlət informasiya resursudur və elektron kargüzarlığın dövlət orqanlarının öz iş prinsiplərinin cəvabçılığını göstərir. Sistemin əsas təyinatı hüquq mühafizə və digər aidiyyəti dövlət orqanlarının səlahiyyətləri çərçivəsində fəaliyyətinin informasiya təminatından, aşağıdakı məsələlər ilə bağlı sənədləşmə, yoxlama, sorğu və təhlil işlərinin avtomatlaşdırılmasının həyata keçirilməsi vasitəsilə elektron xidmətlərin göstərilməsindən ibarətdir:

- şəxsiyyət vəsiqələri, pasport-viza və digər sərhədkeçmə sənədlərinin fərdi olaraq doldurulması və verilməsi;
- yaşayış və olduğu yer üzrə qeydiyyat;
- Sistem çərçivəsində istifadə olunan sənəd blanklarının və onların hərəkətinin uçotu;
- ölkəyə gəlişmə və ölkədən gedişinə məhdudiyyət qoyulan və ya axtarılda olan şəxslər, nəqliyyat vasitələri üzrə siyahıların aparılması, etibarsız sərhədkeçmə sənədləri üzrə yoxlamanın aparılması;
- şəxslərin, sənədlərin, nəqliyyat vasitələrinin nəzarət siyahıları ilə yoxlanılması və sərhədkeçmə uçotu;
- şəxslərin identifikasiyası, sərhədkeçmə və şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin həqiqiliyinin müəyyənəndirilməsi;
- sistemin tərkibinə daxil olan paylanmış, habelə onunla qarşılıqlı əlaqədə olan digər informasiya sistemləri arasında uzlaşmanın aparılmasında iştirak edilməsi;
- biometrik məlumatlar üzrə informasiya resurslarının formalaşdırılması məqsədilə məlumatların toplanılması.

Sistem vasitəsilə verilən sənədlərin blanklarının hərəkətinə, onların verilməsi ilə bağlı ödənilən dövlət rüsumlarının toplanmasına nəzarətin həyata keçirilməsi məqsədilə onların mərkəzləşmiş uçotu aparılır, aşağıdakı məlumatlar Sistemə daxil edilir:

- anbarda saxlanılan boş blanklar haqqında;
- istifadəyə verilmiş blanklar haqqında;
- fərdi olaraq doldurulmuş blanklar haqqında;
- qüsurlu və zədələnmiş blanklar haqqında.

Sistemin istismarının, inkişafının və təhlükəsizliyin təşkili, göstərilən sahələrdə nəzarət və idarələrarası qarşılıqlı fəaliyyətin əlaqələndirilməsi əlaqələndirmə qrupu və onun ixtisaslaşmış mütəxəssislərdən ibarət işçi qrupu tərəfindən həyata keçirilir.

Sistem daxilində dövlət orqanlarının informasiya resurslarından istifadəyə buraxılış dərəcəsini Nazirlər Kabineti müəyyən edir. Təkrarçılığa, pərakəndəliyə, informasiya sızmasına yol verməmək üçün Sistemin istismarı, inkişafı, təhlükəsizliyi üzrə fəaliyyətin və sənədləşmə işlərinin təşkili işçi qrupu tərəfindən mərkəzləşmiş qaydada həyata keçirilir, Sistemə göstərilən xidmətlər, baş vermiş təhdidlər qeydiyyatına alınır, təhlil edilir, tövsiyə və hesabatlar hazırlanır.

Sistemin komponentlərinin yerləşdiyi rejimli obyektlər qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada hüquqi, təşkilati və program-texniki vasitələrlə, nəzarət sistemləri ilə və

səlahiyyətlərin bölünməsi üsulu ilə mühafizə olunur. Sistemdə yalnız lisenziyalı program-texniki və sertifikatlaşdırılmış mühafizə vasitələrindən istifadə edilir.

6. Elektron sənədlərin mübadiləsi

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 28 yanvar tarixli 27 nömrəli qərarı ilə "Elektron sənədlərin mübadiləsi" Qaydası təsdiq edilmişdir. Bu Qayda "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanunun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 26 may tarixli 65 nömrəli Fərmanının 1.8- ci bəndinə uyğun olaraq hazırlanmışdır və elektron sənəd mübadiləsinin qaydasını müəyyənləşdirir. Bu Qayda tərkibində dövlət siri olan elektron sənədlərə şamil edilmir. Dövlət orqanları, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslər və büdcə təşkilatları elektron sənəd mübadiləsini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 27 sentyabr tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzərliyin aparılmasına dair Təlimat" ın müddəalarını nəzərə almaqla həyata keçirirlər. Elektron sənəd mübadiləsinin təşkili qaydaları kargüzərliyin tələblərinə cavab verməlidir. Elektron sənəd mübadiləsinə aşağıdakılar daxildir:

- elektron sənədin formalaşdırılması;
- rekvizitlərin və gücləndirilmiş elektron imzanın əlavə edilməsi;
- elektron sənədlərin göndərilməsi;
- elektron sənədin həqiqiliyinin yoxlanılması;
- elektron sənədin alınmasının təsdiqi;
- daxil olan və ya göndərilən elektron sənədin qeydiyyatı;
- elektron sənədin saxlanması.

Elektron sənədin formalaşdırılması "Elektron sənəd, Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanunun maddəsində göstərilmiş quruluşda formalaşdırılır. Elektron sənədin məzmunu və ünvanlandığı şəxs barəsində məlumatlar ümumi hissədə qeyd edilir. Elektron sənəddə elektron imza ilə yanaşı, bir qayda olaraq, sənədin qeydiyyat nömrəsi, tarixi, ünvanı, göndərən təşkilatın (şəxsin) rekvizitləri əks etdirilməlidir. Elektron sənədlərin yaradılması zamanı onun istifadəsi və göndərilməsi xüsusiyyətlərini əks etdirən əlavə məlumatlar da (telefon nömrələri, faks, elektron-poçt ünvanı, elektron sənədi təsdiqləmək hüququna malik olan iddiaçının adı və soyadı və s.) göstərilə bilər. Elektron sənədlərdə rekvizitlərin tərkibi və yerləşdirilməsi sxemli sənədlərin tərtibatı üzrə kargüzərliq qaydaları ilə kağız sənədlər üçün müəyyənləşdirilmiş tələblərə uyğun olmalıdır. Elektron sənədin göndərilməsindən əvvəl onun düzgün tərtibatı (elektron imzaya, əsas və əlavə rekvizitlərə malik olması) və ünvanlanması yoxlanılır. Elektron sənəd göndərən, onun adından çıxış etmək səlahiyyəti olan şəxs və ya Göndərən proqramlaşdırdığı qaydada avtomatik fəaliyyət göstərən informasiya sistemi tərəfindən göndərilə bilər. Elektron sənəd aşağıdakı hallarda Göndərən tərəfindən göndərilməmiş hesab olunur:

1. Elektron sənədin göndərilməməsi barədə bildiriş alınmışdırsa;

2. Elektron sənədin həqiqiliyi təsdiqlənməmişdirsə;

3. Elektron sənədin həqiqiliyinin yoxlanılması nəticəsində elektron sənədi alana bəlli olmuşdur və ya bəlli olmalı idi ki, qəbul edilmiş elektron sənəd başqa sənədin avtomatik təkrarıdır.

4. Tərəflər arasındakı müqavilədə başqa hallar müəyyən edilməmişdirsə, Alan qəbul etdiyi elektron sənədin həqiqiliyinin təsdiqlənməsi nəticəsində Göndərənə onu yolladığına əmin olur və istənilən, o cümlədən avtomatik vasitələrlə alınmanı birnəfəli təsdiq edən qaydada Göndərənə məlumatlandırır.

5. Elektron sənədlər tərəflər arasında razılaşmaya uyğun olaraq müvafiq qayda təsdiqlənə bilər. Təsdiqlənmə Alanın elektron imzası ilə imzalanmış elektron sənəd və ya elektron imzasız avtomatik bildiriş şəklində ola bilər.

6. Göndərən göstərdiyi və ya tərəflər arasında bağlanmış müqavilədə müəyyən edilmiş müddət ərzində təsdiqləmə alınmamışdırsa, Göndərən bu barədə Alanı məlumatlandırır və təsdiqləmənin göndərilməsi müddətini təyin edir. Göstərilən müddətdə Göndərən təsdiqləmə almadıqda, elektron sənəd göndərilməmiş sayılır. Bu halda Göndərən elektron sənədin məzmununu Alana digər rabitə vasitələri ilə çatdırmaqla, Elektron sənədin həqiqiliyinin yoxlanılması elektron imza vasitələrindən istifadə edilməklə, aşağıdakı mərhələlər üzrə aparılır:

1. elektron sənədin müəyyən olunmuş formaya uyğunluğu və zəruri rekvizitlərə malik olmasının yoxlanılması;
2. elektron sənəddəki elektron imzanın həqiqiliyinin yoxlanılması.

Elektron imzanın həqiqiliyi "Elektron imzanın yoxlanılma Qaydası"na uyğun olaraq yoxlanılır. Elektron sənədin yoxlanılmasının müsbət nəticələndiyi halda o, icraya qəbul edilir və ya əlavə emala verilir. Elektron sənədin yoxlanılmasının mənfi nəticəsi münaqişəli hal hesab olunur və tərəflər arasında razılaşdırılmış qaydada həll edilir. Elektron sənədlərin qeydə alınması elektron və ya kağız-uçot jurnallarında aparılır. Elektron sənədlərin elektron jurnallarda qeydə alınması zamanı qeydə alınma məlumatlarının icazəsiz müdaxilələrdən mühafizəsi və təsadüfən məhv və ya təhrif edilməsinə yol verilməməsi təmin edilməlidir. Elektron sənədin saxlanması zamanı aşağıdakı şərtlər təmin olunmalıdır:

1. Elektron sənəd yaradıldığı, ötürüldüyü və ya qəbul edildiyi quruluşu saxlasın;
2. Elektron sənəd onu göndərənə, alanı, göndərilmə və alınma vaxtını müəyyən etməyə imkan versin;
3. Elektron sənəddə olan informasiya növbəti istinad üçün istifadə edilə bilsin;
4. Elektron sənədin saxlanılma müddəti kağız sənəd üçün nəzərdə tutulmuş müddətdən az olmasın;
5. Qanunvericilikdə və tərəflərin razılığı ilə müəyyən edilən digər şərtlərə uyğun gəlsin.

Elektron sənədlərin saxlanması zamanı müvafiq uçot jurnalının, elektron imza yoxlama məlumatlarının (onların sertifikatının) aparılmasını və elektron imzaların yoxlanılmasını təmin edən proqramların saxlanması təmin olunmalıdır. Elektron sənədlərin saxlanması zamanı münaqişəli vəziyyətlərin araşdırılmasının həyata keçirilməsi üçün elektron sənədlər və müvafiq elektron imza yoxlama məlumatları arasında bağlılıq (sinxronlaşdırma) təmin

edilməlidir. Elektron arxivlər icazəsiz müdaxilədən, təsadüfi məhv və ya təhrif olunmadan mühafizə edilməlidir. Elektron sənəd mübadiləsi zamanı informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün proqram-texniki, inzibati və təşkilati tədbirlər həyata keçirilməlidir. Elektron sənədin tərkibində olan konfidensial və fərdi məlumatların mühafizəsi üçün müvafiq vasitələrdən istifadə oluna bilər. Elektron sənədlərlə yanaşı, onların rekvizitləri və elektron imzaları mühafizə olunmalıdır. Dövlət orqanlarında elektron sənəd dövriyyəsinin təşkili zamanı informasiya təhlükəsizliyi üzrə tələblərin yerinə yetirilməsi qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tələblərə uyğun sertifikatlaşdırılmış proqram-texniki vasitələrin və təşkilati tədbirlərin tətbiqi ilə həyata keçirilir.

Sertifikatlaşdırılmış mühafizə vasitələri istismar sənədlərində müəyyən olunmuş tələblərə və şərtlərə ciddi riayət edilməklə istifadə olunmalıdır. Asan İmza (Mobil imza) - Vergilər Nazirliyi və Mobil operator tərəfindən verilən və elektron xidmət istifadəçisinin autentifikasiyasını, sənədin elektron imzalanmasını və imzalayan şəxsin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsini (identifikasiyasını) təmin edən xidmətdir.

Belə ki, Asan İmza (Mobil ID) e-xidmətlərə daxil olan və rəqəmsal imzalar edən zaman kimliyi təsdiqləyən mobil identifikasiyadır. Asan İmza (Mobil ID) bütün mövcud e-xidmətlərdən istifadəni mümkün edir. Asan İmza (Mobil ID) əslində elektron mühitdə fiziki ID-karta bərabər sənəd kimi sertifikatlarla bağlı olan mobil telefon SİM-kartdır. Asan İmza (Mobil ID) ilə şəxsiyyət təsdiq edilə və sənədlərə rəqəmsal imza atıla bilər.

Asan İmza xidmətindən istifadə etmək üçün müraciət edən şəxs (ərizəçi) ilk növbədə bütün mobil operatorlardan Asan İmza SİM kartını əldə etməli, sonra tələb olunan sənədlərlə və Asan İmza SİM kartı ("ICCID" nömrəsinin sistmə daxil edilməsi üçün) ilə birlikdə ASXM-ə (Vergi ödəyicilərinə Xidmət Mərkəzinə və Asan Xidmət Mərkəzlərində fəaliyyət göstərən ASXM nümayəndəsinə) müraciət etməlidir.

ASXM-də ərizəçi tərəfindən təqdim olunmuş sənədlərin düzgünlüyü yoxlanılır. Təqdim olunmuş sənədlər düzgün olduqda, müraciət etmiş şəxsə ASXM arasında yazılı müqavilə bağlanılır və ona sertifikat verilir, əks halda isə ASXM sertifikatın verilməsindən imtina edir. ASXM sertifikatın verilməsi üçün ərizəçi ilə müqavilə bağlamazdan əvvəl onu sertifikatın və imza vasitələrinin istifadə qaydaları, ASXM-in hüquqi statusu və akkreditə vəziyyəti barədə məlumatlandırır. Hazırlanmış sertifikat kağız daşıyıcıda və elektron formada ərizəçiyə təqdim edilir. Kağız daşıyıcıdakı sertifikat ASXM-in rəsmi blankında 2 (iki) nüsxədə tərtib edilir, səlahiyyətli şəxsin imzası ilə və möhürlə təsdiq olunur. Kağız daşıyıcıdakı sertifikatlar ərizəçi tərəfindən imzalandıqdan sonra bir nüsxəsi ASXM-də saxlanılır.

Elektron formada sertifikat ASXM-in gücləndirilmiş imzası ilə təsdiq edilir. ASXM-də imza sahibi verilənlər daşıyıcısında yazılmış imza yaratma və yoxlama məlumatlarının, kağız daşıyıcıdakı sertifikatın alınması, həmçinin ASXM tərəfindən məlumatlandırılması barədə müvafiq jurnalda imza edilir.

IV BÖLMƏ

KARGÜZARLIQ XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ

1. İdarəetmədə karguzarlığın quruluş bölmələri

İdarəetmə funksiyasının icrası ardıcıl mərhələlərlə aparılır. Bu ardıcılığa:

- rəhbərlik (inzibati-təşkilati işlər) fəaliyyəti;
- idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi üçün məlumatların yığılması və onların icraçıya çatdırılması;
- qəbul edilmiş qərarların icrasına nəzarətin təmin edilməsi daxildir.

İdarəetmə fəaliyyətinin bu mərhələləri sənədlər vasitəsi ilə müşayiət olunur və çoxlu sənəd tərtib edilir. İdarə, təşkilat və müəssisələrdə karguzarlığın sənədli hissəsi ilə xüsusi bölmələr məşğul olur. İdarəetmə aparatında sənədləşmə işlərini yerinə yetirən böyük karguzarlıq aparatı vardır. Vahid dövlət sistemində əsasən karguzarlığın sənədli hissəsinin avtomatlaşdırılmasına, sənədlərlə işin təşkili və sənəd dövriyyəsinin həcminə, habelə xidmət quruluşuna görə idarələr şərti dörd dərəcəyə bölünür:

1. Sənəd dövriyyəsinin həcmi ildə 100 mindən çox olan idarələr birinci dərəcəyə aiddir;
2. Sənəd dövriyyəsinin həcmi ildə 100 minə qədər olan idarələr ikinci dərəcəyə aiddir;
3. Sənəd dövriyyəsinin həcmi ildə 25 minə qədər olan idarələr üçüncü dərəcəyə aiddir;
4. Sənəd dövriyyəsinin həcmi ildə 10 minə qədər olan idarələr dördüncü dərəcəyə aiddir.

Sənədlərlə işin aparılması müəssisənin xüsusi quruluş bölməsinin dəftərxanasında cəmləşdirilir. Dəftərxananın Əsasnaməsi qanunlara və VDKS-ya uyğun işlənilir və hazırlanır. İdarənin dərəcəsinə görə dəftərxananın quruluşu müəyyən edilir. Dəftərxananın quruluş bölmələri özünəməxsus vəzifələrin yerinə yetirilməsində məsuliyyət daşıyır. Əsasnaməyə əsaslanmaqla sənədlərlə işləmək karguzarlığın təşkili və xidməti işinə rəhbərlik etməkdir. Elə müəssisələr vardır ki, orada dəftərxana təşkil etmək məqsəduyğun deyildir. Belə olduqda işlər rəhbərin katibinə həvalə edilir və karguzarlıq işi mərkəzləşdirilir. Bu məqsədlə birinci və ikinci dərəcəli müəssisələrdə karguzarlığın sənədli mərkəzləri, üçüncü və dördüncü dərəcəli müəssisələrdə isə karguzarlığın sənədli qrupları yaradılır ki, bunlar da bilavasitə dəftərxananın vəzifəsini daşıyır və quruluş bölmələrində karguzarlıq xidmətini təmin edirlər. Mərkəzləşdirilmiş karguzarlıq sistemi idarəetmə sənədləri ilə işləmədə eynilik yaradır və sənədlərlə işin səmərəliliyini yüksəldir.

Sənəd dövriyyəsi ildə 25000 sənəddən çox olan təşkilatlarda karguzarlıq mərkəzləşdirilmiş, sənəd dövriyyəsi ildə 25000 sənəddən çox olan, təşkilatlarda karguzarlıq mərkəzləşdirilməmiş qaydada aparılır. Mərkəzləşdirilmiş karguzarlıq xidmətinə daxildir: korrespondensiyanın qəbulu və göndərilməsi, paylanması, gətirilməsi, sənədlərin qeydə alınması, rəsmiləşdirilməsi, işlərin formalaşdırılması. Mərkəzləşdirilməmiş karguzarlıq sistemində isə işlərin bir hissəsini karguzarlıq xidməti və digər hissəsini isə struktur bölmələri həyata keçirirlər. Burada sənədlərin və qeydə alınması tələb olunmayan korrespondensiyanın qəbulunu, göndərilməsini, uçotunu, sənədlərin struktur bölmələrinə paylanması **karguzarlıq xidməti**, sənədlərin qeydə alınmasını, rəsmiləşdirilməsini, işlərin formalaşdırılmasını isə **struktur bölmələri** həyata keçirirlər.

Təşkilatların və struktur bölmələrinin rəhbərləri dəyişdirildikdə, işlər və ya icrada olan sənədlər akt üzrə qəbul edilir və təhvil verilir. Aktın bir nüsxəsi kargüzərlik xidmətində saxlanılır. İşdən çıxarıldıqda və ya başqa işə keçirildikdə, icraçı onda olan işləri və sənədləri bu vəzifəyə yeni təyin və ya həmin vəzifəni müvəqqəti icra edən şəxsə akt üzrə təhvil verməlidir. Aktın bütün işlər və ayrı-ayrı sənədlər icra vəziyyəti göstərilməklə sadalanır. Dəftərxana və sənədlərlə iş şöbəsi idarədə müstəqil quruluş bölməsi olmaqla aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

- sənədlərin qəbulu, qeydə alınması və uçotunu;
- sənədləri bölüşdürmək və icraçılara çatdırmaq;
- göndərilən sənədləri rəsmiləşdirmək və yola salmaq;
- kompyuterdə və texniki vasitələrlə sənədlərin sayını çoxaltmaq;
- sənədlərin icrasına nəzarət etmək;
- sənədlərin vaxtında icraçılardan qaytarılmasını tələb etmək;
- sənədləri cildlərə tikmək və formalaşdırmaq;
- işləri hazırlamaq və arxivə təhvil vermək;
- arxiv sənədlərindən istifadə etməyi təşkil etmək;
- bütün bölmələrdə kargüzərliyin təşkilinə müntəzəm metodiki rəhbərlik etmək və təkmilləşdirmək;
- kargüzərliklə məşğul olan əməkdaşların ixtisasartırma kurslarını təşkil etmək;
- tabelikdə olan bölmələrdə kargüzərliyin vəziyyətinə nəzarət və əməli kömək etmək.

Katiblik bütün daxil olan məktub və yazıları yoxlayır, onları rəhbərliyə çatdırır, əmrlərin və məktubların layihələrini hazırlayır. Kollegiya planlarının layihələrini hazırlayır və quruluş bölmələrinə göndərir, kollegiyanın vaxtını bildirir, müşavirlərin protokollarını tərtib edir və göndərir, kollegiyanın qərarlarının yerinə yetirilməsinə nəzarət edir. Dəftərxanada aşağıdakı bölmələr fəaliyyət göstərir:

– **kargüzərlik işinin səmərələşdirilməsi şöbəsi** – kargüzərlik xidmətinin təkmilləşdirilməsi üçün tədbirlər hazırlayır və onları həyata keçirir, kargüzərliyin ixtisaslarını artırmaq üçün tədbirlər görür və xüsusi ixtisasartırma kursları təşkil edir, kargüzərlik haqqında təlimat işləyib hazırlayır, müəssisədə işlərin nomenklaturasını hazırlayır və təsdiqə göndərir.

– **icraya nəzarət şöbəsi** – icraya çevik nəzarət edir və bu haqda rəhbərliyə məlumat verir, sərəncamverici sənədləri rəsmiləşdirir və göndərir, xidmət işçiləri üçün olan sənədlərin uçotunu aparır. Rəhbərliyə imza etmək üçün veriləcək sənədlərin düzgün tərtib olunmasını və keyfiyyətini yoxlayır. Şöbənin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

1. Daxili nəzarət tədbirlərini təşkil edir və həyata keçirir;
2. Normativ - hüquqi və təşkilati - sərəncamverici sənədlərlə nəzərdə tutulmuş vəzifə, funksiya və səlahiyyətlərin təşkilatın qurumları və əməkdaşları tərəfindən qanunvericiliyə uyğun olaraq yerinə yetirilməsi vəziyyətinin müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə daxili audit yoxlamaları aparır;
3. Təşkilatın qurumlarının və əməkdaşlarının fəaliyyətini və ya fəaliyyətinin bir hissəsini əks etdirən məlumatların (müvafiq baza, qeydiyyat kitabları və ya sənədləri, hesabatlar, icmal

məlumatlar, protokollar və aktlar, sənəd dövriyyəsi və s.) müvafiq normativ-hüquqi sənədlərlə, həmçinin mövcud etibarlı informasiyalarla tutuşdurulması (üzvləşdirilməsi) məqsədi ilə sənədli yoxlama aparır;

4. Normativ-hüquqi və təşkilati - sərəncamverici sənədlərlə nəzərdə tutulmuş vəzifə, funksiya və səlahiyyətlərin təşkilatın qurumları və əməkdaşları tərəfindən qanunvericiliyə uyğun olaraq yerinə yetirilməsi vəziyyətinin öyrənilməsi və qiymətləndirilməsi məqsədi ilə monitorinq həyata keçirir;

5. Təşkilatın qurumlarının və əməkdaşlarının hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi barədə daxil olmuş mənbəyi böli məlumatların düzgünlüyünün yoxlanılması və araşdırılması məqsədi ilə iş üzrə zəruri materiallar toplamaqla xidməti araşdırma aparır;

6. Daxili nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə müvafiq struktur vahidinin rəhbərinin təklifləri əsasında tərkib formalaşdıraraq yoxlama qrupunu aparır;

7. Şöbənin fəaliyyətini reqlamentləşdirən və tətbiq etdiyi daxili nəzarət sistemini tənzimləyən normativ-metodiki bazanı formalaşdırır və təkmilləşdirir.

Bundan əlavə vətəndaşların ərizə, şikayət və təkliflərinə vaxtında baxılmasına nəzarət edir və bu barədə rəhbərliyə məlumatlandırır. Vətəndaşların qəbulunu təşkil edir.

yazışmaların qəbulu və göndərilməsi şöbəsi – məktub və yazıları qəbul edir, göndərir və aidiyyəti üzrə çatdırır, sənədlərin gündəlik uçotuna uyğun sənəd dövriyyəsinin həcmi haqqında rəhbərlik üçün məlumat hazırlayır.

arxivarus – kargüzərlikdə icrası başa çatmış işlərin qəbulunu, uçotunu və saxlanmasını təmin edir, işlərin nomenklaturasını tərtib etməkdə bölmələrə kömək edir, sənədlərin cildlərə tikilib, işlərin düzgün formalaşdırılmasının təşkil edilməsini izləyir, dövlət arxivinə təhvil verilmək üçün işləri hazırlayır və tabelikdə olan arxivlərə metodiki kömək göstərir.

kompyuter və korrektör qrupu – sənədin əslindən və ya əlyazmasından üzünü texniki vasitələrlə köçürməklə məşğul olur, kollegiya müşavirəsinin məruzəsini stenoqraflaşdırır, üzü köçürülmüş yazılarda pozmaq və düzəliş etmək hallarına cavabdehlik daşıyır (əlavə korrekture işarələri).

Sənədlərlə və vətəndaşların müraciətləri ilə iş şöbəsi – müvafiq olaraq sənədlərlə iş və vətəndaşların müraciətlərinə baxılması, onların qəbulunun təşkili sahəsində təşkilati və nəzarət tədbirlərini həyata keçirir. Şöbənin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

1. İcra aparatında, inzibati ərazi, sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərdə, yerli icra hakimiyyəti başçısının yanında olan qurumlarda və onun tabeliyində olan hüquqi şəxslərdə vətəndaşların qəbulunu, onların ərizə, təklif və şikayətlərinə "Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında" Qanunla müəyyən edilmiş qaydada, müddətlərdə baxılmasını və onlara cavab verilməsini təmin edir;

2. Müvafiq ərazidə arxiv işi üzrə dövlət idarəetməsini həyata keçirir, yerli icra hakimiyyəti başçısının aparatında, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərində, sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərində, yanında olan qurumlarda və tabeliyində olan hüquqi şəxslərdə arxiv işini təşkil edir, o cümlədən sənədlərin saxlanmasını, qorunmasını, müəyyən olunmuş müddətlərdə nomenklatura uyğun seçilərək Dövlət

Arxivinə təhvil verilməsini təmin edir;

3. "Dövlət sirri haqqında" Qanuna uyğun olaraq, dövlət sirrinin və məxfilik rejiminin qorunması üçün zəruri tədbirlər görür;

4. İcra hakimiyyətinin fəaliyyəti nəticəsində əldə olunmuş məlumatların sərəncamçısı səlahiyyətini həyata keçirir, həmçinin bu məlumatların səlahiyyət olmadan əldə edilmək, məhv edilmək, modifikasiyalandırılmaq, bloklaşdırılmaq, başqasına ötürülmək, yayılmaq, surəti çıxarılmaq kimi hallardan qorunmasını təşkil edir;

5. İcra hakimiyyətində istifadə edilən dövlət informasiya resurslarının və sistemlərinin təhlükəsizliyini təmin edir, yanında olan qurumlarda və tabeliyində olan hüquqi şəxslərdə məlumatların qorunması ilə bağlı işin təşkilinə və həyata keçirilməsinə nəzarət edir;

6. Dövlət informasiya sisteminin istismarı, informasiya-telekommunikasiya şəbəkəsindən istifadə və yerli icra hakimiyyəti başçısının aparatında, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərində, sahə inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərində, yanında olan qurumlarda və tabeliyində olan hüquqi şəxslərdə informasiyanın qorunması sahəsində tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin edir;

7. İcra orqanları işçilərinin ixtisaslarının artırılması və ehtiyat kadrların hazırlanması üçün tədbirlər görür;

8. "Dövlət qulluğu haqqında" Qanuna və Əmək Məcəlləsinə müvafiq olaraq kadr işlərini həyata keçirir;

Nazirliyin Katibliyinin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

1. Nazirliyin mərkəzi aparatında kargüzərlik və arxiv işinin qanunvericiliyə müvafiq aparılmasını təmin edir, onun sistemində daxil olan qurumlarda bu işin təşkilinə nəzarət edir;

2. Nazirlikdə dövlət sirrinin qorunmasını, məxfilik rejiminə əməl edilməsini və məxfi kargüzərlik işini təşkil edir, dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına nəzarəti həyata keçirir;

3. Nazirliyin mərkəzi aparatında vətəndaşların qəbulunu təşkil edir, onun sistemində daxil olan qurumlarda bu işin təşkilinə nəzarət edir;

4. Nazirliyin rəhbərliyinin səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar müvafiq işləri aparır;

5. Nazirlikdə səfərbərlik hazırlığı və səfərbərlik sahəsində işləri təşkil edir;

6. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər istiqamətlərdə fəaliyyət göstərir.

Təşkilatlarda sənədləşmə işlərini aparmaq üçün xüsusi koordinasiya şöbələri yaradılmışdır. İdarəetmə aparatının müasirləşdirilməsi ilə əlaqədar olaraq quruluş bölmələri müntəzəm dəyişilir. Məsələn,

1. Yazışmaların qeydiyyatı və uçotu üzrə şöbə;

2. Vətəndaşların ərizə və müraciətləri üzrə şöbə;

3. Kargüzərliyin icrasına nəzarət şöbəsi.

Notariustlarda işin lazımı təşkili, vətəndaşlara və təşkilatlara dürüst, tez xidmətlər göstərilməsi, sənədlərin tərtib olunması mədəniyyəti burada kargüzərliyin düzgün təşkilindən çox asılıdır. Notariustlarda sənədləşmə işlərinin aparılması "Notariat haqqında"

Qanunla və "Notariat orqanında kargüzərliyin aparılmasına dair" Təlimatla tənzimlənir. Sənədlərin uçotu və onların icrasına nəzarət üçün notariat idarəsində bu kitablar və dəftərlər olmalıdır: daxil dəftəri, xaric dəftəri, yerli yazışmalar üçün qeyd dəftəri, şikayət və təkliflərin uçotu kitabı, nəzarət qovluğu və s. Notariat şəhadətnamələrinin və təsdiq qeydlərinin tərtib olunması, notariat əməliyyatlarının qeydə alınması üçün reyestrlər aparılmalıdır. [9]

2. Kargüzərlik işçilərinin ümumi vəzifələri

Azərbaycan Respublikasının "Dövlət qulluğu haqqında" Qanununda dövlət qulluqçularının vəzifələri, hüquqları və məsuliyyəti göstərilmişdir. Bu Qanun dövlət qulluğu sahəsində dövlətlə dövlət qulluqçuları arasında yaranan münasibətləri və dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyəti ilə bağlı olan məsələləri tənzimləyir. Dövlət qulluğu vəzifəsi dövlət orqanının normativ aktlarla müəyyən edilən struktur quruluşu və ştat cədvəlinə uyğun olan struktur vahididir. Həmin vəzifəni tutan şəxsin səlahiyyəti və funksiyalarının həddləri həmin orqanın səlahiyyətindən asılı olaraq müəyyən edilir. Qanuna əsasən **dövlət qulluqçusu** müəyyən edilmiş qaydada maaşlı (maaş yalnız dövlət büdcəsi vəsaitindən verilir bilər) dövlət qulluğu vəzifəsini tutan və Azərbaycan Respublikasına sadıq olacağına and içən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Kargüzərlik xidməti işçiləri bütün dövlət orqanlarında fəaliyyət göstərir. Bunlar aşağıdakı əlamətlər üzrə aydınlaşdırılır:

- digər funksiyalarla bərabər kargüzərlik işlərini yerinə yetirirlər;
- vəzifə təlimatında göstərilən işlərin siyahısına əsasən funksiyalarını icra edirlər;
- konkret hüquq və vəzifələri müəyyənləşdirilmişdir;
- öz vəzifələrinin icrası üzrə cavabdehlik daşıyır.

Aydın ki, kargüzərlik təşkilatın, öz vəzifələrini həyata keçirməsi ilə əlaqədar sənədləşdirmə və sənədlərlə işin təşkili üzrə fəaliyyətdir. Buna əsasən, təşkilatlarda kargüzərliyin aparılması, deyildiyi kimi, dəftərxana və ya xüsusi olaraq bu məqsəd üçün ayrılan əməkdaşlar (kargüzərlik xidməti) tərəfindən həyata keçirilir. Kargüzərlik xidməti tərəfindən hüquqi sənədlərin tələblərinə riayət edilməsinə nəzarəti təşkilatın rəhbərliyi həyata keçirir. Təbii ki, təşkilatlarda kargüzərliyin aparılması qaydalarına riayət olunması üzərində nəzarətin həyata keçirilməsi vəzifəsini onların baş təşkilatları daşıyır və bunlar mütəmadi yoxlanılır. İşin gedişi təhlil edilir.

Kargüzərlik xidmətinin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

1. daxil olan sənədləri qəbul etmək, qeydə almaq, əidiyyəti üzrə bölüşdürmək və icraçılara çatdırmaq;
2. sənədləri göndərmək;
3. sənədlərin icra müddətinə nəzarət etmək;
4. icra edilmiş sənədləri struktur bölmələrindən tələb etmək;
5. sənədlərin surətlərini çıxarmaq, çoxaltmaq və stenoqrafiya işlərini həyata keçirmək;
6. sənədləri işlər üzrə formalaşdırmaq və arxiva vermək;
7. sənədləri saxlamaq və onlardan istifadə edilməsini təmin etmək;
8. kargüzərliyin müntəzəm surətdə təkmilləşdirilməsi məqsədilə təşkilatın bütün fəa-

liyyat sahələrində kargüzarlıq işinə metodiki rəhbərliyi həyata keçirmək, kargüzərlərin peşə hazırlığını artırmaq;

9. təbə təşkilatlarda kargüzarlığın aparılmasına nəzarət etmək.

İdarəetmədə kargüzarlığın roluna görə bütün dövlət orqanlarında işləyən qulluqçular aşağıdakı qruplara bölünür:

1. Əsas vəzifəsi kargüzar olmayan, lakin bu əməliyyatla əlaqədar iş aparan qulluqçular (müəssisənin rəhbəri, mütəxəssislər və s.);

2. Kargüzarlıq üzrə ixtisaslaşdırılmış texniki qulluqçular (katiblər, katibələr, makinaçılar və s.);

3. Kargüzarlığı təşkil edənlər (dəftərxana rəhbəri, müfəttişlər və s.).

Kargüzarlıq işçiləri və qulluqçularının vəzifələri vahid vəzifə nomenklaturası ilə təyin edilir. Qulluqçuların vahid vəzifə nomenklaturasına əsasən müəssisədə kargüzarlıq xidməti işçilərinin vəzifələri bunlardır: ümumi şöbənin müdiri, dəftərxana müdiri, dəftərxana müdirinin müavini, katiblik, feldyeger xidməti, kargüzar, rəhbərin köməkçisi, kollegiyanın katibi, metodist, arxiv müdiri, koordinasiya rəhbəri, redaktor, korrektor, müfəttiş, katib – stenoqrafist, katib – kargüzar, kompyuter – makinaçı, ekspeditor, kadr kargüzarlığının rəisi, kuryer – menecer və s. Dövlət qulluğu vəzifələri həmin vəzifələrin funksiyalarının məzmunundan, səlahiyyətlərinin mənbəyindən və tutulması üsullarından asılı olaraq siyasi, inzibati və yardımçı vəzifələrə bölünür.

Sənədlərlə və vətəndaşların müraciətləri ilə iş şöbəsi - şöbə Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

1. Vətəndaşlardan, dövlət hakimiyyəti orqanlarından, idarə, təşkilat və müəssisələr, siyasi partiya, ictimai birlik və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq hüquqi şəxslərdən aparata daxil olan xidməti sənədlər, habelə başqa korrespondensiyalar qəbul etmək, qeydiyyatdan keçirmək;

2. Daxil olmuş sənədlərin İcra hakimiyyətinin başçısının dərəkənnəsinə uyğun olaraq aparatın müvafiq struktur bölmələrinə çatdırılmasını təmin və icrasına nəzarət etmək;

3. İcra hakimiyyətinin başçısının müvafiq dərəkənnəsi ilə icra edilmiş sənədi materiala aid olan sənədlərlə birlikdə işə tikmək;

4. İcra hakimiyyətinin başçısı yanında iclasların və digər müşavirələrin keçirilməsinin təşkil edilməsi aparmaq;

5. İcra hakimiyyətinin başçısı yanında Şuranın, Aparatının iş planının şöbələrə birlikdə hazırlanmasına rəhbərlik etmək;

6. Məxfi qıfılı sənədlərlə işləmək;

7. "Milli Arxiv Fondu haqqında" Qanuna müvafiq olaraq sənədlərin Dövlət Arxivinə təhvil verilməsini təşkil etmək;

8. Qəbul qrafikina uyğun olaraq vətəndaşların qəbulunun həyata keçirilməsini təşkil etmək.

Şöbə fəaliyyətini həyata keçirmək üçün aşağıdakı hüquqlara malikdir:

1. Sənədlərlə iş və vətəndaşların müraciətlərinə baxılması ilə əlaqədar idarə aparatının şöbələrindən, inzibati ərazi dairəsi üzrə nümayəndəliklərindən, sahə inzibati ərazi dairəsi üzrə nümayəndəliklərindən, habelə digər qurumlardan əlavə məlumat almaq;

2. Hüquqi aktların layihəsini hazırlamaq və ya onların hazırlanmasında iştirak etmək;

3. İcra hakimiyyətinin başçısı tərəfindən onun müavirlərinə, aparatın struktur bölmələrinin rəhbərlərinə, rayonun idarə, müəssisə və təşkilatlarına başçısının əmri və sərəncamlarında, xidməti sənədlərdə və başçısı yanında keçirilən müşavirələrin, görüşlərin, yığıncaqların protokollarında rəsmiləşdirilmiş qaydada verilən və icrası barədə məlumat tələb edilən tapşırıqları nəzarətə götürmək və icra müddətinə nəzarət etmək;

4. Müvafiq sahədə mütəxəssislərin hazırlanması və ixtisasının artırılması ilə bağlı təkliflər vermək;

5. Sənədlərlə iş və vətəndaşların müraciətlərinə baxılmasının təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar təkliflər vermək.

Şöbənin fəaliyyətinə yerli icra hakimiyyəti başçısı tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilən şöbə müdiri rəhbərlik edir. Şöbə müdiri şöbəyə həvalə olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi və tapşırıqların həyata keçirilməsi üçün şəxsən məsuliyyət daşıyır. Şöbə müdiri:

1. Şöbənin fəaliyyətini təşkil edir və ona rəhbərlik edir;

2. Tabeliyində olan vəzifəli şəxslər arasında iş bölgüsü aparır, onların fəaliyyətini əlaqələndirir, əmək, icra və xidmət intizamına nəzarət edir;

3. Şöbəyə həvalə edilmiş vəzifələrin icrasını təmin etmək məqsədilə tərtib edilmiş iş planlarını və digər sənədlərin təsdiq edilməsini təmin edir, habelə iş planında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icra edilməsinə nəzarət edir;

4. Şöbə üzrə yerli icra hakimiyyəti başçısının yanında iclasda müzakirə edilməli məsələləri müəyyən edir və yerli icra hakimiyyəti başçısına xidməti məruzə təqdim edir;

5. Şöbənin vəzifəli şəxsləri barəsində həvəsləndirmə və intizam tənbehi tədbirləri görülməsi üçün yerli icra hakimiyyəti başçısına təqdimat verir;

6. Sənədlər və başqa korrespondensiyaları qeydiyyatdan keçirildikdən sonra öyrənir və icra hakimiyyətinin başçısına təqdim edir;

7. Zəruri sənədləri, o cümlədən, sənədlərin düzgünlüyünü möhürlə təsdiq edir;

8. İcra hakimiyyətinin başçısının qəbuluna gəlmiş vətəndaşları şəxsən dinləyir, müraciətlərin məzmununu öyrənir, başçının qəbuluna yazır;

9. Şöbəni funksional fəaliyyətə uyğun olaraq İcra hakimiyyətini müxtəlif tədbirlərdə təmsil edir.

Nazirliyin Katibliyi - Katiblik Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

1. Nazirliyin mərkəzi aparatına daxil olan dövlət orqanlarının müraciətlərinin, təklif, ərizə və şikayətlərin, digər sənədlərin müvafiq qanunvericiliyin tələblərinə uyğun qeydiyyatını aparmaq, baxılması üçün aidiyyəti üzrə Nazirliyin rəhbərliyinə çatdırılmasını təmin etmək, Nazirliyin sistemində daxil olan müvafiq qurumlara sənədlərin verilməsini təşkil etmək;

2. Baxılması Nazirliyin xidmətinin, regional, yerli və digər qurumlarının səlahiyyətlərinə aid olduğu hallarda müraciətləri və digər sənədləri aidiyyəti üzrə göndərmək;

3. Daxil olan müraciətləri və digər sənədləri Nazirliyin rəhbərliyinin dərkanına asasen aidiyyəti üzrə verilməsini təşkil etmək;
 4. Nazirliyin mərkəzi aparatında icra olunmuş sənədlərin aidiyyəti üzrə göndərilməsini təmin etmək;
 5. Nazirliyin mərkəzi aparatında kargüzərlik işini mövcud qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq təşkil etmək, dövlət sirrinin qorunması və məxfi sənədlərlə iş zamanı məxfilik rejiminə əməl olunmasını təmin etmək, Nazirliyin sistemində daxil olan qurumlara bu sahədə metodik köməklik göstərmək;
 6. Nazirliyin mərkəzi aparatında vətəndaşları qəbul etmək, onların müraciətlərinə dair müvafiq izah və arayışlar vermək;
 7. Nazirliyin rəhbərliyi və mərkəzi aparatının müvafiq struktur qurumlarının işçiləri tərəfindən vətəndaşların qəbulunu təşkil etmək;
 8. Nazirliyin səlahiyyətləri dairəsində olan, yaxud qarşılıqlı fəaliyyət göstərən təşkilatların səfərbərlik hazırlığını təşkil etmək, səfərbərlik elan edildikdə, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada Nazirliyin səlahiyyətləri dairəsində olan, yaxud qarşılıqlı fəaliyyət göstərən təşkilatların müharibə dövrünün iş rejiminə keçirilməsi üçün hazırlanmalarını təşkil etmək, səfərbərlik hazırlığı barədə statistik hesabat Nazirliyin rəhbərliyinə təqdim etmək, qanunvericiliyə müvafiq olaraq Nazirlikdə səfərbərlik hazırlığı və səfərbərlik sahəsində digər işləri təşkil etmək;
 9. Nazirliyin mərkəzi aparatında arxiv işini mövcud qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq olaraq təşkil etmək;
 10. Nazirliyin sistemində daxil olan qurumlarda kargüzərlik, arxiv və vətəndaşların qəbulu işinin təşkilinə nəzarət etmək, bu işin təşkilində onlara əməli və metodik köməklik göstərmək;
 11. Nazirlikdə vətəndaşların və hüquqi şəxslərin müraciətlərinə baxılması vəziyyətini, eləcə də vətəndaşların qəbulu işini, yarım ildə bir dəfədən az olmayaraq, ümumiləşdirərək təhlil etmək, statistik hesabatlar hazırlamaq;
 12. Nazirliyin gərbi möhürünün saxlanılmasını təmin etmək, zəruri hallarda, Nazirliyin sənədlərini gərbi möhür ilə təsdiq etmək;
 13. Hüquqi maarifləndirmə işində iştirak etmək;
 14. Fəaliyyət istiqamətləri üzrə və Nazirliyin rəhbərliyinin tapşırıqları əsasında digər vəzifələri yerinə yetirmək.
- Katiblik öz vəzifələrini həyata keçirmək üçün aşağıdakı hüquqlara malikdir:
1. Nazirliyin sistemində daxil olan qurumlara sorğular vermək və onlardan məlumatlar almaq;
 2. Dövlət sirrinin qorunmasına və məxfi sənədlərlə iş zamanı məxfilik rejiminə əməl olunmasına nəzarət etmək;
 3. Nazirliyin mərkəzi aparatında kargüzərlik və vətəndaşların qəbulu işinin mövcud qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görmək;
 4. Nazirliyin mərkəzi aparatında kargüzərlik, onun sistemində daxil olan qurumlarda isə kargüzərlik və vətəndaşların qəbulu işinin təşkili vəziyyətini yoxlamaq;
 5. Nazirliyin mərkəzi aparatında arxiv işinin mövcud qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görmək, Nazirliyin sistemində daxil olan qurum-

larda arxiv işinin təşkili vəziyyətini yoxlamaq, bu işin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər vermək;

6. Səfərbərlik hazırlığı və səfərbərlik haqqında qanunvericilikdən irəli gələn hüquqları həyata keçirmək;

7. Müraciətlərə baxılması, kargüzərlik və vətəndaşların qəbulu işinin səmərəli, düzgün təşkili və təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər vermək;

8. Katibliyin fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq həyata keçirilən işin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər vermək.

Dəftərxana müdiri – dəftərxananın fəaliyyətinə ümumi rəhbərlik edir, müəssisənin rəhbəri və onun müavini üçün məlumatlar və müxtəlif hesabatlar hazırlayır, kargüzərlik əməkdaşlarının işini təşkil edir, məktub və yazışmaları yoxlayır və gözədən keçirir. Kargüzərliklə məşğul olan işçilər ona tabedirlər.

Rəhbərin köməkçisi – işlərin ötürülməsində və əsas fəaliyyətinin bütün sahələrində rəhbərə köməklik edir. Müxtəlif məsələlər barəsində quruluş bölmə işçilərinin köməyi ilə məruzələr hazırlayır, rəhbərin ayrı-ayrı tapşırıqlarını həyata keçirir. Dövlət qulluqçuları siyahıya təyinatla seçildikdən və ya seçildikdən sonra sənədlərə asasen özlərinə münasib, köməkçi və katib götürə bilərlər. Kollegiyanın əsas təşkilatı fəaliyyətini seçilmiş kollegiya katibi həyata keçirir. **Kollegiyanın katibi** – kollegiyanın lazımi məlumatlarla sənədlərlə təmin edir, kollegiyanın gündəliyini və dəvət olunanların siyahısını təsdiq etmək üçün müəssisənin rəhbərinə təqdim edir, müşavirənin protokolunu tərtib edir və rəsmiləşdirir, kollegiyada müzakirə etmək üçün qərarların redaktə olunmuş sonuncu layihəsini hazırlayır və onların yerinə yetirilməsinə nəzarət edir.

Metodist – mövcud texniki təşkilat vasitələrindən istifadə edərək, kargüzərlik işinin mexanikləşdirilməsi və onun səmərəlilişdirilməsi məsələləri ilə məşğul olur. Hər rübdə bir dəfə quruluş və tabelikdə olan bölmələrin kargüzərlik işini yoxlayır və ona nəzarət edir. Kargüzərlik işçilərinin ixtisaslarını təkmilləşdirmək üçün metodiki işləri aparır kargüzərlik haqqında seminarlar, müəhazirələr təşkil edir və təlimatlar işləyib hazırlayır. İdarələrdə sənədlərlə işin çevikliyindən ötrü idarə arxivləri formalaşdırılır. Arxivlərə vahid ixtisas kitabına əsaslanaraq, vəzifələr müəyyən edilməklə arxiv müdiri rəhbərlik edir. **Arxiv müdiri** müəssisədə arxiv işlərini təşkil edir, quruluş bölmələrində arxivin təşkilinə kömək edir, sənədlərin arxivə daxil olmasına nəzarət edir, bölmələr üçün işlərin nomenklaturasını tərtib edir və onların düzgün tərtib olunmasına nəzarət edir. O, müəssisə sənədlərində olan sirləri qorumaqlı və yaymamalıdır.

Koordinasiya rəhbəri şöbənin işinə rəhbərlik edir, vacib olan sənədləri qəbul edir və icraçıya göndərir. **Redaktor** müəssisə rəhbəri tərəfindən imzalanmalı olan məlumat və sənədlərin düzgün redaktə edilməsini həyata keçirir. Kollegiyanın çağırılmasını bildirən sənədləri redaktə edir və göndərir. Protokolları tərtib edir, redaktə edir və göndərir. Protokolda göstərilən qərarların yerinə yetirilməsinə nəzarət edir. **Korrektor** sənədlərin əslindən düzgün köçürülməsinə nəzarət edir. **Müfəttiş** rəhbərliyin ünvanına gələn bütün məktubları qəbul edir, qeydə alır və dərkanar əsasında icraçılara çatdırır, göndərilən sənədlərin jurnal və ya kartoçkada düzgün qeyd olunmasına nəzarət edir, sənədlərin uçotunu aparır və onlar haqqında məlumat verir. **Katib stenoqrafist** bölmələr və müəssisələrin

rəhbərləri üçün vacib olan sənədləşdirmə işlərini görür, vətəndaşların qəbulunu təşkil edir, işçiləri rəhbərin qəbuluna dəvət edir, faksları göndərir və qəbul edir. Rəhbərin tapşırığı ilə müəyyən sənədləri kompüter və yazı maşınlarında hazırlayır. Rəhbərin adına olan təcili, məxfi sənədləri qəbul edir və dərəkənara əsasən icraçıya çatdırır, onların icrasına nəzarət edir, arxivə təhvil vermək üçün hazırlayır. Rəhbərin sərəncamı ilə müəyyən sənədləri stenoqraflaşdırır. Müşavirlərdə iştirak edir və sənədlərin stenoqramlarını yazır.

İdarənin kargüzarı aşağıdakı funksiyaları həyata keçirir:

1. Kargüzar iş günü ərzində iki dəfədən az olmayaraq daxil olmuş müraciət ərizələrini izləyir, əgər yeni müraciət daxil olubsa onu müvafiq qaydada qeydiyyatdan keçirir;
2. Qeydiyyat zamanı müraciət ərizəsinə idarənin ümumi kargüzarlıq sistemində uyğun olaraq qeydiyyat nömrəsi verilir, daxil olma tarixi yazılır.
3. Müraciət ərizəsini və qeydiyyat kartını kağız üzərində çap edir, baxılması üçün idarənin rəhbərliyinə təqdim edir.
4. Əlavə və düzəlişlərin edilməsi məqsədi ilə geri qaytarılmış müraciət ərizəsi növbəti dəfə daxil olduqda, ona yeni qeydiyyat nömrəsi verir.
5. Daxil olmuş müraciətlərin qanunvericilikdə göstərilmiş müddətdə icra olunmasına ümumi nəzarəti həyata keçirir.
6. Əlavə olaraq müraciətlərin qeydiyyatını, icrasına nəzarəti müvafiq jurnalda və ya kompüter programında aparır.

Katib kargüzar sənədləri qəbul edir, qeydə alır və onları quruluş bölmələrinin rəhbərlərinə çatdırır, dərəkənara uyğun olaraq icraçılara təqdim edir, icra müddətinə nəzarət edir, pozulma halları olduqda rəhbəri məlumatlandırır, göndərilən məktubların düzgün rəsmiləşdirilməsini və əlavələrin yerində olmasını yoxlayır, qeyd edib ekspedisiyaya verir. İcra olunmuş sənədləri göndərir, cari arxiv sənədlərini saxlayır, sənəd axınının uçotunu aparır, yığıncaqların keçirilməsini təşkil edir. **Kompüter-makinaçı** müxtəlif növlü yazı makinalarında müəssisənin xidməti yazışmaları işini aparır. **Ekspeditor** mal və s. sənədləri göndərməklə məşğul olan işçidir. Poçt ekspeditoru başqa müəssisələrdən daxil olan sənədləri qəbul edir, onları təyinatı üzrə müəyyən edir və sifarişləri çatdırır. Müəssisələr arasında poçt sifarişlərinin lazımı ünvanlara çatdırılmasını yerinə yetirir. **Kuryer menecer** sənədləri müəssisənin quruluş bölmələrinə və müəssisənin digər ünvanlarına çatdırır. Bu vəzifələrdən bir və ya bir neçəsi təşkilatlarda idarəetmə fəaliyyətindən asılı olaraq istifadə olunur. **Feldyeger xidməti** mühüm dövlət sirlərini özündə əks etdirən sənədləri, tam məxfi, qismən məxfi və məxfi əhəmiyyətə malik sənaye məhsullarının ünvanlara çatdırılmasını həyata keçirən yarımhərbiləşdirilmiş rabitə xidmətidir. Dövlət Feldyeger Xidməti Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətinin tabeliyindədir. Feldyeger xidməti haqqında qanunun müvafiq maddəsində qurumun vəzifələri belə göstərilib:

1. Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının xüsusilə mühüm, tam məxfi, məxfi və digər xidməti korrespondensiyalarının, eləcə də diplomatik korrespondensiyaların Azərbaycan Respublikasının ərazisində və onun hüdudlarından kənarda müvafiq ünvanlara çatdırılması;
2. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı ilə müqavilə

əsasında müəssisə, idarə və təşkilatların korrespondensiyalarının, habelə texniki sənədlərin və sənaye məmulatları nümunələrinin Azərbaycan Respublikasının ərazisində və onun hüdudlarından kənarda müvafiq ünvanlara çatdırılması.

Qanunun müvafiq maddəsinə görə, Feldyeger xidmətinin əməkdaşları xidməti vəzifələrini icra edərkən xidməti silah gəzdirə, həmin silahdan və eləcə də xüsusi vasitələrdən istifadə edə və fiziki güc tətbiq edə bilərlər. Xidmətin əməkdaşlarını vəzifə başında həbs etmək və daşındıqları yükü müsadirə etmək qadağan edilib. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin əsasını sənədlərlə işlər tutur. İnzibati vəzifələr on dörd təsnifata bölünür. Təsnifat toplusuna vəzifələrin ixtisas dərəcələri, adları, dərəcələr üzrə bölgüsü və vəzifələrin tutulması şərtləri haqqında məlumatlar daxildir. İnzibati vəzifələrin təsnifatı dövlət orqanlarının ştat cədvəllərinin yaradılması və dövlət qulluqçularının vəzifə təlimatlarının hazırlanması üçün əsasdır. Dövlət qulluğu sahəsində kargüzarlıq xidmətinin aşağıdakı vəzifələri vardır:

- dövlət orqanlarının qəbul etdikləri normativ hüquqi aktları həyata keçirmək;
- rəhbərlərin verdikləri əmrləri, sərəncamları və göstərişləri yerinə yetirmək;
- qulluq rəqlamentinə riayət etmək;
- dövlət orqanının nüfuzunu aşağı sala biləcək hərəkətlərə yol verməmək;
- dövlətin və ya idarənin sirrini saxlamaq;
- qulluq etikası normalarına əməl etmək.

Təşkilatların və struktur bölmələrinin rəhbərləri dəyişdirildikdə, işlər və ya icrada olan sənədlər akt üzrə qəbul edilir və təhvil verilir. Aktın bir nüsxəsi kargüzarlıq xidmətində saxlanılır. İşdən çıxarıldıqda və ya başqa işə keçirildikdə, icraçı onda olan işləri və sənədləri bu vəzifəyə yeni təyin edilən və ya həmin vəzifəni müvəqqəti icra edən şəxsə akt üzrə təhvil verməlidir. Aktı bütün işlər və ayrı-ayrı sənədlər icra vəziyyəti göstərilməklə sənədlənir.

3. Kargüzarlıq işçilərinin iş şəraitinin təşkilinə olan tələblər

Fasiləsiz olaraq dövlət aparatının fəaliyyətinin düzgün təşkili sənədləşdirmə xidmətinin iş şəraitindən asılıdır. Kargüzar heyətinin işinin səmərəli təşkili aşağıdakı tələblərə uyğunlaşmalıdır:

- kargüzarlıq xidmətinin təşkilatı quruluşunun daimi yeniləşməsi;
- kargüzarlıq işçiləri ilə aparat işçiləri arasında əlaqələrin təşkili;
- kargüzar xidmətinin tərkib sayının müəyyənəlməsi;
- əməkdaşların iş yerlərinin səmərəli təşkili və müntəzəm yeniləşən kompüter proqramları ilə təmin olunması.

Kargüzarlıq xidməti işçilərinin sayı təyin olunmuş normativlər əsasında təsdiqlənir. İş yeri kargüzarlıq xidməti üzrə vəzifəni yerinə yetirmək üçün lazımı vasitələrlə təmin olunmuş, bir və ya bir neçə icraçının əmək zonasıdır. İdarə, müəssisə və təşkilatlarda kargüzarlığın sənədləşmə hissəsinin təşkilində kargüzar işçisinin əməyi böyük əhəmiyyətə malikdir. Buna görə də kargüzar işçisinin əməyinin təşkili üçün bütün şəraiti yaratmaq lazımdır. Kargüzar əməyindən səmərəli istifadə etməkdən ötrü əməyin təşkilinin ön müntəzəqi formaları tətbiq olunmalıdır. Kargüzar işçisi üçün ilk növbədə ayrıca otaqda iş yeri müəyyən edilməlidir. İş otağı stol, stul, kompüter və ya yazı makinası, telefon,

sənədləri yığmaq üçün dolab və kartoteka qutuları ilə təmin olunmalıdır. Kargüzər işçisini müntəzəm olaraq kağız, qələm, surətçixaran, təqvim, telefon nömrələri, qovluq, xətkəş, rezin, yapışqan, kağızdeşən, sancaq, skoç, blank, künc ştamplı, müxtəlif dəftər və qeyd kitabları və s. dəftərxana ləvazimatı ilə təmin etmək lazımdır. Qiymətli sənədləri, möhür, ştamplı, blankları saxlamaq üçün xüsusi seyf olmalıdır. Kargüzər və dəftərxana işçisinin otağı təmiz, səliqəli olmalı və ona lazım olan bütün dəftərxana avadanlıqları onun altında yerləşdirilməlidir. Kargüzərin stulu hər tərəfə rahat hərəkət etməli və stolunun bir neçə daxılı olmalıdır ki, bu daxılarda icrada olan sənədləri və kağız qovluqlarını səliqə ilə yerləşdirə bilsin. Dəftərxana işçilərinin bilik və ixtisasının artırılması üçün vaxtaşırı olaraq məşğələlər keçirilməlidir. İdarə, müəssisə və təşkilatlarda kargüzərliyin sənədli hissəsinin təkmilləşdirilməsi sənədlərlə işləmədə qabaqcıl forma və metodların tətbiq edilməsi yolu ilə həyata keçirilir. Kargüzərlik xidmət sahəsində iş prosesini yüksəltmək məqsədi ilə kargüzərlik proseslərinin mexanikləşdirilməsi və kompüterləşməsi yeni proqramlarla işləmə qaydası tətbiq edilir. Məsələn, sənədlərin surətlərinin çoxaldılması skanner, kseroks və ya mətbəə üsulu ilə aparılır. Kargüzərlik proseslərinin avtomatlaşdırılması bütövlükdə idarəetmə əməyinin təkmilləşdirilməsi işi ilə eyni zamanda həyata keçirilir. Ən çox operativliyə nail olmaq üçün kompleks mexanikləşdirmə tətbiq edilir ki, bu da daxil və xaric olan sənədlər və daxili sənədlərlə aparılan əməliyyatların bütün ardıcılıqla yerinə yetirilməsinə gətirir. Kargüzərliyin mexanikləşdirilməsi üçün lazımi vasitələrin tərkibi və miqdarı kargüzərlik işlərinin həcmindən və xarakterindən asılı olaraq müəyyən edilir. İdarələrdə sənədlər dövriyyəsinin həcminə uyğun olaraq tətbiq edilən texniki vasitələrin dəstləri vahid kargüzərlik sisteminin əsas qaydalarının tövsiyyələrinə əsasən seçilir. Kargüzərlik xidməti işçiləri müxtəlif növ məlumat materialları ilə təmin olunmalıdırlar. Bu sahə üçün hazırlanmış idarə proqramlarında aşağıdakı məlumatlar verilməlidir:

1. Kargüzərliyə dair təlimat, qüvvədə olan qanunlar, əmrin külliyyəti, kollegiyanın qərarları, nazirliyin təlimatları və göstərişləri.

2. İnzibati-ərazi bölgüsünə dair məlumat, şöbələr, işçilərin sayı, adları, ev ünvanları, telefon nömrələri haqqında məlumatlar və s.

Məhkəmələrdə kargüzərlik işləri təsdiq edilmiş ştatlardan asılı olaraq, dəftərxananın müdiri, məhkəmənin katibi, məhkəmə iclas katibi tərəfindən aparılır. Adları qeyd olunan işçilər kargüzərliyin müasir prinsip, qayda və metodları, məhkəmə quruluşu, qüvvədə olan qanunvericiliklə, o cümlədən cinayət və mülki hüquq, proses normaları, məhkəmələrdə sənədləşmə işi ilə yaxından tanış olmalıdır. Dövlətin möhkəmlənməsi və daha da inkişaf etməsindən, məlumatların qanuni yollarla gələcəyə çatdırılmasından ötrü ölkəmizdə müntəzəm olaraq "Kargüzərliyin təşkili", "Dövlət kargüzərliyi", "İnzibati kargüzərlik" və "Kargüzərlik və arxivləşdirmə" ixtisasları üzrə ali və orta ixtisaslı kadrlar hazırlanmalıdır.

4. "ASAN xidmət"inin təşkil və kargüzərlik fəaliyyəti.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi və onun tabeliyində dövlət xidmətlərinin təqdim edilməsinin yeni modeli hesab olunan "ASAN xidmət" mərkəzləri dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflığın artırılması, vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin daha keyfiyyətli,

rahat, yeni üslubda və müasir innovasiyaları tətbiq etməklə həyata keçirilməsi, vətəndaşlara münasibətdə etik qaydalara, nəzakətli davranışa əməl edilməsi, dövlət orqanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin təkmilləşdirilməsi, elektron xidmətlərə keçidin sürətləndirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Prezidentinin 13 iyul 2012-ci il tarixli 685 nömrəli Fərmanı ilə yaradılmışdır. Dövlət Agentliyi öz fəaliyyətini müasir idarəçilik metodları əsasında formalaşdırır və öz əsasnaməsi ilə ona həvalə olunmuş vəzifə və funksiyalara əsasən fəaliyyət göstərir. Dövlət Agentliyinin fəaliyyətində vətəndaş-dövlət və vətəndaş-dövlət qulluqçusu münasibətlərinin formalaşmasına nail olunmuşdur. "ASAN xidmət" mərkəzləri dövlət orqanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin vahid və əlaqələndirilmiş formada həyata keçirilməsini təmin edən qurumlardır. Mərkəzlərin fəaliyyəti operativlik, şəffaflıq, nəzakətlik, məsuliyyət və rahatlıq prinsipləri əsasında qurulur. "ASAN xidmət" mərkəzlərinin yaradılmasında məqsəd:

- vətəndaşların əlavə xərclərinin və vaxt itkisinin azalması;
- vətəndaşlara münasibətdə etik qaydalara, nəzakətli davranışa əməl edilməsinə nail olunması;
- peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması;
- dövlət strukturlarına etimadın daha da gücləndirilməsi;
- şəffaflığın artırılması, korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi;
- elektron xidmətlərdən daha geniş istifadə olunması;
- bu sahədə aparılan institusional islahatların səmərəliliyinin artırılması.

Bu Dövlət Agentliyinin iki əsas fəaliyyət istiqaməti var: 1) "ASAN xidmət" mərkəzlərinin vahid şəkildə idarə edilməsi; 2) Dövlət orqanlarının informasiya bazalarının qarşılıqlı inteqrasiyası və elektron xidmətlərin təşkili prosesinin təkmilləşdirilməsi. Dövlət Agentliyi öz fəaliyyətini Agentliyin aparatı, tabeliyində olan "ASAN xidmət" mərkəzləri və "İnnovasiyalar mərkəzi" vasitəsilə qurur. Dövlət orqanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin elektronlaşdırılması, informasiya sistemləri və ehtiyatlarının formalaşdırılması ilə bağlı işlərin layihələndirilməsi, təkliflərin hazırlanması, dövlət xidmətlərinin göstərilməsində müasir innovasiyaların öyrənilməsi və tətbiqi, informasiya sistemləri, məlumat bazaları və elektron xidmətlərlə bağlı dövlət orqanları tərəfindən təqdim olunan layihələrə, onların texniki və səmərəliliyi baxımından məqsədəuyğunluğu barədə rəy verilməsi dövlət orqanları tərəfindən həyata keçirilən elektron xidmətlərin qiymətləndirilməsi Dövlət Agentliyinin aparatı və "İnnovasiyalar mərkəzi" vasitəsilə həyata keçirilir. Dövlət Agentliyi vətəndaşlara göstərilən dövlət xidmətlərinin həyata keçirilməsini aktiv və proaktiv formada təşkil edir. Aktiv formada təşkil "ASAN xidmət" mərkəzləri vasitəsilə təmin edilir. "ASAN xidmət" mərkəzləri müxtəlif dövlət orqanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin bir qapı prinsipi əsasında vahid və əlaqələndirilmiş formada həyata keçirilməsini, həmin xidmətlərin göstərilməsinin operativlik, şəffaflıq, nəzakətlik, məsuliyyət, rahatlıq prinsipləri və qanunvericiliyin tələbləri əsasında həyata keçirilməsinə nəzarəti təmin edən qurumlardır. Proaktiv formada xidmət isə "səyyar xidmət" vasitəsilə həyata keçirilir. Xidmətin əsas fəaliyyət prinsipləri loyallıq, dürüstlük, komanda işi, yardımlaşma, innovativlik, açıq fikirlilikdir. Burada Strateji Plan əsasən;

- İnformasiya sistemləri və ehtiyatları formalaşdırılmışdır.
- Situasiya Mərkəzi,
- "ASAN ödəniş" sistemi,
- "Elektron məhkəmə" informasiya sistemi yaradılmışdır.
- Dövlət xidmətləri elektronlaşdırılmışdır (e-karguzarlıq, e-kadr, e-imza, e-arxiv və s).
- Dövlət xidmətləri göstərilməsində innovativ halların tətbiqi və mobil hökumətə keçilmişdir.
- Vahid Data Mərkəzi yaradılmışdır.

"ASAN xidmət" mərkəzi öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, qanunlarını, Prezidentin fərman və sərəncamlarını, Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri, "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi haqqında Əsasnamə"ni, Agentliyin Kollegiya qərarlarını, Agentliyin sədrinin qərar, əmr və sərəncamlarını rəhbər tutur. Mərkəzin tərkibində Vətəndaşların qəbulu işinin təşkili sektoru, Vətəndaşların hüquqlarının təminatı sektoru, Səyyar xidmətlərin təşkili sektoru və Uçot sektoru fəaliyyət göstərir. Mərkəzin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

- mərkəzdə fəaliyyət göstərən dövlət orqanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin vahid və əlaqələndirilmiş formada həyata keçirilməsini təşkil edir;
 - mərkəzdə funksional yardımçı xidmətlərin həyata keçirilməsini təmin edir;
 - göstərilən xidmətlərin təqvimin bütün günlərində və qeydiyyat yerindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşlar üçün həyata keçirilməsini təmin edir;
 - göstərilən xidmətlərin səyyar formada həyata keçirilməsini təmin edir.
- Mərkəzin Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq ümumi vəzifələri aşağıdakılardır:
- mərkəzin fəaliyyəti ilə bağlı daxil olan ərizə və şikayətlərə baxmaq və qanunla müəyyən edilmiş qaydada tədbirlər görmək, şəxslərin qəbulunu həyata keçirmək;
 - dövlət proqramlarının və inkişaf konsepsiyalarının həyata keçirilməsi üzrə təkliflərin hazırlanması və icrasında iştirak etmək;
 - mərkəzdə göstərilən xidmətləri səyyar formada həyata keçirmək;
 - mərkəzin, xidmətlərin təqvimin bütün günlərində fasiləsiz göstərilməsini təşkil etmək;
 - mərkəzdə xidmətlərin göstərilməsi zamanı qanunvericiliyin tələblərinin pozulması halları aşkar edildikdə, bu halları araşdırmaq və Agentliyə məlumat vermək;
 - elektron xidmətlərin təşkili və təkmilləşdirilməsi ilə bağlı şəxslərin təkliflərini toplamaq və ümumiləşdirmək;
 - mərkəzdə xidmətlərin, mərkəzin fəaliyyətinin və strukturunun təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş təkliflər vermək və Agentliyin bu istiqamətdə verdiyi tapşırıqları yerinə yetirmək;
 - mərkəzdə xidmətlərin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tətbiq edilən innovasiyaların, islahatların səmərəliliyinin artırılmasını təmin etmək;
 - fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq şəxslərə müraciət etməli olduqları şöbə, təqdim etməli olduqları sənədlər, sənədin hazır olacağı tarix haqqında məlumat vermək;

- mərkəzdə şəxslərin məlumat əldə etməsini asanlaşdırmaq məqsədi ilə elektron lövhələr və işarələr yerləşdirmək;
 - Agentliyin sədrinin tapşırığı ilə hesabatlar, arayışlar və məlumatlar hazırlamaq;
 - Agentliyin sədri tərəfindən mərkəzə tapşırılmış digər vəzifələri yerinə yetirmək.
- Vətəndaşların qəbulu işinin təşkili sektoru müəyyən edilmiş fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:
- mərkəzdə vətəndaş axınının idarə olunması, vətəndaşları qarşılama və dinləmə işini həyata keçirmək;
 - mərkəzdə göstərilən xidmətlər ilə bağlı informasiya xidmətinə həyata keçirmək;
 - göstərilən xidmətlərin asanlaşdırılması məqsədi ilə tədbirlər həyata keçirmək;
 - mərkəzdə göstərilən xidmətlərin fasiləsiz həyata keçirilməsini təmin etmək;
 - elektron növbə sistemini tətbiq etmək və onun fəaliyyətini təmin etmək;
 - mərkəzin direktorunun tapşırığı ilə hesabatlar, arayışlar və məlumatlar hazırlamaq;
 - mərkəzin direktoru tərəfindən tapşırılmış digər vəzifələri yerinə yetirmək.
- Vətəndaşların hüquqlarının təminatı sektoru müəyyən edilmiş fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq mərkəzdə aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:
- həyata keçirilən xidmətlərin qanunauyğun, keyfiyyətli və şəffaf həyata keçirilməsinə nəzarət etmək;
 - fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarının və mərkəzin əməkdaşlarının etik davranış qaydalarına və növbəlilik qrafikinə əməl etməsinə nəzarət etmək;
 - göstərilən xidmətlər üçün qanunla müəyyən edilmiş ödənişlərin bank şöbələri, ödəmə nöqtələri və ya internet vasitəsilə ödənilməsinə nəzarət etmək;
 - xidmətlərin göstərilməsi zamanı qanunvericiliyin tələblərinin pozulması halları aşkar edildikdə təxirə salınmadan tam, hərtərəfli və obyektiv ilkin araşdırma aparmaq, aşkar edilmiş hər bir faktın sənədləşdirilməsi işlərini təmin etmək, pozuntu hallarının, səbəblərinin aradan qaldırılması və digər tədbirlərin görülməsi üçün təkliflər vermək;
 - direktorunun tapşırığı ilə hesabatlar, arayışlar və məlumatlar hazırlamaq;
 - direktor tərəfindən tapşırılmış digər vəzifələri yerinə yetirmək.
- Mərkəzin fəaliyyətinə Agentliyin sədri tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilən direktor rəhbərlik edir. Mərkəzin direktoru mərkəzə həvalə olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi və hüquqların həyata keçirilməsi üçün şəxssən məsuliyyət daşıyır. Mərkəzin direktoru:
- mərkəzin fəaliyyətini təşkil edir və ona rəhbərlik edir;
 - səlahiyyətləri daxilində rəhbərlik etdiyi mərkəz üzrə icrası məcburi olan əmrlər verir;
 - tabeliyində olan sektorlar və əməkdaşlar arasında iş bölgüsü aparır, onların fəaliyyətini əlaqələndirir, əmək, icra intizamına riayət etmələrinə nəzarət edir;
 - mərkəz üzrə Agentliyin Kollegiyasında müzakirə edilməli məsələləri müəyyən edir və bu barədə təkliflərini Agentliyin rəhbərliyinə təqdim edir;
 - mərkəzin əməkdaşları barəsində həvəsləndirmə və intizam tənbehi tədbirləri görülməsi üçün Agentliyin rəhbərliyinə təqdimatlar verir;
 - mərkəzin vəzifələrini yerinə yetirmək üçün səlahiyyətləri daxilində Agentliyin struktur bölmələrindən və digər mərkəzlərdən zəruri məlumat və sənədləri alır;

- daxil olan məktub, ərizə, şikayət və təkliflərə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada baxılmasını təşkil edir;
- mərkəzdə kargüzərliq işlərinin aparılmasını və məxfilik rejimini təmin edir;
- Agentliyin sədrinin tapşırığı ilə digər dövlət orqanlarında və təşkilatlarda keçirilən tədbirlərdə mərkəzi təmsil edir;
- mərkəzin maddi texniki ləvazimatla, rabitə və nəqliyyatla təminatı, habelə işçilərinin sosial-məişət təminatı ilə bağlı Agentliyə təqdimat verir.

Mərkəzin direktorunun Agentliyin sədri tərəfindən qanunvericiliyə uyğun olaraq vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilən eyni zamanda Vətəndaşların qəbulu işinin təşkili sektoruna rəhbərlik edən müavini vardır. Mərkəzin direktorunun müavini - sektor müdiri mərkəzin direktoru tərəfindən ona həvalə edilmiş vəzifələrin yerinə yetirilməsi və hüquqların həyata keçirilməsi üçün şəxsən məsuliyyət daşıyır. Mərkəzin direktoru olmadıqda onun səlahiyyətlərini müəyyən edilmiş qaydada mərkəzin direktorunun müavini - sektor müdiri həyata keçirir. Mərkəzin Vətəndaşların hüquqlarının təminatı, Səyyar xidmətlərin təşkili və Uçot sektorlarına Agentliyin sədri tərəfindən qanunvericiliyə uyğun olaraq vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilən sektor müdirləri rəhbərlik edir. Mərkəzin digər əməkdaşları Agentliyin sədri tərəfindən qanunvericiliyə uyğun olaraq vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilir. Mərkəzin hər bir əməkdaşı vəzifə təlimatlarında nəzərdə tutulmuş funksiyaların yerinə yetirilməsinə, həmçinin hazırladığı, araşdırdığı və imzaladığı sənədin Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktlarına, sədrin əmr və sərəncamlarına uyğunluğuna görə Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş vəzifələr çərçivəsində şəxsən məsuliyyət daşıyır. Mərkəzin hər bir əməkdaşı ona məlum olan və dövlət sirri, yaxud xidməti sirr təşkil edən məlumatların mühafizə olunmasına görə öz vəzifəsinə və səlahiyyətlərinə uyğun məsuliyyət daşıyır.

V BÖLMƏ

TƏŞKİLATI – SƏRƏNCAMVERİCİ SƏNƏDLƏR, ONLARIN TƏRTİBİ VƏ RƏSMİLƏŞDİRİLMƏSİ

1. Təşkilati – sərəncamverici sənədlərin və normativ hüquqi sənədlərin tərtib olunmasının ümumi qaydaları

İdarəetmə fəaliyyətinin kargüzərliqlə bağlı mühüm bir hissəsinin icrası təşkilati – sərəncamverici sənədlərdə öz əksini tapır. Bu sənədlərdə idarənin müxtəlif məsələlərinin həll olunması, onların təsiri, həcmi və əlaqə xüsusiyyətləri qeyd olunur. Hər bir təşkilati – sərəncamverici sənədlər aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

- 1) müəyyən olunmuş forma və standarta uyğun tərtib olunmalı;
- 2) qanunla göstərilmiş hüquqlar əsasında səlahiyyətli şəxs tərəfindən verilməli;
- 3) qanunlara və hüquq normalarına zidd olmamalıdır.

Təşkilati – sərəncamverici sənədlər bütövlükdə idarələrdə və onun quruluş bölmələrində böyük əhəmiyyətə malikdir. Praktiki olaraq idarələrin bütün qulluqçuları bu sənədlərlə əlaqədirlər. Təşkilati – sərəncamverici sənədlər idarənin hüquq və vəzifələrini, onun əlaqələrini, təbəçiliyini idarənin və struktur bölmələrinin idarə edilməsi proseslərini

reglamentləşdirir. Bu sənədlərin hazırlanmasına dəftərxana işçiləri ilə bərabər, digər mütəxəssislər və maliyyə-hesabat işləri ilə məşğul olan işçilər də eyni maraq göstərməlidirlər.

Normativ sənədlərə əsasən təşkilati – sərəncamverici sənədlər üç qrupa bölünür:

1. Təşkilati sənədlər (əsasnamələr, nizamnamələr, təlimatlar, qaydalar);
2. Sərəncamverici sənədlər (qərarlar, sərəncamlar, əmrilər, göstərişlər, qətnamələr);
3. Məlumat – arayış sənədləri (protokollar, aktlar, arayışlar, məktublar, məlumat və izahat vərəqələri, təhriri məruzələr, vəsiqələr və s.);

Təşkilati – sərəncamverici sənədlər ali hüquqi qüvvəyə malik olan sənədlərdir. Bu sənədlər normativ hüquqi aktların əsas hissələrindən birini təşkil edir. Bunların tərtibi zamanı qanunların nomaları nəzərə alınmalıdır. Normativ hüquqi sənədlərin aşağıdakı rekvizitləri olmalıdır:

- 1) normativ hüquqi aktın adı (qanun, fərman, qərar və s.);
- 2) tənzimləmə predmetini əks etdirən normativ hüquqi aktın adı (başlığı);
- 3) normativ hüquqi aktın qəbul edildiyi tarix və yer;
- 4) müvafiq normativ hüquqi aktı imzalamaq səlahiyyəti olan şəxsin imzası;
- 5) normativ hüquqi aktın nömrəsi.

Özündə hüquq normalarını əks etdirən maddə və ya bənd normativ hüquqi aktın əsas struktur elementidir. Hüquq normaları "maddə" adı altında maddələr şəklində qanunlara daxil edilir. Digər normativ hüquqi aktlar "bənd" sözü yazılmadan bəndlərdən ibarətdir. Normativ hüquqi aktların məzmunca yaxın maddələri (bəndləri) fəsillərdə birləşə bilər. Məzmunca yaxın olan bir neçə fəsil bölmələrdə birləşə bilər. Normativ hüquqi aktın maddələri ayrı-ayrı hüquq normalarını əks etdirən bəndlərə, bəndlər isə yarımbəndlərə bölünə bilər. Maddə, bənd və yarımbəndlərin daxilində abzaslara ayrılan hissələr ola bilər. Normativ hüquqi aktın qəbul edilməsinin məqsəd və səbəblərini, onun qarşısında duran əsas vəzifələri izah etmək zərurəti olan hallarda normativ hüquqi akta giriş hissəsi (preambula) verilir. Zəruri hallarda normativ hüquqi aktda istifadə edilən termin və anlayışların mənasını izah edən maddə həmin normativ hüquqi akta daxil edilə bilər.

Normativ hüquqi aktın fəsilləri və maddələrinin adları olmalıdır. Həcmə kiçik, fəsil-siz olan normativ hüquqi aktın maddələri adsız ola bilər. Normativ hüquqi aktın strukturuna əlavələr daxil edilə bilər. Məcəllənin, zəruri halda həcmə iri normativ hüquqi aktın strukturuna mündəricat daxil edilir. Normativ hüquqi aktın hissəsi (fəsil, maddəsi, bəndi) qüvvədən düşmüş hesab edildikdə, onlar qüvvədə olan aktdan çıxarılır, lakin onların nömrələri saxlanılır və normativ hüquqi aktın hissələrinin (fəsillərin, maddələrin, bəndlərin) nömrələri dəyişmir. Normativ hüquqi akta əlavə hissə (fəsil, maddə, bənd) əlavə edildikdə, onlar aktın hissələrinin nömrələrini təkrarlamaqla əlavə nömrə ilə daxil edilir. Zəruri hallarda normativ hüquqi aktda digər aktların maddələrinə istinadlara, habelə yüksək səviyyəli aktlara istinad etməklə belə normativ hüquqi aktların ayrı-ayrı müddələrinin təkrarlanmasına yol verilir. [6]

Hüquq normaları arasında qarşılıqlı əlaqəni pozmamalı və yaxud təkrarlara yol verməmək zərurəti olduğu hallarda, normativ hüquqi aktın maddələrində həmin normativ hüquqi aktın başqa maddələrinə istinad edilə bilər. Aktın mətni sadə, ədəbi dildə verilməlidir.

Köhnəlməmiş, çoxmənalı söz və ifadələrdən, obrazlı sözlərdən, epitet və metaforalardan istifadə edilməsinə yol verilmir. Baxılmaq və qəbul olunmaq üçün təqdim edilmiş normativ hüquqi akt layihəsinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üçün müstəqil elmi (hüquqi, iqtisadi, maliyyə, texniki, ekoloji və s.) ekspertiza keçirilə bilər. Elmi ekspertizanın əsas məqsədləri:

- 1) hazırlanan layihələrin yüksək keyfiyyətinin, əsaslılığının, qanuniliyinin və aktuallığının təmin edilməsi;
- 2) qəbul edilən normativ hüquqi aktların elmi əsaslandırılmış sisteminin yaradılması;
- 3) qəbul edilən aktların mümkün neqativ, sosial, iqtisadi, hüquqi, ekoloji və digər nəticələrinin aşkarlanmasıdır.

Rəsmi qaydada dərc olunmuş normativ hüquqi aktlar qüvvəyə mindikdən sonra onların hər hansı orqan tərəfindən yerlərə göndərilmə faktından asılı olmayaraq, bütün dövlət orqanları və vəzifəli şəxslər tərəfindən tətbiq və icra olunmalıdır. Normativ hüquqi aktın icrası üçün məsul olan orqan və vəzifəli şəxslər:

- 1) icraçıları aktla tanış etməli (zəruri hallarda iltizamnamə ilə);
- 2) zəruri hallarda aktların surətləri, onlardan çıxarışlarla icraçıları təmin etməli, aktların görünən yerlərdə asmalı, aktın qüvvəsi şamil edilən təşkilat, orqan və şəxslərin nəzarətinə çatdırmaq üçün zəruri tədbirlər görməlidirlər.

Azərbaycan Respublikasının qanunları, Prezidentin fərmanları və Nazirlər Kabinetinin qərarları, onların özündə başqa müddət nəzərdə tutulmamışdırsa, dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir. Müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının və Mərkəzi Bankın normativ aktları müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçdikdən sonra, özlərində başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir. Normativ hüquqi aktın hissəsinin (fəslinin, maddəsinin, bəndinin) qüvvəyə minməsi üçün normativ hüquqi aktın bütövlükdə qüvvəyə minməsinə dair müəyyən edilmiş müddətdən fərqli müddət müəyyən edilə bilər.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdə daha artıq müddət müəyyən edilməyibsə, xarici ticarət fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi aktda onun dərc edildiyi gündən 30 gün sonra qüvvəyə mindiyi göstəriləlidir. Müstəsna hallarda, beynəlxalq təşkilatların dərhal məlumatlandırılması şərti ilə, xarici ticarət fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi akt onda nəzərdə tutulmuş müddətdə qüvvəyə minə bilər. Normativ hüquqi akt, onun özündə ayrı hal nəzərdə tutulmamışdırsa, müddətsiz qüvvədə olur. Akt bütövlükdə, yaxud onun bir hissəsi müvəqqəti qüvvədə ola bilər. Bu halda aktda onun və ya onun müvafiq hissəsinin qüvvədə olma müddəti göstərilir. Göstərilən müddət qurtaran kimi akt, yaxud onun müvafiq hissəsi əlavə elan olmadan qüvvədən düşür. Göstərilən müddət qurtaranadək aktı qəbul etmiş orqan aktın qüvvədə olma müddətinin artırılması və ya ona müddətsiz xarakter verilməsi haqqında qərar qəbul edə bilər. Normativ hüquqi akt (onun hissəsi) aşağıdakı hallarda öz qüvvəsini itirir:

- 1) müvəqqəti aktın (aktın hissəsinin) müddəti başa çatdıqda;
- 2) əvvəllər qəbul edilmiş aktın müddəaları yeni qəbul edilmiş akta zidd olduqda;

3) əvvəllər qəbul edilmiş aktın müddəaları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqaviləyə zidd olduqda;

4) Konstitusiyə Məhkəməsinin qərarı qəbul edildikdə;

5) aktı qəbul etmiş və ya qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu səlahiyyətləri almış orqan tərəfindən onun qüvvədən düşməsi və yaxud dayandırılması barədə qərar qəbul edildikdə.

Normativ hüquqi akt onu qəbul etmiş orqanın aktı ilə və ya bunun üçün qanunvericiliklə müvəkkil edilmiş orqanın aktı ilə qüvvədən düşmüş hesab edilir. Normativ hüquqi aktın məzmununun müəyyən edilməsinə, məna və məqsədlərinin, qanunvericilikdə istifadə olunan istilahların aydınlaşdırılmasına onun şərhı deyilir. Rəsmi şərhı buna səlahiyyəti olan orqanlar tərəfindən verilə bilər. [6]

2. Təşkilati sənədlər

Təşkilati sənədlər – təşkilati-sərəncamverici sənədlər içərisində ümumi xarakter daşıyır və başqa qrup sənədlərə nisbətən ali hüquqi qüvvəyə malikdir. Digər iki qrup sənədlər təşkilati sənədlər əsasında yaradılır. Hal-hazırda ölkəmizdə olan təşkilatların normativ – hüquqi sənədləri Vergilər Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi və digər nazirliklər tərəfindən razılaşdırılaraq aydınlıq üzrə təsdiq olunmuş Əsasnamələr, Nizamnamələr, Qaydalar, Təlimatlar əsasında fəaliyyət göstərirlər. "Sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin fəaliyyətinin "bir pəncərə" prinsipi üzrə təşkilinin təmin edilməsi tədbirləri haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25 oktyabr 2007-ci il tarixli 2458 nömrəli Sərəncamına əsasən ölkədə sahibkarlığın inkişafını sürətləndirilməsi, biznes mühitinin əlverişliliyinin daha da artırılması və biznesə başlama proseduralarının sadələşdirilməsi üçün vahid dövlət qeydiyyat orqanının Vergilər Nazirliyinin olması qərara alınmışdır. **Müəssisələrin dövlət qeydiyyatı** və sənədlərin tərtibi elektron formada aparılaraq rəsmiləşdirilir, kargüzərlik əməliyyatları öz funksiyasını genişləndirərək işin çevikliyini sürətləndirir. Fəaliyyətə dair qeydiyyatdan keçmək üçün verilmiş sənədlər elektronlaşdırılaraq sadələşdirilmişdir. Təşkilati-sərəncamverici sənədlərin hazırlanması və icra edilməsində elektron hökumətin formalaşması idarəetmə işini dəqiqləşdirərək işin keyfiyyətini yaxşılaşdırır. Dövlət qeydiyyat orqanına təqdim edilməli sənədlər Vergilər Nazirliyi tərəfindən E-kargüzərlikdə sürətli onlay şəkildə qəbul olunur. Bu sənədlər qovluğa tikilərək elektron ərizə ilə birlikdə Vergilər Departamentindən hüquqi şəxsə təqdim olunur.

1. Təsisçilər tərəfindən təsdiq olunmuş nizamnamə(əsasnamə) iki nüsxədə.

2. Qurumun yaradılması barədə qərar.

3. Direktorun təyin olunması haqqında qərarın surəti,

4. Təsisçi hüquqi şəxslər barədə məlumat.

5. Təsisçi fiziki şəxslər barədə məlumat.

6. Rəhbərin (qanuni təmsilçiyinin) təyin edilməsi barədə qərar.

7. Nizamnamə kapitalının (şərikli mayanın) ödənilməsinə təsdiq edən sənəd.

Elektronlaşmış vergi idarəetmə sisteminin tətbiq olunması iqtisadi və idarəetmə göstəricilərinə öz təsirini göstərir. E-Kargüzərlik vasitəsi ilə fiziki və hüquqi şəxslər yaradılır, qeydiyyatdan keçirilir, fəaliyyətlərinin dayandırılması haqqında ərizələr verilir.

O cümlədən, hesabatlar, bəyannamələr elektron formada təqdim edilir. Banklarda istənilən valyuta üzrə müxtəlif bank hesabları açmaqdan ötrü müraciət edilir.

E-Kargüzarlıq sistemindən istifadə etməklə idarəetmə orqanlarının vəzifəli şəxslərinə müraciətlər olunur və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada cavab alınır. "Bir pəncərə" prinsipi üzrə qeydiyyatdan keçmiş müəssisələr haqqında məlumatlar qeyd olunan dövlət orqanlarına (DSMF, Statistika, Banklar) vergi AVİS xidməti vasitəsi ilə elektron formada çatdırılır. Müəssisənin fəaliyyətə başlaması təşkilati sənədlər əsasında aparılır. Müxtəlif məlumatları özündə əks etdirən təşkilati sənəd növləri tərtib edilir.

Vahid dövlət reyestr (VDR) məlumatları nazirlikdə mərkəzləşmiş şəkildə toplanır və mühafizə edilir. VDR dövlətin vahid informasiya ehtiyatıdır, qeydiyyat orqanları informasiya ehtiyatının mühafizəsini və qanunla müəyyən edilmiş qaydada istifadəsini təmin edirlər. Hüquqi şəxslərin dövlət reyestri Azərbaycan Respublikasının dövlət mülkiyyətindədir.

Dövlət reyestrinin əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

- dövlət reyestri vahiddir;
- dövlət reyestri vahid forma, metod və prinsiplər əsasında aparılır, kağız və elektron daşıyıcılarda tərtib edilir;
- dövlət reyestrinin elektron daşıyıcılarda tərtib edilməsi vahid təşkilati, metodoloji və texniki-proqram prinsiplərinin tətbiqinə əsaslanır, dövlətin digər informasiya sistemləri və şəbəkələri ilə onun qarşılıqlı əlaqədə, vahiddə fəaliyyət göstərməsi təmin edilir. Dövlət reyestri aşağıdakılardan ibarətdir:
 - qurumların təşkili, qeydiyyatı, yenidən təşkili, ləğv edilməsi barədə məlumatlar;
 - təsis sənədlərində dəyişikliklərin edilməsi barədə məlumatlar;
 - Azərbaycan Respublikasının ərazisində dövlət qeydiyyatına alınmış hüquqi şəxsin nümayəndəliyi və ya filiali, habelə digər qurumları barədə məlumatlar;
 - qanunvericilikdə müəyyən edilmiş və saxlanmaq üçün qeydiyyat orqanına təqdim edilmiş sənədlər toplusu;
 - reyest məlumatlarının daşıyıcıları olan "Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı barədə müraciətlər kitabı", "Dövlət reyestr kitabı", "Reyestrə dəyişiklik edilməsi barədə müraciətlər" kitabı, "Arxiv sənədlərinin uçotu" kitabı və əvvəllər başqa orqanlarda qeydiyyata alınmış hüquqi şəxslərin uçot kitabları da dövlət reyestrin tərkibinə daxil edilə bilər;
 - elektron informasiya daşıyıcıları dövlət reyestrinin tərkib hissəsidir;
 - dövlət reyestri illər üzrə və hər bir inzibati ərazi vahidi üzrə aparılır;
 - dövlət qeydiyyatının ərazi aidiyyəti qurumun hüquqi ünvanı əsasında müəyyən edilir.

Dövlət reyestrinə daxil edilən məlumatlar bunlardır: qurumun adı, qurumun hüquqi ünvanı, qurumun təşkilati-hüquqi forması, maliyyə ili, qurumun eyniləşdirmə kodu, qurumun hər bir təsisçisinin adı, soyadı, atasının adı, vətəndaşlığı və yaşayış yeri, təsisçi hüquqi şəxsdirsə, onun adı, hüquqi ünvanı və qeydiyyatı haqqında məlumatlar.

2.1. Əsasnamə

Əsasnamə – normativ-hüquqi akt olaraq idarə və müəssisənin yaradılma qaydalarını, hüquq və vəzifələrini, quruluşunu, bütünlükdə işlərinin təşkilini müəyyənləşdirən hüquqi sənəddir. Əsasnamədə həm də ayrı-ayrı vəzifəli şəxslərin hüquq və cavabdehlikləri göstərilir. Əsasnamə yeni idarə və təşkilat yaradılan zaman tərtib edilir. Bu sənəd nümunəvi və fərdi ola bilər. Fərdi əsasnamə ayrı-ayrı idarə, müəssisə və təşkilatların struktur bölmələri üçün nümunəvi əsasnamənin əsasında hazırlanır. Nümunəvi əsasnamə yuxarı idarəetmə orqanları tərəfindən, fərdi əsasnamə isə idarə, müəssisə və təşkilat rəhbərləri tərəfindən təsdiq edilir. Əsasnamənin formulyarında aşağıdakı rekvizitləri olmalıdır: müəssisənin adı, təsdiqetmə qrafiki, sənədin adı, hazırlanma yeri, tarixi, indeksi, sərlovhəsi, razılaşdırma qrafiki, vizalar və mətn. Əsasnamənin mətni aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

1. Ümumi müddəalar (yaranaçaq təşkilatın, sənədin məqsədi və vəzifələri müəyyənləşdirilir);
 2. Təşkilat vahidliyi (struktur bölmələri və onların qarşılıqlı əlaqələri);
 3. Fəaliyyətin rəqlamentləşməsi (idarəetmə forması, vəzifəli şəxslərin hüquq və vəzifələri);
 4. Müəssisənin vəsaitləri (vəsaitin mənbələri və istifadə qaydaları);
 5. İstehsal – hesabat fəaliyyəti;
 6. Müəssisənin ləğv edilməsi və ona cavabdehlik.
- Əsasnamə ilə həmçinin müvəqqəti yaradılmış komissiya, qrup və büronun hüquqları müəyyən edilir. Məsələn:

Nümunə

Azərbaycan Respublikası Əmək və
Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin
"___" _____ 20__-cu il
tarixli ___ sayılı Kollegiya Qərarı ilə
təsdiq edilmişdir.

Pensiya və müavinətlər təyin edən komissiya haqqında

ƏSASNAMƏ

I. Ümumi müddəalar

1. _____
2. _____

II. Komissiyanın hüquq və vəzifələri.

3. _____
4. _____

RAZILAŞDIRILIB

Nümunə**Müəssisənin rekvizitləri****TƏSDİQ EDİRƏM****Direktor (imza) Xudu Məmmədli**

" " 20 il

№ Bakı şəhəri

"Firmanın dəftərxanası haqqında"**ƏSASNAMƏ****I. Ümumi müddəalar**

1. Firmanın dəftərxanası kargüzarlıq xidməti funksiyasını yerinə yetirən müstəqil struktur bölməsidir.
2. Dəftərxanaya firmanın direktoruna tabe olan müdir başçılıq edir.
3. Dəftərxana öz fəaliyyətində qüvvədə olan qanunları, təlimatları və s. sənədləri rəhbər tutur.

II. Əsas vəzifələri və funksiyaları

1. Kargüzarlıq xidmətinin firmada düzgün təşkili.
2. Firmada daxil, xaric olan və daxili sənədlərə baxılması, rəhbərliyə məlumatın verilməsi, qərarların icrasına nəzarətin təşkili, sərəncamverici sənədlərin tərtibi, sənədlərin qəbulu, qeydiyyatı, saxlanması, uçotu və s. vəzifələri yerinə yetirir.
3. Dəftərxananın funksiyası digər sənədləşmə əməliyyatları aparən struktur bölmələri arasında bölüşdürülür və s.

III. Dəftərxana müdirinin hüquqları və cavabdehliyi

1. Bu əsasnamə əsasında işlərini qurur.
2. Firma işçilərinin sənədlərlə işləməsinə, sənədlərin icrasına dair arayış tələb etmək, vəzifə təlimatlarını təsdiq etmək, əmək intizamını gözləmək və s.
3. Dəftərxana müdirinə köməkçilər, tərcüməçilər, katiblər, referentlər tabedir və s.

Nümunə**TƏSDİQ EDİRƏM****Direktor (imza) Xudu Məmmədli**

" " 20 il

HÜQUQ ŞÖBƏSİNİN ƏSASNAMƏSİ**1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR**

- 1.1 Hüquq şöbəsi " " şirkətinin struktur bölməsi olmaqla " " şirkətinin vəzifə bölgüsünə əsasən birbaşa olaraq filialın direktoruna tabedir.
- 1.2 Hüquq şöbəsi " " şirkətinin direktorunun əmri ilə yaradılır və ləğv edilir.
- 1.3 Hüquq şöbəsinə " " şirkətinin direktorunun əmri ilə təyin olunmuş şöbə rəisi rəhbərlik edir.
- 1.4 Hüquq şöbəsinin işçiləri şöbə rəisinin təqdimatı əsasında " " şirkətinin

direktorunun əmri ilə ali hüquq təhsilli və aidiyyəti sahədə ən azından 3 il iş stajı olduğu halda boş vəzifəyə təyin edirlər.

1.3. Hüquq şöbəsi öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyini, müəssisənin fəaliyyətini tənzimləyən aidiyyəti normativ-hüquqi aktları, filialın fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktları və hazırkı Əsasnaməni rəhbər tutur.

2. ŞÖBƏNİN QURULUŞU

- 2.1. Hüquq şöbəsinin quruluşunu və ştat vahidinin sayını filialın direktoru təsdiq edir.
- 2.2. Hüquq şöbəsi aşağıdakı ştat vahidlərindən ibarətdir: şöbənin rəisi, şöbənin hüquqşünasları.
- 2.3. Zərurət olduğu təqdirdə hüquq şöbəsinin nəzdində, fərqli sahələr üzrə çalışan (müqavilələrin tərtibatı, hüquq ekspertizası və s.) mütəxəssis qrupları və sektorlar yaradıla bilər.
- 2.4. Hüquq şöbəsinin işçiləri arasında vəzifə bölgüsü şöbə rəisi tərəfindən aparılır. Hüquq şöbəsinin nəzdində sektor və mütəxəssis qruplarının yaradıldığı təqdirdə, bilavasitə şöbə rəisi tərəfindən onların əsasnaməsi təsdiq edilir və vəzifə bölgüsü aparılır.

3. ŞÖBƏNİN ƏSAS VƏZİFƏLƏRİ

- 3.1. " " şirkətinin fəaliyyətinin qanunvericiliyə əsasən həyata keçirilməsini təmin etmək.
- 3.2. " " şirkətinin fəaliyyətinin normativ bazasının yaradılması işini təşkil etmək. Daxili normativ sənədlərin hazırlanması və onların hazırlanmasına nəzarət.
- 3.3. " " şirkətinin müqavilə tərtibat işinin, iddia və tələblər üzrə işlərinin təşkili.
- 3.4. " " şirkətinin hüquq və qanuni maraqlarının etibarnamə əsasında məhkəmələrdə, digər dövlət orqanlarında, fiziki və hüquqi şəxslərin qarşısında müdafiəsini təmin etmək.
- 3.5. Hüquqi təhlil və ekspertiza işini təşkil etmək və həyata keçirmək.
- 3.6. " " şirkətinin tabeliyində olan qurumlar, habelə filialın sərəncamına verilmiş müəssisə, idarə və təşkilatlar tərəfindən hüquqi ekspertiza və normativ-hüquqi təminat işinin aparılması üzərində rəhbərliyi həyata keçirmək.
- 3.7. Filialın struktur bölmələrinə və işçilərinə hüquqi məsələlər üzrə göstərişlərin və məsləhətlərin verilməsi.

4. ŞÖBƏNİN FUNKSIYALARI

- 4.1. Aidiyyəti sahələr üzrə, o cümlədən maliyyə, vergi, əmək və başqa sahələr üzrə qanunvericiliyin təhlili və tətbiqi.
- 4.2. " " şirkətinin fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan normativ bazanın hazırlanması və tətbiqi.
- 4.3. Aşağıdakı sahələri daxil etməklə, lakin bununla məhdudlaşmamaqla, filialın rəhbərliyinin təsdiqinə təqdim olunan əmr, təlimatların, əsasnamələrin və hüquqi rəy tələb olunan digər sənədlərin qanunvericiliyə uyğunluğunun yoxlanılması.

- müəyyən olunmuş məsələ üzrə filialın rəhbərliyinin əmr verməsinin və yaxud başqa hüquqi sənədin qəbul edilməsi üzrə səlahiyyətinin müəyyənləşdirilməsi;
- müəyyən hüquqi məsələlərə aid sənədlərin qəbul edilməsi üzrə filialın mütəxəssislər və şöbə rəhbərlərinin səlahiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi;
- hüquqi sənədlərin və aktların hazırlanması və imzalanması zamanı filialın struktur bölmələri tərəfindən aidiyyəti sahə üzrə razılaşdırma üçün səlahiyyətli şəxsin müəyyənləşdirilməsi;
- normativ sənədlərin hazırlanmasında iştirakı;
- qanunlara və başqa normativ-hüquqi sənədlərə istinadların düzgünlüyünün müəyyənləşdirilməsi.

4.4. Müvafiq məsələlərin həllində filialın əlaqədar struktur bölmələri ilə razılaşdırma işinin aparılması.

4.5. Təqdim edilən sənəd layihəsinin qanunvericiliyə zidd olan hissəsi üzrə hüquqi rəyin verilməsi, həmin sənəd layihəsinin qanunvericiliyə uyğunlaşdırılması məqsədilə tövsiyələrin verilməsi və düzəlişlərin aparılması üçün aidiyyəti üzrə təqdim edilməsi.

4.6. Şöbəyə və ya mütəxəssisa qaytarılmış layihənin, hüquq şöbəsinin rəyinə əsasən qanunvericiliyinin tələblərinə uyğunlaşdırılmasına nəzarət.

4.7. Qanunvericiliyin tələblərinə zidd olan aktların dəyişdirilməsi və ya ləğvi barədə şöbələrin rəhbərlərinə və ya mütəxəssislərə hüquqi rəyin verilməsi.

4.8. " _____ " şirkətinin tərəf müqabilləri ilə əlaqələri (təsərrüfat əlaqələri), istehsalat və maliyyə planlarını və başqa amilləri nəzərə alaraq müqavilə münasibətlərinin formasının müəyyənləşdirilməsi.

4.9. Müqavilə münasibətlərinin mümkün olan üsulları barədə filialın rəhbərliyinə təkliflərin verilməsi.

4.10. Nümunəvi müqavilələrin tərtibatı və onların filialın struktur bölmələrinə təqdim edilməsi.

4.11. " _____ " şirkətinin tərəf müqabillərlə bağlanmış müqavilə layihələrinin yoxlanması və razılaşdırılma işinin təşkili.

4.12. Müqavilənin müəyyən müddəalarına dair hüquq şöbəsinin etirazı olduğu təqdirdə, ziddiyyət protokollarının hazırlanması.

4.13. " _____ " şirkətinin tərəf müqabillərdən daxil olmuş ziddiyyət protokollarına baxılması və onlara dair rəylərin hazırlanması.

4.14. Tərəf müqabillərlə yaranan mübahisələrin məhkəməyə qədər (pretenziya) qaydada nizama salınmasına dair tədbirlərin görülməsi.

4.15. Tələb olunduğu halda, müvafiq müqavilələrin notarial qaydada rəsmiləşdirilməsinin və dövlət qeydiyyatına alınmasının təmin edilməsi.

4.16. Aşağıdakı istiqamətlər üzrə təsərrüfat müqavilələrin zəruriliyinin təhlili:

- müqavilələrin şərtlərinin filialın maraqlarına uyğunluğu;

- müqavilələrin şərtlərinin qanunvericiliyinin tələblərinə uyğunluğu;
- dəqiqləşdirməyə və ya dəyişikliklərə ehtiyacı olan şərtlərin müəyyənləşdirilməsi;
- qanunvericilik aktlarında dəyişikliklərin baş verməsi, sahədə və ya əmtəə bazarlarında iqtisadi və ya hüquqi şəraitin dəyişməsi ilə əlaqədar, dəyişikliklərin aparılmasına ehtiyacı olan müddəalar müəyyən edilməsi.

5. ŞÖBƏNİN HÜQUQLARI

5.1. Şöbənin funksional fəaliyyəti ilə bağlı aidiyyəti struktur bölmələrindən, mütəxəssislərdən və filialın nəzdində olan qurumlardan zəruri olan sənədlərin və məlumatların təqdim olunmasını tələb etmək.

5.2. Hüquqi məsələlər üzrə dövlət orqanları, yerli orqanlar və qeyri-dövlət təşkilatları ilə müstəqil yazışma aparmaq.

5.3. Şöbənin funksional fəaliyyəti ilə bağlı və səlahiyyəti daxilində filialı dövlət orqanları, qeyri-dövlət orqanları, hüquqi və fiziki şəxslər və başqa təşkilatlar qarşısında təmsil etmək.

5.4. Şöbənin funksional fəaliyyəti ilə bağlı və səlahiyyəti daxilində filialın başqa struktur bölmələrinə və mütəxəssislərinə icra üçün məcburi olan göstərişlərin verilməsi üçün rəhbərliyə təkliflər vermək.

5.5. Şirkətdə qanunvericiliyin pozulması hallarının aşkarlandığı halda tədbirlərin görülməsi və bu pozuntularda günahkar bildirilən işçilərin məsuliyyətə cəlb edilməsi məqsədilə bu barədə rəhbərliyə məruzə etmək.

5.6. Məsləhətlərin alınması, rəylərin, təkliflərin hazırlanması məqsədilə, filialın rəhbərliyinin razılığı ilə müvafiq sahədən ekspertlərin və mütəxəssislərin cəlb olunması.

5.7. Sənədləşmə və qeydiyyat işinin təşkili məqsədilə filialın digər struktur bölmələrindən zəruri sənədlərin təqdim olunmasını tələb etmək.

5.8. Öz-səlahiyyəti daxilində əmrlərin, təlimatların, əsasnamələrin və digər hüquqi-normativ xarakterli sənəd layihələrinin işlənilib tamamlanmasını icraçıdan tələb etmək.

6. QARŞILIQLI ƏLAQƏLƏR (XİDMƏTİ MÜNASİBƏTLƏR)

6.1. Hüquq şöbəsi öz vəzifə borclarının və funksiyalarının icrasını təmin etmək məqsədilə öz işini filialın digər struktur bölmələri, habelə filialın nəzdində olan qurumları ilə qarşılıqlı əlaqə qurur.

6.2. Maliyyə şöbəsi ilə aşağıdakı məsələlər üzrə:

6.2.1. Alınması üçün:

- hüquqi təhlil və vizalamaq məqsədilə filialın maliyyə fəaliyyətinə aid olan müqavilələrin və müqavilə layihələrinin və başqa normativ-hüquqi sənədlərin;
- filiala qarşı qaldırılmış şikayət və iddialara dair maliyyə şöbəsinin fəaliyyətinə aid olan məsələlər üzrə həmin şöbənin rəyinin;
- filiala qarşı qaldırılmış şikayət və iddiaların təmin edilməsi məqsədilə ödənilmiş dövlət rüsumları və başqa ödənişlər barədə sənədlərin;
- debitor və kreditor borcları barədə məlumatların;

- filialın tərəf-müqabilləri tərəfindən müqavilə öhdəliklərinin yerinə yetirilməməsi barədə məlumatların və bunu təsdiqləyən müvafiq sənədlərin;
- maddi məsuliyyət haqqında müqavilələrin layihələrinin;
- əmtəə-maddi sərvətlərin inventarizasiyasına aid nəticələrin;
- əmtəə-maddi sərvətlərin əskikliyi, oğurlanması və pozulması hallarına dair məlumatların;

- hüquq şöbəsi tərəfindən öz iş vəzifələrinin və funksiyalarının yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar tələb olunan müvafiq sənədlərin.

6.2.2. Təqdim olunması üçün:

- filiala qarşı qaldırılmış şikayət və iddialara dair qərarların;
- iddialara, məhkəmə və arbitraj işlərinə baxılmasına dair ümumiləşdirilmiş nəticələrin;
- qüvvədə olan qanunvericiliyinin və onun tətbiqi qaydaları barəsində izahatların;
- pretenziya qaydası ilə baxılan işlər üzrə hüquqi yardımın;
- kreditör və debitor borclarının vəziyyəti haqqında razılaşdırılmış sənədlərin və məcburi qaydada borcların qaytarılmasına dair təkliflərin;
- filialı məhkəmələrdə təmsil etməsilə əlaqədar yaranmış hesablaşmaların (dövlət rüsumların həcmi, cərimələr və s.);
- şöbəyə ayrılmış vəsaitlərin xərclənməsi barədə hesabatların.

6.3. Kadrlar şöbəsi ilə aşağıdakı məsələlər üzrə:

6.3.1. Alınması üçün:

- hüquqi təhlilin aparılması vacib hesab edilən sənədlərin və məlumatların;
- yarana biləcək hüquqi mübahisələr haqqında məlumatların;
- hüquq şöbəsi tərəfindən öz iş vəzifələrinin və funksiyalarının yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar tələb olunan müvafiq sənədlərin.

6.3.2. Təqdim olunması üçün:

- kadrlar şöbəsinin iş fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə hüquqi təhlillərin, müvafiq qanunvericilik aktları barədə məlumatların və məsləhətlərin.

7. ŞÖBƏNİN MƏSULİYYƏTİ

7.1. Hüquq şöbəsi qanunvericiliyin düzgün tətbiqi və hüquqi-təminat işinin təşkilinə görə ümumi məsuliyyət daşıyır.

7.2. Şöbənin rəisi şöbənin qarşısında qoyulmuş vəzifələrin və funksiyaların vaxtında və düzgün icrasına görə tam məsuliyyət daşıyır. Hüquq şöbəsinin rəisi aşağıdakılara görə şəxsi məsuliyyət daşıyır:

- Rəhbərliyin əmr və göstərişlərini vaxtında və düzgün yerinə yetirilməməsinə;
- Şöbənin əməkdaşları ilə daxili əmək nizam qaydalarına riayət edilməməsinə;
- Vəzəflənən və imzalanan sənədlərin qanunvericiliyə uyğun olmamasına;

7.3. Şöbənin hüquqşünasları qarşılarında qoyulmuş vəzifələrin vaxtında və düzgün icrasına görə məsuliyyət daşıyırlar. Məsuliyyət həddinin müəyyənəşdirilməsi Vəzifə Təlimatına əsasən həyata keçirilir.

7.4. Şöbənin hər bir işçisi hazırladığı, araşdırdığı və imzaladığı sənədin Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktlarına, filialın əmrlərinə uyğunluğuna görə bu Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş vəzifələr çərçivəsində şəxsin məsuliyyət daşıyırlar.

RAZILAŞDIRILIB

Səlahiyyətli şəxslərin imzaları

"Dövlət qeydiyyatına alınmışdır"
Azərbaycan Respublikasının

Vergilər Nazirliyi
tərəfindən

Qeydiyyat №
" " 20 - il

Nümunə

"Təsdiq edilmişdir"
" " şirkətinin
" " 20 - il tarixli
etibarnaməsinə əsasən

" " ŞİRKƏTİNİN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDAKI FİLİALININ ƏSASNAMƏSİ

1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR

1.1. " " şirkətinin Azərbaycan Respublikasındakı filialı (bundan sonra - Filial) Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə və digər qanunvericilik aktlarına, bu əsasnaməyə əsasən fəaliyyət göstərir.

1.2. Filialın təsisçisi ünvanında yerləşən, -cı il tarixdə
nömrə ilə qeydə alınmış " " şirkətidir.

1.3. Filialın hüquqi ünvanı:

2. FİLİALIN FƏALİYYƏTİNİN PREDMETİ VƏ MƏQSƏDİ

2.1. Filial şirkətin mənafeələrini Azərbaycan Respublikasında təmsil və müdafiə edir.

2.2. Şirkət filialın təsərrüfat fəaliyyətini məhdudlaşdırır və genişləndirə bilər.

2.3. Filial Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə qadağan olunmayan bütün fəaliyyət növləri ilə, o cümlədən xüsusi icazə alınmasını tələb edən müəyyən fəaliyyət növləri ilə yalnız müvafiq icazəni (lisenziyanı) aldıqdan sonra məşğul ola bilər.

3. FİLİALIN HÜQUQİ STATUSU

3.1. Filial hüquqi şəxs deyil. Filial ilkin balans, dəyirmi möhürü və ştamptı, üzərində adı yazılmış blankları, firma nişanı və filiala məxsus digər atributları vardır.

3.2. Filial Azərbaycan Respublikasının müvəkkil banklarında və digər maliyyə-kredit təşkilatlarında hesablaşma hesabı açmaq hüququna malikdir.

3.3. Filial Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan qanunvericiliyinə əsasən vergiləri, rüsumları və digər tədiyyələri ödəməlidir.

4. FİLİALIN İDARƏ EDİLMƏSİ

4.1. Filialın idarə edilməsini şirkət tərəfindən təyin edilən direktor həyata keçirir. Direktor Filialın bütün fəaliyyətinə görə məsuliyyət daşıyır.

4.2. Filialın direktoru şirkət tərəfindən ona verilmiş etibarnamədə göstərilən səlahiyyətlər çərçivəsində fəaliyyət göstərir. Şirkət Filialın direktorunun aşağıdakı səlahiyyətlərini dəyişdirə və ya onlara əlavələr edə bilər:

- Filialı idarə etmək;
- Azərbaycan Respublikasında və onun hüdüdlərindən kənarda yerləşən bütün idarə, müəssisə və təşkilatlarda Filialın fəaliyyəti ilə bağlı şirkətin mənafeyini təmsil etmək;
- bütün digər saziş və müqavilələri yerinə yetirmək, etibarnamə vermək və müvəkkil banklarda Filialın hesabını açmaq;
- Filialın daxili vəzifə tələblərinin işlənilib hazırlanmasına cavab vermək və onları şirkətin təsdiqinə vermək, həmçinin bu təminatların icrasını təmin etmək;
- Filialın daxili menecmentinə aid olan əməliyyat məsələləri üzrə qərarlar qəbul etmək, sərəncam və əmrilər vermək;
- Filial əməkdaşlarının təhsili ilə əlaqədar plan və tədbirlər üzrə təkliflər hazırlamaq, eləcə də bu təklif və planları Şirkətin təsdiqinə vermək;
- şirkət tərəfindən baxılmaq üçün digər zəruri sənədləri və təklifləri hazırlamaq;
- şirkət tərəfindən qəbul edilmiş qərarların icrasını təmin etmək;
- Filialın əməkdaşlarını işə qəbul və işdən azad etmək;
- Filialın fəaliyyəti ilə bağlı digər işləri görmək.

4.3. Filialın maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinə nəzarəti və onun təftişini şirkət tərəfindən təyin edilən müfəttiş və ya maliyyə-təftiş (audit) komissiyası həyata keçirir.

4.4. Filialın idarəetmə orqanlarının vəzifələri, funksiyaları və səlahiyyətləri şirkət tərəfindən onlara verilən daimi və ya birdəfəlik etibarnamələrlə müəyyən olunur.

4.5. Şirkət Filialın öhdəliklərinə görə tam məsuliyyət daşıyır.

5. FİLIALIN ƏMLAKI

5.1. Filialın əmlakı Şirkət tərəfindən verilir. Filial yarananda ona verilən əmlakın ilkin miqdarı Şirkət tərəfindən müəyyən edilir.

5.2. Şirkətin istədiyi vaxt və heç bir məhdudiyyət qoymadan Filiala əlavə əmlak vermək və ya Filialın sərəncamında olan hər bir növ əmlakı bütövlüklə və ya qismən geri götürmək hüququ vardır. Filialın bütün əmlakı Şirkətin xüsusi mülkiyyətidir.

5.3. Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan qanunvericiliyi ilə bütün vergilər ödəndikdən sonra Filialın əldə etdiyi xalis mənfəət Şirkətin göstərişi ilə istifadə olunur.

6. FİLIALIN FƏALİYYƏTİNİN DAYANDIRILMASI VƏ YA LƏĞVİ

Filialın fəaliyyətinin dayandırılması, yaxud onun ləğvi təsisçi şirkətin müvafiq qərarı əsasında və ya məhkəmə tərəfindən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun qaydada həyata keçirilir.

7. DİGƏR MÜDDƏALAR

7.1. Filialın fəaliyyəti ilə bağlı, lakin bilavasitə bu Əsasnamə ilə həlli müəyyən edilməyən bütün məsələlər Şirkət tərəfindən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun qaydada həll edilir.

7.2. Gələcəkdə bu əsasnamənin hər hansı müddəası qanunvericiliklə ziddiyyət təşkil edərsə, qanunvericiliyin müddəası tətbiq edilir.

2.2. Nizamnamə

Nizamnamə - müəssisələrin, təşkilatların yaranmasını rəsmiləşdirən və onların quru-

luşunu, funksiyasını, hüquqi vəziyyətini müəyyənləşdirən hüquqi akt deyildir. Nizamnamə idarə və təşkilatın məqsədini, vəzifəsini, quruluşunu, maddi bazasını, müəssisənin və onun ləğv olunması qaydasını, hüququnu, vəzifəli şəxsin vəzifəsini və məsuliyyətini göstərən xidməti sənəddir. Hər bir təşkilatın və xüsusi müəssisənin nizamnaməsi işlənir.

Nizamnamə təsdiq olunur və qeydiyyatdan keçirilir. Yeni yaradılan müəssisə Vergilər Nazirliyi tərəfindən qeydiyyatdan alınır və fəaliyyətə başlayır. Nizamnamə fermerlərin, könüllü cəmiyyətlərin, xüsusi müəssisələrin və ictimai təşkilatların, həmkarlar konfederasiyasının və s. təşkilatların, rəhbər orqanların fəaliyyətinin əsasını təşkil edir. Nizamnamələr nümunəvi və fərdi olurlar. Təsərrüfatın bir neçə sahəsində qulluqçular və digər əməkdaşlar üçün gündəlik intizam qaydaları xüsusi əhəmiyyətə malik olduğuna görə bu məsələlər müəssisənin özü tərəfindən hazırlanmış, sahə baş idarə tərəfindən təsdiq edilmiş fərdi nizamnamə vasitəsi ilə tənzimlənir. Belə sahələrə dəmir yolu, dəniz və çay nəqliyyatı, neft sənayesi, mülki hava donanması, rabitə və s. müəssisələr aiddir. Intizam haqqındakı nizamnamənin aşağıdakı rekvizitləri vardır: ümumi qaydalar (işçilərin hüquq və vəzifələri), mükafatlar, inzibati cəzalar. Nizamnamədə idarə rəhbərinin mükafat və cəza vermək üçün səlahiyyəti müəyyən edilir.

Müəssisələrin yaranması üçün hazırlanan nizamnamənin elementləri bunlardır: müəssisənin adı, təsdiqetmə qrafiki, sənədin adı, hazırlanma yeri, tarixi, indeks, sərlovhəsi, razılaşdırma qrafiki, vizalar və mətn. Nizamnamənin mətni bunlardan ibarətdir: ümumi müddəalar, müəssisənin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri və hüquqları, müəssisənin əmlakı və istehsal vasitələri, müəssisənin nizamnamə kapitalı, müəssisənin təsisçilərinin onun öhdəlikləri üzrə məsuliyyəti, maliyyə və hesabat, əmək kollektivinin sosial təminatı, Təchizat və məhsulun satışı, müəssisənin mənfəətinin və zərərinin bölüşdürülməsi, müəssisənin idarəetmə orqanları, müəssisənin ləğvetmə qaydaları.

Nümunə

(birtipli forma)

"DÖVLƏT QEYDİYYATINA ALINMIŞDIR"

Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi
tərəfindən

QEYDİYYAT № _____

" _____ " _____ 20 _____ il

"TƏSDİQ EDİLMİŞDİR"

Tam ortaqlığın təsisçiləri
(iştirakçıları) tərəfindən

" _____ " _____ 20 _____ il

" _____ "

tam ortaqlığının (tam ortaqların adı)

NÜMUNƏVİ NİZAMNAMƏSİ

1. Ümumi müddəalar

1.1. " _____ " tam ortaqlıq müstəqil

təsərrüfat subyekti olmaqla öz fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, qüvvədə olan digər qanunvericilik aktları və bu Nizamnamə əsasında həyata keçirir və əsas məqsədi mənfəət götürməkdən ibarət olan kommersiya təşkilatıdır.

1.2. Tam ortaqlığın adı: _____

1.3. Hüquqi ünvanı: _____

2. Tam ortaqlığın hüquqi vəziyyəti və iştirakçılarının hüquq və vəzifələri

2.1. Tam ortaqlığında iştirak edən tam ortaqların hüquqi vəziyyəti, ortaqlığın öhdəlikləri üzrə onların məsuliyyəti, habelə iştirakçıların hüquq və vəzifələri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyənləşdirilir.

2.2. Tam ortaqlıq Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə qadağan olunmayan bütün fəaliyyət növləri ilə məşğul olmaq hüququna malikdir.

2.3. Tam ortaqlıq Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə qadağan olunmayan istənilən fəaliyyət növləri ilə yalnız xüsusi icazə (lisenziya) əsasında məşğul olmaq hüququna malikdir.

3. Tam ortaqlığın şərikli kapitalı

3.1. Tam ortaqlığın nizamnamə kapitalı təsisçilərin qoyduqları paylar hesabına yaradılır.

3.2. Tam ortaqlığın nizamnamə kapitalı _____ (_____) manat həcmindədir və hər biri _____ (_____) manat olmaqla _____ (_____) paydan ibarətdir.

Nizamnamə kapitalına qoyulan əmlak və digər mülkiyyətin qiymətləndirilməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

3.3. Təsisçilərin nizamnamə kapitalındakı payları:

_____ - _____%, _____ manat, _____ pay, _____ şəkildə
_____ - _____%, _____ manat, _____ pay, _____ şəkildə
təşkil edir

4. Tam ortaqlığın idarə olunması

4.1. Tam ortaqlığın fəaliyyəti bütün iştirakçıların ümumi razılığı ilə idarə edilir.

5. Tam ortaqlığın ləğvi

5.1. Tam ortaqlığın yenidən təşkili və ya ləğv qaydası Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə tənzimlənir.

6. Digər şərtlər

6.1. Bu Nizamnamənin hər hansı müddəası qanunvericiliyə zidd olarsa, qanunvericiliyin müddəası tətbiq edilir.

*Nümunə
(geniş formada)*

"Dövlət qeydiyyatına alınmışdır"

Azərbaycan Respublikasının
Vergilər Nazirliyi

tərəfindən

Qeydiyyat № _____

" " 20 ____ il

" "

"Təsdiq edilmişdir"

" "

Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin
təsisçisi (ləri) tərəfindən

MƏHDUD MƏSULİYYƏTLİ CƏMİYYƏTİNİN NİZAMNAMƏSİ I. Ümumi müddəalar

1.1. " _____ " (aşağıda Müəssisə adlanacaq) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, AR Mülki Məcəlləsinə digər qanunvericilik aktlarına, təsis müqaviləsinə və bu Nizamnaməyə müvafiq olaraq yaradılmış və fəaliyyət göstərir.

1.2. Müəssisənin təsisçiləri:

1. _____
(a.a.s)

(şəxsiyyət vəsiqəsinin seriyası və №-si)

2. _____
(a.a.s)

(şəxsiyyət vəsiqəsinin seriyası və №-si)

1.3. Hüquqi ünvan: Bakı şəhəri, Səbail rayonu, Q. Abbasov küçəsi 2, mənzil 43;

1.4. Müəssisənin tam adı:

" _____ " məhdud məsuliyyətli cəmiyyəti.

Müəssisə qanunvericiliyə müvafiq qaydada qeydə alındığı andan hüquqi şəxsdir. Müəssisənin əmlakı (daşınar və daşınmaz), sərbəst balans, dairəvi möhürü, künc ştamptı, adı yazılmış blankı, öz emblemi (tanınma nişanı), banklarda hesablaşma, valyuta və digər hesablar açmaq və qanunvericilikdə müəyyən olunmuş başqa hüquqları vardır.

II. Müəssisənin məqsədləri və fəaliyyət növləri

2.1. Müəssisə məhsullara, xidmətlərə, işlərə olan tələbatın daha dolğun ödənilməsi, əhalinin işlə məşğulluğunun yaxşılaşdırılması, işçilərin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi, mənfəətin əldə edilməsi məqsədini nəzərdə tutur.

2.2. Müəssisə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və qadağan olmayan hallarda aşağıdakı fəaliyyət növləri ilə məşğul olur:

- yaşayış və iş yerindən asılı olmayaraq yaşlı əhaliyə müəssisədə ixtisaslaşdırılmış tibbi konsultativ və müalicəvi yardımın göstərilməsi;
- əhaliyə yüksək səviyyəli tibbi, stomatoloji məsləhətlərin verilməsi, müayinə, müalicə edilməsi və cərrahiyyə əməliyyatlarının həyata keçirilməsi;
- əhaliyə təcili stomatoloji xidmətlərin göstərilməsi;
- xəstələrin xarici ölkələrin tanınmış klinikalarında müayinə və müalicə olunmalarının təşkili;
- müasir tibbi texnika ilə təchiz olunmuş və kompyuterləşdirilmiş tibbi, stomatoloji kompleksin təşkili və istismarı;
- xarici tibbi avadanlıq, ləvazimat, preparatlar istehsal edən firmaların təmsilçiliyinin həyata keçirilməsi;
- hüquqi və fiziki şəxslərə marketinq xidmətlərinin göstərilməsi, investisiya və sponsorluq fəaliyyəti;
- xarici fiziki və hüquqi şəxslərlə şərikli zavod və fabriklərin tikilməsi və istifadəsi;
- səhiyyə – maarifçilik tədbirlərinin həyata keçirilməsi;
- elmi-tədqiqat işləri;
- qanunvericiliklə qadağan olunmayan digər fəaliyyət növləri.

2.3. Müəssisə xüsusi icazə tələb olunan fəaliyyət növləri ilə müvafiq dövlət orqanlarından lisenziya aldıqdan sonra məşğul ola bilər.

III. Təsərrüfat fəaliyyəti

3.1. Müəssisə öz fəaliyyətini müstəqil həyata keçirir və məhsul, xidmət və işlərinə mövcud qaydada uyğun olaraq qiymət və tariflər müəyyən edir.

3.2. Müəssisə:

- hüquqi şəxslər təsis edə, öz filiallarını, nümayəndəliklərini yarada bilər;
 - hüquqi və fiziki şəxslərlə müqavilələr və sazişlər bağlayır;
 - qanunvericiliyə və bu Nizamnamaya uyğun olaraq vəsaiti və əmlakı üzərində sərəncam verir;
 - qanunla müəyyən edilmiş qaydada daşınar və daşınmaz əmlak ala, sata, icarəyə və ya istifadəyə verə, götürə, bağışlaya bilər, əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarından müstəqil istifadə edir;
 - beynəlxalq sərgi və yarmarkalarda iştirak edir, həmçinin ixtisaslaşmış sərgilər, auk-sionlar, simpoziumlar və sair tədbirlər təşkil edir;
 - öz işçilərinin əmək haqqı sistemini və formasını müstəqil olaraq müəyyən edir.
- 3.3. Müəssisənin ştat cədvəli təsisçilər tərəfindən ümumi yığıncaqda təsdiq edilir.
- 3.4. Müəssisə maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin təftiş və uçotu məqsədilə xüsusilaşdırılmış auditor təşkilatlarından və xidmətlərdən istifadə edir.

IV. Hüquqi status

4.1. Müəssisənin hüquqi statusu Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi, təsis müqaviləsi və hazırkı müəssisənin Nizamnaməsi ilə (bundan sonra Nizamnamə adlanacaq) müəyyən olunur.

4.2. Müəssisənin məqsədlərinə çatmaq üçün müqavilələr, əqdlər bağlamaq, mülkiyyət hüququ, qeyri-mülkiyyət hüququ əldə etmək, öhdəliklər daşımaq, məhkəmələrdə, münisiflər məhkəməsində iddiaçı və cavabdeh kimi çıxış etmək hüququ vardır.

4.3. Müəssisə öz fəaliyyət məqsədlərinə və mülkiyyətinin təyinatına müvafiq olaraq,

öz mülkiyyət və məhsullarına sahib olub, eyni zamanda istifadə və sərəncam etmək hüquqlarını həyata keçirir.

4.4. Müəssisənin müstəqil balansı və büdcəsi vardır. Müəssisə tam təsərrüfat hesablı, özünümaliyyələşdirmə və öz xərcini ödəmə əsasında fəaliyyət göstərir.

4.5. Müəssisə öz öhdəliklərinə görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq cavabdehlik daşıyır. Azərbaycan dövləti müəssisənin öhdəliklərinə görə, müəssisə Azərbaycan dövlətinin öhdəliklərinə görə cavabdehlik daşımır.

4.6. Müəssisə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq, öz təsərrüfat fəaliyyəti və başqa şəxsi ehtiyacları üçün zəruri olan, istənilən idxal-ixrac əməliyyatını müvafiq qaydada müstəqil surətdə icra edə bilər.

4.7. Müəssisə respublikada və başqa ölkələrin ərazisində filiallar, bürolar və nümayəndəliklər açar. Müəssisənin hüquqi şəxs olmayan filialları müəssisənin öhdəlikləri üzrə cavabdehlik daşıyır. Müəssisənin, eləcə də digər birgə müəssisələrin, kooperativlərin və ya xarici müəssisələrin səhmlərini almaq, əldə etmək və ya nəzarət zərflərini saxlamaq hüququ vardır.

4.8. Müəssisənin xüsusi markası, blankı, möhürü vardır və onlar ümumi yığıncaq tərəfindən təsdiq edilir.

4.9. Müəssisə hüquqi şəxs kimi yalnız qeydiyyatdan keçdikdən sonra fəaliyyət göstərə bilər.

4.10. Müəssisənin əmlakı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qiymətlərlə hesablanır.

4.11. Müəssisənin rəsmi işgüzar dili Azərbaycan dilidir.

4.12. Təsisçilər müəssisənin öhdəliklərinə görə Nizamnamə fondundakı payları həcmində məsuliyyət daşıyırlar.

V. Müəssisənin əmlakı və vəsaiti

5.1. Müəssisənin əmlakı təsisçilərə məxsusdur.

5.2. Müəssisənin ilkin Nizamnamə fondu təsisçilərin vəsaiti ilə yaradılır. Müəyyən olunmuş qaydada Nizamnamə fondunun miqdarı təsisçilərin ümumi yığıncağının qərarı ilə artırılır və azaldılır. Müəssisə dövlət qeydiyyatına alınan müddətdən Nizamnamə fondu 1 il ərzində formalaşdırılır. Nizamnamə fondu formalaşmamış təsisçilər dividend ala bilməz.

5.3. Müəssisənin qanunla müəyyən edilmiş qaydada mülkiyyətində qeyri-yasayış binaları, nəqliyyat vasitələri, materiallar, aksiyalar və başqa qiymətli kağızlar, istehsal məhsulları və alınan gəlirlər, pul vəsaiti, o cümlədən valyuta və həmçinin tələbat və istehsalat təyinatlı əmlakı ola bilər.

5.4. Müəssisənin əmlakının formalaşma mənbəyi aşağıdakılardır:

- təsisçilərin pul və əmtəə şəklində Nizamnamə fonduna qoyduğu paylar;
- xidmətlərdən və həmçinin başqa növ təsərrüfat fəaliyyətindən əldə edilən gəlirlər;
- bankların və başqa kreditörün kreditləri;
- əvəzsiz və xeyriyyə şəklində müəssisələrin və vətəndaşların verdiyi pul və əmtəə vəsaitləri;
- qanunvericiliklə qadağan olunmayan başqa mənbələr.

5.5. Göstərilmiş xidmətlərdən əldə edilmiş gəlir və xüsusi vəsait hesabına alınmış əmlak müəssisənin mülkiyyəti hesab olunur.

5.6. Müəssisə ona məxsus olan binaları, tikililəri, cihazları və nəqliyyat vasitələrini, hazır məhsulları, xammalı başqa idarələrə, təşkilatlara sata bilər, müvafiqəti pulsuz istifadəyə verə bilər və həmçinin onu öz hesabından silə bilər.

5.7. Müəssisə əldə etdiyi valyuta hesabına xarici avadanlıq, texnologiya, cihazlar, materiallar, xammal və digər ləvazimat ala bilər.

5.8. Müəssisə fəal istehsal fondunun sürətli amortizasiyasını həyata keçirə bilər.

5.9. Müəssisə mövcud qanunlarla Azərbaycan Respublikasında torpaqdan istifadə edə bilər.

5.10. Dövlət orqanları və başqa hüquqi şəxslər və vətəndaşlar tərəfindən əmlak hüququnun pozulması nəticəsində müəssisəyə dəyən zərər məhkəmənin qərarı ilə tam həcmdə təqsirkar tərəfindən ödənilməlidir.

VI. Müəssisənin nizamnamə fondu

6.1. Müəssisənin Nizamnamə fondu _____ (sözlə) manat müəyyən edilməklə təsisçilərin payı aşağıdakı qaydada müəyyən edilir:

1. Əliyev Polad Məhərrəm oğlu – _____ %
2. Məmmədov Ələkbər Mustafa oğlu – _____ %

6.2. Müəssisənin Nizamnamə fondu onun təsisçilərinin pul ifadəsində qoyduqları pul, qiymətli kağızlar, digər əmək hüquqları və pul ifadəsində qiymətli olan başqa hüquqlar şəklində qoyulan paylarının məcmusudur.

6.3. Müəssisənin Nizamnamə fonduna təsisçilərin pay şəklində qoyduqları əmlak və ya hüquqlar təsisçilər tərəfindən qiymətləndirilir. Təsisçilər bu barədə razılığa gəlmədikdə həmin əmlak və ya hüquqlar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada qiymətləndirici tərəfindən qiymətləndirilir.

6.4. Müəssisənin Nizamnamə fondu onun tam ödənilməsindən sonra müəssisənin əmlakı hesabına təsisçilərin Nizamnamə fondundakı paylarına mütənasib şəkildə artırılması və təsisçilər tərəfindən əlavə payların qoyulması vasitəsilə, yaxud müəssisəyə qəbul olunmuş yeni təsisçilərin payları hesabına artırıla bilər.

6.5. Müəssisənin Nizamnamə fondu onun təsisçilərinin paylarının mütənasib şəkildə azaldılması və ya ayrı-ayrı təsisçilərin paylarının tam və ya qismən ödənilib ləğv edilməsi yolu ilə azaldıla bilər.

6.6. Müəssisənin Nizamnamə fondunun azaldılması və ya artırılması ümumi yığıncağın qəbul etdiyi qərara əsasən həyata keçirilir.

6.7. Müəssisənin Nizamnaməsində göstərilən Nizamnamə fondunun məbləği müəssisə dövlət qeydiyyatına alındıqdan sonra 1 il müddətində ödənilməlidir.

VII. Müəssisənin digər fondları

7.1. Müəssisədə onun fəaliyyəti üçün zəruri olan digər fondlar yaradıla bilər. Bütün növ fondlar müəssisənin sərəncamındadır.

VIII. Müəssisənin idarəetmə orqanları

8.1. Müəssisənin ali idarəetmə orqanı təsisçilərin ümumi yığıncağıdır. Ümumi yığıncaq növbəti və ya növbədənəkanar ola bilər.

8.2. Təsisçilərin ümumi yığıncağının müstəsna səlahiyyətlərinə aşağıdakılar aiddir:

- müəssisənin Nizamnaməsində dəyişikliklər edilməsi;
- müəssisənin Nizamnamə fondunun artırılması və ya azaldılması;
- müəssisənin idarəetmə orqanlarının yaradılması və onların səlahiyyətlərinə xitam verilməsi, icra səlahiyyətlərinin kənar idarəediciyə verilməsi;
- müəssisənin illik hesabatlarının, mühasibat balanslarının təsdiq edilməsi və onun mənfəət və zərərinin bölüşdürülməsi;
- müəssisənin ştat cədvəlinin təsdiqi;
- müəssisənin daxili fəaliyyətini tənzimləyən qaydaların və digər sənədlərin təsdiq edilməsi;
- törəmə müəssisələrin və filialların yaradılması, nümayəndəliklərin açılması və onların fəaliyyətinə xitam verilməsi;
- müəssisənin yenidən təşkili və ya ləğvi haqqında qərarın qəbul edilməsi;
- ləğv etmə komissiyasının müəyyən edilməsi və ləğv etmə balanslarının təsdiq edilməsi;
- müəssisənin fəaliyyətinin əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsi;

8.3. Həmin Nizamnamə ilə ümumi yığıncağın müstəsna səlahiyyətlərinə aid edilmiş məsələlərlə yanaşı ümumi yığıncaq Nizamnamədə müəyyən edildiyindən asılı olmayaraq, müəssisənin fəaliyyəti ilə əlaqədar istənilən məsələni müzakirə edə bilər.

8.4. Ümumi yığıncaq özünün müstəsna səlahiyyətlərinə aid edilməyən səlahiyyətləri müəssisənin baş müdürünə verə bilər.

8.5. Növbəti ümumi yığıncaq ildə bir dəfədən az olmamaqla çağırılır. Müəssisənin illik fəaliyyətinin yekunlarına həsr olunmuş ümumi yığıncaq hesabat maliyyə ili başa çatdıqdan sonra dörd aydan gec olmayaraq çağırılır.

8.6. Növbədənəkanar (fövqəladə) ümumi yığıncaq müəssisənin maraqları tələb etdikdə istənilən hallarda çağırılır.

8.7. Müəssisə ləğv etmə prosesində olduqda təsisçilərin növbədənəkanar ümumi yığıncağı ləğv etmə komissiyası tərəfindən çağırılır.

8.8. Müəssisənin iştirakçılarının (təsisçilərinin) hər biri onun ali idarəetmə orqanı olan ümumi yığıncaqda Nizamnamə fondundakı payına mütənasib səsə malikdir.

8.9. Ümumi yığıncağın, Mülki Məcəllənin müddələrinin, Azərbaycan Respublikası qanunlarının, digər normativ hüquqi aktların, həmin nizamnamənin və müəssisənin daxili fəaliyyətini tənzimləyən digər sənədlərin tələblərini pozmaqla qəbul edilmiş və təsisçilərin hüquqlarını pozan və ya qanuni mənafeələrinə xəlal gətirən qərarı səsvermədə iştirak etmiş, yaxud bu qərarın əleyhinə səs vermiş təsisçinin ərizəsi əsasında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmə tərəfindən həll edilir.

8.10. Müəssisənin cari fəaliyyətinə rəhbərlik onun işlərinin aparılmasını təmin edən icra orqanı baş müdür tərəfindən həyata keçirilir.

8.11. Təsisçilərin ümumi yığıncağının qərarları müəssisənin bütün orqanları tərəfindən qeyri-şərtsiz icra edilir.

8.12. Baş müdür ümumi yığıncağın göstərişlərinə müvafiq olaraq müəssisənin cari fəaliyyətinə rəhbərliyi həyata keçirir.

8.13. Baş müdür müəssisənin təsisçisi olan və təsisçisi olmayan kənar şəxslərdən ümumi yığıncaq tərəfindən 4 il müddətinə təyin edilir.

8.14. Sonrakı illərdə baş müdürün səlahiyyətləri ümumi yığıncağın qərarı ilə vaxtından əvvəl dayandırılabilir.

8.15. Baş müdür öz səlahiyyətlərini, onların qüvvədə olduğu müddətdə hər hansı səbəbdən, dayandırarsa, ümumi yığıncaq dərhal onun dəyişdirilməsini həyata keçirir.

8.16. Baş müdür öz fəaliyyəti haqqında ümumi yığıncağa hesabat verir. Baş müdür öz səlahiyyətləri hüddündə, qanunvericilik və Nizamnaməyə müvafiq olaraq:

- müəssisənin planlarına müvafiq olaraq, onun işinə operativ rəhbərliyi həyata keçirir;
- müəssisənin nəzərdə tutduğu planların layihələrini, həmçinin bu planların icrası haqqında hesabatları təqdim edir, o cümlədən maliyyə ilinin bitməsindən 3 aydan gec olmayaraq illik balans, gəlir-xərclər hesabı, illik hesabat, eləcə də maliyyə planının icrası haqqında hesabat təqdim edir;
- vəkalətnamə olmadan müəssisə adından öz səlahiyyətləri çərçivəsində çıxış edir, onu istər ölkə daxilində, istərsə də xaricdə bütün idarələrdə, müəssisələrdə, təşkilatlarda təmsil edir;

– nizamnamənin müəyyən etdikləri hüddüldə, müxtəlif sövdələşmələr və başqa hüquqi aktlar yerinə yetirir, vəkalətnamələr verir (o cümlədən başqasına etibar etmək hüququ ilə), banklarda müəssisənin hesablaşma və başqa hesablarını açır;

– daxili əmək intizamı qaydalarının, ştat cədvəlinin kollektiv müqavilənin işləniş hazırlanması və onların ümumi yığıncağa təsdiq etmək üçün təqdim olunmasına görə cavabdehlik daşıyır, göstərilən qaydalara və kollektiv müqaviləyə riayət olunmasını təmin edir;

– quruluş bölmələri haqqında əsasnaməni və müəssisənin əməkdaşlarının vəzifə təminatlarını təmin edir;

– müəssisənin işçilərini işə qəbul edib işdən azad edir, işçilərə həvəsləndirmə tədbirləri tətbiq edir, müəssisənin daxili əmək intizamı qaydalarına müvafiq olaraq onları tənbeh edir;

– müəssisənin daxili fəaliyyət məsələləri üzrə qərar qəbul edir və əmrilər verir;

– müəssisənin şəxsi həyatının təhsil alması üzrə planlar və tədbirlərə aid təkliflər hazırlayıb ümumi yığıncağa təsdiq etmək üçün təqdim edir;

– müəssisənin fəaliyyəti ilə bağlı digər zəruri sənədlərin və təkliflərin hazırlanmasını həyata keçirir, ümumi yığıncaq tərəfindən qəbul edilmiş qərarların icrasını təmin edir;

– nizamnaməyə müvafiq olaraq müəssisənin məqsədlərinə nail olmaq üçün istənilən qanunla qadağan olunmayan başqa işlər görür.

8.17. Baş müdür ümumi yığıncaq tərəfindən üzərinə qoyulmuş öhdəliklərə müvafiq olaraq müəssisənin fəaliyyəti üzrə məsuliyyət daşıyır.

8.18. Baş müdürün qərarları müəssisənin məqsədinə uyğun olmalıdır.

IX. Uçot və hesabat

9.1. Müəssisə öz təsərrüfat fəaliyyətini, istehlakçıların tələblərini və bazar konyunkturalarını nəzərə alaraq həyata keçirir.

9.2. Təsərrüfat fəaliyyətinin illik planı təsisçilərin ümumi yığıncağında bəyanılır, onların qərarı ilə təsdiq edilir. Bu plan təsisçilərin qərarı ilə sonrakı fəaliyyət prosesində dəyişə bilər.

9.3. Müəssisənin planları rüblük təsərrüfat fəaliyyət nəticələrinə görə tənzimlənir və yaxud bu nəticələrə görə yığım və istehlak fondları yenidən formalaşır.

9.4. Başqa xüsusi təyinatlı fondlar da bu Nizamnamənin əsasına zidd olmayan məqsədlərə görə yaranır (xeyriyyə fondu, təsis proqramlarına kömək fondu və s.).

9.5. Dövlət statistika hesabatının formaları və dövlət statistika orqanları tərəfindən nəzərdə tutulmuş məlumatları, müəssisə, müqavilə əsasında əlaqədar təşkilatlara təqdim edə bilər.

9.6. Müəssisənin mühasibat uçotu və hesabatına baş mühasib cavabdehliyi olub, uçot qaydalarını mövcud mühasibat qaydaları əsasında qurur.

9.7. Müəssisə müqavilə öhdəliklərinin, kredit hesablaşma və vergi intizamının pozulmasına görə, xidmətlərin keyfiyyətinin qoyulmuş tələblərə uyğun olmasına görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş tam mülki məsuliyyət daşıyır.

X. Müəssisənin mənfəətinin bölüşdürülməsi

10.1. Müəssisənin illik və ya rüblük fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş xalis mənfəətin təsisçilər arasında bölüşdürülməsi ümumi yığıncağın qərarı ilə həyata keçirilir.

10.2. Ümumi yığıncağın xalis mənfəətin təsisçilər arasında tamamilə və ya bir hissəsinin bölüşdürülməsi haqqında qərar qəbul etmək hüququ vardır.

10.3. Hər bir təsisçinin müəssisənin nizamnamə fondunda və digər əmlakında payına uyğun olaraq mənfəət almaq hüququ vardır.

10.4. Müəssisənin xalis mənfəəti ümumi yığıncaq tərəfindən qərar qəbul edildikdən sonra bir ay müddətində təsisçilərə ödənilir.

10.5. Müəssisənin Nizamnamə fondunun tam ödənilməsinə qədər təsisçilər arasında mənfəətin bölüşdürülməsinə yol verilmir.

XI. Sığorta

11.1. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq məcburi sığortalama nəzərdə tutulmadıqda, müəssisə öz əmlakının, istehsal, maliyyə və başqa risklərinin sığortalanıb sığortalanmayacağını özü həll edir.

XII. Vergi tutumu

12.1. Müəssisə Azərbaycan Respublikasının müvafiq normativ aktları ilə müəyyən edilən vergiləri ödəyəcəkdir.

XIII. Əmək münasibətləri

13.1. Müəssisədə əmək münasibətləri Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyinə əsasən müəyyən edilir.

13.2. Müəssisənin əcnəbi işçilərinin əməyindən bu bərdə tələb edilən xüsusi razılıq (lisenziya) alındıqdan sonra istifadə edilməsi, əməyinin ödənilməsi, onlara məzuniyyətlər verilməsi, onların pensiya təminatı məsələləri həmin işçilərin hər biri ilə bağlanan əmək müqavilələrində nəzərdə tutulacaqdır. Bu işçilər xarici valyuta ilə aldıqları əmək haqqının, gəlir vergisini ödədikdən sonra, yerdə qalan hissəsini xaricə köçürə bilərlər.

XIV. Sosial sığorta və təminat

14.1. Müəssisənin işçilərinin sosial sığortası və sosial təminatı (əcnəbi işçilərin pensiya təminatı istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin normaları ilə tənzimlənir.

14.2. Müəssisə əcnəbi işçilərin pensiya təminatı üçün tədiyyələri, onların daimi yaşadığı ölkələrin müvafiq fondlarına həmin ölkələrin valyutası ilə və şərtləri üzrə keçirir.

14.3. Müəssisə yerli və əcnəbi işçilərin dövlət sosial sığortası üzrə ayırmaları, Azərbaycan Respublikasının müəssisələri üçün müəyyənləşdirilmiş dərəcələr üzrə ödəyir.

XV. Müəssisənin ləğvi, xitam verilməsi və yenidən təşkili

15.1. Müəssisənin fəaliyyəti heç bir müddətlə məhdudlaşdırılmır.

15.2. Müəssisənin fəaliyyətinə qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada xitam verilir və yenidənqurma, yaxud ləğv formasında həyata keçirilir.

15.3. Müəssisə yenidən qurularkən onun hüquqları, vəzifələri və öhdəlikləri hüquqi varisinə keçir.

15.4. Müəssisə ləğv edilərkən ləğvetmə balansı tərtib edilir və ləğvetmə komissiyası tərəfindən təsdiq edilir.

15.5. Müəssisənin əmlakı satılarsa, müəssisə kollektivi onu almaqda üstün hüquqa malikdir.

15.6. Müəssisənin əmlakı və bu əmlakın satılmasından əldə edilmiş bütün pul vəsaiti bütçə ilə hesablaşmadan və həmçinin kreditorların tələbləri ödənildikdən sonra qalmış mülkiyyət, qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq şəkildə təsisçilər arasında paylara mütənəsb olaraq bölüşdürülür.

15.7. Müəssisə aşağıdakı hallarda ləğv edilir:

- ümumi yığıncağın qərarına əsasən təsis müqaviləsi pozulduqda;
- müəyyən olunmuş qaydada məhkəmənin qərarına əsasən;

15.8. Kreditorların tələblərini yerinə yetirdikdən sonra qalan mülkiyyətin sahibi müəssisənin təsisçiləri hesab edilir.

15.9. Müəssisənin hüquqi şəxs statusu, Azərbaycan Respublikası dövlət reyestrinə müvafiq şəkildə qeyd edildiyi andan etibarən ləğv edilmiş hesab edilir.

2.3. Təlimat

Təlimat - müəssisənin işlərini, onun quruluş bölmələrini, vəzifəli şəxslərini və vətəndaşların fəaliyyətini tənzimləyən qaydaların təyin olunması məqsədi ilə dövlət idarəetmə orqanları tərəfindən verilən hüquqi akta deyilir. O, dövlət idarəetmə orqanları tərəfindən tərtib edilir və müzakirəsiz yerinə yetirilmə məsələlərini tənzimləyən aktdır.

Təlimatın ən mühüm cəhəti onun xüsusi əmrə və ya idarə rəhbərinin imzası ilə təsdiq olunmasıdır. Əmrə və təlimatın özündə onun qüvvəyə minməsi göstərilir və əvvəlki təlimatlar öz qüvvəsini itirmiş hesab edilir. Təlimatların iki növü vardır: birtipli və fərdi. Nizamlanmasından asılı olaraq təlimatlar uzunmüddətli fəaliyyət göstərirlər. Məsələn, Məhkəmələrdə kargüzərliyin aparılmasına dair birtipli təlimat.

Bu təlimat Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə naziri və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədrinin 30 avqust 2007-ci il tarixli birgə əmri ilə təsdiq edilmiş və Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində 11 oktyabr 2007-ci il tarixdə qeydə (Qeydiyyat № 3366) alınmış və icraya yönəlmişdir. Fərdi təlimatlar konkret idarə üçün hazırlanır və onun rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir.

Vəzifə təlimatları da fərdi təlimatlara aiddir, burada vəzifəli şəxslərin əsas vəzifələri, qarşılıqlı əlaqələri və cavabdehliyi müəyyənləşdirilir. Təlimatlar vəzifə, təhlükəsizlik tex-

nikası, müəyyən avadanlığın istismar edilməsi qaydaları haqqında ətraflı məlumatlar verir və bunlardan istifadə qaydası göstərilir. Vəzifə borelarını yerinə yetirmək üçün tərtib olunan təlimatlar daha geniş istifadə edilir. Məsələn, "mühəndis – texniki işçilər üçün təlimat", "məsul işçilər və qulluqçular üçün təlimat".

Bu təlimatlar vasitəsilə onların vəzifələri aydınlaşdırılır. Təlimatın aşağıdakı rekvizitləri vardır: nazirliyin və müəssisənin adı, təsdiqetmə qrtfi, sənədin adı, indeksi, tarixi, hazırlanma yeri, başlığı, məzmunu, imza. Təlimatın məzmunu bölmələrə, yarımbölmələrə ayrılır.

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM

Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə naziri

Fikrət Məmmədli

00.00.00 №

Məhkəmələrdə kargüzərliyin aparılması haqqında TƏLİMAT

1. Ümumi qaydalar
2. Kargüzərliyə işlərinə rəhbərlik
3. Məhkəməyə gələnlərin qəbulu
4. İşlərin qəbulu, tərtibi və s.

Burada bölmələr və yarımbölmələr geniş izahlarla verilir.

Nümunə

İdarənin rekvizitləri

TƏSDİQ EDİRƏM

Dəftərxana müdiri
(imza) Qulu Əhmədli
00.00.00

Vətəndaşların müraciətlərinin qeydiyyatı və uçotu üzrə müfəttiş barədə VƏZİFƏ TƏLİMATI

" " 20 -cü il

№

Bakı şəhəri

1. Ümumi hissə

1.1. Vətəndaşlardan daxil olmuş ərizə, şikayət və müraciətlərin qeydiyyatını, uçotunu və icrasına nəzarəti aparır;

1.2. Müfəttiş ümumi şöbənin müdirinə tabedir və s.

2. Əsas vəzifələri

2.1. Vətəndaş məktubları ilə işi təşkil etmək;

2.2. Təkrar məktubların uçotunu aparmaq.

3. Hüququ

3.1. Müfəttişin idarənin bütün şöbələrindən vətəndaş məktublarının icra edilməsini tələb etmək hüququ vardır və s.

4. Cavabdehliyi

4.1. Hüquqi aktlarla icra edilməmiş vəzifələrə cavabdehlik daşıyır.

Nümunə
(qısa formada)

TƏSDİQ EDİRƏM

" _____ " MMC-nin
direktoru

_____ Kamil Əligil
" _____ " 20__-ci il

Ticarət agentinin vəzifə TƏLİMƏTİ

1. Ümumi hissə

1.1. Ticarət agentini müəssisənin adından fəaliyyət göstərir, sxem üzrə bölünmüş ərazidə hərəkət edir, potensial satış nöqtələrini tapır, əlaqələr yaradır, satış həyata keçirir, reklam xidmətini təşkil edir, mallar haqqında informasiya toplayır, ərazi üzrə malların bölüşdürülməsini aparır, idarə etdiyi nəqliyyat vasitəsini yoxlayır, qaimə-fakturaları, digər mühasibat sənədlərini vaxtında qəbul və təqdim edir.

1.2. Ticarət agentini öz ərazisi üzrə birbaşa bölgə satış müdürinə tabedir.

1.3. Ticarət agentinin günlük, həftəlik, aylıq hesabatları müntəzəm olaraq satış üzrə direktor müaviniyə təqdim olunaraq, bölgə satış müdürü ilə təhlil edilir.

1.4. Ticarət agentinin işə qəbulu və işdən azad olunması qaydası satış üzrə direktor müaviniyə təqdimatı ilə müəssisənin direktoru tərəfindən müəyyən edilir.

2. Ticarət agentinin əsas vəzifələri

2.1. Satış müdürü tərəfindən müəyyən olunmuş ərazi üzrə satış nöqtələrini və mağazaları mallarla müntəzəm təmin etmək.

2.2. İstehsal olunmuş malların bütün çeşdlərini satış ərazisində marketinq standartlarına uyğun olaraq maksimum yerləşdirmək.

2.3. Hər bir ərazidən maksimum səmərəlilik almaq üçün satış metodlarından, qiymət dominantlığından və müxtəlif satış formalarından istifadə etmək.

2.4. Reklam vasitələrinin seçilməsinə, yerləşdirilməsinə, qurulmasına və reklam avadanlıqlarının mal çeşidləri ilə təmin olunmasına nəzarət etmək.

2.5. Müəyyən olunmuş ərazidə hər bir potensial və mövcud müştəri ilə qarşılıqlı əlaqələr yaratmaq.

2.6. Nəqliyyat vasitəsindəki cavabdehliyi olduğu mallara və müəyyən olunmuş ərazidəki ticarət nöqtələrində konsiqnasiyaya nəzarət etmək, işə məsuliyyətlə yanaşmaq.

2.7. Müəyyən olunmuş ərazidə qurulmuş reklam avadanlıqlarının sazlığına məsuliyyət daşımaq və malların düzülüşünə nəzarət etmək.

2.8. İdarə etdiyi nəqliyyat vasitələri ilə ehtiyatlı davranmaq, qarşıya çıxmış xırda nasazlıqları aradan qaldırmaq.

3. Cavabdehliyi

3.1. Ticarət agentinin istənilən xarici valyuta ilə satış aparması qadağandır.

3.2. Təyin olunmamış bölgə sxemində (ərazidə) satış aparmamaq.

3.3. Müdiriyyətlə razılaşdırılmamış kənar şəxslərlə satış etməmək.

3.4. İdarə etdiyi nəqliyyat vasitəsində istifadə müddəti keçmiş malları saxlamaq və ya satışını aparmaq qəti qadağandır.

3.5. Satış müddəti qurtarmış malları dərhal anbara təhvil vermək.

3.6. İdarə etdiyi nəqliyyat vasitəsində müəssisəyə aid olmayan yüklərin yerləşdirilməsi qadağandır.

3.7. Təlimatda göstərilmiş qaydalara əməl etməyən Ticarət agentini özü bilavasitə məsuliyyət daşıyır və qüvvədə olan müvafiq qanunvericiliklərlə cəzalandırılır.

Təlimatla tanış oldum:

Ticarət agentini _____

Tarix _____

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM

" _____ " MMC-nin direktoru

_____ Kamil Əligil

" _____ " 20__-ci il

" _____ " MMC-nin baş mühasibinin

VƏZİFƏ TƏLİMƏTİ

1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR

1.1. Bu Vəzifə Təlimatı " _____ " MMC-nin (sonradan "Şirkət" adlandırılır) Nizamnaməsi əsasında tərtib edilmişdir.

1.2. Baş mühasib öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyini, şirkətin daxili normativ aktlarını, şirkətin prezidentinin və icraçı direktorunun əmrlərini, sərəncamlarını və göstərişlərini, habelə bu Vəzifə Təlimatını rəhbər tutur.

1.3. Baş mühasib vəzifəsinə müvafiq ali təhsilli və bu vəzifədə ən azı 3 (üç) il iş stajına malik olan şəxs təyin edilir.

1.4. Baş mühasib Şirkətin direktoru tərəfindən vəzifəyə təyin edilir və vəzifədən azad edilir.

1.5. Bu Vəzifə Təlimatı Şirkətin baş mühasibinin vəzifələrini, hüquqlarını və məsuliyyətini müəyyən edir.

2. BAŞ MÜHASİBİN ƏSAS VƏZİFƏLƏRİ

2.1. Şirkətin mühasibatlıq işçilərinin cari fəaliyyətinə rəhbərlik etmək və təbəçiliyində olan işçilərin iş bölgüsünü aparmaq;

2.2. Şirkətin düzgün və səmərəli mühasibat uçotunu təşkil etmək;

2.3. Mühasibat uçotunun qabaqcıl üsul və formalarının tətbiqinin həyata keçirilməsini təmin etmək;

2.4. Əsas fondların, materialların, yanacağın, hazır məhsulun, pul vəsaitinin və Şirkətin digər qiymətliyələrinin, istehsal və dövriyyə məsrəflərinin, məsrəf smetalarının icrası uçotunu təşkil etmək və ona nəzarət etmək;

2.5. Şirkətin normativ sənədləri əsasında təsisçi tərəfindən təsdiq edilmiş fondların dəqiq təyinatı üzrə xərcənməsini təşkil etmək;

- 2.6. Şirkətin işçiləri ilə əmək haqqı üzrə hesablaşmaları təşkil etmək;
- 2.7. Balans və mühasibat hesablarının, məhsulun maya dəyərinin hesabat kalkulyasiyasının düzgün və dəqiq tərtib edilməsinə nəzarət etmək;
- 2.8. Dövlət vergilərinin, gəlir və digər ödənişlərdən dövlət büdcəsinə köçürmələrin, habelə banklara kreditör borclarının ödənişə hazırlanması üçün sənədləşməni vaxtılı-vaxtında təmin etmək;
- 2.9. Pul vəsaitlərinin və əmlakın inventarizasiyasının, mal-material qiymətlilərinin və hesablaşmalarının, habelə zəruri təftişin və yoxlamaların vaxtılı-vaxtında keçirilməsini təşkil etmək;
- 2.10. Çatışmazlıq, məsrəf, habelə digər pozuntular və sui-istifadə hallarının qarşısını almaq məqsədi ilə müvafiq tədbirlər görmək, məsrəf və digər pozuntular üzrə məlumatları vaxtılı-vaxtında tərtib etmək, zəruri hallarda belə məlumatların məhkəmə-istintaq orqanlarına təqdim edilməsi barədə Şirkətin prezidentinə məlumat vermək;
- 2.11. İlk sənədlər və müvafiq mühasibat uçotu əsasında mühasibat hesabatlarını tərtib etmək və vaxtılı-vaxtında müvafiq orqanlara təqdim etmək;
- 2.12. Təsərrüfatdaxili ehtiyatların, itkilərin ləğvi və qeyri-istehsal xərclərinin aşkara çıxarılması məqsədi ilə mühasibat uçotu və hesabatlar üzrə Şirkətin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin iqtisadi təhlilini həyata keçirmək;
- 2.13. Dövlət büdcəsinə gəlirdən ödəmələr, vergilərin ödənişi, hesablara köçürülməsi, habelə pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə bağlı olan əməliyyatların mühasibat uçotu hesabatlarında sənədlərə uyğun əks etdirilməsini təmin etmək;
- 2.14. Müəyyən olunmuş qaydada təsdiq edilmiş ilkin uçot sənədlərinin nümunəvi formalarını tətbiq etmək, bu sənədlərin nümunəvi formalarına uyğun tərtibatına ciddi riayət etmək;
- 2.15. Kassa (xəzinə) və hesablaşma intizamına, banklardan alınmış vəsaitin aidiyyəti üzrə düzgün məsrəfinə, çeklərin yazılması və çek kitabçalarının qorunması qaydalarına ciddi riayət edilməsinə nəzarət etmək;
- 2.16. Müəyyən olunmuş qaydada mühasibat sənədlərinin və mühasibat arxivinin qorunulmasını təmin etmək;
- 2.17. Mal-material və digər dəyərlərin qəbulu və məsrəfinin düzgün və vaxtılı-vaxtında tərtibatına, habelə debitor və kreditör borclarının ödənilməsinə nəzarəti təmin etmək;
- 2.18. Əmək haqqı fondunun düzgün məsrəfinə, bütün növ mükafatların, müavinətlərin ödənilməsinə, müəyyənləşdirilmiş ştatların, vəzifə maaşlarının məsrəf-smetalarının tərtib edilməsinə, habelə ödəniş və maliyyə intizamına riayət edilməsinə nəzarət etmək;
- 2.19. Mühasibat balansında çatışmazlıqları, itkiləri, debitor borcları əsaslandırılmış və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada aradan qaldırmaq;
- 2.20. Öz səlahiyyətləri daxilində Şirkətin rəhbərliyinin göstərişlərini və tapşırıqlarını yerinə yetirmək.
- 2.21. Müəssisə rəhbərinin əmrinə əsasən mütəmadi inventarizasiya keçirmək və onun nəticəsini rəsmiləşdirmək.

3. BAŞ MÜHASİBİN HÜQUQLARI

3.1. Şirkətin mühasibatlığının səlahiyyətlərinə daxil olan və funksional vəzifələrin yerinə yetirilməsi məqsədi ilə şirkətin bütün quruluş bölmələrindən, vəzifəli şəxslərindən, şirkətin xəzinədarına tapşırıq verməklə zəruri sənədlərin, materialların (plan, hesabat, arayış və s.) təqdim edilməsini tələb etmək;

3.2. Pul vəsaitlərinin, avadanlığın, materialların və digər dəyərlərin qəbulu, mədaxili, qorunması və məsrəfinin müəyyənləşdirilməsi qaydalarını və qanunvericiliyi pozan əməliyyatlar üzrə sənədləri tərtib etməmək və təsdiq etməmək;

3.3. Mühasibat sənədlərinin düzgün tərtib edilməməsi, sənədlərin məzmununda səhvlərə yol verməsi ilə bağlı işçilərin təqsirli hərəkətləri nəticəsində şirkətə vurulmuş hər hansı zərərin ödənilməsi məqsədi ilə Şirkətin rəhbərliyinə təkliflər vermək;

3.4. Öz səlahiyyətləri daxilində bütün meydana çıxan çatışmazlıqlar barədə Şirkətin rəhbərliyinə yazılı məlumat vermək.

4. BAŞ MÜHASİBİN MƏSULİYYƏTİ

4.1. Baş mühasib bu Vəzifə Təlimatı ilə nəzərdə tutulmuş vəzifələrin icra edilməməsinə görə Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən tam məsuliyyət daşıyır.

4.2. Baş Mühasib təqsirli hərəkətləri nəticəsində Şirkətə vurmuş maddi ziyanı görə Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən məsuliyyət daşıyır.

Tanış oldum

Baş mühasib

Adil Arazlı

" " 20 _ il

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM

" " MMC-nin direktoru

Əli Məmmədli

" " 20 _ il

OFIS MENECERİNİN VƏZİFƏ TƏLİMƏTİ

1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR

1.1. Ümumi şöbənin ofis meneceri ştat cədvəlinə uyğun olaraq mütəxəssis işçilər təsnifatına aiddir və " " MMC-nin direktorunun əmri ilə tutduğu vəzifəyə təyin olunur və işdən azad edilir.

1.2. Ümumi şöbənin ofis meneceri birbaşa olaraq ümumi şöbənin rəisinə, " " MMC-nin struktur bölgüsünə müvafiq olaraq irerəxiyə üzrə digər yüksək vəzifəli şəxsə tabedir.

1.3. Ümumi şöbənin ofis meneceri vəzifəsinə ali təhsilli, ən azı iki il iş stajı olan şəxs təyin oluna bilər.

1.4. Ümumi şöbənin ofis meneceri maddi-məsul şəxsdir.

1.5. Ümumi şöbənin ofis meneceri aşağıdakıları bilməlidir:

- əsas və əzəimətli inventarların illik uçotunun və hesabatlarının əsaslarını;
 - idarəetmədə müvafiq sənədləşmənin və kargüzərliq işinin aparılmasına dair qanunvericiliyi;
 - " _____ " MMC-nin işgüzar profilini, fəaliyyət istiqamətlərini, istehsalat ixtisaslaşmasını, struktur bölgüsünün xüsusiyyətlərini, təsdiq olunmuş vahid kargüzərliq sisteminin standartlarını;
 - əməyin və idarəçiliyin təşkil olunmasının əsaslarını;
 - əməyin mühafizəsi normalarını və daxili nizam qaydalarını;
 - işgüzar ünsiyyət qurmağı və peşə etik qaydalarını.
- 1.6. Ümumi şöbənin ofis meneceri öz işində aşağıdakı normativ sənədləri rəhbər tutur:
- " _____ " MMC-nin Nizamnaməsini;
 - " _____ " MMC-nin direktorunun əmr və göstərişlərini;
 - əmək funksiyalarına və vəzifə borclarına aid olan Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi və normativ-hüquqi aktlarını;
 - hazırkı vəzifə təlimatını.

2. VƏZİFƏ BORCLARI

- 2.1. Ofis meneceri otaqların və " _____ " MMC-nin binasının ətraf ərazilərinin təmizliyi üzrə işlərə rəhbərlik etməlidir.
- 2.2. İstiqandırmanın, istilik sistemlərinin, ventilyasiyanın və s. alətlərin qüsursuzluğuna nəzarət etməli.
- 2.3. Gündəlik usotu, iclasları və təsərrüfat xidmətini təşkil etmək.
- 2.4. " _____ " MMC-nin mebel inventarı ilə təmin edilməsi, onların qorunması və vaxtında təmir olunmasına nəzarətin edilməsi.
- 2.5. İşçilərin dəftərxana ləvazimatı ilə və iş yerinin lazımlı mebellərlə təmin edilməsi.
- 2.6. Təmizlik işlərinin və daxili otaqların səliqəli saxlanmasının təşkil edilməsi.
- 2.7. Mədəxildən sonra vaxtında inventar nömrələrini saymaq, onun qorunmasına riayət etmək, hər il inventarizasiya, hesabdən silmə və daxil olunmuş ləvazimatların uçotunun aparılması.
- 2.8. Otaqların və hesabdən silinmiş mebellərin təmirinə vaxtında sifarişlər vermək.
- 2.9. Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə və digər normativ-hüquqi aktların tələblərinə ciddi riayət etmək, əmək məhsuldarlığını artırmaq, işdə yüksək keyfiyyət göstəricilərinə nail olmaq.
- 2.10. Əməyin mühafizəsi, təhlükəsizlik texnikası, istehsalat sanitariyası və yangından mühafizə tələblərinə riayət etmək.
- 2.11. Düzgün və sədaqətli olmaq, işdə özünü ləyaqətli aparmaq, başqalarını intizam qaydalarını pozmaqdan çəkəndirmək.

3. HÜQUQLARI

- 3.1. Normal iş şəraiti ilə təmin olunmaq.
- 3.2. İşçilərdən və " _____ " MMC-nin ərazisində yerləşən digər şirkətlərin nümayəndələrindən, onlara təqdim olunan sahələrin və otaqların təmiz və səliqəli saxlanmasını tələb etmək.
- 3.3. Mebellərə, " _____ " MMC-nin binasında qurulmuş avadanlıqlara əməkdaşlar tərəfindən ehtiyatla yanaşmağı tələb etmək.

3.4. " _____ " MMC-nin ərazisində və otaqlarda işləyən xadimlərin işinə nəzarət etmək.

4. MƏSULİYYƏTİ

4.1. Hazırkı təlimatla nəzərdə tutulan vəzifə borclarının yerinə yetirilməsinə və ya düzgün icra olunmamasına görə Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan əmək qanunvericiliyi çərçivəsində məsuliyyət daşıyır.

4.2. Öz əmək fəaliyyətinin həyata keçirilməsi prosesində yol verdiyi hüquq pozuntularına görə Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan inzibati, cinayət və mülki qanunvericiliyi çərçivəsində məsuliyyət daşıyır.

4.3. Maddi ziyanın vurulmasına görə əmək müqaviləsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan inzibati, cinayət və mülki qanunvericiliyi çərçivəsində məsuliyyət daşıyır.

4.4. " _____ " MMC-nin maraqlarına riayət olunmamasına, məxfi məlumatların yayılmasına görə əmək müqaviləsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan inzibati, əmək, cinayət və mülki qanunvericiliyi çərçivəsində məsuliyyət daşıyır.

4.5. İmzaladığı sənədlərə şəxsən və şərtsiz məsuliyyət daşıyır.

RAZILASDIRILMIŞDIR

2.4. Qaydalar

Qaydalar - təşkilati xüsusiyyət daşıyan, bir işin, davranışın gedişini tənzimləyən və həyata keçirilməsini tələb edən xidməti sənəddir. Məsələn, "Daxili əmək intizamı qaydaları", "Sənədləri arxivə təhvil vermək qaydaları" və s. Məzmununa və tərtibatına görə qaydalar təlimatlara oxşardır və bəzən onun ayrılmaz bir hissəsi sayılır. Məsələn, göndərilən sənədlərin rəsmiləşdirilməsi qaydaları kargüzərliq haqqındakı təlimatda əks olunur. Qaydaların aşağıdakı rekvizitləri vardır: təsdiqetmə qریف, sənəd növünün adı, başlıq, tarix, mətn, imza. Qaydaların mətni bölmələrə və yarımbölmələrə ayrılır. Qaydalar hüquqi sənəd sayılır və aidiyyəti olanlar üçün məcburi ola bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, qaydalarda təlimata oxşar təkliflər, metodiki göstərişlər, yaddaşlar da verilir ki, bunlar da eyni hüquqi qüvvəyə malikdirlər. Ona görə də bütün bunları cəmləşdirib, hamısına birlikdə təlimat adı vermək olar. Qaydalar normativ aktlarla təsdiq oluna bilər.

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM

Azərbaycan Respublikası

Ədliyyə naziri

(imza) Fazil Məmmədli

00.00.00 № _____

İdarə arxivlərinin işinin əsas

QAYDALARI

" _____ "

№ _____

Bakı şəhəri

"Ədliyyə orqanlarında arxivlərin işinin təşkili barəsində"
I Bölmə. ümumi qaydalar.

II Bölmə. Arxivlərin vəzifələri və işinin təşkili.

III Bölmə. Ədliyyə orqanlarında sənədlərin arxivə verilməsi və s.

RAZILASDIRILIB

Arxivlər idarəsi

(imza)

(adı və soyadı)

00.00.00 №

3. Sərəncamverici sənədlər

Təşkilati-sərəncamverici sənədlərin ən mühüm hissəsini sərəncamverici sənədlər tutur. Bu sənədlərin hüquqi əsaslarını qanunlar və yuxarı orqanların konkret tapşırıqları təşkil edir. Eyni zamanda sərəncam fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi və idarə aparatının işini hüquqi cəhətdən tənzim etmək zərurətindən irəli gəlir. Sərəncamverici sənədlər idarəetmə orqanının vəzifəli şəxsinin vahid və birbaşa fəaliyyətini təmin edir. Onlarda olan məlumatlar idarəetmə orqanının, xüsusi müəssisələrin aşağıdakı əsas funksiyalarını tənzimləyir:

- quruluş bölməsinin yaradılması və onun fəaliyyət metodlarının, vəzifələrinin, funksiyalarının təyini;
- quruluş bölmələrinin və onlara rəhbərlik edən vəzifəli şəxslərin hüquqlarının, vəzifələrinin və cavabdehliklərinin müəyyənləşdirilməsi;
- vahidlilik və kollegiallıq əsasında sərəncamvericilik fəaliyyəti üzərində bölgülər;
- dövlət orqanlarının və müəssisələrin işinin təşkil edilməsi;
- istehsalat fəaliyyətinin təşkili;
- xidməti işçilərin təyinatı.

Sərəncamverici fəaliyyət fərmanlarla, əmrlərlə, sərəncamlarla, qərarlarla və göstərişlərlə sənədləşdirilir. Qərarlar və sərəncamlar ümumi dövlət sənədi hesab olunur və müzakirəsiz yerinə yetirilir. Başqa sənədlərə nisbətən təşkilatların qərar və sərəncamları ən yüksək hüquqi qüvvəyə malikdir.

Dövlət orqanlarının qərarları, sərəncamları, əmrləri, təlimatları nəşr edilir. Bunlar qüvvədə olan dövlətin qəbul etdiyi qanun, qərar, sərəncamlar əsasında və onların yerinə yetirilməsi üçün nazirliklərin səlahiyyəti daxilində nəşr edilir. Həmin sənədlərin əsl dövlət idarələrində, komitələrdə və təşkilatlarda saxlanılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, qərarlar, sərəncamlar, əmrlər də əsasnamələr, təlimatlar, nizamnamələr, protokollar, aktlar, müqavilələr, arayışlar və digər sənədlər kimi sərəncam, icra sənədləri olmaqla yanaşı normativ dövlət aktlarıdır.

3.1. Fərman

Konstitusiyaya əsasən fərman vermək hüququ ancaq respublika prezidentinə məxsusdur. Konstitusiyanın 113-cü maddəsində deyilir ki, ölkə Prezidenti respublikada ümumi qaydaları fərmanlar verməklə, digər məsələləri isə sərəncamlar qəbul etməklə həll etmək səlahiyyətinə malikdir. Həmin fərman və sərəncamlarda başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onlar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir. Respublika Nazirlər Kabineti fərmanların əsasında onların yerinə yetirilməsi üçün qərarlar və sərəncamlar verir. Bir sözlə desək, fərman Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsasən yalnız Prezidentin qarşısında duran dövlət məsələlərinin yerinə yetirilməsi üçün qəbul edilən hüquqi aktıdır.

Fərmanın rekvizitləri aşağıdakılardır: dövlətin gerbi, sənəd növünün adı, başlıq, məzmun, imza, tərtib olunduğu yer, tarix.

Nümunə

Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin təkmilləşdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

FƏRMANI

Azərbaycan xalqının tarixinin ilk mənbələr əsasında öyrənilib yazılmasında, idarə və müəssisələrin, habelə vətəndaşların informasiyaya olan gündəlik tələbatının öyrənilməsində arxiv fondunun böyük əhəmiyyətini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxiv İdarəsinin bazasında Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi yaradılsın.

2. Bu fərman imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri

(tarix)

3.2. Əmr və onun tərtib edilməsi

Praktikada sərəncamverici sənədlər içərisində ən çox əmrlərdən istifadə olunur. Əmrlər müəssisə rəhbəri tərəfindən qəbul edilmiş müxtəlif istehsal, təsərrüfat, maliyyə və s. xarakterli qərarları yazılı təsbit edərək icrasını sürətləndirir. Əsas və çevik məsələlərin həlli məqsədilə vahidlilik əsasında fəaliyyət göstərən, idarə rəhbəri tərəfindən verilən hüquqi akta **Əmr** deyilir. İdarələrdə istehsalat məsələlərinin əmr vasitəsilə verilməsinin siyahısı tərtib edilir. Lazımı, hallarda bu dövlət orqanları haqqında əsasnamə ilə təyin olunur. Əmrlər təşkilatın və vəzifəli şəxslərin təbəçiliyindən asılı olmayaraq geniş sahəni əhatə edir. Əmrlər iki halda verilir:

1. Yuxarı təşkilatların verdiyi normativ aktların icrası zamanı;
2. İdarənin daxili fəaliyyətinə rəhbərlik zamanı təşəbbüsün göstərilməsi hallarında.

Əmr müəssisənin müvafiq orqanları, idarələri, şöbələri və vəzifəli şəxsləri tərəfindən tərtib edilir. Əmr layihəsinin verilməsinə əsas təşəbbüs qaldıran quruluş bölməsinin rəhbərinin məlumat vəərəqəsi ola bilər. Bunun üçün də Əmr layihəsi ilə birlikdə Məlumat vəərəqəsi müşayiət olunur. İcraçının əsas vəzifəsi optimal qərar qəbul etməkdən ötrü lazımı məlumatlar toplamaq və marağı olan idarənin struktur bölməsi və ya vəzifəli şəxslər tərəfindən layihəni razılaşdırmaqdır. Həmin müəssisənin baş iqtisadçısı, mühasibi (pul, haqq-hesab, iqtisadiyyatla əlaqədar əmrləri), kadrlar şöbəsi, hüquqşünası (şəxsi heyət əmrlərini), baş mühəndisi (texniki məsələlər üzrə əmrləri) və digər aidiyyəti olan idarənin vəzifəli şəxsləri tərəfindən viza qoyulur. Əmr imzalandıqdan sonra və ya onun məzmununda göstərilən tarixdən qüvvəyə minir. Əmrin formulyarlarına aşağıdakı rekvizitlər daxildir: gerb (dövlət idarələrində), idarənin adı, struktur bölməsinin adı, sənəd növünün adı, hazırlanma yeri, tarixi, nömrəsi, sorlovhəsi, mətn, imza, razılaşma haqqında qeyd.

Məzmununa görə Əmrlər iki qrupa bölünür:

1. Ümumi məsələlər üzrə; 2. Şəxsi heyət üzrə.

Ümumi məsələlər üzrə Əmrlər yuxarı və ya nəzarət edən təşkilatın göstərişi üzrə,

rəhbərin təşəbbüsü ilə və vəzifəli şəxsin məlumat vərəqəsi, təqdimatı əsasında verilə bilər. Əgər Əmrin verilməsində əsas yuxarı təşkilatın göstərişidirsə, onda hökmən əmrə həmin sənədin bütöv adını, nömrəsini və tarixini göstərmək lazımdır. Əmrin mətni iki hissədən: şərh və sərəncam hissəsindən ibarət olur. Şərh hissəsində Əmr verilməsi üçün əsas götürülən faktlar ifadə edilir, sərəncam hissəsində isə görülməli işlər və tədbirlər sadalanır. Əgər Əmr yuxarı idarənin müvafiq sənədi əsasında verilirsə, şərh hissəsində həmin sənədin adı, nömrəsi, tarixi və başlığı göstərilir. Əmrin sərəncam hissəsi mətn dayandırılmadan baş hərflərlə çap olunan "ƏMR EDİRƏM" sözləri ilə başlanır. Nəzərdə tutulan tədbirlər aralıq rəqəmləri ilə nömrələnən bəndlər üzrə yerləşdirilir. Hər bəndi quruluş bölməsinin konkret icraçısının və ya vəzifəli şəxsin adının göstərilməsi ilə başlamaq lazımdır. Sonra görülməli işlər və tədbirlər əmr formasında ifadə olunur və icra müddəti göstərilir.

Əmrin mətni əlaqədar quruluş bölmələri ilə, lazımi hallarda isə tabelikdə olan idarələrlə razılaşdırılır. Axırdakı hazırlanmış qurtarılmış layihəyə ancaq Əmrə qol çəkən və tarix qoyan idarə rəhbəri düzəlişlər edə bilər. Əmri hazırlayarkən icraçı onu quruluş bölmələrinə və tabelikdə olan idarələrə göndərmək zərurətindən irəli gələrək Əmrin fırağını müəyyən edir. Ünvan sahiblərinin siyahısı Əmrin son vərəqinin əks tərəfində çap olunur və ya (tiraj böyük olduqda) müstəqil sənəd kimi əlavə edilir. Əmrlər təqvim ili boyunca nömrələnir. Bir qayda olaraq, əsas fəaliyyətə aid olan Əmrlər şəxsi heyətə aid Əmrlərdən ayrı-ayrılıqda tərtib olunurlar. Kargüzərliq işini tənzimləmək məqsədi ilə zəruri hallarda bağlanmış Əmək müqaviləsi qüvvəyə mindikdən sonra işəgötürənin mülahizəsinə əsasən onun Əmri (Sərəncamı, Qərarı) ilə rəsmiləşdirilə bilər. Yazılı müqavilə bağlanmadan əmək münasibətlərini rəsmiləşdirmək qadağan olunur. Əmək funksiyasının, əmək şəraitinin və onun şərtlərinin dəyişdirilməsi, habelə əvəzçilik qaydasında Əmək müqaviləsinin bağlanması müvafiq məzmununda Əmr ilə sənədləşdirilə bilər. Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi haqqında Əmrin məzmununda aşağıdakı məlumatlar göstərilir:

- müəssisənin adı, hüquqi ünvanı, əmrin (qərarın, sərəncamın) sıra nömrəsi, tarixi və onu imzalayan işəgötürənin vəzifəsi, adı, atasının adı və soyadı;
- işçinin adı, atasının adı və soyadı;
- Əmək müqaviləsi üzrə işçinin vəzifəsinin adı;
- Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsinə əsas;
- Əmək Məcəlləsinin müvafiq maddəsi, hissəsi və bəndi;
- Əmək müqaviləsinin ləğv edildiyi gün, ay və il;
- Əmrin verilməsi üçün əsas hesab olunan rəsmi sənədlər.

Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi barədə Əmr sadə formada, normativ hüquqi aktlara uyğun olaraq təsvir (giriş) hissədən və qərar hissədən ibarət olaraq tərtib edilməlidir. Müəssisə rəhbərinin Əmri digər Əmrlə ləğv edilə və ya məhkəmə tərəfindən etibarsız hesab edilə bilər. Şəxsi heyətə aid Əmrin nömrəsinə defisdən sonra "K" hərfi əlavə olunur. Əmrlər xüsusi kitabda qeydə alınır. İşəgötürən bağlanmış Əmək müqavilələrinin, onlara edilən dəyişikliklərin, bununla əlaqədar verilmiş Əmrlərin (Sərəncamların, Qərarların),

habelə digər Əmrlərin xüsusi kitab və ya kompyuter vasitəsi ilə xüsusi proqramla uçotunun qeydiyyatını aparmalıdır. Uçot kompyuter vasitəsi ilə aparılmırsa, qeydiyyat kitabı səhifələnməli, qaytarılmalı və kitabın son səhifəsindəki qaytarın düyünü üzərinə müəssisənin möhürü vurulmalıdır. İşəgötürən qeydiyyat kitabını xüsusi uçot sənədi kimi saxlamalı və aparılan qeydləri səliqə ilə həmin kitaba yazmalıdır. Kitabda qeydlərin qaralanmasına, pozulmasına, səhifələrin cırılmasına, dəyişdirilməsinə yol verilmir. Ümumilikdə, uçot sənədlərinin mühafizəsi təmin olunmalıdır. İşəgötürən Əmrləri (Sərəncamları, Qərarları) azı beş il müddətinə saxlamağa borcludur, onların məhv edilməsi, itirilməsi, korlanması yolverilməzdir.

Nümunə

Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin ƏMRİ

" " 200__ c. il №__ Bakı şəhəri

Mətnə başlıq, Əmrin şərh, Əmrin mətni, Əsas, İmza, Vizalar

Kargüzərliqin sənədli hissəsinin təşkilində Əmrlərdən çıxarışlar edilməsi geniş tətbiq edilir. Əmrdən çıxarışı aşağıdakı şəkildə tərtib etmək olar.

Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin 14 yanvar 2017-ci il tarixli 18 sayılı ƏMRİNDƏN CIXARIŞ

Vəli Həsənlinin vəzifəyə təyini barədə

1. Vəli Qurban oğlu Həsənlili 2017-ci ilin sentyabr ayının 1-dən Ağsu rayon təhsil şöbəsinin müdiri vəzifəsinə təyin edilsin. Aylıq əmək haqqı 200 manat məbləğində müəyyən olunsun.

Əsas: Vəli Həsənlinin dərkənarlı 01.09.2017-ci il tarixli arizəsi və təqdimat

Düzdür. Kadrlar üzrə müfəttiş

Həsən Səmədli

00.00.00

Nümunə

"Konus" Birgə Müəssisəsi ƏMR

10.01.17

№ 12-k

Bakı şəhəri

İdarə aparatının ştat cədvəlində dəyişikliklərin edilməsi haqqında

07 yanvar 2017-ci il tarixli 1 sayılı təsisçilərin ümumi iclasının qərarına əsasən, müəssisədə iş həcminin aşağı düşməsi və bu il üçün müqavilələrin bağlanmaması ilə əlaqədar olaraq

ƏMR EDİRƏM:

İdarə aparatının ştat cədvəlində aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. Ştat cədvəlinə yenidən baxılaraq işçilərin sayı azaldılsın.
2. İqtisadçı vəzifəsi ləğv edilsin və onun vəzifələri mühasibə tapşırılsın.

3. Tikiş sexindəki usta yardımçısı vəzifəsi baş usta ilə əvəz edilsin.

Əsas: *Baş mühasibin 30.12.2016-cı il tarixli dərkənarlı məlumatı.*

Direktor

Elçin Əsədli

Nümunə

"Ulduz" Səhmdar Kommersiya Bankının direktorunun

ƏMRİ

09.01.17.

№15-k

Bakı şəhəri

"Şəxsi heyət üzrə"

1. Məmmədli Əşrəf Xeyrulla oğlu 10.01.17. tarixdən SKB-nin mühasibi vəzifəsindən azad edilərək, baş mühasib vəzifəsinə keçirilsin. Əməkhaqqı bağlanmış müqavilə ilə ödənilsin.

Əsas: *Əşrəf Məmmədlinin dərkənarlı razılıq ərizəsi və bağlanmış müqavilə*

2. Əsədli Elsevər Kərim oğlu 10.01.17. tarixdən Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 68.2-ci maddəsinin (b) bəndinə uyğun olaraq bankın əməliyyatçısı vəzifəsindən azad olunsun.

Əsas: *Elsevər Əsədli ilə bağlanmış 12.02.17. tarixli müqavilə*

Direktor

Lamiyə Məmmədli

Nümunə

"RRR OFFSET" TOM

ƏMR

22.06.17

№

Bakı şəhəri

"Ümumi məsələlər üzrə"

Təsisçilərin 21.06.17-ci il tarixli iclasının qərarına əsasən, müəssisəyə sifarişin verilməsi ilə əlaqədar olaraq, iş prosesini icra etməklə bağlı

ƏMR EDİRƏM:

1. 22.06.17-ci il tarixindən sifarişin yerinə yetirilməsindən ötrü əmək haqqı ödənilməmək şərti ilə müəssisənin təsisçisi-direktoru Məmmədli Əşrəf və baş usta Əlili Şahin sifarişin icrasını öz üzərinə götürsün.

2. Görülmüş işlər üzrə əmək haqqının ödənilməsini, təsisçilər gələcəkdə öz aralarında dividend bölgüsündə müəyyən etsinlər.

Əsas: *21.06.17-ci il tarixli təsisçilərin iclas protokolunun qərarı*

Direktor

Nurəddin Məmmədli

Nümunə

"ERR-Konus" TOM

ƏMR

28.06.17

"Şəxsi heyət üzrə"

№25-k

Bakı şəhəri

1. Əhmədgil Qəşəm Mahmud oğlu – müəssisənin fəhləsi, 01.07.17-ci il tarixindən Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 70 "b" maddəsinə uyğun olaraq sifarişlərin olmaması və ştat sayının azaldılması ilə əlaqədar işdən azad olunsun.

Əsas: *təsisçinin qərarı*

2. Əsədli Faiq Ağaverdi oğlu – müəssisənin iqtisadçısı, 01.07.17-ci il tarixindən Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 70 "b" maddəsinə uyğun olaraq sifarişlərin olmaması və ştat sayının azaldılması ilə əlaqədar işdən azad olunsun.

Əsas: *təsisçinin qərarı*

3. Əsədli Vaqif Xanverdi oğlu – müəssisənin meneceri, 01.07.17-ci il tarixindən öz hesabına götürdüyü məzuniyyətdən geri çağırılsın. Əməkhaqqına yenidən baxılsın və 900,00 manat müəyyənləşdirilsin.

Əsas: *təsisçinin göstərişi və bağlanmış müqavilə*

Direktor

Səbir Muğanlı

Nümunə

"Aktiv-A" KM

ƏMR

31.05.2017-ci il

№ 10

Bakı şəhəri

"Şəxsi heyət üzrə"

1. Məmmədli Arif Möhübəli oğlu – müəssisəyə 01 iyun 2017-ci il tarixindən usta köməkçisi vəzifəsinə işə qəbul edilsin. Əmək haqqı ştat cədvəlinə uyğun olaraq ödənilsin. Sınaq müddəti 30 gün müəyyənləşdirilsin.

Əsas: *Arif Məmmədlinin 31.05.2017-ci il tarixli dərkənarlı ərizəsi və bağlanmış müqavilə.*

Direktor

Musa Əligil

Razılaşdırılıb

İstehsalat üzrə direktor müavini

Ali Şahin

(imza)

" " " 2017-ci il

Təhlükəsizlik texnikası və yanğına qarşı minimum barədə təlimatlandırılmışdır və keçmişdir.

(tarixlərdə)

Təlimatlandırmanı aparan vəzifəli şəxs

Baş usta

Vaqif Cavadlı

(imza)

" " " 2017-ci il

Nümunə**"İLKİN-A" MMC
ƏMR**

01.08.2017-ci il

№15

Bakı şəhəri

"Ümumi məsələlər üzrə"

Sifarişçilərə malların vaxtında çatdırılmasından, müəssisənin daxilində işlərin görülməsindən və müəssisənin işçilərinə nəqliyyatdan istifadə xidmətinin göstərilməsindən, yanacaq və təmir xərclərini normalarla tənzimləməkdən ötrü, o cümlədən nəqliyyat vasitələrinə texniki xidmətin gedişinə nəzarət edilməsi üçün, iş vaxtından sonra nəqliyyat vasitəsinin sürücünün öz sərəncamında qalmasını da nəzərə alaraq

ƏMR EDİRƏM

1. Nəqliyyat vasitəsinin saz vəziyyətdə olmasına təhkim olunmuş sürücü-ekspeditorlar və kommersiya meneceri birlikdə cavabdehlik daşıyırlar.

2. Müəssisənin iş prosesindən asılı olaraq hər bir nəqliyyat vasitəsi üçün yanacaq sərfinə kommersiya meneceri tərəfindən nəzarət edilsin.

3. Kommersiya meneceri Abdulla İsmayilgil "Yük maşını üçün yol vərəqəsini" hər ayın axırında yanacaq sərfi göstərilməklə və YDM-nin verdiyi qəbzə birlikdə hesablayaraq hesabat formasında mühasibatlığa təqdim etsin.

4. Əmrin icrasına nəzarəti nəqliyyat üzrə baş mühəndis Səfərli Səmədə tapşırıram.

Direktor**İlkin Abuşlu****Əmri hazırladı****(imza)****Arzu Məmmədli****RAZILASDIRILIB****İstehsal üzrə direktor müavini****(imza)****Kamil Əligil**Nümunə**"Aktiv-A" MMC-nin 31.05.17-ci il tarixli 10 saylı****ƏMRİNDƏN CIXARIŞ**

1. Qulugil Vaqif İsmail oğlu – müəssisəyə 01 iyun 2017-ci il tarixindən elektrik çilingəri vəzifəsinə işə qəbul edilsin. Əmək haqqı ştat cədvəlinə uyğun olaraq ödənilsin. Sınaq müddəti 15 gün müəyyənləşdirilsin.

Əsas: *Vaqif Qulugilin 31.05.2017-ci il tarixli dərəkənarlı ərizəsi və bağlanmış müqavilə.*

2. İbrahimli Gözəl Mirzə qızı – müəssisəyə 01 iyun 2017-ci il tarixindən ekonomka vəzifəsinə işə qəbul edilsin. Əmək haqqı ştat cədvəlinə uyğun olaraq ödənilsin.

Əsas: *Gözəl İbrahimlinin 31.05.2017-ci il tarixli dərəkənarlı ərizəsi və bağlanmış müqavilə*

Direktor**İlqar Abbash****Əsli ilə düzdür:****K/meneceri****Abdulla İsmayil****17.07.17**Nümunə**"Aktiv-A" MMC
ƏMR**

29.07.2017-ci il

№4

Bakı şəhəri

"Ümumi məsələlər üzrə"

İstehsalat prosesində əmələ gəlmiş reklam xərclərini müntəzəm tənzimləməkdən ötrü və aylar üzrə kommersiya xərclərinə daxil edilən reklam xərclərinin mühasibatlığa silinməsi məqsədi ilə

ƏMR EDİRƏM

1. Müəssisənin istehsalında hazır məhsulun reklam edilməsinə çəkilmiş xərclər, bağlanmış müqavilə şərtlərinə və ödəmələrinə əsasən aylar üzrə mühasibatlığa xərcin silinməsi əməliyyatları aparılsın.

2. Müəssisənin baş mühasibi reklam xərclərinin müxəbirlişməsinə nəzarət etsin.

Direktor**İlqar Abbash****Əmrin layihəsini hazırladı****Baş mühasib****(imza)****Kamil Qulugil**Nümunə**"Aktiv-A" MMC
ƏMR**

01.04.17.

№1

Bakı şəhəri

"Ümumi məsələlər üzrə"

İstehsalatda iş prosesini tənzimləmək, təhlükəsizlik texnikası və yanğına qarşı minimum normalarına əməl etməkdən təhlükəsizliyin qarşısının vaxtında alınmasından ötrü

ƏMR EDİRƏM

1. "Aktiv-A" MMC-nin işçiləri ayda bir dəfə təhlükəsizlik texnikası və yanğına qarşı minimumun normaları ilə təlimatlandırılınsın.

2. Birinci bəndin icrası, o cümlədən, istehsalat sahəsində yeni qəbul olunmuş işçilərin təhlükəsizlik texnikası və yanğına qarşı minimumla təlimatlandırılması işləri MMC-nin baş ustası Cəfərli Azada tapşırılsın.

3. Təlimatlandırma haqqında xüsusi açılmış kitabda qeydlər aparılsın.

4. Qarşıya çıxmış yuxarıda qeyd olunan məsələlər barəsində vaxtında müdiriyyətə məlumatlar verilsin.

Direktor**İlqar Abbash**

Nümunə**"Aktiv-A" MMC
ƏMR**

12.04.2017 -ci il

№ 4/1

Bakı şəhəri

**"Ciddi hesabat blanklarının ləğvi
üçün komissiyanın yaradılmasına dair"**

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Müəssisə və təşkilatların, habelə sahibkarlıqla məşğul olan fiziki şəxslərin iş xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq ciddi hesabat blanklarının təribi və tətbiqi qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında 27.08.2004-cü il tarixli 118 sayılı qərarına əsasən və qərarın 3.10 bəndinə uyğun olaraq, AZN-ə keçməyimizlə əlaqədar müəssisəmizdə istifadəsiz qalmış və korlanmış ciddi hesabat blanklarının məhv edilməsi üçün

ƏMR EDİRƏM**I. MMC-də aşağıdakı tərkibdə komissiya yaradılsın**

1. Musa Məmmədli istehsalat üzrə direktor müavini – komissiyanın sədri
2. Kamil Qulqil baş mühasib – komissiyanın üzvü

II. Komissiyanın işində iştirak etmək üçün Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin nümayəndələri dəvət edilsin.

Direktor

Əşrəf Abuşoğlu

Əmrin layihəsini hazırladı

Baş mühasib

(imza)

Kamil Qulqil

Nümunə**Əmək Sektorunun İnkişafı Layihəsi
Layihənin Əlaqələndirmə Qrupu****ƏMR**

" " 20 -ci il.

№ 3

Bakı şəhəri

"İşçilərin ezamiyyətə göndərilməsi haqqında"

Əmək Sektorunun İnkişafı Layihəsi çərçivəsində təmir olunan məktəblərdə təmir işlərinin vəziyyəti ilə tanış olmaq və maliyyə vəsaitlərinin öz təyinatı üzrə istifadə olunmasının gedişinə nəzarətin aparılması məqsədi ilə

ƏMR EDİRƏM

1. Layihənin Əlaqələndirmə Qrupunun direktoru Rüstəm Abbas oğlu Rüstəmli, satınalmalar üzrə mütəxəssisin assistenti Əşrəf Məmməd oğlu Məmmədli və sürücü Mehman Arifoğlu Əfəndi İsmayilli rayonuna 09-10 Oktyabr 2006-cı il tarixlərinə 2 (iki) günlük müddətinə ezamiyyətə göndərilsinlər.

2. Ezamiyyətə əlaqədar olaraq "Mitsubishi" markalı, 10 AC 400 dövlət qeydiyyat nişanlı avtomashın ezamiyyətə gedənlərə təhkim olunsun.

3. Ezamiyyət xərclərinin Dünya Bankının Əmək Sektorunun İnkişafı Layihəsi üzrə ayırdığı kredit vəsaiti hesabına ödəniləcəyi mühasibatlıqda nəzərə alınsın.

Direktor

Tahir Mahmudlu

Əmrin layihəsini hazırladı

LƏQ-nun baş mühasibi

(imza)

Yavər Məmmədli

Nümunə**"Aktiv-A" MMC
ƏMR**

27 İyul 2017-ci il

№5/1

Bakı şəhəri

**"Tələbələrin istehsalat
təcrübəsi keçməsi haqqında"**

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin 23.06.2017-ci il tarixli 119/1 sayılı göndərişinə əsasən

ƏMR EDİRƏM

I. "Aktiv-A" MMC-də aşağıdakı adları göstərilən tələbələrin istehsalat təcrübəsindən keçməsinə şərait yaradılsın.

1. Məmmədli Ruslan Rəşad oğlu
2. Heydərlı Ruslan Tahir oğlu
3. Kərimli Akif İlqar oğlu
4. Zeynalı Rəşad Oktay oğlu

II. İstehsalat təcrübəsinə rəhbərlik, baş mühasib Kamil Məmmədliyə həvalə edilsin.

Direktor

İlkin Abbash

Əmri hazırladı

Baş mühasib

(imza)

Kamil Məmmədli

Nümunə**"Aktiv-A" MMC
ƏMR**

04 Avqust 2017-ci il

№6

Bakı şəhəri

"Ümumi məsələlər üzrə"

Müqavilələrin bağlanması, müəssisəyə xammalların alınması və çatdırılması işləri ilə əlaqədar olaraq

ƏMR EDİRƏM

1. Müəssisənin istehsalat üzrə direktor müavini Qulu Azər Mahmud oğlu Türkiyə Respublikasının İstanbul şəhərinə 05-16 avqust 2017-ci il tarixlərinə 12 (on iki) günlük müddətinə ezamiyyətə göndərilsin.

2. Müəssisənin istehsalat üzrə direktor müavini səlahiyyətləri sex rəisi Nicati Çobana tapşırılsın.

Direktor

İlqar Abbashı

Nümunə

**"Aktiv-A" MMC
ƏMR**

29 İyul 2017-ci il

№12

Bakı şəhəri

"Ümumi məsələlər üzrə"

İstehsalat və satış prosesini tənzimləmək, istehsal olunacaq mallara normaların tətbiqi, onlara müntəzəm nəzarət edilməsi, həm də istehsal prosesində istehsalat və satışa operativ nəzarəti gücləndirmək məqsədi ilə əlaqədar olaraq

ƏMR EDİRƏM

1. "Aktiv-A" MMC-nin 30 mart 2016-cı il tarixli ştat cədvəlində dəyişiklər edilsin.
2. Ştat cədvəlinə aşağıda adları göstərilən vəzifələr əlavə edilsin və vəzifə maaşı müəyyənəndirilsin:

2.1. Sex rəisi – 500,00 man.

2.2. Sürücü-ekspeditor 9 vahid-hər bir vahidə 350,00 man.

2.3. Kommersiya meneceri – 480,00 man.

3. Mühəsibatlıqda bununla əlaqədar olaraq əmək haqqı fonduna baxılsın və dəyişiklər edilsin.

Direktor

İlkin Abbashı

RAZILASDIRILIB

İstehsalat üzrə direktor müavini

(imza) Tamer Özer

" " 2017-ci il

3.3. Sərəncam

Dövlət orqanlarının və müəssisələrin rəhbərləri sərəncam vermək hüququna malikdirlər. İdarə rəhbəri tərəfindən çevik məsələlərin icrası üçün təkbəşinə verilən hüquqi akt **Sərəncam** deyilir. Bu sərəncam qüvvədə olma müddəti məhduddur və dar çərçivədə təşkilatlara, vəzifəli şəxslərə və vətəndaşlara aid edilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mövcud maddələrinə müvafiq olaraq Sərəncamlar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Baş naziri və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş naziri tərəfindən verilir. Yerli icra hakimiyyətləri də sərəncamlar vermək hüququna malikdirlər.

Müəssisələrdə lazımi məsələləri tez icra etməkdən ötrü idarə rəhbərinin müavini, baş mühəndisin müavini, struktur bölmələrinin rəhbərləri Sərəncam verə bilərlər. Sərəncamın mətni bir qayda olaraq təkcə sərəncam hissəsindən ibarət olur. Şərh hissəsi cümləyə "tələb edirəm", "tapşırıram", "müvafiq olaraq", "məqsədi ilə", "yerinə yetirilməsi üçün" və s. kimi ifadələr şəklinə daxil ola bilər. Bu zaman sərəncam hissəsi şərh hissəsindən abzasla ayrılmalıdır. Əvvəlcə sərəncamın əsas hissəsində görülməli işlər və tədbirlər

göstərilməlidir. Görülməli iş və tədbir "bir vəzifə olaraq tapşırılsın", "təklif edilsin", "təsdiq edilsin" və s. kimi fəllərlə ifadə edilir.

Sərəncam idarə rəhbəri tərəfindən imzalanır və kitabda təqvim ili çərçivəsində xronoloji ardıcılıqla qeydə alınır. Həmin kitab üzrə qeyd nömrəsi sərəncamın nömrəsidir. Sərəncamlar razılaşdırılır. Sərəncamların rekvizitləri əmrlərin rekvizitləri ilə eynidir.

Nümunə

Bakı Maşınqayırma Zavodu

Yığma sexi

SƏRƏNCAM

10.01.17.

№14

Bakı şəhəri

"Əzamiyyətə getmə haqqında"

1. Kamil Əliabbas oğlu Qululunun – yığma sexinin baş ustası, xaricə ezam olunması ilə əlaqədar olaraq, 12.01.17. tarixindən onun vəzifəsinin icra olunması sex rəisinin müavini Elşevər Əsədliyə tapşırılsın.

2. Sərəncamın icrasına nəzarəti öz üzərimə götürürəm.

Sexin rəisi

Valeh Musalı

3.4. Göstəriş

İdarə və müəssisələrin müəyyən məsələlərinin icrasında göstərişlər də tərtib olunur. Məlumat – metodiki xarakterli məsələlər üzrə idarəetmə orqanlarının verdiyi hüquqi aktların icrası ilə əlaqədar olaraq idarə və müəssisə tərəfindən verilən sərəncamverici sənədlərə **Göstəriş** deyilir. Bu sənədlər də hüquqi xarakterli sənədlərdir. Göstərişlər idarə daxilində əmrlərin, təlimatların və idarəetmə orqanlarının digər aktlarının icrasının təşkili ilə əlaqədar olaraq verilir.

Göstərişləri birinci şəxs, idarə rəisləri və onların müavinləri imzalamaq hüququna malikdir. Əmr kimi bu sənəd də iki hissədən: şərh və sərəncamdan ibarətdir.

Göstərişin şərh hissəsi "məqsədi ilə", "uyğun olaraq", "icrası üçün" sözlərindən sonra başlayır. Şərh hissəsi "təklif edirəm", "öhdəmə götürürəm" sözləri ilə yekunlaşır. Sərəncam hissəsi isə əmrdəki kimi qurulur.

Nümunə

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə nazirinin

GÖSTƏRİŞİ

09.01.17.

№ 15

Bakı şəhəri

Arxiv işinin təşkili haqqında

Arxiv işinin təkmilləşdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanının icrası məqsədi ilə bir vəzifə olaraq tapşırıram:

1. Ədliyyə Nazirliyinin arxivlərində arxiv işinin təkmilləşdirilməsi üçün lazımi işlər görülsün.

2. Sənədlərin saxlanması və onların ciddi mühafizəsi üçün şərait yaradılsın və s.

Xalid Məmmədli

3.5. Qərar

Kollegial orqanlar müxtəlif məsələləri həll etməkdən ötrü qərarlar çıxarırlar. Qərarları Nazirlər Kabineti, Milli Məclis və bir sıra idarələr qanunlar əsasında onların qarşısında duran məsələləri yerinə yetirmək məqsədi ilə qəbul edirlər. **Qərar** – kollegial qaydada idarəetmə orqanları tərəfindən onların qarşısında duran müxtəlif, vacibi məsələləri yerinə yetirmək üçün qəbul olunan hüquqi aktdır.

Qərarın mətni yığcam, ifadələri müxtəlif mənalarda pozulmayan dəqiq olmalı və bir qayda olaraq iki hissədən: şərh və sərəncam hissələrindən ibarət olmalıdır. Şərh hissəsində qərar qəbul edilməsinin səbəbləri, lazımi iş tədbirlərinin məqsəd və vəzifələri göstərilir. Əgər qərarın qəbulu üçün yuxarı orqanın sərəncam sənədi əsas götürülmüşdürsə, şərh hissəsində sənədin adı, nömrəsi, tarixi və başlığı göstərilir. Habelə sənədin bilavasitə həmin idarəyə aid bölünməsinin məzmunu verilir. Görülməli olan tədbirlərin izahına ehtiyac olmadıqda şərh hissəsi olmaya da bilər. Sərəncam hissəsində əmr formasında ifadə olunan təşkilatın adı göstərilir və sonra mətn dayandırılmadan baş hərflə "Qərara alınmışdır" sözləri yazılır. Əgər qərar bir neçə müxtəlif xarakterli tədbirlərin görülməsini tapşırırsa, onda sərəncam hissəsi bəndlərə bölünür. Eyni xarakterli tədbirlər bir bənddə (ayrı-ayrı abzaslarda) sadalanır.

Qərarın bəndləri ərəb rəqəmləri ilə nömrələnir. Bəndin nömrələnməsi bir-birindən nöqtə ilə ayrılan bənd nömrəsindən və yarım bənd sıra nömrəsindən ibarət olmalıdır. Məsələn, 1.1; 2.3.1; 3.2. Qərarı qəbul edən idarələr icraçı sifətilə göstərilir. İcraçı sifətilə vəzifəli şəxsin adı işin və ya tədbirin icrası konkret şəxsə tapşırılanda yazılır. Belə olduqda vəzifəli şəxsin tam şəkildə adı və soyadı göstərilir.

Qərarın sərəncam hissəsinin sonunda, qərar sənədində icraya nəzarətin həvalə edildiyi idarənin və ya vəzifəli şəxsin adı göstərilir. İdarənin və ya vəzifəli şəxsin vəzifəsinin tam şəkildə adı və icraçının soyadı yazılır. Qərar layihəsi səliqə ilə redaktə edilməli, müvafiq blanklarda çap olunmalı və ona tərtibçi, idarə rəhbəri məsləhətçi viza verməlidir. Vizalar, razılaşdırılma qrifləri layihənin birinci nüsxəsinin son vərəqinin üz tərəfində və ayrıca razılaşdırılma vərəqində yerləşdirilə bilər. Kollegial orqanların qəbul etdiyi qərarların layihələri, onları hazırlamış şəxslərə düzəliş və əlavələrlə verilir. Həmin düzəliş və əlavələr qaydaya salındıqdan sonra layihələr imza qoyulmaq üçün katibə qaytarılır. İcraçı imzalanmış sənədlərə göndərməli olduğu təşkilatların və şəxslərin siyahısını əlavə edir. Kollegial orqanların qəbul etdiyi qərarlar onların sədri və katibi tərəfindən imzalanır, yeddi gün ərzində icraçılara çatdırılır. İcra hakimiyyətinin qərarları nömrələnir, iclasların nömrəsi isə ərəb rəqəmləri ilə yazılır.

İcra hakimiyyətinin qərarı kitabda təqvim ili çərçivəsində xronoloji ardıcılıqla qeydə alınır. Həmin kitabda qeyd nömrəsi qərarın nömrəsidir. Qərarların vaxtında çoxaldılması, rəsmi şəkildə salınması, uçotu və göndərilməsi üçün idarənin, kollegial orqanın dəftərxanası məsuliyyət daşıyır. Qəbul olunmuş qərarların əslində düzəliş etmək qadağandır. Qərarlarda səhvlər aşkara çıxarıldıqda bu barədə idarənin rəhbərliyinə məlumat verilir.

İcra hakimiyyəti qərarlarının surətinin çıxarılmasına ancaq icra hakimiyyətinin başçısı və ya katibinin icazəsi ilə yol verilir. İcra hakimiyyətinin və digər orqanların iclaslarının

ayrı-ayrı qərarlarını mətbuatda dərc etmək zərurəti haqqında məsələ həmin qərarı qəbul etmiş orqan tərəfindən həll olunur. Qərarlar aşağıdakı qaydada tərtib edilir:

Nümunə

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti QƏRAR

" " _____ il № _____ Bakı şəhəri

Başlıq
Qərarın mətni
İmza

Qərarın rekvizitləri aşağıdakılardan ibarətdir: dövlətin gerbi, kollegial orqanın adı, sənədin adı, başlıq, nömrəsi, iclasın keçirildiyi yer, tarix, qərarın mətni, imzalar.

Nümunə

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti QƏRAR

" " _____ 20 _____ ci il № _____ Bakı şəhəri

"Pensiya təyinatı üçün əmək stajının təsdiq edilməsi qaydası barədə Əsasnamə haqqında"

"Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında" qanuna müvafiq olaraq Nazirlər Kabineti qərara alır:

"Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında" qanuna uyğun olaraq "Pensiya təyinatı üçün əmək stajının təsdiq edilməsi qaydası barədə" Əsasnamə təsdiq edilsin (əlavə olunur).

Baş nazir (imza) (adı, soyadı)
İşlər müdiri (imza) (adı, soyadı)

Nümunə

Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin təsisçisinin QƏRARI

" " _____ 20 _____ il Bakı şəhəri
Təsisçi: (ş/v _____)

Qərara alındı

1. " " _____ məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinin qanuni təmsilçilik funksiyasına malik direktor vəzifəsinə _____ oğlu (ş/v AZE № _____ -ci il tarixində _____ RPŞ-si tərəfindən verilib) təyin edilsin.

2. " " _____ məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinin qeydiyyat məlumatlarında dəyişikliyin dövlət qeydiyyatına alınması üçün Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinə E- Ərizə ilə müraciət edilsin.

Təsisçi: (imza) _____ oğlu

Nümunə**"ERRM"****Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin təsisçisinin****QƏRARI**

" " 20 il

Bakı şəhəri**Təsisçi:**

Əlili Şahin Həmid oğlu (ş/v AzE № _____, 01.10.2016-cı il tarixində Nəsimi RPİ verilib)

Qərara alındı

1. _____ ünvanında yerləşən mənə məxsus olan qeyri-yaşayış sahəsinin müəyyən bir hissəsinin ofis və istehsal sahəsi yaratmaq üçün " " məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinə, " " məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinə və " " məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinə təmənnasiz olaraq icarəyə veriram.

2. " " məhdud məsuliyyətli cəmiyyətinin balansında olan "Heyderberq" KORS 320008, kəsmək üçün "İdeal 1035", "Adast dominant – 2 rəngli ofset" mətbəə maşınlarından, kompyuter və printerlərindən " " məhdud məsuliyyətli cəmiyyəti təmənnasiz istifadə etsin. Bu qərarla mühasibatlıq məlumatlandırılın və qərarla tanış edilsin.

Təsisçi: (imza)**Əlili Şahin Həmid oğlu****VI BÖLMƏ****MƏLUMAT-ARAYIŞ SƏNƏDLƏRİ VƏ ONLARIN TƏRTİB QAYDASI****1. Məlumat-arayış sənədlərinin xüsusiyyətləri və tərtibi**

İdarəetmədə məlumat – arayış sənədlərindən daha çox istifadə edilir. Gündəlik işimizdə bu sənədlərə daha çox rast gəlirik ki, onların hüquqi baxımdan tərtib olunması ən mühüm şərtlərdən biridir. Bu qrupa daxil olan sənədlər üç yerə bölünür:

1. Protokol sənədləri;
2. Xidməti məktublar, teleqramlar, faksılar;
3. Məlumat və izahat vərəqələri, arayışlar, aktlar, vəsiqələr, qəbzlər, e-mail, e-poçt.

1.1. Protokol sənədləri

Ölkəmizdə çoxlu sayda kollegial orqanlar və xüsusi müəssisələr fəaliyyət göstərir. Bunların idarəetmə fəaliyyətinin sənədləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Kollegial fəaliyyətin əsasını iclaslar təşkil edir. İclasların hazırlanması və keçirilməsi üçün bir sıra sənədlər işlənir. Bunlara iş planı, gündəlik məsələ, arayışlar, qərar layihəsi, protokol və başqaları daxildir.

İş planı. Plan tərtib edilərkən məsələlərin qoyuluşuna, aktuallığına, təciliyyəsinə diqqət yetirmək lazımdır. Qoyulmuş məsələlərə təyin olunmuş tarixdə baxılması vacib şərtidir.

Konkret məsələnin hazırlanması üçün cavabdeh təyin olunan şəxs, eyni zamanda qərar

layihəsini, arayışları, iclasa dəvət olunanların siyahısını tərtib etməlidir. İclasın hər bir məsələsi üçün qabaqcadan məruzəçilər iş planında əks olunmalıdır. Kollegial orqanın iclası üçün konkret gün təyin edilməlidir.

Gündəlik məsələ. Kollektivin və təsisçilərin iclaslarının gündəliyi istənilən vaxt dəyişdirilə bilər, bu real vəziyyətdən asılıdır. Qarşıya çıxmış məsələlər rəhbərliyin heç olmasa biri ilə razılaşdırılmalıdır. İclasda məsələləri həll etmək üçün kvorum alınmalıdır. Daimi iştirakçılar iclasın əvvəlindən axırına kimi iştirak etməlidirlər. İclasdan qabaq bütün iştirakçılar siyahı üzrə qeydiyyatdan keçməlidirlər. Sədr iclası açaraq gündəlik məsələlərin təsdiqini qarşıya qoyur. Sonra rəqlament təyin olunur. İclasın gedişi protokol üzərində yazılır.

Qərar layihəsi. İclasın gedişində qarşıya qoyulan çətin məsələlərdən biri qərar layihəsinin hazırlanmasıdır. Bir qayda olaraq, qərar layihəsini təşəbbüs qrupu hazırlayır. Bu qrupa məsələləri bütövlükdə öyrənmək tapşırıqlar. Onlara tapşırılan sahə yoxlandıqdan sonra qrup arayış tərtib edir və bütün üzvlər onu imzalayır. Bu arayış konkret sahənin həqiqi vəziyyətini sübut edir. Arayış qərar layihəsinə tikilir. Arayışın həmi qərar layihəsindən geniş olur, izahlar nümunələr, diaqramlar, maketlər, cədvəllər, izahlar və digər izahedici formalar əsasında verilir.

"Avtoyol" şirkətinin kollektivinin ümumi iclasına təşəbbüs qrupunun sədri tərəfindən

ARAYIŞ

Ümumi iclasın 10.11.16-cı il tarixli iclası üçün şirkətin təsisçiləri və əmək kollektivi tərəfindən keçən iclasda Bakı – Gəncə istiqamətində nəqliyyat vasitələrinə nəzarət etməkdən ötrü qrup yaradılmışdır. Qrup işinə 20.11.16. tarixdən başlamış və işini 10.01.17. tarixədək başa vurmuşdur.

Qrupun hər bir üzvünə konkret tapşırıqlar verilmişdir (arayıqlar əlavə edilir). Yoxlama nəticəsində aydın oldu ki, göstərilən istiqamətdə planlaşdırılmış gün ərzində 20 nəqliyyat vasitəsindən 12-si işə çıxır. Qalan nəqliyyat vasitələri isə bu marşrutdan özbaşına kənarlaşaraq digər istiqamətlərdə hərəkət edirlər və s. Nəticədə şirkətə bir ay ərzində 120.000,00 manat ziyan dəymişdir.

Qrupun sədri**Elsevər Əsədli****11.01.17.****1.2. Kollegial orqanların fəaliyyətinin sənədləşdirilməsi**

Kollegial əsaslarla işləyən müəssisələrin fəaliyyəti qərarlar, sərəncamlar, protokollar, tapşırıqlar vasitəsilə rəsmiləşdirilir. Kollegial orqanların müşavirələrində məsələlər müzakirə edildikdən sonra qəbul edilən qərar və qətnamələr protokollarda əks etdirilir. Kollegial orqanların fəaliyyətinin sənədləşdirilməsi əlaqəli orqanların üzvlərinin və quruluş bölmə rəhbərlərinin təklifləri əsasında tərtib olunan planla başlanır.

Planda müşavirələrin keçirilmə müddətləri, məsələlərin baxılması üçün hazırlanmasına cavabdeh şəxslər nəzərdə tutulur. Planın təsdiq edilmiş surətləri əlaqədar idarə və şəxslərə göndərilir. İclas və müşavirəyə böyük hazırlıq işləri aparılır və bu da inzibati sənədlərdə əks etdirilir. İclas və müşavirələrin keçirilməsində hazırlıq işlərinə böyük əhəmiyyət

verilməlidir. Kargüzarlığın təşkili tələb edir ki, iclas və müşavirələrdə əsas məsələ konkret şəkildə qoyulsun, lazımi tələblərin nədən ibarət olması kima və hara aid olması göstərsin. Bütün göstəriş və təkliflər öz əhəmiyyətini heç vaxt itirməməlidir. Müşavirəyə hazırlığın sənədləşdirilməsi üçün hər şeydən əvvəl gündəlik məsələlər, o cümlədən planda olmayıb, lakin müzakirəsi vacib olan cari məsələlər rəsmiləşdirilməlidir. Müşavirənin işini elə hazırlamaq lazımdır ki, məsələlərin sayı az olsun və onları hərtərəfli müzakirə etmək mümkün olsun. Gündəlik məsələləri elə tərtib etmək lazımdır ki, müşavirənin gedişi işgüzar şəraitdə olsun, dəvət olunanlar çox gözləməli olmasınlar.

Müşavirənin materialı 3-5 gün əvvəl müəssisənin rəhbərinə təqdim edilir və idarə rəhbəri baxdıqdan sonra tanış olmaq üçün kollegiya üzvlərinə və dəvət olunacaq şəxslərə göndərilir. Müşavirə başlanana qədər iştirakçılar qeydə almırlar. Müşavirənin protokolu kollegiyanın katibi və yaxud seçilmiş katib tərtib edir.

Protokolun rekvizitlərinə nazirliyin, baş idarənin və ya müəssisənin adı, kollegial orqanın adı, müşavirə və protokolun növü, tarixi, indeksi, sədrin və katibin soyadı, adı və atasının adı, iştirak edənlərin sayı, yaxud siyahısı, gündəlik məsələlər, məzmun, imzalar, bəzi hallarda təsdiqedilmə və razılaşma qırıqları daxil edilir. Protokol redaktə olunur, sədr və katib tərəfindən imzalandıqdan sonra kollegial orqanların fəaliyyətinin sənədləşdirilməsi üçün hüquqi qüvvəyə minir. **Protokolların üç növü vardır:** 1. Beynəlxalq razılaşmalar haqqında yazılmış protokol; 2. Səlahiyyətli şəxs (avtomobil, sanitariya, yanğından mühafizə müfəttişliyi) tərəfindən tərtib edilən protokol; 3. İclas, müşavirə, yığıncaq haqqında olan protokollar.

İclas, müşavirə, yığıncaq haqqında olan protokol üç qrupa bölünür: 1. Qısa protokol – burada ancaq qərar hissə yazılır. 2. Tam protokol – burada qərardan başqa çıxarışlar və məruzələr də qısa qeyd edilir. 3. Stenoqrafik və texniki protokol – burada məruzələr və çıxarışlar olduğu kimi texniki vasitələrdən yazılır. Dövlət idarələrində, təşkilat və müəssisələrində tam protokolların yazılması daha çox yayılmışdır. Bu o demək deyil ki, həmişə tam protokoldan istifadə edilməlidir, işin həcmi ilə əlaqədar olaraq qısa protokoldan daha çox istifadə etmək məsləhət görülür. Milli Məclisin sessiyalarının iclaslarının, idarələrin kollegial orqanlarının iclaslarının, idarə rəhbərlərinin göstərişi ilə keçirilən iclas və müşavirələrin mütləq protokolu yazılmalıdır.

İcra hakimiyyətlərinin və idarələrin kollegial orqanlarının iclaslarının protokolları təqvim ili çərçivəsində nömrələnir. Milli Məclisin, bələdiyyələrin daimi komissiyalarının iclaslarının protokolları isə çağırış çərçivəsində nömrələnir. Protokolun başlığı kollegial iclasın iş növündən və kollegial orqanın adından ibarətdir. Məsələn, "İcra hakimiyyətinin iclası", "Nazirliyin kollegiyasının iclası" və s. Bir qayda olaraq, protokolun mətni iki hissədən: giriş hissəsindən və əsas hissədən ibarət olmalıdır. Giriş hissəsində iştirak edən kollegia üzvləri və dəvət olunmuş adamların sayı (əgər onların sayı 10 nəfərdən çox deyilsə), adı və soyadları yazılır. Əgər iştirak edənlərin sayı 10 nəfərdən çoxdursa, onda onların sayı göstərilir və siyahı tutulur. Həmin siyahı protokola əlavə edilir.

Protokolun giriş hissəsində iclasın sədrinin və katibinin inisial və soyadı, baxılmalı olan məsələlərin sadələndirilmiş gündəlik göstərilir. Protokolun mətninin əsas hissəsi gündəliyin bəndlərinə uyğun bölmələrdən ibarət olmalıdır.

Protokolun əsas hissəsinin hər bölməsinin mətni aşağıdakılardan ibarətdir: **əsidildi (dinləndi), çıxış etdilər, qərara alındı**. Əsidildi sözünün önündə gündəlik üzrə bölmənin nömrəsi və məsələnin sıra nömrəsi yazılır. "Əsidildi" və ya "Dinləndi" sözü sol sahə hüdudundan başlayaraq baş hərflərlə yazılır, bundan sonra iki nöqtə qoyulur, sonrakı sətirdə abzasdan məruzəçinin, əlavə məruzəçinin və müzakirələrdə çıxış edənlərin adı və soyadları yazılır. Protokolun "Çıxış etdilər" bölməsində bütün çıxışların, suallara cavabların və arayışların məzmunu yazılır.

Çıxışlar yazılıb qurtardıqdan sonra gündəliyin birinci məsələsi üzrə qərar hazırlanır. Qərar əvvəlki mətdən sonra vərəqin sol sahəsinin hüdudundan üç sətirlərarası intervalla yazılan "İcra hakimiyyəti qərara aldı", "kollegiya qərara aldı" və yaxud "Qərara alındı" sözləri ilə başlanır və iki nöqtə qoyulur. Sonra qəbul edilmiş qərarın mətni yeni səfirdən abzasdan yazılır. İclasların protokolları qısa şəkildə tərtib edilə bilər. Qısa şəkildə olan protokolun əsas hissəsində çıxışlar yazılır, məruzəçinin, əlavə məruzəçinin və çıxış edənlərin adları, soyadları və təqdim olunmuş layihənin təsdiq və ya rədd edilməsi haqqında qəbul edilmiş qərarlar göstərilməklə, baxılan məsələlərin yalnız siyahısı verilir.

Qəbul edilmiş qərarın mətni protokola əlavə olunur. İclas protokollarını iclasın sədri və katibi imza edir. İclasda müzakirə edilən məsələlər və qəbul edilmiş qərarlar protokol imza edildikdən sonra hüquqi qüvvəyə malik ola bilər.

Təşkilat rəhbərinin yanında keçirilən iclasların və müşavirələrin stenoqramları hazırlanır, müvafiq qaydada rəsmiləşdirilir və kargüzarlıq xidmətində saxlanılır. Rəhbərliyin tapşırığı ilə müvafiq səs yazısını əks etdirən video yazılar və elektron daşıyıcılarda olan yazılar daimi saxlanmaq üçün arxivə verilə bilər və ya maqnitləşdirmə yolu ilə silinə bilər. Bu barədə Akt tərtib olunur və müvafiq kitabda qeydiyyat aparılır. Əgər stenoqramlar səsyanan maqnit daşıyıcıları vasitəsi ilə qeydə alınsa, bu zaman həmin materiallar kargüzarlıq xidmətində saxlanılır.

Protokolun rekvizitləri bunlardan ibarətdir: İdarənin və ya kollegial orqanın adı, sənədin adı, tarixi, nömrəsi, iclasın keçirildiyi yer, gündəlik məsələlər, qərar mətninin qısa məzmunu, imza.

İdarənin adı

Nümunə
Təsdiq etmə
(əgər lazımdırsa)

PROTOKOL

№ ____

Hazırlanma yeri

00.00.00

Başlıq

Sədr

Pərviz Qasımlı

Katib

Adil Səmədli

İştirak edirlər 00 (siyahı əlavə edilir).

Gündəlik məsələ

1. Əsas məsələ. Məruzəçi Elsevər Əsədli

2. İkinci dərəcəli məsələ.

1. Dinləndi:

Elsevər Əsədlinin qısa və ya bütöv məruzəsi.

Çıxış etdilər:

Musa Orucunun qısa çıxışı və məsələləri.

Qərara alındı:

1. Qısa və lakonik halda.

2. Dinləndi:

Emin Məmmədlinin qısa və ya bütöv məruzəsi

Çıxış etdilər:

Qərara alındı:

Sədr (imza)

Pərviz Qasımlı

Katib (imza)

Adil Səmədli

*Nümunə
(qısa forma)*

Təsisçilərin yığıncağının PROTOKOLU

Bakı şəhəri

" " 2017-ci il

Gündəlik məsələlər:

1. _____ təsis edilməsi barədə Təsis Müqaviləsi və Nizamnamə layihələrinin təsdiq edilməsi.

2. _____ Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətin müvafiq qaydada qeydə alınması ilə bağlı təşkilati məsələlərin müzakirəsi.

Təsisçilər:

1. _____
(a.a.s)

_____ (şəxsiyyət vəsiqəsi №)

2. _____
(a.a.s)

_____ (şəxsiyyət vəsiqəsi №)

Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətin (əhaliyə, qanunvericiliklə qadağan olmayan xidmət növlərinin göstərilməsi) təsis edilməsi barədə ikitərəfli iradə ifadəsi-aqdlə bağlı aşağıdakı qərara gəldilər:

1. Təsisçilər tərəfindən hazırlanmış, _____ MMC-nin təsisi haqqında təsis müqaviləsinin, bu cəmiyyətin Nizamnaməsinin layihələri təsdiq edilsin və qanunvericiliyə müvafiq qaydada dövlət qeydiyyatından keçirilsin.

2. Cəmiyyətin qeydiyyatı və digər təşkilati məsələlərlə bağlı bütün hərəkətlərin həyata keçirilməsi təsisçi _____ həvalə edilsin.
(a.a.s)

Dövlət qeydiyyatı ilə bağlı və Cəmiyyətin fəaliyyətinə başlaması üçün zəruri olan bütün hərəkətləri _____
(a.a.s)

başqa səlahiyyətli nümayəndəyə də etibar edə bilər.

Təsisçilər:

1. _____
(imza) (a.a.s)

2. _____
(imza) (a.a.s)

Nümunə

Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Kollegiyasının

QƏRARI

" " 2017-ci il

№

Bakı şəhəri

"Komissiya haqqında əsasnamənin təsdiqi barədə"

Kollegiya qeyd edir ki, Nazirlər Kabinetinin 00.00.00 sayılı qərarını əsas tutaraq işlərin operativliyini təmin etmək məqsədilə kollegiya qərara alır:

1. Pensiya və müavinət təyin edən komissiya haqqında əsasnamə təsdiq edilsin.
2. Pensiya və müavinətlər idarəsinə tapşırılsın ki, həmin əsasnamə aidiyyəti yerlərə çatdırılsın.
3. Bu qərarın icrasına nəzarət idarə rəisinə həvalə edilsin.

Kollegiyanın sədri

Əşrəf Məmmədli

Nümunə

"EER KOMPLEKS" TOM PROTOKOLU

22.06.17

№ 5

Bakı şəhəri

**Təsisçilərin iclası haqqında
İştirak edirlər**

Məmmədli Əşrəf Xeyrulla oğlu, Həsənlı Xalida Əlifəğa qızı, Mehmet Baykal, Abdulla Şahin

Sədr **Məmmədli Əşrəf**

Katib **Həsənlı Xalida**

Gündəlik məsələ

1. Təsisçilər Məmmədli Əşrəf və Abdulla Şahinin sifarişlərin icrasını öz üzərlərinə götürmələri haqqında.

Dinləndi:

Təsisçi Məmmədli Əşrəf gündəlikdə duran məsələ haqqında məlumat verərək bildirir ki, müəssisəyə sifarişlərin az olması ilə əlaqədar olaraq fəaliyyət zəifləmişdir. Bunun üçün də müəssisədə çalışan işçilərə əmək haqqının verilməsi çətinləşmiş, hətta işçilər əmək haqqı ödənilməmək şərti ilə məzuniyyətə göndərilmişlər.

Çətin vəziyyətdən müəssisəni çıxarmaqdan ötrü daxil olmuş sifarişlərin icrasını öz üzərimizə götürməliyik.

Çıxış etdilər:

Abdulla Şahin bildirir ki, əgər biz sifarişlərin icrasını öz üzərimizə götürürüksə, onda gələcəkdə dividend bölgüsündə bizim fəaliyyətimiz nəzərə alınsın.

Həsənlı Xalida sadalanmış təkliflərə öz razılığını bildirir.

Qərara alındı:

Məmmədli Əşrəf və Abdulla Şahin təsisçi kimi qəbul olmuş sifarişlərin icrasını öz üzərlərinə götürsünlər və dividend bölgüsündə bunlar nəzərə alınsın.

Qərarla razıyıq:

1. Mehmet Baykal (imza)

2. Abdulla Şahin (imza)

Sədr (imza) Məmmədli Əşrəf

Katib (imza) Həsəni Xəlida

Bir çox hallarda müəyyən bir iş və ya məsələ ilə əlaqədar protokollardan çıxarışlar da edilir. *Məsələn:*

**Bakı Maşınqayırma zavodu Həmkarlar Təşkilatının
18 yanvar 2017-ci il tarixli iclasının 8 sayılı protokolundan
ÇIXARIŞ**

Eşidildi:

4. Həmkarlar Təşkilatının üzvü Xudu Məmmədli yığma sexinin ustası Kamila Qasımlıya yardım verilməsi haqqında ərizəni oxuyaraq, Qasımlıya yardım verilməsini təklif etdi.

Qərara alındı:

Həmkarlar Təşkilatının üzvü Xudu Məmmədlinin yığma sexinin ustası Kamila Qasımlıya yardım verilməsi haqqında təklifi bəyanılsın və ona 150 manat məbləğində birdəfəlik yardım verilsin.

Sədr (imza) Ruslan Musalı

Katib (imza) Elşad Məmməli

Düzdü. Katib (imza) Xəlida Rəhimli

12.05.2017

Nümunə**"ERRR – KONUS" KM**

**Texniki Şurasının 18 avqust 2017 – ci il tarixli 4 sayılı iclasının
PROTOKOLUNDAN ÇIXARIŞ**

Dinləndi: Mühəndis Elsevər Əsədli müəssisənin 2 sayılı sexində yun iplərin möhkəmliyinə dair təklifləri haqqında məlumat verir.

QƏRARA ALINDI:

Mühəndis Elsevər Əsədlinin müəssisənin 2 sayılı sexində iplərin möhkəmliyinə dair təklifləri nəzərə alınsın, bu təklifdə iplərin davamlılığının artırılması və az xərc tələb etməsi nəzərə alınsın.

Sədr Xeyrulla Məmmədli

Katib Minarə Əsədli

Düzdü. Katib Almaz Qulugil

12.10.17.

Nümunə

**"Aktiv-A" MMC-nin ümumi yığıncağının
PROTOKOLU**

02 Dekabr 2017-ci il

№ 2

Bakı şəhəri

İştirak etdilər:

1. Məmmədli Əşrəf Musa oğlu – təsisçi

2. Musalı İlqar Əlifəğa oğlu – təsisçi

3. Abbaslı Murad Əli oğlu – direktor

Ümumi yığıncağın iclasını aparmaq üçün sədr və katib seçildi.

Təsisçi Musalı İlqar Məmmədli Əşrəfi sədr, Abbaslı Muradın isə katib seçilməsini təklif etdi.

İclasın sədri Məmmədli Əşrəf gündəlikdə iki məsələ olduğunu nəzərə çatdırdı.

1. "Aktiv-A" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin Nizamnamə kapitalının artırılması.

2. "Aktiv-A" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin "Güzgü – Konus" ASC – dan icarəyə götürdüyü qeyri-yaşayış sahəsinə icarə müqaviləsinin bağlanması haqqında.

Birinci məsələ ilə bağlı Musalı İlqar çıxış etdi və "Aktiv-A" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin istehsalın genişləndirilməsini nəzərə alaraq yeni avadanlıqların alınması və dövrüyyə vəsaitin artırılması üçün Nizamnamə kapitalının 260 892,00 (iki yüz altmış səkkiz yüz doxsan iki) manat və ya 02.12.2017-ci il tarixə Mərkəzi Bankın bir ABŞ dollar məzənnəsi 1,9808 manat olmaqla 131 710.40 (bir yüz otuz bir min yeddi yüz on dollar 40 sent) ABŞ dolları məbləğində müəyyən edilməsini nəzərə çatdırdı.

Bundan əlavə olaraq Musalı İlqar özünün Nizamnamə kapitlindəki 50%-lik payını "Aktiv-A" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinə avadanlıq şəklində qoyulacağını bildirdi.

Səs verildi. Qərar yekdilliklə qəbul edildi.

İkinci məsələ ilə bağlı Abbaslı Murad Əli oğlu çıxış etdi və "Aktiv-A" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin "Güzgü – Konus" ASC-dən icarəyə götürdüyü qeyri-yaşayış sahəsinə icarə müqaviləsinin bağlanmasını cəmiyyətin gələcəkdə normal fəaliyyət göstərməsi üçün zəruri olduğunu nəzərə çatdırdı.

Məsələ səsə qoyuldu və qərar yekdilliklə qəbul edildi.

Qərara alındı:

1. "Aktiv-A" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətin Nizamnamə kapitalı artırılaraq 260892,00 (iki yüz altmış səkkiz yüz doxsan iki) və ya 02.12.2017-ci il tarixə Mərkəzi Bankın bir ABŞ dollar məzənnəsi 1,9808 manat olmaqla 131 710.40 (bir yüz otuz bir min yeddi yüz on dollar 40 sent) ABŞ dolları məbləğində müəyyən edilsin.

Payların bölgüsü əvvəlki Nizamnamə kapitalı da nəzərə almaqla aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilsin:

1. Məmmədli Əşrəf Musa oğlu – 50%

2. Musalı İlqar Əlifəğa oğlu – 50%

2. "Aktiv-A" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin "Güzgü – Konus" ASC – dan icarəyə götürdüyü qeyri-yaşayış sahəsinə icarə müqaviləsi bağlanılsın.

Sədr

Katib

İştirak etdi

Məmmədli Əşrəf

Abbaslı Murad

Musalı İlqar

Nümunə

" " " AÇIQ SƏHMDAR CƏMIYYƏTİNİN

(Təşkilatın, səhmdar cəmiyyətin adı)

PROTOKOLU

" " " 200__ – il №__

Bakı şəhəri

"Səhmdarların ümumi yığıncağı haqqında"

Səhmdarların sayı (reyestr üzrə) – _____ nəfər

Səhmlərin sayı – _____ ədəd

İştirak edir – _____ nəfər %

Malik olduqları səhmlərin sayı _____ ədəd %

Yığıncağın sədri _____ (adı, soyadı)

Katibi _____ (adı, soyadı)

GÜNDƏLİK MƏSƏLƏLƏR

1. Nizamnamənin yeni redaksiyada təsdiqi.
2. Cəmiyyətin ümumi yığıncağı haqqında rəqlamentin təsdiq edilməsi.
3. Direktorlar (Müşahidə) Şurası haqqında Əsasnamənin təsdiqi.
4. İdarə heyəti haqqında Əsasnamənin təsdiqi.
5. Təftiş komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiqi.
6. Direktorlar (Müşahidə) Şurasının tərkibinin və sədrinin seçilməsi.
7. İdarə heyətinin və onun sədrinin seçilməsi.
8. Təftiş komissiyasının və onun sədrinin seçilməsi.
9. Dividentlərin verilməsi qaydasının müəyyən edilməsi haqqında.
10. Müxtəlif məsələlər.

Sədrin təklifinə əsasən Ümumi yığıncağın keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan miqdarda yetərsay olduğundan iclasın keçirilməsi səsə qoyuldu və yekdilliklə qərar qəbul edildi.

Lehinə _____ -s/s,

Əleyhinə _____ -s/s,

Bitərəf _____ -s/s.

Gündəliyə daxil olan məsələlərin müzakirə edilməsi barədə səsvermə keçirildi, heç bir əlavələr, təkliflər olmadı və gündəlik qəbul edildi.

Səsə qoyuldu:

Lehinə _____ -s/s,

Əleyhinə _____ -s/s,

Bitərəf _____ -s/s.

I. MƏSƏLƏ

Əşidildi: Sədr _____ Cəmiyyətin Nizamnaməsinə əlavə və dəyişikliklərin
(adı, soyadı)

edilməsini bildirir.

Çıxış etdilər: Səhmdar _____ Cəmiyyətin Nizamnaməsinə əlavə və
(adı, soyadı)

dəyişikliklərin edilməsi haqqında ətraflı məlumat verdi.

Səhmdarlardan _____ və digərləri cəmiyyətin nizamnaməsinə
(adı, soyadı)

əlavə və dəyişikliklərin edilməsini və onun qəbul olunmasını təklif etdilər.

Əlavə təkliflər olmadı.

QƏRARA ALINDI

1. Cəmiyyətin nizamnaməsi yeni redaksiyada təsdiq edilsin.

Qərar səsə qoyuldu:

Lehinə _____ -s/s,

Əleyhinə _____ -s/s,

Bitərəf _____ -s/s.

(Nizamnamə protokola əlavə olunur)

və sair məsələlər ardıcılıqla müzakirə edilir və qərarlaşdırılır.

Sədr _____

(imza)

(adı, soyadı)

Katib _____

(imza)

(adı, soyadı)

Nümunə

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI İQTİSADIYYAT NAZİRLİYİNİN

DEPARTAMENTİ

İNZİBATİ XƏTA HAQQINDA PROTOKOL N__

" " " 20__ il _____ şəhəri (rayonu)

Mən, _____

(protokolu tərtib etmiş şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı)

(barəsində inzibati xəta haqqında iş aparılan fiziki şəxs, vəzifəli şəxs və ya hüquqi şəxs)

nümayəndəsinin soyadı, adı, atasının adı, ünvanı, VÖEN-i.

bankdakı hesab nömrəsi, bankın adı)

Yoxlama aparılarkən müəyyən edildi: _____

(inzibati xətanın törədildiyi yer, vaxt və xətanın mahiyyəti)

Göstərilən hərəkətlərlə _____

(şəxsin soyadı, adı, atasının adı)

tərəfindən Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məsəlləsinin

maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xəta törədilmişdir.

Bu hal _____

(şahidlərin və zərərçəkmiş şəxslərin soyadı, adı, atasının adı, ünvanları)

təsdiq edilir.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan _____

(fiziki şəxs, vəzifəli şəxs və ya hüquqi şəxsin nümayəndəsi)

bildirdi: _____

İmza: _____

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 410.2 maddəsinə uyğun olaraq inzibati xətanı törətmiş fiziki və ya vəzifəli şəxsə, hüquqi şəxsin nümayəndəsinə onun Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 371-374, şəhida isə 377-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquq və vəzifələri izah edilmişdir.

Protokolla tanış oldum: _____

(barəsində inzibati xəta haqqında iş aparılan fiziki şəxs, vəzifəli şəxs və ya hüquqi şəxsin nümayəndəsinin imzası)

Protokolu almaqdan imtina etdi _____

(vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı, imzası)

İnzibati xətaya yol vermiş şəxs tərəfindən protokola imza etməkdən imtina edildiyi halda, bu barədə protokolda müvafiq qeyd edilir. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin izahatlarını və protokolun məzmunu haqda öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək və protokolun surətini almaq hüquqları vardır (izahat və mülahizələr protokola əlavə olunur).

Protokolun surətini aldım: _____

(şəxsin soyadı, adı, atasının adı, imzası və tarix)

Departamentin direktoru _____

(əməkdaşı) (imzası, soyadı, adı, atasının adı)

M.Y.

2. Xidməti məktublar, teleqramlar, faksılar

Xidməti məktub – idarəetmə fəaliyyətinin müxtəlif proseslərində çevik rəhbərlik üçün məlumatları çatdıran vasitələrdən birinə deyilir. Xidməti məktub idarəetmədə ən geniş yayılmış sənəddir. Məktub — xəbər, vacib məlumat çatdırmaq üçün ənənəvi vasitədir. İnsanlar arasında informasiya mübadiləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Məktublar müxtəlif formalarda - daş üzərində, ağac qabığı üzərində, kağız üzərində, elektron (e-mail) formada və s. olurlar. Dünyadakı ən böyük məktub XVI əsrdə 10 m uzunluğu, 7 m eni olan perqament üzərində yazılan, Səfəvi şahı tərəfindən Türk sultanı Sultan Süleymana göndərilən hesab olunur. Bu məktub Ankara Milli Muzeyində (Ankara Etnografya Müzesi) saxlanılır. Xidməti məktublar ayrı-ayrı idarələr, təşkilatlar və şəxslər arasında əlaqə yaratmaq üçün mühüm vasitədir. Yuxarı səlahiyyətli orqanların vəzifəli şəxsi tərəfindən göndərilən sənəd hər şeydən əvvəl sərəncamverici xüsusiyyətə malik olur. Bununla sənədin təsərrüfatçılıq və təşkilatçılıq rolu müəyyən olunur. Budan əlavə məktublar hüquqi və məlumatverici əhəmiyyətə malikdirlər. Məzmununa və təyinatına görə xidməti məktublar aşağıdakı qruplara bölünür:

1. Cavabı tələb olunan məktublar: xahiş, müraciət, təklif, tələb və sorğu məktubu.

2. Cavabı tələb olunmayan məktublar: xəbərdarlıq, yadəsalmə, dəvət, təsdiq, etiraz, rəddetmə, məlumat, bildiriş, təminat, müşayiət və sərəncam məktubu.

İdarənin istər daxili, istərsə də xarici əlaqələrini təmin edən əsas sənədlərdən biri xidməti məktublardır. Məktub həm də tərəfdaş şirkətlər, xarici şirkətlər və ayrı-ayrı vətəndaşlar arasında rəsmi əlaqələrin əsas vasitəsidir. Operativ surətdə məsələni həll etmək mümkün olmadıqda (şəxsi danışiq, telefon danışığı) məktubla rəsmiləşdirilir, standartlara uyğun (DÜST) tərtib edilir. Məktub bir məsələyə həsr edilməlidir. Bir təşkilata bir neçə məsələ ilə əlaqədar müraciət edəndə bir neçə məktub göndərmək məsləhət görülür. Bu, sənədlərin hazırlığının operativliyini və işlənməsini daha da sürətləndirir. Müəssisələr arasında şifahi danışqlar çətinliklə aparılırsa, onda rəsmi xidməti məktubdan istifadə olunur. Ünvanın sayından asılı olaraq məktublar adi (kollektiv) və dövrü məktublara ayrılır. Dövrü məktublar bir mənəhdən çoxlu təbəçilikdə olan instansiyalara göndərilir. Kollektiv məktub işə bir neçə şəxsdən digər bir ünvana istiqamətləndirilir. Nəzəri cəhətdən dövrü – kollektiv məktublar da mövcuddur. Sadə işgüzar məktublar bir şəkildir. Bunlar məsələlərin qoyuluşu ilə əlaqədardır. Elə məktublar var ki, onların məzmunu geniş şəkildə olur.

Məzmun əlamətlərinə əsasən məktublar işgüzar və kommersiya yazışmalarına ayrılır. Yazışmalar iqtisadi, hüquqi, maliyyə və müəssisənin digər fəaliyyət növü üzrə aparılırsa, onda bunlar **işgüzar məktublar** adlanır. Əgər yazışmalar material – texniki təchizat və satış üzrə aparılırsa, onda bunlara **kommersiya məktubları** deyilir. İdarələrdə xidməti məktublar xahişə (sorğuya) cavabın, habelə informasiya xarakterli məlumatların ifadə olunmasından ötrü tərtib olunur. Xidməti məktublar müəssisələrə daxil olan və göndərilən sənədlərin 80%-ni təşkil edir. Rəsmi məktubların tərtibində bu rekvizitlərdən istifadə olunur: dövlətin gerbi (dövlət idarələrində), müəssisənin embleması, müəssisənin adı, müəssisənin kodu, poçt ünvanı telefon, faks nömrəsi bankda hesabın nömrəsi, sənədin tarixi, indeks, tarix və indeksə istinad, ünvan sahibi, mətnə başlıq, mətn, əlavələrin sayı haqqında qeyd, imza, icraçının soyadı. Məktubun mətni biri digəri ilə məntiqi surətdə bağlı iki hissədən ibarət olmalıdır. Birinci hissədə məktubun hazırlanması üçün əsas götürülmüş faktların və ya hadisələrin təsviri, o cümlədən hansı normativ sənədə istinadlar, ikinci hissədə nəticələr, təkliflər və ya xahişlər yazılır. Məktubun başlıca məqsədi başa salmaq, sübut etmək və izah verməkdir.

Nümunə

İdarənin rekvizitləri

"RRR – Korus" firmasının
direktoru cənab
Elsevər Əsədliyə

12.01.17.

№ _____

Bakı şəhəri

Materialların yola salınması haqqında

Hörmətli cənab!

Müəssisəniz ilə bağladığımız 02.11.17-ci il tarixli və 124 sayılı müqaviləyə əsasən 120 ədəd tikij maşının hissələrini bizə göndərməli idiniz. Axırncı partiyada bizim ünvana yola saldığınız malları alarkən onlardan 20 ədədi əskik çıxmışdır.

Sizdən xahiş edirik, araşdırıb müqavilə öhdəliklərinə əsasən 20 ədəd maşın hissələrini də göndərsiniz.

Hörmətlə,

Direktor

İlqar Musalı

Qoşma məktubları ancaq onların məzmununda icranın xarakterinə uyğun və ya əlavə sənədin istiqamətləndirilməsi məqsədinə dair izahlar olduqda tərtib edilir. Bu sənəddə məsələlərin izahı qoşma sənədləri vasitəsi ilə aparılır və təsdiq edilir.

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri

Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Nəsimi rayonu şöbəsinə

15.01.17.

№ __

Bakı şəhəri

Əmək haqqının ödənilməməsi haqqında

Sizə məlum edirik ki, müəssisəmizdə sifarişlər olmadığı üçün işçilərimizə may, iyun aylarında əmək haqqı hesablanmamış və əmək haqqı ödənilməməsi şərti ilə məzuniyyətə göndərilmişlər.

Əlavə: Əmrin surəti

1 nüsxə,

1 vərəq.

Hörmətlə,

Direktor

Nicat Əsədli

Bildiriş məktubları üslubuna görə məlumat xarakterli məktublara yaxındır. Burada faktlar təsdiq olunur.

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri

Vergilər Nazirliyi yanında Bakı şəhəri Kiçik Sahibkarlıqla İş Departamentinə

15.01.2017-ci il

№ __

Bakı şəhəri

Bildiriş haqqında

"EER-Poliqraf" MMM sizi məlum edir ki, müəssisənin balansında torpaq sahəsi, nəqliyyat vasitəsi yoxdur. Müəssisə mədan və aksiz vergisi ödəyicisi deyildir.

Direktor

Faiq Əsədli

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
(ənənə formada)

16 mart 2010-cu il

N 15-m

**Azərbaycan Respublikası
Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəisi
cənab _____**
(adi, soyadı)

" _____ " MMC (VÖEN 1000000011) Azərbaycan Respublikasının regionlarında və Bakı şəhərində kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə "Saxlan, istilik və soyutma kameraları"nın avadanlıqlarının quraşdırılması ilə məşğuldur. Bu, respublikada yeni, müasir sahə olduğuna görə bizim müəssisə xarici ölkələrdən mütəxəssislər dəvət etmək məcburiyyətində qalmışdır. Avadanlıqlarımız Türkiyə və Almaniyaya istehsalıdır. Müəssisəmizdə Türkiyə və Almaniyaya istehsalı olan avadanlıqların quraşdırılması işlərini işçimiz Türkiyə Respublikasının vətəndaşı Əli Şahin bacarıqla, səlhiqə ilə tez quraşdırır. Kameralarda avadanlıqların quraşdırılması üzrə mütəxəssis olan Türkiyə Respublikasının vətəndaşı Əli Şahin Saleh oğlu (pasport TR-N N200005) sifarişçilərlə bağlanmış müqavilələrin icra olunmasında əsas işləri görür.

O, avadanlıqların qruplaşdırılması, istifadəyə verilməsi işlərini (testləşməni) yerinə yetirir. Əli Şahin bunlarla bərabər yerli mütəxəssislərin öyrədilməsi, onların təlimatlandırılması ilə də məşğul olur. Mütəxəssis müəssisənin bütün işlərində fəal iştirak edir, intizamlidir və verilmiş tapşırıqları vaxtında icra edir. Respublikanın bütün qanunlarına riayət edir və onun haqqında müəssisəyə heç bir mənfi məlumat daxil olmamışdır.

Türkiyə Respublikasının vətəndaşı Əli Şahin Saleh oğluna bir il fərdi icazənin verilməsini Sizdən xahiş edirik.

Direktor

İlqar Əlili

Nümunə

**"REE-Dizayn" MMC-nin
direktoru Malik Məmmədliyə**

№12

11 Mart 2017-ci il

**"Ciddi hesabat blanklarının
sifarişi haqqında"**

Müəssisəmizin ciddi hesabat blanklarına ehtiyacı olduğu üçün Sizdən xahiş edirik ki, aşağıda adları qeyd olunan blankları çap edərək bizim ünvana göndərsiniz.

1. Kassa mədaxil orderi – 300 ədəd
2. Qaimə – faktura – 1500 ədəd
3. Vəkalətnamə – 100 ədəd

Bizim bank rekvizitlərimiz:

Hesab № 3803.001216.0001, VÖEN 1700096051, Adı "Konusbank" SKB

Kodu 508568

Hörmətlə,

Direktor

Məcid Əhmədli

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
(eninə formada)

Azərbaycan Beynəlxalq Bankının
"Sənaye" filialının müdiri
cənab _____

(adı, soyadı)

15 Dekabr 2017-ci il №22/11 Bakı şəhəri

"Kreditin verilməsinə dair"

Mən, Əhmədli Nürəddin Nazim oğlu təsisçisi olduğum "İnşaat-QQ" MMC müəssisəsi mənzillərin tikintisi, təmiri və satışı ilə məşğuldur. Mənzillərin tikintisinə, təmirinə tələbatın çox olduğunu nəzərə alaraq, o cümlədən biznes işlərimizi daha geniş qurmaqdan ötrü Sizdən xahiş edirik ki, mənzillərin tikintisi və təmiri üçün bizə 195.000,00 (yüz doxsan beş min) manat məbləğində kredit verəsiniz.

Kreditin şərtləri ilə tanış olmuşam.

Əvvəlcədən təşəkkürümüzü bildiririk,

Əhmədli Nürəddin Şirxan oğlu

"İnşaat-QQ" MMC-nin təsisçisi

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
(eninə formada)

"RRRE Sığorta" ASC-nin
direktoruna

20 iyul 2006 №28/16 Bakı şəhəri

Hörmətli direktor,

"Aktiv-A" MMC-nin müdiriyyəti sizi məlum edir ki, 2005584-2225591 nömrəli sığorta şəhadətnaməsində göstərilən maşınlarda 2017-ci ilin iyun ayının 15-dən 30-a kimi müddət ərzində heç bir yol qəza hadisəsi baş verməmişdir.

Hörmətlə,
Direktor

Faiq Əhmədli

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
(eninə formada)

Əmək və Əhəlinin Sosial
Müdafiəsi Nazirliyi
Bakı şəhəri üzrə Hüquqi
Şəxslərlə İş Departamentinə

" " 2016-cı il №1/ID

"Aktiv-A" MMC-nin (qeydiyyat nömrəsi 1111173) müdiriyyəti bildirir ki, II rübdə təqdim etdiyimiz haqq-hesab cədvəlində rüb ərzində işçilərin sayı qrafasında 47 nəfər işçi əvəzində 132 nəfər səhvən qeyd olunmuşdur.

Sizdən xahiş edirik ki, göstərilənləri nəzərə alasınız.

Hörmətlə,
Direktor

İlqar Əhmədli

Nümunə

"Aktiv-A" Ltd. Azərbaycan pr-ti,
ev 22, mənzil 111 Bakı / Azərbaycan

Tel. 499 99 29

Faks. 499 96 26

TEKPAR Kimyevi Maddələr San. və Tic AŞ.
Turgut Ozal Cad. Galvano Teknik Sitesi B Blok
№6-8 34670 İkitelli / İstanbul-TURKEY

"AOKL-A" Ltd. VÖEN 2220096022 müdiriyyəti qərantia (təminat) verir ki, TEKPAR Kimyevi Maddələr San. və Tic AŞ.-dən almış olduğu 28.222,05 (iyirmi səkkiz min iki yüz iyirmi iki dollar 05 sen.) ABŞ \$ miqdarında və dəyərində malın məbləğini o, cümlədən yola salacağınız 17.606,40 (on yeddi min altı yüz altı dollar 40 sen.) ABŞ \$ dəyərində malın məbləğinin bizim tərəfdən ödəyəcəyimizi imzamlı və möhürümlə təsdiqləyirəm.

Bizə göstərdiyiniz etimada görə əvvəlcədən sizə təşəkkürümüzü bildiririk.

Fəxrəddin Əhmədov
direktor

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
(eninə formada)

Sumqayıt Sintez
Kauçuk zavodunun
direktoruna

15 Dekabr 2006 №26/18
"Məhsulun alınmasına dair"

"Aktiv-A" MMC-nin müdiriyyəti Sizdən xahiş edir ki, istehsalatda istifadə etmək üçün bizə hər ay 2 (iki) ton miqdarında mütləqləşdirilmiş izopropil spirti buraxasınız.

Malın alınması müəssisə adından vəkalətnamədə vəkil edilmiş işçimiz Əliyev Səməd Kərim oğlu tərəfindən qəbul olunacaqdır.

Direktor

Arif Məmmədli

Telegram və faksların tərtib edilməsi idarəetmədə məlumatların tez və operativ çatdırılmasıdır. Kargüzarlığın sənədli hissəsinin təşkilində telegram vasitələrindən də istifadə edilir. Telegram yazışmalarına ancaq təcili hallarda icazə verilir. Telegram (yun. τηλε — uzaq, γραμμα — yazı) - teleqraf vasitəsi ilə ötürülən məlumatdır. Telegram sozu yunanca tele gramma

sozundan yaranıb. Telegramlar adı, təcili, ildırım növlərinə ayrılır. Məzmununa görə telegramlar sərəncam, bildiriş, xidməti və təhriri şəkildə ola bilərlər. Çatdırılmasına görə telegramlar hökumət və təcili telegramlara bölünür. Telegramlar içərisində dövlət telegramları xüsusi yer tutur və bunların üzərində "hökumət" sözü yazılır. Sorğuya cavab verildikən telegram mətninin qabağında həmin sorğunun nömrəsi göstərilir. Mətnin axırında (imzadan əlavə) telegramın xarici nömrəsi qoyulur. Ötürülmə istiqamətlərinə görə telegramlar iki hissəyə bölünür: Daxili telegramlar – Azərbaycan Respublikası daxilində qəbul edilən və çatdırılan telegramlar, beynəlxalq telegramlar xarici ölkələrə göndərilən və xarici ölkələrdən daxil olan telegramlar.

Bütün telegramlar keçid mərhələsindən asılı olaraq üç qrupa bölünür: "Göndərilən" – göndəricilərdən poçt rabitəsi müəssisələrində qəbul edilənlər. "Tranzit" – aralıq poçt müəssisələrindən istifadə edilməklə təyinat yerinə ötürülənlər. "Qəbul olunan" – poçt müəssisəsi tərəfindən ünvan sahiblərinə çatdırılanlar. Daxili telegramlar da öz növbəsində iki qrupa bölünür: "Konar telegram" – ölkənin poçt müəssisələri arasında mübadilə edilənlər, "Yerli telegram" – bir poçt müəssisəsi daxilində (kənd, qəsəbə, rayon mərkəzi, şəhər) qəbul edilib çatdırılanlar. Daxili telegramlar 4 kateqoriyaya bölünür: "Növbədənkənar", "Dövlət", "Təcili", "Adi". Beynəlxalq telegramlar 2 kateqoriyaya bölünür: "Təcili", "Adi". "Növbədənkənar" telegramlara aiddir: "Qəzarabita", "Fırtına", "Meteo", "Avia". Telegramlar iki nüsxə çap olunur və ieraçı onlara viza qoyur. Telegramlar imzalanandan sonra göndərilmək üçün dəftərxanaya verilir. Telegramın mətni qısa, məzmunu təhrif etməsə, önlüksüz və bağlayıcısız yazılmalıdır. Telegramlarda sözlər hecalara bölünüb keçirilmədən və düzəlişlər edilmədən yazılır. İmza yeni sətirdən göstərilir. İdarə rəhbəri və ya müavini onu imza edir. Telegramın məzmunu möhürlə təsdiq edilir. Eyni məzmununda telegram bir neçə ünvana göndərilərsə, bunlar ayrı-ayrılıqda hazırlanmalı və imzalanmalıdır.

Telegram iki hissədən ibarətdir. Birinci hissənin rekvizitlərinə daxildir: təyinat məntəqəsinin adı, ünvanın adı, məzmunu, müəssisənin adı və vəzifəli şəxsin adı, soyadı qısa şəkildə verilir. Telegramın ikinci hissəsində aşağıdakı elementlər göstərilir, lakin bu rekvizitlər göndərilmir və ödənilmir: telegramın növləri, göndərən müəssisənin ünvanı və adı, tarixi, nömrəsi (ilin əvvəlindən). Telegram aşağıdakı formada hazırlanır.

Nümunə

Xidməti telegram

Salyan Salyanəft İdarəsi direktor Kərimli, siz təcili olaraq Bakıya SOCAR neft şirkətinə gəlməlisiniz.

Sabir Rüstəmli

SOCAR neft şirkəti

Bakı, Neftçilər pr.2

Müdür

12.01.17.

№

möhür

Sabir Rüstəmli

Fakslar telefon və ya digər aparatlar vasitəsilə verilən rəsmi məlumatlardır. Fakslar bir neçə nüsxədə işin xüsusiyyətindən asılı olaraq verilə bilər. Faksın tarixi verildiyi gün sayılır. Əgər fakslar bir neçə ünvana verilsə, ona müəssisələrin siyahısı və telefon nömrələri əlavə

edilir. Faksın mətni aydın və sadə dildə yazılmalıdır. Faks aparatlarının köməyi ilə istənilən vaxtda sənədlər, məlumatlar tez çatdırılır. Bu da idarəetmə üçün ən vacib vasitədir, məsələn:

Faks/tel: 28360 saat: 11.50 dəq. Aparat markası, kodlar
06 yanvar 2003-cü il

Azərbaycan Respublikası
Gömrük Komitəsinə

Keçən ilin sentyabr – dekabr ayları üzrə mənəqədən keçən ərzaq mallarının siyahısını sizə göndəririk.

1. Şəkər tozu 250 ton.

2. Ət məhsulları 500 ton və s.

Biləsuvar Gömrük məntəqəsi

Ünvan: Biləsuvar rayonu S. Vurğun küçəsi 15.

Rəis

(imza)

Kamil Səmədli

Faksta aşağıdakı rekvizitlər və şərtlər vardır: başlıq, nömrə, tarix, faksı verən və qəbul edən idarənin adı, imza edən şəxsin vəzifəsi, məzmunu, faksı verən şəxsin vəzifəsi, telefon nömrəsi, qəbul edən şəxsin vəzifəsi və telefon nömrəsi, faksın verilmə və qəbul edilmə vaxtı. Faksta digər qeydləri faks aparatları avtomatik yerinə yetirir.

3. Məlumat və izahat vərəqələri, arayışlar, vəsiqələr, qəbz

Bu qrup sənədlərə ərizələr, arayışlar, məlumatlar, vəsiqələr, qəbz, aktlar, izahatlar, təhriri maruzələr və s. daxildir. **Məlumat vərəqəsi** müəyyən bir məsələlərə öz fikirlərini və münasibətlərini bildirmə müəssisə işçilərinin sərbəst hazırladığı sənəddir. Başqa sözlə desək, xidməti vəzifəni yerinə yetirdikdən sonra müəyyən məsələ haqqında sənəd tərtib olunmaqla bərabər, həmin məsələ haqda müəyyən təklif və rəyi bildirmə xidməti yazışmadır. Məlumatlar rəsmi tapşırığın və ya əmrin yerinə yetirilməsinə əsasən də tərtib oluna bilər. Məlumat vərəqələri məzmununa görə təşəbbüs, məlumat və ya hesabat xarakterli olur. Bu sənədlər daxili və xarici sənədlərə bölünür. Məlumat vərəqəsi sərəncamverici sənədlərdə əsas rolunu oynayır.

Daxili məlumat vərəqələri idarənin daxilində işçilərin və struktur bölmələrinin idarəetmə münasibətlərini nizamlamaq üçün əl və texniki vasitələrlə hazırlanan sənəddir. Bu sənədə tarix və imza qoyulur. Əgər məlumat vərəqi yuxarı təşkilatın rəhbərliyinə və struktur bölmələrinə göndərilərsə, onda bu sənəd texniki vasitələr ilə çap olunur, ümumi blankda yazılır. Məlumat vərəqəsinin rekvizitləri: ünvan sahibi, məlumat vərəqəsi müəllifinin vəzifəsi, soyadı və inisialı, sənədin adı, qoyulmuş məsələnin göstərilməsi, mətn, əlavələrin siyahısı, tərtib etmə tarixi, tərtib edən vəzifəli şəxsin imzası. Məlumat vərəqəsi bir nüsxədə tərtib olunur və rəhbərliyə verilir.

Müəssisənin rekvizitləri

NümunəAzərbaycan Respublikası
təhsil nazirinə**MƏLUMAT**

00.00.00 № Bakı şəhəri

Qəbul planının icrası haqqında

Hörmətli nazir!

Sizi məlum edirik ki, 2016-17-ci tədris ilində təsdiq olunmuş plan əsasında qəbul planı yerinə yetirilmişdir. Bunlar içərisində 120 tələbə oğlan, 160 tələbə isə qızlardır və. s.

Hörmətlə,

Direktor

Əşrəf Məmmədli

Nümunə"RRR - Konus" MMM
baş mühasibi Kamran
Səfigil cənabə**MƏLUMAT VƏRƏQİ**

Sizi məlum edirəm ki, yeni proqramın tətbiqi zamanı hər dəfə köhnə bazada hesabatların düzəlişlərinə rast gəlirəm. Proqramla iş ərzində köhnə bazada məlumatlar üzərində mühasib tərəfindən mütəmadi düzəlişlərin edilməsi yeni bazaya təsir edir ki, buna görə də daimi məlumatları analiz etmək lazım gəlir. Köhnə bazada çoxlu sayda səhvlərin olması mühasibin sərəfəsizliyindən, ehtiyatsızlığından baş verir. Faizlə münasibətdə səhvlərin sayı verilmiş məlumatların həcmindən daha çoxdur. Hələ noyabr ayının əvvəlindən məlumatların yeni bazaya köçürülməsi zamanı aydın oldu ki, mühasib Rəhimə Qəhrəmanlı köhnə bazada əvvəl səhvən apardığı hesabatlar üzərində daimi düzəlişlər edir. Bu da yeni proqramın işləməsinə təsir göstərir.

Bununla əlaqədar olaraq qərara gəldi ki, 11.12.17-ci il tarixdən mühasib R. Qəhrəmanova hər iki bazadan, köhnə bazadakı məlumatları tutuşduraraq, səhvlərdə düzəlişlər edərək, paralel uçot işlərini aparsın. Eyni zamanda bu prosesdə o, yeni bazanı öyrənəcəkdir və onun yeni proqrama keçməsi təmin olunacaqdır. Əməkdaş R. Qəhrəmanlı məşğul olduğuna istinad edərək, köhnə bazanın analizi ilə məşğul olmaqdan imtina edir. Praktiki olaraq yeni proqramla işləmir. Belə ki, yeni baza köhnə bazadan mürəkkəbliyi ilə seçilir. **Sual olunur:** mühasib hesabatların avtomatik verilməsinin öhdəsindən gələ biləcəkmə? Köhnə bazada düzəlişlərin olması, yeni bazada düzəlişlərin olmasına gətirib çıxarır ki, bu da mühasib Rəhimə Qəhrəmanlının məsuliyyətsizliyi əsasında baş verir.

Sizdən xahiş edirəm, işin gedişi üçün köməklik göstərüb, ölçü götürəsiniz.

Proqramçı
15.01.17

Ruslan Məmmədli

Nümunə"Ofset" TOM-nin direktoru
Vüsəla Məmmədliyə**MƏLUMAT**

Sizi məlum edirəm ki, istehsalatda istifadə etmək üçün anbardan daxil olmuş 3211 ədəd təbəşirli karton (üzləmə) yararsız hala düşmüşdür. Belə ki, istehsalat sahəsində istehsalat müdirinin ehtiyatsızlığı və səhlənkarlığı üzündən çap maşınlarında istifadə etmək üçün verilmiş maye sürtkü yağı təbəşirli karton qalağının üstünə qoyulmuş və bununla əlaqəli olaraq, qapağı açıq qalmış maye sürtkü yağı olan çəllək aşaraq təbəşirli kartonların üzərinə dağılmışdır. Bunun nəticəsində təbəşirli karton məhsulları tamamilə sıradan çıxmışdır. Mühasibatlıqdan aldığım məlumata əsasən təbəşirli kartonun 1 ədədin qiyməti 70 qəpik, ümumi məbləği 2.250,00 manat dəyərini təşkil edir.

İstehsalat sahəsində yararsız və istifadə edilməz hala düşmüş 3211 ədəd təbəşirli kartonun (üzləmə) istehsalatdan çıxarılması üçün göstəriş verəsiniz.

Baş usta

20 oktyabr 2017-ci il

Babək Cəfərli

NümunəBaş mühasib
Elnur Məmmədliyə**MƏLUMAT**

Sizin nəzərinizə çatdırıram ki, mənim tərəfindən müəssisə üçün istifadə edilmiş 14.517,00 (on dörd min beş yüz on yeddi) man. məbləğin mənə təsisçi Həmzəli Arif Kərim oğlu tərəfindən ödənilməsinə mühasibatlıqda nəzərə aləsiniz.

Direktor

30.12.2017-ci il

Əşrəf Məmmədli

R a p o r t məlumat vərəqəsinin bir növüdür. Hüquq-mühafizə orqanlarının xidmət fəaliyyətində və hərbi xidmət sahəsində hazırlanılan məlumat xarakterli sənəddir. Hərbi xidmətçinin öz rəisinə verdiyi şifahi və ya yazılı məlumat, xəbərdir. Başqa sözlə desək, yuxarı rəhbər təşkilatlara aşağı vəzifəli şəxslər tərəfindən verilən yazılı və ya şifahi məlumatdır.

Nümunə(nizami hissənin adı)
komandiri

(rutbəsi, soyadı)

R a p o r t

Məruzə edirəm ki, yol hərəkəti qaydalarına riayət olunmasına nəzarət edərkən

" " tarixdə saat daqiqədə

(qayda pozuntusu yeri dəqiq göstərilməlidir).

markalı dövlət qeydiyyat nişanlı rəngli avtomobilin (avto

busun, motosiklin) sürücüsü "Yol hərəkəti haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun _____ maddəsinin _____ hissəsinin tələblərini pozmuş, yəni

(qanun pozuntusunun mahiyyəti və şəraiti)

(istifadə edilmiş xüsusi texniki vəsiqənin adı və s.)

(saxlama barədə işarəyə tabe olmamaq və s.)

Bununla da İnzibati xətlər məəcəlləsinin _____ maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətəyə yol verilmişdir. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, qanun pozuntusuna yol vermiş sürücünün inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi barədə müvafiq sərəncam vermənizi xahiş edirəm.

İmza: _____
(DYP əməkdaşının soyadı, vəzifəsi, rütbəsi)

_____, _____, _____
adı, atasının adı, _____ il.
(tarix)

İzahat vərəqəsi – İdarə və müəssisə işçilərinin hər hansı bir sərəncamın, əmrin, təlimatın, şifahi göstərişin yerinə yetirilməməsi səbəblərini, həm də qaydaların pozulmasını izah etmək üçün hazırladıqları sənəddir. İzahat vərəqəsi işçilər tərəfindən yazılı tərtib edilir, əmək, istehsalat və dövlət intizamının idarə daxilində pozulma səbəblərini göstərir. Bəzən o, köməkçi və əsas sənəd kimi hesabat xarakterli, yoxlamaların məzmunu ilə əlaqədar olaraq hüquqi xarakterli sənəd rolunu oynayır. Bu sənəddən istintaq və məhkəmə işlərində geniş istifadə olunur. Məsələn, cinayət və mülki işlərin aparılmasında alınan izahatlar, tərtib edilmiş layihələrə, hesabatlara, smeta layihə sənədlərinə əlavə edilən izahatlar aid edilir. İzahat vərəqələri şəxsi və xidməti xarakterli olur.

İzahat vərəqəsi əsas sənədin məzmununun müxtəlif vəziyyətini aydınlaşdırır. Məzmunundan və məqsədindən asılı olaraq izahat vərəqəsi iki yerə bölünür:

1. Davranışın izahı haqqında;
 2. Əsas sənədləri aydınlaşdırmaq məqsədi ilə istifadə olunan əsasın hazırlanması üzrə.
- Birinci qrupa aid izahatlar belə yazılır:**

Nümunə
Maşınqayırma zavodunun
direktoru Vüqar
Məmmədli cənabə

İZAHAT VƏRƏQƏSİ

Elektrik xəttinin sıradan çıxması haqqında

12 oktyabr 2017-ci il tarixində mənim növbətçiliyim zamanı elektrik xətti sıradan çıxmışdır. Onun sıradan çıxmasına səbəb uzun müddət istifadə edilməsi olmuşdur. Bunun üçün bir neçə dəfə elektrik üzrə mühəndisə məlumat verilmişdir, lakin məlumat verilməsinə baxmayaraq xətt vaxtında təzələnməmişdir.

Sex rəisi

12.10.17

İlqar Əsədli

Nümunə
Bakı Dövlət Sosial – İqtisadi
Kollecinin direktoru

420 sayılı qrupun tələbəsi
Əsədli Elşəvər tərəfindən

İZAHAT

07.01.17-ci il tarixində nəqliyyatda marşrutun dəyişməsi nəticəsində saat 10-00-da başlanan tədbirə gecikmişəm. Sizdən xahiş edirəm, bunu üzrlü hesab edəsiniz.

(imza)

Elşəvər Əsədli

07.01.17

Nümunə
Azərbaycan Respublikasının Vergilər
Nazirliyi yanında Bakı şəhəri Lokal
Gəlirlər Departamentinin rəhbərinə

İZAHAT

Bildirmək istəyirəm ki, sahibkar fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün "RRRE İnkişaf" ATSC-nin rəhbərliyi ilə cəmiyyətə məxsus, Keşlə qəsəbəsi A. Mirzəyev küç. 33, ünvanında yerləşən istehsalat sahəsində 1500 (min beş yüz) kv.m sahəni icarəyə götürmüşəm. Bu sahənin 400 kv.m-i (dörd yüz) istehsal, qalan 1100 kv.m-i (min yüz) yardımçı sahədən ibarətdir.

2016-cı il üçün aylıq icarə haqqı 500 manat, 2017-ci il üçün aylıq icarə haqqı 750 manat təşkil etmiş və bu öz müəssisələrimiz arasında tərtib etdiyimiz icarə müqaviləsində öz əksini tapmışdır.

Direktor

Nurəddin Əhmədli

23.09.2017-ci il

Ərizə və ya petisiya (ing. petition) — bir adam və ya birliyin düşüncə və şikayətlərini ya da müəyyən bir mövzudakı istəklərini səlahiyyətli orqanlara (əksəriyyətlə rəsmi) göndərilməsini təmin edən yazıdır. Ərizələr şəxsi xarakterli və xidməti xarakterliyə bölünür. Ərizənin iki mənası vardır, müraciət etmək "ərz" mənasında işlənir. Müəyyən formaya malik olub, rəsmi şəkildə yazılmış müraciətdir. Məzmununa görə ərizənin iki növündən istifadə olunur: şikayət xarakterli ərizələr, xahiş etmək məqsədi ilə yazılan ərizələr. Ərizəyə verilən tələblər standart əsasən olmalı və aşağıdakı rekvizitləri özündə birləşdirməlidir:

1.Ərizənin ünvan sahibi rekviziti, yəni ərizənin kimə və kimdən yazılması dəqiq olmalıdır.

2.Ərizənin məzmunu yəni mətn rekviziti qısa, faktlar isə konkret olmalıdır.

3.Ərizəni ərizəçi öz xətti ilə yazmalıdır, müəyyən hallarda informasiya texnologiyasından istifadə edilə bilər.

4.Ərizənin sonunda gün, ay, il və ərizəçinin şəxsi imzası qoyulmalıdır.

Təcrübə göstərir ki, insanlar ərizəni müxtəlif formalarda yazırlar. Əslində isə ərizə

müxtəlif məzmunla malik olsa da, formaca eyni cürdür. Bunu nəzərə alaraq, ərizənin ilk növbədə standart forması öyrədilməlidir. Burada rekvizitlərin tələbi əsas olmalıdır. Müəyyən hallarda (həmişə) rəhbərliyin işçi ilə ilk tanışlığı bu sənədlə başlayır və bununla işyə onun ilk təsəvvürü yaranır. Ərizə vərəqin əvvəlində, sətirin 1/2 hissəsi həcmində sağ tərəfdə abzasdan böyük hərflə təşkilatın və kimə müraciət edilirsə, onun adı, atasının adı və soyadı qeyd olunur. Sağ tərəfdə kimdən sualını verməklə ərizəçinin adı, soyadı və atasının adı göstərilir. Vərəqin ortasında böyük hərflə "Ərizə" sözü yazılır. Təzə sətirdən qısa, aydın və məzmunlu şəkildə ərizəçinin fikri şərh olunur. Ərizənin sonunda imza qoyulur və onun yazılma tarixi göstərilir. Sada ərizədə fikir bir neçə cümlə ilə ifadə edilir. Ərizənin mürəkkəb formasında isə rəsmi sənədlərin adı çəkilir, onlara münasibət göstərilir və münasibətin icrası üçün rəhbərlikdən bu barədə sərəncam verilməsi xahiş olunur.

Nümunə (sada forma)

Bakı Dövlət
Kollecinin direktoru
cənab Malik Mahmudova
420 sayılı qrupun tələbəsi
Əsədli Elsevər tərəfindən

ƏRİZƏ

Ailə vəziyyətimlə əlaqədar olaraq, 20-21.02.2017-ci il tarixlərinə mənə iki gün icazə verməyinizi xahiş edirəm.

19 fevral 2017-ci il

(imza)

Əsədli Elsevər

Nümunə (sada forma)

Bakı Dövlət
Kollecinin direktoru
Malik Mahmudluya
220 sayılı qrupun tələbəsi
Əsədli Elsevərdən

ƏRİZƏ

Kollecilərarası yarışlarda yüksək nəticə əldə etdiyim üçün rayon tədbirinə dəvət olunmuşam, sizdən xahiş edirəm məni 22 fevral 2017-ci il tarixində, saat 12-45 dəqiqədə başlayan üçüncü müəhazirədən azad edəsiniz.

21 fevral 2017-ci il

(imza)

Əsədli Elsevər

Nümunə (mürəkkəb forma)

Bakı Dövlət **Kollecinin direktoru**
Malik Mahmudluya, tərbiyə işlər üzrə
direktor müavini Səməd Əliyevdən

ƏRİZƏ

Mənim tərəfimdən kollecdə özfaaliyyət dərnəyini yoxlayarkən bir sıra nöqsanlar aşkar edildi. Özfaaliyyət dərnəyində bəzi musiqi alətləri (tar və piano) çatmır. Dərnəyin rəhbəri Zülfüqar Məmmədli cənabları öz işinə lazımi səviyyədə rəhbərlik etmir və laqeyd

yanadır. O, 1 rübdə qrafik üzrə 12 dəfə məşq keçirilməli idisə, yalnız bir dəfə məşq keçirilmişdir.

Dərnəyin tələbələrindən ibarət rəqs qrupu fəaliyyət göstərmir. Yuxarıda sadalanan nöqsanlara görə kollecimiz 18 dekabr 2016-cı ildə keçiriləcək respublika kolleclərinin özfaaliyyətinə baxış gecəsində iştirak edə bilməyəcəkdir. Xahiş edirəm dərnəyin işini gücləndirmək üçün lazımi tədbirlər görəsiniz.

(imza)

Səməd Əliyev

18 sentyabr 2016-cı il

Nümunə

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə
Nazirliyinə

(ünvan) ünvanında

yaşayan, (adı, atasının adı, soyadı)

tərəfindən

ƏRİZƏ

Bildirirəm ki, mən

(adı, atasının adı, soyadı)

(şəxsiyyət vəsiqəsinin seriyası: _____, nömrəsi: _____,
doğulduğu tarix: _____, doğulduğu yer: _____)
mülkiyyət əleyhinə və iqtisadi fəaliyyət sahəsində ağır və ya xüsusilə ağır cinayətlərin
tərədilməsinə görə heç zaman məhkum edilməmişəm, hazırda qəsdən törədilmiş
cinayətlərə görə məhkumluğum yoxdur, eyni zamanda

(rəhbər işçi vəzifəsinə namizədlər üçün: hüquqi şəxsin fəaliyyət növünün adı və həmin hüquqi
şəxsdəki vəzifə, sığorta vasitəçisi fəaliyyətinə lisenziya almaq istəyən şəxslər üçün: müvafiq
fəaliyyət növünün adı)
vəzifəsini tutmağıma, fəaliyyəti ilə məşğul olmağıma məhkəmə qərarı ilə qadağa
qoyulmamışdır.

(imza)

(adı, soyadı)

(tarix)

Nümunə (mürəkkəb forma)

Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük
Komitəsinin sədri cənab Aydın Əliyevə,
Ukrayina Respublikasının vətəndaşı,
Mahmadlu Vüqar tərəfindən
tel: (051) 500-00- 00

ƏRİZƏ

Mən 15.05.2014-cü il tarixində öz nəqliyyat vasitəm ilə "Sınıq körpü" gömrük postun-
dan ölkəyə keçmişəm. Ölkəyə daxil olmaqda məqsəd yaşadığım və vətəndaşı olduğum
Ukrayina Respublikasının Donesk vilayətinin Kramatorsk şəhərində müharibənin
olmasıdır. Ailəmlə birlikdə Bakı şəhərində qohumumun yanında sığınacaq tapmışam. 30

gün ərzində mən ölkədən çıxmaq istəyirdim, amma vətəndaşlığı olduğum ölkədə müharibə daha da şiddətlənmişdir, lakin 14.06.2014-cü il tarixindən ölkədən çıxma bilməmişəm. Buna səbəb isə mənim əsəb xəstəliyimə görə ağrılar keçirməyim olub. 2004-cü ildə baş nahiyyəsindən əməliyyat olmuşam. Müalicənin vaxtı keçdiyindən ağrılar keçirdim və mən 21.05.-25.06.2014-cü il tarixlərində müalicə üçün ambulator stasionara göndərilmişəm. Xəstəliyimlə əlaqədar olaraq nəqliyyat vasitəsinin ölkədə qalma müddətini uzada bilmədim. Qeyd olunanları nəzərə alaraq Sizdən xahiş edirəm, 2014-cü ilin iyun ayının 10-na kimi mənim ölkədən çıxmağıma köməklik göstərsiniz.

Öncədən mənim ərizəmə baxdığınız üçün ailəm və öz adımdan Sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Qoşma :

1. AR DQK - nin bildirişinin surəti .

2. Xəstənin ambulator, stasionar tibbi kartından çıxarışın surəti .

İmza

02.07.2014

Mahmudlu Vüqar

Arayışlar hadisələri və faktları yazılı formada təsdiq edən sənəddir. Bu sənədlər iki qrupa bölünür: 1. Xidməti; 2. Şəxsi – xidməti.

Arayışlar hər hansı bir verilmiş tapşırıqların icra edilməsindən sonra tərtib olunur, məlumat üçün yazılı, yaxud rəqəmlərlə hazırlanan xidməti sənəddir. Arayışlar hadisələri və faktları müəyyən edən, məlumatverici xarakterli sənəd olması ilə əlaqədar daxili və xarici arayışlara bölünür. İdarə daxilində hazırlanan arayışları onu tərtib edən, yuxarı təşkilatların tələbi ilə hazırlanan arayışı isə idarə rəhbəri imzalayır. Vətəndaşlara iş yerini, vəzifəsini təsdiq edən, əmək haqqı və digər məsələlər barədə arayışlar verilir bunlar rəsmi xarakter daşıyır. Müəssisə, idarə və təşkilatların işi haqqında müxtəlif idarəetmə məlumatları verən xidməti arayışlar da olur. Məsələn, istehsal sahələri haqqında arayışlar. Belə arayışlar vəzifəli şəxslər tərəfindən tərtib edilir və yuxarı təşkilatlara göndərilir. Onların rekvizitləri sənədin adı, başlığı və mətnidir. Belə arayışlar yoxlama aparan şəxslər tərəfindən imzalanır. Şəxsi – xidməti arayışlar iki cür olur:

1. İdarə, təşkilat və müəssisələrin müəyyən bir fəaliyyəti haqqında məlumat və rəqəsi şəkildə verilən arayışlar;

2. Vətəndaşların əmək və digər fəaliyyətini əks etdirən arayışlar.

Arayışın mətni iki əsas hissədən ibarət olmalıdır. Birinci hissədə sənədin hazırlanması üçün əsas götürülən faktlar, ikinci hissədə nəticələr və təkliflər yazılmalıdır. Arayışda verilən məlumata aid olan tarix və dövr başlığa daxil edilməlidir. İdarənin xarici arayışları və məlumat və rəqələri idarənin ümumi blanklarında yazılır, idarə rəhbəri və onun müavini, yaxud da şöbələrin rəhbərləri tərəfindən imzalanır. Marağı olan vətəndaşların xahişi ilə verilən arayışlar ümumi blanklarda tərtib olunur, idarənin rəhbəri tərəfindən imzalanır və möhürlə təsdiq edilir. Arayışda əsasən aşağıdakı rekvizitlər yerləşdirilir: müəssisənin ştatının rekvizitləri, sənəd növünün adı, tarix və indeks, mətnə başlıq, mətn, ünvan sahibi, əlavələrin sayı haqqında qeyd, imza.

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
00.00.00. № _____ Bakı şəhəri
ARAYIŞ
Məmmədli Əşrəf Xeyrulla oğlu, Bakı Dövlət Sosial – İqtisadi Kollecinin əyani "Müha – sibat uçuğu və audit" ixtisasının II kursunda təhsil alır.
Arayış Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Mərkəzinə təqdim etmək üçün verilir.

Direktor Malik Mahmudlu
Şöbə müdiri Arif Qardaşlı

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
" " _____ 200_-cı il № _____
ARAYIŞ

Verilir "KRİSTAL-K" KM-də texnoloq işləyən, Məmmədli Azad Musa oğluna ondan ötrü ki, o, 2006-cı ilin fevral ayından müəssisəyə işə qəbul olunmuşdur və onun aylıq əmək haqqı 150 (yüz əlli) manat hesablanmışdır. Hal-hazırda müəssisədə texnoloq vəzifəsində işləyir. "KRİSTAL-K" KM-nin müdriyyəti KM-də texnoloq işləyən Məmmədli Azad Musa oğlunun götürdüyü öhtəliklərinə təminat verir.

Arayış "Aktiv-A" ticarət mərkəzinə təqdim etmək üçün verilir.

Direktor Leyla Cəfərli

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
" " _____ 200_-c il N _____
ARAYIŞ

Verilir "Aktiv-A" MMC-də sex rəisi işləyən, Cəfərli Azad Malik oğluna ondan ötrü ki, o, 2016-cı ilin aprel ayından müəssisəyə işə qəbul olunmuşdur və onun aylıq əmək haqqı 280 (iki yüz səksən) manat hesablanmışdır. Hal-hazırda müəssisədə sex rəisi vəzifəsində işləyir.

Arayış tələb olunan yerə təqdim etmək üçün verilir.

Direktor İlqar Abbash
Baş mühasib Adil Vəliqil

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
" " _____ 200_-c il № _____
ARAYIŞ

Verilir _____ ondan ötrü ki, o, haqiqətən "Güzgü-Furnitur" ATSC-də _____ vəzifəsində işləyir, onun aylıq (illik) əmək haqqı _____ manatdır.

Arayış _____ təqdim etmək üçün verilir.

İdarə heyətinin sədri

İlqar Abbaslı

Nümunə**Müəssisənin rekvizitləri**

" " 200 -c il №

ARAYIŞ

Verilir "Aktiv-A" MMC-də iqtisadçı işləyən, Əligil Səməd Kərim oğluna ondan ötrü ki, o, 2016-cı ilin aprel ayından işə qəbul olunmuşdur və ona aylar üzrə əmək haqqı aşağıdakı kimi hesablanmışdır. 2016-cı il üzrə əmək haqqının aylar üzrə məbləği.

1. Aprel – 140,00 man
2. May – 140,00 man
3. İyun – 140,00 man
4. İyul – 140,00 man
5. Avqust – 140,00 man
6. Sentyabr – 140,00 man

Cəmi hesablanmış əmək haqqı məbləğ: 740 (yeddi yüz qırx) manatdır.

Arayış Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Mərkəzinə təqdim etmək üçün verilir.

Direktor

İlqar Abbaslı

Baş mühasib

Adil Vəliyil

Nümunə**Müəssisənin rekvizitləri**

22 Avqust 2016-cı il

№ 22/03

ARAYIŞ

"Aktiv-A" MMC (VÖEN 2220096022) müdiriyyəti bildirir ki, bizim müəssisədə 51 qablarda 30 (otuz) ton həcmində istehsal olunmuş "Aktiv" adda məhsul istifadəyə yararlıdır. Məhsulumuzun yararlığı üçün onu bildiririk ki, məhsul AZS 053-2001 üzrə müəyyən olunmuş tələblərə uyğun sınaqdan keçmişdir, 169/06 sayılı protokolla rəsmiləşdirilərək qab yuyucu maye məhsulna AZ 034.01.10.0144.03 Nəli 14.07.2016-cı il tarixində 3 sayılı ərazi Standartlaşma, Metrologiya və Patent İdarəsinin Sınaq Laboratoriyasının Akkreditasiya attestatı verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Standartlaşma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin "Meteroloji qayda və normalara riayət olunması haqqında" 05 iyul 2006-cı il tarixində araşdırma aparılmış S/469-50-2006 sayılı AKT rəyi, o, cümlədən Milli Uyğunluq Nişanından istifadə üçün 27.07.2016-cı il tarixli 238/06 №-li icazə verilmişdir.

Laboratoriya müdiri

Tərənə Abbaslı

Nümunə**Müəssisənin rekvizitləri**

" " 200 -c il

№

**Qanun Ədalət İnstitutu-Yardım
Fondunun icraçı direktoruna**

ARAYIŞ

Sizi məlum edirik ki, 24 sayılı may 2006-cı il tarixli hesablama cədvəlinə əsasən hesablanmış əmək haqqı 3.320,00 manatdan qalmış 673,50 manat üçün, 25 sayılı iyun

2006-cı il tarixli hesablama cədvəlinə əsasən hesablanmış əmək haqqı 3.620,00 manatı, 26 sayılı iyul 2006-cı il tarixli hesablama cədvəlinə əsasən hesablanmış əmək haqqı 3.350,00 manat təşkil edir. Bu məbləğdən DSMF ödənilmiş ayrımlar 3% ə/h-dan 178,80 man., 25% ə/h fondundan 1.820,45 manat olmaqla müəssisənin ödəmələri üçün öz vəsaitindən 04.08.06 cı il tarixli 90 sayılı ödəniş tapşırığı ilə ödənilmişdir.

"Şəhərlərin tarixi" dərs vəsaitinin hazırlanması üçün müəllif Ruslan Musalıya hesablanmış 7.425,00 manat və rəssam Məmmədli Əsrəfə hesablanmış 2.227,50 manat məbləğin DSMF 15%+3% ödənilmiş ayrımların cəmi 1.640,92 manat təşkil edir ki, bu ödəmə də 90 sayılı ödəniş tapşırığında göstərilmişdir. Arayışa müəssisənin may, iyun, iyul ayları üçün hesablanmış əmək haqqı cədvəlini əlavə edirik.

Vüsala Məmmədli

"Konus" QSC-in direktoru

Nümunə

" " MMC-nin direktoru
cənab Adil Məhərrəmliyə

Mühasibat arayışı

Sizi məlum edirəm ki, 2016-cı il tarixlərində müəssisənin mühasibat əməliyyatlarının müxəbirləşməsində bir sıra səhv əməliyyatlar aparılmışdır və bu əməliyyatlarda düzəlişlərin edilməsinə ehtiyac vardır. Düzəlişlər aşağıdakı kimi olmalıdır:

1. " " Assosiasiyasının verdiyi sifariş üzrə mal buraxılmış və gecikdirilmiş məbləğ üçün kassa mədaxil orderi yazılmışdır, amma mühasibat uçotunda kassaya mədaxilin müxəbirləşməsi aparılmamışdır.

Düzəlişlər edilərək belə müxəbirləşmə verilməlidir,

D 221	K 211	1500,00 man.
-------	-------	--------------

2. " " İnstitutunun sifarişi üçün 1000,00 man mal buraxılmış qaimə-faktura yazılmışdır, lakin bu məbləğ mühasibat müxəbirləşməsində 2 dəfə aparılmışdır.

Düzəlişlər eldilərək belə müxəbirləşmə verilməlidir,

D 211	K 601	-1000,00 man
-------	-------	--------------

3. " " İnstitutundan sifarişə uyğun olaraq " " Bank da hesabımıza 03.06.2010-cu il tarixli çıxarışa əsasən daxil olmuş pul vəsaiti üçün düzgün müxəbirləşmə aparılmamışdır, yəni

D 223	K 601	1200,00 man səhv
-------	-------	------------------

Düzəlişlər eldilərək belə müxəbirləşmə verilməlidir,

D 223	K 601	-1200,00 man
-------	-------	--------------

D 223	K 211	1200,00 man
-------	-------	-------------

D 211	K 601	75,00 man
-------	-------	-----------

4. Sifarişçi " "dan " " jurnalının çapı üçün banka pul vəsaiti daxil olmuşdur (25.02.16 və 05.05.16-cı il tarixli bank çıxarışı), amma müxəbirləşmə aparılmamışdır.

Düzəlişlər eldilərək belə müxəbirləşmə verilməlidir,

D 223	K 211	1950,00 man
-------	-------	-------------

D 221 K 223 1950,00 man
5. Sifarişçi " " SKB tərəfindən edilmiş sifariş üçün pul vəsaiti bank hesabına daxil olmuşdur və çıxarılaraq kassaya mədaxil edilmişdir, amma müxəbirləşməsi aparılmamışdır.

Düzəlişlər eldilərək belə müxəbirləşmə verilməlidir,

D 223 K 211 13,00 man

D 221 K 223 13,00 man

6. Sifarişçi qəzet çapı üçün qaimə-faktura yazılmış və kassaya pul vəsaiti AEE № 200000 kassa mədaxil orderi yazılaraq nağd mədaxil edilmişdir, amma müxəbirləşmə aparılmamışdır.

Düzəlişlər eldilərək belə müxəbirləşmə verilməlidir,

D 221 K 211 160,00 man

7. Sifarişçi " " İnstitutuna qaimə-faktura yazılmamışdır, amma mühasibat müxəbirləşməsi

D 211 K 601 3150,00 man əsasız verilmişdir.

Düzəlişlər eldilərək belə müxəbirləşmə verilməlidir,

D 211 K 601 -3150,00 man

Sizdən xahiş edirəm mühasibathıqda bu düzəlişlərin aparılmasına icazə verəsiniz.

Baş mühasib Musa Məmmədli

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri

" " 200 -c il №

ARAYIŞ

Verilir "Aktiv-A" MMC-də növbə rəisi işləyən Əli Elşad İxtiyarogluna ondan ötrü ki, o, 2004-cü ilin aprel ayından müəssisəyə növbə rəisi vəzifəsinə işə qəbul olunmuşdur və 2005-ci ilin oktyabr ayında işə öz arzusu ilə əlaqədar olaraq işdən azad edilmişdir. 2006-cı ilin oktyabr ayında Elşad İxtiyaroglu yenidən müəssisəyə növbə rəisi vəzifəsinə işə qəbul olunmuşdur. Hal-hazırda növbə rəisi vəzifəsində işləyir.

Arayış lazım olan yərə təqdim etmək üçün verilir.

Direktor İlqar Abbaslı
Kadrlar üzrə müfəttiş Məleykə Əhmədli

Qəbz pul və ya qiymətli materialların alınmasını təsdiq edən sənəddir. Kargüzərliqda qəbz dedikdə, bir şəxsin başqa bir şəxsdən qiymətli bir əşyanın (pul, sənəd və s.) almasını sübut edən bir sənəd başa düşülür. Qəbzə alınan əşyanın qaytarılması tarixi də göstərilə bilər. Qəbzlər adi formada yazılıb tərtib edilir. Bu sənəd iki növə bölünür:

1. Adi qəbzlər;
2. Xidməti və şəxsi xarakterli qəbzlər.

Qəbzlər xüsusiyyətinə görə də fərqlənir, bunlar sadə və xüsusi blanklarda hazırlanılan qəbzlərə ayrılır. Ödəmələr nəticəsində verilən qəbzlər xidmətidir. Qəbzlər verilirərkən onun mətnində boş olan yerlər xətlənməlidir ki, orada hər hansı bir düzəlişə yol verilməsin.

İştirak edən şahidlər tərəfindən də qəbz təsdiqlənə bilər. Qəbzlər pul və qiymətli sənədlər kimi ciddi saxlanılır. Qəbzın rekvizitləri bunlardır: sənədin adı, qəbzı tərtib edəninin vəzifəsi, soyadı, adı və atasının adı, pulun və qiymətli malların alınmasının göstərilməsi qeydləri, tarix, tərtib edənlərin imzası.

Nümunə

QƏBZ

Mən, "RRR-Konus" MMM mühasibi Məmmədli Leyla müəssisənin anbarından, anbardar Təranə Qasımlıdan bir ədəd "Canon" markalı surətçixərma aparatı aldım

05 yanvar 2013-cü il. (imza) Leyla Məmmədli

Şəxsi vəkalətnamə bir şəxsin digər şəxsə aid olan etibarın hüquqi rəsmiləşdirir. Əlavə olaraq vəkalətnamə idarələr, müəssisələr və təşkilatlar tərəfindən pul vəsaiti, qiymətli mallar və sairələr almaq üçün vəkil olunan şəxslərə verilir. Buna görə də vəkalətnamənin iki növü vardır: 1. Şəxsi vəkalətnamə; 2. Xidməti vəkalətnamə. Şəxsi vəkalətnamə bu qaydada yazılır:

Nümunə

VƏKALƏTNAMƏ

Mən, Məmmədli Əşrəf Kərim oğlu xəstə olduğum üçün "RRR-Konus" MMM 2017-ci ilin sentyabr ayı üçün mənə veriləcək əməkhaqqımı almağı iş yoldaşım Əsədli Elşəvər Kərim oğluna etibar edirəm.

08.10.17. (imza) Əşrəf Məmmədli

Digər halda belə də imzalanə bilər.

Elşəvər Əsədlinin imzasını təsdiq edirəm.

Bakı 5 saylı xəstəxananın

baş həkimi (imza) Əşrəf Kərimli

Məzmun xüsusiyyətindən asılı olaraq və hüquqi cəhətdən qanunla tənzimlənən bəzi növ vəkalətnamələr notarius orqanlarında təsdiq olunaraq qeydiyyatdan keçirilir. Vəkalətnamənin təsdiqi üsuluna görə o, sadə və notarial formaya ayrılır. Sadə etibarnamələri müəssisə rəhbərləri imzalayır və möhürləyir. Notarial qaydada əqdlərin bağlanması notariusda təsdiqi aparılır (məsələn, evin satılması, bağışlanması, əmlakın idarə edilməsi, avtomobilə sərəncam vermə, vərəsəlik). Etibarnamələr notariuslarda seriya və nömrələrlə verilir və ciddi hüquqi sənəd hesab edilir. Vəkalətnamənin rekvizitləri bunlardır: hazırlanma yeri və tarixi, etibar edilən şəxsin ünvanı, soyadı, adı və atasının adı, etibarnamənin predmeti, müddəti (bir ilə qədər, bəzi hallarda digər müddətlərə), etibar edilən tərəfdən imza (hökmən).

Nümunə

Azərbaycan Respublikası

ETIBARNAMƏ

Seriya AZ №235467

Bakı şəhəri

12 yanvar 2017-ci il

Mən, Bakı ş. Babək küç., ev 14-də yaşayan Məmmədli Əşrəf Xeyrulla oğlu Bakı ş., Xətai küç.12, məh.11-də yaşayan Əsədli Elşəvər Kərim oğluna mənim adımdan arayışlar yığmağı, ərizə imzalamığı, alqı-satqı müqaviləsini imzalamığı etibar edirəm.

Etibarnamənin müddəti bir ildir

(imza) Əşrəf Məmmədli
Dövlət rüsumu _____ manat

M.Y. Notarius _____

Müəssisənin rekvizitləri
(ənina formada)

"___" noyabr 2017-ci il N 2/4-E

ETİBARNAMƏ

18 Noyabr 2017-ci il

Bakı şəhəri

Mən "İKOL-A" MMC-nin direktoru Əhmədli Fikrət Xanlar oğlu 3 noyabr 2017-ci il tarixində "Leyla" QTSC verilmiş DBB №068500 sayılı qaimə-fakturanı və CK №049500 sayılı EVHF-nin surətinin imzalanmasını kommersiya meneceri İsmayılı İsmayıl Şakir oğluna etibar etmişəm. Etibarnamə 03 noyabr 2018-ci il tarixi müddətinə etibarlıdır.

Direktor

Fikrət Əhmədli

Müəssisənin rekvizitləri
(ənina formada)

"___" oktyabr 2017-ci il N 2/1-VD

Azərbaycan Respublikası

ETİBARNAMƏ

07 oktyabr 2017-ci il

Bakı şəhəri

"AKİD-A" MMC-yə məxsus olan Ford-Transit yük avtomobili qeydiyyat nömrəsi 90 AC 200, şassi №WFOLXXGBVLTS18804, İsmayılı Abdulla Şakir oğluna sürücülük vəsiqəsi AA №093864 idarə etməyi etibar edir.

Etibarnamə 1 (bir) il 07 Oktyabr 2018-ci il tarixinə qədər müddətinə etibarlıdır.

Sürücü

Abdulla İsmayılı

Direktor

İlkin Abuşoğlu

Məhkəmədə təmsil etmək üçün
ETİBARNAMƏ

_____ şəhəri (rayonu) "___" _____ 20__ il

Mən _____
(yaşayış yeri)yaşayan _____
(soyadı, adı, atasının adı)_____ yaşayan
(yaşayış yeri)

_____ (soyadı, adı, atasının adı)

qanunla iddiaçıya, cavabdehə, üçüncü şəxsə, zərərçəkmişə verilmiş bütün hüquqlarla,

o cümlədən işi sülh yolu ilə qurtarmaq, iddia tələblərini bütünlüklə və ya qismən etiraf etmək və ya onlardan imtina etmək, əmlakı və ya pulu almaq hüququ ilə bütün məhkəmə orqanlarında mənə aid olan mülki işləri və cinayət işlərini aparmağı və bu tapşırığın yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olan bütün hərəkətləri etməyi etibar edirəm.

Həmin etibarnamə üzrə səlahiyyət başqa şəxslərə verilməz _____
(bilər və yaxud bilməz)

Etibarnamə _____ müddətinə verilib və _____
(sözlə)

"___" _____ 20__ ilədək qüvvədədir.

İmza: _____

"___" _____ 20__ il

Nümunə**ÜMUMİ ETİBARNAMƏ**

_____ şəhəri "___" _____ 20__ il

Mən, _____ ünvanda yaşayan
_____ oğlu,

_____ ünvanda yaşayan
_____ oğlu, (şəxsiyyət vəsiqəsi AZE _____)

həmin etibarnamə ilə harada yerləşməsindən və nədən ibarət olmasından asılı olma-
yaraq mənim bütün əmlakımı idarə etməyi və onun üzərində sərəncam verməyi, buna
müvafiq olaraq bütün hallarda öz mülahizəsinə görə məbləği, müddəti və digər şərtləri
müəyyən etməklə qanunla icazə verilmiş bütün əqdləri, o cümlədən almaq, satmaq, ba-
ğışlamaq, hədiyyə qəbul etmək, dəyişmək, əmlakı girov qoymaq və girovu qəbul etmək
haqqında əqdləri bağlamağı, bu əqdlər üzrə haqq-hesab aparmağı, bütün şəxslərdən,
müəssisələrdən, idarələrdən, təşkilatlardan, o cümlədən bank orqanlarından, poçtdan
bütün əsaslar üzrə mənə çatması əmlakı, pulu, əmanəti, qiymətli kağızları, eləcə də sə-
nədləri almağı, bank orqanlarında olan hesablar üzərində sərəncam verməyi, bütün dövlət
idarələrində və ictimai təşkilatlarda mənim adımdan ərizə verməyi, işləri aparmağı və
qeyd olunanların həyata keçirilməsi ilə əlaqədar digər hərəkətləri etməyi etibar edirəm.
Həmin etibarnamə üzrə səlahiyyət başqa şəxsə verilməz bilməz.

Həmin etibarnamə bir il müddətinə verilib və _____ ilədək qüvvədədir.

M.Y.

Təbriri məruzələr vəzifəli şəxslər tərəfindən bu və ya digər məsələnin icrası ilə
əlaqədar olaraq yazılı surətdə tərtib edilərək, müəssisə və təşkilatın rəhbərliyinə verilir.
Sənəd məlumatlara uyğun olaraq tərtib edilir. Məzmunundan asılı olaraq belə sənədlər
məlumat, hesabat və təşəbbüs xarakterli olurlar. Onun məzmunu aydın, qısa, inandırıcı
olmalı, faktlar normativ sənədlərlə və hesablamalarla əsaslandırılmalı, təkliflər
göstərilməlidir. Bu sənədin nəticəsində müəyyən təkliflər irəli sürülə bilər.

Nümunə

Gəncə avtomobilqayırma zavodunun
direktoru Allahverdi Qasımlıya

TƏHRİRİ MƏRUZƏ

Sizin göstərişinizlə əlaqədar olaraq zavodun 1 saylı yığma sexində 12.01.17-ci il tarixində nəzarət – yoxlama işləri apardım. Bu müddət ərzində bu işlərin şahidi oldum:

1. Avtomobilin hissələri düzgün saxlanılır, yəni açıq hava şəraitindədir;
2. Rəng qutularına etinasız yanaşılır;
3. Əməyin mühafizəsi yarıtmaz vəziyyətdədir, işçilər geyimlə təmin olunmurlar.

Təklif edirəm ki, avtomobil hissələrini saxlamaq üçün anbar tikilsin, rəng qutuları təkrar metal emalına göndərsin.

Təsərrüfat müdiri
(tarix)

Vidadi Qasımlı

Nümunə

"Ofset" Azərbaycan-Türkiyə Nəşriyyat
Şirkətinin Qanun Ədalət İnstitutu-Yardım
fonduna "Bakı tarixi" dərs vəsaitinin
dizayn və çap işinin aparılması üzrə

HESABATI

Nəzərinizə çatdırırıq ki, müəlliflərin dəyişdirilməsi ilə əlaqədar olaraq bizim hesabat gecikdirilmişdir, belə ki, biz "Bakı tarixi" dərs vəsaitinin hazırlanmasını müəllif Məmmədli Vüsalə xanıma həvalə etmişdik. Lakin Məmmədli Vüsalə xanımın namizədlik dissertasiyası üzərində işləri çox olduğuna görə dərs vəsaitinin üzərində işləmək onun üçün çətinlik yaradır və böyük vaxt itkisinə səbəb olurdu. Ona görə də biz yeni müəlliflərlə işləmək qərarına gəldik. Bu müəllif heyətinə daxildir:

Müəllif	akademik Cingiz Qacar
Redaktor	akademik Arif Abbaslı
Redaktor	Elşən Qasımlı
Rəssam	İsmayıl Məmmədli

Bu məlumatla bildiririk ki, kitabın tam dizaynı olunub, maketi çapa hazırdır. Son redaktə və korrektura işləri aparılır. Bu məlumatla bərabər sizə xərclərin hesabatını təqdim edirik və məbləğin qalan hissəsinin köçürülməsini xahiş edirik.

Kitabın qısa texniki parametrlərini bildiririk.

Formatı	24x24
Səhifə sayı	300
Orijinal rəsmlərin sayı	120 ədəd
Fotoların sayı	660 ədəd

Direktor
Ruslan Musalı

Nümunə

_____ saylı qrupun rəhbəri
_____ V semestrin
yekununa dair

HESABATI

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin fəaliyyətində tələbələrin tərbiyəsi xüsusi yer tutur. Qloballaşan dünya prosesləri bizdən həyati bacarıqlara yiyələnən insanın tərbiyə olunmasını tələb edir. Təhsil alan tələbələrin dövlətçilik ruhunda tərbiyəsi prioritet sahələrdəndir. Bu baxımdan qrupda tərbiyə işləri aşağıdakı istiqamətlər üzrə aparılır. Azərbaycan dövlətinin qurucuları haqqında, tələbələrin onların nümunəsində tərbiyə olunması istiqamətində "Dövlətçilik irsinin təhsil sistemində təbliğ edilməsi yolları", "Azərbaycanın iqtisadi inkişafı" mövzularında elmi-praktik söhbətlər, dərslər keçirilmiş, yazılar, treninglər təşkil olunmuşdur. Qrupla dövlətçilik fəaliyyətini əks etdirən foto güşələr və dərslər aparılan otaqlara baxılmışdır. Ənənəvi olaraq rəhbəri olduğum qrupda Azərbaycan Respublikasının atributları təbliğ olunur, onlara məhəbbət hissi aşılanır. Dövlət bayrağının, gerbinin, himninin yaranması və qorunub saxlanması, təbii iş mütəmadi oyrodilir. Təlim prosesində və dərslərdə tədbirlərdə diqqət yetirilən əsas məsələlərdən biri milli-mənəvi tərbiyədir. Milli-mənəvi dəyərlərimizlə, adət-ənənələrimizlə, musiqimizlə, ədəbiyyatımızla, tariximizlə bağlı çıxışlara istinad olunaraq, tələbələrlə bu istiqamətdə işlər aparılmışdır. "Gənclərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsi"nin məzmunu, forması, metodları və yollarının yeniləşdirilmiş izah edilmişdir.

Qeyd olunan nailiyyətlər, görülmə işlərlə yanaşı, bu işi daha da inkişaf etdirmək üçün müəyyən problemləri aradan qaldırmağı vacib hesab edirik. Təhsil Nazirliyinin əmri ilə Azərbaycana və azərbaycanlılara qarşı ermənilərin tarix boyu törətdiyi soyqırımları, qəddarlıqları, qətləmləri, düşmənçiliyi tanımaq, boyuməkdə olan uşaq və gənclərdə erməni terroruna, erməni millətçiliyinə qarşı barışmaz münasibət formalaşdırmaq məqsədilə "Erməni genosidi" mövzusunda mütəmadi olaraq qrupda diskussiyalar aparılır. 12 noyabr Konstitusiyası günü ilə əlaqədar tələbələr arasında "Konstitusiyası, şəxsiyyət və hüquqi dövlət" mövzusunda ənənəvi hüquqi söhbətlər aparılmışdır. Rəhbəri olduğum _____ saylı qrupda mənimsəmə 100%, keyfiyyət 74,6% olmuşdur. Üzrsüz səbəblərdən dərslərdə iştirak etməyən olmamışdır. Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin əmri ilə təsdiq edilmiş qrup rəhbərləri haqqında əsasnaməyə və təsdiq edilmiş iş planına uyğun olaraq aşağıdakıları yerinə yetirmişəm. Təşkilati-koordinasiya işində:

- fənn müəllimləri və kollecin digər mütəxəssisləri ilə qarşılıqlı fəaliyyət və bu mütəxəssislərin yardımı ehtiyacı olan tələbələrə köməyin təşkili;
- tələbənin təhsil fəaliyyətlərinin məktəbdən kənar təhsil sistemi də daxil olmaqla nəzərə alınması və stimullaşdırılması;
- sənədləşmənin aparılması (jurnalı, tələbənin şəxsi işləri, qrup rəhbərinin iş planı)
- tələbənin fiziki və psixoloji sağlamlılıqlarının müdafiəsi, qorunması və möhkəmləndirilməsi;
- fiziki tərbiyə dərslərinə və məşğələlərinə müsbət münasibətin aşılanması;

– əməyin mühafizəsi qaydalarının, yol hərəkəti qaydalarının, şəhərdə, məişətdə təhlükəsiz davranış qaydalarının tələbə tərəfindən öyrənilməsinin təşkili;

– həftəlik qrup saatları keçirmək;

– hər tatildən sonra bir dəfə valideyn iclası keçirmək;

– təhkim olunmuş kabinetdə sanitar-gigiyenik vəziyyətin gözlənilməsi;

Kommunikativ işdə:

– tələbələr arasında şəxsi münasibətlərin tənzimlənməsi;

– müəllim və tələbələr arasında subyektlərarası (subyekt-subyekt) münasibətlərin yaradılması;

– müəllim və valideynlər arasında kommunikativ münasibətlərin tənzimlənməsi;

Təhlil-proqnozlaşdırma işində:

– tələbənin fərdi qabiliyyətlərinin və onların inkişaf dinamikasının öyrənilməsi, xüsusi diqqət kəş edən tələbələrle iş;

– qrup kollektivinin vəziyyətinin və inkişaf perspektivlərinin müəyyən edilməsi.

Qrup rəhbərinin işinin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər.

1. Təkrar, lazımsız sənədləşmələri azaltmaq;

2. Tələbə özünüidarəsinə geniş yer vermək;

3. Tələbələrin sərbəst hazırlaşmasına şərait yaratmaq və s.

Qrup rəhbəri

(imza)

(ad, soyadı)

10.02.2017

Rəy hər hansı bir işə, hadisəyə digər mütəxəssis tərəfindən verilən mülahizədir. Burada verilmiş elmi işə mütəxəssisin fikri kimi də başa düşülür. O aşağıdakı rekvizitlərdən ibarətdir: ünvan sahibi, sənəd növünün adı, mətn. Mətn üç hissədən ibarətdir: giriş hissədən, burada material haqqında ümumi təsvir yaradılır, işin vəziyyəti haqqında qısa məlumat verilir, nəticə və təkliflər göstərilir. Rəy imzalandıqdan sonra tarix qoyulur.

Nümunə

in yazdığı

"Kargüzarlığın təşkili" dərs vəsaiti kitabına

RƏY

_____ in yazdığı "Kargüzarlığın təşkili" kitabını oxuyub tanış oldum. Kitab təhsil müəssisələri üçün təsdiq olunmuş proqrama uyğun müasir tələbat cavab verən qaydada hazırlanmışdır. Dərs vəsaitində kargüzarlıq haqqında geniş məlumatlar verilmiş, sənədlərin hazırlanma qaydaları göstərilmişdir. Təşkilati-sərəncamverici sənədlərin, məlumat-arayış sənədlərinin, kadr sənədlərinin, maliyyə sənədlərinin rəsmiləşdirmə qaydaları müəyyənləşdirilmişdir. Müəllif kitabda ədliyyə və məhkəmə orqanlarında kargüzarlığın aparılmasını, əmək və əhalinin sosial müdafiəsi orqanlarında hazırlanan sənədlərin növlərini, tərtib formalarını açmışdır. Müəllif hər bölmə üzrə geniş şəkildə sənədlərin tərtib qaydalarını araşdırmış və nümunələr əsasında izahlar vermişdir.

Kitabda vətəndaşların müraciətləri üzrə, beynəlxalq yazışmalar üzrə, istintaq orqanlarında sənədlərin aparılması qaydaları üzrə də yazışmalar araşdırılaraq izah edilir. Eyni zamanda dərs vəsaitində sənədlərin saxlanılmasına, arxiv işinə dair ayrıca yer ayrılmışdır. Dərs vəsaiti elmin tələblərinə uyğun yazılmışdır, ona görə də "Kargüzarlığın təşkili" kitabının nəşrini məsləhət bilirəm.

AMEA-in İqtisadiyyat İnstitutunun böyük elmi işçisi,

İqtisad elmləri namizədi

12.01.03.

Əkbər Kərimli

Nümunə

Bakı Dövlət _____ Kollecinin
riyaziyyat müəllimləri _____
tərtib etdikləri "Riyaziyyat" proqramına

RƏY

Riyaziyyat məntiqi təfəkkürün formalaşmasında, mühakimə və dərk etmə qabiliyyətlərinin yüksəlməsində müstəsna rol oynayır. "Riyaziyyat" tələbələrin məntiqi mühakimə yürüdə bilmək bacarıqlarını, intuisiyanı, fəza təsəvvürlərini inkişaf etdirir. Riyaziyyat orta ixtisas təhsil müəssisələrində tədris olunan ən mühüm və vacib fənlərdən biridir.

Orta ixtisas təhsil müəssisələri üçün tərtib edilmiş bu proqram subbakalavr təhsili üçün tam kursu əhatə edir. Proqramda analiz elementləri və ali riyaziyyatın bir çox fəsilləri yer almışdır. Kompleks ədədlər, vektorlar, matris və determinantlar, törəmə, diferensial və integral mövzularının ardıcılığı orta ixtisas təhsili müəssisələri üçün nəticəyönümlü məzmun standartları əsasında hazırlanmış, əldə olunan elmi biliklərin artırılmasını əsas məqsəd kimi qarşıya qoymaqla tələbələrə gündəlik həyatda lazım olan zəruri bacarıqların aşılmasını ön plana çəkir.

Proqram subbakalavr təhsili almaq istəyən tələbələrin "nəyi bilməli" və "nəyi bacarmalı" olduğunu müəyyənləşdirmək üçün əsas təlim nəticələrini məzmun və fəaliyyət xətlərinin qarşılıqlı əlaqəsi vasitəsi ilə təqdim edir. 30 saat mühazirə və 30 saat seminar məşğələ (ümumi olaraq 60 saat) şəklində nəzərdə tutulan "Riyaziyyat" adlı tədris proqramı orta ixtisas təhsilinin dövlət standartlarına uyğun gəldiyi üçün proqramın istifadə olunmasını mümkün sayıram.

Kollecinin "İnformatika" fənn birləşməsinin müəllimi,
riyaziyyat üzrə f. d.

İmzayı təsdiq edirəm

Bakı Dövlət _____ Kollecinin direktoru

Məmməd Oruculu

Təqdimat hər hansı bir şəxsin fəaliyyətinə dair digər vəzifəli şəxs tərəfindən verilən mülahizədir. Təqdimat sözü çoxmənalıdır: 1) irəli sürmək, irəli çəkmək; 2) bir şəxsin hüzuruna bir şeyi, bir nəfəri gətirmək; 3) bir adamı başqasının hüzuruna çıxararaq onları görüşdürmək, tanış etmək. Təqdimat arıza və tələbnamə deyil. Təqdimat arızadan yuxarı.

tələbnamədən aşağıda dayanan bir xahişnamədir. Məsələn, bir nəfərin mükafata, təqaüdə, vəzifəyə təqdim edilməsi. Təqdimat yalnız xoş niyyətlər üçün yazılır.

Eyni zamanda, hər hansı bir səbəbdən işçi yuxarı qurumun rəhbəri qarşısında məsələ qaldırır təqdimat yazır. Cəza tədbiri əmr formasında icra edildikdə əmrə kimin təqdimatı əsasında cəza verildiyi göstərilir və yaxud yuxarı qurumun iclasında müzakirə edildikdə təqdimatın tam mətni oxunur. Təqdimatın forması təxminən ərizə forması kimidir. Təqdimatın rekvizitləri bunlardır: ünvan sahibi, sənəd növünün adı, mətn, imza və tarix. İdarə daxilində hazırlanmış və başqa idarəyə təqdim edilmədikdə təqdimata möhür vurulmur. Təqdimat idarə daxili təqdimata və idarə xarici təqdimata bölünür. İdarənin blankı üzərində hazırlanmış Təqdimat digər idarəyə təqdim edilərsə o, imzalanır, adı blankda tərtib edilən təqdimat imzalanır və ona möhür vurulur. Təqdimatın iki forması vardır: yazılı və şifahi-yazılı.

1. Yazılı təqdimat rəsmi sənəd olaraq aşağı vəzifəli şəxsin yuxarı vəzifəli şəxs qarşısında hər hansı bir məsələni qaldırması, irəli sürməsi, xahiş etməsi zərurətində yazılır.

2. Şifahi təqdimatlar zamanı vaxta qənaət, vaxtın dəqiq və düzgün bölüşdürülməsi diqqətdə saxlanılmalıdır. Təqdimat edən şəxs uzunçuluğa yol verməməlidir. Fikrini vaxt çərçivəsində izah etməli, sonadək maraq yaratmalıdır. Yazı şəklinə gəldikdə isə aydın, rahat oxunan olmalı, animasiyalardan az istifadə olunmalı, video-slayd şəklində tərtibat daha məqsəduyğundur. Təqdimat zamanı ünsiyyət vacib şərtləndir. İşçi təqdimatın planını beynində qurmalı, sıxıcılığa, uzunçuluğa yol vermədən əsas fikrini çatdırmalıdır. Təqdimatın hazırlanması zamanı İKT-dən istifadə edilməlidir. Elmi, işgüzar məsələləri təqdim (prezentasiya) edərkən aşağıda qeyd olunan qaydalara əməl olunmalıdır:

1. Təqdimatın əvvəlində dinləyiciləri salamlayın, mövzunu və özünü təqdim edin.
2. Təqdimatda uzun cümlələr daxil etməyin, cümlələri qısa və aydın şəkildə daxil edin. Əlavə fikirləri isə şifahi şəkildə bildirin.
3. Təqdimatınızın dizaynına xüsusi önəm verin, göz üçün yorucu tünd arxa fonları, oxuna bilməyən rəngdə, ölçüdə və fontda olan yazılardan istifadə etməyin.
4. Həddindən çox animasiya göz üçün yorucu olduğu üçün, animasiyalardan yerində və düzgün istifadə edin.
5. Təqdimata əlavə etdiyiniz şəkillər, videolar, musiqi təqdimatın mövzusunə uyğun olmalıdır.
6. Başlıqları adi mətnə fərqləndirin, bütövlükdə böyük hərflərdən, italik sözlərdən, ehtiyac olmadıqca nömrələnmiş siyahılardan istifadə etməyin.
7. İstifadə etdiyiniz mənbələri qeyd edin.
8. Təqdimat zamanı sizi dinləyən şəxslərlə göz temasında olun, səs tonunuzu təqdimat zamanı düzgün idarə edin.
9. Təqdimat edərkən, sizi dinləyənlərə arxanızı çevirməyin və təqdimatdan bir başa cümlələri oxumayın, təqdimatın mövzusunə əvvəlcədən hazırlaşın.
10. Sonda əsas fikrinizi, nəticənizi bir daha xatırladın və dinləyicilərə təşəkkür etməyi unutmayın.

Nümunə
Bakı Dövlət _____ Kollecinin direktoru
Malik Mahmudluya

TƏQDİMAT

Bu ilin fevral-may aylarında respublika kollecləri arasında keçirilən idman yarışlarında kollecimizin tələbələri də iştirak etmiş və yaxşı nəticələr əldə etmişlər. Belə ki, onlardan iki nəfəri sərbəst güləş üzrə, bir nəfəri boks üzrə, iki nəfəri isə yüngül atletika üzrə birinci yeri çıxmışdır. Həmin tələbələrə təşəkkür elan etməyinizi Sizdən xahiş edirəm.

Sərbəst güləş üzrə:

1. Kamil Əli oğlu Məmmədli

2. Kanan Səfər oğlu Həsənlı

Boks üzrə:

1. Akif Nağı oğlu Valizadə

Yüngül atletika üzrə:

1. Elmira Əmrə qızı Cəfərli

2. Leyla Nəsir qızı Xəlilzadə

Bədən tərbiyəsi rəhbəri

12.02.2017-ci il

Məmməd Qurbanov

Nümunə
Bakı şəhər təhsil şöbəsinin müdiri
Leyla Əzizliyə, Xətai rayonu 00
saylı tam orta məktəbin direktoru
Adil Məmmədliyə

TƏQDİMAT

Adil Məmməd oğlu Hüseynli Bakı şəhəri Xətai rayonu 132 saylı tam orta məktəbinin riyaziyyat müəllimidir. 40 illik pedaqoji iş stajına malikdir. ADU-nun riyaziyyat fakültəsini bitirib. Öz işinin öhdəsindən layiqincə gəlir. Qayğıkeş və savadlıdır. Yüzdən çox şagirdi müxtəlif sənət, peşə sahibidir. Bir kitab müəllifidir. Yüksək kateqoriyalı müəllimdir. Bu günlərdə onun anadan olmasının 50 illiyi tamam olacaqdır.

Kollektivdə dərin hörmətə malikdir. İctimaiyyət arasında böyük nüfuz sahibidir.

Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, Adil Hüseynlinin 50 illik yubileyini rayon təhsil işçiləri ilə birlikdə keçirilməsini təmin etməyinizi xahiş edirəm.

Adil Məmmədli

15.06.2017-ci il

Nümunə
Hörmətli xanımlar və cənablar

TƏQDİMAT

Rəhim Eyvaz oğlu Musah 14.12.2015-ci il tarixindən, 10.10.2017-ci il tarixinədək Azərbaycan Respublikasının Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən "_____ " neft şirkətində tam ştatda, "İnformasiya Texnologiyaları Administratoru" vəzifəsində

çalışmışdır. Bu vəzifədə çalışarkən, Ramin Musalı özünün işgüzarlığı, bacarığı, savadı, dünyagörüşü və yüksək mədəniyyəti ilə kollektivin böyük hörmətini qazanmışdır. Ramin Musalı vəzifə təlimatına uyğun olaraq qarşısına qoyulduğu aşağıdakı vəzifə və öhdəlikləri yeniliklər etmək, keyfiyyətlə yerinə yetirmişdir:

-Şirkətə məxsus olan IT infrastruktur – serverlərə, işçi komputerlərinə, şəbəkə avadanlıqlarına, informasiya saxlama sistemlərinə, printerlərə və s. avadanlıqlara nəzarət və onların idarə olunması işlərini.

-Yuxarıda qeyd olunan avadanlıqların funksionalığını təmin edən proqramlara – server əməliyyat sistemlərinə, işçi əməliyyat sistemlərinə, ofis proqramlar dəstinə, verilənlər bazasına, arxivləşdirmə proqramlarına, elektron məktubların ötürülməsini təmin edən proqram sistemlərinə və s. nəzarət və həmin proqram təminatlarının idarə olunması işlərini.

-IT infrastruktur daxil olan avadanlıqların və həmin avadanlıqların funksionalığını təmin edən proqramların diagnostikası, yaranan problemlərin aradan qaldırılması, həmçinin gələcəkdə yenidən yarana biləcək problemlərin qarşısını qabaqcadan alınmasını.

-Yeni IT avadanlıqların quraşdırılması və onların mövcud olan infrastrukturə integrasiyasını.

-Tələbat yarandıqda, IT infrastrukturun reorqanizasiyası, onun təkmilləşdirilməsi, genişləndirilməsi və bu dəyişikliklər ilə əlaqədar olaraq qabaqcadan planlaşdırma işlərin həyata keçirilməsini.

-Şirkətə məxsus olan informasiyanın, eləcədə IT infrastrukturun təhlükəsizliyinin və bütövlüyünün təmin olunmasını.

-Şirkətin lokal şəbəkəsinə, eyni zamanda mədənlər arasında (obyektlərarası) məlumatların ötürülməsini təmin edən şəbəkələrə nəzarət və onların idarə olunması işlərini.

"_____ " şirkəti Azərbaycan Respublikası ərazisində fəaliyyət göstərən böyük neft şirkətlərindən biridir. Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən bu şirkət, bir neçə maddədən ibarət olan neft, qaz hasilatı işləri ilə məşğul olur və hal-hazırda şirkətdə çoxlu sayda savadlı işçilər çalışır.

Hörmətlə,
Kamil Məmmədli
IT Menecer

Akif Musalı
İnsan Resursları Meneceri

VII BÖLMƏ

AKTLARIN İDARƏETMƏDƏ ROLU VƏ RƏSMİLƏŞDİRİLMƏSİ

1. Aktlar və onun tərtib edilmə qaydaları

Akt müəyyənləşdirilmiş faktları və hadisələri təsdiq edən, bir neçə şəxs tərəfindən tərtib olunan sənədə deyilir. Aktlarla külli miqdarda müxtəlif hadisələr sənədləşdirilir. Təyinatına görə aktlar müxtəlif məzmunlu olur. Bir sıra hadisələrdə aktların tərtib edilməsi xüsusi normalar vasitəsi ilə tənzimlənir. Onların əsas qrupları aşağıdakılardır:

təhvil-təslim aktları, yoxlama aktları, silinmə aktı, sınağın nəticələri haqqında akt, tutuşdurma aktları, inşaat işlərinin qəbulu aktı, kənarlaşma aktı.

Aktın rekvizitləri aşağıdakılardır: sənədin müəllifi, "tərtib edən təşkilat"; təsdiq etmə qrafı, "əksər aktlar təsdiq olunur"; sənəd növlünün adı; başlıq, "qısa məzmun"; aktın tərtibi üçün əsas. Əsas idarə rəhbərinin əmrləri, sərəncamları və digər normativ aktları ola bilər; komissiyaanın tərkibi, "sədr və komissiya üzvlərinin vəzifəsi, soyadı, adı"; mətn.

Aktın mətni iki hissədən – şərh və nəticə (giriş, şərh) hissələrindən ibarətdir. Şərh hissəsində aktın tərtib edilməsinin əsası göstərilir və tərtibçilər, iştirak edənlər sadalanır, "əsas" sözündən sonra sərəncam sənədi və ya şifahi tapşırıq göstərilir. "Tərtib edilmişdir" sözlərindən sonra akt tərtib olunmasında iştirak edənlərin vəzifə, initial və soyadlar sadalanır. Şərh hissəsində akt tərtib edilməsinin məqsəd və vəzifələri, aparılmış işin mahiyyəti və xarakteri, müəyyən edilmiş faktlar, habelə nəticələr və təkliflər ifadə olunur.

Aktın başlığı aktın yazılan hissəsi və ya faktın məzmununu qısa şəkildə əks etdirməlidir. Məsələn, "İnşaat işlərinin nəticələri haqqında". Aktın tərtib olunduğu yer və tarix aktın yazılan hadisə yerinə və tarixinə uyğun gəlməlidir.

Akt mətninin sonunda (imzalardan qabaq) aktın nüsxələri və verildiyi yer haqqında məlumat yerləşdirilir. Akt onun tərtib olunmasında iştirak edən bütün şəxslər tərəfindən imzalanır. İmzalar rəsmi şəkildə salınarkən vəzifələr göstərilir.

Akt hazırlayanların və bu işdə iştirak edənlərin xüsusi rəyləri olanda həmin rəylər imzalardan aşağıda və ya ayrıca vərəqdə yazılır. İdarələrin rəhbərləri, şöbələrin müdirləri dəyişdirildikdə işlər və ya icrada olan sənədlər akt üzrə qəbul edilir, təhvil verilir.

Aktın bir nüsxəsi dəftərxanada saxlanılır. İşdən çıxarıldıqda və ya başqa işə keçirildikdə icraçı onda olan işlərin bu vəzifəyə yeni təyin edilən və ya həmin vəzifəni müvəqqəti tutan şəxsə akt üzrə verməyə borcludur.

Aktın bütün mövcud işlər və ayrı-ayrı sənədlər, həll edilməmiş məsələlərin vəziyyəti göstərilməklə sadalanır. Aktın tarixi onun tərtib olunma tarixidir. Əksər hallarda akt təsdiq edildikdən sonra hüquqi qüvvəyə minir.

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri

TƏSDİQ EDİRƏM
Bakı İnşaat- Kompleks
Şirkətinin direktoru
imza Kamil Məmmədli
"___" _____ 200 il.

Kassanın yoxlanması haqqında

AKT
"___" _____ 200 il № _____ Bakı şəhəri

Əsas: Şirkətin direktorunun "___" sayılı "___" _____ 200 il tarixli əmri

Komissiyaanın tərkibi:

Sədr Şirkətin iqtisadçısı Namiq Nəcəfli
üzvlər: Mühasibi Ağaverdi Həşimli

Maliyyəçisi Nigar Əhmədli.

Aktı tərtib edirik ondan ötrü ki, " " 200_ ildə saat 18.00-da Namiq Qədirinin cavabdeh olduğu kassanı yoxladıq və yoxlama zamanı müəyyən etdik:

1. Kassada olan nağd pul 600,00 manat.
2. Əmək haqqı cədvəli.
3. Kassaya mədaxil orderi.

Kassada olan pul və sənədlər uçot rəqəmlərinə uyğundur. Bankdan alınan pullar vaxtında mədaxil edilib, kassanın kitabı, pul ödənişləri vaxtında və düzgün aparılıb.

Akt 2 nüsxədən ibarət tərtib edildi.

1. Maliyyə şöbəsinə verilir.
2. İşə tikilir.

Sədr _____ Namiq Nəcəfli

Üzvlər: 1. _____ Ağaverdi Həsimli
2. _____ Nigar Əhmədli

Nümunə**TƏSDİQ EDİRƏM**

"RRR-Konus" MMM
baş direktoru

(adı, soyadı)

15.02.17

Təhvil-təslim**AKTI**

№

Bakı şəhəri

15.01.17. Biz, aşağıda imza edənlər, bir tərəfdən "RRR-Konus" MMM direktoru Əsədli Elsevar Kərim oğlu ("Sifarişçi"), digər tərəfdən _____ ("İcraçı"), bu aktı ondan ötrü tərtib edirik ki, "İcraçı" aşağıdakı göstərilən avadanlıqları quraşdırmışdır:

1. 32x46 Heidelberg ofset makinası;
 2. 70x100 Kalip Pozlandırma makinası;
- İş keyfiyyətlə görülmüşdür, narazılıq yoxdur.
Akt iki nüsxədə tərtib edildi.

Təhvil verdi: _____ (adı, soyadı)

Təhvil aldı: _____ (imza)

"RRR-Konus" MMM direktoru _____ (adı, soyadı)
(imza)

Nümunə**TƏSDİQ EDİRƏM**

"RRR-Konus" şirkətinin
direktoru

(adı, soyadı)

" " 200_ il

Təhvil-təslim**AKTI**

№

Bakı şəhəri

Biz, aşağıda imza edənlər, bir tərəfdən, "KRR-Bank" firmasının nümayəndəsi Almaz Səfərli ("İcraçı"), digər tərəfdən, "ERR-Konus" firmasının nümayəndəsi _____ ("Sifarişçi") və baş mühasibin iştirakı ilə bu aktı ondan ötrü tərtib edirik ki, "İcraçı" aşağıdakı göstərilən işləri yerinə yetirmişdir:

"İS Mühasibat" proqramında işləmənin öyrədilməsi üzrə:

1. "Əməkdaşlar"ın məlumat vəsaiti ilə işləməsi;
2. Əmək haqqının hesablanması sənədlərinin doldurulması;

Proqramda sənədlərin konfigurasiyası üzrə:

1. Material mədaxili, yerdəyişməsi, silinməsi;
2. ATƏ mədaxili, yerdəyişməsi, silinməsi;

İşlərin ümumi həcmi 70 saat olub, 7000,00 (yeddi min) manat təşkil edir. Göstərilən məbləğə ƏDV daxil edilməmişdir. Görülmüş işlərin dəyəri hesabdən-hesaba köçürmə yolu ilə aparılır.

İş keyfiyyətlə görülmüşdür, narazılıq yoxdur.

Akt iki nüsxədə tərtib edildi.

Təhvil verdi
"KRR-Bank" firmasının
nümayəndəsi

_____ (adı, soyadı)
(imza)

Qəbul etdi
"ERR-Konus"
şirkətinin nümayəndəsi

_____ (adı, soyadı)
(imza)

İştirak etdi _____ (adı, soyadı)
(imza)

Nümunə**İMTİNA AKTI**

10 Noyabr 2016-cı il

№

Bakı şəhəri

Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Bakı şəhəri üzrə Hüququ Şəxslərlə İş Departamentinin baş məsləhətçisi Kamil Əliyev və aparıcı məsləhətçisi Elnur Səlimli tərəfindən "Aktiv-Azərbaycan" İctimai Birliyinin baş direktoru İlqar Səmədinin razılığı və baş mühasibi Məmməd Dəmirinin iştirakı ilə Departamentin 06 noyabr 2016-cı il tarixli 022278 sayılı vəsiqəsinə əsasən "Sosial sığorta haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanununa, "Məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının toplanması qaydaları haqqında" təlimata uyğun olaraq "Aktiv-Azərbaycan" İctimai Birliyində 01.10.2016-cı ildən

01.10.2016-cı ilədək olan dövr ərzində "Sosial sığorta haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun icrasının düzgünlüyü yoxlanıldı.

Yoxlamanın nəticəsinə əsasən tərəfimizdən 06 noyabr 2006-cı il tarixli akt tərtib edildi. Aktı müəssisə rəhbərliyinə təqdim etməyimizə baxmayaraq imzalamaqdan imtina etdilər.

Aktı öz imzalarımızla təsdiq edirik.
Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Bakı
şəhəri Üzrə Hüquqi Şəxslərlə İş
Departamentinin baş məsləhətçisi
Aparıcı məsləhətçisi

Kamil Əliyev
Elnur Səlimli

Nümunə

**"DOA Ofset" TOM ilə "QANUN" MMC arasında
Qarşılıqlı hesablaşma
AKTI**

15.10. 200__-ci il №__ Bakı şəhəri

Biz bu aktı bir tərəfdən "DOA Ofset" TOM-nin direktoru Vüsal Məmmədli və digər tərəfdən "QANUN" MMC-nin direktoru Fəxrəddin Ağazadə tərəfindən ona görə tərtib edirik ki, "QANUN" MMC ilə 16 iyul 2016-cı il tarixində bağlanmış müqavilənin şərtlərinə əsasən ümumtəhsil məktəbləri üçün 6-cı sinif "Azərbaycan dili" dərslisinin maketinin hazırlanması üçün "QANUN" MMC-yə "DOA Ofset" TOM tərəfindən 500,00 manat ödəmə edilmişdir. "DOA Ofset" TOM-un direktoru Vüsal Məmmədlinin şəxsində 04 oktyabr 2016-cı il tarixində "QANUN" MMC ilə bağlanmış müqaviləyə əsasən çap olunmuş 350 ədəd 6-cı sinif "Azərbaycan dili" dərslük kitabının ödənilmiş məbləğ ilə əvəzləşdirilməsini (birinin qiyməti 1,20 man. olmaqla) öz müəssisələrimiz arasında qarşılıqlı hesablaşmalarımızda nəzərə alınmasının razılığına gəldik. Bunu öz imzamızla təsdiq edirik. Akt iki nüsxədə tərtib edildi.

"QANUN" MMC-nin direktoru
(imza) Fəxrəddin Ağazadə
" " 200__-ci il

"DOA Ofset" TOM-un direktoru
(imza) Vüsal Məmmədov
" " 200__-ci il

Nümunə

**Əmlakın icarəyə verilməsi barədə
təhvil-təslim
AKTI**

" " 200__ il Bakı şəhəri

Bundan sonra təhvil verən, bir tərəfdən, "İcarəyə verən" adlandırılacaq şəxs Ruslan Musalı və bundan sonra, digər tərəfdən, təhvil alan "İcarəçi" adlandırılacaq "Ofset çap" Azərbaycan-Türkiyə Tam Ortaqlı Müəssisəsinin təsisçiləri Tamer Tokması, Şahin Qorxmaz və Məmmədli Əşrəf Xeyrulla oğlu şəxsində aşağıdakı ünvanda göstərilən Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, 6-cı mkr., A. Məmmədli küç., ev 15-in həyətinə yerləşən anbar binasından ("İcarəyə verən" Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş

qaydada bu anbar binasının mülkiyyətçisidir, 26.01.2004-ci il tarixli 0008888 N-li Şəhadətnamə) istifadə üçün icarəyə verir. "İcarəçi" "İcarəyə verən" dan, icarəyə verilən əmlakı yararlı formada təqdim edilmiş halda qəbul edir.

Akt iki nüsxədə tərtib edilir, biri təhvil verən "İcarəyə verən"da, digəri isə təhvil alan "İcarəçi"da saxlanılır.

İcarəyə verən

İcarəçi

" " 20__ il

" " 20__ il
Nümunə

**Görülmiş işlər haqqında
AKT**

25.10.2016-cı il

№__

Bakı şəhəri

Bu akt "ATİLLA" Şirkətinin direktorunun iştirakı ilə ona görə tərtib edilir ki, 16 yanvar 2016-cı il tarixində "Azpetrol Neft Şirkəti" MMC ilə bağlanmış müqavilədə və RRR 156547 seriyalı 15 oktyabr 2016-cı il tarixli qaima-fakturada göstərilən məbləğə kitabın çapı və çapına sərf edilən materialların dəyəri daxil edilmişdir. Bundan əlavə kitabın çapa hazırlanması üçün görülmüş yığma, korrektura, dizayn işləri də "ATİLLA" Şirkətinin işçiləri tərəfindən yerinə yetirilmişdir. Yığma, korrektura, dizayn işlərinə 4 000 (ƏDV-siz) manat məbləğində vəsait və əmək sərf edilmişdir. Biz bunu öz imzamızla təsdiq edirik. Akt iki nüsxədə tərtib edildi.

"ATİLLA"

Şirkətinin direktoru

Əşrəf Məmmədov

" " 2016-cı il

"Azpetrol"

MMC-nin baş meneceri

Ruslan Musayev

" " 2016-cı il

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM

" " MMC-nin
direktoru

Əliş Məmmədli

" " 20__-il

M.Y

TƏSDİQ EDİRƏM

" " MMC-nin
direktoru

Akif Akifoğlu

" " 20__-il

M.Y

" " MMC ilə " " MMC arasında

ÜZLƏŞMƏ AKTI

" " 200__-cu il

Bakı şəhəri

Biz aşağıda imza edənlər, bir tərəfdən " " MMC-nin baş mühasibi Emil Musalı, digər tərəfdən " " MMC-nin baş mühasibi Nəhid Mahmudlu " " MMC ilə " " MMC müəssisələri arasında yaranmış qalıq borclar

üzrə üzlaşmə aparılmışdır. 23.07. 2016-cı il tarixinə olan debitor və kreditor borcları haqqında qarşılıqlı hesablaşmaların tutuşdurulması dəqiqləşdirilərək belə olmuşdur.

D 2500.00 man K D 2500.00 man

Akt iki nüsxədən ibarətdir, aktın doğruluğunu imzamızla təsdiq edirik.

" _____ " MMC-nin
baş mühasibi
_____ Emil Musalı

" _____ " MMC-nin
baş mühasibi
_____ Nahid Mahmudlu

Nümunə

nömrəli qeyri-yaşayış sahəsinin
İcarə müqaviləsinə dair

TƏHVİL-TƏSLİM AKTI

Bakı şəhəri " _____ " _____ 20__ il

Biz, aşağıda imza edənlər, " _____ " _____ 20__ il tarixli № _____ -li İcarə müqavilənin qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar bu aktı ondan ötrü tərtib etdik ki, İcarəyə verən Azərbaycan Respublikası, _____ ünvanında yerləşən sahəsi (obyekti) yararlı vəziyyətdə istifadə üçün təhvil vermiş, İcarədar isə onu qəbul etmişdir. Təhvil verilən ərazi üzrə qüsurlar və çatışmazlıqlar yoxdur.

İcarəyə verən

İcarədar

" _____ " _____ 20__ il

" _____ " _____ 20__ il

Nümunə

_____ sayılı " _____ " _____ 20__ il tarixli nəqliyyat vasitəsinin
İcarə müqaviləsinə dair

TƏHVİL-TƏSLİM AKTI

Bakı şəhəri " _____ " _____ 20__ il

Biz aşağıda imza edənlər, _____ sayılı " _____ " _____ 20__ il tarixli nəqliyyat vasitəsinin İcarə müqaviləsinin qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar bu aktı ondan ötrü tərtib etdik ki, İcarəyə verənə məxsus və qeyd olunan Müqavilənin _____ bəndində nəzərdə tutulan avtonəqliyyat vasitəsini icarə üçün təhvil vermiş, İcarədar isə onu təhvil almışdır.

Təhvil verilən avtomobili üzrə qüsurlar və çatışmazlıqlar müəyyən olunmayıb.

İcarəyə verən adından
təhvil verdi

İcarədar adından
təslim aldı

" _____ " _____ 20__ il

" _____ " _____ 20__ il

VIII BÖLMƏ

İDARƏLƏRDƏ SƏNƏDLƏRİN DÖVRİYYƏSİ, QEYDİYYATI VƏ İCRASINA NƏZARƏT

1. Sənədlər dövriyyəsinin təşkili

İdarəetmə prosesində daxil olmuş sənədlərin tez və keyfiyyətli aparılması iş sistemini sürətləndirir. Kargüzarlıq prosesinin ən mühüm hissəsindən biri sənəd dövriyyəsidir. Sənəd dövriyyəsi müəssisələrdə sənədlərin alınması vaxtından və yaxud hazırlanmasından icra olunmasına və ya yola salınmasına qədər hərəkətinə deyilir. Müəssisələrin işində kargüzarlığın sənədli hissəsinin düzgün təşkili və sənədlər dövriyyəsinin mütəşəkkilliyi böyük əhəmiyyətə malikdir. Sənədlərin tez təhlil edilməsi və sistemləşdirilməsi idarəetmə sahələrinin məhsuldarlığına təkan verir. Bu prosesdə sənədlər sadəcə struktur bölmələrinə verilmir, onların üzərində kargüzarlıq əməliyyatları aparılır. İşin çevik görülməsi, düzgün və vaxtında qərarların çıxarılması sənədlərin dövriyyəsinə asılıdır.

Sənəd dövriyyəsinin düzgün təşkili sənədlərin hərəkətinin maksimum icrasına təsir edir. İdarələrdə sənəd dövriyyəsinin təşkili aşağıdakı prinsiplər əsasında aparılmalıdır:

1. İdarələrdə sənədlərin icrası çevik olmalı, məqsədyönlü nizamlanmalı və optimal sürətdə həyata keçirilməlidir;
2. İşin zərurətindən irəli gəlməyən instansiyaları və əməliyyatları sənədlərin icrasından istisna etmək lazımdır. Sənədin yerdəyişməsi özünü doğrultmalıdır. Sənədin yerdəyişməsinin qayıdış formasını istisna etmək və ya məhdudlaşdırmaq lazımdır;
3. Sənədlərin qəbul edilməsi, göndərilməsi və icrası prosesində maksimum eyniliyə nail olunmalıdır və bu proses həmişə təkmilləşdirilməlidir.

Sənədlər dövriyyəsinin təşkilində başlıca vəzifə sənədlərin hərəkətinin bir istiqamətdə aparılması və onların üzərində vahid qaydada işləməkdir. Sənədlərin hərəkətinə təsir edən şərtlər iş yerlərində onların saxlanmasıdır. Sənədlərin dövriyyəsinə sənədləri qəbul etmək və qeydiyyatdan keçirmək, bölüşdürmək və icraya yönəltmək, icraya nəzarət etmək, göndərmək və s. kimi əməliyyatlar daxildir. Sənədlərin dövriyyəsi zamanı onların icra olunmaması sənəd yığını əmələ gətirir.

Sənəd axınının məzmununu aşağıdakı hallar xarakterizə edir:

1. Yaranma yeri üzrə: daxil olan sənədlər, xaric olan sənədlər, daxili sənədlər;
2. Sənəd növləri üzrə: idarəetmə sənədləri; sənədləşmənin xüsusi sistemləri;
3. Sənədlərin instansiyalardan keçmə miqdarına əsasən.

Sənəd dövriyyəsinin hərəkəti miqdarı müəssisələr haqqında əsasnamə, struktur bölmələri haqqında əsasnamə və vəzifə təlimatı ilə tənzim olunur.

Əməliyyatların aparılması üzrə sənədlər dövriyyəsi aşağıdakı mərhələlərə ayrılır:

- sənədlərin qəbulu, bölüşdürülməsi və icraya çatdırılması;
- sənədlərin qeydiyyatı;
- daxil olan və xaric sənədlərin işlənməsi və hazırlanması;
- sənədlərin icrasına nəzarət;

- göndərilən sənədlərin yola salınması;
 - gələcəkdə istifadə etmək üçün sənədlərin hazırlanması.
- Sənəd dövriyyəsini aşağıdakı üsullarla ixtisarlaşdırmaq olar:
- daxil olmuş sənədlərə əvvəlcədən baxış;
 - vətəndaşların müraciətlərinə ciddi nəzarət;
 - təkrar müraciətlərin ixtisarlaşması;
 - daxili yazışmaların ixtisar edilməsi və sənədsiz işləmə;
 - təkrar işlərin ləğv edilməsi.

Xaric olan sənədlərin dövriyyəsinə sənəd layihəsinin tərtibi, onun hazırlanması, razılaşdırılması, lazımı hallarda viza verilməsi, imzalanması (təsdiqləmə), qeydə alınması və göndərilməsi daxildir. İlk qaydada tanış olmaq və razılaşdırmaq üçün sənədin layihəsi çoxaldırılmalı və eyni zamanda onun hazırlanmasında iştirak edən bütün təşkilatlara və şəxslərə verilməlidir. Sənədi imzalamaq üçün verilməzdən əvvəl icraçı onun məzmununun, tərtibinin düzgünlüyünü, lazımı vizaların və əlavələrin mövcudluğunu yoxlamalıdır.

Göndərilən sənədlərin işlənməsinə onların növlərə ayrılması, ünvan yazılması, müəyyən qaydada qatlanması və zərfin içərisinə qoyulması, yapışdırılması, göndəriş dəyərinin müəyyənləşdirilib yazılması, sifarişli poçt göndərişlərinin siyahısının tutulması və elə həmin gün rabitə şöbəsinə verilməsi daxildir. Göndərilmək üçün sənədlər tamamilə tərtib olunmuş şəkildə yola salınır və poçt göndəriş kateqoriyası haqqında qeydlər verilir. Son dərəcədə zəruri olmadan sənədləri sifarişli məktublarla göndərmək məsləhət deyildir.

Dəftərxana işçiləri sənədlərin tərtibinin düzgünlüyünü, əsas sənəddə göstərilən əlavələrin mövcudluğunu yoxlayırlar. Düzgün tərtib edilməmiş sənədlər icraçılara qaytarılır. Daimi ünvan sahiblərinə göndərilən sənədlər üçün üzərində mətbəə üsulu və çoxaltma vasitələri ilə çap edilmiş ünvanlar olan zərflərdən istifadə olunur. Eyni zamanda bir ünvanı göndərilən sənədlər bir zərfin içərisinə qoyulur. Göndərilmək üçün verilən sənədlər elə həmin gün göndərilməlidir. Daxili sənədlər idarə daxilində hazırlanır, tərtib və icra edilir.

Sərəncam sənədləri hazırlanıb əlaqədar şəxslər və idarələrlə razılaşdırıldıqdan sonra baxılmaq və ya imzalanmaq üçün rəhbərliyə və ya quruluş bölmələrinə verilir. İmzalandıqdan sonra həmin sənədlər qeydə alınır, çoxaldılır, icra üçün verilir və ya göndərilir.

Protokolların dövriyyə xüsusiyyəti sənəd layihəsinin hazırlanma, viza verilmə və razılaşdırılma mərhələsinin olmamasından ibarətdir. Ayrı-ayrı vəzifəli şəxslərə və tabeliyində olan idarələrə tapşırıqlar verən protokollar ünvan sahiblərinə nüsxələr və protokollardan çıxarışlar şəklində verilir. İdarənin, onun şöbələrinin rəhbərlərinin adına göndərilmiş məlumat vərəqələrinə, arayışlara və başqa daxili sənədlərə baxılır, bundan sonra onlar icra edilmək üçün ümumi qaydada müvafiq struktur bölmələrinə verilir, yaxud müvafiq qovluqda saxlanılır. İdarə daxilində sənədlərin təyinatı üzrə çatdırılmasını kuryer rabitəsi həyata keçirir. Kuryerlər bütün daxil və xaric olan sənədləri, habelə daxili sənədləri təyinat üzrə çatdırırlar. Sənədlər, bir qayda olaraq, gündə azı iki dəfə çatdırılmalıdır. Yoxlanan və digər ən mühüm sənədlər qəbzə qəbul edilir və təhvil verilir.

Sənədin bir quruluş bölməsindən digərinə verilməsi mütləq dəftərxanaya bildirilir.

Jurnal üzərində və texniki vasitədə sənədin verilməsi haqqında qeyd yazılır. Sənədlərin təşkilatda hərəkəti, onlar təşkilata daxil olduğu və ya yaradıldığı andan icra edildiyi və ya göndərildiyi anadək sənədlərin dövriyyəsinin təşkil edir və proses mütəmadi hər iş günündə yerinə yetirilir. Təşkilatlarda sənədlər dövriyyəsinin təşkili hər gün aparılan idarəetmə zamanı "rəhbər-icraçı" üzrə qurulmuş kompleks sxemə uyğun olaraq hər vaxt idarəetmənin tələblərinə cavab verməklə icra olunmalıdır, yəni sənədlərin hərəkəti operativ aparılmalı, nizamlanmalı və optimal şəkildə həyata keçirilməlidir, işin zərurətindən irəli gəlməyən instansiyalar və əməliyyatlar sənədlərin hərəkətindən kənarlaşdırılmalıdır, sənədlərin hərəkəti qaydasında və işlənməsi prosesində maksimum eynilik təmin olunmalıdır.

Digər təşkilatlardan daxil olan korrespondensiyanın, yazışmaların qəbulu və ilkin qaydada işlənməsi təşkilatlarda bir vəzifə olaraq kargüzərlik xidməti tərəfindən, struktur bölmələrində isə struktur bölmələrinin kargüzərlik üçün məsul olan əməkdaşları tərəfindən həyata keçirilir və bu şəxslər kargüzərlik əməliyyatının gedishinə məsuliyyət daşıyırlar. Kargüzər və ya təyin edilmiş əməkdaşın işi daxil olan korrespondensiyanın ilkin qaydada işlənməsi onun gətirilməsinin düzgünlüyünün və zərflərin içindəki sənədlərin salamətliyinin yoxlanılmasından, təyinatı üzrə verilmək üçün hazırlanmasından ibarətdir. Burada məqsəd gətirilən korrespondensiyanın düzgünlüyünü yoxlamaqdan və təyinatı üzrə gətirilməyən korrespondensiyanı aşkar etməkdən ibarətdir. Səhvən gətirilən korrespondensiya geri qaytarılır və lazımı hallarda müəssisə məlumatlandırılır.

Təşkilata daxil olmuş şəxsi korrespondensiya istisna edilməklə, bütün zərflər açılır. Şəxsi korrespondensiyanın üzərində bu halda qeydlər edilir "şəxsən" sözü yazılır və ya bu söz yazılmış xüsusi ştamp vurulur. Bu zaman zərflərin bütövlüyü və içində sənədlərin mövcudluğu yoxlanılır. Sənədi göndərənün ünvanını və ya sənədin göndərilmə tarixini ancaq zərflə görə müəyyən etməyin mümkün olduğu hallardan başqa, zərflər bir qayda olaraq, məhv edilir. Kargüzərlik üçün bütün daxil olan sənədlərdə birinci səhifənin üz tərəfinin aşağı sağ küncündə qeyd ştampı vurulur.

Kargüzər və ya təyin edilmiş əməkdaş tərəfindən daxil olmuş sənədlər qeydə alındıqdan və qeydiyyat ştampında nömrə qoyulduqdan sonra baxılmaq üçün təşkilatın və ya struktur bölməsinin rəhbərliyinə verilir. Vəzifə səlahiyyətlərinə uyğun olaraq dövlət orqanlarının sənədləri, təşkilatın fəaliyyətinin mühüm məsələlərinə dair başqa vacib sənədlər, habelə icrası üçün qərar qəbul etmək tələb olunan sənədlər təşkilat rəhbərinə, qalan sənədlər isə rəhbər tərəfindən razılıq olarsa, onun müavininə və ya struktur bölməsinin rəhbərinə verilir. Bu zaman onun icrası haqqında məlumat tələb olunur.

Vəzifəli şəxslərin ünvanına olan sənədlər, bir qayda olaraq, bilavasitə həmin şəxslərə verilir. Daxil olmuş sənədlər qeydə alındığı gün baxılmaq üçün verilməlidir. İcrası tez tələb olunan sənədlər teleqramlar və digər təcili sənədlər baxılmaq və icra edilmək üçün ilk növbədə verilir. Kargüzər və ya təyin edilmiş əməkdaş tərəfindən daxil olmuş sənəddə başqa sənədlərə istinad varsa, həmin sənədlər seçilib ayrılır və daxil olmuş sənədlə, yaxud tərtib edilmiş müvafiq arayışla birlikdə təşkilatın rəhbərliyinə verilir.

Baxılmanın nəticələri, bir qayda olaraq, sənədlərdə 6.38-90 dövlətlərarası standart ilə ayrılan yerdə (mətnədən əvvəl yuxarı sol hissədə) müvafiq olaraq təşkilatın rəhbəri, onun müavini və ya struktur bölməsinin rəhbəri tərəfindən yazılan darkənardə aks olunur. Darkənarlarda

sənədlərin icra xarakteri və icraçıları haqqında aydın və qəti göstəriş olmalıdır. Daxil olmuş sənədlər rəhbərlik tərəfindən baxıldıqdan sonra dərkənar mətninin qeydiyyat vərəqəsinə keçirilməsi və lazımı hallarda nəzarətə götürülməsi üçün kargüzərliq xidmətinə qaytarılaraq təyinat üzrə göndərilir. Bu zaman sənədlərin dövryyəsi əməliyyatları rəsmiləşdirilir.

Təşkilatın rəhbəri tərəfindən yazılmış **dərkənar**da birinci göstərilən şəxs sənədin əsas icraçısıdır. Sənədin müştərik icraçıları əsas icraçıya lazım olan materiallar (məlumatlar) təqdim etməli və digər zəruri tapşırılmış köməkliklər göstərməlidirlər. Dərkənar qeyd olunmuş icraçılar sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli hazırlanması üçün eyni dərəcədə məsuliyyət daşıyırlar. İcra olunmuş sənədlər işə tikilmək (qovluqlara) üçün işləri müvafiq məsələlər üzrə tətib edən struktur bölmələrinə və ya bu məqsəd üçün ayrılmış işçilərə verilir.

Daxil olmuş sənədlərin rəhbərliyin göstərişi ilə bir struktur bölməsindən digərinə verilməsi kargüzərliq xidməti tərəfindən həyata keçirilir ki, bu barədə də qeydiyyat vərəqələrində və müvafiq kitabda qeyd aparılır. Göndərilən sənədin tərtibi, razılaşdırılması, rəsmiləşdirilməsi, qeydə alınması (qeydə alınmalı olan sənədlər barəsində) və göndərilməsi sənədlərin hazırlanması prosesini təşkil edir. İlk qaydada tanış olmaq və razılaşdırılmaq üçün sənədin layihəsi çoxaldıla və eyni zamanda onun hazırlanmasında iştirak edən bütün təşkilatlara verilə bilər.

Sənədi imzalanmaq üçün verməzdən əvvəl icraçı onun məzmununu, tərtibinin düzgünlüyünü, lazımı imzaların və əlavələrin mövcudluğunu yoxlamalıdır. İmzalanmaq üçün sənəd onun hazırlanması üçün əsas götürülən materiallarla birlikdə verilir. İmzalanmış sənədlər qeydə alınmaq və göndərilmək üçün kargüzərliq xidmətinə verilir.

Göndərilən korrespondensiyanın işlənməsinə onun növlərə ayrılması, zərflərin hazırlanması, göndəriş dəyərinin müəyyənəşdirilib yazılması, sifarişli poçt göndərişlərinin siyahısının tərtib edilməsi və elə həmin gün rabitə xidmətinə verilməsi daxildir. Sənədlər tamamilə tərtib olunmuş şəkildə poçt göndəriş kateqoriyası haqqında qeydlə (adi göndərişlərdən başqa) göndərilmək üçün verilir. Mühüm zərurət olmadan sənədlər sifarişli məktubla göndərilir.

Kargüzərliq xidməti tərəfindən sənədlərin ünvanının düzgünlüyü, əsas sənəddə göstərilən qoşmaların mövcudluğu yoxlanılır və müvafiq çatışmazlıqlar aşkar edildikdə, sənədlər icraçılara qaytarılır. Daimi ünvan sahiblərinə göndərilən sənədlər üçün üzərində mətbəə üsulu və ya operativ çoxaltma vasitələri ilə çap edilmiş ünvanlar olan zərflərdən istifadə olunur. Eyni zamanda bir ünvana göndərilən bir neçə sənəd bir zərfin içinə qoyula bilər. Göndərilmək üçün verilən sənədlər elə həmin gün işlənilib göndərilməlidir. Daxili sənədlər təşkilat daxilində hazırlanır, tərtib və icra edilir. Daxili sənədlərin hərəkəti onların hazırlanması və tərtibi mərhələlərində göndərilən sənədlərin, icra mərhələsində isə daxil olan sənədlərin dövr etməsinin ümumi qaydasına uyğun surətdə təşkil olunur.

Sərəncam məhiyyətli sənədlərin layihələri müvafiq qaydada razılaşdırıldıqdan sonra baxılmaq və ya imzalanmaq üçün təşkilatın rəhbərliyinə verilir. İmzalandıqdan sonra həmin sənədlər qeydə alınır, əlavə olunmuş göndəriş siyahısına uyğun sayda çoxaldılır və icra üçün verilir (göndərilir). Təşkilatın və ya struktur bölmələrinin rəhbərliyinə ünvanlanan məlumat vərəqələrinə, arayışlara, məlumatlara və başqa daxili sənədlərə onların ünvanlan-

dığı vəzifəli şəxs tərəfindən baxılır, bundan sonra həmin sənədlər icra edilmək (işlənilmək) üçün ümumi qaydada müvafiq struktur bölmələrinə verilir, yaxud işə salınır.

Təşkilat daxilində sənədlərin çatdırılmasını struktur bölməsinin kargüzərliq üçün məsul olan əməkdaşları həyata keçirir. Göndərilən sənədləri isə təyinat üzrə kuryerlər çatdırırlar. Tələqlər və təcili sənədlər dərhal, qalan sənədlər isə, bir qayda olaraq, gündə azı iki dəfə çatdırılır. Daxil olan və göndərilən sənədlər, o cümlədən nəzarətdə olan və digər ön mühüm sənədlər hərəkətin bütün mərhələlərində, bir qayda olaraq, müvafiq kitabda müəyyən qeyd aparılmaqla qəbul edilir və təhvil verilir.

Sənədlərin struktur bölmələri daxilində verilməsi struktur bölməsinin kargüzərliq üçün məsul olan əməkdaşı tərəfindən həyata keçirilir və bu barədə qeydiyyat vərəqəsində müvafiq qeydlər aparılır. Sənədin bir struktur bölməsindən digərinə verilməsi barədə kargüzərliq xidmətinə məlumat verilməlidir. Qeydiyyat vərəqəsində sənədin verilməsi haqqında müvafiq qeyd aparılır.

1.1. İdarələrarası elektron sənəd dövryyəsi sistemi

Elektron sənəd dövryyəsi - informasiya sistemində elektron sənədin nizamlanmış hərəkəti ilə bağlı informasiya proseslərini nəzərdə tutur. Elektron sənəd dövryyəsinə istifadə olunan proqramlar, texniki vasitələr və texnologiyalar isə elektron sənəd dövryyəsi vasitələri hesab olunur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 4 sentyabr tarixli Fərmanı ilə "İdarələrarası elektron sənəd dövryyəsi sistemi haqqında Əsasnamə" təsdiq edilmişdir. Əsasnamə idarələrarası elektron sənəd dövryyəsi sisteminin yaradılması, idarə olunması və bu sistemdən istifadə qaydalarını müəyyən edir. Sistemin təşkilatçısı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası, operatoru Azərbaycan Respublikasının Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətidir. Sistemin iştirakçıları aşağıdakı dövlət orqanları və qurumlardır:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası, Prezidentinin İşlər İdarəsi, Xüsusi Tibb Xidməti, Nazirlər Kabinetinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının və onlara bərabər tutulan orqanların, Nazirlər Kabineti yanında olan icra hakimiyyəti orqanlarının və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının aparatları, Mərkəzi Bankı, Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitorinqi Xidməti, Tarif (qiymət) Şurasının Katibliyi;

2. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin, Konstitusiya Məhkəməsinin, Ali Məhkəməsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin, Hesablama Palatasının, Məhkəmə-Hüquq Şurasının, İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın), Mərkəzi Seçki Komissiyasının, Milli Televiziya və Radio Şurasının aparatları, Baş Prokurorluğu, Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyasının Katibliyi;

3. Yerli icra hakimiyyəti orqanları;

4. Əsasnaməyə əlavə edilmiş siyahıda nəzərdə tutulmuş bu qurumlar.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Dövlət Neft Fondu, Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, Auditorlar Palatası, Dövlət Neft Şirkəti, Hamkarlar İttifaqları Konfederasiyası, Ticarət və Sənaye Palatası.

Əsasnamədə elektron sənəd dövryyəsi dedikdə, sistemin iştirakçıları arasında elek-

tron sənədlərin nizamlanmış hərəkəti ilə bağlı aşağıdakı informasiya prosesləri nəzərdə tutulur:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və Nazirlər Kabinetinin aktlarının, tapşırıqlarının (təvsiyələrinin) elektron formada göndərilməsi;
2. sistemin iştirakçıları tərəfindən elektron sənədlərə, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və Nazirlər Kabinetinin tapşırıqlarına (təvsiyələrinə) baxılması nəticələri barədə informasiyanın elektron formada göndərilməsi;
3. sistemin iştirakçıları tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə və Nazirlər Kabinetinə müraciətlərin, o cümlədən hüquqi aktların layihələrinin elektron formada təqdim edilməsi;
4. sistemin iştirakçıları arasında hüquqi aktların layihələri üzrə razılaşdırma prosedurlarının elektron formada həyata keçirilməsi;
5. Əsasnamə dövlət sirri təşkil edən məlumatların dövryyəsinə şamil edilmir.

Sistemin əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

1. sistemdən eyni zamanda bir neçə iştirakçının istifadə etməsinin texnoloji cəhətdən mümkün olması;
2. sistemin iştirakçıları tərəfindən informasiya mübadiləsində bir-biri ilə uzlaşa bilən texnologiyaların, formatların, protokolların və proqram-texniki vasitələrin tətbiq edilməsi;
3. sistemin iştirakçıları tərəfindən yalnız sertifikatlaşdırılmış proqram təminatı və proqram-texniki vasitələrindən istifadə edilməsi;
4. verilən məlumatların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
5. idarələrarası elektron sənəd dövryyəsi zamanı informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
6. elektron sənəd dövryyəsinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş kargüzərlik standartları və qaydaları əsasında həyata keçirilməsi.

Sistemin texniki-texnoloji infrastrukturunu aşağıdakı elementlərdən ibarətdir:

1. sistemin əsas qovşağı;
2. sistem iştirakçılarının qovşaqları;
3. mühafizə olunan rabitə kanalları.

Sistemin əsas qovşağının texniki vasitələrinə sənəd dövryyəsi sistemi, poçt serverləri, sertifikat mərkəzinin proqram-aparat vasitələri, informasiyanı mühafizə vasitələri, sistem iştirakçılarının qarşılıqlı fəaliyyətinin proqram təminatı və digər proqram-texniki vasitələr aiddir. Sistem iştirakçılarının qovşaqlarının texniki vasitələrinə server, kommunikasiya avadanlığı, informasiyanın mühafizə vasitələri və avtomatlaşdırılmış iş yerləri aiddir.

Sistem iştirakçılarının qovşaqlarının texniki vasitələri sistemin operatoru tərəfindən onlara müvafiqəti istifadə üçün təmənnaşız olaraq verilir. Texniki vasitələrin verilməsi təhvil-təslim aktı ilə rəsmiləşdirilir. Texniki vasitələr onların mühafizəsini, həmçinin göndərilən və qəbul edilən sənədlərin təhlükəsizliyini təmin edən otaqlarda yerləşdirilməlidir. Sistem iştirakçılarının qovşaqlarında əlavə texniki vasitələrin yerləşdirilməsi və onların yerinin dəyişdirilməsi zərurəti yarandıqda, rabitə kanallarının çəkilməsi, avadanlığın və proqram təminatının alınması üzrə kompleks işlər sistem iştirakçısının maliyyə vəsaiti hesabına sistem operatoru tərəfindən həyata keçirilir.

Sistem təşkilatçısının əsas funksiyaları aşağıdakılardır:

1. sistem çərçivəsində elektron sənəd dövryyəsinin, habelə informasiya mühafizəsinin

təmin edilməsini tənzimləyən hüquqi aktların tələblərinin yerinə yetirilməsinə nəzarəti həyata keçirmək, bu tələblər pozulduqda isə elektron sənəd mübadiləsini qadağan etmək və ya dayandırmaq;

2. sistem operatorunun və iştirakçıların idarələrarası elektron sənəd dövryyəsinə məsul olan rəhbər şəxsləri barədə məlumatlı olmaq;

3. sistemin təşkilatı və metodiki təminatını həyata keçirmək.

Sistem operatorunun əsas funksiyaları aşağıdakılardır:

1. sistemin əsas qovşağında olan və sistem iştirakçıların qovşaqlarına mühafizə olunan rabitə kanalları ilə göndərilən informasiyanı icazəsiz daxilolmalardan və təhrifləmələrdən mühafizə etmək;

2. sistemin iştirakçıları arasında elektron sənəd mübadiləsini həyata keçirmək;

3. sistemin texniki-texnoloji infrastrukturunun istismarını təmin etmək;

4. sistemin informasiya təhlükəsizliyini təmin etmək;

5. sistem iştirakçıları arasında elektron sənəd mübadiləsini bilavasitə həyata keçirən məsul şəxslərin sistemdən istifadə vərdişlərinin formalaşdırılmasını və daim təkmilləşdirilməsini sistemin təşkilatçısı ilə birlikdə təmin etmək.

Sistemin operatoru sistemin texniki-texnoloji infrastrukturunun yaradılmasını sistem iştirakçıların qovşaqlarının yaradılması və sistemin əsas qovşağında sistem iştirakçıların qovşaqlarına qədər rabitə kanallarının təşkili yolu ilə həyata keçirir. Sistemin rabitə kanallarının təşkili üçün sistem operatorunun rabitə kanallarından istifadə olunur. Sistemin operatoru texniki və mühafizə vasitələrinin saxlanması, habelə xüsusi proqram təminatının quraşdırılmasını həyata keçirir. Sistemin texniki-texnoloji infrastrukturunun istismarının təmin edilməsi sistemin operatoru tərəfindən aşağıdakı kompleks işlərin yerinə yetirilməsi yolu ilə həyata keçirilir:

1. proqram-texniki vasitələrin işlək vəziyyətdə olmasının təmin edilməsi;

2. proqram-texniki vasitələrin istismarı zamanı aşkar edilən səhvlərin və nasazlıqların təhlil edilməsi və aradan qaldırılması;

3. sıradan çıxmış proqram-texniki vasitələrin təmir edilməsi və ya yenisi ilə əvəz edilməsi;

4. informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;

5. sistemin əsas qovşağında yerləşən məlumat bazalarının saxlanması, bərpa edilməsi və ehtiyat surətinin yaradılması qaydalarının, habelə virus əleyhinə bazaların yenilənməsi qaydasının müəyyən edilməsi.

Sistem elektron sənədlərə baxılmasının gedişatı barədə sistemin iştirakçıları üçün xəbərdarlıq verilməsini təmin etməlidir. Sistem iştirakçıların əsas funksiyaları aşağıdakılardır:

1. sistem iştirakçıların qovşaqlarının və bu qovşaqların texniki vasitələrinin yerləşdirilməsi üçün xüsusi otaqlar ayırmaq, həmin otaqlara dair rejim tədbirlərinin təşkil edilməsini həyata keçirmək;

2. idarələrarası elektron sənəd dövryyəsi çərçivəsində elektron sənəd mübadiləsini bilavasitə həyata keçirəcək məsul şəxsləri müəyyən etmək;

3. mühafizə olunan rabitə kanalı ilə göndərilənə bənzər informasiyanın icazəsiz daxilolmalardan və təhrifləmələrdən mühafizəsini təmin etmək.

2. Sənədlərin qeydiyyatının təşkili

İdarə, müəssisə və təşkilatlara daxil olan bütün sənədlər və məktublar qeydiyyatdan keçirilməlidir. Qeydiyyat formasında sənədlər haqqında lazımı qeydlərin növbə ilə tarix və indeksin qoyulmasına, idarəyə daxil olma və ya onun hazırlanma faktlarının qeydə alınmasına sənədlərin qeydiyyatı deyilir.

Qeydiyyatın başlıca məqsədi sənədlərin uçotunun, nəzarətinin və axtarışının tez təmin olunmasıdır. Sənədlər qeydiyyatdan keçən sənədlərə, qeydiyyatdan keçməyən sənədlərə bölünür. Quruluş bölmələrində bu iş üçün ayrılmış işçi mərkəzləşdirilmiş qaydada bunu həyata keçirir.

Dəftərxana işçisi zərfi və banderolları açır, əlavə olmuş siyahılara uyğunluğunu yoxlayır və sonra sənədin birinci sahifəsinə ştamplı vurur, həmin ştampla sənədlərin idarəyə daxil olduğu tarix göstərilir. İdarə işçisinin adı üzərində "şəxsən" qeydi yazılan zərf açılmadan təyinat üzrə verilir. Zərf açıldıqda göndərmə məktublarında göstərilən hər hansı bir sənədin çatışmadığı və ya göndərmə məktubuna əlavə olunmadığı aşkar edildikdə bu barədə dərhal idarə müdürünə məlumat verilir. çatışmayan sənədlər haqqında məktubu göndərən idarəyə xəbər verilir. Quruluş bölmələrində sənədlərin qeydə alınması üçün göstərilmiş formadan müstəqil istifadə etmək olar. Bu zaman sənədlər şöbələrdə birləşdirilən vaxt tətbiq olunur.

Yuxarı təşkilatlardan daxil olan və ya onların ünvanına göndərilən sənədlər (qərarlar, sərəncamlar, protokollar, məlumat vərəqləri və s.), habelə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri məcburi qaydada qeydə alınmalıdır. Daxil, xaric olunan və daxili sənədin indeksi, bir qayda olaraq, işin nomenklatura üzrə indeksindən və sənədin qeydə alınmasının sıra nömrəsindən ibarətdir.

Sərəncam sənədlərinə və protokollara müstəqil olaraq hər sənəd növü daxilində verilən qeyd nömrələri onların indeksleridir. Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinin indeksi sənəd müəllifinin soyadının ilk hərfi ilə tamamlana bilər. Sənəd dövriyyəsinin həcmi ildə 1000 sənədə qədər olan idarələrdə daxil və xaric olan sənədlərin və daxili sənədlərin qeyd jurnalında qeydə alınması məsləhət görülür. Daxili sənədlərin qeydə alınması jurnal üzərində uçota alınır.

İdarələrdə ələ sənədlər olur ki, onların qeydə alınmasına ehtiyac olmur. Bir qayda olaraq, qeydə alınmalı olmayan sənədlərin idarələrdə siyahısı olmalıdır.

Adətən aşağıdakı sənədlər kargüzərlikdə qeydə alınmırlar: Məktubların məlumat üçün göndərilmiş surətləri, əzamiyyətə və məzuniyyətə icazə haqqında teleqramlar və məktublar, iclaslar, müşavirələr, gündəliklər haqqında xəbərlər, cədvəllər, tapşırıqlar, sifarişlər, məlumat üçün göndərilmiş xəbər və informasiyalar, tədris planları, proqramları, surətləri, reklam bildirişləri, plakatlar, müşavirələrin, (konfransların proqramları və s.), preyskurantlar, surətlər, materialların məsrəf normaları, təbrik məktubları və dəvətnamələr, mühasibat sənədləri, çap məhsulları (kitablar, jurnallar, bülletenlər), mövzular üzrə elmi hesabatlar, aylıq, rüblük, yarımrüblük hesabatlar, statistik hesabat formaları.

Mühasibat sənədləri, çap məhsulları, elmi hesabatlar və digər hesabat formaları aidiyyəti olduğu struktur bölməsində qeydiyyatdan keçirilir. Sənədin qeydə alınması onun üzərinə qeydiyyat nömrəsinin qoyulması və qeydiyyat vərəqəsində həmin sənəd haqqında zəruri məlumatların göstərilməsidir.

Sənədlərin qeydə alınmasını təşkilatın kargüzərlik xidməti və struktur bölmələrinin kargüzərlik üçün məsul olan əməkdaşları həyata keçirirlər. Bilavasitə təşkilatın vəzifələrinin həyata keçirilməsi üçün zəruri olmayan sənədlərin (təbrik məktubları və dəvətnamələr, kitablar, jurnallar, bülletenlər, reklam bildirişləri və plakatları, iclaslar, müşavirələr, konfranslar və digər tədbirlərin proqramları və ya belə tədbirlər haqqında digər məlumatlar, müxtəlif məsələlər üzrə hesabatlar və s.) qeydə alınması tələb olunmur.

Belə sənədlər təşkilatın müvafiq bölmələrində (kitabxanada, mühasibat, kadrlar, analitik-informasiya şöbələrində və s.) uçota alınır.

Hər bir sənəd təşkilatda ancaq bir dəfə qeydə alınır. Daxil olan sənədlər onların təşkilata daxil olduğu gün, göndərilən və daxili sənədlər isə, onların imzalandığı və ya təsdiq edildiyi gün qeydə alınır.

Sənəd dövriyyəsinin həcmi ildə 1000 sənəddən çox olan təşkilatlarda sənədlərin qeydə alınması üçün vahid qeydiyyat vərəqəsi tətbiq edilir.

QEYDİYYAT VƏRƏQƏSİ (üz tərəfi)

Təşkilatın adı

Sənədin nömrəsi _____ və

tarixi " _____ " _____ il

Göndərən

Kargüzərlik xidmətinə
daxilolma №-si

" _____ " _____ il

Sənədin qısa məzmunu

Kimə göndərilmişdir.

Dərkənarın müəllifi və
məzmunu

Sənədin forması, növü, vərəqlə-
rinin, əlavələrinin sayı, müşayiət
məktubu barədə qeydlər

(arxa tərəfi)

İcraçının gedişi

İcraçının nəticələri

Qeydiyyat vərəqlərinin blankları 170x120 mm ölçüdə A5 və A6 formatlı kağızda mətbəə üsulu və ya operativ poliqrafiya metodu ilə hazırlanır. Sənəd dövriyyəsinin həcmi ildə 1000 sənədə qədər olan təşkilatlarda sənədlərin yalnız qeydiyyat kitabında qeydə alınmasına yol verilir. Sənədlər qeydiyyat vərəqlərində qeydə alınan zaman aşağıdakı tələblərə riayət edilməlidir:

1. vərəqlər ancaq təşəbbüs sənədi (sorgu) üçün yazılır;
2. vərəqənin üz tərəfi kargüzərlik xidməti, əks tərəfi isə struktur bölməsi və ya icraçı tərəfindən doldurulur;
3. vərəqənin birinci nüsxəsi sənədlə birlikdə göndərilir, ikinci nüsxəsi isə kargüzərlik xidmətinə qalır;

4. vərəqələr kargüzərliq xidmətində iki kartoteka (icra olunmuş sənədlərin kartotekası və icra olunmamış sənədlərin kartotekası) təşkil edir.

Sənəd bir struktur bölməsindən digərinə göndərilərkən qeydiyyat vərəqəsində dərkənarın mətni və tarixi göstərilir. Sənədin icrası haqqında yazılan qeyd məsələnin mahiyyətə həll olunmasını, cavab sənədinin tarixini və nömrəsini əks etdirməlidir. Yazılı cavab hazırlanması tələb olunmursa, təşəbbüs sənədində qoyulan məsələnin nə vaxt, kim tərəfindən və necə həll olunması haqqında konkret qeyd yazılır.

Qeydiyyat vərəqələrinin məlumat kartotekası aşağıdakı hissələrdən ibarətdir:

1. icra edilməmiş daxili sənədlər üçün (birinci hissə);
2. cavab alınması gözlənilən göndərilən sənədlər üçün (ikinci hissə);
3. icra edilmiş daxil olan sənədlər üçün (üçüncü hissə).

Ayın günləri kartotekanın birinci və ikinci hissələrinin bölmələridir. Vərəqələr bölmələrdə müvafiq olaraq icra müddətlərinə və cavab alınmasının gözlənilən tarixlərinə görə yerləşdirilir. Üçüncü hissənin bölmələri təşkilatın struktur bölmələrinə və ya müstəqil iş sahələrinə, rubrikalar isə işlərin başlıqlarına və nomenklatur üzrə nömrələrinə uyğundur. Vərəqələr bu bölmələrdə qeydə alınma nömrələri qaydasında yerləşdirilir.

Sənədlər icra olunduqca və cavablar alındıqca vərəqələr birinci və ikinci hissələrdən üçüncü hissənin müvafiq bölməsinə və rubrikasına keçirilir, bu barədə vərəqələrdə lazımı qeydlər yazılır. Yuxarı təşkilatların məlumat üçün göndərdikləri sənədlər üçün doldurulan qeydiyyat vərəqələri də orada yerləşdirilir. Daxil olmuş sənədlər jurnal və kartoçkalarda qeydə alındıqdan və qeyd ştampında indeks qoyulduqdan sonra baxılmaq üçün idarənin rəhbərliyinə verilir.

Vəzifəli şəxslərin ünvanına olan sənədləri bilavasitə həmin şəxslərə göndərmək lazımdır. Hökumət orqanlarının, dövlət idarələrinin sənədləri, habelə idarələrin fəaliyyətinin prinsipal məsələlərinə dair başqa vacib sənədlər idarə rəhbərinə verilir, bunlardakı məlumatlara uyğun olaraq idarə rəhbəri bu sənədlərin icrası üçün müəyyən qərara gəlir. Qalan sənədlər onun müavininə, quruluş bölmələrinin rəhbərliyinə və ya bilavasitə icraçılara verilir. Sənədlər onların daxil olduğu gün baxılmaq üçün təqdim edilir. Telegramlar, fakslar və digər təcili sənədlər baxılmaq və icra edilmək üçün ilk növbədə göndərilir. Əgər daxil olmuş sənəddə başqa sənədlərə istinad varsa, həmin sənədlər seçilib ayrılır və daxil olmuş sənədlə, yaxud müvafiq arayışla birlikdə rəhbərliyə verilir. Baxılma nəticələri sənədlərdə dövlət standartı ilə ayrılan yerdə (mətndən əvvəl yuxarı sağ hissədə) yazılan dərkənarlarda əks olunur.

Dərkənarlarda sənədlərin icrasının xarakteri və icraçıları haqqında aydın və qəti göstəriş olmalıdır. Sənəddə birdən çox dərkənar olmamalıdır. Rəhbərliyin sonrakı dərkənarı sənədin icrası dəqiqləşdiriləndə lazımdır. Sənədlərə baxılması ən qısa müddətdə, yəni sənədin daxil olduğu gün həyata keçirilməlidir. Daxil olmuş sənədlər rəhbərlik tərəfindən baxıldıqdan sonra dərkənar mətninin qeyd kartoçkasına keçirilməsi və onların lazımı hallarda nəzarətə qoyulması üçün dəftərxanaya qaytarılır. Sonra isə təyinatı üzrə lazımı yerdə verilir. Dərkənardə birinci göstərilən şəxs sənədin icrası üçün məsuliyyət daşıyır. Məsul icraçıya müştərək icraçıları çağırmaq hüququ verilir. Sənədin müştərək icraçıları məsul icraçının tələbi ilə bütün lazımı sənədləri təqdim etməlidirlər. Müştərək icraçılar sənədlərin

layihələrinin vaxtında və keyfiyyətli hazırlanması üçün eyni dərəcədə məsuliyyət daşıyırlar.

İcra olunmuş sənədlər işləri müvafiq məsələlər üzrə tərtib edən struktur bölmələrinə və ya işçilərə işə tikilmək üçün verilir. Sənədlərin bir quruluş bölməsindən digərinə verilməsi idarə rəhbərliyinin göstərişi ilə dəftərxana tərəfindən həyata keçirilir ki, bu barədə də qeyd vərəqəsində və jurnalda müvafiq qeyd aparılır. Sənədi alan icraçılar tərəfindən imza qoyulur. Sənədlərin operativliyini təmin etmək məqsədi ilə qeydiyyatın kompüter vasitəsi ilə aparılmasından və təşkilat daxilində yığcam qeyd vərəqəsindən istifadə olunur. Bu qeyd vərəqəsindən hər bir rəhbər işçi müstəqil formada istifadə edib ona əlavələr edə bilər.

Təşkilat daxilində sənədlərin qeydə alınması sənədlərin dövrüyyəsi çox olan idarələrdə bu forma daha geniş tətbiq edilir. Sənədlər vərəqədə qeydə alındıq zaman:

- daxil və xaric olan sənədlər eyni formatlı vərəqədə qeydə alınır;
- vərəqələr ancaq təşəbbüs və ya sorğu üçün iki nüsxə yazılır;
- vərəqənin üz tərəfi dəftərxanada doldurulur, əks tərəfi struktur bölməsində və ya icraçı tərəfindən doldurulur;
- vərəqənin birinci nüsxəsi sənədlə birlikdə göndərilir, ikinci nüsxəsi isə dəftərxanada qalır.

Adətən dəftərxanada iki kartoçka tərtib olunur: icra olunmuş sənədlərin vərəqəsi və icra olunmamış sənədlərin kartoçkası. Vərəqənin müxbir qrafasında sənəd göndərən və ya sənədin göndərildiyi təşkilatın adı göstərilir. Vətəndaşların təklif, arıza və şikayətləri qeydə alınarkən onların soyadı, adı, atasının adı, iş yeri və ünvanı yazılır. Sənədin daxil olması tarixi və daxil olduğu təşkilatın ona verdiyi indeks qeyd edilir. "Sənədin tarixi və indeksi" qrafasında sənədin daxil olması tarixi və daxil olduğu təşkilatın ona verdiyi indeks yazılır. "Qısa məzmunu" qrafasında sənədin növü, başlığı göstərilir və ya qısa məzmunu yazılır.

Vərəqədə qətnamənin məzmunu yazılarkən həm də onun müəllifi və tarixi göstərilir. Sənədin icrası haqqında yazılan qeyd məsələnin mahiyyətə həll olunmasını, cavab sənədinin tarixini və indeksini əks etdirməlidir. Yazılı cavab hazırlanması tələb olunursa, təşəbbüs sənədində qoyulan məsələnin nə vaxt, kim tərəfindən və necə həll olunması haqqında konkret qeyd yazılır.

"Nəzarət qeydləri" qrafasında icra müddətinə nəzarət haqqında qeydlər yazılır, bu qeydlərdə yoxlamanın tarixi və sənədin icrasının ləngidilməsinin konkret səbəbləri göstərilməlidir. Qrafadan sənədin icrası hərəkətini əks edən qeydlər yazılması üçün istifadə oluna bilər. Sənədlərin qeydə alınma jurnalının qrafaları vərəqə qrafalarının doldurulduğu kimi yazılır. Kompüter vasitələrində sənədlərin qeydiyyatı üçün xüsusi proqramlardan istifadə edilir. Bu proqramlar əsasında məlumatlar struktur bölmələrinə çatdırılır və ya avtomatik ötürülür.

3. Sənədlərin icrasına nəzarətin aparılması

Azərbaycan dövlətinin inkişafı tarixindən indiyə qədər kargüzərliqin sənədli hissəsinin təşkilinə, onların icrasının yoxlanılmasına xüsusi diqqət ayrılmışdır. İcra intizamının səviyyəsini yüksəltmək üçün normativ aktlarda bunlar göstərilir:

- qəbul olunan qərarların hazırlanması keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması;
- təkrar əmrlərin, qərarların və digər eyni məsələlər üzrə verilən normativ aktların qarşısının alınması;

- xidməti sənədlərin hazırlanması və rəsmiləşdirilməsi mədəniyyətinin artırılması;
- lazımsız yazışmaların ixtisarlaşması.

Sənədlərdə olan bütün təklif, tapşırıq və məsələlərin icrasına daim nəzarət edilməlidir. Daxil və xaric olan, habelə ən mühüm daxili sənədlərin icrası nəzarətə götürülməlidir. Ümumilikdə qeydiyyatdan keçmiş bütün sənədlər nəzarətdə olmalıdır. Sənədlərin və onlarda olan tapşırıqların icrasına nəzarəti idarələrin quruluş bölmələrinin rəhbərləri və onların vəkili etdiyi şəxslər həyata keçirirlər. Sənədlərin icrasına bilavasitə nəzarət edilməsi kargüzarlar heyətinə və həmin heyətdə xüsusi olaraq yaradılan nəzarət xidmətçilərinə tapşılır. Quruluş bölmələrində sənədlərin icrasına nəzarəti katib, dəftərxana müdiri və ya kargüzarlıq üçün məsul şəxs həyata keçirir. Belə nəzarətin məqsədi sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli icrasına nail olmaqdır. Aşağıdakı sənədlər xüsusi nəzarətə götürülür:

- 1) bilavasitə qanunvericilik aktlarının icrası ilə əlaqədar sənədlər;
- 2) dövlət hakimiyyəti orqanlarının icra müddəti göstərilən tapşırıqlarına aid sənədlər;
- 3) təşkilatların özərində icra müddəti göstərilən sənədlər.

Təşkilat rəhbərliyinin göstərişi ilə icrasının nəticəsinin məruzə edilməsi nəzərdə tutulan digər sənədlər də nəzarətə götürülə bilər. Sənədlərin ümumi icra müddəti qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq təşkilatın özü tərəfindən müəyyən edilir. Konkret hallarda hər hansı ayrıca sənədin icrası ilə əlaqədar təşkilatın rəhbərliyi və ya yuxarı təşkilat tərəfindən xüsusi icra müddəti müəyyən edilə bilər. Sənəddə cavab alınması üçün müddət göstərilmişdirsə, həmin müddətə, bir qayda olaraq, riayət edilməlidir. Sənədin icra müddəti onun təşkilata daxil olduğu vaxtdan hesablanır. Sənədin icra müddəti icraçının (icraçıların) yazılı xahişi ilə təşkilat rəhbəri tərəfindən qanunvericiliyin tələbləri pozulmamaqla uzadıla bilər.

Sənədlərin icrasına nəzarət, nəzarət vərəqələrində qeydlər edilməklə aparılır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 sentyabr 2003-cü il tarixli 935 nömrəli Fərmanı "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair" təsdiq edilmiş Təlimata əsasən Nəzarət vərəqəsinin nümunəsi əlavədə verilmişdir. Sənəd dövriyyəsinin həcmi az olan təşkilatlarda nəzarət daxil olan, göndərilən və daxili sənədlərin qeydiyyat kitablarında həyata keçirilir. Sənədlərin icrasının gedişi haqqında məlumat "İcra haqqında qeyd" sütununda qeyd edilir. Sənəd ancaq orada qaldırılan məsələlər həll olunduqda və sənəd göndərənə məhiyyətə cavab verildikdə icra edilmiş sayılır. Əgər icra sənədləşdirilməmişdirsə, bu barədə nəzarət vərəqəsinin "icra haqqında qeyd" sütununda məlumat yazılır. Sənədlər, bir qayda olaraq, icra edildikdən sonra nəzarətdən çıxarılır. Sənədin icrası və nəzarətdən çıxarılması haqqında məlumat nəzarət vərəqəsində qeyd edilir. Digər hallarda sənədi nəzarətdən yalnız onu nəzarətə götürmüş vəzifəli şəxs çıxara bilər. Bu zaman sənəddə və vərəqədə nəzarətdən çıxarılma barədə qeyd yazılır.

Nəzarətdə olan sənədlərin icrası haqqında təşkilatın rəhbərliyinə ayda bir dəfə məlumat verilir. Digər sənədlərin icrasının gedişi və nəticələri haqqında məlumat ildə azı bir dəfə təhlil edilir. Təhlil əsasında sənədlərin icrasını sürətləndirmək və icra intizamını yüksəltmək məqsədi ilə müvafiq tədbirlər planı işlənib hazırlanır. Xüsusi olaraq aşağıdakı sənədlər nəzarətə götürülür:

a) icra edilməsi tələb olunan ən mühüm dövlət sənədləri, Prezidentin fərmanları, sərəncamları və dövlət orqanlarının, yuxarı təşkilatların sorğu və tapşırıqları;

b) idarənin özünün müəyyən etdiyi müddətlərə verilmiş tapşırıqları nəzərdə tutan əmr, göstəriş və sərəncamları.

İdarə rəhbərliyinin göstərişi ilə digər sənədlər də nəzarətə götürülə bilər. Bunun üçün idarə rəhbərinin tapşırıqları əsas götürülür. Sənədlərin icra müddətləri birtipli və fərdi ola bilər. Birtipli icra müddətləri mövcud qanunvericiliyə uyğun nəzarətə götürülməli olan sənədlərin müəyyən, ən kütləvi kateqoriyaları üçün tətbiq olunur. Fərdi icra müddəti isə idarə və müəssisə rəhbərləri tərəfindən qoyulur. Sənədlərin icra müddətlərini təlimata əsasən, təxmini olaraq aşağıdakı müddətlərdə müəyyən etmək olar:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları və sərəncamları, bunlarda göstərilən müddətə uyğun olaraq;

2. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarları, məktubları, bunlarda göstərilən müddətə uyğun olaraq;

3. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları, sərəncamları, göstərişləri və məktubları;

- 10 gün və ya bunlarda göstərilən müddətdək;

- 5-7 gün, bunların əsasında qərarlar, əmrlər hazırlanması şərti ilə;

4. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclas üçün materialları - 1-3 gün;

5. İcra hakimiyyətlərinin qərarları və sərəncamları - bunlarda göstərilən müddətə uyğun olaraq;

6. Bələdiyyələrin fəaliyyəti ilə əlaqədar qərarlar, sorğular, ərizə və məktublar, əlavə olaraq öyrənilməli və yoxlanılmalı olmayan məktublar, bələdiyyə məktubları və sorğuları üzrə - 5 gündək;

8. Milli Məclis deputatlarının məktubları və sorğuları üzrə - 30 gündək;

9. İdarə rəhbərinin əmrləri - bunlarda göstərilən müddətə uyğun olaraq;

10. İdarənin kollegial orqanlarının qərarları - bunlarda göstərilən müddətə uyğun olaraq;

11. Yuxarı idarələrin və təşkilatların sorğu, tapşırıq və məktubları - 10 gün;

12. İdarə, təşkilat və müəssisələrin məktubları, həmin idarə rəhbərinin dərkanarı ilə - 10 gün;

13. Fəaliyyətin əsas məsələlərinə dair xaric olan təşəbbüs məktubları - bunlarda göstərilən müddətə uyğun olaraq;

14. Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri - 30 gündək;

15. Telegramlar, fakslar - 2-5 gündək.

Rəhbərlik tərəfindən nəzarətə alınmalı olan və icra müddətləri göstərilməyən tapşırıqlarına aşağıdakı müddətlər ərzində baxılır:

1. Təcili cavabı tələb olunan sənədlərə on gündək;

2. Dövlət və ictimai orqanlarda razılaşdırılması tələb olunan sənədlərə bir ayadək;

3. Baxılmaq üçün dövlət orqanlarına göndərilən sənədlərə bir ayadək;

4. Öyrənilməli olan dövlət orqanlarından və ictimai orqanlardan əlavə materiallar istənilməsinə tələb edən sənədlərə iki ayadək.

Məsul icraçı icranın müddətini uzatmaq üçün sübutlar gətirərsə, onda icranın müddəti uzadıla bilər. Qalan hallarda sənədlərin icra müddətləri, bir qayda olaraq, 10 gündən çox olmamalıdır. Sənədlərin icrasına nəzarət vərəqəsində və kompüter proqramlarında

aparılır. Sənədlər nəzarətə götürülərkən hazırlanan qeyd vərəqlərinin əlavə nüsxələrindən nəzarət vərəqəsi kimi istifadə edilir. Sənəd dövriyyəsinin həcmi az olan idarələrdə nəzarət, daxil olan, göndərilən sənədlərin və daxili sənədlərin qeyd jurnallarında həyata keçirilir.

Nəzarət vərəqəsində, habelə nəzarətdə olan sənədlərdə (birinci vərəqin sol kənarında) 14 – cü rekvizit nəzarət işarəsi "N" yazılır və ya "Nəzarət" ştamplı vurulur. Sənədlərin icrasının gedişi haqqında telefon vasitəsilə icraçı olan quruluş bölməsi yoxlanarkən alınmış məlumat "Nəzarət qeydləri" qrafasına keçirilir. Bu zaman quruluş bölməsində əvvəlki qeydlərin üstündən xətt çəkilir. Vətəndaş təklif, ərizə və şikayətlərinin icrasına nəzarət vətəndaşların məktublarının soyadına əsasən həyata keçirilir. Sənəd ancaq onda qoyulmuş məsələlər həll olduqda və sənədin müəllifinə məhiyyətə cavab verildikdə icra edilmiş sayılır. Əgər icra sənədləşdirilməmişdirsə, icra haqqında qeyd sənədin özündə, sorğuda və nəzarət vərəqəsində yazılır.

İcra olunduqdan sonra sənədlər nəzarətdən götürülür. Bu zaman sənəddə və vərəqdə nəzarətdən götürülmə barədə qeyd yazılır. Sənədin icrası və nəzarətdən götürülməsi haqqında məlumat nəzarət kartochkasına keçirilir və faylda yazılır. Sənədlərin icrası haqqında bütün məlumatlar bölmələrdə ümumiləşdirilir və təhlil edilir. Sənədlərin icrasının gedişi və nəticələri haqqında məlumat vaxtaşırı bölmələrdə təhlil edilir. Təhlil əsasında sənədlərin icrasını sürətləndirmək və icra intizamını yüksəltmək, nəzarəti və bütövlükdə idarəetməni təkmilləşdirmək tədbirləri işləniş hazırlanır. Nəzarət xidməti növbəti əməliyyatları yerinə yetirir:

- nəzarətdə olan sənədləri formalaşdırır;
- konkret icraçılar arasında əlaqə saxlayır;
- icra haqqında məlumat verir;
- icranın gedişi haqqında qeydlər edir;
- sənədlərin icrasının nəticələri haqqında mütləq olaraq idarə rəhbərini məlumatlandırır;
- icra olunmuş sənədləri formalaşdırır.

Aşağıdakı hallarda tapşırıqlar nəzarətdən çıxarılır:

1. Tapşırığın icrası haqqında məlumat məktubunda icraya dərkənar verən rəhbərin razılıq dərkənarı və ya vizası olduqda;
2. Tapşırığın icrasının rəhbərliklə şifahi danışılması barədə sənədlərdə və nəzarət vərəqəsində qeyd yazıldıqda, məsul icraçının imzası olduqda.

XÜSUSİ HİSSƏ

IX BÖLMƏ

KADR KARGÜZARLIĞI

1. Kadr xidməti işinin sənədlərlə təşkili

Azərbaycan Respublikasının əsas qanunu olan Konstitusiyanın 35-ci maddəsinə əsasən respublika ərazisində yaşayan hər bir şəxsin əmək hüququ vardır. Respublikamızın vətəndaşları, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər özlərinin əmək hüququnu həyata keçirmək üçün əmək müqaviləsi bağlayırlar. Əmək müqaviləsi vətəndaşla müəssisə arasında bağlanır. Bu müqaviləyə əsasən vətəndaş öz ixtisasına uyğun müəssisənin daxili əmək qaydalarına əməl etməklə müəyyən edilmiş işi görür. Müəssisə isə qanunvericiliklə göstərilən şərtlərə uyğun olaraq iş şəraitini təmin edir və ona gördüyü işin müqabilində əmək haqqı verməyi öhdəsinə götürür. Buna görə də idarələrdə kadr xidməti şöbələri fəaliyyət göstərir.

İdarələrdə ayrıca şəxsi heyətə dair sənədlər hazırlanır. Şəxsi heyət sənədlərinə aşağıdakı sənədlər daxildir: əmək müqaviləsi, kadr əmrləri, ərizələr, xasiyyətnamələr, tərcümeyi-hal, əmək kitabçaları, kadrların uçot vərəqi, attestasiya vərəqləri və s. Kadr işlərinin aparılmasında şəxsiyyəti müəyyən edən sənədlərə isə şəxsiyyət vəsiqəsi (pasport), doğum və nikah haqqında şəhadətnamələr, hərbi bilet, təhsil haqqında attestat, diplom və sair daxildir. Şəxsi işlər rəhbər işçilər, mütəxəssislər və maddi məsul şəxslər üçün tərtib olunur. Şəxsi işlərə sənədlərin siyahısı, əmək müqaviləsi, kadrların şəxsi uçot vərəqəsi (şəkil ilə) və ona əlavə edilmiş tərcümeyi-hal, təhsil haqqındakı diplomun surəti, işə qəbul olunma haqda ərizə, işə qəbul olunmaq və başqa işə keçirilmək haqqında əmrlərin surətləri, xasiyyətnamə, attestasiya vərəqi və işçini xarakterizə edən başqa sənədlər daxildir. Kadrların şəxsi uçot vərəqi aydın xətlə doldurulur.

İşə daimi, müvəqqəti qəbul olunmasından asılı olmayaraq, işçilər və qulluqçular üçün Respublika Statistika Komitəsi tərəfindən təsdiq olunmuş uçot sənədləri kadrlar şöbəsinin əməkdaşı tərəfindən, sənədlər əsasında yazılır. İdarələrdə və müəssisələrdə kadr xidmətinin aparmaq üçün kadrlara dair müxtəlif şöbələr yaradılır. Bunlar idarənin bütün şöbələri ilə qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərir. Bunlara aiddir: kadr siyasəti və hazırlığı idarəsi, kadr xidməti idarəsi, kadrlar şöbəsi və s. Bu idarələrin fəaliyyətində ümumi müddəalar kadr siyasəti və hazırlığı sahəsində təşkilatı, nəzarət tədbirlərini həyata keçirmək durur. İdarə öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, müvafiq sahəyə dair qəbul olunmuş Məcəlləni, Əmək Məcəlləsini, qanunları, Prezidentin fərman və sərəncamlarını, Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, müvafiq idarənin sərəncamlarını, Nazirliyin Kollegiya qərarlarını, əmrlərini, sərəncamlarını və qəbul olunmuş əsasnaməni rəhbər tutur. İdarə öz vəzifələrini yerinə yetirərkən və hüquqlarını həyata keçirərkən təşkilatın digər struktur vahidi və ya bölmələri, müvafiq icra hakimiyyəti orqanları ilə qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərir. Kadr xidməti idarəsinin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

1. Müvafiq sahədə kadr siyasətinin formalaşmasında iştirak edir və bu siyasətin həyata keçirilməsini təmin edir;
2. Müvafiq sahənin inkişafı üçün işləri təşkil edir;
3. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş kadrlarla işləmədə müxtəlif istiqamətlərdə fəaliyyət göstərir.

Kadr xidməti idarəsinin vəzifələri əsasnamə ilə müəyyən edilmiş fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

1. Təşkilatın Mərkəzi aparatına və onun yerli orqanlarındakı vəzifələrə kadrların seçilməsini təmin etmək;
2. Əməkdaşlar üçün nəzərdə tutulan müvafiq kursların təşkili, keçirilməsi və yekun imtahanların verilməsi prosesində iştirak etmək və bu proseslərə nəzarəti həyata keçirmək;
3. Kadrlara olan tələbatı müəyyənləşdirərək işə qəbulu olaqədər müsabiqənin keçirilməsi üçün təkliflər vermək, işə qəbul prosesini təşkil etmək və həyata keçirmək;
4. Təşkilatın əmrinə və mövcud təlimatlarına əsaslanaraq rəhbər işçilərin və mütəxəssislərin attestasiyasını təşkil etmək, mütəxəssislərə dərəcələrin verilməsi barədə təkliflər hazırlamaq;
5. Təşkilat sistemində işləyən və yaşma görə təqaüdə çıxmalı olan işçilər barədə idarə rəhbərliyinə müvafiq təkliflər vermək;
6. Təşkilatın əməkdaşlarına xidməti vəsiqələrin verilməsi, dəyişdirilməsi və onlardan təhvil alınması işini təşkil etmək;
7. Təşkilatın Mərkəzi aparatı üzrə məsul nümayəndələrin təyin olunması işini təşkil etmək və onun yerli orqanlarında təyin olunmuş (dəyişdirilmiş) növbətçilər barədə məlumatları toplamaq;
8. Ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinin rəhbərlərinin müraciətləri əsasında (müvafiq müqavilələr əsasında) həmin müəssisələrin tələbələrini təşkilatda istehsalat təcrübəsinin keçirilməsini təşkil etmək;
9. Təşkilatın əməkdaşlarının ali təhsil müəssisələrinə (xarici ölkələrin ali təhsil müəssisələri də daxil olmaqla) yenidən hazırlıq və ixtisasartırma kurslarına göndərilməsini haqqında təşkilatın rəhbərliyinə təkliflər vermək;
10. Müvafiq sahədə öz səlahiyyətləri çərçivəsində normativ tənzimləməni həyata keçirmək;
11. Təşkilatın inkişaf konsepsiyasının həyata keçirilməsini öz səlahiyyətləri daxilində təmin etmək;
12. Təşkilatın digər struktur vahidi və bölmələrinin müvafiq sahə ilə bağlı fəaliyyətini əlaqələndirmək;
13. İdarənin strukturlarının iş planlarının tərtib edilməsinə və icrasına nəzarət etmək;
14. İdarədə öz səlahiyyətləri daxilində daxili nəzarəti təşkil etmək;
15. İdarənin strukturunun və fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində öz səlahiyyətləri daxilində təşkilatın rəhbərliyinə təkliflər vermək;
16. İdarənin fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq daxil olan təqdimatlara, ərizə və şikayətlərə baxmaq və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tədbirlər görmək;
17. Fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun digər dövlətlərin müvafiq təcrübəsini öyrənmək və bu sahədə təşkilatın rəhbərliyinə təkliflər vermək;
18. Qanunvericiliyə uyğun olaraq kommersiya sirrinin və xidməti məlumatların qorunmasını təmin etmək;
19. Fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək.

Kadrlar idarəsi öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün aşağıdakı hüquqlara malikdir:

1. Müvafiq sahəyə aid olan qanunvericilik aktlarının layihəsini hazırlamaq və ya onların hazırlanmasında iştirak etmək;
2. Kadr siyasətinin və hazırlığının təkmilləşdirilməsi sahəsində təkliflər vermək;
3. Müvafiq sahə üzrə təşkilatın struktur vahidi və bölmələrinə, zəruri məlumatlar (sənədlər) barədə sorğu vermək və onlardan belə məlumatları (sənədləri) almaq;
4. Fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun rəy vermək, təhlillər və ümumiləşdirmələr aparmaq, analitik materiallar hazırlamaq, müvafiq sahə üzrə tədqiqatlar aparmaq, təkliflər vermək;
5. Müvafiq sahədə mütəxəssislərin hazırlanması və ixtisasının artırılması üçün təkliflər vermək;
6. Fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər hüquqları həyata keçirmək.

Kadrlar idarəsinin fəaliyyətinin təşkil edilməsini, idarənin strukturunu və işçilərin sayını təşkilatın rəhbəri müəyyən edir və təsdiq edir. İdarənin strukturu bir neçə şöbədən ibarət ola bilər, məsələn: Kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi şöbəsi, Kadr hazırlığı şöbəsi və s. İdarənin fəaliyyətinə təşkilatın rəhbəri tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilən şəxs (idarə rəisi) rəhbərlik edir. İdarənin rəisi idarəyə həvalə olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi və hüquqların həyata keçirilməsi üçün şəxsən məsuliyyət daşıyır. İdarənin rəisinin təşkilatın rəhbəri tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilən müavini (müavirləri) vardır. İdarənin rəisinin müavini ona idarənin rəisi tərəfindən həvalə edilmiş vəzifələri yerinə yetirir və bunun üçün şəxsən məsuliyyət daşıyır. İdarənin rəisinin müavini idarənin rəisi olmadıqda onun səlahiyyətlərini həyata keçirir. İdarənin digər vəzifəli şəxsləri təşkilatın rəhbəri tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilir. İdarənin rəisi:

1. İdarənin fəaliyyətini təşkil edir və ona rəhbərlik edir;
2. Tabeliyində olan strukturlar və vəzifəli şəxslər arasında iş bölgüsü aparır, onların fəaliyyətini əlaqələndirir, əmək, icra və xidmət intizamına riayət etməsinə nəzarət edir;
3. İdarənin rəisinin müavirləri arasında vəzifə bölgüsünü aparır və müvafiq fəaliyyət sahələrinin idarə olunmasını onlara həvalə edir;
4. İdarəyə həvalə edilmiş vəzifələrin icrasını təmin etmək məqsədilə tərtib edilmiş iş planlarını və digər bu kimi sənədləri təsdiq edir, habelə iş planında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icra edilməsinə nəzarət edir;
5. İdarə üzrə təşkilatın Kollegiyasında müzakirə edilməli məsələləri müəyyən edir və bu barədə təkliflərini təşkilatın rəhbərliyinə təqdim edir, normativ hüquqi aktların vaxtında və lazımi səviyyədə icrasını təmin edir;
6. İdarənin vəzifəli şəxsləri barəsində həvəsləndirmə və intizam tənbehi tədbirləri görülməsi üçün təşkilatın rəhbərliyinə təqdimatlar verir;
7. İdarənin vəzifələrini yerinə yetirmək üçün digər struktur vahidləri və ya bölmələrindən zəruri məlumat və sənədləri alır;
8. İdarəyə daxil olan məktub, ərizə, şikayət və təkliflərin baxılmasını, onlara cavabların düzgün hazırlanmasını, imzalanmasını və vaxtında göndərilməsini təşkil edir;
9. Təşkilatda etik davranış məsələləri üzrə səlahiyyətli şəxs funksiyalarını həyata keçirir;

10. İdarəni təmsil edir.

Kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi şöbəsinin vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Öz işini təşkilatın digər orqanları ilə əlaqəli şəkildə quraraq təşkilatda kadrlara olan tələbatı müəyyənləşdirmək, işə qəbul əlaqədar müsabiqənin keçirilməsi üçün təkliflər vermək və işə qəbul prosesini təşkil etmək;

2. Təşkilatın sistemində aparılan islahatların önündə gedə bilən kadr ehtiyatları potensialının yaradılmasının təmin edilməsi üçün təkliflər vermək;

3. Təşkilatın Mərkəzi Aparatında və yerli struktur bölmələrində vakansiyada olan iş yerlərinin operativ müəyyənləşdirilməsi mexanizminin yaradılmasını təmin etmək, mövcud kadr ehtiyatları hesabına kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi üçün təkliflər hazırlamaq;

4. Təşkilatın Mərkəzi Aparatında və yerli orqanlarında yaranmış zəruri kadr yerləşmələrinin operativliyinin təmin edilməsi üçün təkliflər vermək;

5. Kadr sənədlərinin tərtibini və rəsmiləşdirilməsini müvafiq normativ hüquqi aktların tələblərinə uyğun həyata keçirmək;

6. Səlahiyyətli şəxslərin kadrlar haqqında verdiyi inzibati tənbəhlər barədə qərarlarının icrasına nəzarəti təmin etmək və eləcə də kadrların işində dönüş yaranan hallarda bu tənbəhlərin götürülməsi barədə təkliflər hazırlamaq;

7. Yerli orqanlarda kadrlarla aparılan işlərin vəziyyətini yoxlamaq, aşkar olunmuş çatışmazlıqların aradan qaldırılması barədə təkliflər hazırlamaq;

8. Kadr sənədlərinin uçotunun qeydiyyatını aparmaq, sənədlərin müvafiq normativ hüquqi aktların tələblərinə uyğun qaydada saxlanılmasını təmin etmək;

9. Qanunvericiliyə uyğun olaraq digər vəzifələri həyata keçirmək.

Kadr hazırlığı şöbəsinin vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Təşkilatın əməkdaşları üçün təşkil olunmuş müvafiq kursların təşkili, keçirilməsi və yekun imtahanların verilməsi prosesinə nəzarət etmək;

2. Ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinin müraciətləri əsasında, müqavilələr bağlamaqla tələbələrə istehsalat təcrübəsinin keçirilməsini təmin etmək;

3. Müvafiq kursların təşkili və səmərəli keçirilməsi üçün təkliflər hazırlamaq;

4. Təşkilatın əməkdaşlarının qabaqcıl təcrübənin, texnologiyaların öyrənilməsi ilə əlaqədar treninqlərə və ixtisasartırma kurslarına göndərilməsini təmin etmək;

Kadr xidməti işlərindən birini əmək müqavilələrinin bağlanması tutur. Əmək müqaviləsi bağlanmadan əmək münasibətlərinə daxil olmaq qadağandır. Müqavilə yazılı formada bağlanmalıdır. Əmək müqaviləsi (kontrakt) işəgötürənlə işçi arasında fərdi qaydada bağlanan əmək münasibətlərinin əsas şərtlərini, tərəflərin hüquq və vəzifələrini əks etdirən yazılı müqavilədir. Əmək müqavilələri sərbəst bağlanır. Əmək münasibətləri yaratmayan və ya yaratmaq istəməyən heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa məcbur edilə bilməz. Əmək müqaviləsinin tərəflərindən biri işəgötürən, digəri isə işçidir. On beş yaşına çatmış hər bir şəxs işçi kimi əmək müqaviləsinin tərəfi ola bilər. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada fəaliyyət qabiliyyəti olmayan şəxs hesab edilmiş şəxsə əmək müqaviləsi bağlanıla bilməz. Tam fəaliyyət qabiliyyəti olmayan şəxs işəgötürən ola bilməz. Əmək müqaviləsinin məzmunu və quruluşu qanunvericiliyin tələblərinə əməl edilməklə tərəflərin

razılığı ilə müəyyən edilir. Əmək müqaviləsində mütləq aşağıdakı əsas şərtlər və məlumatlar göstərilməlidir:

– işçinin soyadı, adı, atasının adı və ünvanı, şəxsiyyət vəsiqəsinin seriya və nömrəsi, verildiyi tarix, şəxsiyyət vəsiqəsini verən orqanın adı;

– işəgötürən hüquqi şəxs olduqda onun adı və hüquqi ünvanı, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxs olduqda isə onun adı, soyadı, atasının adı, ünvanı, vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi (VÖEN), şəxsiyyət vəsiqəsinin seriya və nömrəsi, verildiyi tarix, şəxsiyyət vəsiqəsini verən orqanın adı;

– işçinin iş yeri, vəzifəsi (peşəsi);

– əmək müqaviləsinin bağlandığı və işçinin işə başlamalı olduğu gün;

– əmək müqaviləsinin müddəti;

– işçinin əmək funksiyası;

– işçinin əmək şəraitinin şərtlərinə iş və istirahət vaxtı, əmək haqqı və ona əlavələr, əmək məzuniyyətinin müddəti, əməyin mühafizəsi, sosial və digər sığorta olunması;

– tərəflərin əmək müqaviləsi üzrə qarşılıqlı öhdəlikləri;

– işçiye bədən tərbiyəsi və idmanla, o cümlədən iş rejimi şəraitində və işdən sonrakı reabilitasiya və peşəkar-tətbiqi məşqlərlə, idman-sağlamlıq turizmi ilə məşğul ola bilməsi üçün şəraitin yaradılması;

– tərəflərin müəyyən etdiyi əlavə şərtlər barədə məlumatlar.

Əmək müqaviləsi bağlanarkən, həmçinin əmək münasibətlərinə xitam verildikdə işçilər üçün müəyyən edilmiş hüquq və təminatların səviyyəsi azaldıla bilməz. Əmək müqaviləsinin şərtləri birtərəfli qaydada dəyişdirilə bilməz. Əmək müqaviləsi müddətsiz və ya müddətli bağlanıla bilər. Əmək müqaviləsində onun hansı müddətə bağlanması göstərilənməmişdirsə, həmin müqavilə müddətsiz bağlanmış hesab edilir. Müddəti müəyyən edilmədən bağlanmış əmək müqaviləsi hər iki tərəfin razılığı olmadan birtərəfli qaydada müddətli əmək müqaviləsi ilə əvəz edilə bilməz. Əmək funksiyasının yerinə yetirilməsi şərtlərinə görə işin və ya göstərilən xidmətlərin daimi xarakterə malik olduğu qabaqcadan belli olduğu hallarda, Əmək Məcəlləsinin 47-ci maddəsi ilə müəyyən edilən hallar istisna olmaqla, əmək müqaviləsi müddəti müəyyən edilmədən bağlanmalıdır. Əmək müqaviləsi iki nüsxədən az olmayaraq tərtib olunur. Tərəflərin imzası (möhürü) ilə təsdiq edilir və onun bir nüsxəsi işçidə, digər nüsxəsi isə işəgötürəndə saxlanılır. Əgər başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa, bağlanmış müqavilə imzalandığı gündən qüvvəyə minir. Əmək müqaviləsi bağlanarkən işçi əmək kitabçasını və şəxsiyyətini təsdiq edən sənədi və dövlət sosial sığorta şəhadətnaməsini (ilk dəfə əmək fəaliyyətinə başlayanlar istisna olmaqla) təqdim edir. Bu zaman işçinin müvafiq yaşayış məntəqəsində qeydiyyatının olub-olmaması ilə şərtləndirilə bilməz. Əmək müqaviləsinə yalnız Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş əsaslarla və qaydada xitam verilə bilər. Əmək müqaviləsinə xitam verilməsinin əsasları aşağıdakılardır:

a) tərəflərdən birinin təşəbbüsü;

b) əmək müqaviləsinin müddətinin qurtarması;

c) əmək şəraitinin şərtlərinin dəyişdirilməsi;

ç) müəssisənin mülkiyyətçisinin dəyişməsi ilə əlaqədar (əmək Məcəlləsinin 63-cü maddəsinin 2-ci hissəsində göstərilən işçilər);

- d) tərəflərin iradəsindən asılı olmayan hallar;
- e) tərəflərin əmək müqaviləsində müəyyən etdiyi hallar.

İşçi məcəlləyə əsasən qabaqcadan işəgötürəni yazılı ərizəsi ilə xəbərdar etməklə əmək müqaviləsini ləğv edə bilər. Ərizə verildiyi gündən məcəlləyə əsasən müddət bitdikdən sonra işçi işə çıxmamalı və son haqq-hesabının aparılmasını tələb etmək hüququna malikdir. Bu halda işəgötürən işçinin tələblərini yerinə yetirməyə borcudur. İşçi yaşa, əlilliyə görə təqaüdə çıxdıqda, təhsilini davam etdirmək üçün müvafiq təhsil müəssisəsinə daxil olduqda, yeni yaşayış yerinə köçdükdə, başqa işəgötürənlə əmək müqaviləsi bağladıqda, və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər hallarda ərizəsində göstərdiyi gün əmək müqaviləsi ləğv edilə bilər.

Əmək müqaviləsini ləğv etmək barədə ərizə vermiş işçi xəbərdarlıq müddəti bitənədək istədiyi vaxt ərizəsini geri götürə və ya onu etibarsız hesab etmək barədə işəgötürənə yeni ərizə verə bilər. Bu halda əmək müqaviləsi ləğv edilə bilməz. Bu şərtlə ki, işəgötürən həmin vəzifəyə (peşəyə) yeni işçinin götürülməsi barədə işçiyə rəsmi qaydada yazılı xəbərdarlıq etməmiş olsun. Əmək müqaviləsi maddə ilə müəyyən edilmiş qaydalara əməl olunmaqla ləğv edildikdən sonra işçinin əvvəlki ərizəsini geri götürmək və ya onu etibarsız hesab etmək barədə edilən müraciətin hüquqi qüvvəsi yoxdur. İşçi ərizəsində əmək münasibətlərini dayandırmaq istədiyi günü göstərməyibsə, xəbərdarlıq müddəti bitənədək bu maddə ilə müəyyən edilmiş əsasla əmək müqaviləsinin ləğv edilməsinə yol verilmir. İşçi məzuniyyət hüququndan istifadə etməklə ona müvafiq iş ilinə görə məzuniyyətin verilməsi və məzuniyyət müddətinin qurtardığı gündən əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi xahişi ilə işəgötürənə ərizə verə bilər. İşçi məzuniyyət müddəti bitənədək bu maddənin dördüncü hissəsi ilə müəyyən edilmiş qaydada əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi barədə ərizəsini geri götürə və ya onu etibarsız hesab etmək barədə işəgötürənə yazılı müraciət edə bilər. Bu halda işçinin xahişi təmin edilməlidir. İşəgötürən tərəfindən zor işlədilərək, hədə-qorxu gələrək, yaxud hər hansı başqa üsulla işçinin iradəsinin əleyhinə əmək müqaviləsini ləğv etməyə onu məcbur etmək qadağandır. Əmək müqaviləsi işəgötürən tərəfindən aşağıdakı əsaslarla ləğv edilə bilər:

- a) müəssisə ləğv edildikdə;
- b) işçilərin sayı və ya ştatları ixtisar edildikdə;

c) peşəkarlıq səviyyəsinin, ixtisasının (peşəsinin) kifayət dərəcədə olmadığına görə işçinin tutduğu vəzifəyə uyğun gəlmədiyi barədə səlahiyyətli orqan tərəfindən müvafiq qərar qəbul edildikdə. «Səlahiyyətli orqan» dedikdə, işçilərin ixtisasına, peşə dərəcəsinə, təcrübəsinə, peşəkarlıq səviyyəsinə görə tutduğu vəzifəyə uyğun olduğunu müəyyən etmək məqsədi ilə yaradılan və müvafiq səlahiyyətlərə malik olan attestasiya komissiyası, praktik tibb və ya əczaçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olan işçilərin sertifikatlaşdırma sertifikatını həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı başa düşülməlidir.

ç) işçi özünün əmək funksiyasını və ya əmək müqaviləsi üzrə öhdəliklərini yerinə yetirmədikdə, yaxud əmək Məcəlləsinin 72-ci maddəsində sadalanan hallarda əmək vəzifələrini kobud şəkildə pozduqda;

d) sınaq müddəti ərzində işçi özünü doğrultmadıqda.

Müddətli əmək müqaviləsinin müddəti qurtardıqda ona xitam verilir. Müddətli əmək müqaviləsində göstərilən müddət qurtardıqda əmək münasibətləri davam etdirilərsə və müddət bitdikdən sonrakı bir həftə ərzində tərəflərdən heç biri müqaviləyə xitam verilməsini tələb etmərsə, həmin əmək müqaviləsi əvvəl müəyyən olunmuş müddətə uzadılmış hesab olunur. İşçinin müəyyən üzürlü səbəbdən (xəstəlik, eza, məzuniyyət, məzuniyyətdə olması, habelə əmək Məcəlləsinin 179-cu maddəsində nəzərdə tutulan iş yeri və orta əmək haqqı saxlandığı hallarda) iş yerində olmadığı dövrdə müddətli əmək müqaviləsinin müddəti qurtardığı hallarda həmin müqaviləyə işçi işə çıxdıqdan sonra işəgötürənin müəyyən etdiyi gündə, lakin onun işə çıxdığı gündən bir təqvim həftəsi keçməmiş xitam verilə bilər. Tərəflərin iradəsindən və ya istəyindən asılı olmayaraq əmək müqaviləsinə aşağıdakı hallarda xitam verilir:

a) işçi hərbi və ya alternativ xidmətə çağırıldıqda;

b) əvvəllər müvafiq işdə (vəzifədə) çalışan işçinin işinə (vəzifəsinə) bərpa edilməsi barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi (qərarı) olduqda.

c) qanunvericiliklə daha uzun müddət müəyyən edilməyibsə, əmək qabiliyyətinin fasiləsiz olaraq altı aydan çox müddətə tam itirilməsi ilə əlaqədar işçi əmək funksiyasını yerinə yetirə bilmədikdə;

ç) işçinin nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrum etmə, müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə, müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə və ya ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edildiyi barədə məhkəmənin hökmü qanuni qüvvəyə mindikdə;

d) məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı ilə işçinin fəaliyyət qabiliyyətsizliyi təsdiq edildikdə;

e) işçi vəfat etdikdə;

ə) əvvəllər həmin müəssisədə çalışan işçi müddətli haqqı hərbi xidmətdən ehtiyata buraxıldıqdan sonra öz iş yerinə (vəzifəsinə) qayıtmaq hüququndan istifadə edildikdə. [5]

Əgər qanunsuz və ya əsassız işdən çıxarılmış işçi işinə bərpa olunması üçün məhkəməyə iddia ərizəsi ilə müraciət edərsə və məhkəmə tərəfindən iddiası təmin olunaraq işinə (vəzifəsinə) bərpa edilməsi haqqında qətnamə (qərar) qəbul edilərsə, onda işəgötürən tərəfindən məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi (qərarı) dərhal icra edilərək o, əvvəlki vəzifəsinə və ya razılığı ilə başqa vəzifəyə (işə) bərpa olunmalıdır. Bu zaman işə bərpa edilən işçinin yerinə götürülmüş işçi ilə bağlanmış əmək müqaviləsinə Əmək Məcəlləsinin 71-ci maddəsinin birinci hissəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq araşdırmalar aparılmaqla xitam verilə bilər. Tərəflər əmək müqaviləsi bağlayarkən ona xitam verilməsinin Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulan hallarından fərqli olan əlavə hallarını müəyyən edə bilərlər. Əmək müqaviləsində ona xitam verilməsi barədə tərəflərin qarşılıqlı razılığı ilə aşağıdakı əlavə hallar nəzərdə tutula bilər:

a) tərəflərin qarşılıqlı razılığı;

b) səhhəti ilə əlaqədar olaraq işçinin müvafiq vəzifədə (peşədə) çalışması sağlamlığı üçün təhlükəli olduğu barədə səhiyyə müəssisəsinin müvafiq rəyina görə;

c) əmək funksiyasının müəyyən müddətdə icrası zamanı müvafiq iş yerində peşə xəstəliyinə tutulmanın yüksək ehtimalı olduğu halda;

ç) işin və ya göstərilən xidmətlərin həcmnin azalması ilə əlaqədar müəyyən dövr keçdikdən sonra işçi ilə hökmən yenidən əmək müqaviləsi bağlayacağı şərti ilə işəgötürən yazılı formada məcburi öhdəlik götürdükdə;

d) Əmək Məcəlləsinin tələblərinə əməl edilməklə tərəflərin müəyyən etdiyi digər hallarda.

Kargüzarlıq işini tənzimləmək məqsədi ilə zəruri hallarda bağlanmış əmək müqaviləsi qüvvəyə mindikdən sonra işəgötürənin mülahizəsinə əsasən onun əmri (sərəncamı, qərarı) ilə rəsmiləşdirilə bilər. Yazılı formada əmək müqaviləsi bağlanmadan əmək münasibətlərinin işəgötürənin əmri (sərəncamı, qərarı) ilə rəsmiləşdirilməsi qadağandır. Əmək funksiyasının, əmək şəraitinin və onun şərtlərinin dəyişdirilməsi, habelə əvəzçilik qaydasında əmək müqaviləsinin bağlanması işəgötürənin müvafiq məzmununda əmri (sərəncamı, qərarı) ilə sənədləşdirilə bilər. Bu zaman əmək müqaviləsinin bağlanması və ona dəyişikliklər edilməsi qaydalarına mütləq əməl edilməlidir. Əgər işçi ilə bağlanmış əmək müqaviləsində onun ləğv edilməsinin sənədləşdirilməsi barədə başqa qaydalar nəzərdə tutulmayıbsa, onda istər işçi, istər işəgötürən tərəfindən və istərsə də tərəflərin iradəsindən asılı olmayan qaydalara müvafiq olaraq əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi işəgötürənin əsaslandırılmış əmri (sərəncamı, qərarı) ilə rəsmiləşdirilməlidir. Əmək müqaviləsinə xitam verilməsi barədə işəgötürənin əmri (sərəncamı, qərarı) onun tərəfindən imzalanmalı və müəssisənin möhürü ilə təsdiqlənməlidir. Bu əmrin surəti, işçinin əmək kitabçası və işəgötürənin son haqq-hesabı (istifadə edilməmiş əmək məzuniyyətinə görə pul əvəzi, işçiyə ödənilməli əmək haqqı və digər ödəmələr) ilə birlikdə sonuncu iş günü işçiyə verilməlidir. Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi haqqında işəgötürənin əmrinin (sərəncamının, qərarının) məzmununda aşağıdakı məlumatlar göstərilir:

müəssisənin adı, hüquqi ünvanı, əmrin (sərəncamın, qərarın) sıra nömrəsi, tarixi və onu imzalayan işəgötürənin vəzifəsi, adı, atasının adı və soyadı;

işçinin adı, atasının adı və soyadı;

əmək müqaviləsi üzrə işçinin vəzifəsinin (peşəsinin) adı;

əmək müqaviləsinin ləğv edilməsinin əsası;

həmin əsasla əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi qaydası nəzərdə tutulmuş Əmək Məcəlləsinin müvafiq maddəsi, hissəsi və bəndi;

əmək müqaviləsinin ləğv edildiyi gün, ay və il;

əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi barədə əmrin (sərəncamın, qərarın) verilməsi üçün əsas hesab olunan rəsmi sənədlər.

Bu məlumatlardan hər hansı biri və ya bir neçəsi göstərilməyən əmr (sərəncam, qərar) əmək mübahisəsini həll edən məhkəmə tərəfindən etibarsız hesab edilə bilər. Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi barədə işəgötürənin əmri (sərəncamı, qərarı) yalnız maddənin birinci hissəsində göstərilən məlumatlar olan sadə formada, həmçinin normativ hüquqi aktlara uyğun formada təsviri (giriş) hissəsindən və həmin məlumatlar göstərilən qərar hissəsindən ibarət formada tərtib edilə bilər. İşəgötürən bağlanmış əmək müqavilələrinin, on-

lara edilən dəyişikliklərin, bu müqavilələrlə əlaqədar verilmiş əmrlərin (sərəncamların, qərarların), habelə digər əmrlərin (sərəncamların, qərarların) xüsusi kitab (jurnal) və ya kompyuter vasitəsi ilə xüsusi proqramla uçotunun qeydiyyatını aparmalıdır. Uçot kompyuter vasitəsi ilə aparılırsa, qeydiyyat kitabı sahifələnməli, qaytarılmalı və kitabın son sahifəsindəki qaytarın düyünü üzərinə müəssisənin möhürü vurulmalıdır.

İşəgötürən qeydiyyat kitabını xüsusi uçot sənədi kimi saxlamalı və aparılan qeydlər sənədlər ilə həmin kitaba yazılmalıdır. Kitabdakı qeydlərin qaralanmasına, pozulmasına, sahifələrin cırılmasına, dəyişdirilməsinə yol verilmir. Sənədlərin uçotu və qeydiyyatı istər kompyuter proqramları vasitəsilə, istərsə də əl üsulu ilə həyata keçirilərkən işəgötürən tərəfindən uçot sənədlərinin mühafizəsi təmin olunmalıdır. İşəgötürən bağlanmış əmək müqavilələrini, onlarda aparılan dəyişiklikləri, verilmiş əmrləri (sərəncamları, qərarları) beş il müddətinə saxlamağa borcludur, onların məhv edilməsi, itirilməsi, korlanması yolverilməzdir. Müəssisə ləğv edildikdə işəgötürəndə saxlanılan əmək müqavilələri müəyyən olunmuş qaydada müvafiq dövlət arxivinə təhvil verilir.

Müəssisə yenidən təşkil olunduqda və ya mülkiyyətçisi dəyişdikdə isə həmin müqavilələr yeni işəgötürənə təhvil verilir. Əmək müqaviləsinin ləğv edilməsi haqqında əmrin (sərəncamın, qərarın) asli, işəgötürən tərəfindən əmək müqaviləsinin mühafizə edilməsi barədə bu maddənin birinci hissəsi ilə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə saxlanılması təmin edilməlidir. İşəgötürən işçinin müraciəti əsasında ona vəzifəsi (peşəsi), müvafiq dövr ərzində qazancı barədə arayış, arxiv məlumatları, şəxsi sənədlərinin təsdiq edilmiş surətlərini, habelə onun peşakarlıq, işgüzarlıq səviyyəsini və digər şəxsi xüsusiyyətlərini xarakterizə edən xasiyyətnamə verməyə borcludur. İşəgötürən işçinin şəxsiyyəti və ya onun əmək fəaliyyəti barədə məlumatları başqa işəgötürənə və ya müvafiq orqanlara, habelə digər yerlərə yalnız onların yazılı sorğusu və işçinin razılığı ilə göndərə bilər. İşçi haqqında tərtib edilmiş xasiyyətnamənin, zamanətin, işçinin şəxsi sənədlərinin, onların surətlərinin və digər sənədlərin məzmunu ilə onu tanış etmədən işəgötürən tərəfindən başqa yere göndərilməsi yolverilməzdir. Müsbət məzmunlu xasiyyətnamə ilə, zamanətlə işçi tanış edilmədən onların başqa yere göndərilməsinə yol verilir. Bu halda işəgötürən həmin sənədlərin hara göndərildiyi barədə işçiyə məlumat verməlidir. Bu işlərin aparılması müəssisənin kadrlar şöbəsi və ya xidməti tərəfindən icra edilir.

Əmək müqaviləsinin (kontraktın) nümunəvi forması

1. Əmək müqaviləsinin (kontraktın) bağlayan tərəflər haqqında məlumatlar

1.1. Bu əmək müqaviləsi (kontraktı), (bundan sonra ismin müvafiq halında «əmək müqaviləsi») işəgötürənin səlahiyyətlərini həyata keçirən _____

(idarənin, müəssisənin, təşkilatın adı)

İşəgötürənin _____
(vəzifəsinin adı)

ilə

(adı, atasının adı və soyadı)

İşçi _____
(adı, atasının adı və soyadı)

(vətəndaşlığı, şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd,

onun nömrəsi, verildiyi tarix və onu verən orqanın adı)

(təhsili, ixtisası, sənəti, peşəsi, bitirdiyi təhsil

müəssisəsinin adı)

arasında «__» «__» il tarixində Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə (bundan sonra «Əmək Məcəlləsi») müvafiq olaraq bağlanmışdır.

1.2. İşçi

(iş yerinin və vəzifənin, peşənin adı)

vəzifəsinə (peşəsinə), işə qəbul (təyin) edilir.

1.3. Bu əmək müqaviləsi bağlanan gündən yaranmış əmək münasibətləri, tərəflərin hüquqları, vəzifələri və məsuliyyəti Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydalarla və prinsiplərlə tənzimlənir.

2. Əmək müqaviləsinin müddəti

2.1. Bu əmək müqaviləsi müddətsiz bağlanmışdır.

(hə, yox)

2.2. İşin birinci _____ həftəsi (ay) sınaq müddəti hesab edilir. Sınaq müddəti ərzində tərəflərdən biri digərini _____ gün əvvəl xəbərdarlıq etməklə əmək müqaviləsini birtərəfli qaydada poza bilər.

2.3. Bu əmək müqaviləsi _____ səbəbə görə «__» «__» il tarixindən «__» «__» il tarixinədək _____ il (ay) müddətinə bağlanmışdır.

2.4. İşçi «__» «__» il tarixindən işə başlayır.

3. İşçinin əmək funksiyası

3.1. İşçi aşağıdakı əmək funksiyasının icrasını öhdəsinə götürür:

- a) _____;
- b) _____;
- c) _____;

(əmək funksiyası tam təfəsilatı ilə sadalanmalıdır)

3.2. Bu əmək funksiyasından hər hansı birinin və ya bir neçəsinin dəyişdirilməsinə, habelə onlara əlavə funksiyaların daxil edilməsinə yalnız tərəflərin razılığı ilə yol verilir.

3.3. İşçi əmək Məcəlləsinin 10-cu maddəsi ilə müəyyən edilmiş əsas vəzifələrinin və bu əmək funksiyasının vaxtında, keyfiyyətlə yerinə yetirilməsinə əməl etməlidir.

3.4. İşçi əmək funksiyasının icrası zamanı işəgötürənin istehsal fəaliyyəti ilə bağlı özünün ixtiraları, səmərələşdirici təklifləri barədə dərhal ona məlumat verməlidir. İşəgötürən öz növbəsində həmin ixtiraların, işçinin müəlliflik hüququnun və mülkiyyətçinin mənafeyinin qorunması üçün konkret tədbirlər görməlidir.

4. Əmək şəraitinin şərtləri

İşəgötürən aşağıdakı əmək şəraiti yaradılmasını və onun şərtlərinin təmin olunmasını öhdəsinə götürür:

Əmək haqqı üzrə

4.1. İşçiyə hər ay _____ məbləğdə əmək haqqı ödənilir.

4.2. Əmək haqqı:

_____ manat məbləğində tarif haqqından (vəzifə maaşından);

– tarif haqqına (vəzifə maaşına) _____ faizi miqdarda əlavədən ibarətdir.

4.3. İşçiyə _____ məbləğdə _____ mükafat verilir, _____ (aylıq, rüblük, illik)

4.4. İşçi əmək funksiyasını _____ əmək _____ (zərərli, ağır, yeraltı və s.)

şəraitli iş yerində icra etdiyi üçün onun əmək haqqına _____ məbləğdə əlavə müəyyən edilir.

4.5. İşçiyə iş vaxtından artıq vaxtda, istirahət, səsvərmə, ümumxalq hüzn günü və iş günü hesab edilməyən bayram günlərində işlədikdə _____ məbləğdə və ya _____ qayda ilə hesablanmış Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulandan artıq əlavə əmək haqqı verilir.

4.6. Əmək haqqı:

– həftədə bir dəfə _____ (həftənin günü)

– ayda iki dəfə _____ (ayın maaş verilən günləri)

– ayda bir dəfə _____ ödənilir, _____ (ayın günü)

– əmək haqqı və digər ödənclər işçinin _____ (bankın adı)

bankdakı hesabına köçürülür.

4.7. Tərəflərin əmək haqqının ödənilməsi barədə razılığa gəldikləri digər şərtlər:

4.8. Əmək haqqından yalnız qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada tutulmalara yol verilir. Həmin tutulmalar haqqında işçi qabaqcadan məlumatlandırılır.

Əməyin mühafizəsi üzrə

4.9. İşçinin sağlamlığının, əməyinin mühafizəsinin təmin olunması üçün sanitariya və gigiyena normalarına cavab verən iş yeri və iş şəraiti yaradılır.

4.10. İşçi _____ xüsusi mühafizə vasitələri ilə təmin edilir.

4.11. İşçi zərərli amillərindən sağlamlığının mühafizəsi üçün xüsusi _____ qida məhsulları ilə təmin edilir.

4.12. İşçi əməyin mühafizəsi normaları ilə _____ bir dəfədən az olmayaraq təlimatlandırılır.

4.13. İşçi özünün və iş yoldaşlarının həyatının və sağlamlığının qorunması üçün müəyyən edilmiş əməyin mühafizəsi qaydalarına və normalarına əməl etməyə borcludur.

4.14. İşəgötürən işçini istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığortalamalıdır.

Istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində işçinin həyatına və sağlamlığına dəyən zərərə bağlı onun peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsinə və ya ölümünə görə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada və məbləğdə sığorta ödənişi verilir.

4.15. İşəgötürənin təqsiri üzündən əməyin mühafizəsi normaları və qaydaları pozulduğuna görə işçi həlak olarsa, onun himayəsində olan şəxslər qarşısında işəgötürən qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada maddi məsuliyyət daşıyır.

İş və istirahət vaxtı üzrə

4.16. İşçi gündə 8 saatdan, həftə ərzində isə 40 saatdan çox olmayaraq işləyir;

4.17. İş saat _____ başlanır, saat _____ qurtarır.

4.18. Nəhar vaxtı saat _____ dan saat _____ dəkdir.

4.19. İşçi hər gün _____ saat natamam iş günü işləyir.

4.20. İşçi həftədə _____ gün natamam iş həftəsi ilə işləyir.

4.21. İş _____ növbəlidir:

– Birinci növbə saat _____ başlanır və saat _____ qurtarır.

– İkinci növbə saat _____ başlanır və saat _____ qurtarır.

– Üçüncü növbə saat _____ başlanır və saat _____ qurtarır.

4.22. İşə gəlib getməsi üçün nəqliyyatla təmin edilir _____
(ha, yox)

4.23. İstirahət günləri hər həftənin _____ günləridir.

4.24. İşçiyə iş vaxtından artıq işləri yerinə yetirilməsinə görə qanunvericilikdə nəzərdə tutulan məbləğdən _____ artıq məbləğdə haqq ödənilir.

4.25. İşçi iş vaxtından kənar vaxtda və ya işəgötürənin razılığı ilə iş vaxtı ərzində işəgötürənlə rəqabətdə olmayan müəssisədə əlavə iş yerində əvəzçilik üzrə işləyə bilər.

Məzuniyyət üzrə

4.26. İşçinin iş ilini _____
(birinci iş ili başlanan və bitən gün, ay və il)

aylardan ibarət dövr əhatə edir və ona hər növbəti iş ili üçün müddəti Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş əmək məzuniyyəti verilir.

4.27. Əsas məzuniyyətinin müddəti _____ təqvim günüdür.

4.28. Əlavə məzuniyyət müddəti:

– əmək stajına görə _____ təqvim günü;

– əmək şəraitinin xarakterinə görə _____ təqvim günü;

– 14 yaşadək ikidən çox uşağı olan qadına _____ təqvim günü;

– kollektiv müqavilə (saziş) üzrə _____ təqvim günü.

4.29. Əmək məzuniyyətinin ümumi müddəti _____ təqvim günü.

4.30. Əmək məzuniyyətinə çıxarkən:

_____ məbləğdə sosial-məişət müavinəti verilir.

– bundan savayı sanatoriya-kurort müalicəsi, turizm səfərlərinə getməsi, məzuniyyətin daha mənalı keçirilməsi üçün _____ tədbirlər görülür.

(konkret tədbir və ya pul ödənci)

4.31. Təhsil almaqla əlaqədar ödənişli məzuniyyətlər əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulan müddətdə verilir və işəgötürən bununla yanaşı işçinin təhsilini artırmaq üçün zəruri tədbirləri görməyi öhdəsinə götürür.

4.32. Ödənişsiz məzuniyyətdən əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hallarda, habelə işəgötürənlə razılıq əsasında istifadə edilir.

Bədən tərbiyəsi və idman üzrə

4.33. İşçiyə bədən tərbiyəsi və idmanla, o cümlədən iş rejimi şəraitində və işdən sonrakı reabilitasiya və peşəkar-tətbiqi məşqlərlə, idman-sağlamlıq turizmi ilə məşğul ola bilməsi üçün şərait yaradılır.

4.34. İşçinin bədən tərbiyəsi və idman şəraiti məsələləri üzrə şərtlər:

Tərəflərin müəyyən etdiyi, habelə kollektiv müqavilədə (sazişdə) nəzərdə tutulan digər əlavə şərtlər

4.35. _____

4.36. _____

4.37. _____

(bütün əlavə şərtlər təfəssilatı ilə sadalanmalıdır).

5. Birinin digərinə vurduğu ziyanə görə tərəflərin qarşılıqlı maddi məsuliyyəti

5.1. Bu əmək müqaviləsinin tərəflərindən biri digərinin əmlakına, sağlamlığına, maddi, istehsal, kommersiya maraqlarına, qanunla qorunan mənafeələrinə ziyan vurarsa, digər tərəf qarşısında qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada maddi və mənəvi məsuliyyət daşıyır.

5.2. Tərəflər istehsal və icra riski istisna olmaqla biri digərinə ziyan vurarsa, dəyən zərəri könüllü şəkildə digər tərəfə ödəməyi öhdəsinə götürürlər. Əgər bir tərəf digər tərəfin hüquqlarını pozaraq qarşılıqlı şəkildə dəyən zərərin ödənilməsi razılığına gəlməzsə, ziyan dəyən tərəf məhkəmə qaydasında ziyanın ödənilməsinin təmin etmək hüququna malikdir.

5.3. Tərəflər məhkəməyə müraciət etmədən ziyanvurmada əmələ gələn öhdəliklərinin özləri tərəfindən həllinə üstünlük verirlər.

6. Sosial müdafiə məsələləri

6.1. İşçinin məcburi dövlət sosial sığortası üçün qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada hər ay _____ məbləğdə sığorta haqqı ödənilir və işəgötürən tərəfindən o, _____ məbləğdə əlavə sığorta edilir;

6.2. İşçinin sosial müdafiə olunması, güzəşt və imtiyazları, sosial sığorta hüququ təmin edilir;

6.3. İşçiyə əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə əlaqədar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və məbləğdə müavinət verilir.

7. Mülkiyyət münasibətlərinin tənzimlənməsi

7.1. İşçi iş vaxtı ərzində həm onun bilavasitə istifadəsinə verilən, həm də başqa istehsal vasitələrinin – maşın, mexanizm, avadanlıq, cihaz və alətlərin, qurğu, habelə işəgötürənin mülkiyyətində olan digər əmlakın qorunmasına cavabdehdir.

7.2. İşçinin müəssisənin mülkiyyətində _____ qədər payı var və işəgötürənlə mülkiyyət münasibətləri həmin paya mütənəşib olaraq qanunvericiliklə müəyyən edilən qaydada tənzimlənir.

7.3. İşçi müəssisənin mülkiyyətindəki payına görə nizamnamə ilə müəyyən edilən məbləğdə dividend almaq hüququna malikdir.

7.4. İşçi əmək funksiyasının icrası zamanı özünün aşağıdakı şəxsi əmlakından istifadə edir:

a) _____

b) _____

7.5. İşəgötürən işçinin əmlakının mühafizəsinə və aşınmasına görə ödəməsinə cavabdehdir;

7.6. İşçi işəgötürənin kommersiya və istehsal sirlərinin qorunmasına cavabdehdir və bu sirləri yaymağa görə qanunvericilikdə və bu əmək müqaviləsində nəzərdə tutulan məsuliyyət daşıyır.

8. Əmək müqaviləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə məlumatlar

8.1. Bu əmək müqaviləsinə birtərəfli qaydada aparılmış dəyişikliklərin, əlavələrin, düzəlişlərin hüquqi qüvvəsi yoxdur.

8.2. Bu əmək müqaviləsinə aşağıdakı dəyişikliklər, əlavələr edilmişdir:

a) _____

b) _____

c) _____

(bütün dəyişikliklər və əlavələr təfəssilatı ilə sadalanmalıdır)

8.3. Tərəfimizdən razılaşdırılmış dəyişikliklər və əlavələr dərhal (_____ gündən gec olmayaraq) qüvvəyə minir və bu əmək müqaviləsinin tərkib hissəsini təşkil edir.

İmzalar:

_____ İşəgötürən
_____ İşçi

9. Əmək müqaviləsinə xitam verilməsi

9.1. Bu əmək müqaviləsi əmək Məcəlləsinin 68, 69, 70, 73, 74 və 75-ci maddələrində nəzərdə tutulan əsaslarla və qaydalara ciddi əməl olunmaqla tərəflərin birinin təşəbbüsü ilə ləğv edilə bilər.

9.2. İşəgötürən tərəfindən bu əmək müqaviləsi ləğv edilərkən işçi qanunvericilikdə nəzərdə tutulan hallarda xəbərdar edilir.

9.3. İşçi tərəfindən bu əmək müqaviləsi ləğv edilməzdən əvvəl işəgötürən bir təqvim ayı qabaqcadan xəbərdar edilməlidir.

9.4. İşəgötürən tərəfindən zor işlədilərək, hədə-qorxu gələrək, yaxud hər hansı başqa üsulla işçinin iradəsinin əleyhinə bu əmək müqaviləsini ləğv etməyə onun məcbur edilməsinə yol verilmir.

9.5. Əmək müqaviləsinə xitam verilməsi barədə tərəflərin müəyyən etdiyi hallar:

10. Yekun qaydalar

10.1. Bu əmək müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində tərəflər yaranan əmək mübahisələrinin həllinə qarşılıqlı anlaşma və razılıq yolu ilə biri digərinin hüquqlarını pozmadan nail olacaqlar. Tərəflər əmək mübahisələrinin həlli haqqında razılığa gəlmədikdə mübahisənin məhkəmə qaydasında araşdırılması hüququndan istifadə edəcəklər.

10.2. Bu əmək müqaviləsi iki nüsxədə tərtib edilib, onlardan biri işçidə, digəri isə işəgötürəndə saxlanılır.

10.3. Tərəflər bu əmək müqaviləsi üzrə öhdəliklərinin icrasını üçüncü şəxslərə həvalə edə bilməzlər.

10.4. Tərəflər bu əmək müqaviləsi ilə nəzərdə tutulmamış, habelə bilavasitə Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilən hallar istisna olunmaqla, üçüncü şəxslər qarşısında biri digərinin öhdəliklərinə görə cavabdehlik daşıyırlar.

10.5. Tərəflər bu əmək müqaviləsinin şərtlərini, Əmək Məcəlləsi ilə müəyyən edilən vəzifələrini, habelə biri digərinin qanuni mənafeələrini və hüquqlarını pozarsa, təqsirkar tərəfin məsuliyyətə cəlb edilməsini müvafiq dövlət orqanlarından, mülkiyyətçidən tələb etmək hüququna malikdirlər.

10.6. Bu əmək müqaviləsinin şərtlərini, bu şərtlərdən irəli gələn öhdəliklərimizi vicdanla yerinə yetirəcək, şəxsi, maddi, maliyyə, istehsal maraqlarımıza, habelə ictimai birliklərdə və siyasi partiyalarda müstəqil iştirakımıza qarşılıqlı hörmət göstərəcəyik.

11. Tərəflərin imzaları və ünvanları

11.1. İşəgötürənin vəzifəsi, adı, atasının adı və soyadı, habelə müştərisi olduğu bankın adı, hesablaşma hesablarının nömrələri, kodu, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmağa hüquq verən xüsusi razılığın məlumatları göstərilməklə hüquqi ünvanı:

Möhürü

İmzası:

11.2. İşçinin adı, atasının adı və soyadı göstərilməklə ünvanı:

İmzası:

Tarix:

Əmək Məcəlləsinin 43-cü maddəsində nəzərdə tutulan əmək müqaviləsinin məzmununa daxil olan şərtlər, məlumatlar həmin müqavilə tərtib edilərkən hökmən göstərilməlidir. Bu nümunədə göstərilən əlavə müddəaların, şərtlərin hər biri konkret hallarda işəgötürən və işçi tərəfindən əmək müqaviləsi bağlanarkən razılaşdırılaraq tərtib edilir. Lakin bütün hallarda işəgötürən əmək müqaviləsinin məzmununu bu nümunədə göstərilən qaydada dolğun şəkildə tərtib etməyə borcludur. İşəgötürən bu nümunəyə tam uyğun olan əmək müqaviləsinin formalarının kifayət miqdarda nəşriyyat üsulu ilə hazırlanmasını təmin etməlidir. Əmək mü-

qaviləsinin formasındakı boş yerlər əl ilə və ya makinada, kompyuterdə səlhiə ilə yazılmalıdır, məlumatların pozulmasına, qaralanmasına yol verilməməlidir. "Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 27 dekabr tarixli 875-IVQD nömrəli Qanununun tətbiqi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 3 fevral tarixli 100 nömrəli Fərmanının 1.4-cü bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə hazırlanmışdır və əmək müqaviləsi bildirişinin forması və onun elektron informasiya sistemində daxil edilməsi qaydalarını, əmək müqaviləsi bildirişinin qeydiyyatata alınması ilə bağlı işəgötürənə göndərilən məlumat formasını, habelə qeydiyyatata alınmış əmək müqaviləsi bildirişinin məlumatlarını real vaxt rejimində əldə etməklə bağlı Qaydaları təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin elektron informasiya sistemində əmək müqaviləsinin bağlanılmasının, onda dəyişiklik edilməsinin və ya xitam verilməsinin elektron qaydada qeydiyyatata alınması məqsədi ilə işəgötürən tərəfindən mövcud əmək şəraiti şərtləri və məlumatları əsasında əmək müqaviləsi bildirişi elektron informasiya sistemində daxil edilir. Elektron informasiya sistemində əmək müqaviləsi bildirişinin aşağıdakı formaları yerləşdirilir:

1. əmək müqaviləsinin bağlanması ilə bağlı əmək müqaviləsi bildirişi;
2. əmək müqaviləsində dəyişiklik edilməsi ilə bağlı əmək müqaviləsi bildirişi;
3. əmək müqaviləsinə xitam verilməsi ilə bağlı əmək müqaviləsi bildirişi.

Elektron informasiya sistemində əmək müqaviləsi bildirişinin daxil edilməsi "Elektron hökumət" portalı vasitəsilə həyata keçirilir. Əmək müqaviləsi bildirişinin elektron informasiya sistemində daxil edilməsi "Elektron hökumət" portalının gücləndirilmiş elektron imza ilə daxil olmağa imkan verən autentifikasiya vasitələrindən istifadə edilməklə, bilavasitə işəgötürən tərəfindən və ya "Elektron hökumət" portalında yerləşdirilmiş "Səlahiyyətli şəxsin qeydiyyatdan keçirilməsi" xidməti vasitəsilə işəgötürənin səlahiyyət verdiyi şəxslər tərəfindən həyata keçirilir. İşəgötürən xidmətə daxil olduqda, sistem tərəfindən onun təkmil sertifikatına əsasən soyadı, adı, atasının adı, gücləndirilmiş elektron imza (hüquqi şəxslərlə münasibətdə möhür vurmaq səlahiyyəti olan) kartının nömrəsi və fərdi identifikasiya nömrəsi (FİN) müəyyən edilir. İşəgötürən əmək müqaviləsi bildirişini elektron informasiya sistemində daxil etmə səlahiyyətini etibar etdiyi şəxsin (şəxslərin) gücləndirilmiş elektron imza kartının nömrəsini, fərdi identifikasiya nömrəsini (FİN), səlahiyyətin etibar edilmə müddətini müəyyən edilmiş formada sistemə daxil edərək təsdiqləməlidir. Bir şəxsə bir neçə işəgötürən tərəfindən əmək müqaviləsi bildirişinin elektron informasiya sistemində daxil edilməsi səlahiyyəti verildikdə, səlahiyyət verilən şəxsə sistem vasitəsilə müəyyən edilmiş siyahıda müvafiq işəgötürəni seçdikdən sonra əmək müqaviləsi bildirişinin qeydiyyatını aparmaq imkanı verəcəkdir. "Əmək müqaviləsinin bağlanması ilə bağlı əmək müqaviləsi bildirişi" elektron informasiya sistemində daxil edilərkən gücləndirilmiş elektron imzaya əsasən işəgötürən barəsində aşağıdakı məlumatlar sistem tərəfindən avtomatik rejimdə müəyyən olunur və əmək müqaviləsi bildirişinə daxil edilir: 1. işəgötürən hüquqi şəxs olduqda:

- 1.1. hüquqi şəxsin adı;
- 1.2. sığortaedənin uçot nömrəsi (SUN);

- 1.3. vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi (VÖEN);
- 1.4. hüquqi ünvanı, faktiki ünvanı, əlaqə telefonları;
2. işəgötürən fiziki şəxs olduqda:
 - 2.1. soyadı, adı, atasının adı;
 - 2.2. sığortaedənin uçot nömrəsi (SUN);
 - 2.3. vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi (VÖEN);
 - 2.4. qeydiyyatda olduğu ünvanı, əlaqə telefonları;
 - 2.5. şəxsiyyətini təsdiq edən sənədin adı, seriyası və nömrəsi, verildiyi tarix və sənədi verən orqanın adı;
 - 2.6. sosial sığorta şəhadətnaməsinin nömrəsi (SSN);
 - 2.7. fərdi identifikasiya nömrəsi (FİN).

İşçinin fərdi identifikasiya nömrəsi (FİN) əmək müqaviləsi bildirişində müvafiq sahəyə daxil edilərkən istifadə olunan informasiya ehtiyatlarında ona aid məlumat aşkar olunduqda, aşağıdakı məlumatlar sistem tərəfindən avtomatik rejimdə müəyyən edilir və əmək müqaviləsi bildirişində göstərilir. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində müəyyən edilmiş əsaslarla əmək müqaviləsinə xitam verildikdə, aşağıdakı məlumatlar elektron informasiya sistemi vasitəsilə "Əmək müqaviləsinə xitam verilməsi ilə bağlı əmək müqaviləsi bildirişi"nə daxil edilir:

1. əmək müqaviləsinə xitam verilməsi barədə əmrin nömrəsi və tarixi;
2. əmək müqaviləsinə xitam verilməsinin əsası;
3. işəgötürənin adı;
4. işçinin soyadı, adı, atasının adı;
5. işçinin fərdi identifikasiya nömrəsi (FİN);
6. "Əmək müqaviləsinin bağlanması ilə bağlı əmək müqaviləsi bildirişi"nin nömrəsi və tarixi. Elektron informasiya sistemində qeydiyyatata alınmış məlumatların məlumat bazasında saxlanması müddəti məhdudlaşdırılır.

Əmək kitabçası. İdarələrdə əmək kitabçalarının tətbiqi qaydası haqqında əsasnamə işlənib hazırlanmış və Nazirlər Kabinetinin 1996-cı il tarixli 186 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Əmək kitabçası əmək fəaliyyətini və əmək stajını təsdiq edən əsas sənədlərdən biridir. İşçinin əmək fəaliyyəti haqqında sənəddə onun əmək stajı haqqında işə girdiyi gün, ay, il, işlədiyi peşəsi (vəzifəsi), işdən çıxarılmanın əsası, günü, ayı və ili barədə qeydlər göstərilir. Əmək kitabçası işəgötürən tərəfindən 5 gündən artıq işləyən bütün işçilər üçün əsas iş yerində açılır. Əməkçi haqqında bütün məlumatları əldə etmək üçün "e-əmək kitabçası"nın tətbiqi labüddür. İşə qəbul olunan işçi əmək kitabçasını və şəxsiyyətini təsdiq edən sənədi işəgötürənə təqdim etməlidir. İlk dəfə əmək müqaviləsi bağlanarkən əmək kitabçası tələb edilmir. Əmək kitabçasının tətbiqi qaydası haqqında məlumatlar əsasnamədə göstərilir.

Məcburi köçkün və ya qaçqın statusuna malik olan şəxslərlə, əcnəbilərlə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə (qanunvericilikdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa) əmək kitabçası təqdim edilmədən əmək müqaviləsi bağlana bilər. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin əmək kitabçalarının hazırlanması, verilməsi, doldurulması və saxlanması qaydası Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi və əsasnamə

ilə tənzimlənir. Xarici ölkədə işləmiş Azərbaycan Respublikası vətəndaşının əmək kitabçasında onun xarici ölkədəki əmək fəaliyyəti ilə bağlı qeydlər xarici işəgötürənlə bağladığı əmək müqaviləsi və məcburi dövlət sığortasının həyata keçirildiyini təsdiq edən sənəd əsasında müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən aparılır və təsdiq edilir. Əvəzçilik üzrə əmək fəaliyyəti haqqında əmək kitabçasında qeydlər əvəzçilik üzrə əmək müqaviləsinin surəti əsasında işçinin arzusu ilə əsas iş yerində aparılır. Ailə kəndli təsərrüfatı üzvlərinin əmək fəaliyyətini və əmək stajını təsdiq edən sənəd bələdiyyələr tərəfindən verilən vəsiqə hesab edilir. İşəgötürən tərəfindən işçilərin əmək haqqının və digər ödəncələrin verilməsi və qeydiyyatı aparılan haqq-hesab sənədi (kitabçası, vərəqi, çeki) tərtib edilir.

Əmək kitabçası 10 sm x 14 sm ölçüdə, üz qabığı yaşıl rəngdədir. Əmək kitabçası 4 bölmədən ibarətdir. 1-ci bölmə üz qabığı, 2-ci bölmə titullar vərəqi, 3-cü bölmə iş haqqında məlumat, 4-cü bölmə isə pensiya təyin edilməsi haqqında məlumatdır. Əmək kitabçalarının hazırlanması və işəgötürənlərə verilməsi Azərbaycan Respublikası əmək və əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir. Əmək kitabçasının və ona əlavə edilən içliyin doldurulması işəgötürən tərəfindən Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində (Azərbaycan dili) aparılır. İşəgötürən tərəfindən əmək kitabçasında aşağıdakı qeydlər aparılmalıdır.

1. İşçinin soyadı, adı, atasının adı (işçinin soyadı, adı və atasının adı ixtisar olunmadan yazılır), doğulduğu gün, ay, il, təhsili (o cümlədən başa çatdırılmamış orta və ali təhsili), peşəsi, ixtisası təsdiqediciləri sənədlərə əsasən yazılır.

2. İşçinin işə götürülməsi, bir işdən başqa işə keçirilməsi və işdən azad edilməsi haqqında məlumat (gün, ay, il) göstərilməklə, bu qeydləri aparmağa əsas verən əmrə, sərəncama (tarixi və nömrəsi göstərilməklə) uyğun yazılır.

3. "İş haqqında məlumat" bölməsinin 3-cü qrafasında başlıq formasında işəgötürənin tam adı yazılır. Bu başlıq altında 1-ci qrafada daxil edilən yazılışın sıra nömrəsi, 2-ci qrafada isə işçinin qəbul edildiyi tarix göstərilir.

4. 3-cü qrafada işçinin adı, peşəsi, yaxud vəzifəsi, həmçinin vahid tarif cədvəli üzrə əməyin ödənilməsi dərəcəsi konkret göstərilməklə hansı sexə, şöbəyə, bölməyə, sahəyə, peşə və ya vəzifəyə təyin edilməsi yazılır.

İşçinin qəbul edildiyi işin, peşənin, yaxud vəzifənin adı haqqında qeyd fəhlə peşələri və qulluqçu vəzifələri üzrə ümumrespublika təsnifatına və müvafiq sahələr üzrə fəhlə peşələrinin və qulluqçu vəzifələrinin vahid tarif sorğu kitabçalarına və digər müvafiq sənədlərə əsasən aparılır. İşəgötürən hüquqi şəxsin adı dəyişdirildikdə, fəhlə və qulluqçuya yeni dərəcə verildikdə, ştat cədvəlində və vəzifələrdə dəyişikliklər aparıldıqda əmək kitabçasında dəyişikliklər işəgötürənin əmrinə (sərəncamına) müvafiq aparılır.

Pensiya təyin olunması haqqında məlumatda pensiyaanın təyin olunması tarixi (gün, ay, il) və təyin olunan pensiya göstərilməlidir. Mükafatlandırma, həvəsləndirmələr və əmək intizamının pozulmasına görə işçiye verilmiş təbəhlər əmək kitabçasına yazılır.

Əmək kitabçasında işə qəbul, başqa daimi işə keçirmək, yaxud işdən azad etmək haqqında bütün qeydlər işəgötürən tərəfindən əmr (sərəncam) verildikdən 5 gündən gec olmaqla şərti ilə, işdən azad etmək haqqında isə işçinin işdən çıxarıldığı gün edilir. Bütün qeydlər əmrin (sərəncamın) məzmununa uyğun olmalıdır. Gün və ay iki rəqəmli ərəb rəqəmləri ilə yazılmalıdır. Əmək kitabçasının birinci səhifəsində işçinin özü haqqında məlumatları işçi öz imzası ilə təsdiq edir. İşə qəbul, daimi başqa işə keçirmək barəsində şəhv

və qeyri-dəqiq yazılar aşkar edildikdə düzəliş işəgötürən tərəfindən aparılır. İş yerini dəyişdikdə, belə hallar aşkar olunarsa, yeni iş yerindəki işəgötürən bu barədə işçiye lazımi köməklik göstərməlidir. Əmək kitabçasında və əlavə içliyində "İş haqqında məlumat" bölməsində qeydin dəyişdirilməsi zəruri olduqda, onda müvafiq sıra nömrəsi və qeydin yazılma tarixi göstərilməklə, 3-cü qrafada belə yazılır: "_____ " nömrəli qeyd etibarsızdır. Əgər əmək kitabçasında səhvə yol vermiş, yaxud qeyri-dəqiq yazılış aparmış hüquqi şəxs ləğv edilmişdirsə, düzəlişlər hüquqi varis tərəfindən, hüquqi varis olmadığı hallarda isə onun təbə olduğu yuxarı orqan tərəfindən aparılır. İşəgötürən işçiye, onun xahişi ilə əmək kitabçasından iş fəaliyyəti haqqında çıxarış verir.

Əmrin (sərəncamın) itdiyi və saxlanmadığı digər hallarda iş haqqında düzəliş başqa təsdiqediciləri sənədlərə əsasən aparılır. Şəhid ifadələri əsasında əmək kitabçasında düzəlişlər edilməsinə yol verilmir. Əmək kitabçası oğurlandıqda, yandıqda, itdikdə, yararsız hala salındıqda işçi işə yenidən bərpa edildikdə qanunvericiliklə müəyyən edilən qaydada işçinin xahişi ilə ona əmək kitabçasının dublikatı verilməlidir. Əmək kitabçası onu vermək üçün məsuliyyət daşıyan işçi tərəfindən imzalanır. Əmək kitabçası ilk dəfə hansı işverən tərəfindən doldurulursa, onun da möhürü ilə təsdiq edilir.

İşçinin soyadının, adının, atasının adının əmək kitabçasında dəyişdirilməsi son iş yerində işəgötürən tərəfindən sənədlərə əsasən aparılır. Belə halda hansı sənədlərə istinad edilməsi göstərilməlidir. Dəyişikliklər əmək kitabçasının birinci səhifəsində edilir. Təhsil, peşə, ixtisas haqqında dəyişikliklər də eyni qaydada aparılır. Ştat cədvəlində və vəzifələrdə aparılan dəyişikliklər, habelə fəhlə və qulluqçuya yeni dərəcələrin verilməsi haqqında dəyişikliklər işəgötürənin əmrinə (sərəncamına) əsasən aparılır. İşçinin əmək kitabçasında işdən çıxma səbəbi qüvvədə olan qanunvericiliyin müddəalarına uyğun göstərilməlidir. Pensiya təyin edilən zaman rayon (şəhər) əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzləri tərəfindən əmək kitabçasının pensiya təyin edilməsi haqqında məlumat bölməsində "Pensiya təyin edilmişdir" ştampları vurulur. Əmək kitabçasının müvafiq bölmələrinin bütün səhifələri dolduqda ona əlavə içlik verilir. Əlavə içlik əmək kitabçasının içərisinə tikilir və əmək kitabçasının doldurulduğu qaydada işçinin əsas iş yerində işəgötürən tərəfindən aparılır. Əmək kitabçasına verilən əlavə içliyin birinci (titullar) səhifəsinin sağ yuxarı küncündə "əmək kitabçasına əlavə" sözləri yazılır, seriyası və nömrəsi göstərilir. Əmək kitabçası olmadan içlik etibarsız sayılır. İşdən çıxan işçilərə əmək kitabçası fərdi əmək müqaviləsi xitam olduğu gün (sonuncu iş günü) verilir. İşdən çıxan gün işçinin işdə olmadığı hallarda işəgötürən həmin gün poçt vasitəsilə ona bildiriş göndərir. Əmək kitabçasının poçt vasitəsilə göndərilməsinə yalnız işdən çıxan işçinin razılığı ilə yol verilir. İşçi vəfat etdikdə əmək kitabçası onun ailə üzvlərinə verilir və yaxud onların tələbi ilə poçt vasitəsi ilə göndərilir.

Dublikat almaq hüququna malik olan işçi axırıncı iş yeri üzrə işəgötürənə əmək kitabçası və ona əlavə içliyin verilməsi haqqında müraciət etməlidir. İşəgötürən 15 gün ərzində bu müraciətə baxıb, onu həll etməlidir. Əmək kitabçası itdikdə və ya yararsız hala düşdükdə işçiye verilən yeni əmək kitabçasının işçi haqqında məlumat səhifəsinin yuxarı sağ tərəfində iri hərflərlə "Dublikat" sözləri yazılır. Əmək kitabçası və yaxud əlavə içliyin dublikatı ümumi qayda üzrə doldurulur. Əmək kitabçasının və onun əlavə içliyinin dublikatı verildiyi zaman həmin vaxta qədər əmək stajına malik olan işçilərin əmək stajı əmrə (sərəncama) əsasən müəyyənləşdirilir və dublikatda qeyd olunur. Keçmişdəki iş haqqında əmək kitabçasında yuxarıda

göstərilən məlumat tam dərəcədə olmadığı hallarda, əmək kitabçasının dublikatına yalnız sənəddəki məlumat daxil edilir. Əmək kitabçası (əlavə içlik) verilən zaman əmək kitabçasına çəkilmiş xərcələr tutulur. Əmək kitabçası və ona əlavə içlik işəgötürənin təqsihi üzündən xərab olarsa, əmək kitabçasının xərci işəgötürən tərəfindən ödənilir.

İşdən çıxan zaman müəyyən səbəblər üzündən götürülməyən əmək kitabçaları iki il müddətinə işdə olan işçilərin əmək kitabçalarından ayrı işəgötürəndə saxlanılır.

İşdən çıxmış şəxslərin əmək kitabçaları, əlavə içliklər alınmadıqda həmin işəgötürənin arxivində 50 il müddətində saxlanılır. Göstərilən müddət (50 il) keçdikdən sonra əmək kitabçaları qanunla nəzərdə tutulan qaydada məhv edilmək üçün ayrılır.

Doldurulmuş və doldurulmamış əmək kitabçalarının, əlavə içliklərin uçotu aşağıdakı qaydada aparılır:

1. Əmək kitabçaları və əlavə içliklər hərəkətinin uçotu kitabı işə qəbul və işdən çıxarılma rəsmiyyətə salan şəxs tərəfindən aparılır.

2. Əmək kitabçaları (əlavə içliklər) mədaxil-məxaric və onların hərəkətləri uçotu kitablarında qeydə alınır.

Mədaxil-məxaric kitabına əmək kitabçalarının və içliklərin sifariş və alınması ilə əlaqədar bütün əməliyyatlar yazılır (seriya və nömrələr göstərilir). Kitab işəgötürənlərin mühasibatı tərəfindən aparılır. Mədaxil-məxaric kitabı, əmək kitabçaları və əlavə içliklərin hərəkəti, uçotu kitabı nömrələnməli, qaytanlanmalı və işəgötürənin imzası olmaqla möhürü ilə təsdiq olunmalıdır.

Əmək müqaviləsinin xitamı ilə əlaqədar işdən çıxan işçiyə əmək kitabçası qaytarıldıqda (verildikdə) ona şəxsi vərəqəsində və əmək kitabçalarının uçotu kitabında imza etdirilir. Doldurulmamış əmək kitabçaları və içliklər ciddi hesabat sənədləri kimi işəgötürənlərin mühasibatında saxlanılır. Əmək kitabçalarının saxlanması üçün məsul olan şəxslər onları təhvil-təslim qaydası ilə verir. Əmək kitabçalarının uçotunun aparılmasına məsuliyyət daşıyan şəxs hər ay əmək kitabçalarının (əlavə içliklərin) vəziyyəti, əmək kitabçalarına (əlavə içliklərə) çəkilmiş xərclərin dəyərinə görə alınmış məbləğlər haqqında (kassaya mədaxil edilməklə) işəgötürənə hesabat verir. Müəssisələrdə işçilərin işə qəbulu və azad olunması zamanı onların əmək kitabçalarının hərəkətinin kadrlar xidməti idarəsi tərəfindən uçotu aparılır.

Xasiyyətnamə işçinin mənavi keyfiyyətinə və əmək fəaliyyətinə qiymət verən bir sənəddir. Xasiyyətnamədə işçi haqqında məlumatlar verilir və tərtib edilərkən onun üzərində aşağıdakı rekvizitlər göstərilir:

1. Sənəd növünün adı;
2. Anket məlumatları: soyadı, adı, atasının adı, doğulduğu yer, təhsili, yaşadığı yer.
3. Mətn.

İşçiyə verilən xasiyyətnamənin mətni üç əsas hissədən ibarətdir:

1. İş yerində işçinin əsas fəaliyyətindən, işgüzar keyfiyyətlərindən, əməyin qiymətləndirilməsindən;
2. Kollektivdə fəaliyyəti, tapşırıqların icra bacarığı;
3. Əxlaqi keyfiyyətlərindən, kollektivdə nüfuzundan.

Mətnin axırında xasiyyətnamənin hara verilməsi göstərilir. O, rəhbərin və həmkarlar təşkilatının imzaları ilə təsdiq edilir, işçinin özünə verilir, yaxud onun xalığı ilə lazımı yerdə (ünvana) göndərilir. Xasiyyətnamənin növündən asılı olaraq aid olduğu sahənin rəhbərləri tərəfindən imzalanı bilər.

Kadrların vəzifəyə təyini zamanı verilən xasiyyətnamədə onun işgüzar keyfiyyətləri, adamlarla işləmək bacarığı, təvazökarlığı, əxlaqi keyfiyyətləri, müstəqil qərarlar qəbul etmək bacarığı, idarəetmə qərarlarının həllində yaradıcı fikir bildirmək qabiliyyəti qeyd edilir. Xasiyyətnamənin aşağıdakı növləri vardır: şəxsi-xidməti və xidməti. Xidməti xasiyyətnamə bu qaydada tərtib edilir.

Nümunə

XASIYYƏTNAMƏ

**1970-ci ildə Bakı şəhərində
anadan olmuş, ali təhsilli
Məmmədli Əşrəf Xeyrulla
oğluna verilir**

Məmmədli Əşrəf 1990-cı ildən "RRR-Konus" şirkətində mühasib işləyir. İşlədiyi müddət ərzində o öz vəzifəsinə məsuliyyətlə yanaşır. Şirkətdə mühasibat işlərinin tez və dəqiq aparılmasına səy göstərir. Cari ildə müəyyən dərəcədə qeyri-istehsalat xərcələrinin və ziyanların azaldılmasında fəal iştirak etmişdir. Bunun əsasında da şirkət bu ilin may ayı üzrə mənfəət əldə etmişdir.

Məmmədli Əşrəf şirkət işçiləri arasında geniş təşkilati işlər aparır. Mühasibatlıq şöbəsinin işini düzgün qurmağı, sənədlərlə operativ işləməyi bacarır. İşçilərə mühasibat sənədlərinin keyfiyyətli hazırlanması üzrə məsləhətlər verir.

Şirkətin işçiləri arasında hörmət qazanmışdır. Davranışında mədanidir. Təbiiyində olan işçilərlə rəftar etməyi bacarır və lazımı hallarda onlara köməklik göstərir.

Xasiyyətnamə Xətai rayonu Hərbi Komissarlığına təqdim olunmaq üçün verilir.

"RRR-Konus" şirkətinin

direktoru

İsa Məmmədli

Həmkarlar Komitəsinin sədri

Salman Əsədov

Kadr məsələləri üzrə ərizələr. Kadrlarla və vətəndaşlarla işləmədə ən mühüm yeri ərizələr tutur. Şəxsin fikrinin hər hansı bir material üzərində çatdırılmasına **Ərizə** deyilir. Ərizələr adi qaydada hazırlanır. Onun rekvizitləri bunlardır: ünvan sahibi (müraciət edilən idarə rəhbərinin soyadı, adı), müraciət edənəin yaşadığı yer, soyadı, adı və atasının adı, sənəd növünün adı, məzmunu, imza, tarix.

Nümunə

**"RRR-Konus" MMM-in
direktoru Əşrəf Məmmədliyə
Bakı ş. Babək küç. 16/11
yaşayan Əsədli Elsevər
Kərim oğlundan**

ƏRİZƏ

Sizdən xahiş edirəm, məni müəssisənizə hüquq məsləhətçisi vəzifəsinə işə qəbul edəsiniz.

(imza)

Elsevər Əsədli

15.01.17-ci il

Nümunə

"Aktiv-A" MMC-nin direktoru
cənab İlkin Abbaslıya

(müraciət edən a,a,s)

tərəfindən

(ünvanı, telefon nömrəsi)

Ə R İ Z Ə

Sizdən xahiş edirəm, məni müəssisənizdə _____ vəzifəsinə işə qəbul edəsiniz.

" " _____ 200 ____-cı il (imza) _____

(a,a,s)

CV - (Hayatı və Peşəkarlıq Fəaliyyəti) – Kadr sənədlərinə daxildir, şəxsin hayatını, təhsilini, peşəkarlıq və işgüzar fəaliyyətini müəyyənləşdirən məlumat və anket xarakterli sənədə deyilir. Burada şəxs özü haqqında bütün məlumatları müəyyən (xronoloji və ya əks xronoloji) ardıcılıqla izah edir, təhsili və işgüzar fəaliyyətini konkret olaraq qeyd edir. Müsəbiqə və kadr seçimi edilərkən müəssisələr tərəfindən şəxs haqqında geniş məlumatlar almaqdan və həmin məlumatları dəqiqləşdirməkdən ötrü, müraciət etmiş şəxsin peşəyönümünü, işgüzar qabiliyyətini, bacarığını bilmək üçün, şəxs tərəfindən yazılmış CV kadr seçimində əsas rol oynayır.

HPF vasitəsi ilə şəxslə görüşmədən onun haqqında məlumat alınır və şəxsin müraciət etdiyi peşəyə və ya vəzifəyə uyğunluğu araşdırılır. İxtisaslı şəxsin vəzifəyə uyğunluğu araşdırıldıqdan sonra onunla canlı ünsiyyət qurmaqdan ötrü şəxs danışıqlara dəvət olunur. Aparılmış danışıqlardan və sorğulardan sonra müəssisənin mütəxəssisləri şəxsin yararlığı haqqında HPF-də göstərdiyi peşəyə və ya tələb olunan vəzifəyə uyğun olmasına dair müəssisə rəhbərliyinə məlumat verirlər. Yekun qərar qəbul edildikdən sonra müraciət etmiş şəxsə telefon vasitəsi ilə onun istədiyi vəzifəyə uyğun gəldiyi bildirilir və onunla müqavilə bağlanması təklif olunur. Müqavilənin bağlanması üçün konkret gün və saat göstərilir. Bunun üçün də şəxs tərəfindən yazılmış HPF real faktlara əsaslanmalıdır, ümumilikdə bu sənəddə real fəaliyyət qeyd olunmalıdır. Əgər hər hansı bir məlumat öz dəqiqliyini tapmırsa, onda şəxsin ciddi olmaması fikri yaranır və onunla əməkdaşlıq etmək məqsədəuyğun sayılmaz, müəssisə üçün arzu edilməz şəxs hesab edilir. Ona görə də HPF-in axırında şəxs imza etməzdən və yazılma tarixi qoymazdan əvvəl bu fikri orada qeyd edir. "Mən amin edirəm ki, mənim biliklərim, ixtisasım, təcrübəm bu sənəddə düzgün təsvir edilmişdir".

Nümunə

Azərbaycan Respublikası, Bakı ş.,
Azadlıq pr-ti 00, mənzil 00.
Ev telefonu: (99412) 400 00 00
Mobil: (99455) 700 00 00

Gözlənilən vəzifə:

Adı:

İxtisası:

Ailə vəziyyəti:

Dillər:

Kompyuter bilikləri:

Təhsil:

Fakultə:

Sertifikat:

Baş mühasib

Musalı Ruslan

İctimai münasibətlərdə, idarəçilik, maliyyə, mühasibat, proqramlaşdırma, iqtisadiyyat və onunla əlaqəli sahələr

Evli

Rus dili – əla

Azərbaycan dili – əla

İngilis dili – əla

Fransız dili – yaxşı

MS Windows, MS Office, 1C mühasibat

proqramı – bütün versiyaları, İnternet

Azərbaycan Dövlət İqtisad

Universiteti 1981 – 1985

Maliyyə və Kredit

1C 7.7 proqramı üzrə proqramçı (1C 7.7

şirkəti tərəfindən tərtib olunmuş sertifikat Moskva)

İXTİSASIN QISA XÜLASƏSİ

- Mühasibat uçotu üzrə məlumatların və proqramların işlənməsində ixtisaslaşmış;
- Biznes və menecment üzrə müxtəlif səviyyəli insanlarla əlaqə qurmaq imkanı;
- Yüksək risk altında işləmək və işləri qısa müddət ərzində bitirmək qabiliyyəti;
- Yüksək təcrübəli və problemləri effektiv həll etmək bacarığı;
- İşin keyfiyyətli təşkilinə görə tanınmışdır;

Tutduğu vəzifələr:

Tarix:

İşlədiyi yer:

Aprel 2004– hal-hazırda

Kənd Təsərrüfat Nazirliyi

Dünya Bankının Əkinçilik

Sektorunun İnkişafı Layihəsi

Mühasib

Vəzifəsi:

- Mühasibatlığa daxil olmuş bütün sənədlərin (müqavilələr, hesab-fakturalar və s.) qeydiyyatını aparmaq;

- Müvafiq formada təsdiq edilmiş hesab-fakturalar üzrə ödəniş sənədlərini hazırlayıb baş mühasibə təqdim etmək;

- Ödənişlərin mühasibat proqramı vasitəsilə uçotunu aparmaq;

- LƏQ-in xəzinadanı kimi fəaliyyət göstərmək;

- Maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında baş mühasibə kömək etmək;

- Inventarizasiyanın aparılmasında baş mühasibə kömək etmək;
- Mühasibat uçotu üzrə fayl sistemini təşkil etmək;
- Baş mühasibin digər tapşırıqlarını LƏQ tərəfindən yerinə yetirmək.

Tarix: May 2002 – Aprel 2004

İşlədiyi yer: Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondu

Vəzifəsi: Mühasibat üzrə proqramlaşma məsləhətçisi

- Dünya Bankı, Azərbaycan Hökuməti, Qaçqın və Məcburi Köçkünlər İşləri üzrə Dövlət Komitəsi və digər mənbələrdən təmin olunan maliyyə vəsaitlərinin ayrıca qeyd olunmasını aparmaq, nağd pulla ödənilən-komitənin investisiya paylarının qəbul olunması daxil olmaqla, bütün müqavilələrin mühasibat proqramında qeyd olunması;

- MKSİF-in əməliyyat sisteminin, maliyyə və inzibati sisteminin, idarəetmə informasiya sisteminin, əlaqəli MKSİF Mühasibat sisteminin inkişafında iştirak etməsi;

- Yerli və Beynəlxalq təşkilatlar ilə əlaqə yaratmaq;

- MKSİF-in əməliyyat sisteminin və digər lazımı sənədlərində müəyyən olunmuş qaydalar və normalara riayət etmək;

- Layihə komponenti və sub-komponentinin Dünya Bankının standartları ilə müəyyən edilmiş formaya əsasən həyata keçirilməsi, gündəlik müqavilələrin qeyd olunması (gündəlik və həftəlik);

- Faktiki layihə xərclərini göstərən layihənin icra göstəricilərindən istifadə edərək layihə komponentinin həyata keçirilməsinin gedişini, aylıq, ümumi və əvvəlki müddətləri, büdcə və smeta ilə müqayisə edərək layihənin fiziki icrasının əks etdirilməsinə köməklik (aylıq);

- Dünya Bankının tələblərinə uyğun olaraq Layihənin İdarəetmə Hesablarının (LİH) hazırlanmasına köməklik göstərilməsi (rüblük əsasında).

1. Maliyyə hesabatları:

- Fondların mənbəyi və istifadəsi haqqında hesabat;
- Layihədə sərf olunan xərclər haqqında hesabat;
- Fondların istifadəsi haqqında siyahı;
- Fondların istifadəsi üçün proqnoz;
- Xüsusi hesablar üzrə hesabat.

Yanvar 1999 – May 2002. Computer Technologies firması.

Baş mühasib

- Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun olaraq, mühasibat işinin icra edilməsi;
- Nağd, bank, əmək haqqının hesablanması, malların istehsalı və satışı üzrə əməliyyatların aparılması və baş kitabın, balansın hazırlanması.

Mart 1994 – Yanvar 1999. "RRRE" Birgə müəssisəsi. Mühasib

- Mühasibat əməliyyatlarının gündəlik təşkil olunması;
- Banklarda və mühasibatlıqda milli və xarici valyutalar üzrə əməliyyatların aparılması;
- Layihələr üzrə ödəmə cədvəlinin hazırlanması;
- Aylıq və illik maliyyə hesabatlarının idarəyə təqdim olunması;
- Aylıq və illik maliyyə hesabatlarının yerli və dövlət orqanlarına təqdim olunması.

Mart 1993-1994. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi nəzdində Audit Mərkəzi.

Baş auditor

- Müəssisələrin maliyyə analizinin aparılması;
- Azərbaycan vergi qanunvericiliyi və mühasibatı üzrə məsləhətlərin verilməsi;
- Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun olaraq auditin aparılması;
- Auditin aparılması haqqında yekun rəyın yazılması.

Fevral 1992 – Mart 1994. "Konus" Kiçik müəssisəsi. Baş mühasib

- Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun olaraq mühasibatın aparılması;
- Aylıq və illik hesabatların hazırlanması;
- Resursların inkişafı üçün maliyyə məsləhətlərinin verilməsi;
- İdarə rəhbərliyinə mühasibat hesabatlarının təqdim edilməsi.

Yanvar 1989 – Fevral 1992. Ulduz Elmi Tədqiqat İnstitutu. Baş mühasib

- Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun olaraq mühasibat işinin formalaşması;
- Aylıq və illik hesabatların hazırlanması və təqdimi;
- Resursların genişlənməsi üçün maliyyə imkanlarından istifadə edilməsinə dair məsləhətlərin verilməsi;
- Audit və nəzarət işinin səmərəli təşkili;
- Baş menecərə mühasibat hesabatlarının təqdim olunması.

1985-1989. Konserv zavodu. Baş mühasib

- Qanunvericiliyə əsasən mühasibat işinin təşkil olunması;
- Aylıq və illik hesabatların hazırlanması, yoxlanılması və təqdimi;
- Zavodun gələcək fəaliyyəti üçün maliyyə ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsinə dair tapşırıqların, göstərişlərin və məsləhətlərin verilməsi;
- Mühasibatlıqda nəzarət işinin səmərəli təşkili;
- Baş direktora mühasibat hesabatlarının təqdim olunması.

Əlavə məlumat:

2000-ci ildən-iddiyə qədər

Aşağıda göstərilən müəssisələrdə "1C Mühasibat" proqramını tətbiq etmişəm:

- AEEA Services
- Bakı Dəniz Ticarət Limanı və digərləri.

Əlavə olaraq "1C Mühasibat" proqramı üzrə müəssisə heyətinə hazırlıq kursları keçmişəm. Eyni zamanda "1C Mühasibat" proqramının Dünya Bankının layihələrində tətbiq olunması üzrə məsləhətlər vermişəm:

1. FSTA PIU – Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı
2. UEİD PIU – Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
3. Education Reform Project PIU – Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
4. IBTA II PIU – Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi
5. SFDI – Qaçqınlar Komitəsi

Mən əmin edirəm ki, mənim biliklərim, ixtisasım, təcrübəm bu sənəddə düzgün təsvir edilmişdir.

(imza) **Musah Ruslan**

25.11.2017

Nümunə

"Aktiv-A" MMC-nin direktoru
İlkin Abbasova

mühasib Məmmədli Arzu
Məmməd qızı tərəfindən

Ə R İ Z Ə

Sizdən xahiş edirəm ki, məni ailə vəziyyətimlə əlaqədar olaraq 01.11. 2017-ci il tarixindən 10.11.2017-ci il tarixinə kimi 10 (on) gün öz hesabıma məzuniyyətə çıxmağıma sərəncam verəsiniz.

" " 200 -ci il

(imza) **Arzu Məmmədli**

Nümunə

"Aktiv-A" MMC-nin direktoru
İlkin Abuşoqluna
baş usta Məmmədli Əli Məmməd
oğlundan

Ə R İ Z Ə

Sizdən xahiş edirəm ki, mənim məzuniyyət qrafikinə uyğun olaraq 01 noyabr 2016-cı il tarixindən növbəti məzuniyyətə çıxmağıma sərəncam verəsiniz.

" " 200 -ci il

(imza) **Əli Məmmədli**

Nümunə

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
rektoru prof. (soyadı, adı)

GÖNDƏRİŞ

Sizdən xahiş edirik ki, "Aktiv-A" MMC-də maliyyə meneceri işləyən Abbaslı Rəşad Rəşid oğlunun yenidən hazırlanmasına ehtiyac olduğunu nəzərə alaraq, onu rəhbərlik etdiyiniz universitetin "əlavə təhsil mərkəzin" də müvafiq ixtisasa yiyələnməsinə köməklik edəsiniz.

Əvvəlcədən, təşəkkürümüzü bildiririk

Direktor (imza)

İlkin Abuşoğlu

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM

"Aktiv-A" MMC-nin direktoru

Fikrət Əhmədli

" " 2016-cı il

ŞTAT CƏDVƏLİ

Sıra №	Vəzifələrin adı	Say vahidi	Vəzifə maaşı (manat)	Saat hesabı ilə
1	2	3	4	5
1.	Direktor	1	250.00	
2.	Baş mühasib	1	200.00	
3.	Baş mühasibin müavini	1	150.00	
4.	Hazır mal anbarının rəisi	1	150.00	
5.	Xammal anbarının rəisi	1	150.00	
6.	Baş usta	1	150.00	
7.	Usta	1	200.00	

Ştat cədvəlini hazırladı

İstehsalat üzrə direktor müavini

(imza) **Cabir Əhmədli**

İqtisadçı

(imza) **Nailə İsaqızı**

Baş mühasib

(imza) **İlqar Əsədovlu**

Nümunə

"Aktiv-A" MMC-nin direktoru
İlqar Abbaslı cənaba

(müraciət edənəin vəzifəsi və a.a.s)

tərəfindən

Ə R İ Z Ə

Sizdən xahiş edirəm, mənimlə bağladığınız müqaviləni tarixindən pozaraq, məni işdən azad edəsiniz.

" " 200 -ci il

(imza)

(a.a.s)

Tərcümeyi-hal. Bu sənəd müəllifin həyatını əks etdirir. Həyatında olan faktlar və hadisələr ardıcılıqla xronoloji qaydada birinci şəxsin özü tərəfindən göstərilir. Anadan olduğu vaxtdan başlayaraq yazdığı günə qədər məlumatlar qeyd edilir. Tərcümeyi-hal dörd rekvizitdən ibarətdir: sənəd növünün adı, mətni, imza, tarix.

Sənədin mətnində müəllifin soyadı, adı, atasının adı, təhsili, ailə vəziyyəti, ictimai işdə fəaliyyəti, əsas məşğuliyyəti, doğmaları haqqında məlumatlar göstərilir. Sənəd imzalandıqdan və tarix qoyulduqdan sonra onda düzəliş etmək olmaz.

Nümunə

TƏRCÜMEYİ – HAL

Mən, Məmmədli Əşrəf Xeyrulla oğlu 1970-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşam. 1978-ci ildə 120 sayılı orta məktəbi bitirmişəm. Məktəbi bitirdikdən sonra əsgəri xidmətinə yola düşmüşəm. 1999-cu ildə Polis Akademiyasına qəbul olmuşam.

Akademiyanı bitirdikdən sonra Xətai rayonu 12 sayılı polis bölməsinə işə qəbul olmuşam. İndiyə qədər orada işləyirəm.

Atam, Məmmədli Xeyrulla pensiyaçıdır.

Anam, Məmmədli Minarə evdar qadındır.

Evlüyəm bir övladım var.

"imza"

Əşrəf Məmmədli

12.01.17.

Attestasiya vəərəqi. İşçilərin attestasiyası, onun keçirilmə qaydaları, şərtləri və nəticələri Əmək Məcəlləsi ilə tənzimlənir. Əmək şəraitindən asılı olmayaraq işəgötürən müvafiq normativ hüquqi aktla müəyyən edilmiş qaydada iş yerlərinin attestasiyasının keçirilməsini təmin etməlidir. İşəgötürən müvafiq iş yerlərində əməyin mühafizəsi tədbirlərinin təmin olunmasını və ya istehsal sanitariyasının, gigiyenasının vəziyyətini müəyyən etmək və yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə, habelə əmək məhsuldarlığının və işin səmərəliliyinin artırılması, əməyin təşkilində ən müasir üsulların, o cümlədən yeni texnikanın və ya texnologiyanın tətbiqi zamanı iş yerlərinin attestasiyasını keçirməlidir. Bu məqsədlə həmkarlar ittifaqı təşkilatının nümayəndələrindən, əməyin mühafizəsi xidmətlərindən və əməyin təşkili üzrə peşəkar mütəxəssislərdən ibarət iş yerlərinin attestasiyası komissiyası yaradılır.

İş yerlərinin attestasiyasının keçirilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən qəbul edilən normativ hüquqi aktla tənzimlənir. İşçilərin peşəkarlıq səviyyəsinin yoxlanılması, ixtisasına, sənətinə müvafiq olaraq onların tutduğu vəzifəyə (peşəyə) uyğun olduğunu aşkara çıxarmaq məqsədi ilə, Əmək Məcəlləsinin 66-cı maddəsində göstərilən işçilər istisna olunmaqla, qalan bütün işçilərin attestasiyası keçirilə bilər. Yalnız müvafiq iş yerində azı bir il çalışan işçilər, hər bir işçi üç ildə bir dəfədən çox olmayaraq attestasiyadan keçirilə bilər.

İşəgötürənin əmri (sərəncamı) ilə işçilərin attestasiyasının keçirilməsi üçün təcrübəli, yüksək peşəkarlıq qabiliyyətinə malik, obyektivliyi və qərəzsizliyi ilə seçilən nüfuzlu şəxslərdən, habelə həmkarlar ittifaqı təşkilatının nümayəndəsindən ibarət attestasiya komissiyası yaradılır. İşəgötürən, işçinin müvafiq iş yeri üzrə rəhbəri attestasiya komissiyasının üzvü ola bilməz. Attestasiya komissiyası azı beş nəfərdən ibarət olmaqla bütün hal-

larda onun say tərkibi təkrəqamli olmalıdır. Attestasiya komissiyasının səlahiyyət müddəti onun yaradılması haqqında müvafiq əmrə (sərəncamla) müəyyən edilir.

Attestasiya komissiyasının üzvləri tərəfindən işçiyə yalnız tutduğu vəzifəyə (peşəyə), əmək funksiyasına, ixtisasına (peşəsinə) dair, yerinə yetirdiyi işlər və onların nəticələri barədə, habelə tutduğu vəzifəyə (peşəyə) uyğunluğunu müəyyən etmək üçün zəruri olan əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş hüquqları, vəzifələri dairəsinə aid olan məsələlərlə əlaqədar suallar verilə bilər. Attestasiya olunan işçinin siyasi baxışlarına, mənəvi, əxlaqi kamilliyinə, şəxsiyyətinə, etiqadına və digər şəxsi dəyərlərinə görə, o cümlədən onun intizamlılıq dərəcəsinə görə peşəkarlıq səviyyəsinin qiymətləndirilməsi yolverilməzdir.

Attestasiya komissiyasının işi aşkarlıq şəraitində, obyektiv, qərəzsiz və qanunvericiliyin tələblərinə əməl edilməklə aparılmalıdır. Attestasiya komissiyası qərarını gizli və ya açıq səsvermə yolu ilə səs çoxluğu ilə qəbul edir. Müvafiq iş yeri üzrə əmək kollektivi nümayəndələrinin attestasiya komissiyasının iclasında müşahidəçi kimi iştirak etmək istəyi təmin olunmalıdır. Attestasiya komissiyası işçinin tutduğu vəzifəyə (peşəyə) uyğun olduğu və ya uyğun olmadığı haqqında iki qərardan yalnız birini qəbul edir. Bununla yanaşı, attestasiya komissiyası bu qərarlarında işçinin başqa vəzifədə (peşədə) istifadə edilməsinin məqsədmüvafiqliyi barədə işəgötürənə tövsiyə edə bilər.

Attestasiya komissiyası tərəfindən barəsində tutduğu vəzifəyə uyğun olmadığı haqqında qərar çıxarılmış işçinin əmək müqaviləsi Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin «e» bəndinə müvafiq olaraq, 71-ci maddəsində nəzərdə tutulan qaydalara əməl edilməklə işəgötürən tərəfindən ləğv edilə bilər. İşəgötürən attestasiya komissiyasının tövsiyyəsini nəzərə alaraq işçinin razılığı ilə onu başqa müvafiq vəzifəyə (peşəyə) keçirə bilər.

İş yerlərinin attestasiyasının keçirilməsi nəticəsində onların kütləvi şəkildə ixtisar edilməsi yolverilməzdir. İş yerinin attestasiyasının keçirilməsinin nəticələrinə əsaslanaraq işəgötürən tərəfindən işçilərin əmək müqavilələri ləğv edilə bilməz. İşçilərin və iş yerlərinin attestasiyası komissiyalarının qərarlarını qanunsuz, əsassız, qərəzli və qeyri-obyektiv hesab edən şəxslər məhkəməyə müraciət edə bilərlər. Attestasiya komissiyasının qərarı ilə tutduğu vəzifəyə (peşəyə) uyğun olmadığına görə işəgötürən tərəfindən əmək müqaviləsi ləğv edilən və ya başqa vəzifəyə (peşəyə) keçirilən işçinin iddiası əsasında fərdi əmək mübahisəsinə yalnız məhkəmələrdə baxılır.

Praktik tibb və yaəczaçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olan işçilərin peşəkarlıq səviyyəsinin və peşə yararlılığının yoxlanılması məqsədi ilə həmin işçilər "əhəlinin sağlamlığının qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş qaydada sertifikatlaşdırılmalı və ya qəbul edilir. Həmin qadınların, uşağının üç yaşnadak sosial məzuniyyətdə olan və həmin məzuniyyət bitdikdən sonra bir ildən az müddətdə müvafiq vəzifədə (peşədə) çalışan qadınların (uşağını təbəşinə böyüdən kişilərin) sertifikatlaşdırılması keçirilmir. Ali və orta ixtisas tibb təhsil müəssisələrini, o cümlədən rezidenturamı bitirmiş şəxslər qanunvericiliyə uyğun olaraq təhsilini təsdiq edən sənədin verildiyi, ixtisasını qanunvericiliyə uyğun olaraq dəyişdirmiş səhiyyə mütəxəssisləri yeni ixtisasını təsdiq edən sənədin verildiyi gündən beş il müddətində sertifikatlaşdırılmalı keçirilmirlər.

Sertifikatlaşdırılmaq qanunvericiliyə uyğun olaraq keçməyən işçilərin praktik tibb və ya

əczaçılıq fəaliyyətinə buraxılmasına yol verilmir. Sertifikasiyadan "Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq təkrarən keçməyən işçinin praktik tibb və ya əczaçılıq fəaliyyətinə buraxılmaması onunla bağlanmış əmək müqaviləsinin Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin "c" bəndinə müvafiq olaraq işəgötürən tərəfindən ləğv edilməsi üçün əsas ola bilər.

Attestasiyadan keçən hər bir işçi üçün attestasiya komissiyasına bilavasitə onun rəhbərinin həmkarlar təşkilatı ilə birlikdə, həmkarlar təşkilatı olmadıqda, işəgötürənin hazırladığı və şəxsiyyəti hərtərəfli qiymətləndirən, işçinin fərdi xüsusiyyətlərini açıqlayan xasiyyətnamə verilir. Attestasiya komissiyası iki qərardan yalnız birini verə bilər.

1. Tutduğu vəzifəyə uyğundur.
2. Tutduğu vəzifəyə uyğun deyil.

Müəssisə rəhbəri attestasiya komissiyasının verdiyi təklifləri nəzərə alaraq və qüvvədə olan qanunvericilik aktlarına əsasən əmr verir. Attestasiya komissiyası tərəfindən hər bir işçiyə ayrıca attestasiya vərəqəsi doldurulur və həmin vərəqə işçinin şəxsi işində saxlanılır.

ATTESTASIYA VƏRƏQƏSİ

1. Soyadı, adı, atasının adı;
3. Doğulduğu il;
4. Təhsili;
5. İxtisası;
6. Ümumi və ixtisas üzrə iş stajı;
7. Tutduğu vəzifə, "vəzifəyə təyin etmə tarixi";
8. İşçinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi;
9. Attestasiya komissiyasının təklifi;

Attestasiya komissiyasının sədri _____ "imza"

Komissiya üzvləri _____ "imza"

Attestasiya tarixi _____

Attestasiya vərəqəsi ilə tanış oldum _____ "imza, tarix"

Vəsiqələr konkret faktları müəyyənləşdirən, idarələrə və şəxslərə onların hüquqlarının təsdiq olunması üçün verilən sənəddir. Vəsiqələr xidməti və şəxsi olur. Yerinə yetirilməli işi bildirməklə, vəsiqə onu təqdim edən şəxsin vəzifə borcunu və hüququnu göstərir. Vəsiqələr bir nüsxədə, xüsusi blankda tərtib edilir.

Vəsiqələr hökmən qeydiyyatdan keçirilməlidir və şəxsin özünə verilməlidir. Şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərdə fotosəkil və şəxsin şəxsi imzası olmalıdır. Fotosəkilin üzərinə möhür vurulmalı və etibarlılıq müddəti göstərilməlidir. İşçini müəyyən bir obyektə göndərərək ona ezamiyyət vəsiqəsi verilir.

Müddəti yazılmaqla, işi icra etmək üçün ezam olunur. Bunun üçün müəssisə rəhbərinin müvafiq əmri olmalıdır. Ezamiyyət vəsiqəsinin əlavə rekvizitləri bunlardır: təyinat yeri, ezamiyyət müddəti, əsas, ezam olunan şəxsin pasportunun seriyası və nömrəsi. Ezamiyyət vəsiqəsi qeydiyyatdan keçirilir.

Nümunə

Sıra №	Soyadı, adı, atasının adı	Vəzi-fəsi	Ezam olunan yer və məqsəd	Ezamiyyət vərəqəsinin tarixi və nömrəsi	Müddəti	Faktiki olma müddəti

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
(enina formada)

12 fevral 2016-cı il

N 2/1-EV

EZAMIYYƏT VƏSIQƏSİ

"Aktiv-A" MMC-nin meneceri Məmmədli Vüsal Akif oğlu 13.02.2016-cı il tarixindən 27.02.2016-cı il tarixinə 4 (dörd) gün müddətinə Gürcüstan Respublikasının Tbilisi şəhərinə iqtisadi münasibətlərin qurulması üçün ezam olunur.

Direktor
Getdi

Fazil Əhmədli
Gəldi

" " _____ 2016-cı il
Getdi

" " _____ 2016-cı il
Gəldi

" " _____ 2016-cı il

" " _____ 2016-cı il

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
(enina formada)

" " aprel 2016-cı il

N 2/1-VD

EZAMIYYƏT VƏSIQƏSİ

Verilir "Ofset" TOM-yn baş meneceri Məmmədli Leyla Əli qızı 13 iyun – 23 iyun 2016-cı il tarixlərinə 11 (on bir) gün müddətinə Biləsuvar rayonuna müqavilələrin bağlanması ilə əlaqədar olaraq ezamiyyətə göndərilir.

Direktor
Baş mühasib
Getdi

Namiq Qəhrəmanlı
Əli Məmmədli
Gəldi

" " _____ 2016 cı il
Getdi

" " _____ 2016-cı il
Gəldi

" " _____ 2016-cı il

" " _____ 2016-cı il

Kadr əmrləri icarəsində ezamiyyətə göndərilmə və məzuniyyətə çıxma barədə əmrlər əsas yer tutur. Bu əmrlərin hazırlanması və onun rəsmiləşdirilməsi adi qaydada aparılır.

Əmrin imzalanmasını müəssisənin rəhbəri icra edir. Əgər müəssisənin (və ya xüsusi müəssisənin) rəhbəri əzamiyyətə gedərsə və ya məzuniyyətə çıxarsa, onda əmr o müəssisənin yuxarı təşkilatının rəhbəri (müəssisənin təsisçisi) tərəfindən imzalanır. İdarənin yuxarı təşkilatı yoxdursa, onda əzamiyyətə gedən və məzuniyyətə çıxan müəssisənin rəhbəri əmrini o, cümlədən digər sənədləri imzalamaq səlahiyyətlərini əmrə müaviniyə (müavin vəzifəsi yoxdursa şöbə müdürinə) həvalə edir. İdarə rəhbərinin əzamiyyətə göndərilmə və məzuniyyətə çıxma əmrini səlahiyyət verilmiş şəxs imzalayır. Bu zaman qabaqcadan səlahiyyətin icra müddəti göstərilir. Əzamiyyətin müddəti müəyyən olunmuş işgüzar səbəbdən uzanarsa, onda verilmiş səlahiyyətin də müddəti uzadılmış hesab edilir.

Nümunə

Əmək Sektorunun İnkişafı Layihəsi Layihənin Əlaqələndirmə Qrupu

ƏMR

" " 200__-ci il. №3 Bakı şəhəri

"Əzamiyyətə göndərilmə barədə"

Əmək Sektorunun İnkişafı Layihəsi çərçivəsində təmir olunan məktəblərdə təmir işlərinin vəziyyəti ilə tanış olmaq məqsədi ilə əlqədar olaraq

ƏMR EDİRƏM

1. Layihənin Əlaqələndirmə Qrupunun direktoru Rüstəm Abbasov Rüstəm, satınalmalar üzrə mütəxəssisin assistenti Əşrəf Məmməd oğlu Məmmədli və "Mitsubishi" markalı, 10 AC 400 dövlət qeydiyyat nişanlı avtomobilin sürücüsü Asif Əli oğlu Məcidli Ucar rayonuna 09-10 Oktyabr 2016-cı il tarixlərinə 2 (iki) günlük müddətinə əzamiyyətə göndərilsin.

2. Əzamiyyət xərclərinin Dünya Bankının Əmək Sektorunun İnkişafı Layihəsi üzrə ayırdığı kredit vəsaiti hesabına ödəniləcəyi mühasibatlıqda nəzərə alınmış.

Direktor
Əmr hazırladı

LƏQ-nun ofis meceri

Tahir Mahmudlu
Razılaşdırılıb

LƏQ-nun baş mühasibi

"Aktiv-A" MMC
ƏMR

31 may 2017-ci il
"Şəxsi heyət üzrə"

№3

Bakı şəhəri

1. Musalı Ruslan Əlifəğa oğlu-01 iyun 2017-ci il tarixindən MMC-yə baş mühasib vəzifəsinə işə qəbul edilsin. Əmək haqqı ştat cədvəlinə uyğun olaraq ödənilsin. Sınaq müddəti 15 gün müəyyənəldirilsin.

Əsas: Ruslan Musalının 31.05.2017-ci il tarixli dərkənarlı ərizəsi və bağlanmış müqavilə

Direktor

Əmr hazırladı

(imza)

RAZILAŞDIRILIB

İstehsalat üzrə direktor müavini

(imza)

İlqar Məmmədli

Əli Qulugli

Musa Məmmədli

Məzuniyyət qrafiki işçinin işlədiyi müddət ərzində müəssisədə məzuniyyətə getməsi vaxtını və ya müddətini müəyyənləşdirən, müəssisə rəhbəri tərəfindən təsdiq olunan sənəddir. Məzuniyyət qrafikinə icrası əmr vasitəsi ilə yerinə yetirilir. Bu zaman işçinin ərizəsi nəzərə alınır.

İşçilər vəzifəsindən (peşəsindən), əmək şəraitindən və əmək müqaviləsinin müddətindən asılı olmayaraq məzuniyyətlərdən istifadə etmək hüququna malikdirlər.

Məzuniyyətdə olduğu müddət ərzində işçinin iş yeri, vəzifəsi (peşəsi) və orta əmək haqqı saxlanılır, habelə işəgötürənin təşəbbüsü ilə əmək müqaviləsinin pozulması və işçinin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi yolverilməzdir. Bu müddət işçinin əmək stajına, həmçinin ixtisası üzrə stajına daxil edilir.

TƏSDİQ EDİRƏM

" " MMC-nin direktoru
Musa Məmmədli

" " 20__ il

20__ il üzrə

Məzuniyyət qrafiki

Tabel №	Əməkdaşlar	Vəzifəsi	Məzuniyyət müddəti	Qeyd

RAZILAŞDIRILIB

İstehsalat müdiri

Satış meneceri

İşçilərin məzuniyyət hüququ aşağıdakı məzuniyyət növləri ilə təmin edilir:

- əsas və əlavə məzuniyyətlərdən ibarət olan əmək məzuniyyəti;
- sosial məzuniyyət;
- təhsilini davam etdirmək və elmi yaradıcılıqla məşğul olmaq üçün verilən təhsil və yaradıcılıq məzuniyyəti;
- ödənişsiz məzuniyyət.

Əmək məzuniyyəti – işçinin normal istirahəti, əmək qabiliyyətinin bərpa, sağlamlığının mühafizəsi və möhkəmləndirilməsi üçün işdən ayrılmaqla öz mülahizəsi ilə istifadə etdiyi, müddəti Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulandan az olmayan istirahət vaxtıdır. Əmək məzuniyyətinin müddəti təqvim günü ilə hesablanır. Əmək məzuniyyəti müvafiq peşə (vəzifə) üzrə əmək funksiyasını yerinə yetirən işçilərə verilən illik əsas məzuniyyətdən və istehsalat

əməyin xarakterinə və əmək stajına görə, habelə uşaqlı qadınlara verilən əlavə məzuniyyət-dən ibarət olub istər birlikdə, istərsə də ayrılıqda verilə bilər. Əmək məzuniyyəti hər il müvafiq iş ili üçün verilir. İş ili işçinin işə götürüldüyü gündən başlanır və növbəti ilin həmin günü başa çatır. Əgər işçinin iş ili onun əmək məzuniyyətinə çıxmaq üçün müddət etdiyi vaxtda başlanmayıbsa, onda ona əmək məzuniyyəti yalnız iş ili başlandıqdan sonra verilə bilər. Bir iş ilinə görə yalnız bir əmək məzuniyyəti verilə bilər. Təqvim ili ərzində işçinin iki iş ilinə görə məzuniyyət hüququ olduqda o, həmin təqvim ilində hər iki iş ilinə görə məzuniyyətdən birlikdə və ya ayrı-ayrılıqda istifadə edə bilər.

İşçilərə ödənişli əsas məzuniyyət 21 təqvim günündən az olmayaraq verilməlidir.

Aşağıdakı işçilərə ödənişli əsas məzuniyyət 30 təqvim günü müddətində verilməlidir:

a) kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında çalışan işçilərə;

b) məsul vəzifələrdə (vəzifənin məsuliyyəti işin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla işəgötürən tərəfindən müəyyən edilir) qulluq keçən dövlət qulluqçularına, müəssisənin rəhbər işçilərinə və mütəxəssislərinə;

c) xüsusi rejimli tədris müəssisələri istisna olmaqla, tədris müəssisəsində pedaqoji iş aparmayan rəhbər işçilərə və inzibati-tədris heyəti işçilərinə, habelə məktəbdənkənar uşaq müəssisələrinin rəhbərlərinə;

ç) tədris müəssisələrinin metodistlərinə, baş ustalarına, istehsalat təlimi ustalarına, təlimatçılarına, kitabxanaçılarına, laborantlarına, emalatxana rəhbərlərinə, dayələrə, dəyişək xidmətçilərinə, bədii rəhbərlərinə;

d) elmi dərəcəsi olmayan elmi işçilərə;

e) həkimlərə, orta tibb işçilərinə və eczaçılara.

Natamam iş vaxtı (natamam iş günü və ya natamam iş həftəsi) şəraitində işləyən işçilərə əmək məzuniyyəti tam iş vaxtı şəraitində işləyən işçilərə verilən əmək məzuniyyəti müddətində, yerinə yetirdikləri və ya çalışdıqları vəzifəyə uyğun olaraq verilir. Mövsümi işlərdə çalışan işçilərə əsas məzuniyyət, bir qayda olaraq, mövsümün sonunda hər iş ayına görə iki təqvim günündən az olmayan müddətə verilir. Əmək məzuniyyəti dövrünə təsadüf edən iş günü hesab olunmayan bayram günləri məzuniyyətin təqvim günlərinə daxil edilmir və ödənilir. Əmək stajından asılı olaraq işçilərə:

beş ildən on ilədək əmək stajı olduqda – 2 təqvim günü;

on ildən on beş ilədək əmək stajı olduqda – 4 təqvim günü;

on beş ildən çox əmək stajı olduqda – 6 təqvim günü müddətində əlavə məzuniyyət verilir. Məzuniyyət vaxtı üçün ödənilən orta əmək haqqı onun hansı iş ili üçün verilməsindən asılı olmayaraq məzuniyyətin verildiyi aydan əvvəlki 12 təqvim ayının orta əmək haqqına əsasən müəyyən edilir. 12 təqvim ayından az işləyib məzuniyyətə çıxan işçinin orta aylıq əmək haqqı onun faktik işlədiyi tam təqvim aylarına əsasən hesablanır. Məzuniyyət günlərinin əmək haqqını müəyyən etməkdən ötrü məzuniyyətdən əvvəlki 12 təqvim ayının əmək haqqının cəmlənmiş məbləğini 12-yə bölməklə orta aylıq əmək haqqının məbləği tapılır və alınan məbləği ayın təqvim günlərinin orta illik miqdarına – 30,4-ə bölmək yolu ilə bir günlük əmək haqqının məbləği müəyyən edilir.

Bu qayda ilə müəyyən edilmiş bir günlük əmək haqqının məbləği məzuniyyətin müddə-

tinin təqvim günlərinin sayına vurulur. İşçiye məzuniyyət vaxtı üçün orta əmək haqqı məzuniyyətin başlanmasına ən gec 3 gün qalmış ödənilir. əmək müqaviləsində, kollektiv müqavilədə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, məzuniyyət vaxtı üçün orta əmək haqqı müəyyən sənəddən məzuniyyət başlandıqdan sonra ödənilmişdirsə, işçinin tələbi ilə məzuniyyətin başlanma vaxtı əmək haqqının faktik olaraq verildiyi gündən hesablanıla bilər. Məzuniyyət vaxtı üçün hesablanmış orta əmək haqqı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada əmsallaşdırılıb ödənilməlidir. Məzuniyyət vaxtının əmək haqqı əməyin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulan vəsait hesabına ödənilir.

Şəxsi iş idarənin kadrları haqqında sənədləşdirilmiş məlumatların bir işdə cəmləşməsinə deyilir. Bu idarədə işləyən bütün kadrlar üçün açılır. Şəxsi iş aşağıdakı sənədlərdən ibarətdir:

1. Şəxsi işdə olan sənədlərin daxili siyahısı;
2. İşə qəbul haqqında ərizə, göndəriş və ya təqdimat;
3. Müqavilə;
4. Anket, kadrların uçot vərəqəsi;
5. Tərcümeyi-hal;
6. Təhsil haqqında sənədlər;
7. Təyin etmək, iş yerini dəyişdirmək, işdən azad etmək haqqında əmrlərdən çıxarışlar;
8. Kadrların şəxsi uçot vərəqəsinə əlavələr;
9. Həvəsləndirmələr üzrə əlavələr;
10. Arayışlar və başqa sənədlər.

Yaşayış yerindən arayışlar, səhhəti haqqında tibbi arayışlar və ikinci dərəcəli digər sənədlər şəxsi işlərdən ayrı işin içində ayrıca tikilmiş zərfdə yerləşdirilir. Qovluğun üz tərəfinin arxa hissəsində sənədlərin siyahısı tərtib olunur. Sənədlərin arxivə verilmə siyahıları hazırlanır. Şəxsi heyətə aid olan sənəd və xüsusi sənədlər üçün siyahılar da işlərin ümumi nömrəsi ilə bir neçə il üçün tərtib edilir.

Şəxsi heyətə dair sənədlər üçün siyahılar kadrlar şöbəsinin rəisi, yaxud kadrlar üzrə müfəttiş tərəfindən təsdiq edilir. Bu siyahıların da tərtib və təsdiq edilməsi qaydası daimi və uzun müddət saxlanılan digər sənədlərin siyahıları üçün hazırlanmış qaydalar ilə eynidir. Yəni sənədlərin saxlanması və arxiv işinin təşkilinə dair təlimatla tənzimlənir. İdarədə şəxsi heyətə aid çoxlu miqdarda sənədlər olduqda işçilərin işləri, yaxud kartoçkaları şəxsi heyətə dair digər sənədlərdən ayrılıqda tərtib edilə bilər (müqavilələr, şəxsi heyətə dair əmrlər, şəxsi hesablar və s.).

Nümunə

**Dekabr 1996-cı il tarixli 188 saylı
Azərbaycan Respublikası Nazirlər
Kabinetinin Sərəncamı ilə
təsdiq edilmişdir**

**Tam maddi məsuliyyət haqqında
MÜQAVİLƏ**

Əmək Məcəlləsinin 200.1-ci maddəsinə əsasən

Tərəflər:**Birinci tərəf:**

(Müəssisənin və təşkilatın adı)

(vəzifəsi, soyadı, adı və atasının adı)

(onun rəhbər və ya müavini)

(müdiriyyətdən)

İkinci tərəf:

(maddi məsul şəxsin vəzifəsi)

(soyadı, adı və atasının adı)

(onun rəhbəri və ya müavini)

(maddi dəyərlilərin və görülən işin yeri)

Maddi dəyərlilərin saxlanması məqsədi ilə, habelə aşağıda göstərilən tələblərin icra olunması şərtlə müqavilə bağlayırlar.

1. Tam məsuliyyətlə ona etibar edilmiş maddi dəyərlilərin, yəni _____ seriyalı 024701 sayılı qaimə-fakturada göstərilmiş maddi dəyərlilərin qorunmasını və aşağıda göstərilən vəzifələrin yerinə yetirilməsini öz boynuna götürür:

a) ona etibar edilən maddi dəyərlilərə və həvalə edilmiş işlərə qayğı ilə yanaşmaq. Eyni zamanda heç bir halda _____ ziyan gətirməmək;

b) vaxtında _____ rəhbərliyi onun himayəsində olan maddi dəyərlilərin təhlükəsizliyi barədə məlumatlandırmaq və lazımi hallarda təhlükəli vəziyyətin yaranma səbəblərini öyrənmək;

c) ona həvalə edilmiş maddi dəyərlilərin inventarlaşdırılmasında iştirak etmək.

2. Müdiriyyətin vəzifələri:

a) maddi dəyərlərin qorunub saxlanması və görülən işlərin lazımi səviyyədə yerinə yetirilməsi üçün lazımi şəraitin yaradılması;

b) dəyən maddi ziyanın ödənilməsi və maddi dəyərlilərin qorunub saxlanması üzrə tam maddi məsuliyyət haqqında qüvvədə olan qanunvericilik ilə işçini qabaqcadan tanış etmək. Həmçinin müəssisə və təşkilatlara dəyən maddi ziyanın ödənilməsi, habelə maddi dəyərlilərin saxlanması, qəbulu, emalı, satışı (buraxılışı) və ya təhvilin təşkili və istehsalə sərf olunması üzrə təlimat və normativlərlə tanış etmək.

3. Müəssisə və təşkilata maddi məsul şəxsin günahı ucbatından dəyən ziyanın ödənilməsi ziyanın miqdarının müəyyən edilməsindən sonra qüvvədə olan qanunvericiliyin əsasında həyata keçirilir.

4. Maddi məsul şəxsin günahı olmadan _____ ziyan dəyərsə, həmin şəxs buna görə cavabdeh hesab olunmur.

5. Hazırkı müqavilə maddi məsul şəxsin işlədiyi və ona həvalə olunmuş maddi sərvətlərin saxlandığı bütün dövr ərzində öz qüvvəsini saxlayır.

6. Hazırkı müqavilə 2 nüsxədə tərtib olunur, birinci nüsxə _____ saxlanılır, ikinci nüsxə isə maddi məsul şəxsə verilir.

Tərəflərin ünvanları:**İşçi:****Müqavilədə tərəflərin imzaları:****Direktor****Maddi məsul şəxs****Faiq Həşimli****Musa Məmmədli****" 23 " yanvar 2017-ci il****müqavilənin bağlanma tarixi**

İstər əmək müqaviləsi bağlanarkən, istərsə də əmək münasibətləri prosesində işəgötürən etibar edərək verdiyi əmlakın, maddi və digər sərvətlərin saxlanması, satışı, daşınması, istifadəsi üçün işçilərlə onların tam maddi məsuliyyət daşması barədə yazılı müqavilə bağlamalıdır. İşlərin yerinə yetirilməsindən, xidmətlərin göstərilməsindən asılı olaraq işəgötürənin etibar edərək verdiyi əmlakın saxlanması və s. zamanı kollektiv üzvlərinin hər birinin maddi məsuliyyət dərəcəsini müəyyən etmək, onlarla tam maddi məsuliyyət barədə yazılı müqavilə bağlamaq mümkün olmadığı hallarda kollektiv məsuliyyət haqqında müqavilə bağlana bilər. Təşkilatlarda kadr xidməti işlərini qanunvericiliyə uyğun yerinə yetirmək üçün kadrlar şöbəsi haqqında əsasnamədən istifadə edilməlidir. Əsasnamədə kadrlar şöbəsinin fəaliyyəti nümunəvi qaydada əks olunmuşdur. Hazırlanmış bu əsasnamə şöbənin fəaliyyətini bütövlükdə aydınlaşdırır.

TƏSDİQ EDİRƏM**"Aktiv-A" MMC-nin direktoru****Fikrət Əhmədli****" " " 2017-ci il****KADRLAR ŞÖBƏSİNİN (HR Departamentinin)****ƏSASNAMƏSİ****1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR**

1.1. Kadrlar şöbəsi Təşkilatın struktur bölməsi olmaqla "Təşkilatın adı" MMC-nin vəzifə bölgüsünə əsasən kadrlar şöbəsinin rəisinə və operativ olaraq direktora təbədir.

1.2. Kadrlar şöbəsi "Təşkilatın adı" MMC-nin direktorunun əmri ilə yaradılır və ləğv edilir.

1.3. Kadrlar şöbəsinə "Təşkilatın adı" MMC-nin direktorunun əmri ilə təyin olunmuş kadrlar şöbəsinin rəisi rəhbərlik edir.

1.4. Kadrlar şöbəsinin işçiləri kadrlar şöbəsinin rəisinin təqdimatı əsasında "Təşkilatın adı" MMC-nin direktorunun əmri ilə müvafiq ali təhsilli və kadrlar sahəsində iki il iş stajı olduğu halda vakant vəzifəyə təyin edilir və azad olunurlar.

1.5. Kadrlar şöbəsi fəaliyyətində rəhbər tutur:

– Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsini;

- Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunlarını;
- "Təşkilatın adı" MMC-nin Nizamnaməsini.
- Müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktları;
- "Təşkilatın adı" MMC-nin yuxarı rəhbərlərinin əmrlərini, göstərişlərini və sərəncamlarını.
- Hazırkı əsasnaməni.

2. ŞÖBƏNİN STRUKTURU

- 2.1. Kadrlar şöbəsinin strukturu və ştat vahidinin sayı təşkilatın fəaliyyətinin şərait və xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, "Təşkilatın adı" MMC-nin direktorunun əmrinə əsasən təsdiq edilir.
- 2.2. Kadrlar şöbəsi aşağıdakı vəzifələrdən ibarətdir: kadrlar şöbəsinin rəisi və kadrlar şöbəsinin müvəkkili.
- 2.3. Kadrlar şöbəsinin işçiləri arasında vəzifə bölgüsü bilavasitə kadrlar şöbəsinin rəisi tərəfindən aparılır.
- 2.4. Kadrlar şöbəsinin ştat cədvəli "Təşkilatın adı" MMC-nin direktoru tərəfindən təsdiq edilir.

3. ƏSAS VƏZİFƏLƏR

- 3.1. Təşkilatın fəaliyyət növünü, strategiyasını və məqsədlərini nəzərə alaraq tələb olunan peşə və ixtisasa malik olan kadrlarla təşkilatın təmini.
- 3.2. Təşkilatın kadr siyasətinin və strategiyasının hazırlanması.
- 3.3. Kadrların seçilməsi, onların mədəni, işgüzar və ixtisas keyfiyyətləri əsasında yerləşdirilməsi.
- 3.4. Struktur bölmələrdə işçilərin düzgün istifadəsinə nəzarət.
- 3.5. İşçilərin hüquqlarının, imtiyazlarının və qərantiyalarının təmin edilməsi.

4. ŞÖBƏNİN HÜQUQLARI

- 4.1. Kadrlar şöbəsinin işçiləri bu əsasnaməni və Azərbaycan Respublikasının əmək Məcəlləsinin əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş əmək funksiyalarının yerinə yetirilməsini təmin edirlər.
- 4.2. "Təşkilatın adı" MMC-nin qarşısında duran ümumi vəzifələrə əsaslanaraq kadrlar şöbəsinin işlərini əlaqələndirmək, seçilən və yerləşdirilən işçilərin kadrlar şöbəsi tərəfindən müvafiq qanun və əsasnamələrə uyğun rəsmiləşdirilməsi işinə nəzarət etmək.
- 4.3. "Təşkilatın adı" MMC-nin işçilərinin peşəkar keyfiyyətlərini öyrəniş, müvafiq qanun və əsasnamələrin tələblərinə görə onların ixtisas dərəcələrinin uyğunluğunu rəsmiləşdirmək.
- 4.4. "Təşkilatın adı" MMC-nin rəhbərliyi ilə birlikdə rəhbər və müvəkkillərin ixtisaslarının artırılması üzrə tələbatın işləniş hazırlanmasının icrasını təmin etmək və aidiyyəti üzrə təşkil edilən kursların müvəkkil keçirilməsinə nəzarət etmək.
- 4.5. Təşkilatda işin əmək Məcəlləsinə uyğun olaraq aşkar edilmiş nöqsanlarının aradan qaldırılmasını təmin etmək.
- 4.6. Təşkilatında hərbi mükəlləfiyyətlərin qeydiyyatı və təxsislənməsi üzrə işlərin təlimatına uyğun aparılmasını təmin etmək və bu işin düzgün tətbiq edilməsinə nəzarət etmək.
- 4.7. Təşkilata daxil olan vətəndaşların ərizə və şikayətlərinə baxılması işini təşkil etmək, qoyulan məsələləri vəzifə səlahiyyətləri çərçivəsində həll etmək.

4.8. Zəruri halda "Təşkilatın adı" MMC-nin işçilərinin attestasiyasının keçirilməsini təşkil etmək, təşkilatda yaradılmış komissiyaların işinə nəzarət etmək.

5. ŞÖBƏNİN FUNKSİYALARI

- 5.1. Kadrların say və keyfiyyət tərkibini, onların inkişaf və hərəkətini əks etdirən məlumat bazasının tərtibi və aparılması.
- 5.2. İşçilərin attestasiyasının aparılmasının təşkili, onun metodiki və məlumat təminatı.
- 5.3. Attestasiyanın nəticələrin təhlilində iştirak edilməsi və attestasiya komissiyasının qərarlarının həyata keçirilməsi üçün tədbirlərin hazırlanması.
- 5.4. Əmək qanunvericiliyinə, nizamnaməyə, təlimatlara və direktorun əmrlərinə müvafiq olaraq işçilərin qəbulu, köçürülməsi və işdən azad edilmələrinin vaxtında rəsmiləşdirilməsi və həyata keçirilməsi.
- 5.5. Təşkilatın şəxsi heyətinin uçotu.
- 5.6. İşçilərin keçmiş və hazırkı əmək fəaliyyəti barəsində ərizələrin verilməsi.
- 5.7. Marağı olan bölmə rəhbərləri ilə birlikdə işçilərin yığılması və seçilməsi, onların göstərilən vəzifələrə təyin edilməsi üçün müvafiq təkliflərin təqdim edilməsi, işə qəbul olunma haqda əmrlərin və digər tələb olunan zəruri sənədlərin rəsmiləşdirilməsi.
- 5.8. Əmək kitabçalarının qəbulu, doldurulması və saxlanılması.
- 5.9. Əmək stajının hesablanması və kadrlar üçün müəyyən edilmiş sənədlərin aparılması.
- 5.10. İşçi heyətin mükafatlandırılması üçün materialların hazırlanması.
- 5.11. İşçilərin maddi və intizam məsuliyyətinə cəlb olunması üçün materialların hazırlanması.
- 5.12. Əmək kitabçalarında mükafatlandırılma və ya cəzalandırılma haqqında qeydlərin aparılması.
- 5.13. Tabel uçotu, məzuniyyət qrafikinə tərtibi və icrası.
- 5.14. İşçilərin şəxsi işlərinin hazırlanması və aparılması, əmək fəaliyyətlə bağlı dəyişikliklərin edilməsi.
- 5.15. Təşkilatda kadr işinin mütamadi təhlili və onun inkişafı üçün təkliflərin hazırlanması.
- 5.16. Müəyyən olunmuş müddət bitdikdən sonra sənədlərin arxivə təhvil verilməsi üçün hazırlanması.
- 5.17. Kadrların ixtisas, şəxsi və işgüzar keyfiyyətlərinin qiymətləndirilməsi əsasında yerləşdirilməsi.
- 5.18. Təşkilatın struktur bölmələrində işçilərin düzgün yerləşdirilməsinə və onların əməyinin istifadə olunmasına nəzarət etmək.
- 5.19. İşçilərin ixtisasartırma kurslarına göndərilməsinin həyata keçirilməsi.
- 5.20. Təşkilatın işçilərinin attestasiyasının keçirilməsi, onun metodika və məlumatla təmin edilməsi, attestasiyanın nəticələrinin analizində iştirak edilməsi, attestasiya komissiyasının qərarlarının yerinə yetirilməsinə daimi nəzarətin həyata keçirilməsi.
- 5.21. Pensiya sığortasına dair müvafiq sənədlərin hazırlanması və onların sosial təminat orqanlarına təqdim edilməsi.

5.22. Aylıq statistika blanklarını tərtib edərək təşkilat üzrə kadrların hərəkətinin təhlili və ümumiləşdirilməsi üzrə işlərin yerinə yetirilməsi.

5.23. İşçilərin əmək fəaliyyətlərinə dair arayışların və xasiyyətnamələrin verilməsi.

5.24. Məzuniyyət cədvəlinin təşkil edilməsi, işçilərin istifadə etdiyi məzuniyyətlərin siyahıya alınması, təsdiq edilmiş cədvələ müvafiq olaraq növbəti və əlavə məzuniyyətlərin rəsmiləşdirilməsi.

5.25. Əzamiyyətlərin rəsmiləşdirilməsi və siyahıya alınması.

5.26. Təşkilatın struktur bölmələrində əmək intizamının vəziyyətinə və işçilər tərəfindən daxili nizam qaydalarının riayət edilməsinə nəzarət.

5.27. Kadrların cari vəziyyətinin analizi.

5.28. İşçilərin qəbul, başqa vəzifəyə keçirilmə, azad olunma və əmək qanunvericiliyinin pozulması ilə əlaqədar olan şikayətlərinin və ərizələrinin baxılması.

5.29. İşçilərin hərbi mükəlləfiyyətlilərin və çağırışçıların hərbi qeydiyyatının aparılması.

5.30. İşçilərin şikayətlərini yaradan səbəblərə dair tədbirlərin görülməsi və onların aradan qaldırılması.

6. QARŞILIQLI ƏLAQƏLƏR (XİDMƏTİ MÜNASİBƏTLƏR)

6.1. Kadrlar şöbəsi öz funksiyalarını və hüquqlarını həyata keçirmək üçün digər quruluş bölmələri ilə qarşılıqlı əlaqədədir:

6.1.1. Təşkilatın bütün struktur bölmələrindən alır:

- İşçilərə olan tələbat haqqında məlumatı;
- Mükafatlandırılmaya təqdim edilmiş işçilərə xasiyyətnamələri;
- Maddi və intizam məsuliyyətinə cəlb olunan işçilərə xasiyyətnamələri;
- Əmək və peşəkar intizam qaydalarını pozan işçilərdən izahatı;
- Məzuniyyət cədvəlinin tərtibi haqqında təklifləri;
- İşçilərin ixtisaslarının artırılmasına olan tələbat haqqında sifarişi;
- İşçilərin əmək qabiliyyətli olmamaları barədə vəzifələrini;
- İşçilərin növbələrinin dəyişdirilməsi haqqında məlumatı.

6.1.2. Təşkilatın bütün struktur bölmələrinə təqdim edir:

- İşçilərin mükafatlandırılması haqqında qərarları;
- İşçilərin işə qəbul, işdən azad olunma, başqa vəzifəyə keçirilmə, məzuniyyət, əzamiyyət və mükafatlandırılma əməllərinin surətlərini;
- Şöbələrdə ədiyyəti olan, təsdiq edilmiş məzuniyyət cədvəlini;
- Attestasiya komissiyalarının qərarlarını.

7. ŞÖBƏNİN HÜQUQLARI

7.1. Struktur bölmələrindən işçilər haqqında lazımi məlumatları tələb etmək, işçilər işə qəbul edildikdə və vəzifələrinin dəyişilməsi zamanı işə müvafiq struktur bölmə rəhbərlərinin fikirlərini soruşmaq.

7.2. Struktur bölmələrində işçilərə münasibətdə əmək qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş imtiyaz və üstünlüklərin verilməsinə riayət olunmasına nəzarət etmək.

7.3. Təşkilatın bütün struktur bölmələrindən şöbələr üzərinə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün zəruri məlumatları tələb etmək və almaq.

7.4. Təşkilatın struktur bölmələrində əmək intizamının vəziyyətinə və işçilər tərəfindən daxili əmək qaydalarına riayət edilməsinə nəzarət etmək.

7.5. "Təşkilatın adı" MMC-nin direktorunun göstərişlərinə əsasən təşkilatın bölmə rəhbərlərinə və işçilərinə operativ tapşırıqlar vermək.

7.6. Fəaliyyət sahəsi ilə bağlı məsələlərin işlənilib hazırlanması üçün lazım olan məlumat və materialları "Təşkilatın adı" MMC-nin struktur bölmələrindən almaq.

7.7. "Təşkilatın adı" MMC-nin struktur bölmələrinə kadrlar şöbəsinin səlahiyyətinə daxil olan kadr və sosial məsələlər üzrə yazılı tövsiyə və göstərişlər göndərmək.

7.8. İşlə təmin və işdən azad edilməni, azad edilən işçilərin yenidən təlim edilməsini, onlara müəyyən edilmiş imtiyazlar və kompensasiyaların verilməsinin riayət olunmasına nəzarət etmək.

7.9. Struktur bölmələrinin rəhbərlərindən direktor tərəfindən təsdiq edilmiş məzuniyyət cədvəlinə əsasən işçilərə əmək məzuniyyətinin verilməsini tələb etmək.

8. ŞÖBƏNİN MƏSULİYYƏTİ

8.1. Mövcud əsasnamədə nəzərdə tutulmuş şöbənin funksiyalarının vaxtında yerinə yetirilməsinə görə tam məsuliyyət kadrlar şöbəsinin rəisinin üzərinə düşür.

8.2. Kadrlar şöbəsinin rəisi aşağıda göstərilənlərə görə şəxsi məsuliyyət daşıyır:

- şöbə üzərinə düşən tapşırıq və funksiyaların yerinə yetirilməsi üzrə şöbənin fəaliyyətinin təşkili;
- şöbədə sənədlərin operativ, keyfiyyətli hazırlanması və yerinə yetirilməsi, qüvvədə olan qayda və təlimatlara müvafiq kargüzərlik işinin aparılmasının təşkili;
- əməkdaşlar tərəfindən əmək və istehsalat intizamı qaydalarına riayət edilməsi;
- şöbədə olan əmlakın qorunmasının təmini və yanğın təhlükəsizliyi qaydalarına riayət edilməsi;
- şöbə əməkdaşlarının seçilməsi, yerləşdirilməsi və fəaliyyəti.

8.3. Kadrlar şöbəsinin əməkdaşları təşkilatın işçilərinin işgüzar keyfiyyətini qiymətləndirdikləri zaman yalnız rəsmi alınmış məlumat və materiallara əsaslanmalıdırlar və işçilərin şəxsi həyatı barədə olan məlumatları açıb söyləmək hüququna malik deyillər.

8.4. Kadrlar şöbəsi əməkdaşlarının məsuliyyət dərəcəsi onların vəzifə təlimatları ilə müəyyən edilir.

Rəziləşdirilmişdir

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM

" _____ " MMC-nin direktoru

_____ Akif Mirzəli

" _____ " 20__ il

KADRLAR ŞÖBƏSİNİN MÜTƏXƏSSİSİNİN VƏZİFƏ TƏLİMƏTİ

1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR

1.1. Kadrlar şöbəsinin mütəxəssisi ştat cədvəlinə uyğun olaraq ierarxi mütəxəssis təsnifatına aiddir və " _____ " MMC-nin direktorunun əmri ilə tutduğu vəzifəyə təyin olunur və işdən azad edilir.

1.2. Kadrlar şöbəsinin mütəxəssisi birbaşa olaraq kadrlar şöbəsinin rəisinə, operativ olaraq direktorun müaviniyə təbədir.

1.3. Kadrlar şöbəsinin mütəxəssisi vəzifəsinə ali təhsilli, aidiyyəti vəzifələrdə ən azı üç il iş stajı olan şəxs təyin oluna bilər.

1.4. Kadrlar şöbəsinin mütəxəssisi aşağıdakıları bilməlidir:

- Əmək qanunvericiliyinin əsaslarını;
 - Kadrlara aid olan normativ, metodik və digər rəhbər materialları;
 - Kadrlar şöbəsinin əsasnaməsini, təlimat və digər rəhbər sənədləri, kadr işinin təşkilini və hesabatlarının tərtib edilməsini;
 - İşçilərin işə qəbulu və azad edilməsi haqqında qüvvədə olan qanunvericiliyi;
 - Kadrların ixtisas və peşəkarlığının artırılması işini;
 - Əmək kitabçalarının, şəxsi işlərin aparılması və qorunmasını, pensiyaların təyin edilməsi üzrə lazımı sənədlərin tərtib edilməsini;
 - Kadrların hərəkətlərinin uçot metodlarını;
 - Əmək proseslərinin təşkili, sosial psixologiya və sosiologiyanın əsaslarını;
 - "_____" MMC-nin işgüzar profilini, fəaliyyət istiqamətlərini, istehsalat ixtisaslaşmasını, struktur bölgüsünün xüsusiyyətlərini;
 - Əməyin və idarəçiliyin təşkil olunmasının əsaslarını;
 - Əməyin mühafizəsi normalarını və daxili nizam qaydalarını;
 - Təhlükəsizlik texnikasını, istehsalat sanitariyası və yanğından mühafizənin qayda və normalarını;
 - İşgüzar ünsiyyət və peşə etiket qaydalarını.
- 1.5. Kadrlar şöbəsinin mütəxəssisi öz işində aşağıdakı normativ sənədləri rəhbər tutur:
- Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyini;
 - "_____" MMC-nin Nizamnaməsini;
 - direktorun əmr və göstərişlərini;
 - əmək funksiyalarına və vəzifə borclarına aid olan Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyini;
 - hazırkı vəzifə təlimatını.

2. VƏZİFƏ BORCLARI

2.1. Əmək qanunvericiliyinə, nizamnaməyə, təlimatlara və "_____" MMC-nin rəhbərinin əmrələrinə uyğun işçilərin qəbulu, köçürülməsi, kadrların ixtisasının artırılması və işdən azad edilmələr və s. barədə sənədləri rəsmiləşdirmək.

2.2. Əmək kitabçalarını əmrələr əsasında doldurulmaq.

2.3. Şəxsi həyatın uçotu, çalışanlara cari və keçmiş əmək fəaliyyətləri haqqında arayışlar vermək, əmək kitabçalarını qorumaq, kadrlar üzrə təyin olunmuş sənədləri icra etmək, eləcə də işçilərin mükafatlandırılması üçün materiallar hazırlamaq.

2.4. İşçilərin şəxsi işlərini aparmaq, formalaşdırmaq.

2.5. Kadrlar üzrə cari və perspektiv planları işləyib hazırlamaq.

2.6. Kadrlara aid olan tələbat haqqında lazımı yerlərə məlumat vermək.

2.7. Kadr axınının səbəblərini öyrənmək, onun aradan qaldırılması üçün tədbirlər hazırlamaq və rəhbərliyə təqdim etmək. İxtisas və attestasiya komissiyalarına lazım olan materialı hazırlamaq, attestasiya komissiyasının işində bilavasitə iştirak etmək.

2.8. Məzuniyyət qrafiklərini tərtib etmək, işçilərə məzuniyyətlərin verilməsinin uçotu -

nu aparmaq, verilən məzuniyyətlərin cədvəl üzrə istifadə edilməsinə nəzarət etmək.

2.9. Kadrlar üzrə hesabatları tərtib etmək və tələb olunan yeri təqdim etmək.

2.10. Əzamiyyət sənədlərinin rəsmiləşdirilməsinə, "_____" MMC-də əzamiyyətdən qayıdan işçilərin qeydə alınmasında iştirak etmək.

2.11. İşçilərin maddi və intizam məsuliyyətinə cəlb olunması üçün materialları hazırlamaq.

2.12. Xidməti borcunu vaxtında və dəqiq yerinə yetirmək, təşəbbüskar olmaq, ixtisasını daim təkmilləşdirmək.

2.13. Əmək məhsuldarlığını artırmaq, işdə yüksək keyfiyyət göstəricilərinə nail olmaq.

3. HÜQUQLARI

3.1. Normal iş şəraiti ilə təmin olunmaq.

3.2. Şöbənin funksional fəaliyyəti ilə bağlı aidiyyəti struktur bölmələrlə qarşılıqlı əlaqələr qurmaq, zəruri sənədlərin yoxlamanı aparmaq, zəruri olan sənədlərin təqdim olunmasını işçilərdən tələb etmək.

3.3. Öz funksional vəzifələrini yerinə yetirməkdə ona maneə törədən səbəbləri aradan qaldırmaq üçün tədbirlər görmək.

3.4. "_____" MMC-nin fəaliyyətinin, habelə şöbəsinin işinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə şöbə rəisinə müvafiq təkliflər vermək.

4. MƏSULİYYƏTİ

4.1. Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada, bu vəzifə təlimatı ilə nəzərdə tutulmuş, vəzifələrin icra edilməməsi və ya lazımı səviyyədə icra edilməməsinə görə.

4.2. Azərbaycan Respublikasının inzibati, cinayət və mülki qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada fəaliyyətinin həyata keçirilməsi prosesi zamanı yol verilmiş qanun pozuntuları olduqda.

4.3. Azərbaycan Respublikasının əmək, cinayət və mülki qanunvericiliyi və həmçinin maddi məsuliyyət müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada maddi ziyanın vurulmasında.

4.4. "_____" MMC-nin mənafeyinin qorunmaması, firmaya, onun müştərilərinə aid olan məxfi məlumatların, sənədlərin (kommersiya siri) üçüncü şəxslərə açılmasında.

4.5. İmzalamaq üçün sənədlərə məsuliyyətlə yanaşmadıqda.

Rəziləşdirilmişdir

Kadrların əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə müavinət qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada xəstəlik vərəqəsi əsasında aparılır. Başqa sənədlər müavinətin verilməsi üçün əsas sayılır. Məcburi DSS ödəmələri sosial sığorta hadisəsi baş verdikdə verilən ödəmələrdir. Bunlara aiddir:

- dövlət pensiyaları;
- əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə müavinət;
- hamiləliyə və doğuma görə müavinət;
- uşağın anadan olmasına görə birdəfəlik müavinət;
- qanunvericilik əsasında uşağa qulluqla əlaqədar müavinət;
- dəfn üçün müavinət;

- sığorta olunanların sanatoriya-kurort müalicəsi üzrə xərclərin tam və qismən ödənişi;
- sosial sığorta üzrə təminatın başqa növləri.

Kadrlar şöbəsində baş vermiş bu hallar üzrə bir sıra aşağıdakı sənədlər mühasiblə, hüquqşünasla və digər vəzifəli şəxslərlə birlikdə hazırlanılır: protokol, TSEK-in rəyi, məzuniyyət haqqının hesablama cədvəli, DSMF üçün haqq-hesab cədvəli, müavinətin ödənilməsi haqqında müəssisə tərəfindən məktub, ərizə və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər sənədlər.

Nümunə

" " MMC

PROTOKOL**Bakı şəhəri****№ 01****19. 09. 2017-ci il**

İştirak etdilər: Fəxrəddin Ağazadə, Əşrəf Məmmədli, Xatirə Salahlı və Sevinç Hüseynli.

Sədr: Ağazadə Fəxrəddin

Katib: Xatirə Salahlı

Gündəlik məsələ:

1. " " qızının analıq məzuniyyətinə göndərilməsi haqqında.

Dinlənilir:

Sədr gündəlikdə duran məsələ haqqında məlumat verir və çıxışında " " qızının analıq məzuniyyətinə getməsi barədə ərizəsini oxuyaraq onun " " 20 il tarixindən analıq məzuniyyətinə göndərilməsi müraciətini iştirak

edənlərin nəzərinə çatdırır.

Çıxış etdi:

Əşrəf Məmmədli çıxışında " " qızının analıq məzuniyyətinə çıxması barədə ərizəsini dinləyərək onun " " 20 il tarixindən analıq məzuniyyəti üçün verilmiş xəstəlik vərəqəsi əsasında göndərilməsini təklif etdi. Onun mehriban işçi olmağını bildirir...

Qərara alındı:

" " qızı " " 20 il tarixindən analıq məzuniyyətinə göndərilsin. Lazımı sənədlər mühasibatlıq tərəfindən tərtib edilərək Hüquqi Şəxslər üzrə DSMF-yə göndərilsin.

Sədr " " Ağazadə Fəxrəddin

Katib " " Xatirə Salahlı

*Nümunə***Dövlət Sosial****Müdafiə Fonduna**

" " MMC-nin xəzinədarı " " qızının analıq məzuniyyətinə çıxmasına dair aşağıdakı sənədləri sizə göndəririk.

1. Xəstəlik vərəqəsi SN 00002 №000000 (surəti) – 1 nüsxə, 1 vərəq.
2. " " 20 il tarixli 01 №-li protokoldan çıxarış – 1 nüsxə, 1 vərəq.
3. Hamiləliklə əlaqədar hesablama cədvəli – 1 nüsxə, 1 vərəq.

Sizdən xahiş edirik müavinətin verilməsinə dair lazımı tədbirlər görəsiniz.

" " MMC-ni

direktoru**Musa Mürsəlli**

Kadrlar və mühasibat şöbələri işinin xəstəlik vərəqəsinə əsasən hamiləliklə əlaqədar məzuniyyət haqqının hesablanması cədvəlini hazırlayır və **haqq-hesab cədvəli** doldurulur imzalanaraq protokolla, məzuniyyət haqqının hesablanması cədvəli ilə birlikdə yerli DSMF-yə xidməti məktubla göndərilir və ya məlumatlar DSMF-nin elektron xidmətlər sistemində daxil edilir.

*Nümunə***Təşkilatın adı****ƏMR**

" " 20 il №

Bakı ş.

**"Sənədlərin saxlanması və
arxivləşdirilməsi haqqında"**

Təşkilatda uzun müddət saxlanılan sənədlərin müqəddəratının həll edilməsi məqsədilə, həmçinin onların müvafiq idarə sistemi üzrə siyahıya uyğun olaraq rəsmiləşdirilməsini və müvafiq dövlət orqanına təhvil verilməsini və ya məhv edilməsini nəzərə alaraq

ƏMR EDİRƏM:

1. Təşkilatda sənədlərin saxlanma müddətlərini müəyyən etmək, yaxud məhv etmək üçün ayırmaq işini həyata keçirmək məqsədilə daimi fəaliyyət göstərən Ekspert Komissiyası yaradılsın.

Komissiya aşağıdakı tərkibdə təsdiq olunsun:

Komissiyanın sədri: " "

Komissiya üzvləri: " "

2. Qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq sənədlərin saxlanma müddəti " " il müddətində müəyyən edilsin.

3. Komissiyaya tapşırılsın: saxlanma müddəti keçmiş sənədlərin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq təşkilatın daxili mühafizə müddəti başa çatdıqdan sonra onların müvafiq dövlət orqanına (dövlət arxivlərinə) təhvil verilməsi işini təşkil etsin.

4. Komissiyaya tapşırılsın: müvafiq dövlət orqanı tərəfindən icazə verilməsindən sonra müəyyən edilmiş siyahıda uzun müddətli saxlanılan sənədlərin məhv edilməsini təmin etsin.

5. Ümumi şöbəyə tapşırılsın: təşkilatın aidiyyəti struktur bölmələrini hazırkı əmrə tanış etsin.

6. Hazırkı əmr 00.00.20 -ci il tarixindən qüvvəyə minsin.

7. Əmrin icrasına nəzarət direktor müavini " " həvalə edilsin.

Direktor**Leyla Məmməli**

Müəssisənin kadrlar şöbəsində icra müddəti başa çatmış sənədlər gələcəkdə istifadə etmək üçün təşkilatın arxivinə verilir. Kadrlar şöbəsinin əməkdaşı və arxiv müdiri birlikdə

sənədlərin saxlanması və arxivləşdirilməsi haqqında əmr layihəsini hazırlayıb idarə rəhbərinə təqdim edirlər. Əmrdə saxlanılmalı sənədlər və ekspert komissiyası haqqında məlumat verilir.

2. KADR MƏSƏLƏLƏRİNƏ DAİR SƏNƏDLƏRİN RƏSMİLƏŞDİRİLMƏSİ QAYDASI

İcra hakimiyyəti başçısının aparatında baxılan vəzifələrin siyahısının tərtib edilməsi, kadr məsələlərinə dair təkliflərin hərəkəti və onlara baxılması qanunvericiliyə əsasən icra hakimiyyətinin başçısı tərəfindən həyata keçirilir. İcra hakimiyyəti başçısının aparatında baxılan vəzifələrin siyahısı yerli icra hakimiyyətləri haqqında əsasnamaya uyğun olaraq üç hissədən ibarətdir:

1-ci siyahı: icra hakimiyyəti başçısı tərəfindən təyin edilənlər; bu siyahıya icra hakimiyyəti başçısı aparatının, onun idarələrinin və xidmətlərinin kadrları, icra hakimiyyəti başçısının rayon tabeliyində olan şəhərdə, qəsəbədə və kəndlərdə nümayəndəliklərinin rəhbər işçiləri daxildir. Rayon və şəhər icra hakimiyyəti başçısının müavinləri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının rəhbəri ilə razılaşdırılmaqla icra hakimiyyətinin başçısı tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad olunur. Bakı şəhəri rayonları icra hakimiyyəti başçılarının müavinləri Bakı şəhəri İcra hakimiyyəti başçısı ilə razılaşdırılmaqla müvafiq icra hakimiyyəti başçısı tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilir. Naxçıvan Muxtar Respublikasında müvafiq icra hakimiyyəti başçısının müavinləri Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi ilə razılaşdırılmaqla müvafiq icra hakimiyyəti başçısı tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilir. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının yerli qurumlarının rəhbərləri (Ədliyyə, Daxili İşlər, Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti, Müdafiə, Vergilər Nazirliklərinin və Dövlət Gömrük Komitəsinin yerli bölmələrinin rəhbərləri istisna olmaqla) 2-ci və 3-cü siyahıya uyğun olaraq vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilir.

2-ci siyahı: icra hakimiyyəti başçısının razılığına əsasən həmin mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən təyin edilənlər: bu siyahıya Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin, Təhsil Nazirliyinin, Mədəniyyət Nazirliyinin, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin, Səhiyyə Nazirliyinin, yerli orqanlarının rəhbərləri daxildir. İcra hakimiyyəti başçısı bu siyahıda nəzərdə tutulan vəzifəyə təyin olunacaq kadrla söhbət edib razılığını müvafiq mərkəzi icra orqanına bildirdikdən sonra həmin orqan onu bu vəzifəyə təyin edir və qərarın surətini icra hakimiyyətinin başçısına göndərir.

3-cü siyahı: Azərbaycan Respublikasının müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları ilə razılaşdırılmaqla icra hakimiyyəti başçısı tərəfindən təyin edilənlər: bu siyahıya 2-ci siyahıda müəyyən edilmiş hallardan başqa ikili tabelikdə olan orqanların rəhbərləri daxildir. Bu siyahıya daxil olan kadrların təyin olunması qaydası 1-ci siyahıda olduğu kimidir. Əlavə olaraq icra hakimiyyəti başçısının aparatı və ya Şura tərəfindən icra hakimiyyəti başçısına tövsiyə olunmuş kadrlar müvafiq nazirlik və baş idarələrlə razılaşdırıldıqdan sonra təyin edilir. Ümumiyyətlə, icra hakimiyyəti başçısı rayon, şəhər ərazisində yerləşən müəssisə, təşkilat və idarələr tərəfindən kadrların seçilib yerləşdirilməsinə müntəzəm nəzarət edir və lazım gələrsə, kadr məsələlərinin həllində yaxından iştirak edir. Kadr məsələlərinə baxılması üçün icra hakimiyyəti başçısının aparatına aşağıdakı sənədlər təqdim edilməlidir:

təklif olunan kadr dəyişikliklərinin yazılı surətdə əsaslandırılmış səbəbləri, təklif edilən işçinin tərcümeyi-hal, şəxsin doldurulmuş anket, 4x6 ölçülü iki fotosəkil, təhsil haqqında sənədlərin surəti, tibbi arayış. İcra hakimiyyəti başçısının aparatına daxil olmuş təqdimat və işçinin uçot-xasiyyətnamə sənədləri ümumi şöbədə qeydiyyatdan alındıqdan sonra aidiyyəti üzrə baxılmaq üçün aparatın müvafiq struktur bölməsinə verilir. Həmin şöbə təklifi dərindən və hərtərəfli öyrənir, namizəd haqqında öz rəyini yazılı surətdə icra hakimiyyəti başçısına bildirir. İcra hakimiyyəti başçısının razılığı olarsa, həmin namizədin vəzifəyə təyin edilməsi haqqında (1-ci və 3-cü siyahı üzrə) icra hakimiyyəti başçısının sərəncamı hazırlanır, yaxud (2-ci siyahı üzrə) onun razılığı haqqında müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına bildiriş göndərilir. Qərar qəbul edildikdən sonra sərəncamın surəti və işçinin uçot-xasiyyətnamə sənədləri aparatın kadr işlərinin aparılması həvalə edilmiş şöbəsinə (işçisinə) təhvil verilir və orada aşağıdakı sənədlərdən ibarət şəxsi iş açılır: nömrələnmiş qovluq, kadrların uçotu üzrə anketa əlavə, anket, tərcümeyi-hal, təhsil haqqında sənədlərin surəti, şəxsi işdə olan sənədlərin siyahısı, tibbi arayış, nəzarət vərəqəsi. Kadr işlərini aparan şöbə (işçi) vaxtaşırı işçiləri səciyyələndirən sonrakı dəyişiklikləri təhsil, elmi dərəcə, təltif, seçkili orqanlarda iştirak haqqında və s. məlumatları şəxsi işə əlavə edir. Şəxsi iş tanışlıq üçün aparatın şöbələrinə verildikdən nəzarət vərəqəsində müvafiq qeyd yazılır. Şəxsi işin axtarışını asanlaşdırmaq üçün işçilərin **əlifba sırası** və **vəzifə sırası** ilə kartotekası yaradılır. Şəxsi işlər qapısına möhür vurulan xüsusi otaqda, ayrıca otaq olmadıqda isə ümumi şöbədə metal şkafta saxlanılır. İşçi vəzifədən azad edildikdən onun şəxsi işi 10 il ərzində saxlanılır. Həmin müddət başa çatdıqdan sonra şəxsi işlər ekspert komissiyasının rəyi əsasında arxiva təhvil verilir və ya məhv edilir, bu barədə akt tərtib olunur.

Forma № 1

ŞƏXSİ İŞDƏ OLAN SƏNƏDLƏRİN SİYAHISI

(Soyadı, adı, atasının adı)

Sıra №-si	Sənədin adı	Sənədin şəxsi işə daxil edilmə tarixi	Vərəqlərin sayı	Sənədi kim və hansı şöbəyə görə götürüb	Sənədin götürülmə tarixi	Sənədin qaytarılma tarixi

ƏLAVƏ
Forma № 3

ƏLİFBA QEYDİYYAT VƏRƏQƏSİ

Soyadı	Adı
Qırvada olan şəxsi işin nömrəsi	Atasının adı
	Kartocğa 2000-ci il _____ « _____ » tərtib edilmişdir
	İmza _____
Ləğv edilmiş şəxsi işin nömrəsi	Şəxsi işin ləğv edilməsi tarixi
	« _____ » _____ 2000-ci il
	İmza _____

İşçilərin işə davamiyyəti üçün kadrlar xidmətinin vəzifələrindən biri də işçilərin **tabel uçotunu** aparmaqdır. Tabel uçotu müəssisə tərəfindən ştat cədvəlində nəzərdə tutulmuş ayrıca kadrlar üzrə mütəxəssis tərəfindən mərkəzləşdirilmiş qaydada yerinə yetirilir. Bu uçotun aparılması quruluş bölmələri böyük olan və digər ərazilərdə yerləşən təşkilatlarda ayrı-ayrılıqda aparılır. Tabel uçotu əsasında işçilərin işə davamiyyəti və maliyyə məsələləri həll edilir. Səbəbsiz iş buraxmalar və onun nəticələri Məcəllə ilə tənzimlənir.

X BÖLMƏ

MƏXFİ KARGÜZARLIQ VƏ DÖVLƏT SİRRİ

1. Məxfi sənədlərlə iş

“Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzarlığın aparılması” Qaydası təsdiq edilmişdir. Bu Qayda Prezidentin Fərmanına əsasən hazırlanmışdır və dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzarlığın aparılması, o cümlədən dövlət sirri təşkil edən məlumatın daşıyıcılarına rekvizitlərin və əlavə qeydlərin qoyulması, vəzifəli şəxsin və ya vətəndaşın dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılması qaydasını müəyyən edir. Təşkilatlar qanunvericiliklə onların üzərinə qoyulmuş vəzifələrin daha səmərəli həyata keçirilməsi üçün öz səlahiyyətləri daxilində bu sənədə uyğun olaraq, idarədaxili qaydalarını ha-

zırlaya bilərlər. Göründüyü kimi, **məxfi kargüzarlıq** dövlət sirri təşkil edən məlumatın sənədləşdirilməsinin təmini və onlarla işin təşkili üzrə fəaliyyət sahəsinə deyildir. Sənədlər və ya məlumat daşıyıcısı müvafiq sərəncam məhiyyətli sənədlərə əsasən, habelə təşkilat rəhbəri, onun səlahiyyət verdiyi şəxs və ya təşkilatın aidiyyəti struktur bölməsinin rəhbəri tərəfindən müəyyən edilmiş məhdud sayda (nüsxədə) hazırlanır.

Sənədlərdə dövlət sirri təşkil edən məlumatın əks etdirilməsi üçün nəzərdə tutulan iş və stenoqrafiya dəftərləri, audio, video, foto və kino lentləri, disketlər, xüsusi bloknotlar, vərəqlər və s. onlarda əks etdiriləcək məlumatın daşıyıcısını zədələmədən kənar şəxslər tərəfindən əldə edilməsini istisna edən qaydada hazırlanır və uçota alınır (məlumat daşıyıcısının sayı və tərkibi müvafiq uçot sənədində, həmçinin texniki vasitələr tətbiq edilməklə əks etdirilir). İş və stenoqrafiya dəftərlərinin, xüsusi bloknotların vərəqləri nömrələnir, tikilir və sonuncu vərəqdə daşıyıcının nömrələnib tikilmiş vərəqlərinin sayı barədə qeyd yazılaraq onu hazırlayan DSMB-nin əməkdaşı tərəfindən imzalanır, sapın düyününün üzərinə isə sapın ucları kənara çıxmaqla DSMB-nin möhürü əks olunan nazik, şəffaf və laylanmayan kağızdan hazırlanmış yarlıq yapışdırılır. Möhürün diametrindən 3-4 mm böyük hazırlanan bu yarlıqın üstündən onun hüdudlarından kənara çıxmaqla yüksək keyfiyyətli və şəffaf yapışqan təbəqəsi çəkilir. Məlumatın əks olunması üçün hazırlanmış daşıyıcılar “İş dəftərlərinin uçotu jurnalı”nda növlər üzrə uçota alınır. Daşıyıcıda onun xüsusiyyətinin yol verdiyi üsulla uçot nömrəsi və tarixi, təyinatı və icraçının soyadı qeyd edilir. Xüsusi bloknotlarda isə bu qeydlər onların bütün vərəqlərində və kötüklərində qoyulur. Bir neçə vərəqin yapışdırılması ilə hazırlanmış vərəqin yapışdırılma yerlərinə göstərilən qeydləri əks etdirən ştamplər vurulur. Bir sənədin (eymləşdirilməsinə imkan verən rekvizitlər qoyulmuş məlumat daşıyıcısının) hazırlanması üçün nəzərdə tutulan vərəqlər eyni nömrə ilə uçota götürülür.

Məlumatın əks etdirilməsi üçün daşıyıcılar icraçıya qısamüddətli və ya uzunmüddətli istifadə üçün verilə bilər. Daşıyıcıların təhvil-təslimi iş günü ərzində qaytarılmaq şərti ilə qısa müddətli istifadə üçün “Sənədin (işin) təhvil-təslim vərəqəsi” üzrə, uzunmüddətli istifadə üçün isə “İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı”nda uçota alınaraq icraçıların xüsusi çamadanlarında, çantalarında və ya iş qovluqlarında saxlanılmaq şərti ilə “İş dəftərlərinin uçotu jurnalı” üzrə həyata keçirilir. Qısamüddətli istifadə üçün verilmiş xüsusi bloknotun yalnız istifadə edilmiş vərəqlərində və kötüklərində icraçının soyadı qeyd edilir. Xüsusi çamadanlar, çantalar və iş qovluqları icraçılar tərəfindən onlara vurulmuş möhürü (plombu) zədələmədən onlarda saxlanılan məlumat daşıyıcılarının əldə edilməsini istisna edən şəkildə hazırlanır. Xüsusi çamadanlara, çantalara və iş qovluqlarına onlarda saxlanılan daşıyıcıların uçotunun aparılması üçün qoyulmuş “İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı”nın uçot nömrəsi verilir. “İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı” kitab şəklinə salınır və onun uçotu “İş dəftərlərinin uçotu jurnalı” üzrə aparılır. Xüsusi çamadan, çanta və iş qovluğunun təhvil-təslimi təşkilatın obyektdaxili rejimi ilə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir. Dövlət sirri əks etdirən yazılı sənədlər (informasiyanın istənilən yazı üsulu ilə qeyd olunduğu sənədlər) DSMB-də uçota götürülmüş xüsusi bloknotlarda və ya vərəqlərdə hazırlanmış qaralamalardan çap edirlər.

Hazırlanmış qaralamaların çap edilməsinin məqsədəuyğunluğu icraçının işlədiyi struktur bölməsinin rəhbərinin qaralamadakı imzası ilə təsdiqlənir. Çap edilən sənədlərin çoxluğu ilə əlaqədar zərurət yarandıqda DSMB-nin nəzdində ayrıca çap bölməsi yaradıla bilər.

Qaralama hazırlanarkən, onun izinin digər vərəqlərə düşməsi istisna edilməlidir. Çap edilmək üçün icraçıdan alınmış qaralama "Hazırlanan sənədlərin ilkin uçotu jurnalı"nda onun aparılmasına cavabdeh şəxs tərəfindən uçota alınaraq çap edən şəxsə bu jurnal üzrə verilir və çap edilmiş sənədlə birlikdə geri alınır. Sənəd və qaramaların təhvil-təslimi onların rekvizitlərinin uçot göstəricilərinə uyğunluğunun yoxlanılması ilə həyata keçirilir. Sənədin çapı prosesində qaralama ilə bağlı sualların izahı üçün onun icraçısına müraciət edilir. Sənədlərin ayrı-ayrı vərəqlərinin yenidən çap edilməsi "Hazırlanan sənədlərin ilkin uçotu jurnalı"nda həmin uçot nömrəsi üzrə əks etdirilir. Əgər vərəqlərin yenidən çap edilməsi ilə sənədin vərəqlərinin ümumi sayı dəyişərsə və ya sənəd bütövlükdə yenidən çap edilərsə, həmçinin sənəd xarici dilə tərcümə edilməklə çap edilərsə, bu zaman sənədə yeni ilkin uçot nömrəsi verilir. Çap edilmiş sənəd ilkin uçota götürüldüyü gün onun qaramaları və yenidən çap edilmiş zəy vərəqləri "Hazırlanan sənədlərin ilkin uçotu jurnalı" üzrə məhv edilir. Xüsusi bloknotda və ya vərəqdə hazırlanmış qaramanın çap edilməsi məqsədəuyğun olmadıqda həmin vərəqlər bloknotun kötyündə və ya "İş dəftərlərinin uçotu jurnalı"nda DSMB-nin əməkdaşı və icraçı tərəfindən imza edilməklə tələblərə uyğun qaydada məhv edilir.

Dövlət sirri əks etdirməyən sənəd kimi işlənmiş və çap edilmiş, lakin təşkilat rəhbərinin və ya DSMB rəhbərinin qərarı ilə məxfiləşdirilmiş sənədin bütün nüsxələri və qaramaları DSMB-yə təhvil verilir və sənəd "Hazırlanan sənədlərin ilkin uçotu jurnalı" üzrə uçota götürülür. Bu halda sənədin qaralama və çap edilmiş bütün nüsxələrinin təqdim edilib-edilməməsi faktı onun təşkilatda qalan nüsxəsinin arxa tərəfində bu barədə müvafiq qeyd edilməklə icraçının və DSMB əməkdaşının imzası ilə təsdiqlənir. Qaramanın və çap edilmiş nüsxələrin təqdim edilməməsi faktı xidməti qaydada araşdırılır. Audio, video, foto və kino lentlərində, disklərdə, disketlərdə və s. əks olunmuş məlumat əsasında hazırlanmış sənədin qeydə alınma nömrəsi "Audio, video, foto və kino lentlərində, disklərdə, disketlərdə əks olunmuş məlumatların uçotu jurnalı"nda əks etdirilir. İş gününün sonunda dövlət sirri əks olunmuş və onların əks olunması üçün nəzərdə tutulan daşıyıcılar, habelə çap edilməsi başa çatdırılmayan sənədlər DSMB-yə təhvil verilir. Hazırlanmış hər bir sənədin, sənədləşdirilmiş informasiyanın (lazımi qaydada müxtəlif daşıyıcılarda yazılmış informasiyanın) mövcud standartların tələblərinə uyğun yerləşdirilmiş müəyyən tərkibdə rekvizitləri (sənədin mətnini və xarici əlamətlərini əks etdirən mütləq elementləri) olmalıdır.

İcraçı barədə qeydin qoyulduğu sahədə sənədin ilkin uçot nömrəsi və tarixi, çap edilmiş nüsxələrinin sayı, çap edildiyi qaramanın nömrəsi, məxfiliyinin açılması tarixi və ya şərti, yaxud buna səbəb ola biləcək hadisə, sənədi çap edən şəxsin soyadı barədə rekvizitlər də qoyulur. Bu rekvizitlər, bir qayda olaraq, sənədin son vərəqinin üz və ya arxa tərəfində qoyulur. İki və daha çox vərəqdə çap edilmiş sənədin hər bir nüsxəsinin ikincidən başlayaraq bütün vərəqlərinin (səhifələrinin) yuxarı orta hissəsində sıra nömrəsi, aşağı orta hissəsində isə sənədin qeydə alınma nömrəsi yazılır.

Sənədin surətlərində (sənədin əslindəki informasiyanı tam və xarici əlamətlərini tam və ya qismən əks etdirən, lazımi qaydada təsdiq edildikdə hüquqi qüvvəyə malik olan sənədlərdə) birinci vərəqin yuxarı sağ küncündə "Surət", sənəddən çıxarışlarda (sənədin əslindəki informasiyanın bir hissəsini və xarici əlamətlərini tam və ya qismən əks etdirən, lazımi qaydada təsdiq edildikdə hüquqi qüvvəyə malik olan sənədlərdə) isə sənədin adından sonra "çıxarış" sözü ya-

zılır. Hazırlanmış (təşkilatın səlahiyyətli vəzifəli şəxsləri tərəfindən imzalanmış) sənəd aidiyyəti üzrə "Hazırlanmış sənədlərin uçotu jurnalı"nda, "Sərəncam məhiyyətli sənədlərin uçotu jurnalı"nda, "Kitab şəklində salınmış yazılı materialların inventar uçotu jurnalı"nda, "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi"ndə qeydə alınır. İki və daha çox təşkilat tərəfindən birgə hazırlanmış sənədin qeydə alınma nömrəsi sənədin bu təşkilatlar üzrə qeydə alınma nömrələrindən ibarətdir. Nömrələr sənəd müəlliflərinin göstərilmə ardıcılığına uyğun olaraq aralarında tire qoyulmaqla yazılır. Belə sənədin sonuncu imzalanma tarixi onun qeydə alınma tarixidir. Sənəddən hazırlanmış çıxarışa (iş dəftərlərinə edilmiş çıxarışdan başqa) yeni qeydə alınma nömrəsi verilir. Çıxarış edilmiş sənəddə və onun uçot sənədlərində çıxarışın qeydə alınma nömrəsi göstərilməklə sənədin hansı vərəqlərindən və ya bəndlərindən çıxarış edildiyi barədə qeydlər aparılır.

Digər təşkilatdan daxil olmuş sənəddən, əgər bu sənədin onu alan təşkilatın fəaliyyətinə bilavasitə aidiyyəti yoxdursa, sənədi göndərmiş təşkilat rəhbərinin və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxsin icazəsi ilə çıxarış edilmə bilər. Məlumat daşıyıcıları yalnız DSMB tərəfindən göndərilir. Sənədlər müşayiət məktubu ilə göndərilərkən məktubda "Qoşma" sözündən sonra hər bir qoşmanın adı (əgər bu müşayiət məktubunun mətnində qeyd olunmamışdırsa), qeydə alınma nömrəsi, nüsxələrinin sayı və nömrələri, məxfilik qrupu, vərəqlərinin sayı (həcmi) göstərilir.

Müşayiət məktubuna ona qoşulmuş ən yüksək məxfilik dərəcəsi olan sənədin məxfilik qrupu verilir. Qoşmaların sayının çoxluğu ilə əlaqədar zərurət yarandıqda, tələb olunan bütün rekvizitləri göstərməklə onların siyahısı tərtib edilir. Bu halda müşayiət məktubunda qoşma kimi bu siyahı göstərilir. Göndərilən sənədin blankda hazırlanmayan işə daxil edilən nüsxəsində zəruri olan bütün rekvizitlər, o cümlədən, qeydə alınma nömrəsi, tarixi, sənədi imzalayan şəxs göstərilir və onun əsl ilə uyğunluğu DSMB əməkdaşının imzası və həmin bölmənin möhürü ilə təsdiq edilir.

Sənədin nüsxələri dördədən çox ünvana göndəriş siyahısı üzrə göndərilir. Göndəriş siyahısı sənədi imzalayan vəzifəli şəxs və ya onu hazırlayan bölmənin rəhbəri tərəfindən imzalanır. Bu zaman göndərilən sənədin hər nüsxəsində yalnız bir ünvan göstərilir. Əgər göndərilən qoşmaların nüsxəsi göndərən təşkilatda qalmırsa, bu halda müşayiət məktubunda qoşma haqqında məlumatdan sonra "Yalnız ünvana" qeydi yazılır.

Müşayiət məktubu ilə göndərilən qoşmaların sayının çoxluğu ilə əlaqədar onların qeydə alınma nömrələrinin "Hazırlanmış sənədlərin uçotu jurnalı"nda sadələşməsi mümkün olmazsa, qoşmaların vərəqlərinin ümumi sayı (həcmi) göstərilə bilər. Təyinatı əlavə izahat tələb etməyən sənəd müşayiət məktubu olmadan öz qeydə alınma nömrəsi ilə göndərilə bilər. Sənədlər qalın, işıq keçirməyən kağızdan hazırlanmış zərflərdə göndərilir. Bu tələbə uyğun gəlməyən zərflərdə göndərilən sənədlər zərflə qoyulmazdan öncə işıq keçirməyən kağıza bükülməlidir. Zərfin üzərində aşağıdakı rekvizitlər qoyulur:

- yuxarı sağ küncdə məxfilik qrupu, zəruri hallarda digər məhdudiyyət qrupu ("Şəxsən", "Litet S" və s.) və zərflə hazırlayan şəxsin "zərflər üçün" möhürü ilə təsdiq edilmiş imzası;
- zəruri hallarda zərfin yuxarı orta hissəsində "zərflər üçün" möhürü ilə təsdiq edilmiş "Təcili" qeydi;

– aşağıda sənədin göndərildiyi təşkilatın (şəxsin) adı və ünvanı, ondan aşağıda isə göndərən təşkilatın (şəxsin) adı, ünvanı və sənədin qeydə alınma nömrəsi.

Sənəd müşayiət məktubu olmadan göndərilərkən onun qeydə alınma nömrəsindən əlavə mötərizə içərisində sənədin nüsxəsinin də nömrəsi göstərilir. Məlumat daşıyıcıları hərbi hissələrə ünvan göstərilmədən, hərbi hissələrin nömrələri üzrə göndərilir. Zərfin və sənədin üzərindəki müvafiq rekvizitlərin uyğunluğu yoxlandıqdan sonra sənəd zərflə qoyulur. Zərflər yapışdırılır, kənarlarının ortasından keçməklə və sənədi dəşməməklə sap ilə çarpaz şəkildə elə tikiilir ki, zərflə qoyulmuş sənədi möhkəm tutsun və onun düyünü zərfin arxa tərəfinə düşsün. Zərfin arxa tərəfinə sapın düyününün üstünü örtən, habelə onun qapaqlarının zədələnmədən açılmasını istisna edən sayda kağız yarlık yapışdırılır. Yarlığın üzərində DSMB-nin "zərflər üçün" möhürünün şəkli aydın əks olunmalı, sapın ucları isə yarlıqdan kənara çıxmalıdır. "Şəxsən", "Liter S" və s. məhdudiyyət qıfli sənədlər ikiqat zərflərdə göndərilir. Belə hallarda üstdəki zərf tikilmiş, qapaqlarına zəruri sayda yarlık yapışdırılır və zərfin yuxarı sol küncündə xəbərdar edici "İkiqat zərf" qeydi yazılır. İkiqat zərfləmədə məhdudiyyət qıflı, göndərən və alan konkret şəxslərin vəzifəsi və soyadları yalnız daxili zərfin üzərində göstərilir. Ezamiyyət tapşırığını yerinə yetirmək məqsədilə ezam olunan şəxs tərəfindən bilavasitə istifadəsi zəruri olan sənədlər də onun ezam olunacağı təşkilata, bir qayda olaraq, qabaqcadan "Şəxsən" rekvizitli ikiqat zərflərdə göndərilir. "Şəxsən", "Liter S" və s. məhdudiyyət qıflı sənədin digər sənədlərlə eyni zərflərdə göndərilməsi yolverilməzdir. Zəruri hallarda təsviri sənədlər (informasiyanın təsvirə əks olunduğu sənədlər), foto sənədlər (informasiyanın istənilən səs yazma sistemi ilə əks olunduğu sənədlər) və (və ya) audiovizual sənədlər (təsviri və fono informasiyanın əks olunduğu sənədlər), habelə böyük həcmli yazılı sənədlər onların daşınması zamanı hər hansı şəxsin bu sənədlərlə tanış olmasının istisna edən qablarda göndərilə bilər.

Korrespondensiya ünvanlara, bir qayda olaraq, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada feldyegerlər və (və ya) xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatoru vasitəsilə çatdırılır. Müəyyən hallarda korrespondensiyanın göndərilməsi üçün üç nüsxədə reyestr yazılır. Reyestrə göndərilən zərfin üzərindəki qeydə alınma nömrəsi, sənədin məxfilik qıflı və onun ünvanlandığı təşkilatın adı göstərilir. Reyestr korrespondensiyanı göndərən şəxs tərəfindən imzalanır və həmin imza DSMB-nin "zərflər üçün" möhürü ilə təsdiqlənir. Bu reyestrin korrespondensiyanı qəbul edən feldyeger və ya xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatorunun əməkdaşı tərəfindən təhvil-təslim vaxtı və tarixi, həmin feldyegerin və ya əməkdaşın soyadı göstərilməklə imzalanan bir nüsxəsi təşkilatın DSMB-sində qalır, digər iki nüsxəsi isə korrespondensiya ilə birlikdə feldyegerə və ya xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatoruna təhvil verilir. Reyestrin korrespondensiyanı qəbul edən feldyeger və ya xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatorunun əməkdaşı tərəfindən, həmin korrespondensiya lazım olana ünvanə çatdırıldıqdan sonra imzalanmış və möhürlə təsdiq edilmiş bir nüsxəsi feldyeger xidmətində və ya xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatorunda qeydə alınır və saxlanılır, digər nüsxəsi isə DSMB-yə qaytarılır və bu nüsxə reyestrlər üçün açılmış işdə saxlanılır. Bu zaman reyestrin korrespondensiyanı qəbul edən feldyeger və ya xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatorunun əməkdaşı tərəfindən imzalanmış, möhürlə təsdiq edilməmiş və DSMB-də qalmış nüsxəsi məhv edilir.

Bəzi hallar istisna olmaqla, əgər korrespondensiyanı qəbul edən feldyeger xidmətində reyestrin təsdiq edilməsi üçün möhürü avaz edən ştamp varsa, korrespondensiyanın göndərilməsi üçün iki nüsxədə reyestr yazılır. Reyestrin korrespondensiyanı qəbul edən feldyeger tərəfindən imzalanmış və ştamp ilə təsdiq edilmiş bir nüsxəsi DSMB-yə qaytarılır, digər nüsxəsi isə feldyeger xidmətində qeydə alınır və saxlanılır. Əgər feldyegerin korrespondensiyanı lazım olan ünvanə bilavasitə deyil, xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatoru vasitəsilə çatdırması nəzərdə tutulmuşdursa, korrespondensiyanın göndərilməsi üçün qaydaya əsasən müvafiq olaraq dörd və üç nüsxədə reyestr yazılır. Bu halda reyestrin əlavə olaraq yazılmış bir nüsxəsi xüsusi poçt rabitəsini həyata keçirən poçt rabitəsi operatoruna verilir və orada saxlanılır. Reyestrlərin uçotu "İşdəki sənədlərin daxili siyahısı" üzrə aparılır.

Zəruri hallarda təşkilat rəhbərinin və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxsin icazəsi ilə tam məxfi və məxfi korrespondensiya bir yaşayış məntəqəsinin həddləri daxilində yerləşən ünvanə DSMB-nin əməkdaşları və ya təşkilata təhvil edilmiş feldyegerlər vasitəsilə çatdırıla bilər. Korrespondensiyanın DSMB-nin əməkdaşları tərəfindən çatdırılması həmin korrespondensiyanın DSMB-nin möhürü ilə möhürlənmiş xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluqlarında daşınmaqla, təşkilata məxsus nəqliyyat vasitələri ilə həyata keçirilir. Xüsusi əhəmiyyətli korrespondensiya isə göstərilən tələblər gözlənilməklə, təşkilat rəhbərinin yazılı icazəsi və silahlı mühafizəçilərin müşayiəti ilə çatdırıla bilər. Təşkilat rəhbərinin yazılı icazəsi ilə korrespondensiyanın təşkilata məxsus nəqliyyatla və silahlı mühafizəçilərin müşayiəti ilə digər yaşayış məntəqələrində yerləşən ünvanə çatdırılmasına da yol verilir. Göstərilən hallarda reyestr iki nüsxədə yazılır və onun xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğuna qoyulan nüsxəsində qoyulduğu qabın möhürləndiyi möhürün yazısı qeyd edilir. Qəbul edən tərəfindən imzalanmış və möhürlə təsdiq edilmiş bu reyestr, göndərən təşkilatın DSMB-sinə təhvil verilir. Bu zaman reyestrin DSMB-nin əməkdaşı tərəfindən imzalanmış və DSMB-də qalan nüsxəsi məhv edilir.

Korrespondensiya bir yaşayış məntəqəsinin həddləri daxilində yerləşən ünvanə paylama kitabı üzrə də çatdırıla bilər. Korrespondensiyanın qəbul edilməsi paylama kitabında onu qəbul edən imzası və möhürü ilə təsdiq edilir. Reyestrə daxil edilən işlər "Xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi işlərin nomenklaturu"na daxil edilir, paylama kitabları isə "jurnalların, kartotekaların və bağlanmış işlərin uçotu jurnalı"nda qeydə alınır və işin və ya paylama kitabının bağlanılma tarixindən başlayaraq ən azı bir il müddətində saxlanılır. Əgər korrespondensiya bir yaşayış məntəqəsinin həddləri daxilində yerləşən ünvanə feldyeger vasitəsilə çatdırılırsa, belə çatdırılma faktı feldyeger xidməti tərəfindən yazılmış, möhürlə (ştamp ilə) və korrespondensiyanı çatdıran feldyegerin və qəbul edən təşkilatın müvafiq əməkdaşının imzaları ilə təsdiq edilmiş qəbz ilə rəsmiləşdirilir. Feldyeger korrespondensiya lazım olan ünvanə çatdırıldıqdan sonra qəbz və həmin korrespondensiyanı göndərən təşkilatın DSMB-sinə təqdim edilir.

Daxil olan bütün məlumat daşıyıcıları, o cümlədən məxfi korrespondensiya DSMB tərəfindən qəbul edilir. Korrespondensiyanı qəbul edən şəxs ünvanın düzgünlüyünü, zərfin (qabın) bütövlüyünü və möhürlərinin yazısının göndərən adına uyğunluğunu yoxlayır, zərfin üzərində göstərilən qeydə alınma nömrələrinin reyestrə (paylama kitabında) göstərilən nömrələrlə eyniliyini tutuşdurur. Zərfin zədələndiyi, möhürlərinin yazısı ilə göndərən təşkilatın adı arasında uyğunsuzluq aşkar edildikdə, zərf qəbul edilmədən iki nüsxədə akt tərtib edilməklə, onu götürən şəxsə qaytarılır. Akt zərflə gətirən və qəbul edən şəxslər tərəfindən im-

zalanır, bu barədə reyestrda (paylama kitabında) müvafiq qeyd edilir. Aktın bir nüsxəsi zərfi götürən şəxsə verilir, digər nüsxəsi isə DSMB-də saxlanılır. Korrespondensiyanı qəbul edən şəxs reyestrda (paylama kitabında) qəbul etdiyi zərflərin sayını (yazı ilə), qəbul edilmə tarixini və vaxtını göstərməklə imza edir və onu müvafiq möhürlə təsdiqləyir. Qəbul edilmiş zərflər "zərf-nəzarət jurnalı"nda uçota götürülür. Həmin jurnalda zərf barədə edilmiş qeydlər korrespondensiyanı təhvil vermiş şəxsin imzası ilə təsdiqlənir.

Müəyyən hallar istisna olmaqla, daxil olmuş zərflər açılmaq üçün "zərf-nəzarət jurnalı"nda imza etməklə DSMB-nin rəhbərinə və ya onun tərəfindən səlahiyyət verilmiş şəxsə təhvil verilir. Zərfləri açan şəxs zərfdən bütün sənədlərin çıxarıldığına əmin olmalıdır. Bu məqsədlə zərf üç tərəfdən açılır. Zərf açıldıqdan sonra onun üzərindəki qeydə alınma nömrələri ilə çıxarılmış sənədlərin qeydə alınma nömrələrinin, qoşma sənədlərlə müşayiət məktubundakı uçot göstəricilərinin uyğunluğu, habelə sənəd məxfiləşdirilərkən istinad edilən məlumatlar siyahısının müvafiq bəndi və onun məxfiliyinin açılması tarixi və ya şərti, yaxud buna səbəb ola biləcək hadisə barədə qeydlərin mövcudluğu yoxlanılır. Uyğunsuzluq və çatışmazlıq aşkar edilsə, onlar göstərməklə, iki nüsxədə akt tərtib edilir və akt DSMB-nin rəhbəri və əməkdaşı tərəfindən imzalanır. Akt sənədin göndərildiyi zərflə birlikdə tədbirlər görülməsi üçün sənədi göndərmiş təşkilata göndərilir, ikinci nüsxəsi isə işə tikilir. Səhvən göndərilmiş sənəd öz qeydə alınma nömrəsi ilə onu göndərənə qaytarılır, "zərf-nəzarət jurnalı"nda isə reyestrin nömrəsi və tarixi göstərilir. Əgər zərfin içərisində məxfilik qəfəsinə malik olmayan sənədlər aşkar edilsə, həmin sənədlər qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada qeyri-məxfi kargüzərliyə keçirilir və bu barədə sənədi göndərmiş təşkilata məlumat verilir.

DSMB-si olan struktur bölməsinə göndərilmiş zərf təşkilatın DSMB-sində, bir qayda olaraq, açılmır, reyestrə (paylama kitabı ilə) təyinatı üzrə göndərilir və bu barədə "zərf-nəzarət jurnalı"nda qeyd edilir. "Şəxsən" rekvizitli zərf ünvanlandığı şəxs və ya onun səlahiyyət verdiyi şəxs tərəfindən açılır. Uçot sənədlərində sənəd barəsində qeyd zərfi açan şəxsin məlumatına əsasən yazılır. Həmin yazı müvafiq olaraq "Daxil olmuş sənədlərin uçotu jurnalı"nda və ya "Daxil olmuş sənədlərin uçotu vərəqəsi"nda "Şəxsən rekvizitli zərf" sözləri ilə qeyd edilir. Belə sənəd bütün icra müddəti ərzində onun ünvanlandığı şəxs tərəfindən möhürlənən zərfdə DSMB-də saxlanılır. Onun təhvil-təslimi digər məxfi sənədlər üçün müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir. İstifadə zərurəti başa çatdıqdan sonra ünvanlandığı şəxsin göstərişi ilə bu sənədlər ikiqat zərfdə geri qaytarılır, işə daxil edilir və ya müvafiq qaydada məhv edilə bilər. Müşayiət məktubu olmadan daxil olmuş nəşrlər, kitablar və digər inventarlar "Kitab şəklinə salınmış yazılı materialların inventar uçotu jurnalı", dövlət sirri ilə işləməyə buraxılış vərəqləri "İşçilərin buraxılış vərəqlərinin uçotu jurnalı", iş dəftərləri "İş dəftərlərinin uçotu jurnalı", texniki sənədlər müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı" və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi", bütün digər sənədlər isə "Daxil olmuş sənədlərin uçotu jurnalı" və ya "Daxil olmuş sənədlərin uçotu vərəqəsi" üzrə qeydə alınır. Daxil olmuş sənədlərin qeydə alınmış nömrələri "zərf-nəzarət jurnalı"nda qeyd edilir. Uçotun vərəqlər üzrə aparılması zamanı hər sənəd üçün "Vərəqlərin uçotu jurnalı" üzrə zəruri sayda (nüsxədə) vərəqə açılır.

Daxil olmuş sənədin birinci vərəqinə üzərində həmin sənədi qəbul etmiş təşkilatın və DSMB-nin adı (nömrəsi), qeydə alınma (daxil olma) nömrəsi və tarixi, əsas sənədin və qoş-

maların vərəqlərinin sayı qeyd olunan ştamplı vurulur. Ştamplıda hətçinin məxfi və qeyri-məxfi qoşmaların vərəqlərinin sayı ayrı göstərilir. Qoşma sənədlərin birinci vərəqinə " №-li " il tarixli daxil olan sənədə qoşma" ştamplı vurulur və müvafiq qeydlər edilir. Kitab şəklinə salınmış qoşmalarda (kitablarda, dəftərlərdə, hesabatlarda və s.) bu qeydlər titul vərəqinə vurulmuş ştamplı göstərilir. Müvəqqəti istifadə üçün göndərilmiş sənədlərdə isə bu qeydlər onun sonuncu vərəqinin arxa tərəfinə vurulmuş ştamplı göstərilir. Qeydə alındıqdan sonra sənədlər baxılmaq üçün təşkilat rəhbərinə və ya onların ünvanlandığı şəxslərə verilir. Sənəd üzrə göstəriş, bir qayda olaraq, onun birinci vərəqində göstəriş verən şəxsin imzası qoyulmuş dərkənlə rəsmiləşdirilir. Dərkənlərdə sənədin icraçıları və icra müddəti müəyyən edilir. Bu tələblər nəzərə alınmaqla, göstəriş onun aid olduğu sənədin qeydə alınma nömrəsi və tarixi göstərməklə, həmçinin dövlət sirri təşkil edən məlumatlar əks olunmamaqla ayrıca tanışolma vərəqində də rəsmiləşdirilə bilər. Əgər başqa hal nəzərdə tutulmuşdursa, dərkənlərdə adı birinci qeyd olunan icraçı sənədin əsas icraçısıdır. Sənədin müştərik icraçıları əsas icraçıya lazım olan materiallar (məlumatlar) təqdim etməli və digər zəruri köməklik göstərməlidirlər. İcraçılar sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli hazırlanması üçün eyni dərəcədə məsuliyyət daşıyırlar. İcra edilmək üçün sənəd yalnız DSMB vasitəsilə verilə bilər.

DSMB-nin əməkdaşları və icraçılar sənədi (iş) bir-birinə verərkən və bir-birindən qəbul edərkən sənədin (işin) qeydə alınma nömrəsinin və vərəqlərinin sayının müvafiq uçot sənədlərindəki və ya "İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı"ndakı qeydlərə uyğunluğunu yoxlayır və bundan sonra sənədi (iş) qəbul etmələri barədə "Sənədin (işin) təhvil-təslim vərəqəsi"nda imza edirlər. Zəruri halda ötən ildə icra olunmamış sənəd cari ildə müvafiq uçot sənədində yenidən qeydə alınma bilər. Təbəccil mənasibətində olan təşkilatdan daxil olan sənəddə göstərilən məsələ ilə bağlı cavab sənədin üzərində yazılmaqla (dərkənlə şəklinə və ya qısa arayış formasında) verilə bilər.

Bu halda sənəd daxilolma nömrəsi ilə qaytarılır və müvafiq olaraq "Daxil olmuş sənədlərin uçotu jurnalı"nda və ya "Daxil olmuş sənədlərin uçotu vərəqəsi"nda reyestrin (paylama kitabının və bu kitab üzrə qeydin) nömrəsi və tarixi göstərilir. Digər təşkilatdan razılaşdırılmaq və ya müvəqqəti istifadə üçün daxil olmuş sənəd də daxilolma nömrəsi ilə qaytarılmalıdır. Bu halda da reyestrin (paylama kitabının və bu kitab üzrə qeydin) nömrəsi və tarixi uçot sənədində eyni qaydada qeyd edilir. Qoşulmuş sənədləri (broşuraları, kitabları, böyük formatlı sənədləri və s.) işə daxil etmək mümkün və ya məqsəduyğun olmadıqda onlar əldiyyəti üzrə qeydə alınır, müşayiət məktubunda və onun qeydə alındığı sənəddə bu barədə qeyd edilir, müşayiət məktubu isə işə daxil edilir. Geoloji kəşfiyyat, topoqrafiya, geodeziya, yer quruluşu və s. işləri yerinə yetirən ekspedisiyalara, eləcə də hava və su nəqliyyatının şəxsi heyətinə zəruri hallarda tələblərə əməl olunmaqla məlumat daşıyıcıları verilə bilər. Verilməsi zəruri olan məlumat daşıyıcılarının siyahısı və onların təhvil-təsliminə, saxlanmasına, təyinatı üzrə istifadəsinə məsul olan səlahiyyətli şəxs ekspedisiya rəhbərinin və ya ekipaj komandirinin təqdimatı əsasında təşkilat rəhbəri tərəfindən müəyyən edilir. Təqdimat DSMB ilə razılaşdırılır. Belə məlumat daşıyıcıları, onlardan icazəsiz istifadəni istisna edən, etibarlı bağlanan və asan daşınan xüsusi qablarda (yeşillərdə) saxlanılır. Sənədlər "İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı" üzrə uçota götürülür.

Ekspedisiya müddətində məlumat daşıyıcılarının mühafizəsinin, saxlanılmasının, onlardan istifadənin təşkilinə görə ekspedisiyanın rəhbəri, eləcə də, ekipaj komandiri məsuliyyət daşıyır. Ekspedisiya başa çatdıqdan sonra məlumat daşıyıcıları DSMB-yə təhvil verilir.

Təşkilatda məlumat daşıyıcılarının hər hansı kino və ya foto çəkilişləri belə çəkilişlərin aparılmasına qanunvericiliyə uyğun müvafiq icazəsi olan bölmə (studiya, laboratoriya) tərəfindən məxfilik rejiminin təmin edilməsi şərtlə həyata keçirilir. Təşkilatda çəkiliş tərkibi daimi, sayı məhdud və dövlət sirri ilə işləməyə müvafiq formalı buraxılışı olan şəxslərdən ibarət heyət tərəfindən müvafiq sertifikatı olan vasitələrdən istifadə etməklə yerinə yetirilir. Film çəkilişi təşkilat rəhbərinin göstərişi ilə müəyyən edilmiş əməkdaşlar tərəfindən məxfi qaydada hazırlanan və saxlanılan ssenari əsasında aparılır. Filmin ssenarisi qanunvericiliyə uyğun olaraq dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin icrasına icazə vermiş təşkilat və sifarişçi ilə razılaşdırılmaqla təşkilatın təbə olduğu yuxarı təşkilat tərəfindən təsdiq edilir. Filmin məxfilik dərəcəsi onda əks etdiriləcək məlumatın məxfilik dərəcəsinə uyğun olaraq, ssenari ilə müəyyən edilir.

Kinosənədlərdən (kinematoqrafik üsulla yaradılmış təsviri və ya (və) audiovizual sənədlərdən) və fotosənədlərdən (fotoqrafik üsulla yaradılmış təsviri sənədlərdən – şəkillərdən) ibarət olan məlumat daşıyıcısının məxfilik dərəcəsi onlarda əks olunan məlumatın məxfilik dərəcəsinə uyğun müəyyən edilir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatın hazırlanmasının ayrı-ayrı proseslərinin (istehsal, sınaq və s.) çəkilişlərinin aparılmasına təşkilatın təbə olduğu yuxarı təşkilatın və ya işin sifarişçisinin tapşırığı əsasında, DSMB əməkdaşının iştirakı ilə yol verilir. Xüsusi əhəmiyyətli məxfilik dərəcəsi olan məlumatın və onunla bağlı iş proseslərinin çəkilişi, bir qayda olaraq, aparılır. Müstəsna hallarda belə çəkiliş DSMB rəhbərinin iştirakı ilə aparılır. Çəkiliş, o cümlədən sığorta surətinin (tarixi, mədəni və s. baxımdan xüsusi dəyərə malik olan və ya nadir məlumat daşıyıcısının əslinin məhv olması və ya itməsi zamanı onda əks olunan məlumatların saxlanması və ya zəruri hallarda bərpası məqsədilə hazırlanmış surətin) çəkilişi, həmçinin çəkiliş materialının emalı və çoxaldılması DSMB-də "Sifarişlərin uçotu jurnalı" üzrə uçota götürülmüş "Kino və foto işlərinin yerinə yetirilməsi üçün sifariş" əsasında həyata keçirilir.

Çəkiliş, o cümlədən sığorta surətinin çəkilişi tələblərə uyğun olaraq hazırlanmış, müvafiq rekvizitlər qoyulmuş və uçota götürülmüş məlumat daşıyıcısında əks etdirilir. Bu rekvizitlərin məlumat daşıyıcısının üzərinə qoyulması mümkün olmadıqda, onların doldurulduğu kino və fotoaparatlar (kameralar) DSMB-nin müvafiq əməkdaşı tərəfindən plomblanır.

Plomblanmış kino və fotoaparatların (kameraların) yenidən doldurulması həmin əməkdaşın iştirakı ilə həyata keçirilir. Hazırlanmış və daxil olmuş kino və fotosənədlərdən ibarət olan məlumat daşıyıcıları "Kino və fotosənədlərin uçotu jurnalı" üzrə qeydə alınır və bu barədə müvafiq olaraq "İş dəftərlərinin uçotu jurnalı"nda və ya "Zərf-nəzarət jurnalı"nda qeydlər yazılır. Eyni adlı, eyni məxfilik qıfı və eyni obyektin təsvirini əks etdirən kino və fotosənədlərdən ibarət olan məlumat daşıyıcılarına nüsxələri göstərilməklə "Kino və fotosənədlərin uçotu jurnalı" üzrə eyni qeydə alınma nömrəsi verilir. Hazırlanmış fotosənəd digər sənədə daxil edildikdə (qoşulduqda), bu barədə onun daxil edildiyi sənədin nömrəsi göstərilməklə "Kino və fotosənədlərin uçotu jurnalı"nda qeyd yazılır.

Kinokadrlardan şəkil çıxarılmasına, bir qayda olaraq, yol verilmir. Müstəsna hallarda si-

farişçi ilə razılaşdırıldıqdan sonra təşkilat rəhbərinin göstərişi ilə kinokadrlardan fotosəkillər çıxarılır və həmin fotosəkillər fotosənəd kimi inventar uçotuna götürülür. Hazırlanmış hər bir kino və fotosənədin üzərinə onun icraçısı (onu hazırlayan) tərəfindən zəruri rekvizitlər, o cümlədən məxfilik qıfı, uçot nömrəsi, tarixi, nüsxənin nömrəsi, ölçüsü (kadrların sayı, tutumu və s.) və icraçının soyadı yazılır.

Belə kino və fotosənədlərdə bu və ya digər səbəbdən rekvizitlərin qoyulması mümkün olmadıqda rekvizitlər ayrıca lövhədə yazılır. Həmin lövhə birinci və sonuncu kadra və ya çəkiliş obyektinin sol yuxarı tərəfinə qoyularaq obyektə birlikdə çəkilir. Çəkiliş, habelə çəkiliş materiallarının emalı və çoxaldılması prosesində zay olmuş kino və fotosənədlər tələblərə uyğun olaraq məhv edilir. Filmi onun ssenarisini təsdiq etmiş vəzifəli şəxs tərəfindən yaradılmış komissiya qəbul edir. Komissiya filmin ssenariyə uyğunluğunu yoxlayır və bu barədə müvafiq akt tərtib edir. Akt komissiyayı yaratmış vəzifəli şəxs tərəfindən təsdiq edilir. Filmin müvafiq standartlara uyğun texniki pasportu tərtib edilir.

Sifariş əsasında aparılmış çəkiliş, həmin çəkilişin sifarişə uyğunluğu yoxlanıldıqdan sonra sifarişçi tərəfindən akt tərtib və təsdiq edilməklə qəbul edilir. Kino və fotosənədlər digər sənədlərdən ayrı saxlanılır və onların qoyulduğu qutuların (rolük, rulon və s.) üzərinə tələblərə uyğun olaraq rekvizitlər yazılır. Kinosənəd dövlət sirri əks etdirən məlumatlarla bağlı müşavirələrin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş tələblərə əməl edilməklə cavabdeh şəxs tərəfindən təşkilat rəhbərinin razılığı ilə nümayiş etdirilir.

Kinosənədin nümayişinin uçotu DSMB tərəfindən "Filmlərin nümayişinin uçotu jurnalı" üzrə aparılır. Kinosənədin nümayişi zamanı həmin sənədin əks olunduğu daşıyıcı (mikrofilm, disk, disket və s.) fiziki aşınmaya məruz qaldıqda və bununla əlaqədar ölçüsü (uzunluğu, tutumu və s.) dəyişdikdə akt tərtib edilir. Akt kinosənədi nümayiş etdirən şəxs və DSMB-nin əməkdaşı tərəfindən imzalanır və bu barədə "Kino və fotosənədlərin uçotu jurnalı"nda və filmin pasportunda qeydlər edilir. Tarixi, mədəni və s. baxımdan xüsusi dəyərə malik olan və ya nadir sənədin əslinin məhv olması və ya itməsi hallarında onda əks olunan məlumatların saxlanması və ya zəruri hallarda bərpası məqsədi ilə həmin sənədin sığorta surəti hazırlanır. Sığorta surətlərinin hazırlanması zəruri olan sənədlərin siyahısını təşkilat rəhbəri təsdiq edir.

Siyahıda göstərilən sənədlər onların sığorta surətlərinin hazırlanması üçün DSMB tərəfindən qanunvericiliyə uyğun müvafiq icazəsi olan laboratoriyalara, studiyalara və s. təhvil verilir. Sənədlər laboratoriyaya, studiyaya və s. müşayiət məktubu ilə dəst şəklinə və ya ayrıca göndərilə bilər. Sığorta surətinin hazırlanması üçün daxil olan sənədin uçotu müşayiət məktubuna əsasən "Sığorta surətini hazırlamaq üçün alınmış sənədlərin uçotu jurnalı" üzrə aparılır. Sənədin sığorta surəti onun əslisi ilə identik olmalıdır. Sığorta surətində aşağıdakı rekvizitlər əks olunur: məxfilik qıfı, sığorta surətinin növü, sifarişin və surətin nömrəsi, surətin və ya onun hissəsinin işarəsi, əsllərini saxlayan təşkilatın adı və ya şifri, sığorta surətini çoxaldan laboratoriyanın (studiyanın) adı, sənədin növü, məlumatın (obyektin) adı və indeksi (şifri), sənədin işarəsi, sənədin vərəqlərinin sayı, təsvirin miqyası və sığorta surətinin hazırlanma tarixi.

Sənədin sığorta surətinin həcmi az olduqda, bir daşıyıcıda (mikrofilmə, diskə, disketə və s.) bir neçə sənədin sığorta surəti saxlanıla bilər. Əgər sənədin sığorta surəti bir neçə daşıyıcıdan ibarətdirsə, əvvəlki məlumat daşıyıcısının sonunda "Ardı var", növbəti daşıyıcının əvvəlində isə "Ardı" qeydləri yazılır. Sənədin sığorta surəti hazırlanarkən zay olmuş daşıyıcı (mik-

rofilm, disk, disket və s.) Qaydaya uyğun olaraq məhv edilir. Sənədin sığorta surəti əsas və ehtiyat nüsxədə hazırlanır. İtirildikdə, məhv və ya zay olduqda, əsas surət sənədin özünün, ehtiyat surət isə həmin sənədin əsas surətinin bərpası üçün nəzərdə tutulur. Keyfiyyəti yoxlanılmış və "Sığorta surətlərinin uçotu jurnalı"nda inventar uçotuna götürülmüş sığorta surəti DSMB əməkdaşının iştirakı ilə xüsusi qablara yığılır və plomblanır. Bu qabların üzərində sığorta surətinin inventar nömrəsi, məxfilik qıfı, təsvirin növü, sığorta surətinin təyinatı (əsas və ya ehtiyat), əlavələrin sayı və sığorta surətinin həcmi (tutumu və s.) qeyd edilir. Uçota götürülmüş sığorta surəti müşayiət məktubu və digər zəruri sənədlərlə birgə daimi saxlanılmaq üçün sığorta fonduna göndərilir. Sığorta fondunun DSMB-si sığorta surəti yığılan qabları "Sığorta surətlərinin uçotu jurnalı" üzrə qəbul edir və üzərinə qeydə alınma nömrəsini yazaraq müvafiq saxlama yerlərinə göndərir. Saxlama yerlərində sığorta surətləri yığılan qablar "Saxlanan sığorta surətlərinin uçotu jurnalı" üzrə uçota götürülür.

Sığorta surəti keyfiyyətin vaxtaşırı yoxlanılması, dəyişiklik aparılması və ya məhv edilməsi məqsədilə sığorta fondunun DSMB-si tərəfindən qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq laboratoriyaya, studiyaya və s. verilir. Əsllərinə əlavə və dəyişiklik edilmiş sənədlərin sığorta surətlərinin yenidən hazırlanması onların ilkin hazırlanması üçün müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir. Saxlama müddəti başa çatmış və ya istifadəsinə ehtiyac olmayan sığorta surəti, kino və fotosənədlər kargüzərliyin tələblərinə uyğun olaraq məhv edilir.

Məlumat daşıyıcısı olan sənədin çoxaldılması, kitab şəklində salınması, cildlənməsi və nəşri belə işlərin görülməsinə qanunvericiliyə uyğun icazəsi olan mətbəə, emalatxana və digər poliqrafiya bölmələrində və ya təşkilatın surətçixarma, çoxaltma işlərini həyata keçirən struktur bölməsində və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada sertifikatlaşdırılmış avadanlıqlarda DSMB-nin və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsinin nəzarəti altında həyata keçirilir. Təşkilatın surətçixarma və çoxaltma işlərini həyata keçirən struktur bölməsi tərəfindən məlumat daşıyıcıları olan sənədlərin surətinin çıxarılması və çoxaldılması işləri həmin təşkilatın rəhbərinin icazəsi ilə və təşkilatın daxili normativ sənədlərinə əsasən həyata keçirilir. Məlumat daşıyıcılarının təşkilatın müvafiq struktur bölməsində çıxarılmış (çoxaldılmış) surətlərinin uçotu isə kargüzərliyin tələblərinə uyğun olaraq aparılır.

Çoxaltma, kitab şəklində salma, cildləmə və nəşretmə məlumat daşıyıcısı olmayan sənədlərə münasibətdə görülməli işlərdən əlavə və dövlət siri ilə işləməyə müvafiq formalı buraxılışı olan şəxslər tərəfindən həyata keçirilir. Təşkilatda hazırlanmış sənəd göstərilən əsaslarla müəyyən edilmiş zəruri sayda çoxaldılır, kitab şəklində salınır, cildlənir və nəşr edilir. Digər təşkilat üçün çoxaltma, kitab şəklində salma, cildləmə və nəşretmə işləri həmin təşkilatın müvafiq məktubu əsasında bu məktubun ünvanlandığı təşkilat rəhbərinin razılığı ilə həyata keçirilir. Əgər digər təşkilatdan daxil olmuş sənədin onu qəbul edən təşkilatın fəaliyyətinə bilavasitə aidiyyəti yoxdursa, həmin sənəd onu göndərmiş təşkilat rəhbərinin və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxsin razılığı ilə çoxaldıla bilər.

Çoxaltma, kitab şəklində salınma, cildləmə və nəşretmə "Sifarişlərin uçotu jurnalı" üzrə uçota götürülən "Sifariş" əsasında həyata keçirilir. Bu məqsədlə məlumat daşıyıcısı olan sənəd həmin sifarişlə birlikdə DSMB tərəfindən sifarişin yerinə yetirilməsi üçün lazım olan müddətə "Sifarişlərin uçotu jurnalı" üzrə çoxaltma sahəsinə təhvil verilir. Çoxaltma sahəsi tərəfindən yalnız rəsmiləşdirilmiş sənədlər qəbul edilir. Çoxaltma sahəsində həmin sifariş və sənəd, eləcə də sifa-

riş üzrə ayrı-ayrı əməliyyatların yerinə yetirilməsi üçün bir icraçıdan digərinə verilən sənədlər "çoxaltma sahəsində yerinə yetirilən işlərin uçotu jurnalı" üzrə uçota götürülür.

Sifariş yerinə yetirilərkən sifarişə aid olmayan sənədlər iş yerindən yığışdırılır. Sifarişin icrası ilə əlaqədar olan məlumat daşıyıcıları işdən çıxan vaxtlarda onlara kənar şəxslərin müdaxiləsinə istisna edən qablarda (seyflərdə, metal şkaflarda və s.) saxlanılır. Bu halda çoxaltma avadanlığından çıxarılması məqsəduyğun olmayan daşıyıcılar onlarda əks olunmuş məlumatların əldə edilməsini (onlara müdaxiləni) istisna edən qaydada möhürlənir. Sifariş üzrə yerinə yetirilmiş işlər və sənədin əsl sifarişlə birlikdə "çoxaltma sahəsində yerinə yetirilən işlərin uçotu jurnalı" üzrə DSMB-yə təhvil verilir. Sifarişin yerinə yetirilməsi üçün hazırlanmış, lakin iş başa çatdıqdan sonra DSMB-yə təhvil verilməyən dövlət siri əks etdirilmiş digər daşıyıcılardan məlumatlar onların yenidən bərpasını istisna edən üsulla məhv edilir. Məhv etmə işi icraçısı tərəfindən DSMB-nin əməkdaşının və ya səlahiyyətli nümayəndəsinin iştirakı ilə həyata keçirilir və bu barədə sifarişdə və "Çoxaltma sahəsində yerinə yetirilən işlərin uçotu jurnalı"nda qeyd yazılır. Çoxaldılmış (nəşr edilmiş) sənədlər nüsxələr üzrə yığılaraq nömrələnir. Həmin sənədlərin zəruri halda kitab şəklində salınmasına yol verilir. Belə nüsxələrə sənədin uçota götürülmüş son nüsxəsinin nömrəsindən sonrakı sıra ardıcılığı ilə növbəti nömrələr verilir.

Çoxaldılmış (nəşr edilmiş) sənədin sonuncu vərəqində və müvafiq uçot sənədində sifarişin nömrəsi və tarixi, çoxaldılmış (nəşr edilmiş) nüsxələrin sayı göstərməklə sənədin çoxaldılması (nəşr edilməsi) barədə DSMB-nin əməkdaşı tərəfindən qeyd yazılır və bu qeyd imza ilə təsdiqlənir. Kitab şəklində salınmış və nəşr edilmiş sənədə "Kitab şəklində salınmış yazılı materialların inventar uçotu jurnalı" üzrə inventar nömrəsi verilir. Bu sənədin məxfilik qıfı isə ona daxil edilmiş, məxfilik dərəcəsi daha yüksək olan sənədin məxfilik qıfına uyğun olmalıdır. Nəşrin hər bir nüsxəsinin üz qabığında və titul vərəqində məxfilik qıfı, nüsxəsinin nömrəsi və nəşrin inventar nömrəsi çap edilir. Mətnin sonuncu vərəqinin arxa tərəfində isə vərəqlərin (səhifələrin) sayı, o cümlədən üz qabığının dövlət siri əks olunmuş vərəqlərinin (səhifələrinin) sayı göstərilir.

Nəşr müxtəlif məxfilik dərəcəli bölmələrdən (məqalələrdən və s.) ibarət olduqda məxfilik qıfı hər bir bölmənin (məqalənin və s.) əvvəlində göstərilir. Böyük formatlı sxemlər, şəkillər, xəritələr və s., bir qayda olaraq, nəşrin sonunda yerləşdirilir. Titul vərəqinin arxa tərəfində isə onların sayı, nömrəsi və vərəqlərin sayı göstərilir. Bu sxemlər, şəkillər, xəritələr və s. nəşrin sonunda yerləşdirilmədikdə isə onların hansı səhifələrin arasında yerləşdirildiyi göstərilir. Sxemlərin, şəkillərin, xəritələrin və s. sayı çox olduqda onlar məxfilik qıfları, sifarişin nömrəsi və nəşr olunduğu tarix göstərməklə ayrıca albomda dəstəklənə bilər. Çoxaldılmış (nəşr edilmiş) sənədlər fəaliyyəti bilavasitə bu sənədlə bağlı olan təşkilatlara kargüzərliyin tələblərinə uyğun olaraq göndərilir, təsdiqedicinin (reyestr, paylama kitabı) nömrəsi və tarixi isə sənədin qeydə alınma jurnalında və ya göndəriş siyahısında yazılır. Hər bir hazırlanan və ya daxil olan məlumat daşıyıcısı müvafiq olaraq hazırlandığı və ya daxil olduğu gün qeydə alınır. Hər bir məlumat daşıyıcısına yalnız bir dəfə qeydə alınma nömrəsi (məlumat daşıyıcısının qeydə alınması zamanı ona verilmiş rəqəmli və ya hərflə-rəqəmli işarə, indeks) verilir.

Xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və ya məxfi məlumatlar əks olunmuş daşıyıcının qeydə

alınma nömrəsindən sonra müvafiq olaraq "xə", "tın" və ya "m" indeksi yazılır. İcra edildiyi və ya göndərildiyi anadək qeydə alınmış məlumat daşıyıcısının təşkilatda istənilən hərəkəti zamanı həmin məlumat daşıyıcısının uçotu aparılır. Məlumat daşıyıcısı müvafiq təsdiq edici sənədlərə (reyestr, paylama kitabı, akt, bildiriş və s.) əsasən aşağıdakı hallarda uçotdan çıxarılır:

- məlumat daşıyıcısının əks etdirdiyi məlumatın məxfiliyi açıldıqda;
- "Dövlət sirri haqqında" Qanunun müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş əsaslar mövcud olduqda;
- məlumat daşıyıcısı digər təşkilata (arxivə) göndərildikdə;
- məlumat daşıyıcısı məhv edildikdə.

Uçotdan çıxarılmış məlumat daşıyıcısının qeydə alındığı uçot sənədində təsdiq edici sənədin nömrəsi və tarixi göstərilməklə həmin məlumat daşıyıcısının uçotdan çıxarılması barədə qeyd yazılır. Hazırlanan və daxil olan sənədlərin sayı az olan (il ərzində 500-ə qədər) təşkilatlarda sənədlərin uçotunun "Hazırlanmış və daxil olmuş sənədlərin uçotu jurnalı"nda vahid sıra nömrəsi ilə aparılmasına yol verilir. Məxfi kargüzərlikdə istifadə edilən bütün jurnallar və kartotekalar açıldıqda, işlər isə bağlandıqda andan "Jurnalların, kartotekaların və bağlanmış işlərin uçotu jurnalı" üzrə uçota götürülür. Uçot sənədlərində düzəlişlər yalnız DSMB-nin əməkdaşları tərəfindən aparıla bilər. Düzəlişləri aparanlar onları öz imzaları ilə təsdiq edirlər. Uçot sənədlərində pozmaqla və ya korreksiya mayelərindən istifadə etməklə düzəlişlər aparılmasına yol verilmir. Uçot sənədinin məxfilik dərəcəsi onlarda əks olunan məlumatlardan asılı olaraq müəyyən edilir.

Qeydə alınmış məlumat daşıyıcısı barədə qısa məlumat əks etdirən qeyd uçot sənədlərində, bir qayda olaraq, dövlət sirri təşkil edən məlumatlar göstərilmədən yazılır. Uçot jurnallarını kargüzərliyin tələblərinə uyğun hazırlanır. Məlumat daşıyıcısı olan sənədlərin yığıldığı işlərin düzgün formalaşdırılması, tez tapılmasının təmin edilməsi, etibarlı saxlanması və kənar şəxslərin onlarla tanış olmasının istisna edilməsi, habelə məlumat daşıyıcıları ilə əlaqədar işlərin sistemləşdirilməsi və arxivə lazımı qaydada təhvil verilməsi məqsədi ilə təşkilatda "Xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi işlərin nomenklaturu" tərtib edilir.

İşlər nomenklaturu cari işlərin uçot sənədidir. İşlər nomenklaturu hazırlanarkən təşkilatın və onun ayrı-ayrı struktur bölmələrinin fəaliyyətinin istiqamətləri və vəzifələri, işlərə daxil edilən sənədlərin növü (qərar, əmr, sərəncam, texniki, konstruktor, əsl, surət, literli və s.), saxlama müddəti (daimi və müvəqqəti) və digər əlamətləri (məsələlər, mövzular, yazışmaların aparıldığı təşkilatlar və s.) nəzərə alınmalıdır. Növbəti ilin işlər nomenklaturu təşkilatın rəhbərliyi struktur bölmələrinin rəhbərləri ilə birlikdə DSMB tərəfindən cari ilin sonunda tərtib edilir, DSMB-nin rəhbəri tərəfindən imzalanır və təşkilatın rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. İşlər nomenklaturuna hər hansı əlavə və dəyişiklik eyni qaydada hazırlanır və təsdiq edilir.

İşlərin sayı 10-dan çox olmadıqda nomenklatur 5 ildən artıq olmamaqla bir neçə il üçün tərtib edilə bilər. İşlər nomenklaturu təşkilat üzrə ümumi və struktur bölmələri (fəaliyyət istiqamətləri) üzrə ayrı-ayrı hazırlana bilər. İşlər nomenklaturuna təşkilatın fəaliyyətini əks etdirən bütün işlər, o cümlədən müvəqqəti fəaliyyət göstərən qrupların (texniki və digər komissiyalar və s.) işləri, davam etdirilmək üçün başqa təşkilatdan daxil olmuş işlər, reyestrlərin və məlumat daşıyıcılarının təhvil-təslimini təsdiq edən digər sənədlərin yığıldığı

işlər, "Jurnalların, kartotekaların və bağlanmış işlərin uçotu jurnalı" (jurnalların, kartotekaların və başa çatmış işlərin uçotu ayrı-ayrı jurnallar üzrə aparıldıqda isə yalnız jurnalların uçotunun aparıldığı jurnal daxil edilir) və s. daxil edilir. Başa çatmamış işlər isə növbəti ilin işlər nomenklaturuna öz sıra nömrəsi ilə daxil edilir.

Təsdiq olunmuş, lakin kitab şəklində salınmamış işlər nomenklaturu "Hazırlanmış sənədlərin uçotu jurnalı" üzrə, kitab şəklində salınmış işlər nomenklaturu isə "Jurnalların, kartotekaların və bağlanmış işlərin uçotu jurnalı" üzrə qeydə alınır və növbəti ilin yanvar ayının 1-dən qüvvəyə minir. İşlər nomenklaturu il boyu DSMB-nin rəhbərində və ya onun aparılmasına cavabdeh olan digər şəxsdə saxlanılır və sənədlərin kargüzərliyin tələblərinə uyğun olaraq illik yoxlanılması başa çatdıqdan sonra işlər nomenklaturu üçün ayrılmış işdə, kitab şəklində salındıqda isə inventar kimi saxlanılır.

Hazırlanmış və daxil olmuş məlumat daşıyıcılarının mövcudluğu gündəlik, rüblük və illik yoxlanılmalıdır. Məlumat daşıyıcılarının gündəlik yoxlanılması onların uçotuna və saxlanılmasına məsul olan şəxs tərəfindən hər iş gününün sonunda gün ərzində hazırlanmış və daxil olmuş sənədlərin mövcudluğunun uçot sənədləri ilə tutuşdurulma yolu ilə həyata keçirilir, uçot sənədlərindəki son qeyddən sonra "Yoxlanılıb" qeydi yazılır, imza və tarix qoyulur. Məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun rüblük yoxlanılması DSMB rəhbərinin göstərişi ilə bu bölmənin əməkdaşları tərəfindən, sənədlərin uçotuna və saxlanılmasına məsul olan şəxslərin iştirakı ilə, rüb ərzində qeydə alınmış məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun uçot sənədləri ilə tutuşdurulması yolu ilə həyata keçirilir. Məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun illik yoxlanılması təşkilat rəhbərinin əmri (sərəncamı) ilə yaradılmış komissiya tərəfindən, məlumat daşıyıcılarının uçotuna və saxlanılmasına məsul olan şəxslərin iştirakı ilə qeydə alınma vaxtından asılı olmayaraq bütün məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun müvafiq uçot sənədləri ilə tutuşdurulması yolu ilə həyata keçirilir. Komissiyaya məlumat daşıyıcılarına bilavasitə aidiyyəti olan və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada onlarla işləməyə müvafiq formalı buraxılışı olan şəxslər daxil edilir.

Məlumat daşıyıcılarının mövcudluğu yoxlanılarkən uçot sənədlərində istinad edilmiş əsaslar (məhvetmə aktı, sifariş, reyestr, paylama kitabı və s.) də yoxlanılır və onların tərtib olunmasının düzgünlüyünə diqqət yetirilir. Məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun rüblük və illik yoxlanılması həyata keçirilərkən uçot sənədlərində yoxlamanın tarixi qeyd edilir. Sənədlərin mövcudluğunun rüblük və illik yoxlanılmasının nəticəsi üzrə akt tərtib edilir. Aktda yoxlamanın növü, əsası, komissiyanın tərkibi, uçot sənədləri üzrə qeydə alınmış məlumat daşıyıcılarının sayı, məxfilik rejiminin və məxfi kargüzərliyin təşkilinin qısa xarakteristika-sı, habelə qeydə alınmamış məlumat daşıyıcılarının adı, sayı və kimlərdə aşkarlanması, yoxlama zamanı təqdim olunmayan məlumat daşıyıcılarının sayı, qeydə alınma nömrəsi və təqdim edilməməsinin səbəbi, məxfilik rejiminin və məxfi kargüzərlik qaydalarının pozulmasının digər faktları və belə pozuntular üçün məsul şəxslər göstərilməklə yoxlamanın nəticəsi haqqında yekun rəy və təkliflər qeyd edilir.

Təşkilatda məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun ötən illər üçün illik yoxlanılma aktları mövcud olduqda aktda məlumat daşıyıcılarının sayı hər il üçün ayrılıqda saxlama vahidləri (iş, nəşr, albom, iş dəftəri, xüsusi məmulat və s.) üzrə göstərilə bilər. Məlumat daşıyıcılarının son illik yoxlanılmasından sonrakı cari dövr üçün, habelə illik yoxlanılma aktı olmayan hər

hansı dövr üçün məlumat daşıyıcılarının sayı aktıda uçot növləri (daxil olan, hazırlanan, inventar və s.) üzrə göstərilir. Yoxlama zamanı məlumat daşıyıcılarının çatışmaması faktı aşkar edildikdə bu barədə təşkilatın rəhbərinə dərhal məlumat verilir və qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş tədbirlər görülür. İcra və istifadə üçün icraçılara verilmiş və onlara aid xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluqlarında saxlanılan məlumat daşıyıcılarının mövcudluğu icraçıların iştirakı ilə yoxlanılır. "İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı"nda isə yoxlamanın nəticəsi və tarixi göstərilərək onu keçirən şəxsin imzası ilə təsdiq edilir.

İcraçı olmadıqda xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğu DSMB rəhbərinin icazəsi və icraçının işlədiyi struktur bölməsi rəhbərinin iştirakı ilə DSMB-nin əməkdaşı tərəfindən açıla bilər. Bu halda "İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı"nda xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğunun kim tərəfindən, nə vaxt və nə məqsədlə açılması, həmin siyahı üzrə mövcud məlumat daşıyıcılarının uyğunluğu, xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğunun möhürləndiyi və möhürlənəcəyi möhürlərin nömrəsi, həmçinin götürülən məlumat daşıyıcılarının qeydə alınma nömrəsi, nüsxəsinin nömrəsi və vərəqlərinin sayı barədə qeydlər aparılır və həmin şəxslərin imzaları ilə təsdiq edilir. Açılmış xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğu icraçının işlədiyi struktur bölməsi rəhbərinin möhürü ilə möhürlənir. İcraçı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada öz iş yerində əmək funksiyalarının icrasını davam etdirməyə başlayarkən xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğundakı məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunu yoxlayır.

Rüblük və illik yoxlama aktı yoxlamamı həyata keçirən şəxslər tərəfindən imzalanır. Rüblük yoxlama aktı DSMB-nin rəhbəri, illik yoxlama aktı isə təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun rüblük yoxlanılması növbəti ayın 5-nə kimi, illik yoxlanılması isə növbəti ilin yanvar ayının 15-nə kimi həyata keçirilir. Məlumat daşıyıcılarının iş yerlərində saxlanılmasının və onlardan istifadənin vəziyyəti məlumat daşıyıcıları ilə iş yerində tanış olmağa buraxılmış şəxslərin iştirakı ilə DSMB tərəfindən rübdə bir dəfədən az olmayaraq yoxlanılır. Yoxlamanın nəticəsi və görülmüş tədbirlər bu məqsədlə ayrılmiş və kargüzarlığın tələbləri nəzərə alınmaqla hazırlanmış dəftərdə (jurnalda) əks etdirilir. DSMB-nin rəhbəri dəyişdikdə məlumat daşıyıcılarının təhvil-təslimi həyata keçirilir. Bu məqsədlə təşkilat rəhbərinin əmri (sərəncamı) ilə komissiya yaradılır.

Komissiyanın tərkibinə təhvil-təslim edilən məlumat daşıyıcılarına bilavasitə aidiyyəti və onlarla işləməyə müvafiq formalı buraxılışı olan şəxslər daxil edilir. Təhvil-təslim zamanı məlumat daşıyıcılarının mövcudluğunun tam yoxlanılması illik yoxlamanın aparıldığı qaydada həyata keçirilir və nəticəsi barədə akt tərtib edilir. Təhvil verən və təhvil alan şəxslər, həmçinin komissiya üzvləri tərəfindən imzalanan təhvil-təslim aktı təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Əzamiyyətdə, məzuniyyətdə və s. olması ilə bağlı DSMB-nin rəhbəri həmin bölmənin işçisi tərəfindən əvəz edildikdə, bu müddətdə istifadə üçün zəruri olan məlumat daşıyıcıları həmin işçiyə uçot sənədlərində bu barədə qeyd aparılmaqla verilir.

Digər məlumat daşıyıcıları bölmə rəhbərinin və ya məsul şəxsin möhürlədiyi qabda, seyfda, metal şkafta və s. onu əvəz edən işçiyə akt və ya "Saxlama yerlərinin və onların açarlarının uçotu jurnalı" üzrə verilir. Bu halda təhvil alan işçi qabın möhürünün bütövlüyü üçün məsuliyyət daşıyır. Məxfi kargüzarlığın bir işçi tərəfindən yerinə yetirildiyi təşkilatda bu işçinin dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla işləməyə müvafiq formalı buraxılışı olan digər işçi ilə müvəqqəti əvəz edilməsi DTX-nin və ya onun şəhər və rayon orqanı ilə razıla-

dırılmaqla təşkilat rəhbərinin əmri (sərəncamı) ilə həyata keçirilir. Bu halda istifadə üçün zəruri olan məlumat daşıyıcılarının təhvil-təslimi komissiya yaradılmadan, təhvil-təslim edən işçilər tərəfindən tərtib edilən, imzalanan və təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilən akt üzrə həyata keçirilir. Digər məlumat daşıyıcılarını möhürlənmiş qabda, seyfda, metal şkafta və s. təhvil alan işçi möhürün bütövlüyü üçün məsuliyyət daşıyır.

Təşkilat ləğv edildikdə, funksiyaları və mülkiyyət növü dəyişdikdə və ya dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə bağlı görülən işlərə son qoyulduqda orada saxlanılan məlumat daşıyıcılarının təhvil-təslimi "Dövlət sirri haqqında" Qanunun müvafiq maddəsinə və Qaydaya uyğun olaraq həyata keçirilir. Bu məqsədlə ləğv edilən, funksiyaları və mülkiyyət növü dəyişdirilən və ya dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə bağlı gördüyü işlərə son qoyulan təşkilatın tabe olduğu yuxarı təşkilatın rəhbəri tərəfindən, tabeçilik münasibətlərində olmayan təşkilatda isə sifarişçi təşkilatla razılaşdırılmaqla onun rəhbəri tərəfindən komissiya yaradılır. Komissiyanın tərkibinə onu yaradan təşkilatın, ləğv edilən, funksiyaları və mülkiyyət növü dəyişdirilən və ya dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə bağlı gördüyü işlərə son qoyulan təşkilatın və ya sifarişçinin bu məlumat daşıyıcılarına bilavasitə aidiyyəti olan və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada onlarla işləməyə buraxılmış nümayəndələri daxil edilir. Komissiyanın tərkibinə məlumat daşıyıcılarının təhvil veriləcəyi təşkilatın, o cümlədən müvafiq dövlət arxivinin bu məlumat daşıyıcılarına bilavasitə aidiyyəti olan və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada onlarla işləməyə buraxılmış nümayəndələri də daxil edilə bilər. Ləğv edilən, funksiyaları və mülkiyyət növü dəyişdirilən və ya dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə bağlı gördüyü işlərə son qoyulan təşkilatın rəhbəri bu barədə DTX-ə yazılı məlumat verir.

2. Dövlət sirri və məxfilik rejimi

"Dövlət sirri haqqında" Qanun Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi, mühafizəsi və istifadə edilməsi, onların məxfiləşdirilməsi və ya məxfiliyinin açılması ilə əlaqədar yaranan münasibətləri tənzimləyir. **Dövlət sirri** dövlətin hərbi, xarici-siyasi, iqtisadi, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti ilə bağlı olub, dövlət tərəfindən mühafizə edilən və yayılması Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyinə ziyan vura bilən məlumatlardır. **Dövlət sirri təşkil edən məlumatların daşıyıcıları** dövlət sirri təşkil edən məlumatların rəmzlər, obrazlar, siq-nallar, texniki qərarlar və proseslər şəklində əks olunduğu maddi obyektlər, o cümlədən fiziki sahələrdir. **Dövlət sirrinin mühafizəsi sistemi** dövlət sirrini mühafizə orqanlarının, dövlət sirri təşkil edən məlumatların və həmin məlumatların daşıyıcılarının mühafizəsi üçün bu orqanların istifadə etdikləri vasitə və metodların, habelə bu məqsədlə həyata keçirilən tədbirlərin məcmusudur. **Dövlət sirri ilə işləməyə buraxılma** vətəndaşların dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa, müəssisə, idarə və təşkilatların isə belə məlumatlardan istifadə etməklə işlərin icrasına buraxılması hüququnun rəsmiləşdirilməsi qaydasıdır. **Dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılma** səlahiyyətli vəzifəli şəxsin icazəsi ilə konkret şəxsin dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olması qaydasıdır.

Məxfilik qrafı – məlumat daşıyıcısının özündə və ya ona qoşulan sənədlərdə qoyulan, daşıyıcısı olduğu məlumatın məxfilik dərəcəsini göstərən rekvizitlərdir. **İnformasiya-nı mühafizə vasitələri** dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsi üçün nəzərdə tu-

tulan texniki, kriptografik, proqramlı və başqa vasitələr, onların əks olunduğu vasitələr, habelə məlumatın mühafizəsinin səmərəliliyinə nəzarət vasitələridir. **Dövlət sirri təşkil edən məlumatların siyahısı** müvafiqliyinə görə məlumatların qanunvericiliklə müəyyən olunmuş əsaslarla və qaydada dövlət sirrinə aid edildiyi və məxfiləşdirildiyi məlumat qruplarının məcmusudur.

"Dövlət sirri haqqında" Qanunun müddəaları Azərbaycan Respublikasının ərazisində və onun hüdudlarından kənarda dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanları, təşkilatı-hüquqi formasından və mülkiyyət növündən asılı olmayaraq bütün müəssisə, idarə və təşkilatları, dövlət sirri haqqında qanunvericiliyin tələblərini yerinə yetirmək öhdəliyi götürmüş və ya statusuna görə buna borclu olan Azərbaycan Respublikasının vəzifəli şəxsləri və vətəndaşları, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər tərəfindən hökman icra edilməlidir. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq müqavilələrində başqa hal nəzərdə tutulmadıqda, digər dövlətlər tərəfindən Azərbaycan Respublikasına verilmiş dövlət sirri təşkil edən məlumatlar "Dövlət sirri haqqında" Qanuna müvafiq mühafizə edilir.

Milli Məclisin məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və mühafizəsi sahəsində vəzifələri aşağıdakılardır:

1) dövlət sirrinin mühafizəsi sahəsində dövlət proqramlarının həyata keçirilməsi üzrə dövlət büdcəsindən yönəldilən vəsaitə baxır;

2) dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə Milli Məclis Aparatının vəzifəli şəxslərinin səlahiyyətlərini müəyyən edir.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və mühafizəsi sahəsində səlahiyyətləri aşağıdakılardır:

1) dövlət sirrinin mühafizəsi sahəsində dövlət proqramlarını təsdiq edir;

2) dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının tərkibini, strukturunu və əsasnaməsini təsdiq edir;

3) dövlət sirrinə aid edilən məlumatların siyahısını təsdiq edir;

4) dövlət sirri təşkil edən məlumatların birgə istifadəsi və mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq müqavilələrini bağlayır;

5) müvafiq icra hakimiyyəti orqanı aparatının vəzifəli şəxslərinin dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə səlahiyyətlərini müəyyən edir;

6) öz səlahiyyətləri daxilində məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi, onların məxfiləşdirilməsi, məxfiliyinin açılması və mühafizəsi ilə əlaqədar yaranmış məsələləri həll edir.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və mühafizəsi sahəsində səlahiyyətləri aşağıdakılardır:

1) "Dövlət sirri haqqında" Qanunun icrasını təşkil edir;

2) dövlət sirrinin mühafizəsi sahəsində dövlət proqramlarının işlənilib hazırlanmasını və yerinə yetirilməsini təşkil edir;

3) beynəlxalq müqavilələrin bağlanması haqqında müvafiq təkliflər verir, dövlət sirri təşkil edən məlumatların birgə istifadəsi və mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrin yerinə yetirilməsi üzrə tədbirlər görür, dövlət sirri təşkil edən məlumatların digər dövlətlərə və beynəlxalq təşkilatlara verilməsinin mümkünlüyü barədə qərar qəbul edir;

4) səlahiyyətləri daxilində məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi, onların məxfiləşdirilməsi, məxfiliyinin açılması və mühafizəsi ilə yaranmış digər məsələləri həll edir.

Dövlət sirrini mühafizə orqanları ilə qarşılıqlı fəaliyyətdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və mühafizəsi sahəsində səlahiyyətləri aşağıdakılardır:

1) digər dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanları, müəssisə, idarə və təşkilatlar tərəfindən onlara verilmiş dövlət sirri təşkil edən məlumatların, həmçinin onlar tərəfindən məxfiləşdirilmiş məlumatların mühafizəsini təmin edirlər;

2) onların tabeliyində olan müəssisə, idarə və təşkilatlarda dövlət sirrinin mühafizəsini qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq təmin edirlər;

3) dövlət sirri ilə işləməyə buraxılan vətəndaşlar barədə öz səlahiyyətləri daxilində yoxlama tədbirlərinin keçirilməsini təmin edirlər;

4) dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılan və ya buraxılmış şəxslərin hüquqlarının məhdudlaşdırılması üzrə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş tədbirləri həyata keçirirlər;

5) dövlət sirrinin mühafizəsi sisteminin təkmilləşdirilməsinə dair müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarına təkliflər verirlər.

Məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və mühafizəsi sahəsində səlahiyyətləri aşağıdakılardır:

1) "Dövlət sirri haqqında" qanunvericiliyin pozulması üzrə işlərə baxırlar;

2) göstərilən işlərə baxılması prosesində dövlət sirrinin mühafizəsini təmin edirlər;

3) məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında vəzifəli şəxslərin dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə səlahiyyətlərini müəyyən edirlər.

Hərbi sahədə aşağıdakı məlumatlar dövlət sirrini təşkil edir:

1) Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin, başqa silahlı birləşmələrinin, qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər qoşunlarının strateji, operativ və səfərbərlik üzrə yerləşdirilməsinə dair əməliyyatların hazırlanması və keçirilməsi üzrə strateji və əməliyyat planlarının, döyüşü idarəetməyə dair sənədlərinin məzmunu, onların döyüş və səfərbərlik hazırlığı, səfərbərlik ehtiyatlarının yaradılması və istifadəsi haqqında;

2) Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq yaradılmış digər silahlı birləşmələrinin quruculuq planları, silahların və hərbi texnikanın inkişafının istiqamətləri, silah və hərbi texnika nümunələrinin yaradılması və modernləşdirilməsi üzrə məqsədli proqramların, elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin məzmunu və yerinə yetirilməsinin nəticələri haqqında;

3) silah və hərbi texnika nümunələrinin taktiki-texniki xarakteristikaları və döyüşdə tətbiqi imkanları, hərbi təyinatlı yeni növ maddələrin xüsusiyyətləri, resepturaları və ya texnologiyaları haqqında;

4) milli təhlükəsizlik və müdafiə mülahizələrinə görə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən obyektlərin dislokasiyası, təyinatı, hazırlıq və müdafiə olunma dərəcəsi, tikintisi və istismarı, habelə bu obyektlər üçün torpaq, yer təkisi və əkvatoriya ayrılması haqqında;

5) qoşunların dislokasiyası, həqiqi adları, təşkilati strukturu, şəxsi heyətinin sayı və onların döyüş təminatı haqqında, həmçinin hərbi-siyasi və ya əməliyyat şəraiti haqqında;

6) Azərbaycan Respublikası ərazisinin müdafiə və mühüm iqtisadi əhəmiyyətli geodeziya məntəqələrinin və coğrafi obyektlərinin koordinatları haqqında.

İqtisadi sahədə aşağıdakı məlumatlar dövlət sirrini təşkil edir:

1) Azərbaycan Respublikasının və onun ayrı-ayrı bölgələrinin mümkün hərbi əməliyyatlara hazırlıq planlarının məzmunu, silah və hərbi texnikanın istehsalı və təmiri üzrə sənayenin səfərbərlik gücü, hərbi sahədə istifadə edilən xammal və materialların strateji növlərinin göndərilməsi həcmi, ehtiyatları, həmçinin dövlət material ehtiyatlarının yerləşdirilməsi, faktik həcmi və istifadəsi haqqında;

2) Azərbaycan Respublikasının müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədilə onun infrastrukturundan istifadə olunması haqqında;

3) mülki müdafiə qüvvələri və vasitələri, inzibati idarəetmə obyektlərinin dislokasiyası, təyinatı və müdafiə olunma dərəcəsi, əhəlinin təhlükəsizliyinin təmin olunma dərəcəsi, dövlətin təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün nəzərdə tutulan nəqliyyat və rabitənin fəaliyyəti haqqında;

4) dövlət müdafiə sifarişlərinin həcmi, planları (tapşırıqları), silah, hərbi texnika və digər hərbi məhsulların buraxılması və göndərilməsi (pul və ya natura ifadəsində), onların buraxılışı üzrə mövcud güc və bu gücün artırılması haqqında, göstərilən silah, hərbi texnika və digər hərbi məhsulları işləyib hazırlayan və ya istehsal edən müəssisələr, onların kooperasiya üzrə əlaqələri haqqında;

5) dövlətin təhlükəsizliyinə təsir edən mühüm müdafiə və ya iqtisadi əhəmiyyəti olan elmi və texniki nailiyyətlər, elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor, layihə işləri və texnologiyaları haqqında;

6) siyahısı qanunvericiliklə müəyyənləşdirilən strateji növlü faydalı qazıntıların ehtiyatlarının, istehsalının, idxalı və ixracının, satışının həcmi, dövlət ehtiyatları haqqında, pul əskinaslarının, qiymətli kağızların hazırlanması, saxtalaşdırılma qorunması, həmçinin dövlətin maliyyə fəaliyyətinin digər xüsusi tədbirləri haqqında. Xarici siyasət sahəsində aşağıdakı məlumatlar dövlət sirrini təşkil edir:

1) Azərbaycan Respublikasının xarici-siyasi və xarici-iqtisadi fəaliyyəti haqqında, əgər onların vaxtından əvvəl açıqlanması dövlətin təhlükəsizliyinə ziyan vura bilərsə;

2) Azərbaycan Respublikasının digər dövlətlərlə hərbi, elmi-texniki və başqa sahələrdə əməkdaşlığı haqqında, əgər onların vaxtından əvvəl açıqlanması tərəflərdən heç olmasa biri üçün diplomatik fəaliyyətinin həyata keçirilməsində çətinlik yaranmasına səbəb ola bilərsə.

Kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti sahəsində məlumatlar:

1) kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin qüvvə və vasitələri, mənbələri, metodları, planları və nəticələri haqqında, habelə bu fəaliyyətin maliyyələşdirilməsinin göstəriciləri haqqında, əgər bu göstəricilər sadalanan məlumatları açıqlayırsa;

2) kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlarla konfidensial əsaslarla əməkdaşlıq edən və əməkdaşlıq etmiş şəxslər haqqında;

3) dövlət mühafizəsi obyektlərinin təhlükəsizliyinin təmin olunmasının təşkili, qüvvə və vasitələri, metodları haqqında, habelə bu fəaliyyətin maliyyələşdirilməsinin göstəriciləri haqqında, əgər bu göstəricilər sadalanan məlumatları açıqlayırsa;

4) şifrlənmiş, o cümlədən kodlaşdırılmış və məxfiləşdirilmiş rabitə sistemləri haqqında, şifrlər, şifrlərin işlənməsi və hazırlanması, onlarla təminat, şifrləmə və xüsusi mühafizə və

sitələri haqqında, xüsusi təyinatlı informasiya-analitik sistemləri haqqında;

5) məxfi məlumatların mühafizəsi metodları və vasitələri haqqında;

6) dövlət sirrinin mühafizəsinin təşkili və faktiki vəziyyəti haqqında;

7) Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin mühafizəsi haqqında;

8) Azərbaycan Respublikasında dövlətin müdafiəsinin, təhlükəsizliyinin və hüquq mühafizə fəaliyyətinin təmin olunması ilə əlaqədar dövlət büdcəsinin xərcləri haqqında;

9) dövlətin təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədilə keçirilən tədbirləri açıqlayan kadr hazırlığı haqqında.

3. Məlumatların məxfiləşdirilməsi

Məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və onların məxfiləşdirilməsi dövlət sirri təşkil edən məlumatların yayılmasına və onların daşıyıcıları ilə tanış olmağa buraxılmağa, "Dövlət sirri haqqında" Qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada məhdudiyyətlərin qoyulmasıdır.

Məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və onların məxfiləşdirilməsi qanunilik, əsaslılıq və vaxtında həyata keçirilməsi prinsipləri ilə tənzimlənir.

Məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsinin və onların məxfiləşdirilməsinin qanuniliyi dövlət sirrinə aid edilən və məxfiləşdirilən məlumatların "Dövlət sirri haqqında" Qanunun maddələrinin müddəalarına və dövlət sirri haqqında qanunvericiliyə müvafiqliyidir.

Məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsinin və onların məxfiləşdirilməsinin əsaslılığı dövlətin, cəmiyyətin və vətəndaşların həyatı maraqlarının balansını nəzərə alaraq, konkret məlumatın dövlət sirrinə aid edilməsinin və məxfiləşdirilməsinin mümkün iqtisadi, siyasi, hərbi və digər nəticələrinin ekspertlər tərəfindən qiymətləndirilməsi yolu ilə məqsədəuyğunluğunun müəyyənləşdirilməsidir.

Məlumatların vaxtında dövlət sirrinə aid edilməsi və onların məxfiləşdirilməsi bu məlumatların yayılmasına və onların daşıyıcıları ilə tanış olmağa buraxılmağa qabaqcadan və ya onların əldə edildiyi (hazırlandığı) andan məhdudiyyət qoyulmasıdır. Məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi qaydalarını müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyən edir. Aşağıdakı məlumatlar dövlət sirrinə aid edilmir və məxfiləşdirilmir:

1) insanların həyat və sağlamlığı üçün təhlükə törədən fəvqəladə hadisələr və qəzalar, onların nəticələri, habelə təbii fəlakətlər, onların rəsmi proqnozları və nəticələri haqqında;

2) ekologiya, səhiyyə, sanitariya, demografiya, təhsil, mədəniyyət və kənd təsərrüfatının, habelə cinayətkarlığın vəziyyəti haqqında;

3) dövlətin vətəndaşlara, vəzifəli şəxslərə, müəssisə, idarə və təşkilatlara verdiyi imtiyazlar, güzəştlər və kompensasiyalar haqqında;

4) insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması faktları haqqında;

5) Azərbaycan Respublikasının ali vəzifəli şəxslərinin səhhəti haqqında;

6) dövlət hakimiyyəti orqanları və onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən qanunvericiliyin pozulması faktları haqqında.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatların məxfilik dərəcəsi, bu məlumatların yayılması nəticəsində Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyinə vurula bilən ziyanın ağırlıq dərəcəsinə uyğun gəlməlidir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatların üç məxfilik dərəcəsi və müvafiq olaraq, bu məlumatların daşıyıcıları üçün üç məxfilik qrupu müəyyənləşdirilir: "xüsusi əhəmiyyətli", "tam məxfi" və "məxfi".

Məlumatlar onların sahə, idarə və ya məqsədli proqram mənsubiyyətinə, habelə "Dövlət sirri haqqında" Qanuna uyğun olaraq dövlət sirrinə aid edilir. Məlumatların məxfiləşdirilməsi sahəsində vahid dövlət siyasətini həyata keçirmək üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanı "Dövlət sirri haqqında" Qanunla müəyyən olunmuş dövlət sirri təşkil edən məlumatlar siyahısına və məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi və məxfiləşdirilməsi prinsipinə uyğun olaraq, habelə dövlət hakimiyyəti orqanlarının təklifləri nəzərə alınmaqla, dövlət sirrinə aid edilən məlumatların siyahısını tərtib edir. Siyahıda həmin məlumatlar barəsində sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanları göstərilir. Siyahı onu təsdiq edən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı ilə dərc edilir və zəruri hallarda siyahıya yenidən baxılır. Dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar barəsində sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanları dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar siyahısına uyğun olaraq məxfiləşdirilməli məlumatların geniş siyahılarını tərtib edir və bu siyahılara daxil edilmiş məlumatların məxfilik dərəcələrini müəyyənləşdirir.

Silah və hərbi texnika nümunələrinin hazırlanmasına və modernləşdirilməsinə dair məqsədli proqramlar, elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işləri çərçivəsində işlərin sifarişçilərinin qərarı ilə məxfiləşdirilməli məlumatların ayrıca siyahıları tərtib edilə bilər. Bu siyahıları müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri təsdiq edirlər. Siyahıların məxfiləşdirilməsinin məqsədəuyğunluğu onların məzmununu ilə müəyyənləşdirilir.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatların idarəetmə, istehsal, elmi və başqa fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş (hazırlanmış) məlumatların və onların daşıyıcılarının məxfiləşdirilməsi üçün əsas onların həmin orqan, müəssisə, idarə və ya təşkilatda qüvvədə olan məxfiləşdirilməli məlumatlar siyahısına uyğun gəlməsidir. Bu məlumatlar məxfiləşdirilərkən onların daşıyıcılarına müvafiq məxfilik qrupu verilir. Əldə edilmiş (hazırlanmış) məlumatların qüvvədə olan siyahıdakı məlumatlarla eyniləşdirilməsi mümkün olmadıqda dövlət hakimiyyəti orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatların vəzifəli şəxsləri əldə edilmiş (hazırlanmış) məlumatların ehtimal olunan məxfilik dərəcəsinə müvafiq surətdə ilkin qaydada məxfiləşdirilməsini təmin etməli və siyahını təsdiq etmiş dövlət hakimiyyəti orqanına həmin siyahıya əlavə (dəyişiklik) etmək haqqında bir ay ərzində təklif göndərməlidir.

Qüvvədə olan siyahını təsdiq etmiş dövlət hakimiyyəti orqanı daxil olmuş təkliflərin üç ay ərzində ekspertizasını təşkil etməli və qüvvədə olan siyahıya əlavə (dəyişiklik) edilməsi və ya məlumatlara ilkin qaydada verilmiş məxfiliyin götürülməsi barədə qərar qəbul etməlidir. Vətəndaşların, müəssisə, idarə və təşkilatların mülkiyyətində olan məlumat dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar siyahısında sadalanmış olduqda nəzərdə tutulmuş qaydada dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar barəsində sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanı həmin məlumatın məxfiləşdirilməsi haqqında qərar qəbul edə bilər.

Göstərilən məlumat onun mülkiyyətçisinin və ya müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarının təqdimatı əsasında məxfiləşdirilir. Məlumatın məxfiləşdirilməsi ilə əlaqədar onun mülkiyyətçisinə dəyən ziyanın əvəzi məlumatın sərəncamına keçdiyi dövlət hakimiyyəti orqanı ilə məlumat mülkiyyətçisi arasında bağlanan müqavilədə müəyyənləşdirilmiş məbləğdə dövlət tərəfindən ödənilir. Müqavilədə məlumat mülkiyyətçisinin onu yaymayacağı haqqında öhdəliyi də nəzərdə tutulur. Məlumat mülkiyyətçisi müqaviləni imzalamaqdan imtina etdikdə, ona dövlət sirri təşkil edən məlumatları icazəsiz yaymağa görə qüvvədə olan qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş məsuliyyət barəsində xəbərdarlıq edilir. Xarici təşkilatların və

şəxslərin məlumat üzərində mülkiyyət hüququ məhdudlaşdırıla bilməz, bu şərtlə ki, həmin məlumatı onlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyini pozmadan əldə etmiş (hazırlamış) olsunlar.

Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti (DTX) "Dövlət sirri təşkil edən məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktı üzrə qərarın qəbul edilməsi Qaydası"nın təsdiq edilməsi barədə qərar qəbul edilmişdir. Qərara əsasən, dövlət sirri təşkil edən məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktı üzrə qərar belə məlumat barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanı tərəfindən qəbul edilir. Dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanları və onların sərəncamına verilmiş məlumatlar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 3 iyun tarixli 248 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət sirrinə aid edilən məlumatların Siyahısı" ilə müəyyənləşdirilir.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktı üzrə qərar bu faktın xidməti təhqiqatına dair materialların qiymətləndirilməsi yolu ilə qəbul edilir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktı üzrə xidməti təhqiqatın aparılması, nəticəsinə dair materialların hazırlanması və təqdim edilməsi Nazirlər Kabinetinin 2005-ci il 15 mart tarixli 40 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət sirri təşkil edən məlumatın qeyri-qanuni yayılması üzrə ekspert rəyinin hazırlanması və təsdiq edilməsi Qaydası"na uyğun olaraq həyata keçirilir.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktının xidməti təhqiqatına dair materiallar belə məlumat barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanı üzrə məxfiləşdirilməli məlumatlar siyahısını hazırlamış ekspert komissiyası tərəfindən, bu orqanın rəhbərinin tapşırığı əsasında qiymətləndirilir. Məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktının xidməti təhqiqatına dair materialların daha obyektiv qiymətləndirilməsi məqsədilə ekspert komissiyasının işinə yayılma faktının baş verdiyi dövlət hakimiyyəti orqanının, müəssisə, idarə və təşkilatın mütəxəssisləri cəlb edilə bilər. Kənar təşkilatın mütəxəssisinin ekspert komissiyasının işinə cəlb edilməsi ekspert komissiyasının təşəbbüsü və həmin təşkilatın rəhbərinin razılığı ilə həyata keçirilir.

Ekspert komissiyasının işinə cəlb edilmiş mütəxəssis təhqiqatın nəticəsində marağı olmayan və dövlət sirri ilə işləməyə müvafiq formalı buraxılışı olan şəxs olmalıdır. Ekspert komissiyasının iclasının keçirilmə vaxtı və ekspert komissiyasının işinə cəlb edilməli şəxslər komissiyanın sədri tərəfindən müəyyən edilir. DTX rəhbərliyi tərəfindən müəyyən olunan mütəxəssislər ekspert komissiyasının işində bilavasitə iştirak edə bilərlər. Ekspert komissiyasının iclası dövlət sirrinin texniki kanallarla sızmasının istisna edildiyi otaqda keçirilməlidir. Ekspert komissiyasının iclasının təşkilində dövlət hakimiyyəti orqanının dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsi iştirak edir və iclas zamanı dövlət sirrinin mühafizəsinə görə məsuliyyət daşıyır.

Məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktının xidməti təhqiqatına dair materialın qiymətləndirilməsi aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- qeyri-qanuni yayılmış məlumatın dövlət sirri təşkil etməsi və məxfilik dərəcəsi haqqında ekspert rəyinin, habelə təhqiqat komissiyası tərəfindən müəyyən edilmiş ziyanın obyektivliyinin qiymətləndirilməsini;

- məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktının baş verdiyi təşkilatda dövlət sirrinin mühafizəsi sisteminin effektivliyinin artırılması istiqamətində görülən tədbirlərin yetərliliyinin qiymətləndirilməsini.

Qeyri-qanuni yayılmış məlumatın dövlət sirri təşkil etməsi və məxfilik dərəcəsi haqqında ekspert rəyinin obyektivliyi qiymətləndirilərkən aşağıdakılara diqqət yetirilməlidir:

- məlumat məxfiləşdirilərkən "Dövlət sirri haqqında" qanunla müəyyən edilmiş prinsiplərə əməl edilib-edilmədiyinə;

- məlumatın daşıyıcısında "Dövlət sirri haqqında" qanunla müəyyən edilmiş rekvizitlərin qoyulub-qoyulmadığına, o cümlədən məlumatın məxfiliyinin açılması tarixinin və ya şərtinin, yaxud buna səbəb ola biləcək hadisənin müəyyən edilib-edilmədiyinə;

- məlumatın məxfiləşdirilməsinin əsaslığının və əvvəllər verilmiş məxfilik dərəcəsinə uyğunluğunun "Dövlət sirri haqqında" Qanunla müəyyən edilmiş müddətdə yoxlanılıb-yoxlanılmadığına.

Məlumatın qeyri-qanuni yayılması nəticəsində vurulmuş ziyan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 3 iyun tarixli 249 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Məlumatların dövlət sirrinə aid edilməsi Qaydaları"na uyğun olaraq hazırlanmış normativ-metodik sənədə əsasən müəyyən edilir. Ekspert komissiyası yayılmış məlumatın dövlət sirri təşkil etməsinə və məxfilik dərəcəsinə dair ekspert rəyi ilə yaxud təhqiqat komissiyasının müəyyən etdiyi ziyanla razı olmadıqda, məsələyə ekspert komissiyası tərəfindən yenidən baxılır. Bu halda yayılmış məlumatın dövlət sirri təşkil etməsinə və məxfilik dərəcəsinə dair ekspert rəyinin hazırlanmasını, habelə vurulmuş ziyanın müəyyənləşdirilməsini ekspert komissiyası həyata keçirir. Dövlət sirrinin qeyri-qanuni yayılması faktının xidməti təhqiqatına dair materialların qiymətləndirilməsi ilə bağlı işlərin baxılması və həll edilməsi zamanı meydana çıxan bütün məsələlər ekspert komissiyası üzvlərinin səs çoxluğu ilə həll edilir. Əksəriyyətin qəbul etdiyi qərarla razılaşmayan ekspert komissiyasının üzvü öz rəyini yazılı şəkildə bildirə bilər və rəy işə əlavə olunur.

"Dövlət sirri haqqında" qanuna əsasən məlumatın qeyri-qanuni yayılması bütövlükdə Azərbaycan Respublikasının və ya mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının mənafeyinə ziyan vurmaqla nəticələndikdə, fakt üzrə materiallara Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət Sirrinin Mühafizəsi üzrə İdarələrarası Komissiyada baxılır. Belə məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktı üzrə qərar İdarələrarası Komissiyanın rəyi nəzərə alınmaqla qəbul edilir. Məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktı üzrə qərar ekspert komissiyası tərəfindən hazırlanır və yayılmış məlumat barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanının rəhbəri tərəfindən imzalanır.

Qərar məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktının xidməti təhqiqatına dair materialların belə işlər üzrə istintaqı həyata keçirən orqana DTX-nə göndərilməsini, dövlət sirrinin mühafizəsi sisteminin təkmilləşdirilməsi üzrə tapşırıqları, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətləri daxilində təqsirli şəxslər barədə məsuliyyət tədbirlərini, məxfiləşdirilməli məlumatların siyahısına dəyişikliklər edilməsini əhatə edir.

Materialların istintaq orqanına göndərilməsi barədə qərar yayılmış məlumatın dövlət sirri təşkil etdiyi ekspert rəyi ilə təsdiq edildikdə qəbul edilir. Məlumatın qeyri-qanuni

yayılması faktı üzrə qərar faktın xidməti təhqiqatına dair materialların dövlət hakimiyyəti orqanına daxil olduğu vaxtdan 15 gün müddətinə qəbul edilməlidir. Məlumatın qeyri-qanuni yayılması belə məlumat barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanı üzrə məxfiləşdirilməli məlumatlar siyahısına dəyişikliklər edilməsi zərurəti yaradarsa, göstərilən siyahıya qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada dəyişiklik edilir. Məlumatın qeyri-qanuni yayılması faktı istintaq orqanı tərəfindən aşkar edildiyi halda, bu orqan qeyri-qanuni yayılma faktına bilavasitə aidiyyəti olan materialları da əlavə etməklə, həmin məlumatın dövlət sirri təşkil edib-etməməsi, məxfilik dərəcəsi və vura biləcəyi ziyan barədə rəyini verilməsi üçün bu məlumat barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanına sorğu etməlidir.

4. Məlumat daşıyıcılarının rekvizitləri və məxfiliyin açılması qaydası

Dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarına rekvizitlər verilir. Rekvizitlərdə aşağıdakılar göstərilir:

1) müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanında, müəssisə, idarə və ya təşkilatda qüvvədə olan məxfiləşdirilməli məlumatlar siyahısının müvafiq bəndinə istinadla, daşıyıcıdakı məlumatların məxfilik dərəcəsi;

2) daşıyıcını məxfiləşdirən dövlət hakimiyyəti orqanı, müəssisə, idarə, təşkilatın adı;

3) qeydiyyat nömrəsi;

4) məlumatın məxfiliyinin açılması tarixi, şərti, yaxud buna səbəb ola biləcək hadisə.

Bu rekvizitləri məlumat daşıyıcısında əks etdirmək mümkün olmadıqda onlar daşıyıcıya qoşulan sənədlərdə göstərilir. Daşıyıcı məxfilik dərəcəsi müxtəlif olan tərkib hissələrindən ibarətdirsə, onların hər birinə müvafiq məxfilik qıfı, bütövlükdə daşıyıcıya isə bu daşıyıcıda ən yüksək məxfilik dərəcəsi olan tərkib hissəsinin məxfilik qıfı verilir, göstərilən rekvizitlərdən başqa, daşıyıcıya və (və ya) ona qoşulan sənədlərə vəzifəli şəxslərin onunla tanış olmaq səlahiyyəti barədə əlavə qeydləri də qoyula bilər. Belə qeydlərin növləri və qoyulması vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılması qaydası ilə müəyyənləşdirilir.

Məlumatların və məlumat daşıyıcılarının məxfiliyinin açılması dövlət sirri təşkil edən məlumatların yayılmasına və onların daşıyıcıları ilə tanış olmağa buraxılmağa nəzərdə tutulmuş qaydada qoyulmuş məhdudiyyətlərin götürülməsidir. Məlumatların məxfiliyinin açılması üçün əsaslar aşağıdakılardır:

1) məxfilik müddətinin bitməsi;

2) Azərbaycan Respublikasında dövlət sirri təşkil edən məlumatların açıq mübadiləsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklər götürməsi;

3) obyektiv halların dəyişməsi nəticəsində dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsinin məqsədəuyğunluğunun aradan qalxması;

3) dövlət sirri təşkil edən məlumatların məxfilik müddəti 30 ildən artıq olmamalıdır. Bu müddət müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəyi ilə uzadıla bilər;

4) dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar barəsində sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanları vaxtaşırı, lakin 5 ildə azı bir dəfə dövlət hakimiyyəti orqanlarında, müəssisə, idarə və təşkilatlarda qüvvədə olan məxfiləşdirilməli məlumatların

siyahılarına yenidən baxaraq məlumatların məxfiləşdirilməsinin əsaslılığını və onların əvvəllər müəyyənləşdirilmiş məxfilik dərəcəsinə uyğunluğunu yoxlamalıdır;

5) dövlət hakimiyyəti orqanlarında, müəssisə, idarə və təşkilatlarda qüvvədə olan məxfiləşdirilməli məlumatlar siyahısına dəyişiklik etmək hüququ həmin siyahıları təsdiq edən dövlət hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinə verilir. Göstərilən rəhbərlərin məxfiləşdirilməli məlumatlar siyahısı üzrə qəbul etdikləri qərarlar dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar siyahısına dəyişiklik edilməsi ilə bağlı olduqda belə qərarlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşdırılmalıdır. Həmin orqanın bu qərarların icrasını dayandırmaq və onlara etiraz etmək hüququ vardır.

Dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının məxfiliyi onların məxfiləşdirildiyi zaman müəyyənləşdirilmiş müddətdə ötürülməlidir. Müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanında, müəssisə, idarə və təşkilatlarda məlumat daşıyıcıları məxfiləşdirilərkən əsas götürülmüş siyahının müddələri dəyişərsə, daşıyıcıların məxfiliyi həmin müddət bitənədək açılmalıdır. Müstəsna hallarda dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının əvvəl müəyyənləşdirilmiş məxfilik müddətini uzatmaq hüququ dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar barəsində sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinə verilir. Belə qərarları həmin rəhbərlər müəyyənləşdirilmiş qaydada təyin etdikləri ekspert komissiyasının rəyi əsasında qəbul edirlər.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatların rəhbərlərinə onların tabeliyində olan vəzifəli şəxslərin əsassız məxfiləşdirdikləri məlumatların məxfiliyini açmaq səlahiyyəti verilir. Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin rəhbərlərinə fondyaradıcı təşkilat və ya onun hüquqi varisi tərəfindən həmin arxivlərin **qapalı fondlarında** mühafizə edilən dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının məxfiliyini açmaq səlahiyyəti verilə bilər. **Fondyaradıcı** təşkilat ləğv edildikdə və onun hüquqi varisi olmadıqda, dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının məxfiliyinin açılması qaydasına dair qərarı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı qəbul edir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları, müəssisələri, idarələri, təşkilatları və dövlət hakimiyyəti orqanları məxfiləşdirilmiş məlumatların məxfiliyinin açılması haqqında sorğu ilə dövlət hakimiyyəti orqanlarına, müəssisələrə, idarələrə və təşkilatlara, o cümlədən dövlət arxivlərinə müraciət edə bilərlər, nəzərdə tutulan sorğunu almış dövlət hakimiyyəti orqanı, müəssisə, idarə və təşkilat, o cümlədən dövlət arxivi sorğuya üç ay ərzində baxıb məhiyyəti üzrə əsaslandırılmış cavab verməlidir. Əgər dövlət hakimiyyəti orqanı, müəssisə, idarə və təşkilat, o cümlədən dövlət arxivi sorğulanmış məlumatın məxfiliyini açmaq səlahiyyətinə malik deyilsə, onda sorğunu vermiş vətəndaşa, müəssisəyə, idarəyə, təşkilata, dövlət hakimiyyəti orqanına bildiriş verməklə sorğu daxil olduğu gündən ən gec bir ay müddətində bu cür səlahiyyəti olan dövlət orqanına, yaxud müvafiq icra hakimiyyəti orqanına göndərilir. Vəzifəli şəxsin sorğuya məhiyyəti üzrə baxmaqdan boyun qaçırması qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq olaraq inzibati və ya intizam məsuliyyətinə səbəb olur. Təbii münasibətlərində olmayan və birgə işlər aparmayan dövlət hakimiyyəti orqanları, müəssisə, idarə və təşkilatlar dövlət sirri təşkil edən məlumatları bir-birinə sərəncamında müvafiq məlumatlar olan dövlət hakimiyyəti orqanının icazəsi ilə verirlər.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatları sorğulayan dövlət hakimiyyəti orqanları, müəssisə, idarə və təşkilatlar onların mühafizəsini təmin edən şəraiti yaratmağa borcludurlar. Onların

rəhbərləri dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılması üzrə müəyyənləşdirilmiş qaydalara əməl olunmamasına görə fərdi məsuliyyət daşıyırlar.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatların birgə və başqa işlərin görülməsi ilə əlaqədar müəssisə, idarə, təşkilatlara və ya vətəndaşlara bu işlərin sifarişçisi, sərəncamında müvafiq məlumatlar olan dövlət hakimiyyəti orqanının icazəsi ilə, yalnız həmin işlərin görülməsi üçün zəruri olan həcmdə verir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatları verəndə sifarişçi müəssisə, idarə və ya təşkilatda dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməklə bağlı işlərin icrasına buraxılması üçün icazənin, vətəndaşlarda isə müvafiq buraxılışın olduğunu yaqin etməlidir. Müəssisə, idarə və ya təşkilatlar birgə və başqa işlər gördükdə (dövlət sifarişləri alındıqda) və bununla əlaqədar dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə zərurəti yaranıqda, onlar dövlət müəssisələrinin, idarələrinin və ya təşkilatlarının dövlət sirrini mühafizə üzrə struktur bölmələrinin xidmətlərindən istifadə barəsində həmin müəssisə, idarə və ya təşkilatlar ilə müqavilələr bağlaya bilərlər. Razılığa gələn hər iki tərəfin dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməklə bağlı işlərin icrasına buraxılması üçün icazələrinin nömrəsi və etibarlılıq müddəti müqavilədə göstərilməlidir.

Birgə və başqa işlərin görülməsinə dair qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada bağlanan müqavilədə tərəflərin, həm işlərin görülməsi prosesində, həm də işlər başa çatdıqdan sonra dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsini təmin etmək barəsində qarşılıqlı öhdəlikləri, habelə dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsi ilə bağlı işlərin (xidmətlərin) maliyyələşdirilməsi şərtləri nəzərdə tutulur. Birgə və başqa işlər görülərkən dövlət sirrinin etibarlı mühafizəsinə nəzarətin təşkili tərəflərin bağladığı müqavilənin müddəalarına uyğun olaraq bu işlərin sifarişçisinə həvalə edilir. Birgə və başqa işlərin gedişində icraçı dövlət sirrinin mühafizəsi ilə əlaqədar götürdüyü öhdəlikləri pozduqda, sifarişçi sifarişin yerinə yetirilməsini pozuntular aradan qaldırılanaqədər dayandıra bilər.

Təkrar pozuntu törədildikdə isə, sifarişçi dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə işlər görülməsi üçün sifarişin və dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı işlərin icrasına buraxılması üçün icazənin ləğv edilməsi və təqsirli şəxslərin məsuliyyətə cəlb olunması məsələsini qaldıra bilər. Bu halda icraçının sifarişçi qismində dövlətə vurduğu maddi zərərin əvəzi qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq surətdə ödənilməlidir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatların digər dövlətlərə və beynəlxalq təşkilatlara verilməsi haqqında qərarı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı belə məlumatların verilməsinin mümkünlüyü haqqında müvafiq icra hakimiyyəti orqanının ekspert rəyi olduqda qəbul edir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatların digər dövlətlərə və beynəlxalq təşkilatlara verilməsi qaydasını müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyən edir. Qəbul edən tərəfin ona verilən məlumatların mühafizəsi üzrə öhdəlikləri onunla bağlanmış beynəlxalq müqavilədə nəzərdə tutulur.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatlara malik olan dövlət hakimiyyəti orqanları, müəssisə, idarə və təşkilatlar ləğv edildikdə, təşkilati-hüquqi forması və mülkiyyət növü dəyişdikdə və ya dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə görülməli işlərə son qoyulduqda malik olduqları məlumatların və onların daşıyıcılarının mühafizəsini təmin etmək üçün tədbirlər görülməlidir. Bu zaman dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcıları müəyyənləşdirilmiş qaydada məhv edilir, arxivə və ya aşağıdakılardan birinə verilir:

1) dövlət sirri təşkil edən məlumatlara malik olan dövlət hakimiyyəti orqanının, müəssisə, idarə və təşkilatın hüquqi varisinin göstərilən məlumatlardan istifadə etməklə iş görmək icazəsi varsa, hüquqi varisə;

- 2) sərəncamında müvafiq məlumatlar olan dövlət hakimiyyəti orqanına;
- 3) müvafiq icra hakimiyyəti orqanının göstərişi ilə başqa dövlət hakimiyyəti orqanına, müəssisə, idarə və ya təşkilata.

5. Dövlət sirrinin mühafizəsi

Dövlət sirrini mühafizə orqanlarına aşağıdakılar aiddir:

- 1) müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları;
- 2) dövlət hakimiyyəti orqanları, müəssisə, idarə, təşkilatlar və onların dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri.

"Dövlət sirri haqqında" Qanunun müvafiq maddəsində nəzərdə tutulan orqanlar və onların yerlərdəki orqanları dövlət sirrinin mühafizəsini qanunvericiliklə onlara həvalə olunmuş funksiyalara müvafiq surətdə təşkil və təmin edirlər. Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, təşkilatlarda dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsinin təşkili üçün məsuliyyət onların rəhbərlərinin üzərinə qoyulur. Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etmək üçün görülən işlərin həcmindən asılı olaraq dövlət hakimiyyəti orqanlarının və təşkilatların rəhbərləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanının təsdiq etdiyi normativ hüquqi sənədlərə uyğun olaraq dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri yaradır və görülən işlərin xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla onların funksiyalarını müəyyənləşdirirlər. Dövlət sirrinin mühafizəsi dövlət hakimiyyəti orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatların əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biridir.

Vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması könüllülük qaydasında həyata keçirilir. Dövlət sirri ilə işləməyə, bir qayda olaraq, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları buraxılırlar. Öcnəbirlərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi qaydada həyata keçirilir. Vəzifəli şəxsin və vətəndaşın dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- 1) ona etibar edilmiş dövlət sirri təşkil edən məlumatların yayılması barədə dövlət qarşısında öhdəlik götürməsinə;
- 2) dövlət sirri haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət nəzərdə tutan Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə tanış olmasına;
- 3) "Dövlət sirri haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun müvafiq maddəsində nəzərdə tutulan qismən və müvəqqəti məhdudiyyətlərə rəsmi yazılı razılıq verilməsinə;
- 4) onun barəsində səlahiyyətli orqanlar tərəfindən yoxlama tədbirlərinin keçirilməsinə yazılı razılıq verməsinə;
- 5) dövlət hakimiyyəti orqanının, müəssisə, idarə və təşkilatın rəhbəri tərəfindən dövlət sirri ilə işləməyə buraxılma haqqında qərar qəbul edilməsinə.

Yoxlama tədbirlərinin həcmi rəsmiləşdirilən şəxsin işləməyə buraxılacağı məlumatların məxfilik dərəcəsi ilə uyğundur. Yoxlama tədbirləri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq surətdə həyata keçirilir. Yoxlama tədbirlərinin keçirilməsində məqsəd "Dövlət sirri haqqında" Qanunun müvafiq maddəsində nəzərdə tutulan əsasların olub-olmamasının müəyyənləşdirilməsidir. İşəgötürənin və dövlət sirri ilə işləməyə buraxılan şəxsin qarşılıqlı öhdəlikləri əmək müqaviləsində əks olunur. Səlahiyyətli orqanlar müvafiq yoxlamaları başa çatdırmayınca əmək müqaviləsinin bağlanmasına yol verilmir. Vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların dövlət sirri ilə işləməyə buraxılmasının dövlət sirri təşkil edən məlumatların məxfilik dərəcəsinə uyğun üç forması müəyyən edilir: xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılma. Vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların məxfilik dərəcəsi daha yüksək olan məlumatlarla işləməyə buraxılışının olması, onların məxfilik dərəcəsi daha aşağı olan məlumatlarla işləməyə buraxılmasına əsas verir.

Vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması və işləməyə buraxılmasının yenidən rəsmiləşdirilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilir. Hərbi və fəvqəladə vəziyyət şəraitində vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişdirilə bilər. Vəzifəli şəxsi və ya vətəndaşı dövlət sirri ilə işləməyə buraxmaqdan imtina edilməsi üçün əsaslar aşağıdakılardır:

1) məhkəmə tərəfindən onun fəaliyyət qabiliyyəti olmayan və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətli hesab edilməsi, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası quruluşunun əsasları və təhlükəsizliyi aleyhinə olan cinayətlərdə, eləcə də digər ağır və xüsusilə ağır cinayətlərdə təqsirləndirilərək istintaqa və ya məhkəməyə cəlb edilməsi, bu cür cinayətlərə görə onun məhkumluğunun olması;

2) müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi siyahıya uyğun olaraq dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla işləməyi istisna edən xəstəliklərinin olması;

3) yoxlama tədbirləri nəticəsində dövlət sirri ilə işləməyə buraxılacaq şəxsin Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyi üçün qorxu törədən hərəkətlərinin aşkara çıxması;

4) onun yoxlama tədbirlərindən boyun qaçırması və ya qasdən yalan anket məlumatları verməsi.

Vəzifəli şəxsi və ya vətəndaşı dövlət sirri ilə işləməyə buraxmaqdan imtina edilməsi barədə qərar dövlət hakimiyyəti orqanının, müəssisə, idarə və ya təşkilatın rəhbəri yoxlama tədbirlərinin nəticələrini nəzərə almaqla fərdi qaydada qəbul edir. Vətəndaşın həmin qərardan şikayət vermək hüququ vardır. Vəzifəli şəxsin və ya vətəndaşın dövlət sirri ilə işləməyə buraxılmasına dövlət hakimiyyəti orqanı, müəssisə, idarə və ya təşkilat rəhbərinin qərarı ilə aşağıdakı hallarda xitam verilir:

1) təşkilati və ştat tədbirləri ilə əlaqədar onunla bağlanmış əmək müqaviləsinə xitam verildikdə;

2) əmək müqaviləsinə əsasən dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə götürdüyü öhdəlikləri bir dəfə pozduqda;

3) "Dövlət sirri haqqında" Qanunun müvafiq maddəsinə uyğun olaraq vəzifəli şəxsi və vətəndaşı dövlət sirri ilə işləməyə buraxmaqdan imtina üçün əsas verən hallar yarandıqda.

Dövlət sirri ilə işləməyə buraxılmasına xitam verilməsi vəzifəli şəxsi və ya vətəndaşı dövlət sirri təşkil edən məlumatları yaymamaq haqqında götürdüyü öhdəliklərdən azad etmir. Vəzifəli şəxsin və ya vətəndaşın dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılmasının təşkili müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanının, təşkilatın rəhbəri, habelə onların dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri tərəfindən həyata keçirilir. Vəzifəli şəxsin və ya vətəndaşın dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılması qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, müəssisə, idarə və ya təşkilatların rəhbərləri vəzifəli şəxsin və ya vətəndaşın, yalnız öz vəzifə borcunu yerinə yetirməsi üçün zəruri olan dövlət

sirri təşkil edən məlumatlarla və yalnız lazımı həcmdə tanış olması üçün müvafiq şəraitin yaradılmasına görə fərdi məsuliyyət daşıyırlar.

Müəssisə, idarə və təşkilatlar müvafiq məxfilik dərəcəsi olan məlumatlarla işləmək üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi qaydada icazə aldıqdan sonra dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi, informasiyanı mühafizə vasitələrinin yaradılması, habelə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə tədbirlər görülməsi və (və ya) xidmətlər göstərilməsi ilə bağlı işlərin icrasına buraxılırlar. Bu işlərin görülməsi üçün icazələr müəssisə, idarə və təşkilatın xüsusi ekspertizasının və onların dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsi üçün məsul rəhbərlərinin dövlət attestasiyasının nəticələri əsasında verilir. Ekspertizanın keçirilməsi və icazənin verilməsi ilə bağlı xərclər həmin müəssisə, idarə və təşkilatların hesabına ödənilir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin görülməsi üçün müəssisə, idarə və təşkilatlara icazə onların aşağıdakı şərtləri yerinə yetirdiyi hallarda verilir:

1) dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin görülməsi prosesində məlumatların mühafizəsinin təmin olunmasına dair müvafiq icra hakimiyyəti orqanının təsdiq etdiyi normativ hüquqi sənədlərin tələblərini yerinə yetirdikdə;

2) onların strukturlarında dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri və məlumatın mühafizə işi üçün xüsusi hazırlanmış, sayı və ixtisas səviyyəsi dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına kifayət edən əməkdaşları olduqda;

3) onların sertifikatlaşdırılmış informasiyanı mühafizə vasitələri olduqda.

Informasiyanı mühafizə vasitələrinə onların müvafiq məxfilik dərəcəsi olan məlumatların mühafizəsi tələblərinə uyğunluğunu təsdiq edən sertifikat verilməlidir. Informasiyanı mühafizə vasitələrinin sertifikatlaşdırılması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təşkil edilir. "Dövlət sirri haqqında" qanunvericiliyi pozan vəzifəli şəxslər və vətəndaşlar qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq olaraq məsuliyyət daşıyırlar. Müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanları və onların vəzifəli şəxsləri məlumatların qeyri-qanuni yayılması üzrə qərar qəbul edərkən qeyri-qanuni yayılmış məlumatın dövlət sirri təşkil etməsi haqqında ekspert rəyinə əsaslanırlar. Ekspert rəyinin hazırlanması və təsdiqi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatların qeyri-qanuni yayılması bütövlükdə Azərbaycan Respublikası və ya mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı üzrə dövlətin təhlükəsizliyinə ziyan vurmaqla nəticələndiyi hallarda məlumatların yayılması faktı üzrə materiallara müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən baxılır və rəy verilir. Vətəndaşların, dövlət hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatların Qanunla bağlı qanuni maraqlarının və hüquqlarının qorunması, mübahisələrə baxılması məhkəmə qaydasında və ya qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, yerli özünüidarə orqanlarında, müəssisə, idarə və təşkilatlarda dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına idarələrarası nəzarəti Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı həyata keçirir. Məhkəmə və prokurorluq orqanlarında dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına nəzarət bu orqanların rəhbərləri tərəfindən təşkil edilir. İdarələrarası nəzarətin həyata keçirilməsi qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir. Məlumatın mühafizəsi vasitələrinin sertifikatlaşdırılmasının əsas sxemləri aşağıdakılardır:

– məlumatın mühafizəsi vasitələrinin tak-tak nümunələri üçün həmin nümunələrin məlumatın mühafizəsi tələblərinə uyğunluğuna dair sınaqların keçirilməsi;

– məlumatın mühafizəsi vasitələrinin seriyalarla istehsalı üçün məlumatın mühafizəsi vasitələrinin məlumatın mühafizəsi tələblərinə uyğunluğuna dair birtipli sınaqların keçirilməsi və bundan sonra məlumatın sertifikatlaşdırılan mühafizə vasitələrinin həmin tələblərin yerinə yetirilməsini təsdiq edən xüsusiyyətlərinin sabitliyinə dair müfəttiş yoxlamalarının keçirilməsi. Bundan əlavə, xüsusi olaraq işlənilib-hazırlanmış proqram üzrə istehsalın ilkin yoxlanmasına yol verilir. Sertifikatın qüvvədə olma müddəti beş ildən çox ola bilməz.

Məlumatın sertifikatlaşdırılan mühafizə vasitələrinin elə nümunələri sınaqdan keçirilir ki, onların istehsal texnologiyası və konstruksiyası (tərkibi) istehsalçılara (sifarişçilərə) göndərilən nümunələrə uyğun gəlməlidir. Ayrı-ayrı hallarda məlumatın mühafizəsi vasitələrinin sertifikatlaşdırılması üzrə orqanla (təşkilatla) razılaşdırmaqla sınaqların istehsalçının sınaq bazasında keçirilməsinə yol verilir. Bu zaman həmin orqan (təşkilat) sınaq nəticələrinin obyektivliyinin təmin edilməsi üçün zəruri şərtlər müəyyənləşdirir.

Sertifikatlaşdırmanın keçirilməsi başlayarkən akkredite edilmiş sınaq laboratoriyaları olmadıqda, məlumatın mühafizəsi vasitələrinin sertifikatlaşdırılması üzrə orqan (təşkilat) sınaq nəticələrinin obyektivliyini təmin etdirən sınaqların keçirilməsi mümkünlüyünü, yerini və şərtlərini müəyyənləşdirir. Sınaqların keçirilməsi müddətləri istehsalçı ilə sınaq laboratoriyası arasında bağlanan müqavilədə müəyyən olunur. İstehsalçıya məlumatın mühafizəsi vasitələrinin nümunələri üzrə aparılan sınaqların və sınaq laboratoriyasında həmin nümunələrin saxlanması şəraiti ilə tanış olmaq imkanı verilməlidir.

Sınaqların nəticələri məlumatın mühafizəsinə dair normativ və metodiki sənədlərin tələblərinə uyğun gəlmədikdə, məlumatın mühafizəsi vasitələrinin sertifikatlaşdırılması üzrə orqan (təşkilat) sertifikatın verilməsindən imtina olunması barədə qərar qəbul edir və istehsalçıya əsaslandırılmış rəy göndərir. İstehsalçı həmin qərarla razı olmadıqda, sınaq zamanı alınmış nəticələrə əlavə olaraq baxılmaq üçün Sertifikatlaşdırma Sisteminin mərkəzi orqanına (təşkilatına), Sertifikatlaşdırma üzrə Orqana və ya İdarələrarası Komissiyaya müraciət edə bilər. Məlumatın mühafizəsi vasitələrinin sertifikatlaşdırılmasını həyata keçirən orqanlar (təşkilatlar) onlara həvalə olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi, dövlət sirrinin və digər məxfi məlumatların mühafizəsinin təmin olunması, istehsalçının təqdim etdiyi maddi dəyərlərinin salamat saxlanması, habelə məlumatın mühafizəsi vasitələrinin sertifikatlaşdırma sınaqları zamanı istehsalçının müəlliflik hüquqlarının gözlənilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş məsuliyyəti daşıyırlar.

Geniş siyahıya daxil edilən məlumatlara "Dövlət sirri haqqında" Qanuna uyğun olaraq aşağıdakı məxfilik dərəcələri verilə bilər:

– **"xüsusi əhəmiyyətli"** – dövlətin hərbi, xarici-siyasi, iqtisadi, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti sahələrinə aid olan və yayılması həmin sahələrdən birində və ya bir neçəsində Azərbaycan Respublikasının mənafeyinə ziyan vura bilən məlumatlara verilən məxfilik dərəcəsi;

– **"tam məxfi"** – dövlətin hərbi, xarici-siyasi, iqtisadi, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti sahələrinə aid olan və yayılması həmin sahələrdən birində və ya bir neçəsində Azərbaycan Respublikasının mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının mənafeyinə ziyan vura bilən məlumatlara verilən məxfilik dərəcəsi;

– “**məxfi**” – dövlətin hərbi, xarici-siyasi, iqtisadi, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti sahələrinə aid olan və yayılması həmin sahələrdən birində və ya bir neçəsində ayrı-ayrı dövlət müəssisə, idarə və təşkilatlarının mənafeyinə ziyan vura bilən məlumatlara verilən məxfilik dərəcəsi.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatların yayılması nəticəsində Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyinə vurula biləcək ziyanın kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri dövlət sirrinə aid edilmiş məlumatlar barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanlarının İdarələrarası Komissiya ilə razılaşdırılmaqla təsdiq etdikləri normativ-metodik sənədlərlə müəyyən edilir. Bir neçə dövlət hakimiyyəti orqanının sərəncamında olan dövlət sirrinə aid edilən məlumatların məxfilik dərəcəsi həmin orqanlar arasında əldə olunmuş qarşılıqlı razılıq əsasında müəyyən edilir. Dövlət sirrinə aid edilən məlumatlar barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanının rəhbəri ekspert komissiyası tərəfindən hazırlanmış geniş siyahını təsdiq edir və bu siyahının özünün də məxfiləşdirilməsinin məqsədəuyğunluğu məsələsini həll edir. Təsdiq edildikdən sonra geniş siyahı aşağıdakılara təqdim edilir:

- İdarələrarası Komissiyaya – tam həcmdə;
- aidiyyəti dövlət hakimiyyəti orqanlarına – tam və ya zəruri həcmdə;
- dövlət hakimiyyəti orqanlarının tabeliyində olan müəssisə, idarə və təşkilatlara – zəruri həcmdə;

birgə işlərin aparılmasında iştirak edən təşkilatlara – sifarişçi tərəfindən müəyyən edilən həcmdə.

Geniş siyahıya dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə təkliflər həmin siyahının tərtib edildiyi dövlət hakimiyyəti orqanının rəhbərinə təqdim edilir. Dövlət hakimiyyəti orqanının rəhbəri daxil olmuş təkliflərin üç ay ərzində bu qaydalara uyğun olaraq ekspertizasının keçirilməsini təşkil edir və ekspertizanın nəticələrinə uyğun olaraq müvafiq qərar qəbul edir. Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatlarının dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri haqqında Nümunəvi əsasnamə “Dövlət sirri haqqında” Qanuna uyğun olaraq işləni hazırlanmışdır və Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatlarının dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələrinin yaradılması, ləğv edilməsi qaydalarını və onların səlahiyyətlərini müəyyən edir.

Əsasnamənin müddəaları Azərbaycan Respublikasının ərazisində və onun həddlərindən kənarda Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti orqanları, təşkilati-hüquqi və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla bağlı işləri yerinə yetirən və ya belə işləri yerinə yetirmək üçün icazə almaq istəyən müəssisə, idarə və təşkilatları tərəfindən həkəman icra edilməlidir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı işlər görülən dövlət hakimiyyəti orqanlarında, müəssisə, idarə və təşkilatlarda (bundan sonra, xüsusi olaraq vurğulanan hallardan başqa-təşkilatlar) məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə tədbirlərin işləni hazırlanması, həyata keçirilməsi və ona əməl olunmasına nəzarət edilməsi məqsədilə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri yaradılır.

Məxfilik rejimi – dövlət sirri təşkil edən məlumat və məlumat daşıyıcılarının mühafizəsinin təmin edilməsinin Azərbaycan Respublikasının dövlət sirri haqqında qanunvericiliyi ilə

müəyyən edilmiş vahid qaydalardır. Dövlət sirrinin mühafizəsi təşkilatların əsas fəaliyyət növlərindən biridir, onların dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri isə əsas (təminedicilə) bölmələrdən hesab olunur. Bu bölmələrin başqa struktur bölmələrin tərkibinə daxil edilməsi və ya dövlət sirri haqqında qanunvericiliklə nəzərdə tutulmayan səlahiyyətlərin onlara verilməsi yolverilməzdir. Təşkilatların dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı fəaliyyətinin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələrinin tərkibinə rejim bölməsi, məxfi kargüzərlik bölməsi və dövlət sirrinin mühafizəsini bilavasitə təmin edən digər bölmələr daxil edirlər.

Rejim bölməsi məxfilik rejiminin təmin olunmasının təşkilati-metodik məsələləri və ona nəzarət olunmasına nəzarətin təşkili üzrə əsas bölmə olaraq təşkilatlarda məxfilik rejimini təşkil edir və ona ciddi əməl olunmasını təmin edir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı yerinə yetirilən işlərin həcmindən və əhəmiyyətindən asılı olaraq, təşkilatlarda rejim idarəsi, şöbəsi və ya qrupu yaradılır.

Məxfi kargüzərlik bölməsi məxfi kargüzərliyin aparılması zamanı məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə tədbirlər işləyib hazırlayır, həyata keçirir və ona əməl olunmasına nəzarət edir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatların daşıyıcısı olan sənədlərin (mətni üzrə məxfi sənədlər) həcmindən asılı olaraq, təşkilatlarda məxfi kargüzərlik şöbəsi və ya qrupu yaradılır. Təşkilatlarda rejim və məxfi kargüzərlik işlərinin həcmindən asılı olaraq, rejim bölməsinin tabeliyində ondan aşağı statusa malik məxfi kargüzərlik bölməsi (yaxud əksinə) yaradıla bilər və ya bu işlərdən birinin həcmi çox azdırsa, bu işlər digər dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə həvalə edilə bilər.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarında və onun tabeliyində olan təşkilatlarda dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrin yaradılması, strukturunun dəyişdirilməsi və ləğv edilməsi qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətlərinə uyğun olaraq, Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin rəyi nəzərə alınmaqla dövlət hakimiyyəti orqanının qərarı əsasında həyata keçirilir. Dövlət hakimiyyəti orqanlarının tabeliyində olmayan təşkilatlarda dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələr təhlükəsizlik orqanının rəyi nəzərə alınmaqla, dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə bağlı işlərin görülməsini sifariş edən dövlət hakimiyyəti orqanının və təşkilatın birgə qərarı ilə yaradıla bilər. Yeni yaradılan bölmələr onların fəaliyyəti üçün uyğun şəraitin mövcudluğu barədə təhlükəsizlik orqanının və ya onun qərazi orqanlarının rəyi nəzərə alınmaqla fəaliyyətə başlaya bilər.

Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrin fəaliyyəti üçün şəraitin uyğunluğunu şərtləndirən tələblər təhlükəsizlik orqanı tərəfindən müəyyən edilir. Təşkilatlar birgə və başqa işlər gördükdə və bununla əlaqədar dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi zərurəti yarandıqda, onlar dövlət təşkilatlarının dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələrinin xidmətindən istifadə edilməsi barədə həmin təşkilatlarla müqavilə bağlaya bilərlər.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı yerinə yetirilən işlərin həcmi az olan təşkilatlarda məxfi sənədlərin qeydiyyatı və saxlanması, məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə tədbirlər təşkilat rəhbəri və ya onun təyin etdiyi səlahiyyətli şəxs tərəfindən həyata keçirilə bilər. Təşkilatların dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı böyük həcmli işlər görən struktur bölmələrində (idarə, şöbə, sex, laboratoriya və s.) dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrini (şöbə, qrup) yaratmaq və ya dövlət sirrinin

mühafizəsi üzrə bölmələrin səlahiyyətli nümayəndələrini təyin etmək olar. Struktur bölmələri üzrə səlahiyyətli nümayəndələrə olan tələbat və namizədlər bu bölmələrin rəhbərləri ilə birlikdə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələri tərəfindən müəyyən edilir və təşkilatın rəhbəri tərəfindən təyin edirlər. Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrin səlahiyyətləri həmin nümayəndələrə şamil edilir.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı böyük həcmli elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor, istehsal-texniki işlər icra edən təşkilatlarda dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrin səlahiyyətlərinin şamil edildiyi, rəhbərin rejim üzrə müavini (köməkçisi) vəzifəsinin təsis edilməsi, həmin təşkilat rəhbərinin təqdimatına əsasən və təhlükəsizlik orqanının rəyi nəzərə alınmaqla təşkilatın tabe olduğu dövlət hakimiyyəti orqanının qərarı ilə həyata keçirilir. Təşkilat rəhbərlərinin rejim üzrə müavinləri (köməkçiləri), dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrin rəisləri və həmin bölmələrin səlahiyyətlərini həyata keçirən şəxslər təhlükəsizlik orqanının rəyi nəzərə alınmaqla vəzifəyə təyin edilir və vəzifədən azad olunurlar. Təşkilatların dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrinin səlahiyyətləri dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin və Əsasnamənin tələblərinə uyğun olaraq dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən qanunvericiliklə onlara verilmiş səlahiyyətlər nəzərə alınmaqla işlənib hazırlanan və təsdiq edilən dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələri haqqında Əsasnaməyə əsasən müəyyən edilir.

Məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə təşkilatların rəhbərlərinin, onların rejim üzrə müavinlərinin (köməkçilərinin), dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrinin vəzifəli şəxslərinin, səlahiyyətli nümayəndələrinin və digər vəzifəli şəxslərinin səlahiyyətləri dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrin səlahiyyətlərinə uyğun işlənib hazırlanmış vəzifələr təlimatı və əmək müqaviləsi (saziş, kontrakt) ilə müəyyən edilir. Məxfi kargüzərlik bölməsinin fəaliyyəti üçün Əsasnamənin bəndində təsbit edilmiş rəyi almış təşkilat bu bəndə xidmətindən istifadə etmək istədiyi və qanunla belə xidmət göstərməyə icazəsi olan xüsusi rabitə (feldeqer rabitəsi) orqanına yazılı məlumat verir. Belə bildiriş olmadan xüsusi rabitə orqanı təşkilatlarla müqavilə bağlamamalı və xidmət göstərməməlidir. Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələr bilavasitə təşkilatın rəhbərinə və onun rejim üzrə müavininə (köməkçisinə) tabe olur. Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı görülməli işlərin məxfilik dərəcəsi "xüsusi əhəmiyyətli" deyildirsə, dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrə "tam məxfi" məlumatlarla işləməyə buraxılışı olan müvafiq mütəxəssislər işə qəbul edilir. Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələr üçün mütəxəssislərin hazırlanması, ixtisaslarının artırılması işini təşkilatlar təşkil edir.

Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələrin vəzifələri:

- təşkilatların digər struktur bölmələrinin məxfilik rejiminin təmin olunması sahəsində fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi;
- Azərbaycan Respublikasının vəzifəli şəxslərinin və vətəndaşlarının, əcnəbilərin, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin əsassız olaraq dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışının və dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılmasının yolverilməzliyinin təmin edilməsi;
- təşkilatların fəaliyyəti proseslərində dövlət sirri təşkil edən məlumatların mümkün axın (kanara sızma) kanallarının müəyyən edilməsi və məlumat axınının qarşısının alınması;

- təşkilatların fəaliyyəti proseslərində məxfilik rejiminin təmin olunması məqsədilə zəruri tədbirlərin işlənib hazırlanmasının və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi;
- təşkilatın beynəlxalq əlaqələr üzrə fəaliyyətində məxfilik rejiminin təmin edilməsi;
- məxfi kargüzərliyin təşkili.

Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələrinin funksiyaları:

- təşkilatlarda dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlər görülməli məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə fəaliyyəti tənzimləyən əsasnamə, təlimat və digər təşkilati-metodik sənədlərin işlənib hazırlanmasını, təsdiq olunmasını və tətbiq edilməsini təşkil edir;

- dövlət sirri təşkil edən məlumatların mümkün axın kanallarının müəyyən edilməsi və məlumat axınının qarşısının alınması məqsədilə təşkilatın elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor, istehsal-texniki, iqtisadi-fəxrət və digər sahələr üzrə fəaliyyətinin öyrənilməsinə və təhlil edilməsinə təşkil edir;

- dövlət sirri təşkil edən məlumatların axını ilə nəticələnə bilən səbəb və şəraitlərin aradan qaldırılması üçün tədbirlərin işlənib hazırlanmasını təmin edir, onların mənimsənilməsində iştirak edir və icra olunmasına nəzarət edir;

- dövlətin təhlükəsizliyinin təmin olunması, müdafiə maraqları naminə aparılan elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor işlərinin görülməsi üçün işlənib hazırlanan faktiki-texniki tapşırıqlara onların işlənib hazırlanması haqqında standartlara uyğun olaraq, dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunması üzrə tələbləri müəyyən edən bölmələrin daxil edilməsinə nəzarəti təşkil və təmin edir, göstərilən tələblərin icrasına nəzarət edir;

- təşkilatlarda dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə bağlı işlərin görülməsi, məmulatların yaradılması proseslərində onların maskalanması, şifrələnməsi, əfsanələşdirilməsi tədbirlərini digər müvafiq bölmələrlə birlikdə işlənib hazırlanmasını təşkil edir və onların həyata keçirilməsinə nəzarət edir, aşkaredici əlamətlərin müəyyən edilməsində və aradan qaldırılmasında iştirak edir;

- dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcısı olan məmulatların (mətn üzrə - xüsusi məmulatlar) işlənib hazırlanması, layihələndirilməsi, istehsalı, sınağı, istismarı, kino-foto çəkilişi, qeydiyyatı, saxlanması, daşınması və məhv edilməsi proseslərində məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsini təşkil edir və ona nəzarət edir;

- xüsusi məmulatların mərkəzləşdirilmiş qeydiyyatını və onların mövcudluğunun yoxlanılmasını, bölmələrdə məxfilik rejiminə riayət edilməsinə nəzarəti təşkil edir;

- dövlət sirri təşkil edən məlumatların texniki vasitələrdə emalı (yaradılması, yığılması, işlənməsi, saxlanması, axtarışı, verilməsi) prosesində mühafizəsinin təmin edən tədbirlərin işlənib hazırlanmasını və həyata keçirilməsini təşkil edir;

- təşkilatların məxfiləşdirilməli məlumatlar siyahılarının işlənib hazırlanmasında iştirak edir, dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının məxfilik dərəcələrinin vaxtında və düzgün təyin olunmasına nəzarət edir;

- təşkilatlarda dövlət sirri təşkil edən məlumat və məlumat daşıyıcılarının məxfilik dərəcəsinin və məxfilik müddətinin dəyişdirilməsi təkliflərinin və ekspert rəylərinin hazırlanmasında iştirak edir;

- təşkilatlarda, onların struktur bölmələrində məxfi kargüzərliyi təşkil və təmin edir,

məxfi sənədlərlə işləyərkən, müəyyən olunmuş qaydaların təmin olunması və sənədlərin mühafizəsi üzrə tədbirlərin işlənilib hazırlanmasını həyata keçirir;

- təcrübə əhəmiyyətini itirmiş, elmi, tarixi və digər dəyərləri olmayan məxfi sənədlərin və sənədli materialların məhv edilmək üçün seçilməsi və məhv edilməsi, həmçinin məxfi sənədlərin təşkilatda saxlanma müddəti bitdikdən sonra arxivlərə verilməsi işlərini təşkil edir və həyata keçirir;

- məxfi sənədlərin çoxaldılmasının, onların qeydiyyatının, saxlanılmasının və onlardan istifadə olunmasının müəyyən olunmuş qaydada təmin olunmasına nəzarəti həyata keçirir;

- dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı müşavirələrin, konfransların, sərgilərin keçirilməsi, dissertasiyaların, diplom işlərinin müdafiəsi və mühafizə olunmayan texniki-rəhbərlik kanallarından istifadə proseslərində məxfilik rejiminin təmin olunmasını təşkil edir və ona nəzarət edir;

- digər təşkilatlarla dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı birgə iş görülməsi dövlət sirri təşkil edən məlumatın və məlumat daşıyıcılarının digər dövlətlərə və beynəlxalq təşkilatlara verilməsi, mətbuatda dərc olunmaq, televiziya və radioda verilmək, açıq müşavirə və konfranslarda istifadə etmək, açıq sərgilərdə nümayiş etdirmək üçün nəzərdə tutulmuş materialların rəsmiləşdirilməsi və açıq yazışmaların aparılması proseslərində dövlət sirrinin yayılmasının və axınının qarşısının alınması üzrə tədbirlərin işlənilib hazırlanmasını və həyata keçirilməsini təşkil edir;

- dövlət sirri ilə işləməyə buraxılış hazırlamalı olan vəzifələr nomenklaturunun aidiyyəti bölmələri cəlb etməklə işlənilib hazırlanmasını təşkil və təmin edir, şəxslərə müvafiq buraxılışların rəsmiləşdirilməsində iştirak edir və buraxılışların etibarlılıq müddətinə nəzarət edir;

- dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla işləməyə buraxılmış şəxslərin məxfilik rejimi məsələləri üzrə təlimatlandırılmasını təşkil edir və həyata keçirir, məxfilik rejiminin tələblərinin onlar tərəfindən mənimsənilməsinin məqbuluq səviyyəsinin müəyyən edilməsini təşkil edir;

- dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışın rəsmiləşdirilməsində iştirak edir, müvafiq sənədlərin, buraxılışların rəsmiləşdirilməsi və yenidən rəsmiləşdirilməsi üçün vaxtında təqdim olunmasını təşkil edir;

- məxfilik rejiminin tələblərinə əməl olunması və dövlət sirrinin mühafizəsinə görə məsuliyyətin artırılması naminə təşkilatın əməkdaşları ilə izahat işinin aparılmasını və qabaq-layıcı tədbirlərin görülməsini təşkil edir və həyata keçirilməsində iştirak edir;

- dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələrinin əməkdaşlarının, səlahiyyətli nümayəndələrinin, dövlət sirri təşkil edən məlumatlara buraxılan şəxslərin məxfilik rejimi səbəbində ixtisaslarının artırılması üzrə işləri təşkil edir və həyata keçirir;

- təşkilatlarda işləyənlərin dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla məlumatlılığının qeydiyyatının aparılmasını təşkil edir və həyata keçirir;

- təşkilatların xarici ölkələrlə elmi-texniki, iqtisadi-ticarət və digər əlaqələri prosesində, o cümlədən, xarici ölkə nümayəndələrinin qəbulunda məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə tədbirlərin işlənilib hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edir;

- xüsusi hərbi rejimli obyektlərə, xarici ölkələrə ezam olunmaq üçün mütəxəssislərin seçilməsində və təlimatlandırılmasında iştirak edir;

- xarici ölkəyə ezam olunan, xarici ölkədə daimi yaşamaq üçün təşəbbüs göstərən

şəxslərin dövlət sirri ilə məlumatlılığı barədə təşkilatların müvafiq struktur bölmələri ilə birlikdə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş materiallar hazırlayır;

- təşkilatın ərazisində obyektlərin layihələndirilməsi, tikintisi, yenidən qurulması üzrə texniki tapşırıqların məxfilik rejiminin təminatı hissəsinə baxır və razılıq verir;

- təşkilatlarda fəvqəladə hadisələrin nəticələrinin aradan qaldırılması, mülki müdafiə və təxliyyə tədbirlərinin həyata keçirilməsi proseslərində məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə tədbirlər işləyib hazırlayır və həyata keçirir;

- müvafiq bölmələrlə birlikdə təşkilatın xüsusi və rejimli obyektlərinin siyahısını hazırlayır, bu obyektlər üzrə əlavə təhlükəsizlik tədbirlərinin işlənilib hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edir;

- təşkilatların mühafizəsinin, obyekt daxili və buraxılış rejimlərinin təmin olunması üzrə tədbirlərin işlənilib hazırlanmasını təşkil edir və əməl olunmasına nəzarəti həyata keçirir;

- təşkilatlarda mühafizənin mühəndis-texniki vasitələrlə təchizatının təkmilləşdirilməsi, mənimsənilməsi, səmərəliliyinin müəyyən edilməsi üzrə işləri təşkil edir. Xidməti vəsiqələrin, möhür və ştampların hazırlanmasına, qeydiyyatına, saxlanılmasına, verilməsinə, istifadə olunmasına və məhv edilməsinə nəzarəti təşkil və təmin edir;

- təşkilatların struktur bölmələrində məxfilik rejiminin təşkili vəziyyətinin yoxlanılmasını təşkil edir;

- dövlət sirri təşkil edən məlumat və məlumat daşıyıcılarının yayılması və itirilməsi faktları üzrə xidməti təhqiqatların keçirilməsini təşkil edir;

- məxfilik rejiminin təmin olunması məsələləri üzrə təşkilat rəhbərlərinin sərəncamverici sənədlərinin hazırlanmasında iştirak edir.

Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə struktur bölmələrinin hüquqları:

- təşkilatın işçilərindən və təşkilata ezam olunmuş şəxslərdən dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və müvafiq normativ-hüquqi aktlara, həmçinin məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə təşkilatın normativ-metodik və sərəncamverici sənədlərinə riayət edilməsini tələb etmək;

- təşkilatın mütəxəssislərini məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə işlərə cəlb etmək;

- təşkilatın struktur bölmələrində, həmçinin onun tabeliyində olan təşkilatlarda məxfilik rejiminin vəziyyəti və təşkili işləri üzrə yoxlamalar keçirmək;

- təşkilatda, həmçinin onun tabeliyində olan təşkilatlarda dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrin ştat cədvəllərinin layihələrinə baxılmasında iştirak etmək, həmin bölmələrin strukturu və say tərkibi barədə təkliflər vermək;

- dövlət sirri təşkil edən məlumatların yayılması, belə məlumat daşıyıcılarının itirilməsi faktları üzrə təhqiqatda iştirak etmək və məxfilik rejiminin pozulmasının digər faktları üzrə təşkilatın işçilərindən yazılı izahatlar tələb etmək;

- təşkilatın struktur bölmələrinin, həmçinin təşkilatın tabeliyində olan təşkilatların rəhbərlərinə məxfilik rejiminin təmin olunması məsələləri üzrə tövsiyələr və tapşırıqlar vermək;

- təşkilat rəhbərinə zəruri şərait olmadıqda və ya məxfilik rejiminin kobud pozulması halları müəyyən edildikdə, dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə yerinə yetirilən işlərin dayandırılması haqqında təqdimat vermək, həmçinin məxfilik rejimini pozan şəxslərin dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla bağlı işlərin icrasından kənarlaşdırılma-

si və ya məsuliyyətə cəlb edilməsi barədə müvafiq struktur bölmələrinin təqdimatın surəti yuxarı təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinə təqdim edilir;

6. Buraxılışın rəsmiləşdirilməsi

Vətəndaşlara xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlara buraxılışın rəsmiləşdirilməsi (yenidən rəsmiləşdirilməsi) üçün sənədlərin hazırlanması təşkilatın kadr idarəsi, şöbəsi tərəfindən, o olmadıqda isə kadr işini aparan işçilər tərəfindən aparılır. Buraxılışın rəsmiləşdirilməsi məsələləri ilə əlaqədar olaraq vətəndaşları təhlükəsizlik orqanlarına və dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrə göndərmək qadağandır. Dövlət sirrinə buraxılış rəsmiləşdirilən vətəndaşlar anket (forma 2) doldururlar. Onlar ankette doğru məlumatlar göstərməyə borcludurlar.

İşə (xidmətə) qəbulu rəsmiləşdirilən vətəndaşla söhbət zamanı kadr aparatının işçiləri anketdə göstərilən məlumatları onun şəxsi sənədləri (pasport, şəxsiyyət vəsiqəsi, hərbi билет, əmək kitabçası, təhsil haqqında diplom və s.) ilə üzləşdirir, anketin ayrı-ayrı suallarını dəqiqləşdirir, anket suallarında nəzərdə tutulmayan, lakin maraq doğuran məlumatları müəyyənləşdirir, son bir il ərzində vətəndaşdan məxfi işlərlə, sənədlərlə və məlumatlarla əlaqəsi olub-olmadığını, onun dövlət sirri təşkil edən məlumatları yaymaq barədə öhdəlik götürüb-götürmədiyini, rejimli obyektlərdə işləyib-isləmədiyini (xidmət edib-etmədiyini) aydınlaşdırır, zəruri arayış və sənədləri sorğu edir və vətəndaşı dövlət sirrinə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi barədə müqaviləsinin (əmək müqaviləsinə qoşma (forma 9) mətni ilə tanış edirlər. Bu müqavilələr kadr aparatında əmək müqavilələrinin qeydiyyat jurnalında qeydiyyata götürülür.

Vətəndaşla söhbət zamanı və ya anket məlumatlarına əsasən ona dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsinə təsir edəcək hallar və ya xud onun əvvəllər xüsusi əhəmiyyətli və ya tam məxfi məlumatlarla işləməsi müəyyən olunsaysa, onda kadr aparatının işçiləri söhbətin nəticələri barədə təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinin rəhbərinə şəfahi və ya yazılı məlumat verməyə borcludurlar.

Dövlət sirrinə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi barədə müqavilənin bağlanması Azərbaycan Respublikasının Mülki və Əmək qanunvericiliyinin tələblərinə, həmçinin "Dövlət sirri haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə riayət edilməklə həyata keçirilir. Buraxılış rəsmiləşdirilən vətəndaşın anketi kadr aparatının işçisi tərəfindən imzalanır, möhürlə təsdiq edilir və dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə təqdim edilir.

Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə:

- vətəndaşların buraxılış tələb olunan işlərə rəsmiləşdirilməsi üçün kadr aparatına tövsiyələr hazırlayır;
- zəruri hallarda buraxılış rəsmiləşdirilən vətəndaşın axırıncı bir ildə işlədiyi təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinə onun buraxılış vəərəqəsinin (forma 3) göndərilməsi üçün sorğu verir;
- təhlükəsizlik orqanı tərəfindən yoxlama tədbirinin keçirilməsinin məqsədəuyğunluğunu müəyyənləşdirmək məqsədi ilə buraxılış rəsmiləşdirilən (yenidən rəsmiləşdirilən) vətəndaş haqqında kadr aparatının təqdim etdiyi və ya göstərilən vətəndaşın əvvəlki iş yerlərinin dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsindən alınmış ilkin materialları qiymətləndirir;
- buraxılış üzrə qeydiyyat sənədlərini - vəərəqələri (forma 3 və 8) və məxfi məlumatlara buraxılan şəxslərin siyahısını (forma 6) rəsmiləşdirir və saxlayır;
- buraxılış üzrə tələblərin icrasına nəzarəti həyata keçirir.

Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə birinci və ikinci forma üzrə işləməyə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi üçün aşağıdakı sənədləri təhlükəsizlik orqanına göndərir:

a) dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışın rəsmiləşdirilməsinin zəruriliyi barədə əsaslandırma məktubu. Məktubda vətəndaşın rəsmiləşdirildiyi vəzifə, onun təsdiq edilmiş vəzifələr nomenklaturunda sıra nömrəsi, həmin vəzifə üzrə dövlət sirri ilə işləməyə buraxılmış şəxsin sayı, vətəndaşın əvvəllər malik olduğu buraxılışının nömrəsi, keçirilən yoxlama tədbirlərinin qurtarma tarixi və onu keçirən təhlükəsizlik orqanının adı (yenidən rəsmiləşdirilmə zamanı - yenidən rəsmiləşdirmənin səbəbi) göstərilir, buraxılış haqqında qərar qəbul edilməsinə təsir edə bilən hallar qeyd edilir;

b) anket (forma 2);

c) qeydiyyat jurnalında (forma 10) qeydiyyata götürülmüş buraxılış vəərəqəsi (forma 3) - bir nüsxədə;

ç) birinci və ikinci formalar üzrə buraxılışın qeydiyyat vəərəqəsi (forma 5) bir nüsxədə. Xüsusi əhəmiyyətli və ya tam məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılış rəsmiləşdirilən vətəndaş təşkilatın yerləşdiyi ərazidə daimi olaraq yaşayırsa, bu halda təhlükəsizlik orqanına qeydiyyat vəərəqəsinin (forma 5) əlavə nüsxəsi göndərilir;

d) buraxılış rəsmiləşdirilən vətəndaşın və onun yaxın qohumlarının (ata, ana, qardaş, bacı və 16 yaşından yuxarı uşaqları), həmçinin arvadının (ərinin), o cümlədən keçmiş arvadının (ərinin) ümumi siyahısı (forma 4) və hər bir soyada ayrıca siyahı (forma 4) tərtib edilməklə iki nüsxədə.

Dövlət sirrinə üçüncü forma üzrə işləməyə buraxılış vətəndaşın işlədiyi bölmənin rəhbərinin təqdimatı əsasında rəsmiləşdirilir. Dövlət sirrinə üçüncü forma üzrə işləməyə buraxılış rəsmiləşdirilən vətəndaş üçün kadr aparatı tərəfindən ümumi (əlifba sırası ilə) siyahı (forma 6) hazırlanır, dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə ilə razılaşdırılaraq, təşkilatın rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Vətəndaşın xüsusi əhəmiyyətli və ya tam məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılması ilə əlaqədar olaraq, təhlükəsizlik orqanı tərəfindən yoxlama tədbirlərinin keçirilməsi haqqında qeydin əks olunduğu vəərəqə (forma 3) dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə müşayiət məktubu olmadan qaytarılır və dövlət sirrinə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi barədə müqavilə (forma 9) ilə birlikdə, əlifba sırası ilə tərtib edilmiş xüsusi kartotekada saxlanılır. Ehtiyac olduqda belə kartotekalar struktur bölmələri üzrə də aparıla bilər.

Vəərəqə (forma 3) doldurulduğu andan etibarən məxfi sənəd sayılır və işçilərin buraxılış vəərəqələrinin qeydiyyat jurnalında (forma 10) onların saxlanılmasına cavabdeh olan şəxslər tərəfindən qeydiyyata götürülür. Birinci və ikinci forma üzrə buraxılış rəsmiləşdirilən hər bir vətəndaşa, yalnız bir vəərəqə (forma 3) açılır. Vətəndaş başqa təşkilatlara işə keçdikdə, bu vəərəqə həmin təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinin sorğusu əsasında onlara göndərilir və bu barədə təhlükəsizlik orqanına məlumat verilir.

Vətəndaşın xüsusi əhəmiyyətli və ya tam məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılış haqqında qərar, təhlükəsizlik orqanı tərəfindən yoxlama tədbirləri keçirildikdən sonra təşkilat rəhbərinin sərəncamı vəərəqənin (forma 3) 8-ci sütununda, məxfi məlumatlara buraxılış haqqında qərar isə məxfi məlumatlara buraxılmalı olan şəxslərin siyahısında (forma 6) qeyd edilərək rəsmiləşdirilir, təşkilat rəhbərinin imzası və təşkilatın möhürü ilə təsdiq edilir.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinə əsasən vəzifəyə təyin edilmiş şəxslər, öz vəzifələrinin icrası

zamanı hakimlər, habelə dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla bağlı cinayət işləri üzrə cinayət mühakimə icraatında müdafiəçi qismində çıxış edən vəkillər dövlət sirri ilə işləməyə bu qanunla nəzərdə tutulmuş yoxlama tədbirləri keçirilmədən buraxılırlar.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarının tərkibinə daxil olan təşkilatların rəhbərlərinin dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışı haqqında qərar bu orqanların rəhbərləri tərəfindən qəbul edilir. Vərəqələr (forma 3 və 8) dövlət hakimiyyəti orqanlarının dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrində saxlanılır və keçirilən yoxlama tədbirlərinin qurtarma tarixi, rəsmiləşdirilən şəxslərin buraxılış forması və nömrəsi, həmçinin yoxlama tədbirlərini keçirən təhlükəsizlik orqanının adı barədə bu təşkilatların dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələrinə məlumat verilir. Dövlət hakimiyyəti orqanının tabeliyində olmayan və ilk dəfə dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla işləməyə cəlb edilən təşkilatın rəhbərinin dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması haqqında qərarı müəyyən olunmuş qaydada sifarişçi təşkilatın rəhbəri qəbul edir.

Bu halda qeydiyyat vərəqələri (forma 3 və 8) sifarişçi təşkilatda saxlanılır. Üçüncü forma üzrə işləməyə buraxılış almış hər bir şəxsə, dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə tərəfindən vərəqə (forma 8) açılır. Vərəqənin 7-ci sütununda buraxılışın nömrəsi (siyahının (forma 6) nömrəsi və kəsir xətti ilə ayrılmaqla şəxsin siyahıda sıra nömrəsi), habelə, bu siyahının təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edildiyi tarix göstərilir.

Doldurulmuş vərəqələr dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmənin rəhbərinin imzası və möhürü ilə təsdiqlənərək, işçilərin buraxılış vərəqələrinin qeydiyyat jurnalında (forma 10) qeydiyyata götürülür. Bu vərəqələr məxfi məlumatlara buraxılmış şəxslərin həmin təşkilatda işlədiyi bütün dövr ərzində, birinci və ikinci formalar üzrə buraxılış vərəqələrində ayrı olmaqla, dövlət sirrinə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi barədə müqavilələrlə (forma 9) birlikdə təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsində saxlanılır. Məxfi məlumatlara buraxılmalı olan şəxslərin siyahıları (forma 6) ayrıca işdə daxili qeydiyyat vərəqələri üzrə qeydiyyata götürülərək saxlanılır. Vərəqələr (forma 8) və siyahı (forma 6) başqa təşkilatlara göndərilir və vətəndaş işdən çıxdıqdan bir il sonra aktla məhv edilir.

Təşkilatda vətəndaşların məxfi məlumatlara buraxılışı uyğun olaraq, yalnız təhlükəsizlik orqanı tərəfindən yoxlama tədbirləri keçirilməklə həyata keçirilirsə, onda buraxılış rəsmiləşdirilən vətəndaşın tərtib edilmiş siyahıları (forma 4) və məxfi məlumatlara buraxılmalı olan şəxslərin siyahısı (forma 6) 1 nüsxədə tərtib edilərək müşayiət məktubu ilə təhlükəsizlik orqanına göndərilir. Təşkilata qaytarılan siyahıda (forma 6) təhlükəsizlik orqanı tərəfindən yoxlama tədbirlərinin keçirilməsi barədə qeyd edilir.

Bu halda təhlükəsizlik orqanı tərəfindən siyahılarda (forma 6) qoyulan daxilolma nömrəsi buraxılışın nömrəsi hesab edilir. Hərbi xidmətdən ehtiyata buraxılmış vətəndaşın buraxılış tələb olunan işə rəsmiləşdirilməsi zamanı təşkilatın kadr aparatı xidmət zamanı onun dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması haqqında hərbi biletdə xüsusi qeydin mövcudluğunu yoxlamağa, belə qeyd mövcud olduqda isə vərəqəni (forma 3) almaq üçün və vətəndaşın yaşayış yeri üzrə hərbi idarəyə sorğu göndərməyin zəruriliyi barədə təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinə məlumat verməyə borcludur.

Hərbi biletdə yuxarıda göstərilən qeyd mövcud olduqda, təşkilat rəhbərinin vətəndaş hərbi xidmətdən ehtiyata buraxıldığı gündən bir il ərzində əlavə yoxlama tədbirləri keçirilmədən dövlət sirri ilə işləməyə buraxmaq hüququ var. Bu halda hərbi idarədən alınmış vərəqənin (forma 3) 8-ci qrafasında müvafiq qeyd edilir. Təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi

üzrə bölməsi qeydiyyat vərəqəsinə (forma 5) təhlükəsizlik orqanının ünvanına göndərərək vətəndaşın dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması faktı haqqında təhlükəsizlik orqanına məlumat verir. Dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışı olmuş ehtiyatda və ya istifadə olan zabıtlar, gizirlər (mişmanlar) işə rəsmiləşdirilən zaman vərəqənin (forma 3) göndərilməsi üçün müvafiq yaşayış yeri üzrə hərbi komissarlığa sorğu göndərilir. Təşkilatların rəhbərlərinin məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılışı (üçüncü forma üzrə), yalnız təhlükəsizlik orqanları tərəfindən yoxlama tədbirləri keçirilməklə rəsmiləşdirilir.

Təhlükəsizlik orqanı maraqlı dövlət hakimiyyəti orqanları ilə birlikdə, yalnız təhlükəsizlik orqanı tərəfindən yoxlama tədbirlərinin keçirilməsi ilə məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılışın rəsmiləşdirildiyi təşkilatları müəyyən edə bilər. Belə təşkilatlar siyahısına daxil edilməyən təşkilatların rəhbərləri məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılan vətəndaşların anketindəki məlumatların doğruluğuna əsaslı şübhələr olduğu halda vətəndaşın sənədlərini müvafiq olaraq təhlükəsizlik orqanına göndərə bilər. Ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin 16 yaşına çatmış və tam fəaliyyət qabiliyyətli hesab edilmiş tələbələri, bir qayda olaraq, yalnız məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılırlar.

Lakin ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin tələbələri, yalnız təhsil prosesinin xüsusiyyəti ilə şərtləndirilən diplom işlərinin hazırlanması və ya təşkilatlarda təcrübə keçirilməsi kimi müstəsna hallarda tam məxfi məlumatlarla işləməyə buraxıla bilərlər. Buraxılışların rəsmiləşdirilməsi Qaydanın tələblərinə müvafiq olaraq həyata keçirilir. Təhsil başa çatdıqdan sonra vərəqə (forma 3) sorğu məktubuna əsasən məzunun sonrakı iş yeri üzrə göndərilir.

Dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışı olmayan ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin sonuncu kurs tələbələri, təşkilatda daimi işə təyinat zamanı təhsilin başa çatmasına 3 aydan az vaxt qalmaması şərti ilə və Qayda ilə müəyyən edilmiş qaydada gələcək iş yeri üzrə birinci və ya ikinci forma üzrə işləməyə buraxılışı rəsmiləşdirilə bilərlər. Bu təşkilatların sorğusuna əsasən ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin rəhbərləri rəsmiləşdirilən tələbələrin anketlərini (forma 2) onların ünvanına göndərməyə borcludurlar. 16 yaşına çatmamış və tam fəaliyyət qabiliyyətli hesab edilmiş tələbələr və digər şəxslər təşkilat rəhbərlərinin qərarı ilə, yalnız məxfi məlumatlarla işləməyə buraxıla bilərlər.

Xidməti funksiyalarının yerinə yetirilməsi zamanı bu şəxslər tərəfindən məxfilik rejiminin təmin olunması üçün təşkilat rəhbərləri şəxsi məsuliyyət daşıyırlar. 16 yaşına çatdıqdan sonra zərurət yarandığı zaman belə şəxslərə Qaydada nəzərdə tutulmuş qaydada ikinci forma üzrə işləməyə buraxılış rəsmiləşdirilə bilər. Vətəndaşların birinci və ikinci formalar üzrə işləməyə buraxılışlarını yenidən rəsmiləşdirilməsi müvafiq olaraq 10 və 15 ildən sonra və yalnız göstərilən vətəndaşlar başqa iş yerlərinə keçdikdə həyata keçirilir. Vətəndaş, ona buraxılış rəsmiləşdirilən təşkilatda daimi işləyirsə, bu halda etibarlılıq müddətinə görə vətəndaşın buraxılışının yenidən rəsmiləşdirilməsi aparılır.

Etibarlılıq müddətindən asılı olmayaraq birinci və ya ikinci forma üzrə işləməyə buraxılışın yenidən rəsmiləşdirilməsi aşağıdakı hallarda keçirilir:

- vətəndaş dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə, şifrəmə və ya səfərbərlik orqanlarına işə keçirildikdə və ya qəbul edildikdə (vəzifəyə təyin edildikdə);
- Qaydanın bəndində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, vətəndaş nikaha daxil olduqda;
- xarici ölkələrə uzunmüddətli (6 aydan yuxarı) ezamiyyətlərdən qayıtdıqda;

- vətəndaşın yaxın qohumları daimi yaşamaq üçün xaricə getdikdə;
- Qaydanın bəndinə müvafiq olaraq buraxılış haqqında qərarın qəbul olunmasına təsir edən digər səbəblər yarandıqda.

Buraxılışın yenidən rəsmiləşdirilməsi zamanı Qaydanın bəndində göstərilən sənədlər təhlükəsizlik orqanına göndərilir. Birinci və ya ikinci forma üzrə işləməyə buraxılışa malik olan və eyni təşkilatda işləyən vətəndaşlar nikaha daxil olurlarsa, onda buraxılışın yenidən rəsmiləşdirilməsi keçirilmir. Əgər bu zaman vətəndaş soyadını dəyişirsə, dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə vəərəqədə (forma 3) müvafiq qeydlər edir. Təşkilat xüsusi əhəmiyyətli və tam məxfi məlumatlara buraxılışı olan şəxslərin nikaha daxil olması və onlardan birinin soyadını dəyişməsi barədə qeydiyyat vəərəqəsi (forma 5) əlavə edilməklə təhlükəsizlik orqanına yazılı bildiriş göndərir.

Soyadını dəyişən vətəndaşın məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılışı olduğu halda, dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə vəərəqədə (forma 8) müvafiq qeyd edir. Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə vətəndaşın əvvəlki iş yerindən vəərəqəsini (forma 3) alıb, ona buraxılışın yenidən rəsmiləşdirilməsinin zəruriliyini müəyyən edir və bu barədə təşkilat rəhbərinə müraciət edir. Əgər yenidən rəsmiləşdirmə tələb olunmursa, təşkilat rəhbəri vətəndaşla dövlət sirrinə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi barədə müqavilə (forma 9) bağlayır və onun dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışına icazə verir, bu barədə vəərəqənin (forma 3) 8-ci sütununda müvafiq qeyd edilir. Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə həmin şəxsi təlimatlandırır və qeydiyyat vəərəqəsinin (forma 5) arxa tərəfində buraxılışın forma və nömrəsini, həmçinin, təhlükəsizlik orqanı tərəfindən yoxlama tədbirlərinin keçirilməsinin başa çatması tarixini göstərməklə, onu bir aydan gec olmamaq şərti ilə təhlükəsizlik orqanına göndərir.

Qayda ilə müəyyən edilmiş qaydada, vətəndaşlara buraxılışın yenidən rəsmiləşdirilməsinin məqsədəuyğunluğu məsələsini həll etmək üçün xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılmış vətəndaşların anket məlumatlarındakı bütün dəyişikliklər haqqında dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə vaxtında məlumat vermək kadr aparatının borcudur. Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə göstərilən vətəndaşların təlimatlandırılması zamanı, onları anket məlumatlarındakı bütün dəyişikliklər haqqında kadr aparatına vaxtında məlumat vermələrinin zəruriliyi haqqında xəbərdar etməyə borcudur.

Birinci, ikinci və üçüncü forma üzrə buraxılış rəsmiləşdirildikdən sonra bir il ərzində dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla təmasda olmayan, həmçinin işdən azad olunmuş, təqaüdə çıxmış və ya təhsilini başa çatdırmış və il ərzində vəərəqələri (forma 3) üçün heç bir yerdən sorğu daxil olmayan vətəndaşların buraxılışı qüvvədən düşür. Bu zaman dövlət sirrinə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi barədə müqavilə (forma 9) və vəərəqələr (forma 3 və 8) müəyyən edilmiş vaxt ərzində (forma 9 şəxsin tanış olduğu məlumatın məxfilik müddəti ərzində, forma 3 beş il, forma 8 bir il) dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmədə saxlanılır, bundan sonra isə aktla məhv edilir və aktın bir nüsxəsi yoxlama tədbiri keçirən orqana göndərilir.

Xidməti işlə əlaqədar olaraq ezam olunduqları təşkilatlarda vətəndaşların xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlarla tanış olmağa buraxılması, onlar tərəfindən şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd, buraxılış haqqında arayış və tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün sərəncam (forma 15) təqdim edildikdən sonra həyata keçirilir.

Təhlükəsizlik orqanlarının əməkdaşları təşkilatlara ezam olunduqda, onlar xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlara tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün sərəncam (for-

ma 15) və şəxsiyyətlərini təsdiq edən sənəd təqdim etdikdə buraxılırlar. Xidmət növünə görə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə təşkilatlarla bilavasitə qarşılıqlı fəaliyyəti həyata keçirən təhlükəsizlik orqanı əməkdaşlarına belə hüquq onlar tərəfindən şəxsiyyəti təsdiq edən sənəd təqdim edildikdə verilir. Başqa təşkilatlara, o cümlədən qanunvericiliklə müəyyən olduğunu təsdiq edən arayış verilir:

- xüsusi əhəmiyyətli məlumatlarla işləməyə buraxılışı olanlara – birinci forma üzrə işləməyə buraxılış haqqında arayış (forma 11); burada "A" indeksindən sonra buraxılışın nömrəsi və tarixi göstərilir;
- tam məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılışı olanlara – ikinci forma üzrə işləməyə buraxılış haqqında arayış (forma 12); burada "B" indeksindən sonra buraxılışın nömrəsi və tarixi göstərilir;
- məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılışı olanlara – üçüncü forma üzrə işləməyə buraxılış haqqında arayış (forma 13); burada "D" indeksindən sonra buraxılışın nömrəsi və tarixi göstərilir.

Birinci və ikinci formalar üzrə buraxılış vəərəqəsinin (forma 3) 7-ci sütununda yoxlamanın başa çatması barədə təhlükəsizlik orqanının qeydinin nömrəsi və tarixi buraxılışın nömrəsi və tarixi hesab edilir. Ezam olunan şəxsin buraxılış haqqında arayışı dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmənin rəhbəri tərəfindən imzalanır və bölmənin möhürü ilə təsdiq edilir. Bu arayış ezam olunan şəxsə buraxılış haqqında arayışların verilməsinin qeydiyyat jurnalında (forma 14) imza edilməklə, birdəfəlik ezamiyyət müddətinə və ya tapşırığın yerinə yetirilməsi müddətinə, lakin bir ildən çox olmayan müddətə verilir.

Bundan sonra arayış alınma yeri üzrə qaytarılır və məhv edilir. Bu barədə jurnalda (forma 14) qeyd edilərək, dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmənin iki əməkdaşının imzası ilə arayışın məhv edilməsi təsdiqlənir. Bu zaman məhv edilmə aktı tərtib edilmir. Jurnal (forma 14) onda edilən sonuncu qeydiyyat dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmədə saxlandıqdan sonra müəyyən edilmiş qaydada məhv edilir.

Arayışda dövlət sirri təşkil edən məlumat tərkibli qeydlər etmək qadağandır. Qeyri-məxfi məsələlər üzrə rejimli obyektlərin texniki ərazisinə giriş üçün ezam olunan şəxsin forma üzrə işləməyə buraxılış haqqında arayışı olmalıdır. Məxfi və ya qeyri-məxfi xarakterli tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün təşkilata gələn ezam olunmuş şəxsədən xüsusi əhəmiyyətli və ya tam məxfi məlumatlarla işləməyə buraxılış haqqında arayış təqdim etməsinə tələb etmək ezam olunan şəxs tərəfindən bu tapşırığın yerinə yetirilməsi zamanı xüsusi əhəmiyyətli və ya tam məxfi məlumatlarla təmasda olmasının mümkün olduğu hallar istisna olmaqla, qadağandır. Təşkilat rəhbəri və dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə ezam olunmuş göstərilən kateqoriyalı vətəndaşların qəbulu zamanı onların xüsusi əhəmiyyətli və ya tam məxfi məlumatlarla tanış olmaması üçün bütün tədbirləri görməyə borcudur.

Tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün sərəncam (forma 15) təşkilat rəhbəri tərəfindən imzalanır və təşkilatın möhürü ilə təsdiqlənir. Sərəncamda qısaca olaraq ezam olunmanın əsası (qətnamənin, qərarın, müqavilənin, elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin birgə planının və s. nömrə və tarixi) göstərilir, həmçinin, tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün ezam olunan şəxsin dövlət sirri təşkil edən hansı zəruri məlumatlarla tanış edilməsi müəyyən edilir.

Xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumat tərkibli sərəncam məxfi sənədlər üçün müəyyən edilmiş qaydada göndərilir. Sərəncam, yalnız bir təşkilatda tapşırığın yerinə yeti-

rilməsi üçün verilir. Ezam olunan şəxs sərəncamda (forma 15) göstərilən və yalnız tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün zəruri olan xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlarla tanış olmağa buraxıla bilər. Məlumatlarla tanış olmağa buraxılma, qəbul edən təşkilat rəhbərinin yazılı icazəsi ilə həyata keçirilir.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarının və ya iş sifarişçilərinin müəyyən etdiyi ayrı-ayrı hallarda, ezam olunan şəxslər onları qəbul edən təşkilatlarda xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlarla tanış olmağa, yalnız bu orqanların rəhbərlərinin yazılı icazəsi ilə buraxıla bilər. Ezam olunmuş şəxsin xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlarla tanış olmağa buraxılması barədə müvafiq rəhbərin icazəsi ilə tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün sərəncam (forma 15) buraxılış haqqında arayışla birlikdə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə tərəfindən ezamiyyətə gələnlərin qeydiyyatı jurnalında (forma 7) qeydiyyata götürülür. Qeydiyyatı götürüldükdən sonra buraxılış haqqında arayış təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsində qalır, tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün sərəncam isə müvafiq rəhbərin icazəsi və ezam olunan şəxsin buraxılış forması haqqında qeyd ilə onu qəbul edən vəzifəli şəxslərə verilir.

Göstərilən vəzifəli şəxslər sərəncamın arxa tərəfindən ezam olunan şəxsin faktik olaraq tanış olduğu məlumatların məxfilik dərəcəsi barədə qeydlər edirlər. Qeydlər ezam olunan şəxsin imzası ilə təsdiqlənir, bundan sonra isə sərəncam saxlanmaq üçün dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə qaytarılır, buraxılış haqqında arayış isə daimi iş yeri üzrə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə qaytarılmaq üçün sahibinə verilir. Sərəncam dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmədə xüsusi işdə 5 il saxlanılır və bundan sonra aktla məhv edilir. Buraxılış haqqında arayışın (forma 11, 12 və ya 13) arxa tərəfində ezam olunan şəxsin tanış olduğu məlumatların məxfilik dərəcəsi və tarix göstərilir. Qeydlər dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə rəhbərinin imzası və həmin bölmənin möhürü ilə təsdiqlənir.

Hərbi qulluqçulara tapşırığın yerinə yetirilməsi barədə sərəncam (forma 15) və dövlət sirrinə buraxılış haqqında qeyd olan, gerbli möhürlə təsdiq edilmiş şəxsiyyət vəsiqəsinin (hərbi bilet) olması kifayətdir. Ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin tələbələri istehsalat təcrübəsi keçmək üçün, bir qayda olaraq, müəyyən edilmiş qaydada konkret təhsil müəssisəsinə təcrübə keçmək üçün baza qismində ayrılmış rejimli obyektlərə müvafiq ixtisaslar üzrə müəyyən edilmiş dövr ərzində buraxıla bilərlər. Ən yeni növ silahların və hərbi texnikanın işlənməsi, layihələndirilməsi, hazırlanması, təcrübəsi və seriyalı nümunələrinin sınağı ilə məşğul olan təşkilatlar tələbələr tərəfindən istehsalat təcrübəsi keçilməsi üçün baza qismində təhkim oluna bilməzlər.

Dissertasiya (monoqrafiya və s.) üzərində işləyən vətəndaşlar dövlət arxivlərində saxlanılan xüsusi əhəmiyyətli, tam məxfi və məxfi məlumatlarla tanış olmağa buraxılış haqqında arayış (forma 11, 12 və ya 13) və sərəncam (forma 15) təqdim etdikdə, fondyaradıcı təşkilatın və ya onun hüquqi varisinin yazılı razılığı ilə buraxılırlar. Xarici üzən gəmilərin ekipaj üzvləri gəmilərin qəbulu və təmiri rejimli obyektlərə ezam olunduqları zaman onlar həmin obyektlərə gəmidəki vəzifəsi üzrə dənizçinin şəxsiyyət sənədini təqdim etməklə daxil ola bilərlər. Bu halda dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə onları həmin təşkilatdakı məxfilik rejimi qaydaları barədə təlimatlandırmağa borcludur.

Rejimli obyektlərə xidmət göstərilməsi ilə bilavasitə əlaqədar olan, dövlət nəzarət orqanlarının, maliyyə və vergi orqanlarının, enerji ixrac orqanlarının və digər orqanların xüsusi təyinatlı nümayəndələri göstərilən obyektlərə, yalnız yerinə yetirilən işlərin məxfilik dərəcəsinə müvafiq olan buraxılış haqqında arayış (forma 11, 12 və ya 13) təqdim etməklə daxil ola bilərlər. Daxili işlər orqanlarının və digər hüquq-mühafizə orqanlarının işçilərinin göstərilən obyektlərdə dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olmağa buraxılması qeyd olunmuş qayda ilə həyata keçirilir.

Forma 9

Dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi barədə Müqavilə № _____

(Əmək müqaviləsinə qoşma)

şəhəri " _____ " 20 _____ il.

rəhbəri

(təşkilatın adı)

və vətəndaş

(soyadı, adı, atasının adı)

(bundan

(soyadı, adı, atasının adı)

sonra – tərəflər) Azərbaycan Respublikasının "Dövlət sirri haqqında" Qanununun və "Azərbaycan Respublikası vəzifəli şəxslərinin və vətəndaşlarının dövlət sirri ilə işləməyə buraxılması Qaydaları"nın tələbləri əsasında aşağıdakılar barədə müqavilə bağladıq:

1. Müqavilənin mövzusu

Mən, _____

(soyadı, adı, atasının adı)

işə qəbul edilərkən öz xidməti fəaliyyətimə

(təşkilatın adı)

və vəzifə borcuma görə dövlət sirri ilə işləməyə buraxılacağım haqqında məlumatlandırılmışam və dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışın rəsmiləşdirilməsi (mövcudluğu) ilə əlaqədar olaraq dövlət sirrinin mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş şərtlərlə könüllü öhdəlik götürürəm.

2. Müqavilənin şərtləri

Tanış olmağa buraxıldığım dövlət sirri təşkil edən məlumatın məxfilik müddəti bitmədik, lakin 5 ildən çox olmamaq şərti ilə, xarici ölkəyə daimi yaşamağa getmək hüququ;

dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcısı olan sənaye kəşflərdən və ixtiradan istifadə hüququ;

dövlət sirrinə buraxılış rəsmiləşdirilən (yenidən rəsmiləşdirilən) dövr ərzində səlahiyyətli orqanlar tərəfindən yoxlama tədbirləri keçirilən zaman şəxsi toxunulmazlıq hüququ.

Öz üzərimə öhdəlik götürürəm:

vəzifə borcuma və xidməti fəaliyyətimə görə maneə məlum olan dövlət sirrinə aid edilmiş məlumatları yaymamaq;

Azərbaycan Respublikasının "Dövlət sirri haqqında" Qanununa uyğun olaraq, dövlət sirrinə buraxılışdan imtina edilməsi üçün əsas yaradan hallar haqqında məlumat

(təşkilatın adı)

– kadr aparatına vaxtında təqdim etmək;
yoxlama tədbirlərindən yayınmamaq və anketdə bilərəkdən yalan məlumatlar verməmək;
dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə etməklə işləmək üçün Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyinin müəyyənləşdirildiyi siyahıya uyğun olaraq xəstəliklərin olmaması barədə sənədləri

(təşkilatın adı)

– kadr aparatına müəyyən edilmiş qaydada təqdim etmək;
kənar şəxslər məndən məxfi xarakterli məlumat almaq istədikləri hallarda bu barədə yubanmadan

(təşkilatın adı)

dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinə və ya təhlükəsizlik orqanlarına məlumat vermək;
tərcümeyi-halımdakı dəyişikliklər barədə

(təşkilatın adı)

– kadr aparatına tam və vaxtında məlumat vermək.
Mən xəbərdar edilmişəm ki, dövlət sirrinin mühafizəsi ilə əlaqədar olaraq üzərimə götürdüyüm öhdəliyi bir dəfə də olsa pozarsam, həmçinin Azərbaycan Respublikasının "Dövlət sirri haqqında" Qanununun 23-cü maddəsinə (uyğun olaraq, dövlət sirri ilə işləməyə buraxılmaqdan imtina edilməsi üçün əsaslar yarandıqda təşkilat rəhbərinin qərarı ilə mənim dövlət sirri ilə işləməyə buraxılmağıma xitam verilə bilər və əmək müqaviləsi (səzişi) pozula bilər.

Mənə məlumdur ki, dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışa xitam verilməsi "Dövlət sirri haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 24-cü maddəsinə uyğun olaraq, məni dövlət sirri təşkil edən məlumatları yaymamaq haqqında götürdüyüm öhdəliklərdən azad etmir.

Mən dövlət sirri təşkil edən məlumatların yayılmasına və ya belə məlumatlar təşkil edən sənədlərin və əşyaların itirilməsinə, həmçinin məxfilik rejiminin pozulmasına görə qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq məsuliyyətə cəlb olunacağımı barədə xəbərdar edilmişəm.

Yoxlama tədbirləri və işə qəbul müsbət nəticələndiyi halda rəhbərliyi

(təşkilatın adı)

"Dövlət sirri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq, dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla işləmək üçün zəruri olan şəraiti yaratmağı,

(a.ə.s.)

Azərbaycan Respublikasının dövlət sirrinin mühafizəsi haqqında qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş digər şərtləri yerinə yetirməyi öhdəsinə götürür.

3. Digər şərtlər

Tərəflər Azərbaycan Respublikasının dövlət sirrinin mühafizəsi haqqında qanunvericiliyi ilə yanaşı əmək qanunvericiliyinin tələblərinə əməl etməyi öhdələrinə götürürlər.

İki nüsxədə tərtib edilmiş bu müqavilənin bir nüsxəsi işçinin şəxsi işində, ikinci nüsxəsi isə

(təşkilatın adı)

dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsində saxlanılır.

(müqavilə bağlayan şəxsin imzası)

" " 20 il.

(təşkilatın rəhbərinin imzası)

" " 20 il.

Digər dövlətə və beynəlxalq təşkilata verilən dövlət sirri təşkil edən məlumatın mühafizəsi üzrə qəbul edən tərəfin öhdəlikləri verilən məlumatların qarşılıqlı mühafizəsi haqqında tərəflər arasında bağlanmış beynəlxalq müqavilədə nəzərdə tutulur. Müqavilədə aşağıdakılar əks olunmalıdır:

– verilən məlumatların Azərbaycan Respublikasındakı məxfilik dərəcələrini qəbul edən tərəf-dövlətdəki məxfilik dərəcələrinə müvafiqliyi; müqavilənin həyata keçirilməsi üzrə fəaliyyətlərin əlaqələndirilməsinə məsul olan səlahiyyətli orqanlar;

– məlumatların verilmə qaydası;

– verilən məlumatların istifadəsi və mühafizəsi üzrə tələblər;

– verilən məlumatların 3-cü tərəfə verilməməsi (yayılmaması);

– mübahisəli məqamlara baxılması və vurula bilən ziyanın ödənilməsi qaydaları;

– müqavilənin qüvvəyə minməsi qaydaları.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatların digər dövlətə və beynəlxalq təşkilata verilməsində maraqlı olan təşkilatlar bu barədə əsaslandırılmış vəsatətlə verilməsi nəzərdə tutulan məlumat barədə sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət hakimiyyəti orqanına müraciət etməlidir. Vasitədə aşağıdakılar əks olunmalıdır:

– məlumatların verilməsində məqsəd;

verilməsi nəzərdə tutulan məlumatların siyahısı, onların məxfilik dərəcələri və hansı əsaslarla məxfiləşdirildiyi (dövlət sirrinə aid edildiyi);

– məlumatları qəbul edən tərəf-dövlətin və beynəlxalq təşkilatın məlumatları qəbul etmək səlahiyyəti verdiyi orqanların siyahısı;

– məlumatların verilməsinin məqsədəuyğunluğunun və zəruriliyinin əsaslandırılması, Azərbaycan Respublikasının siyasi və iqtisadi maraqlarının təmin olunması baxımından məlumatların verilməsinin nəticələrinin proqnozlaşdırılması və qiymətləndirilməsi;

– qəbul edən tərəf-dövlətin və beynəlxalq təşkilatın müqavilə üzrə götürdüyü öhdəliyi yerinə yetirmədiyi halda vurula bilən ziyanın ödənilməsi qaydaları.

Təqdim olunmuş vəsatətə əsasən dövlət sirri təşkil edən məlumatların digər əlavə dövlətə və beynəlxalq təşkilata verilməsinin mümkünlüyü məsələsinə 1 (bir) ay müddətində baxılır və müvafiq rəy verilir. Dövlət sirri təşkil edən məlumatın digər dövlətə və beynəlxalq

təşkilata verilməsi barədə məqbul rəy almış müəssisə, idarə və təşkilat rəyi və vəsatəti baxılması və dövlət sirri təşkil edən məlumatın digər dövlətə verilməsi məsələsinin həll edilməsi üçün təbə olduğu dövlət hakimiyyəti orqanına təqdim edir.

Məlumatların verilməsində maraqlı olan dövlət hakimiyyəti orqanı əsaslandırılmış vəsatəti, rəyi, həmçinin verilən məlumatların qarşılıqlı mühafizəsi barədə beynəlxalq müqaviləni və verilməsinin mümkünlüyünə baxılan məlumatların mühafizəsinə bilavasitə aidiyyəti olan digər sənədləri baxılmaq üçün İdarələrarası Komissiyaya təqdim edir. Məlumatların digər dövlətə və beynəlxalq təşkilata verilməsinin mümkünlüyü barədə materiallara İdarələrarası Komissiyada 45 gün müddətində baxılır və müvafiq rəy verilir. Rəyin hazırlanması üçün əlavə ekspertizanın keçirilməsi zərurəti yaranarsa, bu müddət artırıla bilər. Belə halda müraciət edən dövlət hakimiyyəti orqanı bu barədə məlumatlandırılır.

7. Dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının saxlanma yerləri

Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin görüldüyü, habelə dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcılarının saxlandığı binalar, otaqlar və sahələr bu işlərin məxfiliyinin təmin edilməsi üzrə tələblərə cavab verməli, onların yerləşməsi və təchizatı təhlükəsizlik texnikası qaydalarına, sanitariya normalarına və yanğın təhlükəsizliyi tələblərinə uyğun olmalı, کنار şəxslərin bu sahələrə icazəsiz daxil olmasının mümkünlüyünü istisna və orada saxlanılan məlumat daşıyıcılarının etibarlı mühafizəsini təmin etməlidir. Bu tələblər müşavirələrin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan otaqlara, habelə xüsusi (hökumət) rabitə və dövlət sirri təşkil edən informasiyanın emal vasitələrinin quraşdırıldığı otaqlara da şamil edilir. Təşkilatın və onun rejimli sahələrinin mühafizəsi qanunvericiliyə uyğun olaraq yaradılan və fəaliyyət göstərən mühafizə bölməsi tərəfindən müvafiq mühafizə məntəqələri vasitəsilə və iqtisadi səmərəliliyi nəzərə alınmaqla mühəndis və texniki vasitələrin (MTV) tətbiq edilməsi yolu ilə həyata keçirilir. Rejimli sahələrin MTV ilə təchizi orada görülməli işlərin, saxlanılan məlumat daşıyıcılarının əhəmiyyətliliyi nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.

Mühəndis vasitələrinə hasarlar, çəpərlər, qadağan zonaları, müxtəlif məhdudlaşdırıcı və xəbərdar edici nişanlar, nəzarət-buraxılış və mühafizə məntəqələri, mühafizə barmaqlıqları, qifillər və s. aiddir. Təşkilatın ərazisinin digər ərazilərdən ayrılması, konardan müşahidə edilməsinin məhdudlaşdırılması və bu əraziyə nəzarətsiz buraxılışın yolverilməzliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə onun perimetri üzrə hasar inşa edilir. Hasar möhkəm, davamlı və çıxıntısız, habelə mühafizə məqsədi ilə ərazinin müşahidəsinin asan olması üçün mümkün qədər düzxətli olmalıdır. Hasarın həm daxili, həm də xarici tərəfində ona bitişik olmaqla, hər hansı məmulat və materialların yığılmasına, qurğuların yerləşdirilməsinə və tikililərin inşa edilməsinə yol verilmir.

Təhlükəsizliyin təmin edilməsi və buraxılışın məhdudlaşdırılması məqsədi ilə təşkilatın güc qurğuları və ayrı-ayrı istehsalat sahələri yerləşən, hazır məmullar yığılan açıq sahələri çəpərlə ümumi ərazidən ayrıla bilər. Zəruri hallarda təşkilatın ərazisinə qeyri-qanuni yollarla daxil olmağa (çıxmağa) cəhd edən şəxslərin izlərinin aşkar edilməsi məqsədi ilə təşkilatın hasarına bitişik qadağan zonası salına bilər. Adamların, nəqliyyatın, maddi sərvətlərin və məlumat daşıyıcılarının buraxılışının təşkilatda müəyyən edilmiş qaydalara uyğun həyata keçirilməsi üçün nəzarət-buraxılış məntəqələri yaradılır.

Rejimli sahələrin birinci mərtəbələrinin, həmçinin hər hansı qeyri-rejimli otaq və dahtizlərə çıxışı olan mərtəbələrinin bu sahələrə qeyri-qanuni daxil olmaq (çıxmaq) imkanı verən bütün qapı və pəncərələri, kommunikasiya yuvaları mühafizə barmaqlıqları və texniki (siqnal) vasitələrlə təchiz edilməlidir. Hər hansı səbəbdən barmaqlıqların tətbiqi mümkün olmadıqda, mühafizəsinin etibarlılığına xələl gətirmədən onlar yalnız texniki (siqnal) vasitələrlə təchiz edilə bilər. Texniki vasitələrə siqnal və rabitə, müşahidə və qeydiyyat, avtomatlaşdırılmış nəzarət-buraxılış, mühafizə işıqlandırma vasitələri və s. aiddir. Siqnal vasitələri təşkilatda mühafizə olunan obyektlərə qeyri-qanuni daxil olmağa (çıxmağa) cəhdlər edildiyi anda mühafizə bölməsinin məlumatlandırılması məqsədi ilə, rabitə vasitələri mühafizə məntəqələrinin bir-biri ilə və mühafizə bölməsi ilə etibarlı əlaqəsinin təmin edilməsi məqsədi ilə, müşahidə vasitələri hadisə yerinə gətmədən onun xüsusiyyətinin müəyyən edilməsi və düzgün qərar qəbul edilməsi məqsədi ilə, avtomatlaşdırılmış nəzarət-buraxılış vasitələri nəzarət-buraxılış fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə, işıqlandırma vasitələri isə günün qaranlıq vaxtlarında mühafizə olunan obyektlərin işıqlandırılması məqsədi ilə tətbiq edilir.

Texniki vasitələrin tətbiq edilməsi üçün təşkilatda mühafizə olunacaq obyektlər, texniki vasitələrin tətbiqi taktikası və yeri müəyyən edilməli texniki vasitələr düzgün seçilməlidir. MTV-nin düzgün istismarına və mühafizəsinə görə təşkilatın mühafizə bölməsinin rəhbəri məsuliyyət daşıyır. Rejimli sahələrin daxili planı və iş yerlərinin yerləşməsi, burada işləyənlərə etibar edilmiş məlumat daşıyıcılarının onlar tərəfindən etibarlı saxlanılmasını təmin, digər məlumat daşıyıcıları ilə tanış olmaq imkanını isə istisna etməlidir. Rejimli sahələrin giriş qapıları işdənkonar vaxtlarda onların etibarlı bağlanılmasını təmin edən qifillərlə təchiz edilməlidir. Sahələrə buraxılışa nəzarəti təmin etmək üçün giriş qapıları şifrəli və ya elektron qifillərlə, avtomatlaşdırılmış keçid avadanlığı ilə təchiz edilə bilər. Rejimli sahələr məlumat daşıyıcılarının saxlanılması üçün kifayət qədər seyf, metal şkaflarla, həmçinin yanğın, qəza və təbii fəlakət halları zamanı məlumat daşıyıcılarının təhlükəli sahədən çıxarılması üçün xüsusi qablarla təmin edilməlidir.

Məlumat daşıyıcılarının sayının çox olması və ya seyf və metal şkafta saxlanılmasının mümkün (məqsədyönlü) olmaması ilə əlaqədar, onların xüsusi saxlama yerlərində (anbarlarda) açıq raflarda saxlanılmasına yol verilir. Məlumat daşıyıcılarının saxlandığı xüsusi saxlama yerlərinin (anbarların), seyflərin, metal şkafların və onların açarlarının uçotu dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmədə "Saxlama yerlərinin və onların açarlarının uçotu jurnalı" (1 nömrəli əlavə) üzrə aparılır. İşçi açarın itirildiyi və ya məsul şəxs olmadığı hallarda, saxlama yerlərinin müvafiq qaydada açılmasını təmin etmək məqsədi ilə, saxlama yerlərinin ehtiyat açarları cavabdeh şəxsin möhürləndiyi penallarda "Saxlama yerlərinin və onların açarlarının uçotu jurnalı" üzrə təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinin rəhbərinə təhvil verilir və onun seyfində saxlanılır. İşdənkonar vaxtlarda rejimli sahələr, habelə onların qapılarının işçi açarları möhürlənmiş qablarda "Rejimli sahələrin və onların açarlarının mühafizəyə təhvil-təslim jurnalı" üzrə təşkilatın mühafizə bölməsinə təhvil verilir (alınır).

Təşkilatın mühafizə bölməsinə təhvil verilən (alınan) rejimli sahələrin siyahısı, habelə onları təhvil vermək (almaq) səlahiyyəti verilmiş şəxslərin siyahısı (soyadı, adı, atası-

nın adı və imza nümunəsi göstərilməklə) aidiyyəti bölmələr tərəfindən müvafiq qaydada hazırlanır və təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Bu siyahılar təşkilatın mühafizə bölməsinə verilir. Rejimli sahə açılmazdan öncə möhürlərin və qıfıllanmanın vəziyyətinə baxış keçirilməlidir. Möhürlərin və qıfıllanmanın vəziyyəti bu rejimli sahəyə kanar şəxslərin daxil olması barədə şübhə yaratdıqda sahə açılmaz, bu barədə müvafiq akt tərtib edilərək, yubanmadan təşkilat rəhbərinə, dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmənin rəhbərinə və təhlükəsizlik orqanına məlumat verilir. Eyni zamanda, hadisə yerinin mühafizəsi təşkil edilir və təhlükəsizlik orqanının əməkdaşları gələnə qədər bu sahəyə heç kəs buraxılmaz.

Rejimli sahənin və saxlama yerinin qapısının açarı itirildiyi halda, yubanmadan dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməyə məlumat verilir. Bu halda, qıfıl mütləq dəyişdirilməlidir. Açarı itirilən saxlama yerlərinin qıfılı dəyişdirilənə qədər orada məlumat daşıyıcılarının saxlanılmasına yol verilmir. Rejimli sahələrdə təmizlik və digər zəruri təsərrüfat işləri məsul şəxslərin iştirakı ilə həyata keçirilir.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin icrasına müvafiq qaydada icazə verilmiş təşkilatlarda buraxılış rejimi və obyekt daxili rejim müəyyən edilir. Buraxılış rejimi – təşkilatın ərazisinə və rejimli sahələrinə şəxslərin və nəqliyyatın girişi (çıxışı), maddi sərvətlərin və məlumat daşıyıcılarının gətirilməsi (aparılması) üzrə qaydaların və onların həyata keçirilməsini təmin edən tədbirlərin məcmusudur. Buraxılış rejimi aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- a) buraxılış bürosunun, nəzarət-buraxılış və mühafizə məntəqələrinin təşkilini;
- b) buraxılış vəsiqələrinin növlərinin (daimi, müvəqqəti, birdəfəlik), habelə şəxslərin, materialların və nəqliyyat vasitələrinin buraxılışı qaydasının müəyyən edilməsini və tətbiqini;
- c) rejimli ərazilərə və sahələrə buraxılmaq hüququ verən xüsusi şifrlərin və buraxılış vəsiqələrinə əlavələrin tətbiqini;
- ç) müvafiq növ buraxılış vəsiqələrinin və onlara əlavələrin verilməsinə, şifrlərin qoyulmasına sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olan vəzifəli şəxslərin müəyyən edilməsini;
- d) təşkilatın ərazisinə və rejimli sahələrinə gətirilməsi qadağan olunmuş əşyaların siyahısının müəyyən olunmasını;
- e) təşkilatın ərazisinin, rejimli sahələrinin mühafizəsini;
- ə) dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlər görülmə sahələrə buraxılan şəxslərin müəyyən edilməsini.

Təşkilatın rejimli sahələrinə orada işləyənlər, habelə təşkilatın rəhbəri, onun rejim üzrə müavini (köməkçisi), dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmənin rəhbəri və bu sahələrdə yerinə yetirilən işlərə bilavasitə aidiyyəti olan digər vəzifəli şəxslər daimi buraxılırlar. Belə vəzifəli şəxslərin siyahısı dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə tərəfindən hazırlanır və təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. İstehsalat zərurəti ilə əlaqədar digər şəxslərin rejimli sahələrə müddətli buraxılışı dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmənin icazəsi ilə həyata keçirilir. Ezam olunmuş şəxslərin təşkilatın ərazisinə və rejimli sahələrinə buraxılışı dövlət sirri haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

Yanğın, qəza və təbii fəlakət halları zamanı qəza xidməti, yanğından mühafizə, təcili

qıbbi yardım vasitələri və işçilərinin təşkilatın ərazisinə və rejimli sahələrinə buraxılışı təşkilatın mühafizə bölməsi işçilərinin müşayiəti ilə maneəsiz həyata keçirilir. Obyekt daxili rejim – təşkilatda məxfilik rejiminin təmin olunmasına yönəldilən qaydaların, təşkilatı və texniki tədbirlərin məcmusudur.

Obyekt daxili rejim aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- a) təşkilat əməkdaşlarının və təşkilata gələn şəxslərin şəxsi əşyalarının saxlanması üçün nəzarət-buraxılış məntəqələrində saxlama yerlərinin təchiz edilməsini;
- b) gələn şəxslərin aidiyyəti üzrə əlaqə yarada bilməsi məqsədi ilə mühafizə olunan ərazidən kənarda telefon-rəbitə məntəqəsinin yaradılmasını;
- c) təşkilata işə qəbul edilən şəxslərin seçilməsi, öyrənilməsi və rəsmiləşdirilməsi zamanı müəyyən edilmiş qaydalara riayət edilməsini;
- ç) dövlət sirri ilə işləməyə buraxılan şəxslərin dairəsinin məhdudlaşdırılmasını, belə məlumatlarla tanış olmağa icazə vermək səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin dairəsinin müəyyən edilməsini, məlumatların icraçılara xidməti tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün zəruri olan həcmdə çatdırılmasını;
- d) icraçılara məxfilik rejimi tələblərinin izah edilməsini və etibar edilmiş dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsi üçün onların məsuliyyətinin yüksəldilməsi üzrə işlərin aparılmasını, onların dövlət sirri haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyəti nəzərdə tutan Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə tanış edilməsini;
- e) xüsusi çamadan, çanta və iş qovluqlarının təhvil-təslimi qaydalarının müəyyənləşdirilməsini;
- ə) təşkilatın, dövlət sirri ilə bağlı görülmə işlərin və onları açıqlayan əlamətlərin parda-lanması üzrə tədbirlərin yerinə yetirilməsini;
- f) dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin icra edildiyi sahələr-də belə işlərin görülməsinə verilmiş icazə ilə müəyyən edilmiş şərtlərə əməl edilməsini;
- g) məlumat daşıyıcıları ilə tanış olmağa buraxılma qaydalarına riayət edilməsini;
- ğ) dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla bağlı müşavirələrin, sərəgilərin və digər tədbir-lərin keçirilməsi prosesində, habelə acnəbilərin təşkilatda qəbulu zamanı məxfilik rejimi-nin təmin edilməsi məqsədi ilə tədbirlərin həyata keçirilməsini;
- h) dövlət sirri təşkil edən informasiyanın sertifikatlaşdırılmış texniki vasitələrlə emalını;
- x) dövlət sirri təşkil edən informasiyanın emalı vasitələrinin quraşdırıldığı, həmçinin məxfi tədbirlərin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan otaqların texniki kanallarla məlumatla-rın sızmasına qarşı tələblərə uyğun olmasına nəzarətin həyata keçirilməsini;
- i) kanar şəxslərin xüsusi rəbitə vasitələrindən nəzarətsiz istifadəsi imkanlarının, həm-çinin bu vasitələrdə istifadə olunan texniki mühafizə tədbirlərinin açıqlanmasının istisna edilməsini;
- ı) digər təşkilatların nümayəndələrinin dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla bağlı ol-mayan məsələlər üzrə qəbulu üçün mühafizə olunan ərazidən kənarda müvafiq qəbul otaq-larının təchiz edilməsini;
- j) dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin görülməsinə bilavasi-

te aidiyyəti olmayan inzibati-təsərrüfat və digər xidmətlərin, ictimai təşkilatların mühafizə olunan ərazidən kənarda yerləşdirilməsini;

k) rejimli sahələrin mühafizəyə təhvil verilməsi və mühafizədən qəbul edilməsi qaydalarının müəyyənəşdirilməsini;

l) yanğın, qəza və təbii fəlakət halları zamanı vəzifəli şəxslərin çağırılması, rejimli sahələrin açılması, məlumat daşıyıcılarının təhlükəli sahədən çıxarılması ardıcılığı və saxlanılması qaydalarının müəyyənəşdirilməsini.

Xüsusi əhəmiyyətli və rejimli təşkilatların tikintisi, yenidən qurulması layihələrində məxfilik rejiminin təmin edilməsi üzrə zəruri tədbirlər, o cümlədən obyektin pərdələnməsi, rejimli sahələr üzrə tələblər, mühafizənin təşkili və yanğın təhlükəsizliyi üzrə tədbirlər nəzərdə tutulmalıdır, əks halda layihə təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilməməlidir.

8. Xüsusi məlumatların uçotu

Xüsusi məlumatlar, onlarla bağlı işlərin görüldüyü proseslərdə (sınaq nümunələrinin hazırlanması, istehsalı, sınağı, istismarı) uçotda olmalıdır. Dövlət sirri təşkil edən məlumat daşıyıcısı kimi məlumatların uçotu aşağıdakı andan aparılır:

a) sınaq nümunələri hazırlanıqda (texnoloji sənədlərin olmadığı halda) – məxfi cizgilərə əsasən onların hazırlanmasına başlanan andan və ya bu məlumatları işləyib hazırlayanın və ya sifarişçinin göstərdiyi mərhələdən;

b) seriyalı (kütləvi) istehsalda – texnoloji və ya müəyyən sənədlərində göstərilən andan, bunlar olmadığı halda isə cizgilərdə göstərilən mərhələdən;

c) başqa təşkilatlardan alındıqda – təşkilata daxil olduğu andan.

Xüsusi məlumatlar qeyri-məxfi məlumatlardan ayrı olmaqla, sınaq nümunələrinin hazırlanması prosesində məlumatların özündə və ya xüsusi birkalarda qeyd olunmuş şərti cizgi işarələri üzrə, seriyalı (kütləvi) istehsal prosesində isə markalanma (zavod) nömrəsi üzrə "Xüsusi məlumatın uçotu vərəqəsi"ndə uçota alınır. Markalanma nömrələrinin qoyulması mümkün olmayan məlumatlar miqdar üzrə (say, çəki və s.), möhürlənmiş (plomblanmış) qablarda (taralarda) saxlanılan məlumatın isə onların qablarda əks etdirilmiş markalanma nömrələri üzrə uçota alınır. Xüsusi məlumatların markalanması qaydası sifarişçi ilə razılaşdırılmaqla, istehsalı təşkil edən dövlət hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir. Xüsusi məlumatların nömrələnməsi istehsal edilən məlumatların ümumi sayının müəyyən edilməsini istisna edən qaydada istehsalçı təşkilat tərəfindən həyata keçirilir. Xüsusi məlumatların qeydiyyatı və uçotu dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmədə qeydiyyata götürülmüş jurnallar (vərəqlər) üzrə aparılır. Həmin jurnalların (vərəqlərin) saxlanma müddəti (onlarda son qeydin edildiyi tarixdən etibarən) 5 ildən az olmamalıdır. Uçot sənədlərində xüsusi məlumatların yalnız şifrləri və ya indeksləri göstərilməlidir.

Təşkilatın bölmələrində məlumatların uçotunu, saxlanılmasını və hərəkətinə nəzarəti bu bölmələrin rejim üzrə səlahiyyətli nümayəndələri həyata keçirirlər. Rejim üzrə səlahiyyətli nümayəndələr dövlət sirri haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada təyin olunurlar. Bölmədə və bilavasitə iş yerində xüsusi məlumatların və texniki sənədlərin uçotunun lazımı səviyyədə və vaxtında aparılmasının təşkil olunmasına görə bölmə rəhbəri məsuliyyət daşıyır. Məlumat daşıyıcıları ilə öz iş yerlərində tanış olmaq hüququ verilmiş şəxslərin siyahısı mümkün qədər məhdudlaşdırılmaqla və aidiyyəti bölmə rəhbərlərinin iş-

tirəki ilə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə tərəfindən hazırlanır. Siyahını təşkilat rəhbəri və ya onun səlahiyyət verdiyi şəxs təsdiq edir.

Xüsusi məlumatlarla iş prosesində məxfi cizgilər, texniki və digər sənədlər iş yerinə məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzərlik qaydalarına uyğun olaraq, yalnız iş günü (növbəsi) ərzində verilir. Xüsusi məlumatların və onlara aid məxfi cizgilərin, texniki və digər sənədlərin dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmənin və ya rejim üzrə səlahiyyətli nümayəndələrin iştirakı olmadan bir bölmədən digərinə verilməsi yolverilməzdir. Bölmələrdə xüsusi məlumatların uçotu və onların iş yerlərinə verilməsi "Xüsusi məlumatın uçotu vərəqəsi" üzrə həyata keçirilir. Seriyalı (kütləvi) istehsalda məşğul olan təşkilatların bölmələrində icraçıların yerinə yetirdiyi texnoloji prosesin qismüddətliliyi səbəbindən xüsusi məlumatların icraçıların iş yerlərinə şəxsi imzaları üzrə verilməsinin mümkün olmadığı halda məlumatların icraçılara, habelə bölmə daxilində bir sahədən digərinə və növbələr üzrə verilməsi (alınması) istehsalat sahəsinin rejim üzrə səlahiyyətli nümayəndələri tərəfindən "Xüsusi məlumatın uçotu vərəqəsi"ndə imza edilməklə həyata keçirilir.

Bu halda məlumatların miqdarına və hərəkətinə nəzarəti də sahələr üzrə səlahiyyətli nümayəndələr həyata keçirirlər. Xüsusi məlumatlarla iş prosesində bir neçə bölmənin iştirak etdiyi halda, məlumatların hərəkətinə nəzarəti təmin etmək məqsədi ilə onların mərkəzləşdirilmiş uçotu aparılır. Mərkəzləşdirilmiş uçotun aparılması təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsinə və ya istehsalatın xüsusiyyətlərinə görə belə uçotu təmin edə bilən digər bölməyə həvalə olunur. Xüsusi məlumatların mərkəzləşdirilmiş uçotu "Xüsusi məlumatların uçotu jurnalı" və "Xüsusi məlumatların miqdar üzrə uçotu jurnalı (vərəqəsi)" üzrə aparılır. Xüsusi məlumatların texnoloji prosesə uyğun olaraq bölmədən bölməyə verilməsi bölmələrin rejim üzrə səlahiyyətli nümayəndələri tərəfindən rəsmiləşdirilən "Qaima" üzrə həyata keçirilir. Qaimələrin bir nüsxəsi rejim üzrə səlahiyyətli nümayəndə tərəfindən mərkəzləşdirilmiş uçotu aparan bölməyə verilir və onun əsasında uçot jurnalında müvafiq qeydlər edilir. Xüsusi məlumatlara xüsusi dastlaşdırıcıların (xüsusi blokların, qovşaqların və hissələrin) quraşdırılması və sökülməsi istehsal prosesində bölmə rəhbəri tərəfindən, nümunələrin hazırlanması və sınağı prosesində isə texniki rəhbər və ya baş konstruktor tərəfindən təsdiq edilən və bir nüsxədə tərtib olunan "Quraşdırılma aktı" və "Sökülmə aktı" ilə rəsmiləşdirilir. Quraşdırılmış dastlaşdırıcıların qeydiyyat nömrələri məlumatın pasportunda (formulyarında) qeyd edilir. Akt və pasportdakı (formulyardakı) qeydlər bu işləri icra etmiş məsul şəxslər tərəfindən imzalanır. Sökülmüş dastlaşdırıcılar yenidən uçota götürülür. Əgər istehsalın şərtlərinə uyğun olaraq məlumatların lazımı olan xüsusiyyətlərini əldə etmək məqsədi ilə xüsusi dastlaşdırıcı məlumatların quraşdırılması və sökülməsi iş növbəsi ərzində bir neçə dəfə təkrar olunarsa, akt dastlaşdırıcı məlumatın son quraşdırılmasından sonra tərtib olunur və məlumatın pasportunda (formulyarında) müvafiq qeydlər edilir.

Bu qayda ilə nəzərdə tutulmuş hallarda quraşdırılma və sökülmə aktlarının surəti xüsusi məlumatların mərkəzləşdirilmiş uçotunu aparan bölməyə verilir və onun əsasında uçot jurnalında müvafiq qeydlər edilir.

İstehsal olunmuş bütün məlumatlara və ya məlumat dastlarına (partiyasına) pasportlar (formulyarlar) tərtib edilir, dövlət sirri haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada qeydiyyata götürülür və bu barədə "Xüsusi məlumatın uçotu vərəqəsi"ndə və "Xüsusi

məmulatların uçotu jurnalı"nda müvafiq qeydlər edilir. Digər təşkilatlara göndərilmiş, məhv edilmiş və ya sınaq prosesində, təcrübi və s. işlərdə sərf edilmiş, başqa məmulatlarla quraşdırılmış və məxfiliyi açılmış xüsusi məmulatlar uçotdan çıxarılır.

Aşağıda göstərilən sənədlər xüsusi məmulatların uçotdan çıxarılması üçün əsas ola bilər:

- a) qəbul edən şəxsin soyadı, adı və təşkilatın gerbli möhürü ilə təsdiq edilmiş imzası olan, məmulatın başqa təşkilata təhvil yerilməsini təsdiqləyən qaimə;
- b) qəbul edən şəxsin imzaladığı qaimə üzrə məmulatın alınmasını təsdiq edən etibarnamə;
- c) məmulatın qəbul edilməsi barədə feldyeget tərəfindən imzalanmış və möhürlə təsdiq edilmiş reyestr;
- ç) xüsusi məmulatların məhv edilməsi barədə akt;
- d) sınaqlar, təcrübi və digər işlər zamanı xüsusi məmulatların sərfi barədə akt;
- e) dəstləşdirici məmulatların quraşdırılması barədə akt;
- ə) məmulatın məxfiliyinin açılması barədə sənəd (bildiriş, akt və s.).

Xüsusi məmulatların mövcudluğunun yoxlanılması dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir. Xüsusi məmulatlar, bir qayda olaraq, qeyri-məxfi məmulatlardan ayrı saxlanılır. Qeyri-məxfi məmulatlar xüsusi məmulatların (dəstin) tərkib hissəsi olduğu halda, onlarla bir yerdə saxlanıla bilər. İşdənəkar vaxtlarda məmulatlar onların saxlanılmasına məsul olan şəxslər tərəfindən qıfıllanan və möhürlənən saxlama yerlərində saxlanılmalıdır.

Texnoloji əməliyyatların və ya sınaqların dayandırılmasına yol verilməyən, həmçinin iriqəbərtili məmulatlar işdənəkar vaxtlarda iş yerlərində və ya sınaq stendlərində məsul şəxslərin cavabdehliyi ilə saxlanıla bilər. Belə məmulatlar onların mühafizəsini və maskalanmasını təmin edən örtük altında saxlanılmalıdır. Bu məmulatların siyahısı, onların saxlama yeri və maskalanma üsulu göstərilməklə, təşkilat rəhbəri və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxs tərəfindən təsdiq edilir. Xüsusi məmulatlar, onu alan təşkilatın nümayəndələrinə müəyyən edilmiş qaydada rəsmiləşdirilmiş və gerbli möhürlə təsdiqlənmiş etibarnamə əsasında verilir.

Bu etibarnamələr, onu verən təşkilatın dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölməsi ilə razılaşdırılmaqla verilir. Etibarnamədə göstərilən məmulatların təşkilata gətirilməsinə bu bölmə tərəfindən nəzarət edilir. Xüsusi məmulatların təhvil-təslimi onların göndərildiyi qablarında (bağlamalarda) və müşayiət sənədlərində əks olunmuş məlumatların uyğunluğunun hökmən yoxlanılması ilə həyata keçirilir. Qabların (bağlamaların), onların nəql edildiyi nəqliyyat vasitəsinin açılması və ya plomblarının pozulması aşkar olunarsa, bu barədə məmulatların təhvil-təslimini həyata keçirən məsul şəxslər müəyyən olunmuş qaydada akt tərtib edirlər. Eyni zamanda, bu barədə məmulatı göndərən təşkilata, həmçinin təhlükəsizlik orqanına məlumat verilməli, xidməti təhqiqat aparılmalıdır. Alınmış qabların açılması, qəbul edilən xüsusi məmulatların müşayiət sənədləri ilə üzləşdirilməsi, onların vəziyyətinin və dəstliyin yoxlanılması məmulatların uçotuna və saxlanılmasına məsul şəxslər və texniki nəzarət bölməsinin nümayəndələri tərəfindən həyata keçirilir.

Xüsusi məmulatların çatışmamazlığı və ya digər pozuntu halları üzrə müəyyən edilmiş qaydada akt tərtib edilir və bir nüsxəsi lazımı tədbir görülməsi üçün məmulatı göndərən

təşkilata göndərilir. Təşkilata məxsus olmayan və səhvən gətirilmiş xüsusi məmulatların ünvanlandığı təşkilata dərhal göndərilməsi mümkün olmadığı halda, təşkilat bu məmulatların müvəqqəti saxlanılmaq üçün qəbul edilməsini və mühafizəsini təmin etməlidir. Bu cür məmulatların qablarının açılması qadağandır.

Müşayiət sənədləri üzrə belə məmulatların xüsusiyyətinin və partlayış-yanğın təhlükəliliyinin müəyyən edilməsi mümkün olmadığı halda, həmin məmulatlar təyinatı üzrə göndərilənədək təşkilatın məmulatlarından (məhsullarından) ayrı saxlanılmalıdır. Xüsusi məmulatların göndərilməsi təşkilat rəhbərinin və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxsin yazılı sərəncamına əsasən "Qaimə" üzrə həyata keçirilir və xüsusi məmulatların təyinatı üzrə çatdırılması üçün nəqliyyat vasitələri sifariş edilir. Qaimə məmulatı göndərən, mərkəzləşdirilmiş uçotu aparan və dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmələr tərəfindən vizalanır və xüsusi məmulatlar təşkilat rəhbəri və ya onun səlahiyyət verdiyi şəxsin icazəsi ilə təşkilatın ərazisindən buraxılır. Müşayiət sənədinin arxa tərəfindən bu rekvizitlərin qoyulması üçün müvafiq ştamp vurulur.

Xüsusi məmulatlar təşkilatın mühafizə olunan ərazisindən müvafiq qaydada rəsmiləşdirilmiş qaimə əsasında buraxılarkən, qaimədə məmulatın buraxıldığı vaxt, tarix və mühafizə məntəqəsi nəzarətçisinin soyadı göstərilməklə müvafiq qeydlər edilir və nəzarətçi tərəfindən imzalanır. Müşayiət sənədlərində (müşayiət məktubunda, qaimələrdə, pasportlarda və s.) göndərilən məmulatların şərti adları və ya işarələri göstərilməlidir.

İstehsal, sınaq və istismar prosesində zay olmuş, sərf edilmiş, habelə yararsız və istifadəsinə ehtiyac olmayan xüsusi məmulatlar məhv edilməlidir. Xüsusi məmulatların məhv edilmək üçün seçilməsi, bu məqsədlə təşkilat rəhbəri və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxs tərəfindən yaradılan və tərkibinə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə bölmə əməkdaşının və ya rejim üzrə səlahiyyətli nümayəndəsinin daxil olduğu komissiya tərəfindən həyata keçirilir və "Məhvətme aktı" ilə rəsmiləşdirilir.

Xüsusi məmulatların məhv edilməsi üçün tərtib olunmuş akt təşkilat rəhbəri və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxs tərəfindən təsdiq edilir. Akt təsdiq edildikdən sonra məmulatların məhv edilməsi (sökülməsi, dağıdılması və s.), onların texniki sənədlərində göstərilən texnologiya üzrə həyata keçirilir. Məhv olunmalı məmulatlar əsl xüsusiyyətlərinin, parametrlərinin və ya xüsusi təyinatının bərpa edilməsi mümkün olmayan vəziyyətə salınmalıdır. Xüsusi məmulatların məhv edilməsi faktı, onu həyata keçirən şəxslərin aktdakı imzaları ilə təsdiqlənir.

Məhv edilmiş xüsusi məmulatların pasportları (formulyarları) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydalara müvafiq məhv edilir və bu barədə məmulatların məhv edilməsi üçün tərtib olunmuş aktda qeyd edilir. İstifadə üçün yararlı olan xüsusi dəstləşdiricilər, qeyri-məxfi bloklar, qovşaqlar, hissələr və materiallar, o cümlədən qiymətli metallar məhvətme aktında qeyd edilməklə məhv edilməli olan xüsusi məmulatlardan sökülməli və müvafiq qaydada aidiyyəti üzrə təhvil verilməlidir.

Sökülmüş dəstləşdiricilər bu qaydaya əsasən yenidən uçota götürülməlidir. Məhvətme aktı bu məqsəd üçün ayrılmış işdə saxlanılır. Bu işlərin saxlama müddəti 5 ildir.

9. Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi.

"Dövlət sirri haqqında" Qanunun tətbiq edilməsi barədə fərmanın icrası məqsədi ilə hazırlanmış qayda, müəssisə, idarə və təşkilatların dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan

istifadə edilməsi, informasiyanı mühafizə vasitələrinin yaradılması, habelə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə tədbirlər görülməsi və xidmətlər göstərilməsi ilə bağlı işlərin icrasına buraxılması üçün icazənin alınması qaydasını müəyyən etmişdir. İcazə – təşkilatın təyin edilmiş müddətdə və müəyyən olunmuş şərtlərlə dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməsi, informasiyanı mühafizə vasitələrinin yaradılması, habelə dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə tədbirlər görülməsi və xidmətlər göstərilməsi ilə bağlı konkret fəaliyyət növünü həyata keçirməsi hüququnu təsbit edən rəsmi sənəddir.

Dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlər dedikdə, dövlət sirri təşkil edən elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor işlərinin aparılması, o cümlədən dövlət sirri təşkil edən məlumatların (silah, hərbi texnika və s.) layihələndirilməsi, hazırlanması, sınağı, istehsalı, habelə dövlət sirri təşkil edən topoqrafiya, geodeziya, kartoqrafiya və s. işlərlə bağlı fəaliyyət nəzərdə tutulur.

İnformasiyanı mühafizə vasitələrinin yaradılması ilə bağlı işlər dedikdə, informasiyanı mühafizə vasitələrinin, informasiyanın mühafizəsini təmin edən informasiyanı emal vasitələrinin, habelə informasiyanın mühafizəsi tədbirlərinin səmərəliliyinə nəzarət vasitələrinin layihələndirilməsi, istehsalı, sınağı və s. ilə bağlı fəaliyyət nəzərdə tutulur.

Dövlət sirrinin mühafizəsi üzrə tədbirlər görülməsi və xidmətlər göstərilməsi ilə bağlı işlər dedikdə, dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin edilməsi ilə əlaqədar xarici texniki kəşfiyyata əks-təsir, informasiyanın rabitə kanalları vasitəsilə sızmasının qarşısının alınması üzrə tədbirlər görülməsi, habelə bu tədbirlərin görülməsi üçün tətbiq edilən vasitələrin quraşdırılması, sazlanması və s. ilə bağlı fəaliyyət nəzərdə tutulur. İcazənin verilməsi üzrə səlahiyyətli orqanın funksiyaları aşağıdakılardır:

- icazənin verilməsi barədə təşkilatın arızasına baxılması;
- təşkilatın xüsusi ekspertizasının təşkili və keçirilməsi;
- təşkilat rəhbərinin dövlət attestasiyasının təşkili və keçirilməsi;
- icazənin verilməsi mümkünlüyü barədə qərar qəbul edilməsi;
- icazənin etibarlılığının dayandırılması, bərpası və ya icazəyə xitam verilməsi haqqında qərar qəbul edilməsi;
- icazənin verilməsi;
- icazə məsələləri üzrə normativ və metodik sənədlərin işlənib hazırlanması;
- zəruri hallarda müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının və təşkilatların mütəxəssislərinin aparılan xüsusi ekspertizalara cəlb edilməsi;
- verilmiş etibarlılığı dayandırılmış, bərpa edilmiş və xitam verilmiş icazələrin qeydiyyatının aparılması.

Bu qayda ilə müəyyən edilmiş işləri icra etmək istəyən təşkilat icazənin verilməsi məsələsinə baxılması üçün səlahiyyətli orqana arizə ilə müraciət etməlidir. Ərizədə təşkilatın adı, təşkilati-hüquqi forması və mülkiyyət növü, hüquqi ünvanı, icazə verilməli olan fəaliyyət növü və bu fəaliyyət növünün həyata keçiriləcəyi obyektlər, icazənin etibarlılıq müddəti göstərilir. Ərizəyə aşağıdakı sənədlər əlavə olunur:

- a) təşkilatın təsis sənədinin surəti;
- b) təşkilatın dövlət qeydiyyatı haqqında şəhadətnaməsinin surəti;
- c) ərizədə göstərilən obyektlərdən hər biri üçün arizəçinin istifadə (mülkiyyət, icarə və s.) hüququnu təsdiq edən sənədin surəti;
- ç) təşkilatın vergi orqanında qeydiyyata götürülməsi haqqında şəhadətnamənin surəti.

Təqdim olunmuş müvafiq sənədlərin surətləri notariat qaydasında təsdiq olunmalıdır və onların dürüstlüyünə görə arizəçi məsuliyyət daşıyır. İcazənin verilməsi üçün təqdim olunan arizə səlahiyyətli orqan tərəfindən qeydiyyata götürülür. İcazənin verilməsi barədə arizəyə səlahiyyətli orqan tərəfindən 30 gün müddətində baxılır və icazənin verilməsinin mümkünlüyü barədə qərar qəbul edilir. Xüsusi ekspertiza olunmalı obyektlərin mürəkkəbliyi və çoxluğu nəzərə alınaraq, icazənin verilməsi barədə arizə üzrə qərarın qəbul edilməsi müddəti səlahiyyətli orqan tərəfindən 15 günə qədər uzadıla bilər. Təşkilatın əlaqədar ekspertizasının keçirilməsi zərurəti yaranıqda, icazənin verilməsi barədə arizə üzrə qərarın qəbul edilməsinin müddəti arizənin qeydiyyata götürüldüyü tarixdən 60 gündən çox olmamaqla artırıla bilər. İcazə səlahiyyətli orqanının rəhbəri və ya onun səlahiyyət verdiyi vəzifəli şəxs tərəfindən imzalanır.

Səlahiyyətli orqanın blankında tərtib edilən icazədə aşağıdakılar göstərilir:

- təşkilatın adı və hüquqi ünvanı;
- icrasına icazə verilmiş konkret fəaliyyət növü;
- göstərilən fəaliyyət növünün həyata keçirilməsi şərtləri;
- icazənin etibarlılıq müddəti;
- icazənin qeydiyyat nömrəsi və verilmə tarixi.

İcazənin verilməsi barədə 5 gün müddətində səlahiyyətli orqan tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinə yazılı məlumat verilir.

İcazənin etibarlılıq müddəti konkret fəaliyyət növünün xüsusiyyətindən asılı olaraq müəyyən edilir, lakin bu müddət 5 ildən çox ola bilməz. Hər bir fəaliyyət növü üçün ayrı-ayrı icazə verilir. İcazə verilən fəaliyyət növünün ərazi baxımından ayrı-ayrı obyektlərdə həyata keçirildiyi halda, arizəçiyə icazə ilə birlikdə arizədə göstərilən hər bir obyekt üçün onun ünvanı göstərməklə, icazənin qeydə alınmış surəti təqdim olunur. Təşkilat bir neçə fəaliyyət növü üçün icazə ala bilər. İcazənin etibarlılıq müddəti bitdikdə təşkilat 15 gün müddətində icazənin yenidən rəsmiləşdirilməsi məsələsinə baxılması üçün səlahiyyətli orqana arizə təqdim etməlidir. İcazənin yenidən rəsmiləşdirilməsi onun verilməsi üçün müəyyən edilmiş qaydada aparılır. İcazənin yenidən rəsmiləşdirildiyi müddətdə arizəçi əvvəl verilmiş icazəyə əsasən fəaliyyət göstərir.

İcazənin itirildiyi halda təşkilat səlahiyyətli orqanı dərhal məlumatlandırır və xidməti təhqiqat aparır. Xidməti təhqiqatın nəticəsinə uyğun olaraq icazənin dublikatının verilməsi üzrə qərar qəbul edilir.

İcazənin verilməsi üzrə səlahiyyətli orqan icazənin verilməsindən imtina etmək hüququna malikdir. Bu halda imtinanın əsasları göstərməklə, qərar qəbul olunan andan 3 gün müddətində arizəçiyə yazılı məlumat verilir. İcazənin verilməsindən imtina edilməsi üçün aşağıdakılar əsas ola bilər:

- arizəçinin təqdim etdiyi sənədlərdə məlumatların dürüst olmaması;
- təşkilatın xüsusi ekspertizasının nəticələri üzrə rəyin məqbul olmaması;
- təşkilat rəhbərinin dövlət attestasiyası üzrə rəyinin qəbul olmaması;
- qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər hallar.

Səlahiyyətli orqan icazənin etibarlılığını aşağıdakı hallarda dayandırır və ya icazəyə xitam verir:

- icazə verilmiş təşkilat tərəfindən müvafiq arizə təqdim edildikdə;
- icazə verildikdən müəyyən edilmiş şərtlər pozulduqda;

konkret fəaliyyət növü üzrə icazə verilmiş işlərin icrasına son qoyulduqda; təşkilat ləğv edildikdə, onun təşkilati-hüquqi forması, mülkiyyət növü, habelə yerləşdiyi yer dəyişdikdə;

dövlət sirrinin mühafizəsinin təmin olunmasına idarələrarası nəzarəti həyata keçirən orqanın qərarı əsasında.

İcazənin etibarlılığının dayandırılması, bərpası və ya icazəyə xitam verilməsi icazəni vermiş səlahiyyətli orqanın qərarı ilə həyata keçirilir. İcazənin etibarlılığının dayandırılması, bərpası və ya icazəyə xitam verilməsi haqqında qərar qəbul etmiş səlahiyyətli orqan 5 gün müddətində bu barədə təşkilata və Vergilər Nazirliyinə yazılı məlumat verir.

İcazənin etibarlılığının dayandırılması və ya icazəyə xitam verilməsi barədə qərarı aldığı gündən təşkilat göstərilən fəaliyyət növü üzrə işlərin icrasını dayandırmalıdır. Xitam verilmiş icazə 10 gün müddətində icazəni vermiş səlahiyyətli orqana qaytarılır.

"Elektron imza və elektron sənəd haqqında" Qanunun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanının müvafiq bəndinə uyğun olaraq Qayda hazırlanmışdır. Bu respublikanın ərazisində, eləcə də onun hüdudlarından kənarda Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarında, təşkilati-hüquqi formasından və mülkiyyət növündən asılı olmayaraq, bütün müəssisə, idarə və təşkilatlarda tərkibində dövlət sirri təşkil edən məlumatlar olan elektron sənədlərin tərtibi, emalı və mübadiləsi üçün istifadə olunan informasiya sistemlərinin informasiyanın təhlükəsizliyi sahəsində mövcud olan tələb və standartlara uyğunluğu üzrə ekspertizasının təşkili və aparılması qaydasını müəyyən edir.

Təşkilati-hüquqi və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, müəssisə, idarə və təşkilatların informasiya sistemlərinin ekspertizasının nəticəsi "Dövlət sirri haqqında" Qanunun müvafiq maddəsinə əsasən dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı işlərin görülməsi üçün icazə verilirənkən nəzərə alınır.

Ekspertiza işləri aşağıdakı istiqamətlər üzrə aparılır:

- məxfilik rejiminin yoxlanılması;
- texniki kəşfiyyata qarşı tədbirlərin görülməsi;
- informasiya sızmasının texniki kanallarının müəyyənləşdirilməsi.

Ekspertizanın keçirilməsi üçün informasiya sisteminin mülkiyyətçisi tərəfindən müvafiq səlahiyyətli orqana rəsmi müraciət edilir. Müraciətdə aşağıdakılar göstərilir:

- müraciət edənin adı;
- onun təşkilati-hüquqi forması;
- hüquqi ünvanı;
- bank hesabının nömrəsi.

XI BÖLMƏ

VƏTƏNDAŞLARIN MÜRACİƏTLƏRİ ÜZRƏ KARGÜZARLIQ

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 57-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, habelə fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək hüququ vardır. Hər bir müraciətə qanunla müəyyən edilmiş qaydada və müddətlərdə yazılı cavab verilməlidir.

Ərizə – vətəndaşlara məxsus hüquqların həyata keçirilməsi ilə bağlı tələbləri nəzərdə tutan müraciətdir.

Şikayət – dövlət orqanına, idarəsinə, təşkilatına və müəssisəsinə pozulmuş hüququn bərpası tələbi barədə müraciətdir.

Təklif – dövlət hakimiyyəti orqanı, idarə, təşkilat və müəssisənin fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasını, təhsil, elmi, texniki, hüquq, yaradıcılıq və başqa sahələrlə bağlı məsələlərin həllini nəzərdə tutan müraciətdir.

Dövlət hakimiyyət orqanları və digər vəzifəli şəxsləri ərizə, şikayət və təkliflərə baxarkən:

- onların mahiyyətini diqqətlə öyrənməli, zəruri olduqda lazımı sənədlər tələb etməli;
- müraciətlərə baxılmasının nəticələri haqqında vətəndaşlara yazılı məlumat verməli;
- ərizə, şikayət və təkliflər barəsində əsaslandırılmış qərarların qəbul edilməsini və bu qərarların vaxtında və düzgün yerinə yetirilməsini təmin etməlidir;

Dövlət idarəetmə orqanları vətəndaşların qəbulunu təşkil etməlidirlər. Vətəndaşlar əvvəlcədən məlumat verilən günlərdə və saatlarda qəbul edilməlidirlər. Müraciətdə göstərilən məsələyə baxıldıqda və bu barədə vətəndaşa əsaslandırılmış cavab verildikdə müraciət baxılmış hesab edilir. Müraciətlə bağlı cavab məktubu müvafiq orqanın rəhbəri tərəfindən imzalanmalıdır. Yazılı müraciət vətəndaş tərəfindən imzalanmalı, vətəndaşın adı, atasının adı, soyadı, ünvanı, yaxud işlədiyi yer göstərilməlidir.

Vətəndaşların ərizə, şikayət və təklifləri mütləq kargüzərlikdə qeydiyyatdan keçməlidir. Sənədlərə daxil olma tarixini və nömrəsini göstərən ştamplı vurulmalıdır. Vətəndaşın tələbi ilə ərizə, şikayət və təklifin qeydə alınma nömrəsi və tarixi ona bildirilir. Vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı aparılan kargüzərlik işini orqanın rəhbəri təmin edir. Vətəndaşların ərizə, şikayət və təklifləri üzrə kargüzərlik ümumi kargüzərlikdən ayrı aparılır. "Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun müvafiq maddəsinə nəzərə alaraq, "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzərliyin aparılması qaydaları" təsdiq edilmişdir. Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzərlik işi "Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa və normativ qaydalara uyğun olaraq aparılır. Bu qaydalar vətəndaşların məhkəmə icraatı və inzibati icraat çərçivəsində baxılan müraciətlərinə şamil edilmir. Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzərlik işi digər növ kargüzərlik işlərindən ayrıca olaraq və bu iş üçün xüsusi olaraq təyin edilmiş vəzifəli şəxslər tərəfindən aparılır.

Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzərlik işinin vəziyyəti üçün onların rəhbərləri cavabdehdir. Onlar müntəzəm olaraq müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə kargüzərlik işinin aparılması qaydalarına əməl olunmasını yoxlayır və bu işin təkmilləşdirilməsi üçün tədbirlər görürlər. Vətəndaşların dövlət hakimiyyəti orqanlarına, idarə, təşkilat və müəssisələrə daxil olan bütün təklif, ərizə və şikayətləri qəbul edilərək daxil olduqları gün qeydiyyat-nəzarət vəərəqlərində mərkəzləşdirilmiş şəkildə qeydiyyata alınmalıdır. Əgər daxil olmuş təklifi, ərizəni və ya şikayəti göndərmiş şəxsin ünvanını, habelə bu cür müraciətlərin göndərilmə (alınma) vaxtını yalnız zərfdə qeyd olunan ünvan və poçt ştəmpelinin tarixi əsasında müəyyənləşdirmək olursa, həmin müraciətlərin zərfləri də saxlanmalıdır. Zərflər digər zəruri hallarda da saxlana bilər.

Vətəndaşlar şəxsən qəbul edildəndə də onların yazılı və şifahi təklif, ərizə və şikayətləri eyni qaydada qeydiyyat-nəzarət vəərəqlərində mərkəzləşdirilmiş şəkildə qeydiyyata alınmalıdır. Təklif, ərizə və şikayətlərin qeydiyyata alınması üçün onların üzərinə vurulan qeydiyyat ştəmpində bu cür müraciətlərin qeydiyyat nömrəsi (indeksi) və tarixi göstərilir. Qeydiyyat indeksi müəllifin soyadının ilk hərfindən və daxil olmuş təklif, ərizə və şikayətin sıra nömrəsindən ibarətdir (məs., D-408). Qeydiyyat indeksinə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinin saxlanılmasını, təhlilini, axtarılmasını və sistemləşdirilməsini təmin edən digər işarələr əlavə edilə bilər. Müraciət edən tələbi ilə təklifin, ərizənin və şikayətin qeydiyyata alınma nömrəsi və tarixi ona bildirilir. Müraciət edən təkrarən daxil olmuş təklif, ərizə və şikayətlərinə növbəti qeydiyyat indeksi qoyulduqdan sonra qeydiyyat-nəzarət vəərəqlərinin "qısa məzmun" qrafasında həmin vətəndaşın əvvəlki müraciətinin qeydiyyat indeksi, tarixi və predmeti göstərilməklə, onun baxılmaq üçün kimə göndərilməsi barədə məlumat qeyd olunur. Təkrar təklif, ərizə və şikayətin yuxarı sağ küncündə və qeydiyyat-nəzarət vəərəqlərində "Təkrar" qeydi yazılır və bütün əvvəlki yazışmalar ona əlavə edilir. Eyni şəxsdən eyni məsələyə dair yenidən daxil olmuş təklif, ərizə və şikayət həmin şəxsin əvvəlki müraciətinin "Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında" Qanunun müvafiq maddəsində müəyyən edilmiş baxılma müddəti bitdiyi və ya müraciət edən aldığı cavabdan razı qalmadığı hallarda, təkrar təklif, ərizə və şikayət hesab edilir.

Eyni şəxsin eyni məsələyə dair müxtəlif ünvanlara göndərdiyi təklif, ərizə və şikayətləri (aidiyyəti üzrə) baxılmaq üçün eyni dövlət hakimiyyəti orqanına, idarə, təşkilat və müəssisəyə daxil olarsa, əvvəlki (birinci) qeydiyyat indeksinə kəsir işarəsi qoyulmaqla sıra nömrəsi əlavə edilir (məs., D-408, D-408/2, D-408/3).

Qeydiyyat-nəzarət vəərəqlərinin nüsxələri və kartotekalarının sayı təklif, ərizə və şikayətlərə dair tapşırıqların yerinə yetirilməsinə nəzarətin və onların təhlil olunması, həmçinin məlumatlandırma işinin zəruriliyi nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir. Daxil olmuş təklif, ərizə və şikayətlərin kartotekaları müəlliflərinin soyadlarına və ya məktublarda qeyd edilən məsələlərin məzmununa görə əlifba sırası ilə tərtib oluna bilər. Zəruri hallarda təklif, ərizə və şikayət göndərmiş vətəndaşların soyadlarının əlifba göstəricisi tərtib edilə bilər. Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin vəzifəli şəxsləri vətəndaşlardan daxil olan təklif, ərizə və şikayətlərin tam və düzgün öyrənilməsini, onlara qanunla müəyyən edilmiş müddətdə baxılmasını, baxılma nəticəsində qəbul edilmiş qərarların icrasını təmin etməlidirlər və bu məqsədlə həmin işlər üzərində nəzarəti həyata keçirirlər. Bu və ya digər səbəbdən, o cümlədən, vətəndaşın göndərdiyi eyni müraciətin digər dövlət hakimiyyəti or-

qanlarından, idarə, təşkilat və müəssisələrdən aidiyyəti üzrə baxılmaq üçün daxil olması və ya təklif, ərizə və şikayətə baxılmasının nəticələri barədə məlumat verməyin tələb olunması səbəbindən, vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə baxılmasının nəzarətə alınması zərurəti olduqda, qeydiyyat-nəzarət vəərəqlərinin bütün nüsxələrində və müraciətin üzərində "Nəzarət" ştəmpı və ya "N" nəzarət işarəsi qoyulur.

Vətəndaşın müraciətində qoyulan məsələnin həll olunması üçün son tədbirlər görüldükdən, yaxud məsələyə dair müvafiq qərar qəbul edildikdən sonra nəzarət götürülür. Baxılması haqda əsaslandırılmış və kifayət qədər dolğun cavab verilməyən müraciətlər nəzarətdən çıxarılır. Nəzarətin götürülməsi barədə qərar dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin rəhbərləri və ya vətəndaşların müraciətlərinə vaxtında və düzgün baxılmasına cavabdeh olan vəzifəli şəxsləri qəbul edirlər. Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin rəhbər işçiləri və digər səlahiyyətli şəxslər cavab verirlər. Cavab yazılı və ya şifahi şəkildə verilə bilər. Şifahi cavab verildiyi halda da qeydiyyat-nəzarət vəərəqlərində müvafiq qeydlər aparılır. Cavabda qeydiyyat nömrəsi yazılmalı və müraciətə baxılması zamanı aparılan bütün yazışmalar ona əlavə edilməlidir.

Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərində qaldırılan məsələlərin hamısı araşdırılıb qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq onlara dair zəruri tədbirlər görüldükdən və buna müvafiq əsaslandırılmış cavab verildikdən sonra müraciətlər mahiyyəti üzrə baxılmış hesab edilir. Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin rəhbərləri və ya onların tapşırığı ilə digər vəzifəli şəxslər müntəzəm olaraq vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərini təhlil etməli, ümumiləşdirməli və vətəndaşların hüquqlarının və qanunla qorunan mənafələrinin pozulması hallarının və səbəblərinin vaxtında aşkara çıxarılıb aradan qaldırılması üçün öz əməli iradələrini bildirməli, işin təkmilləşdirilməsi üçün müvafiq tədbirlər görməlidirlər. Kargüzərlik işini aparan vəzifəli şəxslər hər yarım illikdə və ilin sonunda vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinin təhlili və ümumiləşdirilməsi üzrə materiallar əsasında analitik arayışlar hazırlayıb onları dövlət hakimiyyəti orqanının, idarənin, təşkilatın və müəssisənin rəhbərliyinə təqdim edirlər. Zəruri hallarda cari təhlili arayışlar da tərtib edilir. Vətəndaşların ərizə, şikayət və təkliflərinin qəbul olunması, qeydə alınması və icrasına nəzarət edilməsi şikayətlər bürosu, şikayətlər üzrə müfəttiş və ya təyin edilmiş məsul şəxs tərəfindən həyata keçirilir. Daxil olmuş ərizə, şikayət və təkliflər xüsusi jurnalda və kartoçkalarda qeydə alınır. Hər məktub üçün 2 nüsxə kartoçka doldurulur, bunlardan biri əlifba sırası ilə, icra uçuotu üzrə uçuot-nəzarət kartoçkasında yerləşdirilir, digəri isə sənədlərlə birlikdə quruluş bölməsinə göndərilir. [10]

Məktublar az miqdarda daxil olanda ərizə və şikayətlərin qeyd jurnalında uçuota alınması məqsədəuyğundur. Xüsusi proqramlar əsasında kompyuter vasitəsi ilə qeydlər aparıla bilər. İdarə daxilində quruluş bölmələri üzrə baxılmaq üçün verilən ərizə və şikayətlərin qeyd jurnalı tərtib edilə bilər. Ərizə və şikayətlər qeydə alınarkən daxil olma ştəmpı vurulur, bu ştəmpdə daxil olma tarixi və ərizəçinin soyadının birinci hərfindən, sıra nömrəsindən ibarət qeyd nömrəsi göstərilir. Baxılmaq üçün başqa idarələrə yönəldilən ərizə və şikayətlər üç gündən gec olmayaraq göndərilməlidir. Qoşma məktubun surəti müəllifə göndərilir. İdarə rəhbərlərinin hərəkətləri haqqında yazılan ərizə və şikayətlərin baxılmaq üçün həmin idarə rəhbərinə göndərilməsi qadağandır. Qəbula gələn

vətəndaşların, habelə onların şifahi ərizələri üzrə qəbul edilmiş qərarların uçuotu xüsusi jurnalda aparılır. Müraciətə bir ay müddətində, əlavə öyrənilməsi və yoxlanılması tələb edilməyən müraciətə isə ən gec 15 gün ərzində baxılmalıdır. Müraciətə baxılmaq üçün xüsusi yoxlama keçirmək, əlavə materiallar tələb etmək müraciətə baxılma müddətini müstəsna hallarda ən çoxu bir ay uzada bilər. Hərbi qulluqçuların və onların ailə üzvlərinin müraciətinə daxil olduğu gündən etibarən ən gec 15 gün ərzində baxılır. Öz ərizə, şikayət və təklifləri barəsində qəbul edilmiş qərarla razılaşmayan vətəndaş bu qərarı qəbul etmiş orqanın və ya vəzifəli şəxsin bilavasitə təbə olduqları orqana və ya vəzifəli şəxsə həmin qərar barəsində şikayət etmək hüququna malikdir. Şikayət qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada məhkəməyə verilə bilər. İdarəyə daxil olan bütün ərizə, şikayət və təkliflər jurnalda və ya kompyuterda, kartochkada qeyd edilir. Qeydiyyatdan keçmiş müraciətlər təşkilatın rəhbərinə verilir. Təşkilatın rəhbərinin dərkənarına müvafiq olaraq dəftərxana müdiri bir gündən gec olmayaraq şikayətlər qeydə alınan jurnalda icraçıya imza etdirməklə materialı ona verir. Bütün idarələrdə elektron xidmətlər bölməsi yaradılmışdır. Vətəndaşların müraciətləri "e-hökumət" portalı üzərində aparıla bilər.

Təşkilatın katibi-referenti, dəftərxana müdiri şikayətlər qeydə alınan jurnalı müntəzəm surətdə yoxlayır və həll olunma müddəti keçirilmiş bütün şikayətlər haqqında rəhbərə məlumat verir. Rəhbərin dərkənarından sonra müraciətlər icra edilmiş sayılır və nəzarətdən çıxarılır. İcra edilmiş ərizə, şikayət və təkliflər, ərizəçiyə verilmiş cavabın surəti bütün yazışmalarla birlikdə xüsusi naryada tikilir və ayrıca saxlanılır. Təqvim ili qurtardıqdan sonra onlar arxivə verilir.

İdarələrdə ərizə və şikayətlərin qeyd Jurnalı

Sıra №-si	Daxil olduğu tarix	Nəzarətə götürülməsi barədə qeyd	Ərizəçinin soyadı, adı, atasının adı və idarənin adı	Ərizənin (şikayətin) qısa məzmunu	Ərizənin təkrar olması haqqında qeydiyyat	Şikayətin həlli üçün təyin edilmiş müddət və icraçı	İcra edən şəxsin imzası və şikayəti qəbul etdiyi tarix	Şikayətin həll edilmə nəticələri	Şikayətin həll edilməsi tarixi	Neçə günə həll edilmişdir	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Vətəndaşların müraciətləri icraçılar tərəfindən mahiyyəti üzrə baxıldıqdan sonra həmin müraciətlər, onlarla əlaqədar toplanmış materiallar və qeydiyyat-nəzarət vərəqələri kargüzərliq işinin aparılması və müvafiq kartotekaların mərkəzləşdirilmiş şəkildə formalaşdırılması məqsədi ilə kargüzərliq işini aparan vəzifəli şəxslərə qaytarılmalıdır.

Hər bir təklif, ərizə və şikayət mahiyyəti üzrə baxıldıqdan və ya ona dair müvafiq qərar qəbul edildikdən sonra həmin müraciətin üzərində "İşə tikilsin" yazısı və qərarı qəbul edən vəzifəli şəxsin imzası və tarix olmalıdır. Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri, onların mahiyyəti üzrə baxılması ilə əlaqədar toplanmış materiallar və verilmiş cavablar, həmçinin vətəndaşların şəxsən qəbul edilməsi ilə bağlı sənədlər dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin təsdiq edilmiş nomenklaturu əsasında iş qovluqlarında yığılır. İş qovluqlarında sənədlər əlifba sırası ilə yerləşdirilir. Təklif, ərizə və şikayətin hər biri və onlara mahiyyəti üzrə baxılması ilə əlaqədar toplanmış materiallar işin içində müstəqil qrup təşkil edir. Bir vətəndaşdan eyni məsələyə dair təkrar daxil olmuş təklif, ərizə və ya şikayət, habelə həmin məsələyə aid əlavə daxil olmuş digər sənədlər həmin qrup sənədlərlə birlikdə tikilir. Sənədlər iş qovluğuna yerləşdirilərkən onların tam şəkildə olması (komplektliyi) və düzgün tərtib edilməsi yoxlanılmalıdır. Mahiyyəti üzrə baxılmış təklif, ərizə və şikayətlərin, həmçinin düzgün tərtib edilməmiş sənədlərin qovluqlara tikilməsinə yol verilmir. Dövlət hakimiyyəti orqanları, idarə, təşkilat və müəssisələr vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərindən məlumat üçün və sair məqsədlərlə istifadə olunmasını, habelə onların saxlanması təmin etməlidirlər.

Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə dair sənədlərin qorunub saxlanması üçün dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin rəhbərləri və müvafiq sənədlərlə işləyən vəzifəli şəxsləri cavabdehdir. Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə dair sənədlərin saxlanma müddətləri dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilmiş siyahılarla müəyyən edilir. Müvafiqi saxlanılacaq işlər dövlət hakimiyyəti orqanının, idarə, təşkilat və müəssisə rəhbərinin qərarı ilə arxivə göndirilir. Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə dair sənədlərin saxlanması müddətləri bitdikdən sonra həmin sənədlər Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin müəyyən etdiyi qaydada məhv edilir. Qeydiyyat-nəzarət vərəqəsinin doldurulmasında aşağıdakı məlumatlar göstərilir.

Müraciət edən – müraciət edənin soyadı, adı, atasının adı, yaşadığı və ya işlədiyi yer, vəzifəsi, telefonudur. **Daxil olma tarixi, qeydiyyat nömrəsi (indeksi)** – təklif, ərizə və ya şikayətin poçtla və ya şəxsi qəbulda daxil olma tarixi və onun qeydiyyat indeksidir. **Müraciətin forması və növü** – poçtla və sair yolla daxil olmuş (məktub, teleqram və sair) və ya şəxsi qəbulda verilmiş, təklif, ərizə və ya şikayət, onun vərəqlərinin sayıdır. **Kimə ünvanlanıb** – təklif, ərizə və ya şikayətin ünvanlandığı şəxsin vəzifəsi və soyadı, adı və atasının adıdır. **Əvvəlki müraciətlər** – müəllifin bu müraciətdən əvvəl göndərdiyi (verdiyi) ərizə, təklif və ya şikayətin daxil olma tarixləri və qeydiyyat nömrələri (indeksləri). **Müşayiət məktubunu göndərən, daxil olma tarixi, qeydiyyat nömrəsi (indeksi)** – vətəndaşın təklif, ərizə və ya şikayətini göndərən təşkilatın adı, həmin təşkilatın göndərdiyi müşayiətedici məktubun daxil olma tarixi və qeydiyyat nömrəsidir (indeksi). **Qısa məzmunu** – təklif, ərizə və ya şikayətin qısa məzmunudur (predmeti). **İcra edən** – təklif, ərizə və ya şikayətin baxılıb həll olunmasına cavabdeh olan təşkilatın və ya struktur bölmənin adıdır. **Dərkənar** – müraciətin üzərindəki qeyddən köçürülür və ya şəxsi qəbulda yazılır. **Dərkənarın müəllifi** – rəhbərin, birinci dərkənarın müəllifinin vəzifəsi və soyadı, adı və atasının adı, tarixdir. **İcraya verilmə tarixi** – təklif, ərizə və ya şikayətin icra edən təşkilata (struktur bölməyə) verildiyi tarixdir.

İcranın müddəti – qanunvericilikdə müəyyən edilmiş icra olunma müddətlərinə və ya

dərəkənara uyğun olaraq göstərilir. Müddət dəyişildikdə, yeni müddət göstərilməklə sətirin növbəti qrafasında əvvəlki müddətin dəyişdirilməsi barədə qərarı qəbul edən rəhbərin vəzifəsi, soyadı, adı və atasının adı qeyd olunur. Qeydiyyat-nəzarət vərəqəsinin yuxarı sol küncündə onun ölkə üzrə idarəedici sənədlərin sinifləşdirilməsi üzrə kodu və sağ küncündə həmin vərəqənin açıldığı dövlət hakimiyyəti orqanı, müəssisə, idarə və ya təşkilatın kodu göstərilir. Təkrar müraciətlərin qeydiyyatı zamanı qeydiyyat-nəzarət vərəqəsinin yuxarı sağ küncündə "Təkrar" ştamplı vurulur. **Müraciətin icraçıya verildiyi tarix, müddət** – bu qrafada müraciətin onun bilavasitə icraçısına verildiyi tarix göstərilir (boş qrafalar müraciətin icrasının gedişində onun hər bir yerdəyişməsi zamanı doldurulur).

İcraçı – bu qrafada bilavasitə icraçının vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı və telefonu (boş qrafalar müraciətin icrasının gedişində onun hər bir yerdəyişməsi zamanı) doldurulur. İlk cavab və ya əlavə sorğu barədə qeyd ilkin cavabın və ya sorğunun qısa məzmunu, ünvanı, tarixi və qeydiyyat nömrəsi (indeksi) yazılır. **Nəzarət və ya xidməti qeydlər** – icranın vəziyyəti və sair barədə yadasalma haqqında (xidməti) qeydlərdir. **İcranın (cavabın) tarixi, indeksi** – müraciətdə qoyulan məsələnin həlli üzrə son qərarı əks etdirən sənədin tarixi və qeydiyyat indeksidir. **Kimə göndərilib** – müraciətdə qoyulan məsələnin həlli üzrə son qərarı əks etdirən sənədin göndərildiyi bütün ünvanlar. **Cavabın məzmunu** – müraciətdə qoyulan məsələnin həlli üzrə qəbul olunmuş son qərar göstərilməklə cavab sənədinin başlığıdır ("məqbul hesab edilmişdir", "imtina edilmişdir" və ya "izah edilmişdir").

Nəzarətdən çıxarılmışdır – təklif, ərizə və şikayətin nəzarətdən çıxarılması barədə qərarı qəbul edən rəhbərin və ya digər vəzifəli şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı və atasının adı yazılır. **Nəzarətçinin imzası** – vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə nəzarətə cavabdeh olan vəzifəli şəxsin imzasıdır. **İş, cild, fond, vərəqlər** – nomenklatur üzrə işin indeksi, vərəqin və cildin nömrələridir (iş başa çatdıqdan və işə tikildikdən sonra qeyd olunur). **Fond, siyahı, iş** – iş arxivə təhvil verildikdən sonra qoyulur. Qeydiyyat-nəzarət vərəqlərinin tövsiyə edilən ölçüləri: A5/148x210 və ya A6/105x148. Vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə dair kargüzərliq işinin aparılmasında elektron sistemlərdən istifadə olunarsa, bunun istifadə üçün rahat olan, sıra ilə yerləşdirilmiş yuxarıda göstərilən rekvizitlərin hamısını özündə əks etdirən qeydiyyat-nəzarət vərəqləri istifadə oluna bilər.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 23 iyun tarixli 951 nömrəli Fərmanı ilə "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılmasına nəzarətin həyata keçirilməsi" Qaydası təsdiq edilmişdir. Bu Qayda "Vətəndaşların müraciətləri haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 30 sentyabr tarixli 1308-IVQ nömrəli Qanununun 13.2-ci maddəsinə əsasən hazırlanmışdır və dövlət orqanları, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslər və büdcə təşkilatları, həmçinin Qanunun 5.8-ci maddəsi ilə müəyyən olunan şəxslər tərəfindən vətəndaşların, o cümlədən digər fiziki və hüquqi şəxslərin təklif, ərizə və şikayətlərinin qəbulu, qeydə alınması, baxılması, cavablandırılması və arxivləşdirilməsi ilə bağlı kargüzərliqin aparılmasına nəzarətin həyata keçirilməsini tənzimləyir. Təşkilatlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılmasına nəzarəti Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının Sənədlərlə və vətəndaşların müraciətləri ilə

iş şöbəsi səyyar və (və ya) kameral qaydada həyata keçirir. Şöbə tərəfindən nəzarətin həyata keçirilməsi təşkilatların özlərinin onların strukturlarına daxil olan qurumlarda və tabeliklərində olan digər qurumlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılmasına nəzarətini istisna etmir.

Bələdiyyə orqanlarında, bələdiyyə mülkiyyətində olan və ya paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi bələdiyyəyə məxsus olan hüquqi şəxslərdə vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılmasına nəzarətin həyata keçirilməsi "Bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarət haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir. Vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılmasına nəzarət aşağıdakı məsələləri əhatə edir:

1. daxil olan müraciətlərin "Dövlət və bələdiyyə orqanlarında, dövlət və ya bələdiyyə mülkiyyətində olan və ya paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə və ya bələdiyyəyə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılması Qaydası"nın tələblərinə uyğun olaraq qəbulu və qeydə alınması;
2. müraciətlərə Qanunla müəyyən edilmiş müddətdə mahiyyəti üzrə baxılması və onların cavablandırılması;
3. təkrar və kollektiv müraciətlərin sayı, onların yaranma səbəblərinin təhlili;
4. aidiyyəti üzrə göndərilmiş, baxılmamış, rədd edilmiş və ya qismən təmin edilmiş müraciətlərin sayının müəyyənəşdirilməsi və onların təhlili;
5. müraciətlərin iş nomenklaturu üzrə formalaşdırılması, saxlanması və arxivləşdirilməsi;
6. vətəndaşların qəbulunun təşkili, uçotu və onların qaldırdıqları məsələlərin həlli ilə bağlı görülən tədbirlər;
7. vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı təşkilatların ümumiləşdirmələr və təhlillər aparması, statistik məlumatlar hazırlaması;
8. vətəndaşların müraciətlərinə baxılması ilə bağlı aktların, iclas protokollarının və digər sənədlərin hazırlanması, rəsmiləşdirilməsi və arxivləşdirilməsi.

Yerli icra hakimiyyəti orqanlarında vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılmasına nəzarət göstərilənlərlə yanaşı, vətəndaşların müraciətləri üzrə vahid elektron informasiya sistemindən istifadə qaydalarına əməl olunmasına və həmin sistemdəki informasiyanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə dair məlumatları da əhatə edir.

Nəzarət həyata keçirilərkən, təşkilatlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzərliqin aparılması sahəsində fəaliyyətin qiymətləndirilməsi üçün şöbə aşağıdakı halları müəyyən edir:

1. irqinə, milliyyətinə, dininə, dilinə, cinsinə, mənşəyinə, əmlak vəziyyətinə, qulluq mövqeyinə, əqidəsinə, habelə siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətinə görə şəxsin müraciət etmək hüququnun məhdudlaşdırılması;
2. müraciətə baxan subyektlərin və ya onların vəzifəli şəxslərinin Qanunla müəyyən edilmiş qaydada verilən yazılı müraciətlərin qəbulundan imtina etməsi;
3. vətəndaşların müraciətlərinin aidiyyəti üzrə baxılması üçün qanunazidd hərəkətdən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilən müraciətə baxan subyektdə və ya onun vəzifəli şəxslərinə göndərilməsi;
4. dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin, siyasi partiyaların, həmkarlar

itifaqlarının və digər ictimai birliklərin, habelə ayrı-ayrı vətəndaşların fəaliyyətinin və ya işinin tənqid edilməsi ilə bağlı, yaxud vətəndaşın və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının bərpası və müdafiəsi məqsədi ilə edilən müraciətə görə vətəndaşın təqib edilməsi;

5. müraciətlərə baxılması zamanı müraciətə baxan subyektlərin və onların vəzifəli şəxslərinin müraciətdəki məsələlərin həlli ilə əlaqədar əldə olunmuş məlumatları, o cümlədən dövlət sirri təşkil edən və qanunla qorunan digər məlumatları yayması (yazılı müraciətin aidiyyəti üzrə baxılması üçün digər müraciətə baxan subyektlərə və onların vəzifəli şəxslərinə göndərilməsi istisna olmaqla), eləcə də müraciətin həlli ilə bağlı olmayan fərdi məlumatların, o cümlədən xüsusi kateqoriyalı fərdi məlumatların toplanılması, saxlanması, istifadəsi və yayılması;

6. müraciətə baxan subyektlər və ya onların vəzifəli şəxsləri tərəfindən vətəndaşların qəbulunun təşkili və uçotu qaydasının pozulması, o cümlədən vətəndaşların qəbul edilməsindən əsassız imtina edilməsi, onların qaldırdığı məsələlərlə bağlı tədbir görülməməsi, qəbul zamanı ayrı-seçkiliyə yol verilməsi.

Təşkilatlarda səyyar nəzarət şöbənin yarımillik iş planı əsasında və ya Qaydanın bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının rəhbərinin rəziliyi ilə aparılır. Səyyar nəzarətin həyata keçirilməsi məqsədi ilə şöbənin əməkdaşlarından ibarət komissiya yaradılır. Komissiyanın tərkibini və əzamiyyə müddətini şöbə müdürünün təqdimatı (təklifi) ilə, aidiyyəti təşkilatların nümayəndələri də cəlb olunmaqla, Administrasiya rəhbəri müəyyən edir. Təşkilatlarda kameral nəzarət yerlərdə getmədən ilin yekununa dair illik hesabatların, habelə il ərzində Qanununa uyğun olaraq həmin təşkilatlara göndərilən müraciətlərə baxılmanın nəticələrinin təhlili əsasında aparılır. Qanunun uyğun olaraq göndərilən müraciətlərə təşkilatlarda baxılmanın nəticələri nəzərə alınmaqla, il ərzində təhlil olunur. Təşkilatlar vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlığın aparılmasına dair illik hesabatları növbəti il yanvar ayının 15-dək Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasına elektron və (və ya) kağız daşıyıcılarda təqdim etməlidirlər. Təşkilatların hesabatlarında aşağıdakı məlumatlar əks olunur:

1. Qaydanın bəndində göstərilən məsələlərə dair məlumatlar, o cümlədən müraciətlərin ümumi sayı, ayrılıqda təklif, ərizə və şikayətlərin, habelə təkrar müraciətlərin və icra müddəti pozulmaqla baxılan müraciətlərin sayı;

2. təşkilatlar tərəfindən strukturlarına daxil olan qurumlarda və tabeliklərində olan digər qurumlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlığın aparılmasına nəzarətin nəticələrinə dair ümumiləşdirilmiş məlumatlar, o cümlədən müraciətlərin ümumi sayı, aparılmış araşdırmaların sayı, görülmə tədbirlərə dair məlumatlar.

Təşkilatların illik hesabat formaları, Qaydanın tələbləri nəzərə alınmaqla, Administrasiya rəhbəri tərəfindən təsdiq olunur. Təşkilatlar tərəfindən təqdim edilmiş hesabatlardakı məlumatlar kameral nəzarətin həyata keçirilməsi, eləcə də şöbə tərəfindən təhlil və ümumiləşdirmələr aparılması üçün kifayət etmədikdə və yaxud həmin məlumatlar arasında ziddiyyət və ya səhv aşkar edildikdə, şöbə əlavə məlumatları və sənədləri əldə etmək məqsədi ilə həmin təşkilatlara yazılı və ya şifahi sorğu verir. Təşkilatlarda Administrasiya rəhbərinin rəziliyi ilə araşdırma aşağıdakı hallarda aparılır:

1. təşkilatlar tərəfindən hesabatlar Qayda ilə müəyyən edilmiş müddətdə və bu barədə şöbənin xəbərdarlığından sonra da təqdim edilmədikdə;

2. təşkilatlar tərəfindən hesabatlarda müntəzəm olaraq yanlış, yaxud təhrif olunmuş məlumatlar təqdim edildikdə;

3. kameral nəzarət zamanı təşkilatlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlığın aparılması qaydasının tələblərinin müntəzəm pozulması halları aşkar edildikdə;

4. vətəndaşların müraciət etmək hüququnun təşkilatlar tərəfindən müntəzəm olaraq pozulması ilə bağlı şikayətlər daxil olduqda;

5. təşkilatlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlığın aparılması sahəsində digər göstəricilərin pisləşməsi halları, o cümlədən təkrar müraciətlərin, fərdi və kollektiv şikayətlərin sayının artması, Qanununa uyğun olaraq göndərilən müraciətlərlə bağlı tədbir görülməməsi halları müəyyən edildikdə.

Administrasiya rəhbərinin rəziliyi ilə araşdırmalar nəzərdə tutulan qaydada yaradılmış komissiya tərəfindən aparılır. Araşdırmanın hərtərəfli, tam və obyektiv aparılması üçün komissiyanın fəaliyyətinə araşdırma aparılan təşkilatın nümayəndəsi də cəlb edilir. Araşdırma aparılmazdan əvvəl vətəndaşların şikayətlərinin əsaslı olmasını təsdiq etmək üçün şöbə daxil olmuş şikayətlərə dair əlavə məlumatları və sənədləri əldə etmək məqsədi ilə həmin təşkilatlara sorğu göndərilir. Təşkilatlarda vətəndaşların müraciətləri ilə bağlı kargüzarlığın aparılmasına nəzarətin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar şöbənin hazırladığı ümumiləşdirmələr, kameral və səyyar nəzarətin nəticələrinə dair arayışlar, habelə kargüzarlığın aparılması işinin təkmilləşdirilməsinə dair tövsiyələr Administrasiya rəhbərinə təqdim edilir. Kameral və səyyar nəzarətin həyata keçirilməsi zamanı aşkarlanmış nöqsanların və pozuntuların aradan qaldırılması ilə bağlı aidiyyəti təşkilatlara müvafiq göstərişlər verilməsi üçün nəzarətin yekunlarına dair arayışlar Administrasiya rəhbərinin rəziliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edilir.

XII BÖLMƏ

MALİYYƏ – HESABAT, BANK VƏ VERGİ ƏMƏLİYYATLARI ÜZRƏ SƏNƏDLƏŞMƏLƏR

1. Sənədlərin hazırlanması və onların tərtibində tələblər

Müəssisələrin maliyyə, bank və vergi sənədləri onların fəaliyyətini əks etdirir. Bu sənədlər üzərində aparılmış bütün əməliyyatlar qeyd olunur. Ona görə də bunların tərtib olunmasında maksimum diqqətli olmaq tələb edilir. Maliyyə, bank və vergi sənədlərinin hazırlanmasında və tərtibində aşağıdakı məsələlər nəzərə alınmalıdır:

1. Sənədlər normativ hüquqi aktlara əsaslanaraq hazırlanmalı;

2. Sənədlər vahid formada tərtib olunaraq, bütün rekvizitlər konkret və aydın doldurulmalıdır.

İdarəetmə prosesinin maliyyə və vergi işlərinin çevikliyini təmin etmək məqsədi ilə birgə hüquqi sənədlər hazırlanılır. **Maliyyə-hesabat** əməliyyatları üzrə sənədləşmənin aparılması **maliyyə-hesabat** işlərinin sübutudur. Bütün maliyyə – hesabat əməliyyatları sənədlər əsasında aparılır və uyğun sənədlərlə rəsmiləşdirilir. Bu sənədlər üzərində ilk nəzarət onu imzalayan rəhbərin üzərinə düşür. Sonrakı nəzarət işlərini maliyyə və mühasi-

batlıq şöbələri yerinə yetirirlər. Sənədlərin tərtibinə cavabdehliyi onu imzalayanlar daşıyır. Bu sistem üzrə sənədlərlə işi tənzimləməkdən ötrü əsasnamələr və təlimatlar işlənmişdir. Ən mühümü isə iş prosesi Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi, "Mühasibat uçotu haqqında", "Banklar və bank fəaliyyəti haqqında" qanunlarla və digər sənədlərlə tənzimlənir. Əksər maliyyə – hesabat əməliyyatları üzrə sənədləşmələr standart və birtipli blanklarda tərtib edilir. Bu blanklar Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, Maliyyə Nazirliyi və Mərkəzi Bank tərəfindən hazırlanılır və Vergilər Nazirliyi ilə razılaşdırılır. İdarə və müəssisələrin onların əsasında işləməsi qarşıya qoyulur.

Müəssisələrdə maliyyə, bank və vergi sənədlərinin hazırlanması və tərtibi iki qrupa bölünür:

1. Nazirliklər tərəfindən hazırlanmış, bütün müəssisələr üçün məqbul sayılan birtipli və ya vahid formalı sənədlər;

2. Hər bir müəssisənin daxili xüsusiyyətini əks etdirən fərdi sənədlər. Bu sənədlərdə də qanunçuluğun tələbləri gözlənilməlidir.

Vahid formalı sənədlərin tətbiq edilməsi sənədlərin tərtibini sadələşdirir, sənədlərin rəsmiləşdirilməsi mədəniyyətini artırır, nəzarəti gücləndirir və sənədlərin saxlanmasını tənzimləyir. Sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin fəaliyyətinin "bir pəncərə" prinsipi üzrə təşkilinin təmin edilməsinin vahid dövlət qeydiyyat orqanı Vergilər Nazirliyi, Prezidentin sərəncamına əsasən müəyyən edilmişdir. Bu qərar ölkədə sahibkarlığın inkişafının sürətləndirilməsi, biznes mühitinin əlverişliliyinin daha da artırılması və biznesə başlama prosedurlarının sadələşdirilməsi üçün zəruri tədbirlərin görülməsi məqsədi ilə qəbul olunmuşdur. **Maliyyə** – hesabat, bank və vergi əməliyyatları üzrə sənədlərin məzmunlarının müxtəlif olmasına baxmayaraq, onların hamısında bu və ya digər formada aşağıdakı rekvizitlər olmalıdır: sənəd növünün adı, sənədin nömrəsi, yazıldığı il, ay və gün, müəssisənin adı, ünvanı, hesabın nömrəsi və müəssisənin daxil olduğu bankın adı, əməliyyatların aparılmasının məzmunu və əsası, əməliyyatların kəmiyyət və miqdar üzrə qiymətləndirilməsinin əks olunması, ödəmə məbləği, əməliyyatın aparılmasına, sənədlərin rəsmiləşdirilməsinə cavabdeh olan şəxsin imzası və möhür.

Sənədlər dəqiq, düzgün, heç bir pozuntuya yol verilmədən tərtib olunmalıdır. Əsasən pul sənədləri – çek, mədaxil və məxaric kassa orderləri, ödəmə tapşırığı, e-vergi hesab-fakturası və digər bank sənədləri ciddi qaydada doldurulmalıdır. Bəzi sənədlərin doldurulması üçün xüsusi qaydalar hazırlanmışdır. Burada mühasibat sənədlərini tərtib etmək üçün sənəd və sənəd dövryyəsi haqqında əsasnamədən istifadə edilməlidir. O cümlədən, Vergilər Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş "Elektron Vergi hesab-fakturasının tətbiq qaydalarına" əməl edilməlidir. İndi əksər maliyyə bank sənədləri ciddi uçot sənədi hesab olunur. Onlar xüsusi qeydiyyatdan keçirilir və seriya, nömrələrlə verilir. Bu sənədlərin hazırlanması üçün ayrıca xüsusi lisenziya tələb olunur.

Sənədlərin üzərində düzəlişlərin aparılması məqsədə uyğun deyildir. Kassa və bank sənədlərində ümumilikdə düzəlişlərə yol verilmir. Səhv doldurulmuş sənədlər ləğv edilir, uçota alınır və saxlanılır. Fərdi qaydada hazırlanmış sənədlər üzərində müxtəlif səbəblər üzündən sənədlərdə (yuxarıda göstərilənlərdən başqa) səhvlərin düzəldilməsinə müəyyən qaydalarla yol verilir. Bu zaman sənəd üzərində müvafiq qeydlər aparılır və sənədi imzalayan şəxs tərəfindən təsdiqlənir. Müəyyən məsələlər üzrə tərtib edilmiş sənədləri nəzarətə götürməkdən ötrü onların surətləri çıxarılır və köçürmələri saxlanılır. Çıxarılmış sənəd köçür-

lərinin maliyyə əhəmiyyəti varsa, onda o, maliyyə hesablarına tikilərək saxlanılır və ödənilmiş maliyyə vəsaitlərinin qoyuluşunu təsdiq edir. Hər bir hüquqi şəxsin fəaliyyəti üçün onun banklarda milli və ya valyuta hesabı olmalıdır. Pul vəsaitinin saxlanması və əməliyyatların aparılması üçün müəssisə bankda öz hesablaşma hesabını açır. Müəssisələr arasında hesablaşmaların əksəriyyəti nağdsız yolla pul vəsaitinin köçürülməsi yolu ilə aparılır. Burada banklar vasitəçi rolunu daşıyır, ödəmələrin çevikliyini təmin edir. Müəssisələrin bankda hesablaşma hesabını açmaqdan ötrü aşağıdakı sənədlər lazımdır:

1. Müəssisənin qeydiyyatdan keçmiş nizamnaməsinin surəti;
2. Müəssisənin maliyyə və bank sənədlərini imzalamaq hüququna malik şəxslərin imzalarının və möhürün nümunəsi olan kartoçka;
3. Müəssisənin rəhbərinin hesablaşma hesabı açmaq haqqında ərizəsi;
4. Müəssisənin Vergilər Nazirliyində qeydiyyatdan keçməsi haqqında şəhadətnamənin surəti;
5. Bildiriş – dublikat.

Bank işləri haqqında təlimata və əsasnaməyə uyğun olaraq, bu sənədlər müvafiq qaydalar əsasında tərtib olunur. Göstərilən sənədlərə uyğun olaraq sərəncamla hesablaşma hesabının nömrəsi verilir. Avtomatlaşdırılmış Vergi İnformasiya Sistemi (AVIS) vergi ödəyicilərinə rahat, asan və keyfiyyətli elektron xidmət göstərmək üçün öz alt sistemlərinə – Elektron vergi hesab-fakturası, Elektron qaimə-fakturası alt sistemini əlavə edərək istifadəçilərinin xidmətinə təqdim etmişdir. Burada proqramın tətbiqi vergi sisteminin məqsədini, məzmununu, istifadəçilərinin və əsas anlayışlarını əhatə edərək proqramdan istifadəni daha da asanlaşdırır. Elektron vergi hesab-fakturası proqramından istifadə edən vergi ödəyiciləri proqramdan istifadə zamanı apara biləcəkləri əməliyyatları dəqiqliklə yerinə yetirir, proqram buraxılmış səhvləri qəbul etmir.

Vergilər Nazirliyi tərəfindən müəyyənləşdirilən, Əlavə Dəyər Vergisi ödəyicisi olan və elektron sənəd mübadiləsi haqqında müqaviləsi olan bütün vergi ödəyiciləri proqramdan istifadə edə bilərlər. Elektron vergi hesab-fakturası proqramında vergi ödəyicilərinin Elektron vergi hesab-fakturasının hazırlanması, göndərilməsi (təqdim edilməsi) və əvəzləşdirilməsi kimi bir sıra əməliyyatları aparır. əlavə dəyər vergisinin ödəyiciləri (vergi orqanından müvafiq istifadəçi kodu, parol və şifrə aldıqdan sonra) proqramdan istifadə edirlər. Elektron vergi hesab-fakturasının uçotu hər bir əlavə dəyər vergisinin ödəyicisi üzrə Vergilər Nazirliyinin Avtomatlaşdırılmış Vergi İnformasiya Sistemi (AVIS) vasitəsi ilə həyata keçirilir.

İş prosesini sürətləndirmək üçün Vergilər Nazirliyinin "İnternet Vergi İdarəsi"ndə "Onlayn kargüzərlik" altsistemi yaradılaraq fəaliyyət göstərir. "Onlayn kargüzərlik" sistemi vətəndaşlar və vergi ödəyiciləri ilə vergi orqanları arasında elektron sənəd mübadiləsinə imkan verən sistemdir. "Onlayn kargüzərlik" AVIS vasitəsilə Vergilər Nazirliyinin daxili kargüzərlik sistemində inteqrasiya olunmuşdur. Ona görə də istifadəçilər göndərdikləri sənədin vergi orqanı daxilində hərəkətini onlayn rejimində izləyə və icraçının telefonunu öyrənərək onunla birbaşa telefon əlaqəsi yarada bilərlər.

Bu sistem üzərindən vergi orqanına göndərilən bütün müraciətlər rəsmi sənəd statusudur. Xidmətdən vergi ödəyiciləri öz aralarındakı yazışmalar üçün də istifadə edirlər. Sistem daxilində hər bir istifadəçi üçün "fərdi elektron qutu" ayrılmışdır. Vergi orqanından istifadəçilərə ünvanlanan məktublar və cavablar həmin qutuya toplanacaq və bu məktublarla internet vasitəsilə hər yerdən tanış olmaq mümkündür. Sistemə daxil olmaq üçün "İnternet

Vergi İdarəsi"nin müvafiq bölməsi vasitəsilə istifadəçi kodu, parol və şifrəni daxil etmək lazımdır.

Kommersiya hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatını aparan Vergilər Nazirliyinin struktur bölmələri və Naxçıvan MR Vergilər Nazirliyində kommersiya qurumları qeydiyyat iş qovluqları və dövlət reyestr kitabları saxlanılır və gələcəkdə onlardan istifadə edilməsi qaydaya uyğun müəyyən edilir. Təkrarən qeyd edirik ki, kommersiya qurumu – kommersiya hüquqi şəxsləri, xarici kommersiya hüquqi şəxslərin nümayəndəlik və ya filialları, habelə dövlət qeydiyyatına alınmış kommersiya hüquqi şəxslərin nümayəndəlik və ya filiallarıdır. Burada qeydiyyat iş qovluğu – dövlət qeydiyyatına alınmış kommersiya qurumlarının qeydiyyat orqanına təqdim etdiyi ərizənin, nizamnamənin (əsasnamənin) və digər sənədlərin tikildiyi qovluqdur. Arxiv otağı – qeydiyyat sənədlərinin arxiv otağı, qeydiyyat iş qovluqlarının və dövlət reyestr kitablarının qeydiyyat orqanında saxlanıldığı yerdir və arxiv otağına məsul şəxs – qeydiyyat iş qovluqlarının və dövlət reyestr kitablarının arxiv otağında saxlanılmasına cavabdeh şəxsdir. Burada arxiv sənədləri dövlət qeydiyyatına alınmış kommersiya qurumlarının qeydiyyat orqanına təqdim etdiyi ərizə, nizamnamə və digər sənədlərdir. Dövlət reyestr kitabının aparılması, kommersiya qurumlarının qeydiyyat məlumatlarının elektron daşıyıcılarından çap edilməklə tərtib olunan xüsusi kitabdır.

Kommersiya qurumları tərəfindən vergi orqanlarına təqdim olunan dövlət qeydiyyat sənədlərinin saxlanılması üçün iş qovluqlarından istifadə edilir. Qeydiyyat iş qovluqlarının üz qabığına kommersiya qurumlarının qeydiyyat nömrəsi (VÖEN) və adı yazılmış kağız yapışdırılır, içəri tərəfinə xüsusi cib qoyulur. Bu cibə qeydiyyat iş qovluğunda saxlanılan sənədlərin siyahısı və hər sənədin vərəqlərinin sayını əks etdirən mündəricat qoyulur. Dövlət reyestr kitabının qalın üzlü qabığı olur. Kitabın proqram tərəfindən müəyyən edilən nömrəsi onun üz qabığının sol yan tərəfində əks etdirilməlidir. Vergi orqanı tərəfindən qeydiyyata alınmış kommersiya hüquqi şəxslərinin qeydiyyat iş qovluqları arxiv otağında rəflərə yerləşdirilir. Qovluqlar inzibati-ərazi vahidləri üzrə ayrılıqda VÖEN-lərin verilmə tarixi nəzərə alınmaqla ardıcıl olaraq rəflərə düzülür.

Bu halda, ilk növbədə, inzibati ərazini göstərən ilk iki rəqəm, sonra isə sıra sayını göstərən rəqəmlər nəzərə alınır. Ədliyyə orqanlarından təhvil götürülmüş qeydiyyat iş qovluqları VÖEN-i olan və VÖEN-i olmayan hüquqi şəxslər üzrə qruplaşdırıldıqdan sonra VÖEN-i olmayan hüquqi şəxslərin qovluqları ayrıca rəflərə yığılır. Bu halda qeydiyyat iş qovluqları inzibati ərazi üzrə qeydiyyat nömrələrinin ardıcılığına əsasən rəflərə düzülür. VÖEN-i olan kommersiya hüquqi şəxslərin qovluqları müvafiq ərazi üzrə vergi orqanı tərəfindən qeydiyyata alınmış kommersiya hüquqi şəxslərin iş qovluqları ilə birlikdə rəflərdə yerləşdirilir.

İş qovluqları rəflərə elə yerləşdirilməlidir ki, kommersiya qurumunun qeydiyyat nömrəsi (VÖEN) və adı aydın görünsün. Qeydiyyata alınmış və ya qeydiyyat məlumatlarında dəyişiklik qeydə alınmış kommersiya qurumlarına dair dövlət reyestr kitabının müvafiq vərəqi proqram təminatı tərəfindən avtomatik hazırlanır. Həmin vərəqin yuxarı sağ küncündə onun tikilməli olduğu kitabın nömrəsi və kitabdakı sıra nömrəsi proqram tərəfindən müəyyən edilir. Vərəqin kitaba tikilməsi qeydə alınmış və ya məlumatlarında dəyişiklik edilmiş qurumun qovluğunun arxivə təhvil verilməsi zamanı yerinə yetirilir. Qeydiyyat iş qovluqlarının arxiv otağına qəbul edilməsi, xidməti zərurətlə əlaqədar arxiv

otağından verilməsi və arxiv otağına qaytarılmasının uçotu arxiv otağına məsul şəxs tərəfindən, qeydiyyat iş qovluqlarının arxiv otağından verilməsi və arxiv otağına qaytarılmasının uçotu AVIS-in müvafiq altsistemində aparılır.

Arxiv otağında olan qeydiyyat iş qovluqlarındakı vərəqlərin sayına nəzarət etmək, onların dəyişdirilməsinin qarşısının alınması və dövlət reyestr kitabının aparılması məqsədi ilə arxiv otağına məsul olan şəxs üzərində vergi orqanının adı, qeydiyyat sənədlərinin arxiv otağı, səhifə və imza sözləri yazılmış xüsusi ştampla təchiz edilir. Arxiv otağına məsul şəxs qəbul etdiyi qeydiyyat iş qovluğundakı sənədlərinin vərəqlərinin aşağı sol küncünə ştamplı vurur, ştamplı "səhifə" sətrində artan sıra sayı ilə vərəqin nömrəsini qeyd edib imzalayır. Sənədlər dəstlənib yuxarı sol küncündən kağıztikənlə tikilir.

Arxiv otağına məsul şəxs reyestr kitabına tikilən vərəqlərin aşağı sol küncünə ştamplı vurur və ştamplı "səhifə" sətrini doldurmadan imzalayır. Ədliyyə orqanlarından təhvil götürülmüş qeydiyyat iş qovluqları üzrə vərəqlərin sayı dəqiqləşdirilib mündəricatın birinci sətrində qeyd edilir. Bu qovluqlara əlavə ediləcək növbəti qeydiyyat sənədləri üzrə nəzərdə tutulan hərəkətlər yerinə yetirilir.

Arxiv otağına məsul şəxs qeydiyyat iş qovluqlarının uçotu işlərini AVIS-in müvafiq altsistemində aparır. Arxiv otağına məsul şəxs tərəfindən arxiv sənədlərinin itməsi, korlanması və məhv olmasının qarşısının alınması təmin edilir. Yeni qeydiyyata alınmış kommersiya qurumuna qeydiyyatı aparan bölmənin müvafiq əməkdaşı tərəfindən tələblərə əməl edilməklə qeydiyyat iş qovluğu açılır. Əməkdaş qovluğa tikilmiş sənədlərin siyahısını əks etdirən mündəricatı tərtib edib imzalayır və qovluqla birlikdə arxiv otağına təhvil verir.

Eyni zamanda, proqram təminatı tərəfindən avtomatik hazırlanan reyestr kitabının müvafiq vərəqi çap edilir və arxiv otağına təhvil verilir. Yeni qeydiyyat iş qovluğunu arxiv otağına təhvil verənin iştirakı ilə mündəricat üzrə təhvil verilən sənədlərin vərəqlərinin sayı yoxlanılaraq arxiv işinə məsul şəxsin ştamplı vurulur, ştamplı "səhifə" sətrində artan sıra sayı ilə vərəqlərin nömrəsi qeyd edilir və məsul şəxs tərəfindən imzalanır.

Yeni qeydiyyat iş qovluğunu arxiv otağına qəbul edən arxiv işinə məsul şəxs mündəricatı müvafiq sətrdə (sətrlərdə) imzalayıb qeydiyyat iş qovluğunun cibinə qoyur. Kommersiya qurumlarının qeydiyyat məlumatlarında dəyişikliklər aparıldıqda, yeni sənədlərin qeydiyyat iş qovluğuna əlavə edilməsi və mündəricatda qeydlərin aparılması müvafiq əməkdaş tərəfindən təmin edilir və qovluq tələblərə əməl edilməklə arxiv otağına təhvil verilir. Arxiv otağına məsul şəxs iş qovluğu ilə birlikdə qəbul etdiyi reyestr kitabının vərəqinin müvafiq kitaba tikilməsini təmin edir.

Qeydiyyat iş qovluqları ancaq vergi orqanının hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatını həyata keçirən bölməsinin işçilərinə xidməti zərurətlə əlaqədar verilir. Qeydiyyat iş qovluğunun arxiv otağından götürülməsi və qaytarılması üçün arxiv otağına məsul şəxs və işçi tərəfindən AVIS-də müvafiq əməliyyatlar yerinə yetirilir. Kommersiya qurumlarının qeydiyyat sənədlərinin məlumatlarından vergi orqanının digər struktur bölmələri tərəfindən istifadə olunmasının təmin edilməsi məqsədilə həmin sənədlərin surətləri elektron daşıyıcılardan çap edilərək vergi iş qovluğunda da saxlanılır. Vergi iş qovluqlarından istifadə olunması müvafiq qaydada tənzimlənir. Qeydiyyat iş qovluqlarının və dövlət reyestr kitablarının vergi orqanının digər struktur bölmələri tərəfindən istifadə olunmasına yol verilmir.

Zərurət yarandıqda, qeydiyyat iş qovluğuna və ya kitaba tikilmiş sənədlər (vərəqlər) ancaq surəti çıxarılıb təsdiq edilməklə digər struktur bölməyə təqdim olunur. Ləğv olunmuş

kommersiya qurumlarının qeydiyyat iş qovluqlarının saxlanması üçün arxiv otağında xüsusi yer ayrılır, ləğv edilmə tarixi nəzərə alınmaqla ardıcıl olaraq rəflərə yığılır. Onların saxlanma müddəti həmin qurumun dövlət reyestrindən çıxarıldığı gündən sayılmaqla 75 ildir. Bu müddət bitdikdən sonra ləğv olunmuş kommersiya qurumunun qeydiyyat iş qovluğu qeydiyyat orqanı tərəfindən aktlaşdırılaraq məhv edilir. Dövlət reyestri kitabına daxil edilmiş bütün qurumlar ləğv edildiyi halda, həmin kitab sonuncu ləğv etmədən sonra 75 il saxlanılır.

2. Müxtəlif növlü maliyyə, bank və vergi sənədlərinin rəsmiləşdirilməsi

Hesablama hesabı üzrə əməliyyat aparılan zamanı nağd pul ilə hesablaşmada çek kitabçasından, nağd pul ödəmə üçün elandan, köçürmə yolu ilə hesablaşmada isə ödəniş tapşırığından, köçürmə ərizəsindən və akkreditivin açılması ərizəsindən istifadə edilərək doldurulur. Banklar haqqında qanuna əsasən Azərbaycanda bank sisteminin hüquqi bazasının beynəlxalq standartlara tam uyğunlaşdırılması, iqtisadiyyatda bank xidmətlərinin rolunun artırılması, bank əmanətçilərinin və kreditorlarının müdafiəsinin gücləndirilməsi və bütövlükdə bank sisteminin stabil və təhlükəsiz fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə bankların təşkili, daxili idarəedilməsi, fəaliyyətinin tənzimlənməsi və ləğv edilməsi prinsiplərini, qaydalarını və normalarını müəyyən edir.

Bank – fiziki və hüquqi şəxslərdən depozitlərin və ya digər qaytarılan vəsaitlərin cəlb edilməsi, öz adından və öz hesabına kreditlərin verilməsini, habelə müştərilərin tapşırığı ilə köçürmə və hesablaşma-kassa əməliyyatlarını məcmu halda həyata keçirən hüquqi şəxsdir. Bank holding şirkəti – bank lisenziyasına malik bir və ya bir neçə törəmə bankı olan, fəaliyyəti baş ofisinin yerləşdiyi ölkənin bank tənzimləməsi orqanları tərəfindən tənzimlənən və nəzarət olunan şirkətdir.

Bank lisenziyası – qanunla müəyyən edilmiş qaydada verilən, fiziki və hüquqi şəxslərdən depozitlər və ya digər qaytarılan vəsaitlər cəlb etmək, öz adından və öz hesabına kreditlər vermək ilə bağlı fəaliyyəti, habelə müştərilərin tapşırığı ilə köçürmə və hesablaşma-kassa əməliyyatlarını məcmu halda həyata keçirməyə müstəsna hüquq verən xüsusi razılıqdır.

Bank krediti – bağlanmış müqaviləyə uyğun olaraq qaytarılmaq, müəyyən müddətə (müddətin uzadılması hüququ ilə) və faizlər (komisyon haqqlar) ödənilmək şərti ilə, təminatla və ya təminatlı müəyyən məbləğdə borc verilən pul vəsaitidir. Həmin şərtlərlə pul vəsaitinin verilməsi haqqında götürülmüş hər hansı öhdəlik, qarantıya, zəmanət, borc qiymətli kağızlarının diskontla və ya faizlər alınmaqla satın alınması və müqaviləyə əsasən hər hansı formada verilmiş vəsaitin qaytarılmasını tələb etməklə bağlı digər hüquq da kredit anlayışına aiddir.

Depozit – müvafiq müqavilə şərtləri ilə faizlər və ya komisyon haqqlar ödənilməklə və ya ödənilmədən müştərilərin (əmanətçilərin) tələbi ilə qaytarılmasını və ya başqa hesaba köçürülməsini nəzərdə tutan bankın balansında aparılan cari, əmanət (depozit) və ya digər hesaba qoyulmuş və ya köçürülmüş pul vəsaitidir. Klirinq – hesablaşmalar sisteminin bir və ya bir neçə iştirakçısının həmin sistemin bir və ya bir neçə digər iştirakçısına verdiyi və ya onlardan aldığı ödəniş məbləğləri üzrə yaranan tələblərin və öhdəliklərin, onların fərqi olan bir xalis tələb və ya bir xalis öhdəliyə çevrilməsi prosesidir.

Banklar idarəetməni və cari fəaliyyəti Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin, digər normativ hüquqi aktların, Milli

Bankın normativ xarakterli aktlarının, bankın nizamnaməsinin tələblərinə, onlara verilmiş bank lisenziyasında və ya icazədə göstərilən bütün məhdudiyyətlərə müvafiq surətdə etibarlı və prudensial qaydada həyata keçirməlidirlər. Banklar məcmu kapitalını və likvid ehtiyatlarını daimi olaraq müəyyən olunmuş səviyyədə saxlamalı, öz öhdəliklərini yerinə yetirmək və zərərə yol verməmək üçün aktivlərin qiymətdən düşməsinə qarşı zəruri tədbirlər görməli, mühasibat sənədlərini və digər zəruri sənədləri qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tərtib etməli, bankın fəaliyyətinə nəzarət mexanizmlərini formalaşdırmalı və tətbiq etməli, zərərin əmələ gəlməsi riskini maksimal şəkildə azaltmaq məqsədi ilə aktivlərin diversifikasiyasını (bölüşdürülməsini) təmin etməlidirlər. Banklar, Mərkəzi Bankdan aldığı bank lisenziyasında qadağan edilməmişdirsə, aşağıdakı fəaliyyət növləri ilə məşğul ola bilərlər:

- tələbli və müddətli depozitlərin (əmanətlərin) və digər qaytarılan vəsaitlərin cəlb edilməsi;
- kreditlərin (təminatlı və/və ya təminatlı) verilməsi, o cümlədən istehlak və ipoteka kreditləşdirilməsi, reqres hüququ ilə və ya belə hüquq olmadan faktoring, forfeyting, lizing xidmətləri və digər kreditləşdirmə növləri;
- fiziki və hüquqi şəxslərin hesablarının, o cümlədən bankların müxbir hesablarının açılması və aparılması;
- klirinq, hesablaşma-kassa xidmətləri, pul vəsaitinin, qiymətli kağızların və ödəniş vasitələrinin köçürülməsi üzrə xidmətlər göstərilməsi;
- ödəniş vasitələrinin (o cümlədən kredit və debet kartları, yol çekləri və bank köçürmə vekselləri) buraxılması;
- öz hesabına və ya müştərilərin hesabına maliyyə vasitələrinin (o cümlədən çeklərin, köçürmə veksellərinin, borc öhdəliklərinin və depozit sertifikatlarının), xarici valyutanın, qiymətli metalların və daş-qaşların, valyuta və faiz vasitələrinin, səhmlərin və digər qiymətli kağızların, habelə forvard kontraktlarının, svoplara dair sazişlərin, fyuçerlərin, opsiyonların və valyutalara, səhmlərə, istiqrazlara, qiymətli metallara və ya faiz dərəcələrinə aid digər törəmə vasitələrin satın alınması və satılması;
- qiymətli metalların əmanətə cəlb edilməsi və yerləşdirilməsi;
- öhdəliklərin icrasına təminatların, o cümlədən qarantıyaların verilməsi və öz hesabına və ya müştərilərin hesabına akkreditivlərin açılması;
- qiymətli kağızlar bazarında peşəkar fəaliyyət;
- maliyyə müşaviri, maliyyə agent və ya məsləhətçisi xidmətlərinin göstərilməsi;
- kreditlərə və kredit qabiliyyətinin yoxlanılmasına dair informasiya verilməsi və xidmətlər göstərilməsi;
- sənədləri və qiymətliləri, o cümlədən pul vəsaitlərini saxlanja qəbul etmək (xüsusi otaqlarda və ya seyf qutularında saxlamaq);
- qiymətlilərin, o cümlədən banknotların və sikkələrin inkasasiya edilməsi və göndərilməsi;

Banklar fəaliyyətləri dövründə öz aktivləri, balansarxası öhdəlikləri və kapitalının miqdarı ilə bağlı Mərkəzi Bankın müəyyən etdiyi prudensial normativlərə və tələblərə, o cümlədən açıq valyuta mövqeyinə riayət etməlidirlər. Mərkəzi Bank bankların və xarici bankların yerli filiallarının maliyyə sabitliyini təmin etmək məqsədilə aşağıdakı prudensial normativləri və tələbləri müəyyən edir:

- nizamnamə kapitalının (xarici bankların yerli filialları üçün nizamnamə kapitalına bərabər tutulmuş vəsaitin) minimum miqdarını;
- məcmu kapitalın minimum miqdarını (xarici bankların yerli filialları üçün məcmu kapitala bərabər tutulmuş vəsaitin minimum miqdarını);
- əsas və məcmu kapitalın risk dərəcəsi üzrə ölçülmüş aktivlərə (xarici bankların yerli filialları üçün əsas və məcmu kapitala bərabər tutulmuş vəsaitin risk dərəcəsi üzrə ölçülmüş aktivlərə) nisbətini (kapitalın adekvatlıq əmsallarını);
- likvidlik göstəricilərini;
- bir borcalan və ya bir-biri ilə əlaqədar borcalanlar qrupu üçün kredit risklərinin maksimum miqdarını;
- məcmu iri kredit risklərinin maksimum miqdarını;
- aidiyyəti şəxslərə və aidiyyəti şəxs adından hərəkət edən şəxslərə verilmiş kreditlərin maksimum miqdarını;
- açıq valyuta mövqeyinin limitlərini;
- faizlərin hesablanması dayandırılmış aktivlərə aid tələbləri;

Banklar Mərkəzi Bankın müəyyən etdiyi korporativ idarəetmə standartlarına riayət etməlidirlər. Qanunla, Mərkəzi Bankın normativ xarakterli aktları və göstərişləri ilə, habelə lisenziyalar və icazələrlə məhdudlaşdırılan hallar istisna olmaqla, banklar qarşılıqlı şəkildə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada hər növ əməliyyatları apara, bir-birində depozit, o cümlədən müxbir və digər hesablar açə bilərlər.

Mərkəzi Bankın icazəsi və müəyyən etdiyi şərtlər daxilində banklar öz aralarında da xüsusi kredit reyestri yarada bilərlər. Kredit reyestrlərində olan məlumatlar yalnız banklara və borcalanların özlərinə (banklar arasında yaradılan reyestrdəki məlumatlar həmçinin Mərkəzi Banka) onların müraciəti ilə müəyyən olunmuş qaydada verilə bilər. Kredit reyestrlərində toplanan və oradan alınan məlumatlara bank sirlərinin Qanunla müəyyən olunmuş qorunması qaydaları şamil olunur. Kredit reyestrinin xərclərinin ödənilməsi məqsədi ilə məlumatlar ödənişli əsaslarla verilir. [16]

Banklar beynəlxalq ödənişləri və pul köçürmələrini Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə, o cümlədən Mərkəzi Bankın normativ xarakterli aktlarına, Azərbaycan Respublikasının tərəfdaş çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə, habelə beynəlxalq bank praktikasında tətbiq edilən işgüzar dövryyə adətlərinə və müvafiq müqavilələrə uyğun olaraq həyata keçirirlər. Mərkəzi Bank bankların istifadə etdikləri avtomatlaşdırılmış hesablaşma və pul köçürmələri sistemlərinin etibarlılığının və təhlükəsizliyinin, bank informasiyasının mühafizəsinin onlar tərəfindən təmin edilməsinə aid minimum tələbləri müəyyən edə bilər. Banklar bank əməliyyatları haqqında bağlanmış müqavilələr və icra edilmiş müqavilələr (əqdlər) üzrə müvafiq sənədləri, o cümlədən elektron daşıyıcılarda olan informasiyanı, habelə fəaliyyətləri nəticəsində yaranan digər sənədləri qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və müddət ərzində saxlamalıdırlar.

Müştəri eyniləşdirməyə, habelə müştərilərin hesablaşma və köçürmə əməliyyatlarını təsdiq etməyə imkan verən sənədlər müştəri ilə qarşılıqlı münasibətlərə xitam verildikdən və ödənişlər (köçürmələr) başa çatdıqdan sonra azı beş il müddətində bankda saxlanılmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə müvafiq olaraq bank hesabının, hesab üzrə əməliyyatlar və qalıqların, habelə müştəri haqqında məlumatların, o cümlədən müştərinin adı, ünvanı, rəhbərləri haqqında məlumatların sirlərinə bank təminat verir.

Müştərilərin bank saxlanıcında əmlakının mövcudluğu, bu cür əmlakın sahibləri, xarakterləri və dəyəri haqqında məlumatların sirlərinə də bank təminat verir.

Mülki Məcəlləyə müvafiq olaraq bank sirlərinə təşkil edən məlumatlar yalnız müştərilərin özlərinə və onların nümayəndələrinə, həmçinin bank nəzarəti üzrə səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi prosesində Mərkəzi Bankın inspektorlarına, kənar auditorlara, habelə qanuna müvafiq şəkildə kredit reyestrinə verilir. Dövlət orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə bu cür məlumatlar yalnız cinayət işinin istintaqı, müştərinin pul vəsaitinə və bankın saxlanıcısında olan əmlakına həbs qoyulması, tələb yönəldilməsi və bunların müsadirə edilməsi ilə əlaqədar məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı əsasında verilir.

İcra sənədlərinin məcburi icraya yönəldilməsi ilə əlaqədar müştərilərin hesab qalıqları barədə məlumatlar qanunvericiliklə müəyyən olunmuş mənbələrdən əldə edilmiş məlumat əsasında icra məmurlarına verilir. Bankın xidmət etdiyi vergi ödəyicisi olan hər hansı hüquqi şəxsin və ya fərdi sahibkarın bank hesabı və əməliyyatları barədə məlumat vergi orqanlarına yalnız Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada verilir. Banklar xidmət göstərdiyi hər bir müştərinin kimliyini təyin etməlidirlər.

Ödənişləri həyata keçirərkən banklar müştərilərdən vəsaiti alanı (benefisiarı) göstərməyi tələb etməlidirlər. Anonim hesabların, o cümlədən anonim əmanət hesablarının açılmasına yol verilmir. Bank və xarici bankın yerli filialı qanunvericiliyə və Beynəlxalq Mühəsibat Standartlarına uyğun olaraq mühəsibat uçotunu aparmalı, fəaliyyətlərini və maliyyə vəziyyətini əks etdirən hesabatları, o cümlədən illik maliyyə hesabatları tərtib etməlidirlər.

Banklarda mühəsibat uçotu qaydaları və hesabatların forma, məzmunu və dövriliyi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşdırılmaqla Mərkəzi Bank tərəfindən müəyyən edilir. Bankın maliyyə hesabatı ayrıca olaraq bankın və konsolidasiya əsasında (birləşdirilmiş əsasda) onun törəmə təsərrüfat cəmiyyətlərinin, filiallarının, şöbələrinin və nümayəndəliklərinin fəaliyyətini və maliyyə vəziyyətini əks etdirir.

Bank tərəfindən prudensial normativlərin və tələblərin pozulmasına, onun fəaliyyətinin qanunun və Mərkəzi Bankın normativ xarakterli aktlarının tələbləri pozulmaqla həyata keçirilməsinə, Mərkəzi Bankın verdiyi lisenziyaya və icazəyə daxil edilmiş məhdudiyyətlərin pozulmasına yol verdiyini müəyyən etdikdə, yaxud bu cür pozuntulara səbəb ola biləcək əsaslar aşkar etdikdə pozuntunun xarakterindən asılı olaraq Mərkəzi Bankın banka aşağıda göstərilən təsir tədbirlərini tətbiq etmək hüququ vardır:

- pozuntuların aradan qaldırılması haqqında bankdan öhdəlik məktubu tələb etmək;
- bankla razılaşma bağlamaq;
- banka sərəncam vermək;

İpoteka kreditinin alınması üçün borcalan tərəfindən təqdim olunan sənədlərə daxildir:

1. Müqavilənin imzalanmasından əvvəl mütləq təqdim edilməli sənədlər:

1.1. Borcalanın ilkin qiymətləndirilməsi üçün ariza.

1.2. İpoteka kreditinin alınması üçün anket.

1.3. Borcalanın (birgə borcalanın) ailə tərkibi haqqında arayış.

1.4. Borcalanın (birgə borcalanın) şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd (sənədin surəti).

1.5. Borcalanla (birgə borcalanla) birgə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlər (sənədlərin surəti).

1.6. Borcalanın (birgə borcalanın) yetkinlik yaşına çatmamış ailə üzvlərinin şəxsiyyət vəsiqələri və ya doğum haqqında şəhadətnamələri (sənədlərin surəti).

1.7. İpoteka qoyulan yaşayış sahəsi üzrə qeydiyyatda olanlar haqqında arayış.

1.8. Borcalanın (birgə borcalanın) yaşayış yeri üzrə qeydiyyatı haqqında arayış.

1.9. Nikahın bağlanması (və ya boşanma) barədə şəhadətnamə (sənədin surəti).

1.10. Nikah müqaviləsi (əgər varsa) (sənədin surəti).

1.11. Borcalanın (birgə borcalanın) əmək müqaviləsi və ya onun iş yerinin kadrlar idarəsi tərəfindən təsdiq edilmiş əmək kitabçasının surəti.

1.12. Borcalanın (birgə borcalanın) əsas və əlavə (əgər varsa) iş yerindən arayış və ya borcalanın (birgə borcalanın) digər gəlirlərini təsdiq edən sənədlər.

1.13. Yaşayış sahəsinin ipotekaya qoyulmasına və məhkəmədən konar qaydada satılmasına dair ərin, arvadın və digər yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin, yetkinlik yaşına çatmamış ailə üzvlərinin maraqları çərçivəsində səlahiyyətli qəyyumluq və himayəçilik orqanlarının razılığı (mənzilin mülkiyyətçisi yetkinlik yaşına çatmamış şəxs olduqda).

1.14. İpoteka predmetinə dair sənədlər, o cümlədən:

– daşınmaz əmlak üzrə mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənəd;
– torpaq sahəsi üzrə (əgər varsa) mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənəd (şəhadətnamə və ya dövlət reyestrindən çıxarış);

– mənzil və ya evin qiymətləndirmə aktı;
– mənzilin və ya evin texniki pasportu planı (əgər varsa);
– ipoteka predmetinin digər öhdəliklər üzrə yüklü edilməməsini və məhdudiyyət olmadığı təsdiq edən sənəd.

1.15. Dövlət subsidiyalarının (güzaştərlərin) verilməsi haqqında sənəd.

2. Borcalan (birgə borcalan) hüquqi şəxs yaratmadan sahibkar olduqda, təqdim edilməli olan sənədlər.

2.1. Sahibkarın qeydiyyatdan keçməsi haqqında şəhadətnamə.

2.2. Vergilər Nazirliyindən məcmu illik gəlirlər barəsində arayış.

2.3. Ayrı-ayrı əməliyyatların həyata keçirilməsinə xüsusi razılıq (lisensiyalar).

2.4. Ticarət və ya istehsal sahəsinin mövcudluğunu təsdiq edən sənədlər.

2.5. Ticarət, istehsal sahəsinə mülkiyyət və ya sahiblik hüququnu təsdiqləyən sənədlər və ya sahibkar tərəfindən istifadə edilən sahənin icarəsi haqqında müqavilə.

2.6. Debitor və kreditor öhdəliklər haqqında ətraflı məlumat.

2.7. Əvvəlki illər üçün vergilərin ödənilməsini təsdiqləyən sənədlər.

3. Kredit müqaviləsi imzalandıqdan sonra təqdim edilməli olan sənədlər:

3.1. Dövlət qeydiyyatından keçmiş ipoteka müqaviləsinin və ipoteka kağızının əsl və dövlət qeydiyyatı barədə sənəd.

3.2. Borcalan tərəfindən kreditə götürülmüş vəsaitlərin hesabına alınmış mənzilin (fərdi yaşayış evinin) alqı-satqı müqaviləsinin və həmin mənzilə (fərdi yaşayış evinə) hüquqlarını təsdiqləyən sənədlərin surətləri.

3.3. İpoteka qoyulan əmlakın, borcalanın (birgə borcalanların) həyatının və əmək qabiliyyətinin sığortalıması müqavilələri, sığorta ödənişlərinin ödənildiyini təsdiq edən sənədlər.

Təqdim olunan sənədlərin surətləri notarial qaydada təsdiq edilməlidir. [16]

Nümunə

İPOTEKA KAĞIZI

İP-№000000

_____ " _____ 20__ – il
(ipoteka kağızının tərtib edildiyi yer) (ipoteka kağızının verilmə tarixi)

İpoteka qoyanın adı və ünvanı (olduğu yer) _____

İpoteka saxlayanın adı və ünvanı (olduğu yer) _____

Əsas öhdəlik üzrə borclunun adı və ünvanı (olduğu yer) _____

(əgər borclu şəxs ipoteka qoyan deyilsə)

İpoteka müqaviləsinin bağlandığı yer və tarix _____ " _____ 20__ – il

Əsas öhdəliyin mahiyyəti, ölçüsü (məbləği), əmələ gəlməsi əsasları _____
(rəqəmlə və sözlə)

Əsas öhdəliyin əsaslandığı müqavilənin tərəfləri _____

Əsas öhdəliyin əsaslandığı müqavilənin bağlandığı yer və tarix _____
" _____ 20__ – il

Əsas öhdəliyin icra müddəti _____

Əsas öhdəlik üzrə icra olunmalı ödənişlərin məbləğləri və ya bu məbləğləri müəyyənləşdirməyə imkan verən şərtlər (əsas borc, faizlər və s.), ödənişlərin müddətləri (dövriliyi) _____

(əsas öhdəlik hissə-hissə icra olunmırsa)

İpoteka qoyan aşağıdakı əmlakı ipoteka qoyur _____
(ipoteka predmeti olan əşyanın təsviri və yerləşdiyi yer)

İpoteka predmeti olan əşyanın hansı hüquqla ipoteka qoyana məxsus olduğu və bu hüququ qeyda almış orqanın adı, dövlət qeydiyyatının nömrəsi, tarixi və yeri _____

İpoteka predmeti olan əşyanın digər yüklülükləri barədə məlumat _____

Əsas öhdəlik icra olunmazsa ipoteka saxlayan ipoteka predmetinə tutmanın yönəldilməsinə dair hüquqlarını qanunvericiliyə müvafiq qaydada məhkəməyə müraciət etmədən həyata keçirir.

İpoteka qoyan şəxsin imzası _____

Borclu şəxsin imzası _____

(əgər borclu şəxs ipoteka qoyan deyilsə)

Əsas öhdəliyin icrası barədə qeydlər _____

Verilmə qeydləri (indossament)

İpoteka kağızının verildiyi hüquqi şəxsin adı, fiziki şəxsin soyadı, adı, atasının adı _____

Əsas öhdəliyin icra olunmayan hissəsi _____

(verilmə qeydi anına əsas öhdəliyin bir hissəsi icra olunduqda) (əsas borc, faizlər və s.) (rəqəmlə və sözlə) _____

İpoteka saxlayanın imzası və möhürü _____

(hüquqi şəxs olduqda)

Ə R İ Z Ə

(ssuda verilməsi üçün)

" " 200_-c_ il Bakı şəhəri

Müəssisənin adı _____

Hesablaşma hesabı _____

VÖEN _____

Xahiş edirik _____

(rəqəmlə və sözlə)

məbləğində

müddətinə

ssuda verəsiniz.

Ssudanın məqsədi _____

Ərizəyə əlavə edirik:

1. _____ tarixli _____ №-li kredit müqaviləsi

2. _____ №-li _____ tarixli müddətli öhdəlik

3. Gəlir və xərclərin smetası (biznes-plan) _____ məbləğində ssuda verilsin.

Ödəniş tarixi _____ Ödəniş tarixi _____

Məbləğ _____ Məbləğ _____

" " "SKB-nın

(bankın adı)

İdarə Heyətinin sədri _____

Cənab _____

M.Y. _____

M.Y. _____

Nağd pul ödəmə üçün elan satılmış mallardan, xidmətlərdən işlərdən alınan pulların bankda hesablaşma hesabına köçürülməsidir. Köçürülmüş pullar üçün qəbz verilir. Müəssisənin fəaliyyəti üçün çek kitabçası mühüm rol oynayır.

Çek kitabçası banka orada göstərilmiş qanunvericiliyə uyğun nağd pulu almaq üçün

verilir və qeydlər dəqiq aparılır. Çeklərin doldurulması və onlardan istifadə qaydaları normativlərə əsaslanaraq aşağıdakı kimi rəsmiləşdirilir:

1. Çekin rəqəmlə və yazı ilə məbləği, həmçinin verilmə tarixi (ay, yazı ilə) mürəkkəb və ya diyircəkli qələm vasitəsilə, əl ilə yazılmalıdır.

2. Rekvizitlər yazıldığı zaman "rəqəmlərlə məbləğ" dən əvvəl və sonra boş qalan yerlər mütləq iki xətt ilə doldurulmalıdır. Boş qalmış yerləri bank əməliyyatçısı aparır.

3. "Ödəyin" sözündən sonra mürəkkəb və ya diyircəkli qələmlə aşağıdakılar yazılmalıdır: adlı çekdə - çek alan şəxsin adı, soyadı və atasının adı.

4. Yazı ilə məbləğ mütləq satın əvvəlindən yazılmalıdır. Manat sözü yazı ilə olan məbləğin ardınca boş yer saxlanılmadan göstərilməlidir.

5. Çek çek verən tərəfindən mütləq mürəkkəb və ya diyircəkli qələmlə imzalanmalıdır.

6. Çekdəki bütün rekvizitlər doldurulmamış onu imzalamaq qəti qadağandır.

7. Çekin mətnində heç bir düzəlişə yol verilmir, belə ki, bu zaman çek etibarsız sayılır.

8. Hesab sahibinin banka təqdim etdiyi imza nümunələri olan kartəçkada təşkilatə möhür verilmədiyi barədə qeyd olarsa, bank çeki orada möhürün əksi olmadan qəbul edir.

9. Pulun alınması barədə qəbz bank tərəfindən yalnız adlı çekdə, çekin arxa tərəfində qeydə alınır.

10. Çekin tərtib edilməsi ilə (eyni zamanda) kötüyündə bütün rekvizitlər doldurulmalıdır.

11. Çekin alınması barədə qəbz hesab sahibi tərəfindən çekin kötüyündə qeydə alınır.

12. Çekin sərəncamçısı ödənməmiş və korlanmış çekləri kötükləri ilə birlikdə ən azı üç il saxlamağa borcludur.

13. Hesab sahibi bankda hesabı bağlanarkən istifadə olunmamış çekləri kötükləri ilə birlikdə ərizədə nömrələri göstərilməklə banka qaytarmağa borcludur.

Müəssisələr arasında ödəmələrin köçürmə yolu ilə aparılması müəssisənin etibarlılığını göstərir. Ödəyənin pulun köçürülməsi haqqında banka yazılı sərəncamı ödəniş tapşırığıdır. Bu sənəd banka orada göstərilən məbləği köçürmək üçün təsdiqedic sənədlərlə birgə təqdim edilir.

Ödəniş tapşırığında hər iki müəssisənin bank rekvizitləri dəqiq olmalıdır. Əks halda köçürülmüş əməliyyat icra edilməmiş saxlanılır. Əməliyyat zamanı bank öz bank komissiyası faizini tutur. Köçürmə əməliyyatından sonra icra qeydində əməliyyatçının imzası qoyulur və ştamplı vurulur.

Müəssisələr arasında ödəmələrdə və işlərdə hər hansı bir mübahisəli məsələlər ortaya çıxarkən, müəssisələr dövrü olaraq əlaqədə olduğu digər müəssisələrlə qarşılıqlı hesablaşmalarını tutuşdurur. Tutuşdurulmalar nəticəsində əgər müəssisələr arasında borcun olması dəqiqləşdirilsə, onda hər iki tərəf birlikdə akt tərtib edir.

Akt iki nüsxədə hazırlanır. Onun bir nüsxəsi debitor təşkilatə, ikinci nüsxəsi isə kreditör təşkilatə verilir.

Müəssisələr arasında hesablaşmaların tutuşdurulması haqqında aktda bu rekvizitlər göstərilir və rəsmiləşdirilir: sənədin adı və onun hazırlanma yeri; hazırlanma tarixi; hesablaşmaları tutuşdurulan təşkilatın adları; akt tərtib edənlərin vəzifəsi, soyadı, adı və atasının adı; aktın məzmunu; akta əlavələrin siyahısı; akt tərtib edənlərin imzası.

Nümunə

TƏSDİQ EDİRƏM
"ERR-Konus" MMM direktoru
 (imza) _____ Əşrəf Məmmədli
 00.00.00.

AKT

15.01.17.

№ _____

Bakı şəhəri

Hesablaşmaların tutuşdurulması haqqında

Şirkətin 12.01.17 tarixli 15 sayılı əmrinə əsasən, aşağıdakı tərkibdə komissiya tərəfindən tərtib edildi:

Sədr şirkətin baş mühasibi Akif Məmmədli.

Komissiyanın üzvləri: iqtisadçı Musa Rəsulzadə,
 mühasib Dəniz Əlili.

2002-ci il fevral ayının 12-dən 15-dək ayın 15-də daxil olmaqla göstərilən dövrdə komissiya 2002-ci ilin fevralın 1-ə olan vəziyyət üzrə şirkətlə onun filialı arasında hesablaşmaları yoxladı.

Yoxlama nəticəsində müəyyən edildi:

1. Pul köçürülmələri düzgün aparılmışdır, buna görə də əlavə artıq köçürmələr olub.
2. Artıq köçürülmüş vəsait borca silinib.

Akt iki nüsxədə tərtib edildi.

Komissiyanın sədri Akif Məmmədli
Üzvləri Musa Rəsulzadə
 Dəniz Əlili

Mal göndərən tərəfindən mal alana hesab yazılır. Hesab müqavilənin yerinə yetirilməsinə nəzarətdə istifadə edilir və ödəmə tapşırığının yazılmasının əsasını təşkil edir. Hesabın rekvizitləri bunlardır: mal göndərəninin adı və ünvanı; mal göndərəninin hesablaşma hesabının yeri və nömrəsi; yük alanın adı və ünvanı; yük alanın hesablaşma hesabının yeri və nömrəsi; sıra nömrəsi; tarixi; buraxılan malın siyahısı; əmtəənin miqdarı; qiyməti; məbləği; göndərilmə üsulu; qaimənin nömrəsi; müqaviləyə istinad.

Müəssisəyə pulun daxil olması və ya E-Qaimədən sonra Elektron Vergi hesab fakturası doldurulur. Elektron Vergi hesab-fakturası ciddi uçot elektron sənəd olmaqla, ƏDV-nin və aksizin əvəzləşdirilməsinə əsas verən sənəddir. ƏDV məqsədi ilə qeydiyyatdan keçməyən şəxsin elektron hesab-faktura verməyə hüququ yoxdur. E-Vergi hesab-fakturası ciddi elektron sənəd olmaqla, özündə bu məlumatları əks etdirməlidir: vergi ödəyicisinin və alıcısının adı; eyniləşdirmə nömrəsi; yola salınmış malların, görülmüş işlərin və ya göstərilmiş xidmətlərin adı; vergi tutulan əməliyyatın haqqının məbləği, həmçinin vergi tutulan əməliyyatın həcmi; aksizli mallarda aksizin məbləği; vergi tutulan əməliyyatdan ödənilməli olan verginin məbləği; elektron vergi hesab-fakturasının verilmə tarixi; elektron vergi hesab-fakturasının sıra nömrəsi.

"Elektron vergi hesab-fakturasının elektron qeydiyyatı kitabı"nda bunlar göstərməlidir: sıra nömrəsi; vergi hesab-fakturasının seriyası, nömrəsi və verilmə tarixi; malın alıcıya təqdim edilmə tarixi; alıcının adı; VÖEN; malların təqdim edilməsi barədə

müqavilənin tarixi və nömrəsi; aksizin məbləği; təqdim edilmiş malların ümumi dəyəri, o cümlədən sıfır dərəcəsi ilə cəlb edilən dəyər; ödənilməli olan ƏDV; mallara görə ödəniləcək ümumi məbləğ.

Xəzinə əməliyyatlarının aparılması üçün istifadə edilən ilkin sənədlərə mədaxil və məxaric xəzinə orderi, xəzinə kitabı və ödəniş cədvəli daxildir. Hər bir müəssisə öz pul vəsaitini bankda saxlamalıdır. Xəzinədar pulu mədaxil xəzinə orderi əsasında qəbul edir. Xəzinədən pul məxaric xəzinə orderi, ödəniş cədvəli əsasında verilir. Mədaxil və məxaric orderləri ciddi nömrələnmiş formada olur. Bunlar müəssisənin rəhbəri və baş mühasibi tərəfindən imzalanır. Xəzinədar xəzinə kitabını rəsmiləşdirir. Xəzinə kitabında pozuntuya yol verilmir. Düzəliş isə baş mühasib və xəzinədarın imzası ilə təsdiq olunmalıdır. Xəzinədə müəssisəyə məxsus olmayan pulun saxlanması qadağandır. Yoxlama nəticəsində xəzinədə artıq pul aşkar edilərsə, komissiya tərəfindən akt tərtib olunur və həmin məbləğ büdcəyə köçürülür. Xəzinədə pul çatışmamazlığı müəyyən edilərsə, müəssisə rəhbərinin əmri əsasında xəzinədar həmin məbləğdə cərimə olunur.

Nümunə

(qısa formada)

TƏSDİQ EDİRƏM

" _____ " 20 ____-il

" _____ " MMC-nin
Mühasib-xəzinədarının
VƏZİFƏ TƏLİMƏTİ
1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu Vəzifə Təlimatı " _____ " MMC-nin (sonradan "Şirkət" adlandırılır) Nizamnaməsi əsasında tərtib edilmişdir.

1.2. Mühasib-xəzinədar öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyini, Şirkətin daxili normativ aktlarını, Şirkətin direktorunun əmrlərini, sərəncamlarını və baş mühasibinin göstərişlərini və bu vəzifə təlimatını rəhbər tutur.

1.3. Mühasib-xəzinədar vəzifəsinə bu sahədə müəyyən iş stajına malik olan şəxs təyin edilir.

1.4. Mühasib-xəzinədar Şirkətin direktoru tərəfindən vəzifəyə təyin edilir və vəzifədən azad edilir.

1.5. Bu Vəzifə Təlimatı Şirkətin mühasib-xəzinədarının vəzifələrini, hüquqlarını və məsuliyyətini müəyyən edir.

2. Vəzifələr

2.1. Mədaxil-kassa (xəzinə) orderi əsasında Şirkətin pul vəsaitlərini qəbul etmək və onların lazımı şəkildə saxlanması və qorunulmasını təmin etmək;

2.2. Məxaric-kassa (xəzinə) orderi əsasında Şirkətin pul vəsaitlərinin paylanılmasını təmin etmək;

2.3. Kassa (xəzinə) hesablarını tərtib etmək və onları Şirkətin mühasibatlığına təqdim etmək;

- 2.4. Bankdan çeklər əsasında pul vəsaitlərinin alınmasını təmin etmək;
 2.5. Bankdan bank çıxarışlarını almaq və onları mühasibatlığa təqdim etmək;
 2.6. Banka ödəniş tapşırıqlarını təqdim etmək;
 2.7. Şirkətin mühasibatlığının səlahiyyətlərinə daxil olan və funksional vəzifələrin yerinə yetirilməsi məqsədi ilə Şirkətin bütün quruluş bölmələrindən vəzifəli şəxslərindən Şirkətin baş mühasibi ilə razılaşdırılmış şəkildə zəruri sənədlərin, materialların (plan, hesabat, arayış və s.) təqdim edilməsini tələb etmək;
 2.8. Öz səlahiyyətləri daxilində Şirkətin baş mühasibinin göstərişlərini və tapşırıqlarını yerinə yetirmək.

3. Hüquqlar

3.1. Pul vəsaitlərinin, avadanlığın, materialların və digər dəyərlərin qəbulu, mədaxili, qorunması və məsrəfinin müəyyənəşdirilməsi qaydalarını və qanunvericiliyi pozan əməliyyatlar üzrə sənədləri tərtib etməmək və belə halların baş verdiyi hallarda Şirkətin baş mühasibinə və direktora məlumat vermək;

3.2. Öz səlahiyyətləri daxilində bütün meydana çıxan çatışmamazlıqlar barədə Şirkətin baş mühasibinə və rəhbərə yazılı məlumat vermək.

4. Məsuliyyət

4.1. Mühasib-xəzinədar bu Vəzifə Təlimatı ilə nəzərdə tutulmuş vəzifələrin icra edilməsinə görə Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən tam məsuliyyət daşıyır.

4.2. Mühasib-xəzinədar təqsirli hərəkətləri nəticəsində Şirkətə vurmuş maddi ziyanı görə Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən tam məsuliyyət daşıyır.

"Tanış oldu"

Mühasib-xəzinədar

" " 20__ – il

Xəzinədar xəzinə əməliyyatlarının aparılması, pulun qəbulu, verilməsi və saxlanması qaydasını "Xəzinə əməliyyatlarının aparılması haqqında" əsasnamə və müvafiq normativ sənədlərlə yerinə yetirməlidir. Bankda xarici valyutanın alınıb-satılması üçün sifariş tərtib edilir. Sifarişdə aşağıdakı rekvizitlər göstərilir: bankın adı, sənəd növrünün adı, sifariş verən təşkilatın adı, ünvanı, telefon, faks nömrəsi, məzmunu, alınan valyutanın hansı məqsədlərlə istifadə edilməsi, rəhbərin və baş mühasibin imzası, möhür, tarix.

Azərbaycan Respublikası _____ Bankı

Xarici valyuta alınması üçün

SİFARİŞ

Təşkilat _____

Ünvan _____

Nümunə

Teleks _____ Telefaks _____
 Əqd məsələlərini həll etməyə vəkil edilmiş əməkdaşın a.ə. və s.

Telefonlar _____
 Manatla olan hesablaşma hesabının №-si _____ olan valyuta

hesabının №-si _____
 Alınan valyutadan _____

_____ nə üçün istifadə ediləcəkdir.
 _____ almaq üçün aşağıdakı şərtlərlə bizim

adımızdan və bizim hesabımıza əqd bağlamağı tapşırıq;
 Sifariş _____ dəf etibarlıdır.

Əqd bağlandıqda _____ alınmış valyuta üçün
 manatla olan məbləği hesablaşma hesabımızdan silmək və əqd bağlanması üçün

_____ % komissiyon haqqını çıxmaqla alınmış
 _____ valyutanın məbləğini valyuta hesabımıza

daxil etmək hüququ verilir.
 Alınmış valyutadan məbləğin valyuta hesabımıza daxil olduğu gündən başlayaraq

_____ ay müddətində təyinatına görə istifadə etməyi
 öhdəmizə götürürük.

Rəhbər _____

Baş mühasib _____ " " 2017-ci il

3. Nağdsız hesablaşmalar və pul köçürmələrin sənədləşdirilməsi

Nağdsız hesablaşmalar və pul köçürmələri əməliyyatları banklarda mütəmadi olaraq müştərinin sifarişi əsasında aparılır. Bu əməliyyatları rəsmiləşdirmək üçün qanunlardan və təlimatlardan istifadə edilir. Bu sənəd "Təsdiq edilmiş nağdsız hesablaşmalar və pul köçürmələri haqqında" Təlimatdır. Təlimat "Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında", "Azərbaycan Respublikasında banklar və bank fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə və Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əsasən hazırlanmış və Azərbaycan Respublikası ərazisində nağdsız hesablaşmaların aparılması, o cümlədən istifadə edilən ödəniş sənədlərinin forma və məzmununu, tərtibi və dövriyyə qaydalarını, habelə pul köçürmələrinin həyata keçirilməsi şərtlərini müəyyən edir. Əməliyyatların aparılması məqsədləri üçün aşağıdakı əsas anlayışlardan istifadə olunur:

1. Nağdsız hesablaşma – pul nişanlarından istifadə etmədən ödəniş sənədləri vasitəsilə həyata keçirilən ödənişdir. Nağdsız hesablaşma dedikdə, aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

- bir şəxsin bank hesabından digər şəxsin bank hesabına köçürülməklə (o cümlədən ödəniş alətləri (ödəniş kartları, ödəniş tapşırığı və s.) və ödəniş vasitələri (mobil telefon aparatları, kompyuter və digər avadanlıq) ilə həyata keçirilən hesablaşmalar;

- ödəniş terminalları ilə həyata keçirilən hesablaşmalar;

- birbaşa nağd qaydada satıcının bank hesabına köçürülməklə həyata keçirilən

hesablaşmalar. Hər iki tərəf vergi ödəyicisi olan şəxslər arasında hesablaşmalar üzrə nağdsız ödəniş yalnız bir şəxsin bank hesabından digər şəxsin bank hesabına köçürülməklə (o cümlədən ödəniş alətləri (ödəniş kartları, ödəniş tapşırığı və s.) və ödəniş vasitələri (mobil telefon aparatları, kompüter və digər avadanlıq) ilə həyata keçirilə bilər. [16]

2. **Ödəniş sənədi** – nağdsız qaydada pul vəsaitinin kredit təşkilatı vasitəsi ilə ödənilməsi barədə yazılı şəkildə kağız üzərində (kağız daşıyıcı) və ya elektron formada (elektron daşıyıcılarda) rəsmiləşdirilən sərəncamdır. 3. **Pul köçürməsi** – bank hesabı açılma-dan nağd pulun fiziki şəxs tərəfindən banka təhvil verilməsi yolu ilə həyata keçirilən ödənişdir. 4. **Ad** – fiziki şəxsin adı, atasının adı, soyadı, yaxud hüquqi şəxsin tam adı. 5. **Gün** – iş günü. 6. **VÖEN** – vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi.

7. **Büdcə təsnifatının kodu** – Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin, yerli büdcələrin və büdcədən kənar dövlət fondlarının gəlirlərinin, xərclərinin və maliyyələşmə mənbələrinin funksional, iqtisadi, təşkilati və digər prinsiplər əsasında qruplaşdırılmasının rəqəmlə ifadəsidir.

8. **Büdcə səviyyəsinin kodu** – Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə, yerli büdcələrə və büdcədən kənar dövlət fondlarına Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən tətbiq edilən rəqəmlə ifadədir.

Nağdsız hesablaşmalar müvafiq bank hesablarının açıldığı banklar vasitəsilə aparılır, bu şərtlə ki, nağdsız hesablaşmaların istifadə edilən forması ilə ayrı qayda şərtləşdirilməsin. Nağdsız hesablaşmaların aşağıdakı formaları təlimatla tənzimlənir:

- ödəniş tapşırıqları ilə hesablaşmalar;
- inkasso sərəncamları ilə hesablaşmalar;
- inkasso üzrə hesablaşmalar;
- akkreditiv üzrə hesablaşmalar.

Nağdsız hesablaşmalar bank praktikasında tətbiq olunan işgüzar dövriyyə adətləri ilə nəzərdə tutulmuş digər formalarda da aparıla bilər. Nağdsız hesablaşmaların digər formaları üzrə münasibətlər tərəflərin razılaşması, belə razılaşma olmadıqda isə bank praktikasında tətbiq olunan işgüzar dövriyyə adətləri ilə tənzimlənir. Bank nağdsız hesablaşmaları bu təlimatla və işgüzar dövriyyə adətləri ilə nəzərdə tutulmuş formalarda aparmalıdır, bu şərtlə ki, bank hesabı müqaviləsində ayrı hal nəzərdə tutulmasın.

Nağdsız hesablaşmaların hər hansı formasını müqavilə üzrə tərəflər müstəqil şəkildə seçir və müqavilədə müəyyənləşdirir. Banklar müştərilərinin müqavilə üzrə münasibətlərinə müdaxilə etmür. Bankların təqsirindən yaranmış hallar istisna olmaqla ödəyici ilə vəsait alan arasında yaranan bütün qarşılıqlı tələblər bankların iştirakı olmadan qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həll edilir. [16]

Nağdsız hesablaşmaların bütün formaları ilə ödənişlər elektron şəkildə həyata keçirilərkən bankın öz daxili prosedur qaydalarına uyğun olaraq müvafiq hesablaşma sisteminin imkanları və formatlarından istifadə edilir. Hesabdan pul vəsaitinin silinməsi müştərinin sərəncamı və yaxud məhkəmənin qərarı ilə, habelə qanunla müəyyənləşdirilmiş və ya bankla müştəri arasında müqavilədə nəzərdə tutulmuş hallarda müştərinin sərəncamı olmadan həyata keçirilir. Əgər bank hesabı müqaviləsində hesabın kreditləşdi-

rilməsi barədə müddəa nəzərdə tutulmayıbsa, hesabdan pul vəsaitinin silinməsi tələblərə uyğun tərtib edilmiş ödəniş sənədləri əsasında hesabda olan pul vəsaiti həddində həyata keçirilir. Hesabdakı pul vəsaiti müştərinin sərəncamlarını və ona qarşı irəli sürülmüş bütün tələbləri yerinə yetirməyə kifayət etmədikdə hesabdan pul vəsaiti qanunla müəyyən edilmiş ardıcılıqla silinir. Pul köçürmələri banklar vasitəsilə bank hesabı açılma-dan həyata keçirilir. Banklar hesablar üzrə əməliyyatları ödəniş sənədləri əsasında aparır. Kağız daşıyıcılarda və ya elektron formada göndərilmiş ödəniş sənədlərinin geri çağırılması məsələsi hesablaşma sisteminin iş qaydalarını nəzərə almaqla bank hesabı müqaviləsi ilə tənzimlənir. Ödəniş sənədlərinə onların ayrılmaz hissələri olan əlavələr qoşula bilər. Nağdsız hesablaşmalar nəzərdə tutulmuş formalarda həyata keçirilərkən aşağıdakı ödəniş sənədlərindən istifadə edilir:

- ödəniş tapşırıqları;
- inkasso sərəncamları;
- inkasso tapşırıqları;
- akkreditivlər.

Ödəniş sənədləri elektron daşıyıcılar vasitəsilə təqdim edildikdə, elektron sənədlərə dair müştəri ilə bank arasında münasibətlər, o cümlədən elektron imzadan istifadə, elektron imzanın yoxlanılması və elektron sənədin istifadəsi ilə bağlı digər məsələlər qanunvericiliyə müvafiq qaydada tənzimlənir. Ödəniş sənədində onun tarixi və nömrəsi göstərilməlidir. Ödəniş sənədlərində pozub düzəltməyə, düzəliş etməyə və təshibəddi maddələrdən istifadə etməyə yol verilmir. Ödəniş sənədləri yazıldığı gündən (yazılma günü nəzərə alınmadan) sonra üç iş günü ərzində banka təqdim edilə bilər ("B" formatlı ödəniş tapşırıqları istisnadır). Ödəniş sənədləri o bir qayda olaraq, hesablaşmanın iştirakçıları sayında banka təqdim edilir. Bankın daxili prosedurları ilə ödəniş sənədlərinin fərqli sayı da nəzərdə tutula bilər. Ödəniş sənədlərinin bütün nüsxələri eynilə doldurulmalıdır. Vəsait ödəyicinin hesabından ödəniş sənədinin birinci nüsxəsi əsasında silinir. Ödəniş sənədini təqdim edən fiziki şəxsdirsə, həmin şəxs onu imzalayır.

Ödəniş sənədini təqdim edən hüquqi şəxsdirsə, ödəniş sənədi bankda hesab üzərində sərəncam vermək hüququ olan və imza nümunələri siyahısında nəzərdə tutulan vəzifəli şəxslər tərəfindən imzalanır və möhürlə təsdiq edilir. Hüquqi şəxs adından filiallar, nümayəndəliklər, habelə digər struktur bölmələri tərəfindən həyata keçirilən əməliyyatlar barəsində ödəniş sənədlərini həmin hüquqi şəxsin vəkili etdiyi şəxslər imzalayır və möhürlə təsdiq edir (əgər filial, nümayəndəlik və ya digər struktur bölməsi möhürə malikdirsə). Ödəniş sənədlərində bankların qeydləri onların daxili prosedur qaydalarına uyğun qoyulur. Ödəniş sənədləri banklarda müəyyən olunmuş qaydada arxivləşdirilir.

Bank tərəfindən qəbul edilərkən ödəniş sənədləri bu təlimatla və Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan digər normativ hüquqi aktları ilə müəyyən edilmiş tələblərə uyğun yoxlanılır. Bu tələblərin pozulması ilə tərtib edilmiş, habelə qüsurlu ödəniş sənədləri qəbul edilmir. İcra vaxtı keçmiş, ödəniş sənədində hər hansı düzəliş aparılmışsa, rekvizitlərdə uyğunsuzluq olarsa, rəqəmlə və yazı ilə məbləğlər arasında uyğunsuzluq olarsa, möhür vurulmamış, ödəniş sənədi qüsurlu sayılır.

Ödəniş tapşırığı ilə hesablaşma zamanı bank (emitent bank) ödəyicinin tapşırığı ilə onun hesabında olan vəsait hesabına müəyyən pul vəsaitini bu və ya başqa bankda (be-

nefisiar bankda) ödəyicinin göstərdiyi şəxsin (vəsait alanın) hesabına ödəniş tapşırığının banka daxil olduğu günün ertəsi günündən gec olmayaraq köçürməyi öhdəsinə götürür, bu şərtlə ki, bank hesabı müqaviləsində ayrı müddət nəzərdə tutulmasın. Bank hesabı müqaviləsində ödəniş tapşırığının müvafiq sahəsində köçürmənin konkret tarixinin göstərilməsi nəzərdə tutula bilər. Bank hesabı açılmadan həyata keçirilən pul köçürmələri kassa sənədləri əsasında aparılır. Ödənişi həyata keçirən bank müştərinin kassa sənədləri əsasında elektron ödəniş tapşırığını tərtib edir.

Ödəniş tapşırığının mütləq rekvizitləri aşağıdakılardır:

- ödəyicinin adı və digər rekvizitləri;
- vəsait alanın adı və digər rekvizitləri;
- emitent bankın adı və digər rekvizitləri ("B" formatlı ödəniş tapşırığı istisna olmaqla);
- benefisiar bankın adı və digər rekvizitləri;
- vəsaitin məbləği və valyuta növü;
- ödənişin təyinatı.
- büdcə və büdcədənəkar dövlət fondlarının ödənişləri üçün büdcə təsnifatının və büdcə səviyyəsinin kodu.

Ödəniş tapşırığının formatları:

Format "A":

- ödəyici tərəfindən doldurulur;
- milli və xarici valyuta ilə nağdsız ödənişləri həyata keçirmək üçün istifadə olunur.

Format "B":

- "Ödəyici üçün" və "Bank üçün" adlı iki hissədən ibarətdir;
- Vəsait alan tərəfindən doldurularaq ödəyiciyə təqdim olunur;
- Milli valyuta ilə nağdsız ödənişləri həyata keçirmək üçün istifadə olunur;
- "Bank üçün" nəzərdə tutulmuş hissəsinin "Ödəmə müddəti" sahəsində vəsait alan hüquqi şəxslər tərəfindən göstərilmiş müddətin bitməsinə baxmayaraq emitent bank tərəfindən icra üçün qəbul olunur.

Ödəniş tapşırıqları ilə hesablaşmalar:

"A" formatlı ödəniş tapşırıqları ilə hesablaşmalar:

- bu format hüquqi və fiziki şəxslərin qanunvericiliklə və ya bank hesabı müqaviləsi ilə nəzərdə tutulmuş nağdsız ödənişlərini həyata keçirmək üçün istifadə olunur;
- ödəyici tərəfindən doldurularaq 2 nüsxədən (kağız daşıyıcılarda olduqda) az olmamaq şərti ilə bankın daxili prosedur qaydalarına uyğun müəyyən edilmiş sayda emitent banka təqdim edilir;

- emitent bankın məsul şəxsi ödəyici tərəfindən təqdim edilən ödəniş tapşırığının tərtib olunmasının düzgünlüyünü və ödənişi təmin edən məbləğin olmasını yoxlayır. Kənarlaşma olmadıqda emitent bankın məsul şəxsi bankın daxili prosedur qaydalarına uyğun olaraq "İcra haqqında bank qeydi" sahəsində ödəniş tapşırığının icra üçün qəbul olunmasını öz imzası və bankın ştamplı ilə təsdiq edərək bir nüsxəsini ödəyiciyə qaytarır;

- emitent bankın məsul şəxsi ödəniş tapşırığının birinci nüsxəsi əsasında Milli Bankın "Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən banklar arasında hesablaşmaların aparılması qaydaları"na uyğun olaraq ödənişi benefisiar banka göndərir;

- benefisiar bankın məsul şəxsi aldığı ödəniş tapşırığını yoxlayır, kənarlaşma olmadıqda pul vəsaitini vəsait alanın bank hesabına daxil edir, bankın daxili prosedur qaydalarına uyğun olaraq təsdiq edir və hesabdən çıxarışla birlikdə vəsait alana təqdim edir;

- vəsaitin ödəyicisi və ya vəsait alan şəxs bank hesabı olmayan fiziki şəxs olduqda ödəniş tapşırığının A2 və B2 hissəsinin "Adı" sahəsində fiziki şəxsin adı, şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd (sənədin adı, seriyası, nömrəsi, kim tərəfindən və nə vaxt verilib) və "Hesab №-si" sahəsində fiziki şəxsin ünvanı göstərilir;

- xarici valyuta ilə ödənişlər zamanı vasitəçi bank olarsa, ödəniş tapşırığının B1 hissəsinin "Vasitəçi bank" sahəsində onun adı və S.W.I.F.T BIK kodu göstərilir.

- büdcə və büdcədənəkar dövlət fondlarının ödənişlərini həyata keçirmək üçün ödəyici tərəfindən sənədin B1 hissəsində Baş Dövlət Xəzinədarlığının rekvizitləri, B2 hissəsində vəsait alan büdcə təşkilatının və ya büdcədənəkar dövlət fondunun rekvizitləri, D3 hissəsində büdcə təsnifatının kodu, D4 hissəsində isə büdcə səviyyəsinin kodu göstərməlidir.

"B" formatlı ödəniş tapşırıqları ilə hesablaşmalar:

- bu format hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən kommunal xidmətlərin (su, qaz, elektrik enerjisi, və s.), telefon danışıqları haqqının, icarə haqqının ödənilməsi və s. bu kimi xidmətlərlə əlaqədar nağdsız ödənişləri həyata keçirmək üçün istifadə olunur və bu xidmətləri göstərən hüquqi şəxslər tərəfindən doldurularaq (bu xidmətləri göstərən hüquqi şəxslər tərəfindən ödəyiciyə verilmiş kod (varsa) göstərməklə) ödəyiciyə təqdim edilir;

- ödəniş tapşırığını almış hüquqi şəxs tapşırığın müvafiq sahəsində öz bank hesab nömrəsini qeyd edir, imza və möhürlə təsdiq edərək xidmət olunduğu banka təqdim edir;

- ödəniş tapşırığını almış bank hesabı olmayan fiziki şəxs ödəniş tapşırığını istənilən emitent banka təqdim edə bilər. Bank hesabı olan fiziki şəxs ödəniş tapşırığında öz bank hesabını göstərməklə onu xidmət olunduğu banka və ya bank hesabı olmayan fiziki şəxs kimi nağd qaydada istənilən emitent banka təqdim edə bilər;

- emitent bankın məsul şəxsi ödəyici tərəfindən təqdim edilən ödəniş tapşırığının tərtib olunmasının düzgünlüyünü və ödənişi təmin edən məbləğin olmasını yoxlayır. Kənarlaşma olmadıqda emitent bankın məsul şəxsi bankın daxili prosedur qaydalarına uyğun olaraq "İcra haqqında bank qeydi" sahəsində ödəniş tapşırığının icra üçün qəbul olunmasını öz imzası və bankın ştamplı ilə təsdiq edir. "Ödəyici üçün" nəzərdə tutulmuş hissə ödəyiciyə qaytarılır və "Bank üçün" nəzərdə tutulmuş hissə isə emitent bankda saxlanılır;

- emitent bankın məsul şəxsi ödəniş tapşırığının "Bank üçün" nəzərdə tutulmuş hissəsi əsasında Mərkəzi Bankın müvafiq normativ aktına uyğun olaraq ödənişi benefisiar banka göndərir;

- benefisiar bankın məsul şəxsi aldığı ödəniş tapşırığını yoxlayır, kənarlaşma olmadıqda pul vəsaitini vəsait alanın bank hesabına daxil edir, bankın daxili prosedur qaydalarına uyğun olaraq təsdiq edir və bank hesabı müqaviləsində nəzərdə tutulmuş qaydada hesabdən çıxarışla birlikdə vəsait alana təqdim edir.

Emitent bank ödəyicinin tələbi ilə ona ödəniş tapşırığının icrası haqqında dərhal yazılı bildiriş verməlidir. Ödəniş tapşırığının icrası haqqında bildirişin tərtibi qaydası və

onun məzmununa aid tələblər tərəflərin razılaşması ilə nəzərdə tutulur. Əgər tərəflərin razılaşmasında bu tələblər nəzərdə tutulmayıbsa, ödəniş tapşırığının icrası haqqında yazılı bildiriş emitent bank tərəfindən sərbəst formada tərtib edilir. Benefisiar bank ödənişi aldığı günün ertəsi iş günündən gec olmayaraq vəsait alanın bank hesabına mədaxil etməlidir, bu şərtlə ki, bank hesabı müqaviləsində daha qısa müddət nəzərdə tutulmasın.

Hesablaşmaların sənədləşdirilməsi prosesində, inkasso sərəncamları ilə hesablaşmalar zamanı ödəyicinin (borcunun) hesabına xidmət göstərən bank (icraçı bank) məcburi icra orqanlarının göstərişi ilə və əlavə edilən icra sənədinə əsasən ödənişi ödəyicinin hesabından mübahisəsiz qaydada (ödəyicinin sərəncamı olmadan) həyata keçirir. Məhkəmə və digər dövlət orqanlarının qərarlarının məcburi icrası icra məmurları tərəfindən həyata keçirilir.

Hüquqi şəxs olan ödəyicinin (borcunun) bank hesabından dövlət sosial sığorta üzrə borcların və tətbiq edilmiş maliyyə sanksiyalarının Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinə alınması barədə Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanının sərəncamı inkasso sərəncamı ilə birlikdə banka bilavasitə həmin orqanlar tərəfindən təqdim olunur. Sığortaədən hüquqi şəxs olmadıqda borc məbləği və maliyyə sanksiyaları məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı əsasında tutulur. Ödəyicinin hesabından vəsaitin mübahisəsiz silinməsi üçün əsas olan icra sənədləri aşağıdakılardır:

1. Məhkəmələrin aşağıdakı aktları üzrə verilən icra vəərəqləri:
 - Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin qərarları;
 - iddianın təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsi haqqında məhkəmələrin qərar-dadları;
 - məhkəmələrin cinayət işləri üzrə hökmlərinin, qərar-dadlarının və qərarlarının əmlakın alınmasına dair hissəsi;
 - beynəlxalq arbitrajların və münisiflər məhkəmələrinin qərarları;
 - xarici dövlətlərin məhkəmələrinin və arbitrajlarının qərarları;
2. Məhkəmə əmrləri;
3. Aliməntlərin ödənilməsi barədə notariat qaydasında təsdiq edilmiş sənədlər;
4. Notariat orqanlarının icra qeydləri;
5. İnzibati xətalara dair işlərə baxmaq səlahiyyəti olan orqanların (vəzifəli şəxslərin) qərarları;
6. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda digər orqanların qərarları.

Ödəyicinin hesabından pul vəsaitinin mübahisəsiz qaydada silinməsi üçün məhkəmə icraçı və ya Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanı icraçı banka inkasso sərəncamı təqdim edir.

Inkasso sərəncamının mütləq rekvizitləri aşağıdakılardır:

- vəsait alanın adı və digər rekvizitləri;
- ödəyicinin adı və digər rekvizitləri;
- vəsait alanın bankının adı və digər rekvizitləri;
- icraçı bankın adı və digər rekvizitləri;
- ödənilməli olan vəsaitin məbləği və valyuta növü;
- ödənişin təyinatı.

Inkasso sərəncamının "Ödənişin təyinatı" sahəsində vəsaitin mübahisəsiz qaydada silinməsi haqda qərar çıxarmış orqanın adı, əlavə edilən icra sənədinin adı, tarixi və nömrəsi göstərilməlidir.

Inkasso sərəncamı bir qayda olaraq 3 nüsxədə tərtib edilir.

1-ci nüsxə vəsaiti ödəyicinin hesabından silmək üçün əsas olur və icraçı bankda qalır;

2-ci nüsxə inkasso sərəncamının icraya qəbul olunması barədə iltizam kimi icraçı bankın məsul şəxsinin imzası və bankın ştamplı ilə təsdiqlənir və icra məmuruna və ya Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanına qaytarılır;

3-cü nüsxə ödəyiciyə təqdim olunur.

Inkasso sərəncamına icra sənədinin əslisi və ya Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada verilmiş dublikatı əlavə edilməlidir.

İcraçı bank icra məmurlarından inkasso sərəncamını və icra sənədini aldığı vaxtdan yeddi gün müddətində ödənişi həyata keçirir. Ödəyicinin bank hesabında vəsait olduqda icraçı bank Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanından inkasso sərəncamını və həmin orqanın sərəncamını aldığı gün ödənişi həyata keçirir. Ödəyicinin valyuta hesabına sərəncam yönəldildiyi halda bank həmin gün Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının müəyyən etdiyi rəsmi məzənnə ilə sərəncamda göstərilən məbləğin müəyyən faizində hesabdakı valyuta vəsaitini dondurur və dərhal bu barədə ödəyiciyə məlumat göndərir. Valyuta vəsaiti ödəyici tərəfindən manata konvertasiya edildikdən sonra sərəncam icra edilir.

Ödəyicinin bank hesabında vəsait olmadıqda və ya çatışmadıqda icra məmurlarının inkasso sərəncamı iki ay, Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanının inkasso sərəncamı isə 90 gün ərzində icraçı bankda saxlanılır. Bu barədə icraçı bank dərhal icra məmuruna və ya Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanına bildiriş verməlidir. Bu zaman icraçı bankın məsul şəxsi inkasso sərəncamının tamamilə və ya qismən icra edilməməsi barədə icra sənədində qeyd yazır. Bu halda inkasso sərəncamları hesaba vəsait daxil olduqca Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş ardıcılıqla ödənilir.

Banka daxil olmuş inkasso sərəncamının surəti bu bəndin birinci abzasında göstərilən müddətdən sonra icra sənədi ilə (son qeydlərlə) birgə icra məmuruna və ya Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanına qaytarılır. Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanından həmin borca görə sərəncam bir daha icraya qəbul edilmir. Inkasso sərəncamı qismən ödənildikdə icraçı bankın məsul şəxsi onun birinci nüsxəsinin müvafiq qrafalarında qismən ödənişin tarixini və məbləğini, habelə ödənişin qalıqlarının məbləğini qeyd edir və onları öz imzası ilə təsdiqləyir. Inkasso sərəncamı tam ödənildikdə icraçı bankın məsul şəxsi icra sənədində qeyd yazır, onu öz imzası və bankın ştamplı ilə təsdiqləyir və həmin icra sənədinin surətini bankda saxlayaraq əslini məhkəmə icraçısına və ya Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanına qaytarır. İcra sənədinin əslisi şəxsən və ya bildirişli sifariş məktubu ilə təqdim edilir. İcra sənədinin verilməsi üçün əsas olmuş məhkəmə və ya digər orqanın qərarı və yaxud qanuna görə icra sənədi sayılan sənəd ləğv edildikdə icraçı bank icra sənədini icra etmədən onu icra məmuruna və ya Dövlət Sosial Müdafiə Fondu orqanına qaytarır.

Vergi orqanlarının sərəncamları ilə hesablaşmalar zamanı ödəyicinin (borcunun) hesabına xidmət göstərən bank (icraçı bank) vergilər üzrə borcların, faizlərin və tətbiq edilmiş maliyyə sanksiyalarının dövlət büdcəsinə alınması haqda vergi orqanının sərəncamına əsasən ödənişi ödəyicinin hesabından mübahisəsiz qaydada (ödəyicinin sərəncamı olmadan) həyata keçirir.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin təsdiq etdiyi formaya uyğun olaraq vergi orqanının təqdim etdiyi sərəncam bank tərəfindən qeyd-şərtsiz qəbul olunur və icra edilir.

Sərəncam bir qayda olaraq 4 nüsxədə tərtib edilir.

- 1-ci nüsxə vəsaiti ödəyicinin hesabından silmək üçün əsas olur və icraçı bankda qalır;
- 2-ci nüsxə sərəncamın icraya qəbul olunması barədə iltizam kimi icraçı bankın məsul şəxsinin imzası və bankın ştamplı ilə təsdiqlənir və vergi orqanına qaytarılır;
- 3-cü nüsxə sərəncamı tam və ya qismən icra olunduqdan sonra vergi orqanına qaytarılır;
- 4-cü nüsxə ödəyiciyə təqdim olunur.

Ödəyicinin sərəncamda göstərilən bank hesabında vəsait olduqda icraçı bank sərəncamı aldığı gün (əməliyyat günü) ödəniş həyata keçirir. Ödəyicinin bank hesabında vəsait olmadıqda və ya çatışmadıqda sərəncam icraçı bankda qalır və hesaba vəsait daxil olduqca icra edilir. Sərəncam xarici valyutada olan bank hesabına yönəldikdə, bank həmin gün Mərkəzi Bankın müəyyən etdiyi rəsmi məzənnə ilə sərəncamda göstərilən məbləğin 105 faizində hesabdakı valyuta vəsaitini döndürür və dərhal bu barədə ödəyiciyə məlumat göndərir. Ödəyici tərəfindən konvertasiya əməliyyatı aparıldıqdan sonra bank sərəncamı icra edir.

Sərəncamı tam ödənildikdə icraçı bankın məsul şəxsi onun birinci və üçüncü nüsxəsinin üzərində müvafiq qeydlər yazır, onları öz imzası və bankın ştamplı ilə təsdiqləyərək üçüncü nüsxəsinə vergi orqanına bildirişli sifariş məktubu ilə və ya onun əməkdaşına şəxsən verilməklə təqdim edir. Sərəncam vergi orqanı tərəfindən geri götürüldüyü və ya qanunvericiliyə müvafiq qaydada bank hesabı bağlandığı ana qədər qismən icra olunduqda, sənəd eyni qaydada vergi orqanına təqdim edilir. Vergi orqanının sərəncamı Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş ödənişlərin növbəliliyi ardıcılığına uyğun olaraq icra edilir. Inkasso üzrə hesablaşmalar zamanı emitent bank (vəsait alan bank) müştərinin (vəsait alanın) tapşırığı ilə ödəyicidən ödənişin və (və ya) ödəniş akseptinin alınması əməliyyatlarını vəsait alanın hesabına həyata keçirməyi öhdəsinə götürür.

Vəsait alanın tapşırığını almış emitent bank tapşırığın icrası üçün ödəyicinin müştərisi olduğu icraçı bankı (ödəyici bankı) cəlb edə bilər. Inkasso tapşırıqlarından malların alınması, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı ödənişlərin alınması üçün, habelə müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş digər hallarda istifadə edilir. Inkasso üzrə hesablaşmalar inkasso tapşırığı əsasında həyata keçirilir. Ödəyici ilə vəsait alan arasında bağlanmış müqavilədə nəzərdə tutulan hallarda inkasso tapşırığına müvafiq sənədlər əlavə edilir. Bu zaman inkasso tapşırığında həmin sənədlərin siyahısı (vərəqlərin sayı ilə birgə) göstərilir.

Inkasso tapşırığı əsasında ödənişin alınması akseptli və ya akseptsiz qaydada həyata keçirilə bilər. Inkasso tapşırığı əsasında akseptli qaydada həyata keçirilən ödəniş zamanı ödəyicinin müvafiq yazılı sərəncamı tələb olunur. Həmin sərəncam qabaqcadan da verilə bilər (qabaqcadan aksept), bu şərtlə ki, vəsait alanı eyniləşdirməyə imkan verən lazımi məlumatlar sərəncamda göstərilmiş olsun. Inkasso tapşırığı əsasında akseptsiz qaydada ödəniş ödəyicinin sərəncamı olmadan, lakin onunla müvafiq icraçı bank arasında bank hesabı müqaviləsində nəzərdə tutulmuş hallarda həyata keçirilir.

Inkasso tapşırığının mütləq rekvizitləri aşağıdakılardır:

- vəsait alanın adı və digər rekvizitləri;
- ödəyicinin adı və digər rekvizitləri;
- emitent bankın adı və digər rekvizitləri;
- icraçı bankın adı və digər rekvizitləri;
- ödənilməli olan vəsaitin məbləği və valyuta növü;
- ödənişin və (və ya) ödəniş akseptinin müddəti və şərtləri.

Inkasso tapşırığı bir qayda olaraq 3 nüsxədə tərtib edilir.

1-ci və 2-ci nüsxələr ödəyicinin müştərisi olduğu icraçı banka göndərilir, bu zaman 1-ci nüsxə vəsaiti ödəyicinin hesabından silmək üçün əsas olur və icraçı bankda qalır, 2-ci nüsxə isə ödəyiciyə təqdim edilir.

3-cü nüsxə inkasso tapşırığının qəbul olunması barədə iltizam kimi icraçı bankın məsul şəxsinin imzası və bankın ştamplı ilə təsdiqlənir və vəsait alana qaytarılır.

Inkasso tapşırığının və sənədlərin qəbulu və təqdim edilməsi:

1. Inkasso tapşırığını qəbul edən emitent bankın məsul şəxsi onun müvafiq blank formasına uyğunluğunu, həmin blankda nəzərdə tutulmuş rekvizitlərin doldurulmasının tamlığını, vəsait alanın imza (imzaları) və möhürlərinin imza və möhür nümunələri vərəqəsinə uyğunluğunu, habelə inkasso tapşırığının bütün nüsxələrinin eyniliyini yoxlamalıdır. Bundan sonra emitent bankın məsul şəxsi inkasso tapşırığının bütün nüsxələrində qəbul tarixini yazır, imza edir və emitent bankın ştamplı vurur.

2. İcraçı banka daxil olmuş inkasso tapşırığı onun nömrəsi, tarixi və məbləği, habelə ödəyicinin bank hesabı göstərilməklə sərbəst formada bir nüsxədə tərtib edilmiş kitabda (qeydiyyat kitabında) qeydiyyatla alınır.

3. Inkasso tapşırığını qəbul edən icraçı bankın məsul şəxsi onun müvafiq blank formasına uyğunluğunu, həmin blankda nəzərdə tutulmuş rekvizitlərin doldurulmasının tamlığını, emitent bankın ştamplı və məsul şəxsinin imzasının mövcudluğunu, habelə inkasso tapşırığının bütün nüsxələrinin eyniliyini yoxlamalıdır.

Bu tələblərin pozulması ilə tərtib edilmiş inkasso tapşırığı geri qaytarılmalıdır. Bu zaman inkasso tapşırığının 1-ci nüsxəsinin arxa tərəfində onun geri qaytarılmasının səbəbi və tarixi göstərilməklə məsul şəxs imza edir və icraçı bankın ştamplı vurur. Inkasso tapşırığının geri qaytarılmasının səbəbi və tarixi müvafiq qeydiyyat kitabında göstərilməlidir.

4. Hər hansı sənəd olmadıqda və ya sənədlər zahiri əlamətlərinə görə inkasso tapşırığına uyğun gəlmədikdə icraçı bank inkasso tapşırığını aldığı şəxsə bu barədə dərhal məlumat verməlidir. Göstərilən qüsurlar aradan qaldırılmadıqda bank sənədləri icra etmədən geri qaytara bilər.

5. Sənədlər alındıqları formada ödəyiciyə təqdim edilir, amma inkasso əməliyyatının rəsmiləşdirilməsi üçün zəruri olan bank qeydləri və yazıları istisna edilir.

Ödəniş (ödəniş aksepti):

1. Alınmış (inkasso edilmiş) məbləğlər icraçı bank tərəfindən dərhal emitent bankın (digər icraçı bankın) sərəncamına verilməli, həmin bank isə bu məbləğləri müştərinin hesabına salmalıdır. İcraçı bank inkasso edilmiş məbləğlərdən ona çatan mizdu və xərclərin əvəzini tuta bilər, bu şərtlə ki, bank hesabı müqaviləsində ayrı hal nəzərdə tutulmasın.

2. Qismən ödənişlər inkasso tapşırığında xüsusi icazənin olduğu hallarda qəbul edilə bilər.

3. Əgər ödəniş və (və ya) aksept alınmamışdırsa, icraçı bank ödənişin icra olunmamasının və ya akseptdən imtina edilməsinin səbəblərini dərhal emitent banka (digər icraçı banka) bildirməlidir. Emitent bank bu barədə vəsait alana dərhal məlumat verərək, ondan gələcək hərəkətlər barəsində göstərişlər istəməlidir. Gələcək hərəkətlər haqqında göstərişlər icraçı bankın müəyyən etdiyi müddətdə, bu müddət olmadıqda isə üç iş günü ərzində alınmadıqda, icraçı bankın sənədləri emitent banka qaytarmağa ixtiyarı vardır.

4. Inkasso tapşırığı əsasında ödəniş tam həyata keçirildikdə, "Ödəyicinin müştərisi olduğu icraçı bankın qeydləri" sahəsində bank hesabından vəsaitin silinməsi tarixi göstərilməklə məsul şəxs imza edir və icraçı bankın ştamplı vurur.

5. Inkasso tapşırığı üzrə ödəniş alınmadıqda emitent bank vəsait alanın xahişi ilə bunun səbəbləri barədə icraçı banka sərbəst formada tərtib edilmiş sorğu ilə müraciət edə bilər. Bu cür sorğu vəsait alanın emitent banka müraciət etdiyi günün ertəsi günündən gec olmayaraq göndəriləlidir, bu şərtlə ki, bank hesabı müqaviləsində ayrı müddət nəzərdə tutulmasın.

Akseptli qaydada həyata keçirilən ödəniş:

1. Akseptli qaydada həyata keçirilən ödəniş zamanı vəsait alan inkasso tapşırığının "Ödənişin şərti" sahəsində "akseptlə" qeydini edir.

Inkasso tapşırığının akseptinin müddəti vəsait alanla ödəyici arasında olan müqavilə ilə müəyyənləşdirilir, bu şərtlə ki, həmin müddət beş iş günündən az olmasın. Inkasso tapşırığını tərtib edərkən vəsait alan "Aksept üçün müddət" sahəsində inkasso tapşırığının aksepti üçün müqavilə ilə müəyyən edilmiş müddəti qeyd edir. Bu cür qeyd olmadıqda və ya qeyd edilən müddət beş iş günündən az olduqda, akseptin müddəti beş iş günü hesab olunur.

2. Akseptli qaydada həyata keçirilən ödəniş zamanı icraçı bank tərəfindən qəbul edilmiş inkasso tapşırığının bütün nüsxələrinin "Ödənişin müddəti" sahəsində onun məsul şəxsi tərəfindən inkasso tapşırığının akseptinin müddətinin bitdiyi tarix qeyd edilir. Ödənişin müddəti hesablanarkən yalnız bank günləri nəzərə alınır. Bu zaman inkasso tapşırığının banka daxil olduğu gün nəzərə alınmır.

3. Inkasso tapşırığı aksept üçün ödəyiciyə icraçı banka daxil olduğu günün ertəsi günündən gec olmayaraq təqdim edilməlidir. Inkasso tapşırığı ödəyiciyə icraçı bank tərəfindən bank hesabı müqaviləsi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada təqdim edilməlidir.

Akseptdən imtina:

1. Ödəyici inkasso tapşırığını aksept etməkdən tam və ya qismən imtina edə bilər. Bu zaman, o, həmin müqavilənin nömrəsi, tarixi və bəndinə istinad edə və imtinanın səbəblərini göstərə bilər.

2. Inkasso tapşırığının ödənilməsindən imtina akseptdən imtina ərizəsi formasında rəsmiləşdirilir. Həmin ərizə üç nüsxədə tərtib edilir.

3. Akseptdən imtina ərizəsini qəbul edən bankın məsul şəxsi onun düzgün və tam tərtib edilməsini, ərizədə imtinanın əsasının, həmin əsas nəzərdə tutan müqavilənin nömrəsinin, tarixinin və bəndinin mövcudluğunu, habelə müqavilənin nömrəsi və tarixinin inkasso tapşırığında göstərilənlərə uyğunluğunu yoxlamalı və ərizənin bütün nüsxələrini tarixi qeyd etməklə imzalamalı və bankın ştampını vurmaqlıdır.

4. Akseptdən tam imtina edildikdə inkasso tapşırığı akseptdən imtina ərizəsinin ikinci nüsxəsi ilə birgə sonuncunun icraçı banka daxil olduğu günün ertəsi günündən gec olmayaraq vəsait alana ötürülmək üçün emitent banka qaytarılır.

Akseptdən imtina ərizəsinin birinci nüsxəsi inkasso tapşırığının surəti ilə birgə inkasso tapşırığının geri qaytarılmasının əsası kimi icraçı bankda qalır, üçüncü nüsxəsi isə onun qəbul edilməsi haqda qəbz kimi ödəyiciyə qaytarılır.

5. Əgər inkasso tapşırığında onun qismən ödənilməsinin mümkünlüyü barədə xüsusi icazə yoxdursa, ödəyici akseptdən qismən imtina etdikdə digər qayda tətbiq edilir.

6. Əgər inkasso tapşırığında onun qismən ödənilməsinin mümkünlüyü barədə xüsusi icazə varsa, ödəyici akseptdən qismən imtina etdikdə inkasso tapşırığı ödəyicinin aksept etdiyi məbləğdə ödənilir. Bu zaman rəqəmlərlə göstərilmiş məbləğ dairəyə alınır və onun yanında ödənilən məbləğ qeyd edilir. Bu əməliyyat icraçı bankın məsul şəxsinin imzası ilə təsdiq edilir. Inkasso tapşırığının qismən aksept edilməsi əsasında onun qismən ödənilməsi

həlda akseptdən imtina ərizəsinin birinci nüsxəsi inkasso tapşırığının 1-ci nüsxəsi ilə birgə vəsaitinin silinməsinin əsası kimi bankda qalır, ikinci nüsxəsi icraçı banka daxil olduğu günün ertəsi günündən gec olmayaraq vəsait alana ötürülmək üçün emitent banka qaytarılır, üçüncü nüsxəsi isə onun qəbul edilməsi haqda qəbz kimi ödəyiciyə qaytarılır.

7. Inkasso tapşırığı müəyyən edilmiş müddətdə aksept edilmədikdə icraçı bank onun birinci nüsxəsini aksept edilmədiyini göstərməklə vəsait alana ötürülmək üçün emitent banka qaytarır. Bu zaman inkasso tapşırığının surəti inkasso tapşırığının geri qaytarılmasının əsası kimi icraçı bankda qalır.

Akseptsiz qaydada həyata keçirilən ödəniş:

1. Akseptsiz qaydada həyata keçirilən ödəniş zamanı vəsait alan inkasso tapşırığının "Ödənişin şərti" sahəsində "akseptsiz" qeydini edir və ödəyici ilə arasında olan müqavilənin tarixi, nömrəsi və vəsaitin akseptsiz silinməsinə nəzərdə tutan bəndini göstərir.

Ödəyici ilə müvafiq icraçı bank arasında bank hesabı müqaviləsində inkasso tapşırığının akseptsiz qaydada ödənilməsi nəzərdə tutulmadıqda, habelə "Ödənişin şərti" sahəsində "akseptsiz" qeydi olmadıqda, inkasso tapşırığının ödənişi akseptli qaydada həyata keçirilir.

2. Akseptsiz qaydada ödənilməli olan inkasso tapşırığını qəbul edən icraçı bankın məsul şəxsi vəsait alanla ödəyici arasında olan müqavilənin tarixi, nömrəsi və vəsaitin akseptsiz silinməsinə nəzərdə tutan bəndinin mövcudluğunu yoxlamalıdır.

3. Banklar vəsaitin akseptsiz qaydada silinməsinə dair ödəyicilərin etirazlarına mahiyyətə baxmır. Qismən ödəniş:

1. Əgər inkasso tapşırığında onun qismən ödənilməsinin mümkünlüyü barədə xüsusi icazə yoxdursa, ödəyicinin bank hesabında vəsait olmadıqda və ya çatışmadıqda (əgər bank hesabı müqaviləsində hesabın kreditləşdirilməsi nəzərdə tutulmursa və ya nəzərdə tutulsa da bu halda tətbiq edilmirsə) icraçı bank aksept edilmiş və ya akseptsiz qaydada ödənilməli olan inkasso tapşırığının birinci nüsxəsini vəsaitin olmadığını və ya çatışmadığını, habelə inkasso tapşırığının aksept edildiyini göstərməklə vəsait alana ötürülmək üçün emitent banka qaytarır və bu barədə dərhal ödəyiciyə məlumat verir. Bu zaman inkasso tapşırığının surəti inkasso tapşırığının geri qaytarılmasının əsası kimi icraçı bankda qalır.

2. Əgər inkasso tapşırığında onun qismən ödənilməsinin mümkünlüyü barədə xüsusi icazə varsa, ödəyicinin bank hesabında vəsait olmadıqda (əgər bank hesabı müqaviləsində hesabın kreditləşdirilməsi nəzərdə tutulmursa və ya nəzərdə tutulsa da bu halda tətbiq edilmirsə) icraçı bank aksept edilmiş və ya akseptsiz qaydada ödənilməli olan inkasso tapşırığının birinci nüsxəsini vəsaitin olmadığını, habelə inkasso tapşırığının aksept edildiyini göstərməklə vəsait alana ötürülmək üçün emitent banka qaytarır və bu barədə dərhal ödəyiciyə məlumat verir, bu şərtlə ki, bank hesabı müqaviləsində ayrı hal nəzərdə tutulmasın. Bu zaman inkasso tapşırığının surəti inkasso tapşırığının geri qaytarılmasının əsası kimi icraçı bankda qalır.

3. Əgər inkasso tapşırığında onun qismən ödənilməsinin mümkünlüyü barədə xüsusi icazə varsa, ödəyicinin bank hesabında vəsait çatışmadıqda (əgər bank hesabı müqaviləsində hesabın kreditləşdirilməsi nəzərdə tutulmursa və ya nəzərdə tutulsa da bu halda tətbiq edilmirsə) icraçı bank aksept edilmiş və ya akseptsiz qaydada ödənilməli olan inkasso tapşırığı üzrə qismən ödəniş həyata keçirir və inkasso tapşırığının surətini vəsaitin çatışmadığını, habelə inkasso tapşırığının aksept edildiyini göstərməklə vəsait alana ötürülmək üçün emitent banka qaytarır və bu barədə dərhal ödəyiciyə məlumat verir, bu şərtlə ki, bank hesabı müqaviləsində ayrı hal nəzərdə tutulmasın.

4. Inkasso tapşırığı qismən ödənildikdə icraçı bankın məsul şəxsi onun blankının müvafiq qrafalarında qismən ödənişin tarixini və məbləğini, habelə ödənişin qalıqının məbləğini qeyd edir və onları öz imzası ilə təsdiqləyir. [16]

4. Akkreditiv üzrə hesablaşmaların rəsmiləşdirilməsi

Akkreditiv üzrə hesablaşmalar zamanı ödəyicinin akkreditiv açılması haqqında tapşırığı və göstərişi ilə hərəkət edən bank (emitent bank) vəsait alana akkreditivin tələblərinə cavab verən müvafiq sənədlərin təqdim edilməsi şərti ilə vəsait ödəməyi və ya köçürmə vekselinə ödəməyi, aksept etməyi və ya uçota almağı və ya bu səlahiyyətləri başqa banka (icraçı banka) verməyi öhdəsinə götürür. Vəsait alana vəsaiti ödəyən və ya köçürmə vekselinə ödəyən, aksept edən və ya uçota alan emitent banka icraçı bank haqqında qaydalar tətbiq olunur. Ödənilmiş akkreditiv açıldıqda emitent bank onun məbləğini ödəyicinin və ya ona verilmiş kreditin hesabına öz öhdəliyinin bütün müddəti ərzində icraçı bankın sərəncamına köçürür. Ödənilməmiş akkreditiv açıldıqda emitent bank onun məbləğini icraçı banka akkreditiv icra olunduqdan sonra ödəyir.

Akkreditiv, onun əsasən biləcəyi hər hansı müqavilədən (akkreditivin mətnində həmin müqaviləyə istinad edilə belə) ayrılmış əqdərdir. Bankın akkreditiv üzrə öhdəliyi ödəyicinin emitent bank və ya vəsait alanla münasibətlərindən irəli gələn qarşılıqlı tələb və etirazlardan asılı deyil. Vəsait alan heç bir halda banklar və ya ödəyici ilə emitent bank arasında olan müqavilə münasibətlərinə istinad edə bilməz. Bütün maraqlı tərəflər akkreditivlə əməliyyatları müvafiq mallar, xidmətlər və (və ya) digər öhdəliklərin icrası ilə deyil, yalnız həmin mallar, xidmətlər və (və ya) digər öhdəliklərin icrasına aidiyyəti ola bilən sənədlərə əsasən aparırlar. Akkreditivin açılması və onda dəyişikliklərin edilməsi haqda ərizə, akkreditivin özü və onda edilən dəyişikliklər tam və dəqiq olmalıdır.

Banklar imkan daxilində akkreditivə və ya onda edilən dəyişikliklərə lüzumsuz təfəsilatlar daxil etmək cəhdlərinə mane olmalıdırlar. Bankın akkreditiv üzrə öhdəliyinin yerinə yetirilməsini şərtləndirən vəsait alan tərəfindən təqdim olunmalı olan müvafiq sənədlər akkreditivin açılması və onda dəyişikliklərin edilməsi haqda ərizədə, akkreditivin özündə, habelə onda edilən dəyişikliklərdə dəqiq göstərilməlidir.

Akkreditivin formaları:

1. Vəsait alana qabaqcadan bildirmədən emitent bankın dəyişdirə və ya ləğv edə bildiyi akkreditiv geriçağırma akkreditivi sayılır. Akkreditivin geri çağırılması emitent bankın vəsait alan qarşısında hər hansı öhdəliklərini yaratmır.

İcra anıadək akkreditivin şərtlərinin dəyişdirilməsi və ya ləğv edilməsi haqqında bildiriş almayan icraçı bank geriçağırma akkreditivi üzrə ödənişi və ya digər əməliyyatları icra etməlidir. Bu halda emitent bank icraçı bankın çəkdiyi (çəkəcəyi) xərci ödəməlidir.

Akkreditiv o vaxt geriçağırma akkreditivi olur ki, onun mətnində bu hal birbaşa müəyyənləşdirilir.

2. Vəsait alanın razılığı olmadan ləğv edilə və ya dəyişdirilə bilməyən akkreditiv geri çağırılmayan akkreditiv sayılır. Geri çağırılmayan akkreditiv emitent bankın qəti öhdəliyidir. Geri çağırılmayan akkreditiv emitent bankın razılığı olmadan dəyişdirilə və ya ləğv edilə bilməz.

Akkreditiv əməliyyatının aparılmasında iştirak edən icraçı bank emitent bankın xahişi ilə geri çağırılmayan akkreditivi təsdiqləyə bilər (təsdiqlənmiş akkreditiv). Bu cür təsdiqləmə icraçı bankın emitent bankın öhdəliyindən əlavə, akkreditivin şərtlərinə uyğun

ödənişi icra etmək öhdəliyini qəbul etdiyini bildirir. Təsdiqlənmiş akkreditiv icraçı bankın (təsdiqlənmiş bankın) qəti öhdəliyidir. İcraçı bankın təsdiqlədiyi geri çağırılmayan akkreditiv icraçı bankın razılığı olmadan dəyişdirilə və ya ləğv edilə bilməz.

Akkreditivin açılması (dəyişdirilməsi) və ötürülməsi:

1. Akkreditiv açmaq üçün ödəyici emitent banka ərizə verir. Ərizənin mütləq rekvizitləri aşağıdakılardır:

- ödəyicinin adı və digər rekvizitləri;
- vəsait alanın adı və digər rekvizitləri;
- emitent bankın adı və digər rekvizitləri;
- akkreditivin məbləği (manatla);
- akkreditivin icrası şərtləri;
- akkreditivin icrası üçün təqdim olunmalı sənədlərin siyahısı;
- akkreditivin, malların göndərilməsinin və sənədlərin təqdim olunmasının müddəti.

Ərizədə bu rekvizitlərdən biri olmadıqda emitent bank tərəfindən akkreditiv açılır. Ərizədə akkreditivi vəsait alana ötürməli olan icraçı bank göstərilmədikdə, emitent bank həmin icraçı bankı özü seçə bilər.

2. Akkreditivin açılması haqqında ərizə iki nüsxədə tərtib edilir. Ərizənin birinci nüsxəsi akkreditivin açılması üçün emitent bankda qalır, ikinci nüsxəsi isə emitent bankın müəyyən etdiyi müddətdə emitent bankın məsul şəxsinin imzası və bankın ştamplı ilə təsdiq edilmiş qəbul haqqında qeydlə birgə ödəyiciyə qaytarılır.

3. Emitent bank qəbul edilmiş ərizə əsasında sərbəst məktub formasında akkreditiv tərtib edir və onu icraçı banka (və ya birbaşa vəsait alana) təqdim edir. Akkreditiv açılması haqqında ərizənin mütləq rekvizitləri ilə yanaşı, akkreditivdə onun nömrəsi, habelə açılmasının tarixi və yeri göstərilməlidir.

4. Hər bir akkreditivdə onun icra üsulu (sənədləri təqdim edərkən və ya möhlətli ödəniş, köçürmə vekselinin aksept edilməsi və ya uçota alınması) dəqiq göstərilməlidir.

5. Akkreditivdə dəyişiklik edilməsi üçün ödəyici emitent banka ərizə təqdim etməlidir. Akkreditivdə dəyişikliyin edilməsi haqqında ərizəyə təlimatın müvafiq bəndləri şamil edilir.

Emitent bank akkreditivin və onda edilmiş dəyişikliklərin vəsait alana ötürülməsində eyni bankın xidmətlərindən istifadə etməlidir.

6. Vəsait alan akkreditivdə edilən dəyişikliklərin qəbul edilməsi barədə onu xəbərdar etmiş banka məlumat verməyənədək akkreditivin illkin şərtləri (və ya əvvəlcə qəbul edilmiş şərtlərlə birgə) onun üçün qüvvədə qalır. Vəsait alan akkreditivdə edilən dəyişikliklərin qəbul edilib-edilməməsi barədə icraçı banka xəbər verməlidir. Əgər vəsait alan bu xəbəri verməyibsə, lakin onun tərəfindən akkreditivə və hələ qəbul etmədiyi dəyişikliklərə uyğun olan sənədlərin icraçı banka və ya emitent banka təqdim edilməsi həmin dəyişikliklərin vəsait alan tərəfindən qəbul edilməsi deməkdir və həmin andan etibarən akkreditiv dəyişilmiş hesab olunur. Dəyişikliklərin qismən qəbul edilməsinə yol verilmir və bu cür qəbul etibarsızdır.

7. İcraçı bank zəhri əlamətlərinə görə akkreditivin həqiqiliyini yoxlamaq və onu vəsait alana ötürməlidir. Əgər icraçı bank zəhri əlamətlərinə görə akkreditivin həqiqiliyini yoxlaya bilmərsə, bu barədə o, emitent banka dərhal məlumat verməlidir. Emitent bank akkreditivin həqiqiliyini təsdiq etdikdə, icraçı bank onu vəsait alana ötürür. Emitent bank akkreditivin həqiqiliyini təsdiqləmədikdə icraçı bank onu emitent banka qaytarır. Zəhri əlamətlərinə görə akkreditivin həqiqiliyini yoxlaya bilməməsinə baxmayaraq, icraçı bank onu və

sait alana ötürürsə, o, akkreditivin həqiqiliyini yoxlaya bilməməsi haqda vəsait alana məlumat verməlidir. Əgər icraçı bank akkreditivi vəsait alana ötürməkdən imtina edirsə, bu barədə o, emitent banka dərhal məlumat verməli və akkreditivi ona qaytarmalıdır.

8. Əgər emitent bank akkreditivin və ya onda edilmiş dəyişikliyin vəsait alana ötürülməsi barədə icraçı bankı telekommunikasiya məlumatı (elektron daşıyıcılarda) vasitəsi ilə təlimatlandırarsa, həmin telekommunikasiya məlumatı akkreditiv sənədi və ya dəyişiklik hesab edilir və bu halda heç bir yazılı təsdiqləmə tələb olunmur. Bundan sonra emitent bank tərəfindən icraçı banka təqdim edilən yazılı təsdiqləmə etibarsızdır və icraçı bank həmin yazılı təsdiqləməni telekommunikasiya məlumatı vasitəsi ilə aldığı akkreditiv və ya dəyişikliklə tutuşdurmağa borclu deyil.

Əgər telekommunikasiya məlumatında təfəsilatın bir qədər sonra təqdim ediləcəyi, yaxud yazılı təsdiqləmənin akkreditiv sənədi və ya dəyişiklik olacağı göstərilirsə, telekommunikasiya məlumatı akkreditiv sənədi və ya dəyişiklik hesab edilmir. Bu halda emitent bank dərhal və ya telekommunikasiya məlumatında göstərilən müddətdə icraçı banka akkreditivi və ya dəyişikliyi təqdim etməlidir.

9. Əgər akkreditivin açılması, təsdiqlənməsi, ötürülməsi və ya onda dəyişikliyin edilməsi barədə emitent bankın təqdim etdiyi təlimatlar tam, yaxud dəqiq deyilsə, icraçı bank öz üzərinə heç bir məsuliyyət götürmədən vəsait alana məlumat xarakterli qabaqcadan bildiriş göndərə bilər. Həmin bildirişdə onun məlumat xarakterli olması və icraçı bank üçün heç bir öhdəlik yaratmadığı dəqiq göstərilməlidir. Hər bir halda icraçı bank etdiyi hərəkətlər barədə emitent banka məlumat verməli və ondan lazımi informasiyanın təqdim olunmasını xahiş etməlidir. Emitent bank dərhal lazımi informasiyanı təqdim etməlidir. Yalnız lazımi informasiya təqdim olunduqda və icraçı bank təlimatlara uyğun hərəkət etməyə hazır olduqda, akkreditiv təsdiqlənir, ötürülür və ya ona dəyişikliklər daxil edilir. Banklar lazımi informasiyanı ləngimədən təqdim etməlidir.

10. Əgər icraçı bank emitent bankın xahişi ilə geri çağırılmayan akkreditivi təsdiqləməkdən imtina edirsə, bu barədə o, emitent banka dərhal məlumat verməlidir. İcraçı bank geri çağırılmayan akkreditivi yalnız emitent bankın xahişi ilə təsdiqləyə bilər.

11. Təsdiqlənmiş bankın akkreditivdə edilmiş dəyişikliklər barədə vəsait alanı qeydşərtsiz xəbərdar etməsi onun təsdiqinin həmin dəyişikliklərə də şamil edilməsi deməkdir. Akkreditivdə edilən dəyişikliklər barədə təsdiqlənmiş bankın vəsait alanı onun təsdiqinin həmin dəyişikliklərə şamil edilməməsi şərti ilə xəbərdar etdiyi halda təsdiqlənmiş bank bu barədə emitent banka dərhal məlumat verməlidir. Bankların öhdəliyi:

1. Akkreditivin şərtlərinin gözlənilməsi ilə akkreditivdə nəzərdə tutulmuş sənədlər emitent banka və ya icraçı banka təqdim olunduqda geri çağırılmayan akkreditiv üzrə aşağıdakı bəzətlərdən birini yerinə yetirmək emitent bankın borcudur:

– əgər akkreditiv sənədləri təqdim edərəkən ödənişi nəzərdə tutubsa, ödənişi həyata keçirmək;

– əgər akkreditiv möhlətli ödənişi nəzərdə tutubsa, akkreditivin şərtləri ilə müəyyən edilən müddətdə ödənişi təmin etmək;

– əgər akkreditiv emitent bank tərəfindən köçürmə vekselinin aksept edilməsini nəzərdə tutubsa, vəsait alan tərəfindən emitent banka təqdim edilən köçürmə vekselinin aksept etmək və həmin veksəl üzrə ödəniş müddəti çatdıqda onu ödəmək;

– əgər akkreditiv köçürmə vekselinin digər ödəyici bank tərəfindən aksept edilməsini nə-

zərdə tutubsa, köçürmə vekselinin aksept etmək və həmin veksəl üzrə ödəniş müddəti çatdıqda onu ödəmək (əgər akkreditivdə göstərilən ödəyici bank onu aksept etməyibsə), yaxud köçürmə vekselinin ödəmək (əgər akkreditivdə göstərilən ödəyici bank köçürmə vekselinin aksept etdikdən sonra həmin veksəl üzrə ödəniş müddəti çatdıqda onu ödəməyibsə);

– əgər akkreditiv köçürmə vekselinin uçota alınmasını nəzərdə tutubsa, köçürmə vekseli üzrə ödəniş müddəti çatana qədər onu veksəl verənə və (və ya) digər mükəlləfiyyətli şəxslərə təqdim etmədən həmin vekseli və (və ya) akkreditiv üzrə təqdim edilmiş digər sənədləri ödəmək (diskont məbləği çıxılmaqla). Əgər akkreditiv köçürmə vekselinin ödəyiciyə təqdim edilməsini nəzərdə tutubsa, bank həmin köçürmə vekselinin əlavə sənəd kimi qiymətləndirməlidir.

2. Akkreditivdə, onun emitent bank tərəfindən icra edilməsi nəzərdə tutulmayıbsa, icraçı bank göstərilməlidir. İcraçı bank geriçağırma akkreditivini və təsdiqlənməmiş geri çağırılmayan akkreditivi icra etməyə borclu deyil, bu şərtlə ki, akkreditiv ödənilmiş olmasın.

3. Akkreditivin şərtlərinin gözlənilməsi ilə akkreditivdə nəzərdə tutulmuş sənədlər geri çağırılmayan akkreditivi təsdiqlənmiş icraçı banka (təsdiqlənmiş banka) və ya digər icraçı banka təqdim olunduqda geri çağırılmayan akkreditiv üzrə aşağıdakı hərəkətlərdən birini yerinə yetirmək emitent bankın öhdəliyindən əlavə təsdiqlənmiş bankın borcudur:

– əgər akkreditiv sənədləri təqdim edərəkən ödənişi nəzərdə tutubsa, ödənişi həyata keçirmək;

– əgər akkreditiv möhlətli ödənişi nəzərdə tutubsa, akkreditivin şərtləri ilə müəyyən edilən müddətdə ödənişi təmin etmək;

– əgər akkreditiv təsdiqlənmiş bank tərəfindən köçürmə vekselinin aksept edilməsini nəzərdə tutubsa, vəsait alan tərəfindən təsdiqlənmiş banka təqdim edilən köçürmə vekselinin aksept etmək və həmin veksəl üzrə ödəniş müddəti çatdıqda onu ödəmək;

– əgər akkreditiv köçürmə vekselinin digər ödəyici bank tərəfindən aksept edilməsini nəzərdə tutubsa, vəsait alan tərəfindən təsdiqlənmiş banka təqdim olunan köçürmə vekselinin aksept etmək və həmin veksəl üzrə ödəniş müddəti çatdıqda onu ödəmək (əgər akkreditivdə göstərilən ödəyici bank onu aksept etməyibsə), yaxud vəsait alan tərəfindən təsdiqlənmiş banka təqdim olunan köçürmə vekselinin ödəmək (əgər akkreditivdə göstərilən ödəyici bank köçürmə vekselinin aksept etdikdən sonra həmin veksəl üzrə ödəniş müddəti çatdıqda onu ödəməyibsə);

– əgər akkreditiv köçürmə vekselinin uçota alınmasını nəzərdə tutubsa, köçürmə vekseli üzrə ödəniş müddəti çatana qədər onu veksəl verənə və (və ya) digər qanuni mükəlləfiyyətli şəxslərə təqdim etmədən həmin vekseli və (və ya) akkreditiv üzrə təqdim edilmiş digər sənədləri ödəmək (diskont məbləği çıxılmaqla). Əgər akkreditiv köçürmə vekselinin ödəyiciyə təqdim edilməsini nəzərdə tutubsa, bank həmin köçürmə vekselinin əlavə sənəd kimi qiymətləndirməlidir.

4. Akkreditivin şərtlərinə müvafiq surətdə ödənişi icra etmiş və ya başqa əməliyyatı aparmış icraçı bank ona təqdim edilmiş sənədləri emitent banka (təsdiqlənmiş banka) ötürür. Əgər icraçı bank akkreditivin şərtlərinə müvafiq surətdə ödənişi icra etmiş və ya başqa əməliyyatı aparmışdırsa, emitent bank (və təsdiqlənmiş bank) ona akkreditivin icrası ilə bağlı çəkdiyi xərclərin avazını ödəməli və akkreditivdə göstərilən sənədləri qəbul etməlidir. Göstərilən xərclərin avazı, habelə akkreditivin icrası ilə əlaqədar emitent bankın bütün başqa xərclərinin avazı ödəyici tərəfindən ödənilir. Akkreditivin icrası:

1. Akkreditivin icrası üçün vəsait alan icraçı banka akkreditivin bütün şərtlərinin yerinə yetirildiyini təsdiqləyən sənədləri təqdim edir. Bu şərtlərdən, heç olmasa, biri pozulduqda akkreditiv icra edilmir.

2. Akkreditivdə göstərilən sənədlərin zəhəri əlamətlərinə görə akkreditivin şərtlərinə uyğun olmasını müəyyən etmək üçün banklar onları diqqətlə yoxlamalıdır. Göstərilən sənədlərin zəhəri əlamətlərinə görə akkreditivin şərtlərinə uyğunluğu təqdim olunma gününün ertəsi günündən başlayaraq ən gec yeddi iş günü ərzində Təlimatın müddəalarına əsasən müəyyən olunur. Zəhəri əlamətlərinə görə bir-birinə zidd olan sənədlər akkreditivin şərtlərinə uyğun olmayan sənədlər kimi qiymətləndirilir. Akkreditivdə göstərilməyən sənədlər banklar tərəfindən yoxlanılır. Bu cür sənədləri aldıqda banklar onları geri qaytarır, yaxud özləri üçün heç bir öhdəlik yaratmadan emitent banka ötürür.

3. Akkreditivdə olan hansısa şərtlə yanaşı, ona əsasən təqdim edilməli sənəd göstərilmədikdə, banklar həmin şərti nəzərə almır.

4. Əgər icraçı bank zəhəri əlamətlərinə görə akkreditivin şərtlərinə uyğun gəlməyən sənədləri qəbul etməkdən imtina edərsə, bu barədə o, imtinanın səbəblərini göstərməklə, vəsait alana və emitent banka dərhal məlumat verməlidir.

5. Əgər icraçı bankın qəbul etdiyi sənədləri aldıqdan sonra emitent bank (və ya təsdiqləmiş bank) onları zəhəri əlamətlərinə görə akkreditivin şərtlərinə uyğun gəlməyən hesab edərsə, onların qəbulundan imtina edə bilər və akkreditivin şərtləri pozulmaqla vəsait alana ödənilmiş məbləği icraçı bankdan tələb edə bilər, ödənilməmiş akkreditiv üzrə isə ödənilmiş məbləğlərin əvəzini ödəməkdən imtina edə bilər.

6. Zəhəri əlamətlərinə görə ona təqdim olunmuş sənədlərin akkreditivin şərtlərinə uyğun gəlməməsini müəyyən etməsinə baxmayaraq, emitent bank onların qəbul edilməsi barədə ödəyiciyə müraciət edə bilər. Lakin bununla belə emitent bank təlimatın bəndində müəyyən edilmiş müddət ərzində sənədləri ona təqdim etmiş icraçı banka (vəsait alana) öz qəti qərarını bildirməlidir. Uyğunsuzluğa baxmayaraq ödəyici sənədləri ödəniş üçün qəbul etməyi qərara alarsa, o, emitent banka öz razılığını təqdim edir.

7. Emitent bank (və ya təsdiqləmiş bank), yaxud onun tapşırığı ilə hərəkət edən icraçı bank sənədlərin qəbulundan imtina etdikdə, təlimatın bəndində müəyyən edilmiş müddət ərzində telekommunikasiya rabitəsi vasitəsi ilə, bu mümkün olmadıqda isə, digər yolla bu barədə sənədləri ona təqdim etmiş icraçı banka (vəsait alana) məlumat verməlidir. Həmin məlumatda imtinaya səbəb olan bütün uyğunsuzluqlar, habelə sənədlərin bankın sərəncamında qalması və ya onları təqdim etmiş şəxsə qaytarılması göstərilməlidir.

8. Akkreditivdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, qismən istifadəyə və ya qismən göndərməyə icazə verilir.

Sənədlər:

1. Akkreditiv üzrə təqdim olunmalı sənədləri vəsait alana verən şəxsləri xarakterizə etmək üçün "tanınmış", "təcrübəli", "müstəqil", "rəsmi", "səriştəli", "yerli" və digər bu kimi terminlər akkreditivin şərtlərinə daxil edilməməlidir. Belə terminlər akkreditivin şərtlərinə daxil edildikdə, banklar müvafiq sənədləri təqdim olunduqları kimi qəbul edir, bu şərtlə ki, onlar zəhəri əlamətlərinə görə akkreditivin digər şərtlərinə uyğundur və bilavasitə vəsait alanın özü tərəfindən verilməyib.

2. Akkreditivdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, reproqrafik üsulla (çap materiallarının

mexaniki çoxaldılması), avtomatlaşdırılmış və ya kompyuter sistemləri, yaxud kopiya kağızı vasitəsi ilə hazırlanmış kimi görənən sənədlərdə "əslidir" qeydi və səlahiyyətli şəxsin imzası (və möhür) varsa, həmin sənədlər banklar tərəfindən əsl kimi qəbul edilir. Akkreditivdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, onun şərtlərinə əsasən sənəd bir neçə nüsxədə təqdim olunmalıdır, sənədin əsl və digər nüsxələr təqdim edilməlidir. Akkreditivdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, onun şərtlərinə əsasən sənəd təsdiqlənmiş, leqallaşdırılmış, vizalanmış olmalı, yaxud digər bu kimi tələblərə cavab verməlidirsə, sənəddə zəhəri əlamətlərinə görə müvafiq imzanın, möhürün, ştampanın və ya yarlığın olduğu halda həmin tələblər yerinə yetirilmiş hesab edilir.

3. Nəqliyyat və sığorta sənədləri, habelə hesab-faktura və qaima istisna olmaqla, digər sənədlərin kim tərəfindən verilməsi və onlarda hansı ifadə və ya məlumatların olması akkreditivdə göstərilməlidir. Əks halda banklar sənədləri təqdim edildiyi kimi qəbul edir, bu şərtlə ki, sənədlərin məzmunu akkreditivlə şərtləndirilən və təqdim edilən digər sənədə zidd deyil. Nəqliyyat və sığorta sənədləri, habelə hesab-faktura və qaimanın kim tərəfindən verilməsi və onlarda hansı ifadə və ya məlumatların olması akkreditivdə göstərilmədikdə, banklar müvafiq qanunvericiliyi rəhbər tutur. Həmin məsələlər qanunvericiliklə tənzimlənmədikdə banklar bank praktikasında tətbiq olunan işgüzar dövrüyyə adətlerini rəhbər tutur. Əgər sığorta sənədində onun bir neçə əslinin mövcud olması göstərilirsə, bütün əsillər təqdim edilməlidir, bu şərtlə ki, akkreditivdə ayrı hal nəzərdə tutulmasın.

4. Əgər akkreditivdə ayrı hal şərtləndirilməyibse, banklar akkreditivin açılması tarixindən əvvəlki tarixlə verilmiş sənədi qəbul edirlər, bu şərtlə ki, sənəd akkreditivlə müəyyən edilmiş müddətlər ərzində təqdim edilir.

5. Akkreditivdə ödəniş, köçürmə vekselinin aksept edilməsi və ya uçota alınması üçün sənədlərin təqdim olunması müddətinin bitdiyi tarix və yeri göstərilməlidir. Ödəniş, köçürmə vekselinin aksept edilməsi və ya uçota alınması müddətinin bitdiyi tarix sənədlərin təqdim olunması müddətinin tarixi hesab edilir.

Sənədlər həmin müddət ərzində və ya onun bitdiyi tarixdə təqdim olunmalıdır. Sənədlər həmin müddət ərzində və ya onun bitdiyi tarixdə təqdim olunmalıdır. Akkreditivin bağlanması:

1. İcraçı bankda akkreditiv aşağıdakı hallarda bağlanır:

– akkreditivin müddəti qurtardıqda;

– akkreditivin qüvvədə olma müddəti qurtaranadək onun istifadəsindən imtina etmək haqqında vəsait alanın ərizəsi üzrə, bir şərtlə ki, bu cür imtinanın mümkünlüyü akkreditivin şərtləri ilə nəzərdə tutulsun;

– akkreditivin tam və ya qismən geri çağırılması haqqında ödəyicinin tələbi ilə, bir şərtlə ki, akkreditivin şərtlərinə görə belə geri çağırma mümkün olsun. Akkreditiv tam geri çağırıldıqda ödəyici emitent banka ərizə təqdim edir.

2. Akkreditivin bağlanması haqqında icraçı bank emitent banka məlumat verməlidir.

3. Ödənilmiş akkreditivin istifadə olunmamış məbləği akkreditivin bağlanması ilə eyni vaxtda dərhal emitent banka qaytarılmalıdır. Emitent bank qaytarılmış məbləğləri ödəyicinin vəsaitin deponentləşdirildiyi hesabına daxil etməlidir. İnkasso və akkreditiv üzrə hesablaşmaları həyata keçirərkən:

1. Məlumatların, məktubların və ya sənədlərin yolda itirilməsi və (və ya) ləngidilməsi

sinin nəticələri, habelə telekommunikasiya məlumatı vasitəsi ilə ötürülmə zamanı baş verən ləngimə, təhrif və digər səhvlər üçün banklar öz üzərinə məsuliyyət götürür.

2. Texniki terminlərin tərcüməsi və ya şərhində yol verilmiş səhvlərə görə banklar öz üzərinə məsuliyyət götürür.

3. Banklar hər hansı sənədlərin forması, tamlığı, dürüstlüyü, həqiqiliyi, saxtalaşdırılması və ya hüquqi əsası üçün, eləcə də sənədlərdəki ümumi və ya xüsusi şərtlər üçün, yaxud sənədlərə əlavə daxil edilmiş şərtlər üçün öz üzərinə öhdəlik və ya məsuliyyət götürür. Onlar həmçinin sənədlərdə göstərilmiş malların təsviri, miqdarı, çəkisi, keyfiyyəti, qablaşdırılması, göndərilməsi, qiyməti və ya faktiki mövcudluğu üçün, eləcə də yük göndərən, yükdaşıyanların, ekspeditorların, maliyyə qəbul edənlərin və ya sığortacıların, yaxud hər hansı digər şəxslərin vicdanlılığı, fəaliyyəti və (və ya) fəaliyyətsizliyi, ödəniş qabiliyyəti, öhdəlikləri yerinə yetirməsi, kommersiya etibarlılığı üçün öz üzərinə öhdəlik və ya məsuliyyət daşıyır. [16]

XIII BÖLMƏ

KOMMERSİYA SAHƏSİ ÜZRƏ SƏNƏDLƏR VƏ ONLARLA İŞİN TƏŞKİLİ

1. Kommersiya sahəsi üzrə sənədlərin növləri

Müəssisələr arasında əlaqələrin aparılması, xidmətlərin göstərilməsi və satışın tənzimlənməsi kommersiya sənədləri əsasında baş verir. Kommersiya üzrə sənədləşmələrlə, satıcı və alıcı arasında möhkəm iqtisadi əlaqələr və sövdələşmələr təşkil edilir. Sövdələşmələr normativ hüquqi sənədlərə əsaslanaraq aparılmalıdır. Əqdərin konkret iş üzrə bağlanması tənzimlənməlidir. Bu sahələr üzrə yaxşı aparılmış sənədləşmələr müqavilə pozuntularının qarşısını alır.

Kommersiya sənədləşməsinə aşağıdakılar daxildir.

- müqavilələr (kontraktlar);
- sertifikatlar, anbarlara əmtəənin daxil olması ilə əlaqədar sənədlər;
- yükdaşıma sənədləri;
- kommersiya aktları;
- kommersiya fəaliyyəti üzrə maliyyə-bank və gömrük sənədləri.

1.1. Müqavilələr və onların tərtibi

Kommersiya əməliyyatlarının qanuni və hüquqi mühafizəsi müqavilə əsasında rəqləşdirilməlidir. Müqavilə ikitərəfli və yaxud çoxtərəfli sənəddir. Mülki hüquqların və vəzifələrin əmələ gəlməsinə, dəyişməsinə və yaxud xitam olunmasına yönəldilən sənədlər müqavilə (kontrakt) hesab olunur. Müqavilə əməliyyatlarının aparılması Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi ilə tənzimlənir.

Müqavilənin bağlanmasına ən mühüm şərt tərəflər arasında razılığın əldə edilməsidir. Müqavilənin predmeti, dəyəri, müddəti və s. onun əsas şərtləri qəbul olunur.

Müqavilənin bağlanması iki əsas mərhələdən keçir: müqavilə bağlamaq üçün bir tərəf təklif irəli sürür (oferta) və o biri tərəf həmin təklifi qəbul edir (aksept). Müqavilə ikitərəfli öhdəlik haqqında yazılı razılıqdır. Bu, vətəndaşlar, təşkilatlar, idarə və müəssisələr arasında bağlanır. Müqavilənin məzmunu ayrı-ayrı bəndlərlə göstərilir. Müqavilə eyni hüquqa malik azı 2 nüsxədən ibarət tərtib edilir. Müqavilələr tərəflərin bir işi yerinə

yetirməsini, onların vəzifələrini, məsuliyyətini, qiymətini və vaxtını əks etdirir. Qanuna və ya tərəflərin razılığına əsasən müqavilə yazılı formada bağlanmalıdır, o, həm tərəflərin imzaladığı sənədin tərtib edilməsi yolu ilə, həm də göndərən tərəfin imzaladığı məktub, faks və sairənin mübadiləsi yolu ilə bağlana bilər. Müqavilənin (kontraktın) tərtibi zamanı aşağıdakı rekvizitlər göstərilir.

1. Sənəd növünün adı (müqavilə);
2. Müqavilənin bağlanması tarixi və yeri;
3. Müqavilə bağlayan tərəflərin adları;
4. Vəzifələri göstərməklə, müqaviləni imzalayanların vəzifəsi, soyadı və adı;
5. Tədarük edilən məhsulun dəqiq adı, miqdarı, zəruri hallarda həm də çeşidi;
6. Müqavilənin qüvvədə olmasının ümumi müddəti və tədarük etmə müddəti;
7. Keyfiyyəti, zəruri hallarda həm də komplektliyi, texniki şərtlər, rəsmlər, nümunələr;
8. Məhsul taralardakı tədarük edildikdə, tara və qablama barəsində tələblər;
9. Məhsul üzərində qiymətin göstərilməsi və müqavilənin miqdarı (cəmi);
10. Məhsulun kamissiyat və keyfiyyət qaydası;
11. Tədarükçünün (satıcının) alıcıya göndərməli olduğu hesablaşma sənədləri və sair sənədlər, həmin sənədlərin göndərilmə müddətləri;
12. Tədarükçünün və alıcının ödəmə və poçt şərtləri, məhsulu alıcı qəbul edibsa, həm də onun göndərmə şərtləri;
13. İmza və möhür.

1.2. Publik hüquqi şəxs və onun yaradılması

"Publik hüquqi şəxs" institutunun tətbiqi onun dövlət və cəmiyyət üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən funksiyaları həyata keçirməsi ilə bağlıdır. Publik hüquq – ümumdövlət və ya ictimai maraqların təmin edilməsi ilə bağlı olan münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarının məcmusudur. Publik hüquqi şəxs – dövlət və bələdiyyə adından və ya publik hüquqi şəxs tərəfindən yaradılan, ümumdövlət və ictimai əhəmiyyət daşıyan fəaliyyətlə məşğul olan, dövlət və ya bələdiyyə orqanı olmayan təşkilatdır.

Publik hüquqi şəxslər sahibkarlıq fəaliyyəti ilə yalnız o hallarda məşğul ola bilərlər ki, bu fəaliyyət onların yaradılması zamanı və nizamnaməsində qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmağa xidmət etsin və bu məqsədlərə uyğun gəlsin. Publik hüquqi şəxslərin xüsusiyyətləri bunlardır:

- adi hüquqi şəxsədən fərqli olaraq, publik hüquqi şəxs heç vaxt müflis ola bilməz. Ona qarşı yalnız inzibati icraat çərçivəsində məhkəmə iddiaları qaldırıla bilər.

- publik hüquqi şəxs həm pulsuz, həm də pulu xidmətlər göstərə bilər, özünü maliyyələşdirə və ya büdcədən maliyyələşdirilə bilər.

- onun əməkdaşları dövlət qulluqçuları ola bilər, bağladığı müqavilələr isə mülki deyil, digər dövlət orqanlarının bağladığı müqavilələr kimi, inzibati müqavilələr ola bilər.

-ictimai hüquqlu hüquqi şəxs üçün adi hüquqi şəxs üçün mövcud olan məhdudiyyətlər yoxdur. Onun birbaşa təsisçisi dövlətdir.

Xarici ölkələrin nümunəsində Almaniyada və Fransada mərkəzi banklar da publik hüquqi şəxslərdir. Dövlət orqanı heç bir halda kredit verə və faizdən gəlir əldə edə bilməz.

Azərbaycanda ilk publik hüquqi şəxs – Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasıdır. "Publik hüquqi şəxslər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu Azərbaycan

Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin 1 hissəsinin 10-cu bəndinə uyğun olaraq, publik hüquqi şəxslərin yaradılması, fəaliyyət göstərməsi və təşkili qaydalarını müəyyən edir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 29 dekabr 2015-ci il tarixində sənədi imzalamışdır. Qanun dövlətə məxsus müəssisələrə şamil edilmir. [16]

Publik hüquqi şəxs nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş halda təsərrüfat cəmiyyətləri yarada və ya onlarda iştirak edə bilər. Publik hüquqi şəxsin mənfəəti onun nizamnaməsində nəzərdə tutulmayan məqsədlər üçün yalnız təsisçinin qərarı ilə müvafiq olaraq dövlət büdcəsinə və yerli büdcəyə köçürülə bilər. Publik hüquqi şəxs dövlət adından müvafiq icra hakimiyyəti orqanı, bələdiyyə adından isə müvafiq bələdiyyə orqanları tərəfindən yaradılır. Yaradılması ilə bağlı digər məsələlər Mülki Məcəllə ilə tənzimlənir. "Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dövlət qeydiyyatına alındıqdan sonra hüquqi şəxs statusunu əldə edir. Dövlət qeydiyyatına alındığı andan mülki hüquqlara malik olmaqla mülki vəzifələr daşıyır və publik hüquqi şəxsin hüquq qabiliyyətinə onun ləğvinin başa çatdığı an xitam verilir. Publik hüquqi şəxs yalnız nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş fəaliyyət ilə məşğul ola bilər. Dövlət orqanları və bələdiyyə orqanları qanunvericiliklə onlara həvalə edilmiş hüquq və vəzifələri yaratdıqları publik hüquqi şəxslərə ötürə bilməzlər.

Muxtəlif sahələr üzrə publik hüquqi şəxsin nümunəvi nizamnaməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən oluna bilər. Publik hüquqi şəxsin nizamnaməsində aşağıdakılar göstərilir:

1. adı, olduğu yer;
2. nizamnamənin qəbulu və ona dəyişikliklərin edilməsi qaydası;
3. fəaliyyətin məqsədi və istiqamətləri;
4. idarə olunma qaydası;
5. onun üzərində nəzarətin forması və əhatə dairəsi;
6. nizamnamə fondu;
7. əmlakının formalaşma mənbələri, maliyyə fəaliyyətinin əsasları;
8. təsərrüfat cəmiyyətlərinin yaradılması və ya onlarda iştirak etmək hüququ (verildiyi halda);
9. fəaliyyəti barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılması qaydası;
10. ləğvi və yenidən təşkili qaydası. [16]

Dövlətin adından yaradılan publik hüquqi şəxsin və onun törəmə publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən, bələdiyyə adından yaradılan publik hüquqi şəxsin və onun törəmə publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi isə müvafiq bələdiyyə tərəfindən təsdiq edilir. Publik hüquqi şəxsin nizamnamə fondu təsisçi (təsisçilər) tərəfindən verilmiş əmlak hesabına formalaşdırılır. Əmlakı nizamnamə fondundan, ona təsisçilər tərəfindən verilmiş digər əmlakdan, habelə dövlət və ya yerli büdcələrdən ayrılan vəsaitlərdən, fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq görülən işlərdən, göstərilən xidmətlərdən əldə edilən daxilolmalardan, ianələrdən, qrantlardan və nizamnamədə müəyyən edilmiş digər mənbələrdən daxil olan vəsaitlərdən formalaşa bilər.

Əmlakı üzərində sahiblik, istifadə və sərəncam vermək hüquqlarının həyata keçirilməsi qaydası onun nizamnaməsi ilə müəyyən edilir. Publik hüquqi şəxslərə verilmiş

müvafiq olaraq dövlət və bələdiyyə əmlakı onlar tərəfindən yalnız nizamnamədə müəyyən edilmiş məqsədlərə uyğun olaraq istifadə edilir.

Dövlət və bələdiyyə müvafiq olaraq yaratdıqları publik hüquqi şəxsin öhdəlikləri üçün cavabdeh deyildir və onun fəaliyyəti ilə bağlı zərər üçün publik hüquqi şəxsə verdiyi əmlakın dəyəri həddində risk daşıyır. Dövlət və bələdiyyə müvafiq olaraq yaratdıqları publik hüquqi şəxsin üzərinə gətirdiyü hər hansı öhdəliklərə görə cavabdeh deyildir.

Publik hüquqi şəxsin idarə edilməsi qaydası onun nizamnaməsi ilə müəyyən edilir, təsisçisinin səlahiyyətlərinə aşağıdakılar aiddir:

1. nizamnamənin və strukturunun təsdiqi;
2. nizamnamə fondunun miqdarının müəyyən edilməsi;
3. inkişaf istiqamətlərinin müəyyən edilməsi, illik maliyyə hesabatlarının təsdiqi;
4. icra orqanlarının (kollegial və ya təkbaşçı) yaradılması, onların səlahiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi və səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi;
5. təsərrüfat cəmiyyətlərinin yaradılması, habelə idarə, filial və nümayəndəliklərinin rəhbərlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsinə razılıq verilməsi;
6. xalis aktivlərinin dəyərinin iyirmi beş faizindən artıq məbləğdə olan əqdin (xüsusi əhəmiyyətli əqdin), habelə publik hüquqi şəxsə aidiyyəti olan şəxslərlə əqdin (əqdin dəyəri aktivlərin 5 faiz və daha çox hissəsini təşkil etdikdə) bağlanmasına razılıq verilməsi.

Qanuna uyğun olaraq yaradılan publik hüquqi şəxs həmin orqanın təyin etdiyi rəhbər və ya kollegial icra orqanı tərəfindən idarə olunur. Rəhbər Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində müəyyən olunmuş tələblərə cavab verməlidir. Publik hüquqi şəxsin əmlakı üzərində rəhbərin sərəncam vermək hüququnun müəyyən şərtlərlə məhdudlaşdırılması nizamnamədə nəzərdə tutula bilər.

Nümunə

MÜQAVİLƏ

10.03.17.

№ 2

Bakı şəhəri

Bu müqavilə bir tərəfdən "ERR Konus" firmasının direktoru Namiq Məmmədli (gələcəkdə "İcraçı" adlanacaq), digər tərəfdən İbrahimli Əli Kamal oğlu (gələcəkdə "Sifarişçi" adlanacaq) arasında aşağıda göstərilən şərtlərlə bağlanılır.

1. Müqavilənin predmeti

1.1. "İcraçı" bu müqaviləyə əsasən Əli İbrahimlinin "İnşaat layihəsinin" sxemini nəşr etməyi və tərtibatını öz üzərinə götürür.

2. Müqavilənin qiyməti və ümumi məbləği

2.1. Bu müqavilənin məbləği 37,608,90 manatdır.

2.2 Bu müqavilədə ödəmə şərtləri "Xəritə – Konus" BM tərəfindən icra edilir. Ödəmə köçürmə yolu ilə aparılır. "İcraçının" bank rekvizitləri hesabda göstəriləcəkdir.

3. Sxemi nəşr şərtləri

3.1. Ölçüsü – 21X26; sahifə sayı – 120; miqdarı – 1000 ədəd; iç kağız növü/çap rəngi – 170qr/4 rəng; üz qabığının kağız növü/çap rəngi-bərk cild; laminasiya – parlaq.

4. Digər şərtlər

4.1. Bu müqavilə imzalandığı andan qüvvəyə minir.

4.2. Müqavilə 2 səhifədən, 2 nüsxədən ibarətdir, hər bir nüsxə eyni hüquqi qüvvəyə malikdir.

4.3. Bu müqaviləyə edilən hər hansı dəyişiklik və ya əlavələr tərəflərin yazılı şəkildə tərtib ediləcəyi və hər iki tərəfin bu işə müvəkkil edilmiş şəxsləri tərəfindən imzalanacağı təqdirdə etibarlı sayılacaqdır.

4.4. Bu müqavilə imzalandığı andan onunla bağlı aparılmış bütün əvvəlki danışıqlar və ya yazışmalar öz qüvvəsini itirmiş olur.

TƏRƏFLƏRİN İMZALARI

İcarəçi
"ERR Konus"

firmasının direktoru

Namiq Məmmədli

" " 2017-ci il

Sifarişçi

" " 2017-ci il

Nümunə

İCARƏ MÜQAVİLƏSİ

" " 2006-cı il

Bakı şəhəri

(sonradan "İcarəyə verən" adlandırılacaq) müdiri
şəxsində bir tərəfdən və _____ (sonradan
"İcarəçi" adlandırılacaq) müdiri _____ şəxsində digər tərəfdən Azərbaycan
Respublikası Konstitusiyasının 59-cu maddəsini, Mülki Məcəllənin 331, 332, 389, 390,
700, 701, 703-705-ci maddələrini, digər qanunvericilik normalarını rəhbər tutaraq, sadə
yazılı formada hazırkı İcarə müqaviləsini bağladılar:

1. Müqavilənin predmeti

1.1. "İcarəyə verən" mülkiyyətində olan avtomaşını "İcarəçi"nin istifadəsinə
müddətinə icarəyə verir.

1.2. Hazırkı Müqavilə üzrə icarəyə verilən avtomaşın Müqavilədə göstərilən
müddətdə 3-cü şəxslərə icarəyə, subicarəyə verilməz.

1.3. İcarəyə verilən avtomaşının istismarını "İcarəyə verən" özü həyata keçirir.

2. Tərəflərin hüquq və vəzifələri

2.1. "İcarəyə verən" aşağıdakı vəzifələri öz üzərinə götürür:

2.1.1. İcarəyə verilən avtomaşını yararlı, istismara hazır vəziyyətdə saxlayır;

2.1.2. Zərurət yarandıqda avtomaşının təmirini öz hesabına həyata keçirir;

2.1.3. İcarəyə verilmiş avtomaşını mövcud qanunvericiliyə və texniki normativlərə
uyğun istismar edir;

2.2. "İcarəyə verən" aşağıdakı hüquqlara malikdir:

2.2.1. "İcarəçi"dən, icarəyə götürülmüş avtomaşının bütün cari istismar xərclərini tələb
etmək (hazırkı müqaviləyə əlavə olan Smetada nəzərdə tutulanlar);

2.2.2. Müqavilədə nəzərdə tutulmuş qaydada, müddətdə və həcmdə icarə haqqını tələb
etmək;

2.2.3. İstifadə, istismar zamanı "İcarəçi"nin təqsiri nəticəsində avtomaşına dəymiş
zərərin ödənilməsini, onun bərpası mümkün olmadıqda, "İcarəçi"dən tələb etmək;

2.3. "İcarəçi" aşağıdakı vəzifələri öz üzərinə götürür:

2.3.1. Müqavilədə göstərilən müddətdə avtomaşının istismarı üzrə bütün xərcləri öz
üzərinə götürür (Smetada nəzərdə tutulanlar);

2.3.2. Müqavilədə nəzərdə tutulmuş qaydada, müddətdə və həcmdə icarə haqqını ödəyir;

2.3.3. İcarəyə götürülmüş avtomaşının üzərində "İcarəyə verən"nin razılığı olmadan
heç bir əlavə yaxşılaşdırma, təmir işləri aparmır;

2.3.4. "İcarəyə verən"nin razılığı olmadan hazırkı Müqavilə üzrə hüquq və vəzifələrini
üçüncü şəxslərə vermir;

2.3.5. Avtomaşına, onun istifadə – istismarı nəticəsində zərər dəyərsə, Müqavilənin
müddəti bitdikdə zərərin dəyərini "İcarəyə verən"ə ödəyir ("İcarəçi"nin belə təqsiri sübut
olarsa);

2.4. "İcarəçi" aşağıdakı hüquqlara malikdir:

2.4.1. İcarəyə verilərkən avtomaşının gizli nöqsanları üzə çıxdıqda onların aradan
qaldırılmasını "İcarəyə verən"dən tələb etmək, yaxud belə nöqsanları "İcarəçi" öz
hesabına aradan qaldırırsa, bunun xərclərini "İcarəyə verən"dən tələb etmək;

2.4.2. Müqavilə üzrə bütün hüquq və vəzifələrini, yaxud onların müəyyən hissəsini,
"İcarəyə verən"nin yazılı razılığı ilə başqasına və ə b ilər;

2.4.3. "İcarəyə verən"nin razılığı ilə "İcarəçi" avtomaşını subicarəyə və ə b ilər;

2.4.4. Müqavilənin müddəti bitdikdə həmin avtomaşın üzrə "İcarəyə verən"lə yeni
icarə müqaviləsi bağladıqda başqa icarəçilərdən üstün hüquqa malikdir.

3. İcarə haqqının məbləği və ödənilmə qaydası

3.1. Bir aylıq icarə haqqı _____ manat (yaxud xarici valyuta-üçot vahidilə
onun ödənilən günə olan məzənnəsilə müəyyən edilməklə) əvvəlcədən _____
manat məbləğində nağd şəkildə ödənilir.

3.2. Ödəmə əvvəlcədən həyata keçirilir (Müqavilə imzalandıqdan sonra).

3.3. Başqa ödənişlərə zərurət yarandıqda (dəymiş zərər, cərimə), onlar Müqavilənin
müddəti bitdikdən sonra 1 ay müddətində ödənilir.

4. Tərəflərin məsuliyyəti

4.1. Hazırkı Müqavilə üzrə tərəflər öz hüquqlarından vicdanla istifadə etməli,
vəzifələrini nəzərdə tutulmuş qaydada icra etməlidirlər;

4.2. Müqavilənin icra edilməməsi yaxud qismən icra edilməsi nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilməməsi üzrə tərəflər maddi məsuliyyət daşıyırlar;

4.3. Müqavilənin bəndləri "İcarəyə verən" tərəfindən tam icra olunmadıqda "İcarəyə verən" "İcarəçi"yə aylıq icarə haqqının 20 faizi məbləğində cərimə ödəyir;

4.4. Müqavilənin bəndləri "İcarəçi" tərəfindən tam icra olunmadıqda "İcarəçi" "İcarəyə verən"ə aylıq icarə haqqının 20 faizi məbləğində cərimə ödəyir;

4.5. Cərimələrin ödənilməsi tərəfləri öz Müqavilə öhdəliklərindən azad etmir.

5. Müqavilənin dəyişdirilməsi və ləğv qaydası

5.1. Müqavilənin dəyişdirilməsi, ona əlavələr yalnız tərəflərin razılığı əsasında, hazırkı Müqaviləyə əlavə olan Protokolla həyata keçirilir;

5.2. Hazırkı Müqavilənin xitamı tərəflərin razılığı ilə, müddət bitdikdən sonra həyata keçirilir;

5.3. "İcarəyə verənin" tələbi ilə müddəti bitməmiş Müqavilə yalnız məhkəmə qaydasında aşağıdakı hallarda ləğv edilir:

5.3.1. "İcarəçi" tərəfindən Müqavilənin şərtləri mütəmadi pozulduqda;

5.4. "İcarəçi"nin tələbi ilə müddəti bitməmiş Müqavilə birtərəfli qaydada aşağıdakı hallarda ləğv edilə bilər:

5.4.1. "İcarəyə verən" avtomasını "İcarəçi"yə vermədikdə, yaxud onun istifadəsində istismarında Müqaviləyə zidd olaraq axırıncıya məhdudiyyətlər yaratdıqda;

5.4.2. "İcarəyə verən" mütəmadi olaraq Müqavilə şərtlərini pozduqda;

5.4.3. Avtomasının istismarından "İcarəyə verən" boyun qaçırdıqda (bu halda "İcarəyə verən"ə verilən icarə haqqı tam məbləğdə icarəçiyə qaytarılır).

5.5. Tərəflər yalnız "fors-major" hallar mövcud olduqda öz Müqavilə öhdəliklərinin icrasından azaddırlar.

6. Əlavə şərtlər

6.1. Müqavilə imzalanan gündən qüvvəyə minir.

6.2. Müqavilə üzrə ixtilaflar yarandıqda tərəflər belə ixtilafları məsləhətləşmə, danışıqlarla aradan qaldırırlar. Bu mümkün olmadıqda ixtilafların nəticəsində yaranan mübahisə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada müvafiq Məhkəmədə baxılır.

6.3. Müqaviləyə, icarəyə verilən avtomasının 1 aylıq istismarı ilə bağlı xərclərin Smetası əlavə edilir.

7. Tərəflərin hüquqi ünvan və rekvizitləri

7.1. "İcarəyə verən": _____

7.2. "İcarəçi": _____

İmzalar:

"İcarəyə verən"

MY

"İcarəçi"

MY

Nümunə

İCARƏ MÜQAVİLƏSİ

" " 2002-ci il

Bakı şəhəri

Biz, aşağıda imza edənlər İcarəyə verən _____ və gələcəkdə "İcarəçi" adlanacaq "ERR" firması şəxsində Məmmədov E. Ç. belə bir müqaviləni bağlayırıq:

1. _____ ünvanında yerləşən _____ sahəsi olan otaqları icarəyə verir. İcarəçi isə icarəyə götürür.

2. İcarə müddəti _____ müəyyənləşdirilir. Müddətin qısaldılması və ya uzadılması hər iki tərəfin razılığı ilə aparılır.

3. İcarə haqqı hər ayın axırıncı günü ödənilir.

4. Tərəflərin razılığına əsasən icarə haqqı 300.00 (üç yüz) manatdır.

5. İcarəyə verilmiş otaqların təmiri icarəçinin üzərinə düşür və icarəyə verənlə razılaşdırılır.

6. Bu müqavilədə göstərilən hüquqların başqasına verilməsi icarəyə verənin yazılı razılığı ilə mümkündür.

7. Müqavilə iki nüsxədə tərtib edilir, biri icarəyə verəndə, digəri isə icarəçidə saxlanılır.

İcarəyə verən _____ (adı, soyadı)
(imza)

İcarəçi _____ (adı, soyadı)
(imza)

Nümunə

Avtonəqliyyat vasitələrinin icarəyə verilməsi barədə MÜQAVİLƏ

" " 200_ - c il

Bakı şəhəri

Bir tərəfdən, bundan sonra "İcarəyə verən" adlandırılacaq şəxs Əsədov Elsevər Kərim oğlu və digər tərəfdən "İcarəçi" adlandırılacaq "Aktiv" MMC-nin direktoru Məmmədov Əşrəf Xeyrulla oğlu öz aralarında bu icarə müqaviləsini aşağıdakı şərtlər daxilində bağladılar.

1. Müqavilənin predmeti

1.1. Bu müqaviləyə görə "İcarəyə verən" özünün şəxsi əmlakında olan "Ford-tranzit yük" markalı, AZ 90 KL 450 dövlət qeydiyyatlı, 1254895 nömrəli mühərrikli, WFOLXX98444458 nömrəli banlı, sarı rəngli nəqliyyat vasitəsini "İcarəçi"nin istifadəsinə verməyi, "İcarəçi" isə "İcarəyə verən"ə müəyyən edilmiş icarə haqqını ödəməyi və qanunvericilik normalarına uyğun olaraq müqavilənin şərtlərini icra etməyi öhtəsinə götürür.

1.2. Müqavilə üzrə icarəyə verilən avtomashın müqavilədə qeyd olunmuş müddətdə üçüncü şəxslərə subicarəyə verilməz.

2. İcarəyə verilən avtonəqliyyat vasitəsinin texniki vəziyyəti və tərəflərin vəzifələri

2.1. "İcarəyə verən" icarəyə verilən avtomashını yararlı, istismara hazır vəziyyətdə saxlayır. Zəruri hallarda nəqliyyat vasitəsinin təmirini öz üzərinə götürür və öz hesabına həyata keçirir.

2.2. "İcarəyə verən" icarəyə verilən avtonəqliyyat vasitəsinin texniki saz istifadəyə yararlı vəziyyətdə "İcarəçi"yə təhvil verməyi öhdəsinə götürür.

2.3. "İcarəyə verən" "İcarəçi"dən, icarəyə götürülmüş avtomashının cari istismar xərclərini texniki normalara uyğun tələb etmək hüququna malikdir.

2.4. "İcarəçi" icarəyə götürülmüş nəqliyyat vasitəsinin üzərində "İcarəyə verən"nin razılığı olmadan əlavə yaxşılaşdırma və təmir işləri aparmır.

2.5. "İcarəçi" icarəyə verilmiş avtomashında hər hansı bir gizli çatışmamazlıqlar aşkar edərkən bunun xərclərini "İcarəyə verən"dən tələb edə bilər.

2.6. Avtonəqliyyat vasitəsinin texniki baxışdan və digər qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş normalardan keçməsinə "İcarəçi" özü aparmalıdır.

3. İcarə haqqı

3.1. "İcarəçi" aylıq icarə haqqı olaraq "İcarəyə verən"-ə ödəmə mənbəyindən icarə haqlarından verginin verilməsində daxil olmaqla hər ay _____ (_____) manat məbləğində nağd və ya hesaba köçürməklə icarə haqqı ödəməyi öhdəsinə götürür.

3.2. Müqavilə müddəti ərzində icarə haqqı dəyişilməz olaraq qalır.

3.3. İcarə haqqı üzrə ödəmələr hər sonrakı ayın birinci haftasında həyata keçiriləcəkdir.

3.4. Ödəmə mənbəyindən icarə haqlarından verginin ödənilməsinə "İcarəçi" öz öhdəsinə götürür.

3.5. Başqa ödənişlərə zərurət yarandıqda, yəni dəymiş zərər, cərimə müqavilənin müddəti bitdikdən sonra bir ay müddətində ödənilir.

4. İcarə müddəti

4.1. Müqavilənin qüvvədə olma müddətinin qutaracağı tarixdən 15 (on beş) gün əvvəl tərəflər müqaviləyə xitam verib-verməyəcəkləri barədə digər tərəfə yazılı məlumat verməyəcəkləri halda mövcud müqavilə daha bir il müddətinə uzadılmış hesab ediləcəkdir. Bu qayda sonrakı illər üçün də öz qüvvəsini saxlayır. Başlangıç müqavilənin müddəti

" " _____ 200_-c_ il tarixindən,

" " _____ 200_-c_ il tarixinə qədərdir

5. Müqavilənin ləğvi

5.1. Müqavilə imzalandıqdan sonra yuxarıda göstərilmiş maddələrin şərtlərinə əməl edilmədikdə, tərəflər qabaqcadan bir-birlərinə xəbərdarlıq etməklə 3 (üç) ay müddətində razılaşmaya əsasən müqaviləni ləğv etmək hüququna malikdirlər.

5.2. Müqaviləyə xitam verilməsi səbəbi əsaslandırılmaqla yazılı xəbərdarlıqdan sonra qüvvəyə minir.

5.3. "İcarəyə verən"-nin tələbi ilə müddəti bitməmiş müqavilə yalnız yuxarıdakı qeyd olunan şərtlərə əməl olunmadıqda məhkəmə qaydasında ləğv edilə bilər.

5.4. Tərəflər yalnız "fors-macor" mövcud olduqda öz müqavilə öhtəliklərinin icrasından azaddırlar.

6. Yekun müddəalar

6.1. Bu Müqavilə imzalandığı gündən qüvvəyə minir. Müqaviləyə əlavə və dəyişikliklər hər iki tərəfin razılaşma protokoluna əsasən yazılı şəkildə edilir.

6.2. Bu Müqavilədən doğan mübahisələr tərəflər arasında razılıq əldə olunmadıqda Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq həll edilir.

6.3. Müqaviləyə, icarəyə verilən avtomashının bir aylıq istismarı ilə bağlı xərclərin smetəsi əlavə edilir.

6.4. Müqavilə iki nüsxədə iki vərəqdə bağlanılır və bir nüsxə "İcarəyə verən"də, digəri isə "İcarəçi"də saxlanılır.

7. Tərəflərin ünvanları və rekvizitləri

" " _____ 200_-ci il tarixli

Alqı-satqı müqaviləsinə görə satıcı əşyanı alıcının mülkiyyətinə verməyi, alıcı isə əşyanı qəbul edib əvəzində müəyyənlaşdırılmış pul məbləğini ödəməyi öhdəsinə götürür. Əgər alqı-satqı müqaviləsinə görə növlər, modellər, ölçülər, rənglər və ya digər əlamətləri üzrə müəyyən nisbətə (çəşiddə) əşyalar verilməlidirsə, satıcı alıcıya tərəflərin razılaşdırdıqları çəşiddə əşyalar verməyə borcludur. Alıcıya verilməli əşyaların miqdarı alqı-satqı müqaviləsində müvafiq ölçmə vahidləri ilə və ya pulla ifadə olunur.

Nümunə

Alqı-satqı MÜQAVİLƏSİ

" " _____ 20_-cü il

№

Bakı şəhəri

Bir tərəfdən, "Alıcı" adlanacaq şəxs, nizamnamə əsasında fəaliyyət göstərən _____, digər tərəfdən, bundan sonra "Satıcı" adlanacaq şəxs, _____ aşağıdakı şərtlərlə bu müqaviləni bağladılar:

I. Müqavilənin mövzusu

1.1 "Alıcı" bir ədəd _____ markalı _____ dövlət nişanlı _____ seriyalı № _____ şassi № _____ ban

_____ nəqliyyat vasitəsinə "Satıcı" şəxsdən almağı öz üzərinə götürür. (Əgər satılacaq nəqliyyat vasitəsi bir ədəddən çoxdursa, onda əlavə siyahı müqaviləyə qoşulur)

2. Müqavilənin qiyməti və şərtləri

2.1 "Alıcı" nəqliyyat vasitəsinin qiymətini alqı-satqı müqaviləsində nəzərdə tutulan qiymətlə müəyyənləşdirir. Hər hansı bir səbəbdən razılaşdırılmış qiymətin dəyişdirilməsinə yol verilmir.

2.2 Alqı-satqı müqaviləsinin qiyməti _____ manat təşkil edir.

2.3 Nəqliyyat vasitəsinin məbləğinin hissə-hissə ödənilməsi nəzərdə tutulmur. "Alıcı" verilmiş nəqliyyat vasitəsinin qiymətini təhvil aldıqdan sonra "Satıcı"ya tam ödəməyə borcludur.

2.4. Hazırkı müqavilə üzrə ödəniş müqavilənin imzalandığı zaman aparılır. Əgər

"Alıcı" verilmiş nəqliyyat vasitəsinin məbləğini vaxtında ödəmirsə, "Satıcı" nəqliyyat vasitəsinə ödəməni, qanunauyğun olaraq faizlə ödəməni tələb edə bilər.

2.5. Ödəniş forması nağd və ya hesaba köçürmə yolu ilə aparılır.

3. Öhdəliklərin icra müddəti

3.1. Göstərilən əməliyyat nəqliyyat vasitəsinin təhvil-təslim aktı hazırlandıqdan sonra müqavilə imzalandığı gündən on beş gün ərzində yerinə yetirilməlidir.

3.2. "Alıcı" müqavilə imzalandıqdan sonra ödənişi maksimum bir ay müddətinə yerinə yetirməlidir.

3.3. "Alıcı" nəqliyyat vasitəsinə "Satıcı"nın olduğu yerdə alıcıya təhvil vermək vəzifəsini öz üzərinə götürür və onu müqavilədə göstərilmiş vaxtda icra edir.

3.4. "Satıcı" müqavilədə müəyyənləşdirilmiş alqı-satqı müddəti başa çatanaqədər və ya müddət keçdikdən sonra həmin müqaviləni yalnız "Alıcı"nın razılığı ilə icra edə bilər.

4. Tərəflərin məsuliyyəti

4.1. "Satıcı" müqavilədə nəzərdə tutulmuş nəqliyyat vasitəsinə "Alıcı"ya verməyə borcludur.

4.2. Texniki keyfiyyəti müqavilənin şərtlərinə və texniki normalara uyğun gəlməyən nəqliyyat vasitəsinin verilməsinə görə təqsirkar tərəf müqavilənin dəyərinin 10 %-i həcmində cərimə ödəyir.

4.3. _____ nəzərdə tutulan müddətdə keyfiyyətsiz, texniki normalara uyğun gəlməyən nəqliyyat vasitəsinin dəyişdirilməsini aparmalı və keyfiyyətsiz, saz olmayan nəqliyyat vasitəsinə görə "Satıcı" müqavilənin dəyərində dəyişikliklər etməlidir.

5. Qarşısı alınmaz qüvvələrin təsiri

5.1. Hər iki tərəfin iradəsindən və arzusundan asılı olmayaraq baş vermiş, elan olunmuş və ya olunmamış faktiki müharibələr, vətəndaş çaxnaşmaları, qarşıdurmalar, epidemiyə, blokada, embarqo, zəlzələ, daşqınlar və digər təbii fəlakətlər də daxil olmaqla qabaqcadan görünməsi və ya qaçılması mümkün olmayan şəraitlər səbəbindən öhdəlikləri yerinə yetirə bilmədikdə heç bir tərəf digər tərəf qarşısında məsuliyyət daşımır.

5.2. Səlahiyyətli orqanlar tərəfindən verilən şəhadətnamə qarşısı alınmaz qüvvələrin mövcudluğunu və təsir müddətini təsdiqləmək üçün kifayət edir.

5.3. Öz öhdəliklərini yerinə yetirə bilməyən tərəf, törədilən maneəyə və onun müqavilə üzrə öhdəliklərini yerinə yetirməyə göstərən təsir haqqında digər tərəfə məlumat verməlidir.

6. Mübahisələrin həlli qaydaları

6.1. Bu müqavilə üzrə və ya onunla bağlı yaranan bütün mübahisələr və ya fikir ayrılıqları tərəflər arasında aparılan danışıqlar yolu ilə həll edilir.

6.2. Fikir ayrılıqlarını danışıqlar yolu ilə həll etmək mümkün olmadıqda, onlara Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən olunmuş qaydada baxılır.

7. Müqaviləyə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi qaydası

7.1. Bu müqaviləyə edilmiş bütün dəyişikliklər və əlavələr, yalnız, yazılı şəkildə rəsmiləşdirildikdən və onu hər iki tərəf imzaladıqdan sonra qüvvəyə minir.

7.2. Müqavilənin vaxtından əvvəl pozulması ya tərəflərin razılığı üzrə, ya da Azərbaycan Respublikası ərazisində fəaliyyətdə olan mülki qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş əsaslar üzrə, dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsi ilə mümkün ola bilər.

8. Digər şərtlər

8.1. Bu müqavilə hər tərəf üçün bir nüsxə olmaqla eyni hüquqi qüvvəyə malik iki nüsxədə tərtib edilmişdir.

11. Tərəflərin hüquqi ünvanları və ödəmə rekvizitləri

"Alıcı" _____

"Satıcı" _____

Lizinq müqaviləsinə qoyulan tələblər

Lizinq müqaviləsinə görə lizinq verən müəyyən əşyanı müqavilə ilə şərtləşdirilmiş müəyyən edilmiş haqla, müəyyən müddətə və digər şərtlərlə o, cümlədən lizinq alana əmlakı satın almaq hüququnun verilməsi də daxil olmaqla lizinq alanın istifadəsinə verməyə borcludur. Lizinq alan isə bunun müqabilində müəyyənləşdirilmiş dövr ərzində mizd ödəməlidir. Bu müqavilənin subyektləri lizinq verən, lizinq alan və satıcıdır (mal verəndir). Müqaviləyə görə lizinq alana müqavilə müddəti qatardıqdan sonra lizinq predmetini əldə etmək və ya kirayələmək vəzifəsi həvalə edilə bilər və ya bu hüquq verilə bilər. Bu şərtlə ki, müqavilə öz predmetinin tam amortizasiyası ilə başa çatmasın. Axırıncı qəti dəyər hesablanarkən amortizasiya faktı bütün hallarda nəzərə alınmalıdır. Əgər müqavilədə müvafiq müddətə yoxdursa, lizinq alanın lizinq predmetini əldə etməyə ixtiyarı çatır. Lizinqin formaları Mülki Məcəllə ilə tənzimlənən əsas formalarına daxili və beynəlxalq lizinq aiddir. Lizinq müqaviləsi yazılı formada aparılır.

Lizinq müqaviləsində aşağıdakılar göstərilməlidir:

1. Lizinqin forması;
2. Lizinq obyektinin dəqiq təsviri;
3. Lizinq obyektinə üzrə verilən hüquqların həcmi;
4. Lizinq obyektinin verilmə yeri və qaydası;
5. Lizinq müqaviləsinin müddəti;
6. Lizinq obyektinin balans uçotunun qaydası;
7. Lizinq obyektinin saxlanması və təmiri qaydası;
8. Lizinq müqaviləsi əsasında lizinq verənin göstərəcəyi əlavə xidmətlərin siyahısı;
9. Lizinq ödənişinin ümumi məbləği və lizinqverənin mükafatının məbləği;
10. Hesablama qaydasını əks etdirən lizinq ödənişlərinin qrafiki. Lizinq müqaviləsi vaxtından əvvəl icra edildikdə lizinq öhdəliklərinin hesablanması qaydası;
11. Risklərdən sığorta edilməsi vəzifəsi;
12. Tərəflər arasında hesablama və lizinq obyektinin geri götürülməsi proseduru hökmən qeyd olunmalıdır;
13. Lizinq müqaviləsində lizinq alanın müqavilənin şərtlərini saxlamaq və ya dəyişməklə lizinq müqaviləsinin müddətini uzatmaq hüququ nəzərdə tutula bilər;
14. Lizinq müqaviləsinin imzalanması.

Lizinq özündə bank krediti, icarə, investisiya elementlərini cəmləşdirən münasibətlər kompleksidir. Lizinq, lizinq verənlə lizinq alan arasında əksər hallarda uzunmüddətli xarakter daşıyan maliyyə sazişidir. Lizinq müqaviləsinə görə lizinq verən lizinq alana lazım olan əmlakı satıcıdan mülkiyyət hüququ ilə əldə etməli və lizinq alanın müvəqqəti sahibliyinə və istifadəsinə verməlidir. Lizinq - sənaye avadanlıqlarının, maşınların, yeni texnologiyaların, istehsal təyinatlı bina və tikililərin istifadəsinin xüsusi sahibkarlıq fəaliyyəti formasıdır. Hal-hazırda lizinq ixtiyarı istehsalın inkişafı üçün kapital

qoyuluşlarının edilməsində əsas maliyyə mənbəyidir. Lizingin bir sıra üstün cəhətləri vardır, onlara aşağıdakıları nümunə göstərə bilərik:

1. Lizing üzrə maliyyələşdirmə bank kreditlərindən daha uzunmüddətlidir. Belə ki, Azərbaycan banklarında 18 aydan artıq olan müddət üçün kredit verilmir, lakin lizing üzrə kreditlərin verilməsində ən azı üç illik müddət nəzərdə tutulur;

2. Maliyyə lizingi, sürətli amortizasiya hesabına, kredit alana onun öz vergi borcları yükünü yüngülləşdirməyə imkan verir;

Vergiye cəlb edilmə məqsədilə lizing üzrə ödəmələr lizingə vəsaiti hesabına əldə olunmuş əmlakın dəyərinin ödəniş kimi qəbul edilir və vergiyə cəlb olunan mənfəətin məbləğindən çıxılır. Vergi Məcəlləsinə müvafiq olaraq, lizingə alınmış əmlakın dəyərinin ölçülməsi üçün ammortizasiya xərcləri sürətli hesablanı bilər.

Nümunə

Lizing müqaviləsi

" " 200 - il № Bakı şəhəri

Bu müqavilə bir tərəfdən _____
(təşkilatın adı və ünvanı)

direktoru _____
(adı, atasının adı, soy adı)

"Lizing verən", digər tərəfdən _____
(təşkilatın adı və ünvanı)

"Lizing alan" _____ adlandırılacaq
(adı, atasının adı, soy adı)

şəxslər öz aralarında aşağıdakı kimi bağladılar.

1. Müqavilənin predmeti

1.1. Müqaviləyə görə "Lizing verən" müəyyən əşyanı müqavilə ilə şərtləşdirilmiş müəyyən haqla, müəyyən müddətə, əmlakı satın almaq hüququnun verilməsi də daxil olmaqla və digər şərtlərlə "Lizing alan"ın istifadəsinə verməyə borcudur. "Lizing alan" müəyyənləşdirilmiş dövr ərzində mizd ödəməyi öhdəsinə götürür.

1.2. Müqaviləyə görə "Lizing verən", aşağıda adları göstərilən maşın və mexanizmləri "Lizing alan"a təhvil verməyi öz öhdəsinə götürür:

1.2.1. _____
(maşın və mexanizmlərin adları)

1.2.2. _____
(əlavə və köməkçi qurğular)

1.2.3. _____
(maşın və mexanizmlərə xidmət üçün texniki alətlər)

1.2.4. _____
(istismar və xidmət üçün texniki təlimat)

1.2.5. _____
(maşın və mexanizmlərə cari xidmət üçün materiallar)

1.3. "Lizing verən" müqavilənin 1.2 bəndində nəzərdə tutulan əmlakı hazırlamalı və ya əldə etməlidir.

1.4. "Lizing alan"a müqavilə müddəti qurtardıqdan sonra lizing predmetini əldə etmək və ya kirayələmək vəzifəsi həvalə edilir və ya hüququ verilir. Bu şərtlə ki, müqavilə öz predmetinin tam amortizasiyası ilə bitməsin və qəti dəyər hesablanarkən amortizasiya faktı nəzərə alınsın. (Əgər müqavilədə müvafiq müddətə yoxdursa, "Lizing alan"ın lizing predmetini əldə etməyə ixtiyarı çatır)

2. Lizing ödənişləri və ümumi məbləği

2.1. Müqavilənin qüvvədə olduğu müddət ərzində müqavilədə göstərilmiş ödənişlərin ümumi məbləği lizing ödənişləri hesab olunur. Ödənişlərin həyata keçirilməsi üsulu, forması və dövriliyi müqaviləyə uyğun olaraq həyata keçirilir.

2.2. "Lizing alan" və "Lizing verən" arasında lizing ödənişləri ilə bağlı hesablaşmalar lizing obyektini vasitəsilə istehsal olunan məhsulla (natura formasında) aparılırsa, belə məhsulun qiyməti tərəflərin razılığı ilə müəyyənləşdirilir.

2.3. "Lizing alan"ın lizing ödənişlərinin verilməsi ilə bağlı öhtəlikləri, lizing obyektindən istifadəyə başladığı vaxtdan qüvvəyə minir (və ya istifadəyə başladığı vaxtdan 6 ay (180 gün) keçənədək möhlət verilməsi nəzərdə tutula bilər). Lizing ödənişləri "Lizing verən"nin hesabına nağd və ya köçürmə yolu ilə köçürülür.

2.4. Lizing obyektindən istifadə üçün lizing ödənişlərinin ümumi məbləğinə hər ay (il) aşağıdakılar daxildir:

2.4.1. _____ məbləğ _____ man
(amortizasiya)

2.4.2. _____ məbləğ _____ man
(obyektin əldə edilməsi ilə əlaqədar xərclər)

2.4.3. _____ məbləğ _____ man
(alınan kreditə görə faiz)

2.4.4. _____ məbləğ _____ man
(“Lizing verən”in mükafatı)

2.4.5. _____ məbləğ _____ man
(sığorta)

2.4.6. _____ məbləğ _____ man
(əlavə xidmətlər)

2.4.7. _____ məbləğ _____ man
(digər xərclər)

Ümumi məbləğ _____ man

2.4.8. Lizing ödənişlərinin tərkibinə daxil edilən məbləğlər "Lizing verən" tərəfindən müvafiq sənədlərlə əsaslandırılmalıdır.

3. Müqavilənin müddəti

3.1. Lizing müqaviləsi _____ il
(rəqəmlə və sözlə)

müddətinə bağlanır.

I variant

3.2. Lizing müqaviləsi _____ il
(rəqəmlə və sözlə)

müddətinə bağlanılır, bu şərtlə ki, müqavilənin bağlanma müddətinin birinci ilinə 1.2 bəndində qeyd olunmuş əşyaların (əmlakın) sınaq müddəti daxil edilir. Müqavilənin icrası

müddəti əmlakın istismara verilməsi barəsindəki təhvil-təslim Aktının imzalanması tarixindən sonra başlayır.

II variant

3.3. Bu müqavilə şərtlərə əsaslanaraq " " 20 — il tarixindən " " 200 — c il tarixində müəyyən edilmiş müddətə bağlanılır.

3.4. Müqavilənin müddəti səbəb, fəaliyyətdən asılı olaraq müqavilədə nəzərdə tutulmuş şərtləri saxlamaqla və ya dəyişməklə uzadıla bilər.

4. Lizing müqaviləsi iştirakçılarının hüquq və vəzifələri

4.1. "Lizing verən" 1.2 bəndində qeyd olunmuş əşyaları (əmlakı) "Lizing alan"a bu müqavilənin şərtlərinə və həmin əmlakın təyinatına uyğun halda, vəziyyətdə təqdim etməlidir.

4.2. "Lizing alan" əmlakı qəbul edərkən hər hansı çatışmazlıq aşkar edərsə, qəbul protokolu bu barədə qeyd etməlidir. Çatışmazlıqları aradan qaldırmaq məqsədi ilə bu əmlakı satan hüquqi və fiziki şəxslər qarşısında tələb irəli sürmək üçün "Lizing verən"ə məlumat verməlidir.

4.2. "Lizing alan" lizing obyektinin satıcısı qarşısında həmin obyektin keyfiyyət və komplektliyi, göndərmə müddətləri barədə o cümlədən "Lizing verən"nin arasında alqı-satqı müqaviləsi ilə nəzərdə tutulan digər tələbləri irəli sürə bilər.

4.3. "Lizing verən" müvəqqəti sahibliyə və istifadəyə verilən 1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlakı müqavilə bağlanarkən şərtləşdirilmiş və "Lizing alan"a əvvəlcədən məlum olan çatışmazlıqlar üçün məsuliyyət daşıyır.

4.4. Müqavilə qanunu qüvvəyə mindikdə hər iki tərəf bir-birinə qarşı müqavilə üzrə öhtəliklərinin yerinə yetirilməsini tələb etmək və onların yerinə yetirilmədiyi təqdirdə lizing obyektinin qəbuluna hazırlıq zamanı vurulmuş zərərin (əgər xərc çəkilibsə) məhkəmə yolu ilə ödənilməsini tələb etmək hüquqları vardır.

4.5. 1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlaka təminatlı xidmət razılaşmış qaydada müqavilədə göstərilmiş ümumi məbləğin % həcmində olan hissəsi satıcı tərəfindən həyata keçirilir.

4.6. "Lizing alan" lizing obyektinə texniki xidməti, onun orta və çari təmirini öz hesabına həyata keçirir. Əsaslı təmir işi "Lizing verən" tərəfindən aparılır. (əgər müqavilədə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa)

4.7. Müqaviləyə xitam verildikdən sonra "Lizing alan" lizing obyektini normal köhnəlmə (amortizasiya) nəzərə almaqla "Lizing verən"ə ondan aldığı vəziyyətdə qaytarmalıdır.

4.8. "Lizing alan" lizing obyektini qaytarmayıbsa və onu gecikdiribsa, "Lizing verən"nin gecikmə vaxtı üçün % ödəniş tələb etmək hüququ vardır.

4.9. "Lizing alan" "Lizing verən"nin yazılı razılığı ilə lizing obyektini öz vəsaiti hesabına yaxşılaşdırıbsa və lizing obyektinə zərər vurmada onu götürə bilmərsə, bu müqaviləyə xitam verildikdən sonra "Lizing alan" ona bu yaxşılaşdırmanın dəyərinin ödənilməsini tələb etmək hüququna malikdir.

4.10. "Lizing verən"nin aşağıdakı hallarda pul məbləğlərini və lizing obyektini mübahisəsiz geri almaq, müqaviləni vaxtından əvvəl ləğv etmək hüququ vardır:

4.10.1. "Lizing alan"nın lizing obyektindən istifadə şəraiti bu müqavilənin şərtlərinə və ya lizing obyektinin təyinatına uyğun deyildirsə;

4.10.2. "Lizing alan" "Lizing verən"nin razılığı olmadan sublizing aparırsa;

4.10.3. "Lizing alan" lizing obyektini işlək halda saxlamırsa;

4.10.4 "Lizing alan"nın lizing obyektindən istifadə üçün 2.4 bəndindəki şərtlərə uyğun ödənişləri vaxtında ardıcıl olaraq iki dəfədən artıq ödəmirsə.

5. Mülkiyyət münasibətləri

5.1. "Lizing alan"a müvəqqəti sahibliyə və ya istifadəyə verilmiş lizing obyektini "Lizing verən"nin mülkiyyətidir.

5.2. Lizing obyektinə sahiblik və ya ondan istifadə hüququ "Lizing alan"a tam həcmdə keçir. "Lizing verən" (əgər müqavilədə başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa) bu müqavilədə nəzərdə tutulmuş hallarda lizing obyektini "Lizing alan"nın müvəqqəti sahibliyindən və ya istifadəsindən geri almaq hüququna malikdir.

5.3. "Lizing alan"nın həyata keçirdiyi 1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlakada ayrılan yaxşılaşdırmalar (əgər müqavilədə başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa), onun mülkiyyətidir.

I variant

5.4. Maliyyə lizingi zamanı lizing obyektinə mülkiyyət hüququ, əgər maliyyə lizingi müqaviləsində başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa, bütün lizing ödənişlərinin verilməsi şərti ilə müqavilə müddəti başa çatmadan əvvəl lizing alanə keçir.

II variant

5.5. Maliyyə lizingi əsasında "Lizing alan"a verilmiş lizing obyektini tərəflərin qarşılıqlı razılığı əsasında "Lizing alan"nın və ya "Lizing verən"nin balansında uçota alınmalıdır.

5.6. "Lizing verən" müqavilə üzrə öz hüquqlarını üçüncü şəxsə tam və ya qismən güzəşt edə bilər. "Lizing verən" pul vəsaitinin çəlb edilməsi məqsədi ilə girov kimi müqavilənin şərtləri üzrə alınacaq lizingin obyektinin istifadəçisidir.

6. Tərəflər arasında risklərin bölüşdürülməsi və sığortası

6.1. 1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlakın zərərin bütün növlərindən qorunması, həmçinin onun məhv edilməsi, itirilməsi, korlanması, talanması, vaxtından əvvəl sıradan çıxması, quraşdırılması və ya istifadəsi zamanı buraxılan səhvlərdən və istismar zamanı yol verilən risklərdən qorunması ilə bağlı məsuliyyəti (əgər müqavilədə başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa), faktiki onun qəbulu anından "Lizing alan" daşıyır.

6.2. Satıcının müflisləşməsi ilə bağlı riskin məsuliyyətini (əgər müqavilədə başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa), satıcı seçən tərəf daşıyır.

6.3.1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlakın bu müqaviləyə əsasən istifadə məqsədlərinə uyğunsuzluğu ilə bağlı riskin məsuliyyətini (əgər müqavilədə başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa), lizing obyektini seçən tərəf daşıyır.

6.4. Müqavilədə ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, satıcı əmlakı "Lizing verən"ə verdiyi andan müqavilənin müddəti başa çatanaqədər lizing obyektini itirilmə, çatışmazlıq və ya zadələnmə risklərindən sığortalamalıdır.

6.5. Sahibkarlıq (maliyyə) risklərinin sığortası bu müqavilənin tərəflərinin razılığı ilə həyata keçirilə bilər.

6.6. Sığortanın müddəti bu müqavilənin qüvvədə olma müddəti ilə eynidir. Sığorta məbləğinin həcmi lizing obyektinin ümumi məbləği ilə uyğun olmalıdır.

6.7. "Lizing alan" qanunvericiliklə müəyyənləşdirilmiş hallarda 1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlakın istifadəsi prosesində digər şəxslərin həyatına, sağlamlığına və ya

əmlakına dəyər ziyan nəticəsində yaranan öhtəliklərin yerinə yetirilməsinə görə öz məsuliyyətini sığortalamalıdır.

6.8. Tərəflər bir-birlərinə sığortalandıqdan _____ gün sonra sığortalamaqları haqqında məlumat verməlidirlər, bunu təsdiq etmək üçün sığorta polisinin surəti təqdim olunmalıdır.

6.9. Lizing obyektini qəbul olunduğu andan 1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlakın sığortalama məsuliyyətini "Lizing alan" daşıyır.

6.10. "Lizing alan"nın lizing müqaviləsinin pozulmasına görə öz məsuliyyətinin riskini "Lizing verən"nin xeyrinə sığortalamaq hüququ vardır.

7. Sublizing

7.1. Sublizing zamanı, "Lizing verən"dən müqavilə üzrə alınmış lizing müqaviləsinin obyektini lizing müqaviləsi üzrə "Lizing alan" üçüncü şəxslərə haqq ödənilməklə və sublizing müqaviləsinin şərtlərinə uyğun müddətə sahibliyə və istifadəyə verir.

7.2. 1.2 bəndində qeyd olunmuş əmlak sublizingə verildikdə satıcıya qarşı tələb hüququ sublizing müqaviləsi üzrə "Lizing alan"na keçir.

Tərəflərin hüquqi ünvanları və ödəmə rekvizitləri

Nümunə

Daşınmaz əmlakın satış MÜQAVİLƏSİ

"__" _____ 200__-c il

Bakı şəhəri

(hüquqi şəxsin adı, fərdi sahibkarın a.ə.s)

(nizamnamə, fərdi sahibkarın dövlət qeydiyyatı şəhadətnaməsinin №-si)

əsaslanaraq fəaliyyət göstərən _____

(vəzifəsi, a.ə.s)

şəxsində (sonradan Satıcı adlandırılacaq) bir tərəfdən və _____

(hüquqi şəxsin adı, fərdi sahibkarın a.ə.s)

(nizamnamə, fərdi sahibkarın dövlət qeydiyyatı şəhadətnaməsinin №-si)

əsaslanaraq fəaliyyət göstərən _____

(vəzifəsi, a.ə.s)

şəxsində (sonradan "Alıcı" adlandırılacaq) digər tərəfdən, aşağıdakılar barədə hazırkı Müqaviləni bağladılar:

1. Müqavilənin predmeti

1.1. "Satıcı" aşağıdakı daşınmaz əmlakı "Alıcı"nın mülkiyyətinə verir: _____

Qeyd: Müqavilədə mülkiyyətə veriləcək daşınmaz əmlak və onun vəziyyətini təyin etməyə imkan verən göstəricilər və xarakteristikalar aydın göstərilməlidir. Əgər torpaq sahəsi satılırsa, onda müqavilədə onun yerləşdiyi yer, torpağın kateqoriyası, onun istifadə

məqsədləri, ümumi sahəsi göstərilməlidir. Bina, tikili, digər obyektlər satıldıqda isə, onların adı, yerləşdiyi yer, təyinatı, sahəsi, digər parametrləri verilir. Müqavilədə bir variant kimi, müqaviləyə verilən müvafiq əlavəyə istinad etmək olan.

1.2. "Alıcı"ya daşınmaz əmlakla birlikdə sahəsi _____ olan torpağın mülkiyyət və ya sahiblik və istifadə hüququ da keçir.

Qeyd: Göstərilən məsələnin həlli zamanı digər variantlar da ola bilər: əgər daşınmaz əmlak "Satıcı"nın torpaq sahəsinin sahibidirsə, onda "Alıcı"ya ya torpaq sahəsinə mülkiyyət hüququ, ya da ona icarə (yaxud digər hüquq) hüququ keçir, bu da müqavilə ilə müəyyən edilir. Əgər müqavilə ilə "Alıcı"ya verilən torpaq sahəsinə mülkiyyət hüququ müəyyən edilməmişdirsə, onda "Alıcı"ya torpaq sahəsinin daşınmaz əmlak yerləşmiş və onun istifadəsi üçün lazım olan hissəsinə mülkiyyət hüququ keçir. Əgər torpaq sahəsinə mülkiyyət hüququ "Satıcı"ya məxsus deyildirsə, onda "Alıcı"ya həmin sahədən istifadə hüququ daşınmaz əmlak "Satıcı"nın üçün olan şərtlərlə keçir.

1.3. Alıcı göstərilmiş daşınmaz əmlakı öz mülkiyyətinə keçirir və bu müqavilədə göstərilmiş şərtlərə müvafiq olaraq onun dəyərini ödəməyi öhdəsinə götürür.

2. Müqavilənin qiyməti və hesablaşma qaydası

2.1. Satılan daşınmaz əmlakın qiyməti _____ manatdır və buna _____ (onunla birlikdə verilən torpaq sahəsinin qiyməti, sahədən istifadə hüququ) daxildir.

Qeyd: əgər icarə hüququ, yaxud sahədən istifadənin digər hüququ verilirə, onda müvafiq olaraq söhbət "Alıcı"ya verilən hüququn qiymətindən gedəcəkdir.

2.2. "Satıcı" ilə "Alıcı" arasında hesablaşmalar aşağıdakı qaydada və müddətdə həyata keçiriləcəkdir: _____

3. Tərəflərin hüquq və vəzifələri

3.1. Tərəflər satılan daşınmaz əmlak mülkiyyət hüququnu _____ müddətdə qeydiyyatdan keçirmək üçün lazımı tədbirləri görməyi öhdələrinə götürürlər.

3.2. "Satıcı" bu Müqavilə imzalandığı tarixdən _____ ərzində əmlakı "Alıcı"nın faktiki mülkiyyətinə verməyi və təhvil-təslim aktını imzalamağı öhdəsinə götürür.

3.3. "Alıcı" əmlakı qəbul etməyi və bu Müqavilə imzalandığı tarixdən _____ ərzində təhvil-təslim aktını imzalamağı öhdəsinə götürür.

3.4. Daşınmaz əmlakda hazırkı Müqavilənin 1.1. bəndində şərtləşdirilməmiş çatışmazlıqlar aşkar edildikdə, müqavilənin imzalandığı tarixdən iki il ərzində "Alıcı"nın ixtiyarı vardır ki, "Satıcı"dən aşağıdakıları tələb etsin:

- _____ ərzində çatışmazlıqları pulsuz aradan qaldırsın.
- çatışmazlıqlar "Alıcı" tərəfindən aradan qaldırıldıqda bunun üçün çəkdiyi xərcləri ödəsin.

4. Əmlakın təhvil verilməsi

Əmlakın təsadüfi məhv olunması riski.

4.1. Əmlak təhvil aktı imzalandığı andan "Alıcı"ya verilmiş sayılır.

4.2. Əmlakın təsadüfən məhv olması və ya zədələnməsi riskini mülkiyyət hüququnun "Alıcı"ya keçməsinin qeydiyyatına qədər "Satıcı" çəkir.

5. Tərəflərin məsuliyyəti

5.1. Hazırkı müqavilə imzalandıqdan sonra öz öhdəliklərini yerinə yetirməkdən imtina etmiş tərəf bununla digər tərəfə vurduğu ziyanı tam həcmdə, habelə miqdarda cərimə ödəməlidir.

6. Müqavilənin müddəti və digər şərtlər

6.1. Hazırkı müqavilə imzalandığı andan qüvvəyə minir və _____ (konkret tarix, yaxud tərəflərdən hər birinin öz öhdəliyini yerinə yetirdiyi an) qədər etibarlıdır.

6.2. Müqavilə _____ nüsxədə bağlanmışdır.

6.3. Bu Müqavilə üzrə mübahisələrə _____ qanunvericiliyi ilə məhkəməsində baxılır.

7. Tərəflərin hüquqi ünvanı və rekvizitləri

"Satıcı"

"Alıcı"

(imza)

M.Y.

(imza)

M.Y.

Qeyd: Müqaviləni imzalamaq səlahiyyəti yalnız hüquqi şəxsin icra orqanına – direktora, baş direktora (bəzən də prezidentə) verilir. Digər şəxslər müqaviləni hüquqi şəxsin nizamnaməsi ilə nəzərdə tutulduğu, ya da onlara direktor, baş direktor (prezident) tərəfindən vəkalət verildiyi hallarda imzalaya bilər.

Sonradan müqavilənin şərtlərinə qarşı alıcının etirazı olarsa, o, həmin etiraza görə protokol tərtib etməli və imzalamış olduğu müqavilə ilə birlikdə gecikmədən tədarükçüyə qaytarmalıdır. Tədarükçü (satıcı) ixtilaf protokoluna baxmalı, qəbul etdiyi təklifləri müqaviləyə əlavə etməlidir.

Nümunə

Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətin yaradılmasına dair

TƏSİS MÜQAVİLƏSİ

Bakı şəhəri

" " 2006-cı il

Azərbaycan Respublikası vətəndaşları:

1. _____ oğlu, şəxsiyyət vəsiqəsi seriyası № _____, " " 200__ c. il tarixdə RPI tərəfindən verilmişdir (pay haqqı 50 000 manat, 33,3%, 1 pay).

2. _____ oğlu, şəxsiyyət vəsiqəsi seriyası № _____, " " 200__ c. il tarixdə RPI tərəfindən verilmişdir (pay haqqı 50 000 manat, 33,3%, 1 pay).

3. _____ qızı, şəxsiyyət vəsiqəsi seriyası № _____, " " 200__ c. il tarixdə RPI tərəfindən verilmişdir (pay haqqı 50 000 manat, 33,3%, 1 pay).

1. Tərəflər " " məhdud məsuliyyətli cəmiyyətini (bundan sonra Cəmiyyət) təsis edirlər.

2. Tərəflər təsis etdikləri bu Cəmiyyət ilə əlaqədar maliyyə, təsərrüfat və digər münasibətləri birlikdə həll edirlər və Cəmiyyətin öhdəlikləri üzrə məsuliyyət daşıyırlar və Cəmiyyətin fəaliyyəti ilə bağlı zərər üçün nizamnamə kapitalına qoyduqları mayaların həddində risk daşıyırlar.

3. Tərəflər hər biri 50 000 manat olmaqla üç paydan ibarət 150 000 manat həcmində Cəmiyyətin nizamnamə kapitalını yaradırlar. Nizamnamə kapitalı Cəmiyyət dövlət qeydiyyatına alınana qədər ödənilməlidir.

4. Cəmiyyətin fəaliyyəti nəticəsində əldə olunan gəlir, yaxud dəyər zərər Tərəflər arasında nizamnamə fonduna qoyduqları pay haqqına müvafiq olaraq bölünür.

5. Tərəflərdən biri öz payını satmaq istədikdə, həmin payı əldə etmək üçün digərinin, özgələşdirən tərəfin qoyduğu şərtlər daxilində, üstünlük hüquqları vardır. Tərəflər bir ay ərzində öz üstünlük hüquqlarından istifadə etmədikdə pay üçüncü şəxsə özgəninkiləşdirilə bilər.

6. Tərəflərin hər biri öz payını üçüncü şəxsə vəsiyyət edə və ya digər tərəfi bir ay əvvəlcədən xəbərdar etməklə əvəzsiz verə bilər, habelə digər tərəflərin razılığından asılı olmayaraq istənilən vaxt Cəmiyyətin təsisçiliyindən çıxarılabilir.

7. Tərəflərin Cəmiyyətə olan əmlak hüquqları irsən keçir.

8. Bu Müqavilədə nəzərdə tutulmayan bütün digər hallar Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə və Azərbaycan Respublikasının digər müvafiq qanunvericilik aktlarına uyğun qaydada tənzimlənir.

9. Bu Müqavilənin fəaliyyət müddəti məhdudlaşdırılmır və tərəflərin razılığı, tərəflərin birinin digərini xəbərdar etmək şərti ilə, yaxud qanunvericiliyə uyğun olaraq məhkəmə qaydasında pozula bilər.

10. Bu Müqavilə, hər biri eyni hüquqi qüvvəyə malik olmaqla, beş nüsxədə təsdiq olunur. Tərəflərin hər birində və notariat idarəsində bir nüsxəsi qalır, bir nüsxəsi isə qeydiyyat orqanına təqdim olunur.

Tərəflər:

1. _____ (imza)

2. _____ (imza)

Müqaviləyə ixtilaf protokolu 3 nüsxədə tərtib edilir. İmzalanmış müqavilə ilə birlikdə protokolun 2 nüsxəsi tədarükçüyə (satıcıya) göndərilir. İxtilaf protokolunda bu rekvizitlər göstərilir: sənəd növünün adı, müəssisələrin adları, tarix, tədarükçünün redaksiyası, alıcının redaksiyası, məzmun, alıcının imzası, tədarükçünün imzası, tarixlər.

Nümunə

"ERR-Konus" MMM ilə "İnşaat Ltd." şirkəti arasında bağlanmış
" " 2016-cı il tarixli 25 sayılı müqavilə üzrə ixtilaf

PROTOKOLU

12 yanvar 2016-cı il
"Tədarükçü"

Tədarükçü şirkətə 2002-ci il fevral ayı üçün bu miqdarda mal göndərməlidir:

1. Sement – 10 t
2. Kafel – 125 qutu

Alıcı

Alıcı 2002-ci il fevral ayı üçün bu miqdarda mal almasını öhdəsinə götürür:

1. Sement – 5 t
2. Kafel – 100 qutu

Tədarükçü

Əşraf Məmmədov
10 yanvar 2016 – ci il

Alıcı

Elsevər Əsədov
10 yanvar 2016 – ci il

Müqavilə hazırlandıqdan sonra nəzərdə tutulmuş şərtlərə uyğun olaraq qiymətlərin razılaşdırılması protokolu tərtib edilir. Protokolda hər iki tərəfi qane edən qiymətlər göstərilir, razılaşdırıldıqdan sonra müqaviləyə əlavə olunur və onun ayrılmaz hissəsini təşkil edir.

Nümunə**Razılaşdırılıb**

"ERR-Konus" MMM
direktoru direktoru
Əşraf Məmmədov
00.00.00

Razılaşdırılıb

"İnşaat Ltd." KM
Elsevər Əsədov
00.00.00

**Qiymətlərin razılaşdırılması
PROTOKOLU**

00.00.00

№

Bakı şəhəri

Tərəflər 12 sayılı 16 oktyabr 2016-ci il tarixli müqavilədə nəzərdə tutulmuş işlərin sayını, qiymətlərini, icra və ödəniş müddətlərini aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirmək barədə razılığa gəliblər:

Cəmi

Bu protokol 12 sayılı 16 oktyabr 2016– ci il tarixli müqavilənin ayrılmaz hissəsi sayılır və tərəflər arasında hesablaşmaq üçün əsas hesab olunur.

Nümunə

**MÜƏSSİSƏDƏKİ PAYIN
ALQI-SATQI MÜQAVİLƏSİ**

Bakı şəhəri

" " 20 –ci il

Satıcı: "Şirkətin adı" MMC-nin təsisçisi ünvanında yaşayan
oğlu

(Ş/V AZENə, 00.00.20 –ci il tarixdə RPİ tərəfindən verilib)

Alıcı: ünvanında yaşayan
oğlu (qızı)

(Ş/V AZE №, 00.00.20 –ci il tarixdə RPİ tərəfindən verilib)

razılığa gələrək tərəflər hazırkı Müqaviləni aşağıdakı məzmununda bağladılar.

1. Müqavilənin predmeti və qiymət

1.1. Satıcı aşağıda göstərilən payı satır, Alıcı isə həmin payı alır və bu müqavilədə müəyyən olunan haqqı ödəyir.

1.2. Payın məxsus olduğu "Şirkətin adı" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti, Azərbaycan Respublikası tərəfindən 00.00.20 –ci il tarixli, qeydiyyat nömrəsi ilə təsdiq edilmiş Nizamnamə və Şəhadətnamə əsasında qeydiyyatdan keçmişdir.

1.3. Satıcı, "Şirkətin adı" MMC-nin təsisçisi oğlu, "Şirkətin adı" MMC-nin Nizamnamə kapitalında ona məxsus olan manat həcmində paydan ibarət payını oğluna manata satdı.

2. Satıcının bəyanət və təminatları

2.1. Satıcı bəyan edir və təminat verir ki:

2.1.1. O, tam hüquqi qabiliyyətlidir, əmlak mülkiyyətçisi olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun üzərində sərəncam vermək, bu müqavilə üzrə öz üzərinə öhdəliklər götürmək və bu öhdəlikləri yerinə yetirmək səlahiyyətinə malikdirlər.

2.1.2. O, satılan payın üzərində hüquqi qüvvəsi olan tam, qanuni və müstəsna mülkiyyət hüququna malikdir və bu hüququ təsdiq edən tam hüquqi qüvvəyə malik müvafiq sənədlərə malikdir. Satılan pay hər hansı həbsdən, girov öhdəliyindən və sair öhdəliklərdən azaddır. Satıcı satılan payı bu müqaviləyə əsasən Alıcıya özganinkiləşdirmək üçün tam hüquqa malikdir.

2.1.3. Nə bu müqavilənin bağlanması, nə də bu müqavilə üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsi qüvvədə olan qanunvericiliyin hər hansı bir müddəasını, Satıcının tərəf olduğu hər hansı müqavilənin və ya rəsmi sənədin müddəalarını, yaxud Satıcıya münasibətdə qüvvədə olan hər hansı məhkəmə qətnaməsinin, qərarının, göstərişinin, əmrinin, təlimatının müddəalarını pozmur və onlara zidd deyildir.

3. Satışın həyata keçirilməsi və ödəniş

3.1. Satıcı təsdiq edir ki, Alıcı satılan payın bu müqavilənin yuxarıda göstərilən satış qiymətini Satıcıya bu Müqavilə imzalandığı anda ödəmişdir.

3.2. Müqavilənin təsdiqi və rəsmiləşdirilməsi üçün xərclər tərəfindən ödənilir.

4. Digər şərtlər

4.1. Bu müqavilə nüsxədə tərtib olunmuşdur. Onlardan 1 nüsxəsi notariat kontorunda saxlanılır, digərləri isə tərəflərə verilir.

4.2. Bu müqavilənin icrası, ona dəyişikliklər olunması və pozulması ilə bağlı mübahisələr Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən nizama salınır.

4.3. Bu müqavilə Tərəflərin onu imzaladığı və müqavilənin notariat qaydasında təsdiq edildiyi anından qüvvəyə minir.

5. Payın satışının Satıcı üçün nəticələri

5.1. Hazırkı müqavilə imzalandığı andan Satıcı müəssisənin təsisçisi statusu ilə bağlı malik olduğu bütün hüquq, vəzifə və öhdəliklərini itirmiş hesab edilir. Payın satın alınmasının Alıcı üçün nəticələri: hazırkı müqavilə imzalandığı andan Satıcıya məxsus olan səlahiyyət və əmlak üzərində sərəncam hüququ Alıcıya keçir.

Satıcı adından

Alıcı adından

oğlu

oğlu (qızı)

" " 20 – il

" " 20 – il

Nümunə**GİROV MÜQAVİLƏSİ**

" " 200 – il

(bağlandığı yer)

(girov qoyan müəssisənin adı, ünvanı)

(müəssisənin rəhbərinin adı, soyadı, və atasının adı)

(bundan sonra "Girov qoyan")

(girov saxlayan müəssisənin adı)

(müəssisənin rəhbərinin adı, soyadı və atasının adı)

(bundan sonra "Girov saxlayan") aşağıdakılar haqqında bu müqaviləni bağladılar:

1. (əsas müqavilənin adı: alqı-satqı, kredit, əmlak kirayəsi, yük daşınması və s.)

müqaviləsinə

əsasən girov saxlayan

(iş və xidmətləri yerinə yetirməyi və ya kredit verməyi)

öhdəsinə götürür.

2. İş və xidmətlər yerinə yetirilənə qədər və ya kredit (faizlə)

(lazım olmayanın üstündən xətt çəkilməli)

qaytarılana qədər

(girovun predmeti və dəyəri)

girov qoyulur.

Girov qoyulmuş əmlakın siyahısı bu müqavilənin tərkib hissəsidir (əlavə olunur).

3. Girov qoyulmuş əmlak girov qoyanda qalır (və ya girov saxlayana verilir).

Girov qoyulmuş əmlak

(yanı ilə)

manat məbləğində qiymətləndirilir.

" " 200 cı il tarixli sayılı qiymətləndirmə aktı.

"Girov qoyan" təminat verir ki, bu müqaviləyə əsasən girova verilmiş əmlak başqa müqavilə üzrə girovun predmeti hesab edilmir, borclardan azaddır (və ya həbs qoyulmamışdır).

4. "Girov qoyan" girov qoyulmuş əmlakı tam dəyəri ilə sığorta etdirməyi, girovun predmetinin salamatlığı üçün lazım olan tədbirlər görməyi, girovun predmeti əsaslı və cari təmir

etməyi, bu müqavilənin müddəti başa çatana kimi girovun predmetinin başqa hüquqi və fiziki şəxsə girov verməməyi, girovun predmetinin saxlanma vəziyyətini yoxlamaq üçün girov saxlayana şərait yaratmağı, girov qoyulmuş əmlak satıldıqda kredit və onun faizini ödəməyi, müqavilədən irəli gələn digər öhdəlikləri icra etməyi öhdəlik götürür.

5. "Girov saxlayan"ın hüquqları və vəzifələri:

Alınmış vasaitlərin " " 200 il tarixli №-li əsas müqavilə ilə müəyyən olunmuş müddətdə qaytarılmadığı hallarda, mülkiyyətçidən və ya onun vəkili etdiyi Azərbaycan Respublikası Dövlət əmlakını idarəetmə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada girov qoyulmuş əmlakı satmağı və əldə olunan məbləği borcun ödənilməsinə yönəldilməsinə tələb etmək.

Girov qoyulmuş əmlakın satışından əldə olunan məbləğ borcun ödənilməsinə təmin etmədikdə, qanunla müəyyən edilmiş qaydada borcunun digər əmlakının satışından əldə edilən məbləğ ilə borcun ödənilməsinə təmin etmək.

Girov saxlayan girovqoyanın tələbi ilə öhdəliyin tam və ya qismən icrasını təsdiq edən sənədləri ona verməyə borcludur. Qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər hüquq və vəzifələrdən istifadə etmək.

6. Müqavilə aşağıdakı hallarda xitam edilir:

- girovla təmin olunmuş öhdəçiliyə xitam verildikdə;
- girovun obyektini təşkil edən hüququn qüvvədə olma müddəti qurtardıqda;
- girov qoyulmuş əmlak məhv olduqda;
- girovun predmeti olan əmlak üzərindəki hüquqlar girovsaxlayana keçdikdə;
- girov qoyulmuş əmlak vaxtından əvvəl satıldıqda;
- bu müqavilədə nəzərdə tutulan şərtlər girov qoyan və girov saxlayan tərəfindən pozulduqda;

Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər hallarda.

7. Girov qoyan müəssisənin yenidən təşkili zamanı müqavilədə nəzərdə tutulan öhdəlik onun hüquqi varisinə keçir.

8. Bu müqavilə 4 nüsxədə tərtib olunur, onlardan biri girov qoyanda, biri girov saxlayanda, biri əmlakı idarə edən orqanda və ya fiziki şəxsə, biri isə (əgər müqavilə tərəflərin razılığı ilə notarial qaydada təsdiq edilmişsə) notariat orqanında qalır.

9. Tərəflərin hüquqi ünvanı

girov qoyan

M.Y. İmza

girov saxlayan

M.Y. İmza

Nümunə**BAĞIŞLAMA MÜQAVİLƏSİ**

Bakı şəhəri № " " 200 -il

Bundan sonra "Hədiyyə verən" adlanan şəxsində, bir tərəfdən və bundan sonra "Hədiyyə alan" adlanan şəxsində, digər tərəfdən, Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan qanunvericiliyinə müvafiq olaraq aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

1. Müqavilənin predmeti

1.1. "Hədiyyə verən" "Hədiyyə alan"a əvəzsiz olaraq əşya _____ verməyi vəd edir.

(konkret əşyanın adını göstərməli)

1.2. "Hədiyyə verən" in əşyanı verməsi hədiyyə alan tərəfindən heç bir cavab xidməti ilə şərtləndirilmir.

2. Tərəflərin hüquqları

2.1. "Hədiyyə verən" vəd etdiyi əşyanı hədiyyə alan onu qəbul edəndə istədiyi vaxt geri götürə bilər.

2.2. "Hədiyyə verən" aşağıdakı hallarda bağışlamaqdan imtina edə bilər:

a) "Hədiyyə alan" hədiyyə verənin və ya onun yaxın qohumunun barəsində ağır cinayət törətdikdə;

b) "Hədiyyə alan" ailə hüquq münasibətlərinə uyğun olaraq onun üzərinə qoyulmuş vəzifələri hədiyyə verənin və ya onun yaxın qohumlarının biri barəsində kobudcasına pozduqda;

c) O, bağışlama ilə bağlı öhdəlikləri əsassız olaraq icra etmədikdə;

ç) Vəd verildikdən sonra hədiyyə verənin əmlak münasibətləri pisləşdikdə;

d) Vəd verildikdən sonra hədiyyə verənin ailə hüquq münasibətləri üzrə öhdəlikləri yaranmışda.

2.3. "Hədiyyə alan" əşyanın (hədiyyənin) verilməsi anına kimi ondan imtina edə bilər. "Hədiyyə verən" isə hədiyyənin qəbul edilməməsi ilə əlaqədar olaraq ona dəymiş real zərərin əvəzinin ödənilməsini tələb edə bilər.

3. Müqavilə 2 (iki) nüsxədə tərtib olunmuşdur.

4. Bu müqavilə ilə əlaqədar yaranan mübahisələrə qanunvericiliyə uyğun olaraq baxılır.

Tərəflərin hüquqi ünvanları və bank rekvizitləri:

"HƏDİYYƏ VERƏN"

" " 20 il

"HƏDİYYƏ ALAN"

" " 20 il

Təsdiq olunmuş müqaviləyə əsasən sifarişçi görülməli işlərin əvvəlcədən smetasını hazırlayır. Smeta sənədləri işin həsmi, istifadə olunacaq mal-materialların normalar üzrə miqdarını, məbləğini və ümumilikdə dəyərini qabaqcadan müəyyənləşdirən normativ sənədlərə əsasən hesablanmış, hazırlanmış hüquqi sənəddir. Smeta podratçı və sifarişçi təşkilatlar arasında razılaşdırılıb təsdiq edildikdən sonra onun icrasına başlanılır. Ödəmələrin aparılması müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq yerinə yetirilir. İşin icrası üçün aşağıdakı sənədlər tərtib olunur:

- müqavilə;
- işin smetası;
- iş həcmi icra cədvəli;
- texniki normalara əsasən hazırlanmış sxemlər, cizgilər və rəsmlər;
- işin icra olunması haqqında akt.

Qiymətli əmtəə materiallarının alınmasına dair vəkalətnamə tərtib edilir. Vəkalətnamə tədarükçüdən əmtəə materialları almaqdan ötrü müəssisə və təşkilatın vəzifəli şəxslərinə verilir. Bunu hökumət müəssisəsinin və ya təşkilatın rəhbərliyi, baş mühasibi imzalayır, möhürləyir. Vəkalətnamənin fəaliyyət müddəti ciddi nəzarətdə olmalıdır.

Vəkalətnamənin verilməsi mühasibatlıqda aparılır. Vəkalətnamələr nömrələnmiş şəkildə hazırlanır. Malı alana verilməyə imzalanır və kötüyü müəssisənin mühasibatlığında saxlanılır.

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri
VƏKALƏTNAMƏ seriya ER №

" " 200 il " " 200 ilədək etibarlıdır.

Verilir _____
(vəzifəsi, adı, soyadı, şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd)

Nə üçün _____
(məlsatının, onun təqdim etdiyi sənəd)

Sıra №-si _____
əmlakın adı və nişanları _____
Ölçü vahidi _____
Miqdarı (yazı ilə) _____
Vəkalətnaməni alan _____ imzasını təsdiq edirəm
(soyadı, adı, atasının adı)

Rəhbər _____ imza və tarix
Baş mühasib _____ imza və tarix

Nümunə

ETİBARNAMƏ
(Etibar edənin mənafeini təmsil etmək hüququna dair)

" " 20 -cı il Bakı şəhəri

Hazırkı etibarnamə _____
(müəssisənin adı və yazıxud etibar edənin a.ə.s.)
_____ tərəfindən
_____ ondan ötrü verilmişdir ki,
(etibar edlənin a.ə.s.)
ona, _____ iddiaçı olduğu işlərin
(müəssisənin adı)

məhkəmədə aparılması etibar edilir. Nümayəndə məhkəmələrdə qanunla iddiaçıya verilən bütün, o cümlədən aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- iddia tələblərindən imtina etmək;
- iddianın predmetinin dəyişdirilməsini tələb etmək;
- məhkəmənin qərarından şikayət vermək;
- vəsatətlər qaldırmaq;
- zəruri sənədləri tələb etmək;
- lazımi instansiyalara ərizələrlə müraciyyət etmək.

Hazırkı etibarnaməyə görə, səlahiyyətli etibar edən yalnız yazılı razılığı ilə başqa şəxslərə verila bilər.

Etibarnamə _____ tarixədək etibarlıdır.

(Müəssisənin adı)

Müəssisənin müdiri

Yük daşıma müqaviləsinə görə nəqliyyat təşkilatı (daşıyıcı) yük göndərən tərəfdən ona tapşırılan yükü təyinat məntəqəsinə çatdırmağı və yükü qəbul etməyə səlahiyyətli cətan şəxsə (alıcıya) verməyi, yük göndərən isə yükün daşınması üçün müəyyən edilmiş şərtlər əsasında haqqı ödəməyi öhdəsinə götürür.

Dəmir yolu ilə yükdaşıma müqaviləsinin iştirakçıları arasında baş verən mübahisələrin həlli üçün müəyyən olunmuş qaydada və formada tərtib olunmuş, dəmir yolun və yükü alanın məsul nümayəndələri tərəfindən imzalanmış kommersiya aktları və ümumi formalı aktlar mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Kommersiya aktı aşağıdakı hallarda tərtib edilir: yükün adı, kütləsi və ya sayı göstərilənlərə uyğun gəlmədikdə, yükün zədələnməsində və ya sənəd aşkar edildikdə, oğurlanmış yükün dəmir yoluna qaytarılması zamanı yükün verilməsinin sənəddə göstəriləndi vaxtdan dəmir yolu tərəfindən gec verildikdə. Bu halda kommersiya aktı yükü alanın təşəbbüsü ilə tərtib olunur.

Kommersiya aktının rekvizitləri:

- sənədin adı;
- tərtib olunma yeri, tarixi və nömrəsi;
- yükün göndərilməsi sürəti;
- qaimənin tarixi və nömrəsi;
- göndərilən və alınan məntəqənin adı;
- göndərən və alanın adı;
- qaimədəki müvafiq qeydlər və nəqliyyat vasitələri haqqında məlumat;
- yükün yoxlanılmasının nəticələri;
- yükdə çatışmazlığın və ziyanın müəyyən olunmasının siyahısı.
- ekspertizanın nəticəsi;
- əlavə qeydlər və məlumatlar;
- kommersiya aktları tərtib edən şəxsin imzası.

Kommersiya aktı 3 nüsxədə hazırlanır. I nüsxə nəqliyyat idarəsinə göndərilir, II nüsxə yükü alanın imzası əsasında onlara verilir, III nüsxə dayanacağın işində saxlanılır.

Qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq müəssisə və təşkilatlarda iddia ortaya çıxan zamanı tədbir görülməlidir. Mübahisələri normaya salmaq üçün təqsirkar tərəfə

iddia məktubu göndərilir.

İddia məktubunda ümumi rekvizitlərdən əlavə, aşağıdakı rekvizitlər göstərilməlidir:

- 1) Ərizəçi tərəfindən tələbin göndərildiyi təşkilatın adı, ərizəçinin xahiş etdiyi hesabın bütöv məbləği;
- 2) Ərizəçinin tələbinin əsası;
- 3) İddiaya cavabın müddəti, əgər o, normativ aktlarda göstərilənməmişsə;
- 4) Lazımi hallarda ərizəçinin bank rekvizitləri.

İddia ərizəsi iddiaçı tərəfindən cavabdehdən göndəriləndi məhsulun (malın) iddia məbləğini almaq üçün iqtisad məhkəməsinə verilir. İddia ərizəsini verməmişdən qabaq iddiaçı cavabdehə iddia materialının surətini, əlavə sənədləri, iddia sənədlərinin cavabdehə göndərilməsini təsdiq edən sənədləri, həm də iddiaçının mübahisəni həll etmək üçün ölçülər götürülməsini təsdiq edən sənədlər göndərməlidir.

İddia ərizəsinin rekvizitləri aşağıdakılardan ibarətdir.

- iqtisad məhkəməsinin adı;
- mübahisə aparan təşkilatların ünvanı və adı;
- mübahisə aparan təşkilatların daxil olduğu idarənin, nazirliyin və ya baş idarənin adı;
- iddia üçün əsas olan mübahisənin və vəziyyətin izahı;
- sübutlar və normativ aktlardan nümunələrin gətirilməsi;
- iddiaçının tələbi;
- başqa tərəfin etirazının səbəbləri;
- iddianın verilməsi tarixi və rəhbərliyin imzası.

İddia ərizəsinin axırında əlavələr göstərilməlidir.

Nümunə

1 №-li BAKI İNZİBATİ İQTİSAD MƏHKƏMƏSİNƏ

İddiaçı: "EER – Konus" MMM
Bakı ş. Xətai küç. 22-a.

Cavabdeh: "İNŞAAT Ltd." şirkəti
Bakı ş. Azadlıq pros. 35/11.

İddianın məbləği: 20.500.00 manat.

İDDİA ƏRİZƏSİ

Cavabdeh "İNŞAAT Ltd." şirkəti ilə 22 mart 2002-ci il tarixli 110 sayılı müqaviləyə və ona əlavə edilmiş spesifikasiyaya əsasən, o, may ayında bizim müəssisəyə 20000.00 manat məbləğində tikinti materialları göndərməli idi.

Cavabdeh müqavilənin şərtlərini pozaraq iyul ayında 5000 manatlıq tikinti materialları göndərmişdir ki, o malları qəbul edərkən 15 t. sement məhsulu öz keyfiyyətini itirmişdir. Bunları təsdiq edən akt cavabdeh müəssisənin əməkdaşı ilə birlikdə yerində hazırlanmış və imzalanmışdır.

Göndərilməyən inşaat materiallarına görə tikinti işləri yarımçıq qalmışdır, sifarişçilərlə bağladığımız müqavilənin şərtlərinə əsasən vaxtında təhvil verilməyən işlər üzrə smeta-layihə qiyməti aşağı düşmüşdür.

Cavabdehə tələb məktubu göndərilmiş, ancaq cavab alınmamışdır.

Sizdən xahiş edirik ki, "İnşaat Ltd." şirkətindən bizim xeyrimiz üçün köçürdüyümüz 20000.00 manat pulu və 5000 manat rüsumu geri alalım.

Qoşma:

- 1) 22 mart 2002-ci il tarixli müqavilənin surəti;
- 2) cavabdehdən alınan məhsulun hesab reyestri;
- 3) tərtib edilmiş akt;
- 4) ödəmə tapşırığı;
- 5) tələb məktubunun poçtla göndərilməsi qəbzi;
- 6) iddia materiallarının cavabdehə göndərilməsi qəbzi;
- 7) rüsumların ödənilməsi qəbzi.

Direktor
Hüquq məsləhətçisi
25 iyun 2002-ci il.

Əliş Məmmədli
Ramin Musalı

Nümunə

_____ Məhkəməsinə
(Məhkəmənin adı)

İddiaçı: _____

(hüquqi və yaxud fiziki şəxsin adı, poçt ünvanı,

bank rekvizitləri (hüquqi şəxs olduqda)

Cavabdeh: _____

(hüquqi və yaxud fiziki şəxsin adı, poçt ünvanı,

bank rekvizitləri (hüquqi şəxs olduqda)

İDDİA ƏRİZƏSİ iddiaçının tələbi (qısa)

Məbləğ: _____

(işin mahiyyəti, iddia tələblərini əsaslandıran hallar,

qanunlara və digər hüquq normativ aktlara əsaslanan

tələbin əsaslandırıldığı hüquqi tövsif)

Xahiş edirik: _____

(məhkəmə qarşısında qoyulan məsələ – iddia tələbinin

ödənilməsinə dair konkret tələb)

Əlavə edilən sənədlərin siyahısı:

1. _____
2. _____
3. _____

İddiaçı _____

(imza)

(a.a.s)

Anbardan mallar qaimə-faktura əsasında verilir. Qaimə-faktura müəssisə rəhbəri və mühasib tərəfindən imzalanır. Qaimə-fakturaların uçotu mühasibatlıqda aparılır.

Nümunə

Müəssisənin rekvizitləri E-QAİMƏ FAKTURA

" " _____ 200 il

Kimdən _____

(vəzifəsi, s., a., a., məxariə sənədləri üzrə göstəricilər)

Kimə _____

(vəzifəsi, s., a., a., məxariə sənədləri üzrə göstəricilər)

Sıra №-si	Qiymətlərin adı və nişanları	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti	Məbləği	Sair qeydlər

Məbləğ _____

(yazı ilə)

Rəhbər _____

(imza və tarix)

Baş mühasib _____

(imza və tarix)

İcraçı _____

(imza və tarix)

Təhvil verdim _____

(imza və tarix)

Təhvil aldım _____

(imza və tarix)

İxrac və idxal satışı, yük daşıma əməliyyatları zamanı əlavə sənədlər tərtib edilir.

XIV BÖLMƏ YERLİ İCRA HAKİMİYYƏTİ ORQANLARINDA VƏ BƏLƏDİYYƏLƏRDƏ KARGÜZARLIQ İŞİ

1. Yerli icra hakimiyyətində və bələdiyyələrdə kargüzarlıq işlərinə rəhbərlik

Dövlət quruculuğu sahəsində zəruri tədbirlərin ardıcıl olaraq həyata keçirilməsinin təmin edilməsi, habelə yerli icra hakimiyyətlərinin səlahiyyətlərinin və bələdiyyələrin fəaliyyət dairəsinin müəyyən edilməsi, strukturunun təkmilləşdirilməsi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müvafiq maddəsinə uyğun olaraq qərarlar qəbul olunmuşdur. Bunun üçün də yerli icra hakimiyyətləri və bələdiyyələr haqqında əsasnamə hazırlanmış, təsdiq edilmişdir. Azərbaycan Respublikası şəhər və rayon icra hakimiyyəti başçısı aparatı, rayon və şəhər icra hakimiyyəti orqanlarının rayon tabeliyində olan şəhərlərdə, qəsəbə və kəndlərdə nümayəndəliklərinin nümunəvi strukturu və ştat sayı təsdiq edilmişdir.

Bələdiyyələr seçkili özünüidarəetmə qurumu olduğu üçün onların say tərkibi seçkilər zamanı müəyyən olunur və qanunla tənzimlənir. Buna baxmayaraq, kargüzarlıqla məşğul olan işçilərin və texniki işlərin icrası üçün təsdiq olunmuş vəzifə ştatları qəbul edilir. Şəhər və rayon icra hakimiyyəti başçıları aparatlarında, rayon və şəhər icra hakimiyyəti orqanlarının rayon tabeliyində olan şəhərlərdə, qəsəbə və kəndlərdə nümayəndəliklərinin işçilərinin vəzifə maaşları, icra hakimiyyəti orqanlarının işlərinin və bələdiyyə işçilərinin vəzifə maaşları müvafiq normativ hüquqi aktlara əsasən tənzimlənir.

Rayonlarda, şəhərlərdə və şəhər rayonlarında icra hakimiyyəti başçısı və bələdiyyə sədri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Qanunları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları və sərəncamları, Nazirlər Kabinetinin qərarları, Naxçıvan Muxtar Respublikasında həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası və qanunları, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları əsasında icra fəaliyyətini həyata keçirir, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını, qanuni mənafelərini, müvafiq ərazinin iqtisadi, sosial və mədəni inkişafını, dövlət mənafelərinin və yerli mənafelərin uzlaşdırılmasını təmin edir.

"Bələdiyyələrin statusu haqqında" qanun yerli özünüidarəni həyata keçirən bələdiyyələrin yaradılması prinsiplərini, rolunu, yerli özünüidarənin hüquqi, iqtisadi və maliyyə əsaslarını, onun həyata keçirilməsi üçün dövlət təminatlarını müəyyənləşdirir. Azərbaycan Respublikasında yerli özünüidarə vətəndaşların fəaliyyətinin təşkilinin ehtivaçı bir sistemidir ki, bu sistem onlara qanun çərçivəsində yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil və sərbəst şəkildə həll etmək hüququnu həyata keçirmək və yerli əhalinin mənafeyi namına dövlət işlərinin bir hissəsini yerinə yetirmək imkanı verir. Bu hüquqları qanunla müəyyən edilmiş qaydada ümumi, bərabər, birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə seçilmiş bələdiyyə üzvlərindən ibarət nümayəndəli kollegial orqanlar (bələdiyyələr) və ya vətəndaşların yığıncaqları həyata keçirirlər. Bələdiyyələr öz vəzifələrini yerinə yetirmək məqsədi ilə onların qarşısında məsuliyyət daşıyan, daimi fəaliyyət göstərən icra strukturları yarada bilərlər. Bələdiyyə qanunla müəyyən edilmiş ərazi həddləri daxilində yerli özünüidarəetmə formasıdır. Bələdiyyənin öz mülkiyyəti və yerli büdcəsi olur və o, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və bu qanunla səlahiyyətlərinə aid edilmiş

yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil surətdə həll edir. Bələdiyyələr bərabərlik əsasında qurulur və fəaliyyət göstərirlər.

Bələdiyyə orqanları səlahiyyətləri çərçivəsində yerli əhəmiyyətli məsələləri həll etmək üçün bələdiyyə qulluğunun təşkili məqsədilə bələdiyyə tərəfindən yaradılan və dövlət orqanları sistemində daxil olmayan orqanlardır. Bələdiyyə orqanlarının vəzifəli şəxsi yerli özünüidarə orqanlarında təşkilatçılıq-sərəncamçılıq funksiyalarını yerinə yetirən və dövlət qulluqçuları kateqoriyasına aid olmayan, kontrakt (əmək müqaviləsi) üzrə işləyən şəxsdir. Bələdiyyə mülkiyyəti bələdiyyəyə mənsub olan bütün növ daşınar və daşınmaz əmlakdır. Bələdiyyə qulluğu yerli özünüidarə orqanlarının səlahiyyətlərini və kargüzarlıq əməliyyatlarını icra etmək üçün həmin orqanlarda daimi peşə fəaliyyətidir.

Bələdiyyənin nizamnaməsi bələdiyyənin iclasları və ya vətəndaşların yığıncaqları tərəfindən qəbul edilir. Bələdiyyənin nizamnaməsində aşağıdakılar göstərilir:

- 1) qanunla müəyyən edilmiş bələdiyyə ərazisinin həddləri və tərkibi;
- 2) bələdiyyə orqanlarının adları, strukturu, səlahiyyətləri və formalaşdırılması qaydası;
- 3) səlahiyyət müddəti;
- 4) bələdiyyə aktlarının qəbul edilməsi və qüvvəyə minməsi qaydası;
- 5) bələdiyyələrin, bələdiyyə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin məsuliyyətinin əsasları və növləri;
- 6) bələdiyyə üzvlərinin statusu və sosial təminatları, onların səlahiyyətlərinə xitam verilməsi əsasları və qaydası;
- 7) bələdiyyə orqanlarının vəzifəli şəxslərinin hüquqları üçün təminatlar;
- 8) bələdiyyə qulluğu təşkilinin şərtləri və qaydası;
- 9) yerli özünüidarənin həyata keçirilməsinin iqtisadi və maliyyə əsasları, bələdiyyə mülkiyyətinə sahibliyin, ondan istifadənin və ona sərəncam verilməsinin ümumi qaydası;
- 10) Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq yerli özünüidarənin təşkilinə, bələdiyyələrin və bələdiyyə orqanlarının vəzifəli şəxslərinin səlahiyyətinə və fəaliyyət qaydasına dair digər müddəalar.

Bələdiyyənin nizamnaməsi müəyyənləşdirilmiş qaydada dövlət qeydiyyatına alınmalıdır. Bələdiyyə nizamnamələrinin qeydiyyatı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir. Bələdiyyələr hüquqi şəxslərdir, onların öz möhürü, ştampları və bankda hesabı olur. Bələdiyyənin nizamnaməsinə uyğun olaraq, əhalinin yerli əhəmiyyətli məsələlərə dair bələdiyyə aktları yaratmaq təşəbbüsü göstərmək hüququ vardır.

Yerli əhəmiyyətli məsələlər barəsində əhalinin bələdiyyələrə verdiyi bələdiyyə aktlarının layihələri hökumət əhalinin nümayəndələrinin iştirakı ilə açıq iclaslarda müzakirə olunmalı, nəticələri rəsmən elan edilməlidir. Vətəndaşların bələdiyyələrə, bələdiyyə orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə fərdi və kollektiv surətdə müraciət etmək hüququ vardır. Bələdiyyələr, bələdiyyə orqanları və onların vəzifəli şəxsləri vətəndaşların müraciətlərinə məhiyyəti üzrə bir ay ərzində cavab verməlidirlər. Bələdiyyənin qərarları bələdiyyə üzvlərinin səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Bələdiyyələr qərar qəbul etdiyi andan 15 gündən gec olmayaraq onun surətini bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarəti həyata keçirən orqana göndərməlidirlər. Bələdiyyənin qəbul etdiyi qərarlar bələdiyyənin ərazisində yerləşən hüquqi və fiziki şəxslərin hüquq və səlahiyyətlərinin pozulmasına yönəldilə bilməz. Bələdiyyənin öz səlahiyyətləri daxilində qəbul etdiyi qərarlar təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq, bələdiyyənin ərazisində yerləşən bütün hüquqi və

fiziki şəxslər tərəfindən hökmən icra edilməlidir. Bələdiyyə qərarları onları qəbul etmiş orqanlar tərəfindən ləğv oluna və ya məhkəmənin qərarı ilə etibarsız sayıla bilər. Bələdiyyə qərarlarının icra edilməməsi qanuna müvafiq surətdə məsuliyyətə səbəb olur.

Bələdiyyələrin, bələdiyyə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin müraciətlərinə dövlət orqanları, siyasi partiyalar, ictimai birliklər, həmkarlar ittifaqı təşkilatları, digər şəxslər və onların vəzifəli şəxsləri bir ay müddətində baxmalıdırlar. İcra hakimiyyəti başçısı və onun müavini (bələdiyyə sədri və onun müavini) kargüzərliq işlərinə rəhbərlik edirlər. İcra hakimiyyəti öz yanında rayonun şəhərin və şəhər rayonunun iqtisadi, sosial-mədəni və digər yerli məsələlərinin baxılması (müzakirəsi) və onların həllinə dair təkliflərin hazırlanması məqsədi ilə daimi məşvərətçi orqan olan Şura yaradır. Şuranın tərkibi 15 nəfərədək ola bilər. İcra hakimiyyəti başçısı yanında Şuranın tərkibinə aşağıdakılar daxildir: icra hakimiyyəti başçısı, icra hakimiyyəti başçısının müavini, İcra hakimiyyəti başçısının müəhlizəsinə əsasən icra hakimiyyəti başçısı aparatının və aparatın şöbə, idarə və digər xidmətlərinin rəhbərləri, rayonun və şəhərin ərazisində yerləşən idarələrin, təşkilatların və müəssisələrin rəhbərləri. İcra hakimiyyəti başçısının yanında Şuranın iclasları ayda iki dəfədən az olmayaraq keçirilir. Şuranın iclaslarını icra hakimiyyətinin başçısı, icra hakimiyyətinin başçısı olmadıqda vəzifə bölgüsünə əsasən onu əvəz edən müavini çağırır və iclasa sədrlik edir.

Şuranın iclaslarında qəbul edilmiş qərarlar protokollarla rəsmiləşdirilir və tövsiyə xarakterini daşıyır. Bələdiyyələrin iclasları xalq tərəfindən seçilmiş üzvlərin iştirakı ilə aparılır və iclasın təşkili və aparılması qaydaları qanunvericilikdə müəyyənləşdirilmişdir. Burada xüsusi olaraq kargüzərliq əməliyyatları mütəmadi olaraq aparılır, qəbul olunmuş qərarlar diqqətlə öyrənilir və qeydiyyatdan keçirilir. Bələdiyyələrin say tərkibi Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi ilə müəyyənləşdirilir. Bələdiyyələr və onların orqanları dövlət hakimiyyəti orqanları sistemində daxil deyildir. Dövlət orqanları və dövlətin vəzifəli şəxsləri tərəfindən yerli özünüidarənin həyata keçirilməsinə yol verilmir. Bələdiyyənin iclasları ayda bir dəfədən az olmayaraq bələdiyyənin sədri tərəfindən çağırılır. Bələdiyyənin iclası bələdiyyə üzvlərinin yarıdan çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətli olur.

Bələdiyyənin iclasları bələdiyyə ərazisində yaşayan əhəlinin azı on faizinin, yaxud bələdiyyə üzvlərinin üçdə bir hissəsinin təşəbbüsü ilə çağırılır. Bələdiyyənin iclaslarında bələdiyyə üzvlərinin və digər iştirakçıların məsuliyyəti bələdiyyənin nizamnaməsi ilə tənzimlənir. Bələdiyyə iclaslarında baxılan məsələlərə dair bələdiyyə üzvlərinin səs çoxluğu ilə qərarlar qəbul edilir. Bələdiyyənin bütün iclasları kargüzərliq aparatı tərəfindən protokollaşdırılır. Bələdiyyə öz səlahiyyətinə aid məsələlərin qabaqcadan nəzərdən keçirilməsi və hazırlanması üçün, habelə bələdiyyənin qərarlarının həyata keçirilməsinə yardım göstərilməsi, bələdiyyənin tabeliyində olan müəssisə, idarə və təşkilatların fəaliyyətinə nəzarət üçün daimi və başqa komissiyalar yarada bilər, daimi və başqa komissiyalar səlahiyyətləri daxilində fəaliyyətlərinin təşkili məqsədilə öz işinə ekspertlər cəlb edə bilərlər. Daimi və başqa komissiyalar yaradılarkən yerli əhəmiyyətli məsələlər nəzərə alınır və onlar "Bələdiyyənin daimi və başqa komissiyaları haqqında" əsasnamə, bələdiyyənin nizamnaməsi əsasında fəaliyyət göstərirlər. Bələdiyyənin daimi və başqa komissiyalarının əsas vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

1) yerli əhəmiyyətli sosial müdafiə və sosial inkişaf, ekologiya, iqtisadi inkişaf, yerli xidmət üzrə proqramlar hazırlayıb, bələdiyyənin iclasına və ya yerli əhəlinin müzakirəsinə çıxarmaq;

2) yerli əhəmiyyətli məsələləri müzakirə etmək, bələdiyyə iclaslarında müzakirə üçün proqramlar, arayışlar, qərar layihələri və başqa materiallar hazırlamaq;

3) bələdiyyə və onun icra aparatı üçün təkliflər hazırlamaq;

4) seçicilərin tapşırıqlarının yerinə yetirilməsinin təşkilinə kömək etmək.

Daimi və başqa komissiyalar onları seçmiş bələdiyyə qarşısında məsuliyyət daşıyır və ona hesabat verir. Bələdiyyənin icra orqanı onun icra aparatıdır. İcra aparatı bələdiyyənin sədrindən və onun bu qanunla və bələdiyyənin nizamnaməsi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada formalaşdırdığı struktur bölmələrindən və bələdiyyənin nizamnaməsinə müvafiq surətdə yaradılan digər icra strukturlarından ibarətdir. Bələdiyyənin icra aparatının fəaliyyətinə bələdiyyənin sədri rəhbərlik edir. Bələdiyyənin sədri yeni seçilmiş bələdiyyənin birinci iclasında bələdiyyə üzvləri arasından açıq və ya gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Bələdiyyənin sədri bələdiyyə üzvlərinin yarısından çoxunun səsini topladıqda seçilmiş hesab olunur. İcra hakimiyyəti başçısı və bələdiyyə sədri səlahiyyətləri daxilində sərəncamlar və əmrlər verir. Öz səlahiyyətləri daxilində yerli icra hakimiyyəti orqanları qanunvericilik sistemində daxil olan aktlara zidd olmayan normativ xarakterli aktlar qəbul edə bilərlər. Yerli icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktları müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçdikdən sonra, özlərində başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Yerli icra hakimiyyəti orqanının səlahiyyətləri çərçivəsində qəbul edilmiş normativ xarakterli aktlar müvafiq ərazidə yerləşən hüquqi şəxslər və vətəndaşlar tərəfindən yerinə yetirilməlidir. Rayon, şəhər və şəhər rayonlarında icra hakimiyyəti başçılarının və bələdiyyələrin aparatlarında sənədlərlə işin tələblərə uyğun olaraq aparılmasını təşkil etmək məqsədi ilə "Azərbaycan Respublikasının rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon icra hakimiyyəti başçılarının aparatlarında sənədlərlə iş barədə təlimat" hazırlanmış və təsdiq edilmişdir. İcra hakimiyyəti başçısı və bələdiyyə aparatlarının sənədləri icra hakimiyyəti başçısının, bələdiyyə sədrinin sərəncamları, qərarları və əmrləri, kargüzərliqda, cari arxivdə olan protokollar, stenoqramlar, qeydiyyatdan keçmiş digər materiallardır. Onların rəsmiləşdirilməsi və baxılması qaydası təlimatın tələblərinə uyğun olmalıdır.

Bələdiyyə və icra hakimiyyəti başçısının aparatında vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri, onların qəbul edilməsi ilə əlaqədar kargüzərliq işləri "Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında" Qanunla və "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzərliqin aparılması qaydaları"na müvafiq olaraq aparılır. Bələdiyyələrdə və icra hakimiyyəti başçısının aparatında kargüzərliqə dair təlimatın yerinə yetirilməsi üçün icra hakimiyyətinin başçısı və bələdiyyə sədri məsuliyyət daşıyır. Kargüzərliqin aparılması, sənədlərin qəbul edilməsi, göndərilməsi, qeydiyyatı, hərəkəti qaydasına əməl olunması və bu sahədə aparata kömək göstərilməsi, habelə Təlimatın yerinə yetirilməsinə nəzarət ümumi şöbə tərəfindən həyata keçirilir. Təlimatda nəzərdə tutulan qaydalara bələdiyyə və icra hakimiyyəti başçısı aparatının bütün əməkdaşları hökmən əməl etməlidirlər. [16]

Bələdiyyə və icra hakimiyyəti başçısının aparatında təlimata əsasən sənədlərlə işin təkmilləşdirilməsini təmin etmək üçün ayrı-ayrı məsələlər üzrə əsasnamələr, qaydalar, rəqlamentlər, metodik tövsiyələr hazırlanıb təsdiq edilə bilər. Bələdiyyələrdə və icra hakimiyyəti başçısının aparatında kargüzərliq işləri Azərbaycan Respublikasının dövlət dili olan Azərbaycan dilində aparılır.

2. Daxil olan xidməti sənədlərin qəbul edilməsi, qeydiyyatı, hərəkəti və icrası

Dövlət hakimiyyəti orqanlarından, siyasi partiya, ictimai birlik və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq hüquqi şəxslərdən aparata daxil olan xidməti sənədlər, habelə başqa korrespondensiyalar (teleqram, telefonoqram və s.) ümumi şöbədə qəbul edilir, qeydiyyatdan keçirilir və uçota alınır. Xidməti sənədlər, digər korrespondensiya bilavasitə şöbələrə və başqa struktur bölmələrinə daxil olduqda müəyyən olunmuş qaydada qeydiyyatandan keçirilmək üçün ümumi şöbəyə verilməlidir. Daxil olan bütün sənədlər (o cümlədən teleqramlar və telefonoqramlar), bir qayda olaraq, alındığı gün qeydiyyatandan keçirilməlidir. Aparata daxil olan sənədlər və başqa korrespondensiyalar qeydiyyatandan keçirildikdən sonra ümumi şöbənin müdiri onlar haqqında icra hakimiyyətinin başçısına, bələdiyyə sədrinə məlumat verir.

Üstündə "Şəxsən" yazılmış zərflər, banderollar zərfin üstündə olan məlumatlar göstərilməklə qeydiyyatandan keçirilir və ünvan sahiblərinin iştirakı ilə açılır. Əgər bu zərflərin içərisində xidməti sənədlər varsa, onlar qeydiyyatandan keçirilmək üçün ümumi şöbəyə qaytarılmalıdır. Xidməti sənədlər qəbul edilərkən onların yerinə düzgün çatdırılıb-çatdırılmadığı, zərflərin və ya bağlamaların salamathığı müəyyənəldirilir. zərf açılarkən sənədlərin çatışmadığı, zədələndiyi və ya nömrələrinin zərfin üstündə göstərilən nömrələrə uyğun gəlmədiyi aşkar edilərsə, müəyyən olunmuş formada üç nüsxədən ibarət akt tərtib edilir. Aktin birinci nüsxəsi sənədi yollayana göndərilir, ikinci nüsxəsi qəbul edilmiş sənədlərə əlavə olunur, üçüncü nüsxəsi ümumi şöbədə saxlanılır, zərflərdə qoyulmuş sənədlər onları yollayana qaytarılır və ya onun razılığı ilə aidiyyəti üzrə göndərilir.

Əgər daxil olan xidməti sənədlərdə tarix və onları yollayanın ünvanı yoxdursa, yaxud korrespondensiyanın göndərilmə tarixi onun aparatda alındığı tarixdən xeyli fərqlənirsə, həmin sənədlərin poçt ştempelləri vurulmuş zərfləri saxlanılır. Korrespondensiyanın göndərilmə və alınma tarixini ştempellərlə sübut etmək lazım gəlmədiyi digər hallarda zərflər məhv edilir. **Daxil olan sənədlər ümumi şöbədə jurnalda** qeydiyyatandan keçirilir, yaxud onlar üçün **uçot vərəqələri** doldurulur. Sonradan bu vərəqələrdə sənədlərin hərəkətinin bütün dövryyəsi qeyd edilir. Vərəqələrin surətləri məlumat-nəzarət kartotekasında saxlanılır. **Sənədlərin birinci vərəqinə aşağıdan, sağ küncdən qeydiyyat stampı vurulur, daxilolma tarixi, nömrəsi və əlavələrlə birlikdə vərəqlərin ümumi sayı göstərilir.**

Xarici dillərdə olan korrespondensiyalar qeydiyyata alındıqdan sonra dövlət dilinə tərcümə edilir. Onların sonrakı hərəkəti xidməti sənədlər üçün müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir. Sənədlər və başqa korrespondensiyalar qeydiyyatandan keçirildikdən sonra ümumi şöbənin müdiri tərəfindən öyrənilir və icra hakimiyyətinin başçısına təqdim edilir. İcra hakimiyyəti başçısına təqdim edildikdən sonra alınan sənədləri ümumi şöbə icra hakimiyyəti başçısının dərkənarına uyğun olaraq icra üçün aparatın müvafiq struktur bölməsinə verir. Dərkənarın məzmunu qeydiyyat jurnalına, kompyutera və uçot vərəqəsinə yazılır. Həlli müvafiq, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının birbaşa səlahiyyətinə aid olan və operativ tədbir görülməsi tələb edən məsələlər barəsində daxil olan xidməti sənədlərin surətlərini ümumi şöbə icra hakimiyyəti başçısının dərkənarına uyğun olaraq aidiyyəti üzrə göndərir və icrasına nəzarət edir, rəsmi cavab aldıqdan sonra işə tikir.

Tapşırıq bir neçə icraçıya verildikdə bu işin icrasını dərkənardə adı birinci çəkilən

şəxs təşkil edir və nəticəsi barəsində məlumat verir. Sənəd üzərində iş bitdikdən sonra icraçı onun axırncı səhifəsinin arxa tərəfində müvafiq qeyd yazmalı və ya icra haqqında qısa arayış hazırlamalı, bunları imzası ilə təsdiq etməli, tarix qoymalıdır. Belə qeyd icraçı təsdiq edən başqa sənəd olmadıqda aparılır.

İcra hakimiyyətinin başçısı müvafiq dərkənarla icra edilmiş sənədi materiala aid olan sənədlərlə birlikdə işə tikilmək üçün ümumi şöbəyə göndərir. Azərbaycan Respublikasının qanunları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarları, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatı rəhbərinin sərəncamları, Naxçıvan Muxtar Respublikasında, habelə Naxçıvan MR Ali Məclisinin və Nazirlər Kabinetinin normativ hüquqi aktları, rayon bölgülü şəhərdə şəhər icra hakimiyyəti başçısının sərəncamları qeydiyyatandan keçirildikdən sonra icra hakimiyyətinin başçısına verilir və onun dərkənarına uyğun surətdə icra edilməyə göndərilir.

İcra hakimiyyətinin başçısı "Yerli icra hakimiyyətləri haqqında" əsasnamə və digər qanunvericilik aktları ilə ona verilmiş səlahiyyətləri həyata keçirmək üçün müvafiq ərazidə normativ xarakterli aktlar qəbul edir. İcra hakimiyyəti başçısının sərəncamlarını və əmrlərini aparatın müvafiq struktur bölmələri hazırlayır.

Sərəncam və əmrlərin layihələrinə lazım gəldikdə aşağıdakı materiallar əlavə edilə bilər: məsələni müzakirəyə verən dövlət orqanlarının və ictimai orqanların, təşkilatların, aparatın şöbələrinin və digər struktur bölmələrinin təqdimatı; layihə barəsində deyilmiş iradlar və layihənin razılaşdırıldığı barədə məktub; müvafiq idarələrin və təşkilatların rəyi; təyin edilməyə təqdim edilən şəxslər haqqında məlumat. İcra hakimiyyəti başçısının aparatına təqdim edilən hər bir məsələ barəsində dəqiq və aydın təklif hazırlanmalı, lazım gələndə isə həm də iki nüsxədə sərəncam layihəsi verilməlidir.

Baxılmaq üçün icra hakimiyyətinin başçısına təqdim edilən sərəncam layihələrində məsələ hərtərəfli təhlil edilməli və obyektiv qiymətləndirilməli, mövcud olan əmək, material və maliyyə ehtiyatları nəzərə alınmaqla icraçılar qarşısında dürüst ifadə edilmiş məqsəd və vəzifələr qoyulmalı, lazım gəldikdə icranın, informasiya və hesabat verilməsinin müddətləri, konkret icraçılar, habelə sərəncamın yerinə yetirilməsinə nəzarət etmək həvalə olunan icra hakimiyyəti orqanları, ictimai təşkilatlar, struktur bölmələri dəqiq göstərilməlidir.

Layihələr və onların əhatə etdiyi məsələlər Azərbaycan Respublikasının qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına və sərəncamlarına, Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində Muxtar Respublikanın ali vəzifəli şəxsinin və Nazirlər Kabinetinin qəbul etdiyi normativ xarakterli aktlara, rayon bölgülü şəhərlərdə şəhər icra hakimiyyəti başçısının sərəncamlarına uyğun olmalıdır. İcra hakimiyyəti başçısının sərəncamlarının və əmrlərinin layihələrini hazırlayan aparat işçiləri və vəzifəli şəxslər qabaqcadan onları aparatın bütün əlaqədar şöbələri və struktur bölmələri ilə, lazım gələrsə, təşkilat və idarələrlə, müvafiq yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə razılaşdırmalıdır. Şəhər, rayon ərazisində yerləşən əlaqədar dövlət təşkilatları və idarələri razılaşdırılmaq üçün daxil olmuş qərar layihələrinə ləngimədən baxmalı və çox qısa müddətdə onlar haqqında öz rəylərini bildirməli, qərar layihələri ilə razılaşmalı, yaxud etirazlarını və təkliflərini göndərməlidirlər. [16]

Razılıq alınması müvafiq rəhbər işçisinin və ya onun müavininin qərar layihəsinə viza qoyması ilə, yaxud ayrıca məktubla təsdiq edilir. Bu və ya digər layihəyə etiraz olduqda izahat məktubunda hələ razılaşdırılmamış məsələlər sadalanır, mövcud iradları və təklifləri qəbul etməyin məqsədəuyğun olmadığı dəlillərlə əsaslandırılır.

İmzalanmaq üçün icra hakimiyyətinin başçısına verilən sərəncam və əmr layihələri, habelə onlara aid əlavələrin mətnlərinə və cədvəllərə icra hakimiyyəti başçısının müvafiq müavirləri, aparatın şöbələrinin və digər struktur bölmələrinin rəhbərləri, həmin layihəni hazırlamış şəxs və mütləq aparatın hüquq şöbəsinin müdiri və ya hüquqşünası viza qoymalıdır. Viza layihənin və onun hər bir əlavəsinin son vərəqinin arxa tərəfində qoyulur. İcra hakimiyyəti başçısının sərəncam və əmrləri əlavə edilən nümunə əsasında hazırlanmış blanklarda çap edilir.

Azərbaycan Respublikası
Bakı Şəhəri Nəsimi rayonu İcra Hakimiyyəti başçısının
SƏRƏNCAMI

№ _____ " _____ 20__-ci il

Sərəncamın və ya əmrin layihəsini imzalanmağa hazırlayarkən icraçı hökmən onların göndərilmə ünvanları göstəricisini və əlavə edilən sənədlərin siyahısını tərtib etməlidir. Göndərilmə ünvanlarının göstəricisi və əlavə edilən sənədlərin siyahısı makinada çap edilməli, yaxud əl ilə aydın yazılmalıdır. Göndərilmə ünvanlarının göstəricisi tərtib edilərkən müvafiq qərarın yerinə yetirilməsini təmin etməli olan, yaxud öz fəaliyyətinin xarakterinə görə sərəncamın məzmunu ilə tanış edilməli olan təşkilatlara qərarın vaxtında çatdırılmasının zəruriliyini əsas tutmaq lazımdır.

Şöbə müdiri və icraçı göndərilmə ünvanları göstəricisinin düzgün tərtib edilməsi üçün şəxsən məsuliyyət daşıyırlar. Göndərilmə ünvanlarının göstəricisi şöbənin və ya struktur bölməsinin rəhbəri tərəfindən imzalanır və qərar layihəsi imzalanmaq üçün rəhbərliyə təqdim edilərkən ona əlavə olunur. Əgər sərəncam və ya əmr əvvəllər qəbul edilmiş sərəncamı və əmri dəyişirsə, yaxud tamamlayırsa, həmin sənəd, bir qayda olaraq, əvvəlki sərəncamın, əmrin göndərildiyi təşkilatlara və ya ayrı-ayrı şəxslərə göndərməlidir.

Sərəncam və əmrlər imzalandıqdan sonra göndərilmə ünvanlarının göstəricisi və əlavə edilən sənədlərin siyahısı ilə birlikdə rəsmiləşdirilmək üçün ümumi şöbəyə təhvil verilir. Ümumi şöbə rəsmiləşdirilmək üçün aldığı sərəncam və əmrlərin qeydiyyatını müəyyən edilmiş formalı jurnallarda aparır.

ƏLAVƏ

İCRA HAKİMİYYƏTİ BAŞÇISININ SƏRƏNCAMLARININ
QEYDİYYATI KİTABI

Sərəncamın №-si	Tarix	Sərəncamın adı və qısa məzmunu	Kim hazırlamışdır	Kimə göndərilmişdir	Göndərilmə tarixi	Gec. göndərilməsinin səbəbi	Qeyd

ƏLAVƏ

İCRA HAKİMİYYƏTİ BAŞÇISININ ƏMRLƏRİNİN
QEYDİYYATI KİTABI

Əmrin №-si	Tarix	Əmrin adı və qısa məzmunu	Kim hazırlamışdır	Kimə göndərilmişdir	Göndərilmə tarixi	Gec. göndərilməsinin səbəbi	Qeyd

Rəsmiləşdirilmək üçün daxil olmuş sərəncam və əmrlərə hər ilin əvvəlindən 1-ci nömrə ilə başlanan vahid nömrələmənin müvafiq sıra nömrələri qoyulur. Ümumi şöbə daxil olmuş sərəncam və əmrləri rəsmiləşdirdikdən sonra onları **göndərilmə ünvanları göstəricisinə** uyğun tirajla çoxaldır, sərəncamın və əmrin hər nüsxəsinə icra hakimiyyəti başçısının möhürünü vurur və müvafiq ünvanlara göndərir.

Sərəncam və ya əmrlərin əlavə nüsxələrinin idarələrə və təşkilatlara göndərilməsi, bu aktların əvvəllər göndərilmiş nüsxələrinin dəyişdirilməsi işlərini icra hakimiyyəti başçısının göstərişi ilə ümumi şöbə yerinə yetirir. İcra hakimiyyəti başçısının qəbul etdiyi sərəncam və əmrlər və onun fəaliyyəti ilə əlaqədar olan digər rəsmi materiallar mətbuata verilə bilər. Bu materialların işıqlandırılması qaydasını icra hakimiyyətinin başçısı rəqləndirir. İcra hakimiyyəti başçısının dərc edilmək üçün göndərilən sərəncam və əmrləri, digər rəsmi materiallar və informasiyalar materialların dərc edilmə tarixi dəqiq göstərilməklə icra hakimiyyəti başçısının möhürü ilə təsdiq edilməlidir.

Aparatın şöbələrində xidməti sənədlər hazırlanarkən aşağıdakı tələblərə əməl edilməlidir:

sənədlərin məzmunu dəqiq, ardıcıl, müxtəsər olmalıdır;

baxılmaq üçün icra hakimiyyətinin başçısına verilən arayışların və məktubların mətni kompüterdə, ya da makinada iki intervalla qısa, dəqiq, əsaslandırılmış şəkildə yazılmalıdır; sənədlər diqqətlə redaktə edilməli və düzgün tərtib olunmalıdır;

sənədlər standart formatlı kağızda, habelə müvafiq nümunəli blanklarda rəsmiləşdirilməlidir.

Azərbaycan Respublikası
Bakı Şəhəri Suraxanı rayonu İcra Hakimiyyəti başçısı

373150, Bakı şəhəri, Balandın küçəsi, 42. Tel. 20-39-10; 20-49-58

Sənəddə onun imzalandığı tarix mütləq göstərilməlidir. Tarix bir-birindən nöqtə ilə ayrılan üç cüt arəb rəqəmi ilə yazılır (məsələn, 20.08.99), ya da gün və il arəb rəqəmləri ilə, ay isə söz ilə yazılır (məsələn, 20 avqust 1999-cu il). Hazırlanmış hər sənəd imzalanmalıdır. İmza sənədi imzalanmış şəxsin vəzifəsinin adından, onun şəxsi imzasından və imzanın açılışından (inisial və soyad çap edilir) ibarətdir. Ayrı-ayrı hallarda (sənəd arayış və ya informasiya şəklində əlavə kimi tərtib ediləndə) aparatın müvafiq şöbə müdürünün və ya işçisinin vizası qoyulur.

İmzalanmış sənədlərdə özbaşına hər hansı düzəlişlər və əlavələr edilməsinə yol verilmir. Rəhbərliyə imzalanmağa verilən sənədlərin ikinci nüsxələrinə şöbə müdürləri və icraçılar tərəfindən viza qoyulmalıdır. Viza şəxsi imzadan, vizanın tarixindən, lazım gəldikdə isə viza qoyanın vəzifəsinin adından və imzasının açılışından ibarətdir. Viza sənədin ikinci nüsxəsinin axırncı vərəqəsinin üz tərəfində qoyulur. Ümumi şöbə rəhbərliyə çatdırılmaq üçün icraçılardan qəbul edilən sənədlərin düzgün və verilən tapşırıqə uyğun tərtib olunduğunu yoxlayır, lazım gəldikdə sənədin müvafiq nüsxəsinə öz vizasını qoyur. İcra hakimiyyəti başçısının və onun müavirlərinin imzaladıqları və ya dərkənar qoyduqları sənədləri ümumi şöbə rəsmiləşdirir və göndərir.

Rəhbərliyin dərkənarı ilə göndərilən sənəd cavabla birlikdə geri qaytarılmalıdırsa, belə sənədin surəti çıxarılır və ünvan sahibinə göndərilir, sənədin əsli isə göndərilmə haqqında qeyd yazılmaqla işə tikilir. Ünvan sahibinin adı adlıq halında yazılır. Sənəd konkret şəxsə göndərilirsə, onun vəzifəsi, soyadı (yönlük halında) və inisialları göstərilir. Ünvan sənədin sağ tərəfinin yuxarı küncündə çap edilir. Sənəd bir neçə ünvanə yollandıqda göndərilmə ünvanlarının göstəricisi əlavə olunur. Sorgulara cavab verilərəkən cavab məktubunda sorğu sənədinin nömrəsinə və tarixinə istinad edilir. Sənədin mətnində adı çəkilməyən əlavəsi varsa, sənədin axırında onun əlavəsi olduğu barədə qeyd yazılır. Aparatdan göndərilən xidməti teleqramlar da digər xidməti sənədlər kimi rəsmiləşdirilir.

Aparatdan bütün xidməti sənədlər ümumi şöbə vasitəsi ilə göndərilir. Struktur bölmələrində sənədlər göndərilmək üçün təhvil verilməzdən əvvəl onların tərtib edilməsinin düzgünlüyü, o cümlədən: ünvan sahibinin adı, ünvanı, müvafiq imzalar, tarix, əlavələrin olub-olmadığı yoxlanılır. Göndərilən sənədə müvafiq nömrə və tarix qoyulur. Sənədə verilən göndərilmə nömrəsi müvafiq uçot vərəqəsində və ya göndərilən korrespondensiyanın qeydiyyatı jurnalında və sənədin qovluqda qalmış nüsxəsində də yazılır. Sənəd bir neçə ünvanə göndərilirsə, onun surətində sənədin kimlərə göndərildiyi qeyd olunur.

Qaytarılmalı olan sənəd göndərməyə hazırlanarkən, ümumi şöbədə sənədin birinci vərəqinə yuxarıdan sağ küncdə "Cavabla birlikdə qaytarılmalıdır" stampı vurulur. Sənədlərin

yola salınmasının təcili olub-olmadığını onları göndərməyə vermiş şöbələrin müdürləri təyin edir (imzaları ilə) və ümumi şöbə həmin sənədlərə "Təcili" stampı vurur. Teleqramlar və təcili sənədlər dərhal yola salınır, zərfin üstündə aşağıdan sol küncdə sənədin göndərilmə nömrəsi qoyulur. Eyni ünvan sahibinə eyni vaxtda bir neçə sənəd göndərilirsə, onlar bir zərfin içinə qoyulur, zərfin üstündə isə bütün sənədlərin nömrələri göstərilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının ünvanına göndərilən zərfdə mütləq müvafiq struktur bölməsinin adı göstərilir (sənədin bilavasitə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə və ya Administrasiyasının rəhbərinə göndərildiyi hallar istisna təşkil edir). İçərisində göndərilən sənədlər olan hər bir zərf reyestrə daxil edilir, orada sənədlərin göndərildiyi təşkilatların adları göstərilir. Reyestr iki nüsxədə tərtib edilir, ümumi şöbənin müdürü və ya işçisi onu imzalayır. Xaricə göndərilməli sənədlər də ümumi şöbə vasitəsi ilə rəsmiləşdirilir. Bir ünvanə göndərilən teleqramlar yola salınmaq üçün təsdiq edilmiş surətlə birlikdə ümumi şöbəyə verilir. Bir neçə ünvanə göndərilən eyni məzmunlu teleqramlar hər ünvan sahibi üçün ayrıca hazırlanıb verilir. Bu zaman ünvanlar göstərilməklə teleqramların yalnız bir nüsxəsi imzalanır, qalan nüsxələr müvafiq möhürlə təsdiq edilir. Ümumi şöbə göndərilmək üçün teleqramları surətləri ilə birlikdə qəbul edir və reyestr üzrə qol çəkdirməklə teleqrafa verir. Teleqramların təsdiq edilmiş surətləri ümumi şöbədə saxlanılır. Təlimata əməl olunmadan rəsmiləşdirilən sənədlər göndərilmək üçün qəbul edilmir. Yola salınan sənədlərin uçotu ümumi şöbədə ayrıca jurnalda aparılır.

3. İclaslar və müşavirələr üçün materialların hazırlanması

İcra hakimiyyətinin başçısı yanında Şuranın iclasları yerli icra hakimiyyətləri haqqında əsasnaməyə uyğun surətdə ayda iki dəfədən az olmayaraq keçirilir. Şuranın iclaslarında qəbul edilmiş qərarlar protokollarla rəsmiləşdirilir və tövsiyə xarakteri daşıyır. Lazım gəldikdə onların əsasında icra hakimiyyəti başçısının müvafiq sərəncamı və ya əmri verilir. İcra hakimiyyətinin başçısı yanında Şuranın müzakirəsinə verilən hər bir məsələ üzrə, bir qayda olaraq, dürrüst və aydın ifadə edilən qərar layihəsi və lazım gəldikdə müvafiq hesabatlar, cədvəllər, planlar, siyahılar və başqa materialların əlavə edildiyi məktub təqdim olunur. Qərar layihələri qısa olmalı və konkret tədbirləri əks etdirməlidir.

İclasa aid materiallar, bir qayda olaraq, iclasa 5 gün qalmış təqdim edilməlidir. Layihələrlə birlikdə iclasa dəvət edilən vəzifəli şəxslərin siyahısı təqdim edilir, hər bir məsələ üzrə məruzəçinin kim olduğu göstərilir. Şuranın iclasının gündəliyini icra hakimiyyətinin başçısı və ya onu əvəz edən müavini təsdiq edir. Şuranın iclaslarının protokollarını və onun iclaslarında qəbul edilən qərarları ümumi şöbə rəsmiləşdirir. Qəbul edilən qərarlarla Şura üzvlərinin və icraçıların tanış edilməsi, habelə Şuranın iclaslarının nəticələri haqqında vəzifəli şəxslərə məlumat verilməsi qaydasını icra hakimiyyətinin başçısı müəyyənləşdirir. Şuranın iclasında iştirak edən və etməyən Şura üzvlərinin soyadları və vəzifələri protokolda göstərilir. Protokola hər ilin əvvəlindən 1-ci nömrə ilə başlanan növbəti sıra nömrəsi verilir. Protokola gündəlik, qəbul edilən qərarlar, bu və ya digər məsələnin müzakirəsində iştirak etmiş şəxslərin soyadlarının siyahısı daxil olur. Protokolu Şuranın iclasında sədrlik etmiş şəxs imzalayır. Protokolun sonuncu vərəqəsinin arxa tərəfində protokolu hazırlamış şəxslərin vizaları qoyulur. Bütün köməkçi materiallar (arayışlar, informasiyalar, cədvəllər, təkliflər, tənqidi qeydlər, vəsatətlər, kadr təqdimatları və s.) mütləq protokola əlavə edilir. Bir nüsxədən ibarət hazırlanan protokollar ümumi şöbədə saxlanılır.

Şuranın iclasında qəbul olunan qərarların və verilən tövsiyələrin yerinə yetirilməsinə nəzarəti icra hakimiyyətinin başçısı müəyyən edir. İcra hakimiyyəti başçısının yanında müşavirənin, görüşün və digər toplantıların hazırlanmasına və keçirilməsinə dair sənədlərin tərtibatı eynidir və belə tədbirlərdə müzakirə edilməyə verilən materiallar onların keçirilməsinə azı üç gün qalmış hazır olmalıdır. Lazım gəldikdə ümumi şöbə müşavirə iştirakçılarını gündəliklə və ona aid olan müvafiq materiallarla qabaqcadan tanış edir.

İcra hakimiyyətinin başçısı yanında müşavirədə müzakirə edilmək üçün hazırlanan materiallar müşavirədən sonra ümumi şöbəyə qaytarılmalıdır. Müşavirənin keçirilməsi planı, müzakirə edilən məsələyə dair məktub və dəvət olunan şəxslərin siyahısı icra hakimiyyətinin başçısı və ya onun müavini ilə razılaşdırılır. Məktubu başçının müavini və ya struktur bölmələrinin rəhbərləri imzalayırlar; əlavələrə və məlumat materiallarına icraçılar viza qoyurlar. İcra hakimiyyətinin başçısı lazım gəldikdə öz sərəncamının və ya əmrinin layihəsini icra hakimiyyəti başçısı yanında Şuranın müzakirəsinə verə bilər. Sərəncamların və əmrlərin müzakirə üçün təqdim olunan layihələri ilə müəyyən edilmiş qaydada aparatın müvafiq struktur bölmələri və bütün əlaqədar təşkilatlar tanış edilir və bu, müzakirə olunan məsələyə dair məktubda göstərilir. Müşavirəyə dəvət olunan şəxslərin gəlməsini aparatın həmin müşavirənin hazırlanmasına məsul olan müvafiq struktur bölmələri və ya işçiləri təmin edirlər.

Şöbələrin və struktur bölmələrinin rəhbərləri məruzəçilərin və dəvət olunan şəxslərin tərkibində dəyişikliklər haqqında ümumi şöbənin rəhbərliyini vaxtında xəbərdar etməlidirlər. Təqdim edilməsi gecikdirilən materiallar ayrı-ayrı hallarda icra hakimiyyəti başçısının icazəsi ilə müşavirənin gündəliyinə əlavə olaraq salına bilər. Ümumi şöbə icra hakimiyyəti başçısının yanında keçirilən müşavirələrin protokollarını, stenoqramlarını məsələni hazırlamış struktur bölməsi ilə birlikdə tərtib edir. Protokollar stenoqramların, qeydlərin və ya səs yazılarının, habelə müşavirə üçün hazırlanan materialların əsasında tərtib edilir. Stenoqramlar, bütün ilkin materiallar protokollara qoşulur. İcra hakimiyyəti başçısının sərəncamının və ya əmrinin layihəsi müşavirədə irəli sürülmüş qeydlər və təkliflər nəzərə alınmaqla işlənilib tamamlandıqdan sonra üç gündən gec olmayaraq imzalanmağa verilir. Müşavirədə müzakirə edilmiş layihənin redaktəsi üçün üç gündən artıq vaxt lazım olduqda müşavirənin protokoluna layihəni işləyib tamamlamaq haqqında tapşırıq yazılır. Müzakirə prosesində meydana çıxan, başçının sərəncamının və ya əmrinin qəbul olunmasını tələb etməyən məsələlər barəsində qərarlar qəbul edilə bilər və onlar müşavirənin protokoluna yazılır.

4. Xidməti sənədlərin uçotu, onlarla işləmə və nəzarət

Aparatın struktur bölmələrinə daxil olan xidməti sənədlərin və bilavasitə bölmələrin özlərində hazırlanan sənədlərin, habelə şurəti çoxaldılan materialların uçotu aparılır. Aparatın əməkdaşları özlərindəki xidməti sənədlərin səliqəli saxlanması üçün cavabdehdirlər və onlarla ehtiyatlı rəftar etməlidirlər. Aparatın şöbələrində olan bütün cari kargüzərli işləri, kartotekalar, habelə xidməti sənədlərin blankları onların salamatlığını təmin edən şəraitdə saxlanılmalıdır. Aparatın fəaliyyəti ilə bağlı xidməti sənədlərdən mətbuatda, radio və televiziya verilişlərində, elmi tədqiqat işlərində istifadə edilməsinə yalnız icra hakimiyyəti başçısının icazəsi ilə yol verilir. Aparatın işçisi məzuniyyətə və ya uzunmüddətli eza-miyyətə gedərkən özündə olan bütün xidməti sənədləri onu əvəz edəcək əməkdaşə verməli, bunu ümumi şöbənin müdürünə bildirməlidir. Aparatın işçisi işdən azad edilərkən və ya

başqa işə keçərkən özündə olan sənədləri ümumi şöbəyə təhvil verməlidir. İcra hakimiyyəti başçısının aparatında mühasibata və maliyyə-təsərrüfat uçotuna aid sənədləşmə işi qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada aparılır.

Yerli icra hakimiyyəti başçısının aparatına daxil olan "Məxfi" qripli sənədləri ümumi şöbədə başqa xidməti sənədlərdən, məktublardan ayrı qeydiyyatdan keçirilməlidir. Qeydiyyat vərəqləri nömrələnmiş, qaytarılmış, möhürlənmiş xüsusi jurnalda **"Daxil olan məxfi sənədlərin qeydiyyatı jurnalı"**nda aparılır. Məxfi sənədlər bilavasitə şöbəyə daxil olduqda hökumət qeydə alınmaq üçün ümumi şöbəyə verilməlidir. "Şəxsən" məhdudiyyət qeydi ilə daxil olan "Məxfi" qripli zərflər açılmadan, qeydiyyat kitabından keçirilməklə, ünvanına göndərilən şəxsə verilir. Zərfi açan şəxs məxfi sənədlərin qeydiyyat kitabında əks etdirilmiş və zərfin üstünə yazılmış daxilolma nömrəsini və tarixi aldığı sənədin üstünə qeyd etməlidir. Məxfi sənədlər bütün keçid mərhələlərində yalnız imza ilə alınıb verilməlidir. Alınmış məxfi sənədlər qeydiyyatdan keçdikdən sonra icra hakimiyyəti başçısına məruzəyə verilir və dərəkənərə müvafiq icra edilir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti orqanlarından daxil olmuş, qaytarılmalı olan məxfi sənədlərin dərəkənəri üstündə əsas sənədin daxilolma nömrəsi və tarixi göstərilən ayrıca bir kağızda yazılır. Sənəd qaytarıldıqda bu dərəkənər və sənədin icrası barədə olan materiallar əsas sənədlə birlikdə qaytarılır, nomenklatura uyğun müvafiq işə tikilir. Məxfi sənədlərlə işləyən şəxslər onlara məlum olan məxfi xarakterli məlumatların kənara sızmasına görə məsuliyyət daşıyırlar. Məxfi sənədləri alan şəxslər, onlardan istifadə edilmədikdə və iş vaxtından sonra mütləq onları qapalı metal şkaflarda (seyflərdə) saxlamalıdırlar. Məxfi sənədlərdən edilən çıxarışlar və qeydlər yalnız ümumi şöbədə müvafiq qeydiyyatdan keçmiş, vərəqləri nömrələnmiş dəftərlərdə, bloknotlarda aparılmalıdır. Həmin dəftərlər, bloknotlar məxfi sənədlər kimi işlədilməli və saxlanılmalıdır.

Çap olunan məxfi sənədlər makina bürosunda və ya bu sənədi çap edən şəxs tərəfindən **"Çap olunan məxfi sənədlərin qeydiyyatı jurnalı"**nda qeydiyyatdan keçirilməlidir. Çap olunan məxfi sənədlərin nüsxələrinin sayı, sənədi icra və çap edənlərin soyadları və inisialları, nüsxələrin hər birinin harada olması barədə qeyd olmalıdır. Sənədin arxasında həm də **"Çap olunan məxfi sənədlərin qeydiyyatı kitabı"**nda ona verilən qeydiyyat nömrəsi göstərilir. Göndərilən hər bir məxfi sənədi icra hakimiyyətinin başçısı və ya onu rəsmən əvəz edən vəzifəli şəxs imzalamaqlıdır. Bu sənəd **"Göndərilən məxfi sənədlərin qeydiyyatı jurnalı"**nda qeydiyyatdan keçməlidir, göndərilmə nömrəsi və tarix blank rekvizitlərində, sənədin üz tərəfində müvafiq yerdə qeyd olunmalıdır. Burada həmçinin məxfilik qripli və nüsxənin nömrəsi də göstərilməlidir.

Məxfi sənədlər icra edildikdən sonra onlara aid materiallarla birlikdə ümumi şöbəyə qaytarılmalı və məxfi iş nomenklaturuna uyğun müvafiq qovluqda saxlanılmalıdır. İcra hakimiyyəti başçısının aparatına daxil olmuş vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri ilə iş **"Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında"** Qanuna və **"Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzərliyin aparılması qaydaları"**na müvafiq olaraq aparılır. Vətəndaşların icra hakimiyyəti başçısı aparatına göndərdikləri bütün təklif, ərizə və şikayətlər aparatın ümumi şöbəsinə daxil olur və elə həmin gün müəyyən edilmiş formalı **qeydiyyat-nəzarət vərəqlərində** (jurnalda) qeydiyyata alınır. Vətəndaşların qeydiyyatdan keçirilən təklif, ərizə və şikayətləri gündəlik olaraq baxılmaq üçün icra hakimiyyətinin

başçısına verilir və onun dərkanarına müvafiq olaraq icra edilmək üçün aparatın şöbələrinə və digər struktur bölmələrinə göndərilir. Lazım gəldikdə icra hakimiyyəti başçısının dərkanarına uyğun olaraq ümumi şöbə müraciətləri qaldırılan məsələlərin həlli ilə məşğul olmaq səlahiyyəti olan yerli idarəetmə orqanlarına, rayonda yerləşən idarə, müəssisə və təşkilatlara baxılmaq üçün göndərir.

Şikayət ərizələrini qanuna zidd hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) şikayət olunan orqanlara və ya vəzifəli şəxslərə göndərməyə icazə verilmir. İcra hakimiyyətinin başçısı vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə baxmaq üçün komissiyalar yarada bilər və həmin komissiyalara bu və ya digər faktları yoxlamaq səlahiyyətləri verilir. Qaldırılan məsələlərin əhəmiyyətindən asılı olaraq xüsusilə vacib təklif, ərizə və şikayətlər icra hakimiyyəti başçısı yanında Şuranın iclasında müzakirə oluna bilər. Yuxarıda göstərilən halların hamısı vətəndaşa mütləq bildirilməli, onun müraciətinin baxılmaq üçün hara və kimə göndərildiyi və müraciətə baxılmasının nəticələri barədə yazılı məlumat verilməlidir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasından göndərilən vətəndaş təkliflərinə, ərizə və şikayətlərinə xüsusi nəzarətlə baxılır. Əgər müraciətə baxılmasının nəticələri barədə cavab verilməsi tələb olunursa, Prezidentin Administrasiyasına qanunla müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə məlumat verilir.

Vətəndaşların müraciətlərinə həmin qanunda göstərilmiş müddətlərdə baxılır. Əgər vətəndaşların yazılı müraciətlərində qaldırılan məsələlər dərindən öyrənilməyibsə, onlara dair lazımı tədbirlər görülməyibsə və qanuni cavablar öyrənilməyibsə, icra hakimiyyətinin başçısı baxılma müddətini bir az uzada bilər və bu barədə vətəndaşa mütləq məlumat verilir. Əlavə öyrənilmə və yoxlama tələb olunmayan təklif, ərizə və şikayətlərə maksimum qısa müddətdə baxılır. Hər bir təklif, ərizə və şikayətə baxılmasının nəticələri əsasında vətəndaşın qaldırdığı məsələ və ya faktlar onların yoxlanılma nəticələri barədə qısa məlumatı özündə əks etdirən arayış tərtib edilir. Müraciətə baxılmasının nəticələri haqqında rəyi bilavasitə məktubun üzərində və ya dövlət, təsərrüfat orqanlarından müəssisə və ictimai təşkilatlardan alınmış arayışın üzərində yazmaq olar.

Vətəndaşların şifahi və ya yazılı müraciətlərinə baxılmasının nəticələri əsasında icra hakimiyyətinin başçısına təqdim edilən arayışları başçının müavini və ya müvafiq struktur bölməsinin rəhbəri imzalayır və icraçı viza qoyur. Qəti qərardan və onun icrasından sonra hər bir vətəndaş müraciətinin üzərində dərkanarı qoymuş vəzifəli şəxs tərəfindən "İşə tikilsin" sözləri yazılmalı, tarix göstərilməli və imza qoyulmalıdır. Aparatın struktur bölmələrində vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə vaxtında obyektiv və hərtərəfli baxılması üçün məsuliyyəti başçı, onun müavini, şöbə müdirləri, aparatın müraciətə baxan işçiləri daşıyırlar. Aparatda vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərinə baxılması ilə əlaqədar mövcud qanuna əməl edilməsinə nəzarəti ümumi şöbə həyata keçirir. Vətəndaşların icra hakimiyyəti başçısının aparatına daxil olmuş təklif, ərizə və şikayətləri baxıldıqdan sonra onlara aid bütün materiallarla birlikdə saxlanılmaq üçün ümumi şöbəyə qaytarılmalıdır. Ümumi şöbə daxil olan müraciətlər haqqında hər ay məlumat hazırlayır, yarımillikdə və ildə bir dəfə isə vətəndaşların yazılı və şifahi müraciətlərini xarakterinə görə ümumiləşdirir və təhlil edir, vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətlərində qaldırılan ən əhəmiyyətli, aktual problemlər haqqında icra hakimiyyəti başçısına arayış verir. Bu arayışa aparatda vətəndaşların müraciətlərinə baxılmasının vəziyyəti və müvafiq qanuna riayət edilməsi haqqında məlumat da əlavə edilir.

İcra hakimiyyəti başçısı aparatının vətəndaşların qəbulu otağında vətəndaşların xüsusi qrafik üzrə hər gün (bazar və bayram günlərindən başqa) başçı və onun müavini, şöbələrin və struktur bölmələrinin rəhbərləri qəbul edirlər. Qrafik əvvəlcədən rayonun matbu orqanında dərc edilir və qəbul otağında asılır. Vətəndaşların qəbulu yazılmasını qəbul qrafikinə uyğun olaraq ümumi şöbənin işçiləri həyata keçirirlər. Qəbulu aparan icra hakimiyyətinin başçısı, onun müavini, şöbə müdirləri və aparatın digər işçiləri tərtib edilmiş qəbul qrafikinə ciddi riayət etməlidirlər. İcra hakimiyyəti başçısının razılığı olmadan vətəndaşların qəbulu qrafikinə dəyişiklik etmək olmaz. Qəbula gələnlərin qeydiyyatı müvafiq jurnalda və ya qəbula yazılan vətəndaşın qeydə alınması vərəqəsində aparılır.

RAYON, ŞƏHƏR İHB APARATINDA QƏBULA YAZILAN VƏTƏNDAŞIN QEYDƏ ALINMASI VƏRƏQİ

№ _____ " _____ 20__-ci il

Vətəndaş qəbul etdi: _____

Vətəndaşın soyadı, adı, atasının adı _____

İş yeri və vəzifəsi _____

Ünvan, telefon _____

Müraciətin qısa məzmunu _____

Vətəndaşın müraciətinə baxılması haqqında məlumat _____

Qəbul edənin imzası: _____

Ümumi şöbə müdirinin imzası: _____

Bu işə və qəbul qrafikinə əməl edilməsinə nəzarət ümumi şöbənin müdirinə, vətəndaşın qaldırdığı məsələlərin həllinə nəzarət icra hakimiyyəti başçısının aparatında vətəndaş qəbul edən şəxsə həvalə edilir. Qəbul zamanı müraciət edənin məsələsini operativ həll etmək mümkün olmadıqda qəbulu aparan şəxs həmin müraciətə hansı müddətdə baxılacağını bildirməlidir. Bu barədə vətəndaşın qeydə alınması vərəqəsində (jurnalda) müvafiq qeyd və tapşırığın məzmunu yazılır. Aparatın şöbələri şikayətə baxılmasının son nəticələri haqqında ümumi şöbənin müdirinə məlumat verirlər və o, şikayəti nəzarətdən çıxarır. Bütün hallarda qəbulda olmuş vətəndaşa onun müraciətinə baxılmasının nəticəsi haqqında məlumat verilir. Qəbul zamanı vətəndaş yazılı müraciət təqdim etdikdə həmin müraciət müəyyən edilmiş qaydada qeydiyyat-nəzarət vərəqəsində qeydiyyata alınmalıdır. İcra hakimiyyəti başçısının aparatında Azərbaycan Respublikası qanunlarının və digər normativ aktlarının, habelə icra hakimiyyəti başçısının sərəncam, əmr və tapşırıqlarının icrasına nəzarət və icranın yoxlanılması işlərinin təşkilinə icra hakimiyyətinin başçı

sı rəhbərlik edir. Ümumi şöbə icra hakimiyyəti başçısı tərəfindən onun müavinlərinə, aparatın struktur bölmələrinin rəhbərlərinə, rayonun idarə, müəssisə və təşkilatlarına və rəhbər və icrası barədə məlumat tələb edilən aşağıdakı tapşırıqları nəzarətə götürür və onların icra müddətlərinə nəzarət edir:

- a) icra hakimiyyəti başçısının sərəncamlarında və əmrlərində verilən tapşırıqlar;
- b) xidməti sənədlərdə verilən tapşırıqlar;
- c) icra hakimiyyəti başçısının yanında keçirilən müşavirələrin, görüşlərin, yağıncıqların protokollarında rəsmiləşdirilmiş tapşırıqlar.

Vətəndaşların şifahi və yazılı müraciətlərinin nəzarətə götürülməsi və baxılma müddətlərinin müəyyənəşdirilməsi "Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında" Qanunla və "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzərliyin aparılması qaydaları" əsasında həyata keçirilir. Məsul icraçı icra hakimiyyəti başçısının sərəncamında və ya əmrində verilən tapşırıq və ya onun dərkənarı əsasında müəyyən edilir. Ümumi şöbə nəzarətə götürülən tapşırıqların icra müddətlərini icra hakimiyyəti başçısının sərəncamında və əmrində, dərkənarında göstərilən vaxt əsasında müəyyənəşdirir.

Təcili xarakter daşıyan və icra müddəti göstərilməyən tapşırıq 15 gün ərzində yerinə yetirilməlidir. Ümumi şöbə tapşırığın nəzarətə götürüldüyünü icraçıların nəzərinə çatdırır, tapşırıqların müəyyən edilmiş müddətdə icraçıların tərəfindən icra edilməsini tələb edir və tapşırıqların yerinə yetirilməsi və nəzarətdən çıxarılması haqqında icra hakimiyyəti başçısına məruzə edir. Ümumi şöbə tapşırığın icrası müddətini, zəruri hallarda, icra hakimiyyəti başçısının dərkənarı əsasında uzadır. Nəzarətdə olan tapşırıqların icrası bir icraçıdan başqa icraçıya ancaq icra hakimiyyəti başçısının yeni dərkənarı ilə həvalə edilə bilər. İcra hakimiyyəti başçısı aparatının struktur bölmələrində nəzarət işi həmin qurumların rəhbərləri tərəfindən həyata keçirilir. Nəzarət işlərinin təşkilində struktur bölmələrinin işçilərinə metodiki yardım göstərilməsi ümumi şöbəyə həvalə olunur. Ümumi şöbədə xidməti sənədlər üzrə **nəzarət jurnalı** olmalı və nəzarətdə olan tapşırıqlar orada qeydiyyatda alınmalıdır.

Yuxarı təşkilatlardan gələn sənədlərin qeydiyyatı ayrıca jurnalda aparılmalıdır. Nəzarətə götürülən tapşırıqlara aid qeydiyyat ştamplarının yanında "Nəzarətdədir" ştamplı vurulur. Aparatda makina yazısı işlərini ümumi şöbənin və aparatın digər şöbələrinin maşinçıları və bu işə məsul işçiləri mövcud Təlimat və icra hakimiyyəti başçısının aparatında müəyyən edilmiş çap qaydaları əsasında yerinə yetirirlər. Materiallar daxil olduğu ardicilliklə çap edilir. Təcili icra edilməli materiallar ümumi şöbə müdirinin icazəsi ilə növbədənəkar çap edilir.

Sənədlər kompüterdən və makina yazısı texnikasından istifadə edilməklə çap edilir. Çap olunmaq üçün verilən əlyazmaları və başqa materiallar redaktə edilməli və aydın yazılmalıdır. Səliqəsiz yazılmış materiallar çap üçün qəbul olunmur. Materiallar çap olunmağa verildə onların nüsxələrinin sayı, hansı blankda yazılması, icraçının soyadı göstərilməlidir. İcraçıların soyadların, xüsusi terminlərin, təşkilat adlarının, xarici sözlərin və coğrafi adların dəqiq və aydın yazılmasına xüsusi diqqət yetirməlidirlər.

Materiallar müvafiq blanklarda və standart kağız vərəqlərində, bir qayda olaraq, bir nüsxədə çap olunur. Sənədin ikinci və sonrakı sahifələri nömrələnir. Nömrə sənədin yuxarı hissəsində ortada ərəb rəqəmləri ilə və dürgü işarələri qoyulmadan yazılır. Çap olunmuş

materiallarda vərəqin sol, aşağı və yuxarı tərəflərində 3,5 santimetr, sağ tərəfində 1 santimetr boşluq saxlanılır. Çap olunmuş materialın sonuncu vərəqinin arxasında nüsxələrin sayı və onları çap edənlərin inisialları göstərilir. İcra hakimiyyəti başçısının sərəncamlarının və əmrlərinin layihələri imzalanmaq üçün hazırlandıqda nüsxələrin sayı və çap edənlərin inisialları sonuncu vərəqin arxa tərəfində yazılır. Aparatda surətçixarma-çoxaltma işlərini ümumi şöbə həyata keçirir. Surəti çıxarılmağa və çoxaldılmağa yalnız xidməti xarakterli materiallar qəbul olunur. Çoxaldılmalı olan materiallar təmiz və aydın yazılmalıdır. Solğun yazılmış çirkli materiallar surətçixarma və çoxaltma üçün qəbul edilmir.

İcra hakimiyyəti başçısının yanında Şuranın iclaslarının və müşavirələrin səs yazısı olan maqnit daşıyıcıları (lentlər, kasetlər, diskətlər və s.) xüsusi jurnalda uçota alınır və ümumi şöbədə saxlanılır. İcra hakimiyyəti başçısının göstərişi ilə səs yazısı əsasında bu və ya digər iclasların stenoqramları hazırlanır və müvafiq qaydada rəsmiləşdirilir. İcra hakimiyyəti başçısının tapşırığı ilə səs yazısı olan kasetlər daimi saxlanmaq üçün arxivə verilə bilər və ya maqnitləşdirmə yolu ilə silinə bilər. Bu barədə akt tərtib olunur və jurnalda müvafiq qeydiyyat aparılır. Aparatda kargüzərliyin aparılmasına nəzarət işini bilavasitə ümumi şöbə görür. Ümumi şöbəyə aşağıdakılar həvalə edilir:

aparatda kargüzərliyin vəziyyətinin yoxlanılması və bu barədə icra hakimiyyəti başçısına məlumat verilməsi;

kargüzərliklə məşğul olan işçilərə təlimat verilməsi;

aparatda kargüzərliyin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər hazırlanması;

kargüzərliyin aparılmasında qabaqcıl təcrübənin ümumiləşdirilməsi və yayılması;

kargüzərlik məsələləri ilə məşğul olan şəxslərin peşə ixtisasını yüksəltmək üçün məşğələlərin təşkilində və keçirilməsində iştirak edilməsi.

Ümumi şöbədə saxlanılan və icra olunmuş sənədlərdən istifadə etməyə, sənədlərin surətlərini və sənədlərdən çıxarışları digər şəxslərə verməyə yalnız icra hakimiyyəti başçısının göstərişi ilə icazə verilir. Qovluqların düzgün formalaşdırılması, sənədlərin tez tapılmasının təmin edilməsi, işlərin sistemləşdirilməsi və uçotu, onların saxlanma müddətlərinin müəyyən edilməsi və gələcəkdə arxivə lazımı səviyyədə təhvil verilməsi məqsədi ilə hər il aparatın işlərinin ümumi nomenklaturu – siyahısı tərtib edilir.

Aparatın iş nomenklaturunu şöbələrin və digər struktur bölmələrinin təkliflərini nəzərə almaqla ümumi şöbə tərtib edir və icra hakimiyyətinin başçısı təsdiq edir. İcra edilmiş sənədlər təsdiq edilmiş iş nomenklaturuna uyğun olaraq şöbələr və digər struktur bölmələri tərəfindən qovluqlarda formalaşdırılır. İcra edilmiş işlər saxlanılmaq üçün ümumi şöbənin arxivinə təhvil verilməzdən əvvəl icra hakimiyyəti başçısı aparatının bu sahəyə məsul işçiləri aşağıdakı məsələlərə diqqət yetirməlidirlər:

– qovluqda sənədlərin hamısının olub-olmadığını yoxlamaqlı;

– qovluqda işə tikilməli sənədlərin hamısının Təlimata uyğun surətdə qeydə alınıb-alınmadığını yoxlamaqlı və qeydə alınmamış sənədlər aşkar etdikdə onları qeydə aldirməli;

– qovluqda sənədlərin yerləşməsinin düzgünlüyünü yoxlamaqlı;

– bölmə-bölmə tikilmiş işlərin siyahısında şöbələrin adlarının tikilmiş sənədlərə uyğun gəlib-gəlmədiyini yoxlamaqlı;

– qovluğun vərəqlərini sağ küncdən başlayaraq yuxarıdan aşağı adi karandaşla nömrələməli.

Qovluğun ümumi şöbənin arxivinə təhvil verilməli olduğunu icra hakimiyyətinin baş-

çısı və ya onu həmin vaxt əvəz edən müavinləri müəyyən edir. Ümumi şöbənin cari arxivinə verilmiş sənədlərin istifadə üçün götürülməsi yalnız icra hakimiyyəti başçısının və ya onu əvəz edən müavininin icazəsi ilə mümkündür. Növbəti ilə adlayan işlər istisna olmaqla bir ilin bütün sənədləri qovluqda formalaşdırılır. Bir qovluqdakı vərəqlərin sayı 200-250-dən çox olmamalıdır. Sənədlər qovluğa bir nüsxədə tikilir.

İşlərin nomenklaturu tərtib edilərkən, işlər formalaşdırılarkən və sənədlərin işlərə düzgün daxil edilməsi yoxlanılarkən icra hakimiyyəti başçısının aparatında sənədlərin ekspertizası keçirilir. Bu iş sənədlər daimi saxlanmaq üçün Dövlət Arxivinə verildikdən də aparılır. Ekspertizanı icra hakimiyyətində daimi fəaliyyət göstərən sənədlərin ekspertizası və arxiv işi üzrə ekspert komissiyası aparır. Ekspert komissiyasının tərkibi icra hakimiyyəti başçısının sərəncamı ilə təsdiq edilir. Sənədlər Dövlət Arxivinə təhvil verilmək üçün hazırlanarkən onlar yenidən ekspertizadan keçirilməli, daimi saxlanılan sənədlərin və işlərin siyahıları, ləğv edilmək üçün ayrılan sənədlərin və işlərin aktları tərtib edilməlidir.

İcra hakimiyyəti başçısının aparatında olan sənədlər beş illik müddət başa çatdıqdan sonra daimi saxlanmaq üçün Dövlət Arxivinə (onun yerli şöbə və ya filialına) təhvil verilir. Arxiva təhvil verilməli olmayan sənədlər ekspertiza komissiyasının qərarı əsasında icra hakimiyyəti başçısının təsdiq etdiyi akt üzrə məhv edilir. Sənədlər daimi saxlanmaq üçün Dövlət Arxivinə təhvil verildikdən aşağıdakı işlər yerinə yetirilməlidir:

- sənədlərin tərkibi və keyfiyyəti yoxlanılmalıdır;
 - üz qabığında (qovluğun axırında), ümumi qovluqda isə, həm də bölmələrin siyahısında təsdiqləyici imza qoyulmalı, qovluğun nömrələnmiş vərəqlərinin sayı rəqəmlə və sözlə göstərilməlidir. Lazım gəldikdə vərəqlərin nömrələnməsinin xüsusiyyətləri və işə tikilmiş sənədlərin fiziki vəziyyəti qeyd edilir;
 - araqları, metal bəndlər, parçimlər qovluqdan çıxarılmalı və sənədlər müəyyən edilmiş qaydada sapla tikilməlidir;
 - qovluğu arxivə təhvil vermək üçün hazırladıqdan sonra ümumi qovluğun bölmələr siyahısının birinci səhifəsində (sağdan aşağı küncdə), ayrı-ayrı qovluqların isə sonuncu sənədində (axıncı səhifənin arxa tərəfində) "Arxivə" sözü yazılmış ştamplı vurulmalıdır.
- İcra hakimiyyəti başçısının aparatında, habelə icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəliklərində işdə lazım olan möhürlər və ştampları icra hakimiyyəti başçısının sərəncamı ilə ümumi şöbə hazırladır. Möhürlər və ştamplar xüsusi jurnalda basma mətn üzrə uçota alınır və ümumi şöbənin istifadəsində olur. Qeyri-ış vaxtlarında möhürlər və ştamplar seyfə və ya metal şkafda saxlanılır. İcra hakimiyyəti başçısının gerbli möhürü icra hakimiyyəti başçısının seyfində, icra hakimiyyəti başçısının aparatının digər möhür və ştampları isə ümumi şöbənin müdirinin seyfində saxlanılır. Korlanmış, qüvvədən düşmüş olan, yaxud işlədilməyən möhürlər və ştamplar icra hakimiyyətinin başçısı tərəfindən təsdiq edilmiş akt üzrə məhv edilir və bu, uçot jurnalında qeyd olunur.

Rayon tabeli şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kəndlərdə rayon, şəhər, şəhər rayonu icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəliyində sənədlərin rəsmiləşdirilməsi və baxılması qaydası yerli icra hakimiyyətləri haqqında əsasnaməyə və Təlimata uyğun olaraq aparılır. Rayon tabeli şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kəndlərdə rayon, şəhər, şəhər rayonu icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəliyində vətəndaşların müraciətlərinə baxılması və onların qəbulu "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzarlığın aparılması qaydaları" ilə müəyyənləşdirilir. Rayon

şəhər, şəhər, şəhər rayonu icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəsi qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatını aparır, notariat işlərini görür, vətəndaşlara onların şəxsiyyətini, ailə vəziyyətini təsdiq edən arayışlar verir və bununla əlaqədar nümayəndəlikdə verilən arayışlar üçün müvafiq qeydiyyat kitablarını aparır. Rayon, şəhər, şəhər rayonu icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəsi həmin nümayəndəlikdə sənədləşmənin düzgün aparılmasına, Təlimatın tələblərinə nümayəndəliyin bütün işçiləri tərəfindən əməl edilməsinə məsuliyyət daşıyır.

Rayon, şəhər, şəhər rayonu icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəliyində işdə lazım olan blankları, qeydiyyat kitablarını, möhür və ştampları icra hakimiyyəti başçısının sərəncamı ilə ümumi şöbə hazırlayır və icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəsinə verir. Onların işlədilməsi və mühafizə edilməsi üçün icra hakimiyyəti başçısının nümayəndəsi məsuliyyət daşıyır. İcra hakimiyyəti başçısının aparatının, icra hakimiyyəti başçısının yerlərdəki nümayəndəliklərinin işçiləri vəzifəyə təyin olunarkən ümumi şöbənin müdiri tərəfindən Təlimatla tanış edirlər, bu barədə xüsusi jurnalda imza edilməklə müvafiq qeyd yazılır və həmin jurnal ümumi şöbədə saxlanılır.

XV BÖLMƏ

BEYNƏLXALQ İŞGÜZAR YAZIŞMALAR

1. İşgüzar yazışmaların tərtibi qaydaları

Kommersiya əqdlərinin yaranmasında və onların aparılmasında beynəlxalq işgüzar yazışmalar böyük rol oynayır. İşgüzar əməliyyatların aparılmasında xüsusi yeri xidməti yazışmalar tutur. Müasir işgüzar yazışmaların məzmunu ünvanın yazılmasından tutmuş sifarişin verilməsinə qədər geniş sahəni əhatə edir. Yazışmaların quruluşu eyni saxlandığı halda, onun məzmunu müxtəlif olur. Hər bir rəhbərin, menecerin yazdığı işgüzar yazışmalar fərqlənir. Burada onların üslub şərtləri xüsusi ilə görsənir. İşgüzar yazışmalar müəssisə işçilərinin işgüzar bacarığını, mədəniyyətini və nəzakətli münasibətlərini özündə əks etdirir.

Dövlət idarəetmə orqanları arasında xidməti yazışmaları apararkən müxtəlif standartlar rekvizitindən istifadə olunur. Hal-hazırda dövlətlər və xarici müəssisələr arası xidməti yazışmaların müasir beynəlxalq formaları işləniş hazırlanmışdır. Bunlar əvvəlki formalardan quruluşuna, məzmununa və tərkibinə görə fərqlənirlər. Xarici müəssisələr arasında xidməti yazışmalar aparılarkən onun tərtib olunmasının üç sxemi məqbul sayılır. Bu sxem əsasında lazımi məlumatlar verilməlidir. Şərti qaydada verilmiş sənədlərin hazırlanması sxemində aşağıdakılar daxildir:

Birinci sxem: göndərənün ünvanı sənədin üzərində daimi elementdir; tarix; daxili ünvan; sıra qaydası ilə ünvanın göstərilməsi; ünvan üslubu və bölgüləri; "məlum edirəm", gələcək fikri aydınlaşdırmaq üçün; salamlamaq; məktubun əsas hissəsi; məktubun son nəticəsi, fikri; imza.

İkinci sxem: idarənin özünəməxsus çap blankı; referensiya; tapşırığı üzrə; vəzifələrin göstərilməsi; əlavələr.

Üçüncü sxem: "şəxsi və məxfi"; müzakirə mövzusu; surəti.

Yola salınmaq üçün hazırlanmış işgüzar yazışmanın zərfinin üzərində müəssisənin ünvanı göstərilir. Yuxarıda göstərilən sxemli göstəricilər xidməti məktubun məzmunundan asılı olaraq müəyyənləşdirilir. Əgər müəssisənin çap (firma) blankı yoxdursa, onda işgüzar

yazışmada sənədin yuxarı hissəsində yola salanın ünvanı qeyd olunur. Sənəddə tarix müəssisənin blankının sağ tərəfində yazılır. Sözə yazılmış ayların ixtisarlaştırmasına yol verilmir və saliqəsiz sayılır. Alanın ünvanı sənədin sol hissəsində yola salanın ünvanından aşağıda göstərilir. Sənəd üzərində şəxsə nəzakətli müraciət müxtəlif şəkildədir. Bu qadınlar üçün daha cəlbədidir və təqdimatda aydın seçilir. Təklif olunur ki, imzalama prosedurasında adınız hökmən imzanızdan sonra olmalıdır. Məsələn,

Hörmətli,

(imza)

Cənab Əsrəf Məmmədli

Kommersiya direktoru

İşgüzar yazışmalarda müəssisənin çap (firma) blankından istifadə edilməsi, onun haqqında digər geniş məlumatın verilməsinin əsasını qoyur. İşgüzar xidməti yazışmaları tərtib edərkən bir sıra qaydalara riayət etmək və yadda saxlamaq lazımdır:

1. Məktubun formasının və məzmununun hazırlanması müəssisənin haqqında birinci fikri yaradır. Onun üçün də məzmun konkret, aydın və istinadlar əsasında olmalıdır. Məktubun izah üslubu iki formadan ibarətdir: "küncü, bloklu" və "hissələrlə". "Küncü, bloklu" formada sənədlərin tərtibi vaxta qənaət edir.

2. Ünvanlar hər iki halda geniş və düzgün qaydada göstərilməlidir.

3. Ünvanın düzgünlüyünə, dərəcələrə əmin olmalısınız və salamlama qaydalarını nəzərdən qaçırmamalısınız.

4. Sənədin tarixini ixtisarlaştırmaq olmaz.

5. Salamlamanı nəticə hissəsindən asılı olaraq düzgün seçmək lazımdır. Müraciətlər, salamlamalar və nəticə hissələr bir-birini tamamlamalıdır.

6. İstinad etdiyiniz məlumatın dəqiqliyini və ya həqiqətə uyğunluğunu yoxlayın.

7. İmzalanmaya ciddi fikir verin ki, sizin haqqınızdakı məlumatlar etibarlı olsun, işin icrası bilavasitə ondan asılıdır.

İşgüzar yazışmaların elementlərinin blanklar üzərində göstərilməsi sxemi bu qaydada yerləşdirilir.

2. Sənədin məzmunu, üslubu və cavabın verilməsi

İşgüzar yazışmaların aparılmasında onun həcmi, qaydalarına, verəcəyi nəticəyə, dilinə, üslubuna, dəqiqliyinə, aydınlığına və məktubun planlaşdırılmasına xüsusi fikir verilməlidir. Yazışmanı elə hazırlamaq lazımdır ki, o, geniş əhatəli olsun. Onda olan informasiyalar qarşıya qoyulmuş məsələləri əhatə etsin. Xidməti yazışmalar hazırlanarkən başlıca yeri onun məntiqi məzmunu və üslubu tutmalıdır. Onu tərtib edərkən ümumi prinsiplər nəzərə alınmalıdır. Yəni yazışmanın həcmi, qaydaları və nəticəsi, məktubun yazılmasının planlaşdırılması, üslubu və dili, aydınlığı, dəqiqliyi başa düşülməli, qəbul edən tərəfdən başqa sual ortaya çıxmamalıdır. Bəzən reklam xatirinə yazışmalarda çoxlu ehtiyac olmayan sözlərdən və fikirlərdən istifadə olunur ki, belə halda sənədin həcmi genişlənir. Onu qəbul edən şəxsin bununla tanış olmağa vaxtı olmur və sənəd lazımsız şəkildə kənara qoyulur. Məktubun məzmunu məlumatlarla çox olmalıdır. Daha qısa və daha geniş yazışmalara ehtiyac duyulmamalıdır. Yazışmaların məzmunu müasir işgüzar dilində yazılmalıdır. Məzmununda aşağıdakı şərtlərə nəzarət etmək lazımdır.

1. Məktubun məzmunu ehtiyac olduğu qədər əhatəli və məlumatlı olmalıdır.

2. Məktubda məlumatlar məntiqi formada ardıcılıqla qurulmalıdır.

3. Sadə və mədəni dil üslubundan istifadə olunmalıdır.

4. Məktub aydın yazılmalı, ikifikirli olmamalıdır, rəqəmlər və ixtisarlaştırmalar dəqiq yazılmalıdır.

5. Titula (dərəcəyə), soyada, ada, ünvana, istinada, texniki xarakteristikaya və əlavələrə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

6. Məktub çox dəqiq olmalıdır.

Nümunə

Hörmətli cənab Smitt,

Sizin 15 oktyabrda sorğunuz üçün minnətdarlığımı bildirirəm.

Biz sizə müasir texnologiyaya əsasən hazırlanmış "Canon" tipli surətçixaran aparatların qiymətlərini, sifariş şərtlərini, güzəştləri və çatdırılma tarixini təqdim edirik.

Siz bizim kataloqun 12-48 səhifələrindən istifadə edə bilərsiniz. Biz öz məhsullarımıza təminat veririk. Əgər sizin əlavə məlumata ehtiyacınız varsa, bizimlə əlaqə saxlayın.

Sizin cavabınızı gözləyirik.

Hörmətlə, sizin...

İşgüzar yazışmalarda sorğunun alınması məlumatları dəqiqləşdirir. Sorğu verilməsi xidməti məktubların xüsusiyyətlərindən biridir. Sorğu telefon, teleqram və faksla verilə bilər. Sorğular müvafiq hissələr üzrə aparılır. Bura sorğunun üslubu, kataloq, preyskurant, prospekt haqqında sorğu, nümunənin göndərilməsi, modellər, məhsulun göstərilməsinin təşkili, təklif şərtləri, ödəmə üsulu, güzəştli təkliflər, məhsulun sorğusu, layihə və tender sorğusu daxildir. Sorğunu tərtib edərkən məktubun məzmununda üç amilə baxmaq lazımdır:

1. Tədarükçünü haqqında yaxşı məlumatınız varmı?

2. Tədarükçünün yerləşdiyi yer sizə məlumdurmu?

3. Hansı tip məhsul haqqında sorğu aparırsınız?

Sorğu hazırlanarkən aşağıdakılara nəzarət edilməlidir.

1. Sorğunu telefon və faksla aparmaq mümkündür. Bundan istifadə edərkən qısa formalı əlaqələrə əməl edin. Daha geniş sorğu üçün məktub tərtib olunmalıdır.

2. Firmanız haqqında geniş məlumat verməlisiniz ki, gələcək tədarükçünün sizin haqqınızda məlumatı olsun.

3. Sizə lazım olan məhsullar haqqında dəqiq, konkret məlumatlar göstərin. Məktubunuzda sifarişin nömrəsini, kataloqa istinadı və digər məlumatları bildirin ki, tədarükçünüz nəyi istədiyinizi bilsin.

4. Tanış olmadığınız məhsullar haqqında nümunələrin göndərilməsini xahiş edin və öz şərtlərinizi bildirin.

5. Məktubunuzda məsələlər birbaşa qoyulmalı və nəzakətli yazılmalıdır.

6. Məktubunuzun sonunu "Sağ olun" sözü ilə yekunlaşdırın.

İşgüzar yazışmalarda cavabın verilməsi və qiymətin təyininə qiymət, kataloq, güzəştli şərtlər, müqavilə şərtləri, çatdırma qiymətləri və təkliflərin verilməsi haqqında məlumatlar daxildir. Bu məlumatlar verildikdə, aşağıdakı qaydaları yadda saxlamaq lazımdır:

1. Alıcının tələbinə uyğun olaraq müvafiq cavab verilməli, bu nəinki sizin məhsul haqqında marağınızı, həm də firmanızın fəaliyyətini və ciddiliyini bildirir.

2. Məktubun əvvəlində "Sizin məktubu aldığımızı...", "Sizin məktuba istinad edərək" kimi quru sözlərdən çəkinmək lazımdır.

3. Məktubun məzmununu ciddi yoxlayın ki, məlumatın əhatəliliyi sizə aydın olsun.

4. Qabaqcadan verilmiş sorğuya cavab sizin haqqınızda birinci təsəvvür yaradır.

3. Sifarişlər və ödəmələr

Sifariş sənədləri müəssisələr arasındakı münasibətləri formalaşdırır. Bura sifarişin yerləşdirilməsi üçün müşayiət məktubu, ödəmə şərtlərinin qəbulunun təsdiqi, güzəştlər, tədarük tarixi, qabaqcadanlaşmalar haqqında məlumatlar, sifarişin alınması haqqında məlumat, yola salma haqqında bildiriş, sifarişdən kənarlaşmalar daxildir. Bundan əlavə olaraq sifarişin alınmasına və sifarişin saxlanılmasına dair sənədlər də buraya əlavə edilir. Sifarişlər, bir qayda olaraq, rəsmi blanklar üzərində tərtib edilir və bütün lazımi rekvizitlər göstərilir. Telefon vasitəsi ilə verilən sifarişlərə də sənədlər tərtib edilir və kartochkalar üzərində yazılır. İşgüzar əməliyyatların qanuni aparılması üçün müşayiət məktublarından istifadə edilməlidir. Müşayiət məktubunda sifarişlərin şərtləri və razılıqlar qeyd olunur. Sifarişlərin keyfiyyətini təmin etmək üçün bu şərtlərə əməl edilməlidir.

1. Sizin rəsmi sifariş blankından istifadə etməyinizə baxmayaraq, sifarişin verilməsi zamanı hökumət müşayiət məktubundan istifadə edin. Məktubda ödəmə şərtləri, güzəştlər, məhsulun çatdırılması qaydaları və qabaqcadanlaşmalar göstərilməlidir.

2. Sifariş alındıqdan sonra təsdiq olunmalıdır.

3. Bildiriş göndərərək yükün göndərilməsini və təyin olunmasını aydınlaşdırın.

4. Əgər məhsulun çatdırılmasında çətinlik varsa, onda buna dair alıcıya məlumat verin.

5. Əgər siz sifarişdən imtina edirsinizsə, nəzakətli cavab verin, əks tərəfdə sizə qarşı mənfi fikir yaranmasın.

Verilmiş sifarişlər üzrə əvvəlcədən ödəmələrin aparılması işin sürətini tənzimləyir. Ödəmələr vasitəsi ilə aparılmış işgüzar yazışmalar üzrə xidməti məktubun məzmununa bu məsələlər daxil edilir: hesab (invoys), hesab-proforma, hesabdən çıxarış, ödəmə üsulu (daxili və xarici ticarətdə), ödəmə haqqında bildiriş, ödəmənin təsdiqi, ödəmə müddətinin uzadılmasına dair xəbəş, birinci və ikinci ödəmə tələbi, üçüncü tələb (sonuncu tələb). Ödəmələri aparan zaman aşağıdakı şərtlərə nəzarət etmək vacibdir.

1. Hesab (invoys) satılmış və alınmalı olan mallara verilir və ticarətdə istifadə edilən ən mühüm sənəddir. Bunun üçün hesab (invoys) əsas sənəd sayılır. Bu sənəd qısa yazılmış müşayiət məktubu ilə göndərməli və çatdırılmalıdır.

2. Hesab-proformalar qabaqcadan ödəmələr zamanı və alıcılara qiymət haqqında məlumatların çatdırılması vaxtı göndərilir.

3. Hər ay bağlanmış əqdlər də daxil olmaqla hesabdən açıqlama göndərilir. Hesabdakı dövryyələr (hərəkətlər) üzrə çıxarış verilir.

4. Ödəmənin köçürmə üsulları müxtəlifdir. Bunlar poçt şöbələri və banklarla həyata keçirilir. Ödəməni müşayiət edən məktubun məzmunu qısa və ödəmə haqqında məlumatlı olmalıdır.

5. Ödəməni bildiran və təsdiq edən məktub qısa və birmanalı olmalıdır.

6. Əgər siz ödəmə üçün çox vaxt istəyirsinizsə, ödəməni vaxtında aparmamısınızsa, onda üzr istəməli və ödəməni konkret vaxtını müəyyən etməlisiniz.

7. Borcun alınması üçün tədarükçü üç addım atmalıdır. Birinci addım nəzakətli yazılmış məktublar vasitəsi ilə, ikinci addım məktuba istinadən sorğu vermək, verilmiş hesabın sürəti və hesabdən çıxarış haqqında məlumatları əsas götürməklə, üçüncü addım isə hüquqi sanksiyanın tətbiq edəcəyinizi bildirməklə atılmalıdır.

4. Şikayət və onun baxılma qaydasının tənzimlənməsi

Müəssisələr öz aralarında icra edilməmiş işlərə və ödəmələrə dair şikayətlər verirlər. Belə məzmunlu sənədlərə əsassız şikayətlər, şikayətin necə yazılması (şikayətin dili, onun həlli problemnin izahı və ona dair təkliflər), şikayət məktubuna cavabın verilməsi (baxma vaxtının təyin edilməsi, səhv izahı, problemin həlli, şikayətin baxılmamış saxlanması), hesabda səhvlər və onun tənzimlənməsi (debet-nota, kredit-nota) daxildir.

Şikayət məktubunu yazarkən aşağıdakılara nəzarət edilməlidir.

1. Şikayət məktubu yazarkən sizdə əsaslı faktlar olmalıdır.

2. Şikayət ittiham formasında deyil, sakit, aydın və dəqiq yazılmalıdır.

3. Bütün məlumatlar konkret olmalı və şikayət şəxsin üzərində qurulmamalıdır. Şikayətə cavab verərkən buraxılan səhvlərə görə üzr istəməli və səhvlərin düzəldilməsi yollarını göstərməlisiz.

4. Əgər sizə şikayəti tədqiq etmək üçün çox vaxt lazımdırsa, bu halda alıcıya məlumat verin.

5. Əgər şikayət əsassızdırsa, onda onu nəzakətlə izah etməyiniz vacibdir.

5. Kredit və bank işi

Kredit dəyəri bir şəxsin, müəssisənin və ya dövlətin qaytarılmaq şərti ilə və adətən faizi ödənilməklə müvəqqəti olaraq dəyər verərkən meydana çıxan iqtisadi münasibətlərin bir formasıdır. Kreditin formalarına, kreditin verilməsi şərtləri, kreditin verilməsi üçün xəhiş, kredit fəaliyyəti haqqında tələb, Məlumat Agentliyinin xidmətindən istifadə, kredit fəaliyyəti haqqında tələbə cavabın verilməsi daxildir, buna təkliflərdən istifadə də aiddir. Danışıqlara əsasən satış aparan iki müəssisə arasında iki kredit forması mövcuddur: veksellər və ya trətilərə əsasən, açılmış hesaba ay ərzində köçürməklə.

Kredit məktubunu hazırlayarkən aşağıdakılara nəzarət edilməlidir.

1. Kreditin aparılması bankın təminatına əsaslanmalıdır. Kredit o vaxt verilir ki, tədarükçü alıcı haqqında geniş məlumata malik olsun.

2. Müraciət zamanı kreditin vaxtında verilməsini təkidlə andın.

3. Kreditin verilməsi üçün razılıq əldə edilibsə, onda məktubunuzu qısa və sadə yazmalı.

4. Kreditin verilməsinə etiraz edilibsə, onda etirazın səbəbləri haqqında izahatlar verilməlidir.

Bank başlıca vəzifəsi pul vəsaitlərini yığıb toplamaq, kredit vermək, haqq-hesab aparmaq, müxtəlif qiymətli kağızlar buraxmaq və s. Əməliyyatları olan maliyyə-kredit müəssisəsidir. Kommersiya banklarının xidmətlərinə (cari hesab, depozit hesabı, kredit kartochkası, bank tapşırığı, ssudalar və kreditin artırılması) beynəlxalq bank işi, veksəl, akkreditivlərin sənədləşdirilməsi daxil edilir. Bank işi zamanı müxtəlif formalı və məzmunlu məktublardan istifadə edilir. Xarici bank hesablarına ödəmələr iki sənəd forması üzrə veksellərlə və akkreditivlə aparılır. Bank sənədləşmələrini icra edərkən aşağıdakılara nəzarət etmək lazımdır:

1. Bank sənədlərin rekvizitləri konkret, dəqiq olmalıdır və düzgün tərtib edilməlidir.
2. Sənədlərin icra müddətinə dəqiq əməl edilməlidir.
3. Bankın zəmanətli ödəmələrinin rəsmiləşdirilməsi dəqiq olmalıdır.

Bank zəmanəti dedikdə, zəmanətçi bankın öz müştərisi üçün zəmin olması başa düşülür. Bu o, deməkdir ki, müştəri öz borcunu vaxtında verə bilməyə, bank həmin borcu öz hesabına ödəyəcəyini öhdəsinə götürür.

6. Agentlik və orta agentlik

Agent başqa birisinin tapşırığı ilə və onun mənafeyinə uyğun olaraq müəyyən işlər görən, o cümlədən bağlaşmalarda iştirak edən, lakin onları imzalamaq səlahiyyəti olmayan hüquqi və ya fiziki şəxsdir. Agent gördüyü iş üçün adətən mükafat alır, mükafatın miqdarı və növü agentlə ona tapşırıq verən şəxs arasındakı müqavilədə müəyyən edilir. Agentlər tiplərə bölünür. Bura brokerlər (döllallar), alıcı və satıcı agentlər daxildir. Bu sahə üzrə aşağıdakı əməliyyatlar sənədləşdirilir.

- agentlərin fəaliyyətinin qanunla aparılması və rəsmiləşdirilməsi;
- verilmiş şərtlərin icra edilmə qaydalarının sənədləşdirilməsi;
- xidmət sahələrin təşkili və digər məsələlərin rəsmiləşdirilməsi.

Agentlik və orta agentlik formalaşdırılarkən aşağıdakı şərtlər nəzərə alınmalıdır.

1. Əgər siz kimə isə, sizin agent olmağınızı təklif edirsinizsə, ona müəssisəniz haqqında geniş məlumat verin və onu inandırmağı bacarın.
2. Qarşıya qoyulmuş bütün məsələləri onlara aydın izah edin və şərtləri bildirin.
3. Ödəmə şərtlərinə birgə aydınlıq gətirin.
4. Öz işinizin əhəmiyyətini və müəssisənizin etibarlılığını sübut edin.

Agent gördüyü iş üçün adətən mükafat alır, mükafatın miqdarı və növü agentlə ona tapşırıq verən şəxs arasındakı müqavilədə müəyyən edilir və prosesin gedişi rəsmiləşdirilir.

7. Yüklərin daşınması və sığorta işi

Yüklərin daşınmasına avtomobillərlə, dəmir yolu ilə, hava nəqliyyatı ilə daşımalar və onların sənədləşdirilməsi, o cümlədən yükün gəmilərlə daşınması, konteyner xidməti və onların sənədləşməsi daxildir.

Bu əməliyyatlarda aşağıdakılara nəzarət etmək lazımdır.

1. Yükün necə çatdırılması mühüm şərtlərdən biri olmalıdır.
2. Etibarlılıq nöqtəyi-nəzərdən yükün hansı nəqliyyat vasitəsi ilə çatdırılmasına diqqət verilməlidir.
3. "Nəqliyyat qaiməsi" və ya "avia qaimə" yüklərin daşınmasının əsas sənədini təşkil edir ki, bu sənədlər düzgün hazırlanmalıdır. Yükün çatdırılması haqqında yük göndərən "Bildiriş"i yük alana göndərməlidir.
4. Gəmilərlə yükün göndərilməsi üçün müxtəlif sənədlər tərtib edilir. Bu sənədlər müqavilənin bağlanması şərtlərinə əsaslanır.
5. Yükün gəmi ilə daşınması üçün "Konosament" əsas sənəd rolunu oynayır. Əgər "Konosament"i gəminin kapitanı imzalamışsa, onda bu sənəd "yükləmə konosamenti" adlanır və kompaniya müqavilə əsasında məsuliyyəti öz üzərinə götürür.
6. Konteynerlərin daşınmasında nəqliyyat konosametindən və ya nəqliyyat qaiməsindən, həm də adi sənədlərdən istifadə edilir.

Fraxt yük daşınmasına görə gəmi kirayəçisinin gəmi sahibinə ödədiyi müəyyən

olunmuş haqdır. Beynəlxalq ticarət gəmiçiliyi praktikasında fraxtın norması tramp tonnajının fraxt bazarında mövcud konyukturasından asılı olaraq fraxt müqaviləsi bağlanarkən təyin edilir, yaxud daşıma xətti nəqliyyat ilə həyata keçirilsə, xətti tariflərlə müəyyənləşdirilir. Bunun üçün müxtəlif sənədlər hazırlanır. Sığorta müqavilənin elə bir növüdür ki, bu müqavilədə nəzərdə tutulan hadisələr zamanı baş verən itkilərin əvəzini sığorta idarəsi sığortaçıya, yaxud üçüncü şəxsə sığorta məbləği həcmində ödəməyi öz üzərinə götürür. Sığortanın sənədləşdirilməsi ayrılıqda hissələr üzrə aparılır. Yəni bu sığorta prosedurundan, yangından və digər bədbəxt hadisələrdən sığortalanmadan, dəniz sığortasından və iddiadan ibarətdir.

Yüklərin sığortası xarici ticarətdə mühüm əhəmiyyəti olan sığorta növüdür. Dəniz, dəmir yolu, hava və başqa nəqliyyat növləri ilə daşınan yüklər sığorta obyektinə ola bilər. Yükləri sığorta edərkən sığorta idarəsinin məsuliyyəti göndərən məntəqədəki anbarda yükün götürüldüyü andan başlanır və yük vəsiqədə göstərilən ünvana çatdırılanadək bütün yol boyu davam edir. Sığorta apararkən aşağıdakı şərtlərə nəzarət etmək lazımdır.

1. Sığorta idarənin, müəssisənin və şəxsin müdafiəsini təmin etdiyi üçün agentliklə müqavilələr bağlanmalıdır.

2. "İdentifikasiya" sığortanın bir növüdür. Bu zaman Sifarişçi əvvəlcə ərizə blankını doldurur. Sığorta üzvlüyünü təyin edir. Sifarişçidən ərizə blankı qəbul edildikdən sonra müvafiq sığorta şəhadətnaməsi – "sığorta qeydi" verilir. Bu sənədi sığorta məktubu müşayiət edir və sifarişçiyə çatdırılır.

XVI BÖLMƏ

SƏNƏDLƏRİN, İŞLƏRİN SAXLANILMA QAYDASI VƏ MƏXFİLİK

1. Sənədlərin saxlanılmasının hüquqi əsasları və onların qruplaşdırılması

Dövlət idarəetmə aparatında və müəssisələrin fəaliyyətində kargüzərlik prosesi zamanı çoxlu sayda sənədlər yığılır. Bu sənəd yığını qaydaya salmaq üçün qarşıya bu vəzifələr qoyulur:

- sənədlərin etibarlı saxlanılması üzrə onların səmərəli bölüşdürülməsi;
- məlumatların axtarılması və onlardan istifadə üçün əvvəlcədən sənədlərin qruplaşdırılmasını təşkil etmək;
- sənədlərin işlərdə qruplaşdırılmasının təşkili;
- sənədlərin sistemləşdirilməsi;
- sənədlərin saxlanmasının təmin edilməsi;
- arxivlərdə sənədlərin saxlanmasının təşkili.

Sənədli məlumatların həcmi çox olması ilə əlaqədar bir sıra normativ aktlar qəbul olunmuşdur. Arxiv xidməti tarixini öyrənmək üçün qiymətli sənədlərin toplandığı və mühafizə olunduğu elmi-tədqiqat mərkəzləridir. Azərbaycan Respublikasında arxiv xidmətinin qanunvericilik bazasını "Milli arxiv fondu haqqında" qanun təşkil edir. Qanun arxiv fəaliyyətini tənzimləyir, onun idarə olunması prinsiplərini, arxiv işi sahəsində dövlətin vəzifələrini müəyyən edir. Bundan əlavə "Arxiv işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" normativ sənədlər qəbul olunmuşdur. Kargüzərliyin və arxiv işinin təşkilində idarələr öz-

lərinin hüquqi sənədlərini hazırlamışlar. İdarə arxivlərinin işçiləri qanunu rəhbər tutaraq sənədlərin və işlərin etibarlı saxlanması üçün aşağıdakı qaydalara riayət etməlidirlər:

1. Saxlanma müddəti göstərilməklə sənədlərin siyahısına;
2. Sənədlərin arxivdə saxlanması üçün seçilməsi qaydaları haqqında təlimata.

Sənədlərin çevik axtarışını aparmaqdan ötrü icra olunduqdan sonra sənədlər işlərdə qruplaşdırılır. Ayrıca cildlənmiş idarəetmə fəaliyyətinin müəyyən sahəsinə və ya məsələlərinə aid olan sənədlərin bir yerdə yığılmasına iş deyilir.

Sənədlərin birinci dərəcəli qruplaşdırılması onların əlamətləri üzrə təyin edilir. Bunlara daxildir:

1. Nominal əlamətləri, yəni adları üzrə sənədlərin bir yerdə cəmlənməsi (məs. Əmrilər, protokollar, hesabatlar), bu zaman bir işdə ancaq bir sənəd növü yerləşdirilir;
2. Məzmununun istiqamətləri və sualları üzrə əlamətlər, sənədlərin qruplaşdırılmasında sənədin məzmunu əsas götürülür, predmetinə baxılır, əks olunmuş məsələlər göstərilir (məs. idarənin hesabatları);
3. Müəlliflik əlamətləri üzrə, yəni sənədlərin bir müəllif üzrə qruplaşdırılması (məs. vəzifələr, şöbələr üzrə);
4. Yazışmaların əlamətləri üzrə, yəni qarşılıqlı yazışmaların aparılması üzrə sənədlərin işlərdə yığılması (məs., Ədliyyə Nazirliyi ilə məhkəmələrin yazışması);
5. Coğrafi əlamətləri üzrə, yəni vahid inzibati-ərazi bölgüsündə yerləşən, bir ərazidə olan yazışmaların bir yerdə birləşdirilməsi;
6. Xronoloji əlamətləri üzrə, yəni ardıcılıqla müəyyən bir dövr üzrə sənədlərin qruplaşdırılması.

Müəssisəyə daxil olmuş, göndərilmiş və daxili sənədlər müxtəlif işlərdə saxlanılır.

Baş çatmış təşkilatın işləri, icra sənədləri, jurnallar və kartoçkalar saxlanmaq üçün təşkilatın arxivinə verilir. İşlərin və digər materialların uçota alınması və arxivdə saxlanmasında göstərilən qaydalara əməl edilməlidir:

1. Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən təsdiq edilmiş idarə, müəssisə və təşkilatların arxiv işi və sənədləşməsinin əsas qaydalarına;
2. Digər dövlət orqanlarında sənədlərinin saxlanması müddətinə dair qaydalara.

Arxivə təhvil verilməli olan təşkilatın işlərində işə əlavə edilmiş bütün sənədlər tikilir, nömrələnir və siyahıya alınır, sonra işdəki vərəqələrin ümumi sayı göstərilməklə axıra tikilmiş siyahı katibin imzası ilə təsdiq edilir.

Təşkilatın arxivinə verilmək üçün hazırlanmış olan iş və materialların idarə, müəssisə və təşkilatların arxiv işləri qaydasının tələblərinə uyğun olaraq siyahısı tərtib olunur və imzalanır.

Təşkilatın arxivinə daxil olan işlərin və digər materialların SIYAHISI

Sıra №-si	İşin və ya materialın №-si	İşin adı	Miqdar	Saxlama müddəti	Digər qeydlər
1	2	3	4	5	6

Arxivə təhvil verilən işlərin və materialların qovluqlarında, həmçinin uçot-statistika kartoçkalarında və ya qeyd jurnalında işin arxivə təhvil verilməsi barədə siyahı üzrə arxiv nömrəsi qoyulur və siyahının öz nömrəsi də göstərilir. Təşkilatda işlər arxivdə illər və nömrələr üzrə saxlanılır.

Təşkilatın dəftərxana müdiri dəyişdirildikdə işlər təşkilatın rəhbərinin iştirakı ilə təhvil verilir və qəbul edilir. İşlərin qəbulu və təhvilə aktla rəsmiləşdirilir. Aktda aşağıdakılar göstərilir:

1. Kargüzarlığın ümumi xüsusiyyətləri, uçotun, hesabatın və arxivin vəziyyəti;
2. Təşkilatda aparılan jurnalların, kitabların adları;
3. Hər bir kartoçka, kitab və jurnalın nömrələnmiş vərəqələrinin sayı;
4. İcra edilməmiş sənədlər və baxılmamış işlər;
5. Arxivdə olan bütün sənədlərin, cinayət və mülki işlərin sayı;
6. Maddi sübutların jurnalda siyahısı üzrə faktiki mövcudluğu.

Qəbul və təhvil aktı iki nüsxədə yazılaraq imza etdirilir. Bir nüsxə məhkəmədə qalır, ikinci nüsxə isə müvafiq orqana göndərilir. Məxfi məlumat daşıyıcısına qarşı olan tələblər ayrıca aparılır. Məlumat daşıyıcısı yalnız təsdiq olunmuş qaydaya uyğun olaraq qeydə alındıqdan (məlumat daşıyıcısının hazırlanması və ya daxil olması faktını əks etdirən müəyyən edilmiş forma üzrə qeyd yazıldıqdan) sonra hər hansı şəxs onunla tanış olmağa buraxıla bilər. Konkret şəxsin məlumat daşıyıcısı ilə tanış edilməsi DSMB (Dövlət Sırrının Mühafizəsi Bölməsi) tərəfindən həyata keçirilir.

Hər hansı şəxsin qaydanın tələblərinə uyğun olaraq məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxılması müvafiq səlahiyyətli şəxsin əmrinə, sərəncamına, imzaladığı siyahıya (tənişolma vərəqinə) və yaxud məlumat daşıyıcısının və ya ona qoşulan sənədin üzərində qoyulmuş dərkənara əsasən həyata keçirilir. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, konkret şəxsin yalnız onun dövlət sirri ilə işləməyə buraxılış formasına uyğun məlumat daşıyıcısı ilə tanış edilməsinə görə DSMB məsuliyyət daşıyır. Hər hansı şəxsin dövlət sirri təşkil edən məlumatlarla tanış olması faktı onun bu məlumatın daşıyıcısında və ya ona qoşulan sənəddə (siyahıda, tanışolma vərəqində) qoyulmuş imzası ilə rəsmiləş-

dirilir. Məlumat daşıyıcısının təhvil-təslimi isə onu həyata keçirən şəxslərin müvafiq uçot sənədlərində (jurnal, vərəqə) və ya müşayiət sənədlərində (qaimə, reyestr, akt və s.) məlumat daşıyıcısını təhvil verən və qəbul edən şəxslərin imzaları ilə rəsmiləşdirilir. İmza qoyularkən onun qoyulduğu tarix, imzanı qoymuş şəxsin vəzifəsi, adının baş hərfi və soyadı göstərilməlidir. Təşkilatda vəzifəli şəxsin və ya digər şəxslərin dövlət sirri təşkil edən məlumatla tanış olmağa buraxılması üçün müvafiq şəraitin yaradılmasına və hər hansı şəxsin yalnız öz vəzifə (funksional) borcunu yerinə yetirməsi üçün zəruri olan dövlət sirri təşkil edən məlumatla və yalnız lazımı həcmdə tanış olmasına görə təşkilatın və DSMB-nin rəhbəri məsuliyyət daşıyır.

Məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxılmış şəxslər DSMB tərəfindən Qaydanın və qanunvericiliyin müvafiq hissəsi ilə tanış edilir və təlimatlandırılırlar. Belə şəxslər qaydanın və qanunvericiliyin müvafiq hissəsi ilə tanış edildiklərini DSMB tərəfindən tərtib edilmiş sənəddə (jurnalda) imza qoymaqla təsdiqləyirlər. Məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxılmış şəxs qaydanın və qanunvericiliyin müvafiq hissəsinə, habelə məxfilik rejiminin təmin olunması üzrə təşkilatda müəyyən edilmiş qaydalara riayət olunmamasına görə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyır. Məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxılmış şəxs zəruri hallarda sənədlərin saxlanması üçün seyf (metal şkaflar), xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğu, onların möhürlənməsi üçün nömrəli möhür, sənədlərin qələmələrinin hazırlanması üçün xüsusi bloknotlar və dövlət sirri əks etdirən qeydlərin edilməsi üçün iş dəftərləri, onlardakı sənədlərin uçotunun aparılması üçün "İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı", həmçinin vəzifə (funksional) borcunun yerinə yetirilməsi üzrə məxfilik rejimini tənzimləyən sərəncam məhiyyətli sənədlər (onlardan çıxarışlar) ilə təmin edilir.

Məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxılmış şəxs təşkilatda məxfilik rejiminin təmin olunması, habelə işlədiyi məlumat daşıyıcısının məxfilik dərəcəsinə və məxfilik qrifini düzgün müəyyən etməyi bacarması, məlumat daşıyıcılarının istifadəsi, uçotu və saxlanması qaydalarını, dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı görülməli işlərin təfəssilatının müvafiq hissəsini bilməsi və ondan bacarıqla istifadə etməsi məqsədilə aşağıdakı tələblərə riayət etməlidir:

- sənəd tərtib edərkən, yalnız zəruri həcmdə məlumat daşıyıcısı ilə kifayətlənməli, xidməti zərurət nəzərə alınmaqla sənədin nüsxələrinin sayını müəyyən etməli;
- məlumat daşıyıcısı ilə iş zamanı kənar şəxslərin, o cümlədən belə işlərə buraxılışı olan, lakin bilavasitə aidiyyəti olmayan şəxslərin onlarla tanış olmasını istisna etməli;
- digər təşkilatların nümayəndələrini məlumat daşıyıcısı ilə yalnız səlahiyyətli vəzifəli şəxsin yazılı icazəsi ilə tanış etməli, göstərilən icazə ilə şəxsən tanış olmalı;
- dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan istifadə edilməklə bağlı tapşırıqların yerinə yetirilməsi üzrə məlumatların verilməsi (ötürülməsi) üçün yalnız qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada sertifikatlaşdırılmış rabitə vasitələrindən istifadə etməli;
- dövlət sirri ilə bağlı olmayan xidməti yazışma, dissertasiya, nəşr, məqalə, məruzə və çıxışda dövlət sirri təşkil edən məlumatlardan, ixtira və kəşflərdən istifadə etməməli, yeni layihələr və xüsusi məmulatlar barədə hazırlanan nəşrlərdən, bir qayda olaraq, hazırlanma texnologiyası, yeni resept və rejimlər, material və orijinal konstruktor həlləri barədə məlumatları çıxarmalı;
- təşkilat rəhbərinin və ya DSMB rəhbərinin icazəsi olmadan məlumat daşıyıcısını təş-

kilatdan çıxarmamalı, təşkilatda hər hansı video, foto, kino çəkilişi və audio yazılışı aparmamalı;

– şəxsi istifadəsində olan audio, video, foto, kino, çoxaltma-surətçixarma, radioötürücü və qəbuledici aparatları təşkilatın ərazisinə, o cümlədən məxfilik rejiminin şamil olduğu sahələrə gətirməməli;

– DSMB rəhbərinin yazılı icazəsi olmadan sənədləri çoxaltmamalı və ya onlardan çıxarışlar etməməli;

– məlumat daşıyıcısını yalnız DSMB-dən və ya onun səlahiyyətli nümayəndələrindən almalı, onlarla vaxtında tanış olmalı və bu barədə sənəddə və ya tanışolma vərəqində (siyahıda) imza etməli;

– alınmış məlumat daşıyıcısını dərhal "İcraçıda olan sənədlərin daxili siyahısı"na daxil etməli, həmin siyahıyı və məlumat daşıyıcısını xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluqlarında saxlamalı, iş vaxtı otaqdan çıxdıqda bu xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğunu möhürlənmiş seyfə (metal şkaflar) saxlamalı və ya möhürlənmiş xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğunu DSMB-yə verməli, iş gününün sonunda isə xüsusi çamadan, çanta və ya iş qovluğundakı sənədlərin mövcudluğunu yoxladıqdan sonra onu möhürləməli və DSMB-yə təhvil verməli, məlumat daşıyıcısının digər sənədlərlə birlikdə saxlanılmasına yol verməməli;

– icra edilmiş daxil olan sənədləri, həmçinin göndərməli, işə daxil edilməli, məhv edilməli və inventar uçotuna götürülməli sənədləri müvafiq uçot sənədlərində imza etməklə vaxtında DSMB-yə təhvil verməli;

– məlumat daşıyıcılarını şəxsi və ictimai nəqliyyatla daşımamalı və onlarla birlikdə tapşırıqın icrası ilə bağlı olmayan yerlərə daxil olmamalı;

– DSMB-nin ilk müraciəti üzrə bütün sənəd və xüsusi məmulatları yoxlanılmaq üçün təqdim etməli;

– məlumat daşıyıcılarını məhv etməməli;

– təşkilatla əmək münasibətlərinə xitam verildikdən, habelə məzuniyyət və ya ezamiyyətə getməzdən əvvəl özündəki bütün məlumat daşıyıcılarını DSMB-yə təhvil verməli.

Məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxılmış şəxs məlumat daşıyıcısında əks edilmiş dövlət sirri təşkil edən məlumatların özü və ya başqa şəxs tərəfindən yayılmasının qarşısını alması üzrə gördüyü tədbirlər, məlumat daşıyıcısının uçotu və saxlanması qaydalarının pozulması, məlumat daşıyıcısının, buraxılış vərəqinin, məxfilik rejiminin şamil olduğu sahə və saxlama yerinin açarının, şəxsi möhürün itirilməsi, artıq və uçota götürülməmiş məlumat daşıyıcısının müəyyən edilməsi, habelə qayıtdıqdan sonra xidməti ezamiyyətdə olarkən məlumat daşıyıcısı ilə əlaqədar aparılmış hər hansı iş barədə DSMB-yə dərhal məlumat verməlidir.

Göstərilən məsələlərlə əlaqədar DSMB rəhbərinin tələbi üzrə məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxılmış şəxs müvafiq olaraq şəfahi və yazılı izahatlar verməlidir. Başqa təşkilatlarla, hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxsə şəxsi məsələlərlə əlaqədar ərizə və ya məktubla müraciət edərkən şəxsin tanış olmağa buraxıldığı dövlət sirrini təşkil edən məlumatlardan istifadə ilə bağlı görülməli işlər barədə məlumatın açıqlanması zərurəti yaranarsa, belə ərizə və məktublar qaydanın tələblərinə uyğun olaraq hazırlanır və həmin şəxsin məlumat daşıyıcısı ilə tanış olmağa buraxıldığı təşkilatın DSMB-si tərəfindən göndərilir. Dövlət sirri əks etdirən elmi-texniki, texnoloji sənədlərin, konstruktor, inşaat, layihə, topoqrafiya sənədlərinin və s. bu tipli sənədlərin (bundan sonra texniki sənəd) uçotu, saxlanması, onlarla tanış

olmağa buraxılma DSMB tərəfindən həyata keçirilir. Texniki sənədin uçotu və saxlanması, bir qayda olaraq, digər sənədlərdən ayrı aparılır. Texniki sənəd dövriyyəsi həcmnin böyüklüyü ilə əlaqədar zərurət yarandıqda DSMB-nin nəzdində texniki sənədlər bölməsi yaradıla bilər. Texniki sənədin orijinalı (əslinin hazırlanmasına imkan verən materialda icra edilən sənəd) və əsli (surətinin dəfələrlə çıxarılmasına imkan verən materialda icra edilən və müvafiq qaydada tərtib və təsdiq edilən sənəd) "Texniki sənədlərin ilkin uçotu jurnalı"nda və "Texniki sənədlərin ilkin uçotu vərəqəsi"ndə ilkin uçota götürülmüş vərəqlərdə (cizgi, surətçıxarma vərəqləri və s.) işlənib hazırlanır.

Müxtəlif məxfilik qripli və ya adlı texniki sənədin hazırlanması üçün lazım olan vərəqlər ayrı-ayrı nömrələr üzrə ilkin uçota götürülür. İlkin uçota götürülmüş vərəqlərin birincisinin üz tərəfində işlənib hazırlanan sənədin məxfilik qripi və adı göstərilir. Belə sənədin işlənib hazırlanmasının zəruriliyi və məxfilik qrifinin düzgünlüyü baş konstruktor və ya icraçı struktur bölməsinin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Texniki sənədin hazırlanması prosesində tələb olunan əlavə vərəqlər bu vərəqlərin sayı və uçota götürüldüyü tarix göstərilməklə həmin ilkin uçot nömrəsi ilə uçota götürülür. Kitab şəklində salınmamış vərəqlərin üzərinə ilkin uçot nömrəsinin, tarixinin və vərəqlərin ümumi sayının qeyd olunması üçün uçot ştampları vurulur. İkincidən başlayaraq digər vərəqlərdə həmçinin onların sıra nömrəsi qeyd edilir. A0 və A1, B0 və B1 formatlı vərəqlərdə bu ştamplar əlavə olaraq, onların arxa tərəflərinin diaqonal üzrə iki küncünə, yapışdırılaraq hazırlanmış vərəqlərin isə yapışdırılma yerinə vurulur. İlkin uçota götürülmüş vərəqlərə yarlıqların yapışdırılması DSMB-nin və ya texniki sənədlər bölməsinin icazəsi ilə həyata keçirilir və bu barədə sənədin üzərində təsdiqləyici qeyd yazılır. Kitab şəklində salınmış vərəqlərdə məxfilik qripi və uçot ştampları üz qabığının və birinci vərəqin üzərinə qoyulur.

Texniki sənədin əslisi həmin sənədin orijinalı əsasında hazırlanır. Texniki sənədin əslini hazırlamaq üçün icazə vermək səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin siyahısı təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Texniki sənədin əslisi əl ilə köçürülməklə və ya texniki vasitələrdən istifadə etməklə hazırlanır. Hazırlanmış əslin keyfiyyəti ondan surətlər çıxarılan bütün rekvizit və qeydlərin aydın görünməsinə təmin etməlidir. Rekvizitlər və qeydlər (ştamplar) müvafiq standartlara uyğun yerlərdə qoyulur. Mətnli texniki sənədin əslini çap edilməklə hazırlayarkən redaktə edilmiş orijinal (qaralama) DSMB-yə təhvil verilir. Əslisi hazırlandıqdan və bu barədə "Texniki sənədlərin ilkin uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin ilkin uçotu vərəqəsi"ndə qeydlər yazıldıqdan sonra texniki sənədin orijinalı qaydaya uyğun olaraq məhv edilir. İlkin uçota götürülmüş texniki sənədlərin surətləri onların ilkin razılaşdırma üçün göndərildiyi hallarda çıxarılır.

Əgər yeni sənədin orijinalının hazırlanması üçün əsas kimi əvvəllər hazırlanmış, ilkin uçotda və ya inventar qeydiyyatında olan texniki sənədin surətindən istifadə etmək lazım gələrsə, belə surət ilkin və ya inventar uçotundan çıxarılır və yeni adı ilə ilkin uçota götürülür. Texniki sənədlərin ilkin uçotu bütün növlər üzrə bir yerdə və ya uçot nömrəsinə fərqləndirici indekslər əlavə edilməklə ayrı aparıla bilər. Texniki sənədin ilkin uçotu hər il birinci nömrədən başlayaraq aparılır. İlkin uçotda olan ötən ilin sənədləri cari ildə yenidən ilkin uçota götürülür.

Texniki sənədlərin ilkin uçotu üzrə kartoteka fasiləsiz aparılır. Başa çatmış "Texniki sənədlərin ilkin uçotu vərəqəsi" illik yoxlamadan sonra uçot vərəqlərinin və onların hərəkətinin uçotu jurnalında qeydlər yazılmaqla qaydaya uyğun olaraq məhv edilir. İşlərə

daxil edilmiş və razılaşdırılmış və ya müvafiqi istifadə üçün daxil olmuş texniki sənədlər istisna olmaqla, təşkilatda hazırlanaraq müvafiq qaydada təsdiq edilmiş, habelə digər təşkilatda təsdiq edilərək daxil olmuş texniki sənədlər inventar uçotuna götürülür.

İstehsalın xüsusiyyətlərindən, tiraj və göndərilmə sayından asılı olaraq, texniki sənədlərin inventar uçotu sənədlərin adları və növləri, eləcə də istehsalatın növləri üzrə müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi"ndə aparıla bilər. Təşkilatda hazırlanmış texniki sənədin surətləri "İnventar uçotunda olan texniki sənədlərin surətlərinin uçotu vərəqəsi" üzrə uçota götürülür. Belə vərəqlərin açılması barədə müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi"ndə qeydlər yazılır.

Texniki sənədlərin işlənib hazırlanmadığı və belə sənədlərin əslləri və dublikatları (surətinin hazırlanmasına imkan verən materialda icra edilən, əslisi ilə identik olan hüquqi qüvvəyə malik surətlər) olmayan təşkilatlarda texniki sənədlərin surətlərinin, eləcə də nəşrlərin uçotunun "Kitab şəklində salınmış yazılı materialların inventar uçotu jurnalı" üzrə aparılmasına yol verilir. Inventar uçotuna götürülmüş texniki sənəd bu barədə ilkin uçot sənədində qeyd yazılmaqla ilkin uçotdan çıxarılır. Inventar uçot sənədində isə texniki sənədin ilkin uçot nömrəsi qeyd edilir. Texniki sənədlərin inventar uçotu onların növü üzrə ayrı-ayrı aparıldığı halda inventar nömrələrinə də bu növlər üçün müəyyən edilmiş indekslər əlavə edilə bilər. Bir neçə vərəqədən ibarət texniki sənədin hər bir vərəqində, surətləri kitab şəklində salınmış, həmçinin başqa təşkilatdan alınmış texniki sənəddə inventar nömrəsi və tarixi onların müvafiq standartlarla müəyyən edilmiş hissəsində yazılır.

Inventar qeydiyyatında olan texniki sənədlərin əslləri icraçılara onların surətləri və dublikatları hazırlanarkən, onlarda dəyişikliklər edilərkən, eləcə də onlar bərpa edilərkən verilir. Məxfi və tam məxfi texniki sənədlərin əslləri struktur bölməsi rəhbərinin, xüsusi əhəmiyyətli texniki sənədlərin əslləri isə təşkilat rəhbərinin yazılı göstərişi ilə icraçılara verilir. Texniki sənədlərin əslləri qovluqlarda dəstləşdirilməklə saxlanıla bilər. Texniki sənədlərin surətləri ayrı-ayrı vərəqlər halında, qovluqlarda dəstləşdirilərək və ya albom şəklində salınaraq saxlanılır və digər təşkilatlara göndərilir. Texniki sənədlər qovluqlarda (albomda) istehsalat zəruriliyi nəzərə alınmaqla və icraçıların yalnız onlara lazım olan məlumatlarla tanış edilməsi tələbinə əməl edilməklə dəstləşdirilir.

Qovluğa (alboma) yeni inventar nömrəsi və ona daxil edilmiş texniki sənədlərin məxfilik dərəcələrinə müvafiq məxfilik qripi verilir. Qovluğa (alboma) əlavə edilmiş "İşdəki sənədlərin daxili siyahısı"nda yerləşmə ardıcılığına uyğun olaraq ona daxil edilmiş sənədlər göstərilir. Texniki sənədlərin qovluğu (albom) üçün tərtib edilmiş titul vərəqi bu qovluğun (albomun) daxili siyahısında göstərilən birinci vərəqdır. Qovluğun (albomun) inventar nömrəsi ona daxil edilmiş hər bir texniki sənədin uçota alındığı "Kitab şəklində salınmış yazılı materialların inventar uçotu jurnalı"nda, "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi"ndə yazılır.

Surətlərə əlavə edilən fotosənədlərdən ibarət olan məlumat daşıyıcıları uçota götürülmüş vərəqlərə yapışdırılır və onların sayı barədə müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi"ndə qeydlər edilir. Inventar uçotunda olan texniki sənədlərin sorğu işləri üçün axtarış kartotekaları və kataloqları açılır. Axtarış kartotekaları və kataloqları müvafiq qaydada uçota götürülür və saxlanılır. Texniki sənədlərlə bağlı sorğu və axtarış işləri müvafiq qaydalara əməl edilmək-

la texniki vasitələrin köməyi ilə yerinə yetirilə bilər. Texniki sənədlərdə dəyişikliklər edilməsi, həmçinin onların qüvvədən salınması, müvafiq standartların və qaydanın tələblərinə əməl edilməklə, dəyişiklik edilməsi barədə bildirişə əsasən həyata keçirilir və bu barədə dəyişikliklərin uçotu vərəqəsində və ya dəyişikliklər cədvəlində müvafiq qeydlər yazılır. Dəyişikliklər edilməsi barədə bildirişlər texniki sənədlərin əsllərini saxlayan təşkilat tərəfindən müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı" və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi" üzrə uçota götürülür. Texniki sənədlərə bütün dəyişikliklərin edilməsi DSMB-nin xüsusi ayrılmış əməkdaşları və ya texniki sənədlər bölməsinin əməkdaşları tərəfindən həyata keçirilir. zəruri hallarda bu işə təşkilatın müvafiq struktur bölmələrinin dəyişikliklər ediləcək texniki sənədlərə buraxılışı olan əməkdaşları cəlb edilə bilər. Əgər dəyişikliklər edilməsi üçün sənədin vərəqlərində yer çatmırsa və ya dəyişikliklər edilərkən təsvirin dəqiqliyi pozula bilərsə, bu zaman texniki sənədin əslinin vərəqləri dəyişikliklər nəzərə alınmaqla yenidən hazırlanaraq dəyişdirilir.

Texniki sənədin əslisi tamamilə dəyişdirilərsə, ona müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı" və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi" üzrə yeni inventar nömrəsi verilir. Texniki sənədin əvvəlki əslində yeni inventar nömrəsinə istinadla onun dəyişdirildiyi barədə qeyd yazılır. Texniki sənədin əslinin ayrı-ayrı vərəqləri dəyişdirilərkən, onlarda əvvəlki inventar nömrəsi saxlanılır. Sənədin əslinin vərəqlərinin dəyişdirildiyi barədə müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi"ndə, habelə "İnventar uçotunda olan texniki sənədlərin surtalarının uçotu vərəqəsi" qeydlər yazılır. Texniki sənədlərin əsləri (ayrı-ayrı vərəqləri) onların dəyişdirilmiş əsləri (vərəqləri) ilə bərabər səviyyədə saxlanılır. Kitab şəklində salınmış texniki sənədin surətlərinin ayrı-ayrı vərəqlərinin dəyişdirilməsi onun yenidən kitab şəklində salınması və təsdiqləyici vərəqdə yeni təsdiqləyici qeydin yazılması ilə həyata keçirilir. Yeni təsdiqləyici qeydin yazılmasına imkan olmadıqda, bu qeyd ayrı vərəqdə hazırlanır və əvvəlki təsdiqləyici vərəqədən sonra tikilir.

Suratın dəyişdirilmiş ayrı-ayrı vərəqləri müvafiq dəyişiklik edildikdən sonra qaydanın tələblərinə uyğun olaraq məhv edilir. Mətbəə üsulu ilə nəşr edilmiş texniki sənədlərdə dəyişikliklər edilməsi mətnin və ya qrafiki təsvirlərin üzərindən tuşla xətt çəkməklə yerinə yetirilir. Əgər mətnin bir hissəsi dəyişikliklər nəzərə alınmaqla əlavə nəşr edilirsə, bu halda düzəlişlər edilməli vərəqlərdə yeni nəşr edilmiş əlavəyə istinad edilir.

Texniki sənədin yararsız şəkllə düşmüş əslinin tam və ya qismən yenidən hazırlanması (bərpa), yalnız yararsız şəkllə düşmüş əslin uçotdan çıxarılması barədə müvafiq standartlarla müəyyənləşdirilmiş qaydada akt tərtib edildikdən sonra həyata keçirilir. Tam və ya qismən bərpa edilmiş əsllər bu barədə müvafiq olaraq "Texniki sənədlərin inventar uçotu jurnalı"nda və ya "Texniki sənədlərin inventar uçotu vərəqəsi"ndə qeyd yazılmaqla həmin inventar nömrəsi ilə uçota götürülür. Bərpa edilmiş əslə bərpanın sıra nömrəsi göstərilməklə "Bərpa edilmiş əsl N" stampı vurulur.

Texniki sənədlərin yararsız vəziyyətə düşmüş və uçotdan çıxarılmış əsərləri yararlı və -
ziyyətdə olan və istifadə edilən sənədlərdən ayrı yığılır. Onların bir il saxlanıldıqdan son-
ra qaydaya uyğun olaraq məhv edilməsinə yol verilir. Texniki sənədlərin dublikatlarının
bərpa olunmasına yol verilmir, zəruri halda onlar yenidən hazırlanır.

İŞ DƏFTƏRLƏRİNİN UÇOTU JURNALI

TABLE

(maxfilik qnifi)

[illegible]

Qeyd: 9-cu sütunda materialların hərəkəti və məhv edilməsi barədə qeydlər edilir.

ƏVLƏT

(məxfilik qatı)

20 il

20 il üçün

(səhifənin adı)

XÜSUSİ ƏHƏMİYYƏTLİ, TAM MƏXFİ VƏ MƏXFİ İŞLƏRİN
NOMENKLATURU

Sıra №-si	Struktur bölməsinin indeksi	Adı	Məxfilik qatı	İşlə tamamlanmış olub-olmadığı	Cildin №-si	Açılış tarixi	Bağlama tarixi	Vərəqlərin sayı	Saxlama müddəti və siyahı üzrə bəndin №-si	Hərəkəti haqqında qeyd saxlanılması üçün javabdeh şəxsin soyadı	İmza və tarix	İşə bağlayan şəxsin soyadı və imzası	Müvəqqəti jurnal üzrə inventar №-si	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

DSMB-in rəhbəri

(imza)

(soyadı)

2. Qovluqların formalaşdırılması və idarə arxivinə təhvil
verilmək üçün hazırlanması

Qovluqları düzgün formalaşdırmaq, sənədlərin tez tapılmasını təmin etmək məqsədi ilə hər il idarələrdə işlərin nomenklaturunun siyahısı tərtib edilir. İşlərin ümumi nomenklaturalarını ümumi şöbə idarəsinin və şöbələrin təkliflərini nəzərə almaqla tərtib edir. İcra edilmiş sənədlər ümumi şöbənin tərtib etdiyi işlərin nomenklaturasına uyğun olaraq quruluş bölmələri tərəfindən qovluqda formalaşdırılır. Bu idarə sənədlərinin təsnifat formalarından biridir. Təlimatlar və VDKS uyğun olaraq, müəyyən olunmuş qaydada rəsmiləşdirilən və təsdiq edilən, təşkilatlarda saxlanma müddəti göstərilməklə işlərin adlarının siyahısının sistemləşdirilməsinə işlərin nomenklaturu deyildir. Başqa sözlə desək, idarənin, yaxud onun quruluş bölməsinin qarşıdakı il üçün işlərin konkret adlarından ötrü tutduğu siyahılar işlərin nomenklaturudur. İşlərin nomenklaturu onların düzgün rəsmiləşdirilməsi və uçotu üçün tərtib olunur. Qovluğu arxivə verməzdən əvvəl müfəttiş aşağıdakıları yerinə yetirir:

1. Qovluqda sənədlərin mövcudluğunu yoxlayır;
2. Qovluqda işə tikilməli sənədlərin hamısının təlimata uyğun surətdə alındıqlarını yoxlamalı və qeydə alınmamış sənədlər aşkar edildikdə onları qeydə almalı;
3. Qovluqda sənədlərin düzgün yerləşməsinə yoxlamalı;
4. Bölmələr üzrə tikilmiş işlərin siyahısında bölmələrin adlarının tikilmiş sənədlərə uyğun gəlib-gəlmədiyini yoxlamalı;
5. Sənədləri nömrələməli;
6. Üz qabığında bölmələrin siyahısını təsdiqləyən imza qoymalı;
7. Nömrələnmiş vərəqlərin sayını rəqəmlə və sözlə göstərməli;
8. Ara qatlarını və digər əşyaları sənədlərdən çıxarmalı;
9. Arxivə təhvil vermək üçün bölmələrin siyahısının birinci sahifəsinə "Arxivə" sözü yazılmış ştamplı vurmalı.

Növbəti ilə keçən işlər istisna olmaqla bir ilin bütün sənədləri qovluqda formalaşdırılır. Qovluqda vərəqlərin sayı 200-250-dən çox olmamalıdır. Sənədlər qovluğa bir nüsxədə tikilir. Sənədlər məzmun və fəaliyyət dərəcələrinə görə nomenklaturaya uyğun surətdə (cildlərdə) formalaşdırılır. Təlimata uyğun olaraq, işlərin nomenklaturaya əsasən formalaşdırılması sənədlərin icra yeri üzrə struktur bölmələrində həyata keçirilir. Bu zaman sənədlərin icraçıda saxlanmasına yol verilmir. Sənədlərin formalaşdırılmasının əsas tələblərindən biri daimi və müvəqqəti saxlanan sənədlərin ayrı-ayrılıqda işlərdə qruplaşdırılmasından ibarət olmasıdır.

İşlərin nomenklaturunda sənədlərin təsnif edilməsi işlərin düzgün rəsmiləşdirilməsinə, sənədlərin məzmunu üzrə tez axtarılmasının təmin edilməsinə və növlərinin müəyyənləşdirilməsinə, saxlanmasına, uçotuna zəmanət verir.

İşlərin nomenklaturu aşağıdakılara bölünür:

1. Birtipli nomenklatura eyni xüsusiyyətli fəaliyyət növünə malik olan və eyni strukturalı müəssisələr üçün tərtib edilir.
 2. Nümunəvi iş nomenklaturaları eyni fəaliyyət xüsusiyyətli müxtəlif strukturlar üzrə, onların indeksləri göstərilməklə köməkçi xarakteri daşıyır.
 3. Fərdi nomenklaturalar konkret müəssisələr üçün hazırlanır.
- İşlərin nomenklaturunu hazırlayarkən bir sıra ümumi tələblər işlənilməlidir.

- bütünlükdə işlərin nomenklaturu müəssisənin və onun struktur bölməsinin sənədləşmə üzrə bütün fəaliyyət sahəsini əhatə etməlidir;
- işlərin nomenklaturun daxil olan adlar iş başlığına aid olmalıdır;
- işlərin nomenklaturunu hazırlayanda saxlanma müddətləri nəzərə alınmalıdır;
- nomenklaturda sənəd adları ardıcılıqla düzülməlidir.

İşlərin nomenklaturu müəyyən edilmiş formada hazırlanılır, müvafiq dövlət arxivinə təqdim edilir. O cümlədən nomenklatura struktur sxemi üzrə və fəaliyyət istiqamətləri üzrə hazırlanılır.

İşlərin başlıqları idarələrin iş sahələri üzrə formalaşdırılır. Bunlara başlanan işin növü, sənəd növünün adı, sənədlərin müəllifi, məlumat sənədləri, sənədin əslinin və surətinin olmasının göstərilməsi və s. daxil edilir. Təşkilatın fəaliyyəti nəticəsində yaranmış, elmi, texniki, tarixi və s. baxımdan əhəmiyyətli (dəyərli) məlumat daşıyıcısı olan sənədlər, habelə nadir sənədlər və işlər istifadə edilmək məqsədilə onların qəbulunu, uçotunu və saxlanılmasını həyata keçirən arxivə təhvil verilir. Sənədlərin və işlərin əhəmiyyəti (dəyəri) təşkilat rəhbərinin əmri (sərəncamı) ilə yaradılan, daimi fəaliyyətdə olan ekspert komissiyası tərəfindən müəyyən edilir.

Ekspert komissiyasının tərkibinə sənədlərin və işlərin elmi, texniki, tarixi əhəmiyyətini (dəyərini) düzgün müəyyən edə bilən, həmçinin bu sənəd və işlərə bilavasitə aidiyyəti olan və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məlumat daşıyıcıları ilə işləməyə buraxılmış mütəxəssislər, habelə DSMB-nin və təşkilatın arxivinin nümayəndəsi daxil edilir. Təşkilatın məxfi kargüzərliyi işin yüksək vəzifəli şəxslərindən biri ekspert komissiyasının sədri təyin edilir.

Ekspert komissiyasında baxılmaq üçün sənədlər və işlər cari məxfi kargüzərliklə əlaqədar DSMB-nin əməkdaşları, arxivdə isə arxiv işçiləri tərəfindən hazırlanır. Məxfi kargüzərlik üzrə ekspert komissiyası arxiv işinin həyata keçirilməsini tənzimləyən qanunvericiliyi, qaydanı təşkilat üzrə ekspert komissiyası haqqında normativ sənədi və sənədlərin saxlanılma müddətləri göstərilən siyahını rəhbər tutaraq, hər il daimi saxlanılmalı sənədləri (qanunvericiliklə daimi saxlanılması müəyyən edilmiş sənədləri), müvəqqəti saxlanılmalı sənədləri (saxlama müddəti başa çatdıqdan sonra məhv edilməli olan sənədləri) və ya qaydaya uyğun olaraq məhv edilməli sənədləri və işləri seçir.

Sənədlərin və işlərin ekspertizasının keçirilməsi ilə bağlı çətinliklər yaranarsa, təşkilat rəhbərinin icazəsi ilə bu işə digər təşkilatın və müvafiq arxiv idarəsinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məlumat daşıyıcıları ilə işləməyə buraxılmış mütəxəssisləri cəlb edilə bilər.

Sənədlər və işlər onların tərtibinin düzgünlüyü yoxlanıldıqdan və sistemləşdirildikdən sonra saxlama vahidi (müstəqil əhəmiyyətə malik xüsusilaşmış sənəd və ya sənədlərin məcmusu olan uçot və təsnifat vahidi) kimi nömrələndirilərək daimi və müvəqqəti saxlanılmalı saxlama vahidlərinin siyahıları daxil edilir. Daimi və müvəqqəti saxlanılmalı saxlama vahidlərinin siyahıları ayrı-ayrı hazırlanır. Elmi, texniki, tarixi, mədəni və s. baxımdan xüsusi əhəmiyyətli (dəyərli) və nadir sənədlərin sığorta fondunun yaradılması məqsədilə ola-ya olaraq onların sığorta surətlərindən hazırlanmış işlərin, kolleksiyaların və ya ayrı-ayrı saxlama vahidlərinin siyahıları da hazırlanır.

Daimi saxlanılmalı sənədlərin və işlərin siyahısı onların siyahı üzrə sıra nömrəsinin, indeksinin, məxfilik qrifinin, saxlama vahidinin adının, açılma və bağlanma tarixlərinin,

vərəqlərinin sayının və qeydlərin, müvəqqəti saxlanılmalı sənədlərin və işlərin siyahısı isə əlavə olaraq, saxlama müddətinin və bu müddəti müəyyən edən sənədin müvafiq bəndinin nömrəsinin göstərilməsi üçün arxiv işinin həyata keçirilməsini tənzimləyən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş formada hazırlanır.

Saxlama vahidi kimi hər bir sənəd və iş siyahısına işlər sistemləşdirilən zaman ona verilməmiş nömrə (indeks) üzrə ardıcılıqla daxil edilir. Siyahının sonunda isə saxlama vahidlərinin yekun sayı (rəqəm və yazı ilə) qeyd edilir.

Ekspert komissiyası daimi saxlanılmaq məqsədilə dövlət arxivinə təhvil verilmək üçün seçilmiş sənədlərin və işlərin siyahısının bu sənədlərin və işlərin təhvil verilməyi dövlət arxivinin ekspert yoxlama komissiyasına təqdim edilməsi barədə qərar çıxarır. Ekspert komissiyasının qərarı təşkilat rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Daimi saxlanılmalı sənədlərin və işlərin üç nüsxədə hazırlanmış siyahısı ilə yanaşı onların düzgün seçilməsinin yoxlanılması məqsədilə dövlət arxivinin ekspert yoxlama komissiyasına müvəqqəti saxlanılmalı və məhv edilməli sənədlərin və işlərin siyahısı da təqdim edilir.

Daimi saxlanılmalı sənədlərin və işlərin siyahısı təsdiq edildikdən sonra onun bir nüsxəsi nəzarət üçün dövlət arxivində saxlanılır, digər nüsxələri isə təşkilatın arxivinə qaytarılır. Ekspertizası keçirilmiş daimi və müvəqqəti saxlanılmalı sənədlər və işlər təşkilat rəhbərinin razılığı ilə DSMB-də istifadə məqsədilə müəyyən müddət saxlandıqdan sonra siyahılar üzrə təşkilatın arxivinə təhvil verilir.

Arxiv tərəfindən müvafiq qaydada təhvil alınmış saxlama vahidlərinin siyahılarının bir nüsxəsi DSMB-də ayrıca işdə saxlanılır. Daimi saxlanılan işlərin və sənədlərin siyahıları daimi, müvəqqəti saxlanılan işlərin və sənədlərin siyahıları isə onlar üzrə bütün işlər və sənədlər qaydanın tələblərinə uyğun olaraq məhv ediləndək saxlanılır.

Sənədlərin və işlərin təşkilatın arxivində uçotu və saxlanılması arxiv işinin həyata keçirilməsini tənzimləyən qanunvericiliyə və qaydaya uyğun olaraq həyata keçirilir. Daimi saxlanılmalı sənədlər və işlər təşkilatın arxivində "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş müddətdə müvəqqəti saxlandıqdan sonra siyahı üzrə dövlət arxivinə təhvil verilir. Sənədlərin və işlərin dövlət arxivinə qəbulu iki nüsxədə tərtib edilən təhvil-təslim aktu ilə rəsmiləşdirilir.

Zəruri hallarda təşkilatın arxivində saxlanılan sənədlər və işlər müvəqqəti istifadə üçün belə sənəd və işlərə buraxılışı olan icraçılara müvafiq struktur bölməsi rəhbərinin təqdimatı əsasında, qaydanın müvafiq bəndinə uyğun olaraq, DSMB-nin rəhbəri ilə razılaşdırılmaqla təşkilat rəhbərinin icazəsi ilə verilir.

Dövlət arxivində saxlanılan sənəd və işlər müvəqqəti istifadə üçün icraçılara onlar belə sənəd və işlərin məxfilik dərəcəsinə uyğun formalı buraxılışının olması barədə müvafiq sənəd təqdim etdikdə, bu sənəd və işləri saxlanılmaq üçün təhvil verən təşkilatın və ya onun hüquqi varisi olan təşkilatın rəhbərinin yazılı icazəsi ilə verilir.

Arxivdə saxlanılan sənədlərin və işlərin məxfilik qriflərinin dəyişdirilməsi və məxfiliyinin açılması qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir. Sənədlərin və işlərin yeni məxfilik qrifi göstərilməklə onun dəyişdirilməsi və ya məxfiliyinin açılması barədə aktın (bildirişin) nömrəsi və tarixi sənədin titul vərəqində və işin üz qabığında qeyd edilir. Məxfiliyi açılmış sənədlər və işlər müvafiq uçot sənədlərində qeyd edilməklə akt və siyahı üzrə ümumi qaydada saxlanılmaq üçün təhvil verilir.

ARXIV İŞİ XVII BÖLMƏ

ARXIV İŞLƏRİNİN TƏŞKİLİ VƏ METODİKASI KURSUNUN ANLAYIŞI, SİSTEMİ, METODİKİ VƏ NORMATİV HÜQUQİ BAZASI

1. "Arxiv işlərinin təşkili və metodikası" fənni bir elm kimi onun əsas prinsipləri, metodları, arxivin növləri və funksiyaları

Arxivləşdirmə qədim dövrlərdən dövlət idarəetməsinin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biri olmuşdur. Hər bir dövlətin fəaliyyətini yazılı sənədsiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. Burada sənəd idarəetmənin və hüququn əsasını təşkil edirdi. Dövlət aparatının normal işi üçün icra olunmuş sənədlərin saxlanması işlərinin təşkil əsas məsələ idi. Dövlət aparatının ehtiyacları ilk arxivi doğurdu. Buda dövlət sənədlərinin saxlanması və istifadəsinin təşkili işləri ilə məşğul oldu. O, cümlədən dövlətin fəaliyyətinə istiqamətləndirilən xüsusi arxivlər yaradıldı. Arxiv işi anlayışı - dövlətin (cəmiyyətin) fəaliyyətində yaranmış sənədlərin saxlanması və sənədlərdən istifadə olunmasının təşkilinin elmi, hüquqi və praktiki səpkidə özündə cəmləşdirən sahəsidir.

Arxiv işinin əsasında arxivşünaslıq elmi yaradılmışdır. Bu elm idarəetmə, tarix elmi və dövlət-hüquq təcrübəsi sahəsində formalaşmışdır. Arxivşünaslıq anlayışını alman arxivçisi Y. Yeqqom tərəfindən irəli sürülmüşdür. O, "Arxivşünaslığın nəzəri ideyaları" (1804) əsərində arxivşünaslıq anlayışına yer vermişdir. **Arxivşünaslıq** - kompleks elmi fənn olub arxiv işlərinin nəzəri, hüquqi və metodiki məsələlərini cəmləşdirən, bir sıra elmləri özündə birləşdirən elmi sahədir. Bu sahələrə aiddir:

- arxiv işinin nəzəriyyəsi və metodikası;
- arxiv işinin tarixi və təşkili;
- arxiv hüququ;
- arxivdə əməyin elmi təşkili;
- arxiv idarəciliyi və iqtisadiyyatı və s.

Arxivşünaslığın başlıca anlayışı arxivdir (arxiv yunan sözü olub Arche. - başlanğıc, təməl, səbəb, son; "Archeion" - hakimiyyətin gücünü təmin edən bir təşkilat deməkdir). Bunlara əsas hesab edilən dörd dəyərlərdə baxmaq olar:

1. Sənədlərin saxlanması, ondan istifadənin təşkili üçün yaradılmış təşkilat və ya onun struktur bölməsi;
2. Təşkilatda və şəxsdə saxlanılan sənədlər toplusu;
3. Arxivsaxlancları;
4. Dövrü olaraq sənədlərin toplanması, nəşri və çap edilməsi.

Arxivlərin əsas funksiyası lazımı retrospektiv məlumatların saxlanması və bu məlumatlarla cəmiyyəti təmin etməkdir. Arxivlərin fəaliyyəti prosesində bunlar aşağıdakı istiqamətlərdə tətbiq olunur.

1. Retrospektiv məlumatlı sənədlərin yığılması.
2. Retrospektiv məlumatlı sənədlərin saxlanması.
3. Retrospektiv məlumatlı sənədlərin axtarışı.
4. Retrospektiv məlumatlı sənədlərdən istifadənin təşkili.

Arxivlərin funksiyasını geniş mənada belə təyin etmək olar, arxiv

1. İdarəetmədir. Arxivlər dövlət idarəetmə sisteminin ayrılmaz tərkibidir, bu hakimiyyətin özünə məxsus idarəetmə gücüdür.

2. Saxlanmadır. Arxivlər cəmiyyətin sosial (fərdi və kollektiv) yaddaşının saxlanclarıdır və onun gələcək nəsillərə ötrücüsüdür.

3. Mədəniyyətdir. Arxivlərin olması və formalaşdırılması, arxiv sənədlərindən istifadə cəmiyyətin özünəməxsus mədəniyyət prosesidir. Arxivlər mədəniyyətin fenomenidir.

4. Axtarışdır. Arxivlər lazımı məlumatların axtarılmasını təmin edir və məlumat-axtarış sistemini yaradır.

5. Məlumatvericidir. Arxivlər digər təşkilatlarla birlikdə məlumatların saxlanclarıdır və onlardan istifadədir. (kitabxana, muzey və s.).

Funksiyasına, xüsusiyyətlərinə və bütövlükdə iş prosesinin icrasına görə arxivlər növlərə bölünür. Mülkiyyət formasından aslı olaraq arxivlər:

-dövlət arxivləri - bunlara qanunvericiliyə uyğun olaraq yaradılan dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən respublika, region, ərazi (rayon və şəhər) arxivləri daxildir.

-qeyri dövlət arxivləri (xüsusi) - bunlara kommersiya müəssisələrinin, ictimai birliklərin, partiyaların arxivləri, şəxsi arxivlər (ailə, nəsil), həmçinin kolleksiyalar və toplular aiddir.

Sənədlərin xüsusiyyətinə və tərkibinə əsasən aşağıdakı forma üzrə arxivlər yaradılır:

1. təşkilat arxivi (idarə arxivi) - bir necə dövlət və qeyri dövlət təşkilatlarının sənədlərinin müvəqqəti saxlancları.

2. elmi-texniki sənədlər arxivi- elmi-texniki və layihə sənədləri ilə işləyən idarələrə dair.

3. ədəbiyyat və mədəniyyət arxivi- ədəbiyyat və mədəniyyət məsələləri ilə məşğul olan idarələrə dair.

4. iqtisadiyyat arxivi

5. elmlər arxivi

6. şifahi xalq tarixi arxivi (ayrı-ayrı şəxslərin audio video danışmaları, xatirələri).

İnformasiya daşıyıcılarının növlərinə görə arxivlər aşağıdakı növlərə bölünür:

1. adi sənədlər arxivi (kağız daşıyıcısında olan sənədlər)

2. kino və video arxivi

3. foto arxivi

4. fono arxivi

5. elektron sənədlər arxivi.

6. qanunvericilik üzrə müxtəlif sahələrdə yaranan digər arxivlər

Arxivşünaslığın iki əsas prinsipləri mövcuddur:

1. Provenio (mənşə prinsipi, yaranma genetik, fond prinsipləri). Provenio- lat.sözü- əmələ gəlmə, görülmə, yaranma deməkdir ki, bu da bir müəssisənin və ya şəxsin sənədlərinin bir yerdə birləşdirilib qruplaşdırılmasıdır. Fondlar üzrə bölünmə prinsipi azərbaycan, alman, ingilis, rus arxivçiləri təcrübədə istifadə etmişlər. Burada təsnifat vahidinə "fond" sözü daxil olunmuşdur. Bu prinsiplərə:

- Bölünməyən fond prinsipi daxildir, bu mənşə prinsipinin məntiqi davamıdır.
- Fond daxili sənədlərin təşkilinin struktur prinsipi.

2. Pertineo - (məxsus olma prinsipi, mətiqi prinsip, süni mədəni birləşmə prinsipi) lat. sözü olub əlaqəli olmaq, mənsub olmaq, birləşmək deməkdir. Bu prinsip arxiv sənədlərinin bir neçə əlamətləri üzrə bir yerdə birləşməsidir. Müxtəlifliyi ilə ərazi və funksional prinsiplər fərqlənir. O, cümlədən mərkəzləşdirilmiş, aşkarlıq və s. prinsiplərində nəzərdə saxlamaq lazımdır. 1960-ci ildə arxivşünaslığın elmi metodları işlənmişdir və bunlar tarixilik, hərtərəflilik, komplekslik, obyektivlik prinsiplərinə əsaslanmışdır. Arxivşünaslığın elmi metodlarına daxildir.

1. sistemli yanaşma
2. funksional və məlumatlandırma üzrə analiz
3. müqayisə metodu
4. sosioloji metod
5. arxivlərin yenilənməsi (rekonstruksiya) metodu

Bunlar icarəsində arxivlərin yenilənməsi (rekonstruksiya) metodu daha diqqəti cəlb edir ki, bunlara aiddir.

- dağıdılmış və ya hissə-hissə saxlanmış sənədlərin, fondların bərpa edilməsi, yenidən yaradılması.

- müxtəlif fondlarda saxlanılan sənədlərin sürətlərinin çıxarılması yolu ilə fond və ya saxlanma vahidlərinin bütöv və ya hissə ilə bərpası.

Arxivşünaslıq digər fənlərdən təcrid olunmamış kompleks elmi fəndir. Öz vəzifələrinin həlli zamanı fənn hümanitar və təbiət elmləri ilə sıx qarşılıqlı əlaqəlidir. Arxivşünaslıq elmi geniş əlaqələrə malikdir, bu əlaqələr sənədlərin təşkilində, onların saxlanması, elmi-məlumat aparatının yaradılmasında və bunlardan istifadə edilməsində tətbiq edilir. Bu da insanın fəaliyyətində elmi olmasına tələb və zərurət yaranır. Qarşısında duran vəzifələri həll etmək üçün AİTM tarix elmlərinə, texnika və təbiət elmləri tarixinə, həm də mənbəşünaslığa, sənədsünaslığa, informatikaya, dövlət idarələrinin tarixinə, arexologiya, paleoqrafiya, idarəetmə tarixi və digər fənlərə söykənir.

Mənbəşünaslıq - tarixi mənbələrin tədqiqi və onlardan istifadə üsullarını işləyib hazırlayan köməkçi fənn, habelə həmin mənbələrin özüdür. Yaz tarixi mənbələri öyrənən və onlarda əks olunmuş informasiyanı təhlili metodları haqqında elm kimi formalaşan mənbəşünaslığın tədqiqat obyektini tarixi mənbələr toplusudur. Tarixi mənbə dedikdə isə biz insanın şüurlu fəaliyyəti nəticəsində yaranmış və insan cəmiyyətinin inkişaf dinamikasını əks etdirən istənilən abidəni nəzərdə tuturuq. Mənbəşünaslığın əsas suallarını mənbələrin yaranması və müəllifinin müəyyənləşdirilməsi, yazılması metodları və şərh, mənbədə əks olunan informasiyanın bütövlüyü və həqiqətə uyğunluğunun sübut olunması və sairə təşkil edir. Bir elm kimi mənbəşünaslıq iki funksiyaya, evristik və analitik-metodoloji funksiyaları həyata keçirir. Mənbəşünaslığın evristik funksiyası tarixi mənbələrin xülasəsi, təsnifatı və ayrı-ayrı tip və növlərinin xarakteristikasını əhatə edir. [14]

Analitik-metodoloji funksiya isə mənbələrin daha dərin və hərtərəfli təhlilini nəzərdə tutaraq, onlarda əks olunmuş informasiyanın əldə edilməsi metodunun təkmilləşdirilməsi, mənbə keyfiyyətinin, yenilik və tarixiliyinin sübutu məsələsi kimi problemlərin həllinə yönəldilmişdir. Bunlardan istifadə edərək arxivşünaslıq ekspertizanın nəzəri məsələlərini, sənədlərin daima saxlanması üçün seçilməsinin əsaslandırılmasını, arxiv fondunun hədudlarında sənədlərin təsnifləşdirilməsinin işləyib hazırlanmasına yardım edir.

Paleoqrafiya, diplomatika, tarixi xronologiya və digərləri arxiv sənədlərinin öyrənilməsində əsas yer tutur. Paleoqrafiya qədim əlyazmaların öyrənmə elmidir və XY əsrdə çap texnikasının yaranmasına qədər bütün tarixi məktəblərdə tədqiqatın əsasını təşkil etmişdir. "Qədim yazı" kimi tərcümə olunan paleoqrafiya Misir və Babilistan, maya və s. əlyazmaların tədqiqi zamanı istifadə olunur. Əslində paleoqrafiya qədim yunan və latın əlyazmalarının tədqiqi üçün yaranmışdır. [14]

Beləliklə, paleoqrafiya əlyazma texnikası, üsulu, üslubu və xüsusiyyətlərini tədqiq etməklə mənbələrin dəqiq yaranma tarixi, dövrü, yeri haqqında məlumat verir, mənbənin həqiqiliyini, orijinallığını tam dəqiqliyi ilə təsdiq edir. Bu isə mənbənin tədqiqat prosesinə cəlb edilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən mərhələlərdən biridir.

Su nişanları - sənəd və ya kitab üçün istifadə olunmağa hazır kağızın üzərində aşağı boş qalan hissələrdə qurudulan rəsmlərin (fiqurlar, ulduzlar, əl və s.) izləri əks olunur. Həmin nöqtələrin sıxılması kağızın naziklənməsinə səbəb olur, onların işığa tutulması isə əks olunan işarələrin aydınlaşdırılmasına imkan verir. Bu proses keyfiyyətli kağız istehsal edən müəssisələrdə indiyə qədər istifadə olunur. Su nişanlarının tarixi olduqca qədim, onların istifadə olunma səbəbləri isə olduqca müxtəlifdir.

Su nişanları üçün mövcud olma müddəti 5, 10 və 15 il hesab edilir və onlar sənəd və kitablarda istifadə olunduqları ildən öz-özlüyündə görünmürlər. Buna baxmayaraq, əldə olunan tarixi mənbələrin həqiqiliyi və orijinallığını müəyyən etmək üçün tarixçi su nişanlarını müəyyən və tədqiq etmək qabiliyyətinə malik olmalıdır. [14]

Diplomatik sənədlər - qədim söz olan "diploma" "asilma lövhə cütü" mənasını verərək, sənədlərin forması haqqında biliklər toplusunun rəmzinə çevrilmişdir. Sənəd müasir dövrümüzdə tarixi faktı malik hər bir şeyə şamil edilir. Qeyd etmək lazımdır ki, diplomatik elm çərçivəsində xronikalar, salnamələr, məktublar, epitaflar və sairələrdir. Adi yazılı sənədlər bu sahəyə aid edilmir. Diplomatika rəsmi fəaliyyətin nəticəsi kimi meydana çıxmış kontrakt, sənəd, akt, nizamnamə, məhkəmə qərarları və s. mənbələrin tədqiqi ilə məşğuldur. Mətnin sonunda yerləşən təsdiq ilk növbədə mənbənin dəqiqliyinə, rəsmiliyinə dəlalət edir. Məhz buna görə də rəsmi sənədlərdə aşağıdakı hallara xüsusi diqqət yetirmək lazımdır:

- mənbənin yaradıcısının imzası;
- məhkəmə rəsmisinin imzası;
- prosesin şahidi olan və ya prosesdən bəhrələnən tərəfin imzası.

Möhür - sənədin rəsmiləşdirilməsi üçün möhürdən istifadə olunmasının çox qədim tarixi var. Hələ Misir və Babilistan dövründə heroqrafik möhür sənəti mövcud olmuş, onların küllü miqdarda qalıqları bu mədəniyyətin dağıntıları arasında aşkarlanmışdır. Romaqlar lazımi və məxfi məlumatların məzmununun gizli saxlanması üçün sənədlərin möhürlənməsindən istifadə edirdilər. Lakin qədim dövrlərə aid bu tarixi qalıqlar əsasən arxeologiya tərəfindən tədqiq edildiyindən burada orta əsr və yeni dövr möhürlərinin tədqiq olunması və əhəmiyyəti probleminə toxunulmuşdur. [14]

Möhürlərin tarixçilər tərəfindən öyrənilməsi iki prinsipial məsələnin - 1) mənbənin həqiqiliyinin və 2) rəsmi əhəmiyyətinin müəyyənləşdirilməsi üçün lazımdır. Müəyyən zaman keçdikdən sonra möhürün təsdiq etdiyi rəsmi sənəd hüquqi mahiyyətini itirir. Sənəddə əks olunan fikir və ifadələr isə yalnız onun həqiqiliyi və tarixiliyi təsdiq olunduq-

dan sonra müəyyən əhəmiyyət kəsb edir. Möhr bu həqiqiliyi təsdiqləyən ən vacib nişan olduğu üçün onun öyrənilməsi zəruridir.

Heraldika – tarixi materialların tədqiqatçısı üçün heraldikaya aid biliklər mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Heraldika təkcə möhür və emblemalarda deyil, qıvrıya və miniatür-lərdə də əks olunur, sənədin həqiqiliyinin, müəllifinin müəyyənləşdirilməsi üçün qiymətli informasiya verir. Müasir dövrdə heç bir rəsmi hakimiyyəti, sosial mənsubiyyəti müəyyən etməyən heraldika orta əsrlərdə həqiqətən də feodal cəmiyyətinin mühüm xüsusiyyətlərini, institutların rəsmi imtiyazlarını əks etdirirdi.

Adətən orta əsr mənbələrinə xas olan və mühüm tarixi informasiya daşıyıcısı olan heraldika xüsusi təlim tələb edən sahələrdəndir. Tarixdə heraldikanın hərbi fəaliyyət ilə əlaqədar yaranması fikri üstünlük təşkil edir. Müasir tarixçilər heraldikanın iki tipini müəyyənləşdirirlər: 1) hərbi xüsusiyyəti müəyyənləşdirən nişanələr; 2) nəslə mənsubiyyəti müəyyənləşdirən nişanələr.[14]

Diplomatiya – dünyada mövcud olan beynəlxalq əlaqələr müxtəlif tipli və xarakterli mənbələrdə əks olunmuşdur. Əsrlər boyu beynəlxalq münasibətlərin əks olunduğu sənəd, akt və materiallara münasibət şübhəli xarakter daşıyırmışdır. Bunun əsas səbəbi isə ayrı-ayrı şəxslərin səfir, missioner, səyyah, alim, kəşfiyyatçı və s. başqa xalqlar haqqında öz hökumətlərinə göndərdikləri məlumatların obyektivliyinin şübhə doğurması ilə bağlıdır. Orta əsrlərdə iki xarici dövlət arasında yazışmalar dövlət katibliyi orqanı tərəfindən həyata keçirilir, hər bir sənədin bir neçə surəti hazırlanır və saxlanılırdı. Xarici əlaqələrin səviyyəsini və xüsusiyyətini əks etdirən mənbələri bir neçə növə bölürlər:

- notalar – dövlətin birinci, ikinci və ya üçüncü şəxsi tərəfindən yazıla bilərdi. Adətən bu sənədlər səfir və ya digər rəsmi şəxslər tərəfindən təqdim olunur və onların bir neçə surəti saxlanılırdı;

- verbal notalar – adətən dövlətin üçüncü şəxsi tərəfindən yazılır, imzalanır və ünvanlanırdı. Bu cür sənədlər hər hansı sualın qoyulması və ya müzakirə mövzusunun müəyyənləşdirilməsi üçün hazırlanırdı;

- memorandum (memorie, memorial) – əldə edilmiş sənədin və ya razılaşmanın mövzusunun dəqiqləşdirilməsi məqsədi ilə hazırlanırdı. Bu cür sənədlərdə ünvan, yazılma tarixi göstərilir, onlar kiçik məktubla müşayiət olunurdu;

- kombinə edilmiş və ya birləşən notalar – bir neçə xarici dövlətlərin adından hazırlanmış və onların hər hansı dövlətə təsiri üçün yaradılmış ittifaqın məqsədini açıqlayan sənədlərdir. Adətən onlar ciddi siyasi problemlərin mövcudluğuna dəlalət edirlər;

- müəyyənləşdirilmiş (notes identiques) notalar – hər hansı bir dövlətə təsir məqsədi ilə yaranan sənədlərdir. Bu sənədlərin müəyyən məhrəbanlıq tonunda yazılmasına baxmayaraq, onların yaranması səbəbi notaların ümumən dostluq xarakteri daşımadığına sübut edir;

- etimadnamələr (lettresde chancellerie) adətən başqa ölkələrə xidmətə göndərilmiş səfirlərin təyinatı üçün hazırlanan sənədlərdir və nisbətən formal xarakter daşıyır. Bu sənədlər ciddi tərtib olunmuş struktur və formaya malikdirlər. [14]

Sənədsünəşlik – elm sahəsi olub sənədlərin yaranma qanunauyğunluğunu və sənədlərin yaranması üsullarını hazırlayan, sənəd dövriyyəsinin təşkili prinsiplərini və sənədlərin qurulması sistemini, arxivşünəşliyin bir sıra ümumi nəzəri məsələlərini,

sənədlərin təsnifatını, sənədlərin qiymətliyi və ekspertizasını, sənədlərin məzmununun müəyyənləşdirilməsi üsullarını öyrənir, sənədlərin cəvə saxlanması təşkilidir.

Informasiya texnologiyaları (ing. Information technologies) — informasiya ehtiyatlarından istifadə olunması proseslərinin ağırlığını azaltmaq, onların etibarlılığını və operativliyini çoxaltmaq məqsədilə informasiyanın toplanması, emalı, saxlanması, ötürülməsini təmin edən və texnoloji zəncirdə birləşdirən metodlar, istehsal prosesləri və texniki-proqram vasitələri toplusudur. Informasiya texnologiyaları dedikdə kompüter texnologiyaları başa düşülür. Kompüter üzrə mütəxəssislər IT mütəxəssisləri adlanırlar. Informasiya texnologiyalarının üç əsas prinsip üzrə inkişaf edir:

- kompüterdə interaktiv rejimində iş;
- proqram məhsullarının qarşılıqlı əlaqələndirilməsi;
- proqramlaşmada həm verilənlərin, həm də məsələnin qoyuluşunun dəyişdirilməsi prosesinin çevikliyi.

2. Arxiv inkişaf tarixi

Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin təkmilləşdirilməsi haqqında» 816 nömrəli Fərmanla Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxiv İdarəsinin bazasında yaradılmış dövlət idarəsidir. MAİ-nin hesabatlarından göründüyü kimi, iyirminci əsrin əvvəllərinə qədər Azərbaycanda dövlət idarəçiliyinin əsas atributlarından olan və hər bir xalqın mədəni sərvətini təşkil edən arxiv olmamışdır.

Ölkəmizdə arxiv işinin əsası yalnız 1920-ci il dekabr ayının 6-da Azərbaycan İnqilab Komitəsinin sədri Nəriman Nərimanov tərəfindən imzalanmış «vahid dövlət arxiv fondunun yaradılması və Xalq Maarif Komissarlığı yanında mərkəzi dövlət arxivinin təşkili haqqında» dekretlə qoyulmuşdur. Həmin dekretə müvafiq olaraq Azərbaycan ərazisində keçmişdə mövcud olmuş və dekret verildikdən fəaliyyətdə olan idarə, təşkilat və müəssisələrin arxivləri Vahid dövlət arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməli və kargüzərliqdan qurtarılmış işlər isə mərkəzi dövlət arxivinə verilməli idi. 1921-ci ilin yanvarından Bakıda fəaliyyətə başlayan Azərbaycan SSR Mərkəzi Dövlət Arxivi Qafqazda ilk dövlət arxivi oldu.[16]

Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin ilk illərində respublikanın arxivçiləri çar hakimiyyəti orqanlarının Bakı və Yelizavetpol quberniyalarındakı idarələrin, Azərbaycan ərazisində fəaliyyət göstərmiş xüsusi firmaların, ictimai təşkilatların, habelə 1918-1920-ci illərdə yaranmış ilk müstəqil Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin fəaliyyətinə aid sənədlərin toplanılması və qaydaya salınması sahəsində fəaliyyət göstərmişlər. 1922-ci ilin avqustunda Mərkəzi Dövlət Arxivinə rəhbərlik bilavasitə Azərbaycan SSR Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin Rəyasət (MİK) Heyətinə həvalə olunur ki, bu da arxiv orqanlarının nüfuzu və rolunun artmasına kömək edir. 20-ci illərdə yerlərdə də arxiv təşkilatları yaradılırdı. 1925-ci il dekabrın 13-də Naxçıvan Muxtar Respublikasında Mərkəzi arxiv, 1928-ci ildən isə Azərbaycanın qəzalarında qəza arxiv bürolarının yaradılmasına başlanılır. 1930-cu ildə arxivlərin fəaliyyət dairəsi genişləndirilir və onların işlərinin canlandırılması üçün Azərbaycan SSR MİK Rəyasət Heyəti Respublika Mərkəzi Arxiv İdarəsinin yaradılması haqqında qərar qəbul edir və onun Əsasnaməsini təsdiq edir.

Bu Əsasnaməyə görə Mərkəzi Arxiv İdarəsinə yalnız sənədlərin komplektləşdirilməsi,

sistemləşdirilməsi və mühafizəsi deyil, həmçinin siyasi, xalq təsərrüfatı və mədəni quruculuq işlərinə kömək məqsədilə elmi-tədqiqat işlərində arxiv sənədlərindən istifadənin təşkili işi də tapşırılır. Azərbaycan SSR MİK Rəyasət Heyətinin qərarı ilə həmin ilin aprelində 1920-ci ildə yaradılmış mərkəzi arxivin bazasında respublikamızda iki mərkəzi dövlət arxivi: Mərkəzi Dövlət Oktyabr İnqilabı Arxivi (kino-foto şöbəsi ilə) və Mərkəzi Dövlət Tarix Arxivi yaradılır.[16]

Otuzuncu illərdə yerlərdə arxiv sənədlərinin mühafizəsi və istifadəsi məqsədi ilə respublikanın bir sıra şəhər və rayonlarında arxiv büroları yaradıldı ki, onlar da sonralar şəhər və rayon dövlət arxivlərinə çevrildilər. 1938-ci ildə bütün sovetlər birliyində olduğu kimi Azərbaycanda da arxiv təşkilatları xalq daxili işlər komissarlığının tabeliyinə verilir. 1960-cı ilə qədər arxivlərin daxili işlər komissarlığı orqanlarına təbə edilməsi demək olar ki, arxivləri qapalı təşkilatlara çevirir, bu da arxivlərdə elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasına və arxiv sənədlərindən istifadəyə böyük əngəllər törədirdi.[16]

1960-cı ildə keçmiş SSRİ-nin başqa respublikalarında olduğu kimi arxiv təşkilatları respublikamızda da daxili işlər nazirliyinin tabeliyindən Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin tabeliyinə verilir. Bundan sonra arxiv işinə və arxiv sənədlərindən istifadəyə diqqət artırılır, dövlət arxivləri şəbəkəsinin yenidən qurulması və genişləndirilməsi işinə başlanılır. 1966-cı ildə Azərbaycan SSR Mərkəzi Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi, 1968-1969-cu illərdə isə Azərbaycan SSR Mərkəzi Dövlət Səs Yazıları Arxivi və Mərkəzi Dövlət Elm, Texnika və Tibb Sənədləri Arxivi, 15 şəhər və rayon mərkəzlərində Mərkəzi Dövlət Oktyabr İnqilabı Arxivinin filialları yaradılır, 50 rayon dövlət arxivi isə sənədlərin müvəqqəti mühafizəsini həyata keçirən dərəcəli tərkibli arxivlərə çevrilir.

SSRİ dağıldıqdan sonra keçmiş partiya arxivi Baş Arxiv İdarəsinin sərəncamına verilərək Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə onun bazasında Azərbaycan Respublikası Siyasi Partiyalar və İctimai Hərəkətlər Arxivi yaradılır. Bu gün Azərbaycan Respublikasının arxiv sistemində bilavasitə Milli Arxiv İdarəsinə təbə olan respublika əhəmiyyətli 6 dövlət arxivi, Dövlət arxivinin 15 filiali, Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət arxivi, habelə 55 rayon və şəhər dövlət arxivləri daxildir. Milli Arxiv İdarəsi sistemində sənədlərin bərpası, cildlənməsi, qiymətli və nadir sənədlərin sığorta fondunun yaradılması üçün xüsusi laboratoriya da fəaliyyət göstərir. Azərbaycan müstəqillik əldə edəndə qədər respublika dövlət arxivləri barədə bir məsələyə xüsusi diqqət yetirməliyik. 1922-ci ildə SSRİ-nin yaranması ilə əlaqədar ayrı-ayrı respublikaların xarici və daxili siyasət sahəsindəki nisbi sərbəstlikləri başqa sahələrdə olduğu kimi arxiv işi sahəsində də tədricən məhdudlaşdırılmağa başlanılır. Əgər Nəriman Nərimanovun dekreti ilə Azərbaycan SSR-də vahid dövlət arxiv fondu yaradılmışdısa da sonralar bu səlahiyyətlər müttəfiq respublikaların əlindən alınaraq arxiv təşkilatları ittifaq-respublika tabeli orqana çevrilir, onların işinə Moskvadan rəhbərlik edilməyə başlanılır. Artıq arxivlər öz işləri haqqında respublika hakimiyyət orqanları qarşısında deyil ittifaq təşkilatları qarşısında əvvəlcə Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Arxiv İdarəsinə sonra isə SSRİ Nazirlər Soveti yanında Baş Arxiv İdarəsinə hesabat verir, onlara rəhbərlik də bu təşkilat tərəfindən həyata keçirilirdi.

Bunun üçün hüquqi baza isə SSRİ XKS 1920-30-cu illərdə qəbul etdiyi arxiv işinə aid bir sıra qərarları və 1958-ci il avqust ayının 13-də SSRİ Nazirlər Soveti tərəfindən təsdiq olunmuş «Sovet İttifaqının dövlət arxiv fondu haqqında əsasnamə» idi. Həmin

Əsasnamədə deyilirdi: «Sovet İttifaqının Dövlət arxiv fondu sənəd materiallarını mərkəzləşdirilmiş şəkildə hesaba almaq, saxlamaq, elmi və əməli cəhətdən istifadə etmək üçün təşkil olunmuşdur. Sovet İttifaqının Dövlət arxiv fondu yarandığı vaxtdan nə kimi texnika və üsulla istehsal olunduğundan asılı olmayaraq, Sovet dövlətinə məxsus olan elmi, siyasi və əməli əhəmiyyətli sənəd materiallarının məcmusunu təmsil edir.» 1980-ci il aprel ayının 4-də SSRİ Nazirlər Soveti tərəfindən təsdiq edilmiş Dövlət arxiv fondu haqqında yeni Əsasnamədə isə bütün yuxarıda göstərilənlərə bu da əlavə edilmişdir ki: «SSRİ Dövlət Arxiv Fondu SSRİ Nazirlər Soveti yanında Baş Arxiv İdarəsinin sərəncamındadır». Göründüyü kimi bütün ittifaq ərazisindəki arxivlər mərkəzə, SSRİ Nazirlər Soveti yanında Baş Arxiv İdarəsinə təbə edilmişdir. Yəni başqa müttəfiq respublikalar kimi Azərbaycan da faktiki olaraq özünün mənəvi sərvətləri olan arxivlərinin tam hüquqlu sahibi deyildi. Azərbaycan xalqı öz mənəvi sərvəti olan arxivlərinə yalnız 1991-ci ildə keçmiş SSRİ dağıldıqdan sonra sahib oldu. Özünün tam müstəqilliyini əldə etmiş respublikamızın ərazisində olan bütün arxivlər Azərbaycan xalqının həqiqi mənəvi sərvətinə çevrildi. Bu sənədlər üzərində sahiblik hüququ Azərbaycan xalqına məxsus oldu.[16]

İllərlə yeddi qfıl arxasında gizlədilmiş bu sənədlərdən tariximizin tədqiqində geniş şəkildə istifadə olunmağa başlandı. Arxivlərimiz beynəlxalq arxiv təşkilatları və ayrı-ayrı dövlətlərin arxiv xidməti orqanları ilə əlaqələr yaratdı. 1996-cı ildə Baş Arxiv İdarəsi YUNESKO yanında Beynəlxalq Arxiv Şurasına tam hüquqlu üzv qəbul edildi. Arxivlərimiz Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan ölkələrin arxivləri ilə yanaşı bir sıra qonşu ölkələrin arxivləri, xüsusilə Türkiyə və İran arxivləri ilə geniş əlaqələr yaratdı. Bu gün ABŞ, İngiltərə, Fransa, Almaniya, Türkiyə, İran, Belçika, Polşa və başqa ölkələrdən olan tədqiqatçılar respublikamızın arxivlərində saxlanılan elmin müxtəlif sahələrinə aid sənədlərdən geniş istifadə edirlər. Bu ölkələrin arxivlərində saxlanılan xalqımızın tarixinə aid sənədlərin toplanması üçün qarşımızda imkanlar yaranmışdır.

1999-cu il iyul ayının 27-də isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə fərman imzalanmışdır. Bu fərmanda Qanundan irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün Respublika Nazirlər Kabineti və digər icra hakimiyyəti strukturları qarşısında konkret vəzifələr qoyulmuş, həmin Qanunun həyata keçirilməsi üçün hansı vəzifələrin yerinə yetirilməsi müəyyənləşdirilmişdir. Bu fərmanla Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə tapşırılmışdır ki, arxiv işi sahəsində Qanundan irəli gələn vəzifələrin tənzimlənməsi məqsədi ilə yeni əsasnamə və qaydaları təsdiq etsin, dövlət arxivləri işçilərinin əmək haqqını qanunda nəzərdə tutulan qaydada müəyyənləşdirsin, habelə öz səlahiyyətləri daxilində «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunundan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

Respublikamızda arxiv quruculuğunun gələcək istiqamətlərini, arxivlərimizin strategiyasını müəyyənləşdirən beş fəsil və 23 maddədən ibarət olan bu Qanun Azərbaycan Respublikasında Milli arxiv fondunun formalaşdırılması, mühafizəsi, istifadəsi və arxivlərin fəaliyyəti ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir. «Ümumi müddəalar» adlanan birinci fəsildə arxivlər haqqında əsas anlayışlar, Milli arxiv fondu haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi, arxiv işi sahəsində dövlətin vəzifələrindən

bəhs olunur. Qanunda ilk dəfə olaraq arxiv işi sahəsində dövlətin vəzifələri çox aydın şəkildə müəyyən edilmişdir: «arxiv işi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi; arxiv işinin təşkilinin vahid prinsiplərinin müəyyən olunması; arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, uçotu, mühafizəsi və onlardan istifadə qaydalarına əməl olunmasına nəzarət; arxivlərin qorunmasına və inkişafına dövlət təminatı; arxiv kadrlarının hazırlanması; arxiv fondlarının və dövlət arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, uçotu, mühafizəsi, istifadəsi və bu sənədlərlə bağlı mülkiyyət məsələlərinin tənzimlənməsi, arxivlərin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi; arxiv fondu sənədlərinin Azərbaycan Respublikasından müvafiqi olaraq xaricə aparılması ilə bağlı məsələlərin tənzimlənməsi; xarici ölkələrin arxivlərində saxlanılan, Azərbaycanın tarixinə və mədəniyyətinə aid olan, xalqın maddi və mənəvi həyatını əks etdirən sənədlərin (onların surətlərinin) Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinə gətirilməsi, onların uçotu və mühafizəsinə nəzarət».

«Milli arxiv fondunun tərkibi və onun təşkili» adlanan ikinci fəsildə milli arxiv fondu və onun tərkibi; Milli arxiv fonduna daxil edilən sənədlərin təsnifatı; arxivlərin yaradılması və Milli arxiv fondunun formalaşdırılması mənbələri; arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi və bu tərkibdən çıxarılması qaydası; dövlət arxiv fondunun xüsusi hissəsi və arxiv fondlarının sənədləri üzərində mülkiyyət bölmələrindən ibarətdir. Yaranma mənbəyindən, mühafizə yerindən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikası ərazisindəki arxiv sənədləri Milli arxiv fonduna daxil edilir. Dövlət mülkiyyətində olan arxiv fondları və arxiv sənədləri Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsini təşkil edir. Dövlət mülkiyyətində olmayan arxiv fondları və arxiv sənədləri isə Milli arxiv fondunun qeyri-dövlət hissəsini təşkil edir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il 27 iyul tarixli fərmanına uyğun olaraq Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi, mühafizəsi və onlardan istifadə qaydaları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilən əsasnamə ilə müəyyən olunur.[16]

Milli arxiv fonduna Azərbaycan Respublikası ərazisində fəaliyyət göstərmiş və fəaliyyət göstərən təşkilatların qanunvericilik aktları, idarəetmə sənədləri, məhkəmə və prokurorluq orqanlarının sənədləri; statistika, elmi, texnologiya, normativ-texniki, layihə, konstruktor, patent, kartoqrafiya sənədləri, kino, foto, fono (səs yazıları), video materialları, dizayn işləmələri və memarlıq layihələri; əlyazmaları, xüsusi əhəmiyyətə malik kitablar və kitabçalar, dövrü mətbuat materialları; sənət əsərləri, elmi, ədəbi və musiqi əsərləri; partiya, ictimai və qeyri-dövlət təşkilatlarının sənədləri; gündəliklər, memuarlar, məktublar və şəxsi xarakterli digər sənədlər daxildir. İlk dəfə olaraq bu Qanunla müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasında dövlət, ictimai, dini və digər təşkilatlar, vətəndaşlar qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydalarla arxiv yaratmaq hüququna malikdirlər. Yaradılmış bu arxivlər küll halda Azərbaycan Respublikasının milli arxiv fondunu təşkil edir.

Azərbaycanda Milli arxiv fondunu qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının; məhkəmə və prokurorluq orqanlarının; hərbi hissələrin və birləşmələrin, hərbi tədris müəssisələrinin; yerli özünüidarə orqanlarının; sənaye, tikinti, kənd təsərrüfatı və iqtisadiyyatın digər sahələri üzrə idarə, müəssisə və təşkilatların; elm, mədəniyyət,

səhiyyə, təhsil və idman müəssisələrinin; kütləvi informasiya vasitələri və nəşriyyatların; qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən birgə müəssisələrin, ictimai birliklərin, siyasi partiyaların və dini təşkilatların; qeyri-dövlət idarə, təşkilat və müəssisələrin; Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki və beynəlxalq təşkilatlardakı diplomatik nümayəndəliklərinin, digər idarə, müəssisə və təşkilatlarının; Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının arxiv sənədləri ilə komplektləşdirilir. Dövlət arxiv fondu hüquqi və fiziki şəxslərdən bağışlama, vəsasətlik və qiymətli sənədlərin satın alınması yolu ilə də formalaşdırıla bilər.

Bu qanun əsasında müəyyən edilmişdir ki, arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin təsdiq etdiyi qaydalar əsasında Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən müəyyən edilir. Bu qanunla Milli arxiv fondunun xüsusi tarixi-mədəni dəyəri olan arxiv sənədləri və sənəd kolleksiyaları nadir sənəd abidələri hesab olunur. Habelə Qanun tələb edir ki, Milli arxiv fondu sənədlərinin dəyərinin ekspertizası keçirilmədən və ya ekspertizanın aparılma qaydaları pozulduqda sənədlərin məhv edilməsinə yol verilmir.

Yeni qanuna əsasən Milli arxiv fondu sənədlərinin dövlətə məxsus hissəsi dövlət mülkiyyətinin obyektini kimi mühafizə olunur. Dövlət mülkiyyətində olan sənədlər alqı-satqı, yaxud mülkiyyət formasının dəyişdirilməsini nəzərdə tutan müqavilələrin obyektinə ola bilməz və yalnız qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada istifadə edilə bilər. Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasında qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada fəaliyyət göstərən idarə, təşkilat və müəssisələrin sənəd fondları həmin təşkilatların mülkiyyətidir. Fiziki şəxslərin sənəd fondları onların şəxsi mülkiyyətidir. Bu qanunla mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, arxiv sənədlərinin mülkiyyətçilərinin hüquqlarına dövlət təminatı verilir.

Dövlət orqanları tərəfindən arxiv sənədlərinin götürülməsi və ya müsadirə olunması qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilə bilər. Bu qanunun 8-ci maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının dövlət təhlükəsizlik xidməti, daxili işlər və müdafiə sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarının sənədləri Milli arxiv fonduna daxil edilir, lakin onların arxiv fondlarının mühafizəsi həmin orqanların özləri tərəfindən həyata keçirilir.[16]

Qanunun üçüncü fəslində Milli arxiv fondu sənədlərinin uçotu və mühafizəsi adlanır. Bu fəsil Milli arxiv fondu sənədlərinin mühafizəsinin təminatı; Milli arxiv fondu sənədlərinin qeydiyyatı və Milli arxiv fondunun külliyyatı maddələrindən ibarətdir. Milli arxiv fonduna daxil olan arxiv sənədləri daimi mühafizə məqsədi ilə dövlət arxivlərinə verilənə qədər dövlət idarə, təşkilat və müəssisələrində yaradılan arxivlərdə müvafiqi mühafizə olunur.

İdarələrin əhəmiyyətlilik dərəcəsi, sənədlərin növündən və s. asılı olaraq həmin sənədlərin idarə arxivlərində saxlanılma müddətləri də müxtəlifdir. Məsələn, bu qanuna görə respublika dövlət hakimiyyət və icra orqanlarının sənədlərinin idarə arxivlərində saxlanılması üçün 15 il, şəhər, rayon hakimiyyət orqanlarının sənədləri üçün isə 5 il müəyyən edilib. Yerli özünüidarə orqanlarının sənədlərinin onların öz arxivlərində saxlanılması müddəti də 5 il müəyyən olunub. Elmi-texniki sənədlər üçün 15 ildən artıq olmamaq şərti, praktiki əhəmiyyətini saxladığı müddətə qədər, kino-foto-fono (səs) və

videoyazılar üçün 3 il, vətəndaşlıq vəziyyəti aktları, notarial fəaliyyət, məhkəmə işləri və şəxsi heyətə aid sənədlər üçün isə 75 il müəyyən edilmişdir. Ləğv edilmiş dövlət, idarə, təşkilat və müəssisələrin varisi olmadıqda onların arxiv fondları qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada dövlət arxivlərinə verilməlidir.

«Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununda göstərilir ki, sənədləri əməli məqsədlər üçün daha çox uzun müddətli istifadə edilən idarələr geodeziya və xəritəçəkmə, geologiya və mineral ehtiyatlar, ekologiya və təbiətdən istifadəyə nəzarət, standartlaşdırma, meteorologiya və hidrometeorologiya üzrə dövlət orqanlarının və Azərbaycan Elmlər Akademiyasının arxiv sənədləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının icazəsi ilə həmin təşkilatlarda daim mühafizə olunur.

«Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı ilə bu hüquq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə həvalə edilmişdir. Qanunla müəyyən olunmuşdur ki, dövlət mülkiyyətində olan arxiv fondlarının sənədləri, dövlət arxivlərinin və onların filiallarının, şəhər və rayon dövlət arxivlərinin binaları, onların yerləşdiyi torpaq sahələri və avadanlıqlar özəlləşdirilə bilməz. Bu qanun və onun tətbiqi barədə Prezident fərmanına əsasən qeyri-dövlət arxiv fondlarının mülkiyyətçiləri arxiv fondlarının mühafizəsi üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müəyyənləşdirdiyi qaydalara əməl etməlidirlər. Yeni qanuna və Prezidentin fərmanına əsasən mülkiyyət formasından və mühafizə yerindən asılı olmayaraq Milli arxiv fonduna daxil edilmiş sənədlər Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən dövlət qeydiyyatına alınır. «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən ilk dəfə olaraq Milli arxiv fondunun külliyyəti buraxılmalıdır. Milli arxiv fondunun külliyyətini dövlət arxivləri hazırlayırlar. Azərbaycan Respublikasının hüquqi şəxsləri Milli arxiv fondunun külliyyəti üçün müvafiq məlumatları hər il müəyyən edilmiş qaydada Milli Arxiv İdarəsinə təqdim etməlidirlər.

Vətəndaşlarda saxlanılan tarixi və mədəni dəyəri olan sənəd fondları və kolleksiyaları da Milli arxiv fondunun külliyyətinə daxil edilə bilər. Qanunun «Arxiv işinin idarə olunması» adlanan dördüncü fəslə arxiv işinin dövlət idarəetməsi; aşkar edilmiş və ya tapılmış arxiv sənədlərinin və sənəd kolleksiyalarının təhvil verilməsi, Azərbaycan Respublikasında arxiv xidməti; Milli arxiv fondunun sənədlərindən istifadə qaydaları; arxivlərin maliyyələşdirilməsi; arxiv işçilərinin sosial müdafiəsi; qeyri-dövlət arxiv fondlarına dövlət himayəsi və arxiv işində ictimaiyyətin iştirakı bölmələrindən ibarətdir.

Bu qanunla müəyyən edilir ki, aşkar edilmiş və ya tapılmış arxiv sənədləri və sənəd kolleksiyaları barədə onu tapan şəxs tərəfindən dərhal müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat verilməlidir. Həmin arxiv sənədlərini və sənəd kolleksiyalarını tapan və ya aşkar edən şəxs Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilmiş qaydalarla mükafatlandırılır, həmin sənədlər və kolleksiyalar qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada dövlət qeydiyyatına götürülür.

Bu qanunla Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin həyata keçirilməsi, Milli arxiv fondunun formalaşdırılması, mühafizəsi və istifadəsi məqsədi ilə arxiv və kargüzarlığın vahid dövlət sistemini özündə birləşdirən dövlət arxiv xidməti yaradılır. «Milli arxiv fondu haqqında» Qanununa görə Azərbaycan Respublikasının bütün hüquqi və fiziki şəxsləri dövlət arxivlərində saxlanılan sənədlərdən istifadə etmək hüququna malikdirlər.

Mühafizə müddətindən asılı olmayaraq dövlət arxiv fondu sənədlərindən istifadə qaydaları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən olunur.

Qeyri-dövlət arxiv fondlarının sənədlərindən isə onların mülkiyyətçilərinin razılığı ilə istifadə oluna bilər. İlk dəfə bu qanunla tərkibində dövlət sirri olan və vətəndaşların şəxsi həyatı (onların sağlamlığı, ailə həyatı, əmlak vəziyyəti) haqqında informasiya daşıyıcısı olan sənədlərdən istifadə müddəti müəyyən edilmişdir. Bu qanunla tərkibində dövlət sirri olan sənədlərdən qanunvericilikdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa yalnız onların yaranmasından 30 il sonra istifadəyə icazə verilir. Müstəsna hallarda bu müddət yalnız Respublika Nazirlər Kabineti tərəfindən dəyişdirilə bilər.

Vətəndaşların şəxsi həyatına aid sənədlərdən istifadəyə isə qanunvericilikdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa həmin sənədlərin yaranmasından yalnız 75 il sonra icazə verilir. Bu müddətdən tez həmin sənədlərdən istifadəyə yalnız vətəndaşın özünün, onun vəfatından sonra isə varislərinin razılığı ilə icazə verilir. Vətəndaşlar Milli arxiv fondu sənədlərindən istifadə zamanı müəlliflik hüququ barədə qanunvericiliyin tələblərinə əməl etməlidirlər.

Fiziki və hüquqi şəxslər arxiv sənədlərindən və sənəd kolleksiyalarından istifadə qaydalarına əməl etmədikdə qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar. Yeni qanunla arxivlər mülkiyyət formasından asılı olaraq dövlət büdcəsindən, yerli büdcələrdən, mülkiyyətçinin vəsaitləri, habelə özlərinin fəaliyyətindən əldə edilmiş gəlirlər və qanunvericilikdə qadağan olunmayan digər mənbələr hesabına maliyyələşdirilir. Qanunun arxiv işində ictimaiyyətin iştirakı maddəsində dövlət və qeyri-dövlət idarə, müəssisə və təşkilatları, vətəndaşlar, vətəndaşlığı olmayan şəxslər və əcnəbilər, o cümlədən xarici ölkələrin vətəndaşları olan azərbaycanlılar arxiv fondlarının zənginləşdirilməsi, arxiv xidmətinin təkmilləşdirilməsi, arxiv işi üzrə tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsində iştirak edə bilərlər. [16]

Qanunun beşinci yekun müddəalarında beynəlxalq əməkdaşlıq, Milli arxiv fondu sənədlərinin müvəqqəti xaricə aparılması və bu Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət məsələlərindən bəhs edilir. Bu qanunla dövlət arxiv xidməti müəssisələrinə, dövlət və qeyri-dövlət arxiv fondu sənədlərinin sahibləri olan hüquqi və fiziki şəxslərə beynəlxalq arxiv təşkilatlarına daxil olmaq, beynəlxalq konfranslarda və digər tədbirlərdə iştirak etmək, beynəlxalq əlaqələr yaratmaq hüququ verilmişdir. Bu Qanunla Milli arxiv fondu sənədlərinin orjinal və ya onları əvəz edən nüsxələrinin xaricə aparılması qadağan olunur. «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununu və onun tətbiq edilməsi barədə Prezidentin fərmanı ilə beynəlxalq əməkdaşlıq məqsədilə arxiv sənədlərinin və ya sənəd kolleksiyalarının xaricə müvəqqəti aparılması Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müəyyən etdiyi qaydalarla həyata keçirilə bilər.

Qanunun axırıncı maddəsində göstərilir ki, həmin qanunun pozulmasında təqsiri olan hüquqi və fiziki şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq törətdikləri əmələ görə məsuliyyət daşıyırlar. Bununla yanaşı fərmanda qeyd olunmuşdur ki, arxiv xidmətinin statusu və strukturu müstəqil Azərbaycan Respublikasında gedən dövlət quruculuğu işinin tələblərinə tam cavab vermir. Arxiv işi sahəsində indiyə qədər vahid informasiya bazasının yaradılmaması, elektron-informasiya daşıyıcılarının imkanlarından lazımcı istifadə olunmaması, arxiv xidməti təşkilatlarının maddi-texniki təchizatının müasir standartlara uyğun gəlməməsi bu sahədə problemlər yaradır.

Fərmanda arxiv binalarının yarasız vəziyyətdə olması, arxiv işinin bəzi sahələrində pərakəndəlik hallarının meydana çıxması, yerlərdəki müəssisə, idarə və təşkilatlarda kargüzərlik və arxiv işinin lazımi səviyyədə olmaması nəzərə çatdırılır. Dövlət arxivlərində saxlanılan sənədlərdən daha səmərəli və hərtərəfli istifadə etmək məqsədi ilə onlar üçün axtarış-məlumat sistemi yaradılır.

Arxivlərdə saxlanılan sənədlərin tərkib və məzmunu haqqında yaradılan axtarış-məlumat sistemində siyahılar, arxivlərin yaddaş kitabları, xülasələr, kartotekalar və sair uçot və məlumat sənədləri daxildir. Dövlət arxivləri həm də Respublika əhalisinin, habelə əvvəllər ölkəmizdə fəaliyyət göstərmiş hazırda müstəqil dövlətlər birliyinin digər respublikalarında yaşayanları iş stajı və başqa sosial-hüquq xarakterli sənədlərlə təmin etmək sahəsində də işlər görür. Arxiv tədqiqatçıların istifadəsinin təşkili işi ilə yanaşı arxivlərin özləri də sərgilərin təşkilində, dövrü mətbuatda, radio və televiziya verilişlərinin hazırlanmasında sənədlərdən geniş istifadə edirlər.

Arxivin yaranması və inkişafı xronologiyası aşağıdakı kimi olmuşdur.

-1920-ci ildə Azərbaycanda "Vahid dövlət arxiv fondunun yaradılması və Xalq Maarif Komissarlığı yanında mərkəzi dövlət arxivinin təşkili haqqında" dekret imzalanmışdır.

-1921-ci ildə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Dövlət Arxivi Qafqazda ilk dövlət arxivi kimi fəaliyyətə başladı.

-1922-ci ildə Mərkəzi dövlət arxivinə rəhbərlik bilavasitə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin Rəyasət (MİK) Heyətinə həvalə olunur.

-1925-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Mərkəzi arxivi yaranır.

-1928-ci ildə Azərbaycanın qəzalarında qəza arxiv bürolarının yaradılmasına başlanılır.

-1930-cu ildə Arxivlərin fəaliyyət dairəsi genişləndirilir və onların işlərinin canlandırılması üçün Azərbaycan SSR MİK Rəyasət Heyəti Respublika Mərkəzi Arxiv İdarəsinin yaradılması haqqında qərar qəbul edir və onun Əsasnaməsini təsdiq edir. Bu Əsasnaməyə görə Mərkəzi Arxiv İdarəsinə yalnız sənədlərin komplektləşdirilməsi, sistemləşdirilməsi və mühafizəsi deyil, həmçinin siyasi, xalq təsərrüfatı və mədəni quruculuq işlərinə kömək məqsədilə elmi-tədqiqat işlərində arxiv sənədlərindən istifadənin təşkili işi də tapşırılır. Azərbaycan SSR MİK Rəyasət Heyətinin qərarı ilə həmin ilin aprelində 1920-ci ildə yaradılmış mərkəzi arxivin bazasında Respublikamızda iki mərkəzi dövlət arxivi: Mərkəzi Dövlət Oktyabr İnqilabı Arxivi (kino-foto şöbəsi ilə) və Mərkəzi Dövlət Tarix Arxivi yaradılır.

-1938-ci ildə Azərbaycanda arxiv təşkilatları xalq daxili işlər komissarlığının tabeliyinə verilir.

-1960-cı ildə Arxiv təşkilatları daxili işlər nazirliyinin tabeliyindən Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sovetinin tabeliyinə verilir.

-1966-cı ildə Azərbaycan SSR Mərkəzi Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi yaradılır.

-1968-1969-cu illərdə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Dövlət Səs Yazıları Arxivi və Mərkəzi Dövlət Elm, Texnika və Tibb Sənədləri Arxivi, 15 şəhər və rayon mərkəzlərində Mərkəzi Dövlət Oktyabr İnqilabı Arxivinin filialları yaradılır, 50 rayon dövlət arxivi isə sənədlərin müvəqqəti mühafizəsini həyata keçirən dəyişən tərkibli arxivlərə çevrilir.

-1999-cu ildə «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilir.

-2002-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin təkmilləşdirilməsi haqqında» 816 Nli Fərmanla Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxiv İdarəsinin bazasında Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsini yaradır. [16]

3. Arxiv işləri üzrə metodiki, normativ hüquqi baza və arxiv işlərində qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət

Müasir dövrdə arxiv işlərinin aparılması kompleks sənədlərlə tənzimlənir. Bu sənədlər iki əsas qrupa bölünür: normativ hüquqi sənədlər və metodiki sənədlər.

Normativ hüquqi sənədlər "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanuna əsasən aparılır. Bu Qanun Azərbaycan Respublikasının qanunlarının və başqa normativ hüquqi aktlarının hazırlanması, qüvvəyə minməsi, şərh və bunlarla əlaqədar müvafiq dövlət orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyət qaydalarını müəyyən edir. Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktı səlahiyyətli dövlət orqanı tərəfindən qəbul edilmiş, göstərişləri ümumi məcburi xarakter daşıyan, hüquq normalarını müəyyən edən, dəyişdirən və ya ləğv edən, dəfələrlə tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulmuş rəsmi yazılı sənəddir. Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sistemi və ona daxil olan normativ hüquqi aktlar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 147-151-ci maddələri ilə müəyyən edilir. Arxiv işlərində normativ hüquqi baza aşağıdakı sənədlərlə möhkəmləndirilir.

- "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

- "Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi, mühafizəsi və ondan istifadə qaydaları haqqında" Əsasnamə.

- "Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi" Qaydası.

- Qeyri-dövlət arxiv fondlarının mühafizəsi üzrə Qaydalar.

- Aşkar edilmiş və ya tapılmış arxiv sənədlərini aşkar edən və ya tapan şəxsləri mükafatlandırma Qaydası.

- Dövlət arxiv fondunun sənədlərindən istifadə Qaydaları.

- Beynəlxalq əməkdaşlıq məqsədi ilə sənədlərin və kolleksiyaların xaricə müvəqqəti aparılması Qaydası.

- Arxiv xidməti təşkilatlarının maddi-texniki təchizatının təkmilləşdirilməsi, arxiv xidmətinin lazımi binalarla təmin olunması mövcud arxiv binalarında təmir və bərpa işlərinin aparılması, arxiv işçilərinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üzrə Proqram".

- "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyindən, müvafiq qanunvericilik aktlarından və AR-nın tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdən ibarətdir.

- "Dövlət və bələdiyyə orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə arxiv işinin təşkilinə dair" Təlimat və s.

Qanunla Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq olunur.

Metodoiki sənədlər - normativ hüquqi sənədlərdə qeyd olunmuş vəziyyətləri

(göstərişlərlə, tövsiyələrlə) acaraq araşdırır. Milli arxiv idarəsi tərəfindən Azərbaycanın dövlət qurumlarına verilən tövsiyələr özal sektorun fəaliyyətini tənzimləyən müxtəlif tənzimləmə və inzibati qaydaların islahatları üçün iş prosesini stimullaşdırır. "Dövlət və qeyri-dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında yaranan sənədlərin dəyərinin ekspertizadan keçirilməsi və iş nomenklaturasının hazırlanmasına dair" metodiki tövsiyələr Milli arxiv idarəsi tərəfindən təsdiq edilmişdir. Burada sənədlərin dəyərinin ekspertizasının elmi-metodiki və praktiki məsələlərinin baxılması məqsədi ilə ekspert-yoxlama komissiyasının (EYK) yaradılması qaydaları tövsiyə edilir. EYK ona həvalə olunmuş vəzifələrə müvafiq olaraq aşağıdakılara baxır:

- sənədlərin dəyərinin və yeni tərtib edilən siyahıların ekspertizasına, arxiv fondlarının komplektləşdirilməsinə aid normativ sənədlərin layihələrinə;

- EYK-n normativ sənədlərin və metodiki vəsaitlərin işlənməsi, sənədlərin saxlanma müddətinin müəyyən edilməsinə;

- arxivdə olan sənədlərin (elektron sənədlərin) dövlət arxivinə təhvil verilmək üçün seçilməsi və hazırlanması məqsədi ilə bu sənədlərin (elektron sənədlərin) dövlət, hüquqi, elmi və tarixi cəhətdən dəyərliliyinin ekspertizasını dövlət arxivinin Ekspert-Yoxlama Komissiyasının tövsiyə və təlimatları əsasında təşkil etmək haqqında göstərişlərinə.

- dövlət arxivinə təhvil verilən sənədlərin (elektron sənədlərin) vəziyyətinin yoxlanılması, sənədlər (elektron sənədlər) və onlara əlavə olunan materiallar (aktlar, ümumi siyahılar, təsvirlər və s.) barəsində müvafiq tövsiyələrin verilməsinə;

- Mərkəzi arxivdə saxlanılan və saxlanma müddəti qurtardığına görə məhv edilməli olan sənədlər (elektron sənədlər) haqqında məsələyə baxmasına və qərarların qəbul edilməsinə.

Arxiv işləri üzrə qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət inzibati, cinayət məsuliyyətinə bölünür. İnzibati Xətalər Məcəlləsinin müvafiq maddələrinə əsasən: Maddə 50. Müəlliflik hüququnun və əlaqəli hüquqların pozulması. Müəlliflik hüququnu və əlaqəli hüquqları pozmağa görə, az miqdarda ziyan vurduqda pirat nüsxələr, həmçinin pirat nüsxələrin surətinin çıxarılması (istehsalı) məsuliyyəti, Maddə 50-1. İnteqral sxem topologiyasından istifadəyə müstəsna hüququn pozulması. Müəllifin və ya digər hüquq sahibinin icazəsi olmadan inteqral sxem topologiyasının orijinal olmayan hissəsinin çıxarılması istisna olmaqla, bütövlükdə, yaxud onun hər hansı bir hissəsinin inteqral sxemə daxil edilməsi yolu ilə və ya sürətinin başqa şəkildə çıxarılması, habelə topologiyanın və ya həmin topologiyadan ibarət inteqral sxemin tətbiq edilməsi, gətirilməsi, satış üçün təklif edilməsi, satılması, yaxud başqa formada təsərrüfat dövriyyəsinə daxil edilməsi məsuliyyəti, Maddə 50-2. Folklor nümunələrindən istifadə tələblərinin pozulması məsuliyyəti, Maddə 50-3. Məlumat toplularından qeyri-qanuni istifadə edilməsi məsuliyyəti, Maddə 181. İnformasiya Maddə 181-2. Məxfiləşdirilmiş məlumatların məxfiliyinin açılması haqqında sorğuya məhiyyəti üzrə baxmaqdan boyun qaçırılması.

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, müəssisələrinin, idarələrinin, təşkilatlarının və dövlət hakimiyyəti orqanlarının məxfiləşdirilmiş məlumatların məxfiliyinin açılması haqqında sorğularına məhiyyəti üzrə baxmaqdan boyun qaçırılması məsuliyyəti, Maddə 181-3. İnformasiya əldə etmək haqqında qanunvericiliyin pozulması məsuliyyəti, 181-3.1.

İnformasiya sahibi tərəfindən açıq informasiyanı əldə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması və ya sorğucuya bilərəkdən yanlış informasiya verilməsi məsuliyyəti, 181-3.3. İnformasiyanın əldə edilməsi haqqında yazılı sorğunun qəbul edilməsindən imtina olunması məsuliyyəti, 181-3.4. İnformasiya sahibi tərəfindən malik olduğu sənədlərin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş saxlanma, komplektləşdirilmə və mühafizə qaydalarının pozulması məsuliyyəti, 181-3.6. Sorğuçu tərəfindən qulluq vəzifəsini yerinə yetirmək bəhanəsi ilə, yaxud qulluq mövqeyindən istifadə etməklə şəxsi məqsəd üçün informasiya əldə edilməsi və ya qulluq vəzifəsini yerinə yetirərkən, əldə etdiyi informasiyadan digər məqsədlər üçün istifadə edilməsi məsuliyyəti.

Maddə 183-1. Elektron imza və elektron sənəd haqqında qanunvericiliyin pozulması məsuliyyəti, 183-1.1. Sertifikatlaşdırılmamış elektron imza və elektron sənəd dövriyyəsi vasitələrindən istifadə edilməsi məsuliyyəti, 183-1.2. İnformasiya sisteminin mülkiyyətçisi tərəfindən bu sistemin fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin təmin edilməməsinə, informasiya sisteminin müəyyən edilmiş qaydada ekspertizadan keçirilməməsi məsuliyyəti, 183-1.3. Sertifikat xidmətləri mərkəzi tərəfindən imza yaratma məlumatlarının və imza sahibi barəsində məlumatların mühafizəsinin, sertifikatdakı məlumatların təmliyin və düzgünlüyünün, sertifikat xidmətlərinin keyfiyyətinin və dəqiqliyinin təmin edilməməsinə, sertifikatın qüvvəsinin qanunsuz dayandırılması və ya ləğv edilməsinə, sertifikatın istifadəsinə təsir edə biləcək məlum olmuş məlumatların imza sahibinə vaxtında çatdırılmaması məsuliyyəti.

183-1.4. Elektron sənədlərin saxlanmasında, ötürülməsində, qəbulunda vasitəçinin informasiya sistemindən etibarlı istifadəni təmin edən texnika və texnologiyalara, bilikli, təcrübəli və sərəfətli işçi heyətə, xidmət göstərilməmiş elektron sənədlərin vaxtını və mənbəyini təyin etməyə imkan verən şəraitə, həmin elektron sənədlərin vaxtı və mənbəyi haqqında informasiyanın saxlanması üçün etibarlı sistemə malik olmaması məsuliyyəti, Maddə 348-5. Dövlət qulluqçuları haqqında məlumatların vaxtında, tam və ya düzgün verilməməsi. Dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslər və digər dövlət qulluqçuları haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məlumatların müvafiq dövlət orqanları tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Dövlət Qulluqçuları Reyestrinə vaxtında, tam və ya düzgün verilməməsi məsuliyyəti daşıyır.

Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddələrinə əsasən: Maddə 165. Müəlliflik hüquqlarını və ya əlaqəli hüquqları pozma. 165.2. Eyni əməllər: 165.2.1. təkrar törədildikdə; 165.2.2. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə cəzalandırılır. Maddə 165-1. İnteqral sxem topologiyasından istifadəyə müstəsna hüququn pozma cəzalandırılır. 165-1.2. Eyni əməllər: 165-1.2.1. təkrar törədildikdə; 165-1.2.2. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə ilə cəzalandırılır. Maddə 165-3. Məlumat toplularından qeyri-qanuni istifadə. 165-3.1. Məlumat toplularından qeyri-qanuni istifadə, əgər bu əməllər nəticəsində xeyli miqdarda ziyan vurulmuşsa cəzalandırılır. 165-3.2. Eyni əməllər: 165-3.2.1. təkrar törədildikdə; 165-3.2.2. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə ilə cəzalandırılır. Maddə 202-1. İxrac nəzarətinə aid sənəd və məlumatları yayma. 202-1.1. Hüquqi və fiziki şəxslərdən alınmış ixrac nəzarətinə aid sənəd və məlumatların və ya onların məzmununun açıqlanması və ya üçüncü şəxslərə

verilməsi ilə cəzalandırılır. 202-1.2. Eyni əməllər külli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə cəzalandırılır.

Maddə 207. Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, tarixi, arxeoloji sərvəti olan əşyaları Azərbaycan Respublikasına qaytarmama. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq qaytarılması məcburi olan Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara çıxarılmış Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, tarixi və arxeoloji sərvəti olan əşyaların müəyyən edilmiş müddətdə Azərbaycan Respublikasına qaytarmama cəzalandırılır.

Maddə 246. Tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama. Dövlət tərəfindən mühafizə olunan tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Maddə 284. Dövlət sirrini yayma. 284.1. Şəxs tərəfindən ona etibar edilmiş və ya xidməti vəzifəsinə və yaxud işinə görə ona məlum olan dövlət sirrini təşkil edən məlumatların yayılması, dövlətə xəyanət əlamətləri olmadıqda azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. 284.2. Eyni əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə, azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Maddə 285. Məzmununda dövlət sirri olan sənədləri itirmə. Məzmununda dövlət sirri olan sənədlərin, habelə barəsindəki məlumatlar dövlət sirri olan əşyaların, etibar olunan şəxs tərəfindən göstərilən sənədlərlə və ya əşyalarla Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş davranış qaydalarının pozulması nəticəsində onların ehtiyatsızlıqdan itirilməsi ağır nəticələrə səbəb olduqda azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 320. Rəsmi sənədləri, dövlət təltiflərini, möhürləri, ştampları, blankları saxtalaşdırma, qanunsuz hazırlama, satma və ya saxta sənədlərdən istifadə etmə. 320.1. Hüquq verən və ya vəzifədən azad edən vəsiqəni və ya digər rəsmi sənədi istifadə etmək məqsədi ilə saxtalaşdırma və ya qanunsuz hazırlama, yaxud bu cür sənədi satma, habelə eyni məqsədlə Azərbaycan Respublikasının saxta dövlət təltifini, ştampları, möhürü, blankı hazırlama və ya satma azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. 320.2. Bu Məcəllənin 320.1-ci maddəsində göstərilmiş bilə-bilə saxta sənədlərdən istifadə etmə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Maddə 325. Dövlət təltiflərini və rəsmi sənədi əldə etmə və ya satma. Hüquq verən və ya vəzifədən azad edən rəsmi sənədləri, habelə Azərbaycan Respublikasının dövlət təltifini qanunsuz yolla əldə etmə və ya satma azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Maddə 326. Rəsmi sənədləri, ştampları, möhürləri oğurlama və ya məhv etmə. 326.1. Rəsmi sənədləri, ştampları və ya möhürləri tamah məqsədi və ya digər şəxsi niyyətlə oğurlama, məhv etmə, zədələmə və ya gizlətmə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

XVIII BÖLMƏ

MİLLİ ARXIV FONDUNDA SƏNƏDLƏRİN TƏSNİFAT ANLAYIŞI

1. Təsnifat və sistemləşmə anlayışı

Təsnifat hər hansı eynicinsli şeylərin və ya anlayışların müəyyən ümumi əlamətlərə görə siniflərə, qruplara, bölmələrə ayrılması sistemidir. Təsnifatlaşdırmada bütün sənədlər (əsasən sahələr üzrə) sistemləşdirilərək müxtəlif təsnifat qruplarına bölünür. Təsnifat sistemləri əşyaların, hadisələrin və anlayışların ümumi əlamətlərindən asılı olaraq siniflər,

yarımsiniflər və qruplar üzrə yerləşdirilməsi məqsədini güdür. Adətən, təsnifatı onluq sistemi üzrə aparırlar. Onun əsasında məhsulun ümumrespublika təsnifatı yaradıla bilər. Universal onluq təsnifat texniki və humanitar ədəbiyyatın beynəlxalq indekslərlə fəsilərə bölmə sistemi kimi qəbul edilib.

Sistemləşdirmə - əşyanın, hadisənin və anlayışın müəyyən ardıcılıqla düzülməsindən ibarətdir. Ən sadə sistemləşdirmə obyektlərin əlifba sırası ilə düzülməsidir. Başqa sözlə, arxiv obyektlərinin sistemləşdirilməsi - konkret standartlaşdırma obyektləri məcmusunun elmi əsaslandırılmış və ardıcıl olaraq əhəmiyyətinə görə təsnifatlaşdırılmasıdır. Bu cür sistem arxiv işlərində, fondlarda, ensiklopediyalarda, sorğu kitablarında geniş istifadə olunur. Qanunvericiliyin sistemləşdirilməsi - normativ hüquqi aktların nizama salınması, onların daxili uzlaşdırılmış vahid sistemə çevrilməsi üzrə fəaliyyətdir. Normativ hüquqi aktların sistemləşdirilməsinin üç əsas formasında istifadə olunur: məcəllələşdirmə, inkorporasiya, konsolidasiya. Məcəllələşdirmə - mövcud qanunvericiliyin dərinədən və hərtərəfli yenidən işlənməsi və ona yeni, sistemləşdirilmiş normativ-hüquqi aktın yardımı ilə dövlətin hüquqartırma orqanlarının fəaliyyətidir. Məcəllələşdirmə prosesində yardılan akta öz əhəmiyyətini itirməmiş olan mövcud normalar və icəmi münasibətlərin müəyyən sahəsinin tənzimlənməsinə keyfiyyət dəyişiklikləri gətirən yeni yardılmış normalar daxil edilir. Inkorporasiya - qüvvədə olan normativ-hüquqi aktların məzmununu dəyişdirmədən müəyyən qaydada toplularda və ya külliyyatda birləşdirilməsidir. Konsolidasiya - bu sistemləşdirmənin elə formasıdır ki, bu zaman icəmi münasibətlərin eyni sahəsində fəaliyyət göstərən bir neçə normativ-hüquqi aktın onların məzmunu dəyişmədən vahid normativ-hüquqi aktda birləşməsi baş verir.

2. Arxiv fondunda sənədlərin təsnifatı

Arxiv hüduqlarında sənədlərin təsnifatı dedikdə sənədlərin arxiv fondu üzərində qruplaşdırılması başa düşülür. Bu prosesin aparılması təcrübədə fondlaşdırma adlanır. Fondlaşdırma adətən daimi saxlamaq üçün idarələrdə sənədlərin seçilməsidir. Bütün sənədlər kompleksi iki istiqamət üzrə aid edilir:

1. Müəssələrin fəaliyyəti zamanı yaranan sənədlər üzrə,
2. Ayrı-ayrı şəxslərin sənədləri üzrə.

Müəssəsin və ya şəxsin öz fəaliyyəti prosesində yaranan sənəd fondu təşkil etmə adlanır. Sənəd fondların hissələri tarixi, siyasi, iqtisadi, elmi və digər əhəmiyyətli sənədlər üzrə arxiv fondunu təşkil edir və dövlət mühafizəsinə daxil edilir. Arxiv fondunun növünə aşağıdakılar aiddir:

1. İdarənin fondu,
2. Şəxsi mənşəli fond,
3. Birləşmiş arxiv fondu,
4. Arxiv kolleksiyaları.

Sənədlərin fondlaşdırma işinə aşağıdakı qaydalar üzrə əməl olunması tələb olunur və bunlara aiddir:

- 1) İdarənin kargüzarlıq sahəsində struktur bölmələrində daimi saxlamaq üçün sənədlərin seçilməsi nomenklatura əsasında işlərin formalaşdırılması prosesi.
- 2) Dövlət orqanlarında təşkilatların arxivində sənədlərin daimi saxlamaq üçün seçilməsi.

3) Dövlət arxivlərində birləşmiş arxiv fondlarının yaradılması fondlaşmada səhvlərin düzəlməsi, sənədlərin siyahısı, siyahıların yenidən işlənməsi.

Təşkilatlarda fondlaşdırmanın əsas qaydalarına aşağıdakılar daxildir:

1. Daxil olan sənədlər, daxil olan müəssisənin fonduna aid olunur.
2. Göndərilən sənədlərin surətləri sənədin müəllifi olan təşkilatın fonduna aid edilir.
3. Müəssisə daxilində sənədlərin yaradılması, həmin müəssisənin fonduna daxildir.
4. İki müəssisə arasında formalaşdırılmış iş, o, müəssisənin fonduna aid edilir ki, işin gedişinin nəticəsi həmin müəssisədə başa çatmış olsun.
5. Bir fondda müəyyən səhvlərə yol verilərsə bu sənədin hansı fonda aid olması müəyyənləşdirilərək onun aid olduğu fonda daxil edilməsi.
6. Şəxsi məşəli fondlardakı sənədlər, şəxsin fəaliyyəti ilə əlaqədar olaraq fəaliyyətdə olduğu müəssisənin fondunda və ayrıca yaradılmış fondda saxlanılmalıdır.

Arxivfondlarının birləşdirilməsi zamanı onların aşağıdakı xüsusiyyətləri nəzərə alınır:

1. Eyni təyinat üzrə bir ərazidə fəaliyyət göstərməsinə görə.
2. Müəyyən bir müəssisənin və yuxarı təşkilatın rəhbərlik olması üzrə.
3. Təşkilatın fəaliyyətinin digər təşkilata keçirilməsi üzrə.
4. Peşəkarlıq, yaradıcılıq münasibətləri üzrə, qohumluq əlaqələri üzrə, iki və ya daha çox fondların şəxsi məşəli fondlara aid edilməsi.

3. İdarənin arxiv fondu

İdarənin fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərin məcmusu onun sənədli fondunu təşkil edir. Sənədlər saxlama müddətlərinə görə aşağıdakı növlərə bölünür:

- daimi saxlanılan sənədlər;
- uzun müddət saxlanılan sənədlər (on ildən artıq);
- müvəqqəti saxlanılan sənədlər (on ilədək);

Sənədlərin saxlama müddətləri onların dəyərinin ekspertizası əsasında müəyyən edilir və sənədlərin ekspertizası qaydaların müvafiq bölünməsinə müəyyən olunmuş qaydada keçirilir. Tarixi, elmi, sosial-iqtisadi, mədəni əhəmiyyətə malik olan sənədlər daimi saxlanılır və idarənin arxiv fondunu yaratmaqla Milli arxiv fondunun tərkib hissəsi hesab olunur. Bir idarənin fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərdən idarənin arxiv fondu təşkil olunur. Tabelik və fəaliyyət eyniliyinə malik, həmçinin sənədlərində tarixi və məntiqi bağlılıq olan idarələrin fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərdən birləşmiş arxiv fondu yaradıla bilər. Bir şəxsin, ailənin, nəslin həyat və fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərdən şəxsi məşəli arxiv fondu yaradılır. Bir və ya bir neçə əlamət üzrə (mövzu, müəlliflik) birləşdirilmiş müxtəlif məşəli sənədlərdən arxiv kolleksiyası yaradılır.

4. Arxiv sənədlərinin fond mənsubiyyətinin müəyyən edilməsi

Sənədlərin fond mənsubiyyətinin müəyyən edilməsi onların müvafiq idarənin arxiv fonduna aid edilməsi deməkdir. Sənədlərin fond mənsubiyyətini müəyyən edərkən aşağıdakılar nəzərə alınır:

- sənədlər hansı idarəyə daxil olubsa, həmin idarənin arxiv fonduna aid edilir (sənədin fond mənsubiyyəti onun ünvanı, qeydiyyat stampı, dərkənarı, məzmunu və s. əlamətlərlə müəyyən edilir);

- göndərilən sənədlərin surətləri həmin sənədi hazırlayan idarənin arxiv fonduna aid edilir;

- daxili dövriyyədə olan sənədlər onları hazırlayan idarənin arxiv fonduna aid edilir (fond mənsubiyyəti idarənin adı ilə müəyyən edilir).

İdarələrdə fəaliyyət göstərən, lakin müstəqil ictimai birlik kimi qeydiyyatda alınmış təşkilatların (həmkarlar, idman) arxiv fondlarından müstəqil arxiv fondu yaradılır. Daimi dövlət mühafizəsinə təhvil verildə bu cür fondlardan birləşmiş arxiv fondu yaradıla bilər. Ardıcıl olaraq iki idarədə kargüzərliyi aparılmış iş, kargüzərliyi başa çatdırılmış idarənin arxiv fonduna aid edilir. İdarə ləğv edildikdə kargüzərliyi başa çatmış işlər ləğv edilmiş idarənin arxiv fonduna, kargüzərliyi davam edən işlər isə varis təşkilatın arxiv fonduna daxil edilir. Aşağıdakı hallarda idarənin sənədlərindən vahid arxiv fondu yaradılır:

- yenidən təşkil edilmiş idarənin əvvəlki və sonrakı fəaliyyətində, funksiyasında əsaslı dəyişiklik olmadıqda;

- fəaliyyət dairəsi dəyişdirilmiş idarənin tabeliyində, strukturunda, ştatlarında dəyişiklik olmadıqda;

- dövlət mülkiyyətindən qeyri-dövlət mülkiyyəti formasına keçmiş, lakin nizamnamə kapitalında dövlətin payı üstünlük təşkil edən idarələrin sənədlərindən;

- qarışıq mülkiyyət formasına malik olub, nizamnamə kapitalında dövlətin payı çox olan idarələrin sənədlərindən.

Arxiv fondunun təşkili zamanı aşağıdakılar nəzərə alınır:

- Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan Konstitusiyasına əsasən fəaliyyət göstərən dövlət hakimiyyəti orqanlarının sənədlərindən yeni arxiv fondu yaradılır;

- Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti, prokurorluq, məhkəmə və yerli özünü idarəetmə orqanlarının sənədlərindən müstəqil arxiv fondu yaradılır;

- Azərbaycan SSR və Azərbaycan Respublikası nazirliklərinin sənədlərindən ayrı-ayrı arxiv fondları yaradılır və onların xronoloji sərhədləri müvafiq nazirlik barədə verilmiş qanunvericilik aktı ilə müəyyən edilir;

- ləğv edilmiş nazirlik, komitə və agentliklərin bazasında yaradılmış nazirlik, komitə və agentliklərin sənədlərindən yeni arxiv fondu yaradılır;

- idarənin tabeliyinin dəyişdirilməsi, hüquqlarının genişləndirilməsi və ya məhdudlaşdırılması onun səlahiyyət və funksiyalarını əsaslı şəkildə dəyişdirdikdə yeni arxiv fondu yaradılır.

İdarə arxivinə daxil olmuş hər bir arxiv fonduna fondtəşkilədən idarənin rəsmi adı və nömrə verilir. Birləşmiş arxiv fondu tabeliyinə və fəaliyyət eyniliyinə malik idarələrin arxiv fondlarından, həmçinin ardıcıl olaraq bir-birini əvəz etmiş sələf və varis idarələrin arxiv fondlarından yaradılır. Arxiv fondları birləşdirildikdə işlərin və siyahıların yenidən sistemləşdirilməsi və şifrələnməsi aparılır. Arxiv fonduna ona birləşdirilmiş fondların ümumi adı verilir. Sahibi tərəfindən saxlanılmaq üçün arxivə təhvil verilmiş sənədlərdən şəxsi məşəli arxiv fondu yaradılır. Şəxsi məşəli fonda sənədlərdə ictimai fəaliyyəti, xidməti, elmi dərəcəsi və s. barədə məlumat verilmiş şəxsin adı verilir. Qohumluq, peşə, yaradıcılıq əlaqələrinə görə bir-birinə bağlı iki və daha artıq şəxsin fondlarından birləşmiş arxiv fondu yaradıla bilər.

Dağınıq halda arxivə qəbul edilmiş sənədlərin düzgün uçotunu aparmaq və onlardan

səmərəli istifadə etmək məqsədilə arxiv kolleksiyası yaradılır. Arxiv fondlarının xronoloji sərhədləri aşağıdakı qaydada müəyyənləşdirilir:

- idarənin arxiv fondu - onun yaranmasının və ləğv edilməsinin rəsmi tarixi ilə;
- birləşmiş arxiv fondu - fondakı ilk yaradılmış və sonuncu ləğv edilmiş idarələrin tarixi ilə;
- şəxsi mənşəli arxiv fondu - fond sahibinin doğum və ölüm tarixləri ilə;
- arxiv kolleksiyası - daxil edilmiş sənədlərin ilk və sonuncu tarixləri ilə. [8]

5. Dövlət Arxiv Xidmətinin strukturu

Dünya təcrübəsindən göründüyü kimi Dövlət Arxiv Xidmətinin təşkilati-hüquqi formasının mövcud olması bütün ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da arxivlərin effektiv fəaliyyət göstərməsinin ilkin şərtidir. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində müəssisələrin müxtəlif formalarının olması nəzərdə tutulmuşdur. Onlardan hər birinin öz xüsusiyyəti, üstünlüyü və fəaliyyət göstərmək hüququ vardır. Mülki Məcəlləyə uyğun olaraq əmlak paylarının bölünmə hüququ olmayan mülkiyyətçilərin yaratdıqları təşkilatlar dövlət müəssisəsi hesab olunur.

Milli Arxiv İdarəsinin strukturuna aiddir. Rəhbərlik

Milli Arxiv İdarəsinin rəisi

Milli Arxiv İdarəsi rəisinin müavini

Struktur bölmələr

Təşkilat-metodika və beynəlxalq əlaqələr şöbəsi

Komplektləşdirmə, idarə arxivləri və kargüzərliq şöbəsi

Sənədlərin nəşri və istifadəsi şöbəsi

Maliyyə-təsərrüfat şöbəsi

DAX-ın nizamnaməsində adı məlumatlardan (adı, yerləşdiyi ünvan və s.) başqa müəssisənin fəaliyyət predmeti və məqsədi haqqında, həmçinin müəssisənin nizamnamə fondunun həcmi, onun formalaşması qaydaları və mənbələri haqqında məlumatlar da öz əksini tapmalıdır. Dövlət Arxiv Xidməti öz öhdəliklərinə görə ona məxsus olan bütün əmlakı ilə məsuliyyət daşıyır. Milli Arxiv İdarəsinin hüquqi vəziyyəti (Əsasnaməsi) Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi və MAF haqqında Qanunla müəyyən edilir.

"Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatlarının mərkəzi arxivləri haqqında" Nümunəvi Əsasnamədə, Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatların fəaliyyəti nəticəsində yaranan elmi, tarixi, iqtisadi, siyasi, sosial-hüquq və mədəni dəyəri olan sənədlər Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsini təşkil edir və daimi dövlət mühafizəsinə verilməsi qaydalarını müəyyənləşdirilir. Mərkəzi arxiv müstəqil struktur bölmə kimi və yaxud idarənin müvafiq struktur bölməsinin tərkibində yaradılır.

Təşkilat-metodika və beynəlxalq əlaqələr şöbəsi Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin struktur hissəsidir. Şöbə onun səlahiyyətlərinə aid olan məsələlər üzrə arxiv işinin idarə olunması tədbirlərini həyata keçirir. O, fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Qanunlarını, Milli Arxiv İdarəsi haqqında Əsasnaməni, əmr və göstərişlərini rəhbər tutur. Təşkilat-metodika və beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin Əsasnaməsi MAF-nin 18 iyul 2014-cü il tarixli 10A nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Şöbənin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin inkişafının proqnozlaşdırılması və planlaşdırılmasını təşkil etmək, planlaşdırmanın metodiki cəhətdən təminatı;

2. Dövlət arxivləri sistemində əməyin, idarəçiliyin forma və metodlarını təkmilləşdirmək;

3. Arxivşünaslıq, sənədsünaslıq və arxeoqrafiya sahəsində elmi-tədqiqat və metodiki işi təşkil etmək, idarənin digər şöbələri ilə birlikdə elmi tədqiqatların nəticəsini, dövlət standartlarını və digər normativ sənədləri dövlət arxivlərinin işində tətbiq etmək;

4. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxivlərində əməyin və idarəçiliyin təşkili üzrə qabaqcıl təcrübəni öyrənmək və ümumiləşdirmək, onun arxiv təşkilatlarının işində tətbiqinə köməklik etmək;

5. Sənədlərin mühafizəsini təmin etmək, o cümlədən onların bərpası, cüdlənməsi, kartonlaşdırılması, tozdan təmizlənməsi, mövcudluğu və fiziki-kimyəvi vəziyyətinin yoxlanılması, mühafizəxanalarda istilik-rütubət rejiminin saxlanılması, nadir və xüsusilə qiymətli sənədlərin aşkar edilməsi işini təşkil etmək;

6. Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondu (MAF) sənədlərinə elmi-məlumat aparatının yaradılması və inkişaf etdirilməsi, informasiya-axtarış vasitələrinin hazırlanması və nəşrini təşkil etmək;

7. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin beynəlxalq əlaqələrini təşkil etmək;

8. Azərbaycan Respublikası arxiv təşkilatlarının Beynəlxalq Arxiv Şurası və ayrı-ayrı ölkələrin arxiv təşkilatları ilə əməkdaşlığını həyata keçirmək;

9. Milli Arxiv İdarəsinin beynəlxalq konqres, konfrans və digər toplantılarda iştirakını təşkil etmək;

10. Azərbaycan Respublikası arxiv təşkilatlarının xarici ölkələrin arxiv təşkilatları ilə təcrübə mübadiləsini təşkil etmək;

11. Azərbaycan Respublikasında təmsil olunan xarici ölkələrin səfirlikləri və digər nümayəndəlikləri ilə əməkdaşlıq əlaqələri yaratmaq.

Şöbə ona həvalə olunmuş vəzifələrə uyğun olaraq aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:

1. İdarənin digər şöbələri ilə birlikdə Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin əsas istiqamətləri üzrə təkliflər hazırlayır;

2. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxivlərində planlaşdırma və hesabatın təşkili və metodikası məsələlərini işləyib hazırlayır;

3. Sənədlərin mühafizəsi və elmi-məlumat aparatı məsələləri üzrə dövlət arxivlərinin işini tənzimləyir və ona nəzarət edir;

4. Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin Mərkəzi Laboratoriyasının işinə rəhbərlik və nəzarət edir;

5. Digər şöbələrlə birlikdə Azərbaycan Respublikasında arxiv işi üzrə elmi-tədqiqat işlərinin plan layihələrini işləyib hazırlayır və Milli Arxiv İdarəsi rəhbərliyinin təsdiqinə verir, həmin planların yerinə yetirilməsinin gedişatına nəzarət edir;

6. Respublika arxiv təşkilatlarının illik planlarının hazırlanması işinin keyfiyyətinə və əsaslandırılmasına nəzarəti həyata keçirir. Həmin planlara digər şöbələrdə baxılmasını təşkil edir, onların təkliflərini təhlil edir və ümumiləşdirir;

7. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin şöbələri ilə birlikdə sənədlərin mühafizəsi, komplektləşdirilməsi, istifadəsi və arxiv işinin digər problemləri üzrə elmi-praktiki konfranslar, iclaslar və seminarlar təşkil edir;

8. Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin və Dövlət Arxivi filiallarının bina, qəfəsa, karton qutu, yangından mühafizə, istilik-rütubət rejimini təmin edən avadanlıqlarla təmin olunması və onların tənzimlənməsi işinə nəzarət edir;

9. Digər şöbələrə birlikdə respublika arxiv təşkilatlarının hesabatını təhlil edir, onların fəaliyyətinin statistik uçotunu aparır, ümumi hesabatı tərtib edir;

10. Azərbaycan Respublikası arxiv təşkilatlarının şəbəkəsi və strukturunun təkmilləşdirilməsi üzrə təkliflər işləyib hazırlayır. Müəyyən olunmuş qaydada respublika arxiv təşkilatlarının sistemi üzrə "Müəssisə və idarələrin respublika təsnifatı" bölməsində düzəlişlər aparır;

11. Sənədləri daimi tərkibli arxivlər haqqında əsasnamələrin layihəsinə baxılması və təsdiq olunmasını, Naxçıvan Muxtar Respublikası Arxiv İdarəsi haqqında əsasnamənin baxılıb razılaşdırılmasını və sənədləri dəyişən tərkibli rayon dövlət arxivləri haqqında nümunəvi əsasnamənin layihəsinin hazırlanıb müvafiq orqanlara təqdim olunmasını təşkil edir;

12. Digər şöbələrin təkliflərini nəzərə almaqla Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin əsas tədbirlər planını hazırlayır və kollegiyanın müzakirəsinə verir, onların yerinə yetirilməsinə nəzarət edir;

13. Respublika arxiv təşkilatlarında görülən işlərə nümunəvi vaxt (istehsal) normasının tətbiqinin vəziyyətini öyrənir, əməyin normalaşdırılmasını təkmilləşdirmək üzrə təkliflər hazırlayır;

14. Digər şöbələrə birlikdə elmi-tədqiqat mövzularının yerinə yetirilməsinin gedişatına və keyfiyyətinə nəzarəti həyata keçirir. Respublika arxiv təşkilatlarında sənədsünəşlik və arxiv işi sahəsində elmi-texniki informasiya işini təşkil edir və istiqamətləndirir;

15. Arxivşünəşlik və sənədsünəşlik üzrə normativ-metodiki sənədlərin xarici dillərdən azərbaycan dilinə və əksinə tərcüməsi işini təşkil edir. Şöbənin profili üzrə normativ sənədlərə, elmi-tədqiqat işlərinə baxıb təklif və rəy verir;

16. Planlaşdırma və əməyin təşkili, elmi-tədqiqat və metodiki işlər sahəsində qabaqcıl təcrübəni öyrənir, ümumiləşdirir və yayır. Bu məqsədlə:

-elmi və elmi-praktiki konfrans, seminar və müşavirələrin keçirilməsini təşkil edir, Milli Arxiv İdarəsinin digər şöbələrinin və respublika dövlət arxivlərinin təşkil etdikləri belə tədbirlərin hazırlanması və keçirilməsində iştirak edir;

-xülasələr, məruzələr, informasiyalar, arayışlar və digər sənədlər hazırlayır;

17. Şöbənin profili üzrə dövlət arxivlərinin fəaliyyətini yoxlayır. Digər şöbələrə birlikdə onların işinin kompleks yoxlanmasını təşkil edir və nəticəsi üzrə materialları hazırlayıb Milli Arxiv İdarəsi kollegiyasının müzakirəsinə verir, onun qəbul etdiyi qərarların həyata keçirilməsinə nəzarət edir;

18. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsi kollegiyasının işini təşkil edir, müzakirəyə verilən materialların hazırlanmasına, qəbul olunmuş qərarların yerinə yetirilməsinə nəzarət edir, onun iclaslarını protokollaşdırır;

19. Beynəlxalq Arxiv Şurasının və xarici ölkələrin dövlət arxiv xidməti təşkilatlarının nəşrlərini və normativ sənədlərini alır və onların fəaliyyəti barədə mütəmadi olaraq Milli Arxiv İdarəsinin rəhbərliyinə məlumat verir;

20. Dünya arxiv, muzey və kitabxanalarında saxlanılan Azərbaycan tarixinə aid sənədlərin aşkar edilməsi və onların surətlərinin çıxarılıb gətirilməsi işini təşkil edir.

21. Xarici ölkələrin arxiv təşkilatları ilə ikitərəfli əməkdaşlıq haqqında sazişlərin bağlanması üzrə təkliflər hazırlayır;

22. Xarici ölkələrə ezamiyyətlər təşkil edir və onun nəticələri barədə hesabatlar alır.

Komplektləşdirmə, idarə arxivləri və kargüzarlıq şöbəsi Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin struktur hissəsidir. Şöbə öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının qanunlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi haqqında Əsasnaməni, arxiv işi sahəsində qüvvədə olan normativ metodiki sənədləri, İdarənin əmr və sərəncamlarını və Əsasnaməni əldə rəhbər tutur. Komplektləşdirmə, idarə arxivləri və kargüzarlıq şöbəsinin Əsasnaməsi MAİ-nin 18 iyul 2014-cü il tarixli 10A nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir. Şöbənin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxiv təşkilatlarında, dövlət orqanları və idarələrində sənədlərin komplektləşdirilməsi, dəyərinin ekspertizası, uçotu, idarə arxivlərində mühafizəsinin təkmilləşdirilməsi işinin inkişaf perspektivlərini müəyyənləşdirmək;

2. Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fonduna daxil olan respublika əhəmiyyətli sənədlərin tərkibini müəyyənləşdirmək və onların dövlət və idarə arxivlərinə komplektləşdirilməsi işinə nəzarət etmək;

3. Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, dəyərinin ekspertizası, uçotu onların idarə arxivlərində mühafizəsi sahəsindəki beynəlxalq təcrübəni öyrənmək, ümumiləşdirmək və yaymaq;

4. Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, dəyərinin ekspertizası, uçotu qaydalarına dövlət arxiv təşkilatlarında və idarə arxivlərində əməl olunmasına nəzarət etmək;

5. Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondu sənədlərinin mərkəzləşmiş dövlət uçotunu aparmaq;

6. Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, dəyərinin ekspertizası və uçotuna dair normativ-hüquqi aktların hazırlanmasında iştirak etmək;

7. İdarədə kadr, insan resurslarının idarə edilməsi və kargüzarlıq işinin təşkilinə nəzarət etmək;

8. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin əmr və göstərişləri ilə şöbəyə həvalə olunmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək.

Şöbə ona həvalə olunmuş vəzifələrə uyğun olaraq aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:

1. Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarında və idarələrdə arxiv işinin inkişafı məqsədilə Milli arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, dəyərinin ekspertizası, uçotu, onların idarə arxivlərində mühafizəsinin təkmilləşdirilməsi sahəsində təkliflər, tövsiyyələr və plan hazırlayır;

2. Respublika üzrə arxiv işinin əsas istiqamətlərinin şöbənin profilinə uyğun bölmələrini hazırlayır;

3. Azərbaycan Respublikası dövlət arxiv təşkilatlarının plan və hesabatlarının şöbənin profilinə uyğun hissələrini təhlil edir, ümumiləşdirir və onların fəaliyyətinin ümumi statistik hesabatını tərtib edir;

4. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxiv təşkilatlarında və idarə arxivlərində mühafizə olunan Milli arxiv fondu sənədlərinin uçotunu və vəziyyətini müəyyənləşdirir;

5. Dövlət orqanlarının və idarələrin sənədlərinin daimi mühafizə üçün dövlət arxiv təşkilatlarına vermək məqsədilə onların elmi və əməli dəyərinin ekspertizasını təşkil edir, saxlama müddətləri göstərilməklə sənədlərin nümunəvi siyahılarının hazırlanmasında iştirak edir, dövlət orqanları və idarələr tərəfindən hazırlanmış saxlama müddətləri göstərilməklə sahə siyahılarına baxır və razılaşdırır;

6. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxiv təşkilatları ilə birlikdə dövlət orqanları və idarələrdə Milli arxiv fondu sənədlərinin mühafizəsinə nəzarəti təmin edir, onların dövlət mühafizəsinə verilməsi üçün tədbirlər görür, dövlət orqanları və idarələrin ekspert komissiyalarının fəaliyyətini yoxlanılmasını həyata keçirir;

7. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxiv təşkilatları, dövlət orqanları və idarələrlə birlikdə idarə arxivlərində işin təşkili vəziyyətinə baxış keçirir, yoxlamanın nəticələrinin yekunlaşdırılmasında iştirak edir;

8. Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq idarə, müəssisə və təşkilatlarda arxiv işi sahəsində qanunvericiliyin tələblərindən irəli gələn tədbirlərin yerinə yetirilməsinə nəzarəti təmin edir və onlara bu sahədə elmi-metodiki köməklik göstərir;

9. Sahə dövlət fondlarında, həmçinin Milli arxiv fondu sənədlərini daimi mühafizə edən dövlət orqanlarının və idarə arxivlərində sənədlərin saxlanma şəraitinə və vəziyyətinə nəzarəti təmin edir, dövlət və qeyri dövlət təşkilatlarına arxiv xidmətinin göstərilməsi işini təşkil edir;

10. Sənədlərin dəyərinin ekspertizası və dövlət arxiv təşkilatlarının komplektləşdirilməsi, sənədlərin idarələrdə mühafizəsinin təkmilləşdirilməsi məsələləri üzrə respublika arxiv təşkilatlarının işini istiqamətləndirir və buna nəzarəti təmin edir;

11. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxiv təşkilatlarının komplektləşmə mənbəyi olan dövlət orqanları və idarələrin siyahılarına, həmçinin daimi dövlət mühafizəsinə qəbul olunacaq sənəd növlərinin müəyyənləşdirilməsi haqqında təkliflərə baxır və razılaşdırır;

12. Sənədlərin saxlanma müddətlərinin müəyyən edilməsi üzrə dövlət orqanları və idarələrdən daxil olan siyahılara, həmçinin idarə arxivlərinin və ekspert komissiyalarının əsasnamələrinə baxır və təkliflər hazırlayır;

13. Şöbənin profilinə aid məsələlər üzrə normativ sənəd və metodiki vəsaitlərin hazırlanmasında iştirak edir və arxiv təşkilatlarının işində tətbiqini təşkil edir;

14. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin Mərkəzi Ekspert Yoxlama Komissiyasının işini təşkil edir, habelə dövlət arxiv təşkilatlarının ekspert yoxlama komissiyalarının fəaliyyətinə nəzarəti təmin edir;

15. Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi, dəyərinin ekspertizası, uçotu, idarə arxivlərində mühafizəsi məsələləri üzrə dövlət arxiv təşkilatlarının, dövlət orqanlarının və idarələrin nümayəndələri ilə birlikdə seminar və müşavirələr təşkil edir;

16. Müəyyən olunmuş qaydada idarədə kadr, insan resurslarının idarə edilməsi və kargüzərliq işinin təşkilini təmin edir;

17. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin kollegiyasında müzakirə olunaq şöbənin profilinə uyğun məsələləri hazırlayır.[16]

6. MAİ-nin şabəkələri

Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların Siyahısı"nın təsdiq edilməsi haqqında. "Bir sıra mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının strukturlarının təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 14 iyul tarixli 1015 nömrəli Sərəncamının 14.2-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Qərar qəbul etmişdir. Qərarla "Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların Siyahısı" təsdiq edilməsi irəli sürülmüşdür və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2011-ci il 25 aprel tarixli 57 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Dövlət büdcəsindən maliyyələşən arxiv təşkilatlarına daxildir.

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivi (ARDA)

2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Tarix Arxivi (ARDTA)

3. S. Mümtaz adına Azərbaycan Respublikasının Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi (ARDƏİA)

4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivi (ARDETS)

5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Kino-Foto Sənədləri Arxivi (ARDKFSA)

6. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sas Yazıları Arxivi (ARDSYA)

Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivinin filiallarını Ağdam filialı, Bakı filialı, Füzuli filialı, Gəncə filialı, Göyçay filialı, Quba filialı, Lənkəran filialı, Mingəçevir filialı, Salyan filialı, Sumqayıt filialı, Şamaxı filialı, Şəki filialı, Şəmkir filialı, Şirvan filialı, Yevlax filialı daxildir. Azərbaycan Respublikasının sənədləri dayışan tərkibli şəhər və rayon dövlət arxivlərinə Abşeron rayon Dövlət Arxivi, Ağdaş rayon Dövlət Arxivi, Ağstafa rayon Dövlət Arxivi, Ağsu rayon Dövlət Arxivi, Ağcabədi rayon Dövlət Arxivi (49 rayon) aiddir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının arxiv idarəsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Arxivi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının sənədləri dayışan tərkibli rayon dövlət arxivlərinə bölünür. Naxçıvan Muxtar Respublikasının sənədləri dayışan tərkibli rayon dövlət arxivlərinə daxildir:

Babək rayon Dövlət Arxivi, Culfa rayon Dövlət Arxivi, Kəngərli rayon Dövlət Arxivi, Ordubad rayon Dövlət Arxivi, Sədərək rayon Dövlət Arxivi, Şəhbuz rayon Dövlət Arxivi, Şərur rayon Dövlət Arxivi.

Milli Arxiv İdarəsində təsərrüfat hesablı arxiv təşkilatları fəaliyyət göstərir. O, cümlədən Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi yanında idarə sənədlərini qaydaya salan mərkəz yaradılmışdır. Bu idarələrin başlıca vəzifəsinə bunlar daxildir:

-Arxiv işi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak etmək və onun həyata keçirilməsini təmin etmək;

-Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fonduna daxil olan, özündə xalqın maddi və mənəvi həyatını əks etdirən, tarixi, elmi, sosial, iqtisadi, siyasi, mədəni, bədii və başqa əhəmiyyət kəsb edən, o cümlədən Azərbaycan Respublikasından kənarda yerləşən və Azərbaycana aid tarixi, mədəni irslə bağlı arxiv sənədlərinin qəbulunu, mühafizə və istifadəsini təmin etmək;

-Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondunun sənədlərinin komplektləşdirilməsi, uçotu və istifadəsinin vahid prinsiplərinin hazırlanmasında iştirak etmək;

-Bilavasitə idarəyə təbə olan dövlət arxivlərinin və dövlət arxivinin filiallarının işlərini əlaqələndirmək və onların fəaliyyətini təmin etmək;

-Respublikada arxiv işinin inkişafını və bu sahədə elmi-texniki tərəqqini tənzimləmək, dövlət arxivlərinə, idarə və qeyri-dövlət arxivlərinə metodiki kömək göstərmək;

-Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarında arxiv işinin təşkilini əlaqələndirmək;

-Respublikada arxiv işinin vəziyyətini təhlil etmək, sahə xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, onun inkişafının konsepsiya və strategiyasını hazırlamaq;

-Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondunun mərkəzləşdirilmiş dövlət uçotunu aparmaq, onun tərkibi və məzmunu haqqında məlumatlar hazırlamaq;

-Arxiv işi sahəsində beynəlxalq əlaqələr yaratmaq, bu sahədə xarici ölkə arxivlərinin iş təcrübəsini öyrənmək və yaymaq;

-Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə idarəyə həvalə olunmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivi (ARDA) 1.581 fondan, 589.378 işdən, 1917 – 2011-ci illəri əhatə edir. Arxivin əsası Azərbaycan SSR Xalq Maarif Komissarlığı yanında Mərkəzi Dövlət Arxivinin yaradılması haqqında Azərbaycan İnqilab Komitəsinin 1920-ci il 6 dekabr tarixli dekreti ilə qoyulmuşdur. "Azərbaycan SSR Mərkəzi arxiv idarəsi haqqında Əsasnamə"yə uyğun olaraq 1930-cu il aprelin 19-da həmin arxivin tarix-inqilab şöbəsi ləğv edilmiş və onun əsasında Oktyabr inqilabı arxivi yaradılmış, 1938-ci ildən arxiv Oktyabr inqilabı və Sosializm Quruculuğu Mərkəzi Dövlət Arxivi adlandırılmışdır. 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Dövlət Ən Yeni Tarix Arxivi, 1994-cü ildən isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi adlanır.

Arxivin ilk fondları Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin və Bakı kommunasının fəaliyyətini əks etdirən sənədlərdən ibarətdir. Burada Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin fəaliyyətini əks etdirən sənədlər lazımınca mühafizə olunur. Parlamentin stenografik hesabatları (dekabr 1918 - aprel 1920) cümhuriyyət hökumətinin qanunvericilik orqanının, demokratik şəraitdə xalqın əksəriyyətinin istək və arzularını nəzərə almaqla keçirdiyi müzakirələr, qəbul etdiyi qanunlar haqqında müfəssəl məlumat saxlanılır və s. Dövlət Arxivində Azərbaycan tarixini öyrənmək üçün mənbə olan çox qiymətli sənədlər cəmlənmişdir. Azərbaycan Dövlət Arxivi hal-hazırda yeni, müasir qiymətli sənədlərin komplektləşdirilməsi işini davam etdirir və müstəqil Azərbaycan Respublikasının tarixinə aid sənədlərlə zənginləşir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Tarix Arxivi (ARDTA) 757 fond, 244.419 iş, 1805 – 1922-ci illəri əhatə edir. Azərbaycan Respublikası Dövlət Tarix arxivi Mərkəzi Dövlət arxivinin 1805-1920-ci illəri əhatə edən sənədləri əsasında 1930-cu ildən müstəqil olaraq fəaliyyət göstərir. Arxiv XIX əsrin əvvəllərindən XX əsrin 1920-ci ilinə qədər Rusiya imperiyasının yerli dövlət idarəetmə orqanlarının fəaliyyəti zamanı Azərbaycanın o dövrdəki siyasi, iqtisadi və mədəni həyatı tarixindən bəhs edən sənədləri mühafizə edir. Burada əsasən əyalət komendantlarının, Zaqafqaziya müsəlman əyalətləri, hərbi dairə rəislərinin, Xəzər vilayət idarəsinin, Bakı müvəqqəti general-qubernatorunun və Bakı quberniyasının, Bakı qradonaçalnikinin, komitə və komissiyaların, şəhər və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, silki idarələrin, məhkəmələrin, prokurorluqların, polis və

jandarmeryaların, dövlət və şəxsi bankların, ticarət, sənaye, kənd təsərrüfatı, səhmdar və sığorta təşkilatlarının, şirkətlərinin fondları toplanmışdır. Arxivdə mühafizə edilən qiymətli sənədlərdən biri də Qarabağ xanlığının Rusiyaya birləşdirilməsi (1805-ci il), Rusiya ilə İran arasında bağlanmış Gülistan (1813-cü il) və Türkmənçay (1828-ci il) müqavilələrinin nüsxələridir.

Azərbaycan Respublikası Tarix arxivini Balaxanı, Binəqədi, Bibiheybət (1813-cü il) neft quyularında, Xəzər dənizində ilk neft quyusu (1825-ci il) və digər neft yataqlarındakı (1870-ci il) işlərə dair məlumatlar daha da zənginləşdirir. İltizam sisteminin ləğvindən (1872-ci il) sonra neft sənayesinin inkişafına, həmçinin heftin çıxarılmasına və emalına, onun daşınması və ötürülməsinə, neftayırma zavodları və neft kaməri tikintisinə arxivdə mühafizə olunan sənədlər sübutdur. Eyni zamanda faydalı qazıntı mədənlərinin kəşfi, Daşkasan, Gədəbəy misəritmə zavodları və Zəylik Zəy zavodu barədə də məlumatlarla da tanış olmaq olar. Burada D.İ.Mendeleyev Bakıda olarkən 1886-cı il mayın 21-də neft quyuları üzərində nəzarət aparın mühəndis S.K.Kvitkaya göndərdiyi təlimat xarakterli məktubun surəti. Arxivdə Azərbaycan milyonçuları H.Z.Tağıyevin, A.M.Nağıyevin, Ş.Əsədullayevin, M.Muxtarovun, A.Quliyevin və başqalarının həyat və xeyriyyəçilik fəaliyyətini əks etdirən külli miqdarda dəyərli sənədlər də mühafizə olunur. İndi də böyük əhəmiyyəti olan və istifadə üçün ən yararlı içməli su hesab olunan Bakı-Şollar su kamərinin çəkilişlə əlaqədar məlumatlar mühafizə olunur. Arxivdə Azərbaycan neft sənayesi tarixində xüsusi yeri olan Nobel qardaşlarının fəaliyyətlərinə dair sənədlər də qorunur. Azərbaycan tarixi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən, xalqımız üçün həmişə aktual problem olaraq qalan erməni irticasının başlanğıc nöqtələrindən biri olan 1905-ci il hadisələrinə aid sənədlər də arxivdə saxlanılır. Azərbaycan Respublikası Dövlət Tarix arxivində mühafizə olunan sənədlər Azərbaycanın siyasi, iqtisadi və mədəni tarixini tədqiq etmək üçün qiymətli mənbədir.

Salman Mümtaz adına Azərbaycan Respublikasının Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi (ARDƏİA). Arxivdə 764 fond, 108.390 iş mühafizə edilir. Sənədlərin xronoloji dövrü XIX əsr - 2011-ci illəri əhatə edir. Azərbaycan Respublikası Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi (ARDƏİA), Respublika Nazirlər Sovetinin 1965-ci il 17 iyul tarixli 496 №-li qərarı əsasında 1966-cı ilin yanvar ayından fəaliyyətə başlamışdır. 1996-cı ildə Respublika Prezidentinin sərəncamı ilə ona mətnşünas Salman Mümtazın adı verilmişdir.

ARDƏİA XIX əsrdən bu günə qədər Azərbaycan ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin, ədəbiyyat və incəsənət sahəsindəki dövlət idarələrinin və yaradıcılıq təşkilatlarının sənədlərini toplayır, onların mühafizəsi və istifadəsi işini təşkil edir. Ədəbiyyat və incəsənət arxivi bu gün də müntəzəm olaraq ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin, respublikanın mədəniyyət sahəsindəki dövlət idarələri və yaradıcılıq təşkilatlarının sənədlərini dövlət mühafizəsinə qəbul edərək öz fondlarını zənginləşdirir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivi (ARDET-SA), Arxivdə 170 fond, 188.361 iş mühafizə edilir. Sənədlərin xronoloji dövr 1873 – 2011-ci illəri əhatə edir. Azərbaycan SSR Dövlət Elmi-Texniki və Tibbi Sənədləri Arxivi Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1969-cu il 24 iyul tarixli 338 sayılı qərarı ilə yaradılmışdır. Sonradan Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxiv

İdarəsinin təklifi nəzərə alınaraq, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1994-cü il 11 mart tarixli 107 sayılı qərarı ilə arxivdə bilavasitə elm və texnikaya aid sənədləri cəmləşdirmək məqsədilə arxivdə saxlanılan tibb sənədləri Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivinə verilmiş və indi arxiv Azərbaycan Respublikası Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivi kimi fəaliyyətini davam etdirir. Azərbaycan Respublikası Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivində mühafizə edilən elm və texnika sənədlərinin fondları respublikada xalq təsərrüfatının aşağıdakı sahələri üzrə qruplaşdırılmışdır: neft hasilatı və neft maşınqayırma sənayesi, neftayırma və neft kimya sənayesi, energetika, nəqliyyat tikintisinin inkişafı, su təsərrüfatı, tikinti işləri, arzaq sənayesi, texnika elmləri, neftkimya prosesləri və neftayırma elmləri sahələri.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Kino-Foto Sənədləri Arxivi (ARDKFSA), Arxivdə 20.632 kino sənəd, 342.346 foto sənəd mühafizə edilir. 1930-cu il aprelin 19-da yaradılan Mərkəzi Dövlət Oktyabr İnqilabı arxivinin fotosənədlər şöbəsi 1943-cü ildə Azərbaycan SSR Mərkəzi Dövlət Kinofotofono sənədləri arxivi kimi ayrıca fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. 1968-ci ilin aprelində Mərkəzi Dövlət Səs Yazıları Arxivinin yaradılması ilə olaqədar fono sənədlər həmin arxivə verilmiş, arxiv adı dəyişdirilərək, Azərbaycan SSR Mərkəzi Dövlət Kino-foto Sənədləri Arxivi, 1994-cü ildən isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Kino-foto Sənədləri Arxivi (ARDKFSA) adlandırılmışdır. Hazırda Azərbaycan Respublikası Dövlət Kino-foto Sənədləri Arxivi dövlət əhəmiyyətli Milli arxiv fonduna daxil olan kino-foto sənədlərinin arxivlərdə daimi mühafizə edilən kino-foto sənədləri ilə iş üzrə elmi-metodik mərkəzdir.

ARDKFSA-da fotolaboratoriya da fəaliyyət göstərir. Fotolaboratoriya fotosənədlərin surətlərini çıxarır, xüsusi əhəmiyyətli və unikal sənədlərdən neqativ-reproduksiyalar hazırlayır, onların sığorta fondunu yaradır, fotosənədlərdə olan zədələri vaxtında araşdırır, onların profilaktika və bərpaşını təşkil edir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Səs Yazıları Arxivi (ARDSYA), Arxivdə 32.983 fono sənəd, 1.677 video sənəd mühafizə edilir. Sənədlərin xronoloji dövr 1903 – 2011-ci illəri əhatə edir. Azərbaycanın digər tarixi abidələri ilə yanaşı fono (səs yazılar) sənədlərin də qiymətli arxiv materialları kimi toplanıb mühafizə edilməsi məqsədilə Nazirlər Kabinetinin 1968-ci il 5 aprel 154 sayılı qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Dövlət Səs Yazıları Arxivi yaradıldı. Azərbaycan Respublikası Dövlət Səs Yazıları Arxivi Azərbaycanın ictimai-siyasi, xalq təsərrüfatı, elm və mədəni həyatını özündə əks etdirən sənədli bədii fono sənədləri, hələ, dövlət siyasi və ictimai xadimlərin çıxışlarının lent və görüntü yazılarını, müharibə və əmək veteranlarının, əmək qəbaqcıllarının, elm və incəsənət xadimlərinin səs yazılarını mühafizə edir. Arxivin fono sənədlərinin yaranma tarixi 1902-ci ildən bu günə qədər olan dövrü əhatə edir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Arxivi, Arxivdə 1.051 fond, 402.062 iş, 4.410 kino sənəd, 84.400 foto sənəd mühafizə edilir. Sənədlərin xronoloji dövrü 1831 – 2011-ci illəri əhatə edir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Arxivi 1925-ci il 13 dekabr Naxçıvan MSSR Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarı ilə yaradılmışdır. 1930-cu ildə Azərbaycan arxiv orqanlarının yenidən təşkili ilə olaqədar Naxçıvanda Mərkəzi Arxiv İdarəsi fəaliyyətə başlamışdır ki, onun da tərkib hissəsi Naxçıvan şəhərində Muxtar Respublika Dövlət Arxivi olmuşdur. 1941-ci ildən isə o, Naxçıvan MR Mərkəzi Dövlət Arxivi adlandırılmışdır.[16]

XIX BÖLMƏ

İDARƏ AXIVLƏRİ VƏ ONLARIN MAF-IN FORMALAŞDIRILMASINDA ROLU

1. İdarə axivlərinin əsas iş qaydaları

İdarə axivlərinin əsas iş qaydaları, "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun, həmin qanunun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cü il 27 iyul tarixli, 168 nömrəli Fərmanının icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 06 mart tarixli 32 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş normativ hüquqi sənədlərin, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 27 sentyabr tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (sehmələrinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair" Təlimatın, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 28 yanvar tarixli 27 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Elektron sənədlərin mübadiləsi qaydası"nın tələblərinə uyğun olaraq və "Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsi haqqında" Əsasnamənin 9.3-cü bəndinə istinad edilərək işlənilib hazırlanmışdır.

Qaydalar dövlət orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə arxiv işinin təşkili, arxiv fondu sənədlərinin formalaşdırılması, dəyərini ekspertizası, mühafizəsi, uçotu, elmi məlumat aparatının yaradılması, istifadəsi, dövlət mühafizəsinə vermək üçün hazırlanması və təhvil verilməsinin normativ əsaslarını müəyyən edir.

Azərbaycan Respublikasının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil olan arxiv sənədləri daimi mühafizə məqsədilə dövlət arxivlərinə verilənə qədər qanunla müəyyən olunmuş müddətlərdə idarə, müəssisə və təşkilatlarda yaradılan arxivlərdə mühafizə edilir.

İdarə fəaliyyəti nəticəsində yaranan arxiv sənədlərini struktur bölmələrdən, digər komplektləşmə mənbələrindən vaxtında qəbul etmək, bu qaydalara uyğun olaraq mühafizə etmək, uçota almaq, qaydaya salmaq, istifadə etmək və daimi dövlət mühafizəsinə təhvil vermək üçün hazırlamaq məqsədi ilə arxiv yaradır.

İdarə arxivi dedikdə bir idarənin, yaxud onun tərkibində olan təşkilatlar qrupunun fəaliyyəti nəticəsində yaranmış arxiv sənədlərinin məcmusu olmaqla, sənədlərin komplektləşdirilməsini, mühafizəsini, uçotunu və istifadəsini həyata keçirən struktur bölmə başa düşülür.

Sənədlərin həcmindən asılı olaraq arxiv ya müstəqil struktur bölmə kimi, yaxud idarənin kargüzarlıq xidmətinin tərkibində sənədlərin mühafizəsi, uçotu və istifadəsini həyata keçirən qurum kimi təşkil olunur.

İdarə, struktur bölmə kimi arxivi, mühafizəxana otaqları, zəruri avadanlıqlar və kadrlarla təmin edir.[8]

2. İdarə arxivinin növləri

İdarə səlahiyyət və funksiyalarından asılı olaraq aşağıdakı arxiv növlərini yaradır.

1. Mərkəzi arxiv - dövlət hakimiyyəti orqanlarının, nazirlik, komita, agentlik və onlara tabe olan təşkilatların, həmçinin dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən təsdiq edilmiş arxivin komplektləşdirmə mənbəyi olan idarələrin və təşkilatların sənədlərinin saxlanması;

2. Mərkəzi sahə arxivi - yerləşdiyi ərazidən, tabeliyindən asılı olaraq müəyyən bir sahəyə aid olan bütün idarələrin sənədlərinin saxlanması;

3. Birləşmiş arxiv - eyni növ fəaliyyətlə məşğul olan və tabelik sistemində görə əlaqəli sahələrin bir neçə idarəsinin sənədlərinin saxlanması;

4. İdarə arxiv - yalnız bir idarənin və onun sələfləri olmuş idarələrin sənədlərinin saxlanması arxivləri.

İdarə yaranmış sənədlərin tərkibindən asılı olaraq idarəçilik, elmi-texniki, audivizual və elektron sənəd daşıyıcılarının saxlanması üçün ayrı-ayrılıqda arxiv yarada bilər. İdarə arxivinin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

- arxiv tərkibi "Arxiv haqqında əsasnamə" ilə müəyyən olunmuş sənədlərlə komplektləşdirmək;
- sənədlərin uçotunu və mühafizəsini təmin etmək;
- arxiv sənədlərinə elmi-məlumat aparatı yaratmaq;
- arxivdə saxlanılan sənədlərdən istifadə etmək;
- Milli arxiv fonduna məxsus sənədləri qanunla müəyyən olunmuş müddətdən sonra daimi dövlət mühafizəsinə vermək üçün hazırlamaq və təhvil vermək;
- sənədlərin təşkili işində idarənin kargüzərlik xidmətinə, struktur bölmələrə metodiki kömək göstərmək və təbə təşkilatlarda arxiv işinin təşkilinə nəzarət etmək.

Arxivdə arxiv işçisi arxivin əsas vəzifələrini həyata keçirmək üçün aşağıdakı funksiyaları icra edir:

- arxivin komplektləşdirmə mənbəyi olan struktur bölmələrin və idarələrin (tabeliyində olan) siyahılarını hazırlayır;
- struktur bölmələrdən və komplektləşdirmə mənbəyi olan idarələrdən arxivin tələblərinə uyğun qaydaya salınmış sənədləri qəbul edir;
- arxivə qəbul edilən sənədlərin uçotunu aparır və onların mühafizəsini təmin edir;
- arxiv sənədlərin elmi-məlumat aparatını (siyahı, müqəddimə, tarixi arayış) hazırlayır və normal vəziyyətdə saxlayır;
- idarənin və struktur bölmələrin rəhbərlərini arxivdə saxlanılan sənədlərin tərkibi və məzmunu barədə məlumatlandırır;
- fiziki və hüquqi şəxslərin sorğularını icra etmək üçün arxiv sənədlərindən istifadə edir;
- daimi dövlət mühafizəsinə vermək üçün sənədlərin dəyərinin ekspertizasını keçirir, digər təşkilati-metodiki tədbirlər görür;
- struktur bölmələrdə və komplektləşdirmə mənbəyi olan idarələrdə sənədlərin işlərin nomenklaturası üzrə formalaşdırılmasını, düzgün tərtib və təsvir olunmasını yoxlayır;
- idarənin iş nomenklaturasının hazırlanması işini təşkil edir;
- idarənin arxiv işinə dair normativ və metodiki sənədlərinin hazırlanmasında iştirak edir;
- elektron sənədlərin mühafizə olunması, uçotu, istifadəsi və daimi dövlət mühafizəsinə verilməsi işini təşkil edir;
- arxiv işçilərinin ixtisaslarının artırılması üçün keçirilən tədbirlərdə iştirak edir.

Arxiv bu qaydalarla müəyyən olunan əsas vəzifə və funksiyalarını həyata keçirmək üçün aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- struktur bölmələrdən və komplektləşdirmə mənbəyi olan idarələrdən sənədlərin vaxtında və qaydaya salınmış vəziyyətdə təhvil verilməsini tələb etmək;
- struktur bölmələrdə və komplektləşdirmə mənbəyi olan idarələrdə sənədlərlə işin təşkilinə nəzarət etmək;

- struktur bölmələrdən və komplektləşdirmə mənbəyi olan idarələrdən arxiv işinə aid zəruri məlumatlar almaq;

- Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi və digər dövlət arxiv təşkilatları tərəfindən arxiv işi sahəsində keçirilən tədbirlərdə iştirak etmək. [8]

Arxiv idarəsinin rəhbərliyi ilə birlikdə sənədlərin saxlanması şəraitinə əməl edilməsinə, sənədlərin itirilməsi və qeyri qanuni məhv edilməsinə, tabeliyində olub ləğv edilmiş və ya mülkiyyət forması dəyişdirilmiş idarələrin daimi saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlərinin qəbul edilməsindən əsassız imtina edilməsinə, sənədlərin elmi məlumat aparatının yaradılması, istifadəsi və sənədlərə buraxılış qaydalarının pozulmasına görə məsuliyyət daşıyır.

3. İdarənin kargüzərlikdə işlərin (saxlama vahidlərin) formalaşdırılması qaydaları

İşin (saxlama vahidinin) formalaşdırılması dedikdə icra olunmuş sənədlərin iş nomenklaturasına uyğun olaraq işdə (saxlama vahidində) qruplaşdırılması başa düşülür. İşə onun sərlövəsinə uyğun olan sənədlər daxil edilir. Təkrarlanan sənədlərin, qəralamaların (xüsusi qiymətli sənədlərin qəralamaları istisna olmaqla) işdə qruplaşdırılmasına icazə verilmir.

İşlər idarə arxivinin metodiki rəhbərliyi ilə idarənin kargüzərlik xidmətində, yaxud bu funksiyaları həyata keçirən struktur bölmədə formalaşdırılır. İşlər aşağıdakı tələblər nəzərə alınmaqla formalaşdırılır:

- daimi, müvəqqəti saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlər ayrı-ayrı işlərdə (saxlama vahidlərində) qruplaşdırılır;
- işə sənədin yalnız bir nüsxəsi daxil edilir;
- işə bir təqvim ilinə aid olan sənədlər daxil edilir (şəxsi işlər, məhkəmə, teatr, təhsil, seçki orqanlarının işləri istisna olmaqla);
- iş 250 vərəqdən və 04 sm qalın olmamaqla tərtib olunur;
- sənədlər işdə xronoloji ardıcılıqla (daxil olma və göndərilmə ardıcılıqlarına görə), müəlliflərin, konspondensiyaların əlifba sırası ilə və sənədlərdəki məsələnin məzmun ardıcılığına uyğun olaraq yerləşdirilir;
- sənəd və ona əlavələr tərtib olunması, təsdiq edilməsi tarixlərindən asılı olmayaraq bir işdə qruplaşdırılır, əlavələrin həcmi 250 vərəqdən artıq olduqda onlara ayrıca iş tərtib edilir və bu barədə əsas sənəddə qeyd aparılır;
- sərəncamverici sənədlər növlər üzrə xronoloji ardıcılıqla qruplaşdırılır. Sərəncamverici sənədlə təsdiq edilmiş əsasnamə, nizamnamə, təlimat həmin sənədə əlavə hesab olunur və eyni işdə qruplaşdırılır, müstəqil sənəd kimi təsdiq edildikdə isə ayrıca işə tikilir;
- əsas fəaliyyət üzrə əmrləri şəxsi heyət üzrə əmrlərdən ayrı, şəxsi heyət üzrə əmrləri isə onların saxlama müddətlərinə uyğun qruplaşdırmaq məqsəda uyğundur;
- yuxarı təşkilatlardan daxil olan sənədlər onların icra olunmasına dair sənədlərlə birlikdə qruplaşdırılır, az həcmdə olduqda idarənin əsas fəaliyyətinə dair sənədlərin qruplaşdırıldığı işə daxil edilə bilər;
- təsdiq edilmiş plan, hesabat, smeta və sair sənədlər onların layihələrindən ayrı qruplaşdırılır;

- sənədlər şəxsi işlərdə xronoloji ardıcılıqla yerləşdirilir;
- şəxsi vəərəqlər, şəxsi hesablar, əmək haqqı cədvəlləri işçilərin soyadlarının əlifba sırasına uyğun olaraq qruplaşdırılır;
- vətəndaşlardan daxil olan və şəxsi xarakter daşımayan, bilavasitə idarənin fəaliyyəti ilə bağlı ərizə, təklif və şikayətlər onların icra olunmasına dair sənədlərlə birlikdə qruplaşdırılır;
- yazışmalar təqvim ili daxilində xronoloji ardıcılıqla sistemləşdirilir, cavab sənədi sorğu sənədinin arxasında yerləşdirilir.

Əvvəlki illərdə aparılmış yazışma yenidən bərpa olunduqda sənədə əvvəlki işin indeksi qoyulur və cari ilin işinə daxil edilir, fəaliyyət sahələrinə spesifikasından asılı olaraq yazışma təhsil, teatr, seçki illəri daxilində qruplaşdırıla bilər.

4. Arxivdə işlərin tam tərtib olunması

Arxivdə işlərin tam tərtib olunması dedikdə, ümumilikdə arxiv – təşkilatlarında arxiv sənədlərinin məcmusu olmaqla, arxiv işini, arxiv sənədlərinin komplektləşdirilməsini, uçotunu, mühafizəsini, istifadəsini həyata keçirən struktur vahididir. Hər kargüzərlik ilinin əvvəlində işlərin nomenklaturasına əsasən müvafiq dövlət standartına uyğun forma üzrə əvvəlki ilə aid olan işlər cild şəklində tərtib edilir (kargüzərlik ili dedikdə təqvim ili nəzərdə tutulur). İşlərin nomenklaturu isə saxlanılma müddəti göstərilməklə, kargüzərlikdə başlanılan işlərin adlarının sistemləşdirilmiş siyahısıdır. İşlər tərtib edilərkən dövlət arxivinin bu sahədə qüvvədə olan təlimat, qayda və göstərişlərinin tələblərinə əməl edilir. İşlərin cild şəklində tərtib edilməsi onların bilavasitə saxlanıldığı yer üzrə həyata keçirilir. Daimi, müvəqqəti saxlanılan və şəxsi həyata aid işlər tam tərtib olunur. İşin tam tərtib olunması aşağıda göstərilənləri nəzərdə tutur:

1. işin cildlənməsi müvafiq formada hazırlanmış hazır cildlərdə həyata keçirilir;
2. işdəki vəərəqlərin nömrələnməsi bütün vəərəqlərin yuxarı sağ küncündə ümumi nömrələnmə qaydasında arəb rəqəmləri ilə, sənədlərin mətninə toxunmadan qara qrafit qələmlə əl ilə yazılmaqla həyata keçirilir.
3. işdəki vəərəqlərin öz nömrələri işdə yerləşmə sırasına uyğun olduqda nömrələnmə aparılır;
4. işin təsdiqedicisi qeydi A4 formatı üzrə ayrıca vəərəqdə əks etdirilir.

Sənədlərin daimi saxlanılan işlər kimi qruplaşdırılması prosesində işdə olan sənədlərin daxili siyahısı tərtib olunur. Daxili siyahı işin başlanğıcında yerləşdirilir və ona sənədlərin indeksləri, qısa məzmunu, tarixi və işdəki vəərəqlərin nömrələrinin göstərilməsi daxildir. Daxili siyahı müəyyən olunmuş forma üzrə ayrıca vəərəqdə tərtib olunur və tərtibçi tərəfindən imzalanır. Daxili siyahının vəərəqləri ayrıca olaraq nömrələnilir və təsdiq qeydində onların miqdarı işdəki vəərəqlərin ümumi miqdarından sonra üstəgəl (+) işarəsi ilə göstərilir. Daxili siyahı daimi saxlanılan sənədlər üçün tutulur. Sənədlərin köçürülməsi, daxil edilməsi, surətləri ilə əvəz edilməsi barədə bütün məlumatlar daxili siyahının "Qeyd" qrafasında əks etdirilir. İşin üz qabığındakı başlıq işlərin nomenklaturasından götürülür və lazımi hallarda işdə toplanmış sənədlər nəzərə alınmaqla dəqiqləşdirilir.

Daimi və müvəqqəti saxlanılan işin cildində lazımi dəqiqləşdirmə kargüzərlik ili başa çatdıqdan sonra aşağıdakı qaydada aparılır:

1. Təşkilatın struktur bölməsinin, onun struktur vahidinin adı dəyişildikdə və ya başa çatdırılmaq üçün iş başqa struktur bölməyə və onun struktur vahidinə verildikdə, cildə əlavə olaraq həmin struktur bölmənin və onun struktur vahidinin adı yazılır, sənədlərin əsl və ya surət olduğu göstərilir, iş bir neçə cildə ibarət olduqda hər bir cildin üz qabığında işin nomenklaturu üzrə başlığı və cildin öz başlığı qeyd edilir. Cildlərin başlandığı və ya qurtardığı tarix (gün, ay, il) hər cild üçün ayrıca göstərilir. Sənədlərin sonradan tez axtarılıb tapılması məqsədilə cildlərdə dəqiq tarix (gün, ay, il) yazılır;

2. Əgər işdə onun yarandığı ildən əvvəlki illərə aid sənədlər, əlavələr varsa, onun cildində tarix qeydinin altında "... illərə aid sənədlər vardır" qeydi yazılır;

3. İşdəki vəərəqlərin miqdarı, sayı təsdiq qeydindən işin cildinə köçürülür;

4. İşlər siyahıya daxil edilərkən işin cildində işin siyahı üzrə nömrəsi və struktur bölmənin arxivi ilə razılaşdırılmaqla siyahının və fondun nömrəsi yazılır. Daimi və müvəqqəti saxlanılan işlərin cildlərində qeydlər işığa davamlı mürəkkəblə və ya tuşla aydın, dürüst yazılır.

Kargüzərlik ili başa çatdıqdan sonra daimi, müvəqqəti saxlanılan işlər və şəxsi həyata aid işlər üçün ayrı-ayrı siyahılar tutulur. Təşkilatın struktur bölmələrində işlərin siyahıları müvafiq ekspert komissiyasının, struktur bölmənin arxivinin, zəruri hallarda isə müvafiq dövlət orqanının metodiki köməkliliyi ilə struktur bölmələrin müvafiq ekspert komissiyasındakı nümayəndələrinin iştirakı ilə tutulur, siyahını tərtib edən struktur vahidin rəhbəri tərəfindən imzalanaraq təsdiq edilir. [8]

Siyahılardakı işlərin sayının nomenklatur üzrə faktiki yaranmış işlərin sayına uyğunluğu yoxlanılır. Siyahılar hazırlanarkən dövlət arxivinin bu sahədə qüvvədə olan təlimat, qayda və göstərişlərinin tələblərinə əməl edilir. Struktur bölmənin arxivi struktur vahidlərin təqdim etdiyi siyahılar əsasında daimi saxlanılan işlər siyahısının illik bölməsini hazırlayır və müvafiq qaydada rəsmiləşdirilməsini təmin edir. Siyahı üzrə hər işin (cildin) müstəqil sıra nömrəsi vardır. İşlər siyahılarda işlərin nomenklaturasına uyğun surətdə sistemləşdirilir. Arxivə icra olunmuş daimi, müvəqqəti saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlər təhvil verilir. Onların təhvil verilməsi tərtib edilmiş siyahılar üzrə aparılır.

Saxlanılma müddətindən (daimi və ya müvəqqəti) asılı olmayaraq bütün işlər başa çatdırıldıqdan sonra 3 il müddətində Təşkilatın struktur vahidlərində (formalaşdığı yerdə) saxlanılır və bu müddət bitdikdən sonra struktur bölmənin arxivinə təhvil verilir. İşlərlə birlikdə onlardakı sənədlərin qeydiyyat kitabları da arxivə təhvil verilir. İşlərin və onlardakı sənədlərin qeydiyyat kitablarının struktur bölmənin arxivinə verilməsi həmin arxivin tərtib etdiyi, aidiyyəti struktur vahidlərlə razılaşdırıldığı və təşkilatın rəhbərinin, digər struktur bölmələrdə isə struktur bölmənin rəhbərinin imzalanaraq təsdiq etdiyi qrafika əsasən həyata keçirilir.

İşlər siyahılarına və nomenklaturuna uyğun olaraq arxiv tərəfindən qəbul edilir. Sənədlərin (qeydiyyat jurnalları istisna olmaqla) saxlanılması üçün qovluqlardan istifadə edilir. Arxivə təhvil verilən işlərin üzərində onların saxlanma müddətləri dəqiq şəkildə göstərilir. Növbəti ilə keçən işlər istisna olmaqla, bir ilin bütün sənədləri qovluqlarda formalaşdırılır. İşin vəərəqləri sağ küncdən başlayaraq yuxarıdan aşağıya doğru adi karandaşla nömrələnilir. Bir qovluqdakı vəərəqlərin sayı 250-dən (iki yüz əllidən) çox olmamalıdır. Sənədlər qovluğa 1 (bir) nüsxədə tikilir. Ara qatları, metal bəndlər, parçimlər

qovluqdan çıxarılmalı və sənədlər ardıcıl tikilməlidir. İşlərin arxivə təhvil verilməsi barədə siyahılar əlavə olunmaqla 2 (iki) nüsxədə təhvil-təslim aktı tərtib olunur. Təhvil-təslim aktı işləri qəbul edən arxivə məsul şəxs və təhvil verən struktur vahidin rəhbəri tərəfindən imzalanır. Aktın və siyahının bir nüsxəsi struktur vahidin rəhbərinə verilir, ikinci nüsxəsi isə arxivdə saxlanılır.

5. Arxivə qəbul edilən işlərin (saxlama vahidlərinin) formalaşdırılmasına (tərtib edilməsinə) qoyulan tələblər

İşlər idarə arxivinə təhvil verilmək üçün arxivin metodiki rəhbərliyi ilə idarənin kargüzərlik xidmətində və ya bu funksiyanı həyata keçirən struktur bölmədə tərtib olunur.

Saxlanma müddətinə müvafiq olaraq iş tam və ya qismən tərtib edilir. Daimi, uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlər tam tərtib olunur. İşin tam tərtib edilməsi dedikdə, onun tikilməsi (cildlənməsi), vərəqlərinin nömrələnməsi, təsdiq vərəqinin, zərurət olduqda işdəki sənədlərin daxili siyahısının hazırlanması və işin üz cildində təsvir olunan rekvizitlərdə dəyişikliklərin edilməsi başa düşülür. Müvəqqəti saxlanılan (on ildən az) işlərin bu cür tərtib edilmədən dəftərxana qovluqlarında saxlanılmasına icazə verilir. Sənədlər orada əks olunan mətnin, tarixin, imzanın sərbəst oxunması mümkün olan tərzdə dörd yerdən dəşik açmaqla qalın karton üzvlü qovluqlarda tikilir və ya cildlənir. Tikmək üçün hazırlanmış sənədlərdən bütün metal əşyalar çıxardılır.

Xüsusi əhəmiyyətli və iri formatlı sənədlər iplə bağlanmış qalın qovluqlarda və ya qutularda saxlanılır. Tələb olunmadan qalmış şəxsi sənədlər (əmək kitabçası, şəxsiyyət vəsiqəsi, hərbi bilet və s.) zərflə qoyularaq işə tikilir. Belə sənədlər çox olduqda işin içindən çıxardılır və onlara ayrıca siyahı tərtib olunur.

İşdəki xüsusi əhəmiyyətli sənədlərin uçotu məqsədilə işin əvvəlinə sənədlərin daxili siyahısı, sonuna isə təsdiqləyici vərəq tikilir. Sənədlərin tamlığını və ardıcılığını təmin etmək üçün işdəki vərəqlər (təsdiqetmə vərəqi və daxili siyahı istisna olmaqla) yuxarı sağ küncdən qara karandaşla ərəb rəqəmləri ilə ardıcıl nömrələnir. Bir neçə hissədən ibarət olan işlərin hər biri üçün ayrıca nömrələnmə aparılır. Daxili siyahının vərəqləri ayrıca nömrələnir.

Şəkillər, çertyojlar, diaqramlar və böyük ölçüdə (A-2, A-3 formatda) olan vərəqlər arxa tərəfdən sol yuxarı küncdən nömrələnir. Üzərində tam olaraq fotosəkillər və ya markalar yapışdırılmış, həmçinin bir tərəfdən tikilmiş istənilən ölçülü vərəq bir dəfə nömrələnir. İşə zərf tikildikdə ilk olaraq zərf, daha sonra zərfin içindəki sənədlərdə nömrələnmə aparılır. Əvvəlcədən nömrələnmiş sənədlər işə daxil edildikdə ümumi ardıcılığa uyğun olaraq nömrələnmə aparılır, nömrələnmədə böyük fərq olduğu hallarda vərəqlər yenidən nömrələnir və əvvəlki rəqəmlərin üzərindən karandaşla xətt çəkilir. İşin əvvəlki təsdiqedici vərəqi xətlənərək saxlanılır və ona yeni təsdiqedici vərəq tərtib olunur. Vərəqlərin nömrələnməsində az sayda səhvlər olduqda liter nömrələrdən istifadə olunur.

İşdəki vərəqlərin sayını təsdiq etmək üçün işin sonuna **təsdiqetmə vərəqi** tikilir. Təsdiqetmə vərəqi müəyyən olunmuş formada (4 №-li əlavə) tərtib olunur. Təsdiqetmə vərəqində işdəki vərəqlərin sayı (rəqəmlə və yazı ilə), liter və buraxılmış nömrələr, daxili siyahıdakı vərəqlərin sayı, işə tikilmiş şəkillərin markaların sayı və s. göstərilir. Təsdiqetmə vərəqi onu hazırlayan şəxs tərəfindən vəzifəsi göstərilməklə imzalanır və tarix qoyulur. Təsdiqetmə vərəqində sonradan edilən bütün dəyişikliklər müvafiq akt əsasında

apılır. Təsdiqetmə vərəqi işin sonuna tikilir, iş əvvəlcədən tikilmiş olduqda işin arxa üzünün içəri hissəsinə yapışdırılır.

İşə uçot aparılması tələb olunan spesifik sənədlər (xüsusi əhəmiyyətli sənədlər, məhkəmə, istintaq işləri, şəxsi işlər) daxil edildikdə, həmçinin işin sərəlvində işdəki sənədlərin məzmunu tam əhatə olunmadıqda daxili siyahı tərtib olunur. Daxili siyahı müəyyən olunmuş formada (5 №-li əlavə) hazırlanır, orada sənədin ardıcılıq nömrəsi, indeksi, tarixi, sərəlvəsi və vərəqlərin nömrələri göstərilir. Daxili siyahı üçün yekun qeyd hazırlanır və siyahıya daxil edilmiş sənədlərin miqdarı və vərəqlərin sayı barədə məlumat verilir, onu hazırlayan şəxs tərəfindən imzalanır. Daxili siyahı işin əvvəlinə tikilir.

Sənədlərin tərkibində dəyişikliklər baş verdikdə, buna əsas olan sənədlər göstərməklə daxili siyahının "qeyd" sütununda müvafiq qeydlər aparılır. Daimi, uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərin üz cildi (titul vərəqi) müəyyən olunmuş formada (6 №-li əlavə) tərtib olunur. İşin üz cildində (titul vərəqində) idarənin və onun təbə olduğu yuxarı təşkilatın adı, işin yarandığı struktur bölmənin adı, işin indeksi, ümumi siyahı üzrə nömrəsi, sərəlvəsi, işdəki sənədlərin ilk və son tarixləri, vərəqlərin sayı, işin saxlama müddəti və arxiv şifri yazılır.

Daimi saxlanılan işlərin üz cildində (titul vərəqində) idarənin qəbul mənbəyi olduğu dövlət arxivinin adının yazılması üçün yer saxlanılır. İşdəki sənədlərin əhatə olunduğu illərdə idarənin (struktur bölmənin) adı dəyişdirildiyi və yaxud işlər davam etdirmək üçün digər idarəyə (struktur bölməyə) təhvil verildiyi hallarda işin titul vərəqində hər iki idarənin adı yazılır və əvvəlki ad mötərizəyə alınır. İşin sərəlvəsi idarənin iş nomenklaturasından götürülür, zərurət olduqda sərəlvədə qismən dəyişikliklər edilir.

Bir neçə hissədən ibarət işə ümumi sərəlvə yazılmaqla yanaşı, hər bir hissəyə özünə məxsus sərəlvə verilir. İş sənədlərin surətlərindən tərtib olunduqda sərəlvədə sənədlərin surət olması qeyd olunur, sənədlərin əsli olması sərəlvədə qeyd edilmir. İşin üz cildində (titul vərəqə) işdəki sənədlərin ilk və son tarixləri göstərilir.

İlk və son tarixlər işdəki sənədlərin tərtibetmə, imzalanma, qeydiyyat tarixləri ilə müəyyən edilir. Bəzi növ sənədlərlə (protokol, əmr, qərar, sərəncam və s.) formalaşdırılmış işlərin ilk və son tarixləri tam olaraq gün, ay, il göstərməklə yazılır. Şəxsi işin ilk və son tarixləri işçinin işə daxil olma və işdən azad olma tarixləri ilə müəyyənləşdirilir. İşin üz cildində (titul vərəqində) qeyd olunan vacib elementlərdən biri işin təsdiqedici vərəqinə əsasən işdəki vərəqlərin sayının göstərilməsi və idarənin iş nomenklaturasına uyğun işin saxlama müddətinin qeyd olunmasıdır. Daimi saxlanılan işlərdə "daimi saxlanmalı" ifadəsi yazılır.[8]

6. İşlərin (saxlama vahidlərinin) siyahılarının tərtib edilməsi və rəsmiləşdirilməsi qaydaları

İdarə arxivinin komplektləşdirilməsini təmin etmək üçün kargüzərliyi başa çatmış və dəyəri ekspertizadan keçirilmiş daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərə arxiv siyahıları tərtib olunur. **Arxiv siyahısı** - işlərin (uçot vahidlərinin) tərkibi və məzmununu açmaq, fond daxilində onların sistemləşdirilməsi və uçotu üçün nəzərdə tutulan arxiv soraq vasitəsidir. Daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərin, həmçinin spesifik sənədlərdən (məhkəmə, istintaq işlərə, elmi hesabatlara və s.) ibarət işlərin siyahıları ayrıca tərtib olunur. Ayrıca siyahı dedikdə ardıcıl nömrələrlə qurtaran

işlərin sərlovhələrinin məcmusu başa düşülür. Arxivin metodiki rəhbərliyi ilə idarənin struktur bölmələri hər il sənədlərin siyahılarını (7 №-li əlavə) hazırlayıb və həmin siyahılar əsasında sənədlər idarə arxivinə təhvil verilir.

Struktur bölmələrdə hazırlanmış siyahılar idarə arxivi tərəfindən daimi dövlət mühafizəsinə təhvil verilən işlərin ümumi siyahılarının tərtib edilməsində əsas kimi istifadə olunur. Siyahı təsvir bəndlərindən, yekun qeydi, təsdiqetmə vərəqi və siyahının məlumat aparatından ibarətdir. Struktur bölmədə hazırlanmış siyahının təsvir bəndlərinə aşağıdakı elementlər aiddir:

- işin siyahı üzrə nömrəsi və indeksi;
- işin titul vərəqində göstərilən sərlovhəsi;
- ilk və son tarixlər;
- vərəqlərin sayı və işin saxlanma müddəti;
- qeyd sütunu.

Struktur bölmələrdə siyahılar aşağıdakı tələblərə əməl olunmaqla tərtib olunur:

- siyahıda işlər iş nomenklaturasının hazırlanmasında tətbiq olunmuş sistemləşdirmə sxemində uyğun yerləşdirilir;

- hər bir iş siyahıya ayrıca nömrə ilə daxil edilir, iş bir neçə hissədən ibarət olduqda, hər bir hissəyə müstəqil nömrə verilir. Sərlovhələri eyni olan işlər siyahıya daxil edildikdə, daha əvvəlki tarixə malik işin sərlovhəsi tam olaraq yazılır, digər işlərin sərlovhələrinin yerinə "həmin iş" ifadəsi qeyd olunur. Siyahının yeni sahifəsində sərlovhə tam olaraq yazılır.

- siyahının bütün sütunları işin üz cildində (titul vərəqində) verilmiş məlumatlara tam uyğun olaraq doldurulur.

- "qeyd" sütununda işlərin fiziki vəziyyəti, onların digər struktur bölmələrə verilməsi və s. barədə məlumatlar verilir.

Siyahının sonunda ora daxil edilmiş işlərin ilk və son nömrələri, miqdarı (rəqəm və yazı ilə) göstərməklə yekun qeyd yazılır, həmçinin buraxılmış və liter nömrələr barədə məlumat verilir. Siyahı onu hazırlayan şəxs tərəfindən imzalanır və struktur bölmə rəhbəri tərəfindən təsdiqlənir. İdarə arxivi müvafiq dövlət arxivinin metodiki rəhbərliyi ilə struktur bölmələrin siyahıları əsasında idarənin daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərin illik ümumi siyahılarını hazırlayıb. Daimi saxlanılan işlərin siyahılarına struktur bölmələrdə yaranan daimi saxlanma müddətli işlər və iş nomenklaturasında "EYK" yazılmış işlərdən seçilmiş sənədlərdən tərtib olunan daimi saxlanılan işlərin sərlovhələri daxil edilir. Düzgün tərtib olunmamış iş sökülərək yenidən tərtib olunur.

Arxivin daimi saxlanma müddətli işlərinin ümumi siyahısının illik bölməsi müəyyən olunmuş formada (8 və 9 №-li əlavələr) hazırlanır. Siyahının sütunlarının doldurulması və sərlovhələrin yerləşdirilməsi qaydaların bəndlərinə müvafiq olaraq aparılır. Fondun ilk ümumi siyahısına fond vərəqi üzrə nömrə verilir və siyahı başa çatanaqədər həmin nömrə saxlanılır. Siyahıya daxil edilmiş işlər ardıcıl olaraq nömrələnir, sonradan aşkar olunan işlər liter nömrələrlə siyahıya daxil edilir. İşlər siyahıya daxil edildikdən sonra yekun qeyd yazılır. Daimi saxlanılan işlərin ümumi siyahısına müqəddimə, zərurət olduqda qısaldılmış sözlərin siyahısı və mündəricat tərtib edilir.

Müqəddimədə idarənin yaranma tarixi, onun hüquqi əsası, fəaliyyət istiqamətləri,

struktur, tabe olduğu yuxarı təşkilat, siyahıdakı işlərin miqdarı, məzmunu, tərkibi, xronoloji sərhədləri, işlərin sistemləşdirilməsi, təsviri qaydaları və s. barədə məlumat verilir. Müqəddimə tərtib olunma tarixi qoyulmaqla hazırlayan şəxs və arxiv müdiri tərəfindən imzalanır.

Siyahı bir neçə bölmədən, altbölmələrdən ibarət olduqda mündəricat hazırlanır. Mündəricatda müqəddimə, ixtisar olunmuş sözlərin siyahısı, bölmə, altbölmələr qeyd olunur və onların yerləşdiyi vərəqlərin nömrələri göstərilir.

Daimi saxlanılan işlərin ümumi siyahısının illik bölməsi dörd nüsxədə hazırlanır. Başa çatmamış siyahılar tikilmir (cildlənmir), ipli qovluqlarda saxlanılır. Ümumi siyahıya daxil edilmiş işlərin sərlovhələrinin sayı dörd rəqəmli həddə çatdıqda (1000, 2000, 9999) siyahı başa çatmış hesab olunur. İl ərzində iki yüzə qədər daimi saxlanılan iş yaranan idarənin 5 ildə yaranmış daimi saxlama müddətli işlərinin daxil edildiyi ümumi siyahı başa çatmış hesab olunur. Hazırlanmış siyahılara idarənin Mərkəzi Ekspert Komissiyasında (EK) baxılır, bəyənilmiş siyahılara "Razılaşdırılıb" qırtı, protokolun nömrəsi və tarix qoyulur.

MEK(EK) - da bəyənilmiş siyahılar müvafiq dövlət arxivi ilə razılaşdırılmış qrafik əsasında 5 ildən gec olmamaq şərti ilə baxılmaq üçün həmin dövlət arxivinin Ekspert Yoxlama Komissiyasına təqdim olunur. Siyahılar dövlət arxivinin EYK-da razılaşdırıldıqdan sonra idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Təsdiq edilmiş siyahıların bir nüsxəsi nəzarət üçün dövlət arxivində, qalan nüsxələr isə idarə arxivində saxlanılır. Başa çatmış hər bir siyahıya nömrə verilir və müvafiq formada yekun qeyd (10 №-li əlavə) və təsdiqetmə vərəqi tərtib olunur. Başa çatmış siyahının rəsmiləşdirilməsində tələb olunan vacib element **titul vərəqidir**. [8]

Siyahının titul vərəqi müəyyən olunmuş formada (11 və 12 №-li əlavələr) hazırlanır. Titul vərəqində fondun və siyahının adı, nömrəsi, sənədlərin növləri (daimi, müvəqqəti, şəxsi heyət və s.), ilk və son tarixləri göstərilir. Titul vərəqində fondun sənədlərini qəbul edən dövlət arxivinin adının yazılması üçün yer saxlanılır. Fondun adında baş vermiş dəyişikliklər xronoloji ardıcılıqla siyahının titul vərəqində göstərilir. Başa çatmış siyahıya müqəddimə, mündəricat və zərurət olduqda qısaldılmış sözlərin siyahısı hazırlanır. Başa çatmış siyahı titul vərəqi və məlumat aparatı ilə birlikdə tikilir və yaxud cildlənir.

Uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan işlərin illik ümumi siyahılarına idarənin struktur bölmələrində yaranan sənədlər daxil edilir və siyahı qaydaların müvafiq bəndlərinə uyğun olaraq tərtib olunur. İşlər siyahıda idarənin iş nomenklaturasına uyğun olaraq sistemləşdirilir. Siyahılar iki nüsxədə hazırlanır və ekspert komissiyasında baxıldıqdan sonra idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Şəxsi heyət üzrə işlərin illik ümumi siyahıları müəyyən olunmuş formada (13 №-li əlavə) hazırlanır və siyahı qaydaların müvafiq bəndlərinə uyğun olaraq tərtib edilir.

Şəxsi heyət üzrə işlər illik ümumi siyahıda nominal əlamətlərinə görə aşağıdakı ardıcılıqla sistemləşdirilir:

- şəxsi heyət üzrə əmlar (sərəncamlar);
- şəxsi heyətin siyahısı;
- şəxsi heyətin uçot kartoçkaları (şəxsi işlərə ayrıca siyahılar tərtib olunmadıqda);
- şəxsi işlər (şəxsi işlərə ayrıca siyahılar tərtib olunmadıqda);
- işçilərin əmək haqqı üzrə şəxsi hesabları (əmək haqqının hesablanması cədvəlləri);

- tələb olunmayan əmək kitabçaları (ayrıca siyahı olmadığı);
- bədbəxt hadisələr barədə aktlar.

Böyük miqdarda işçi personalına malik olan və il ərzində çoxlu sayda sənəd yaranan idarələrdə hər bir sənəd növü üzrə ayrıca siyahı tərtib edilə bilər.

Şəxsi işlər işçinin işdən azad olunduğu il üzrə siyahıya alınır və əlifba sırası ilə sistemləşdirilir. Daimi dövlət mühafizəsi məqsədilə dövlət arxivlərinə sənəd təhvil verən idarələrdə şəxsi heyət üzrə işlərin siyahıları üç nüsxədə tərtib olunur və onu hazırlayan şəxs, həmçinin kadrlar qrupunun rəhbəri tərəfindən imzalanır. Siyahılara idarənin MEK(EK)-da baxılır. MEK(EK)-da bəyanılmış siyahılar razılaşdırılmaq üçün müvafiq dövlət arxivinin EYK-ya təqdim olunur və razılaşdırıldıqdan sonra idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Şəxsi heyət üzrə işlərin başa çatmış siyahılarının hazırlanması qaydaların müvafiq bəndlərinə uyğun olaraq aparılır.

Daimi və uzun müddət saxlanılan sənədlərin siyahıları hazırladıqdan sonra, saxlanılmalı olmayan sənədlər məhv edilmək üçün seçilir və müvafiq formaya uyğun olaraq (1 №-li əlavə) məhv etmə aktı tərtib edilir. Saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv etmək üçün ayrılması haqqında akt və siyahılar eyni vaxtda baxılmaq üçün idarənin MEK(EK)-na təqdim olunur. Daimi dövlət mühafizəsinə sənəd verən (dövlət arxivinin komplektləşdirmə mənbəyi olan) idarənin daimi saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərinin siyahıları, həmçinin saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında aktı idarənin MEK(EK)-da baxıldıqdan sonra təsdiq edilmək üçün müvafiq dövlət arxivinin EYK-ya təqdim olunur. [8]

Dövlət arxivinin EYK-sı siyahılara və akta baxır, daimi saxlanılan işlərin siyahılarını və məhv etmə aktını təsdiq edir, şəxsi heyət üzrə işlərin siyahılarını razılaşdırır. Bundan sonra siyahılar və akt idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Daimi dövlət mühafizəsinə sənəd verməyən (dövlət arxivinin komplektləşdirmə mənbəyi olmayan) idarələrin fəaliyyəti nəticəsində yaranan işlərin siyahılarına və saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında akta, həmin idarənin tabe olduğu yuxarı təşkilatın MEK(EK)-da baxılır. Razılaşdırılmış siyahı və akt idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir.

Yuxarı təşkilatı olmayan və daimi dövlət mühafizəsinə sənəd verməyən (dövlət arxivinin komplektləşdirmə mənbəyi olmayan) hüquqi şəxslərin fəaliyyəti nəticəsində yaranan işlərin siyahıları və saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında akt baxılmaq üçün müvafiq ərazidə yerləşən dövlət arxivinin EYK-ya təqdim olunur və razılaşdırıldıqdan sonra idarə rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında akta daxil edilmiş işlər qaydaların müvafiq bəndinə uyğun olaraq məhv edilir.

Sənədlərin idarə arxivinə təhvil verilməsi qaydası müvafiq formada aparılır. Daimi və uzun müddət saxlanılan işlər, həmçinin şəxsi heyət üzrə sənədlər kargüzarlığı başa çatdıqdan sonra 3 ildən gec olmamaq şərti ilə, struktur bölmələrdən idarə arxivinə əvvəlcədən razılaşdırılmış qrafik əsasında təhvil verilir. İşləri struktur bölmənin əməkdaşının bilavasitə iştirakı ilə idarə arxivinin məsul əməkdaşı qəbul edir. Arxivin əməkdaşı işlərin düzgün tərtib olunmasını, siyahı üzrə sayını, nomenklaturaya uyğunluğunu yoxlayır. İş aşkar olunmadıqda müvafiq arayış hazırlayır. Siyahının hər iki nüsxəsində qəbul edilmiş işlərin miqdarı rəqəm və yazı ilə qeyd olunur, hər iki şəxs

tərəfindən imzalanır və tarix qoyulur. Xüsusi əhəmiyyətli işlər işdəki vərəqlərin miqdarı yoxlanılmaqla qəbul edilir. İşlər struktur bölmənin əməkdaşı tərəfindən arxivə gətirilir.

7. İş nomenklaturası

İdarənin kargüzarlığında yaranan işlərin saxlama müddətləri göstərməklə müəyyən olunmuş formada sistemləşdirilmiş sərəlvhələrinin siyahısı **iş nomenklaturası** adlanır.

Arxiv fondu sənədlərinin keyfiyyətli komplektləşdirilməsini təmin etmək üçün idarə arxivini idarənin kargüzarlıq xidmətinə iş nomenklaturasının hazırlanmasına metodiki və əməli kömək edir. İş nomenklaturasının hazırlanmasına idarənin kargüzarlıq xidməti məsuliyyət daşıyır. İş nomenklaturası kargüzarlıqda əsas uçot sənədi hesab olunur. Arxivdə daimi, uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan sənədlərin siyahılarının hazırlanmasında və müvəqqəti saxlanma müddətli sənədlərin uçotunun aparılmasında əsas sənəd kimi istifadə edilir. İş nomenklaturasının hazırlanmasında tətbiq edilmiş sistemləşdirmə sxemindən idarələrdə sənədlərdən istifadə üçün kartotekanın yaradılmasında istifadə edilə bilər.

İş nomenklaturasının birtipli, nümunəvi və fərdi növləri mövcuddur. Birtipli iş nomenklaturası eyni tipli təşkilatlarda yaranan işlər üçün tərtib edilir və normativ sənəd hesab olunur. Nümunəvi nomenklatura idarənin kargüzarlığında yaranan nümunəvi tərkibli işləri müəyyən edir, göstərilən indekslərə uyğun olaraq tətbiq edilir və tövsiyyə xarakterli sənəd hesab olunur. Fərdi iş nomenklaturası tipik və ya nümunəvi iş nomenklaturaları əsasında konkret bir idarə üçün hazırlanır. Bu zaman idarənin kargüzarlığında yaranması güman edilən və onun spesifikasiyaya uyğun olan işlərin sərəlvhələri nümunəvi və birtipli nomenklaturalarından götürülərək fərdi iş nomenklaturasına daxil edilir. [8]

İşlərin saxlanma müddətləri dəyişdirilmədən saxlanılır. İdarənin iş nomenklaturası müəyyən olunmuş formada (2 №-li əlavə) və struktur bölmələrin təsdiq edilmiş analoji nomenklaturaları əsasında tərtib olunur. İdarənin iş nomenklaturası kargüzarlıq xidmətinin rəhbəri tərəfindən imzalanır, arxiv müdiri vizalayır, idarənin MEK(EK)-da baxıldıqdan sonra razılaşdırılmaq üçün müvafiq dövlət arxivinin EYK-ya təqdim edilir. EYK ilə razılaşdırıldıqdan sonra idarə rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Təsdiq olunmuş iş nomenklaturasının surətləri işdə tətbiq üçün struktur bölmələrə verilir. Növbəti ilin iş nomenklaturası cari ilin sonuncu rübündə hazırlanır, arxiv təşkilatı ilə razılaşdırılır, idarə rəhbəri təsdiq etdikdən sonra növbəti ilin yanvarın 01-dən tətbiq olunur. İş nomenklaturası 5 ildə bir dəfədən gec olmayaraq arxiv təşkilatı ilə razılaşdırılır, idarənin strukturunda dəyişiklik baş verdikdə yeni iş nomenklaturası hazırlanır.

İş nomenklaturası idarənin fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərin məzmun və tərkibi öyrənilməklə hazırlanır. Onun hazırlanmasında idarənin əsasnaməsindən (nizamnaməsi), struktur bölmələrin əsasnamələrindən, ştat cədvəllərindən, daimi və uzun müddət saxlanılan sənədlərin siyahılarından, sənədlərin saxlanma müddətlərini göstərən sahə və nümunəvi siyahılardan, birtipli və nümunəvi iş nomenklaturalarından istifadə edilir. İş nomenklaturasında qruplaşdırılan işlərə idarənin bütün fəaliyyət sahələrində yaranan sənədlərin məzmun və tərkibini tam əhatə edə biləcək sərəlvhələr tərtib edilir.

İş nomenklaturasına müvəqqəti fəaliyyət göstərən orqanların (ləğv etmə komissiyaların və s.) sənədləri daxil edilir, çap nəşrləri (kitab, jurnal, qəzet) nomenklatu-

raya daxil edilmir. İş nomenklaturasının bölmələri idarənin strukturuna əsasən müəyyən edilir, bölmə və altbölmələrin adları idarənin struktur bölmələrinin (məsələn: katiblik, kadr, maliyyə və s.) adlarına uyğun olaraq qoyulur.

İdarənin və struktur bölmələrin iş nomenklaturaları müəyyən olunmuş formada (2 və 3 №-li əlavələr) hazırlanır və sütunları aşağıdakı kimi doldurulur:

Birinci sütunda işlərin indeksi və ardıcılıq nömrəsi yazılır. İşin indeksi idarənin kargüzərliq təlimatına əsasən struktur bölməyə verilmiş nömrəni ifadə edir, ardıcılıq nömrəsi isə nomenklaturanın bölmələri daxilində işin ardıcılığını müəyyən edir. İndeks və ardıcılıq nömrəsi ərəb rəqəmləri ilə yazılır (məsələn, 02-05, burada 02 struktur bölmənin indeksi, 05 işin ardıcılıq nömrəsidir). İş nomenklaturasının müxtəlif bölmələrində eyni növ işlər olduğu halda, həmin işlərə eyni ardıcılıq nömrələrinin verilməsi tövsiyə olunur (məsələn, əsas fəaliyyət üzrə əmrilər nomenklaturanın birinci bölməsində 01-05 kimi nömrələnsə, sonrakı bölmələrdə 02-05; 03-05 kimi nömrələnməsi).

İkinci sütunda işlərin sərlövhələri yazılır. Nomenklaturanın bölmələri daxilində işin sərlövhələri onların əhəmiyyətliyi və məntiqi bağlılığı nəzərə alınmaqla yerləşdirilir. İlk növbədə yuxarı təşkilatlardan daxil olan qərar, sərəncam, təlimat, daha sonra idarə rəhbərinin əmr və sərəncamları, plan hesabat xarakterli sənədlər və digər sənədlər müvafiq ardıcılıq üzrə daxil edilir. Coğrafi və yazışmaların əlamətlərinə görə qruplaşdırılmış işlər nomenklaturada əlifba sırası üzrə yerləşdirilir. Sərlövhədə işin məzmun və tərkibi barədə tam və dəqiq məlumat verilir, qeyri-müəyyən ifadələrdən (müxtəlif yazışma, müxtəlif materiallar, ümumi yazışma və s.) istifadə edilməsinə icazə verilmir (məsələn, İdarənin yaradılması, strukturu, statusu və s. barədə yuxarı orqanlarla yazışma). Eyni məsələyə aid olub kargüzərliqda ardıcılığına görə əlaqəli olmayan işlərin sərlövhələrində "sənədlər" sözündən istifadə edilir və mötərizədə sənədlərin növləri göstərilir, məsələn, vətəndaşların müraciətlərinə baxılmasına dair sənədlər (məlumatlar, icmallar, analitik təhlillər və s.). İstehsalat normalarının, qiymətlərin, tarif və maaş dərəcələrinin müəyyən edilməsinə dair sənədlər (hesablamalar, aktlar, arayışlar, rəylər, tövsiyələr və s.).

"Sənədlər" sözü həm də işə sənədlərə aid əlavələr yerləşdirildiyi işin sərlövhəsinin tərtib edilməsində istifadə olunur. (məsələn, Bakı şəhəri Suraxanı rayonu İcra Hakimiyyəti Başçısının " " " " №-li sərəncamları və onlara əlavə olunan sənədlər; Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin iclas protokolları və onlara aid sənədlər.)

Üçüncü sütunda il ərzində yaranmış işlərin miqdarı göstərilir və təqvim ilinin sonunda doldurulur.

Dördüncü sütunda sənədlərin saxlanma müddətlərini göstərən nümunəvi və sahə siyahıları əsasında işin saxlanma müddəti və müvafiq bənd göstərilir, siyahı olmadıqda nümunəvi və ya tipik iş nomenklaturalarına istinad olunur. Nomenklaturaya nümunəvi və sahə siyahılarında saxlanma müddətləri göstərilməmiş işlərin sərlövhələri daxil edildikdə onların saxlanma müddətlərini idarə arxivinin MEK(EK)-in təqdimatı əsasında dövlət arxiv təşkilatının EYK-sı müəyyən edir.

Beşinci sütunda sənədlərin saxlanma müddətlərinin müəyyən edilməsində istifadə olunan nümunəvi və sahə siyahılarının adı, EYK-nın qərarın nömrəsi, tarixi, işin növbəti ilə keçirilməsi və s. barədə qeydlər aparılır.

Kargüzərliq ili başa çatdıqdan sonra iş nomenklaturasında idarədə il ərzində yaranmış

daimi və müvəqqəti saxlanılan, şəxsi heyət üzrə işlərin miqdarı barədə yekun qeydlər aparılır və bu barədə müvafiq dövlət arxivinə məlumat verilir.

Kargüzərliqda elektron sənəd dövriyyəsi sisteminin tətbiq olunduğu dövlət orqanlarında elektron sənədlərin siyahıları tərtib edilir və iş nomenklaturasında hansı sənədlərin elektron formada hazırlanması qeyd olunur. Elektron sənədlərin siyahılarına Azərbaycan Respublikasının qanunlarında, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təsdiq etdiyi normativ-hüquqi aktlarda, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi İcra Hakimiyyəti orqanlarının normativ-hüquqi aktlarında elektron formada yaradılması nəzərdə tutulan sənədlər, həmçinin dövlət orqanının, idarənin təşkilati-sərəncamverici sənədlərinin layihələri, plan-hesabat sənədləri, məlumat və arayış xarakterli sənədlər, daxili yazışmalar, qeydiyyat, uçot, nəzarət və digər spesifik sənədlər aid edilir. Elektron sənədlərin saxlanma müddətləri analoji kağız əsaslı sənədlərin saxlama müddətləri ilə eyni müəyyən edilir. Elektron sənədlərin siyahıları və iş nomenklaturası kağız əsaslı sənədlər üçün müəyyən olunmuş formaya uyğun həm elektron formada, həm də kağız əsaslı daşıyıcıda hazırlanır, müvafiq arxiv təşkilatı ilə razılaşdırılır və idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Elektron sənədlər elektron informasiya-kommunikasiya vasitələrində yaradılmış qovluq və fayllarda arxivləşdirilir, ilin sonunda yaranmış işlərin miqdarı barədə yekun qeydlər aparılır. Elektron sənədlərin saxlanması üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 28 yanvar tarixli 27 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Elektron sənədlərin mübadiləsi" qaydasında müəyyən edilmiş aşağıdakı şərtlər təmin olunmalıdır:

- elektron sənədin yaradıldığı, ötürüldüyü və qəbul edildiyi quruluşu saxlanmalıdır;
- elektron sənəd onu göndərən, alan, göndərilmə və alınma tarixini müəyyən etməyə imkan verməlidir;
- elektron sənəddə olan informasiya növbəti istinad üçün istifadə edilməlidir;
- elektron daşıyıcının texniki keyfiyyətindən asılı olaraq həmin daşıyıcıda olan informasiya müəyyən olunmuş müddətlərdə yeni elektron daşıyıcısına köçürülməlidir;
- elektron sənədlərin saxlanması zamanı müvafiq uçot jurnallarını, elektron imza yoxlama məlumatlarının (onların sertifikatlarının) aparılmasını və elektron imzaların yoxlanılmasını təmin edən proqramlar saxlanılmalıdır;
- elektron sənədlərin saxlanması zamanı münaqişəli vəziyyətlərin araşdırılmasını həyata keçirmək üçün elektron sənədlər və müvafiq imza yoxlama məlumatları arasında bağlılıq (sinxronlaşdırma) təmin edilməlidir;
- elektron arxivləri icazəsiz müdaxilələrdən, təsadüfi məhv və təhrif olunmadan mühafizə etmək üçün daim tədbirlər görülməlidir.

Retrospektiv məlumatlı sənədlərin siyahısının hazırlanmasının qayda və ünsürləri nəzərə alınmalıdır. Xidməti fəaliyyət prosesində icra edilmiş sənədlər, onların axtarılıb-tapılmasını asanlaşdırmaq məqsədi ilə nomenklatura üzrə təsdiq edilmiş ayrı-ayrı işlərdə cəmləşdirilir. Həmin işlərdə eyni məsələlərə dair sənədlər toplanır və müəyyən ardıcılıqla tikilir. Tərtib edilən işlərin üz qabığında çatdırılan məsələnin adı, onun birinci səhifəsində isə həmin işə tikilən sənədlərin mündəricatı yazılır, səhifələr nömrələnir. İşin özü isə müəyyən edilmiş qaydada inventar qeydiyyatına götürülür. İşlər məhiyyətinə görə ümumi və xüsusi icraatlı işlərə bölünür. Ümumi icraatlı işlər-müvafiq qurumların rəhbərləri tərəfindən təsdiq edilmiş nomenklaturaya daxil edilmiş işlərdir. Xüsusi icraatlı

işlərə arxivə verilmiş şəxsi işlər, əməkdaşların (təqaüddə olanların) şəxsi işləri, eləcə də müvafiq əmrlərlə müəyyən edilmiş digər işlər aid edilir.

Bunlar Təlimatla müəyyən edilmiş tələblərə əsasən həm ümumi, həm də xüsusi icraatlı işlərin aparılması, arxivə verilməsi və saxlanması qaydalarını tənzimlənir. Arxiv işləri bölməsi tərəfindən hər ilin əvvəlində idarə aparatının ayrı-ayrı xidmət sahələrindən, idarə sistemin digər qurum və müəssisələrindən yeni hesabat ili üçün tərtib edilmiş ümumi icraatlı işlərin nomenklatura siyahısı alınır, onların düzgün tərtib olunması yoxlanılır, irad və təkliflər bildirilir, nomenklatura düzgün tərtib olunduqda o təsdiq olunur və istifadə edilməsi üçün müvafiq qurum və müəssisələrə qaytarılır.

Nöqsanların aşkar edildiyi nomenklaturalar bu nöqsanların aradan qaldırılması üçün müvafiq struktur qurum və müəssisələrə qaytarılır. Kargüzərli işlərinin düzgün tərtib edilməsi məqsədi ilə sənədlər əvvəlcədən ayrı-ayrı məsələlər üzrə qruplaşdırılır. Ümumi icraatlı sənədlərin qruplaşdırılması əsasında tərtib edilmiş işlər nomenklaturaya salınaraq təsdiq edilir. İşlərin nomenklaturasının tərtib edilməsi forması müvafiq normativ aktlarda nəzərdə tutulmuş qaydada müəyyən olunur. İdarəetmə sistemin hər bir struktur qurumunda və müəssisəsində ayrı-ayrı xidmət sahələrinin kargüzərli işlərini əks etdirən vahid nomenklatura tərtib olunur. İşlərin nomenklaturası idarənin Katibliyinin Arxiv işləri bölməsi ilə razılaşdırıldıqdan sonra müvafiq qurumun (müəssisənin) rəhbəri tərəfindən təsdiq olunur. Arxiv işləri bölməsində işlərin nomenklaturası nəzərdən keçirilərkən, işlərin bu nomenklaturada düzgün qruplaşdırılması, başlıqlarının, eləcə də işlərin saxlanma müddətlərinin düzgün yazılması yoxlanılmaqla, bu nomenklaturanın düzgün tərtib edilməsi təmin edilir. Arxiv işləri bölməsi ilə razılaşdırılmış işlərin illik nomenklaturası müvafiq şöbələr tərəfindən təsdiq edildikdən sonra onun bir nüsxəsi bir ay müddətindən gec olmayaraq, gələcəkdə bu işlərin təhvil verilməsinə nəzarət etmək məqsədi ilə xüsusi fondlar bölməsinə göndərilir.

İdarəetmə sistemində nomenklaturalar ayrı-ayrı xidmət sahələri, onların funksional istiqamətləri üzrə tərtib olunur. İşlər nomenklaturada ardıcılıqla yerləşdirilir və onların məxfi və ya qeyri-məxfi olması, saxlanma müddətləri, işləri icraata qəbul etmiş əməkdaşlar və s. göstərilir. Ümumi icraatlı işlərin başlıqlarında bu işlərin nomenklaturada qeyd edilmiş adı göstərilir. Bir məsələyə dair müxtəlif növlü sənədlərdən ibarət olan ümumi icraatlı işlərin başlığında sənədlərin əsas növləri göstərilir. Plan və hesabat sənədləri toplanmış işlərin başlığında bu sənədlərin əks etdirdiyi dövr göstərilir.

Yazışmaya aid işlərin başlığında yazışmanın aparıldığı orqanım, təşkilatın adı göstərilir. Bu yazışma yalnız bir orqanla aparıldıqda konkret olaraq onun adı, eyni funksiya daşıyan orqanlarla aparılırsa, onların ümumiləşdirilmiş adı (məsələn, hüquq mühafizə orqanları) göstərilir. İki il və ya daha artıq müddət ərzində həll olunan məsələlər üzrə ümumi icraatlı işlər keçici işlər hesab olunur. Onlar müvafiq məsələnin həll edilməsi üçün zəruri olan müddət bitməyəndək hər il eyni bir indekslə işlərin nomenklatura siyahısına başlanğıc tarixi göstərilməklə daxil edilir. Saxlanma müddətləri müvafiq əmrlə müəyyən edilməmiş sənədlər nomenklaturaya salınarkən, onların saxlanma müddətləri Arxiv işləri bölməsi ilə razılaşdırılmalıdır.

İl başa çatdıqdan sonra nomenklaturada daimi, müvəqqəti, eləcə də ildən-ilə keçən işlərin və sənədlərin sayı barədə yekun qeydiyyat aparılır. Belə qeydiyyat aparılarkən

sənədlər komplektləşdirilir və hər bir cild ayrıca bir iş kimi qeydə alınır. Katibliyin (kargüzərli bölməsinin, qrupunun) rəhbəri nomenklaturadakı yekun qeydiyyatı təsdiq edir və yekun məlumatlar barədə Arxiv işləri bölməsinə məlumat verir. Müvəqqəti və daimi saxlanılan sənədlər işlərdə ayrı-ayrı qruplaşdırılır.

Konkret bir məsələnin həlli ilə bağlı olan daimi və müvəqqəti saxlanılan sənədləri yalnız müstəsna hallarda, müvəqqəti olaraq, eyni bir işdə cəmləşdirmək olar. Kargüzərli işi tamam olduqda bu sənədlər müvafiq olaraq daimi və müvəqqəti saxlanılan iki müstəqil işə bölünür. Ümumi icraatlı işlərin daxilində sənədlər məsələnin həllinin məntiqi ardıcılığı (xronologiya) üzrə və ya sənədlərin tez axtarılıb tapılması üçün daha əlverişli olan əlifba ardıcılığı, yaxud kargüzərli indeksi üzrə sistemləşdirilir. Cavab sənədi sorğu sənədindən sonra yerləşdirilir. İşə hər bir sənədin yalnız bir nüsxəsi daxil edilir.

Ümumi icraatlı işdə yalnız bir kargüzərli ilinin sənədləri qruplaşdırılır (keçici işlərdən başqa). Sənədlərə olan əlavələr, tarixdən asılı olmayaraq, həmin sənədlərlə birgə bir işdə qruplaşdırılır. Böyük həcmli əlavələri əsas sənəddə müvafiq qeydlər aparmaqla ayrıca işdə qruplaşdırmaq olar. Protokollar (stenoqramlar) və onlara aid materiallar müstəqil işlərdə toplanır. Şəxsi heyət üzrə əmrlər əsas fəaliyyətə dair əmrlərdən, eləcə də ezamiyyətlər, məzuniyyətlər və s. haqqında olan əmrlərdən ayrı işlərdə tikilir. Tərtib edildiyi və ya daxil olduğu tarixdən asılı olmayaraq, plan və hesabat sənədləri öz məzmununa görə aid olduğu ilin işinə daxil edilir.

Prespektiv iş planları bu planların icrasının başlanğıc ilinə, onların icrası barədəki hesabatlar isə müvafiq illərə aid işlərdə toplanır. Vətəndaşların ərizə, şikayət və təklifləri ayrıca işlərdə cəmlənir. İl ərzində təkrar ərizələr daxil olduqda və ya həmin məsələyə dair yeni sənədlər toplandıqda, onlar əvvəlki sənədlərə əlavə edilir. Məsələnin həlli gedində yaranan bütün sənədlər, yazışmalar işdə xronoloji ardıcılıqla yerləşdirilir. Müəyyən məsələ üzrə yazışma yenidən başlandıqda sənədlər əvvəlki sənədlərin tikildiyi işin nömrəsi göstərilməklə cari ilin işində cəmləşdirilir.

8. İşlərin sənədləşdirilməsi prosesinin ardıcılığı

İşlərin sənədləşdirilməsi prosesinin ardıcılığına daxildir:

1. Ümumi icraatlı işin üz qabığında struktur qurumun tam və rəsmi qısa adı, işin kargüzərli indeksi, cildin nömrəsi, başlığı, məxfilik qrişi, ilkin və sonuncu sənədlərin tarixləri, vərəqlərin sayı, saxlanma müddətləri və digər məlumatlar göstərilir.
2. Sənədlərin əhatə etdiyi dövr ərzində struktur qurumun adı dəyişildikdə işin üz qabığında onun əvvəlki adı ilə yanaşı yeni adı da göstərilməlidir. İş bir müəssisə, struktur qurum tərəfindən başlanılaraq, başqası tərəfindən başa çatdırıldıqda, onun üz qabığında hər ikisinin adı göstərilir.
3. Arxiv işləri bölməsində saxlanılması nəzərdə tutulmuş işlərin üz qabığında fondun adının və arxiv şifrəsinin (fond siyahısının və işin nömrələrinin) yazılması üçün yer ayrılır.
4. Arxiv işləri bölməsində saxlanılması nəzərdə tutulan işlər tərtib edilərkən işin başlanğıcına-sənədlərin daxili siyahısından əvvəl sənədlərdən istifadə vərəqi (forma №1) tikilir. İş Arxiv işləri bölməsinə verildikdən istifadə vərəqi doldurulmur və bu işdən müəyyən edilmiş ümumi qaydada istifadə olunur.
5. İlin əvvəlində işin üz qabığına nomenklaturaya uyğun olaraq yazılmış başlıq kargüzərli ilinin sonunda dəqiqləşdirilir.

Əmrlər, kollegiya, şura iclaslarının və yığıncaqların protokolları toplanan işlər də nömrələnməli, tarixləri göstərilməlidir. Yazışmalar toplanan işlərdə bu yazışmanı aparmış qurumlar dəqiqləşdirilməlidir. Zəruri hallarda, mühüm əhəmiyyət kəsb edən işlərdə bəzi sənədlərin annotasiyası verilir. Sənəd digər sənədin surəti olarsa, başlığın sonunda bu barədə qeydiyyat aparılır. İşə sənədin əslı tikildikdə, heç bir qeydiyyat aparılmır. Kargüzərliq ilinin sonunda hər bir iş üzrə olan cildin başlığı dəqiqləşdirilir.

6. İşdəki sənədlərin ilk və son tarixləri müəyyənləşdirilərkən aşağıdakı əsas qaydalara riayət edilməlidir:

- daxil olan sənədlərə onların daxil olduğu, göndərilən sənədlərə isə icra olunan tarix (qeydiyyat) qoyulur;
- yığıncaqların, kollegiya iclaslarının protokolları toplanan işlərdə onların keçirildiyi günlərin tarixləri qeyd edilir;
- normativ sənədlər, planlar, aktlar və s. bu kimi sənədlər onların təsdiq edildiyi tarixlə, hesabatlar isə tərtib edildiyi tarixlərlə qeydiyyata alınır.

Əgər işdə əvvəlki illərə aid sənədlər varsa, onun üz qabığında ilkin və sonuncu tarixlərə dair olan yazının altında belə bir qeydiyyat aparılır: “_____ illərə aid sənədlər vardır”. Lazım gəldikdə, başlıqdan sonra həmin sənədlərin adları da göstərilir. Tarixlər göstərilərkən gün, ay və il müvafiq ardıcılıqla yazılır.

7. Daimi və uzunmüddətli saxlanılan sənədlər qalın üzlüklə cildlənir. Müvəqqəti saxlanılan işlərin üz qabığı yarı sərt və ya yumşaq üzlükdən ola bilər.

8. Daimi saxlanılan işlərin üz qabığında yazılar qara mürəkkəblə və ya qara tuşla yazılır. Müvəqqəti saxlanılan işlərin üz qabığındakı yazıları mavi mürəkkəb ilə yazmaq və ya işin üzünə çap olunmuş kağız yapışdırmaq olar.

9. Hər iş 250 vərəqədən (30-40 mm qalınlıqla) artıq olmamalıdır. Göstərilən miqdar-dan artıq sənəd olduqda işin nömrəsi və başlığı göstərilməklə yeni cild açılır. Yeni açılmış iş nomenklaturada müvafiq nömrənin altında, yeni sətrdə əks etdirilir.

10. Sənədlər işlərə bərk sapla, 3-4 yerdən tikilir və ya mətbəə üsulu ilə cildlənir. Tikilən sənədlər sancaqsız olmalıdır.

11. Şəxsi sənədlər, fotosəkillər və s. zərflərə qoyulur, bu zərflər işlərə tikilir.

12. Sənədin mətni vərəqin kənarına çox yaxındırsa və o, tikiliş zamanı örtülürsə, bu vərəqin sol tərəfinə bərk kağızdan zolaq yapışdırılır.

13. Daimi saxlanılan böyük formatlı statistik cədvəllər, çertyojlar və digər sənədlər tikilməzdən əvvəl arxadan tənzif və ya qalın kətana yapışdırılmalıdır.

14. İşə tikilən hər bir vərəq sağ yuxarı küncündən qrafit qələm və ya nömrəvuranla nömrələnməlidir. Vərəqlərin nömrələnməsində mürəkkəbdən, rəngli qələmlərdən və s. istifadə edilməsi qadağandır. Şəkillər və digər rəngli materiallar arxa tərəfin sol yuxarı küncündən nömrələnir. İşə bir tərəfindən tikilmiş hər hansı bir formatlı vərəq bir vərəq kimi, qatlanmış və orta hissədən tikilmiş vərəq iki vərəq kimi nömrələnir.

Əgər vərəqin kənarına başqa sənədlər (məntiqi çıxarış, tərcümələr və s.) yapışdırılıbsa, onlar ayrıca nömrələnir. Üzərində sənəd və ya şəkil yapışdırılmış vərəq bir vərəq kimi nömrələnir. İşə tikilmiş zərflər nömrələnir, bu halda zərfin içində olan hər bir sənədə növbəti nömrə qoyulur. Zərfdə olan və nömrələnməsi mümkün olmayan şəxsi sənədlər, mükafatlar və digər sənədlər barədə işin daxili siyahısında müvafiq qeydiyyat aparılır. İşə

tikilmiş sıra nömrəsi olan sənədlərin, o cümlədən çap nəşrli sənədlərin nömrələnməsi ümumi qaydada aparılır.

15. Normativ sənədlərlə tanış olma vərəqləri sənədlərin icra olunmasına dair rəhbər şəxslərin dərkənarı olan sənədlə birlikdə işə tikilir, daxili siyahıya daxil edilir və nömrələnir.

16. Məxfilik dərəcəsi, saxlanılma müddətindən asılı olmayaraq bütün sənədlər işin, cildin içərisində olan sənədlərin daxili siyahısına daxil edilir. Daxili siyahı işin, cildin əvvəlinə tikilir, burada sənədlərin nömrələri, tarixləri, qısa məzmunu və müvafiq vərəqlərin nömrələri göstərilməlidir.

Tamamlanmış işin, cildin daxili siyahısında vərəqlərin sayı göstərilən yekun yazı tərtib edilir. Daxili siyahının vərəqləri ayrıca göstərilir. Tamamlanmış işin, cildin sonuncu vərəqindən sonra tikilən xüsusi vərəqə işə tikilmiş vərəqlərin sayı, eləcə də ayrıca olaraq daxili siyahının vərəq sayı rəqəmlə və sözlə yazılır, istifadə vərəqənin, zərflərin mövcudluğu, sənədlərin vəziyyəti və s. göstərilir. Bu cür təsdiqedicə yazı olan vərəq işə əvvəlcədən tikilməyibse, onun yuxarı hissəsi işdəki sonuncu vərəqdən sonra üzlüyə yapışdırılır. Mətbəə üsulu ilə cildlənmiş işlər əl ilə tikilmiş işlər kimi möhürlə təsdiqlənir. Sənədlərin daxili siyahısını və təsdiqedicə yazını bu işi hazırlayan əməkdaş öz vəzifəsini və tarixi göstərməklə tərtib edir. İcraatı tamamlanmış işlər müəyyən olunmuş qaydada inventar uçotuna alınır.

İşlərin saxlanılmaq üçün hazırlanması və Arxiv işləri bölməsinə verilməsidir. Arxiv işləri bölməsi icraatı başa çatmış aşağıda göstərilən işləri qəbul edir:

- daimi və uzunmüddətli saxlanılan işləri;
- əvvəllər işləmiş əməkdaşların şəxsi işlərini;
- daxil olan pensiya işlərini;
- digər daxil olan şəxsi işləri.

Funksiyaları digərinə verilmədən ləğv edilən idarə sistemin struktur, qurum və müəssisələrinin bütün ümumi icraatlı işləri saxlanılmaq üçün Arxiv işləri bölməsi tərəfindən qəbul edilir. Bu zaman həmin sənədlərin müvafiq struktur qurum və müəssisələrdə müvəqqəti olaraq saxlanılması üçün müəyyən edilmiş müddətlər nəzərə alınır. Funksiyaları digərinə verilən struktur qurum və müəssisələrin yalnız tamamlanmış ümumi icraatlı işləri Arxiv işləri bölməsinə verilir.

Arxiv işləri bölməsi təlimatın müvafiq bəndlərində göstərilənlərlə yanaşı digər kateqoriyalı işləri də Xidmətin rəhbərliyinin göstərişlərinə əsasən qəbul edə bilər. Arxiv işləri bölməsi sənədləri təhvil verən struktur qurum və müəssisələrin siyahısını, eləcə də təhvil veriləcək sənədlərin kateqoriyasını müəyyən edir, onları təsdiq olunmaq üçün Mərkəzi Ekspert Komissiyasına (MEK) təqdim edir. Ümumi icraatlı işlər tamamlandıqdan sonra bir il müddətindən gec olmayaraq Arxiv işləri bölməsinə təhvil verilməlidir.

Arxiv işləri bölməsində saxlanılması nəzərdə tutulan başa çatdırılmış, lakin praktiki işdə istifadəyə ehtiyacı olan işlərdə Arxiv işləri bölməsinə təhvil verilməli və sonradan müəyyən edilmiş qaydada müvəqqəti istifadə üçün götürülməlidir. İşlər yalnız siyahı üzrə Arxiv işləri bölməsinə qəbul edilir. Daimi və müvəqqəti saxlanılan işlərə dair ayrı-ayrı siyahılar tərtib olunur. İdarə aparatında yeni il üçün ümumi icraatlı işlərin siyahısı (forma №-2) hər bir müstəqil xidmət üzrə ayrıca tərtib olunur. İdarənin struktur qurumlarında isə

ümumi icraatlı işlərin vahid siyahısı (forma №2) tərtib edilir. İdarənin və onun tabeliyində olan bütün qurumların katiblikləri (dəftərxanaları) hər il əmrlərin və göstərişlərin siyahısını (forma №3) tərtib edir. Tam məxfi, məxfi, qeyri-məxfi və şəxsi heyət üzrə olan əmrlər, eləcə də məxfi, qeyri-məxfi göstərişlər üzrə siyahılar ayrıca tərtib olunur.

İşlər siyahıda xüsusi fondada mövcud olan sistemləşdirilmə sxemində uyğun olaraq yerləşdirilir. Hər iş (cild) siyahıya müstəqil sıra nömrəsi ilə daxil edilir. Ümumi icraatlı işlərin siyahısına tamamlanmış, eləcə də ildən ilə keçən tamamlanmamış işlər daxil edilir. Bu halda tamamlanmamış işlərə sıra və arxiv nömrələri verilmir. Siyahının "Qeydlər" hissəsində "____ №-li siyahıdakı, _____ №-li işə bax" sözləri yazılır. Bu cür işlər tamamlandıqdan sonra fonda daxil olduqda, işin tamamlandığı ilin siyahısında onun sıra və arxiv nömrələri yazılır, siyahının digər sətir və sütunları da doldurulur. Bu işin arxiv nömrəsi onun tamamlanması barədə əvvəlki bütün illərdə daxil olan siyahıların "Qeydlər" hissəsində əks etdirilir.

Siyahının sütunları işlərin üzlüklərində yazılan məlumatlara uyğun olaraq doldurulmalıdır. Eyni başlıqlı işlər siyahıda birinci işin başlığı ilə tam, qalanları isə "həmin iş" sözü yazılaraq əks olunur, digər göstəricilər isə bütövlükdə yazılır. Siyahının "qeydlər" sütununda işlərin fiziki vəziyyətinin xüsusiyyətləri, həmçinin müvafiq akta istinad etməklə işlərin çıxması və ya məhv edilməsi barədə məlumatlar göstərilir. İşlərin siyahısı 2 nüsxədə tərtib olunur. Nüsxələrin biri işlərlə birlikdə Arxiv işləri bölməsinə verilir, ikinci isə təhvil verən qurumda qalır. Səbiq əməkdaşların şəxsi işləri Arxiv işləri bölməsinə əlifba ardıcılığı ilə tərtib olunmuş siyahı (forma №4) üzrə təhvil verilir. Bu siyahıya həmin əməkdaşlara dair tərtib olunmuş soyad kartoçkalı da (forma №5) əlavə edilir. Bu kartoçkalar fondun soyad kartotekasında yerləşdirilir. Pensiya ödənilməsi dayandırılmış və ya kəsilmiş səbiq əməkdaşların pensiya işləri Pensiya şöbəsində 5 il müddətində saxlanıldıqdan sonra siyahı üzrə (forma №6) Arxiv işləri bölməsinə verilir.

Şəxsi işi artıq arxivdə olan əməkdaşın pensiya işi Arxiv işləri bölməsinə daxil olduqda, əlavə məlumatlar onun soyad kartoçkasının 10-cu bəndində yazılır və pensiya işinin arxiv nömrəsi əks etdirilir. Digər hallarda isə təhvil verən tərəf pensiya işinə onun soyad kartoçkasında (forma №5) əlavə edir. Əməkdaşların əmək haqqlarının ödənilməsi kartoçkalı Arxiv işləri bölməsinə işlərə tikilmiş vəziyyətdə və müvafiq olaraq tərtib edilmiş qaydada təhvil verilir. Kartoçkalar hər bir işdə əlifba sırası ilə düzülür. Ümumi icraatlı işlərin siyahısı Mərkəzi Ekspert Komissiyası tərəfindən baxılır və təsdiq edilir. İşlərin Arxiv işləri bölməsinə verilməsi səlahiyyətli əməkdaşlar tərəfindən həyata keçirilir.

İşlər qəbul edilərkən aşağıdakılar yoxlanılır:

- siyahıların və hər bir işin tərtib edilməsinin düzgünlüyü;
- hər bir işin qeydiyyat (uçot) nömrəsinin və başlığının siyahıda göstərilən məlumata uyğunluğu;
- işin vərəqlərinin nömrələnməsinin düzgünlüyü və sayı (qeyri-məxfi işlərin səhifələrinin nömrələnməsini seçmə qaydasında yoxlamaqla qəbul edilməsinə yol verilir).

Bəzi əməkdaşların arxivə təhvil vermək üçün hazırlanmış şəxsi işlərini qəbul edərkən əlavə olaraq aşağıdakılar yoxlanılır:

- şəxsi sənəd və əşyaların (qiymətli əşyaların) alınması barədə qəbzlərin olması;
- tibbi vərəqinin olması;

- müəssisələrdə işlədiyi dövrə görə əmək haqqı barədə arayışın olması.

Səbiq əməkdaşların şəxsi işlərini qəbul edərkən əlavə olaraq aşağıdakılar yoxlanılır:

- şəxsi işin xidmət siyahısında müvafiq kadr aparatı, əməkdaşın vəzifəsi, soyadı göstərilməklə onun imzasının və xidməti yazılan təsdiq edən möhürün mövcudluğu;
- işdə olan şəxsi sənədlərin səbiq əməkdaş tərəfindən alınması barədə qəbzlər və ya bu cür sənədlərin işdə olmaması barədə arayışlar.

Təhvil-qəbul siyahılarının bütün nüsxələri təhvil verən və qəbul edən əməkdaşların vəzifələri, soyadları göstərilməklə imzalarla təsdiq olunur. İş qəbul etmiş əməkdaşın imzası İdarənin möhürü ilə təsdiq edilir.[8]

9. Dövlət idarələrinin arxivləri onların vəzifəsi və funksiyaları

Azərbaycan Respublikasının "Bank sistemində arxiv işinin aparılması haqqında Təlimat" Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı № 16/3 30 iyul 2013-cü il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Təlimat aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir.

1. Ümumi müddəalar
2. Sənədlərin mühafizəsinə dair tələblər
3. Elektron sənədlərin saxlanması
4. İşlərin arxivə təhvil verilməsi və arxivdən istifadə qaydaları
5. Sənədlərin dəyərinin ekspertiza işinin təşkili
6. Sənədlərin daimi saxlanmaq üçün dövlət arxivinə təhvil verilməsi
7. Sənədlərin məhv edilməsi
8. Siyahının quruluşu və onun tətbiqi

Təlimat "Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında", "Banklar haqqında", "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının digər normativ hüquqi aktlarına uyğun olaraq hazırlanmış və bank sistemində arxiv işinin aparılması qaydalarını, habelə sənədlərin arxivdə saxlanması müddətlərini müəyyən edir. Təlimat Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının habelə Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən bankların, bank olmayan kredit təşkilatlarının və xarici bankların yerli filiallarının fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərin minimum saxlanma müddətlərini müəyyən edir. Hər bir bank öz mülahizəsinə görə sənədlərini onların elmi-əməli əhəmiyyətini nəzərə alaraq daha uzun müddətdə saxlaya bilər. Təlimatın məqsədləri üçün ayrıca qeyd olunmadıqda bank dedikdə həmçinin Mərkəzi Bank da nəzərdə tutulur. Təlimat qüvvəyə mindikdən sonra aşkar olunmuş, yaxud yeni yaradılmış sənədlər kateqoriyasının saxlanma müddəti Təlimata dəyişikliklər ediləndə sənədin elmi-əməli əhəmiyyətinə uyğun olaraq bankın özü tərəfindən müəyyən edilir. Məxfi sənədlərin saxlanması Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 19 yanvar tarixli, 179 nömrəli fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində məxfi sənədlərlə iş üzrə kargüzərliyin aparılması Qaydası" ilə tənzimlənir. Təlimat kargüzərliq işində sənədlərin səmərəli təşkili, təsnifatı, onların daimi və müvəqqəti saxlamaq üçün seçilməsi, işlərin formalaşdırılması və iş nomenklaturasının tərtibində də istifadə oluna bilər.

Bankların fəaliyyəti nəticəsində yaranan arxiv sənədlərinin mühafizəsi işi bilavasitə onların özləri tərəfindən həyata keçirilir. Səhmlərinin nəzarət zərfi dövlətə məxsus olmayan bankların arxiv sənədləri Milli arxiv fondunun qeyri-dövlət hissəsini təşkil edir.

və onların mülkiyyəti hesab olunur. Banklar öz sənədlərini dövlət arxivində mühafizə etmək üçün dövlət mülkiyyətinə verə bilər. Bu münasibətlər Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivi və bank arasında bağlanan müqavilə ilə tənzimlənir. Banklar öz arxiv sənədlərini saxlamaq üçün əlverişli bina və ya otaqlar ayırmalı, sənədlərin mühafizəsini təmin etməli və bunun üçün məsuliyyət daşıyan məsul şəxslər təyin etməlidirlər. Banklarda arxiv üçün ayrılmış binalar və ya otaqlar sənədlərin mühafizəsi üçün xüsusi avadanlıqlarla (qəfəslərlə, rəflərlə, seyflərlə, qutularla, qovluqlarla və ya belə təyinatlı başqa avadanlıqlarla) təmin olunmalıdır. Sənədlər saxlanılan binalar və ya otaqlar yangından mühafizə vasitələri və yanğın əleyhinə siqnalizasiya sistemləri ilə təchiz edilməlidir. Sənədlər saxlanılan yerlərdə optimal temperatur (rütubət) və sanitariya-gigiyena rejimi yaradan texniki vasitələrdən istifadə olunmalıdır.

Elektron sənədlərin saxlanma müddəti həmin kateqoriyadan kağız sənədlər üçün nəzərdə tutulmuş müddətdən az ola bilməz. Elektron daşıyıcılarının texniki keyfiyyətlərindən asılı olaraq həmin daşıyıcıda olan informasiya müəyyən olunmuş müddətlərdə yeni elektron daşıyıcısına köçürülməlidir. Elektron sənədlərin saxlanması zamanı müvafiq uçot jurnallarının, elektron imza yoxlama məlumatlarının (onların sertifikatının) aparılmasını və elektron imzaların yoxlanılmasını təmin edən proqramların saxlanması təmin olunmalıdır. Elektron sənədlərin saxlanması zamanı münaqişəli vəziyyətlərin aşdırılmasının həyata keçirilməsi üçün elektron sənədlər və müvafiq elektron imza yoxlama məlumatları arasında bağlılıq (sinxronlaşdırma) təmin edilməlidir.

Elektron arxivlər icazəsiz müdaxilədən, təsadüfi məhv və ya təhrif olunmadan mühafizə edilməlidir. Arxiva icra olunmuş daimi, müvəqqəti saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlər təhvil verilir. Onların təhvil verilməsi tərtib edilmiş siyahılar üzrə aparılır. Sənədlər, tərtibinin düzgünlüyü yoxlanıldıqdan və sistemləşdirildikdən sonra saxlama vahidi kimi nömrələnilərək daimi və uzunmüddətli saxlanılmalı saxlama vahidlərinin siyahılarına daxil edilir. Daimi və uzunmüddətli saxlanılmalı saxlama vahidlərinin siyahıları ayrı-ayrılıqda hazırlanır. İcra olunmuş uzunmüddətli (10 ildən çox) və daimi saxlanılan sənədlərdən ibarət işlər Mərkəzi Bankın və bankların arxivlərinə müvafiq struktur bölmələrdə iki illik saxlanma və istifadə müddəti qurtarıqdan sonra təhvil verilir. Dövlət zəmanəti ilə alınan kreditlər və ya hər hansı digər xüsusi mənbələr hesabına həyata keçirilən layihələrlə bağlı malların alınması, işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi üzrə müvafiq maliyyələşmə sənədləri layihə tam başa çatdıqdan sonra idarə arxivinə təhvil verilir.

Arxiva təhvil verilən işlərin üzərində onların Təlimata müvafiq saxlanma müddətləri göstərilir. Növbəti ilə adlayan işlər istisna olmaqla, bir ilin bütün sənədləri qovluqlarda formalaşdırılır. Sənədlər qovluğa bir nüsxədə tikilir. Xidməti istifadə üçün nəzərdə tutulan sənədlərin və onların saxlandığı qovluğun üzərinə "Xidməti istifadə üçün" qeydi yazılır. Fərdi məlumatları əks etdirən sənədlərin və onların saxlandığı qovluğun üzərində "Xidməti istifadə üçün, Fərdi məlumatlar" qeydi aparılır. Ara qatları, metal bəndlər, parçımalar qovluqdan çıxarılmalı və sənədlər ardıcıl tikilməlidir.

İdarə arxivində saxlanılan sənədlər müvəqqəti istifadə üçün yalnız rəhbər vəzifəli şəxslər tərəfindən imzalanmış tələbnamə əsasında 5 iş günündən çox olmayan müddətə götürülə bilər. Tələbnamədə sənədlərin siyahısı göstərilir. Tələbnamə əsasında verilən

sənədlər arxivin xüsusi qeydiyyat jurnalında təhvil alan şəxs tərəfindən imzalanmaqla arxiv işçisi tərəfindən qeydə alınır və göstərilən müddət ərzində geri qaytarılmasına nəzarət olunur. Hüquq mühafizə orqanlarına arxivdən verilən sənədlər Cinayət-Proessual Məcəlləyə uyğun olaraq tərtib edilmiş götürmə haqqında protokolla rəsmiləşdirilir. Məhkəmə işləri üzrə icraatla bağlı tələb olunan arxiv sənədləri məhkəməyə bankın müşayiət məktubu ilə təqdim edilir. Hüquq mühafizə orqanlarına və məhkəməyə verilən sənədlərin surəti üzərində müvafiq qeydlə idarə arxivində saxlanılır. Arxivdən verilən sənədlər arxivin xüsusi qeydiyyat jurnalında arxiv işçisi tərəfindən qeydə alınır.

Yenidən təşkil edilən bankların sənədləri siyahıya alınır və bankın hüquqi varisinə təhvil verilir. Arxiv arayışlarının verilməsi, tərtib olunması və rəsmiləşdirilməsi zamanı aşağıdakılar nəzərə alınır:

1. arxiv arayışları təşkilatların fəaliyyət profilinə uyğun məsələlər üzrə onların sorğuları əsasında, vətəndaşlara isə onların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin təmin edilməsi ilə əlaqədar məsələlər üzrə onların ərizələri əsasında verilir;

2. arxiv arayışları idarə arxivində saxlanılan və ərizədə göstərilən məsələyə aid sənədlər (əsl və ya qanunvericiliyə uyğun olaraq təsdiq olunmuş surəti) əsasında tərtib edilir. Sənədlərin təsdiqlənməmiş surətlərindən istifadə edilməsi arayışın mətnində qeyd olunur ("təsdiqlənməmiş surət");

3. arxiv arayışları arxivin aid olduğu bankın blankında sənədin "Arxiv arayışı" adını göstərməklə tərtib edilir. Arayışda sənədlərin adları, onların tarixləri göstərilir və bu sənədlərdəki məlumatlar ifadə edilir. Bu zaman hadisələri əks etdirən sənədlərin deyil, hadisələrin xronoloji ardıcılığı gözlənilir. Arayışda dırnaq arasında göstərməklə sənədlərdən sitatlar gətirmək olar. Arayışın mətnində təşkilatların adları birinci dəfə tam yazılmalıdır, təkrar işlədikdə onların rəsmən qəbul olunmuş qısaldılmış adlarının tətbiq edilməsinə yol verilir. Arayışın sonunda arxiv arayışının tərtib edilməsi üçün əsas olmuş sənədlərin arxiv şifrələri (fondların, iş siyahılarının və iş vərəqlərinin nömrələri) göstərilir;

4. arxiv arayışı bankın, yaxud idarə arxivinin daxil olduğu struktur bölmənin rəhbəri və arxiv müdiri (idarə arxivi üçün məsul şəxs) tərəfindən imzalanır. Arayış bankın möhürü ilə təsdiqlənir. Arxiv arayışının möhürsüz surəti işdə qalır;

5. sorğu edən şəxsin müraciəti ilə arxiv arayışında göstərilmiş məlumatları təsdiqləyən sənədlərin surətləri və ya onlardan çıxarışlar arayışa əlavə olunur;

6. idarə arxivində sorğu verilən məlumatları təsdiqləmək üçün sənədlər olmadıqda bankın blankında məktub tərtib edilir. Cavabda sənədlərin olmamasının səbəbləri göstərilir, arayış üçün hara müraciət etmək lazım gəldiyi barədə tövsiyələr verilir.

Mərkəzi Bankın və digər dövlət banklarının Təlimata müvafiq olaraq daimi saxlanılmalı sənədləri "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş müddətdə müvəqqəti saxlandıqdan sonra siyahı üzrə dövlət arxiv xidməti təşkilatına təhvil verilir. Qeyri-dövlət arxiv fondunun mülkiyyətçiləri olan banklar daimi saxlanılmalı sənədləri həmin sənədlərin dəyərinin ekspertizasından sonra dövlət arxiv xidməti təşkilatı ilə müqavilə əsasında dövlət arxivinin mühafizəsinə verə bilər.

Dövlət arxivinə sənədlər dövlət arxiv xidməti təşkilatının Ekspert-Yoxlama Komissiyasının (EYK) təsdiq etdiyi siyahılar üzrə qəbul olunur. Sənədlərin dövlət arxivinə qəbulu iki nüsxədə tərtib olunan təhvil-təlim aktı ilə rəsmiləşdirilir. Sənədlərin

daimi saxlanmaq üçün seçilməsi işə vərəq-vərəq baxmaqla həyata keçirilir. Sənədlərin özünə baxmadan, işlərin sərlovhəsi üzrə seçilməsinə yol verilmir. Mərkəzi Bankın ərazi idarələrinin, bankların filial, şöbə və nümayəndəliklərinin sənədləri müvafiq olaraq Mərkəzi Bankın və bankların arxiv fondunun tərkibində dövlət arxivinə təhvil verilir.

Sənədlərin dövlət arxivinə verilməsi barədə MEK(EK)-in qərarı bankın rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilir. İdarə arxivləri daimi saxlamaq üçün dövlət arxivlərinə verilməli olan işlərin siyahısını iki nüsxədə (elmi-texniki sənədlər üçün üç nüsxə) tərtib edir, Mərkəzi Ekspert Komissiyasının iclasında müzakirə olunur, onun üzvləri tərəfindən imzalanır və onları qəbul edəcək dövlət arxiv xidməti təşkilatının Ekspert-Yoxlama Komissiyasının təsdiqinə göndərir. Ləğv edilən bankın saxlanma müddəti başa çatmamış və ya daimi saxlanmalı olan sənədləri mühafizə üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 6 mart tarixli, 32 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi Qaydası"na müvafiq qaydada dövlət arxiv xidməti təşkilatına təhvil verilir.

Saxlanma müddəti başa çatmış sənədlər məhv edilmək üçün ayrılır, müvafiq akt tərtib olunur, bankın MEK (EK)-in sədri və üzvləri tərəfindən imzalanır, bankın rəhbəri tərəfindən təsdiq olunur və sənədlərin məhv edilməsinə icazə almaq üçün dövlət arxiv xidməti təşkilatına təqdim olunur. Dövlət arxiv xidməti təşkilatının icazəsi olmadan arxiv sənədləri məhv edilə bilməz. Akt dövlət arxiv xidməti təşkilatı tərəfindən təsdiq edildikdən sonra aktda göstərilən sənəd və işlər məhv edilir. Sənədlər təkrar xammal tədarükü məntəqələrinə verilir, yaxud bankın özü tərəfindən məhv edilir. Sənədlərin təkrar xammal tədarükü məntəqələrinə təhvil verilməsi təhvil-təslim sənədi ilə, məhv edildikdə isə aktda rəsmiləşdirilir. Məxfi kargüzərlik sənədləri və bank sirri daşıyan sənədlər onların bərpa olunmasını istisna edən üsulla (yandırılma, doğranılma, məhlulda həll edilmə və ya bu məqsədlə başqa üsullarla) məhv edilməlidir.

Saxlanma müddəti başa çatmamış sənədlər məhv edilə bilməz. Siyahının quruluşu və onun tərtibi sənədlərin saxlanma müddətləri üzrə müəyyən olunur. Siyahıda işlərin konkret sərlovhələri verilmir, yalnız sənədlərin kateqoriyaları və növləri sadalanır. Siyahı Mərkəzi Bankın və bankların fəaliyyətinin əsas məsələlərinə müvafiq olan bölmələrdən ibarətdir. Bank sisteminin strukturuna uyğun olaraq bu Siyahıda sənədlərin saxlanma müddətləri aşağıdakılar üzrə dörd sütunda (3, 4, 5, 6 sütunlar) müəyyən edilir:

1. üçüncü sütunda – Mərkəzi Bankın mərkəzi aparatı;
2. dördüncü sütunda – Mərkəzi Bankın ərazi idarələri;
3. beşinci sütunda – banklar, bank olmayan kredit təşkilatları, xarici bankların yerli filialları;
4. altıncı sütunda – bankların, bank olmayan kredit təşkilatlarının filial, şöbə və nümayəndəlikləri.

Saxlanma müddəti müvafiqəti olan sənədlərin bəzi kateqoriyalarına qoyulmuş "EYK" qeydi bu növ sənədlərin bir hissəsinin elmi-tarixi əhəmiyyət kəsb edə biləcəyini və onların müəyyən edilmiş qaydada dövlət arxivinə veriləcəyini bildirir. "EYK" qeydi olan sənədlərin qəbulu, yaxud məhv edilməsi haqqında qərarı dövlət arxivinin EYK-i qəbul edir. "Lazım olanadək" qeydi onu bildirir ki, sənədlər məhdud əməli əhəmiyyətə malikdir.

Onların saxlanma müddətini banklar özləri müəyyən edirlər. Təlimatın müvafiq bəndində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla sənədlərin saxlanma müddəti onların kargüzərlik müddəti qurtardığı ildən sonrakı il yanvarın 1-dən hesablanır. Məsələn, 2000-ci ildə kargüzərlik müddəti qurtarmış işlərin saxlanma müddəti 2001-ci il yanvarın 1-dən hesablanır. Müştərinin eyniləşdirmə sənədlərinin saxlanma müddəti müştəri ilə hüquq münasibətlərinə xitam verildiyi gündən, müştəri tərəfindən həyata keçirilmiş pul vəsaitləri və ya digər əmlakla əməliyyatlara dair sənədlərin isə əməliyyat başa çatdığı gündən hesablanır. Arxiv sənədi kimi saxlanılan uçot kitabları, qeydiyyat jurnalları və digər tophu sənədlərin saxlanma müddətləri həmin kitabda və jurnalda sonuncu qeydiyyat tarixindən sonra hesablanır.

Azərbaycan Respublikası hüquq mühafizə orqanların arxivlərinin xidmət aparatının tabeliyində olan qurumların və müəssisələrin fəaliyyəti prosesində yaranmış elmi, tarixi və praktiki əhəmiyyəti olan bütün sənədlər Milli arxiv fonduna daxildir. Təlimatlar əsasən "Milli arxiv fondu haqqında" Qanunun müddəalarına uyğun olaraq hazırlanmışdır və bu sistmə daxil olan bütün struktur qurumların və müəssisələrin fəaliyyəti prosesində yaranmış sənədlərin, tamamlanmış kargüzərlik işlərinin, eləcə də arxivə təhvil verilmiş şəxsi işlərinin saxlanması, istifadəsi, məhv edilməsi, müvafiq sorğulara əsasən aidiyyəti üzrə göndərilməsi və s. məsələləri tənzimləyir.

"Milli arxiv fondu haqqında" Qanuna əsasən hüquq mühafizə orqanlarının qurumlarının və müəssisələrinin arxiv sənədləri Milli arxiv fondunun xüsusi hissəsini təşkil etməklə, bilavasitə HMO-nun özündə saxlanılır və mühafizə olunur. HMO-nun struktur, qurum və müəssisələrinin fəaliyyəti prosesində yaranmış uzunmüddətli və daimi saxlanılan arxiv işlərinin və sənədlərinin komplektləşdirilməsi, uçotu və mühafizəsi Katibliyin Arxiv işləri bölməsi tərəfindən aparılır.

Ədliyyə sistemində arxiv işinin təşkili "Azərbaycan Respublikasının ədliyyə sistemində arxiv işinin təşkili haqqında" Təlimatla tənzimlənir. Ədliyyə Nazirliyinin aparatı onun tabeliyində olan qurumların və müəssisələrin fəaliyyəti prosesində yaranmış elmi, tarixi və praktiki əhəmiyyəti olan bütün sənədlər Azərbaycan Respublikasının Milli arxiv fonduna daxildir.

Mövzu əlamətlər üzrə yaradılan kolleksiyalar daxilində işlərin mahiyyət etibarı ilə kiçik həcmli mövzular üzrə tarixləri gözlənilməklə qruplaşdırılması mümkündür. Mövzu qruplar daxilində sənədlər həcmindən, tərkibindən asılı olaraq müxtəlif əlamətlər üzrə birləşdirilə bilər.[16]

10. Təşkilatların arxivləri (idarə, departament arxivləri) və onların Milli Arxiv Fondunun formalaşmasında rolu

Azərbaycan Respublikası Nazirliklərinin, (idarə, departament arxivləri) Mərkəzi Arxivi Nazirliyin (idarə, departament arxivləri) kargüzərlik sahəsində başa çatdırılmış sənədlərinin (elektron sənədlərinin) dövlət nəzarətinə verilməsi, qeydiyyatı, saxlanması, mühafizəsi və istifadə edilməsi məqsədilə yaradılır. Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin, onun strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların tarixi, elmi, iqtisadi, siyasi, sosial və mədəni əhəmiyyət kəsb edən sənədləri (elektron sənədləri) "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən dövlət arxiv fondunun tərkibinə daxil edilir və müəyyən olunmuş müddətdə saxlanılmaq üçün dövlət nəzarətinə verilir.

Mərkəzi arxiv sənədlərlə (elektron sənədlərlə) işin təşkili üzrə cavabdehlik daşıyan Nazirliyin Sənədlərlə iş və təminat şöbəsinin müdürünə təbedir. Mərkəzi arxiv öz işində Azərbaycan Respublikasının qanunlarını, "Milli arxiv fondu haqqında" Qanunu, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 27 sentyabr tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzərliyin aparılmasına dair" Təlimatı, "Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi, mühafizəsi və ondan istifadə Qaydaları haqqında" Əsasnaməni, "Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi" Qaydasını, "Qeyri-dövlət arxiv fondlarının mühafizəsi üzrə Qaydalar"ı, "Aşkar edilmiş və ya tapılmış arxiv sənədlərini aşkar edən və ya tapan şəxsləri mükafatlandırma Qaydası"nı, "Dövlət arxiv fondunun sənədlərindən istifadə Qaydaları"nı və "Beynəlxalq əməkdaşlıq məqsədi ilə sənədlərin və kolleksiyaların xaricə müvəqqəti aparılması Qaydasının təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 6 mart tarixli 32 nömrəli qərarını, arxiv işi sahəsində qüvvədə olan digər normativ-hüquqi aktları, Nazirliyin əmr, sərəncam və göstərişlərini, Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin tövsiyə və təlimatlarını və Mərkəzi arxiv haqqında Əsasnaməni rəhbər tutur.

Mərkəzi arxiv Nazirlik tərəfindən təsdiq edilmiş plan üzrə işləyir və öz fəaliyyəti üzrə ona hesabat verir. Mərkəzi arxiv (idara, departament arxivləri) sənədlərinin tərkibində aşağıdakı sənədləri (elektron sənədləri) saxlayır:

1. kargüzərliq sahəsində başa çatdırılmış, Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin fəaliyyəti nəticəsində meydana çıxan sənədlər (elektron sənədlər);
2. Nazirliyin sələfi olan orqanın (orqanların) sənədləri (elektron sənədləri);
3. varisləri olmayan və birbaşa Nazirliyə təbə olan, ləğv edilmiş qurumların sənədləri (elektron sənədləri);
4. Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi ilə razılaşdırılmış və Nazirliyin rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilmiş siyahı üzrə Nazirliyin strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların kargüzərliq xidməti tərəfindən başa çatdırılmış, müvəqqəti və daimi saxlanılmalı olan sənədləri (elektron sənədləri);
5. Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin, onun strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların şəxsi heyəti barədə sənədləri (saxlama müddəti 75 il olanlar);
6. Nazirliyin görkəmli xadimlərinin şəxsi fondu və sənədləri (elektron sənədləri) (tərkibi Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi ilə razılaşdırılmış qaydada müəyyənlaşdırılan);
7. Mərkəzi arxiv fondlarının tərkibini və məzmununu açıqlayan elmi sorğu aparatı (təsvirlər, kataloqlar, göstəricilər, müşahidələr və s.);
8. Nazirliyin Aparatının fəaliyyəti zamanı meydana çıxan elmi-texniki və digər xarakterli xüsusi sənədləşdirmə, həmçinin arxivin elmi tədqiqat və informasiya-sorğu işinin aparılması üçün lazım olan arxiv sənədlərini (arxivin elektron sənədlərini) tamamlayan çap nəşrləri və digər materialları.

Mərkəzi arxivin (idara, departament arxivləri) yaradılması məqsədləri aşağıdakılardır:

1. tərkibi və Mərkəzi arxiv haqqında Əsasnamənin müvafiq bəndində göstərilən sənədlərin (elektron sənədlərin) dövlət nəzarətinə verilməsi, qeydiyyatı, saxlanılması, mühafizəsi və istifadə edilməsi;
2. dövlət tərəfindən saxlanılmağa aid edilən sənədlərin (elektron sənədlərin) müəyyən olunmuş qaydada dövlət arxivinə təhvil verilməsi üçün hazırlanması;
3. kargüzərliqin aparılması işi üzrə vahid sistemin tələbatlarına uyğun olaraq, Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin, onun strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların kargüzərliq fəaliyyətində sənədlərin (elektron sənədlərin) dövlətinin təşkilinə nəzarətin bəyətə keçirilməsi.

Mərkəzi arxivin (idara, departament arxivləri) funksiyaları aşağıdakılardır:

1. sənədlərin (elektron sənədlərin) qeydiyyatı, mühafizə olunması, istifadəsi və daimi dövlət mühafizəsinə verilməsi işini təşkil etmək;
2. işlərin nomenklaturunun tərtib edilməsinə metodiki kömək göstərmək, kargüzərliqda sənədlərin (elektron sənədlərin) işlər üzrə düzgün formalaşdırılmasına və onların Nazirliyin Aparatında, onun strukturuna daxil olan qurumlarda və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlarda saxlanılmasına nəzarət etmək, həmçinin bu sənədləri (elektron sənədləri) arxivdə saxlanmaq üçün hazırlamaq;
3. kargüzərliqda daimi saxlanılmalı olan sənədlərin (elektron sənədlərin) seçimini təşkil etmək, daimi saxlanmaq üçün təyin edilən qovluqlar üzrə illik məlumatların bölgüsünü aparmaq və onları Nazirliyin Mərkəzi Ekspert Komissiyası və müvafiq dövlət arxivinin Ekspert-Yoxlama Komissiyası tərəfindən yoxlanılması və nəzarətdən keçirilməsi üçün hazırlamaq;
4. müəyyən olunmuş müddətdə kargüzərliq üzrə vahid dövlət sisteminin tələbatlarına uyğun olaraq işlənilib hazırlanmış sənədləri (elektron sənədləri) qəbul etmək, onların qeydiyyatını və saxlanılmasını təmin etmək;
5. arxiv sənədlərinin (arxivin elektron sənədlərinin) elmi məlumat bankını (siyahı, müqəddimə, tarixi arayış) hazırlamaq;
6. dövlət tərəfindən saxlanılmağa aid edilən sənədləri (elektron sənədləri) təyin olunmuş müddətdə dövlət arxivinə təhvil vermək;
7. Arxivə təhvil verilməli olmayan sənədləri (elektron sənədləri) Nazirliyin Mərkəzi Ekspert Komissiyasının qərarı və Nazirliyin rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilmiş akt üzrə məhv etmək;
8. hər il dövlət arxivinə Nazirliyin arxiv pasportunu, fond kartlarını, təyin edilmiş qeydiyyat formasına uyğun olaraq fondların həcmi və tərkibində aparılan dəyişikliklər haqqında məlumatları göndərmək, həmçinin arxiv işi və kargüzərliqin təşkili ilə bağlı il ərzində Nazirlik tərəfindən işlənilib hazırlanmış normativ-metodiki sənədlərin göndərilməsini təmin etmək;
9. Nazirliyin rəhbərliyini Mərkəzi arxiv fondlarının tərkibi və məzmunu haqqında məlumatlandırmaq;
10. Nazirliyin rəhbərliyinin tapşırığı ilə sənədləri (elektron sənədləri) aşkar etmək və onların seçilməsi ilə məşğul olmaq;

11. Nazirliyin Aparatının əməliyyat məqsədləri üçün istifadə etdiyi arxiv sənədləri (arxivin elektron sənədləri) əsasında lazımi arayış və məlumatlar hazırlamaq;
 12. müvafiqəti istifadə üçün sənədləri (elektron sənədləri) təqdim etmək;
 13. müvafiq qaydada sosial-hüquqi xarakterli arayışların verilməsini təşkil etmək;
 14. Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrindən, onun strukturuna daxil olan qurumlardan və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlardan arxivə təhvil verilmək üçün hazırlanmış sənədləri (elektron sənədləri) qəbul etmək;
 15. fiziki və hüquqi şəxslərin sorğularının icrası üçün arxiv sənədlərindən (arxivin elektron sənədlərindən) istifadə etmək;
 16. kompleksləşdirmə mənbəyi olan Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin, onun strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların siyahılarını hazırlamaq;
 17. kompleksləşdirmə mənbəyi olan Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrində, onun strukturuna daxil olan qurumlarda və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlarda qovluqların düzgün formalaşdırılmasını və hazırlanmasını yoxlamaq;
 18. arxiv sənədlərinin (arxivin elektron sənədlərinin) effektiv surətdə istifadə olunmasını təşkil etmək;
 19. Nazirliyin strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların arxiv sənədlərindən (arxivin elektron sənədlərindən) hərtərəfli istifadə etməsini təmin edəcək vacib tədbirlər həyata keçirmək;
 20. arxiv işinə və kargüzarlığın aparılmasına dair normativ-metodiki sənədləri işləyib hazırlamaq (təlimatlar, işlərin nomenklaturası, klassifikatorlar, saxlanma tarixi göstərilən sənədlərin (elektron sənədlərin) siyahısı);
 21. Nazirliyin Mərkəzi Ekspert Komissiyası ilə birgə Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin, onun strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların sənədlərinin (elektron sənədlərinin) (dövlət nəzarətinə verilməsi məqsəduyğun sayılmayan) qiymətləndirilməsi üzrə ekspertiza aparılması qaydalarını müəyyən etmək;
 22. Nazirliyin strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların saxlama müddəti başa çatmış sənədlərini (elektron sənədlərini) həmin qurumların ekspert komissiyaları ilə birgə ləğv edilməsi işini təşkil etmək;
 23. Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrində, onun strukturuna daxil olan qurumlarda və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlarda kargüzarlıq işinin aparılması üçün seçilən işçilərin işgüzarlıq qabiliyyətinin artırılması məqsədilə tədbirlərin keçirilməsində iştirak etmək;
 24. sənədləri (elektron sənədləri) tələb olunan qaydada, səlqi və müvafiq mühafizəsini təmin etməklə saxlamaq.
- Mərkəzi arxivin (idarə, departament arxivləri) hüquqları aşağıdakılardır:
1. Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin, onun strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların kargüzarlıq işində sənədlərin (elektron sənədlərin) təşkil edilməsi ilə bağlı Nazirliyin rəhbərliyi qarşısında hesabatla çıxış etmək;
 2. kargüzarlıq işində sənədlərin (elektron sənədlərin) təşkil edilməsi məsələləri ilə

əlaqədar Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrinin, onun strukturuna daxil olan qurumların və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumların işçiləri ilə aparılan iclaslarda iştirak etmək;

3. lazım olduqda Nazirlikdə və ya Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində çalışan mütəxəssisləri ekspert və məsləhətçi kimi dəvət etmək;

4. kompleksləşdirmə mənbəyi olan Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrindən, onun strukturuna daxil olan qurumlardan və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlardan arxiv işi ilə bağlı zəruri məlumatlar almaq;

5. kompleksləşdirmə mənbəyi olan Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrindən, onun strukturuna daxil olan qurumlardan və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlardan sənədlərin (elektron sənədlərin) vaxtında və hazırlanmış vəziyyətdə təhvil verilməsini tələb etmək;

6. kompleksləşdirmə mənbəyi olan Nazirliyin Aparatının struktur bölmələrində, onun strukturuna daxil olan qurumlarda və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlarda sənədlərlə (elektron sənədlərlə) işin təşkilinə nəzarət etmək;

7. zərurət yarandıqda Nazirliyin strukturuna daxil olan qurumlara və strukturuna daxil olmayan tabeliyindəki qurumlara müqavilə əsasında ödənişli xidmət göstərmək.

Mərkəzi arxivin (idarə, departament arxivləri) fəaliyyətinin təşkili,

1. Mərkəzi arxivin strukturu və ştat nazir (idarə, departament rəhbərləri) tərəfindən müəyyən edilir.

2. Mərkəzi arxivə Nazir tərəfindən təyin edilən müdir rəhbərlik edir.

3. Mərkəzi arxivin işçiləri ali və orta ixtisas təhsilli şəxslər sırasından təyin edilir.

4. Mərkəzi arxiv işçilərinin öhdəlikləri vəzifə təlimatları ilə müəyyənləşdirilir. [16]

XX BÖLMƏ

MİLLİ ARXIV FONDUNUN TƏRKİBİ VƏ TƏŞKİLİ

1. İstifadə olunan əsas anlayışlar

"Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu Azərbaycan Respublikasında Milli arxiv fondunun formalaşdırılması, mühafizəsi, istifadəsi və arxivlərin fəaliyyəti ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir. Qanunda istifadə olunan əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

arxiv - arxiv sənədlərinin məcmusu, onların kompleksləşdirilməsini, uçotunu, mühafizəsini və istifadəsini həyata keçirən arxiv təşkilatları və ya idarələrin, müəssisələrin struktur bölmələri;

Milli arxiv fondu - növündən, yarandığı və saxlandığı yerdən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, xalqın maddi və mənavi həyatını əks etdirən, tarixi, elmi, iqtisadi, siyasi, sosial və mədəni dəyəri olan, Azərbaycan xalqının mədəni irsinin ayrılmaz hissəsi hesab edilən sənədlərin məcmusu;

arxiv fondu - tarixi və məntiqi baxımdan bir-biri ilə bağlı olan arxiv sənədlərinin məcmusu;

arxiv işi - arxivlərin kompleksləşdirilməsi, mühafizəsi, uçotu və arxiv xidmətinin təşkili;

arxiv sənədi - mühafizə edilən və ya edilməli olan, informasiya daşıyıcısının növündən asılı olmayaraq dövlət, cəmiyyət və ya öz mülkiyyətçisi üçün tarixi, elmi, mədəni əhəmiyyət kəsb edən sənəd;

dövlət arxivi - arxiv işini həyata keçirən dövlət müəssisəsi;

arxiv sənədlərinin müvəqqəti mühafizəsi - dövlət və yerli özünüidarə orqanları, dövlət idarə, müəssisə və təşkilatları tərəfindən arxiv sənədlərinin Qanunda nəzərdə tutulmuş müddətdə mühafizəsi;

arxiv sənədlərinin daimi mühafizəsi - həmin sənədlərin arxivdə, muzeydə və kitabxanada müddətsiz mühafizəsi;

sənəd abidəsi - müəyyənləşdirilmiş qaydada sənəd abidəsi kateqoriyasına aid edilmiş nadir və ya xüsusi tarixi-mədəni dəyəri olan arxiv sənədi;

arxiv sənədlərinin mülkiyyətçisi - arxiv sənədləri üzərində sahiblik, istifadə və sərəncam hüququna malik olan subyekt;

arxiv sənədlərinin sahibi - arxiv sənədlərinə sahiblik və istifadə hüququnu tam həcmdə, onlar üzərində sərəncamı qanunvericilikdə müəyyən olunmuş həddə həyata keçirən subyekt.

Milli arxiv fondu haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi bu qanundan, Azərbaycan Respublikasının digər müvafiq qanunvericilik aktlarından və tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdən ibarətdir. Bu Qanunla Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq olunur. Arxiv işi sahəsində dövlətin vəzifələri aşağıdakılardır:

- arxiv işi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi;
- arxiv işinin təşkilinin vahid prinsiplərinin müəyyən olunması;
- arxiv fondu sənədlərinin kompleksləşdirilməsi, uçotu, mühafizəsi və onlardan istifadə qaydalarına əməl olunmasına nəzarət;
- arxivlərin qorunmasına və inkişafına dövlət təminatı, arxiv kadrlarının hazırlanması;
- arxiv fondlarının və dövlət arxiv sənədlərinin kompleksləşdirilməsi, uçotu, mühafizəsi, istifadəsi və bu sənədlərlə bağlı mülkiyyət məsələlərinin tənzimlənməsi;
- arxivlərin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi;
- arxiv fondu sənədlərinin Azərbaycan Respublikasından müvəqqəti olaraq xaricə aparılması ilə əlaqədar məsələlərin tənzimlənməsi;

-xarici ölkələrin arxivlərində saxlanılan, Azərbaycanın tarixinə və mədəniyyətinə aid olan, xalqın maddi və mənəvi həyatını əks etdirən sənədlərin (onların surətlərinin) Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinə gətirilməsi, uçotu və mühafizəsinə nəzarət.

Yaranma mənbəyindən, mühafizə yerindən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasındakı arxiv sənədləri Milli arxiv fonduna daxil edilir. Dövlət mülkiyyətində olan arxiv fondları və arxiv sənədləri Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsini təşkil edir. Dövlət mülkiyyətində olmayan arxiv fondları və arxiv sənədləri Milli arxiv fondunun qeyri-dövlət hissəsini təşkil edir. Milli arxiv fondunun kompleksləşdirilməsi, mühafizəsi və ondan istifadə qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən əsasnamə ilə müəyyən edilir.

Milli arxiv fonduna daxil edilən sənədlərin təsnifatına aşağıdakı sənədlər daxil edilir:

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktları, idarəetmə sənədləri, məhkəmə və prokurorluq orqanlarının sənədləri;

-statistika, elmi, texnologiya, geologiya, normativ-texniki, layihə, konstruktor, patent, kartoqrafiya sənədləri və digər sənədlər;

-kino, foto, fono (səs yazıları), video materialları, dizayn işləmələri və memarlıq layihələri;

-əlyazmaları, xüsusi əhəmiyyətə malik kitablar və kitabçalar, dövri mətbuat materialları;

-sənət əsərləri, elmi, ədəbi və musiqi əsərləri;

-partiya, ictimai və qeyri-dövlət təşkilatların sənədləri;

-gündəliklər, memuarlar, məktublar və şəxsi xarakterli digər sənədlər.

Arxivlərin yaradılması və Milli arxiv fondunun formalaşdırılma mənbələri, Azərbaycan Respublikasında dövlət, ictimai, dini və digər təşkilatlar, vətəndaşlar qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada arxiv yaratmaq hüququna malikdirlər.

Milli arxiv fondu:

qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının;

məhkəmə orqanlarının;

prokurorluqların;

hərbi hissələrin və birləşmələrin, hərbi təhsil müəssisələrinin;

yerli özünüidarəetmə orqanlarının;

sənaye, tikinti, kənd təsərrüfatı və iqtisadiyyatın digər sahələri üzrə idarə, müəssisə və təşkilatların;

elm, mədəniyyət, səhiyyə, təhsil və idman müəssisələrinin;

kütləvi informasiya vasitələrinin və nəşriyyatların;

qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən birgə müəssisələrin, ictimai birliklərin, siyasi partiyaların və dini təşkilatların;

qeyri-dövlət idarə, müəssisə və təşkilatların;

Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki və beynəlxalq təşkilatlardakı diplomatik nümayəndəliklərinin, digər idarə, müəssisə və təşkilatlarının;

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının arxiv sənədləri ilə kompleksləşdirilir.

Dövlət arxiv fondu hüquqi və fiziki şəxslərdən bağışlama, vərasəlik və qiymətli sənədlərin satın alınması yolu ilə də formalaşdırıla bilər. Azərbaycan Respublikasından kənarda yerləşən Azərbaycana aid tarixi və mədəni irslə bağlı sənədlərin və ya onların surətlərinin ölkəyə qaytarılması və ya alınması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının keçmiş Prezidentinin rəsmi yazışma sənədlərinin surətlərindən ibarət arxiv keçmiş Prezidentin sərəncamında saxlanılır.

Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi və bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir. Sənədlərin Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən yaradılan, sənədlərin xüsusi tarixi-mədəni dəyərini müəyyən edən, arxiv işçilərindən və müvafiq sahə mütəxəssislərindən ibarət olan ekspert komissiyası tərəfindən həyata keçirilir. Milli arxiv fondunun xüsusi tarixi-mədəni dəyəri olan arxiv sənədləri və sənəd kolleksiyaları nadir sənəd abidələri hesab olunur. Muzeylərin və kitabxanaların, ictimai, dini birlik və təşkilatların arxivlərinin dövlət arxiv fondunun

sənədləri ilə kompleksləşdirilməsi qadağandır. Milli arxiv fondu sənədlərinin dəyərinin ekspertizası keçirilmədikdə və ya ekspertizanın aparılma qaydaları pozulduqda sənədlərin məhv edilməsi dayandırılır.

Azərbaycan SSR-də fəaliyyət göstərmiş mərkəzi və yerli təhlükəsizlik, digər xüsusi xidmət və daxili işlər orqanlarının, Azərbaycan Kommunist Partiyasının və idarəetmə orqanlarının 1-ci şöbələrinin arxivləri dövlət arxiv fondunun xüsusi hissəsini təşkil edir. Dövlət arxiv fondunun xüsusi hissəsinin mühafizəsi, öyrənilməsi və istifadəsi qaydası Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən müəyyən edilir. Azərbaycan Respublikasının dövlət təhlükəsizliyi, sərhəd xidməti, miqrasiya xidməti, penitensiar xidmət, xarici işlər, daxili işlər, fəvqəladə hallar və müdafiə sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarının arxiv fondlarının mühafizəsi həmin orqanların özləri tərəfindən həyata keçirilir.

Dövlət arxiv fondunun sənədləri dövlət mülkiyyətinin obyektı kimi mühafizə olunur. Dövlət arxiv fondunun sənədləri alqı-satqı, yaxud mülkiyyət formasının dəyişdirilməsini nəzərdə tutan müqavilələrin obyektı ola bilməz və yalnız qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada istifadəyə verilə bilər. Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasında qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada fəaliyyət göstərən idarə, müəssisə və təşkilatların sənəd fondları həmin təşkilatların mülkiyyətidir. Fiziki şəxslərin sənəd fondları onların şəxsi mülkiyyətidir. Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, arxiv sənədlərinin mülkiyyətçilərinin hüquqlarına dövlət təminatı verir. Dövlət orqanları tərəfindən arxiv sənədlərinin götürülməsi və ya müsadirə olunması qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin həyata keçirilməsi, Milli arxiv fondunun formalaşdırılması, mühafizəsi və istifadəsi məqsədi ilə arxiv və kargüzərliyin vahid dövlət sistemini birləşdirən dövlət arxiv xidməti yaradılır.

2. Arxiv fondu daxilində sənədlərin təşkili

Arxiv fondu daxilində sənədlərin uçot təsnifat vahidi saxlama vahididir (işdir). Saxlama vahidləri sənədlərin uçotunu, axtarılıb tapılmasını və istifadəsini təmin edəcək qaydada tərtib olunur, sistemləşdirilir və siyahıya daxil edilir. Saxlama vahidləri idarənin iş nomenklaturasına uyğun olaraq kargüzərlikdə fond daxilində sistemləşdirilir. Sənədlərin sistemləşdirilməsi sxemi saxlama vahidlərinin fond daxilində təşkili üçün əsasdır və bu əsasla saxlama vahidləri fondun siyahılarında yerləşdirilir.

Saxlama vahidlərinin fond daxilində sistemləşdirilməsi aşağıdakı əlamətlər üzrə aparılır:

- struktur (aid olduğu struktur bölmələr üzrə);
- xronoloji (aid olduğu tarixlər və dövrlər üzrə);
- funksional (idarənin fəaliyyət istiqamətləri nəzərə alınmaqla mövzu, məsələ üzrə);
- nominal (sənəd növləri və növ müxtəlifliyi üzrə);
- yazışmalarla (idarələr və şəxslərlə aparılmış yazışmalar üzrə);
- coğrafi (inzibati ərazilər və ya yaşayış yerləri üzrə);
- müəlliflik (sənədin müəllifi olan idarə və yaxud şəxslərin adları və soyadları üzrə);

Saxlama vahidlərinin fond daxilində sistemləşdirilməsi göstərilən əlamətlərdən daha məqsədə uyğun olanı seçilməklə aparılır. Struktur və xronoloji əlamətlərin birləşməsi

sənədlərin xronoloji-struktur və struktur-xronoloji əlamətlər üzrə sistemləşdirilməsinə imkan verir. Xronoloji-struktur sistemləşdirmə sxemi fəaliyyət göstərən və strukturunu tez-tez dəyişmiş ləğv olunan idarələrin fondlarına tətbiq olunur. Bu növ sistemləşdirmədə saxlama vahidləri ilk olaraq fond daxilində illər və dövrlər üzrə, daha sonra struktur bölmələr üzrə qruplaşdırılır. Struktur-xronoloji sistemləşdirmə sxemi stabil struktura malik idarələrin fondlarına tətbiq edilir. Bu sxem üzrə sistemləşdirmədə saxlama vahidləri ilk olaraq aid olduğu struktur bölmələr üzrə, daha sonra struktur bölmə daxilində xronoloji ardıcılıqla qruplaşdırılır. Xronoloji-funksional və ya funksional-xronoloji sistemləşdirmə sxemləri strukturunu tez-tez dəyişən idarələrin fondları üçün tətbiq olunur.

Xronoloji-funksional sxem üzrə sistemləşdirmədə işlər ilk olaraq xronoloji ardıcılıqla, daha sonra idarənin funksional fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq qruplaşdırılır. Funksional-xronoloji sxem üzrə sistemləşdirmə aparıldıqda isə işlər ilk olaraq funksional əlamətlər (rəhbərlik, maliyyə, kadr və s.) üzrə, daha sonra xronoloji ardıcılıqla qruplaşdırılır. Xronoloji-mövzu və ya mövzu-xronoloji sistemləşdirmə sxemi həcmcə kiçik fondlara tətbiq edilir. Struktur bölmələri olmayan idarələrin fondları xronoloji-nominal və nominal-xronoloji sistemləşdirmə sxemləri üzrə qruplaşdırılır.

Birləşmiş arxiv fondunun saxlama vahidlərinin sistemləşdirilməsi üçün idarələrin xarakterinə və sənədlərin həcminə uyğun sistemləşdirilmə sxemi seçilir. Arxiv koleksiyaları sənədlərin tərkib və məzmununa uyğun sistemləşdirilmə sxemi tətbiq etməklə qruplaşdırılır. Saxlama vahidlərinin fond daxilində sistemləşdirilməsi zamanı aşağıdakılar nəzərə alınır:

- saxlama vahidi hansı ildə başlanmışsa həmin ilə, yaxud davam etdirmək üçün digər təşkilatdan daxil olduğu ilə aid edilir;
- plan, hesabat, smeta və onlara aid materiallar tərtib olunma tarixlərindən asılı olmayaraq hansı illər üçün tərtib olunubsa həmin illərə aid edilir. Uzun müddətli planlar onun fəaliyyətinin ilk ilinə, bu illərə aid hesabatlar isə hesabat dövrünün sonuncu ilinə aid edilir;
- bir struktur bölmədə açılmış və davam etdirmək üçün digər struktur bölməyə verilmiş iş başa çatdırıldığı struktur bölməyə aid edilir;
- saxlama vahidlərinin il və ya dövr daxilində yerləşdirilməsi ardıcılığı struktur bölmələrin əhəmiyyətliliyi ilə müəyyən edilir;
- saxlama vahidlərin xronoloji ardıcılığı gün, ay, il üzrə müəyyən olunur.

Eyni tarixlə başlanan saxlama vahidlərinin ardıcılığı onların son tarixləri ilə müəyyənləşdirilir və daha tez başa çatmış saxlama vahidi siyahıya daha əvvəl daxil edilir. Şəxsi heyət üzrə sənədlərə ayrıca siyahılar tərtib olunur və özünəməxsus qaydada sistemləşdirmə aparılır.

İdarənin mövcud işçi personalının uçot-qeydiyyat sənədləri (şəxsi heyət üzrə əmrilər, şəxsi vəərəqlər, şəxsi işlər, əmək müqavilələri, şəxsi hesablar, qeydiyyat kitabları və s.) şəxsi heyət üzrə sənədlərin siyahılarına daxil edilir. Şəxsi heyət üzrə sənədlər əsasən xronoloji əlamətlər üzrə sistemləşdirilir, böyük sayda işçi personalı olan idarələrdə isə struktur-xronoloji sxem tətbiq edilir. Şəxsi heyət üzrə işlər il daxilində onların əhəmiyyətliliyi nəzərə alınmaqla (əmrilər, şəxsi heyət üzrə siyahılar, şəxsi hesablar, uçot jurnalları, tələb olunmayan əmək kitabçaları, bədbəxt hadisələr üzrə aktlar) sistemləşdirilir. İşdən azad olunmuş əməkdaşların şəxsi işlərinin və şəxsi vəərəqlərinin sistemləşdirilməsi işdən azad olunduqları illər üzrə və il daxilində əlifba sırası ilə aparılır.

3. Arxiv və arxiv fondlarının hüdudunda sənədlərin təsnifatı.

Arxiv sənədlərinin düzgün qeydiyyatı alınmasını və bərtərəfli istifadə edilməsini təmin etmək məqsədi ilə Arxiv işləri bölməsində onların təsnifatı, yəni arxiv fondu daxilində qruplaşdırılması aparılır. Hər bir qurumun fəaliyyəti prosesində yaranmış bütün sənədlər ümumilikdə struktur qurumun sənədli fondunu təşkil edir. Həmin struktur qurumun özü isə bu fondu təşkil edən sayılır. Arxiv işləri bölməsində saxlanılan sənədlər ayrı-ayrı arxiv fondları üzrə qruplaşdırılır. Hər bir arxiv fondu Arxiv işləri bölməsinin uçot və təsnifat vahididir. Bir arxiv fondunun sənədləri digər fondlarda saxlanıla bilməz.

Sənədlərin fond aidiyyəti müəyyən edildikdə həmin sənədlər təşkilat rəhbərinin razılığı ilə müvafiq aktla (forma №8) fondun birindən digərinə verilə bilər. Arxivlərdə arxiv fondları və sənədlər kolleksiyası arxiv fondunun müxtəlifliyidir.

Arxiv fondu - öz aralarında müəyyən əlaqəsi vəzifələrin eyniliyi, vahid təbəçilik və s. olan iki və daha artıq fond təşkil edən sənədlərdən ibarətdir.

Arxiv kollegiyası - müəyyən əlamətlərinə görə (mövzu eyniliyi və s. görə) bir-biri ilə əlaqəsi olan bir və ya bir neçə fond yaradan fəaliyyəti nəticəsində əmələ gələn arxiv fondudur.

Tarixi, elmi və s. əhəmiyyət kəsb edən az miqdarda olan sənədlər üzrə ayrıca arxiv fondu yaradılır. Belə sənədlər "sənədlər kolleksiyası"na əlavə olunur. Sənədlərin fond aidiyyətini düzgün müəyyən etmək onları müvafiq arxiv fondunda, sənədlər kolleksiyasında düzgün yerləşdirmək deməkdir. Daxil olmuş sənədlər onların daxil olduqları struktur qurumun fonduna aid edilir. Göndərilən sənədlərin surəti bu sənədləri göndərmiş qurumun fonduna aiddir. Ardıcılıqla bir neçə struktur qurumlarda aparılan ümumi icraatlı işlər həmin işlərin icraatını başa çatdıran struktur qurumun fondunun tərkibinə daxildir. Ləğv edilən struktur qurumun funksiyaları yeni yaradılmış struktur quruma verilsə, icraatı başa çatdırılmış işlər ləğv edilən struktur qurumun fonduna, başa çatdırılmamış işlər isə yeni struktur qurumun fonduna birləşdirilir.

Fond təşkil edən struktur qurumda yalnız struktur dəyişikliyi edilibsə, yəni onun sadəcə olaraq səlahiyyətləri artırılıb-azaldılıb və ya təbəçiliyi, strukturu, ştat vahidi dəyişilibsə, eləcə də fəaliyyəti müvəqqəti dayandırılıb, sonradan bərpa edilibsə, həmin qurumun həm əvvəlki, həm də sonrakı dövrlərinə aid olan sənədləri bir fond təşkil edir.

Bir struktur qurum bir neçə müstəqil struktur quruma bölündükdə, birləşməyə daxil edildikdə, ləğv olunmaqla səlahiyyətləri qismən və ya tam olaraq yeni yaradılmış struktur quruma verildikdə, icraatı tamamlanmış işlər keçmiş struktur qurumun, başa çatmamış işlər isə yeni yaradılmış struktur qurumun fonduna verilir.

Arxiv fondunun xronoloji sərhəddi fond təşkil edən struktur qurumun yaradıldığı və ləğv olduğu tarixlə sayılır. Birləşdirilmiş arxiv fondunun sərhəddi ən tez və ən gec yaradılmış qurumların tarixləri arasında olan dövr sayılır. Bir-biri ilə əlaqəsi olan bir və ya bir neçə fond yaradan fəaliyyəti nəticəsində əmələ gələn arxiv fondunun sərhəddi ilkin və sonuncu sənədlərin tarixlərini əhatə edən dövr sayılır. Fond təşkil edən mövcudluğunun ilkin və son tarixlərinin müəyyən edilməsi üçün əsas bu struktur qurumun yaradılması və ləğv edilməsi barədə olan hüquqi aktlardır. İnzibati ərazi bölgüsünün dəyişməsindən asılı olmayaraq struktur qurumun sənədləri onun bütün mövcudluğu

dövründə bir fond təşkil edir. Arxiv işləri bölməsində aşağıdakı əsas arxiv fondları yaradılır:

- idarə aparatı və digər müəssisələrinin, qurumlarının fondları;
- tədris müəssisələrinin fondları;
- ləğv olunmuş struktur qurumların fondları;
- idarə aparatı, digər müəssisələrin, qurumlarının əmr və göstərişlərinin kolleksiyası;
- arxivə təhvil verilmiş şəxsi işlərinin kolleksiyası;
- işçilərə əmək haqqı verilməsi barədə şəxsi vəzifələrin kolleksiyası;
- pensiya işlərinin kolleksiyası;
- pensiyaçıların və sabiq işçilərin şəxsi işlərinin kolleksiyası.

İdarə aparatı rəhbərliyinin göstərişinə əsasən Arxiv işləri bölməsində digər fondlar da yaradıla bilər. İdarə aparatının əmr və göstərişləri ayrı-ayrılıqda müstəqil kolleksiya təşkil edir. İdarəetmə sistemində daxil olan digər müəssisə və qurum rəhbərlərinin əmr və göstərişləri müstəqil kolleksiya yaratmır, onlar sadəcə olaraq həmin qurumun, müəssisənin müvafiq fonduna əlavə edilir.

Arxiv fondunun daxilində sənədlərin təsnifatı dedikdə:

1. Arxiv fondu daxilində sənədlərin təsnifatı onların fond daxilində qruplaşdırılması və ardıcılıqla yerləşdirilməsindən ibarətdir.

2. İşlər fondunda işlərin sistemləşmə sxemində əsasən qruplaşdırılır. Bu sxem Arxiv işləri bölməsində hər bir müstəqil fond, birləşmiş fond və kolleksiya üzrə tərtib edilir.

3. Arxiv fondu daxilində işlərin bölgüsü işlərin struktur, xronoloji, funksional, nominal, inzibati-ərazi, əlifba və s. təsnifat əlamətlərinə görə qruplaşdırılması əsasında həyata keçirilir.

4. Hər bir fondun işləri onların aparılması üçün daha məqsədəuyğun sayılan bütün təsnifat əlamətlərinin ardıcılığı ilə qruplaşır. Bu məqsədəuyğunluqdan asılı olaraq xronoloji-struktur, xronoloji-funksional, struktur xronoloji və işlərin sair təsnifat sxemlərindən istifadə olunur.

5. Xronoloji-struktur sxem - fəaliyyət göstərən və ləğv edilmiş struktur qurumların arxiv fondlarındakı işlərinin sistemləşdirilməsində tətbiq olunur. Bu sxem üzrə fondun işləri illər üzrə, bir il ərzində olanlar isə qurumun struktur bölmələri üzrə qruplaşdırılır.

6. Xronoloji funksional sxem-struktur quruluşu sadə olan, qeyri-sabit fəaliyyət göstərən və ya ləğv edilmiş qurumların fondlarının işlərinin sistemləşdirilməsində tətbiq olunur. Bu sxem əsasında fondun işləri illər üzrə, bir il ərzində olanlar isə fondyarananın funksiyaları, fəaliyyət istiqaməti üzrə qruplaşdırılır.

7. Struktur-xronoloji sxem - sabit struktur quruluşa, böyük həcmdə daimi və müvəqqəti saxlanılan sənədlərə malik olmuş, ləğv edilmiş qurumların arxiv fondlarının sistemləşdirilməsi üçün istifadə olunur. Bu sxem üzrə fondun işləri struktur qurumlar üzrə, hər struktur qrup daxilində isə illər üzrə qruplaşdırılır.

8. Qruplar daxilində işlərin fondunda qruplaşdırılması tələb olunan sənədləri axtarış tapmaq işini asanlaşdıran bir və ya bir neçə uyğun əlamətlər üzrə aparılır.

9. Birləşmiş arxiv fonduna daxil olan arxiv fondları, fond yaradan orqanların əhəmiyyətlik dərəcəsi, əlifba ardıcılığı və s. göstəricilərə əsasən yerləşdirilir. Birləşmiş arxiv fonduna daxil olan hər bir fond daxilində müxtəlif sistemləşdirilmə sxemləri tətbiq olunur. Oxsar qurumların fondları üçün eyni sistemləşdirilmə sxemi istifadə olunur.

10. Kolleksiya işlərinin sistemləşdirilməsi sənədlərin tərkibi ilə müəyyənləşdirilir. Oxşar işlərin kolleksiyaları daxilində onların alifba, xronoloji və sair ardıcılıqla qruplaşdırılması mümkündür. Tematik əlamətlər üzrə yaradılan kolleksiyalar daxilində işlərin mahiyyət etibarı ilə kiçik həcmli mövzular üzrə tarixləri gözlənilməklə qruplaşdırılması mümkündür. Tematik qruplar daxilində sənədlər həcmindən, tərkibindən asılı olaraq müxtəlif əlamətlər üzrə birləşdirilə bilər.

XXI BÖLMƏ

SƏNƏDLƏRİN DƏYƏRİNİN EKSPERTİZASI

1. Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının normativ-metodiki əsasları

Sənədlərin dəyərinin ekspertizası onların saxlanma müddətlərini müəyyən etmək məqsədilə müəyyən olunmuş prinsip və meyarlar əsasında öyrənilməsi və daimi saxlamaq üçün seçilməsidir. Sənədlər tarixilik, sistemlilik, bütövlülük prinsiplərinə və yaranma mənşəyi, məzmunu, xarici xüsusiyyət meyarlarına əsaslanaraq dəyərinin ekspertizası keçirildikdən sonra Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilir.

Yaranma mənşəyi meyarına - idarənin dövlət idarəçilik sistemində yeri və rolu, onun yerinə yetirdiyi funksiyaların əhəmiyyəti, fiziki şəxsin cəmiyyətin həyatındakı rolu və əhəmiyyəti, sənədlərin yarandığı tarix və yer aiddir. Məzmun meyarına - sənəddə əks olunmuş hadisənin, məlumatın əhəmiyyəti, məlumatın başqa sənəddə təkrarlanması, sənədin növü, sənədin əsli olması və s. aiddir. Xarici xüsusiyyətləri (özünəməxsusluğu) meyarına - sənədin məzmununun təsbit edilməsi və onun forması, təsdiq edilməsi, tərtibatı və fiziki vəziyyəti aiddir. Sənədlər Milli arxiv fondunun tərkibinə fondun tamliq dərəcəsi və fiziki vəziyyəti nəzərə alınmaqla daxil edilir.

Sənədlərin dəyərinin ekspertizadan keçirilməsi kargüzərliq və arxiv işi sahəsində qüvvədə olan qanunvericilik və normativ-hüquqi aktlara, sənədlərin saxlanma müddətlərini göstərən nümunəvi və sahə siyahılarına, nümunəvi və tipik iş nomenklaturalarına istinad edilməklə həyata keçirilir. Elektron sənədlərin (ES) arxivdə saxlamaq üçün seçilməsi, onların dəyərinin ekspertizası keçirildikdən sonra həyata keçirilir. Bu məqsədlə elektron sistemdə sənədlərin saxlanma müddətlərinə və növlərinə görə təsnifatı aparılaraq qruplaşdırılmasını təmin edən proqram təminatından istifadə olunur. Elektron sistem sənədlərin ekspertizası zamanı onların təsnifatına və saxlanma müddətlərinə uyğun olaraq seçilməsini təmin edir.

Kağız əsaslı sənədlərdə olduğu kimi, daimi, uzun müddət saxlanılan sənədlərin siyahıları hazırlanır, saxlanma müddətləri başa çatmış sənədlər elektron sənədlər sistemində bərpası mümkün olmayan formada (sistem format edilməklə) məhv edilir. Elektron sənədlərin siyahıları, saxlanmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması və elektron sistemin format olunması haqqında aktlar kağız əsasda hazırlanır və idarənin EK-sı tərəfindən təsdiq edilir.

Elektron sənədləri arxivə saxlamaq üçün qəbul edərkən sənəd daşıyıcısının keyfiyyətinin standartla uyğunluğu müəyyən edilir, onları müşayiət edən sənədlərin, saxlamaq üçün avadanlıqların və tələb olunan rejimin mövcudluğu yoxlanılır, həmçinin sənədlərin saxlanması üçün tələb olunan xərclər, ES-nin digər sənədlərə keçirilməsinin mümkünlüyü və s. faktorlar öyrənilir.

2. Sənədlərin dəyərinin ekspertizası işinin təşkili

Sənədlərin dəyərinin ekspertizası idarənin kargüzərliqində iş nomenklaturasının tərtib edilməsi, işlərin nomenklatura üzrə formalaşdırılması, sənədlər idarənin arxivinə təhvil verilmək üçün hazırlanması zamanı, həmçinin idarə arxivində saxlanılan işlərin daimi dövlət mühafizəsinə təhvil verilmək üçün hazırlanması zamanı həyata keçirilir.

İdarədə sənədlərin dəyərinin ekspertizasını həyata keçirmək, Milli arxiv fonduna məxsus olan idarəçilik, elmi-texniki, audiovizual və maşınlaşdırılan (elektron) sənədləri daimi dövlət mühafizəsinə təhvil vermək üçün hazırlamaq, elmi-əməli əhəmiyyəti olmayan sənədləri məhv etmək üçün seçib ayırmaq və bu işləri rəsmiləşdirmək məqsədi ilə daimi fəaliyyət göstərən Ekspert Komissiyası (EK) yaradılır.

Azərbaycan Respublikası dövlət orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatların daimi fəaliyyət göstərən Mərkəzi ekspert komissiyaları haqqında Nümunəvi Əsasnamə Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin 08. 11. 2016-cı il tarixli, 17 ə/f nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir. Əsasnamə "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununu və bu Qanunun icrasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 06 mart tarixli, 32 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi" Qaydasının 4-cü bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarında, idarə, müəssisə və təşkilatlarda yaradılan Mərkəzi ekspert komissiyalarının (MEK) və yaxud Ekspert komissiyalarının (EK) fəaliyyətini tənzimləmək məqsədilə hazırlanmışdır.

Dövlət və qeyri-dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarda sənədlərin dəyərinin ekspertizasını həyata keçirmək, elmi-əməli əhəmiyyətə malik sənədləri daimi mühafizə məqsədi ilə dövlət arxivlərinə təhvil vermək üçün hazırlamaq, elmi-əməli əhəmiyyəti olmayan sənədləri məhv etmək üçün seçib ayırmaq və bu işləri rəsmiləşdirmək məqsədilə daimi fəaliyyət göstərən Ekspert Komissiyaları (EK), tərkibində geniş təşkilatlar şəbəkəsi olan dövlət orqanlarında, baş idarələrdə, səhmdar cəmiyyətlərində, şirkət və birliklərdə işə sənədlərin ekspertizasını həyata keçirmək, təbə təşkilatların ekspert komissiyalarının işinə metodiki köməklik göstərmək məqsədi ilə daimi fəaliyyət göstərən Mərkəzi ekspert komissiyası (MEK) yaradılır. MEK İdarə rəhbərliyi yanında məşvəratçi orqandır.

Komissiyanın qərarları Milli Arxiv İdarəsi və yaxud müvafiq dövlət arxiv təşkilatının EYK-sı ilə müəyyən olunmuş qaydada razılaşdırıldıqdan sonra idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir və qüvvəyə minir. MEK-nin təşkili və tərkibi İdarə rəhbərinin əmri ilə rəsmiləşdirilir. Onun tərkibinə İdarənin rəhbər işçilərindən birinin sədrliyi ilə əsas struktur bölmələrin ixtisaslı mütəxəssisləri və İdarənin komplektləşmə mənbəyi olduğu dövlət arxivinin nümayəndəsi daxil edilir. Komissiyanın tərkibinə İdarənin tabeliyində olan təşkilatların nümayəndələri daxil edilə bilər. MEK fəaliyyətində "Milli arxiv fondu haqqında" Qanunu, Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 06 mart tarixli, 32 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş normativ hüquqi aktları, "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzərliqin aparılmasına dair Təlimat"ı, Milli Arxiv İdarəsinin təlimat və göstərişlərini, müvafiq sahə üzrə qüvvədə olan digər normativ-metodiki sənədləri, həmçinin İdarə haqqında Əsasnaməni (Nizamnaməni), onun əmr və göstərişlərini,

Əsasnaməni rəhbər tutur. İdarə nümunəvi Əsasnaməyə uyğun olaraq, MEK haqqında Əsasnaməsini işləyib hazırlayır. Əsasnamə müvafiq dövlət arxivinin EYK-sı ilə razılaşdırıldıqdan sonra komissiyanın tərkibi ilə birlikdə İdarə rəhbərinin əmri ilə təsdiq edilir. MEK aşağıdakı vəzifə və funksiyaları həyata keçirir:

1. İdarənin və ona tabe olan təşkilatların fəaliyyəti nəticəsində yaranan Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fonduna məxsus sənədlərin optimal tərkibi barədə təklifləri işləyib hazırlayır;

2. Qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmuş sənədlərin saxlanması müddətlərinin dəyişdirilməsi, yaxud dəqiqləşdirilməsi, həmçinin normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmamış sənədlərin saxlanması müddətlərinin müəyyən edilməsi haqqında təkliflərə baxır və qəbul edilmiş qərarları baxılmaq üçün Milli Arxiv İdarəsinə təqdim edir;

3. Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının metodiki və əməli məsələləri üzrə təkliflərə baxır və öz tövsiyələrini verir;

4. İdarədə və onun tabeliyində olan təşkilatlarda sənədlərin dəyərinin ekspertizası, onların elmi, tarixi və əməli əhəmiyyətinə görə seçilib ayrılması, Milli arxiv fonduna daxil edilməsi məsələləri üzrə normativ-metodiki vəsaitlərin hazırlanması işini təşkil edir və istiqamətləndirir.

MEK aşağıdakı məsələlər üzrə sahə mütəxəssislərinə metodiki köməklik göstərir:

- idarənin struktur bölmələrində və tabeliyində olan təşkilatlarda yaranan arxiv fondu sənədlərinin, o cümlədən həmin təşkilatlarda çalışan görkəmli şəxslərin şəxsi fondlarına dair qiymətli sənədlərin (gündəliklərin, xatirə qeydlərinin, fotoşəkillərin və s. sənədlərin) Milli arxiv fonduna daxil edilməsi;

- müxtəlif səbəblər üzündən xaricdə qalmış Azərbaycanın tarixi, mədəni irsi və müvafiq idarənin fəaliyyəti ilə bağlı sənədlərin aşkar olunması, həmin sənədlərin surətlərinin Azərbaycan Respublikasına qaytarılması istiqamətində müvafiq icra hakimiyyəti orqanları ilə birlikdə tədbirlərin görülməsi;

- idarənin fəaliyyət sahələrinin əhatəli və dolğun tarixini yaratmaq üçün bütün səviyyələrdə sənədləşdirmənin düzgün aparılmasına təşəbbüs göstərilməsi.

MEK aşağıda göstərilən məsələlərə baxır və qərar çıxarır:

- idarəçilik (daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlər), elmi, texniki və xüsusi qiymətli sənədlərin yekun siyahılarına;

- saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında aktlara;

- aşkar olunmayan yaxud islah olunmaz dərəcədə korlanmış sənədlər haqqında aktlara;

- sənədlərin dövlət mühafizəsinə təhvil verilmək üçün hazırlanması və dövlət mühafizəsinə verilməsinin plan - qrafiklərinə;

- sənədlərlə iş üzrə normativ metodiki vəsaitlərə (saxlanma müddətləri göstərilməklə sənədlərin siyahılarına, təsnifatlara, kargüzərlik üzrə təlimatlara, işlərin nomenklaturalarına, sənədlərlə iş üzrə yaddaş və qaydalara);

MEK aşağıdakıları baxılmaq üçün Milli Arxiv İdarəsinə təqdim edir:

- ayrı-ayrı kateqoriyadan olan sənədlərin saxlanma müddətlərinin müəyyən edilməsi, yaxud dəyişdirilməsi haqqında MEK-nın təkliflərini;

- sənədlərin saxlanma müddətləri göstərilməklə sahə siyahılarını;

- Milli arxiv fondunun komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin fəaliyyətləri nəticəsində yaranan sənədlərin, o cümlədən elektron sənədlərin sahə üzrə siyahılarını;

- MEK və mərkəzi arxiv haqqında əsasnamələri;

- işlərin təxmini və nümunəvi nomenklaturalarını;

MEK təsdiq olunmaq və ya razılaşdırılmaq üçün aşağıdakıları müvafiq dövlət arxivinə təqdim edir:

- idarəçilik (daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlər), elmi, texniki və xüsusi qiymətli sənədlərin arxiv siyahılarını;

- saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında aktları;

- aşkar olunmayan, yaxud islah olunmaz dərəcədə korlanmış sənədlər haqqında aktları;

- iş nomenklaturasını, elektron sənədlərin siyahısını;

- dövlət arxivlərinə verilməli olan sənədlərin siyahılarını.

Kargüzərlik və kadr xidmətləri ilə birlikdə mərkəzi aparatın və tabe təşkilatların əməkdaşlarına sənədlərin arxiv qaydalarına uyğun təşkili məsələləri üzrə məsləhətlər verir, onlara metodiki köməklik göstərir, ixtisaslarının artırılması üçün təlimlər təşkil edir.

MEK aşağıdakı səlahiyyətlərə malikdir:

1. İdarənin struktur bölmələrinə və onun tabeliyində olan təşkilatlara iş nomenklaturalarının hazırlanması və kargüzərlikdə işlərin təşkili, sənədlərin dəyərinin ekspertizası, aşkarlanmayan daimi saxlama müddətli və şəxsi heyət üzrə işlərin axtarılması, sənədlərin qaydaya salınması və s. məsələlər üzrə təkliflər vermək;

2. İdarənin struktur bölmələrindən və tabelikdə olan təşkilatlardan sənədlərin (işlərin) aşkar edilməməsi, korlanması, yaxud qeyri-qanuni olaraq məhv edilməsi hallarına görə yazılı izahat tələb etmək və sənədlərin saxlanma müddətlərinin müəyyən edilməsi ilə bağlı yazılı təkliflər almaq;

3. Sənədlərin arxivdə saxlanmaq üçün hazırlanmasının keyfiyyəti və müddəti, saxlanma şəraiti, itmə səbəbləri barədə idarənin struktur bölmələrinin və tabeliyində olan təşkilatların rəhbərlərinin məlumatlarını dinləmək;

4. Struktur bölmələrin, tabelikdə olan təşkilatların, dövlət arxivlərinin mütəxəssislərini məsləhətçi yaxud ekspert kimi komissiyanın iclaslarına dəvət etmək;

5. Özünün fəaliyyəti haqqında idarənin rəhbərliyinə məlumat vermək;

6. İdarəni Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsində təmsil etmək.

MEK idarənin komplektləşmə mənbəyi olan dövlət arxivinin ekspert-yoxlama komissiyası ilə qarşılıqlı əlaqədə, idarə rəhbərinin təsdiq etdiyi iş planı üzrə fəaliyyət göstərir. MEK-nın iclasları zərurət olduqda, lakin rübdə bir dəfədən az olmamaq şərtilə keçirilir. İclaslarda komissiyanın səlahiyyətinə aid olan məsələlərə baxılır və nəticələri protokolla rəsmiləşdirilir. MEK üzvlərinin ən azı yarısı səsvermədə iştirak etdikdə onun iclasları və qəbul olunmuş qərarları səlahiyyətli sayılır. Yalnız MEK-nın üzvləri həlledici səs hüququna malikdirlər. Dəvət olunmuş şəxslər məşvərətçi səsə malik olmaqla səsvermədə iştirak etmirlər. Qərar sadə səs çoxluğu ilə qəbul olunur. Səslər bərabər olduğu halda qərarı MEK-nın sədri və idarənin rəhbəri qəbul edir (mübahisəli məsələlər üzrə qərarlar Milli Arxiv İdarəsi, yaxud müvafiq dövlət arxivi ilə razılaşdırmaqla qəbul edilir).

MEK idarənin struktur bölmələrində və onun tabeliyində olan təşkilatlarda

keyfiyyətsiz və standartlara uyğun hazırlanmamış sənədlərə baxmaqdan imtina etmək və onları yenidən işləmək üçün geri qaytarmaq səlahiyyətinə malikdir. Komissiyanın katibi MEK-nin kargüzarlığının aparılmasına, onun uçot-hesabat sənədlərinin tərtib edilməsinə və saxlanmasına məsuliyyət daşıyır. Tərkibində geniş idarələr şəbəkəsi olan dövlət orqanlarında, hüquqi şəxslərdə (cəhmdar cəmiyyət, konsern, şirkət və s.), ictimai təşkilat və birliklərində isə bu işi həyata keçirmək və təbə təşkilatlarda sənədlərin ekspertizası işinə rəhbərlik və metodiki köməklik göstərmək məqsədilə Mərkəzi Ekspert Komissiyası (MEK) yaradılır. MEK (EK) öz fəaliyyətini müvafiq dövlət arxiv təşkilatı ilə razılaşdırılaraq təsdiq olunmuş əsasnamaya uyğun təşkil edilir. MEK (EK)-nin tərkibinə idarənin peşəkar mütəxəssisləri (3 nəfərdən az olmamaq şərti), idarə arxivinin müdiri və müvafiq dövlət arxivinin (idarənin qəbul mənbəyi olduğu) nümayəndəsi daxil edilir. MEK (EK)-nin tərkibi idarə rəhbərinin əmri ilə təsdiq edilir. İdarənin arxiv və kargüzarlıq işinə məsul olan vəzifəli şəxsi komissiyanın sədri təyin olunur. MEK(EK)-nin əsas vəzifələri:

- kargüzarlıqda yaranan işlərin nomenklaturasının tərtibi və işlərin nomenklatura üzrə formalaşdırılması mərhələsində sənədlərin dəyərinin ekspertizası işini təşkil etmək və keçirmək;

- dövlət arxivinə təhvil vermək üçün sənədlərin hazırlanması və seçilməsi işini təşkil etmək.

MEK(EK)-nin əsas funksiyaları:

- il ərzində yaranmış sənədlərin mühafizə və məhv etmək üçün seçilməsinin təşkili;
- iş nomenklaturasının layihəsinə, daimi, uzun müddət saxlanılan, o cümlədən şəxsi heyət üzrə sənədlərin siyahılarına və saxlamalı olmayan sənədlərin məhv etmək üçün ayrılması haqqında aktı baxmaq, təsdiq və razılaşdırmaq üçün müvafiq dövlət arxivinin Ekspert Yoxlama Komissiyasına (EYK) təqdim etmək;

- nümunəvi və sahə siyahılarında olmayan sənədlərə saxlama müddətlərinin müəyyən edilməsi və dəyişikliklərin aparılması barədə təklifləri dövlət arxivinin EYK-da baxılmaq üçün hazırlamaq;

- işlədilməz dərəcədə korlanmış sənədlərin müəyyən edilməsi, itirilmiş sənədlərin axtarılması və aşkar edilməsinə dair aktlara baxmaq;

- idarənin arxiv və kargüzarlıq işinə dair normativ və metodiki sənədlərinin layihələrinin hazırlanmasında iştirak etmək, tabeliyində olan idarənin EK-nin fəaliyyətinə metodiki rəhbərlik göstərmək;

MEK(EK) illik fəaliyyət planına və zərurətə uyğun olaraq iclaslar keçirir. İclas protokolla rəsmiləşdirilir, MEK(EK)-nin sədr və katibi tərəfindən imzalanır, idarə rəhbəri tərəfindən təsdiq edildikdən sonra qüvvəyə minir. Nümunəvi və birtipli iş nomenklaturalarının bəyənilməsi, sahə siyahılarında göstərilən sənədlərin saxlama müddətlərinin dəyişdirilməsi barədə qərarlardan ibarət protokollar müvafiq dövlət arxivi təşkilatının EYK-da təsdiq edildikdən sonra idarə rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. İdarə elmi-texniki və digər xüsusi növ sənədlərin dəyərinin ekspertizasını keçirmək üçün həmin sahə üzrə mütəxəssislərdən ibarət Ekspert komissiyası yarada bilər. [8]

3. Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının keçirilməsi qaydaları

İdarənin kargüzarlıq xidmətinin işçiləri ekspert komissiyasının üzvləri ilə birlikdə və arxivin metodiki rəhbərliyi altında hər il sənədlərin dəyərinin ekspertizasını həyata keçirir.

Struktur bölmələrdə sənədlərin dəyərinin ekspertizasının keçirilməsi zamanı arxivə təhvil vermək üçün daimi və uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan, o cümlədən struktur bölmələrdə saxlanılan müvəqqəti saxlanma müddətli işlər seçilir, saxlanma müddətləri başa çatmış işlər məhv etmək üçün ayrılır.

Eyni vaxtda idarənin iş nomenklaturasının tamlığı və keyfiyyəti yoxlanılır, sənədlərin saxlama müddətlərinin düzgün müəyyən olunması dəqiqləşdirilir. Daimi və uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan sənədlər vərəqəbəvərəq baxılmaqla seçilir. Sənədlərin sərlövhələrinə baxmaqla daimi mühafizə və ya məhv etmək üçün seçilməsinə icazə verilmir. İş nomenklaturada "EYK" qeydi olan işlərə bütövlükdə vərəqəbəvərəq baxılır və tərkibindən daimi saxlanılan sənədlər seçilir. Həmin sənədlərdən yeni işlər formalaşdırılır, yaxud uyğun növ sənədlərdən tərtib olunmuş işlərə əlavə edilir.

Yeni formalaşdırılmış işlər sənədlərin ekspertizası başa çatdıqdan sonra tikilir. Müvəqqəti saxlanma müddətli sənədlərdən təşkil olunmuş işlər isə idarənin iş nomenklaturasında müvafiq işlər üçün müəyyən olunmuş müddətlərdə saxlanılır. İdarə arxivində sənədlərin dəyərinin ekspertizası işi müvafiq dövlət arxivinin rəhbərliyi ilə razılaşdırılmış plana uyğun olaraq sənədlər dövlət arxivinə təhvil verilmək üçün hazırlandığı dövrlərdə aparılır. İdarə arxivində ilk növbədə təşkilatı-sərəncamverici sənədlər (protokol, qərar, əmr, sərəncam), daha sonra plan və hesabat xarakterli sənədlər ekspertizadan keçirilir. Bu zaman sənədlərin əsas nüsxələrinin saxlanıldığı struktur bölmə müəyyənləşdirilir, həmin sənədlər daimi mühafizə üçün seçilir, digər strukturlardakı sənədlərin təkrarlanan nüsxələri məhv edilmək üçün ayrılır. Sənədlərin əslləri aşkar olunmadığı halda onların surətləri saxlanılır və aşkarlanmamış sənədlərin axtarılması istiqamətində tədbirlər görülür.

Elektron sənədlər idarə arxivinə təhvil verilməzdən əvvəl onların fiziki vəziyyətlərinə (elektron sənədin daşıyıcıda yazılması, yazılmanın keyfiyyəti, elektron sənədin təsviri) baxış keçirilir, daimi saxlanılan və şəxsi heyət üzrə elektron sənədlərin uçot vahidlərində (futliylarda) onların siyahılarına uyğun arxiv şifrələrinin və müşayiətedici sənədlərinin mövcudluğu və s. yoxlanılır. Müşayiətedici sənədlərdə elektron sənədlərin mühafizə olunması və istifadə edilməsi üçün zəruri olan məlumatlar (sənədin adı, yaradılmasının tarixi, fiziki və məntiqi strukturu, elektron formatı, həcmi, məlumat bazasındakı yazıların miqdarı və s.) verilir.

Sənədlərin dəyərliliyinin müəyyən edilməsi, saxlanılması və ya məhv olunması üçün seçilməsinin ekspertizası keçirilərkən aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

- sənədlərin siyahıda nəzərdə tutulmuş saxlanma müddətləri;
- işlərdə daimi və uzun müddətli siyasi, elmi, tarixi, praktiki və digər əhəmiyyətli sənədlərin olması;
- MEK-inin göstərişləri və tövsiyələri;
- tədris və informasiya xarakterli işlərin və ayrı-ayrı sənədlərin sonrakı istifadəsinin mümkünlüyü;
- fəaliyyəti nəticəsində sənədləri komplektləşdirən orqanın əhəmiyyəti;
- sənədlərin yaranma tarixi;
- sənədlərin əsl və hüquqi qüvvəsi;
- təkrar və eyni sənədlərin mövcudluğu;

- sənədlərin fiziki vəziyyəti;
- intensiv istifadə olunan sənədlərin surətlərinin saxlanılmasının zəruriliyi.

Sənədlərin müvafiq saxlanma müddəti müəyyən edilmiş işlərə aid edilməsinin düzgünlüyü işin bütün vərəqlərinə baxılmaqla yoxlanılır. Sənədlərin məhv edilməsi üçün ancaq iş başlığına əsasən seçilməsi qadağandır. Saxlanılma müddəti ötmüş işlərin dəyərliliyinin ekspertizası keçirilərkən, nəzərə alınmalıdır ki, yalnız saxlanılma müddəti cari ilin yanvarın 1-dək (işin saxlanma müddətinin qurtardığı ildən sonra gələn ilin yanvarın 1-ni də hesablayaraq) qurtarmış sənədlər məhv edilə bilər.

Daimi və müvəqqəti saxlanılan sənədlərdən ibarət işlər üçün daimi saxlanılma müddəti müəyyən edilir. Lakin, işdə çoxlu sayda müvəqqəti saxlanılan sənədlər olduqda sənədlərin 2 işə ayrılmasına daimi və müvəqqəti saxlanılan işlərin formalaşmasına və ya bəzi sənədlərin məhv edilməsi üçün çıxarılmasına icazə verilir. Müxtəlif dərəcəsinə malik sənədlərdən ibarət işin saxlanılma müddəti ən böyük əhəmiyyətə malik sənədlərə müvafiq müəyyən edilir. Daimi və ya uzunmüddətli saxlanılan sənədlərin əsilləri olmadıqda, onların saxlanma müddətləri müvafiq olaraq ekspert komissiyaları və ya MEK tərəfindən müəyyən edilir. Mühüm əhəmiyyət kəsb edən və tez-tez istifadə olunduğundan korlanan sənədlərlə birlikdə onların surətlərinin bir və ya iki nüsxəsi də saxlanılır.

Ekspertiza keçirilən zaman saxlanma müddəti qurtarmamış sənədlərin itirilməsi aşkar edildikdə, onların axtarışı təşkil olunur. Tapılmadıqda onların yerinə saxlama müddəti MEK tərəfindən müəyyən edilmiş, məncə həmin sənədlərə uyğun olan əvəzedici sənədlər qoyulur. Dublet və məzmunu eyni olan sənədlər əsl sənədlərlə tutuşdurulub yoxlanıldıqdan sonra artıq nüsxələr məhv edilmək üçün ayrılır.[7]

Sənədlərin dəyərliliyi ekspertizadan keçirilən zaman onların fiziki vəziyyəti nəzərə alınır. Mətnin böyük hissəsi oxunmayan, zədələnmiş mətnin bərpa edilməsi mümkün olmayan sənədlər məhv edilmək üçün ayrılır. Zədələnmiş dəyərli sənədlərin mətninin qismən bərpa edilməsi mümkün olduqda, onlar saxlanılır, bərpa olunur və fotosəklə çəkilir.

Daimi saxlanılmaq üçün nəzərdə tutulan zədələnmiş (korlanmış) sənədlər yalnız MEK-in icazəsi ilə məhv edilir. Saxlanma müddətinin qarşısında "MEK" işarəsi olan sənədlərin dəyərliliyinin ekspertizası keçirilərkən onların daha da çox müddətə saxlanıla bilməsi nəzərə alınmalıdır. Bu sənədlərin ekspertizası zamanı "MEK" işarəsi götürülür və xidmət sahələri, tabeliyində olan müəssisə və təşkilatlar tərəfindən yeni saxlanma müddətləri müəyyən edilir (daimi saxlanma müddəti də daxil edilməklə). Nəzərə alınmalıdır ki, bu müddətlər müvafiq Siyahı üzrə təsdiq edilmiş aşağı həddən az olmamalıdır. Aşağıda göstərilən sənədlərin məhv edilməsi qadağandır:

- ümumi icraatlı işlər;
- daimi və uzunmüddətli saxlanılan sənədlərin siyahıları təsdiq edilməyə qədər;
- təftiş olunmamış mühasibat sənədləri, yuxarı orqanın icazəsi olmadan.

Arxiv sənədlərinin ekspertizası prosesində vətəndaşların şəxsi sənədlərinin əsilləri aşkar edildikdə Təlimatın müvafiq bəndinin tələbləri rəhbər tutulmalıdır.

4. Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin (dövlət arxivi filiallarının) ekspert-yoxlama komissiyaları

Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin (dövlət arxivi filiallarının) ekspert-yoxlama komissiyaları haqqında Nümunəvi Əsasnamə Azərbaycan Respublikası Milli

Arxiv İdarəsinin 08. 11. 2016-cı il tarixli, 17 ə/f nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir. Əsasnamənin ümumi müddəaları "Milli arxiv fondu haqqında" Qanuna və bu Qanunun icrasını təmin etmək məqsədilə Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 06 mart tarixli 32 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi" Qaydasının 5-ci bəndinə, Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin və dövlət arxivi filiallarının nümunəvi əsasnamələrinin müvafiq olaraq 6.1.7 və 9-cu bəndlərinə uyğun olaraq, dövlət arxivlərində və dövlət arxivi filiallarında yaradılan ekspert yoxlama komissiyalarının fəaliyyətini tənzimləmək məqsədilə hazırlanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının dövlət arxivlərində və dövlət arxivi filiallarında ekspert yoxlama komissiyaları (EYK) Milli arxiv fondu sənədlərinin tərkibi və dəyərinin ekspertizası, dövlət mühafizəsinə qəbul üçün seçilməsi, həmçinin dövlət orqanlarında, idarə, müəssisə və təşkilatlarda arxiv işinin təşkili məsələlərinə baxmaq, onlarda yaradılan ekspert komissiyalarının (EK) işini tənzimləmək və nəzarət etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin qərarı ilə yaradılır.

EYK öz fəaliyyətində "Milli arxiv fondu haqqında" Qanunu, Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 06 mart tarixli, 32 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş normativ hüquqi aktları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 27 sentyabr tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat"ı, "Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi haqqında Əsasnamə"ni, müvafiq sahə üzrə qüvvədə olan normativ metodiki sənədləri, həmçinin dövlət arxivi və EYK haqqında Əsasnaməni rəhbər tutur.

EYK məşvəratçı orqandır. EYK-nın qərarı dövlət arxivinin (dövlət arxivi filialının) rəhbəri tərəfindən təsdiq edildikdən sonra qüvvəyə minir və icra olunur. Dövlət arxivlərində (filiallarında) yaradılan EYK-nın işinə Milli Arxiv İdarəsində daimi fəaliyyət göstərən Mərkəzi ekspert-yoxlama komissiyası metodiki rəhbərlik və nəzarət edir. Qüvvədə olan siyahılara, işlərin təxmini və nümunəvi nomenklaturalarına daxil edilməmiş sənədlərin saxlanma müddətlərinin müəyyən olunması, respublika üzrə normativ sənədlərə, metodiki vəsaitlərə düzəlişlərin edilməsi barədə ekspert komissiyalarının qərar və təkliflərinə müəyyən olunmuş qaydada Milli Arxiv İdarəsinin Mərkəzi ekspert-yoxlama komissiyasında baxılır.

EYK-nın tərkibi sədr, katib, müvafiq dövlət arxivinin (filialının) əməkdaşları və sahə üzrə mütəxəssislərdən ibarət üzvlər olmaqla təşkil edilir və dövlət arxivinin rəhbəri tərəfindən təsdiq olunur. EYK-nın sədri vəzifəsinə dövlət arxivinin (filialının) məsul əməkdaşlarından biri təyin olunur. EYK sədrinin təqdimatı ilə, Komissiyanın yanında tərkibi dövlət arxivinin (filialının) rəhbəri tərəfindən təsdiq edilən ekspert qrupu yaradılır. EYK-nın işinə ümumi rəhbərlik dövlət arxivinin (filialının) direktoru və ya onun müavini tərəfindən həyata keçirilir. EYK iclaslarda baxılmış sənədləri təsdiq etmək və ya rəziləşdirmək üçün üzərində müəyyən rekvizitləri olan ştamlara malikdir. Nümunəvi Əsasnaməyə uyğun olaraq dövlət arxivi (filialı) özünün ekspert yoxlama komissiyası haqqında Əsasnaməsini hazırlayır. Əsasnamə Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsi ilə rəziləşdirildikdən sonra dövlət arxivi (filialı) direktorunun əmri ilə təsdiq edilir. EYK-nın vəzifələri aşağıdakılardır:

1. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbələrini və dövlət mühafizəsinə qəbul edilməli olan sənədlərin tərkibini müəyyən etmək;

2. Milli arxiv fondu sənədlərinin optimal tərkibi və dəyərinin ekspertizasının, dövlət mühafizəsinə qəbul üçün seçilməsinin metodiki və əməli məsələlərinə baxmaq və qərar qəbul etmək;

3. idarə, təşkilat və müəssisələrin ekspert komissiyalarının fəaliyyətinə metodiki rəhbərlik və nəzarət etmək.

EYK-nın iclaslarında ona həvalə olunmuş vəzifələrə uyğun olaraq aşağıdakı məsələlərə baxılır:

1. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan hüquqi və fiziki şəxslərin siyahılarına, o cümlədən həmin siyahılara əlavə və düzəlişlərə;

2. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin, həmçinin fiziki şəxslərin şəxsi mənşəli sənədlərinin dövlət mühafizəsinə qəbul üçün hazırlanması və qəbulu üzrə plan-qrafiklərə, o cümlədən şəxsi mənşəli sənədlərin sahibinin və ya onun varisinin arzusuna, şəxsi mənşəli sənədlərin ilkin siyahılarına, şəxsi mənşəli fondun adının və kateqoriyasının müəyyənləşdirilməsinə;

3. dövlət orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin idarəçilik (daimi və ya uzun müddət saxlanılan, şəxsi heyət üzrə), elmi-texniki, şəxsi mənşəli və xüsusi qiymətli sənədlərin siyahılarına, həmçinin saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması, sənədlərin itməsi, yaxud islaholunmaz dərəcədə korlanması haqqında aktlarına;

4. dövlət orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə işlənib hazırlanmış arxiv işinin təşkili, sənədlərin dəyərinin ekspertizası, uçotu, mühafizəsi və dövlət mühafizəsinə təhvil vermək üçün hazırlanması məsələləri üzrə metodiki vəsaitlərə;

5. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin mərkəzi arxivləri və ekspert komissiyaları haqqında əsasnamələrə, iş nomenklaturalarına;

6. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində arxiv işinin təşkilli və ekspert komissiyalarının fəaliyyətləri barədə hesabatlarla və məruzələrə;

7. dövlət arxivində (filialında) və onun komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə mühafizə olunan xüsusi qiymətli sənədlərin siyahılarına;

8. dövlət orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə arxiv işinin təşkili, sənədlərin dəyərinin ekspertizası, uçotu, mühafizəsi və dövlət mühafizəsinə təhvil vermək üçün hazırlanması və qəbulu zamanı yaranan mübahisəli məsələlərə.

EYK aşağıdakı məsələlər barədə qərar qəbul etmək səlahiyyətinə malikdir:

1. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanları, idarə, təşkilat və müəssisələri tərəfindən təqdim edilən arxiv sənədlərinin siyahılarının (daimi saxlanılan, elmi-texniki və xüsusi qiymətli) və saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması barədə aktların təsdiq edilməsi, şəxsi mənşəli sənədlərin dövlət mühafizəsinə qəbul edilməsi haqqında;

2. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanları, idarə, təşkilat və müəssisələri, həmçinin Milli arxiv fondunun komplektləşdirmə mənbəyi

olmayan qeyri-dövlət təşkilatları tərəfindən təqdim edilən şəxsi heyət üzrə sənədlərin arxiv siyahılarının, saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması və islaholunmaz dərəcədə korlanmış sənədlər barədə aktların razılaşdırılması haqqında;

3. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan, o cümlədən komplektləşdirmə mənbəyi olmayan dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları tərəfindən hazırlanmış və baxılmaq üçün təqdim edilmiş arxiv işinin təşkili, sənədlərin dəyərinin ekspertizası, uçotu, mühafizəsi və dövlət mühafizəsinə qəbul üçün seçilməsi məsələlərinə dair metodiki vəsaitlərin, idarə arxivi və ekspert komissiyası haqqında əsasnamələrin, iş nomenklaturalarının razılaşdırılması haqqında;

4. dövlət arxivinin (filialının) komplektləşdirmə mənbəyi olan dövlət orqanlarının, idarə, təşkilat və müəssisələrin, həmçinin fiziki şəxslərin şəxsi mənşəli sənədlərinin dövlət mühafizəsinə qəbul üçün hazırlanması və qəbuluna dair plan-qrafiklərin razılaşdırılması haqqında.

EYK öz vəzifə və funksiyalarını həyata keçirmək üçün aşağıdakı hüquqlara malikdir:

1. Dövlət orqanlarından, idarə, təşkilat və müəssisələrdən baxılmaq üçün təqdim edilmiş saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması barədə aktlarla yanaşı, həmin illərə aid daimi saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlərin (işlərin) arxiv siyahılarını tələb etmək;

2. Aşkar olunmayan daimi saxlanma müddətli sənədlərin axtarılması istiqamətində tədbirlər görmək üçün idarə arxivlərinə təkliflər vermək, həmçinin sənədlərin itirilməsi, yaxud qeyri-qanuni yolla məhv edilməsinin səbəbləri barədə idarə arxivi rəhbərlərindən (həmin işə məsul olan şəxslərdən) yazılı izahat tələb etmək;

3. Milli arxiv fondu sənədlərinin qeyri-qanuni yolla məhv edilməsi və ya onların mühafizəsi qaydalarının pozulması halları barədə dövlət arxivinin (filialının) və ya Milli Arxiv İdarəsinin rəhbərliyini məlumatlandırmaq;

EYK-nın sədri Əsasnamə ilə müəyyən olunmuş səlahiyyətlər daxilində komissiyanın işinə rəhbərlik edir və onun üzərinə qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsinə məsuliyyət daşıyır. Sədr EYK-nın iclaslarında məsləhətçi və ekspert kimi iştirak etmək üçün müvafiq dövlət arxivinin (filialının) və müzakirə olunan məsələlərə bilavasitə aidiyyəti olan idarələrin mütəxəssislərini dəvət edə bilər. EYK-nın katibi iclaslarda baxılacaq məsələlər barədə icraçılardan sənədlərin vaxtında təqdim olunmasını tələb edə bilər. EYK dövlət orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə arxiv işinin təşkili, sənədlərin dəyərinin ekspertizası, uçotu, mühafizəsi və dövlət mühafizəsinə qəbulu zamanı yaranan mübahisəli məsələlərin müzakirəsi üzrə təkliflərini Milli Arxiv İdarəsinə təqdim edə bilər.

EYK-nın fəaliyyət planına dair məsələlər dövlət arxivinin (filialının) illik iş planında nəzərdə tutulur. EYK-nın iclasları zəruri hallarda, lakin rübdə bir dəfədən az olmayaraq, sədrin və ya Komissiya üzvlərinin təklifi ilə çağırılır. Komissiyanın iclasları üzvlərinin yarıdan çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətli sayılır. EYK-nın iclası protokolla rəsmiləşdirilir. Komissiyanın qərarı hər bir məsələ üzrə ayrı-ayrılıqda, iclasda iştirak edən üzvlərin səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Komissiya üzvlərinin səsləri bərabər olduqda yekun qərar müvafiq dövlət arxivinin (filialının) rəhbərliyi tərəfindən qəbul edilir.

Komissiya üzvlərinin və iclasda iştirak edən digər şəxslərin xüsusi fikirləri protokolda qeyd olunur. EYK-nın protokolu Komissiyanın sədri və katibi tərəfindən imzalandıqdan

sonra dövlət arxivinin (filialının) rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir və məlumat üçün Milli Arxiv İdarəsinin MEYK-na təqdim olunur. EYK-nın iclaslarında baxılmış məsələlər (sənədlər) barədə qəbul edilmiş qərarın surəti maraqlı tərəflərə göndərilir. EYK-nın katibi sədrin tapşırığı ilə Komissiya'nın iclaslarının çağırılmasını təmin edir. İclasları protokollaşdırır, maraqlı tərəfləri EYK-nın qərarı ilə tanış edir, həmçinin komissiya'nın işi haqqında uçot, hesabat və digər sənədləşmə işlərinin aparılmasını və onların saxlanılmasını təmin edir.

5. Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi

Sənədlərin dəyərinin ekspertizasının nəticəsi olaraq idarələrdə daimi, uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərin siyahıları hazırlanır, həmçinin saxlanma müddətləri başa çatmış işlərin məhv etmək üçün ayrılması haqqında akt tərtib olunur. İdarə arxivlərində sənədlərin həcm və tərkibindən asılı olmayaraq idarəçilik, elmitexniki, elektron və şəxsi heyət üzrə sənədlərə ayrı-ayrılıqda siyahılar tərtib edilir.

İdarənin MEK(EK)-da siyahılara və akta eyni vaxtda baxılır, bəyanılmış akt və siyahılar təsdiq üçün rəsmi müraciətlə müvafiq dövlət arxivinin EYK-ya təqdim olunur. Daimi saxlanılan sənədlərin siyahıları və akt dövlət arxivinin EYK-da təsdiq edilir, şəxsi heyət üzrə sənədlərin siyahıları razılaşdırılır. Bundan sonra idarənin rəhbəri siyahıları və aktı təsdiq edir. Akt təsdiq olunduqdan sonra sənədlər məhv edilir.

Akta daxil edilən işlərin saxlanma müddəti onların kargüzərliyi başa çatdığı ildən sonrakı ilin yanvarın 01-dən hesablanır (Məsələn: 2010-cü ildə kargüzərliyi başa çatmış və 3 il saxlanma müddəti müəyyən olunmuş iş 2014-ci il yanvarın 01-dən tez məhv etmə aktına daxil edilməz). İdarənin bütün struktur bölmələrinin saxlanma müddətləri başa çatmış sənədləri üçün müəyyən olunmuş formada (1 №-li əlavə) vahid akt tərtib edilir və işlər aktda struktur bölmələr üzrə yerləşdirilir.

İşlərin sərlovhələri iş nomenklaturasında olduğu kimi yazılır, eyni növ işlər üçün ümumi sərlovhə göstərilir və onların sayı cəmi halında qeyd olunur. Dövlət arxiv təşkilatı sənədlərin daimi mühafizəyə seçilməsinin düzgünlüyünü yoxlayır, zərurət olduqda müvafiq saxlamaq və ya məhv etmək üçün ayrılmış işi daimi saxlanılan sənədlərin siyahılarına daxil etməklə səlahiyyətinə malikdir.

Saxlanılmalı olmayan sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması haqqında akta daxil edilmiş işlər bərpası mümkün olmayan formada məhv edilir və ya qaima əsasında təkrar emal müəssisələrinə təhvil verilir.

Qaimada sənədlərin təhvil verilmə tarixi, təhvil verilmiş işlərin miqdarı (çəksi), sənədləri təhvil verən və qəbul edən şəxslərin imzası və soyadları qeyd olunur. İdarə arxivinin komplektləşdirilməsi dedikdə - arxivə idarənin struktur bölmələrindən, həmçinin qəbul mənbəyi olan təşkilatlardan sisteməlik olaraq sənədlərin qəbul edilməsi başa düşülür.

6. Sənədlərin dəyərliliyinin ekspertizasının nəticələrinin sənədləşdirilməsi.

Sənədlərin dəyərliliyini müəyyən edən ekspertizanın nəticələri, sənədlərin məhv edilmək üçün ayrılması barədə akta (forma №17) sənədləşdirilir. Məzmunca eyni olan və dublet sənədlərin artıq nüsxələri məhv edilmək üçün ayrılarkən, aktın "Qeyd" sütununda bu sənədin əslinin olması və ya əvəzedicinin mövcudluğu göstərməlidir. Eyni adlı işlər məhv edilmək üçün seçilərkən, aktda onların ümumi başlığı və siyahının eyni maddəsi

göstərilir, aktın qalan sütunları isə tam doldurulur. Sənədlərin məhv edilməsi üçün ayrılması barədə olan təsdiq edilmiş aktlar hər fond üzrə ayrıca nömrələnir və müvafiq fondun işinə tikilir.[7]

Sənədlər məxfilik rejiminin tələblərinə riayət edilməklə, müvafiq komissiya'nın və sənədləri məhv edilmək üçün hazırlayan əməkdaşların iştirakı ilə məhv edilir. Sənədlər məhv edildikdən sonra işlərin siyahılarında (2-4, 6 və 7 №-li formalar), daxil olan və göndərilən işlərin qeydiyyat kitabında (forma №9), fond vəzifələrində (forma №11), arxiv kartoçkalarında sənədlərin məhv edilməsi üçün ayrılması barədə aktın nömrəsi və tarixi göstərməklə "Məhv edilmişdir" sözləri yazılır.

7. Arxiv sənədlərinin məhv edilməsi

Arxiv işləri bölməsində arxiv sənədlərinin siyasi, elmi, praktiki dəyərini müəyyən etmək, habelə məhv edilməsi üçün seçib ayırmaq məqsədilə müntəzəm olaraq ekspertiza keçirilməlidir. Arxiv işləri bölməsinin əməkdaşları mühafizəxanalarda saxlanılan sənədlərin dəyərini müəyyən etmək məqsədi ilə onları ekspertiza keçirilməsi üçün hazırlayır və fond təşkil edən nümayəndələri ilə birlikdə ekspert komissiyalarının tərkibində bu sənədlərin dəyərliliyinin ekspertizasının keçirilməsində iştirak edirlər.

Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi "Milli Arxiv Fondu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun müddəalarına uyğun olaraq arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi qaydalarını müəyyən edir.

Arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi işi mövcud prinsip və meyarlar əsasında sənədlərin elmi və əməli dəyərinin ekspertizası nəticəsində müəyyən olunur. Azərbaycan Respublikası ərazisində sənədlərin elmi və əməli dəyərinin ekspertizası işi bilavasitə idarələrin kargüzərliyində, idarə arxivlərində və dövlət arxivlərində həyata keçirilir. Dövlət və qeyri-dövlət idarə, təşkilat, müəssisələrində sənədlərin ekspertizasını həyata keçirmək, onların elmi-əməli əhəmiyyəti olanlarını daimi saxlanılmaq məqsədi ilə dövlət arxivlərinə vermək, elmi-əməli əhəmiyyəti olmayanlarını isə məhv etmək üçün seçib ayırmaq və bu işləri rəsmiləşdirmək məqsədi ilə həmin qurumlarda daimi fəaliyyət göstərən Ekspert Komissiyaları (EK), tərkibində geniş təşkilat şəbəkəsi olan nazirlik, komita, şirkət, konsern və birliklərdə isə sənədlərin ekspertizasını həyata keçirmək, habelə təbii təşkilatlarda ekspertiza işinə rəhbərlik və metodiki köməklik göstərmək məqsədi ilə daimi fəaliyyət göstərən Mərkəzi Ekspert Komissiyası (MEK) yaradılır. Nazirlik, komita, şirkət, konsern, birlik, idarə, təşkilat və müəssisələrdə MEK (EK) işlərini tənzimləmək və onlara nəzarət etmək üçün dövlət arxivlərində Ekspert-Yoxlama Komissiyaları (EYK) yaradılır. Milli arxiv fondunun komplektləşdirmə mənbələrinin müəyyən edilməsi, onlardakı sənədlərin tərkib və dəyərinin ekspertizası və dövlət mühafizəsinə qəbul üçün seçilməsi, habelə dövlət arxiv xidməti təşkilatlarının EYK-nın fəaliyyətinə metodiki rəhbərlik və nəzarət işini Milli Arxiv İdarəsində yaradılmış, arxiv işçiləri və müvafiq sahə mütəxəssislərindən ibarət daimi fəaliyyət göstərən Mərkəzi Ekspert-Yoxlama Komissiyası həyata keçirir.

MEK və EK arxivlərin, arxiv fondlarının və sənəd kolleksiyalarının Milli arxiv fon-

dunun tərkibinə daxil edilməsi, bu tərkibdən çıxarılması və ya məhv edilməsi məsələlərinə baxarkən Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən hazırlanmış müvafiq təlimat və metodiki göstərişlərə, saxlama müddətləri də göstərilməklə nümunəvi siyahı və sahə siyahılarına əsaslanırlar.

İdarə, təşkilat və müəssisələrin struktur hissələri kargüzərliq sahəsində qurtarmış işləri idarə arxivlərinə təhvil verir. İdarə arxivlərində daimi saxlanılmaq üçün dövlət arxivlərinə verilməli olan və idarə arxivində saxlanılacaq şəxsi heyətə aid olan işlərin ayrı-ayrılıqda siyahısı tutulur. Əməli əhəmiyyətini itirmiş sənədlər məhv edilmək üçün ayrılır, bu zaman onlar haqqında "İdarə arxivlərinin əsas iş qaydaları"nda müəyyən edilmiş forma üzrə akt tərtib olunur. MEK (EK) idarənin daimi saxlanılmaq üçün dövlət arxivlərinə verilecək işlərinin siyahısını və şəxsi heyətə aid idarənin arxivlərində daimi saxlanılacaq işlərin siyahısını hər il nəzərdən keçirir və həmin siyahıları sənədlər saxlanılacaq dövlət arxivinin EYK-ya təqdim etmək haqqında qərar çıxarır.

MEK (EK)-in qərarı idarənin rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilir. İdarə arxivləri daimi saxlamaq üçün dövlət arxivlərinə verilməli olan işlərin siyahısını iki nüsxədə təsdiq üçün onları qəbul edəcək dövlət arxivinə göndərir. Təsdiq edildikdən sonra həmin siyahıların bir nüsxəsi nəzarət üçün dövlət arxivində saxlanılır, ikinci nüsxəsi isə idarənin arxivinə qaytarılır. Dövlət arxivinə daimi saxlanılacaq işlərin siyahısı ilə yanaşı nəzarət üçün şəxsi heyətə aid işlərin siyahısı və əməli əhəmiyyətini itirmiş sənədlərin saxlama müddətləri də göstərilməklə məhv edilmək üçün göstərilən forma üzrə tərtib olunmuş ayırma aktları da təqdim edilir. Əməli əhəmiyyətini itirmiş sənədləri məhv etmək haqqında aktları idarənin MEK (EK) komissiyasının sədri və üzvləri imzalayır və idarə rəhbəri tərəfindən təsdiq olunur. Akt müvafiq dövlət arxivinə təsdiq edildikdən sonra aktda göstərilən sənəd və işlər məhv edilə və ya təkrar xammal əməli müəssisələrinə verilə bilər.

İdarə arxivlərindən daimi saxlanılmaq üçün dövlət arxivlərinə verilecək işlər "Milli arxiv fondu haqqında" Qanunun 10-cu maddəsində göstərilən müddət başa çatdıqdan sonra dövlət arxivlərinə təhvil verilməlidir. Ləğv edilmiş dövlət idarə, təşkilat və müəssisələrinin varisi olmadıqda, onların arxiv fondları da qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada dövlət arxivlərinə təhvil verilir. Elmi-əməli dəyəri olmayan sənədlərin Milli arxiv fondunun tərkibindən çıxarılması və məhv edilməsi işi bilavasitə idarələrin kargüzərliyində və idarə arxivlərində aparılır. Dövlət arxivlərinə isə elmi-əməli cəhətdən daimi saxlanılmalı olan işlər qəbul edilir. İdarələrdən sənədlər dövlət arxivinə həmin dövlət arxivinin ekspert-yoxlama komissiyasının təsdiq etdiyi siyahılar üzrə qəbul olunur.

Sənədlərin dövlət arxivinə qəbulu iki nüsxədə tərtib olunan təhvil-qəbul aktı ilə rəsmiləşdirilir. Dövlət arxivlərində sənədlərin ekspertizası nadir hallarda, dəyəri olmayan, dublet, ümumiləşdirilmiş sənədlər çox olduqda fondada (fondlarda) aparılır. Dövlət arxivlərində ekspertiza bir qayda olaraq kompleks şəkildə, yəni bir sistemin yuxarı və təbə təşkilatlarının fondları üzrə onların fəaliyyətinin müəyyən bir dövrü üzrə aparılır. Dövlət arxivlərində arxiv fondlarındakı işlər yenidən siyahıya alınarkən və ya onların siyahıları yenidən işləndikdə dublet sənədlər hesabına da ekspertiza keçirilə bilər.

Dövlət arxivlərində sənəd zədələndikdə (yanğın, təbii fəlakət və s. nəticəsində) və onun bərpası qeyri-mümkün olduqda, məhv etmək üçün ayrılabilir. Bu cür sənədlər "Saxlanılması mümkün olmayan, yaxud dəyərsiz sənədləri məhv etmək üçün ayırma aktı"

ilə rəsmiləşdirilir, baxılmaq və təsdiq edilmək üçün Milli Arxiv İdarəsinin Mərkəzi Ekspert Yoxlama Komissiyasına göndərilir. Həmin aktlar MEYK tərəfindən təsdiq edildikdən sonra orada göstərilən işlər və sənədlər məhv edilə bilər. Bu Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 6 mart tarixli, 32 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.[7]

8. Sənədlərin saxlanma müddətləri göstərilməklə nümunəvi Siyahının tətbiqi qaydası.

"Dövlət orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatların fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərin saxlanma müddətləri göstərilməklə nümunəvi Siyahısı"nın tətbiq olunmasına dair göstəriş Milli Arxiv İdarəsi Kollegiyasının 12 aprel 2016-cı il tarixli 3/1 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatların fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərin saxlanma müddətləri göstərilməklə nümunəvi Siyahısı «Milli arxiv fondu haqqında» Qanunun, "Milli Arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikası qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il 27 iyul tarixli 168 nömrəli Fərmanının icrasını təmin etmək məqsədi ilə Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 6 mart tarixli 32 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş normativ hüquqi aktların tələblərinə uyğun olaraq hazırlanmışdır.

Siyahıya dövlət orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatların fəaliyyəti nəticəsində yaranan eyni tipli sənədlər, həmçinin onların idarəçilik, elmi-texniki və istehsalat fəaliyyəti nəticəsində yaranan digər sənədlər daxil edilmişdir. Sənədlərin tərkibi və saxlanma müddətləri onların bilavasitə öyrənilməsi, Azərbaycan Respublikası dövlət arxiv xidməti mütəxəssislərinin, istehsal və sosial-mədəni sahə mütəxəssislərinin tövsiyələri, həmçinin elmi-tədqiqat, layihə, konstruktor, texnoloji, patent işlərinin, avtomatlaşdırılmış sistemlərin, müxtəlif idarə sistemləri üzrə sənədlərin saxlanma müddətləri göstərilməklə siyahıları, eləcə də sənədləşdirmə prosesini tənzimləyən müasir normativ sənədlər nəzərə alınmaqla müəyyən edilmişdir. Siyahı eyni tipli sənədlərin saxlanma müddətlərinin müəyyənləşdirilməsi, onların saxlanması və məhv edilməsində əsas normativ sənəd kimi idarələrin ümumi istifadəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Siyahı Milli arxiv fondu sənədlərinin mühafizəsi, təşkili və tərkibinin keyfiyyətə yaxşılaşdırılması məqsədlərinə xidmət edir. Siyahıdan həmçinin işlərin formalaşdırılması, iş nomenklaturalarının tərtibi, sənədlərin təsnifat sxeminin, ayrı-ayrı idarəçilik sahələri üzrə siyahılarının hazırlanmasında, eləcə də arxiv orqanlarının ekspert-yoxlama komissiyalarının (EYK) və idarələrin ekspert xidmətlərinin işinin təşkilində istifadə edilə bilər. Siyahının strukturu və onun tətbiq edilməsi qaydalarına əsasən, Siyahı funksional-sahə prinsipi üzrə qurulmuş, idarələrin ümumi idarəçilik sistemindəki səviyyəsindən və mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, əsas fəaliyyət istiqamətlərini əks etdirən bölmələrdən ibarətdir. Bölmələr daxilində daha yığcam məsələlər üzrə yarım bölmələr vardır. Siyahı iki hissədən ibarətdir. I hissəyə idarəçilik fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlər, II hissəyə isə elmi-texniki və istehsalat fəaliyyətində yaranan sənədlər daxildir. Hər bir hissənin bölmələrinin və yarım bölmələrinin öz nömrələri vardır. Siyahının I hissəsi aşağıda qeyd olunan sənədlərin daxil olduğu 11 bölmədən ibarətdir:

1. 1-ci bölməyə idarəçiliyin sərəncamverici, təşkilati, nəzarət və hüquqi funksiyalarını əks etdirən sənədlər daxildir;
2. 2-ci, 3-cü və 4-cü bölmələrə təşkilatların proqnozlaşdırma, planlaşdırma,

qiymətgöymə, maliyyələşdirmə, kredit, vergi, gömrük, sığorta, uçot və hesabat fəaliyyətini ardıcılıqla əks etdirən sənədlər daxildir.

3. 5-ci bölməyə əmək ehtiyatlarının toplanması və istifadəsi, əməyin təşkili, əmək məhsuldarlığı, əmək intizamı, əməyin normalaşdırılması, tarif, əmək haqqı, əməyin mühafizəsi üzrə sənədlər daxildir.

4. 6-cı bölməyə kadrların işə qəbulu, bölüşdürülməsi, yerdəyişməsi və uçotu, hazırlanması, ixtisasının artırılması, attestasiyaların keçirilməsi, həmçinin təltif, fəxri ad, elmi ad və dərəcələrin verilməsi üzrə sənədlər daxildir.

5. 7-ci bölməyə əmək kollektivlərinin sosial-mədəni inkişafını, onların sığortasını, tibbi və sanatoriya-kurort xidmətini, mənzil-məişət məsələlərini, uşaq müəssisələrinin, mədəniyyət evlərinin və saraylarının, klubların, kitabxanaların işini, həmçinin sağlamlıq və idman işinin təşkili məsələlərini əks etdirən sənədlər daxildir.

6. 8-ci bölməyə idarələrin elmi fəaliyyəti və nəşriyyat işi haqqında sənədlər daxildir.

7. 9-cu bölmə xarici ölkələrlə iqtisadi, elmi-texniki və mədəni əməkdaşlığın həyata keçirilməsinin təşkili haqqında sənədlərdən ibarətdir.

8. 10-cu bölmə maddi-texniki təchizat, qiymətli əmlak və materialların mühafizəsinin təşkili haqqında sənədlərdən ibarətdir.

9. 11-ci bölməyə təşkilatın inzibati və təsərrüfat xidməti, xidməti binaların istismarı, nəqliyyat xidməti, idarə rabitəsinin təşkili, idarənin mühafizəsi, həmçinin mülki müdafiənin təşkili üzrə sənədlər daxildir.

İdarələrin planlaşdırma və hesabat sənədləri ümumiləşdirilmiş halda Siyahının I hissəsinin 2-ci və 4-cü bölmələrində, məzmunu, yaxud saxlanma müddətləri ilə fərqlənənlər isə digər bölmələrdə verilmişdir. Xarici ölkələrlə iqtisadi, elmi-texniki və mədəni əməkdaşlıq üzrə bəzi sənədlər Siyahının I hissəsinin 1, 6, 8, 10-cu bölmələrində və II hissənin 3-cü bölməsində verilmişdir. Siyahının II hissəsi aşağıda qeyd olunan sənədlərin daxil olduğu 7 bölmədən ibarətdir.

1. 1-ci bölməyə təşkilatlarda elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor işlərinin aparılması və məmulatların sınaqdan çıxarılması zamanı yaranan sənədlər daxil edilmişdir.

2. 2-ci bölmə kəşflər, səmərələşdirmələr və patent işləri sahəsində yaranan sənədlərdən ibarətdir.

3. 3-cü bölməyə obyektlərin planlaşdırılması, layihəsi, tikintisi, yenidən qurulması, təmiri üzrə sənədlər daxildir. Həmin bölmədə sənədlərin saxlanma müddətləri layihələşdirmənin mərhələlərinə müvafiq olaraq və elmi-texniki sənədlərin fərdi, nümunəvi və eksperimental xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla müəyyən edilmişdir.

4. 4-cü bölməyə istehsalat fəaliyyətinin təşkilinin əsas məsələlərini, yeni texnika və texnologiyaların tətbiq edilməsini, istehsalat proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılmasını, məmulatların seriyalı və kütləvi istehsalı üzrə konstruktor işlərini, istehsalın texnologiyasını və texnoloji təchizatını, enerji və yanacaq təminatını, avadanlığın istismarı və təmirini əks etdirən sənədlər daxil edilmişdir.

5. 5-ci bölməyə məhsulun keyfiyyəti, texniki nəzarət, standartlaşdırma, məhsulun dövlət qəbulu haqqındakı sənədlər daxildir.

6. 6-cı bölmə ətraf mühitin vəziyyətinə nəzarət və onun mühafizəsi üzrə tədbirlər haqqında sənədlərdən ibarətdir. Ətraf mühitin mühafizəsi məsələləri, həmçinin Siyahının

II hissəsinin 3-cü bölməsinə daxil edilmiş layihə sənədlərində də öz əksini tapmışdır.

7. 7-ci bölmə avtomatlaşdırılmış sistemlərin layihələşdirilməsi və işlədilməsi zamanı yaranan sənədlərdən ibarətdir.

Siyahının bölmələrində bəndlər məsələlərin, sənəd növlərinin əhəmiyyəti və məntiqi ardıcılığı üzrə yerləşdirilmişdir. Siyahıda bəndlərə vahid ardıcıl nömrə verilmişdir (1-ci sütun). Siyahının bəndləri sənədlərin konkret adından yox, hər bir sənəd növünün ümumiləşdirilmiş adından ibarətdir (2-ci sütun). Bir məsələ üzrə eyni saxlanma müddətli müxtəlif sənəd növləri bir bənddə birləşdirilərkən, «sənədlər» termini işlədilmiş, mütərizədə isə bəndə daxil edilmiş sənəd növlərinin adları göstərilmişdir. Siyahıda sənədlərin saxlanma müddətləri idarələrin fəaliyyət dairəsi və sənədlərin əhəmiyyətlik dərəcəsi nəzərə alınmaqla aşağıdakı iki qrup üzrə verilmişdir.

Birinci qrupa Milli arxiv fondunun formalaşdırılması mənbələri olan idarələrin sənədləri daxil edilmişdir. Həmin idarələrin sənədlərinin saxlanma müddətləri Siyahının 3-cü sütununda verilmişdir.

İkinci qrupa Milli arxiv fondunun formalaşdırılması mənbələrinə aid edilməyən, məhdud funksional fəaliyyətə malik idarələrin sənədləri daxildir. Həmin sənədlərin saxlanma müddətləri Siyahının 4-cü sütununda verilmişdir.

Sənədlərin saxlanma müddətini təyin etmək üçün Siyahıda müvafiq bəndi tapıb, işi vərəq-vərəq nəzərdən keçirmək lazımdır. İşlərin ancaq siyahıdakı, yaxud üstündəki əsl nüsxələri üzrə saxlamaq, yaxud məhv etmək üçün ayrılmasına icazə verilmir. Dövlət mühafizəsinə sənədlərin əsilləri, əsilləri olmadıqda isə surətləri qəbul edilir. Milli arxiv fondunun tərkibini yaxşılaşdırmaq məqsədilə Siyahı dövlət arxivlərinə dublet sənədlərin daxil olmasını maksimum məhdudlaşdırır.

Normativ sənədlər (nizamnamələr, əsasnamələr, qaydalar, təlimatlar və s.) dövlət mühafizəsinə həmin sənədləri təsdiq edən yuxarı orqanın fondunun tərkibində qəbul edilir. Plan və hesabat sənədləri sənədin müəllifi olan təşkilatın fondunun tərkibində qəbul edilir. Xüsusilə qiymətli sənədlərin saxlanmasının təmin olunması və geniş istifadə edilməsi məqsədilə onların müxtəlif dövlət arxivlərinə surətlərinin qəbul edilməsinə yol verilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamları, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının qərar və sərəncamları konkret idarələrin fəaliyyətinə aid olarsa, onların artırılmış nüsxələri həmin idarələrin fondlarının tərkibində qəbul edilir.

Elmi-texniki sənədlərin dəyərinin ekspertizası zamanı nəzərə almaq lazımdır ki, onların əsillərinin saxlanma yeri layihəni işləyib hazırlayan təşkilatlar, yaxud sifarişçi təşkilatlar ola bilərlər. Əsaslı tikinti obyektinin layihəsi üzrə (magistral əhəmiyyətli dəmir və şosse yollarının tikintisi üzrə layihələr istisna olmaqla) elmi-texniki sənədlərin tam komplekti (əsilləri və surətləri) baş layihə təşkilatının fondlarında cəmləşdirilir. Dəmir və şosse yollarının layihəsinin elmi-texniki sənədlərinin tam komplekti müvafiq sahə üzrə ixtisaslaşmış təşkilatlarda saxlanılır. Təşkilatların müqavilə əsasında hazırladığı layihələrin ayrı-ayrı hissələrinin elmi-texniki sənədlərinin əsilləri gələcəkdə tam komplektləşmiş halda dövlət arxivlərinə vermək üçün onların razılığı ilə baş layihəçiyə verilir. Dövlət mühafizəsinə patent sənədlərinin əsilləri qəbul olunur. Kağız daşıyıcılarda təkrar olunmayan, kompyüter və digər texniki avadanlıqlar vasitəsi ilə oxunan elmi, tarixi əhəmiyyətli elmi-texniki sənədlər dövlət mühafizəsinə qəbul edilir.

Elmi-texniki sənədlərin Siyahıda daimi saxlanma müddəti onu göstərir ki, layihələrin, elmi problemlərin siyahısına daxil edilmiş elmi-texniki sənədlər seçilib dövlət mühafizəsinə qəbul edilir. Siyahıda konkret sənəd növlərinin qarşısında qoyulmuş «EYK» onu bildirir ki, belə sənədlərin bir hissəsi elmi-tarixi əhəmiyyətə malikdir və müəyyən edilmiş qaydada dövlət arxivinə verilir. Sənədlərin saxlanma müddəti onların kargüzərliqda başa çatdığı ildən sonrakı il yanvarın 1-dən hesablanır. Məsələn, kargüzərliqda 2000-ci ildə başa çatmış işlərin saxlanma müddəti 2001-ci il yanvarın 1-dən hesablanır. Elmi-texniki sənədlərin saxlanma müddəti mövzunun, layihənin işlənilib hazırlanması başa çatdığı ildən sonrakı il yanvarın 1-dən hesablanır.

Saxlanma müddəti 75 il - «Y» EYK göstərilmiş sənədlərin saxlanma müddəti işin kargüzərliqda başa çatdığı anda şəxsin yaşı nəzərə alınmaqla hesablanır və «Y» hərfi ilə işarə edilir. Məsələn, hər hansı bir idarənin işçisinin şəxsi işi kargüzərliqda onun 28 yaşı olarkən qurtarmışdırsa həmin iş 47 il saxlanmalıdır (75-28=47).

«Lazım olanadək» qeydi onu bildirir ki, sənədlər məhdud əməli əhəmiyyətə malikdir. Onların saxlanma müddətini idarələr özləri, lakin bir ildən az olmamaq şərti ilə müəyyən edirlər. Siyahının müvafiq bölmələrinə daxil edilməmiş, lakin hər hansı idarənin sahə siyahısı üzrə «daimi», yaxud «EYK» qeydi olan sənədlər araşdırılır və onun nəticələrindən asılı olaraq, dövlət mühafizəsinə qəbul edilir, yaxud əməli əhəmiyyətini itirdikdən sonra məhv edilir.

«EYK» (EK) qeydi olan sənədlərin qəbulu, yaxud məhv edilməsi haqqında qərarı dövlət arxivlərinin ekspert yoxlama komissiyası qəbul edir. Siyahı ilə müəyyən edilmiş saxlanma müddətlərinin azaldılması qadağandır. Saxlanma müddətlərinin artırılmasına o halda icazə verilir ki, bu müvafiq sistemin işinin xüsusiyyətlərindən irəli gəlmiş olsun. Saxlanma müddətlərinin qarşısında qoyulmuş «EYK» qeydinin idarələrin sahə siyahılarından çıxarılmasına o halda icazə verilir ki, həmin siyahının müvafiq bəndlərində ümumiləşdirilmiş sənəd növləri və onların saxlanma müddətləri tam müəyyənləşdirilmiş olsun. İdarələrin fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərin mikrofilmə çəkilməsi və yaxud elektronlaşdırılması (sonra orijinalı məhv edilməklə) qüvvədə olan qanunlara və dövlət standartlarına müvafiq olaraq həyata keçirilir. Elmi-tarixi əhəmiyyətə malik və dövlət mühafizəsinə verilməli olan sənədlər mikrofilmə çəkildiyi və yaxud elektronlaşdırıldığı hallarda da orijinalının (əsillərinin) məhv edilməsinə icazə verilmir.

Elektron sənədlərin elektron informasiya daşıyıcılarında saxlanması müddəti müvafiq sənədlərin kağız daşıyıcıları üçün Siyahı ilə müəyyən edilmiş müddətdən az olmamalıdır. Siyahıda istifadə edilmiş «qeyd» sütununda sənədlərin saxlanma müddətləri şərh edilir və dəqiqləşdirilir. «Dövlət mühafizəsinə verilmir. Təşkilatlarda saxlanılır» qeydi arayış xarakterli sənədlərin mühafizə yerini dəqiqləşdirir. Başqa qeydlərdə isə saxlanma müddətləri 3-cü və 4-cü sütunlarda göstərilənlərdən fərqlənən konkret sənəd növlərinin əlamətini bildirir. Məsələn, «Təftişin başa çatması şərti ilə», «Mübahisələr, fikir ayrılığı yaranıqda», «İstintaq və məhkəmə işləri meydana çıxdıqda, həlledici qərarlar çıxarılan qədər saxlanılır» qeydləri mühasibat sənədlərinin saxlanma müddətlərini dəqiqləşdirir. «Müqavilənin müddəti qurtardıqdan sonra», «Təsdiq edildikdən sonra», «Yenisi ilə əvəz edildikdən sonra», «Məmulat istehsalından çıxarılandan sonra», «İstismara buraxıldıqdan sonra» və s. qeydləri 3-cü və 4-cü sütunlarda göstərilmiş

müddətlərin müvafiq anlardan sonra hesablandığını göstərir. Qeydlərdə bəzi sənədlərin saxlanma müddətləri onların ümumi kompleksdə məzmunu, müəllifliyi, yaranma vaxtı və yeri nəzərə alınmaqla göstərilmişdir. Məsələn, kredit əməliyyatları üzrə yazışma idarələrdə 3 il saxlanılır, qeyddə isə xarici fəxrət idarələri ilə yazışma üçün saxlanma müddəti 5 il müəyyən edilmişdir.

Sənədlərin saxlanma müddətlərini müəyyən etmək, yaxud məhv etmək üçün ayırmaq işini həyata keçirmək məqsədilə idarələrdə daimi fəaliyyət göstərən ekspert komissiyaları yaradılır. Onların tərkibinə idarənin rəhbər işçilərindən birinin sədrliyi ilə əsas struktur bölmələrin ixtisaslı mütəxəssisləri, həmçinin müvafiq dövlət arxivlərinin nümayəndələri daxil edilir. Sənədlərin daimi mühafizə və məhv etmək üçün seçilməsi Azərbaycan Respublikasının müvafiq sahə üzrə qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydalara uyğun aparılır. Siyahıda saxlanma müddəti «daimi» göstərilmiş sənədlər «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununda müəyyən edilmiş müddətlərdən sonra müvafiq dövlət arxivlərinə təhvil verilməlidir. Daimi saxlanma müddətli sənədlərin dövlət mühafizəsinə qanunla müəyyən olunmuş müddətdə təhvil verilməsinə idarə məsuliyyət daşıyır. Sənədlərin idarələrdə saxlanması son müddətləri «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir.

Dövlət mühafizəsinə vermək üçün seçilmiş daimi saxlanma müddətli idarəçilik və elmi-texniki sənədlər qanunda göstərilən müddətlərdə idarə arxivlərində mühafizə olunduqdan sonra həmin sənədlərin siyahısı ilə birlikdə dövlət arxivlərinə təhvil verilir. Ləğv edilmiş dövlət orqanlarının, idarələrin varisi olmadıqda, onların arxiv fondları qanunvericilikdə müəyyən olunmuş müddət başa çatmadan dövlət arxivlərinə təhvil verilir. Elmi-texniki sənədlərin dəyərinin ekspertizası iki mərhələdə aparılır. Birinci mərhələdə tədqiqatların və məmulatların sənaye istehsalının layihələri və texnoloji proseslər, planlaşdırma və əsaslı tikinti obyektləri üzrə dövlət mühafizəsinə verilməli olan elmi-texniki sənədlər seçilir. Bu iş «Elmi-texniki sənədləri dövlət mühafizəsinə verilməli olan layihələrin, problemlərin siyahısı»nın tərtibi ilə başa çatır. İkinci mərhələdə dövlət mühafizəsinə qəbul edilməli olan elmi-texniki sənədlər kompleksinin ekspertizası aparılır. Bu iş dövlət arxivlərinə verilməli olan elmi-texniki sənədlərin saxlama vahidlərinin siyahısının tərtibi ilə tamamlanır.

Ekspert komissiyasının daimi və uzun müddətə saxlamaq üçün ayırdığı sənədlər müəyyən olunmuş tələblərə müvafiq qaydada təsvir edilməlidir. Daimi saxlanmalı olan sənədlərin siyahısı iki nüsxədə tərtib edilir, ekspert komissiyasının iclasında müzakirə olunur, onun üzvləri tərəfindən imzalanır və müvafiq dövlət arxivinin ekspert-yoxlama komissiyasının təsdiqinə göndərilir. Arxiv təşkilatının ekspert-yoxlama komissiyasının təsdiq etdiyi siyahıların bir nüsxəsi nəzarət üçün dövlət arxivində saxlanılır, ikinci nüsxəsi idarənin arxivinə qaytarılır. Sənədlərin dövlət mühafizəsinə qəbulu həmin siyahılar üzrə aparılır. Dövlət arxivinə daimi saxlanılacaq işlərin siyahısı ilə yanaşı nəzarət üçün şəxsi heyətə aid işlərin siyahısı və əməli əhəmiyyətini itirmiş sənədlərin saxlanma müddətləri də göstərilməklə məhv edilmək üçün ayrılması barədə aktlar da təqdim olunur.

Əməli əhəmiyyətini itirmiş sənədlərin məhv etmək üçün ayrılması barədə akt müvafiq dövlət arxivinin ekspert yoxlama komissiyası ilə razılaşdırıldıqdan sonra idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Arxiv təşkilatı daimi saxlanan sənədlərin siyahılarını təsdiq

edərkən «EYK» qeydi olan, eləcə də Siyahıda saxlanma müddəti göstərilməyən sənədlərin məhv edilməsi barədə qərar çıxarmadığı halda, həmin dövr üzrə qalan sənədlərin məhv edilməsi yuxarı arxiv orqanı ilə razılaşdırılmalıdır. Arxiv təşkilatı sənədlərin daimi saxlamaq üçün seçilməsinin düzgünlüyünü yoxlayır və lazım gəldikdə, məhv etmək, yaxud müvəqqəti saxlamaq üçün ayrılmış sənədləri daimi saxlama müddətli sənədlərin siyahısına daxil etməyi tələb etmək hüququna malikdir.

Məhv edilmək üçün ayrılmış və akta daxil edilmiş sənədlər təkrar xammal emalı müəssisələrinə təhvil verilir və yaxud bərpası mümkün olmayan qayda da məhv edilir. Bu sənədlərdən təsərrüfat tələbatları üçün istifadə edilməsinə icazə verilmir. Sənədlərin məhv edilmək üçün təkrar xammal emalı müəssisələrinə təhvil verilməsi təhvil-qəbul qəbzi ilə, məhv edildikdə isə akta rəsmiləşdirilir. Daimi saxlanma müddətli sənədlərin siyahıları dövlət arxiv təşkilatı tərəfindən təsdiq edilməyincə həmin siyahıların əhatə etdiyi dövr üzrə əməli əhəmiyyətini itirmiş sənədlərin məhv edilməsi qadağandır. Siyahının düzgün tətbiq edilməsinin üzərində nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi və onun tabeliyində olan dövlət arxiv təşkilatları həyata keçirirlər.

XXII BÖLMƏ

DÖVLƏT ARXİVLƏRİNİN KOMPLEKTLƏŞDİRİLMƏSİ

1. Dövlət arxivlərinin komplektləşdirilməsinin hüquqi əsasları

Dövlət arxivlərinin komplektləşdirilməsinin hüquqi əsaslarını Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 6 mart tarixli 32 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi, mühafizəsi və ondan istifadə Qaydaları" haqqında Əsasnamə tutur. Əsasnamə,

1. Ümumi müddəalardan,
2. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsindən,
3. Milli arxiv fondunun mühafizəsindən,
4. Milli arxiv fondundan istifadədən ibarətdir.

Əsasnamə "Milli arxiv fondu haqqında" Qanunun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il 27 iyul tarixli 168 nömrəli Fərmanının birinci bəndinə uyğun olaraq hazırlanmışdır. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi, mühafizəsi və ondan istifadə qaydaları Əsasnamə ilə müəyyən edilir. Milli Arxiv İdarəsi ona verilmiş hüquq və səlahiyyətlər çərçivəsində idarələrdə mühafizə edilən Milli arxiv fondu sənədlərinin komplektləşdirilməsi və mühafizəsinin təmin edilməsi məqsədilə, sənədlərini mühafizə üçün dövlət arxivlərinə təhvil verən idarə arxivlərinin işinə və təşkilatların kargüzarlığında sənədlərin təşkilinə təşkilatı – metodiki rəhbərliyi həyata keçirir. Respublikanın bir sıra nazirlik, komitə və idarələri 2004-cü ildən qüvvəyə minmiş "İcra hakimiyyəti orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilatların fəaliyyəti nəticəsində yaranan sənədlərin saxlanma müddətləri göstərilməklə nümunəvi siyahısı" əsasında sahə siyahılarını tərtib edərək Milli Arxiv İdarəsi ilə razılaşdıraraq, müvafiq qaydada təsdiq edildikdən sonra öz sistemlərini həmin normativ sənədlər vasitəsi ilə təmin etmişlər.

İdarə arxivinin komplektləşdirilməsi dedikdə – arxivə idarənin struktur bölmələrindən, həmçinin qəbul mənbəyi olan təşkilatlardan sistemli olaraq sənədlərin qəbul edilməsi başa düşülür. Arxivin komplektləşdirilməsinə onun komplektləşdirmə

mənbələrinin müəyyən edilməsi, arxivə qəbul edilməli sənədlərin tərkibinin müəyyənləşdirilməsi və sənədlərin arxivə təhvil verilməsinin təşkili aiddir.

Arxivin əsas komplektləşdirmə mənbələrinə idarənin struktur bölmələri, tabeliyindəki təşkilatlar və fiziki şəxslər daxil edilir. İdarə arxivinə əsasnaməyə uyğun olaraq daimi, uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan və şəxsi həyat üzrə işlərlə komplektləşdirilir. Müvəqqəti saxlanma müddətli sənədlər idarə arxivinə təhvil verilmir, həmin sənədlər saxlanma müddətləri başa çatanaqədər struktur bölmələrdə saxlanılır. Lakin struktur bölmələrdə sənədlərin saxlanması üçün yer olmadıqda siyahılar əsasında onlar arxivə təhvil verilir. Şəxsi məşəli sənədlər idarə arxivinə sahibinin ərizəsinə əsasən dövlət arxivinə təhvil verilənəqədər müvəqqəti saxlamaq üçün qəbul edilə bilər. İdarə arxivinə idarənin sələf və varis təşkilatların, onun tabeliyində olub ləğv edilmiş, birləşdirilmiş, yenidən təşkil olunmuş idarələrin sənədləri qəbul edilir.

2. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi

Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi dedikdə, onun müntəzəm surətdə ictimai-siyasi, iqtisadi, elmi, sosial-mədəni və ya tarixi əhəmiyyəti olan sənədlərlə tamamlanması nəzərdə tutulur. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsinin elmi əsaslarını sənədlərin təsnifat prinsiplərinin, onların komplektləşdirmə mənbələrinin və ekspertizasının meyar və prinsiplərinin müəyyənləşdirilməsi təşkil edir.

Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsinə rəhbərlik və nəzarət bilavasitə Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən həyata keçirilir. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi işinə aşağıdakı proseslər daxildir:

- mənbələrin müəyyən edilməsi;
- daimi mühafizə ediləcək sənədlərin tərkibinin öyrənilməsi;
- sənədlərin daimi mühafizə üçün dövlət və qeyri-dövlət arxivləri arasında bölüşdürülməsi.

Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi mənbələri ictimai-siyasi, iqtisadi, elmi, sosial-mədəni, yaxud tarixi əhəmiyyəti olan sənədlərin yarandığı dövlət və qeyri-dövlət idarə, təşkilat, müəssisələri və ayrı-ayrı şəxslərdir. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi mənbələri müəyyənləşdirilərkən aşağıdakı əsas meyarlar nəzərə alınmalıdır:

- sənədlərin ali hakimiyyət və idarəçilik sistemində, habelə sahə idarəçilik sistemində yeri və əhəmiyyəti;
- idarənin fəaliyyətinin yuxarı idarə orqanları sənədlərində əks olunması dərəcəsi;
- sənədlərin dövlət və qeyri-dövlət arxivlərinin profilinə uyğunluğu.

Sənədlərinin Milli arxiv fonduna daxil edilməsi məqsədəuyğun sayılan şəxslər ilk növbədə elm, mədəniyyət və ictimai həyatın müxtəlif sahələrinin inkişafındakı rolu və tarixi əhəmiyyəti nəzərə alınmaqla müəyyən edilir. Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi dövlət və qeyri-dövlət arxivlərinin komplektləşdirilməsi mənbəyi sayılan idarələrin (şəxslərin) siyahılarına müvafiq olaraq həyata keçirilir. Komplektləşdirmə mənbələrinin siyahıları dövlət arxivləri tərəfindən hazırlanır və Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən baxılaraq təsdiq olunur.

Milli arxiv fondunun sənədləri bir dövlət arxivindən digər dövlət arxivinə yalnız Milli Arxiv İdarəsi razılığı ilə verilə bilər. Muzeylərin və kitabxanaların, dini icmaların və ictimai

mai təşkilatların arxivlərinin Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsinin sənədləri ilə komplektləşdirilməsi qadağandır. İdarə, təşkilat və müəssisələrin fəaliyyəti nəticəsində yaranan və Milli arxiv fonduna daxil olan arxiv sənədləri "Milli arxiv fondu haqqında" Qanunun 10-cu maddəsində göstərilən müddətlər başa çatdıqdan sonra daimi mühafizə üçün müvafiq dövlət arxivlərinə təhvil verilir.

Komplektləşdirmə mənbələrinin siyahıları dövlət arxivləri tərəfindən hazırlanır və Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən baxılaraq təsdiq edilir. Milli arxiv fondunun tərkibinə daxil edilən arxiv sənədləri daimi mühafizə məqsədilə dövlət arxivlərinə verilənə qədər dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında yaradılan arxivlərdə müvafiqi mühafizə olunur. Azərbaycan Respublikasının dövlət təhlükəsizlik, sərhəd xidməti, ədliyyə, miqrasiya, fəvqəladə hallar, daxili işlər və müdafiə sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarının, habelə geodeziya və xəritəçəkmə, ekologiya və təbii sərvətlər, standartlaşdırma və metrologiya dövlət orqanlarının və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının arxiv sənədləri Milli arxiv fonduna daxil olmaqla həmin təşkilatların özündə daimi mühafizə olunur. Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsi şəxsi məşəli sənədlərlə bağışlama və ya vəsiyyətlə təmənnaş, yaxud satınalma yolu ilə, habelə sənədin sahibinin olmaması, yaxud baxımsız qalmasını təsdiq edən məhkəmə və ya notarial orqanların qərarları əsasında əldə olunan sənədlərlə komplektləşdirilə bilər.

Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, Milli arxiv fonduna daxil olan sənədlər, onların mühafizəsini, üzərində nəzarəti təmin etmək və miqdarı haqqında lazımı məlumat almaq məqsədi ilə onlar Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən dövlət qeydiyyatına götürülür. Dövlət arxivlərində saxlanılan Milli arxiv fondu sənədlərindən ictimai-siyasi, iqtisadi, elmi, sosial-mədəni məqsədlər, habelə vətəndaşların hüquqi və qanuni mənafeələrini təmin etmək üçün istifadə edilir.

Azərbaycan Respublikasında bütün hüquqi və fiziki şəxslər dövlət arxivlərində saxlanılan Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsindən istifadə etmək hüququna malikdirlər. Mühafizə müddətindən asılı olmayaraq, dövlət arxivlərində saxlanılan sənədlərdən istifadə qaydaları Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti və ya onun tapşırığı ilə Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən müəyyən olunur. Dövlət arxivlərində mühafizə olunan Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsinin sənədlərindən istifadənin təşkili işinin forma və metodları Milli Arxiv İdarəsi tərəfindən müəyyən edilir. Milli arxiv fondunun qeyri-dövlət hissəsinin sənədlərindən mövcud qanunvericiliyin pozulmaması şərti ilə onların mülkiyyətçilərinin müəyyən etdiyi qaydalarla istifadə olunur.

Dövlət arxivləri onlarda saxlanılan sənədlər əsasında idarə, təşkilat və müəssisələrə sənədlərin surətini və ya sənədlərdən çıxarışları, vətəndaşlara isə onların hüquqi və qanuni mənafeələrini təmin edəcək sosial-hüquqi xarakterli məlumat daşıyıcısı olan arxiv arayışı, yaxud sənədlərdən çıxarışları verir. Dövlət arxivləri onlarda saxlanılan sənədlər əsasında hüquqi və fiziki şəxslərin sorğularına cavab verir, sərəgilər təşkil edir, kütləvi informasiya vasitələri üçün materiallar hazırlayır, arxiv sənədləri və sənəd kolleksiyaları əsasında sənəd külliyyatları hazırlayaraq nəşr etdirir və sənədlərdən istifadə sahəsində digər tədbirləri həyata keçirir. Dövlət arxivlərindən sənədlər yalnız müstəsna hallarda müvafiqi istifadə üçün idarə, təşkilat və müəssisələrin yazılı sorğusu əsasında verilə bilər. Həmin işlərin qəbulu və geri qaytarılması müddəti mütləq müvafiq aktlarla

rəsmiləşdirilir. Şəxsi sənədlər müvafiqi istifadə üçün yalnız onların sahibinin yaxud varislərinin icazəsi ilə verilə bilər.

Vətəndaşların şəxsi və ailə həyatı haqqında informasiya daşıyıcıları olan arxiv sənədlərinin istifadə edilməsinə, qanunvericilikdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, həmin sənədlərin yaranmasından 75 il sonra və ya şəxsin vəfatından 30 il sonra və ya ölüm faktı müəyyənəlməyibse, həmin şəxsin doğum tarixindən 110 il sonra icazə verilir. Bu müddətdən tez həmin sənədlərdən istifadəyə yalnız qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallarda icazə verilir. Tərkibində dövlət sirri olan arxiv sənədlərindən istifadəyə, qanunvericilikdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, onların yaranmasından 30 il sonra icazə verilir. Bu müddət Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət Sirrinin Mühafizəsi üzrə İdarələrarası Komissiyaın rəyi ilə uzadıla bilər.

"Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq olaraq, hüquqi və fiziki şəxslər dövlət arxivlərinin oxu zallarında Milli arxiv fondunun dövlətə məxsus hissəsinin sənədlərindən və onlara aid elmi məlumat bankından istifadə edə bilərlər. Milli arxiv fondunun qeyri-dövlət hissəsinin sənədlərindən isə onların mülkiyyətçilərinin razılığı ilə istifadə edilə bilər. Dövlət arxivləri sosial-hüquqi xarakterli sorğuların icrasından başqa vətəndaşların arxiv sənədləri əsasında sorğularını yerinə yetirməyə bəzəli deyildir. Arxivlər vətəndaşlara yalnız onları maraqlandıran məlumatların saxlandığı müvafiq arxiv fondlarının yerləri haqqında məlumat verir və sənədlərdən istifadə qaydalarını izah edir. Sənədlərdən (siyasi, iqtisadi, elmi və sosial-mədəni məqsədlərlə) istifadə üçün dövlət arxivlərində oxu zalları fəaliyyət göstərir. Tədqiqatçıların dövlət arxivlərinin oxu zallarında sənədlərdən və onlar üçün elmi məlumat bankından istifadə qaydaları Azərbaycan Respublikası dövlət arxivləri oxu zallarının iş qaydaları ilə müəyyən olunur. Arxiv sənədlərinin və sənəd kolleksiyalarının saxlanması, qeydiyyatı və ya onlardan istifadə qaydalarına əməl edilməməsi qanunvericiliklə müəyyən edilir.

XXIII BÖLMƏ

MILLI ARXIV FONDUNUN SƏNƏDLƏRİNİN UÇOTU

1. Arxivdə sənədlərin uçotu anlayışı

İdarə arxivində sənədlərin uçotu - onların müəyyən olunmuş uçot vahidləri üzrə miqdarının və tərkibinin müəyyən edilməsi, bu miqdarın və tərkibin uçot sənədlərində əks etdirilməsidir. **Uçot sənədləri dedikdə** - müəyyən olunmuş formada hazırlanmış və arxivə daxil olan, arxivdən xaric edilən sənədlərin miqdarı və tərkibi barədə məlumatlar əks olunmuş sənədlər kompleksi başa düşülür. Uçot sənədlərindən arxiv sənədlərinin mühafizəsinin təmin edilməsi və mövcudluğunun yoxlanılmasında əsas vasitə kimi istifadə olunur. İdarə arxivində saxlanılan bütün sənədlər, o cümlədən təsvir olunmamış, arxivin profilinə uyğun olmayan və həmçinin sığorta və istifadə fonduna aid olan sənədlər və siyahılar uçota alınır. İdarə arxivi Azərbaycan Respublikasının Milli arxiv fonduna aid edilən və "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə müəyyən olunmuş müddətdə idarə arxivində saxlanılan sənədlərin uçotunu aparır və bu uçot məlumatlarını müvafiq dövlət arxivinə təqdim edir.

Uçot işi sənədlərə (uçot vahidinə, saxlama vahidi) arxiv şifrələrinin tərkib hissəsi olan uçot nömrələrinin verilməsi ilə həyata keçirilir. **Arxiv şifri** - hər bir uçot vahidinə (saxla-

ma vahidinə) onun uçotu və identifikasiyası məqsədilə qoyulan işarədir. Arxiv şifri nömrələrdən ibarət olur və arxiv fondunun siyahısı əsasında müəyyənləşdirilir. Daimi dövlət mühafizəsi üçün dövlət arxivinə ilk dəfə qəbul edilmiş hər bir arxiv fonduna fondların siyahısı əsasında nömrə verilir. Elektron sənəd daşıyıcısının uçot nömrəsi, onun müvafiq növ sənədlərin uçot-qeydiyyat kitabına daxil edildiyi nömrə əsasında müəyyən edilir və bu nömrə elektron daşıyıcının arxiv şifrəsi hesab olunur.

Informasiyanın verilməsi formasından və daşıyıcının növündən asılı olmayaraq arxiv sənədlərinin əsas uçot vahidləri arxiv fondu, arxiv kolleksiyası və saxlama vahidi (uçot vahidi) hesab olunur. Elmi cəhətdən təsvir olunmamış şəxsi mənşəli arxiv sənədləri bir qayda olaraq vərəq və sənəd sayı ilə uçota alınır. Elmi-texniki cəhətdən qaydaya salınmamış (dağımış halda olan) sənədlərin 150 vərəqi şərti olaraq bir uçot vahidi hesab olunur. Elektron sənədlərin uçot vahidi kimi vahid proqram təminatlı informasiya obyektində yazılmış bir və ya bir neçə fayldan ibarət saxlama vahidi və yaxud saxlama vahidlərin məcmusu olaraq elektron daşıyıcı (optik disk, disket və kart) qəbul edilir.

Saxlama vahidi - ayrıca bir fiziki sənəd yaxud mənaca bağlı olan sənədlərin məcmusudur. Kağız əsaslı sənədlərin saxlama vahidi (iş) xüsusi olaraq cıdlanmış və yaxud qovluğa qoyulmuş sənəd və ya sənədlər məcmusudur. İdarə arxivlərində uçot mərkəzləşdirilmiş və vahid uçot prinsipləri əsasında qurulur. Uçot sənədlərinin varisliyi, dinamikliyi, vaxtında və operativ dəyişikliklərin edilməsi, uçotun tamlığı, dolğunluğu təmin olunur. İdarə arxivində sənədlərin mərkəzləşmiş uçotu aparılır. Uçot sənədlərinə və məlumat bazasına buraxılış idarə rəhbərinin əmri ilə aparılır. Arxivin uçot sənədləri mühafizəxanalarda seyflə və ya metal şkaflarda saxlanılır.

2. İdarə arxivinin uçot sənədləri sistemi

Azərbaycan Respublikası Milli arxiv fondu sənədlərinin dövlət uçotu sisteminin tərkib hissəsi olub, arxivlərdəki sənədlərin tərkibi, miqdarı və onlarda baş verən dəyişiklikləri özündə əks etdirən və qarşılıqlı əlaqədə olan uçot sənədlərinin (məlumat bazasının) komplektidir. İdarə arxivində sənədlərin uçotu əsas və köməkçi uçot sənədləri vasitəsi ilə aparılır. Əsas uçot sənədlərin tərkib və forması qaydalarla müəyyən olunur və icrası məcburidir. İdarə arxivlərində tətbiq olunan əsas uçot sənədləri aşağıdakılardır:

-daxil və xaric olunan sənədlərin uçotu kitabı (arxivə daxil olan və xaric edilmiş sənədlərin miqdarı, tərkibi, vəziyyəti və tarixləri göstərilməklə uçotunun aparılması üçün; 15 №-li əlavə);

-fondların siyahısı (arxivə qəbul edilən fondların, kolleksiyaların qeydiyyatı və onlara uçot nömrələrinin verilməsi, həmçinin xaric edilmiş sənədlərin uçotu üçün; 16 №-li əlavə);

-fond vərəqi (arxiv fondu və kolleksiyası daxilində arxiv siyahılarının sayı, onlara uçot nömrələrinin verilməsi, fond daxilində sənədlərin miqdarı, tərkibi, onların təsvir olunma vəziyyətinin və fondun adında, siyahıda baş verən dəyişikliklərin əks etdirilməsi üçün; 17 №-li əlavə);

-işlərin, sənədlərin siyahısı (saxlama vahidlərinin təkbətək uçotu, sistemləşdirilməsi, qeydiyyatı və siyahıya daxil edilmiş işlərin tərkib və həcmindəki dəyişikliklərin uçotu üçün; 7, 8, 9, 13, №-li əlavələr);

-siyahıların reyestri (sənədlərin və işlərin siyahılarının qeydiyyatı, onların tərkibi və

miqdarının uçotu üçün);

-arxiv mühafizəxanasının pasportu (arxivin fondlarının və mühafizəxanalarındakı sənədlərin uçotu üçün; 18 №-li əlavə);

-xüsusi qiymətli sənədlərin siyahıları (arxivdə aşkar edilmiş xüsusi qiymətli sənədlərin və işlərin uçotu üçün);

-sığorta və istifadə fondu sənədlərinin daxil və xaric edilməsinin uçotu kitabı və sığorta fondunun siyahıları;

-fond işi (fondun və fondtəşkilədən tarixinə dair sənədlərin kompleksi olaraq yaradılır);

-işin təsdiqetmə vərəqi (işdəki vərəqlərin miqdarının uçotu üçün; 4 №-li əlavə);

İdarə Milli arxiv fonduna məxsus sənədlərin mərkəzləşmiş dövlət uçotunun aparılmasını təmin etmək üçün arxivdə mühafizə olunan idarənin və sahə fondlarının 01 dekabr 20__-ci ilə olan vəziyyəti barədə məlumatı, idarə arxivinin pasportunu (18, 18a №-li əlavə) tərtib edir və hər il müvafiq dövlət arxivinə təqdim edir.

Köməkçi uçot sənədlərinə şəxsi heyət üzrə sənədlərin uçot kitabı, uçot vərəqləri, fondların pasportu, daxili siyahılar və s. aiddir.

Elektron sənədlərin uçotu bu qaydalarla müəyyən olunmuş formalara uyğun olaraq aparılır. Hər bir elektron sənəd elektron sənədlərin məlumat bazasına daxil edilir və elektron sənədlərin uçot vahidlərinin qeydiyyatı vərəqində (19 №-li əlavə) uçota alınır. Arxivdə elektron sənədlərin uçotu uçot vahidlərinin siyahıları üzrə aparılır. Uçot vahidlərinin miqdarında, sənədin həcmində dəyişikliklər olduqda elektron sənədlərin siyahılarında, fond vərəqində, arxivin pasportunda müvafiq dəyişikliklər edilir və aktla rəsmiləşdirilir. Elektron sənədlərin uçot vahidi kimi vahid proqram təminatlı informasiya obyektində yazılmış bir və ya bir neçə fayldan ibarət saxlama vahidi və yaxud saxlama vahidləri kompleksi qəbul edilir. Elektron sənədlərin uçot vahidi dedikdə müşayiət sənədi ilə birlikdə fiziki olaraq ayrıca daşıyıcı (optik və ya sərt disk, disket, kompakt disk) başa düşülür. İdarə arxivinə mühafizə üçün qəbul edilmiş elektron sənədlər qəbul və xaric edilən sənədlərin uçotu kitabında qeydə alınır. Daxil və xaric olan elektron sənədlərin uçotu kitabının (20 №-li əlavə) yekun miqdarında uçot vahidlərinin sayı və drobla həcmi (Mb) göstərilir. Arxiv elektron sənədlərin uçotu üçün digər köməkçi sənədlərdən istifadə edə bilər. Arxivin uçot sənədlərində hər hansı qeydin aparılması üçün müvafiq əsas olmalıdır. Sənədlər idarə arxivinə aşağıdakı əsaslarla təhvil verilir:

-struktur bölmələrdən təhvil verilən daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərin siyahıları;

-idarənin (struktur bölmənin) il ərzində yaranmış və kargüzarlığı başa çatmış işlərinin miqdarı göstərilən iş nomenklaturası;

-qəbul mənbəyi olan təşkilatlardan, digər hüquqi və fiziki şəxslərdən sənədlərin təhvil qəbulu aktı.

Sənədlər idarə arxivindən aşağıdakı əsaslarla xaric edilir:

-sənədlərin daimi dövlət mühafizəsi üçün dövlət arxivinə və yaxud digər idarə arxivinə verilməsinə dair təhvil-qəbul aktı;

-sənədlərin mülkiyyətçiyə qaytarılması aktı;

-saxlamalı olmayan sənədlərin məhv edilməsi haqqında akt;

- axtarışı başa çatmış və aşkar olunmayan sənədlər barədə akt;
- islah olunmaz dərəcədə zədələnmiş sənədlər barədə akt;
- İdarə arxivində görülmüş işlər aşağıdakı sənədlər tərtib edilməklə rəsmiləşdirilir:
- daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərin ümumi siyahıları;
- xüsusi əhəmiyyətli işlərin, o cümlədən sığorta fondunun siyahıları;
- şəxsi mənşəli sənədlərin, arxiv kolleksiyaların təsvir aktları;
- birləşmiş arxiv fondunun yaradılması haqqında akt;
- uçot sənədlərində aşkar edilmiş texniki səhvlər barədə akt;
- fonda aid olmayan sənədlərin aşkar edilməsi barədə akt.

Arxivdə qəbul və xaric edilən sənədlərin uçotu kitabı idarə arxivinə qəbul olunan və xaric edilən sənədlərin tərkibində və həcmində baş vermiş cari (hər ilin 01 yanvaradək) dəyişikliklərin uçotunun aparılması məqsədi ilə tərtib edilir. Qəbul və xaric edilən sənədlərin uçotu kitabından fond vərəqinin və arxiv pasportunun tərtib edilməsində əsas sənəd kimi istifadə olunur. Hər bir daxil olma və xaric edilmə müstəqil nömrə ilə uçot kitabında qeydə alınır. Arxivə bir neçə fondan ibarət sənədlər daxil olduqda, uçot kitabında hər bir fonda aid məlumatlar yeni sətirdə ardıcıl nömrələrlə yazılır. [7]

İdarə arxivində bir fondun sənədləri saxlanıldığı halda, sənədlərin uçotu fond vərəqi üzrə aparılır. Mürəkkəb struktura malik olan idarələrin sənədlərinin arxivə qəbul olunmasının və xaric edilməsinin uçotu idarənin struktur bölmələri üzrə aparıla bilər. İlk dəfə arxivə qəbul edilmiş fonda fondların siyahısı üzrə nömrə verilir. Arxivə təsvir olunmamış sənədlər qəbul edildikdə, uçot kitabının müvafiq sütunlarında təsvir edilməmiş sənədlər və onların miqdarı barədə məlumat qeyd olunur.

İdarə arxivində iki və daha artıq fondun sənədləri saxlanıldıqda fondların siyahısı tərtib edilir. Sənədləri ilk dəfə arxivə qəbul edilmiş fondun və kolleksiyanın adı fondların siyahısına daxil edilir. Sənədlərin daxil olması ardıcılığına uyğun olaraq hər bir fondun fondların siyahısı üzrə növbəti nömrə verilir. Əvvəllər müstəqil nömrələr verilmiş bir neçə fondun birləşdirilməsindən yaranan fonda birləşdirilmiş fondlardan hər hansı birinin nömrəsi verilir. Sənədlərinin digər arxivlərə verilməsi, yaxud tam olaraq uçotdan çıxardılması nəticəsində azad olan (boşalan) nömrələr digər fonda verilmir. Fondun adı siyahının titul vərəqində göstərilir. Fondtəşkilədən adı bir neçə dəfə dəyişdirildiyi halda, fondların siyahısına idarənin sənədləri arxivə qəbul edildiyi vaxtda mövcud olduğu adı, ləğv edilmiş idarələrin sənədləri qəbul edildikdə isə ləğv edilmiş idarənin sonuncu adı yazılır. Birləşmiş arxiv fondu ümumiləşdirilmiş adla fondların siyahısına daxil edilir.

Fondların siyahısı qalın üzlüklü qovluqda tikilir, vərəqlər nömrələnir və təsdiqedic vərəq tərtib olunur. Arxivə qəbul edilən hər bir fonda fond vərəqi tərtib olunur. Fond vərəqində arxivə qəbul edilmiş fondun bütün təsvir olunmuş və təsvir edilməmiş sənədləri qeydə alınır. Fond vərəqinə arxiv fondunun fondların siyahısı üzrə nömrəsinə müvafiq nömrə verilir. Fond vərəqi yalnız islaholunmaz dərəcədə zədələndikdə, yaxud fondların birləşdirilməsi nəticəsində vərəqdəki məlumatlar həqiqəti əks etdirmədikdə yenidən tərtib olunur. Belə hallarda əvvəl tərtib olunmuş fond vərəqi fond işinə qoyulur. Hər iki fond vərəqinin yuxarı sağ küncündə vərəqin yenidən tərtib olunması barədə qeyd aparılır. Fond vərəqləri fondların nömrələrinə uyğun ardıcılıqla bağlı qovluqlarda saxlanılır.

Saxlama vahidlərinin (işlərin) siyahıları daimi, uzun müddət saxlanılan və şəxsi heyət

üzrə işlərin ilkin uçot sənədi hesab olunur. Siyahı dörd nüsxədə hazırlanır və ona fond vərəqi üzrə ümumi uçot nömrəsi verilir. Dörd rəqəmli həddə (1000, 2999, 9999 və s.) çatmış siyahı başa çatmış hesab olunur və sonrakı işlər fondun yeni siyahısına daxil edilir. Yeni siyahıya fond vərəqi üzrə növbəti nömrə verilir. Bütün işləri xaric edilmiş siyahının nömrəsi digər siyahıya verilmir və siyahının müvafiq qrafasına "xaric edilib" stampı qoyulur. Başa çatmış siyahıya yekun qeydi yazılır. Siyahı bir neçə hissədən ibarət olduqda, hər bir hissəyə yekun qeydi yazılır və sonuncu hissədə isə bütün siyahılar üzrə işlərin ümumi miqdarı göstərilməklə yekun qeydi aparılır.

Struktur bölmələrdən təqdim olunan siyahılardan idarə arxivində müvafiq ilin ümumi siyahılarının hazırlanmasında əsas sənəd kimi istifadə edilir. Daimi saxlanılan sənədlərin siyahıları müvafiq dövlət arxivinin EYK-da təsdiq edildikdən sonra struktur bölmələrdən təqdim olunan siyahılar fond işinə qoyulur və sənədlər daimi dövlət mühafizəsinə veriləndə arxivdə saxlanılır. Struktur bölmələrdən təqdim olunmuş şəxsi heyət üzrə işlərin siyahıları isə həmin ilin şəxsi heyət üzrə ümumi siyahılarının müvafiq dövlət arxivinin EYK-sı ilə razılaşdırılana qədər saxlanılır. Struktur bölmələrin siyahılarına uçot nömrələri siyahıların reyestri əsasında verilir. İdarə arxivində iki və daha artıq siyahı olduqda siyahıların reyestri aparılır. Siyahılar reyestrə xronoloji ardıcılıqla daxil edilir və reyestr üzrə nömrə verilir. [7]

Fond işi arxivə qəbul edilmiş hər bir fond üçün yaradılır. Fond işinə fondtəşkilədən və fondun tarixini əks etdirən sənədlər, tarixi arayış, sənədlərin təhvil qəbulu, məhv edilməsi, mövcudluğunun və vəziyyətinin yoxlanılması aktları və s. daxil edilir. Fondun tərkibində baş vermiş dəyişiklik üçün əsas olan aktlar uçot sənədlərində müvafiq dəyişikliklər edildikdən sonra fond işinə qoyulur. Fond işində sənədlər xronoloji ardıcılıqla yerləşdirilir, sənədlərə daxili siyahı hazırlanır, vərəqlər nömrələnir və təsdiqetmə vərəqi hazırlanır.

Depozitdə saxlanılan sənədlərin və işlərin uçotu Milli arxiv fondunun qeyri-dövlət hissəsinə məxsus və idarə arxivində depozitdə saxlanılan sənədlər köməkçi uçot sənədlərində uçota alınır. Daxil və xaric edilən sənədlərin uçotu kitabında bu sənədlərin qəbul aktının nömrəsi, mülkiyyətçi ilə bağlanmış müqavilənin müddəti, tarixi və sənədlərin depozitdə saxlanması göstərilir və fondların siyahısı üzrə verilmiş nömrəyə "D" işarəsi əlavə olunur. Mülkiyyətçi ilə bağlanmış müqavilə fond işində saxlanılır.

Müqavilənin müddətinin başa çatması səbəbindən sənədlər tam olaraq arxivdən xaric edildikdə boşalmış nömrə digər fonda verilmir. Arxivdə depozitdə saxlanılan sənədlərin miqdarı uçot sənədlərində ayrıca göstərilir. Uçot məlumat bazasının yaradılması Uçot məlumat bazası sənədlərin avtomatlaşdırılmış rejimdə mərkəzləşdirilmiş uçotunun aparılması, arxivdə saxlanılan müəyyən dövrə aid sənədlərin miqdarının operativ olaraq öyrənilməsi və s. məqsədlər üçün yaradılır. Uçot məlumat bazasının əsas rekvizitləri arxivin ənənəvi uçot sənədləri olan arxiv fondu, arxiv siyahısı, saxlama vahidi və uçot vahidi təşkil edir. Məlumat bazasına bu sənədlər əsasında məlumatlar daxil edilir. Uçot məlumat bazasının vahid formada təşkilini təmin etmək üçün təlimat hazırlanır, uçot sənədlərindəki bütün məlumatlar öyrənilir və bu məlumatların bazada yerləşdirilməsi təmin edilir. Arxiv işləri bölməsi uçot vahidi olaraq fond və iş hesab edilir.

Arxiv işləri bölməsində saxlanılma vahidi iş (işin cildi) sayılır. Ümumi icraatlı işin hər

bir cildi sərbəst uçot vahididir. İki, üç və daha çox cildən ibarət olan xüsusi icraat işləri bir uçot vahidi, lakin iki, üç və sair saxlanma vahidi sayılır. Arxiv işləri bölməsində arxiv işlərinin uçotu bu iş üçün xüsusi olaraq təyin edilmiş və uçota məsul olan bir və ya bir neçə əməkdaş tərəfindən aparılır. Arxiv işləri bölməsində olan arxiv işlərinin tərkibində və həcmində aparılan dəyişikliklər dərhal uçot sənədlərinə daxil edilir.

Arxiv işləri bölməsində aşağıdakı əsas uçot sənədləri tərtib edilir:

- işlərin siyahıları (2-4, 6 və 7 №-li formalar);
- daxil olan və göndərilən işlərin qeydiyyat kitabı (forma № 9);
- fondların siyahısı (forma № 10);
- fond vəraqi (forma № 11);
- fond kartoçkası (forma № 12);
- fondun işi;
- Arxiv işləri bölməsinin pasportu (forma № 13).

Əlavə uçot sənədlərində (siyahıların, reyestrlərin, mühafizəxananın pasportunun və sairə) aparılmasına yol verilir. Arxiv işləri bölməsinin bütün uçot sənədləri məxfilik dərəcəsi asılı olmayaraq Arxiv işləri bölməsinin uçot sənədlərinin xüsusi qeydiyyat jurnalında uçota alınır. Bu jurnal Arxiv işləri bölməsində aparılmaqla jurnalların, kartoçkaların və icraatı başa çatmış işlərin uçotu jurnalında əks etdirilir. Köhnəmiş formalı uçot sənədləri (işlərin qeydiyyatı jurnalı və s.) məhv edilmir, qeydiyyat və sorğu işlərinin aparılması üçün saxlanılır.

Uçot sənədləri arxiv sənədlərindən ayrı, qapalı otaqda, onlar üçün xüsusi ayrılmış seyflərdə, dəmir şkaflarda saxlanılır və uçota cavabdeh olan şəxsin öhdəsində olur. İş vaxtı qurtardıqdan sonra uçot sənədləri saxlanılan otaqlar, seyflər, dəmir şkaflar bağlanır. Arxiv işləri bölməsində uçota cavabdeh əməkdaşın şəxsi möhürü ilə möhürlənir. İşlərin siyahısından başqa digər bütün uçot sənədləri daxili istifadə sənədi hesab edilməklə, işdə istifadə etmək üçün yalnız xüsusi fondun əməkdaşlarına verilə bilər. Regional xüsusi fond aparatları olduqda, idarəetmə orqanının Arxiv işləri bölməsi respublika üzrə bütün müvafiq müəssisə və qurumlarda saxlanılan arxiv sənədlərinin mərkəzləşdirilmiş qeydiyyatını aparır, bu məqsədlə arxiv sənədlərinin Mərkəzi Fond Kataloqunu (MFK) tərtib edir, Arxiv işləri bölməsinin pasportlaşmasını həyata keçirir.

Daxil olan və göndərilən işlərin qeydiyyatı kitabında (forma №9) arxiv işlərinin Arxiv işləri bölməsinə ilkin daxil olmasının və oradan digər yerlərə göndərilməsinin qeydiyyatı aparılır. Hər bir daxil olan və ya göndərilən iş (siyahı ilə, aktla və s.) onun bir və ya bir neçə fondun işindən ibarət olmasından asılı olmayaraq növbəti sıra nömrəsi ilə qeydə alınır. Əgər daxil olma və ya çıxma bir neçə fondun işindən ibarətdirsə, hər fond üzrə məlumatlar ayrıca sətirdə həmin nömrə göstərilməklə yazılır. Daxil olmuş sənədlər üzrə yeni fond yaradıldıqda, ilk növbədə bu fond müvafiq siyahıda (forma №10) qeydə alınaraq nömrələnir, sonradan bu sənədə həmin fondun nömrəsi qoyulur. Daxil olmuş iş Arxiv işləri bölməsində olan fonda aiddirsə, qeydiyyat kitabında fondun nömrəsi göstərilməlidir. Hər ilin axırında qeydiyyat kitabında il ərzində daxil olmuş və göndərilmiş işlərin yekun sayı göstərilir. Fondların siyahısı (forma №10) arxiv fondlarının ümumi qeydiyyatı və nömrələnməsi üçün nəzərdə tutulub. Mühafizə üçün daxil olan hər bir arxiv fonduna fondun növbəti sıra nömrəsi verilir. Hər bir arxiv fondu yalnız bir dəfə müvafiq

sənədlər fondların siyahısına ilk dəfə daxil olarkən yazılır.

Fondlar, birləşmiş fondlar və sənəd kolleksiyaları fondların siyahısına ümumi əsaslarla daxil edilir. Çıxarılan və ya ləğv edilən fondun nömrəsi digər fonda verilmir. Əvvəllər müstəqil qeydiyyatla alınmış fondlardan yaranmış birləşmiş fonda bu fondlardan birinin nömrəsi verilir, qalan fondların nömrələri sərbəst qalır və istifadə olunmur. Siyahıda fond təşkil edənə tam və rəsmi qəbul edilmiş qısa adı, tabe olduğu qurum, dislokasiyası, fəaliyyət müddətinin ilk və sonuncu ili göstərilir. Fond təşkil edənə adı dəyişibsə, siyahıda onun sonuncu adı göstərilir. Bütün əvvəlki adlar yalnız fondun vəraqində və kartında göstərilir (forma №11 və 12).

Sənəd kolleksiyası ilkin və sonuncu sənədlərin tarixi göstərilməklə kolleksiyaya daxil olan işlərin ümumiləşdirilmiş adından ibarətdir. Birləşmiş fondun adı onun tərkibinə daxil olan fond təşkil edənlərin ümumiləşdirilmiş adından ibarətdir. Fond təşkil edənlərin hər birinin tam və rəsmi şəkildə qəbul edilmiş qısaldılmış adı, dislokasiyası birləşmiş fondun vəraqində və kartında (forma №11 və 12) göstərilir.

Fondun adında, tərkibində, həcmində edilən dəyişikliklərin əks olunması məqsədi ilə fond vəraqi (forma №11) tərtib olunur. Fond vəraqi bu fonda dair ilk sənəd daxil olarkən tərtib edilməlidir. Fondun nömrəsi vəraqda fondların siyahısına (forma №10) əsasən göstərilməlidir. "Fondun hər bir adının başlanğıc və son tarixləri" sütununda fond təşkil edənə mövcudluğunun başlanğıc və son tarixi, bu dövr ərzində sənədlərin saxlanılıb-saxlanılmamasından asılı olmayaraq bir ad altında göstərilir. Ümumi təbəçilikləri olan orqanların fondlarının birləşdirilməsi prinsipləri əsasında birləşmiş fondlar üçün bir ad altında onların rəhbər orqanının mövcudluğunun başlanğıc və son tarixi göstərilir. Əgər fond təşkil edən öz fəaliyyətini davam etdirsə, son tarix qoyulmur.

"Fondun adı" sütununda fond təşkil edənə təbəçiliyi göstərilməklə yarandığı vaxtdan onun rəsmi qəbul edilmiş adı, eləcə də mötərizə içərisində qısaldılmış adı, təbəçiliyi və dislokasiya yerləri xronoloji qaydada göstərilir. Birləşmiş fondlara fond təşkil edənlərin ümumi adı verilir və bu fonda daxil olan bütün fondtəşkil edənlərin bir adı, təbəçilikləri, onların hər birinin fəaliyyətinin başlanğıc və son illəri, dislokasiya yerləri göstərilir.

Fond təşkil edənə adında edilən bütün sonrakı dəyişikliklər fond sənədləri saxlanılmaq üçün daxil olduqca fond vəraqinə əlavə olunur. "Fond kartlarının idarəetmə sisteminin Katibliyinə göndərilməsi tarixi" sütununda fond kartoçkalarının (forma №12) Mərkəzi Fond Kataloquna daxil edilməsi üçün göndərilməsinin faktiki tarixi qoyulur. Fond vəraqinə fond siyahısına salınmış və ya salınmamış hər bir sənədin daxil olması və çıxması qeyd edilir. Siyahıya salınmış və salınmamış işlərin daxil olması barədə fond vəraqində qeydiyyat aşağıdakı sənədlər əsasında aparılır:

- işlərin siyahısı (2-4, 6 və 7 №-li formalar);
- işlərin tapılması barədə akt (forma №14);
- sənədlərin şərh edilməsi, siyahıların yenidən işlənilməsi barədə akt (forma №15);
- qeydiyyat sənədlərində buraxılmış texniki səhvlər barədə akt (forma №16);
- köhnə uçot formalı arxiv işlərinin qeydiyyat jurnalı və arxivə qəbul edilən işlərin arxivə göndərilmə məktubları.

İşlərin uçotdan çıxarılmasına əsas verən sənədlər aşağıdakılardır:

- sənədlərin şərh edilməsi, işlərin siyahılarının yenidən işlənilməsi üzrə akt (forma №15);

- sənədlərin məhv edilməsi üçün ayrılması barədə akt (forma №17);
- bərpaları mümkün olmayan sənədlər, işlər barədə akt (forma №18);
- tapılmayan və tapılması artıq mümkün olmayan işlər barədə akt (forma №19);
- işin Arxiv işləri bölməsindən götürülməsi barədə qərar.

Fonddakı işlərin vəziyyətinin yoxlanılması haqqında akt (forma №25) və itirilmiş işlərin axtarışının başa çatması barədə akt (forma №26) fond vərəqində dəyişikliklər edilməsi üçün əsas ola bilməz. İşlər hər dəfə daxil olanda və çıxış olanda "Mövcudluğu (qalıq) _____" sütununda bu siyahı üzrə və bütövlükdə faktiki olaraq fond üzrə qalan işlərin sayı göstərilir. Bu siyahıdan bütün işlər çıxarılsa, həmin siyahının nömrəsi digər siyahılara verilmir. Fond vərəqində növbəti yazılar üçün yer qalmırsa, yeni vərəq əlavə edilir və onun yuxarı hissəsində "_____ sayılı fond vərəqinin davamı", birinci vərəqində isə "vərəqin davamına 2-ci (3-cü, 4-cü və s.) vərəqlərdə bax" sözləri yazılmalıdır.

Fond vərəqi yararsız vəziyyətə düşərsə və ya birləşmiş fonda yeni nömrə verilərsə, yenisi tərtib edilir, köhnəsi isə fond işinə tikilir. Fondun köhnə və yeni vərəqlərinin sağ yuxarı küncünə "Vərəq yenidən tərtib edilmişdir" sözləri yazılır, tarix, onu tərtib edən əməkdaşın vəzifəsi göstərilir və imzası qoyulur. Fondların vərəqləri fondun sıra nömrəsi ardıcılığı ilə xüsusi bağlı qovluqlarda saxlanılır. Hər qovluqda ayrıca bir vərəqdə vərəqləri bu qovluqda olan fondların nömrələri və ümumi sayı göstərilən təsdiqedic qeydiyyat aparılır.

3. Fond kartları.

Arxiv sənədlərinin müəssisələrin bölgüsü üzrə saxlanılmasına dair idarəetmə rəhbərinin müvafiq əmri ilə Arxiv işləri bölməsindən başqa digər qurumlar yarandıqda, onlar müəssisələrdəki arxivlərdə saxlanılan fondlar barədə mütəmadi olaraq fond kartları (forma №12) təqdim etməlidirlər. Fond kartları fondlar barədə Mərkəzi Fond Kataloqunda (MFK) vahid fond uçotunun aparılmasını, eləcə də həmin fondlardan da arayışların verilməsini təmin edir. Fond kartları Arxiv işləri bölməsində, eləcə də digər müvafiq qurumlarda saxlanılan hər bir arxiv fonduna birləşmiş arxiv fonduna, sənədlər kolleksiyasına tərtib edilir. Fond kartları fond vərəqindəki (forma №11) yazılara əsasən çap makinasında tərtib olunur. Kartlarda birləşmiş fondun adı bütöv yazılmaqla fond təşkil edənlərin də hamısının adı göstərilir.

Fondada nadir və xüsusi dəyərli sənədlərin olması, bu sənədlərin fiziki vəziyyəti kartlarının "Qeyd" bölməsində əks etdirilir. Fond kartlarının üz və arxa hissəsində yazılar üçün yer qalmırsa, davamı yeni kartlarda tərtib edilir və onun üz tərəfinin yuxarı hissəsində "_____ №-li fondun kartına əlavə -vərəq 2" sözləri yazılır. Belə halda fond kartının birinci səhifəsində bu sözlər yazılır: "Davamı vərəq 2-də (3,4 və s.)". Digər fondlarda fond kartı 2 nüsxədə tərtib olunaraq, 1 nüsxəsi MFK-ya daxil edilmək üçün idarənin aparatına göndərilir, ikincisi isə həmin fondun fond kartotekasına daxil edilir.

Təlimatda göstərilmiş qaydada digər qurumlar yarandıqda, onlar hər il yanvar ayının 1-dək fondların tərkibində və həcmində baş vermiş dəyişikliklər barədə idarənin aparatına məlumat təqdim etməlidir (forma №20). Zəruri hallarda bu formaya izahedici məktub əlavə edilə bilər.

4. Fond işi.

Hər fond üzrə fond işi aparılır. Fond işinə aşağıdakılar daxil edilir:

- fond təşkil edən və fondun tarixi, onlar haqqında məlumatlar, fond sənədlərinin tərkibi və məzmunu barədə arayışlar;
- fond işlərinin sistemləşdirilmə sxemi;
- fond siyahılarının yenidən işlənməsi üzrə tövsiyələr;
- sənədlərin digər fondlardan alınması və onlara verilməsi barədə aktlar (forma №8);
- fond yenidən tərtib edildikdən sonra fondun köhnə vərəqləri (forma №11);
- işlərin tapılması barədə aktlar (forma №14);
- sənədlərin tərkibi, siyahıların yenidən işlənməsi haqda aktlar (forma №15);
- qeydiyyat sənədlərində buraxılmış texniki səhvlər haqqında aktlar (forma №16);
- sənədlərin məhv edilməsi üçün ayrılması barədə aktlar (forma №17);
- bərpaları mümkün olmayan sənədlər, işlər barədə aktlar (forma №18);
- tapılmayan işlərin axtarışının dayandırılması haqqında aktlar (forma №19);
- işlərin Arxiv işləri bölməsindən götürülməsi barədə qərarlar;
- fond işlərinin vəziyyətinin yoxlama vərəqləri (forma №24);
- fond işlərinin vəziyyətinin yoxlanılması haqqında aktlar (forma №25);

Fond işinə fondun nömrəsi verilir. Bütün vərəqlər tikilməli və nömrələnməli, işin bütün sənədləri üzrə daxili siyahı tərtib olunmalıdır. Sənədlərin sayı çox olduqda, fondun işi bir neçə cildə bölünür. Başa çatdırılmış cildin sonunda təsdiqedic qeydlər aparılır. Sənədlər işə xronoloji qaydada tikilməlidir. Bütövlükdə fondada və ya ayrı-ayrı işlərdə dəyişiklikləri əks etdirən aktlar fondun işinə yalnız tam tərtib edilmiş şəkildə və başqa uçot sənədlərində əlavələrin edilməsi barədə qeydlər aparılmaqla birləşdirilir. Eyni formatlı aktlar hər bir fond üzrə ayrıca nömrələnir. Birləşmiş fond yaradılarkən, onun tərkibinə daxil olan fondların işlərindən fondun yeni işi təşkil edilir. Nömrəsi fonda verilmiş fondun sənədləri bu fondun sonunda yerləşdirilir. Əgər fondun işinə birləşdirilməsi nəzərdə tutulmuş sənədlər artıq tərtib olunmuş işlərdə cəmləşdirilibsə, fondun işinə bu sənədlər, onların axtarış məlumatlarını əks etdirən arayış əlavə edilir. Fondların işləri onların nömrə ardıcılıqları ilə saxlanılır. İşlərin təkrar işlənilmiş köhnə siyahıları fondların işinə əlavə edilmir, ayrıca işlərə tikilir.[7]

XXIV BÖLMƏ

ARXİVDƏ (MAF-DA) SƏNƏDLƏRİN MÜHAFİZƏSİNİN TƏMİN EDİLMƏSİ

1. Sənədlərin mühafizəsinin təmin olunması anlayışı

Sənədlərin mühafizəsinin təmin olunması dedikdə onların mühafizəsi üçün əlverişli şəraitin yaradılması, normativ rejim qaydalarına düzgün əməl olunması, itirilməsinin qarşısını almaq üçün mühafizəsinin təmin edilməsi və lazımi fiziki şəraitdə saxlanması kimi kompleks tədbirlərin görülməsi başa düşülür. Sənədlərin mühafizəsi üçün idarə arxivlərində aşağıdakı tədbirlər görülür:

- sənədlərin saxlanması üçün optimal şərait yaradılır;
- sənədlərin mühafizəxanalarda yerləşdirilməsinin topoqrafik sxemi hazırlanır;
- sənədlərin arxivdən istifadəyə verilməsi qaydaları müəyyən olunur;
- sənədlərin mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanılır, uçotu aparılır;
- xüsusi əhəmiyyətli sənədlər müəyyənləşdirilir və onların sığorta fondları yaradılır;
- sənədlərin fiziki-kimyəvi və bakterioloji mühafizəsi təmin olunur.

Sənədlərin saxlanması üçün optimal şəraitin yaradılması dedikdə aşağıdakı tədbirlərin görülməsi başa düşülür:

- arxivin zəruri tələblərə cavab verən mühafizəxana otaqları ilə təmin edilməsi;
- mühafizəxanaların yanğın söndürən vasitələr və siqnalizasiya sistemləri ilə təmin edilməsi;
- mühafizəxanalarda lazımi istilik-rütubət, işıq və sanitariya-gigiyena rejiminin yaradılması;
- sənədlərin saxlanması üçün xüsusi texniki avadanlıqlardan (qəfəse, seyf, arxiv qutuları və s.) istifadə olunması.

Arxivin binasına və mühafizəxana otaqlarına müvafiq tələblər qoyulur. İdarənin arxivi ayrıca tikilmiş binada və yaxud istehsalat sahəsindən kənarda yerləşən, yanğına qarşı davamlı materiallardan tikilmiş və arxiv sənədlərinin saxlanması üçün uyğunlaşdırılmış binada yerləşdirilir. Binanın arxiv üçün uyğunlaşdırılması, onun müəyyən olunmuş qaydalarla uyğun ekspertizadan keçirilməsindən sonra həyata keçirilir.

Bina istismar, yanğından mühafizə və sanitariya-gigiyenik təşkilatların nümayəndələri tərəfindən ekspertiza olunur. Bütün texniki parametrlərə cavab verən binadan arxiv kimi istifadə edilməsinə icazə verilir. Ekspertizanın nəticələri aktla rəsmiləşdirilir. Mühafizəxana təcrid olunmuş otaqlarda yerləşdirilir. Mühafizəxana yanğına qarşı davamlı materiallardan tikilməli, oradan qaz, su, kanalizasiya xəttləri keçməməli, əsas qapı dəmirdən hazırlanmalı və mühafizəxana ehtiyat çıxışa malik olmalıdır. Mühafizəxanadakı elektrik naqillər bağlı olmalı, elektrik paylayıcı qurğular, bölüşdürücü açarlar mühafizəxanadan kənarda quraşdırılmalıdır. Mühafizəxanalarda təmir-tikinti işləri sənədlərin mühafizəsi şərtlərinə tam əməl olunmaqla aparılmalıdır.

Arxivdə daimi saxlanılan sənədlər məhdud səviyyədə işıqlandırılan mühafizəxanalarda saxlanılır. İşıqlandırma təbii və ya süni ola bilər. Günəş şüaları ilə mühafizəxanaların işıqlandırılmasına icazə verilmir. Təbii işıqlandırma üçün istifadə edilən pəncərənin şüşələri jaluzlə bağlanmalı, yaxud rənglənməlidir. Süni işıqlandırma üçün bağlı plafonlu elektrik lampalardan istifadə edilir. Kondisioner quraşdırılmış mühafizəxanalarda sənəd növlərindən asılı olaraq optimal istilik-rütubət rejimi saxlanılır.

Kağız əsaslı sənədlərə 17-19 dərəcə temperatur, 50-55% rütubət, ağ-qara lentlərə 15 dərəcə temperatur, 40-55% rütubət, rəngli lentlərə 2-5 dərəcə temperatur, 40-55% rütubət, maqnit lentlərə və diskli sənəd daşıyıcılara 15-20 dərəcə temperatur, 50-65% rütubət rejimi yaradılır. Hava və rütubət rejiminin kəskin dəyişdirilməsinə icazə verilmir.

Temperatur və rütubət rejimi xüsusi ölçü cihazları ilə ölçülür. Nəzarət ölçü cihazları isitmə və havalandırma sistemlərindən uzaq, mühafizəxananın əsas girişinə yaxın yerdə yerləşdirilir. Arxivin mühafizəxana otaqları tozdan, gamirici və həşəratlardan qorunur, sanitariya-gigiyenik cəhətdən daimi təmiz saxlanılır. Mühafizəxanaya üst geyimdə, yaş ayaqqabılarda daxil olmaq, orada qida məhsulları saxlamaq və siqaret çəkmək qadağan olunur. Mühafizəxana otaqları sistemli olaraq nəm əski ilə təmizlənir, ayda bir dəfədən az olmamaq şərti ilə döşəmə xüsusi məhlullar əlavə edilmiş su ilə silinir. Gamirici və həşəratlara qarşı dezinfeksiya və dezinfeksiya işləri görülür. Təmizlik və sanitariya-gigiyenik tədbirlərin görülməsi zamanı antiseptik məhlulların və suyun sənədlərə düşməsinin qarşısı alınır. Mühafizəxanalar xüsusi mühafizə və siqnalizasiya avadanlıqları ilə təmin olunur.

Mühafizəxana otaqlarının xaricə açılan qapıları dəmirdən hazırlanır, pəncərələr metal haşiyələrlə pərçimlənir. Qeyri iş vaxtı bütün qapılar möhürlənir, iş vaxtı isə bütün qapılar açarlarla bağlı saxlanılır. Mühafizəxanaya yalnız oranın əməkdaşının və arxiv müdirinin daxil olmasına icazə verilir, digər şəxslərin girişinə onların müşayiəti ilə şərait yaradılır.

Mühafizəxanalardan sənədlərin verilməsi müəyyən olunmuş qaydalara uyğun və xüsusi buraxılış vəərəqəsi əsasında həyata keçirilir. Sənədlərin mühafizəxanalarda yerləşdirilməsi mövcud sahədən rəşional istifadə etmək şərti ilə, onların kompleks halında saxlanılması və operativ axtarılmasını təmin edən formada aparılır. Mühafizəxanalar metal qəfəsələr, şkaflar və seyflərlə təmin edilir. Qəfəsələr divara perpendikulyar və daha az işıq düşən səmtdə quraşdırılır. Mühafizəxanadakı avadanlıqlar divardan və istilik mənbəyindən aralıda, aşağıdakı normalara uyğun quraşdırılır.

- əsas girişdəki rəflər arası məsafə - 120 sm;
- digər girişlərdəki rəflər arası məsafə - 75 sm;
- çöl divarla ona perpendikulyar qəfəsələr arası məsafə - 75 sm;
- divarla qəfəse və şkafların tirləri arasındakı məsafə - 45 sm;
- döşəmə ilə qəfəsinin alt rəfi arasındakı məsafə - 15 sm.

Sənədlər qəfəsələrdə struktur bölmələr üzrə və xronoloji ardıcılıqla yerləşdirilir. Daimi, uzun müddət (on ildən artıq) saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədlər, o cümlədən ləğv edilmiş struktur bölmələrin sənədləri ayrı-ayrılıqda yerləşdirilməlidir. Kağız əsaslı daimi saxlanılan sənədlər karton qutularda, müvəqqəti saxlanılan sənədlər bağlamalarda, mikrofilm, foto-kino və elektron daşıyıcılarda olan sənədlər onlar üçün müəyyən olunmuş xüsusi standartlara cavab verən mühafizəxana otaqlarında saxlanılır. Elektron sənəd daşıyıcısının fiziki və texniki vəziyyətindən asılı olaraq sənədlərin vaxtaşırı yeni elektron daşıyıcılara köçürülməsi təmin olunur. Məxfi sənədlərin saxlanması üçün müvafiq növ sənədlərin saxlanması qaydalarına uyğun şərait yaradılır. Sənədlərin döşəmələrdə, pəncərə altlıqlarında, pilləkənlərdə saxlanılmasına icazə verilmir.

Arxivin bütün mühafizəxana otaqları, qəfəsələr, şkaflar, rəflər nömrələnir. Nömrələnmə mühafizəxanalar üzrə yuxarıdan aşağı, soldan sağa aparılır. Sənədlərin saxlama yerlərinin daqiqləşdirilməsi üçün qəfəsələrin topoqrafik göstəricisi, fondların sayı çox olduqda fondların topoqrafik göstəricisi yaradılır. Qəfəsələrin və fondların topoqrafik göstəriciləri mühafizəxanada girişə yaxın yerdə yerləşdirilir (23 №-li əlavə).

İşlər mühafizəxanalardan istifadə üçün işçilərə, tədqiqatçılara, müvəqqəti istifadə üçün digər təşkilatlara və fiziki vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılması üçün bərpaya verilir. Mühafizəxanalardan verilən işlər uçot kitabında qeydiyyatla alınır, tələbnamə və akt əsasında verilir. İcra olunmuş tələbnamə və akt sənədlərin mövcudluğunun yoxlanılması aparılana qədər saxlanılır. Məhkəmə və prokurorluq orqanlarına sənədlər üç aydan artıq olmamaq şərti ilə akt əsasında verilir. İstifadəyə verilən iş həm əvvəlcədən, həm də qaytarıldıqdan sonra vəərəqəvərəqə yoxlanılır. Mühafizəxanadan verilmiş işin yerinə fondun, siyahının və işin nömrələri qeyd olunmuş əvəzedici vəərəqə qoyulur. İş geri qaytarıldıqda əvəzedici vəərəqə götürülür və istifadə olunmuş iş üçün istifadə vəərəqi açılır.

İstifadə olunaraq geri qaytarılmış işlərdə çatışmamazlıqlar aşkar edildikdə iki nüsxədən ibarət akt tərtib olunur və təqsirli tərəf cəzalandırılır. Sənədlər xüsusi mühafizə tədbirləri görülməklə daşınır, ətraf mühitin zərərli təsirlərindən, mexaniki zədələrdən

qorumaq üçün xüsusi bağlamalardan istifadə edilir. Daimi saxlanılan sənədlərin əsaslarında və mətnində fiziki-kimyəvi qüsurlar aşkar olunduqda dərhal sənədlərin fiziki vəziyyətinin uçotu jurnalında qeydiyyat aparılır, işlərin fiziki-kimyəvi vəziyyəti yoxlanılır və görülməli işlər (bərpa, dezinfeksiya, surətlərin çıxardılması və s.) konkret olaraq göstərilir. Sənədlərin fiziki-kimyəvi qüsurlarının aradan qaldırılması üçün zəruri tədbirlər görülür. Arxiv sənədlərinin mövcudluğunun və vəziyyətinin yoxlanılması onların fiziki sayı ilə uçot sənədlərindəki sayının uyğunluğunu müəyyənləşdirmək, bərpa və profilaktik tədbirlərə ehtiyacı olan sənədləri aşkar etmək məqsədilə aparılır.

Mövcudluğun yoxlanılması zamanı mühafizəxanadakı sənədlərin faktiki sayı müəyyən edilir, uçot sənədlərindəki uyğunsuzluq və bərpaya ehtiyacı olan işlər aşkarlanır. Mövcudluğun yoxlanılması 5 ildə bir dəfədən az olmamaq şərti ilə aparılır. Arxiv müdirinin dəyişdirildiyi, sənədlər başqa yerə köçürüldüyü və digər fəvqəladə hallarda növbədən kənar yoxlama aparıla bilər. Mövcudluğun yoxlanılması zamanı işlərin qəfəsələrdə yerləşdirmə ardıcılığı dəyişdirilmədən saxlanılır, işin təsvir hissəsinə (sərlövhasına, vərəqlərin sayına, şifrəsinə və s.) baxılır və vizual olaraq işin fiziki vəziyyəti öyrənilir. Bütün çatışmamazlıqlar aktla (14 №-li əlavə) rəsmiləşdirilir.[8]

Mövcudluğun və vəziyyətinin yoxlanılması vərəqi hər bir fond üçün tərtib olunur, orada aşkar olunmuş çatışmamazlıqlar qeyd olunur və yoxlamanın yekununda fond işinə daxil edilir. Yoxlanmış işlərin siyahılarına "yoxlanılıb" ştamplı qoyulur və yoxlamayı aparmış şəxs tərəfindən imzalanır. Yoxlama nəticəsində aşkar olunmamış işlərin axtarışı təşkil olunur. Axtarış bir il müddətində aparılır, tapılmış işlər yerinə qoyulur, aşkar edilməmiş işlər müvafiq qaydada tərtib olunmuş akt və idarənin EK-nin müvafiq dövlət arxivinin EYK-sı ilə razılaşdırılmış qərarı əsasında uçot sənədlərindən xaric edilir. Yoxlamanın yekununda fondun uçot sənədlərində baş vermiş dəyişikliklər barədə müvafiq dövlət arxivinin EYK-ya məlumat verilir və dövlət arxivlərində saxlanılan daimi işlərin siyahılarının nəzarət nüsxələrində dəyişikliklər edildikdən sonra sənədlərin mövcudluğunun və vəziyyətinin yoxlanılması başa çatmış hesab olunur.

İdarə arxivi qəbul mənbəyi olduğu dövlət arxivi ilə razılaşdırmaqla fondun xüsusi əhəmiyyətli və nadir sənədlərini aşkar etmək, onların sığorta və istifadə fondlarını yaratmaq hüququna malikdir. Milli arxiv fonduna məxsus olan sənədlər daimi dövlət mühafizəsi məqsədiylə idarənin komplektləşmə mənbəyi olduğu dövlət arxivinə təhvil verilir. Sənədlər daimi dövlət mühafizəsinə elmi-texniki cəhətdən qaydaya salınmış şəkildə və elmi-məlumat aparatı ilə birlikdə qəbul edilir. Sənədlərin idarə arxivlərində müvəqqəti saxlanma müddətləri Milli Arxiv Fondu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə tənzimlənir. Sənədlərin idarə arxivlərində müvəqqəti saxlanma müddətləri aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

-ali dövlət hakimiyyəti və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının, dövlət şirkətlərinin, agentliklərin, respublika tabeli idarə, müəssisə və təşkilatların sənədləri-15 il;

-yerli icra hakimiyyəti və özünüidarəetmə orqanlarının, rayon, şəhər tabeli idarə, müəssisə və təşkilatların, kənd təsərrüfatı müəssisələrin sənədləri -5 il;

-vətəndaşlıq vəziyyəti aktları, notarial fəaliyyət və məhkəmə işləri, şəxsi heyət üzrə sənədlər -75 il;

-elmi-texniki, layihə-konstruksiya sənədləri-15 il (bu müddət sənədin praktik əhəmiyyət saxladığı müddətə artırıla bilər);

-kino, foto, fono və video sənədlər -3 il;

-nizamnamə kapitalında dövlətin payı çox olan qarışıq mülkiyyətli, yaxud birgə fəaliyyət göstərən idarə, müəssisə və təşkilatların sənədləri -10 il;

-elektron daşıyıcıda olan sənədlər -5 il.

Göstərilən müddətlər zəruri hallarda müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı əsasında dəyişdirilə bilər. Sənədlərin vaxtından əvvəl daimi dövlət mühafizəsinə verilməsi onların itirilməsi təhlükəsi olduqda və yaxud idarənin müraciəti ilə müqavilə əsasında həyata keçirilir. Dövlət arxivinin komplektləşmə mənbəyi olan idarənin mülkiyyət forması dəyişdirildikdə (özəlləşdirildikdə, səhmdar cəmiyyət olduqda) sənədlər yeni yaradılmış idarədə saxlanılır, idarədə müvəqqəti saxlanma müddəti başa çatdıqdan sonra, həmin sənədlər daimi dövlət mühafizəsinə verilir. Ləğv edilmiş idarənin sənədləri onun varisi olan təşkilata verilir. Varisi olmayan ləğv edilmiş idarənin daimi saxlanılan və şəxsi heyət üzrə sənədləri yuxarı təşkilatın arxivinə təhvil verilir. Sənədlərin yuxarı təşkilatın arxivinə verilməsi mümkün olmadığı halda, idarənin ləğvetmə komissiyası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşdırmaqla onların həmin idarənin yerləşdiyi ərazidə fəaliyyət göstərən dövlət arxivinə təhvil verilməsini təmin etməlidir.

Yuxarı təşkilatı və varisi olmayan idarənin şəxsi heyət üzrə sənədləri müvəqqəti saxlanmaq üçün dövlət arxivinə təhvil verilir, saxlama müddətləri başa çatmış sənədlər qaydaya uyğun rəsmiləşdirilməklə məhv edilir. Varisi və yuxarı təşkilatı olmayan ləğv edilmiş idarənin müvəqqəti saxlanılan və saxlanma müddətləri başa çatmamış sənədlərinin məhv edilməsi Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının rəsmi bildirişləri (hüquqi şəxsin dövlət reystrindən və vergi ödəyicilərinin siyahısından çıxardılması barədə) əsasında həyata keçirilir və akta məhv edilmiş sənədlərintam tam siyahısı əlavə olunur.

Varisi olmayan ləğv edilmiş idarənin sənədlərinin qaydaya salınması, dövlət mühafizəsinə verilməsi, həmçinin saxlanılmalı olmayan sənədlərinin məhv edilməsi məsələsi idarənin ləğv etmə komissiyası ilə arxiv təşkilatı arasında bağlanmış müqavilə əsasında həll edilir. Sənədlər dövlət mühafizəsinə müvafiq idarənin və dövlət arxivlərinin rəhbərləri tərəfindən imzalanmış plan-qrafik əsasında təhvil verilir. İl ərzində az həcmdə sənəd yaranan idarələr müvafiq dövlət arxivi ilə razılaşdırılmış qrafik əsasında sənədlərini beş ildə bir dəfə daimi dövlət mühafizəsinə təhvil verə bilər. Sənədlər müvafiq dövlət arxivinin EYK-nın təsdiq etdiyi siyahılar əsasında dövlət arxivinə təhvil verilir. İlk dəfə dövlət arxivinə təhvil verilən sənədlər üçün tarixi arayış hazırlanır. İdarənin adında, strukturunda, tabeliyində və sənədlərin tərkibində sonradan baş vermiş dəyişikliklər barədə tarixi arayışa əlavələr edilir. Dövlət arxivinə işlər siyahılar əsasında və hər bir işə baxılaraq qəbul edilir. Siyahının bütün nüsxələrində sənədlərin dövlət arxivinə təhvil verilməsi barədə qeydlər aparılır və təhvil-qəbul aktı ilə (22 №-li əlavə) rəsmiləşdirilir.

Qəbul zamanı işlərin faktiki sayı ilə siyahının yekun qeydində göstərilən say arasında fərq yarandıqda, yekun qeyddə işlərin faktiki miqdarı və aşkarlanmayan işlərin nömrələri göstərilir. Təhvil-qəbul aktına işlərin aşkar olunmamasının səbəbini göstərən arayış əlavə edilir və işlərin axtarılması istiqamətində tədbirlər görülür. Aşkar olunmamış işlər barəsində akt tərtib olunur və itmiş sənədlərin əslilə onların surətləri ilə əvəz edilir. Daimi dövlət mühafizəsinə verilən sənədlərin fiziki, sanitariya-gigiyenik vəziyyəti, elmi-texniki

cəhətdən qaydaya salınması yoxlanılır, müəyyən olunmuş qüsurlar idarənin imkanları hesabına aradan qaldırılır.

2. Arxiv sənədlərinin mühafizəsinin təmin edilməsi.

Arxiv işləri bölməsinin yerləşdiyi otaqlara olan əsas tələblər normalara əsaslanmalıdır. Arxiv işlərinin mühafizəsinin təmin edilməsi Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin "Milli arxiv fondunun komplektləşdirilməsi, mühafizəsi və ondan istifadə qaydaları haqqında" Əsasnaməsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq təşkil edilir. Arxiv işləri bölməsi üçün ayrılan otaqlar xüsusi olaraq tikilir və ya onlar digər məqsədlər üçün tikilmiş, lakin müvafiq qaydada yenidən qurulmuş otaqlarda yerləşdirilir. Tikinti müvafiq normativ və layihə sənədləri əsasında və Təlimatın tələbləri nəzərə alınmaqla eyni tipli və ya xüsusi layihələr üzrə aparılır. Arxiv işləri bölməsi aşağıdakı yerlərdən kənarda yerləşməlidir:

- havanı tozla və zərərli qazlarla (xlor, sulfid qazları və azot oksidləri ilə) çirkləndirən sənaye müəssisələrindən;
- yanğın təhlükəli obyektlərdən və qurğulardan;
- ərzaq məhsullarının saxlandığı və ya kimyəvi maddələrin istifadə edildiyi istehsalat binalarından, anbarlarından və məişət obyektlərindən.

Arxiv işləri bölməsi üçün yer seçilərkən arxiv mütəxəssislərinin rəyi nəzərə alınmalıdır. Arxiv işləri bölməsi ikinci dərəcədən az olmayan ("V" kateqoriyalı) odadavamlı binalarda yerləşdirilir. Arxiv işləri bölməsində xüsusi qaydada hazırlanmış aşağıdakı otaqlar olmalıdır:

- sənədlərin qəbulu, tozunun alınması və digər emalı üçün ayrılan otaqlar;
- sənədlərin saxlanması üçün yararlı otaqlar (mühafizəxana);
- məlumat və uçot sənədlərinin yerləşdirilməsi üçün ayrılan otaqlar;
- əməkdaşların xidməti otaqları (iş otaqları);
- qiraət zalı.

Sənədlərin saxlanması üçün ayrılan sahə Arxiv işləri bölməsindəki sənədlərin real həcmi və bu bölmənin yeni sənədlərlə komplektləşdirilməsi perspektivliyi nəzərə alınmaqla müəyyən edilir. Mühafizəxana (arxiv sənədləri saxlanılan otaqlar) digərlərindən yanmayan divarlarla və ən azı 2 saat ərzində odadavamlılıq gücünə malik olan maneələrle ayrılmalıdır. Xidməti otaqların mühafizəxanalarda yerləşdirilməsinə yol verilmir. Mühafizəxana otaqları təmir edilərkən toz yığmayan, yanmayan materiallardan işlənməli, iş prosesində ziyan verən kimyəvi maddələrdən istifadə olunmamalıdır. Arxiv işləri bölməsinin otaqlarının pəncərələri quruluş etibarlı ilə bura kənar şəxslərin daxil olma təhlükəsini yaradırsa, onların üstündə açılıb-örtülən dəmir çərçivələr quraşdırılır və içəridən qıfilla bağlanaraq möhürlənir. Arxiv işləri bölməsində otaqların qapıları dəmirdən hazırlanmalı və ya üstü dəmir təbəqə ilə örtülməli, etibarlı qıfıllarla bağlanmalıdır.

Mühafizəxanalara qaz, su və digər magistral boru kəmərlərinin və kanalizasiya xətlərinin çəkilişi qadağandır. Magistral olmayan xətlərin çəkilişinə o zaman icazə verilir ki, onlar xüsusi qoruyucularda yerləşdirilsin və sıradan çıxdıqda arxivin daxilinə heç nə sızmasın. Arxiv işləri bölməsi otaqlarının qapı və pəncərələrinin texniki nəzarət qurğularının növbətçi hissələrdə mərkəzləşdirilmiş müşahidə pultlarına birləşdirilməsi zəruridir.

Sənədlər yerləşdirilməzdən əvvəl mühafizəxanalar müvafiq olaraq rəhbərliyin təyin etdiyi və arxiv mütəxəssislərinin iştirak etdiyi xüsusi komissiyalar tərəfindən qəbul edilir. Komissiyaın tərkibinə rəhbərin əmri ilə onun müavirlərindən biri, Arxiv işləri bölməsinin, təsərrüfat işləri, yanğından mühafizə və digər aidiyyətli xidmət sahələrinin, səhiyyə idarəsinin nümayəndələri daxil edilir. Komissiya sənədlərin saxlanması üçün otaqların istifadəyə yararlılığını müəyyən edir, bu barədə akt tərtib olunur. Akt rəhbərlik tərəfindən təsdiq edilir. Arxiv otaqlarının vəziyyəti əmr ilə yaradılmış komissiya tərəfindən mütəmadi olaraq, lakin 5 ildə bir dəfədən az olmayaraq yoxlanılır. Qəza, yanğın, təbii fəlakət baş verdikdə və ya Arxiv işləri bölməsinin rəhbərliyi dəyişildikdə arxiv otaqlarının vəziyyəti dərhal yoxlanılmalıdır. Arxiv sənədlərini qızdırılmayan, rütubətli, eləcə də soba ilə qızdırılan otaqlarda saxlamaq qadağandır.

Arxiv işləri bölməsinin binasında, otaqlarında qapalı elektrik şəbəkəsi quraşdırılmalıdır. Bilavasitə mühafizəxanalarda lüminisent işıqlandırmaya icazə verilir. İşıqlandırıcı cihazlar yarıkip olmalıdır. Arxiv işləri bölməsinin otaqlarında işıqlandırıcı lampalar, elektrik lövhələri, paylayıcı qurğular üstü örtülü şəkildə quraşdırılır. Mühafizəxana işıqları tam və ya hissə-hissə söndürən ayırıcı dəstəklə təchiz edilir. Paylayıcı elektrik lövhələri, qoruyucular və ayırıcı dəstəklər mühafizəxanaların xaricində qurulur. Mühafizəxanaların işıqlandırılması üçün plafonların içərisində olan lampalardan da istifadə edilir. İstifadə olunan lüminisent lampalar LB, LXB, LTB tipli olmalıdır. İşıqlandırıcı cihazlar sənədlər saxlanılan qutulardan ən azı 50 sm aralı olmalıdır.

İşıq paylayıcısı qapaqlarla təchiz edilir və ya bağlı qutularda quraşdırılır. Tozsoranın və daşına bilən işıqlandırıcıların naqilləri izolyasiya içərisində olmalıdır. Mühafizəxanaların pəncərələrinin şimal tərəfə baxmaqla tikilməsi məqsəduyğundur. Otaqların birbaşa günəş işığı ilə işıqlanması qadağandır. Təbii işıqlandırmaya yalnız pəncərələrdə işıqyayan şüşələr, pərdələr və jalüzlər olduqda yol verilir. Daimi saxlanılan sənədlər yalnız qaranlıqda saxlanılmalıdır (qovluqlarda, qutularda və seyfələrdə). Otaqların işıqlandırma dərəcəsi görünən spektr diapazonunun aşağıda göstərilmiş həddini keçməməlidir:

- qəfəsinin üfüqi səthi istiqamətində 1m yüksəklikdən döşəməyə qədər -30 LK;
- iş yerində-100 LK;
- ışıqlandırma Yu-16 tipli lyuksmetrlə və ya digər xüsusi cihazlarla ölçülür.

Sənədlərin süni və təbii işıqların təsirindən qorunması təkcə mühafizəxanalarda deyil, sənədlərlə iş aparılan bütün otaqlarda da nəzərə alınmalıdır. Arxiv işləri bölməsi avtomatik qaz yanğınsöndürmə qurğuları ilə təchiz edilməli, sorucu-ventilyasiya, kondisionerləşdirmə və tüstü qovma sistemlərinə malik olmalıdır. Arxiv işləri bölməsinin yerləşdiyi hər 30 m² sahə bir ədəd, hər bir mühafizəxana isə ən azı 2 ədəd yanğınsöndürənlə təchiz olunmalıdır. Yanğından mühafizə məqsədilə bütün elektrik qurğuları torpağaötürücü naqillərlə təmin olunur. Arxiv işləri bölməsinin otaqlarında yanğına qarşı su təchizatı qurğuları quraşdırılır. Yanğınsöndürmə üçün çəkilən su kəmərləri ikitərəfli su təchizatı ilə təmin olunmalı, su kranları binanın hər mərtəbəsində qoyulmalıdır. Krana bərkidilən su yanğınsöndürmə yollarının uzunluğu mühafizəxanaların hər bir yerinə çatmalıdır.[8]

Arxiv işləri bölməsinin otaqları müvafiq mühafizə şöbəsinin növbətçi hissəsi ilə

birləşdirilən avtomatlaşdırılmış yangından mühafizə signal qurğuları ilə təchiz olunur. Mühafizəxanaların divar və tavanları yanmayan materiallardan hazırlanır. Otaqların ən azı iki çıxışı olmalıdır. Onlardan biri ehtiyat qapıdır. Sahəsi 70m²-dən artıq olmayan mühafizəxananın bir çıxışı ola bilər. Mühafizəxanaların qapıları odadavamlı, 0,6 saat müddətinə yangına dözümlü olmalıdır. Sənədlərin təxliyyə edilməsi yollarının müxtəlif əşyalarla və qurğularla bağlanması qadağandır. Bütün təxliyyə çıxışlarının qapıları binadan çıxış istiqamətində rahat açılmalıdır. Zircəmilərin küçələrə müstəqil çıxışı olmalıdır. Təxliyyə çıxışlarında mövcud standartlara uyğun qaydada və rənglərdə "Çıxış" və "Açıq qapı" simvolik təsvir nişanları quraşdırılır.

3. Sənədlərin saxlanması üçün temperatur-rütubətlik rejimi.

Sənədlərin uzun müddət ərzində saxlanmasını təmin etmək üçün otaqların optimal temperaturu 17-19 dərəcə, havanın nisbi rütubətliyi isə 50-55% olmalıdır. Otaqlarda havanın kondisionerlə tənzimlənməsi sistemi quraşdırılmalıdır. Kondisionerlər olmadıqda, tələb olunan temperatur-rütubətlik rejimi havanı rütubətləndirən və ya qurudan texniki vasitələrlə, mühafizəxanaların havasını mütləq olaraq dəyişməklə yaradıla bilər. Mühafizəxanalarda havanın istilik dərəcəsinin və rütubətliyinin kəskin dəyişməsinə icazə verilmir. Sənədlərin saxlanılmasının temperatur-rütubətlik rejiminə günün eyni bir vaxtında havanın iqlim göstəricilərinin (temperatur və nisbi rütubətlik) aşağıdakı müddətlərdə mütləq ölçülməsi vasitəsilə nəzarət edilir:

- kondisionerlər quraşdırılmış mühafizəxanalarda-həftədə 1 dəfə
- temperatur və rütubətlik şəraiti nizamlanmamış arxiv sənədləri saxlanan yerlərdə-həftədə 2 dəfə
- saxlama rejimi pozularkən -hər gün.

Havanın istilik dərəcəsi cıva və spirtli termometrlərlə ölçülür. Havanın nisbi rütubəti M-68 tipli hiqrometrlə və MV-4M tipli aspirasion psixometrlə ölçülür. Mühafizəxanalarda hiqrometrlərin tətbiqinə yalnız onların yoxlanılmasından və aspirasion psixometrlərə əsasən sazlandıqdan sonra icazə verilir. Mühafizəxanalarda hiqrometrlərin cari yoxlanışı və onların sazlanması ən azı 3 ayda bir dəfə aparılır. Arxiv işləri bölməsində, eləcə də ehtiyatda olan bütün hiqrometrlərin nəzarət qaydasında yoxlanılması və qurulması ildə bir dəfə (yay vaxtı-iyul-avqust) nisbi sakit mikroiqlimə malik otaqlarda aparılır. Nəzarət ölçü cihazları (termometrlər və hiqrometrlər) bir lövhədə quraşdırılır və mühafizəxanaların baş keçidlərindəki qəfəsələrin üzərində, isitmə və ventilyasiya sistemindən uzaqda yerləşdirilir (nəzarət nöqtəsi). Cihazlar hər bir mühafizəxanada quraşdırılır. Hər 70 m² sahə üçün ən azı 1 dəst cihaz quraşdırılmalıdır. Hər nəzarət nöqtəsinə sıra nömrəsi verilərək, lövhədə əks etdirilir. Mühafizəxanalardakı nəzarət-ölçü cihazlarının göstəriciləri qeydiyyat jurnalına (forma №21) yazılır. Burada eyni zamanda cihazların düzgün işləməsi, havanın stabilizə edilməsi üzrə aparılan tədbirlər göstərilir.[7]

4. Sənədlərin saxlanılmasının sanitariya-gigiyenik rejimi.

Mühafizəxanalarda kifin, gəmiricilərin, həşəratların yaranmasına və tozun yığılmasına yol verilməməlidir. Sənədlərin tozdan müdafiə olunması məqsədilə:

- mühafizəxanaların maksimal kipliyi təmin edilməli, ventilyasiya sistemi tozu xaric edən süzgeçlərlə təchiz edilməli;

-mühafizəxanaların, qəfəsələrin, qutuların və sənədlərin tozu ildə ən azı bir dəfə silinməlidir;

-mühafizəxana mütləq olaraq 2% -li formalin və ya 5%-li AB katamin məhlulu ilə silinməlidir;

-mühafizəxanaların havası dəyişdirilərkən pəncərələrə və nəfəsliklərə 50% -li qliserin məhlulu ilə isladılmış və möhkəm sıxılmış tənzif vurulur.

Sanitar-gigiyenik işlərin planlı şəkildə aparılması üçün mühafizəxanalarda və bütövlükdə xüsusi fondlar bölməsində sanitariya günləri müəyyən edilməlidir. Mühafizəxanalarda siqaret çəkilməsi, açıq məftillə elektrik avadanlığından, qızdırıcı cihazlardan istifadə edilməsi, habelə belə otaqlara üst paltarında, yaş və çirkli ayaqqabılarda daxil olmaq, çantaların və digər əşyaların saxlanması qadağandır.

Mühafizəxanalarda bioloji cəhətdən arzuolunmaz rütubət yaranmasının qarşısını almaq məqsədi ilə havanın daima sirkulyasiya olunması təmin edilməlidir. Sənədlərin döşəmə üzərində, pəncərə altında və nizamsız halda saxlanılmasına yol verilmir. Bioloji zərərvericilər tərəfindən zədələnmiş sənədlərin mühafizəxanalarda saxlanması və ya yerləşdirilməsi qadağandır. Həşərat, göbələk, kif aşkar edildikdə dərhal müvafiq tədbirlər həyata keçirilməli, onların yaranma səbəbləri müəyyən edilməlidir. Üstü göbələklə örtülmüş sənədlər saxlanılan qəfəsələr və bilavasitə ona yaxın divarlar 3%-li formalin məhlulu və ya 5%-li AB katamin məhlulu ilə silinməli, sonradan qurudulmalıdır.

Mühafizəxanalarda yerli dezinfeksiya keçirilərkən 3%-li bromlu metil, xlorodos məhlullarından və məişətdə həşəratlara qarşı istifadə olunan aerosol balonlarından istifadə edilir. Həşəratlar arxiv sənədləri saxlanılan yerlərdə çoxlu miqdarda aşkar edildikdə bütün binada, otaqlarda dezinfeksiya işləri aparılır. Belə dezinfeksiya karantin xidmətinin və ya sanitariya-epidemioloji stansiyanın xüsusi dəstələri tərəfindən həyata keçirilir. Gəmiricilər aşkar edildikdə isə sanitariya-epidemioloji stansiya dərhal müdaxilə etmək lazımdır. Mühafizəxanaların sənədlərin saxlanması üçün vasitələrlə təchiz edilməsi:

1.Mühafizəxanalar stasionar metal qəfəsələrlə təchiz olunmalıdır.

2.Uçot sənədlərinin, xüsusi dəyəri olan və tam məxfi işlərin saxlanması üçün metal şkaflardan və seyfərdən istifadə olunur. Belə sənədlər çox olduqda onlar üçün kip bağlanan xüsusi otaqlar (mühafizəxanalar) ayrılır və bu cür mühafizəxanalarda sənədlər açıq qəfəsələrdə saxlanıla bilər.

3.Təbii yolla işıqlandırılan mühafizəxanalarda qəfəsələr divar pəncərələrinə perpendikulyar qaydada qurulur. Pəncərəsiz mühafizəxanalarda isə qəfəsələr otaqların quruluşu nəzərə alınmaqla qurulur.

4.Stasionar qəfəsələr mühafizəxanalarda normalara uyğun olaraq yerləşdirilir.

5.Qəfəsələrin bilavasitə binanın bayır divarlarına və istilik mənbələrinə yaxın yerləşdirilməsi qadağandır.

6.Sənədlər qəfəsələrdə qutuların içərisində saxlanmalıdır. Qutular bir-biri ilə sıx yerləşdirilməli, onlardan sənədlərin çıxarılması rahat olmalıdır.

7.Qəfəsinin rəfi ilə qutunun yuxarı qapağı arasındakı ara məsafə havanın sirkulyasiyasını təmin etməli və ən azı 3 sm olmalıdır.

5. Sənədlərin fiziki vəziyyətinə nəzarət.

Arxiv işləri bölməsinə daxil olan və orada saxlanılan sənədlərin fiziki vəziyyətinə

nəzarət zədələnmiş və xarab olmuş sənədlərin aşkar edilməsi, onların uçotu, yenidən işlənilib-hazırlanması və s. məqsədlə həyata keçirilir. Mühafizə üçün daxil olan sənədlər qəbul edilərkən yoxlanmalı və aralarında bioloji ziyanvericilərlə zədələnən, mətnində fiziki nöqsanları olan, nəm və digər zədələnmiş sənədlər ayrılmalıdır. Bioloji ziyanvericilərlə zədələnmiş (göbələk, kif, həşərat) sənədlər sanitar-gigiyenik təmizlənməyə (dezinfeksiya, dezinfeksiya) göndərilir. Belə sənədlərin xüsusi təmizlənməyə göndərilməsi operativ qaydada həyata keçirilir. Mühafizə üçün daxil olan sənədlərin nəmliyinin aradan qaldırılması işi təmizləyici qurğular işləyən qəbul otaqlarında aparılır. Qurudulması vacib olan nəm çəkmiş sənədlər:

I qrup -yüksək dərəcədə nəm, birbaşa islanmış sənədlər, suya düşmüş sənədlər və s.;

II qrup -az miqdarda nəm çəkmiş, üzərinə azacıq su düşmüş və ya uzun müddət rütubətlik dərəcəsi 80-100% olan otaqlarda saxlanmış sənədlər;

III qrup-az miqdarda nəm çəkmiş yüksək rütubətli yerlərdə qısa müddətə saxlanmış (bağlı avtomaşinlarda yağışlı, dumanlı havalarda 1 sutkadan artıq olmayaraq daşınmış) sənədlər.

I qrupa aid sənədlər yüksək temperaturda (25-35S) və havanın nisbi rütubətliyi aşağı endirilmiş (20-40%) şəraitdə 10 gündən az olmayaraq saxlanmalıdır. Bu cür sənədlərin rütubətinin əvvəlcədən xüsusi suçəkən kağızla götürülməsi, otaqda havanın çox qızdırılması, sənədlərin isti hava ilə (30-40S) üfürülməsi, onların açıq və ya asılmış vəziyyətdə yerləşdirilməsi məsləhət görülür.

II qrupa aid sənədlər otaq şəraitində (15-25S) açıq şəkildə (havanın nisbi rütubəti 30-40% olmaqla) 3 sutkadan, rütubət 30-60% olduqda isə 5 sutkadan az olmayaraq saxlanılır.

III qrupa aid edilən sənədlər otaq şəraitində, havanın nisbi rütubəti 30-60%-dən az olmamaqla açıq şəkildə 1 sutka, bağlı şəkildə isə 2 sutkadan az olmayaraq saxlanılır.

Qış vaxtı havanın temperaturu mənfi dərəcə olan zaman, 1-5 saat ərzində daşınan sənədlər III qrupa aid olan sənədlər üçün müəyyən edilmiş qaydada bağlı şəkildə saxlanılır. Qış dövründə uzunmüddətli (1 sutkadan çox) daşımalarından sonra sənədlər II qrupda nəzərdə tutulan qaydada saxlanılır.[8]

Sənədlərin özü və mətni fiziki nöqsanla daxil olduqda xüsusi tədbirlər görülür, pozulmuş mətnlər bərpa edilir. Mühafizə üçün daxil olan sənədlər tozluluq dərəcəsindən asılı olaraq tozdan təmizlənir. Dezinfeksiyaya (dezinfeksiyaya) və iqlimə uyğunlaşmağa ehtiyacı olmayan tozdan təmizlənmiş sənədlər saxlanılması üçün mühafizəxanalara verilir. Bioloji ziyanvericilərlə zədələnmiş, təmizlənməmiş, nəm sənədlərin mühafizəxanalara qoyulması qadağandır. Saxlanma yerlərində olan sənədlərin fiziki vəziyyətinə nəzarət işlərin mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanılarkən, eləcə də hər hansı arxiv işi yerinə yetirilərkən sənədlərə vərəq-vərəq baxılması tələb olunarkən həyata keçirilir. Bioloji ziyanvericilərlə zədələnmiş sənədlər başqa sənədlərdən ayrılır və müvafiq sanitar-gigiyenik təmizlənmədən keçirilir. Qutularda və bağlamalarda belə ziyanvericilərlə zədələnmiş iş aşkar edilərsə, bu bağlamada və ya qutuda olan bütün işlər və həmin qəfəsədə zədələnmiş işlə 50 sm məsafədə olan qalan işlər müvafiq təmizlənmədən keçirilir. Xüsusi təmizlənmədən keçirilmiş işlər 2 ay müddətinə başqa işlərdən kənarda karantına qoyulur və sonradan təkrar nəzərdən keçirilir.

Daimi saxlanan işlərin köhnəlmiş üzü dəyişdirilir. Üzün ilk vərəqi məhv edilmir, işdə olan sənədlərin siyahısından əvvəl tikilir. Fiziki cəhətdən xarab olmuş sənədlər və onların

mətni yenidən bərpa olunmalıdır. Nəm çəkmiş sənədlər nəmişlik dərəcəsindən asılı olaraq seçilir və müəyyən edilmiş tələblərə uyğun qaydada saxlanılır. Sənədlərin nəm çəkmiş səbəbləri vaxtında araşdırılır və aradan qaldırılır. Çoxlu miqdarda sənəd nəm çəkərsə, mühafizəxanaların qurudulması və saxlama rejiminin qaydaya salınması tədbirləri həyata keçirilir. Mətnində fiziki qüsurlar olan, eləcə də bioloji ziyanvericilərlə zədələnmiş sənədlər kartotekada və ya sənədlərin fiziki vəziyyətinin qeydiyyat kitabında uçota alınır. Bu kitabda onların aradan qaldırılması üzrə görülmüş işlər və həyata keçirilmiş tədbirlər qeydə alınır.[7]

6. Mühafizəxanalarda sənədlərin yerləşdirilməsi. Topoqraflaşdırma.

Arxiv fondlarının yerləşdirilmə qaydası onların yerləşdirilmə planı (sxemi) ilə müəyyən edilir. Planda arxiv saxlanılan yerin hər qəfəsəsinin nömrəsi göstərilməklə mühafizəxana üzrə fondların bölüşdürülməsi nəzərdə tutulur. Plan uçot üzrə məsul şəxsə, onun surəti isə mühafizəxanalarda olur. İşlər qəfəsələrdəki karton qutularda üfüqi vəziyyətdə yerləşdirilməlidir. Qutunun üz tərəfində fondun, siyahının, işlərin nömrələri, zərurət olduqda isə sənədlərin tarixləri və digər məlumatlar göstərilir. Arxiv işləri bölməsinin bütün otaqları, həmçinin qəfəsələr və rəflər nömrələnməlidir. Qəfəsələr giriş qapısının sol tərəfindən sağ tərəfinə, rəflər isə yuxarıdan aşağıya nömrələnməlidir.

Arxiv sənədlərinin tez axtarılıb tapılması üçün hər fond və qəfəsəyə dair topoqrafik göstərici kartoçkalrı (22 və 23 №-li formalar) tərtib edilir. Topoqrafik göstərici kartoçkalrının bir nüsxəsi uçota cavabdeh olan şəxsə, ikincisi isə müvafiq mühafizəxanada saxlanılır. Fondlar üzrə topoqrafik göstərici kartoçka (forma №22) hər fond üçün tərtib olunur. Zəruri hallarda bir fonda açılmış kartoçkanın davamı olan yeni kartoçka açıla bilər. Fondlar üzrə topoqrafik göstərici kartoçkalrı fond nömrələrinin ardıcılığı ilə yerləşdirilir. Qəfəsələr üzrə topoqrafik göstəricilərin kartoçkası (forma №23) hər qəfəsə üzrə açılır. Göstəricidə kartoçkalr həmin mühafizəxanadakı qəfəsələrin ardıcılıq nömrəsi ilə yerləşdirilir. Sənədlərin yerləşdirilməsində edilən dəyişikliklər göstəricilərin bütün nüsxələrində, eləcə də fondun yerləşdirilmə planında vaxtında əks etdirilməlidir. Arxiv işləri bölməsinə daxil olan bütün işlər elə yerləşdirilir ki, hər fondun sənədləri bir arxiv saxlama yerində onların daxilolma illərinin ardıcılığı ilə düzülün. Daimi saxlanmalı işlər müvəqqəti saxlanılan işlərdən ayrı yerləşdirilməlidir.[7]

7. Mühafizəxanalara buraxılış rejimi.

Mühafizəxanalara yalnız arxiv işləri bölməsinin əməkdaşları daxil ola bilər. Digər şəxslər ora yalnız arxiv işləri bölməsinin rəhbərliyinin və ya rəisin icazəsi ilə daxil ola bilər. Mühafizəxanaların təmizlənməsi və başqa işlərin görülməsi yalnız arxiv işləri bölməsi əməkdaşlarının yanında aparılır. İş vaxtı başa çatdıqdan sonra mühafizəxanaya cavabdeh olan əməkdaş bu otağın vəziyyətini yoxlayır, siqnalizasiya sistemini qoşur, qapını bağlayır və möhürləyir. Mühafizəxanaların və metal şkafların açarları xüsusi penala qoyulur. Penal qapının möhürləndiyi möhürlə möhürlənir və təhvil-qəbul jurnalında qeydiyyat aparılaraq, arxiv işləri bölməsinin rəisinə təhvil verilir. Yeni iş günü başlayarkən mühafizəxanaya cavabdeh olan əməkdaş açarları növbətcidən aldıqdan sonra möhürlərin və qıfılların bütövlüyünü yoxlamalı, onların alınması barədə təhvil-qəbul jurnalında qeydiyyat aparmalıdır. Kənar şəxslərin mühafizəxanaya girməsini göstərən əlamətlər aşkar edildikdə, akt tərtib edilir və baş vermiş hadisə barəsində rəhbərliyə məruzə edilir.

Mühafizəxanaya cavabdeh olan əməkdaş işdə olmayan zaman (məzuniyyət, ezamiyyət və s.) zərurət olduqda mühafizəxana və metal şkaflar arxiv işləri bölməsi rəhbərliyinin razılığı və ən azı iki əməkdaşın iştirakı ilə akt tərtib etməklə açılır. Tərtib edilmiş aktda açılmış otağın, metal şkafların nömrələri, onların möhürləndiyi möhürlərin növü və nömrələri, otağın və şkafların açılma səbəbləri, açan şəxslərin adları, soyadları və atalarının adları, habelə şkaflardan müvəqqəti istifadə üçün götürülən sənədlər və onların verildiyi şəxslər barədə məlumatlar göstərməlidir. Cavabdeh əməkdaş işə çıxdığı gün açılan otağı, bütün metal şkafları, işlərin verilməsi barədə uçot sənədlərindəki yazıları yoxlayır və mühafizəxananın qəbul edilməsi barədə tərtib edilən aktı imzalayır.

8. Arxiv işlərinin və onların vəziyyətinin yoxlanılması.

Arxiv sənədlərinin mövcudluğunun və vəziyyətinin yoxlanılması aşağıdakı məqsədlər üçün aparılır:

- faktiki sayının siyahıdakı son qeydlərə uyğun olmasının müəyyənləşdirilməsi;
- bərpa olunmağa, üzləşməyə, dezinfeksiya edilməyə və başqa xüsusi təmizlənməyə ehtiyac duyulan zədələnmiş sənədlərin aşkar edilməsi.

İşlərin mövcudluğunun və vəziyyətinin yoxlanılması hər fond üzrə 5 ildə bir dəfədən az olmamaqla mütəmadi, eləcə də aşağıdakı hallarda (əvvəlki yoxlamanın keçirilmə vaxtından asılı olmayaraq) keçirilir:

- sənədlərin müəyyən edilmiş saxlama rejiminin ciddi pozulması;
- arxiv işləri bölməsinin rəhbərliyi (mühafizəxanaya cavabdeh şəxs) dəyişdikən;
- arxiv işləri bölməsi (mühafizəxana) bir yerdən başqa yerə köçürülərkən, yeri dəyişdirilərkən.

İşlərin mövcudluğu və vəziyyəti müvafiq buraxılışı olan iki nəfərdən az olmayan komissiya tərəfindən yoxlanılır. İşlərin faktiki mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılmasına başlamazdan əvvəl yoxlanılan fond üzrə uçot sənədlərinin dolğunluğu müəyyən edilir, eləcə də uçot sənədlərinin uyğun göstəricilərinin üzəldirilməsi (fondun siyahı vərəqi üzrə adların, ilkin və sonuncu tarixlərin, fondun həcmünün uyğunluğu) aparılır. İşlərin faktiki mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanılmazdan əvvəl siyahılar müqayisə olunur (işlərin nömrələnməsinin düzgünlüyü, faktiki sayla yekun siyahıda qeyd olunan işlərin uyğunluğu və s.) yoxlanılır. Aşkar edilən nöqsanlar fond işlərinin faktiki sayı və vəziyyətinin yoxlanılması vərəqində qeyd edilir (forma №24, 1, 2, 4-7-ci sütunlar).

İşlərin daxil olması və göndərilməsi kitabındakı (forma №9) qeydlərin düzgünlüyü də yoxlanılır. Uçot sənədlərinin tutuşdurulması əvvəlcədən planlaşdırılaraq xüsusi fond bölmələrinin müstəqil iş növü kimi də aparıla bilər. İşlərin mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılması onların faktiki sayının siyahı ilə üzəldirilməsi yolu ilə aparılır. Bu zaman siyahı üzrə olan hər bir işin göstəriciləri ilə işin üz qabığında olan məlumatlar tutuşdurulub yoxlanılır. Məxfi işlərdə vərəqlərin faktiki sayı işlərdəki təsdiqedic qeydlərdə olan məlumatlarla uyğunluğu yoxlanılır. İşlərin fiziki vəziyyəti sənədlərə ümumi baxış yolu ilə müəyyən edilir.

Aşkar edilmiş səhvlər yoxlama vərəqində (24 №-li formanın 1, 2, 4-7-ci sütunları) və aktında (forma №25) qeyd olunur. Yoxlama dövründə sənədlər siyahısında və digər uçot sənədlərində düzəliş və qeydiyyat aparmaq qadağandır. Fondakı işlərin vəziyyətinin yoxlama vərəqi (forma №24) bilavasitə yoxlama gedişində, bir qayda olaraq, hər siyahı

üzrə ayrıca doldurulmalıdır. Az həcmli fondların yoxlanması zamanı bütün siyahılar üçün bir vərəq tərtib edilə bilər. Vərəqin 1-13-cü sütunlarında işlərin mövcudluğu, 14-21-ci sütunlarında isə vəziyyətləri barədə məlumatlar göstərilir.

1, 2, 4-7-ci sütunlar uçot sənədlərinin yoxlanması gedişində doldurulur.

2-ci sütununda işlərin sayı siyahının yekun yazısı əsasında göstərilir.

3-cü sütunda yoxlama zamanı tapılmamış işlərin nömrələri göstərilir.

Müvəqqəti istifadəyə verilmiş işlər ümumi əsaslarla yoxlanılır. Təsdiqedic qeydlər olduqda, onlar (kitablarda onların verilməsinə dair müvafiq qeydiyyatın olub-olmaması və s.) arxivdə olan kimi sayılır.

4-cü sütunda siyahının yekun yazısında göstərilməyən, yəni siyahıdakı işlərin ümumi sayına daxil olmayan liter nömrələri göstərilir.

5-ci sütuna işlərin ümumi sayı göstərilən, lakin yekun yazıda sadalanmayan liter nömrələr daxil edilir.

6-cı sütunda işlərin ümumi sayı hesablanarkən yekun yazıda səhvən nəzərə alınmayan nömrələr sadalanır.

7-ci sütunda işlərin ümumi sayına daxil edilmiş, lakin yekun yazıda səhvən göstərilməmiş nömrələr sadalanır.

8-ci sütunda yoxlama gedişində aşkar edilmiş digər fondun işlərinin arxiv şifrə göstərməlidir.

9-cu sütun işlərin müvəqqəti istifadəyə verilməsi barədə olan sənədlər əsasında doldurulur.

10-cu sütun siyahı ilə işlərin tutuşdurulub yoxlanmasından sonra doldurulur, burada yalnız siyahı üzrə olan işlərin sayı göstərilir. Bu sayə siyahıda əks etdirilməmiş işlər daxil edilmir.

11-ci sütunda yoxlama zamanı aşkar edilmiş siyahıya alınmamış işlərin müvəqqəti indeksləri və ya kargüzarlıq nömrələri göstərilir.

Yoxlama başa çatdırıldıqdan sonra 3,4-9, 14-19-cu sütunlara əsasən yekun çıxarılır.

12-13 və 20-21-ci sütunlar yoxlama zamanı aşkar edilə bilən digər nöqsan və çatışmazlıqları (bir neçə iş bir nömrə altında, göndərilənlər arasında hesablanan, lakin faktiki olaraq yerində olan iş və s.) əks etdirmək üçün nəzərdə tutulur.

Yoxlama vərəqi icraçılar tərəfindən imzalanır və fondun işinə daxil edilir. İşlərin mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanarkən aşağıdakı tələblərə riayət olunmalıdır:

- işlərin qəfəsələrdə və qutularda yerləşdirilmə qaydalarına əməl edilməli;

- yoxlamalar zamanı yerlərinə düzgün qoyulmayan sənədlər aşkar edildikdə öz yerinə qoyulmalı;

- müxtəlif bioloji ziyanvericilərlə zəhərlənmiş işlər digər işlərdən dərhal ayrılmalı;

- siyahıya alınmamış işlər fondun sonunda yerləşdirilməlidir (yoxlama dövründə aşkar edilmiş qeydiyyatsız işlərin siyahıya alınması qadağan edilir).

Sənədləri tikilməyən, qovluqlarda saxlanan və daxili siyahı ilə nəzərə alınan işlərin mövcudluğu yoxlanarkən, sənədlər daxili siyahı ilə tutuşdurulub yoxlanılır, vərəqlərin hamısının olması dəqiqləşdirilir. Yoxlamanın yekun nəticəsi yoxlama vərəqində (forma №24) öz əksini tapır. Sütunların adlarının dəyişdirilməsi zərurəti olduqda yoxlama vərəqində qeydlər aparılır. İşlərin mövcudluğu və vəziyyəti üzrə keçirilmiş yoxlama başa

çatdıqdan sonra siyahıların sonunda yoxlama aktının (forma №25) tarixi və nömrəsi göstərilərək, "Yoxlanılmışdır" stampı vurulur. Siyahıda qeydiyyatızsız liter və boş nömrələr aşkar edilərsə, yekun qeyd yenidən tərtib olunur. Yoxlama vərəqinin yekun yazıları əsasında işlərin vəziyyətinin yoxlanılmasının nəticələri haqqında akt (forma №25) tərtib edilir. Həmin akta yanaşı qeydiyyat sənədlərində buraxılmış texniki səhvlər haqqında akt (forma №16), işlərin tapılması barədə akt (forma №14), bərpaları mümkün olmayan sənədlər, işlər barədə akt (forma №18) və s. tərtib oluna bilər. Yoxlama zamanı tapılmayan hər bir iş üzrə fondun adı, siyahının, işin nömrəsi və başlığı göstərilmiş kart açılır və tapılmamış işlərin kartotekasında yerləşdirilir. Bu kart əsasında yoxlamadan sonrakı 1 il ərzində onun axtarışı aparılır.

Aşkar edilən qeydiyyatızsız işlər aşkar edilməmiş işlərin kartotekasında yoxlanıldıqdan sonra hesabat sənədlərində qeydiyyata alınır. Yoxlama dövründə aşkar edilməyən işlərin axtarışı arxiv işləri bölməsinin əməkdaşları, eləcə də katibliyin rəisi, zərurət olduqda müvafiq müəssisə və qurumların rəhbərliyi tərəfindən təyin edilmiş məsul şəxslər tərəfindən həyata keçirilir. İtirilmiş işlərin tapılması üçün aşağıdakı tədbirlər görülür:

-hesablamalar aparılarkən, nömrələr yazılarkən və digər işlər zamanı buraxılmış nömrələri müəyyən etmək məqsədi ilə köhnə siyahılarla yeniləri tutuşdurulur, həmin işlər məhv edilmiş aktları üzrə yoxlanılır və s.;

-siyahıya iki dəfə və ya səhv nömrə ilə yazılan işləri aşkar etmək üçün fond siyahısının yekun yazısı və işlərin başlıqları tutuşdurulur;

-müvəqqəti istifadəyə verilən işlərin sənədləri yoxlanılır;

-işlərin komplektləşdirilməsi, sistemləşdirilməsi zamanı buraxılmış səhvin aşkar olunması üçün əvvəllər siyahıya alınan, bərpa edilən, cildlənən işlər öyrənilir;

-siyahıya alınmış, lakin arxiv işləri bölməsinə verilməmiş işlərin tapılması üçün sənədləri arxivə təhvil verən orqanda axtarış aparıla bilər.

İş tapılarkən arayış tərtib edilir və itirilmiş işlərin axtarışının başa çatması haqqında akt (forma №26) tərtib olunur. Onun kartası itirilmiş işlərin kartotekasından çıxarılaraq məhv edilir. Tapılmaması müvafiq sənədlə təsdiq olunmuş işlər müəyyən edilmiş qaydada uçotdan çıxarılır. Müəyyən edilmiş müddətlərdə tapılması mümkün olmayan işlər üzrə akt (forma №19) tərtib edilir. Akta axtarışın aparılması üzrə ətraflı arayış əlavə edilir. Arayış katibliyin rəisi, arxiv işləri bölməsinin rəisi və axtarışı aparən əməkdaşlar tərəfindən imzalanır. Axtarışın nəticələrinə dair sənədlər Mərkəzi Ekspert Komissiyası (MEK) tərəfindən təsdiq olunur və işin uçotdan çıxarılmasına icazə verilir. Yalnız bundan sonra axtarışın tamamlanması barədə akt tərtib olunur (forma №26) və bütün müvafiq sənədlərdə düzəlişlər edilir. İşlərin mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılmasının nəticələrinə əsasən sənədlərin saxlanması rejiminin təmin olunması üçün lazımi ölçülər götürülür. İşlərin mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanarkən sənəd çatışmazlığı, onların uçotunda ciddi nöqsanlar, məxfi məlumatların yayılmasına yol verən hallar aşkar edilərsə, buna fəvqəladə hadisə kimi baxılır və bu barədə lazımi ölçü götürülməsi üçün arxiv işləri bölməsinin aid olduğu müvafiq xidmətlərin, müəssisələrin və qurumların rəhbərliyinə məruzə olunur. Düzəldilməsi mümkün olmayan zədəli işlər (forma №18), axtarış imkanı rükənmiş tapılmayan işlər barədə (forma №19) aktların təsdiqlənmiş surəti, zərurət olduqda isə sənədlərin itirilməsinə dair aparılmış xidməti yoxlama materialları rəhbərliyə

təqdim olunur. Arxiv işləri bölməsinin rəhbəri və mühafizəxanaya cavabdeh olan əməkdaşlar dəyişilərkən sənədlərin, avadanlıq və inventarın təhvil-qəbul edilməsi aparılır.

Arxiv işləri bölməsinin rəhbəri dəyişilərkən idarənin aparatı tərəfindən təyin edilmiş 3 nəfərdən ibarət komissiya sənədlərin, avadanlıqların və inventarın təhvil-təslimini həyata keçirir. Komissiya mühafizəxanaların vəziyyətini, sənədlərin saxlanması şəraitini, işlərin mövcudluğunu və vəziyyətini, möhürlərin və ştampların mövcudluğu və təmizliyini, texnoloji avadanlığın, inventarın vəziyyətini yoxlayır. Arxiv işləri bölməsinin rəhbərliyi dəyişilərkən sənədlərin, avadanlıqların, inventarın təhvil-qəbul aktı tərtib olunur (forma №27). Həmin akta sənədlərin mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılması barədə aktlar əlavə olunur (forma №25). Təhvil-qəbul aktlarına və mühafizəxanalara cavabdeh olan şəxslərin sənədlərin mövcudluğunu təsdiq edən arayışları da əlavə oluna bilər.

Belə hallarda mühafizəxanalarda işlərin mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanılır. Arxiv işləri bölməsinin rəhbərliyi dəyişilərkən sənədlərin, avadanlıqların və inventarın təhvil-qəbul edilməsi barədə tərtib edilmiş akt (forma №27) sistemin rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilir. Mühafizəxanaya cavabdeh şəxs dəyişildikdə, sənədlərin yeni təyin olunmuş cavabdeh şəxsə verilməsi katibliyin əməkdaşlarından ibarət komissiyanın iştirakı ilə sənədlərin mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanıldıqdan sonra həyata keçirilir. Mühafizəxanaya cavabdeh olan əməkdaş dəyişilərkən təhvil-qəbulun aparılması aktı (forma №28) sənədləşdirilir. Bu akt xidmətin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Təhvil-qəbul vaxtı hər hansı bir çatışmazlıq aşkar edilərsə, arxiv işləri bölməsinin rəisi barədə dərhal katibliyin rəhbərliyinə məruzə edir və sənədlərin axtarışı üçün tədbirlər görür. Yanğın, qəza, təbii fəlakət və başqa fəvqəladə hallarda arxiv işləri bölməsində saxlanılan sənədlərin xilas edilməsi tədbirləri müvafiq əmrə tənzimlənir.[7]

XXV BÖLMƏ

MAF-DA EMA SİSTEMİ: ANLAYIŞI, MƏQSƏDLƏRİ VƏ STRUKTURU

1. Arxivin elmi-məlumat aparatı anlayışı

Arxivin elmi-məlumat aparatı (EMA) sənədlərin və sənəd informasiyasının axtarılması üçün nəzərdə tutulan soraq vasitələrinin (ikinci sənəd informasiyası) və məlumat bazalarının müxtəlif növləri üzrə sənədlərin təsvir elementlərinin məcmusudur. EAMS AR Milli Arxiv İdarəsinin tabeliyində fəaliyyət göstərən Respublika Dövlət Arxivlərində, Dövlət Arxivinin Filiallarında mühafizə edilən hər bir fondun məcmusu, onun xronoloji dövrü və mövzusu haqqında qısa, müfəssəl məlumat sistemidir. İstifadəçilər bu sistemdən istifadə etməklə müvafiq fondlar haqqında, həmin fondların hansı arxivdə mühafizə edilməsi barəsində dəqiq məlumat ala bilərlər. Arxivin elmi-məlumat aparatı sistemi sənədlərdən səmərəli istifadə məqsədilə onların tərkib və məzmunu haqqında vahid elmi-metodiki əsaslar üzrə yaradılmış məlumatlar bazasıdır.

İdarə arxivinin EMAS-nın tərkibi arxivin növü, orada saxlanılan sənədlərin tərkibi, məzmunu və sənədlərin istifadə olunma intensivliyindən asılı olaraq müəyyən edilir. İdarənin arxiv soraq vasitələri onların təyinatından asılı olaraq növlərə bölünür: siyahı, kataloq, göstərici və xülasə.

Arxiv soraq vasitələri fonda xüsusi və ya fondlararası ola bilər. İdarənin kargüzarlığında və yaxud idarə arxivində yaradılan uçot məlumat aparatının EMAS-ı ilə dövlət arxivinin EMAS-nın varisliyi bütövlükdə EMAS-in vahid forma və prinsiplər əsasında təşkil edilməsi ilə təmin olunur. Arxivin elmi məlumat aparatı sisteminin təşkili zamanı daha məqsədə uyğun arxiv soraq vasitələrinin yaradılmasına fikir verilir. İlk növbədə idarənin arxiv fondu siyahılarda təsvir edilir. Daha geniş informasiyaya malik olan fondun sənəd və işlərinə xülasə, göstərici hazırlanır. İdarə arxivinin EMAS-da yaradılmış informasiya resursları sənədlər daimi dövlət mühafizəsi məqsədilə dövlət arxivlərinə təhvil verildikdə elektron daşıyıcıda, yaxud birbaşa həmin dövlət arxivinin EMAS-na ötürülməklə müvafiq dövlət arxivə təhvil verilir. Arxiv sənədlərinin və bu sənədlərdə göstərilən informasiyanın qısa vaxt ərzində axtarılıb tapılması məqsədilə arxiv sənədlərinin elmi-məlumat aparatı (EMA) sistemi təşkil olunur. EMA sistemində arxiv məlumat-sorgu kitabçaları, kompyuterləşdirilmiş informasiya-axtarış sistemləri daxildir.

Arxiv məlumat-sorgu kitabçaları arxiv sənədlərinin siyahıya alınmasına əsasən yaradılır və onlardan ayrıca saxlanılır. Məxfilik dərəcəsiindən asılı olmayaraq bütün arxiv məlumat-sorgu mənbələri xüsusi fondlar bölməsinin uçot sənədlərinin qeydiyyatı jurnalında qeydiyyatda alınır. Arxiv məlumat - sorgu kitabçalarına işlərin, fondların siyahıları, kataloqlar, göstəricilər daxildir. İşlərin siyahıları (2-4, 6 və 7 №-li formalar) siyahıya alınmamış işlərə dair, eləcə də keyfiyyətsiz olan siyahılar yenidən işlənilərkən tərtib edilir. Siyahılar tərtib edilərkən işlər kartoçkalarda əks etdirilir, sistemləşdirildikdən sonra siyahı müəyyən edilmiş qaydada sənədləşdirilir. Kartoçkada işi başlayan və tamamlayan orqanın, struktur qurumun adı, kargüzarlıq nömrəsi (indeks), işin adı, ilkin və sonuncu sənədlərin tarixləri, işdəki vərəqlərin sayı, keçmiş arxiv şifri (siyahı yenidən işlənilərkən) və digər zəruri məlumatlar göstərilir. Hər bir kartoçkaya verilən sıra nömrəsi qələmlə işin üz qabığına yazılır. Bu nömrə siyahıda və ya bütövlükdə fondda işlərin sistemləşdirilməsi müddəti ərzində kartoçkanın müvəqqəti nömrəsi olur.

İşlərin sistemləşdirilməsi qurtardıqdan sonra məlumatlar kartoçkadan siyahıya və işin üz qabığına köçürülür. İşlər siyahıya alınarkən orqanın rəsmi və ümumi qəbul edilmiş qısaldılmış adı işlədilər bilər. Bu məqsədlə siyahı tərtib edilərkən istifadə edilən qısa sözlərin əlifba ardıcılığı ilə lüğəti tərtib olunur. İşin başlığı müəyyən edilmiş tələblərə uyğun olaraq tərtib olunur.

İşin başlığında əlavə olaraq aşağıdakı açıqlamalar (annotasiya) verilir:

- xüsusi dəyərli sənədlər;
- başlıqda göstərilməyən, lakin axtarış oluna bilən sənədlər;
- əsas sənədə əlavə olunan sənədlər;
- şəxsi həyata dair məlumatlar, eləcə də sorğu əhəmiyyətinə malik olan digər sənədlər.

Arxiv işləri bölməsinin pasportu hazırlanılır. Pasportda bu məlumatlar yazılır:

1. Arxiv işləri bölməsinin pasportu (forma №13) idarənin aparatının Katibliyi tərəfindən fondların vahid uçotunun aparılmasına, Arxiv işləri bölməsində olan işlərin sayının öyrənilməsinə xidmət edərək, sənədlərin saxlanması şəraiti, Arxiv işləri bölməsinin kadr aparatının işi və tərkibi barədə məlumatları özündə birləşdirir.

2. Arxiv işləri bölməsinin pasportu hər il 01.01. tarixə olan vəziyyətə əsasən iki nüsxədə tərtib edilir, birinci nüsxə yanvar ayının 15-dək idarənin aparatına təqdim olunur, ikinci nüsxə isə həmin Arxiv işləri bölməsində qalır.

3. Arxiv işləri bölməsinin pasportu uçot sənədlərində olan məlumatlar, eləcə də digər məlumatlar əsasında tərtib edilir.

4. Lazım gəldikdə Arxiv işləri bölməsinin pasportuna müvafiq arayış əlavə olunur.

2. Arxiv sənədlərinin elmi-məlumat aparatı.

Arxiv sənədlərinin və bu sənədlərdə göstərilən informasiyanın qısa vaxt ərzində axtarılıb tapılması məqsədilə arxiv sənədlərinin elmi-məlumat aparatı (EMA) sistemi təşkil olunur. EMA sistemində arxiv məlumat-sorgu kitabçaları, kompyuterləşdirilmiş informasiya-axtarış sistemləri daxildir. Arxiv məlumat-sorgu kitabçaları arxiv sənədlərinin siyahıya alınmasına əsasən yaradılır və onlardan ayrıca saxlanılır. Məxfilik dərəcəsiindən asılı olmayaraq bütün arxiv məlumat-sorgu mənbələri xüsusi fondlar bölməsinin uçot sənədlərinin qeydiyyatı jurnalında qeydiyyatda alınır. Arxiv məlumat - sorgu kitabçalarına işlərin, fondların siyahıları, kataloqlar, göstəricilər daxildir.

3. İşlərin siyahıya alınması, yenidən işlənməsi.

İşlərin siyahıları (2-4, 6 və 7 №-li formalar) siyahıya alınmamış işlərə dair, eləcə də keyfiyyətsiz olan siyahılar yenidən işlənilərkən tərtib edilir. Siyahılar tərtib edilərkən işlər kartoçkalarda əks etdirilir, sistemləşdirildikdən sonra siyahı müəyyən edilmiş qaydada sənədləşdirilir. Kartoçkada işi başlayan və tamamlayan orqanın, struktur qurumun adı, kargüzarlıq nömrəsi (indeks), işin adı, ilkin və sonuncu sənədlərin tarixləri, işdəki vərəqlərin sayı, keçmiş arxiv şifri (siyahı yenidən işlənilərkən) və digər zəruri məlumatlar göstərilir. Hər bir kartoçkaya verilən sıra nömrəsi qələmlə işin üz qabığına yazılır. Bu nömrə siyahıda və ya bütövlükdə fondda işlərin sistemləşdirilməsi müddəti ərzində kartoçkanın müvəqqəti nömrəsi olur. İşlərin sistemləşdirilməsi qurtardıqdan sonra məlumatlar kartoçkadan siyahıya və işin üz qabığına köçürülür. İşlər siyahıya alınarkən orqanın rəsmi və ümumi qəbul edilmiş qısaldılmış adı işlədilər bilər. Bu məqsədlə siyahı tərtib edilərkən istifadə edilən qısa sözlərin əlifba ardıcılığı ilə lüğəti tərtib olunur.

4. Annotasiya

İşin başlığı müəyyən edilmiş tələblərə uyğun olaraq tərtib olunur. İşin başlığında əlavə olaraq aşağıdakı açıqlamalar (annotasiya) verilir:

- xüsusi dəyərli sənədlər;
- başlıqda göstərilməyən, lakin axtarış oluna bilən sənədlər;
- əsas sənədə əlavə olunan sənədlər;
- şəxsi həyata dair məlumatlar, eləcə də sorğu əhəmiyyətinə malik olan digər sənədlər.

Annotasiyada sənədin növü, müəllifi, ünvanı, məzmunu, tarixi, zərurət olduqda isə digər məlumatlar da göstərilir. İşdəki sənədlərin fiziki vəziyyəti, dolğunluq dərəcəsi, xarici və başqa əlamətləri kartoçkada başlıqdan, annotasiyadan sonra göstərilir siyahının "Qeyd" sütununda əks etdirilməsi üçün istifadə olunur.

5. Arxiv kartotekası və kataloq.

Kataloq - fondlararası arxiv məlumat vasitəsi olub, arxiv sənədləri haqqında informasiyanı mövzular (sahələr) üzrə qruplaşdırır və sənəd informasiyasını həmin kataloq üçün qəbul edilmiş təsnifat sxemində uyğun olaraq yerləşdirir. Müxtəlif kataloqların məcmusu arxiv kataloqlar sistemini təşkil edir. Kataloqların hazırlanması, tərtibi və aparılması işlərinin məcmusu sənədlərin kataloqlaşdırılması adlanır.

Kataloqlaşdırma zamanı aşağıdakı iş növləri icra olunur. Kataloqun təsnifat sxeminin hazırlanması, sənədlərin aşkar edilməsi və seçilməsi, kataloq vərəqində (kartoçkada) təsvir edilməsi, onların sistemləşdirilməsi və kataloqun aparılması. Kataloq sistemlik, mövzu, adlı, coğrafi təsnifat qrupu üzrə tərtib edilə bilər. İdarə arxivlərində bir qayda olaraq adlı və sistemlik kataloq tərtib olunur. Sistemlik kataloqda sənədli informasiya idarənin fəaliyyət istiqamətləri üzrə, adlı kataloqda isə sənəddə adı çəkilən şəxslərin və ya sənəd müəlliflərinin adlarının əlifba sırasına uyğun yerləşdirilir. Kataloq vərəqinin (kartoçkanın) təsvir hissəsində arxivin adı, sənədlərin təsnifatı sxemi üzrə indeks, sərlövhası və altsərlövhası, fondun adı, nömrəsi, siyahının, işin, vərəqin nömrəsi, hadisənin tarixi, yeri, məzmunu, sənədin dili, vərəqi tərtib edən şəxsin adı, tərtib etmə tarixi göstərilir.

Kataloqun aparılması dedikdə, onun elmi-metodiki təminatının yaradılması, kataloq vərəqlərinin indeksləşdirilməsi, sərlövha və altsərlövha üzrə sistemləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi başa düşülür. Elmi-metodiki təminatın yaradılması kataloqlaşdırma işinin təşkili üçün tələb olunan metodiki vəsaitlərin seçilməsidir. İndeksləşdirmə - sənədlərin təsnifat sxemində uyğun olaraq bu və ya digər indeksin seçilməsi və kataloq vərəqinin həmin indeks üzrə informasiya qrupuna aid edilməsidir. Kataloqun təkmilləşdirilməsinə onun təsnifat sisteminin təkmilləşdirilməsi, təsvirin yoxlanılması, sistemləşdirmənin dəqiqləşdirilməsi, tərtibatı və s. aiddir.

Kataloqlar lazımı sənədlərin məzmunun daha tam açılması və onların operativ axtarışı üçün yaradılır. Kataloqa aşağıdakılar daxil edilir:

- kataloqa daxil edilən sənədləşdirilmiş informasiyanın təsnifat sxeminin tərtibi;
- kataloqa daxil edilməsi üçün sənədlərin seçilməsi;
- kataloq kartoçkalarında sənədlərin təsviri;
- kataloq kartoçkalarının kataloqda sistemləşdirilməsi;
- kataloqun aparılması.

Kataloqlar yalnız siyahıya alınmış sənədlər üzrə tərtib edilir. Siyahıların yenidən işlənməsi nəzərdə tutulan fondun və ya onun müəyyən hissəsinin sənədləri kataloqa yalnız iş başa çatdıqdan sonra daxil edilməlidir. Siyahıda ayrı-ayrı sənədlərin axtarışını təmin edən göstərici varsa, bu siyahıya daxil olan sənədlərin kataloqu yaradılır. Kataloqlaşdırma aparmaq üçün fondlar və ya bir qrup iş seçilərkən ayrı-ayrı siyahılar üzrə fondların və siyahıların kataloqlaşdırma növbəsini müəyyənləşdirmək məqsədi ilə bu sənədlərdən istifadə intensivliyi və perspektivliyi nəzərə alınmalıdır.

Kataloqlar sistemli, predmetli-mövzulu, predmetli, adlı və s. bölgü üzrə yaradılır. Kataloqun bu və ya başqa qaydada yaradılması sənədlərin tərkibindən və kataloqlaşmanın məqsədindən asılı olaraq müəyyən edilir.

Sistemli kataloqda sənədləşdirilmiş informasiya təsnifat sxemində uyğun olaraq, orqanların bütün fəaliyyət istiqamətləri üzrə, kataloqun bölmə və fəsilələrinin daxilində isə məntiqi və ya xronoloji ardıcılıqla təsnifləşdirilir (qruplaşdırılır).

Predmet-mövzulu kataloqda sənədləşdirilmiş informasiya qurumlarının fəaliyyətinin ayrı-ayrı istiqamətləri üzrə, mövzu daxilində isə fənlərin (ayrı-ayrı məsələlərin) əlifba sırası ilə təsnifləşdirilir. Predmet mövzulu kataloqa misal olaraq idarə sistemi qurumlarının tarixi üzrə toplanan sənədləri göstərmək olar. Qurumun tarixinə dair katalo-

qda informasiya qurum adlarının əlifba sırası ilə, bir quruma aid olan sənəd qruplarının daxilində isə xronoloji və ya digər əlamətlər üzrə təsnifləşdirilir. Predmet kataloqunda sənədləşdirilmiş informasiya predmetlərin (məsələlərin) adlarına görə əlifba sırası ilə, eyni qrup sənədlərin daxilində isə ayrı-ayrı qurumlar üzrə xronoloji və ya məntiqi ardıcılıqla təsnifləşdirilir.

Adlı kataloqda sənədləşdirilmiş informasiya şəxslərin soyad, ad və ata adlarının əlifba sırası ilə, bir şəxsə dair sənədlər qrupu daxilində isə xronoloji və ya digər məqsəduyğun ardıcılıqla təsnifləşdirilir. Bir kataloq kartoçkasında (forma №29) aşağıdakılar haqqında qeydiyyat aparıla bilər:

-sənədin bir hissəsi, sənəd bütövlükdə bir çox məsələyə aid olduqda (protokol, hesabat və s.);

-bir məsələyə dair məzmununa görə dəyişən və əhəmiyyətli olan sənəd (bu işin digər sənədləri başqa məsələlərə aid olduqda);

-bir iş üzrə eyni məsələyə dair bir qrup sənəd;

-bir məsələyə aid olan iş;

-eyni məzmunlu və ya eyni mahiyyətli bir qrup iş.

Kartoçkanın "Məzmun" sütununda məsələnin qısa məzmunu göstərilərək, yeni sətirdən sənədin növü, müəllifi, ünvanı və əsli olması göstərilir. Buna ehtiyac olmadıqda, sənədlərin məzmununu barədə məlumatlar işlərin və ya sənədlərin başlıqları şəklində verilir. Protokollar kataloqlaşdırıldıqda gündəlikdə olan məsələlər, baxılmanın nəticələri, qərar hissəsinin məzmunu kartoçkada əks etdirilir. Adlı kataloqların "Məzmun" sütununda ayrıca sətirlərdə şəxsin soyadı, adı və atasının adı, zərurət olduqda isə bu şəxs barədə sənədlərdə olan digər məlumatlar göstərilir. Kataloq kartoçkasının "İndeks" sütununda kataloqa daxil edilən sənədləşdirilmiş informasiyanın təsnifat sxemində uyğun olan indeks göstərilir. İndeksləşmə kartoçkada sənədlərin əks etdirilməsi başa çatdıqdan sonra aparılır.

"Rubrika" və "Yarımrubrika" sütunlarında sənədlərin konkret məzmunu dəqiqləşdirilir. Bu sütunların adları kartoçkalar kataloqa indekslər üzrə yerləşdirilən zaman formalaşdırılır. Adlı kataloqların göstərilən sütunlarında şəxslərin soyadlarının ilk hərfləri yazılır. Kartoçkanın "Hadisənin tarixi" sütununda sənəddə təsvir edilən hadisələrin tarixi göstərilir. Zərurət olduqda sənədlərin tərtib edildiyi tarix "Məzmun" sütununda göstərilir.

İnzibati-ərazi vahidinin adı kataloq kartoçkasının "Hadisə yeri" sütununda sənədin aid olduğu dövrün inzibati ərazi bölgüsünə uyğun olaraq yazılır. Kartoçka bütövlükdə bir iş üzrə tərtib edilibsə, "Vərəqlərin №-" sütununda vərəqlərin ümumi sayı göstərilir. Məxfi məlumatlar, bir qayda olaraq, kataloq kartoçkalarına daxil edilmir. Məxfi informasiya daşıyan kartoçkalar müəyyən edilmiş qaydada uçota alınır və məxfi kataloqa daxil edilir. Tam şəkildə tərtib edilmiş kataloq kartoçkaları bölmələr, yarımbölmələr, indekslər, rubrikalar, yarımrubrikalar, digər təsnifat əlamətləri üzrə sistemləşdirilir və kataloqda yerləşdirilir. Bölmələr, yarımbölmələr, rubrikalar, yarımrubrikalar kataloqda bir-birindən ayırıcı (fərqləndirici) kartoçkalarla ayrılır. Hər kataloq qutusunun üz tərəfinə kataloqun bölmə və yarımbölmələrinin adları göstərilmiş ad göstəricisi yapışdırılır.

Kataloqların vəziyyəti mütəmadi olaraq yoxlanılır, onların düzgün təsnif edilməsi, kartoçkaların müvafiq bölmə, yarımbölmə, rubrika, yarımrubrikalarda düzgün

yerləşdirilməsi, yeni bölmələrin yaradılması zərurəti, ayrı-ayrı kartoçkaların dəyişdirilməsi məsələləri dəqiqləşdirilir. Sənədlərin kataloqa daxil edilməsi işi başa çatdıqdan sonra kataloqlaşdırmağa dair görülən işlərin uçotunu aparmaq üçün hər bir kataloqlaşdırılmış siyahının "Qeyd" sütununda təsdiqedic qeydiyyatdan aşağıda "Kataloq" möhürü vurulur, yaxud _____ №-li vərəqlər kataloq siyahısına alınmış" qeydi edilir. Kataloqa daxil edilmiş işlərin mərkəzləşdirilmiş qeydiyyatı fondun və siyahının nömrələri, tarixləri göstərilməklə xüsusi jurnalda və ya kartotekada aparılır.

İşdəki sənədlərin ilkin və son tarixləri barədə qeydiyyat müəyyən edilmiş qaydada aparılır. Sənədlər kartoçkada qeydə alınarkən təsdiqedic yazının olması yoxlanılır, bu yazı olmadıqda isə işdəki vərəqlər sayılır və təsdiqedic qeydiyyat aparılır. Bu kartoçkaların sistemləşdirilməsi fondlarda işlərin sistemləşdirilməsi sxemi üzrə həyata keçirilir, müvafiq siyahılar ayrı-ayrı bölmələrə ayrılır. Kartoçkalar sistemləşdirildikdən sonra hər iş barədə ümumi məlumatlar siyahıya köçürülür. İşlərə arxiv nömrələri müəyyən olunmuş qaydada verilir. Kartoçkanın üstündə göstərilmiş işin başlığı siyahının müvafiq sütununa dəyişilmədən daxil edilir. Yeni sətirdən, sütunun sol tərəfindən 2 sm ara verməklə sənədlərin annotasiyası yerləşdirilir. İşlərin eyni başlıqları "eyni" sözü ilə göstərilir, digər məlumatlar isə siyahıya tam köçürülür. Siyahının hər bir yeni vərəqində işin başlığı tam göstərilməlidir. Ümumi icraat işləri başlandıqları və ya qurumun icraatına daxil olduğu il üzrə siyahıya əlavə olunur.

Konkret bir il üçün olan siyahıda bir neçə ilin sənədlərini özündə cəmləşdirən iş olduqda, növbəti illərin siyahılarının hər birində, yekun qeyddən əvvəl, müvafiq siyahının və həmin işin nömrələrinə istinad edilərək belə bir qeydiyyat aparılır: "____ ilə dair sənədlər _____ №-li işdə, _____ №-li siyahıda da vardır. Bir ilə dair ümumi icraatlı işlərin bir neçə siyahısı olarsa, bu siyahıların hər birinin sonunda yekun qeyddən əvvəl "____ illər üzrə sənədlər _____ №-li işlərin _____ №-li siyahılarında da vardır" qeydiyyatı aparılır.

Ümumi icraatlı işlərin siyahısında bir neçə il ərzində icraatda qalan işlər əksəriyyət təşkil edirsə, müqəddimədə bu barədə xüsusi qeydiyyat aparılır və siyahının adında "... illər üzrə olan işlərin siyahısı" sözləri əks etdirilir. İşlərin siyahısının "Qeydlər" sütununda sənədlərin fiziki vəziyyəti, işlərin xarici tərtibatı, kiçik həcmli filmlərin, sənədlərin digər surətlərinin mövcudluğu və s. göstərilir. İşlərin siyahısının sonunda yekun qeyd aparılır. İşlərin siyahısı 3 nüsxədən ibarət tərtib edilir. İşlərin siyahısına aşağıdakı sorğu məlumatları əlavə olunur:

- siyahının titul vərəqi;
- mündəricat (siyahı ayrı-ayrı bölmələrdən ibarət olduqda);
- müqəddimə;
- qısaldılmış sözlərin siyahısı;
- arxiv şifrələrinin çevirmə cədvəlləri;
- işarələr (göstəricilər).

İşlərin siyahılarının titul vərəqində arxiv işləri bölməsinin tam adı, fondun adı, nömrəsi, siyahının nömrəsi və adı, siyahıya daxil edilmiş ilk və axıncı sənədlərin tarixləri göstərilir. Ümumi icraatlı işlərin siyahılarının titul vərəqində fondun adı, bu fondu təşkil edən qurumun rəsmi adı yazılır. Nəzərə alınmalıdır ki, işlər siyahıya daxil edildiyi ayrı-ayrı dövrlərə uyğun olaraq bu qurumun əvvəlki və sonrakı rəsmi adları, qəbul edilmiş qısaltmalar, dislokasiya yerləri mötərizə içində xronoloji ardıcılıqla göstərilməlidir.

Fasilələrlə bir neçə ilə dair sənədlər daxil edilmiş siyahıların titul vərəqində, yalnız həmin sənədlərin aid olduğu illər göstərilir.

Siyahıların mündəricatında müvafiq vərəqlərin nömrələri göstərilməklə, müqəddimə, qısaldılmış sözlərin siyahısı, bölmə və fəsillərin adı, arxiv şifrələrinin çevirmə cədvəlləri sadalanır. Hər hansı bir konkret siyahıya və ya fond siyahısına tərtib edilən müqəddimədə fondtəşkilədən haqqında qısa arayış (tarixi, adında olan dəyişikliklər, vəzifələri, strukturu və s.) fondun tarixi, siyahının və ya bütövlükdə fond sənədlərinin tərtib və məzmununun qısa xarakteristikası, sistemləşdirmə sxemi, işlərin yaranması və təsvirinin xüsusiyyətləri, siyahının məlumat aparatının tərtibi göstərilir. Fondadakı bütün işlərin siyahıları üçün tərtib edilmiş ümumi müqəddimə fondun birinci siyahısında yerləşdirilir. Bir qrup siyahıya tərtib edilmiş ümumi müqəddimə həmin siyahıların birincisində yerləşdirilir. Ümumi müqəddimə tərtib edilərkən ayrı-ayrı siyahıların müqəddimələrində yalnız bu siyahılara daxil edilmiş işlərə dair məlumatlar yazılır.

İşlərin siyahısına müqəddimə tərtib edilərkən fondtəşkilədənə aid normativ aktlardan, fond sənədlərindən, uçot sənədlərindən, fond sənədlərinin elmi-məlumat aparatından və digər sənədlərdən istifadə olunur. Fondtəşkilədən tarixi və ya fond üzrə əlavə məlumatlar əskər edildikdə, işlərin siyahısının müqəddiməsinə düzəlişlər, əlavələr olunur və ya müqəddimə yenidən tərtib edilir. Zəruri olduqda siyahılar üçün göstəricilər də tərtib olunur. Qeyri-qənaətbəxş tərtib olunan siyahılar yenidən işlənir. Siyahılar yenidən işlənilərkən, dəyərlərin ekspertizası keçirilir, sənədlərin fond mənsubiyyətinin başlığı, işlərin tarixləri dəqiqləşdirilir, zərurət yarandıqda isə işlərin yenidən işlənilib hazırlanmış sxem üzrə sistemləşdirilməsi aparılır. [7]

Siyahı yenidən işlənərkən bir-birinə yaxın xronoloji dövrü əhatə edən və həcmcə böyük olmayan və ya məzmunca eyni olan siyahılar yeni bir siyahıda birləşdirilə bilər. Siyahılar yenidən işlənərkən, işlərin yeni və köhnə arxiv şifrələrinin çevirmə cədvəli tərtib edilir və yeni siyahıya tikilir. Həcmcə böyük olan çevirmə cədvəli ayrıca cildə tikilir və yenidən işlənən axıncı siyahının sonunda müstəqil iş kimi qeydiyyata alınır. Zəruri olduqda, siyahıların təkmilləşdirilməsi, başlıqların dəqiqləşdirilməsi, siyahılarda məlumat aparatının yaradılması, siyahıların yenidən çap edilməsi işləri aparılır. Siyahılar təkmilləşdirildikdən, yaxud yeniləri yaradıldıqdan sonra köhnə siyahıları məhv etmək qadağandır. Onlar öz başlıqları ilə yeni siyahının sonunda müstəqil iş kimi uçota alınmalıdır. Köhnə siyahının bütün nüsxələrinin titul vərəqlərində "Siyahı yenidən tərtib olunub №-li siyahının ... №-li işlərinə bax" qeydi yazılır. Fondun yeni nömrəsi, siyahı nömrəsi və işlərin nömrələri, işlərin dəqiqləşdirilmiş başlıqları, ilk və sonuncu sənədlərin tarixləri siyahılar yenidən işləndikdən və təkmilləşdirildikdən sonra işlərin üzlüyünə köçürülür. Bir nüsxədə tərtib edilmiş, yazıları pozulmaqda olan və ya əlyazma şəklində olan işlərin siyahıları lazım olan nüsxədə yenidən tərtib olunur. Siyahıya alınmamış sənədlər siyahıya alındıqdan sonra və ya siyahılar yenidən işləndikdən sonra sənədlərin siyahıya alınması və yenidən işlənilməsi barədə akt tərtib edilir (forma №15). Ümumi icraatlı işlərinin siyahısı MEK tərəfindən baxılır və təsdiq edilir.

6. Göstəricilər.

Göstərici - arxivin sorğu-məlumat vasitəsi olub əlifba, sistemli yaxud digər bir əlamət üzrə tərtib olunmuş, arxiv sənədlərində adı çəkilən mövzuların istinad mənbələri

göstəriləməklə siyahısıdır. Göstərici bir və ya neçə siyahı üzrə sənədlərə, bütöv bir fonda yaxud bir neçə fondun siyahıları üzrə sənədlərinə hazırlanmaqla fondaxili və ya fondlararası ola bilər. Göstəricilər işlərin siyahısına, kataloqlara və işlərdəki sənədlərə tərtib olunur. Təyinatından asılı olaraq göstəricilər predmetli, adlı, coğrafi və digər növlərə bölünür. Həcmə böyük olmayan çoxlu sayda işlərin siyahıları olduqda, yaxud siyahılar mürəkkəb struktura malik olduqda, sənədlər çoxsahəli məlumat kəşb etdikdə və onların axtarışı göstəricilərlə daha rahat olduqda işlərin siyahılarına göstəricilər tərtib edilir. Göstəricilər, bir qayda olaraq, iş başlıqlarına görə tərtib edilir.

Siyahıların fənn göstəricilərində fənlərin adı sənədlərin axtarış məlumatları hər rubrika və yarımrubrika həddində fondun, siyahının, işlərin, zəruri olduqda isə vərəqlərin nömrələri göstəriləməklə əlifba sırası ilə yerləşdirilir. Siyahıların adlı göstəricilərində bəzələrində sənədlər olan şəxslər soyadların, adların, ata adlarının, ləqəblərin, təxəllüslərin əlifba sırası ilə düzülüşü qaydasında bu sənədlərin axtarış məlumatları göstəriləməklə yerləşdirilir. Şəxsin soyad və ya adının yazılışının müxtəlif variantları olduqda, bu barədə kartotekanın aidıyyəti bölmələrində müvafiq kartoçkalar qoyulur, bir-birinə istinad edilməklə, onların eyni bir şəxsə aid olduğu göstərilir. Lazım gələrsə, adlı göstəricilərdə müvafiq izahatlar da verilir.

Kataloqlar üçün predmet və digər göstərici tərtib oluna bilər. Predmet göstəricilərində predmetin (sənədin) uyğun gəlidiyi bölməyə, yarımbölməyə, indeksə, kataloqun rubrikasına, yarımrubrikasına istinad edilir. Kataloqlara digər göstəricilər də eyni qaydada tərtib edilir. İşlərin sənədlərinə tərtib edilən fənn və ad göstəriciləri müvafiq işlər baxılmaqla tərtib edilir və siyahılar üzrə tərtib edilən göstəricilərdən fərqli olaraq bu sənədlərdə olan məlumatlara dair daha geniş informasiyanı özündə əks etdirir. Sənədlərin siyahıya çox və ya az alınması göstəricinin hansı məqsədlə tərtib edilməsi, sənədlərin məzmunu və tərkibi ilə müəyyən edilir. Göstəricilər lazım olan nüsxədə çap edilir, müvafiq siyahılarla birlikdə və ya onlar üçün ayrılmış xüsusi yerlərdə arxiv işlərindən və kataloqlardan ayrı saxlanılır. Müvafiq siyahıların sonunda onlara dair göstəricilərin olması barədə qeydiyyat aparılır.

7. Sənədlərin icmalları.

Sənədlərin icmalları aşağıdakı növlər üzrə tərtib olunur:

- fond icmalı;
- mövzu üzrə icmal.

Fond icmalı bir arxiv fondunun sənədlərinin tərkibi və məzmunu barədə sistemləşdirilmiş məlumatlardan ibarətdir. Mövzu üzrə icmal müəyyən mövzuda olan bir və ya bir neçə arxiv fondun sənədlərinin tərkibi və məzmunu barədə sistemləşdirilmiş məlumatlardan ibarətdir. Sənədlərin icmalı fondtəşkilədən və fond sənədlərinin xarakteristikasından, sənədlərin axtarışını təmin edən göstəricilərdən ibarətdir. İcmalda bir-biri ilə oxşar və ya məzmunca yaxın olan sənədlərin xarakteristikası annotasiya şəklində verilməklə, onların növ müxtəlifliyi, müəllifləri, qısa məzmunu, ilk və son tarixləri, əsl və həcmi göstərilir. Bir qrup sənədin annotasiyasına mənə və məzmunca daha vacib olan ayrı-ayrı sənədlərin xarakteristikası əlavə edilə bilər. Bir qrup sənədin annotasiyasına bu sənədlərin fondlarının, siyahıların, işlərinin, lazım gəldikdə isə vərəqlərinin də nömrələrini əks etdirən axtarış məlumatları daxil edilir. Axtarış

məlumatları olan bir qrup sənədin annotasiyası icmalda ardıcıl tətbiq olunan aşağıda göstərilmiş bir və ya bir neçə əlamətlər üzrə yerləşdirilir:

- mövzu, yarımmövzu və məsələlər üzrə;
- fondtəşkilədən funksiyaları üzrə;
- fondtəşkilədən struktur qurumları üzrə;
- xronoloji ardıcılıqla.

Sənədlərin icmalı vərəqinin məlumat-sorğu hissəsinə aşağıdakılar daxil edilir:

- icmalın adı göstərilən titul vərəqi;
- icmalın bölmə və yarımbölmələri sadalanmaqla mündəricatı;
- istifadə olunmuş ixtisarlara siyahısı;
- sənədləri barədə məlumatlar icmala daxil edilmiş fondların siyahısı (mövzu icmalları üçün).

8. Sənədlərin və işlərin siyahısı. Arxiv siyahısının tərtib

Sənədlərin, işlərin siyahısı arxiv fondunun saxlama vahidlərinin (uçot vahidi)in) tərkib və məzmununu açmaq, fond daxilində onların sistemləşdirilməsi və uçotu üçün nəzərdə tutulan arxiv sorğu vasitəsidir. Siyahı təsvir bəndlərindən, yekun qeyd, təsdiqetmə vərəqi və siyahının məlumat aparatından ibarətdir. **Siyahının təsvir elementi saxlama vahidi və ya uçot vahididir.** Siyahının təsvir bəndində saxlama vahidlərinin ardıcılıq nömrəsi, kargüzərlik indeksi (yaxud inventar nömrəsi), sərlövəsi, ilk və son tarixləri, vərəqlərin sayı, sənədin xarici xüsusiyyəti, onun surət olması və s. göstərilir.

Siyahının məlumat aparatına - titul vərəqi, müqəddimə, qısaldılmış sözlərin siyahısı, keçirilmə cədvəli (siyahı yenidən işləndikdə) aiddir. Titul vərəqində fondtəşkilədən və fondun adı, nömrəsi, siyahının adı, nömrəsi, sənədlərin ilk və son tarixləri yazılır. Müqəddimə bütün siyahılar üçün ümumi və yaxud hər bir siyahı üçün ayrıca hazırlana bilər. Ümumi müqəddimə fondun birinci siyahısında yerləşdirilir. Müqəddimədə fondtəşkilədən və fondun tarixi, sənədlərin tərkibi, məzmunu, onların sistemləşdirilməsinin prinsipləri, elmi-məlumat aparatının quruluşu və s. barədə məlumatlar əks etdirilir. İşlər yalnız siyahı üzrə Arxiv işləri bölməsinə qəbul edilir.

Dəimi və müvəqqəti saxlanılan işlərə dair ayrı-ayrı siyahılar tərtib olunur. Arxiv aparatında yeni il üçün ümumi icraatlı işlərin siyahısı (forma №2) hər bir müstəqil xidmət üzrə ayrıca tərtib olunur. Arxiv aparatında struktur qurumlarında isə ümumi icraatlı işlərin vahid siyahısı (forma №2) tərtib edilir. Təşkilatların və onun tabeliyində olan bütün qurumların katiblikləri (dəftərxanaları) hər il əməllərin və göstərişlərin siyahısını (forma №3) tərtib edir. Tam məxfi, məxfi, qeyri-məxfi və şəxsi heyət üzrə olan əməllər, eləcə də məxfi, qeyri-məxfi göstərişlər üzrə siyahılar ayrıca tərtib olunur. İşlər siyahıda xüsusi fondda mövcud olan sistemləşdirilmə sxemina uyğun olaraq yerləşdirilir. Hər iş (cild) siyahıya müstəqil sıra nömrəsi ilə daxil edilir.

Ümumi icraatlı işlərin siyahısına tamamlanmış, eləcə də ildən ilə keçən tamamlanmamış işlər daxil edilir. Bu halda tamamlanmamış işlərə sıra və arxiv nömrələri verilmir. Siyahının "Qeydlər" hissəsində "____ №-li siyahıdakı, ____ №-li işə bax" sözləri yazılır. Bu cür işlər tamamlandıqdan sonra fonda daxil olduqda, işin tamamlandığı ilin siyahısında onun sıra və arxiv nömrələri yazılır, siyahının digər sətir və sütunları da doldurulur. Bu işin arxiv nömrəsi onun tamamlanması barədə əvvəlki bütün illərdə daxil

olan siyahıların "Qeydlər" hissəsində əks etdirilir. Siyahının sütunları işlərin üzlüklərində yazılan məlumatlara uyğun olaraq doldurulmalıdır. Eyni başlıqlı işlər siyahıda birinci işin başlığı ilə tam, qalanları isə "həmin iş" sözü yazılaraq əks olunur, digər göstəricilər isə bütövlükdə yazılır.

Siyahının "qeydlər" sütununda işlərin fiziki vəziyyətinin xüsusiyyətləri, həmçinin müvafiq akta istinad etməklə işlərin çıxışı və ya məhv edilməsi barədə məlumatlar göstərilir. İşlərin siyahısı 2 nüsxədə tərtib olunur. Nüsxələrin biri işlərlə birlikdə Arxiv işləri bölməsinə verilir, ikinci isə təhvil verən qurumda qalır.

İşlərin siyahısı (2-4, 6 və 7 №-li formalar) Arxiv işləri bölməsində saxlanılan arxiv işlərinin fərdi və yekun uçotunun aparılmasını təmin edir. Daimi saxlanılması üçün Arxiv işləri bölməsinə daxil olan işlərin siyahısına, fond vəzifəsinə uyğun olaraq, 1 rəqəmindən başlayaraq sıra nömrəsi verilir. Sonradan bu fond üzrə daxil olan daimi saxlanılan bütün işlərin siyahıları həmin nömrə ilə uçota alınır; 1 nömrəli siyahı üzrə uçota alınan işlərə arxiv nömrələri ümumi şəkildə, dörd rəqəmli nömrəyə çatana qədər verilir. Bu siyahıya salınmış işlərin sayı 4 rəqəmli ədədi keçdikdə, bu fond üzrə daimi saxlanılan işlərin siyahısına "2" nömrəsi verilir və yenidən 1-dən 4 rəqəmliyədək nömrə qoyulur. Bu qaydada yenə 4 rəqəmliyə çatdıqdan sonra siyahıya 3,4 və s. növbəti nömrələr verilir. Müvəqqəti saxlanılan işlər və siyahılar da ayrıca olaraq həmin qaydada uçota alınır.

Ümumi icraatlı işlərin hər bir cildi siyahıda ayrıca iş kimi müstəqil arxiv nömrəsi ilə uçota alınır. Xüsusi icraatlı işin hər bir cildinə eyni arxiv nömrəsi verilir və onlar sıra ardıcılığı ilə nömrələnir. Belə işin arxiv şifrəli fondun, siyahının, işin və cildin nömrələrindən ibarətdir. İşlərin siyahısının hər nüsxəsində sonuncu qeydiyyatdan sonra yekun yazı aparılaraq, rəqəm və sözlə bu siyahı üzrə işlərin ümumi sayı (xüsusi icraatlı işlərin həm də cildlərinin sayı), mötərizə içində birinci və sonuncu işlərin nömrələri, liter və buraxılmış nömrələr, yazını aparan şəxsin imzası, vəzifəsi, tarix göstərilir. Eyni nömrəli siyahıların sonuncu vəzifəsinə ümumi yekun yazısı tərtib olunur. Mühafizə edilməsi üçün daxil olmuş işlərə arxiv nömrəsi verildikdən sonra işlərin hər birinin üzlüklərinin aşağı sol və yuxarı sağ tərəfində fondun adı və işin arxiv şifrini (fondun, siyahının, işin və cildin nömrələrini) əks etdirən xüsusi ştamp vurulur. İşlər hər dəfə qəbul edildikdə və çıxarıldıqda (işlərin müvəqqəti istifadəyə verilməsi istisna olmaqla) müvafiq siyahının bütün nüsxələrində sənədin daxil olmasına və ya çıxışı edilməsinə əsas verən sənədin adı, nömrəsi və tarixi əlavə edilərək yeni yekun yazı tərtib olunur.

Bu siyahı üzrə daxil olan işlərin sayından asılı olaraq həmin işlər siyahının sonuna yazılır və ya yeni siyahı əlavə edilir. Bu siyahı üzrə əlavə daxil olan və ya əvvəllər yaddan çıxarılaraq nömrə verilməyən işlərin liter nömrələri altında siyahıya əlavə edilməsinə icazə verilir.

Liter nömrəsi siyahıda ondan əvvəl yazılmış işin nömrəsinə "a" hərfindən başlayaraq əlifba ardıcılığı ilə əlavə edilən hərfi qeydiyyatdan ibarətdir. Müvəqqəti istifadəyə verilmələri istisna olmaqla, işlərin siyahıdan çıxarılmasına siyahının "Qeydlər" sütununda müvafiq akta istinad etməklə "Çıxarılıb" ştampı vurulmaqla təsdiq edilir. İşlər çıxarıldıqda onların arxiv nömrələri başqa işlərə verilmir. Siyahı üzrə olan bütün işlər göndərilərkən, bu siyahının nömrəsi başqa siyahılara verilmir.

Siyahının yekun qeydlərində düzəlişlər etmək və ya pozmaq qadağandır. Zərurət

olduqda uçot sənədlərində buraxılmış texniki səhvlər barədə akt tərtib edilir (forma №-16) və onun əsasında yeni yekun qeydlər yazılır. Qeyri-qənaətbəxş tərtib edilən işlərin siyahıları yenidən işləndikdən sonra yekun yazının ardınca: "Siyahı yenidən işlənilib, bax siyahı №-... №-... №-... işlər" qeydiyyatı aparılır. Siyahı təkrar işləndikdən sonra işlər birləşdirilmişdirsə, siyahının "Əlavələr" sütununda belə işlərin qarşısında "№-li işlə birləşdirilmişdir" sözləri yazılır.

Yenidən işlənilmiş köhnə işlərin siyahısı çıxarılışlar kimi uçotdan çıxarılır və onların arxiv nömrələri başqa işlərə verilir, yeni siyahının işlərinə yeni arxiv nömrələri verilir. Hər bir fond işinin siyahıları siyahıların nömrə ardıcılığı ilə düzülmüş qaydada işlərə tikilir və bağlanan qovluqlarda saxlanılır. Siyahıların 1-ci və 2-ci nüsxələri ayrıca saxlanılır, birinci nüsxə ehtiyat nüsxə hesab olunur və bir qayda olaraq sorğu işində istifadə olunur.[7]

9. Fondların siyahısı, sənəd kolleksiyası və xülasə.

Fondların siyahısı (forma №10) arxiv fondlarının ümumi qeydiyyatı və nömrələnməsi üçün nəzərdə tutulub. Mühafizə üçün daxil olan hər bir arxiv fonduna fondun növbəti sıra nömrəsi verilir. Hər bir arxiv fondu yalnız bir dəfə müvafiq sənədlər fondların siyahısına ilk dəfə daxil olarkən yazılır. Fondlar, birləşmiş fondlar və sənəd kolleksiyaları fondların siyahısına ümumi əsaslarla daxil edilir. Çıxarılan və ya ləğv edilən fondun nömrəsi digər fonda verilmir. Əvvəllər müstəqil qeydiyyata alınmış fondlardan yaranmış birləşmiş fonda bu fondlardan birinin nömrəsi verilir, qalan fondların nömrələri sərbəst qalır və istifadə olunur. Siyahıda fond təşkil edən tam və rəsmi qəbul edilmiş qısa adı, tabe olduğu qurum, dislokasiyası, fəaliyyət müddətinin ilk və sonuncu ili göstərilir. Fond təşkil edən adı dəyişibsə, siyahıda onun sonuncu adı göstərilir. Bütün əvvəlki adlar yalnız fondun vəzifəsində və kartoçkasında göstərilir (forma №11 və 12).

Sənəd kolleksiyası ilkin və sonuncu sənədlərin tarixi göstərilməklə kolleksiyaya daxil olan işlərin ümumiləşdirilmiş adından ibarətdir. Birləşmiş fondun adı onun tərkibinə daxil olan fond təşkil edənlərin ümumiləşdirilmiş adından ibarətdir. Fond təşkil edənlərin hər birinin tam və rəsmi şəkildə qəbul edilmiş qısaldılmış adı, dislokasiyası birləşmiş fondun vəzifəsində və kartoçkasında (forma №11 və 12) göstərilir.

Xülasə. Xülasə ayrı-ayrı sənədlər kompleksinin tərkib və məzmunu haqqında sistemləşdirilmiş məlumatların daxil edildiyi arxiv - sorğu vasitəsidir. İdarə arxivində əsasən fond xülasəsi və mövzu (tematik) xülasəsi yaradılır. Fond xülasəsinə bir fondun sənədlərinin tərkibi və məzmunu barədə sistemləşdirilmiş məlumatlar daxil edilir. Mövzu (tematik) xülasəsinə müəyyən bir mövzuya uyğun olan bir və yaxud bir qrup fondların sənədlərinin tərkibi və məzmunu barədə sistemləşdirilmiş məlumatlar daxil edilir.

Xülasə ayrı-ayrı saxlama vahidlərinin, uçot vahidlərinin, sənədlərin və sorğu məlumat aparatının annotasiyalarının məcmusundan ibarət olur. Annotasiyada sənədlərin məzmunu əks etdirilir, onların növləri, müəllifləri, xronoloji sərhədləri, sənədin axtarışı üçün tələb olunan məlumatlar göstərilir. Xülasənin məlumat aparatına titullar, vəzifə, mündəricat, müqəddimə, ixtisar olunmuş sözlərin siyahısı, göstərici daxildir.

10. Tarixi arayış

İdarə arxivində arxiv fonduna tarixi arayış tərtib edilir. **Tarixi arayış** - fondtəşkil edən, fondun tarixindən və həmin fondun sənədlərinin tərkibi, məzmunu, elmi-məlumat aparatı haqqında məlumatlardan ibarət sənəddir.

Tarixi arayışın birinci bölməsində idarənin yaradılmasını zəruri edən amillər göstərilməklə xronoloji ardıcılıqla aşağıdakı məlumatlar verilir:

- qanunvericilik aktına, digər hüquqi sənədə istinad etməklə idarənin və onun varisi olmuş təşkilatın yaradılması, yenidən təşkili və ləğv edilməsi;
- idarənin dövlət aparatı sistemində, ölkənin iqtisadi, ictimai-siyasi, sosial-mədəni və digər həyat fəaliyyəti sahələrində yeri və rolu;
- idarənin اساسnamə (nizamnamə) ilə müəyyən olunmuş vəzifə və funksiyaları, səlahiyyətləri və onların dəyişdirilməsi;
- idarənin fəaliyyət dairəsi və ona tabe olan təşkilatlar sistemi;
- idarənin adında, strukturunda və tabeliyində baş vermiş dəyişikliklər.

Fondun tarixi bölməsində sənədlərin ilk dəfə arxivə daxil olmasının tarixi, onların həcmi, ilk və son tarixləri, sənədlərin tərkibində baş vermiş dəyişikliklər, onun səbəbi (ekspertizası, itirilməsi), sənədlərin təsvir edilməsinin və sistemləşdirilməsinin xüsusiyyətləri, mövcud sənədlərin miqdarı və elmi-məlumat aparatının tərkibi barədə məlumat verilir. Tarixi arayışın sənədlərin tərkibi, məzmunu və elmi-məlumat aparatı bölməsində isə fondadakı sənədlərin tərkibi, məzmunu, xronoloji sərhədləri, elmi-məlumat aparatı barəsində fondun siyahıları üzrə daha ətraflı məlumat verilir. [8]

Tarixi arayış dörd nüsxədə hazırlanır, arxivə məsul əməkdaş və onu hazırlayan şəxs tərəfindən imzalanır. Tarixi arayışın üç nüsxəsi dövlət arxivinə (sənədlər ilk dəfə təhvil verildə) təhvil verilir, bir nüsxəsi isə idarə arxivində fond işində saxlanılır. Fondtəşkilənin və fondun strukturunda, tərkibində dəyişikliklər baş verdikdə tarixi arayışa əlavələr olunur.

11. Arxivin avtomatlaşdırılmış elmi-məlumat aparatı.

Arxivin avtomatlaşdırılmış elmi məlumat aparatı - arxiv sənədlərinin və məlumatlarının effektiv axtarışı üçün nəzərdə tutulan (məlumat bazasında təsvir olunan) elektron məlumatlar kompleksidir. Arxivin avtomatlaşdırılmış elmi məlumat aparatı sistemi idarənin kargüzərliyində yaradılmış informasiya-axtarış sisteminin (elektron məlumat kartotekası, iş nomenklaturası) üzərində formalaşdırıla bilər.

İşlərin elektron nomenklaturası mövcud olduqda, işin axtarış rekviziti onun nomenklatura üzrə nömrəsi hesab olunur. Elektron iş nomenklaturanın əsas rekvizitləri – işin indeksi, sərlövəsi, işlərin miqdarı və siyahı üzrə işin saxlama müddəti və onu müəyyən edən bənd hesab olunur. Elektron iş nomenklaturası əsasında avtomatlaşdırılmış iş rejimində işlər təsvir olunur və siyahılar formalaşdırılır. İşlər saxlama müddətlərinə uyğun seçilərək siyahılara daxil edilir. Elektron siyahıların əsas rekvizitləri işin nömrəsi, indeksi, sərlövəsi, ilk və son tarixləri, vərəqlərin miqdarı və sənədlərin annotasiyasıdır. Elektron siyahıların məcmusu fond haqqında tam məlumat əldə etmək imkanı verir. Arxivdə sənədlərin avtomatlaşdırılmış rejimdə axtarışını təmin etmək üçün elektron nəzarət-qeydiyyat vərəqi (kartoçka) və avtomatlaşdırılmış kataloq yaradılır.

Elektron kataloq, kataloqa daxil edilmiş sənədlərin məzmununa uyğun mövzu, coğrafi adları və ya fərdləri ifadə edən sözlərlə təmin edilir. Kataloq üçün müəyyən olunmuş həmin təsnifat sistemi əsasında sənədə bir və ya bir neçə adda yanaşmaqla axtarışı təmin olunur. Avtomatlaşdırılmış elmi-məlumat aparatı sistemi arxivin ənənəvi elmi-məlumat aparatına nisbətən sənədlərin daha operativ və geniş aspektdə axtarışına imkan verir.

Təsvir edilmiş sənədləri xarakterizə edən əsas söz bazaya daxil edilir və həmin söz informasiyasının fond, siyahı, iş və sənəd səviyyəsində sürətli axtarışını təmin edir.

XXVI BÖLMƏ

ARXIV SƏNƏDLƏRİNDƏN İSTİFADƏ QAYDALARI.

1. Arxiv sənədlərindən istifadə olunma anlayışı

Arxiv sənədlərindən istifadə - sənədlərdəki məlumatların vətəndaşların qanuni maraq və hüquqlarının təmin edilməsində və cəmiyyətin mədəni, elmi, siyasi, sosial-iqtisadi məqsədləri üçün tətbiq edilməsidir. İdarə arxivlərindəki sənədlər (məhdud buraxılışlı sənədlər istisna olmaqla) arxiv əməkdaşları və istifadəçilər tərəfindən istifadəyə açıqdır. İdarə arxivlərində müvəqqəti saxlanılan Milli arxiv fondu sənədlərindən istifadə qaydaları müəyyən edilir.

Arxiv işləri bölməsində saxlanılan arxiv sənədləri elmi, praktiki məqsədlər, eləcə də vətəndaşların hüquqi və qanuni mənafeyini təmin etmək üçün istifadə olunur. Tərtib edilmə vaxtından asılı olmayaraq, arxiv sənədlərindən istifadə olunarkən, məxfilik rejiminə dair müəyyən edilmiş tələblərə riayət olunmalıdır. Hüquqi şəxslərə, əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə arxiv sənədləri barədə məlumatlar Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunları və digər normativ sənədlərlə müəyyən edilmiş qaydalar əsasında verilir.

Arxiv işləri bölməsinin əməkdaşları öz xidməti fəaliyyətlərində arxiv sənədlərindən yalnız şöbə rəhbərliyinin icazəsi ilə istifadə edə bilərlər. Saxlanılan sənədlərdən istifadə edilməsi məqsədilə arxiv işləri bölməsi:

- işləri müvəqqəti istifadəyə verir;
- arxiv sənədləri barədə əlaqədar orqanları məlumatlandırır;
- vətəndaşların və təşkilatların sorğuları əsasında sənədlərdən çıxarışlar verir;
- dərc edilmək, sərgilərə çıxarılmaq, ədəbiyyat və incəsənət sahəsində, kütləvi informasiya vasitələrində istifadə etmək üçün müəyyən edilmiş qaydalara riayət etməklə sənədlər hazırlayır.

Arxiv sənədlərinin dərc olunması, sənədlər sərgisində göstərilməsi, ədəbiyyat və incəsənət sahəsində, eləcə də kütləvi informasiya vasitələrində istifadə olunması üçün hazırlanması rəhbərliyin göstərişinə əsasən arxiv işləri bölməsi tərəfindən həyata keçirilir.

Arxiv sənədlərinin istifadə formaları aşağıdakılardır:

- arxivdə saxlanılan bu və ya digər sənədin mövcudluğu, onların məzmunu, tərkibi barədə idarənin və struktur bölmənin rəhbərlərinin məlumatlandırılması;
- idarələrdən və vətəndaşlardan daxil olan sosial-hüquq xarakterli sorğuların icrası;
- kütləvi informasiya vasitələrində sənədlərdən istifadə edilməsi;
- informasiya xarakterli tədbirlərin (sərgi, konfrans) hazırlanması;
- sənədlərin müvəqqəti istifadəyə və ya işləmək üçün oxu zalına verilməsi.

Sosial-hüquq xarakterli sorğuların icrası əsasında vətəndaşlara və ya idarələrə informasiya arxiv arayışı, arxiv surəti və arxiv çıxarışı formasında verilir.

Arxiv arayışı - sorğunun predmetinə uyğun arxiv məlumatlarını özündə əks etdirən, üzərində onun tərtib olunmasında əsas olan arxiv sənədlərinin axtarış rekvizitləri

(məlumatları) göstərilmiş rəsmi arxiv sənədidir. Arxiv surəti - sənədin axtarış rekvizitləri (məlumatları) göstərilməklə mətninin makina, fotoqrafik, elektroqrafik yaxud digər üsullarla, o cümlədən digər informasiya vasitələri ilə eynilə köçürülmüş rəsmi arxiv sənədidir. Arxiv çıxarışı - arxiv sənədinin axtarış rekvizitləri (məlumatları) göstərilməklə müəyyən fakta, hadisəyə, şəxsə aid olan hissəsinin eynilə köçürülmüş mətnindən ibarət rəsmi sənəddir.

Arxiv arayışı, arxiv sənədinin surəti, arxiv sənədindən çıxarış rəsmi müraciət əsasında hazırlanır. Müraciətdə arxivin adı, sorğunun predmeti, müraciət edəninin adı, ünvanı və tarix göstərilir. Ad və ünvan göstərilməmiş sorğu etibarsız hesab olunur və cavablandırılmır.

Arxiv arayışı müəyyən olunmuş formada (21 №-li əlavə) və arxivdə saxlanılan sənədlər əsasında hazırlanır. Arayışın hazırlanmasında istifadə olunan fondun, siyahının, işin və vərəqin nömrəsi onun mətn hissəsinin sonunda qeyd olunur. Arayış onu hazırlayan şəxs və idarə rəhbəri tərəfindən imzalanır, möhürlə təsdiqlənir. Sənədin bir nüsxəsi idarə arxivində saxlanılır. Arxiv sənədinin surəti və çıxarışı hazırlanıqda sənədin sorğuya aid olan hissəsinin surəti çıxarılır, sənədin əslində düzəlişlər, əlavələr, pozulmuş və ya sonradan yazılmış mətnlər və şübhə doğuran digər dəyişikliklər aşkar edildikdə "sənəddə belədir", "mətində aydın deyil", "silinmişdir", "qələmlə üzərinə... əlavə edilmişdir" və s. qeydlər aparılır. Arxiv sənədinin surəti və ya çıxarışı bir neçə vərəqədən ibarət olduqda hər bir vərəqin arxa üzünə arxiv şifrə qoyulur. Sahibi tərəfindən vaxtında alınmamış vətəndaşlıq vəziyyətini təsdiq edən sənədlər, təhsil haqqında diplom, əmək kitabçası və digər bu növ sənədlər vətəndaşın yazılı müraciəti və idarə rəhbərinin razılığı ilə şəxsiyyəti təsdiq edən sənəd əsasında sahibinə və ya onun vəkil etdiyi şəxsə verilir. İdarə arxivlərindən hüquq mühafizə orqanlarına sənədlər Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğun verilir. Götürülmüş sənədin yerinə sənədin verilməsi barədə təqsimedilmə arayışı (imza vərəqi) qoyulur və arxivin uçot sənədlərində müvafiq qeydlər aparılır. Sorğu üzrə məlumat arxivdə aşkar edilmədikdə, məlumatın olmaması barədə müraciət edənə idarənin blankında rəsmi cavab verilir.

Mütəxəssislərin bilavasitə arxivdə işləməsi məqsədilə idarə arxivində oxu zalı təşkil edilir. Oxu zalının iş qaydalarını idarənin rəhbəri müəyyən edir. Oxu zalına istifadəçi ərizə, tədqiqatçı göndəriş məktubu, idarənin əməkdaşı işə xidməti vəsiqə əsasında buraxılır. İdarənin əməkdaşları istisna olmaqla oxu zalından istifadə edən digər istifadəçilərə şəxsi vərəqə açılır. İşlər oxu zalına tələbnamə əsasında verilir və istifadə olunmuş hər bir işə istifadə vərəqi tərtib olunur.

İdarə arxivindən struktur bölmələrə istifadə üçün sənədlər 30 iş günü müddətinə, digər təşkilatlara isə yazılı müraciət əsasında üç aydan artıq olmamaq şərti ilə verilir. Müvəqqəti istifadəyə verilmiş hər bir iş uçot kitabında qeydiyyatda alınır və işin yerinə əvəzedici vərəqə qoyulur. İstifadə olunaraq qaytarılan iş vərəqbəvərəq yoxlanılır.

İdarə arxivi sənədlərdən informasiya xarakterli tədbirlərin (sərgilər, publikasiyalar, konfranslar) təşkilində istifadə edir. Qəzet və jurnallar üçün sənədli publikasiyalar, digər kütləvi informasiya vasitələri üçün müxtəlif mövzularda materiallar və idarənin tarixinə dair sənədli məcmuələr hazırlayır. Sənədli publikasiyalar Azərbaycan Respublikası dövlət arxivlərinin əsas iş qaydalarında müəyyən olunmuş tələblərə uyğun hazırlanır.

İdarə arxivində istifadə olunmuş işlərin uçotu üzrə:

- mühafizəxanadan verilən işlərin uçotu kitabında;
- arxiv arayışların, surətlərin, çıxarışların verilməsinin uçotu kitabında;
- oxu zalına gələn istifadəçilərin qeydiyyatı jurnalında aparılır. [8]

2. Arxiv işlərinin mühafizəxanalardan istifadəyə verilməsi.

Arxiv işləri istifadə üçün mühafizəxanalardan arxiv işləri bölməsinin qiraət zalına verilir və ya tələb edən quruma göndərilir. Arxiv işləri yalnız yazılı sorğu əsasında verilir və göndərilir. Sorğuda sənədlə tanış olmanın məqsədi, mövzu, istifadə müddəti, yeri, icraçı şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı göstərməlidir. İşin müvəqqəti istifadə üçün verilməsinə dair sorğu müvafiq orqanın və ya müstəqil struktur qurumun rəhbəri tərəfindən imzalanmalı, idarə sisteminin katibliyində rəsmi qaydada qeydiyyatdan keçməlidir. Sənədlər müvəqqəti istifadə üçün feldeyger xidməti (xüsusi rabitə) vasitəsilə göndərilir. Arxiv işlərinin verilməsinə yazılı icazəni idarə rəhbəri verir. İşlər müvəqqəti istifadə üçün yarandığı qurumlara, hissələrə, yaxud bu sənədlərə hüquqi səlahiyyəti olan digər qurumlara verilir. Başqa orqanlara onlar yalnız fondyaradanın və ya fondyaradanın təbə olduğu orqanın, təşkilatın rəhbərliyinin yazılı razılığı əsasında verilməlidir. **Razılaşdırılmadan verilmə bilər:**

İdarə sisteminin kadr aparatlarının, hərbi-həkim komissiyalarının sorğusu ilə sabiq əməkdaşların şəxsi işləri. Əmr və göstərişlərin əsl arxiv işləri bölməsindən müvəqqəti istifadəyə verilmir. Müstəsna hallarda normativ aktların surətləri olmadıqda, fondyaradanın rəhbərliyinin yazılı icazəsi əsasında icraçı əmr və göstərişlərin əsl ilə arxiv işləri bölməsində tanış ola bilər. Arxiv işləri bölməsində saxlanılan xüsusilə mühüm arxiv sənədləri tanışlıq üçün ancaq idarə rəhbərliyinə verilir. Müstəsna hallarda rəhbərlik tərəfindən imzalanmış sorğu əsasında icraçıya xüsusilə mühüm arxiv sənədləri ilə tanış olmağa arxiv işləri bölməsinin qiraət zalında arxiv işləri bölməsinin rəhbərliyinin iştirakı ilə icazə verilməlidir. Bu zaman sənəddən çıxarış edilməsinə icazə verilməsi sorğuda göstərməlidir. Xüsusilə mühüm sənədlərin surətinin çıxarılması qadağandır.

3. İdarələrin sorğularının və vətəndaşların müraciətlərinin icrası

Arxiv işləri bölməsində saxlanılan arxiv sənədləri elmi, praktiki məqsədlər, eləcə də vətəndaşların hüquqi və qanuni mənafeyini təmin etmək üçün istifadə olunur. Tərtib edilmə vaxtından asılı olmayaraq, arxiv sənədlərindən istifadə olunarkən, məxfilik rejiminə dair idarə tərəfindən müəyyən edilmiş tələblərə riayət olunmalıdır. Arxiv işləri mühafizəxanalardan istifadəyə verilməsi qaydasına əməl olunmalıdır.

Arxiv işləri sorğuları icra edən idarənin əməkdaşlarına müvəqqəti istifadə üçün 10 gün müddətinə, qiraət zalında işləyən tədqiqatçılara, eləcə də işləri müvəqqəti istifadə üçün alan idarə və təşkilatlara isə bir ay müddətinə verilir. Müddətin uzadılmasına icazəni əsaslandırılmış yazılı sorğu əsasında idarənin rəisi verir. Arxiv işləri bölməsinin əməkdaşı fondada olan və müvəqqəti istifadə üçün götürülmüş sənədləri vaxtaşırı yoxlayır.

Sənədlər istifadəyə verilməmişdən əvvəl arxiv işləri bölməsinin əməkdaşı sənədin tərtib olunmasının düzgünlüyünü yoxlayır və lazım gələrsə, onun müəyyən olunmuş tələblərə əsasən tərtib olunması üçün tədbir görür. İstifadəyə verilən hər bir işdə sənədlərdən istifadə olunması vərəqi (forma №1) olmalıdır. İşlə tanış olan hər bir şəxs həmin vərəqi doldurmalıdır. Əgər iş, sənədlərdən istifadə vərəqi olmadan yaradılıbsa və ya həmin vərəqdə qeyd üçün yer qalmamışdırsa, işin üz qabığının daxili hissəsinə yeni

vərəq (blank) yapışdırılır. İstifadə vərəqlərinin olması işdə qeyd edilir. İş qəbul edən şəxs sorğunun arxa tərəfində işin (cildin) başlığını, vərəqlərin sayını, arxiv şifrini, öz vəzifəsini, tarixi göstərməklə imza edir. Arxiv işləri bölməsinin əməkdaşı şəxsin vəsiqəsinin (sənədinin) nömrəsini yoxlayır və sorğuda qeyd edilir. Arxiv işləri bölməsindən müvəqqəti verilən və göndərilən arxiv işləri barədə uçot jurnalında qeydiyyat aparılır. İş istifadə edilmək üçün qiraət zalına verilsə və ya hər hansı bir idarə və ya təşkilatə göndərmək üçün katibliyə (dəftərxanaya) təhvil verilsə, işi qəbul etmiş əməkdaş jurnalda imza edir. İşlər mühafizəxanadan verildikən aşağıdakı kitablara qeyd edilir:

- işlərin otaqlara verilməsi;
- işlərin qiraət zalına verilməsi;
- işlərin müvəqqəti istifadə üçün verilməsi.

Sorğu əsasında göndərilən işlərin arxivə qaytarılması nəzarətə götürülür. Arxiv işləri bölməsinin rəisi işlərin vaxtında qaytarılmasına nəzarət edir və onların qaytarılması üçün müvafiq tədbirlər görür. İcraçı arxiv işləri bölməsindən arxiv işini götürərkən, işin fiziki vəziyyətini, vərəqlərin faktiki sayının təsdiqedicisi qeydlərə uyğun gəlməsini yoxlayır. Arxiv işləri bölməsindən məxfi iş götürən əməkdaş iş barədə məlumatları (arxiv şifri, başlığı, vərəqlərin sayı) dərhal, müəyyən edilmiş qaydada, məxfi sənədlərin siyahısında qeydə almalıdır. İş şəxsən arxivdən götürən şəxs onu həmin gün müvafiq qurumun katibliyində (dəftərxanasında) daxili sənəd kimi qeydiyyatdan keçirməlidir.

Arxiv işlərindən istifadə edilərkən sənədlərdə qeydlər aparmaq, xətt çəkmək, vərəqləri qatlamaq, işin içərisindən sənədlər götürmək qadağandır. Müstəsna hallarda idarə rəisinin yazılı razılığı ilə işdən sənəd götürülə bilər və bu halda onun əvəzinə sənədin surəti və ya müvafiq arayış tikilməlidir. Arayışda sənədin kim tərəfindən, hansı əsasla götürülməsi və kimə verilməsi göstərməlidir. Sənəd qaytarıldıqdan sonra yenidən işə tikilməli, möhürlənməli, daxili siyahı və təsdiqedicisi yazıda müvafiq qeydlər aparılmalıdır. Arxiv işləri bölməsinin qiraət zalında arxiv sənədləri ilə işləyərkən, tədqiqatçının həmin sənədləri qiraət zalından çıxarmasına icazə verilmir. Müvəqqəti istifadəyə verilmiş məxfi və tam məxfi arxiv sənədlərindən qeydlər müəyyən olunmuş qaydada uçota alınmış xüsusi bloknotlarda və ya işçi dəftərində yazılmalıdır. Tədqiqatçı arxiv işləri bölməsinin qiraət zalında məxfi və tam məxfi arxiv sənədləri ilə işlədikdən sonra arxiv işləri bölməsinin əməkdaşı tədqiqatçının öz xüsusi bloknotunda apardığı qeydlərin sorğuda göstərilən mövzuya uyğun olub-olmamasını yoxlayır. Müvəqqəti istifadəyə verilmiş hər bir işin yerində əvəzedici kartoçka yerləşdirilir. Kartoçkada fondun, siyahının, işin nömrəsi, verilmə tarixi, işi alan şəxsin soyadı, adı, atasının adı, vəzifəsi göstərilir və işi verən əməkdaş tərəfindən imzalanır.

Arxiv işləri arxiv işləri bölməsinə qaytarıldıqdan sonra nəzarət sənədləri götürülür, sorğularda və verilmə (uçot) jurnalında müvafiq qeydlər aparılır. Tədqiqatçı işi şəxsən təhvil verirsə, məktubun surətində edilən müvafiq qeydiyyat onun qaytarılması üçün əsas sayılır. İşin qaytarılmasına dair müşayiət məktubu işdə sorğu məktubundan sonra tikilir. İş üçün lazım olan sənədlərin seçilməsində tədqiqatçıya kömək məqsədilə arxiv işləri bölməsinin əməkdaşları saxlanılan arxiv işlərinin elmi-sorğu aparatından istifadə edir və ya lazım gəldikdə onu məxfilik rejimi gözlənilməklə bölmə rəisinin icazəsi ilə icraçıya verir. EMA-nın məlumat kitabçası tədqiqatçıya ancaq arxiv işləri bölməsinin qiraət

zalında verilə bilər və bu barədə uçot jurnalında qeydiyyat aparılır.[8]

Arxiv işləri bölməsinin iş rejimində qiraət zalının iş vaxtı və eləcə də sənədlərin müvəqqəti istifadəyə verilməsi və qəbul edilməsi vaxtları nəzərdə tutulur. Orqanların arxiv sənədləri barədə məlumatlandırılmasına daxildir.

1. Arxiv işləri bölməsi tematik məsələlərə dair maraqlı orqanlara məlumat xarakterli məktublar göndərərək, onları arxivdə saxlanılan sənədlər barəsində məlumatlandırır.

2. Məlumatlandırıcı məktubların, icmalların, sənədlərin hazırlanması arxiv işləri bölməsinin öz təşəbbüsü ilə və ya orqanların sorğusu əsasında aparılır.

3. Təşəbbüs əsasında məlumatlandırma idarə rəhbərliyinin yazılı razılığı ilə aparılır.

4. Təşəbbüs əsasında məlumatlandırma mövzusunun aktuallığı və orqanların ona olan tələbatı ilə müəyyən olunur.

5. Məlumat məktubunda fondların adı və məlumatın mövzusunə dair sənədlərin qısa şərh verilir. Sənədlərin məzmununun dolğunluğu sorğunun xarakterindən, məxfilik rejiminin tələblərindən, təşəbbüs qaydasında məlumatlandırma zamanı isə məlumatın göndərildiyi orqanın tərkibindən asılı olaraq seçilir. Təşəbbüslü məlumat məktubunda sənədlərin istifadə qaydaları göstərilir.

6. Arxiv işləri bölməsində saxlanılan sənədlərin icmalı təlimatın 6.7-ci bəndi ilə müəyyən olunmuş qaydada tərtib edilir.

7. Sənədlərin mövzu siyahısında (forma №31) arxiv işləri bölməsində konkret mövzu üzrə aşkar edilmiş sənədlərin məzmun və tərkibi açılır və bu sənədlərin axtarış məlumatları göstərilir. İşlər və ya ayrıca sənədlər siyahıda tərkibindən və məzmunundan asılı olaraq xronoloji, nominal və başqa əlamətlər üzrə yerləşdirilir.

8. Məlumatlandırıcı məktublar, sənədlərin icmalı və mövzu siyahısı idarə rəisi tərəfindən imzalanır.

9. Arxiv işləri bölməsi tərəfindən hazırlanmış məlumatlandırıcı məktubların və sənəd icmallarının idarənin rəisinin yazılı icazəsi olmadan çoxaldılması (surətinin çıxarılması) qadağandır.

Arxiv arayışlarının, sənədlərin surətlərinin və bu sənədlərdən çıxarışların tələb olunan idarəyə və vətəndaşlara verilməsi qaydalar əsasında aparılır. Arxiv işləri bölməsi Ədliyyə Nazirliyi, ASAN xidməti, DTX, Prokurorluq və məhkəmə orqanlarının, digər nazirlik, idarə, müəssisə, təşkilatların, həmçinin vətəndaşların sorğusu əsasında arxiv arayışları, sənədləri və bu sənədlərdən çıxarışları müvafiq normativ sənədlərin tələblərinə əsasən, məxfilik rejimi qaydalarına riayət etməklə verir (göndərir). Arxiv arayışlarına sorğu predmetinə uyğun olaraq arxiv işləri bölməsindəki sənədlərdə olan məlumatlar daxil edilir. Arxiv arayışı idarənin xüsusi blankında sənədin adı "Arxiv arayışı" göstərilməklə tərtib olunur. Təkrar arxiv arayışları tərtib olunarkən arxiv işləri bölməsinin əməkdaşları əvvəlki və yeni arayışlarda verilən məlumatların uyğunluğunu yoxlayır, yeni arayışı arxiv sənədlərində aşkar edilən əlavə məlumatlarla tamamlayır. Sənədlərdə olan məlumatlar arxiv arayışında dəqiq şərh olunmalıdır, sorğuya heç bir aidiyyəti olmayan məlumatlar arayışa daxil edilmir. Arayışda sənədlərin adı, tarixi və bu sənədlərdə göstərilmiş məlumatlar xronoloji ardıcılıqla şərh edilir. Arayışda sənədlərdən çıxarışlar dırnaq işarəsi içərisində göstərməlidir. Orqanın adı mətnə ilk dəfə tam şəkildə, təkrar işlənilərkən isə qısa şəkildə yazılır. Arayışın mətnindən sonra onun hazırlanmasında istifadə olunan

sənədlərin axtarış məlumatları yazılmalıdır. Arxiv arayışına arxiv sənədlərinin surətləri və çıxarışlar əlavə edilə bilər. Arxiv arayışı idarənin rəisi (müavini) tərəfindən imzalanır və idarənin möhürü ilə təsdiq edilir. Arayış iki və daha çox vərəqədən ibarətdirsə, hər bir vərəqə möhür ilə təsdiq edilməlidir. Arayış katiblikdən (dəftərxanadan) göndərilən sənəd kimi qeydiyyatla alınır. Arayışın möhürsüz surətinin hər bir vərəqi bilavasitə icraçı tərəfindən imzalanır, sənədləşdirilir və sorğuların icra olunmasına dair işə tikilir. Natamam arxiv arayışlarının, düzgünlüyü şübhə doğuran məlumatların verilməsinin səbəbləri barədə izahlar arayışın mətnində və ya arayışa əlavə olunan göndəriş məktubunda şərh olunur. Sorğuda tələb olunan sənəd, məlumat arxivdə yoxdursa, arxiv işləri bölməsi sənədin olmaması barədə (lazım gələrsə bunun səbəbini və müraciət etmək üçün məsləhət görülməsinə ünvan göstərilməklə) idarə rəisinin imzası ilə "Arxiv arayışı" başlığı olan cavab məktubu hazırlayır. Sənədin arxiv surəti arxiv sənədlərinin tam mətninin arxiv işləri bölməsi tərəfindən rəsmi təsdiq edilmiş əksi hesab olunur. Sənəddən arxiv çıxarışı sənədin müəyyən bir suala, fakta və ya şəxsə aid olan hissəsinin, mətninin arxiv işləri bölməsi tərəfindən rəsmi təsdiq edilmiş tam əksi hesab edilir.

Zəruri hallarda sənədin arxiv surətində və sənəddən arxiv çıxarışında təkcə sənədin mətni deyil, rəhbərliyin sənəddə olan bütün dərkənarları da əks etdirilir. Sənədin arxiv surətində (çıxarışın) məzmunu sorğuya dəqiq cavab verməlidir. Arxiv sənədinin adı, tarixi, nömrəsi və imzalar onun arxiv surətində (çıxarışda) tam göstərilməlidir. Sənədin arxiv çıxarışında bu sənədin məzmunundan, sorğuya müvafiq, bütün çıxarışlar edilməli, hər bir çıxarışın məzmun əlaqəliliyi və məna dəqiqliyi pozulmamalı, arxiv sənədindən çıxarış mətni dırnaq işarəsi içərisində yazılmalıdır. Sənəddən çıxarışın əvvəli və sonu, eləcə də sənədin mətnində buraxılan ayrı-ayrı sözlər üç nöqtə (...) ilə işarələnir. Sənədin orijinalının (əslinin) kəsilməsi nəticəsində aydın yazılmayan, müəyyən düzəlişlər edilmiş yerləri və sözləri barədə arxiv surətində (çıxarışda) müvafiq qeydlər aparılır.

Sənədin əslinin məna şübhə doğuran ayrı-ayrı sözləri "Əslinin mətnində belədir" qeydləri ilə göstərilir. Sənədin arxiv surətində (çıxarışında) mətnindən sonra sənədin axtarış məlumatları göstərilir. Zəruri hallarda sənədin əslinin xarici görünüşünün xüsusiyyətləri də göstərilir. Sənədin çapla yazılmış arxiv surətində (çıxarışda) bütün vərəqləri bilavasitə icraçının imzası və idarənin möhürü ilə təsdiq edilir. Foto və elektroqrafik üsulla hazırlanmış sənədlərin axtarış məlumatları, imzalar və möhür onların arxiv surətlərinin hər vərəqəsinin arxasında yerləşdirilir. Arxiv sənədlərinin surəti (çıxarış) sorğunun müəllifinə idarə rəisinin imzaladığı müvafiq məktubla göndərilir. Arxiv işləri bölməsi vətəndaşların ancaq sosial-hüquqi xarakterli ərizələrini icra edir. Sorğuya cavab üçün arxivdə lazımi sənədlər olmadıqda arxiv işləri bölməsi bu sorğunu müvafiq orqanlara (müəssisə, təşkilat) göndərir və bu barədə ərizəçiyə məlumat verir. Vətəndaşlara yalnız onların özləri, himayəsində və ya qəyyumluğunda olan şəxslər, həmçinin yaxın qohumları barəsində arxiv arayışları, bu arayışların surəti və çıxarışları verilir (göndərilir). Yayılmasına məhdudiyyət qoyulmuş məlumatlar barədə arxiv arayışları, surətləri və onlardan çıxarışlar vətəndaşlara verilmir, zəruri hallarda səlahiyyətli orqanlara göndərilir və həmin orqanlar bu haqda ərizəçiyə cavab verir. Vətəndaşların arxiv işlərində aşkar edilmiş şəxsi sənədlərinin əslləri həmin sənədi vermiş orqana (müəssisəyə, təşkilata) və ya bu orqanın hüquqi varisinə göndərilir. Vətəndaşların yazılı ərizəsi əsasında idarə rəisinin

icazəsi ilə vətəndaşların şəxsi sənədlərinin əslləri (pasportlardan, şəxsiyyət vəsiqələrindən, hərbi biletlərdən, xidməti vəsiqələrindən başqa) arxiv işlərindən çıxarılaraq özlərinə verilə bilər. Götürülmüş sənədin yerinə müvafiq arayış, zəruri halda isə həm də sənədin surəti qoyulur. Səhiyyə əməkdaşlarının şəxsi arxiv işlərində olan anketlər, kadrların uçot vərəqləri və tərcümeyi-halları arxiv arayışının verilməsinə əsas ola bilməz. Zərurət olduqda adı çəkilən sənədlərdə göstərilən məlumatlar ərizəçiyə bildirilir. Tərcümeyi-halə aid arxiv sənədlərində və sorğuda olan bəzi məlumatlar bir-birindən fərqli olduqda, qalan məlumatların isə düzgün olması şübhə doğurmadıqda sənədlərdə olan bütün məlumatlar arxiv arayışına (surətinə, çıxarışa) olduğu kimi daxil edilir, fərqlər isə arayışın (surətin, çıxarışın) mətnində "Sənəddə olduğu kimi" sözləri yazılmaqla göstərilir. Ad və ata adı olmadıqda və ya onları açıqlamaq mümkün olmadıqda da qeydiyyat yuxarıdakı qaydada aparılır.[8]

Əmək stajını təsdiq edən arxiv arayışında yalnız arxiv sənədlərində olan məlumatlar, ərizəçinin əvvəl işlədiyi vəzifəsinin dəqiq adı, vəzifəyə təyin olunma və bu vəzifədən azad olunma tarixləri göstərilməlidir. Əvəzçilik etməyə, iş vaxtından artıq işləməyə görə verilən ödəmələr və ya əmək haqqına daxil olmayan birdəfəlik ödəmələr barədə məlumatlar əmək haqqının məbləği barədə arxiv arayışına daxil edilmir. Əmək haqqının məbləği müvafiq dövr üçün mövcud olan pul ifadəsi şəklində göstərilməlidir. Arxiv arayışları, arxiv sənədlərinin surətləri, arxiv çıxarışları, şəxsi sənədlərin əslləri ərizəçilərin özlərinə onlar tərəfindən şəxsiyyət vəsiqələri, etibar edilmiş şəxslər tərəfindən isə şəxsiyyət vəsiqələri ilə birlikdə etibarnamələr təqdim edildikdə verilir. Arxiv arayışını (surətini, çıxarışını), şəxsi sənədin əslini alan şəxs aldığı sənədin surətində imza edir və ya şəxsi sənədin alınması üçün ayrıca qəbz verir. Təqdim olunan şəxsiyyət vəsiqəsinin (pasportun) seriyası, nömrəsi, kim tərəfindən və nə vaxt verildiyi qəbzə göstərilməlidir. Zərurət olduqda, arayış (surəti, çıxarışı) adı məktubla, şəxsi sənədin əslisi isə qiymətli məktubla ərizəçiyə göndərilir.

4. İdarəetmə orqanlarının arxiv sənədləri barədə məlumatlandırılması

Arxiv işləri bölməsi tematik məsələlərə dair maraqlı orqanlara məlumat xarakterli məktublar göndərərək, onları arxivdə saxlanılan sənədlər barəsində məlumatlandırır. Məlumatlandırıcı məktubların, icmalların, sənədlərin hazırlanması arxiv işləri bölməsinin öz təşəbbüsü ilə və ya orqanların sorğusu əsasında aparılır. Təşəbbüs əsasında məlumatlandırma rəhbərliyin yazılı razılığı ilə aparılır. Təşəbbüs əsasında məlumatlandırma mövzusunun aktuallığı və orqanların ona olan tələbatı ilə müəyyən olunur.

Məlumat məktubunda fondların adı və məlumatın mövzusunə dair sənədlərin qısa şərhı verilir. Sənədlərin məzmununun dolğunluğu sorğunun xarakterindən, məxfilik rejiminin tələblərindən, təşəbbüs qaydasında məlumatlandırma zamanı isə məlumatın göndərildiyi orqanın tərkibindən asılı olaraq seçilir. Təşəbbüslü məlumat məktubunda sənədlərin istifadə qaydaları göstərilir. Arxiv işləri bölməsində saxlanılan sənədlərin icmalı müəyyən olunmuş qaydada tərtib edilir. Sənədlərin mövzu siyahısında (forma №31) arxiv işləri bölməsində konkret mövzu üzrə aşkar edilmiş sənədlərin məzmun və tərkibi açıqlar və bu sənədlərin axtarış məlumatları göstərilir. İşlər və ya ayrıca sənədlər siyahıda tərkibindən və məzmunundan asılı olaraq xronoloji, nominal və başqa əlamətlər üzrə yerləşdirilir. Məlumatlandırıcı məktublar, sənədlərin icmalı və mövzu siyahısı rəis

tərəfindən imzalanır. Arxiv işləri bölməsi tərəfindən hazırlanmış məlumatlandırıcı məktubların və sənəd icmalarının idarə rəisinin yazılı icazəsi olmadan çıxardılması (surətinin çıxarılması) qadağandır.

5. Dövlət arxivlərinin oxu zallarında sənədlərdən istifadə qaydaları.

Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin Kollegiyasının 26 noyabr 2015-ci il tarixli, 5/2 № li Qərarı ilə "Dövlət arxivlərinin oxu zallarında sənədlərdən istifadə qaydaları" təsdiq edilmişdir. Bu Qaydalar Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının 22 iyun 1999-cu il tarixli, 694-IQ № li Qanunu, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 06 mart 2000-ci il tarixli, 32 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxiv Fondu sənədlərindən istifadə Qaydaları", "Dövlət arxivlərinin əsas iş qaydaları" və digər sahə normativ-hüquqi aktları rəhbər tutularaq hazırlanmışdır.

Qaydalar dövlət arxivlərinin oxu zallarında (nümayiş zalları, fonosənədlərin dinlənilməsi otağı və s.) bütün istifadəçilərin Dövlət Arxiv Fondunun özündə dövlət sirrini əks etdirməyən, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericiliyi ilə istifadəsinə məhdudiyyət qoyulmayan arxiv sənədlərindən, soruşmalarından, elektron məlumat bazasından istifadə etmə prinsiplərini və prosedurlarını tənzimləyir. İstifadəçilərin tərkibində dövlət sirrini və Azərbaycan Respublikasının Qanunvericiliyi ilə qorunan məlumatları əks etdirən arxiv sənədləri ilə işləməyə buraxılması qaydaları digər normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir. Dövlət Arxivlərinin oxu zallarına məsul olan işçilərin, onlara həvalə edilmiş işə görə məsuliyyəti Azərbaycan Respublikasının Qanunvericiliyi və Milli Arxiv İdarəsinin müvafiq normativ sənədləri ilə tənzimlənir. Bütün istifadəçilər dövlət arxiv fondu sənədləri ilə işləməyə buraxılmağa görə bərabər hüquqludurlar.

Dövlət Arxivlərinin oxu zallarına giriş və istifadəçilərin arxiv sənədlərindən istifadəsi pulsuzdur. Dövlət Arxivinin istifadəçilərə ödənişli xidmət göstərməsi digər qaydalarla tənzimlənir. İstifadəçilər dövlət arxiv fondunun sənədləri ilə işləmək üçün dövlət arxivinin oxu zalına yalnız rəsmi məktub, müstəsna hallarda ayrı-ayrı vətəndaşlar işə şəxsi ərizə əsasında buraxılırlar. Elmi müəssisələrin müvafiq planına uyğun olaraq, elmi iş üzərində işləyən və ya qurumun xidməti tapşırğını icra edən istifadəçilər müvafiq rəsmi məktubla Milli Arxiv İdarəsinə, Dövlət Arxivinin filiallarına və rayon dövlət arxivlərinə müraciət etməlidirlər. Məktub idarə, təşkilat və müəssisənin rəsmi blankında hazırlanır və qurumun rəhbəri tərəfindən imzalanır. Şəxsi ərizələr müəllif tərəfindən ümumi qaydada hazırlanır. Rəsmi məktubda (şəxsi ərizədə) istifadəçinin adı, soyadı, ata adı, işlədiyi yer, vəzifəsi, elmi dərəcəsi, tədqiq edəcəyi mövzusunun tam adı, sahəsi, xronoloji çərçivəsi və tədqiqatın məqsədi dəqiq göstərilməlidir.

Xarici ölkə vətəndaşları Azərbaycan Respublikası dövlət arxiv fondunun sənədlərindən dövlətlərarası müqavilələr və ya Azərbaycan Respublikasının digər dövlətlərlə bağladığı ikitərəfli müqavilələr əsasında istifadə edə bilərlər. Xarici ölkələrin vətəndaşları dövlət arxiv fondu sənədlərindən həmin ölkələrin səfirliklərinin və ya xarici ölkə idarələrinin Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi vasitəsilə Milli Arxiv İdarəsinin ünvanına göndərdikləri məktublar əsasında istifadə edə bilərlər. Respublika Dövlət Arxivlərinin Oxu zallarında işləmək üçün icazəni müraciətin üzərində darkənar qoymaqla Milli Arxiv İdarəsinin rəisi və ya rəis müavini, Dövlət Arxivinin filiallarında, o

cümlədən rayon dövlət arxivlərində müvafiq olaraq filial direktoru (arxiv müdiri) verir. Həmin icazə qeydiyyatı alındığı gündən etibarən bir il qüvvədə qalır. Növbəti il üçün müraciətin yenilənməsi vacibdir.

Dövlət Arxiv Fondu sənədləri ilə işləməyə buraxılmaq haqqında olan müraciətlərə Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddətdə - 15 iş günü ərzində rəsmi cavab verilir. İşləməyə buraxılan şəxslərə Dövlət Arxivinin oxu zalında şəxsi iş açılır. Şəxsi işə istifadəçini göndərən idarənin məktubu (və ya şəxsi ərizə), onun haqqında qısa məlumat (anket), şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti (xarici istifadəçilər üçün ümumvətəndaş pasportunun surəti), onun istifadə edəcəyi sənədlərin siyahıları, işlər barədə tələbnamələr və sənədlərin surətlərini çıxarmaq haqqında sifarişləri daxil edilir. Bütün istifadəçilər bu qaydalarla tanış olub, müvafiq anketi doldururlar. Oxu zallarına giriş üçün istifadəçiyə buraxılış vəsiqəsi verilir. Buraxılış vəsiqəsi şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlə birlikdə təqdim edildikdə etibarlı sayılır. Arxiv oxu zalında istifadəçilərə məlumat soruşmaları (siyahılar, kataloqlar, xülasələr), saxlama vahidləri, həmçinin kino-foto sənədlərin pozitiv surətləri, tədqiq edəcəyi mövzuya uyğun fonosənədlər, o cümlədən audiovizual, mikrosurat, elektron sənədlər və digər sənədlərdən istifadə etmək üçün müvafiq texniki vasitələr verilir. Xüsusi əhəmiyyətli arxiv sənədlərinin əsilləri (sənəd abidələri, xüsusi qiymətli sənədlər, tərkibində su nişanları olan və s.) yalnız arxiv rəhbərliyinin xüsusi yazılı icazəsi ilə verilir. İnformasiya texnologiyalarından istifadə etməklə, tədqiq olunacaq mövzuya uyğun arxivin elektron məlumat bazasından saxlama vahidlərinin, sənədlərin sifarişi yalnız arxiv oxu zalında həyata keçirilir. Ayrı-ayrı vətəndaşların şəxsi həyatı (onların sağlamlığı, ailə həyatı, əmlak vəziyyəti) haqqında informasiya daşıyıcıları olan arxiv sənədlərinin istifadə edilməsinə, qanunvericilikdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, həmin sənədlərin yaranmasından 75 il sonra yaxud şəxsin vəfatından 30 il sonra və ya ölüm faktı müəyyənəndirilməyibse, həmin şəxsin doğum tarixindən 110 sonra icazə verilir. Bu müddətdən tez həmin sənədlərdən istifadəyə yalnız qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hallarda icazə verilir. İstifadəçilərin hüquqları:

1. Oxu zalının iş qrafiki, arxiv oxu zalı vasitəsilə göstərdiyi xidmətlər və onların şərtləri haqqında məlumat almaq;
2. Arxivin mütəxəssislərindən özünün tədqiq etdiyi mövzuya aid arxivdə mövcud olan soruşmalardan, kataloqlardan, həmçinin elektron məlumat bazalarından istifadə edilməsi barədə müvafiq məsləhətlər almaq;
3. Elmi-məlumat kitabxanasının materiallarından istifadə etmək;
4. Tədqiq etdiyi mövzuya uyğun olaraq, sənədlərin surətinin çıxarılmasını sifariş etmək, ona verilmiş saxlama vahidləri, soruşmalar üzrə sənədlərdən çıxarışlar etmək;
5. Sifariş edildiyi gündən sonra ən azı iki iş günü ərzində birdəfəyə ən çox 10 saxlama vahidi (hər bir saxlama vahidində 150 vərəq hesabı ilə) və ya 10 saxlama vahidi kino-foto-video və elektron sənəd, həmçinin 3 saat həcmində fonosənəd almaq;

Oxu zallarında istifadəçilərə saxlama vahidləri və sənədlər, sənədlərin surətləri bir ay müddətinədək, xüsusi qiymətli sənədlərin əsilləri isə iki həftədən çox olmayan müddətdə verilir. Sifariş günü siyahıları, soruşmaları, çap məhsullarını və elmi-məlumat kitabxanasının digər sənədlərini sifariş etmək və almaq, həmçinin oxu zalında olan elektron məlumat informasiya axtarış sistemindən istifadə etmək. Tədqiq etdiyi mövzuya (işə)

aid olan və istifadəsinə məhdudiyyət qoyulmuş sənədlər ilə işləməyə buraxılmaq haqqında hüquqi məsləhətlər almaq. İstifadəçiyə təqdim edilmiş arxiv məlumatlarını, informasiyaları bütün qanuni məqsədlər üçün və bütün qanuni vasitələrlə istifadə etmək.

Pullu xidmətlərdən istifadə etmək. Sənədlərin surətinin çıxarılması üçün sifariş vermək. Oxu zalında istifadəçilər üçün nəzərdə tutulmuş avadanlıqlardan istifadə etmək. Arxivdə xüsusi texniki avadanlığın olmaması halında istifadəçinin özünə məxsus vasitələrdən (rəqəmsal aparat, mobil skayner və s.) arxiv direktorunun yazılı icazəsi və oxu zalının əməkdaşının nəzarəti altında istifadə etmək. Sənədlərə ziyan vurmamaq, digər istifadəçilərin işinə mane olmamaq, sənədlərin surətini çıxarmamaq, səs signalından istifadə etməmək və arxivin lokal şəbəkəsinə qoşulmamaq şərti ilə texniki vasitələrdən arxiv direktorunun yazılı icazəsi əsasında istifadə etmək. Oxu zalına özü ilə birlikdə arxiv sənədləri ilə iş zamanı yazdığı qeydləri, məktub, tədqiq etdiyi mövzuya aid elmi axtarış məlumatlarını, arxiv sənədlərinin surətlərini, çap məhsullarını, əlyazmalarını, elmi iş üçün əsasları (sübutlar) gətirmək və geri götürmək.

Arxiv sənədlərinin surətləri, çap məhsulları, kompüter və əl yazıları elmi işin əsasları xüsusi buraxılış vərəqi ilə rəsmiləşdirilir. Arxiv direktorunun yazılı icazəsi ilə oxu zalına köməkçi və ya tərcüməçi ilə gəlmək. Müşayiət edən istifadəçilərin qeydiyyatı ümumi qaydada aparılır. Oxu zalında xidmət səviyyəsi, zalın əməkdaşları haqqında şikayət, irad, təklifləri barədə arxiv rəhbərliyinə müraciət etmək. İstifadəçiyə sənəd verilməsindən imtina edilməsi (fasilə verilməsi, məhdudiyyət qoyulması, surətlərin çıxarılmasına məhdudiyyət qoyulması) səbəbləri haqqında məlumat almaq. İstifadəçi sənəd verilməməsi haqqında və yaranmış mübahisəli məsələlərin həlli üçün müvafiq arxiv direktoruna, arxiv işi sahəsində idarəetməni həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanına Milli Arxiv İdarəsinə, həmçinin Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada məhkəməyə müraciət edə bilər. İstifadəçilərin vəzifələri

1. Qaydalara riayət etmək;
2. İş zamanı oxu zalının iş rejiminə, sakitliyə, təmizliyə riayət etmək;
3. Oxu zalına hər gün daxil olduqda "İstifadəçilərin oxu zallarına giriş-çıxışının qeydiyyatı jurnalı"nda imza etmək;
4. Oxu zalına girməzdən öncə üst geyimlərini, çantaları, paketləri, çətləri və digər şəxsi əşyaları girişdə mühafizəyə təqdim etmək;
5. Oxu zalına əşyaları və məktubları şəffaf paketdə gətirmək;
6. Sifariş etdiyi saxlama vahidlərinin təmizliyini, səhifələrin yerində olub olmadığını (işin təsdiqedicisi vərəqinə əsasən) yoxlamaq və sifariş blankına qəbul barədə imza etmək;
7. Sənədlərdə hər hansı bir çatışmazlıq, qüsurlar, səhifələrin yerində olmaması, yanlış nömrələmə və s. bu kimi hallar barədə oxu zalının əməkdaşına məlumat vermək;
8. Sifariş etdiyi sənədlərin təmizliyini qorumaq;
9. Saxlama vahidinin istifadə vərəqini doldurmaq;
10. Oxu zalını tərk edərkən ona təqdim olunmuş sənədləri zalın əməkdaşına təhvil vermək;
11. Audiovizual və elektron sənədlərlə, avtomatlaşdırılmış axtarış vasitələri ilə iş zamanı texniki tələblərə əməl etmək;
12. Digər istifadəçilərə və zal əməkdaşlarına münasibətdə obyektiv və qərəzsiz olmaq;

13. Arxiv əməkdaşlarının, mühafizə xidmətinin, digər təhlükəsizlik və nəzarət xidməti orqanlarının əməkdaşlarının qanuni tələblərinə əməl etmək;

14. Oxu zalının əməkdaşına, mühafizə xidmətinin əməkdaşına zala gətirdiyi və zaldan çıxardığı materiallara və əşyalara baxmağa şərait yaratmaq;

Arxivin çıxışında yoxlama zamanı icazəsiz olaraq aparıldığı aşkar edilən materiallar, əşyalar onların mənşəyi məlum edilənə kimi müsadirə edilir.

15. Nəzərdə tutulduğu vaxtda oxu zalına gələ bilmədikdə bu barədə zal əməkdaşına məlumat vermək;

16. Sənədlərdən istifadə edərkən və ya nəşr edərkən həmin sənədlərin mənbəyini arxivin adını, fondun, siyahının, saxlama vahidinin və vərəqlərin nömrəsini qeyd etmək;

17. Arxiv sənədləri əsasında hazırlanmış bibliografik arayışı və ya nəşrin bir nüsxəsini arxivə vermək.

İstifadəçilərə qadağandır:

1. Oxu zalına üst geyimində daxil olmaq, zala özü ilə çanta, portfel, idman və ya təsərrüfat torbaları, plastik paketlər, çətlər gətirmək;

2. Oxu zalına icazəsiz olaraq kompüter (noutbuk, planşet, ipad və s.), fotoaparat, videokamera, bu tip xüsusiyyətlərə malik mobil telefonlar gətirmək. Mobil telefonlar söndürülmüş halda oxu zalının əməkdaşına və ya mühafizəyə təqdim edilməlidir.

3. Oxu zalında siqaret çəkmək, hər hansı qida məhsullarından istifadə etmək;

4. Oxu zalında qeyri-adekvat davranmaq, arxiv əməkdaşlarına, digər istifadəçilərə qarşı hörmətsizlik, kobudluq etmək, ucadan danışmaq, əməkdaşların qanuni tələblərinə itaətsizlik göstərmək;

5. Arxiv sənədlərini oxu zalından kənara çıxarmaq, onları üçüncü şəxsə vermək, sənədləri uzun müddət açıq vəziyyətdə elektrik və ya günəş işığının altında saxlamaq, vərəqi arxiv sənədinin üzərinə qoyub yazı yazmaq, vərəqləri qatlamaq, iz qoymaq, vərəqlər arasına hər hansı əşya qoymaq, cildlənməmiş işlərdən vərəqləri çıxartmaq və ya digərləri ilə qarışdırmaq;

6. Arxiv sənədləri ilə iş zamanı yapışqandan, skocdan, markerdən, ştrix qələmdən, mürekkəbli avtoqələmdən, qayçıdan və ya digər kəsici-deşici xüsusiyyətlərə malik olan alətlərdən istifadə etmək;

7. Sənədin mətnində hər hansı düzəliş etmək, sənədin üz qabığında və ya özündə qeydlər aparmaq, düzəlişlər etmək;

Arxiv sənədləri istifadəçiyə yalnız onun tədqiq etdiyi mövzuya aid olmaqla onun tərəfindən doldurulmuş tələbnamə əsasında verilir;

1. Sənədlərin verilməsi jurnalında istifadəçi hər götürdüyü sənədin adının qarşısında imza etməlidir.

2. Siyahılar, digər arxiv soraqçıları 5 gün, cildlənməmiş və xüsusi qiymətli sənədlər 5 gün, unikal sənədlər arxiv rəhbərliyinin icazəsi ilə bir gün, saxlama vahidləri, mikrosürətlər, çap məhsulları bir aylıq müddətə istifadəçiyə verilə bilər.

Siyahıların, saxlama vahidlərinin, sənədlərin (unikal sənədlər istisna olmaqla) oxu zalında istifadə müddətinin uzadılması oxu zalının əməkdaşı ilə unikal sənədlərin, xüsusi qiymətli sənədlərin istifadə müddətinin uzadılması arxiv rəhbərliyi ilə razılaşdırılmalıdır. Bu halda həmin sənədlər üçün yeni tələbnamə yazıla bilər. Sənədlərin istifadəçiyə təkrar

verilmə müddəti arxiv rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilir. Sənədlərin istifadə fondu və ya surətləri olduğu təqdirdə onların əsilləri oxu zalına istifadə üçün verilmir. Kino-foto-fono sənədlərin yalnız surəti təqdim edilir. Sənədlərin verilməsinə və ya müəyyən müddətdən sonra verilməsinə səbəb olan hallar:

1. Sənəd fiziki baxımdan qənaətbəxş olmadıqda və bərpayə ehtiyacı olduqda;
2. İstifadəsinə Azərbaycan Respublikası Qanunvericiliyi və ya fondtəşkilədən tələbi ilə məhdudiyyət qoyulduqda;
3. Sənədlər xidməti tapşırıqların icrası üçün arxiv əməkdaşları tərəfindən istifadə edildikdə (dövlət hakimiyyəti orqanlarının sərəfələrinin icrası, arxiv arayışlarının hazırlanması, fondların tematik işlənməsi, sənəd toplularının hazırlanması, mühafizəxanalarda sənədlərin mövcudluğunun yoxlanılması və s.);
4. Sənədlər müvafiqəti istifadə üçün digər qurumlara göndərildikdə;
5. Sənədlər nümayiş etdirilmək üçün sərgilərə təqdim edildikdə;
6. Sənədlər başqa istifadəçiyə verildikdə.

Müvafiq arxiv qaydalarına uyğun olaraq elmi və texniki cəhətdən işlənilməmiş sənədlər oxu zalına istifadə üçün verilmir. İstifadəçinin sifarişində arxivin texniki imkanları daxilində və sənədlərin fiziki durumundan asılı olaraq, sənədlərin surətləri, mikrosurətləri, fotosurətləri, kinofotosənədlərin pozitivləri hazırlana bilər. Ödənişli əsaslarla xidmət göstərildiyi hallarda, sənədin surəti istifadəçi müvafiq hesaba pul köçürdükdən və qəbzə arxivə təqdim etdikdən sonra hazırlanır. Surətlərin çıxarılması üçün sifariş xüsusi blankda istifadəçi tərəfindən hazırlanaraq oxu zalının əməkdaşına verilir. Sifariş blankında sənədin axtarış əlamətləri mütləq göstərməlidir. Surətləri çıxarılmalı olan sənədlərin həcmi çox olduqda arxiv rəhbərliyi tərəfindən həmin sənədlərin siyahısı tələb edilə bilər. Dövlət Arxiv Fondunun qeyri-dövlət hissəsinə aid olan sənədlərin, həmçinin şəxsi məlumatları özündə əks etdirən sənədlərin surətinin çıxarılması fondtəşkilədən və ya onun varisinin yazılı icazəsi ilə həyata keçirilir.

Surət çıxarılmasına hər hansı məhdudiyyət qoyulmamışdırsa, bu halda ümumi qaydalar çərçivəsində surət çıxarılır. Müəlliflik hüququ predmeti olan sənədlərin, həmçinin bədii yaradıcılıq xarakterli sənədlərin, audivizual sənədlərin, elmi-texniki sənədlərin, layihələrin surətinin çıxarılması "Müəlliflik hüquqları və əlaqəli hüquqlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir. Nəşr olunmamış əsərlərin, əlyazmaların, elmi işlərin surətləri çıxarılır. Digər vətəndaşların şəxsi və ailə həyatlarına aid olan sənədlərin surətlərinin çıxarılmasına icazə verilmir. Surətlərin həcmi, surətçixarmanın müddəti və hazırlanma şəkli sənədlərin vəziyyətindən asılı olaraq arxiv rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilir. Fondların, kolleksiyaların bütöv halda surətinin çıxarılmasına icazə verilmir. Fiziki cəhətdən yararsız olan sənədlərin, həmçinin surəti çıxarıldığı təqdirdə zədələne biləcək sənədlərin surəti çıxarılır. Nadir sənədlərin, xüsusi qiymətli sənədlərin, həmçinin surətinin çıxarılması üçün saxlama vahidinin tikisinin sökülməsi vacib olan sənədlərin surəti çıxarılır. Çap edilməmiş siyahıların, kataloqların, məlumat bazalarının məlumatlarının bütöv halda surətinin çıxarılması qadağandır.

Müstəsna hallarda arxivdə surət çıxartmaq üçün texniki imkan olmadığı halda, istifadəçiyə məxsus olan avadanlıqdan istifadə edilə bilər. İstifadəçiyə məxsus olan mobil skanerlərdən, fotoaparatlardan istifadə yalnız arxiv direktorunun yazılı icazəsi ilə arxivin

daxilində və oxu zalının əməkdaşının nəzarəti altında həyata keçirilməlidir. İstifadəçiyə məxsus texniki vasitələrlə çəkilmiş surətlərin keyfiyyətinə görə arxiv məsuliyyət daşıyır. Arxiv rəhbərliyi ilə müvafiq razılaşmaya əsasən istifadəçi arxivə sənədin surətinin çıxarılması üçün mütəxəssis dəvət edə bilər. Bu halda surətçixarma arxivin yerləşdiyi binada və arxiv əməkdaşının nəzarəti altında həyata keçirilir. Sənədlərin surəti istifadəçiyə və ya onun vəkili edilmiş nümayəndəsinə müvafiq imza ilə verilir. Həmçinin istifadəçinin sifarişi ilə hazırlanmış arxiv sənədinin surəti onun ünvanına göndərilə bilər. Xarici ölkə istifadəçilərinin sifarişi ilə hazırlanmış arxiv sənədlərinin surəti onlara şəxsən verilir və ya həmin istifadəçiyə göndərilməsi üçün ölkəsinin səfirliyinə təqdim edilir.

Qismən məxfiliyi götürülmüş sənədlərin surətləri verilərək oradan məxfi hissə çıxarılır və istifadəçiyə ümumi qaydalar çərçivəsində verilir. Xarici ölkə istifadəçilərinin Azərbaycan Respublikası ərazisində aldığı leqallaşdırılmış arxiv sənədinin surətinin dövlət sərhədindən çıxarılmasına müvafiq icazəni yalnız Milli Arxiv İdarəsi verir.

Arxiv sənədlərinin surətlərinin arxiv binasından kənara çıxarılması yalnız müvafiq arxiv direktorunun imzası olduğu təqdirdə mümkündür. Qaydaları pozan istifadəçilər dövlət arxiv fondu sənədləri ilə işləməyə buraxılmadan müəyyən müddətdə və ya birdəfəlik məhrum edilir. Bu barədə istifadəçini göndərən quruma və ya iş yerinə məlumat verilir. Qaydaları pozan xarici istifadəçilər dövlət arxiv fondu sənədləri ilə işləməyə buraxılmadan məhrum edilir və Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi vasitəsilə vətəndaşı olduğu ölkənin səfirliyinə məlumat verilir. Dövlət Arxiv Fondu sənədləri ilə işləyərkən onları yararsız hala salan, oğurlayan, qəsdən zərər yetirən, sənəddə dəyişiklik edən və s. bu kimi əməllər törətmiş istifadəçilər Azərbaycan Respublikasının Qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyətə cəlb olunurlar.

Əlavə

Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsi

(arxivin adı)

İSTİFADƏÇİ ANKETİ

Adı _____
 Atasının adı _____
 Soyadı _____
 Təvəllüdü _____
 Doğulduğu yer _____
 Vətəndaşlığı _____
 Ünvanı və telefonu _____
 İş yeri və vəzifəsi _____
 İş yerinin ünvanı və telefonu _____
 Şəxsiyyət vəsiqəsinin (pasportun) seriya və № si _____
 Tədqiqat işinin mövzusu _____
 Mövzunun dövlət qeydiyyat № si _____
 İşin məqsədi _____
 Sahəsi _____

(elmi, tarix, iqtisadiyyat, sosial-mədəni, digər)

Xronoloji cərcivəsi

Dövlət arxivlərinin oxu zallarında arxiv sənədlərindən istifadə qaydaları ilə tanış olmuşam;

- onlara qeyd-şərtsiz əməl edəcəyimi;

- dərc ediləcək işimin bir nüsxəsini arxivə təqdim edəcəyimi öhdəmə götürürəm.

Haqqımda olan anket məlumatlarının düzgünlüyünə təminat verirəm və bu bölmədəki məlumatlarda sonradan, anketin qüvvədə olduğu müddət ərzində hər hansı bir dəyişiklik olarsa, bu

barədə məlumat verməyi öhdəmə götürürəm.

İmza:

Tarix:

XXVII BÖLMƏ

ARXİVDƏ İŞİN TƏŞKİLİ

1. Arxivdə sənədlərlə işin təşkili.

İdarə arxivində iş "Arxiv haqqında Əsasnamə"yə uyğun olaraq təşkil olunur. Əsasnaməyə aşağıdakı bölmələr daxil edilir: ümumi müddəalar; arxiv sənədlərinin tərkibi; arxivin vəzifə və funksiyaları; arxivin hüquqları; arxivdə işin təşkili. Zərurət olduqda əsasnaməyə digər bölmələr əlavə oluna bilər. İdarənin "Arxiv haqqında əsasnamə"si müvafiq arxiv təşkilatı ilə razılaşdırılır və idarənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Dövlət orqanlarının mərkəzi və sahə arxivlərinin əsasnamələri arxiv siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşdırılır. Arxivə idarə rəhbərinin əmri ilə vəzifəyə təyin olunan və vəzifədən azad edilən şəxs rəhbərlik edir. Arxivin rəhbəri arxivdə işi təşkil edir və əsasnamə ilə müəyyən olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsinə məsuliyyət daşıyır. Ştat cədvəli üzrə arxivdə mövcud olan digər vəzifələrə vəzifə təlimatı hazırlanır və təlimatda işçinin hüquq və vəzifələri aydın göstərilir. Vəzifə təlimatı idarənin hüquq xidməti ilə razılaşdırılır.

Dövlət orqanlarının mərkəzi və sahə arxivləri sahə təyinatlı normativ metodiki sənədlərin hazırlanmasını təşkil edir. Arxivin hazırladığı normativ-metodiki sənəd arxiv siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşdırıldıqdan sonra təsdiq edilir. Arxivdə işin planlaşdırılması və hesabatlılıq təmin olunur. Cari ildə növbəti ilin iş planı və sənədlərin təhvil-qəbulunun qrafiki hazırlanır. İlin yekununda görülmüş işlər barədə hesabat tərtib edilir, həmçinin iş planına daxil edilmədən görülmüş işlər barədə məlumat hazırlanır. Arxivdə əməyin uçotu görülmüş işlərin qeydiyyatının aparılması ilə həyata keçirilir. Arxiv idarənin struktur bölmələrində sənədlərlə işin təşkili və onların saxlanması vəziyyətini yoxlayır. Yoxlamanın nəticəsi olaraq idarə rəhbərinin adına arayış hazırlanır. Arayışda mövcud vəziyyət qeyd olunur, çatışmazlıqlar göstərilir və onların aradan qaldırılması üçün təkliflər verilir. Mərkəzi və sahə arxivləri onların tabeliyində olan təşkilatların idarə arxivlərinin vəziyyətini yoxlayır, müvafiq arayış hazırlayaraq idarənin rəhbərinə təqdim edir.

Arxivin rəhbəri dəyişdirildikdə arxiv sənədlərinin (elmi-məlumat aparatı ilə birlikdə), inventar və əvadanlıqların, mühafizəxanaların akt əsasında təhvil-qəbulu aparılır. Təhvil-

qəbul idarə rəhbərinin əmri əsasında yaradılmış komissiya tərəfindən həyata keçirilir. Təhvil-qəbul zamanı bütün arxiv sənədlərinin, elmi-məlumat aparatının, uçot sənədlərinin, möhür və ştampların mövcudluğu və vəziyyəti yoxlanılır. İdarə yenidən təşkil edildikdə sənədlərin təhvil-qəbul qaydaları. Yenidən təşkil edilmiş idarənin sənədlərinin təhvil-qəbul qaydaları idarənin yenidən təşkil edilməsi barədə verilmiş sərəncamverici sənədlə müəyyən olunur. Bu məqsədlə yaradılmış komissiyaanın tərkibinə dövlət arxiv təşkilatının nümayəndəsi daxil edilir. İdarə əvvəlki funksiyalarını bir neçə təşkilata verməklə yenidən təşkil edildikdə sənədlər varis idarəyə verilir.

Yenidən təşkil edilmiş idarənin struktur bölmələrindən müstəqil statuslu idarələr yaradıldıqda, həmin struktur bölmənin işçilərinin şəxsi işləri, əmək haqqı üzrə şəxsi hesabları və struktur bölmənin fəaliyyətinə aid olan digər sənədlər yeni yaradılmış idarəyə təhvil verilir.

Sənədlər təhvil verilməzdən əvvəl yoxlanılır, elmi-texniki cəhətdən qaydaya salınır, təhvil-qəbul siyahılar və akt əsasında həyata keçirilir. Qaydalar əsasən Milli arxiv fonduna məxsus olan ümumi idarəçilik sənədləri yaradan idarələrdə arxiv işinin təşkili prinsiplərini müəyyən edir. Spesifik sənədlərin (elmitexniki, kino-foto, fonos və digər bu növ sənədlər) yarandığı idarələrdə arxiv işinin təşkili digər normativ metodiki sənədlərlə tənzimlənir. Bu qaydaların pozulmasında təqsirli olan hüquqi və fiziki şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.[8]

2. Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin Apellyasiya Şurası

Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsinin Apellyasiya Şurası haqqında Əsasnamə Milli Arxiv İdarəsi rəisinin 09.02.2016-cı il tarixli, Ə/F02 nömrəli Əmri ilə təsdiq edilmişdir. Milli Arxiv İdarəsinin Apellyasiya Şurası sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən özlərinin sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı Milli Arxiv İdarəsinin və onun struktur (yerli) qurumlarının qərarlarından, hərəkət və ya hərəkətsizliyindən (korupsiya ilə əlaqədar hüquqpozumlarla bağlı müraciətlər istisna olmaqla) verilmiş təkrar şikayətlərə baxan və ictimai (ödənişsiz) əsaslarla fəaliyyət göstərən kollegial orqandır. Apellyasiya Şurası öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu, «Milli arxiv fondu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununu və Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri və Əsasnaməni rəhbər tutur.

Apellyasiya Şurası öz vəzifələrini yerinə yetirərkən və hüquqlarını həyata keçirərkən digər icra hakimiyyəti orqanları, yerli özünüidarəetmə orqanları və qeyri-hökumət təşkilatları, habelə hüquqi və fiziki şəxslərlə qarşılıqlı surətdə fəaliyyət göstərir. Əsasnamənin məqsədləri üçün "şikayət" dedikdə, sahibkarlıq fəaliyyəti göstərən fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən özlərinin sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı verilmiş şikayətlər üzrə Milli Arxiv İdarəsinin və ya onun strukturuna daxil olan və ya tabeliyində olan digər qurumlarının qəbul etdiyi qərarlardan, qərarların qəbul edilməsindən imtinadan, habelə hərəkət və ya hərəkətsizliyindən həmin şəxslərin Apellyasiya Şurasına verdiyi yazılı müraciəti başa düşülür. Apellyasiya Şurası öz fəaliyyətini qanunçuluq, şəffaflıq,

kollegiallıq, qərəzsizlik prinsipləri əsasında qurur. Apellyasiya Şurasının vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərlə əlaqədar hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırma aparmaq və işin nəticəsi üzrə müvafiq olaraq əsaslandırılmış şəkildə qərar qəbul etmək;

2. Apellyasiya Şurasının qəbul etdiyi qərarların icrasına nəzarət etmək;

3. Apellyasiya Şurasında baxılan şikayətlərin uçotunu aparmaq, onları təhlil etmək, icmallaşdırmaq və nəticəsi barədə Milli Arxiv İdarəsinin rəhbərinə yarımillik və illik arayışlar (hesabatlar) təqdim etmək;

4. fəaliyyəti zamanı öz səlahiyyətləri daxilində insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini təmin etmək və onların pozulmasının qarşısını almaq;

5. qanunvericiliyə uyğun olaraq dövlət və kommersiya sirtinin və qanunla açıqlanması və yayılması qadağan edilən digər məlumatların qorunması üçün zəruri tədbirlər görmək;

6. Apellyasiya Şurasının qəbul etdiyi qərarlarla bağlı izah vermək;

7. qanunla və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları ilə müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirmək.

Apellyasiya Şurası öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün aşağıdakı hüquqlara malikdir:

1. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərlə əlaqədar mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarına, yerli özünüidarəetmə orqanlarına və qeyri-hökumət təşkilatlarına, habelə hüquqi və fiziki şəxslərə sorğular göndərmək (müraciətlər etmək), onlardan zəruri sənədləri və məlumatları almaq;

2. şikayətlə müraciət etmiş şəxsləri (onların səlahiyyətli nümayəndələrini), Milli Arxiv İdarəsi aparatının və ya İdarənin strukturuna daxil olan və ya tabeliyində olan digər qurumlarının vəzifəli şəxslərini, habelə digər əlaqəli şəxsləri Apellyasiya Şurasının iclaslarına dəvət etmək, onların iştirakı ilə araşdırma aparmaq, onlardan izahatlar almaq;

3. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərin araşdırılması zamanı aşkar olunmuş nöqsanların və pozuntuların aradan qaldırılması ilə bağlı Milli Arxiv İdarəsi aparatının və İdarənin strukturuna daxil olan və ya tabeliyində olan digər qurumlarının vəzifəli şəxslərinə yazılı göstərişlər vermək;

4. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərin araşdırılması zamanı Milli Arxiv İdarəsi aparatının, İdarənin strukturuna daxil olan və ya tabeliyində olan digər qurumlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən xidməti fəaliyyətlərinin icrası ilə bağlı kobud nöqsanlara yol verilməsi, habelə hüquqi aktların pozulması halları aşkar edildikdə, həmin şəxslərin məsuliyyətə cəlb olunması məqsədilə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qayda-da tədbirlərin görülməsi üçün aidiyyəti üzrə məsələ qaldırmaq, nəticəsi barədə məlumat almaq;

5. Apellyasiya Şurasının fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması üçün təkliflər vermək;

6. Apellyasiya Şurasının fəaliyyəti prosesində təhlillər və ümumiləşdirmələr aparmaq, şikayətlərin araşdırılması zamanı aşkar edilmiş ziddiyyətlərin aradan qaldırılması ilə bağlı təkliflər vermək;

7. Apellyasiya Şurasının qərarlarının yerinə yetirilməsinin monitorinqini aparmaq və nəzarət etmək, habelə nöqsanların aradan qaldırılması üzrə tədbirlər görmək;

8. Apellyasiya Şurasının fəaliyyətinə ekspert, mütəxəssis və məsləhətçilər cəlb etmək;

9. qanunla və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları ilə müəyyən edilmiş digər hüquqları həyata keçirmək.

Şuranın tərkibi (sədri və digər altı üzvü) Milli Arxiv İdarəsinin rəhbəri tərəfindən müəyyən edilir. Apellyasiya Şurasının sədri Milli Arxiv İdarəsi rəhbərinin müavinlərindən biri olmalıdır. Apellyasiya Şurasının sədri:

1. Apellyasiya Şurasının işini təşkil edir və ona rəhbərliyi həyata keçirir;

2. Apellyasiya Şurasının adından çıxarılan qərarları və Apellyasiya Şurasının fəaliyyəti ilə bağlı digər sənədləri imzalayır;

3. Apellyasiya Şurasının digər üzvlərinin, habelə Apellyasiya Şurasının Katibliyinin rəhbərinin və tərkibinin təsdiq edilməsi ilə bağlı Milli Arxiv İdarəsinin rəhbərinə təqdimatlar (təkliflər) verir;

4. Apellyasiya Şurasının iclaslarının gündəliyini müəyyənləşdirir və keçirilən iclaslarda sədrlik edir;

5. Apellyasiya Şurasının səlahiyyətlərinə aid məsələləri baxılmaq üçün Şuranın iclaslarına çıxarır;

6. Apellyasiya Şurasını təmsil edir.

Apellyasiya Şurasının üzvlərinin hüquq və vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Apellyasiya Şurasının iclaslarında və fəaliyyətində iştirak etmək;

2. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərlə əlaqədar hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırma aparmaq;

3. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərlə əlaqədar münasibət bildirmək, rəy və təkliflər vermək;

4. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərlə əlaqədar ilkin araşdırma üçün təqdim edilmiş sənədlərin (toplanmış materialların) kifayət olmadığı qənaətinə gəldikdə, əlavə sənədlərin əldə edilərək araşdırma materiallarına daxil edilməsini tələb etmək;

5. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərlə əlaqədar Apellyasiya Şurasının adından qərarların qəbul edilməsi ilə bağlı səsvermədə iştirak etmək;

6. Apellyasiya Şurasının iclaslarının protokollarını imzalamaq;

7. Apellyasiya Şurasının iclaslarında səs çoxluğu ilə qəbul edilmiş qərarlardan razı olmadıqda, həmin məsələlərin Milli Arxiv İdarəsinin kollegiya iclasında müzakirə edilməsi üçün yazılı şəkildə əsaslandırılmış rəylə Milli Arxiv İdarəsinin rəhbərinə müraciət etmək;

8. Apellyasiya Şurasının iclaslarında baxılan məsələlərə qərəzsiz yanaşmaq;

9. Apellyasiya Şurasının səlahiyyətlərinə aid təşkilati məsələlər barədə təkliflər vermək;

10. Əsasnamədə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək və hüquqları həyata keçirmək.

Apellyasiya Şurasının cari fəaliyyətinin təşkili üçün Apellyasiya Şurasının Katibliyi yaradılır. Katibliyin rəhbəri və tərkibi Apellyasiya Şurasının sədrinin təqdimatı (təklifi) əsasında Milli Arxiv İdarəsinin rəhbəri tərəfindən təsdiq olunur. Apellyasiya Şurasının hər bir üzvü Şuranın iclasında baxılan məsələlər üzrə şəxsi maraqlarına toxunan, habelə onun qərəzliliyinə əsas verə bilən hallar olduqda, Şuranı məlumatlandırmalı və qərarların qəbul edilməsində iştirak etməməlidir. Katiblik:

1. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətlərlə əlaqədar təşkilati tədbirləri həyata keçirir;

2. Apellyasiya Şurasına daxil olan şikayətləri qanunvericiliyin və Əsasnamənin tələblərinə uyğunluğu baxımından yoxlayır, onlar müvafiq tələblərə uyğun olduğu halda iş üzrə bütün zəruri sənədlərin (materialların) 2 iş günündən gec olmayaraq Katibliyaya təqdim edilməsi üçün Milli Arxiv İdarəsi aparatının aidiyyəti struktur bölməsinə və ya İdarənin strukturuna daxil olan və ya tabeliyində olan digər qurumlarına müraciət edir;

3. Əsasnamənin yarımbəndinə müvafiq olaraq Milli Arxiv İdarəsinin aidiyyəti struktur bölməsi və ya İdarənin tabeli qurumları tərəfindən təqdim edilmiş sənədlərin (materialların) tamlığını və zəruriliyini yoxladıqdan sonra toplanmış sənədləri (materialları) rəsmi şəkildə rəy verilməsi üçün Apellyasiya Şurasının sədrindən başqa digər üzvlərinə göndərir;

4. Əsasnamənin bəndinə əsasən rəsmi şəkildə təqdim edilmiş rəyləri ümumiləşdirir və Apellyasiya Şurasının sədri ilə razılaşdırmaqla Apellyasiya Şurasının iclaslarını təşkil edir;

5. Apellyasiya Şurasının iclaslarının keçirilməsinin vaxtı barədə Apellyasiya Şurasının üzvlərinə, habelə bu Əsasnamənin yarımbəndində göstərilən şəxslərə iclasa ən azı 3 iş günü qalmış yazılı məlumat verir;

6. Apellyasiya Şurasının iclaslarının protokolunu tərtib edir və imzalanması üçün Apellyasiya Şurasının üzvlərinə təqdim edir;

7. Apellyasiya Şurasının qərarlarının (rəylərinin, yazılı şəkildə verdiyi cavabların) layihəsini hazırlayır, baxılması və imzalanması üçün Apellyasiya Şurasının sədrinə təqdim edir;

8. Apellyasiya Şurasının qəbul etdiyi qərarlarının (rəylərin, yazılı şəkildə verdiyi cavabların) aidiyyəti üzrə göndərilməsini təmin edir;

9. Apellyasiya Şurasında baxılan şikayətlərin uçotunu aparır, onları təhlil edir, icmallaşdırır və nəticəsi barədə Apellyasiya Şurasının sədrinə rüblük, yarımillik və illik arayışlar (hesabatlar) təqdim edir;

10. Apellyasiya Şurasının iclaslarında baxılan məsələlər barədə məlumatı kütləvi informasiya vasitələri və Milli Arxiv İdarəsinin rəsmi internet saytı vasitəsilə yayır;

11. Apellyasiya Şurasının fəaliyyəti haqqında əhəlinin məlumatlandırılmasını, siyahısı qanunla müəyyən edilmiş açıqlanmalı olan informasiyanın Milli Arxiv İdarəsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilməsini və informasiyanın daim yenilənməsini təmin edir;

12. Apellyasiya Şurasının sədrinin göstərişlərini icra edir;

13. Apellyasiya Şurasının protokollarının və digər sənədlərin əsllərini saxlayır;

Əsasnamənin yarımbəndinə əsasən rəylər 2 iş günündən gec olmayaraq təqdim edilməlidir. Təqdim edilmiş rəylər əsaslandırılmalı, həmin rəylərdə hər hansı bir məsələyə münasibət aydın və birmənalı şəkildə ifadə olunmalıdır. Şikayət yazılı formada tərtib edilir. Şikayətdə "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə nəzərdə tutulan məlumatlarla yanaşı, aşağıdakı məlumatlar da göstərilir:

1. şikayət edən şəxsin VÖEN-i;

2. şikayətin predmeti üzrə bundan əvvəl Milli Arxiv İdarəsinə edilmiş müraciət (müraciətlər) və alınmış cavab (cavablar) barədə məlumatlar;

3. şikayətin predmeti üzrə bundan əvvəl Milli Arxiv İdarəsinə müraciətin (müraciətlərin) edilməsinə səbəb olan hal barədə məlumatlar (Milli Arxiv İdarəsinin və ya onun strukturuna daxil olan və ya tabeliyində olan digər qurumlarının qəbul etdiyi inzibati aktın adı, tarixi, nömrəsi, qısa məzmunu);

4. şikayətə əlavə edilmiş sənədlərin siyahısı.

Şikayətlər müraciət edən fiziki şəxsin özü və ya hüquqi şəxsin rəhbəri, yaxud onların səlahiyyətli nümayəndələri tərəfindən (səlahiyyəti təsdiq edən sənədin surəti şikayətə əlavə edilməklə) imzalanır. Hüquqi şəxs tərəfindən təqdim olunan şikayətlərə həmin hüquqi şəxsin möhürü vurulmalıdır. Bu tələb rezident və qeyri-rezident hüquqi şəxslərin nümayəndəlik, filial və idarələrinə də şamil edilir. Bu zaman şikayətlərə müvafiq olaraq nümayəndəlik, filial və idarələrin möhürü vurulur. Şikayətlərin əsaslı olmasını təsdiq edən sənədlərin (dövlət, qeyri-dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarından alınmış qərar, akt, rəy, məktub, arayış, qəbz və digər sənədlərin) müvafiq qaydada təsdiq olunmuş surətləri şikayətlərə əlavə edilir. Milli Arxiv İdarəsinin aidiyyəti struktur bölməsində baxılmadan birbaşa Apellyasiya Şurasına daxil olmuş şikayətlər (təkrar şikayət hesab edilməyən şikayətlər), habelə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaqlarla bağlı müraciətlər baxılması üçün aidiyyəti üzrə göndərilir.

Apellyasiya Şurasında baxılmış (və ya mahiyyəti üzrə baxılmamış) hər bir şikayət üzrə müraciəti etmiş şəxsə (şəxslərə) araşdırmanın nəticəsinə dair əsaslandırılmış qərar (və ya yazılı cavab) göndərilir. Apellyasiya Şurasının iclasları onun üzvlərinin ən azı üçdə ikisi iştirak etdikdə baş tutmuş sayılır. Apellyasiya Şurasının iclasları ayda iki dəfədən az olmayaraq, zərurət yarandığı hallarda isə Apellyasiya Şurasının sədrinin razılığı ilə və ya Milli Arxiv İdarəsinin rəhbərinin göstərişi ilə istənilən vaxt keçirilir.

Apellyasiya Şurasının hər bir iclasının reqlamenti müzakirə olunacaq müraciətlərdən asılı olaraq Apellyasiya Şurasının sədri tərəfindən müəyyənləşdirilir. Apellyasiya Şurasının iclaslarında Apellyasiya Şurasına şikayətlə müraciət etmiş şəxslər (onların səlahiyyətli nümayəndələri), Milli Arxiv İdarəsinin aidiyyəti vəzifəli şəxsləri, ekspert, mütəxəssis, tərcüməçi və digər əlaqəli şəxslər iştirak edə bilərlər. Apellyasiya Şurasının gündəliyinə daxil edilmiş şikayətlərlə bağlı bütün dəlillər Apellyasiya Şurasının üzvləri tərəfindən müzakirə edilir və hər bir məsələyə ayrıca münasibət bildirilir.

Apellyasiya Şurasının iclaslarında qərarlar açıq səsvermə yolu ilə iclasda iştirak edən üzvlərin səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Səslər bərabər olduqda, Apellyasiya Şurasının sədri həlledici səsə malikdir. Apellyasiya Şurasının gündəliyinə daxil edilmiş şikayətlərlə bağlı Apellyasiya Şurasının sədri, Apellyasiya Şurasının Katibliyinin rəhbəri və ya Apellyasiya Şurasının digər üzvlərindən biri maruzə edir. Apellyasiya Şurasının iclaslarında şikayətlə müraciət etmiş şəxslərin səlahiyyətli nümayəndələri iştirak etdikdə, nümayəndənin səlahiyyətini təsdiq edən sənədin əsl (və ya müvafiq qaydada təsdiq olunmuş surəti) Katibliyaya təqdim edilməlidir. Apellyasiya Şurasının iclaslarına dəvət olunan şəxslər təkliflər vermək və müvafiq məsələlərə münasibət bildirmək hüququna malikdirlər. Apellyasiya Şurasında baxılan şikayətlər barədə qəbul edilmiş qərarlar barədə məlumat Katiblik tərəfindən kütləvi informasiya vasitələri və Milli Arxiv İdarəsinin rəsmi internet saytı vasitəsilə yayılır. Apellyasiya Şurasının iclaslarının və gündəliyinə daxil edilmiş şikayətlərin müzakirəsinin video çəkilişi həyata keçirilir və ən azı bir il müddətində saxlanılır.

Apellyasiya Şurasının sədri üzrlü səbəblərlə əlaqədar (məzuniyyət, ezamiyyət, xəstəlik və s.) Apellyasiya Şurasının iclaslarında iştirak edə bilmədikdə, Apellyasiya Şurasının sədrinin səlahiyyətləri Milli Arxiv İdarəsinin rəhbəri tərəfindən müavinlərindən birinə həvalə edilir. Apellyasiya Şurasının iclaslarının nəticəsi Apellyasiya Şurasının üzvləri və Katibliyin rəhbəri tərəfindən imzalanmış iclas protokolunda əks olunmaqla rəsmiləşdirilir. Apellyasiya Şurasının iclas protokolunda aşağıdakılar göstərməlidir:

1. iclasın keçirildiyi tarix və yer;
2. iclasda iştirak edən Apellyasiya Şurasının üzvlərinin, Katibliyin rəhbərinin, dəvət edilmiş digər şəxslərin və (və ya) onların səlahiyyətli nümayəndələrinin adları, soyadları və atalarının adları;
3. müzakirə edilməsi üçün gündəliyə daxil edilmiş şikayətin predmeti, qısa məzmunu və əsasları;
4. müzakirə edilməsi üçün gündəliyə daxil edilmiş şikayətin predmeti üzrə daha əvvəl qəbul edilmiş qərarlar və həmin qərarların əsasları;
5. Apellyasiya Şurasının iclasında iştirak edən şəxslərin çıxışları;
6. Apellyasiya Şurasının daxil olmuş şikayətlə bağlı topladığı sübutlar, gəlmiş nəticələr, aidiyyəti hüquqi aktlara istinad;
7. Apellyasiya Şurası tərəfindən qəbul edilmiş qərar.

Apellyasiya Şurası icraatına daxil olan şikayətlər üzrə aparılan araşdırmanın nəticəsi olaraq aşağıdakı qərarlardan birini qəbul edir:

1. şikayət təmin edilir;
2. şikayət qismən təmin edilir;
3. şikayət təmin edilmir;
4. şikayətin mahiyyəti üzrə yeni qərar qəbul edilir.

Apellyasiya Şurasının qərarı əsaslandırılmış şəkildə tərtib olunmalı və işin bütün hallarını özündə əks etdirməlidir. Apellyasiya Şurasının sədri tərəfindən imzalanmış qərar giriş, təsviri, əsaslandırıcı və nəticə hissəsindən ibarət olur və həmin hissələrdə aşağıdakı məlumatlar qeyd edilir:

1. giriş hissəsində Apellyasiya Şurasının qərarının qəbul edildiyi tarix və yer, qərarın imzalayan Apellyasiya Şurasının sədrinin soyadı, adı, atasının adı, vəzifəsi, şikayətin predmeti və irəli sürülən tələblər;
2. təsviri hissəsində daxil olmuş şikayətlə müraciət etmiş şəxsin gətirdiyi əsas, şikayətin predmeti üzrə daha əvvəl qəbul edilmiş qərarlar və həmin qərarların qısa məzmunu, əsasları, habelə işdə iştirak edən şəxslərin izahatları;
3. əsaslandırıcı hissəsində Apellyasiya Şurasının əldə etdiyi sübutlar və topladığı sənədlər barədə məlumatlar, aidiyyəti hüquqi aktlara istinadlar;
4. nəticə hissəsində Apellyasiya Şurasının qəbul etdiyi qərar, qərarın icrasına dair göstəriş və qərardan şikayətin verilməsi qaydası.

Apellyasiya Şurasının sədri tərəfindən qəbul edilmiş qərarların (verilmiş yazılı cavabların) aidiyyəti üzrə göndərilməsini Katiblik təşkil edir. Apellyasiya Şurasının icraatına daxil olan şikayət digər orqanın səlahiyyətlərinə aid olduğu halda, Apellyasiya Şurası şikayətin daxil olduğu vaxtdan ən gec 3 iş günü müddətində şikayəti və ona əlavə olunmuş sənədləri səlahiyyətli orqana göndərir və bu barədə şikayətçiye yazılı şəkildə əsaslandırılmış məlumat verir.[16]

3. Milli Arxiv İdarəsində çalışan dövlət qulluqçularının etik davranış qaydası

Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsi rəisinin "06" iyun 2012-ci il tarixli 14 nömrəli əmri ilə Azərbaycan Respublikası Milli Arxiv İdarəsində çalışan dövlət qulluqçularının etik davranış qaydası təsdiq edilmişdir.

Bu Qaydalar "Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 21.2.8-ci maddəsinə uyğun olaraq və "Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 16 avqust tarixli 614 nömrəli Fərmanının 2-ci bəndinə əsasən hazırlanmış və Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsində çalışan dövlət qulluqçularının etik davranış qaydalarını, prinsiplərini və onlara əməl edilməsi ilə bağlı münasibətləri müəyyən edir.

Qaydalar İdarədə dövlət qulluqçusu statusuna malik olan bütün şəxslərə şamil edilir. Dövlət qulluqçuları qanunun aliliyini, xüsusilə də İdarənin fəaliyyəti ilə bağlı qüvvədə olan digər normativ hüquqi aktların tələblərinə riayət edilməsini, insan hüquqlarını, demokratik prinsipləri və yüksək etik davranış qaydalarını rəhbər tutaraq "Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa və Qaydalara əməl etməyə borcludurlar.

Qaydaların tətbiq edilməsinin əsas məqsədi İdarənin nüfuzunun artırılması, İdarəyə və dövlət qulluqçularına ictimai etimadın yüksəldilməsi, onların əmək fəaliyyətində səmərəliliyin və şəffaflığın təmin edilməsi, İdarədə korrupsiyanın və dövlət qulluqçularının fəaliyyətində maraqların toqquşmasının qarşısının alınması, İdarədə çalışan dövlət qulluqçuları tərəfindən etik davranış qaydalarına əməl olunmasının təmin edilməsi, İdarənin və dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə vətəndaşların təsiri imkanlarının genişləndirilməsindən ibarətdir. Dövlət qulluqçusu şəxsin, cəmiyyətin və dövlətin maraqları naminə əmək və icra intizamına ciddi riayət edərək vəzifə funksiyalarını vicdanla, qərəzsiz və keyfiyyətlə yerinə yetirməyə və iş vaxtından səmərəli istifadə etməyə borcludur. İdarədə çalışan dövlət qulluqçuları bütün hallarda hər bir şəxs üçün vicdanlılıq nümunəsi olmalıdır. Dövlət qulluqçusu özünə qarşı tələbkar olmalı, öz fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş səlahiyyətləri çərçivəsində, peşəkar səviyyədə yerinə yetirməli, İdarəyə daxil olan müraciətlərə və sorğulara qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə baxmalı, məsələləri qanunvericiliyə uyğun qaydada araşdırmalıdır.

Dövlət qulluqçusu öz etik davranışı və peşəkar fəaliyyəti ilə İdarəyə və dövlət orqanlarına hüquqi və fiziki şəxslərin inamını artırmalı və möhkəmləndirməlidir. Öz hərəkətləri və qəbul etdiyi qərarları ilə insanların haqlı tənqidinə şərait yaratmamalı, haqlı tənqiddən lazımi nəticə çıxarıb öz fəaliyyətini təkmilləşdirməlidir. Onun xidməti vəzifəsinə aid olmadığı hallarda, İdarənin və digər dövlət orqanlarının, həmçinin onların rəhbərlərinin fəaliyyəti haqqında (qanunsuz fəaliyyət istisna olmaqla) tənqidi mülahizələr söyləməkdən, çıxışlar etməkdən və onların fəaliyyətinə ictimai qiymət verməkdən çəkinməlidir. Bu qayda dövlət qulluqçusunun elmi pedaqoji fəaliyyəti ilə bağlı çıxışlarına və ya elmi yazılarına şamil olunmur. Dövlət qulluğu ilə bağlı vəzifələrin icrası ilə bir araya sığmayan və onun adına xələl gətirə biləcək, habelə İdarənin nüfuzunu aşağı sala biləcək hərəkətlərə yol verməməlidir.

Dövlət qulluqçusu İdarədə dövlət orqanlarının fəaliyyəti və öz vəzifə səlahiyyətlərinin icrası ilə bağlı müzakirələr zamanı etik davranış qaydalarına əməl etməli, dövlət qulluqçusunun nüfuzuna xələl gətirməməli. Qanunvericilikdə dövlət qulluğu ilə bağlı nəzərdə tutulmuş məhdudiyyətlərə əməl etməlidir. Fəaliyyəti dövründə şəxsin, cəmiyyətin və dövlətin qarşısında dövlət qulluqçusu andına sadıq olmalı və vəzifə funksiyalarını həyata keçirərkən bu anda uyğun olan davranış nümayiş etdirməlidir. İşə münasibətdə şəxsi keyfiyyətləri, davranışı ilə kollektivdə xoş və qarşılıqlı işgüzar münasibətlərin qurulmasına köməklik göstərməlidir. İdarənin və onun vəzifəli şəxslərinin fəaliyyəti barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmaq kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin qanunla müəyyən edilmiş hallarda və qaydada doğru (dürüst) məlumatlar almasına köməklik göstərməlidir. Dövlət qulluqçusunun fəaliyyəti insanların irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarına, qanuni maraqlarının təmin olunmasına, qorunmasına xidmət etməlidir. İnsanların hüquq və azadlıqlarını, qanuni maraqlarını pozan, onların şərəf, ləyaqət və işgüzar nüfuzunu ləkəliyə biləcək qərarlara və hərəkətlərə (və ya hərəkətsizliyə) yol verməməlidir. Təqdim olunmuş müraciətlərin baxılmasına obyektiv və operativ yanaşmalı, süründürməçiliyə yol verməməli, hüquqi şəxslərin işgüzar nüfuzuna hörmətlə yanaşmalı, İdarənin fəaliyyətinə mənfi təsir göstərən və ya mənfi təsir göstərə biləcək maraqların qruplaşmasına (lobbişməsinə) yol verməməlidir. Dövlət qulluqçusu həm tabe olduğu, həm də tabeliyində olan bütün şəxslərə münasibətdə nəzakətli, xeyirxah, diqqətli, səbirli olmalı, digər dövlət qulluqçularına qarşı əsassız ittihamlara, kobudluq və sərtlik hallarına yol verməməlidir. Xidmət zamanı işgüzar (rəsmi) üslubda geyinməyə üstünlük verməlidir. Rəhbər dövlət qulluqçusu tabeliyində olan dövlət qulluqçularının vəzifə səlahiyyətlərini dəqiq və dürüst müəyyən etməli, onlara qanunsuz, etik normalara sığmayan, icrası mümkün olmayan tapşırıqlar verməməli və belə tapşırıqların yerinə yetirilməsini tələb etməməlidir. Dövlət qulluqçusu birbaşa və ya yuxarı rəhbərinin qanuna uyğun olan və səlahiyyətləri daxilində verdiyi əmr, sərəncam və tapşırıqları yerinə yetirməyə borcudur. Rəhbər dövlət qulluqçularının verdiyi əmr, sərəncam və tapşırıqlar qanuna və ya digər normativ hüquqi aktlara zidd olduqda, dövlət qulluqçusu bu barədə yazılı əsaslandırmanı birbaşa və ya yuxarı rəhbərinə təqdim etməlidir. Əgər, rəhbər dövlət qulluqçusu qanunsuz verdiyi sərəncam və tapşırıqların icrasını tələb etməkdə davam edərsə, dövlət qulluqçusu onların qanuna, yaxud digər normativ hüquqi aktlara zidd olduğuna inanırsa, belə halda həmin əmr, sərəncamı və tapşırıqları yerinə yetirməkdən imtina edə bilər. Qanuni göstərişlərin yerinə yetirilməməsi intizam məsuliyyətinə səbəb olur.

Dövlət qulluqçusu Azərbaycan Respublikası milli arxiv fondu sənədlərinin qorunması, arxiv sənədlərinin qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada verilməsi ilə əlaqədar müraciət edən hüquqi və fiziki şəxslərin müraciətinə baxarkən və ya qərar qəbul edərkən obyektiv olmalı, heç bir təzyiq və təsirə yol verməməli, həmin xidmətə (xidmətlərə) görə hər hansı haqq tələb etməməlidir. Arxiv sənədlərindən istifadə qaydalarının pozulmasına görə hüquqi və fiziki şəxslərin qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün tədbirlər görülməsi zamanı obyektiv olmalı, heç bir təzyiq və təsirə yol verməməlidir.

Dövlət qulluqçusuna bu və ya digər xidmətə görə, qanunsuz yolla maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunduğu hallarda dövlət qulluqçusu onlardan imtina etməli, bu mümkün olmadıqda isə o, bu barədə birbaşa rəhbərinə məlumat verməli və maddi və qeyri maddi nemətlər, imtiyazlar və güzəştlər müvafiq akt üzrə İdarəyə təhvil verilməlidir. Dövlət qulluqçusu xidməti vəzifələrinin qərəzsiz icrasına təsir edə bilən halların icrası müqabilində mükafat qismində verilən hədiyyələri və qiymətli əşyaları özü və digər şəxslər üçün tələb edə və ya qəbul edə bilməz. Dövlət qulluqçusu qulluq etdiyi dövrdə maraqların toqquşmasına yol verməməli və qanunsuz olaraq öz vəzifə səlahiyyətlərindən şəxsi maraqları üçün istifadə etməməlidir.

Dövlət qulluqçusunun xidməti vəzifələri ilə onun şəxsi maraqları arasında ziddiyyət yaranarsa, o, xidməti vəzifəsinin obyektiv icrasına üstünlük verməyə borcudur. Başqa işə keçmə ilə əlaqədar təklifin maraqların toqquşmasına səbəb ola biləcəyi hallarda, ondan imtina etməli, bu mümkün olmadıqda onun qarşısının alınması üçün qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər tədbirlər görməlidir. Vəzifə səlahiyyətlərini həyata keçirərkən dövlət qulluğu, İdarənin fəaliyyəti ilə bağlı qüvvədə olan qanunlarla, normativ hüquqi aktlarla, etik davranış qaydaları, korrupsiyaya qarşı mübarizə və maraqların toqquşmasının qarşısının alınmasına dair normativ hüquqi və normativ xarakterli aktlarla tanış olmağa və onların tələblərinə ciddi əməl etməyə borcudur. Dövlət qulluqçusu istifadəsində olan dövlət əmlakından, maliyyə vəsaitlərindən, nəqliyyat vasitələrindən və digər maddi-texniki təchizat avadanlıqlarından qənaətlə və səmərəli istifadə etməlidir, xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar olmayan digər məqsədlər üçün onlardan istifadə edə bilməz. Kadrların seçilməsi, dövlət qulluğunun icrası zaman öz vəzifə səlahiyyətlərini həyata keçirərkən dövlət mənafeyi ilə bağlı maraqları şəxsi maraqları üçün istifadə edə bilməz. Dövlət qulluqçusu İdarənin sərəncamında olan məlumatların qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada əldə olunması və yayılması mümkünliyünü təmin etməlidir. İdarə tərəfindən müəyyən olunmuş xidməti informasiyanın təqdim edilməsi qaydalarına əməl etməlidir. Qanunvericiliklə başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, dövlət qulluqçusu ictimai və ya siyasi birliklərə üzv olmaq hüququna malikdir.

Dövlət qulluqçusunun ictimai və ya siyasi fəaliyyəti, yaxud ictimai və ya siyasi birliyə mənsubiyyəti onun xidməti vəzifələrini qərəzsiz və obyektiv yerinə yetirdiyinə ictimai şübhə doğurmamalıdır. Qulluq mövqeyindən istifadə edərək digər dövlət qulluqçularını ictimai və ya siyasi birliklərin, dini təşkilatların fəaliyyətində iştirakə təhrik etməməlidir. İdarədə ictimai və siyasi birliklərin (həmkarlar ittifaqı istisna olmaqla), dini təşkilatların struktur bölmələrini yaratmaq, yaxud həmin orqanda göstərilən struktur bölmələrin yaradılmasına yardım etmək qadağandır. Dövlət qulluqçusuna seçkilər zamanı öz vəzifə mövqeyindən və səlahiyyətlərindən özünün və ya digər namizədin, siyasi partiyaların, bloklarının xeyrinə istifadə etmək qadağandır. İdarədə çalışan dövlət qulluqçusunun davranışının, etik davranış qaydalarına uyğunluğu onun özü, birbaşa və ya yuxarı rəhbəri tərəfindən müntəzəm təhlil edilir. Dövlət qulluqçusunun birbaşa və ya yuxarı rəhbəri Qaydalarda nəzərdə tutulmuş tədbirləri görür. Etik davranış qaydalarına əməl olunmasına nəzarəti xidməti qaydada Milli Arxiv İdarəsinin rəisi həyata keçirir. Etik davranış qaydalarının pozulması dövlət qulluqçusunun intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün əsasdır. Dövlət qulluqçusunun intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi qanunvericilikdə

nəzərdə tutulmuş qaydada və müddətdə həyata keçirilir. Aşağıdakı hallarda rəisin göstərişi əsasında dövlət qulluqçusu barəsində intizam icraatına başlanıla bilər:

– “Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları” haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun və Qaydaların müddələrinin dövlət qulluqçusu tərəfindən pozulması barədə hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən şikayət və digər məlumatların verilməsi;

– kütləvi informasiya vasitələrində dövlət qulluqçusu tərəfindən “Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları” haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun və Qaydaların müddələrinin pozulması və maraqların toqquşmasına yol verilməsi barədə məlumatın dərc edilməsi.

Aparılmış intizam icratının nəticələri İdarənin rəhbərinə təqdim edilir. “Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları” haqqında Qanunun və Qaydaların müddələrini pozmuş dövlət qulluqçusu barədə İdarə tərəfindən qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada intizam tənbehi tədbiri tətbiq edilə bilər. Intizam icraatı zamanı dövlət qulluqçusu tərəfindən yol verilən hüquq pozuntusunda cinayət tərkibinin əlamətləri aşkar edildikdə, bu barədə cinayət təqibi orqanına məlumat verilir.[16]

ƏLAVƏLƏR

(İdarənin adı)

Saxlanmalı olmayan sənədlərin məhv etmək üçün ayrılması haqqında

AKT

№ _____

Əsas: EK-nin yaradılması barədə №-li _____ tarixli əmr.

EK-nin tərkibi _____

Komissiya _____

(saxlanma müddətləri müəyyənləşdirilərkən işlədilmiş normativ-metodik sənədlər)

(fondəşkilədanın adı)

saxlanma müddətləri başa çatmış, elmi-tarixi dəyəri olmayan və əməli əhəmiyyətini itirmiş aşağıdakı sənədləri məhv etmək üçün ayırmışdır:

Sıra №-si	İşin nomenklatura üzrə indeksi yaxud siyahı üzrə nömrəsi	İşin sərlovəsi	İlk və son tarixlər	İşlərin miqdarı	Saxlanma müddəti və normativ sənəd üzrə bəndin nömrəsi	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7

Cəmi _____ -ci illərə aid _____ iş məhv etmək üçün ayrılmışdır.

(işlərin ilk və son tarixləri) (işlərin miqdarı, rəqəmlə və yazı ilə).

(İdarənin adı)

_____ -ci illərə aid _____ daimi

(işlərin miqdarı)

saxlanma müddətli işin _____ siyahısı və _____ -ci illərə aid _____
(siyahıların miqdarı) (işlərin miqdarı)

şəxsi heyət üzrə işin _____ siyahısı _____ EYK-nın _____ tarixli,
(siyahıların miqdarı) (arxiv təşkilatının adı) (protokolun tarixi)

_____ nömrəli iclas protokolu ilə təsdiq edilmişdir.

(protokolun №-si)

Sənədlər təftiş yoxlamasından keçirilib (keçirilməyib), maliyyə və hüquq orqanların iddiası yoxdur (var).

Ekspertiza aparmış komissiya üzvlərinin

və aktı tərtib edən şəxsin vəzifəsi

İmzası

Adı, soyadı

Tarix

“Razılaşdırılıb”

İdarənin MEK (EK)-in

tarixli №-li

iclas protokolu

“Təsdiq edilib”

Arxiv təşkilatı EYK-nın

tarixli №-li

iclas protokolu

Əlavə № 2

İdarənin adı

İŞ NOMENKLATURASI

№ _____

(tərtib edildiyi yer)

20 _____ -ci il üçün

TƏSDİQ EDİRƏM

(İdarənin rəhbəri)

İmza adı, soyadı

Tarix

İşin indeksi	İşin sərlovəsi	İşlərin miqdarı	Saxlanma müddəti və normativ sənəd üzrə bəndin nömrəsi	Qeyd
1	2	3	4	5
Struktur bölmənin adı				

Təşkilatın kargüzarlıq xidmətinin rəhbəri

Tarix

İmza adı, soyadı

Arxiv müdirinin (arxivə cavabdeh şəxsin) razılıq qeydi

“RAZILAŞDIRILIB”

İdarənin MEK (EK)-in

tarixli №-li iclas protokolu

İdarənin iş nomenklaturasının yekun qeydinin forması

_____ -ci ildə idarədə açılmış işlərin növləri və miqdarı barədə yekun qeyd

“RAZILAŞDIRILIB”

Arxiv təşkilatı EYK-nın

tarixli №-li iclas protokolu

Saxlanma müddətləri üzrə	Cəmi	O cümlədən	
		Növbəti ilə keçirilmişdir	EYK qeydi ilə
1	2	3	4
Daimi			
Uzun müddət (10 ildən artıq),			
Müvəqqəti (10 ildən az),			
CƏMI			

İdarənin kargüzarlıq xidmətinin rəhbəri
Məlumatı vermiş şəxsin vəzifəsi
Tarix:

İmza adı, soyadı
İmza adı, soyadı

Əlavə № 3

İdarənin adı
Struktur bölmənin adı
İŞ NOMENKLATURASI
№

(tərtib edildiyi yer)
20 ____-ci il üçün

İşin indeksi	İşin tarixi	İşin miqdarı	Saxlanma müddəti və normativ sənəd üzrə bəndin nömrəsi	Qeyd
1	2	3	4	5
Struktur bölmənin adı				

Struktur bölmənin rəhbəri
Tarix

"RAZILAŞDIRILIB"
Struktur bölmənin EK
tarixli №-li

iclas protokolu

Arxiv müdiri (arxivə cavabdeh şəxs)
Tarix

İmza adı, soyadı

İmza adı, soyadı

Əlavə № 4

№-li işin təsdiqetmə vərəqi
Bu işdə _____ vərəq tikilmiş və nömrələnmişdir.
(rəqəmlə və yazı ilə)

O cümlədən: Liter nömrələr _____
Buraxılmış nömrələr _____
+ daxili siyahının vərəqləri _____

İşin tərtib olunması xüsusiyyətləri və fiziki vəziyyəti	Vərəqlərin nömrələri
1	2

Tərtib edən şəxsin vəzifəsi
Tarix

İmza adı, soyadı

Əlavə № 5

DAXİLİ SİYAHİ
Saxlama vahidinin nömrəsi _____

Sıra №-si	Sənədin indeksi	Sənədin tarixi	Sənədin adı	Vərəqlərin nömrələri	Qeyd
1	2	3	4	5	6

Daxili siyahıya cəmi _____ sənəd daxil edilmişdir.
(rəqəmlə və yazı ilə)

Daxili siyahı _____ vərəqdən ibarətdir.
(rəqəmlə və yazı ilə)

Tərtib etmiş şəxsin vəzifəsi
Tarix

İmza adı, soyadı

Əlavə № 6

Dövlət arxivinin kodu _____
İdarənin kodu _____

Fond № _____
Siy. № _____
İş. № _____
Bağ. № _____

(Arxiv təşkilatının adı)

(İdarənin və struktur bölmənin adı)

İŞ № _____ CİLD № _____

(işin sərlovhası)

(ilk və son tarixlər)

Saxlanma müddəti _____ vərəq

Fond № _____

Siy. № _____

İş № _____

Bağ. № _____

Daimi və uzun müddət (10 ildən artıq) saxlanılan işlərinüz cildinin (titul vərəqinin) forması

Əlavə № 7
TƏSDİQ EDİRƏM
 (Struktur bölmənin rəhbəri)
 İmza _____ adı, soyadı
 Tarix _____

_____ (təşkilatın adı)

_____ (struktur bölmənin adı)

SIYAHİ № _____

Sıra №-si	İşin indeksi	İşin sərlovhası	İlk və son tarixlər	Vərəqlərin miqdarı	Saxlanma müddəti	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7
Struktur bölmənin adı						

Siyahının bu bölməsinə _____ №-dən _____ №-dək _____ iş daxil edilmişdir.
 (rəqəmlə və yazı ilə)

O cümlədən:

Liter nömrələr: _____

Buraxılmış nömrələr: _____

Siyahını tərtib edən şəxsin vəzifəsi _____

imza _____ adı, soyadı

Tarix _____

“RAZILAŞDIRILIB”

Kargüzarlıq xidmətinin rəhbəri

İmza _____ adı, soyadı

Tarix _____

İdarənin struktur bölməsinin daimi, uzun müddət (10 ildən artıq) saxlanılan və şəxsi heyət üzrə işlərin siyahısının forması

İdarənin adı _____

Fond № _____

Siyahı № _____

Daimi saxlanılan işlər

20 _____ -ci il üzrə

Əlavə № 8
TƏSDİQ EDİRƏM
 (İdarənin rəhbəri)
 İmza _____ Adı, soyadı
 Tarix _____

Sıra №-si	İşin indeksi	İşin sərlovhası	İlk və son tarixlər	Vərəqlərin miqdarı	Qeyd
Söhbənin adı (idarənin struktur bölməsi)					

Siyahının bu bölməsinə _____ №-dən _____ №-dək _____ iş daxil edilmişdir.
 (rəqəmlə və yazı ilə)

O cümlədən:

Liter nömrələr: _____

Buraxılmış nömrələr: _____

Siyahını tərtib edən şəxsin vəzifəsi _____

imza _____ adı, soyadı

Arxiv müdiri (arxivə cavabdeh şəxs)

imza _____ adı, soyadı

Tarix _____

“TƏSDİQ EDİLİB”

Arxiv təşkilatı EYK-nın

_____ tarixli _____ №-li

iclas protokolu

İdarənin daimi saxlanma müddətli işlərinin siyahısının forması

“RAZILAŞDIRILIB”
 İdarənin MEK (EK)-in
 _____ tarixli _____ №-li
 iclas protokolu

Əlavə № 9
TƏSDİQ EDİRƏM
 (İdarənin rəhbəri)
 İmza _____ Adı, soyadı
 Tarix _____

Fond № _____

Siyahı № _____

20 _____ -ci il üzrə

Uçot vahidinin nömrəsi	Saxlanma vahidinin nömrəsi	Uçot vahidinin adı	Yaradılması tarixi	Həcmi (Mbət)	Məlumat bazasındakı yazıların miqdarı	Məlumatın forması	Müəyyənədiçisi sənədlərdəki mətnin tərkibi	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Bu siyahıya _____ №-dən _____ №-dək _____ uçot vahidi ;
 (rəqəmlə və yazı ilə)

____ №-dən ____ №-dək ____ Mbayt həcmində ____ saxlama vahidi daxil edilmişdir.

(rəqəmlə və yazı ilə)

Siyahını tərtib edən əməkdaşın vəzifəsi İmza adı, soyadı

Tarix

"TƏSDİQ EDİLİB"

"RAZILAŞDIRILIB"

Arxiv təşkilatı EYK-nın

İdarənin MEK (EK)-in

____ tarixli ____ № iclas protokolu

____ tarixli ____ № iclas protokolu

Daimi saxlanma müddətli elektron sənədlərin siyahısının forması

Əlavə № 10

____ saxlama vahidi və ____ sənədlərin qeydiyyat-nəzarət vəərəqi təhvil

(rəqəmlə və yazı ilə)

(rəqəmlə və yazı ilə)

verildi.

Struktur bölmənin əməkdaşının vəzifəsi İmza Adı, soyadı

Tarix

____ saxlama vahidi və ____ sənədlərin qeydiyyat-nəzarət vəərəqi

(rəqəmlə və yazı ilə)

(rəqəmlə və yazı ilə)

qəbul edildi.

İdarə arxivi əməkdaşının vəzifəsi

imza

adı, soyadı

Tarix

Siyahının yekun qeydinin forması

Əlavə № 11

(Dövlət arxivinin adı)

(İdarənin adı)

Struktur bölmənin adı

Fond №

Siyahı №

(Siyahının adı)

(İlk və son tarixlər)

İdarənin daimi saxlanma müddətli və şəxsi heyət üzrə işlərinin siyahısının titul vəərəqinin forması

Əlavə № 12

(Dövlət arxivinin adı)

(İdarənin adı)

Fond №

Siyahı №

(Siyahının adı)

(İlk və son tarixlər)

Daimi saxlanma müddətli elektron sənədlərin siyahısının titul vəərəqinin forması

Əlavə № 13

TƏSDİQ EDİRƏM

(İdarənin rəhbəri)

İmza Adı, soyadı

İdarənin adı

Fond №

Siyahı №

Şəxsi heyət üzrə işlər

Tarix

20 ____ -ci il üzrə

Sıra №-si	İşin indeksi	İşin sarılovhası	İlk və son tarixlər	Vərəqlərin miqdarı	Qeyd
Şöbənin adı (idarənin struktur bölməsi)					

Siyahının bu bölməsinə ____ №-dən ____ №-dək ____ iş daxil edilmişdir.
(rəqəmlə və yazı ilə)

O cümlədən:

Liter nömrələr:

Buraxılmış nömrələr:

Siyahını tərtib edən şəxsin vəzifəsi

İmza

Adı, soyadı

Tarix

Kadr xidmətinin rəisi (kadr üzrə mütəxəssis)

İmza

Adı, soyadı

Tarix

"RAZILAŞDIRILIB"

"RAZILAŞDIRILIB"

Arxiv təşkilatı EYK-nın

İdarənin MEK (EK)-in

____ tarixli ____ №-li iclas protokolu

____ tarixli ____ № iclas protokolu

İdarənin şəxsi heyət üzrə işlərinin siyahısının forması

Əlavə № 14
TƏSDİQ EDİRƏM
(İdarənin rəbəri)

İdarənin adı _____
Sənədlərin mövcudluğunun və vəziyyətinin
yoxlanılması barədə
A K T _____
Tarix _____ № _____

(tərtib edildiyi yer)
Fondun №-si _____ Fondtəşkilədən adı _____
Yoxlamanın keçirilməsi üçün əsas _____
(plana uyğun olaraq, sənədlərin yerdəyişməsi, təbii fəlakət və s.)

Komissiyaanın tərkibi: _____
Komissiyaanın sədri: _____
(adı, soyadı, vəzifəsi)

Komissiyaanın üzvləri: _____
(adları, soyadları, vəzifələri)

Yoxlama _____ tarixdən _____ tarixədək keçirildi.
Yoxlama nəticəsində müəyyən olundu :
1. Siyahıda _____ sax/vah. göstərilmişdir.
(rəqəmlə və yazı ilə)
O cümlədən siyahı üzrə arxiv təşkilatı EYK-da _____ sax/vah.
təsdiq edilmişdir (razılaşdırılmışdır).
(rəqəmlə və yazı ilə)
2. _____ sax/vah. aşkar olunmamışdır.
(rəqəmlə və yazı ilə)
O cümlədən siyahı üzrə arxiv təşkilatı EYK-da _____ sax/vah.
təsdiq edilmiş (razılaşdırılmışdır).
(rəqəmlə və yazı ilə)
3. Liter nömrələr: _____
3.1. yekun qeyddə hesaba alınmamış _____ iş;
(rəqəmlə və yazı ilə)
3.2. yekun qeyddə hesaba alınmış _____ iş;
(rəqəmlə və yazı ilə)
4. Buraxılmış nömrələr: _____
4.1. yekun qeyddə hesaba alınmamış _____ iş;
(rəqəmlə və yazı ilə)
4.2. yekun qeyddə hesaba alınmış _____ iş;
(rəqəmlə və yazı ilə)
5. Başqa fonda aid olan düzgün yerləşdirilməmiş _____ iş;
(rəqəmlə və yazı ilə)
6. Bu fond üzrə mövcud _____ iş siyahıya daxil edilmişdir.
(rəqəmlə və yazı ilə)
7. Siyahıya daxil edilməmiş _____ iş var.
(rəqəmlə və yazı ilə)
8. Fond da (siyahıya daxil edilmiş və edilməmiş) cəmi _____ iş mövcuddur.
(rəqəmlə və yazı ilə)

Onlardan :

- 8.1. _____ işin dezinfeksiya edilməsi tələb olunur;
(rəqəmlə və yazı ilə)
- 8.2. _____ işin dezinfeksiya edilməsi tələb olunur;
(rəqəmlə və yazı ilə)
- 8.3. _____ işin bərpa edilməsi tələb olunur;
(rəqəmlə və yazı ilə)
- 8.4. _____ işin cildlənməsi və ya tikilməsi tələb olunur;
(rəqəmlə və yazı ilə)
- 8.5. _____ işdə solmuş mətnlərin bərpası tələb olunur;
(rəqəmlə və yazı ilə)
- 8.6. _____ iş islaholunmaz dərəcədə korlanmışdır;
(rəqəmlə və yazı ilə)
- 8.7. _____ işin texniki cəhətdən qaydaya salınması tələb olunur;
(rəqəmlə və yazı ilə)
- 8.8. _____ iş müvəqqəti istifadəyə verilmişdir.
(rəqəmlə və yazı ilə)

9. Sənədlərin vəziyyətinin və mühafizəsinin ümumi
xarakteristikası _____

Əlavə : _____ №-li işlərin mövcudluğunun və vəziyyətinin yoxlanılması barədə vəərəqlər.
Yoxlamayı aparan əməkdaşın vəzifəsi _____ İmza _____ Adı, soyadı _____
Tarix _____
Fond da sənədlərin mövcudluğunun və vəziyyətinin yoxlanılması haqqında aktın
formas

Əlavə № 15

Daxil edilən və xaric olunan sənədlərin uçotu kitabı

Sənədlər															Qeyd
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədlərin daxil (yaxud xaric) olan mənbəsinin təsviri (nömrəsi, qeydiyyat №-si)															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tarixi															
Sənədin daxil və ya xaric olan tar															

İl ərzində cəmi _____ saxlama vahidi daxil olub (7, 8, 9, 13-cü sütunlar üzrə
(rəqəmlə və yazı ilə)

ayrı-ayrılıqda göstərməklə).

O cümlədən _____ saxlama vahidi xaric edilib (10, 11, 12, 14-cü sütunlar üzrə ayrı-
(rəqəmlə və yazı ilə)

ayrı-ayrılıqda göstərməklə).

O cümlədən _____

İllik yekun qeydi tərtib etmiş şəxsin vəzifəsi

Arxiv müdiri

Tarix

Daxil edilən və xaric olunan sənədlərin uçotu kitabının forması

imza adı, soyadı

imza adı, soyadı

Əlavə № 16

Fondların siyahısı

Fondun nömrəsi	Fondun adı	Sənədlərin ümumi (il daxil olunan sənəd)	Fondun cəmiyyəti haqqında qeyd		Qeyd
			İstisna və ya qeyd	Qeydlər	
1	2	3	4	5	6

20 ____-ci il yanvarın 01 üçün ____ №-dən ____ №-dək ____ fond siyahıya daxil edilmişdir.

O cümlədən 20 ____-ci ildə arxivdə cəmi ____ fond mühafizə olunur.

(rəqəmlə və yazı ilə)

Onlardan ____ fondda xüsusi əhəmiyyətli işlər saxlanılır.

(rəqəmlə və yazı ilə)

Boş nömrələr :

İllik yekun qeydi tərtib edən əməkdaşın vəzifəsi

Arxiv müdiri (arxiva cavabdeh şəxs)

Tarix

Fondların siyahısının forması

imza

adı, soyadı

imza

adı, soyadı

Əlavə № 17

Fond vərəqi

Siyahıya alınmış sənədlərin uçotu

Qeyd tarixi	Daxil olub				Xaric olub				Sənədlərin vahidi (qış, yay, vaxt) müvafiqiyyəti		
	Siyahının №-si	İl	Siyahı- xatə adı yuxarı əhatəsinə (sənədlər- rix qayd saxlanılmalıdır)	Sənəd/vah. (il).	Daxil						Sənədlərin vahidi (qışların müvafiqiyyəti)
					Siyahının №-si	Sənədlərin adı	№	Tarix			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Fondun (il daxil olunan sənəd)	Fondun adı	Müddəti (il daxil olunan sənəd)
1	2	3

Fondun (il daxil olunan sənəd)	Fondun (il daxil olunan sənəd)	Fondun (il daxil olunan sənəd)	Fondun (il daxil olunan sənəd)
1	2	3	4

Siyahıya alınmış sənədlərin uçotu

Qeyd tarixi	Daxil olub			Xaric olub				Sənədlərin ümumi (il daxil olunan sənəd)
	Ailə		Sənədlərin ümumi (il daxil olunan sənəd)	Daxil		Sənədlərin ümumi (il daxil olunan sənəd)		
	№	Tarix		Sənədlərin adı	№		Tarix	
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Fond vərəqinin forması

Əlavə № 18

Kimə təqdim olunur

(adı və ünvanı)

Kim təqdim edir

(hesabat verən təşkilatın adı və ünvanı)

01 dekabr 20 ____-ci il üçün idarənin arxivində mühafizə olunan Milli arxiv fondu sənədlərinin vəziyyəti haqqında

MƏLUMAT

Sətir nömrəsi	Fondların nömrəsi	Sənədlərin mühafizəsi üçün stajın (mühafizə etdikləri sənəd (il daxil olunan sənəd) və daxil olunan sənəd (%))	Ştati arxiv işçilərinin sayı	Dövlət arxiv təşkilatı ilə əlaqələndirən				Qeyd
				İl vaxtından	Kargiləş daxil olunan	Arxiv haqqında məlumat	MEK (EK) haqqında məlumat	
A	1	2	3	4	5	6	7	8

2. Sənədlər haqqında məlumat

Göstəricilər	Sətir nömrəsi	Sənədlərin vəlihdən miqdər						İl arxivdə yaxın dəlir sənədlərin müddəti qırtı miqdər	
		Cəmi	İl və tarix		Arxiv təşkilatının EVK-da tədqiq olunan sənədlərin cəmi		Müəyyən olunan vəlihdən sənəd müddəti sənədlər		
			İl tarix	Son tarix	Cəmi	İl və tarix			
						İl tarix			Son tarix
A	B	1	2	3	4	5	6	7	8
Dəlir sənədlərin müddəti	201								
Sənəd sənəd sənəd	202								

" " 20 ____ il.

İdarənin rəhbəri (imza)

İcraçının adı, soyadı, vəzifəsi və telefon nömrəsi

Sənədlərin saxlanılması üçün şərait :

- mühafizəxana: quru, rütubətli; işıqlı, qaranlıq.
- istilik sistemi: mərkəzi, soba.
- qəfəslər: metal, taxta, uyğunlaşdırılmış.
- şkaflar: metal, taxta. - signalizasiya: yanğın əleyhinə.
- oxu zalı: var, yoxdur
- temperatur-rütubət rejiminə: əməl olunur, əməl olunmur.

Qeyd: uyğun gələnin altından xətt çəkmək

İdarə arxivində mühafizə olunan Milli arxiv fondu sənədlərinin vəziyyəti haqqında məlumatın forması (idarə arxivinin pasportu)

Əlavə № 18A

Kim təqdim olunur _____
(adı və ünvanı)

Kim təqdim edir _____
(hesabat verən təşkilatın adı və ünvanı)

01 dekabr 20__-ci il üçün sahə dövlət fondunda mühafizə olunan Milli arxiv fondu sənədlərinin vəziyyəti haqqında MƏLUMAT

1. Mühafizəxana haqqında məlumat

Sətir kodu	Mühafizəxanaların miqdarı	Mühafizəxananın sahəsi	Dolğunluq dərəcəsi (%)
A	1	2	3

Sətir kodu	Saxlama sahəsinin miqdarı
A	1101
101	

2. Sənədlər haqqında məlumat

Göstəricilər	Sətir kodu	Saxlama vahidlərinin miqdarı	İl və sən. tarixləri	Baza mühafizəli sənədlərin sayı	Yazılış informasiyasının həcmi (Mbayt)	Sənədlərin saxlanması üçün şərtlər:
A	B	1	2	3	4	5
İdarəetmə sənədləri						- mühafizəxana: quru, rütubətli; işıqlı, qaranlıq.
Əhmiyyətli sənədlər						- istilik sistemi: mərkəzi, soba.
Fotodənədlər						- qəfəslər: metal, taxta, uyğunlaşdırılmış.
Məqəmlə əlaqəli sənədlər						- şkaflar: metal, taxta.
Digər sənədlər						- signalizasiya: yanğın əleyhinə (var, yox) mühafizə (var, yox).
						- oxu zalı (var, yoxdur).
						- temperatur-rütubət rejiminə: əməl olunur, əməl olunmur.
						Qeyd: uyğun gələnin altından xətt çəkmək

" " 20__ il.
İdarənin rəhbəri _____ Adı, soyadı
(imza)

İcraçının adı, soyadı, vəzifəsi və telefon nömrəsi

Sahə dövlət fondunda mühafizə olunan Milli arxiv fondu sənədlərinin vəziyyəti haqqında məlumatın forması (idarə arxivinin pasportu)

Əlavə № 19

Elektron sənədlərin uçot vahidlərinin qeydiyyatı vəzifəsi

Sənədləri qəbul edən idarənin (təşkilatın) adı	Uçot vahidinin adı	Saxlama vahidinin nömrəsi	Elektron sənədlərin saxlanması planı bəndi	Qəbul edilmə tarixi
Forması	Dəqiqlik növü	Həcmi (Mbayt)	Elektron sənədlər üçün yazılan məqalələr	Vaxtın tarixi
Saxlama müddəti	Saxlanıldığı yer (qəfəs, rəf, şkaflar və s.)	Qeyd		Daxil olma tarixi (vaxtı)

Elektron sənədlərin uçot vahidlərinin qeydiyyatı vəzifəsinin forması

Əlavə № 20

DAXİL VƏ XARİC OLAN ELEKTRON SƏNƏDLƏRİN UÇOTU KİTABININ FORMASI

Sıra №-i															
1	2	3	4	5	Siyahıya daxil edilmiş elektron sənədlər				Siyahıdan xaric edilmiş elektron sənədlər				Yazılış tarixi		16
	Daxil və ya xaric olduğu tarix	Elektron sənədləri daxil olan idarənin (təşkilatın) adı	Elektron sənədləri daxil olan xaric olunan idarənin (təşkilatın) adı	Elektron sənədləri daxil olan xaric olunan idarənin (təşkilatın) adı	Dəqiqlik növü	Həcmi	Forması	Saxlanıldığı yer	Dəqiqlik növü	Həcmi	Forması	Saxlanıldığı yer			
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															
11															
12															
13															
14															
15															
16															

İl ərzində cəmi _____ Mbayt həcmində _____ saxlama vahidi daxil olub.
(rəqəmlə və yazı ilə) (rəqəmlə və yazı ilə)

O cümlədən _____ Mbayt həcmində daimi saxlanma müddətli _____ sax/vahidi;
(rəqəmlə və yazı ilə) (rəqəmlə və yazı ilə)

_____ Mbayt həcmində müvəqqəti saxlanma müddətli _____ sax/vahidi.
(rəqəmlə və yazı ilə) (rəqəmlə və yazı ilə)

_____ Mbayt həcmində _____ saxlama vahidi xaric edilib.
(rəqəmlə və yazı ilə) (rəqəmlə və yazı ilə)

O cümlədən _____ Mbayt həcmində daimi saxlanma müddətli _____ sax/vahidi;
(rəqəmlə və yazı ilə) (rəqəmlə və yazı ilə)

_____ Mbayt həcmində müvəqqəti saxlanma müddətli _____ sax/vahidi.
(rəqəmlə və yazı ilə) (rəqəmlə və yazı ilə)

İllik yekun qeydi tərtib etmiş şəxsin vəzifəsi _____ İmza _____ Adı, soyadı _____
İdarənin arxiv müdiri _____ İmza _____ Adı, soyadı _____

Tarix

Daxil və xaric olan elektron sənədlərin uçotu kitabının forması

Əlavə № 21

müraciəti icra edən idarənin adı
Tarix _____ № _____

müraciət edən hüquqi və ya fiziki şəxsin adı, soyadı və ünvanı

ARXIV ARAYIŞI

Əsas: f. №- ____, siy. №- ____, sax/vah. №- ____, vərəq №- ____
Arayış _____ təqdim etmək üçün verilir.
MY İdarənin rəhbəri _____ imza _____ adı, soyadı
Tarix _____
Arxiv müdiri (arxivə cavabdeh şəxs) _____ imza _____ adı, soyadı
Tarix _____

Arxiv arayışının forması (nümunə)

TƏSDİQ EDİRƏM

(təhvil verən təşkilat)

(rəhbərin vəzifəsi)
imza _____ adı, soyadı
Tarix _____ Möhür _____

TƏSDİQ EDİRƏM

(qəbul edən təşkilat)

(rəhbərin vəzifəsi)
imza _____ adı, soyadı
Tarix _____ Möhür _____

A K T

Sənədlərin mühafizə üçün təhvil-qəbulu barədə

№ _____

(tarix) _____

(təhvil üçün əsas) _____

(təhvil verən təşkilatın adı) _____

(təhvil verilən fondun adı) _____

(təhvil alan təşkilatın adı) _____

həmin fondun sənədlərini və onlara aid elmi-məlumat aparatını qəbul etdi.

Sən. №-si	Siyahının adı və rəhbəri	Siyahının rəhbərlərinin müddəti	Saxlama vahidlərinin müddəti	Qeyd
1	2	3	4	5

Cəmi _____ saxlama vahidi qəbul edilmişdir.

(rəqəmlə və yazı ilə)

Fonda _____ nömrəsi verilmişdir.

Təhvil verdi

Vəzifəsi _____ imza _____ adı, soyadı

Tarix _____

Uçot sənədlərində dəyişiklik edilmişdir

Vəzifəsi _____

Tarix _____

Qəbul etdi

Vəzifəsi _____ imza _____ adı, soyadı

Tarix _____

İmza _____

Adı, soyadı _____

Sənədlərin mühafizə üçün təhvil-qəbulu barədə aktın forması

Əlavə 23

Qəfəsələr üzrə topoqrafik göstərici

№-li mühafizəxana _____

№-li qafəsa _____

Siyahı №-si	Kafin №-si	Fondun №-si	Siyahının №-si	№-dən _____ №-dək _____	Qeyd
1	2	3	4	5	6

Forma № 1

Arxiv işləri bölməsi
Sənədlərdən istifadə vərəqi

Fond № _____ Siyahı № _____ İş № _____

İstifadə etmə tarixi	Sənəddən istifadə edilməsində məqsəd	Struktur qurumun adı	Sənəddən istifadə edən şəxsin vəzifəsi	İmza	İmza edanın soyadı, adı, atasının adı
1	2	3	4	5	6

Forma № 2

"Təsdiq edilmişdir"

Orqanın, struktur qurumun adı _____

EK-in _____ tarixli
Nə-li protokolu

Fond № _____
Siyahı № _____

Ümumi işlərin Siyahısı
(20 ____ il)

Sıra sayı	İşin arxiv №-si	Nomenklatura üzrə işin №-si və məxfilik qrupu	Siyahıdakı bölmənin adı və işin başlığı	İşə tikilən sənədlərin ilk və son tarixləri	İşdəki vərəqlərin sayı	İşin saxlanılma müddəti	Siyahı üzrə bəndin №-si	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Siyahıya daxil edilib _____ iş
(rəqəm və ya yazı ilə)

Siyahıya tərtib etdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Təhvil verən orqanın, struktur qurumun rəisi: _____
(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

İşləri təhvil verdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

İşləri qəbul etdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

- Qeyd:** 1. Fonda, siyahıya və işlərə arxiv nömrələri Arxiv işləri bölməsində verilir.
2. "Siyahıya daxil edilib" yekun yazısında işlərin ümumi sayı hər bir cild nəzərə alınmaqla göstərilir.
3. 8-ci sütunda Siyahının adı da göstərilir.
4. İşləri qəbul edən əməkdaşın imzası Arxiv işləri bölməsinin möhürü ilə təsdiq edilir.

Forma № 3

Orqanın, struktur qurumun adı _____

Fond № _____

Siyahı № _____

Əmr və göstərişlərin siyahısı
(20 ____ c ilə dair)

Sıra sayı	İşin arxiv №-si	İşdəki vərəqlərin sayı	Əmrin, göstərişin tarixi və №-si	Əmrin, göstərişin qısa məzmunu	Qeyd
1	2	3	4	5	6

Siyahıya _____ (rəqəm və ya yazı ilə)
amr və göstərişlər daxil edilib.
Siyahıya tərtib etdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____
Təhvil verən orqanın, struktur qurumun rəisi: _____
(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____
İşləri təhvil verdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

İşləri qəbul etdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

M.Y.

Arxiv işləri bölməsinin qeydiyyat sənədlərində dəyişikliklər edilmişdir.

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

- Qeyd:** 1. Fonda, siyahıya arxiv nömrələri Arxiv işləri bölməsində verilir.
2. 4 və 5-ci sütunlarda işə daxil edilmiş hər bir göstəriş və əmr haqqında məlumat verilir.
3. İşləri qəbul edən əməkdaşın imzası Arxiv işləri bölməsinin möhürü ilə təsdiq edilir.

Forma № 4

Orqanın, struktur qurumun adı _____

Fond № _____

Siyahu № _____

(orqanın adı) sabiq işçilərinin _____

şəxsi işlərinin Siyahısı

Sıra sayı	İşin arxiv №-si	Adı, soyadı, atasının adı	Anadan olduğu il	Şəxsi heyət üzrə aid olduğu kateqoriya və xüsusi rütbəsi	İşdəki vərəqlərin ümumi sayı	İşin sənədlənmə müddəti	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8

Siyahıya _____ cilddə _____ şəxsi iş daxil edilib.
(rəqəm və yazı ilə)

Siyahıyı tərtib etdi:

(vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a...)
Tarix _____Təhvil verən orqanın, struktur qurumun rəisi: _____
İşləri təhvil verdi:(vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a...)
İşləri qəbul etdi:(vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a...)
Tarix _____

M.Y.

Arxiv işləri bölməsinin qeydiyyat sənədlərində dəyişikliklər edilmişdir.

(vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a...)
Tarix _____Qeyd: 1. Fonda, siyahıya arxiv nömrələri Arxiv işləri bölməsində verilir.
2. İşləri qəbul edən əməkdaşın imzası Arxiv işləri bölməsinin möhürü ilə təsdiq edilir.

Forma № 5

Soyad kartochkasi
Üz tərəf

- Soyadı _____
- Adı, atasının adı _____
- Anadan olduğu tarix _____
- Doğulduğu yer _____
- Axırncı iş yeri _____
- Vəzifəsi _____
- Xüsusi rütbəsi _____
- İşdən azad olunma tarixi _____
- Əmr № _____ " _____ " _____ 20 _____ il. Azad olunma səbəbi _____
- Pensiya verilməsinin kəsilməsinin tarixi _____

Kartochkanı tərtib etdi _____
(vəzifə, imza, soyadı, a., a., tarix)
Fond № _____ Siyahı № _____ Şəxsi işin arxiv № _____

Fond № _____ Siyahı № _____ Pensiya işinin arxiv № _____

Arxa tərəf

Şəxsi (pensiya) işin götürülməsi, qaytarılması və məhv edilməsi haqqında qeydlər:

Forma № 1

Arxiv işləri bölməsi
Sənədlərdən istifadə vəərəqi

Fond № _____ Siyahı № _____ İş № _____

İstifadə etmə tarixi	Sənəddən istifadə edilməsində məqsəd	Struktur qurumun adı	Sənəddən istifadə edən şəxsin vəzifəsi	İmza	İmza edanın soyadı, adı, atasının adı
1	2	3	4	5	6

Forma № 2
"Təsdiq edilmişdir"

Orqanın, struktur qurumun adı _____

EK-in _____ tarixli
№-li protokolu

Fond № _____
Siyahı № _____

Ümumi işlərin Siyahısı
(20 _____ il)

Sıra sayı	İşin arxiv №-si	Nomenklatura üzrə işin №-si və məxfilik qrupu	Siyahıdakı bölmənin adı və işin başlığı	İşə tikilən sənədlərin ilk və son tarixləri	İşdəki vəərəqlərin sayı	İşin saxlanması müddəti	Siyahı üzrə bəndin №-si	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Siyahıya daxil edilib _____ iş
(rəqəm və ya yazı ilə)

Siyahını tərtib etdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Təhvil verən orqanın, struktur qurumun rəisi: _____
(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

İşləri təhvil verdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

İşləri qəbul etdi: _____
(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

- Qeyd:** 1. Fonda, siyahıya və işlərə arxiv nömrələri Arxiv işləri bölməsində verilir.
2. "Siyahıya daxil edilib" yekun yazısında işlərin ümumi sayı hər bir cild nəzərə alınmaqla göstərilir.
3. 8-ci sütunda Siyahının adı da göstərilir.
4. İşləri qəbul edən amakdaşın imzası Arxiv işləri bölməsinin möhürü ilə təsdiq edilir.

Forma № 6

Orqanın, struktur qurumun adı _____
Fond № _____
Siyahı № _____

Sabiq əməkdaşların pensiya işlərinin siyahısı

Sıra sayı	İşin arxiv №-si	İşin qeydiyyat №-si	Soyadı, adı, atasının adı	Pensiya verilməsinin kəsilmə tarixi	İşdəki vəərəqlərin sayı	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7

Siyahıya _____ pensiya işi əlavə edilib.

(rəqəm və ya yazı ilə)
Siyahını tərtib etdi:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Təhvil verən orqanın, struktur qurumun rəhbəri:

(imza) (soyadı, a, a...)

İşləri təhvil verdi:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

İşləri təhvil aldı:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

M.Y.

Arxiv işləri bölməsinin sənədlərinə dəyişikliklər edildi:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

- Qeyd:** 1. Fonda, siyahıya, işlərə arxiv nömrəsi Arxiv işləri bölməsində verilir.
2. İşləri qəbul edən amakdaşın imzası, möhürü ilə təsdiq edilir.

Forma № 8

"Təsdiq edirəm"
Təhvil verən orqanın, struktur
qurumun rəisi _____
(imza)

"Təsdiq edirəm"
Qəbul edən orqanın, struktur
qurumun rəisi _____
(imza)

(tarix) _____ (tarix) _____

Sənədlərin digər fondlardan alınması və ya onlara verilməsi barədə
AKT № _____

Əsas: _____ " " _____ 20 ____ il
(qərarın məzmunu)

tarixli _____ sayılı göstərişinə əsasən _____
fondun aşağıdakı işlərini, uçot
(təhvil verilmiş fondun №-si və adı)

sənədlərini və elmi-məlumat aparatını _____
(təhvil verən orqan)

təhvil verdi, arxiv işləri bölməsi isə qəbul etdi.

1. Arxiv işləri

Sıra sayı	Siyahının №-si	Siyahının adı və ya sənədlərin qısa xarakteristikası	Siyahı üzrə işlərin sayı	Siyahı üzrə nüsxələrin sayı	Sənədlərin ilk və son tarixləri	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7

Cəmi:

2. Qeydiyyat sənədləri və elmi-məlumat aparatı

Sıra sayı	Qeydiyyat sənədinin, elmi-məlumat aparatı hissəsinin adı	Vərəqlərin, kartoçkaların sayı	Qeyd
1	2	3	4

Cəmi:

Fonda _____ №-si verilib.

Təhvil verdi:

(vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a.) _____
Tarix _____ M.Y. _____

Qeyd: 1. Orqan, struktur qurum rəislərinin imzası gerbli möhür ilə təsdiq edilir.

2. Sənədləri təhvil verən və qəbul edən amakdaşların imzaları, möhürü ilə təsdiq edilir.

Forma № 9

Arxiv işləri bölməsi

Daxil olan və göndərilən işlərin qeydiyyatı kitabı

Cild № _____

Başlanıb _____

Tamamlanıb _____

9 №-li formanın davamı

Sıra sayı	Sənədlərin daxil olma və ya göndərilmə tarixi	Sənədlər daxil olan (göndərilən) orqan, struktur qurum	Əsas sənədin növü və tarixi	Fondun №-si	Siyahının №-si	Daxil olmuş işlərdən			Göndərilən işlərdən			Qeyd
						daimi saxlanan	müvəqqəti saxlanan	q/ñ	q/ñ	üzrə	müvəqqəti saxlanan	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

cəmi: 01.01. _____ il tarixə _____ iş, o cümlədən daimi

saxlanan _____ iş;

müvəqqəti saxlanan _____ iş;

şəxsi heyat üzrə _____ iş;

İllik yekun yazını tərtib etdi: _____ (vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a.)

Tarix _____

Qeyd: 1. 6-cı sütun fond vərəqi üzrə siyahıya nömrə verildikdən sonra doldurulur.

2. Siyahıya alınmamış işlər (sənədlər) daxil olduqda və ya göndərildikdə 5-ci sütun yalnız işlərin fond aidiyyəti müəyyən edildikdən sonra doldurulur; 6-12-ci sütunlar işlər siyahıya alındıqdan sonra doldurulur, daxil olmuş və ya göndərilmiş siyahıya alınmamış işlərin (sənədlərin, vərəqlərin) sayı isə "Qeyd" sütununda göstərilməlidir.

Forma №10

Arxiv işləri bölməsi

FONDLARIN SIYAHISI

Cild № _____

Başlanıb _____

Tamamlanıb _____

10 №-li formanın davamı

Fondun №-si	Fondun adı	Fonda ilk sənədlərin daxil olma tarixi	Fondun göndərilməsi haqda qeyd		Qeyd
			hara göndərilib	hansı sənədə əsasən (sənədin adı, sayı, tarixi)	
1	2	3	4	5	6

01.01.20____ ilə Siyahıya _____ №-li fondlar daxil edilib.
Arxivdə cəmi _____ fond vardır.

(rəqəm və yazı ilə)

Sərbəst nömrələr _____

İlin yekunu üzrə yazını tərtib etdi:

(vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a.,a.) _____

Tarix _____

Forma №-11

Arxiv işləri bölməsi

FOND VƏRƏQİ

Fondların hər birinin adının ilk və son tarixləri	Fondun adı	Fond kartochkasının göndərilmə tarixi
1	2	3

1. Siyahıya alınmamış sənədlərin qeydiyyatı

Qeydiyyat kitabı üzrə işlərin daxil olma və göndərilmə tarixləri	1. Sıraya alınmış sənədlərin qeydiyyatı									
	Daxil olma					Göndərilmə				İşlərin (sənədlərin, vərəqlərin) mövcudluğu (qalıq)
	əsas			İşlərin (sənədlərin) qısa xarakteristikası	İşlərin (sənədlərin, vərəqlərin) sayı	əsas			İşlərin (sənədlərin) qısa xarakteristikası	
	sənədin adı	tarix	№			sənədin adı	tarix	№		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

2. Siyahıya alınmış sənədlərin qeydiyyatı

Qeydiyyat kitabı üzrə işlərin daxil olma və göndərilmə tarixləri	Daxil olma						Göndərilmə	
	siyahının №-si	sənədlərin ilk və son tarixləri	işlərin arxiv №-si	işlərin və cildlərin sayı			siyahının №-si	işlərin arxiv №-si
				daimi saxlanan	müvəqqəti saxlanan	q/h üzrə		
1	2	3	4	5	6	7	8	9

davamı

Göndərilmə			İşlərin və cildlərin mövcudluğu (qalıq)					
İşlərin və cildlərin sayı			hamın siyahı üzrə			bütövlükdə fond üzrə		
daimi saxlanan	müvəqqəti saxlanan	q/h üzrə	daimi saxlanan	müvəqqəti saxlanan	q/h üzrə	daimi saxlanan	müvəqqəti saxlanan	q/h üzrə
10	11	12	13	14	15	16	17	18

Qeyd: 1. Daxil olan və ya göndərilən sənədlər işlərə tikilməmiş, siyahıya alınmamış olduqda, onların vərəqlərinin sayı 1-ci bölmənin sütunlarında göstərilir.

2. Ümumi icraatlı işlərin hər bir cildi müstəqil iş kimi qeydiyyata alınır.

3. Xüsusi icraatlı işlərin fond vərəqlərində "İşlərin sayı" və "Mövcudluq (qalıq)" sütunlarında (10,11) işlərin və onların cildlərinin ümumi sayı kəsr işarəsi ilə göstərilir.

Forma №12

Arxiv işləri bölməsi

Fond kartochkası
(Üz tərəfi)

Orqanın adı	Arxiv işləri bölməsinin daxil olduğu xidmət sahəsinin adı	Fondun №-si	Fond kartochkasının Arxiv işləri bölməsinə göndərilməsi tarixi	Fondun (onun bir hissəsinin) digər xüsusi fondlar qurumuna verilməsi barədə aktın №-si və tarixi, göndərilən sənədlərin həcmi, qısa xarakteristikası, ilk və son tarixləri

Fond adlarının hər birinin ilk və son tarixləri	Fondun adı

(Arxa tərəfi)

Fondun tərkibində və həcmində olan dəyişikliklərin qeydiyyatı						
	01.01.20__ ilədək	01.01.20__ ilədək	01.01.20__ ilədək	01.01.20__ ilədək	01.01.20__ ilədək	01.01.20__ ilədək
Fondda cəmi siyahıya alınmış işlər						
onlardan						
daimi saxlanan						
müvəqqəti saxlanan						
q/h üzrə						
Siyahıya alınmamış işlər (vərəqlər)						
Siyahıya alınmış işlərin ilk və son tarixləri						

Qeyd:

Arxiv işləri bölməsinin rəisi

Tarix _____

(imza)

(soyadı, a.ə.ə.)

Qeyd: Kartochka matbəə üsulu ilə çap olunur.

Forma №13

Arxiv işləri bölməsinin
PASPORTUArxiv işləri bölməsinin
telefonu _____

1. Sənədlərin həcmi və Arxiv işləri bölməsinin komplektləşdirilməsi

Fondların sayı	Mühafizə edilən vahidlərin sayı					İşlərin qeydiyyatına dair arxiv kartotekalarınd a kartochkaların sayı	Saxlanan sənədləri n ilk və son tarixləri	Komplektləşdirilmə mənbələri olan orqanların struktur qurumların sayı	Qeyd
	cəmi	o cümlədən							
		siyahıya alınmış							
		daimi saxlanan n	müvəqqəti saxlanan	q/h üzrə a	siyahıya alınmamış q				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Arxiv sənədlərinə dair elmi-məlumat aparatı, arxiv sənədlərindən istifadə

Kataloqa salınmış işlərin sayı	Sənəd icmallarının sayı		20__ ildə sənədlərdən istifadə olunmuşdur				
sistemləşdirilmiş, fənn mövzulu, mövzulu kataloqlar üçün	adlı kataloqlar üçün	fondlu	mövzulu	müvəqqəti istifadəyə verilib (göndərilib)	məlumat maktubları, icmallar, sənəd siyahılarında hazırlanmış	arxiv arxivlər, sənədlərdən surətlər, çıxarışlar verilib	digər şəklidə istifadə olunub
1	2	3	4	5	6	7	8

3. Arxiv işləri bölməsinin otaqları haqqında məlumat

Mühafizəxanası arxiv sayı	Mühafizəxanası arxiv yerləşdiyi yer	Mühafizəxanası arxiv ümumi sahəsi m2	Mühafizəxanası arxiv qısa xarakteristikası	Qələsə raflarının uzunlu ğu	Arxivin sənədləri o doldurul ma dərəcəsi %-də	İş otaqlarının sahəsi m2	Qırıq zalların m sahəsi m2
1	2	3	4	5	6	7	8

4. Kadrlar haqqında məlumat

Vəzifə	Kadrların sidiyyəti, kateqoriyası, xüsusi rütbəsi	Soyadı, adı, atə adı	Anadan olduğu il	Təhsili, ixtisası	İş stajı	
					İdarədə	Arxiv işləri bölməsində
1	2	3	4	5	6	7

Arxiv işləri bölməsinin rəisi:

Tarix _____

(imza)

(soyadı, a.ə.ə.)

Qeyd: 1. 1-ci bölmənin 1-ci sütunu fond siyahısının əsasında doldurulur.

M.Y.

2. 1-ci bölmənin 6-cı sütununda köhnə qeydiyyat formalı jurnallarda qeydiyyata alınmış, qoşma maktublar ilə qəbul olunmuş və qeydə alınmamış işlərin ümumi sayı göstərilir. Qeydə alınmamış işlərin qısa xarakteristikası 1-ci bölmənin "Qeyd" sütununda verilir. İşə tikilməmiş sənədlər olduqda, onların vərəqlərinin ümumi sayı göstərilir.

3. 1-ci bölmənin 7-ci sütununda Arxiv işləri bölməsinə işlərlə birlikdə verilmiş kartochkaların ümumi sayı göstərilir.

Forma № 14

Arxiv
işləri bölməsi

"Təsdiq edirəm"

rəisi

(rütbə)

(imza)

(tarix)

İşlərin, sənədlərin tapılması barədə

AKT №

iş zamanı

(işin növü)

(fondda, mühafizəxanada,

aşağıdakı aşkar olunub:

iş otağında və s.)

Sıra sayı	İşin başlığı	İşin №-si	Harısı fonda əsdir	Qeyd
1	2	3	4	5

Cəmi iş aşkar edilib.

(rəqəm və yazı ilə)

Arxiv işləri bölməsinin rəisi:

(imza)

(soyadı, a., a...)

Tarix

Arxiv işləri bölməsinin qeydiyyat sənədlərinə dəyişikliklər edildi:

(vəzifə)

(imza)

(soyadı, a., a...)

Tarix

Forma № 15

Arxiv işləri bölməsi

"Təsdiq edirəm"

-nin rəisi

(rütbə)

(imza)

(tarix)

Sənədlərin tərkibi, siyahıların yenidən işlənməsi haqqında

AKT №

Fond №

Fondun adı:

tarixdək

№-li fondda

işə dair

sayı

siyahı,

iş,

vərəqdə sənədlər qeydə alınıb.

İşlənməsi üçün alınıb:

- №-li siyahı üzrə iş;

- siyahıya alınmamış iş (vərəq);

- qeydiyyatdan keçməmiş iş (vərəq);

- digər fondlardan iş;

prosesində №-li fondun tərkibində aşağıdakı dəyişikliklər edildi:

(işin adı)

- yenidən tərtib olunub iş;

- başqa işlərlə birləşdirilib iş (vərəq);

- saxlanması ehtiyac qalmamışdır iş (vərəq);

- başqa fondlara keçirilib iş (vərəq);

- digər xüsusi fondlar bölmələrinə verilib iş;

- ləğv edilib iş;

- işlərə dair №-li siyahılar yenidən tərtib edilib.

tarixdək №-li fondda illərə

(işin qurtarma tarixi)

dair №-li siyahılar vardır.

Qeydlər:

Aşağıda göstərilən iş növləri həyata keçirilib:

kataloqlar üçün (sistemləşdirilmiş, mövzulu, adlı və s.) kartoçka tərtib edilib.

(sayı)

Fond işlərinin siyahılarına dair aşağıdakı sorğu aparatı tərtib edilib:

İşi icra edənlər:

(vəzifələr)

(imzalar)

(soyadlar, a., a...)

Tarix

İşi qəbul etdi:

(vəzifə)

(imza)

(soyadı, a., a...)

Tarix

Siyahılar EK-inin " " 20 il tarixli

№-li protokolu ilə təsdiq edilib.

Fondun sənədlərini qəbul etdi:

(vəzifə)

(imza)

(soyadı, a., a...)

Tarix

Forma № 16

_____ Arxiv işləri bölməsi "Təsdiq edirəm" _____
bölməsi _____
_____ (rütbə) _____ (imza)
_____ (tarix)
Qeydiyyat sənədlərində olan texniki səhvlər haqqında
AKT № _____
Fond № _____ Fondun adı: _____
_____ aparılan

(işin növü, amakdaşların soyadı, vəzifələr, tarix)
iş zamanı yazılarda aşağıdakı texniki səhvlər aşkar olunmuşdur:

Qeydiyyat sənədinin adı, №-si, tarixi	Mövcud yazı	Yazılmalıdır	Qeyd
1	2	3	4

Arxiv işləri bölməsinin rəisi _____
_____ (imza) _____ (soyadı, a., a...)
_____ (vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a...)
Tarix _____

Forma № 17

_____ Arxiv işləri "Təsdiq edilmişdir" _____
bölməsi _____ EK-inın _____ №-li
_____ tarixli protokolu ilə
Sənədlərin məhv edilməsi üçün ayrılması barədə
AKT № _____
Məhv edilməsi üçün _____ 20 _____ illərə dair sənədləri ayrılıb.
(fondun adı və №-si)
Əsas: _____
(siyahının adı)

Sıra sayı	Siyahının №-si	Arxiv işinin №-si	Kargüzərli qismlərinin №-si	Maxfili k qatı	İşlərin bağlı lığı	Vərəqlərin sayı	Sənədlərin ilk və son tarixləri	Saxlanma müddəti	Bondun siyahı üzrə №-si	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Cəmi: _____ cildli _____ iş.
(rəqəm və ya yazı ilə) (rəqəm və ya yazı ilə)

Akta daxil edilmiş daimi və uzunmüddətli saxlanılan ümumi icraatlı sənədlərin saxlanılma müddətləri AİÜEK tərəfindən _____ tarixli
_____ №-li protokol ilə təsdiq edilmişdir.

Sənədlərin ayrılmasını həyata keçirib:

_____ (vəzifələr) _____ (imzalar) _____ (soyadlar, a., a...)
Tarix _____

Forma № 18

_____ Arxiv işləri
bölməsi "Təsdiq edilmişdir"
_____ EK-inin _____ №-li
_____ tarixli protokolu ilə

Bərpalan mümkün olmayan sənədlər, işlər barədə

AKT № _____

Fond № _____

Fondun adı _____

Fondada bərpa edilməsi mümkün olmayan _____ iş (sənəd) aşkar edilib:

Sıra sayı	Siyahının №-si	Arxiv işinin №-si	Çədalənmiş işin başlığı	Sənədlərin illəri	Vərəqlərin sayı	Çədələrin məhiyyəti və səbəbləri	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8

Cəmi : _____ zədələnmiş iş (vərəq) aşkar edilib.

_____ rəisi: _____
(imza) (soyadı, a., a...)

Tarix _____

Arxiv işləri bölməsinin rəisi: _____
(imza) (soyadı, a., a...)

Tarix _____

Arxiv işləri bölməsinin aməkdaşı: _____
(imza) (soyadı, a., a...)

Tarix _____

_____ nəzərə alınmaqla

sədalanan işlər (sənədlər) qeydiyyatdan çıxarılmalıdır (məhv edilməlidir).

Ekspertlər:

_____ (vəzifələr) _____ (imzalar) _____ (soyadlar, a., a...)

Tarix _____

Arxiv işləri bölməsinin qeydiyyat sənədlərinə dəyişikliklər edildi:

_____ (vəzifə) _____ (imza) _____ (soyad, a., a...)

Tarix _____

Qeyd: İşlər qismən bərpa olunmaz dərəcədə zədələndikdə onların vərəqlərinin sayı və qısa xarakteristikası 6-cı sütunda göstərilir.

Forma № 19

_____ Arxiv işləri
bölməsi "Təsdiq edilmişdir"
_____ EK-inin _____ №-li
_____ tarixli protokolu ilə

Müəyyən edilmiş müddətlərdə tapılması mümkün olmayan işlər üzrə
AKT № _____

_____ nəticəsində _____ №-li fondda

(aparılmış işin adı)

aşağıda göstərilən işlərin çatışmazlığı aşkar edildi.

Həyata keçirilmiş axtarış tədbirləri müsbət nəticə vermədiyi üçün aşağıdakı işləri qeydiyyatdan çıxarmağı mümkün hesab edirik:

Sıra sayı	Siyahı №-si	Arxiv işinin №-si	İşin başlığı	Sənədlərin ilk və son tarixləri	Vərəqlərin sayı	Aşkar olunmamasının təxmin səbəbləri	Qeyd
1	2	3	4	5	6	7	8

Cəmi _____ iş

(rəqəm və yazı ilə)

İtmiş sənədlərin məzmunu qismən aşağıdakı işlərin sənədləri ilə əvəz edilə bilər:

PX-nin rəisi: _____
(imza) (soyadı, a., a...)

Tarix _____

Arxiv işləri bölməsinin rəisi: _____
(imza) (soyadı, a., a...)

Tarix _____

Axtarış aparılmış şəxslərin vəzifəsi: _____
(imza) (soyadı, a., a...)

Tarix _____

Arxiv işləri bölməsinin qeydiyyat sənədlərinə dəyişikliklər edildi:

_____ (vəzifə) _____ (imza) _____ (soyadı, a., a...)

Tarix _____

Forma № 20

Xüsusi fondlar
bölməsinin adı

20 _____ il yanvarın 1-nə fondların tərkibində və həcmində olan dəyişikliklər haqqında

MƏLUMAT

Sıra sayı	Fond №-si	Fondun adı	Siyahıya alınmış işlərin sayı			Siyahıya alınmayan işlərin sayı	Siyahıya alınmış işlərdəki sənədlərin ilk və son tarixləri	Qeyd
			daimi saxlanan	müvəqqəti saxlanan	ş/h			
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Arxiv işləri bölməsinin rəisi: _____
(imza) (soyadı, a.a...)

Tarix _____

Forma № 21

Arxiv işləri bölməsi
Mühafizəxanalarda nəzarət-ölçü cihazlarının göstəricilərinin qeydiyyatı
JURNALI

Cild № _____

Başlanıb _____

Təməmlənib _____

Forma № 21-in davamı

Tarix	Mühafizəxananın №-si	Nəzarət nöqtəsinin №-si	Mühafizəxanada havanın iqlim göstəriciləri		Qeyd
			temperatur $^{\circ}$	nisbi nəmlik %	
1	2	3	4	5	6

Qeyd: 6-cı sütunda qəzalar, nəzarət-ölçü cihazlarının yoxlanılması və sazlanması, mühafizə rejiminin normallaşdırılması tədbirləri haqqında məlumatlar göstərilir.

Forma № 22

_____ Arxiv işləri bölməsi

Fond № _____

Fond üzrə topoqrafik kartoçka

Mühafizəxananın № _____

Fondun adı _____

(fond siyahısı üzrə göstərilir)

Fond üzrə topoqrafik göstərici kartoçka

Siyahının №-si	İşlərin №-si (____ №-dən ____ №-dək)	Stellajın №-si	Rafın №-si	Qeyd
1	2	3	4	5

Forma № 23

Arxiv işləri bölməsi _____ Mühafizəxanasının № _____
Qəfə üzrə topoqrafik kartoçka _____
Qəfə № _____

Qəfə üzrə topoqrafik kartoçka

Rəf. №-si	Fond №-si	Siyahı №-si	İşlərin №-si (... №-dən ... №-dək)	Qeyd
1	2	3	4	5

Forma № 24

Arxiv işləri bölməsi _____
№-li fond Fond işlərinin vəziyyətinin yoxlama vərəqləri №-li yoxlama vərəqi
Yoxlamaları apardılar _____
(tarix, vəzifələr, soyadlar, edlər, ata adları)

Siyahının №-si	Siyahı üzrə işlərin sayı	Aşkar olunmuş işlərin sayı	Toplantı mövzusunda						Faktiki olaraq mövcut işlərin sayı
			yekun yazıda göstərilməyən işlərin litar №-si		yekun yazıda göstərilməyən buraxılış №-ləri		İkinci düzgün yoxlanılış işlərin qıfı	Müvafiq istifadəyə verilmiş işlərin №-si	
			qeydə alınmışlar	sədlənmişlər, lakin ümumi cəmi qeydə alınmışlar	qeydə alınmışlar	sədlənmişlər, lakin ümumi cəmi qeydə alınmışlar			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

davamı

Mövcut olan işlər	Siyahıya alınmayan (müvafiqi) işlərin qıfı	İşlərin vəziyyəti					Bərpası mümkün olmayan işlərin №-si	Qeyd
		dezinfeksiya	dezinfeksiya	barpa	cildlənmə	çətin oxunan mətnin barpa		
11	12-13	14	15	16	17	18	19	20-21

Cəmi _____ iş.

(rəqəm və yazı ilə)

(vəzifələr) _____ (imzalar) _____ (soyadlar, a., a.) _____

Tarix _____

Forma № 25

Arxiv işləri bölməsi

"Təsdiq edirəm"

rəisi

(rütbə)

(imza)

(tarix)

Fondadakı işlərin mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılması haqqında
AKT № _____

(fondun nömrəsi və adı)

Yoxlama " " -dən " " -dək aparılıb.

Yoxlama nəticəsində müəyyən edilmişdir:

1. Uçot sənədləri üzrə qeydiyyatda _____ iş olmalıdır.
 2. Faktiki olaraq _____ iş _____ müəyyən edilməyib.
(rəqəm və yazı ilə) (işlərin №-si)
 3. Litar №-ləri var:
- yekun yazıda qeydə alınmayan _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
- qeydə alınıb, lakin yekun yazıda göstərilməyib _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
 4. Aşağıdakı №-lər buraxılıb:
- yekun yazıda _____ iş qeydə alınmayıb;
(rəqəm və yazı ilə)
- qeydə alınıb, lakin yekun yazıda göstərilməyib _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
 5. Qeydə alınmış, lakin başqa fonda aid _____ iş aşkar edilib,
(rəqəm və yazı ilə)
 6. Qeydə alınmayan işlər aşkar olunub:
- həmin fonda aid _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
- başqa fondlara aid _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
 7. Həmin fonda aid qeydə alınmış _____ iş mövcuddur,
(rəqəm və yazı ilə)
- o cümlədən:**
- dezinfeksiya və dezinfeksiyaya ehtiyacı olan _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
- bərpaya ehtiyacı olan _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
- cildlənməyə və tikilməyə ehtiyacı olan _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
- mətnləri çətin oxunan və bərpaya ehtiyacı olan _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
- bərpası mümkün olmayan _____ iş;
(rəqəm və yazı ilə)
8. Beləliklə, faktiki olaraq bu fond üzrə (qeydə alınmış və alınmamış) _____ iş mövcuddur,

(rəqəm və yazı ilə)

9. Qeydlər: _____

Yoxlaması apardılar: _____

(vəzifələr) (imzalar) (soyadlar, a, a...)

Tarix _____

Arxiv işləri bölməsinin rəisi: _____

(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Forma № 26

_____ Arxiv işləri bölməsi "Təsdiq edirəm" rəisi

(rütbə) (imza)

(tarix)

İtirilmiş işlərin axtarışının başa çatması barədə
AKT № _____

_____ tərkibi

(vəzifələri, soyadları) _____

komissiya tərəfindən _____ -dən _____ -dək

_____ fond işlərinin

(Nö-si və adı)

mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılması həyata keçirildi.

Yoxlama zamanı müəyyən edilmişdir:

1. Fondada faktiki olaraq _____ iş vardır.

(rəqəm və yazı ilə)

2. Aşkar edilmədi _____ iş.

(rəqəm və yazı ilə)

Aparılmış axtarış nəticəsində

1. Sonradan aşkar edildi _____ iş.

(rəqəm və yazı ilə)

2. Tapılmamış qalmışdır _____ iş.

(rəqəm və yazı ilə)

(işlərin Nö-si və başlıqları)

3. Tapılmayan işlərin axtarışının nəticəsiz qalması barədə _____

tarixli _____ Nö-li akt tərtib edildi.

Aparılmış iş nəticəsində " " 20 _____ ilə _____ Nö-li fondada

faktiki olaraq _____ iş mövcuddur.

(rəqəm və yazı ilə)

Arxiv işləri bölməsinin rəisi: _____

(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Axtarış aparılmış şəxslərin vəzifələri: _____

(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Forma № 27

_____ Arxiv işləri bölməsi "Təsdiq edirəm" müavini

(rütbə) (imza)

(tarix)

Arxiv işləri bölməsinin rəisi dəyişərkən sənədlərin, texniki və digər avadanlığın təhvil-qəbul edilməsi haqqında
AKT № _____

Biz _____

(təhvil verən və qəbul edən vəzifəsi, rütbəsi, soyadı, adı, ata adı)

bu aktı tərtib etdik ondan ötrü ki, _____

(xüsusi fond bölməsinin adı)

təhvil-qəbul etdik.

Təhvil verilən günə:

a) Arxiv işləri bölməsinin otaqlarının təsviri _____

b) Arxiv işləri bölməsinin qeydiyyatında olan işlərin ümumi sayı _____

c) Qeydiyyat sənədlərinin, elmi-məlumat aparatının mövcudluğu və təsviri _____

ç) Texniki və digər avadanlığın mövcudluğu və təsviri _____

Təhvil verdi:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Qəbul etdi:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Komissiya üzvləri:

(vəzifələr) (imzalar) (soyadları, a, a...)

Tarix _____

Qeyd: 1. Təhvil-qəbul aktına komissiya tərəfindən işlərin mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılması aktı və ya ayrı-ayrı mühafizəxanalara cavabdeh olan şəxslərin (bələ bölgü varsa) öhdələrində olan sənədlərin mövcudluğu haqqında arayışlar əlavə edilir.

2. Zəruri hallarda akta bu aktın müvafiq bəndlərinə dair ətraflı arayışlar əlavə edilə bilər.

Forma № 28

_____ Arxiv işləri bölməsi

_____ "Təsdiq edirəm" müavini

(rütbə) (imza)

(tarix)

Mühafizəxanaya cavabdeh əməkdaşın dəyişilməsi ilə əlaqədar sənədlərin təhvil-qəbul edilməsi haqqında

AKT № _____

Biz, _____ №-li mühafizəxanaya sabiq cavabdeh _____

(vəzifəsi, soyadı, a, a...)

va yerü təyin edilmiş _____ həmin aktı tərtib etdik ondan

(vəzifəsi, soyadı, a, a...)

ötrü ki, birinci öhdəsində olan işləri təhvil verdi, ikinci isə qəbul etdi:

Sıra sayı	Fondun adı və №-si	Siyahı №-si	İşlərin №-si	Qeyd
1	2	3	4	5

Cəmi : _____

Təhvil verdi:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Qəbul etdi:

(vəzifə) (imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Arxiv işləri bölməsinin rəisi: _____

(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

Komissiyarın üzvləri :

(vəzifələr) (imzalar) (soyadları, a, a...)

Tarix _____

Qeyd: 1. Təhvil-qəbul aktına işlərin mövcudluğu və vəziyyətinin yoxlanılması aktları əlavə edilir.
2. Təhvil-qəbul aktında mühafizəxanadakı qeydiyyat sənədlərinin, elmi-məlumat aparatının, texnoloji və digər avadanlığın, ştampların mövcudluğu göstərilir.

Forma № 29

Kataloq kartoçkası

İndeks _____

Hadisənin tarixi _____

Hadisənin yeri _____

Məzmun: _____

Arxiv işləri bölməsinin aidiyyəti _____

Fondun adı _____

Fond № _____ Siyahı № _____ İş № _____ Vərəqlər № _____

Kartoçkanı tərtib etdi _____

(vəzifə, soyad, tarix)

Forma № 30

Arxiv işləri bölməsi
Arxiv işləri bölməsindən verilən (göndərilən) işlərin qeydiyyatı
JURNALI

Cild № _____

Başlanıb _____

Tamamlanıb _____

30 №-li formanın davamı

Sıra sayı	Verilən tarixi	Sənədlərin №-si		Fondun №-si	Siyahının №-si	İşin №-si	İşin başlığı	İş kəmə (hərəkət) verilib (göndərilib)	İşlərin qəbul edilməsi dair imza	İş göndərən əməkdaşın imzası	İşin qaytarılma tarixi və iş qəbul edən Arxiv işləri bölməsinin əməkdaşlarının imzası	Qeyd
		Göndərən	Daxil olan									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Forma № 31

Arxiv işləri bölməsi
Sənədlərin mövzu siyahısı

Mövzu: _____

Sıra sayı	Sənədin və ya işin başlığı, annotasiyası	Sənədin tarixi	Axtarış məlumatları (fondun, Siyahının, işin və vərəqlərin №-ləri)	Qeyd
1	2	3	4	5

raisi:

(rütbə) (imza) (soyadı, a, a...)

Arxiv işləri bölməsinin rəisi:

(imza) (soyadı, a, a...)

Tarix _____

1 N-li əlavə

Təşkilat blankının nümunəsi
(eninə)

Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsviri
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

Poçt indeksi _____, Bakı şəhəri, _____ küçəsi
Tel: _____ Faks: _____ Elektron poçtu _____
" " _____ il № _____

2 N-li əlavə

Təşkilatın qərarının nümunəsi

Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin təsviri ("Azərbaycan Respublikasının
Dövlət gerbi haqqında" Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş təsvirə uyğun olaraq)
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİNİN

KOLLEGİYASI

QƏRAR

№ _____
Bakı şəhəri " " _____ il
qərara alır:

3 N-li əlavə

Qərarların qeydə alınması kitabı

Qərarın sıra nömrəsi	Tarixi	Qərarın adı	Kim imzalamışdır	İcraçı	Qeyd

4 N-li əlavə

Təşkilatın sərəncam blankının nümunəsi

Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsviri ("Azərbaycan Respublikasının
Dövlət gerbi haqqında" Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş təsvirə uyğun olaraq)
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İQTİSADİYYAT NAZİRLİYİ

SƏRƏNCAM

№ _____
Bakı şəhəri " " _____ il

5 N-li əlavə

Sərəncamın qeydə alınması kitabı

Sərəncamın sıra nömrəsi	Tarixi	Sərəncamın adı	Kim imzalamışdır	İcraçı	Qeyd

6 N-li əlavə

Təşkilatın əmr blankının nümunəsi

Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsviri ("Azərbaycan Respublikasının
Dövlət gerbi haqqında" Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş təsvirə uyğun olaraq)

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MALİYYƏ NAZİRLİYİ

ƏMR

№ _____
Bakı şəhəri " " _____ il
əmr edirəm:

7 N-li əlavə

Əmrlərin qeydə alınması kitabı

Əmrin sıra nömrəsi	Tarixi	Əmrin adı	Kim imzalamışdır	İcraçı	Qeyd

8 N-li əlavə

Geniş protokol nümunəsi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM NAZİRLİYİ
KOLLEGİYASININ İCLASININ PROTOKOLU

№ _____

Bakı şəhəri

" ____ " ____ il

Sədrlik edirdi: (adı, soyadı və vəzifəsi)
 Katib: (adı, soyadı və vəzifəsi)
 İştirak edirdilər: (adları, soyadları)
 Dəvət olunanlar: (adları, soyadları, vəzifələri)

Gündəlik

1. _____
(baxılan məsələnin sadələşməsi, məruzələrin adları və soyadları)
2. _____
3. _____

Eşidildi: (məsələnin adı, məruzələrin və müzakirələrdə çıxış edənlərin adları və soyadları).

Çıxış etdiilər: (məruzələrin və çıxışların qısa mətni)

Qərar alındı: (qəbul olunmuş qərar və ya həmin məsələyə dair rədd edilmiş layihə tam yazılmış şəkildə).

1. _____
 2. _____
 3. _____
- Sədr _____ (adı və soyadı)
(imza)
- Katib _____ (adı və soyadı)
(imza)

12 N-li əlavə

Qeydiyyat vərəqəsinin nümunəsi
QEYDİYYAT VƏRƏQƏSİ (üz tərəfi)

Təşkilatın adı _____
 Sənədin nömrəsi _____ və
 tarixi " ____ " ____ il

Kargüzərlik xidmətinə
 daxilolma №-si
 " ____ " ____ il

Göndərən _____

Sənədin qısa məzmunu _____

Kimə göndərilmişdir, müəllifi və məzmunu	Dərəkənin	Sənədin forması, növü, vərəqlərinin, əlavələrinin sayı, müşayiət məktubu barədə qeydlər
--	-----------	---

(arxa tərəfi)

İcraçının gedişi _____

İcraçının nəticələri _____

9 N-li əlavə

"Qeydiyyat ştamplının nümunələri

Təşkilatın adı
Daxilolma № _____
_____ vərəq
" ____ " ____ il

Ölçüləri:

5,5 X 2,5 sm.

Nəzarətdədir

4 X 1,0 sm.

Cavabla birlikdə qaytarılmalı

4 X 1,5 sm.

Təcili

4 X 1,0 sm.

11 N-li əlavə

Göndərilən sənədlərin qeydə alınması kitabı

Sənədin tarixi və nömrəsi	Kim göndərilir	Qısa məzmunu	Sənədin icrası haqqında qeyd	Sənədin verilməsi barədə imza və tarix

10 N-li əlavə

Daxil olan sənədlərin qeydə alınması kitabı

Sənədin daxilolma tarixi və nömrəsi	Sənədi göndərən	Sənədin tarixi və nömrəsi	Sənədin qısa məzmunu	Kim baxmışdır və dərəkəni	İcraçı	Alınma barədə imza və tarix	Sənədin kargüzərlik xidmətinə qaytarılması tarixi	Sənədin saxlandığı işin nömrəsi, vərəqlərinin sayı

13 N-li əlavə

Nəzarət vərəqəsinin nümunəsi

NƏZARƏT VƏRƏQƏSİ	
İcra haqqında qeyd	
İcradan sonra nəzarət xidmətinə qaytarılmalıdır	
Struktur bölməsi rəhbərinin imzası	_____
Qeyd	_____ il

14 N-li əlavə

Nəzarətdə olan sənədlərin qeydə alınması kitabı

Sənədin nəzarət nömrəsi, daxilolma nömrəsi və tarixi	Sənədi göndərən	Sənədin tarixi və nömrəsi	Qısa məzmunu	Nəzarətə gətirən, dərkənar	Kim baxmışdır	İcraçı	Nəzarət qeydləri

İşlərin nomenklatur-siyahısı

Təşkilatın adı	Təsdiq qریف
İşlərin nomenklaturası	

Tarix indeksi

il üçün

İşlərin indeksi	Struktur bölmələrinin (və ya fəaliyyət istiqamətlərinin) və işlərin adı	İşlərin miqdarı (cildləri)	Saxlama müddətləri və siyahı üzrə maddələr	Qeyd
1	2	3	4	5

Hazırlanmış işlərin kateqoriyaları və miqdarı haqqında yekun qeydi

Saxlama müddətləri üzrə	Cəmi	O cümlədən başqa ilə keçən
Daimi		
Müvəqqəti (10 ildən artıq)		
Müvəqqəti (axırıncı il də daxil olmaqla, 10 ilədək)		
CƏMİ		
İmza		

Arxiv idarəsi ilə razılaşdırılma qریف

16 N-li əlavə

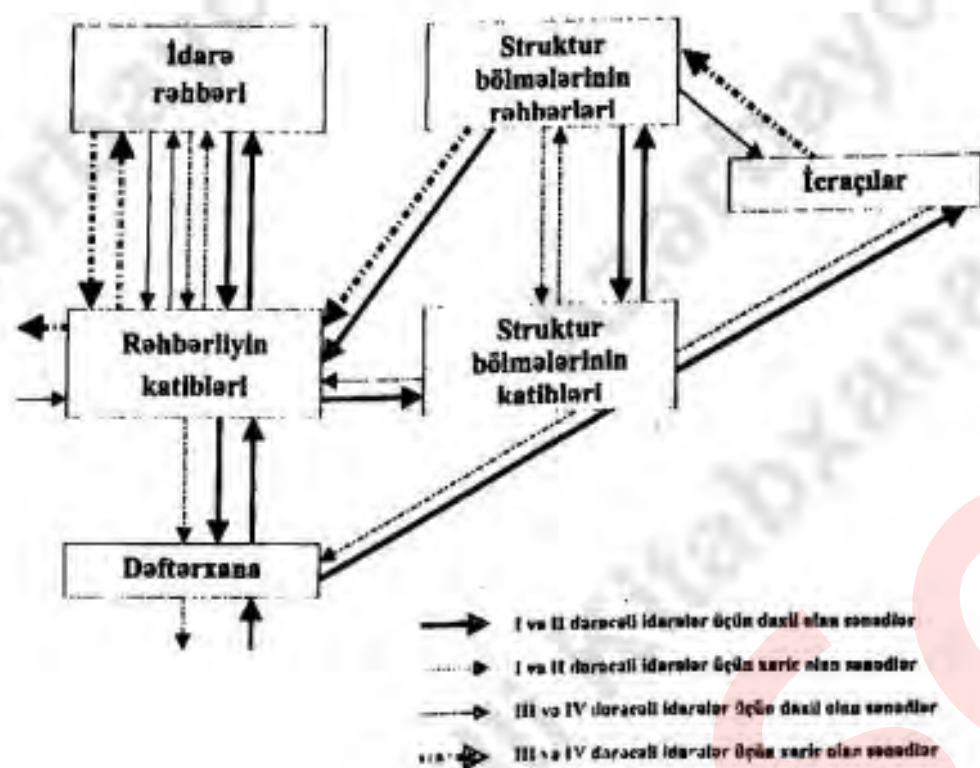
Qeydə alınması tələb olunmayan korrespondensiyanın

SİYAHISI

1. Reklam xarakterli bukletlər, bildirişlər, plakatlar, qiymət cədvəlləri
2. Dəvətnamələr, biletlər, toplantı və konfrans proqramları, təbrik açıqcaları
3. Mühasibat sənədləri, müqavilələr, hesab-fakturalar, smetalar
4. Kitab, qəzet, jurnal, bülleten və digər dövri mətbu nəşrlər
5. Statistik və hesabat xarakterli məcmuələr, qrafiklər və cədvəllər
6. Məlumat üçün göndərilən müxtəlif sorğu-informasiya materialları, icmallar, tədris proqramları, hidrometeoroloji və digər proqnozlar.

Sxem 3

İdarələrdə sənəd dövriyyəsinin hərəkəti sxemi

Nümunə

Göndərilənin ünvanı	Azadlıq küç. 24, DK 2830, Bakı şəh, Azərbaycan.
Tarix	2 yanvar 2003
Daxili ünvan (qəbul edənin ünvanı)	«ERR-Konus» firması, Əsədov Elsevər Əliyev Müşfiq Məmmədov Əşrəf Bakı, Nizami küç. Azərbaycan
«Nəzorinizə . . . »	Kommersiya direktorunun nəzarinə
Salamlaşma	Hörmətli cənab və ya xanım
Məktubun əsas hissəsi	Sizdən xahiş edirik ki, «Kanon» markalı surətçixarırna aparatı haqqında məlumatları bizə göndərsiniz.
Bağlayıcı söz	Hörmətlə,
Tutduğu vəzifə	Kommersiya direktoru
İmza	Şahmuradov Ə.
Əlavə	Əlavələr

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydaları"ndan çıxarış

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 5 avqust tarixli 108 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydaları"nda kargüzərliq əməliyyatlarında istifadə edilən idarəetmə orqanlarının adlarında sözlərin yazılışı müəyyənləşdirilmişdir.

1. Ölkələrin, muxtar respublikaların, vilayət və diyarların rəsmi adlarının tərkibindəki bütün sözlərin ilk hərfi böyük yazılır: Azərbaycan Respublikası, Naxçıvan Muxtar Respublikası, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti.

2. Yüksək dövlət vəzifələri (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri), fəxri adlar, habelə nazirlik, komitə, birlik, cəmiyyət, qurum, akademiya, universitet, kollec, teatr, filarmoniya, siyasi partiya, eləcə də tarixi günlərin və sair adların tərkibindəki bütün sözlərin (yardımcı sözlərdən başqa) birinci hərfi böyük yazılır: Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinet, Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu...

3. Orden, medal, bədii əsər, opera, balet, kinofilm, qəzet, jurnal, kinoteatr, nəşriyyat, mağaza, müəssisə və s. adları dırnaqda və böyük hərflə yazılır. "İstiqlal" ordeni, "Yeddi gözəl" baleti, "Dəftərxana" mağazası... Dırnaqda yazılan belə adlara artırılan şəkilçi dırnaqdan kənarda yazılır: "Qanun jurnalı"nın bugünkü nömrəsi...

4. Mirza, hacı, şeyx, seyid, şah, soltan, ağa, bəy, bəyim, xan, xanım, əfəndi və s. sözlər rütbə, ləqəb və titulları bildirib sözlərdən əvvəl gəldikdə böyük, sözlərdən sonra gəldikdə isə kiçik hərflə yazılır: Mirza Fətəli, Şah İsmayıl, Abbas mirza, Üzeyir bəy, Şövkət xanım...

İxtisarlər üç cür yazılır:

– tam ixtisarlər aid olduqları sözlərə (xüsusi və ya ümumi isimlər) uyğun olaraq böyük və ya kiçik hərflə yazılır: AR (Azərbaycan Respublikası), BMT (Birləşmiş Millətlər Təşkilatı), MM (Milli Məclis), m. (metr), c. (cild)...

– yarımcıq ixtisarlər aid olduqları sözlərə uyğun olaraq, böyük və kiçik hərflərlə, mürəkkəb adların tərkib hissələri isə bitişik yazılır: akad. (akademik), prof. (professor), Azərkitab (Azərbaycan kitabı), AZƏRTAC (Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi)...

– sözün orta hissəsinin düşməsi ilə yaranan ixtisarlər defislə yazılır: d-r (doktor), z-d (zavod)...

İxtisarlara əlavə edilən şəkilçilər onların son hecasına uyğun olaraq yazılır: MEA-dan, BMT-yə, MDB-nin...

Ə D Ə B İ Y Y A T L A R

Normativ-hüquqi aktlar

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası, Bakı: Qanun, 2017
2. Dövlət və bələdiyyə orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə arxiv işinin təşkilinə dair Təlimat, 2017
3. «Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzərliqin aparılmasına dair Təlimat. Bakı: Qanun, 2016.
4. "Milli arxiv fondu haqqında" Qanun Bakı: Qanun, 2017.
5. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi. Bakı: Qanun, 2017
6. Normativ-hüquqi aktlar haqqında Qanun. Bakı: Qanun, 2016
7. "Azərbaycan Respublikasının ədliyyə sistemində arxiv işinin təşkili haqqında" Təlimat. Bakı: Qanun, 2014
8. İdarə axivlərinin əsas iş qaydaları. Bakı: Qanun, 2014
9. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasında sənədlərlə iş barədə Təlimat. 2003
10. "Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında" Qanun Bakı: Qanun, 2015
11. Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi haqqında Əsasnamə. Bakı: Qanun, 2015
12. "Основные Правила работы архивов организаций". М, 2015

Ədəbiyyat

13. Eymulla Musayev. Kargüzərliqin təşkili. Dərs vəsaiti. Bakı: Qanun, 2012
14. Mənbəşünaslığa giriş : dərs vəsaiti / Ş. R. Məmmədova ; elmi red. R. Hüseynov ; Bakı Dövlət Universiteti. - Bakı : Mütərcim, 2008
15. Kargüzərliqda kompyuterləşmə. R. Musayev. ADİU, 2005
16. İnternet resursları:
https://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_Respublikası_Milli_Arxiv_İdarəsi
 Website: <http://www.milliarxiv.gov.az>
www.milliarxiv.gov.az/az/about/histor
www.e-qanun.az/framework/2283
<https://www.e-gov.az/home/getfile/1184>

EYNULLA MUSAYEV
KARGÜZARLIQ VƏ ARXIV İŞİ

TƏKMİLLƏŞDİRİLMİŞ
YENİ VARIANT

Çapa imzalanıb: 10.08.2017

Format 70x100 1/16

şərti ç/v. 36,5

Tiraj: 500

Qanun Nəşriyyatı

Bakı, Az 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212 42 37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

Ar 2017
1680

Eynulla Əlifəğa oğlu Musayev

1987-ci ildə Donetsk Dövlət Universitetinin iqtisad-hüquq fakültəsinin "Sənədsünaslıq, idarəetmə əməyinin təşkili və dövlət idarələrində kargüzarlıq" ixtisasını bitirmişdir.

"Kargüzarlığın təşkili", "İdarəetmə sənədləri", "Kargüzarlıq" dərs vəsaitlərini hazırlamışdır. Müxtəlif elmi məqalələrin, tədris proqramlarının, metodik vəsaitlərin və göstərişlərin müəllifidir.

Kitabda təşkilati-sərəncamverici sənədlərin və xidməti sənədlərin, müqavilələrin yazılması üsulları izah edilir. Bununla yanaşı, sənədlərin təsnifatı, hazırlanması, dövriyyəsinin təşkili, sənədlərin saxlanması qaydaları, beynəlxalq, maliyyə, kommersiya, kadr sahəsi üzrə sənədləşmələr, məxfi kargüzarlıq, e-kargüzarlıq haqqında məlumat verilir, sahibkarlıq fəaliyyətində kargüzarlığın təşkili formaları aydınlaşdırılır və sənəd formaları əsasında izahlı nümunələr verilir. Vəsait arxiv işinin təşkilinin vahid prinsiplərinin müəyyən olunmasını, arxivdə sənədlərin komplektləşdirilməsi, uçotu, mühafizəsi və onlardan istifadə qaydalarına əməl olunmasını, bu sənədlərlə bağlı müxtəlif məsələlərin tənzimlənməsini, idarə arxivlərinə sənədlərin verilməsini, işlərin tərtibini, MAF-da sənədlərin təsnifatını və digər arxiv işlərinin icrasını aydınlaşdırır.

Kitabdan təkcə ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinin müəllimləri, tələbələri deyil, həmçinin idarə, müəssisə, firma, bələdiyyə və digər təşkilatların rəhbərləri, sənədlərlə iş şöbəsinin müdirləri, kargüzarları, arxiv işçiləri və başqa idarəetmə üzrə kadrlar faydalana bilərlər.

Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin əmri ilə dərs vəsaiti kimi təsdiq edilmiş və qrif verilmişdir.

www.qanun.az

27^m

QANUN
NƏŞRİYYATI

QANUN NƏŞRİYYATI

kitab sifarişi (012) 431-16-62

və www.qanun.az saytında

www.fb.com/qanunpublishing